ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ

ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΤΟΜΟΣ Ι.

1915

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ"
Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ ΚΑΙ Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ
1915

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ

ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΤΟΜΟΣ 1.

1915

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ"
Κ. ΜΑΙΣΝΕΡ ΚΑΙ Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ
1916

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Πᾶσα ἀποστολὴ πρὸς τὸ Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον γίνεται **πρὸς τὸν τμηματάρχην τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας.**

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ 1ου ΤΟΜΟΥ

Σελίς

Φριδερίκου Βερσάκη: Βυζαντιακὸς ναὸς ἐν Δελβίνῳ . . . . 28 - 44
Κωνσταντίνου Κουρουνιώτου: Ἀνασκαφαὶ καὶ ἔρευναι ἐν Χίῳ . . . . . . 64 - 93
Βασιλείου Λεονάρδου: Ἀττικὸν ψήφισμα τοῦ 320/9 . . . . 195 - 224
Ἀναστασίου Ὀρλάνδου: Τὸ ἀέτωμα τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος . . 1 - 27
» » : Ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος Πτώου . . . . 94 - 110
Νικολάου Παπαδάκι: Ἀνασκαφὴ Ἰσείου ἐν Ἐρετρίᾳ . . . . 115 - 190
Κωνσταντίνου Ρωμαίου: Ἐκ τοῦ προϊστορικοῦ Θέρμου . . . . 225 - 279
» » : Εἰς τὰς ἐκ Θέρμου ἐπιγραφὰς 22, 33, 34α, 34β καὶ 35 280 - 284
Βαλερίου Στάη: Ἀνασκαφαὶ ἐν Κυθήροις . . . . 191 - 194
Γεωργίου Σωτηριάδου: Ἐπιγραφαὶ Θέρμου . . . . 45 - 58
Χρήστου Τσούντα: Αἱ χρυσαῖ πλίνθοι τοῦ Κροίσου . . . . 111 - 114

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ

Διοίκησις, προσωπικόν, νόμοι, Βασιλ. διατάγματα . . . . 1 - 17
Μουσεῖα, περισυλλογὴ καὶ συντήρησις ἀρχαίων ἐν τούτοις (Ἐργασίαι ἐν Μουσείῳ Ἀκροπόλεως ὑπὸ Α. Κεραμοπούλλου καὶ Ε. Πελεκίδου. Β΄ ἀρχαιολογικὴ περιφέρεια ὑπὸ Ν. Παπαδάκι. Μουσεῖον Βόλου ὑπὸ Α. Ἀρβανιτοπούλλου. Δ΄ ἀρχαιολογικὴ περιφέρεια ὑπὸ Γ. Οἰκονόμου. Η΄ ἀρχαιολογικὴ περιφέρεια ὑπὸ Κ. Ρωμαίου) . . . . 19 - 49
Συντήρησις ἀρχαίων μνημείων (Ἐργασίαι Ἀκροπόλεως ὑπὸ Ν. Μπαλάνου. Ἐργασίαι ἐν τῷ παρὰ τὸ Μοναστηράκι τουρκικῷ Τζαμίῳ του Κάτω Συντριβανιοῦ (Ἀθηνῶν) ὑπὸ Ἀν. Ὀρλάνδου. Ἐργασίαι ἐν τῷ θολωτῷ τάφῳ Ὀρχομενοῦ ὑπὸ Ἀναστ. Ὀρλάνδου. Ἐργασίαι ἐν Μυκήναις ὑπὸ Χ. Κτενᾶ) . . . . 49 - 54
Ἀνασκαφαὶ (ἐν Ἀθήναις· ἐν Λιθοσωρῷ Χαλίων, Δράμεσι κλπ. Β΄ ἀρχαιολογικῆς περιφερείας· ἐν τῷ Ἱερῷ Πασικράτας καὶ τῷ ἀρχαίῳ νεκροταφείῳ Δημητριάδος· ἐν Μακεδονίᾳ· ἐν Κεφαλληνίᾳ· ἐν Πλατάνῳ Κρήτης· ἐν Καστελλορίζῳ) . . . . 55 - 64
Ἀνασκαφαὶ ξένων ἀρχαιολογικῶν σχολῶν (Ἀγγλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς ἐν Κρήτῃ· Ἀμερικανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς ἐν Κορίνθῳ· Αὐστριακῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς ἐν Ἤλιδι· Γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς ἐν Δελφοῖς, Δήλῳ, Θάσῳ καὶ Μακεδονίᾳ· Γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς ἐν τῷ Κεραμεικῷ καὶ ἐν Κερκύρᾳ) . . . . 65 - 86
Τυχαῖα εὑρήματα (Νομισματικὸς θησαυρὸς Μέρων Καρδίτσης. Ὠδεῖον Λαρίσης, ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον Ὡρεοῦ, χρὺψ ἐξ Ὀλυμπίας, κορμὸς Ἀσκληπιοῦ (;) Θελπούσης) . . . . 87 - 89
Κατάλογος καὶ Τιμολόγιον τῶν ἐν τῷ Ἐργαστηρίῳ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου πωλουμένων γυψίνων ἐκμαγείων . . . . 90 - 97

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐκτάσεως, ἣν ἐσχάτως ἔλαβον αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἐργασίαι τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, καὶ ἐν γένει αἱ ἀρχαιολογικαὶ πράξεις ἐν Ἑλλάδι, ἐθεωρήθη ἀναγκαία ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τούτου, ἡ ἔκδοσις ἰδίου περιοδικοῦ ὀργάνου ἐν ᾧ νὰ δημοσιεύωνται ἐκθέσεις περὶ τῶν παντὸς εἴδους ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν τοῦ Ὑπουργείου, καὶ εἰδήσεις ἐπίσημοι περὶ τῶν ἐργασιῶν τῶν ξένων ἐν Ἑλλάδι ἀρχαιολογικῶν σχολῶν, ὡς καὶ περὶ παντὸς ἄλλου πράγματος ἀφορῶντος τὴν ἀρχαιολογίαν ἐν Ἑλλάδι.

Τὸ ἐκ νέου ἐμφανιζόμενον οὕτω **Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον** *μετὰ τοῦ* **Παραρτήματος** *αὐτοῦ θὰ εἶναι τρόπον τινὰ συνέχεια τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου τῆς Γενικῆς Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων, ὅπερ πρὸ εἰκοσιπενταετίας τοσαύτας παρέσχεν ὠφελείας εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐπιστήμην, συμφώνως δ' ὅμως πρὸς τὰς ἔκτοτε ἐπελθούσας προόδους τῆς ἀρχαιολογικῆς βιβλιογραφίας, θὰ εἶναι διάφορον ἐκείνου κατά τε τὸ σχῆμα καὶ τὸν τρόπον τῆς δημοσιεύσεως.*

Τὸ **Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον** *ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἐν συνεργασίᾳ μετὰ πάντων τῶν ἀνωτέρων ἀρχαιολογικῶν ὑπαλλήλων, καὶ ἡ συνδρομὴ δὲ τῶν ἐνταῦθα ξένων ἀρχαιολογικῶν σχολῶν εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ* **Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου,** *ἧς ἡ μεγάλη ἀξία πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ φαίνεται ἐκ τῶν δημοσιευομένων ἐκθέσεων τούτων περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν τῶν ἰδίων σχολῶν, θὰ ζητῆται καὶ θὰ γίνηται εὐγνωμόνως δεκτή.*

Κατὰ τὸ ἱδρυτικὸν τοῦ **Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου** *Βασιλικὸν Διάταγμα*[1] *τῆς 31 Ἰουλίου 1914 προκληθὲν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ. Ι. Τσιριμώκου βουλευτοῦ ἐκ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος θὰ ἐκδίδηται τοῦτο μετὰ τοῦ Παραρτήματος ἐτησίως εἰς τέσσαρα τριμηνιαῖα τεύχη. Ἡ τάξις αὕτη ἣν θέλομεν ἐπιδιώκει τοῦ λοιποῦ δὲν ἦτο δυστυχῶς δυνατὸν νὰ τηρηθῇ ἐφέτος.*

[1] *Ἰδὲ σελ. 17 τοῦ Παραρτήματος.*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

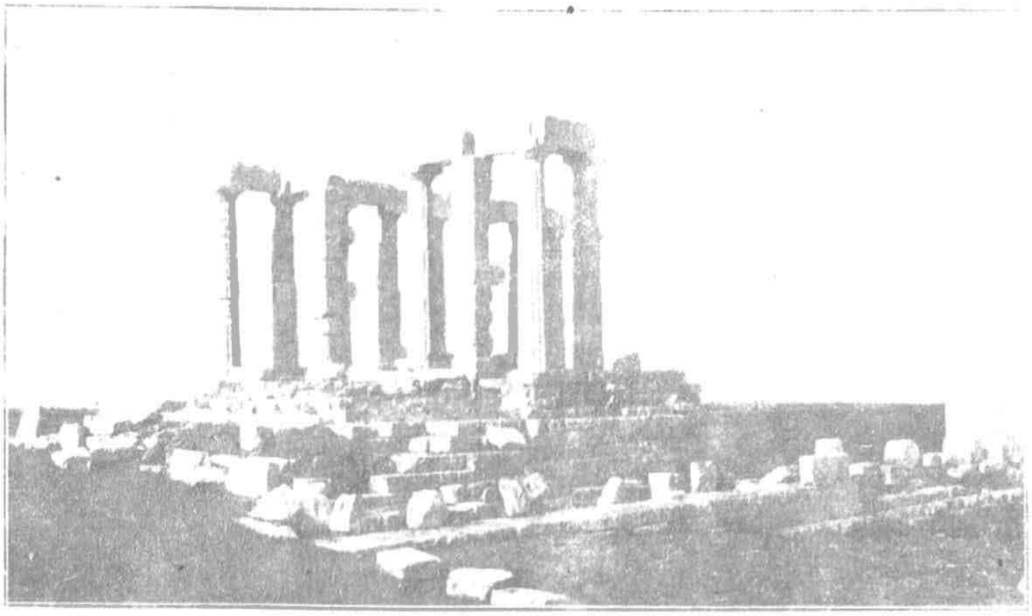

Εἰκ. 1. Ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος.

ΤΟ ΑΕΤΩΜΑ

ΤΟΥ ΕΝ ΣΟΥΝΙΩι ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

υπο ΑΝΑΣΤ. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΥ

Αἱ γνώσεις ἡμῶν περὶ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ μέρους τοῦ ἐν Σουνίῳ μαρμαρίνου ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος βασίζονται μέχρι σήμερον ἐπὶ δύο κυρίως μελετῶν. Τούτων ἡ πρώτη γενομένη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ὑπὸ ἄγγλων ἀρχιτεκτόνων, ἐντολῇ τῆς Ἑταιρείας τῶν Dilettanti, ἐδημοσιεύθη κατ' ἀρχὰς (1797) ἐν ταῖς Antiquities of Ionia (London, II σελ. 20-26 πίν. IX-XIV) καὶ βραδύτερον (1817) ἐν ταῖς Unedited Antiquities of Attica [1] (London, σελ. 53-56 πίνακες 10)· τὴν δὲ δευτέραν ἐπεχείρησεν ὁ Blouet μετὰ τῶν συντρόφων αὐτοῦ ὀλίγα ἔτη βραδύτερον (1829) (Expédition scientifique de Morée, III σελ. 15-20 πίν. 30-36).

Αἱ δύο ἀνωτέρω ἐργασίαι γενόμεναι ὑπὸ λίαν δυσμενεῖς συνθήκας καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀτάκτως σεσωρευμένων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τοῦ ναοῦ δὲν ἦτο

[1] Ἐν τῇ ὑπὸ Hittorff ἐκδοθείσῃ γαλλικῇ μεταφράσει Antiquités inédites de l'Attique 1832 κεφ. VIII σελ. 56-60 πίν. IV-VIII.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

δυνατὸν βεβαίως νὰ εἶναι τέλεια. Τοῦτο κατιδοῦσα καὶ ἡ ἐν Ἀθήναις Γερμανικὴ ἀρχαιολογικὴ σχολὴ ἐπεχείρησε κατὰ τὸ 1884 διὰ τοῦ κ. Dörpfeld συμπληρωτικὴν μελέτην τοῦ μνημείου ἐνεργήσασα ταυτοχρόνως καὶ ἀνασκαφὰς κατὰ τὴν ἀνατολικὴν καὶ τὴν νοτίαν τοῦ ναοῦ πλευρὰν (Athen. Mitth. IX σ. 324 ἑ. καὶ πίν. XV καὶ XVI). Οὕτω διὰ νέων, ἀκριβεστέρων μετρήσεων καὶ διορθώσεις τινὲς ἐσφαλμένων μέτρων τοῦ Blouet ἐπηνέχθησαν, καὶ ἱκαναὶ ἤχθησαν εἰς φῶς ἀρχιτεκτονικαὶ λεπτομέρειαι.

Ἀλλ' ὅμως καὶ αἱ γερμανικαὶ ἀνασκαφαί, περιορισθεῖσαι κατὰ δύο μόνον πλευρὰς τοῦ ναοῦ, δὲν ἔλυσαν πάσας τὰς ὑπαρχούσας ἀπορίας· τὸ τέμενος εἶχεν ἀνάγκην ῥιζικῆς ἐξερευνήσεως. Καὶ ταύτην ἀνέλαβεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἐνεργήσασα ἀπὸ τοῦ 1897 καὶ ἑξῆς διὰ τοῦ κ. Β. Στάη, νέας μέχρι ἐξαντλήσεως τοῦ θέματος ἀνασκαφὰς (ΠΑΕ 1897 σ. 16 - 18, 1898 σ. 92 - 94, 1899 σ. 98 - 100). Τὰ μέχρι τοῦ 1900 ἀποτελέσματα τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἀπὸ τῆς ἄλλης ἀρχαιολογικῆς ἀπόψεως ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Β. Στάης ἐν Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1900 σ. 113 ἑ. καὶ πίν. 1 - 6, παραπέμψας ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀρχιτεκτονικὸν μέρος εἰς τὴν ῥηθεῖσαν μελέτην τοῦ Dörpfeld.

Κεφαλαιῶν τις τὰ πορίσματα τῶν μνημονευθεισῶν μελετῶν θὰ παρατηρήσῃ ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος πᾶν ἄλλο εἶναι ἢ τελείως ἡμῖν γνωστός. Ζητήματα σπουδαιότατα ὡς τὸ τῶν ἀετωμάτων, τῆς ὀροφῆς καὶ τῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ παραμένουσιν εἰσέτι ἐντελῶς σκοτεινὰ οὐδενὸς τῶν ἐρευνητῶν οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον λόγον [1] ποιουμένου περὶ τούτων. Ἡ σιγὴ αὕτη παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην, ἥτις, εὐγενεῖ ἀδείᾳ τοῦ κ. Β. Στάη[2], φέρει νῦν εἰς φῶς τέως ἄγνωστα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη δι' ὧν τὸ ἀέτωμα, ἡ ὀροφὴ καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ σηκοῦ ἀποκαθίστανται σχεδὸν μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος. Τὴν μελέτην ταύτην θέλω διαιρέσει εἰς δύο· καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τούτῳ μέρει θὰ ὁμιλήσω περὶ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ ἀέτωμα λίθων, ἀλλαχοῦ δὲ θέλω πραγματευθῇ περὶ τῆς ὀροφῆς καὶ τῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ.

Τόπος εὑρέσεως. Πάντα [3] σχεδὸν τὰ νέα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη ἀνεῦρον ἐν τῷ σωρῷ τῷ κατὰ τὴν δυτικὴν κλιτὺν τοῦ ἐφ' οὗ ὁ ναὸς ὑψώματος καὶ ὡς ἐκ τούτου συμπεραίνω ὅτι πάντα ἀνήκουσιν εἰς τὸ δυτικὸν τοῦ ναοῦ ἀέτωμα. Ὅθεν καὶ ἡ μελέτη ἀναπαραστάσεως, ἣν θὰ ἐπιχειρήσω, εἰς τοῦτο μάλιστα τὸ ἀέτωμα ἀνα-

[1] Ἡ ἐν Antiqu. of Jonia II πίν. XI ἀναπαράστασις τοῦ ἀετώματος δι' ἐστιγμένων γραμμῶν ὡς καὶ ἡ ἐν Antiquités inédites de l'Attique ἀντιγραφὴ αὐτῆς διὰ γραμμῶν ὠχροτέρων (ἐκδ. Hittorff κεφ. VIII πίν. V) εἶναι ἐντελῶς φανταστική ὡς ἀναφέρει αὐτὸς ὁ Hittorff ἐν σελ. 59 σημ. 3. Ἐπίσης ὑποθετικὴ πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ ἐν ταῖς ἄνω μελέταις σχεδιαζομένη ὀροφή, ἀφ' οὗ οὐδεμία αὐτῆς λεπτομέρεια παρέχεται ἐπὶ μείζονα κλίμακα, ὡς τοῦτο συμβαίνει διὰ πάντα τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ ναοῦ.

[2] Πρὸς ὃν καὶ ἐνταῦθα ἐκφράζω εὐχαριστίας θερμοτάτας.

[3] Πλὴν ἑνὸς ἀνθεμωτοῦ τοῦ γεισίπου ἀποκειμένου νῦν κατὰ τὴν νοτιανατολικὴν τοῦ ναοῦ γωνίαν καὶ τῆς λαρμιτίδος γείσωνος, ἥτις ἀγνοῶ ποῦ τὸ πρῶτον εὑρέθη.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

φέρεται. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ ἀνατολικὸν ἀέτωμα δὲν θὰ διέφερε τοῦ δυτικοῦ κατὰ τὴν καθόλου διάταξιν, εἰ μὴ πιθανῶς κατά τινας λεπτομερείας ἀσημάντους.

Υλικόν. Ἐξαιρέσει τῶν τεμαχίων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς ἐπαιετίδας, τοὺς ἀνθεμωτοὺς καλυπτῆρας καὶ τὰ ἀκρωτήρια, ἅτινα κατεσκευάσθησαν ἐκ χονδροκόκκου νησιωτικοῦ μαρμάρου [1], πάντα τὰ λοιπὰ τοῦ ἀετώματος μέλη εἶναι ἐκ τοῦ αὐτοῦ κυανολεύκου λεπτοκόκκου μαρμάρου ἐξ οὗ καὶ ὁ λοιπὸς ναός, προερχομένου ἐκ τῆς ὀλίγον ἀπεχούσης θέσεως Ἀγριλέζας [2].

ΤΥΜΠΑΝΟΝ

Τὸ τύμπανον, ὡς συνήθως ἐν τοῖς ναοῖς τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἀπετελεῖτο καὶ ἐνταῦθα ἐξ ὀρθοστατῶν τεθειμένων παρ' ἀλλήλους. Τῶν ὀρθοστατῶν τούτων ἀνευρέθησαν δύο, ὁ μὲν ἀκέραιος ὁ δὲ τεθραυσμένος. Οἱ δύο οὗτοι ὀρθοστάται συμμετρικοὶ ἀλλήλων ὄντες ἔχουσι σχῆμα πεντάγωνον (εἰκ. 2) καὶ φέρουσι — ὡς καὶ πάντα τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ ἀετώματος — ἀναθύρωσιν πλάτους 0.05 μ. Τὸ μῆκος τῆς βάσεώς των εἶναι 1.225 μ.[3], τὸ πάχος 0.385-0.39 μ., τὰ δὲ ὕψη τῶν ἀνίσων κατακορύφων αὐτῶν πλευρῶν 1.295 μ. καὶ 1.154 μ. Ἐκ τῆς κλίσεως τῶν ἄνω αὐτῶν πλευρῶν ἐξάγομεν πρῶτον τὴν γενικὴν τοιαύτην τοῦ ἀετώματος 1:4.210 = 13° 21′ 40,″8. Ἡ κλίσις αὕτη εἶναι ἐλαφροτέρα πασῶν τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν κλίσεων ἀετωμάτων τοῦ Ε′ αἰῶνος [4].

Εἰκ. 2.

Ἵνα ἤδη ὁρίσωμεν τὴν θέσιν τῶν ὀρθοστατῶν ἐν τῷ ἀετώματι ἀνάγκη πρῶτον νὰ εὕρωμεν τὸ ἀκριβὲς μῆκος τῆς βάσεως τοῦ τριγώνου τοῦ τυμπάνου. Τὸ μῆκος τοῦτο ἐξ ὑπολογισμοῦ [5] προκύπτει ὅτι εἶναι 12.160 μ. Τούτου τεθέντος

[1] Χρωματικοῦ μαρμάρου (Παρίου) χρῆσις ἐγένετο καὶ διὰ τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ ναοῦ ζωφόρον (Πρβλ. Lange Ath. Mitth. VI. 288, Furtwängler Ath. Mitth. VII. 396).

[2] G. R. Lepsius, Griechische Marmorstudien, Berlin (1890) σελ. 27.

[3] Τὸ μῆκος τοῦ ἑτέρου τούτου δὲν σώζεται ἀκέραιον. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὰ λοιπὰ ὁ ὀρθοστάτης οὗτος εἶναι ὅμοιος καὶ συμμετρικὸς τῷ ἀκεραίῳ θὰ εἶχε βεβαίως καὶ τὸ αὐτὸ μῆκος.

[4] Κλίσις ἀετώματος ναοῦ Αἰγαίας 1:3.755

ναοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Βάσσαις	1:4.031
Θησείου	1:4.080
Παρθενῶνος	1:4.115
Προπυλαίων	1:4.167

[5] Ὡς ἑξῆς σκεπτόμενοι εὑρίσκομεν τὸ μῆκος τῆς βάσεως τοῦ τυμπάνου: τὸ πλάτος τοῦ ναοῦ μεταξὺ τῶν ἀκραίων ἀξόνων τῶν τριγλύφων τῆς προσόψεως ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τοῦ πλάτους 11 τριγλύφων καὶ 10 μετοπῶν ἤτοι 11×0.52 + 10×0.74 = 13.12, προϋποτιθεμένης ἰσότητος πλάτους πασῶν τῶν μετοπῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ προεξοχὴ τοῦ ὁριζοντίου γείσου ἔξω τοῦ τριγλύφου εἶναι 0.45 [illegible] τῶν δύο [illegible] [illegible] τοῦ [illegible] τὸ γεῖσον [illegible] ὁριζοντίου [illegible]

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

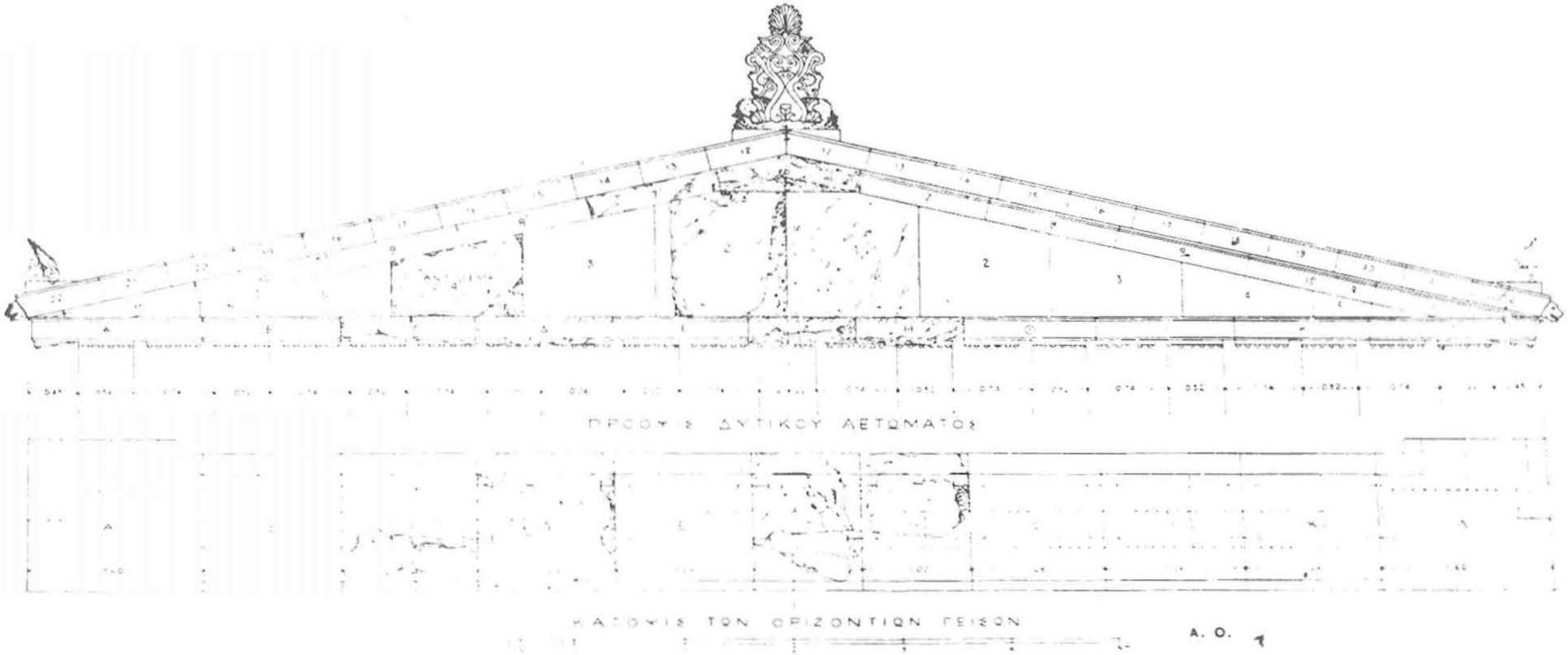

Εἰκ. 3. *Ἀναπαράστασις τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος.*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἡ μὲν πλευρὰ *αγ* ἑκατέρου τῶν ὀρθοστατῶν τοποθετεῖται εἰς ἀπόστασιν 4.87 μ. ἀπὸ τοῦ ἀντιστοίχου ἄκρου τῆς βάσεως τοῦ τυμπάνου, ἡ δὲ πλευρὰ *εδ* αὐτῶν συμπίπτει πρὸς τὸν ἄξονα συμμετρίας τοῦ ἀετώματος. Ὑπῆρχε λοιπὸν ἐνταῦθα κεντρικὸς ἁρμός.

Ἐξ ἁπλοῦ ἐπίσης ὑπολογισμοῦ εὑρίσκομεν ὅτι τὸ ὕψος τοῦ τυμπάνου κατὰ τὸν ἄξονα εἶναι 1.444 μ. Τοῦ ὕψους τούτου ἡ πλευρὰ εδ τῶν πενταγώνων ὀρθοστατῶν καταλαμβάνει 1.295 μ. Ὑπολείπεται λοιπὸν ἄνωθεν κενὸν τὸ μικρὸν ἰσοσκελὲς τρίγωνον *ββ΄ζ* (εἰκ. 3) ὕψους 0.149 μ. Τὸ τρίγωνον τοῦτο δὲν κατεσκευάσθη ἐκ χωριστοῦ τεμαχίου ἀλλ' ὁμοῦ μετὰ τοῦ κορυφαίου καταιετίου γείσου. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὰ Προπύλαια (Amer. Journ. of Archaeology 1910 XIV σελ. 152) καὶ εἰς τὸ «Θησεῖον» (Sauer: Das sog. Theseion πίν. 2, Durm: Constructive Details der gr. Baukunst, 1880 πίν. 1). Ἔδιδον δὲ τὸ πεντάγωνον τοῦτο σχῆμα εἰς τὸ κορυφαῖον γεῖσον ὅπως ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπιτύχωσιν ἀσφαλεστέραν αὐτοῦ ἕδραν, ἀποφύγωσι δ' ἀφ' ἑτέρου τὴν ἐν τῷ κέντρῳ δυσχερῆ συναρμογὴν ὀξειῶν γωνιῶν, λίαν ἄλλως εὐθραύστων. Ἐγνωρίζομεν ὅμως μέχρι τοῦδε ὅτι κατὰ τὸν Ε΄ τοὐλάχιστον π. Χ. αἰῶνα πεντάγωνον κορυφαῖον γεῖσον ἐφηρμόζετο τότε, ὅτε ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τυμπάνου ἀντὶ κεντρικοῦ ἁρμοῦ εὑρίσκετο, δίκην κλειδός, ὀρθοστάτης (Προπύλαια A.J.A. σελ. 152, «Θησεῖον» ἔ. ἀ. ναὸς Νεμέσεως Uned. Antiqu. of Attica VI πίν. 2). Ὅπου δὲ πάλιν ὑπῆρχε κεντρικὸς ἁρμὸς τὸ μὲν κορυφαῖον γεῖσον εἶχε σχῆμα ἑξάγωνον, δίκην καλυπτῆρος κεράμου, οἱ δὲ κεντρικοὶ ὀρθοστάται ἦσαν τετράπλευροι (Παρθενών: Antike Denkmäler I πίν. 58c, ναὸς Ἀφαίας Furtwängler: Aegina πίν. 34, ναὸς Ἀπόλλωνος ἐν Βάσσαις Cockerell: The temples of Jupiter Panhellenius at Aegina and of Apollo Epicurius at Bassae πίν. III). Ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Σουνίου διδασκόμεθα ὅτι καὶ ἁρμοῦ ὑπάρχοντος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τυμπάνου ἐτίθετο πεντάγωνον κορυφαῖον γεῖσον. Τὸ κορυφαῖον τοῦτο γεῖσον ἀπόκειται δυτικῶς τοῦ ναοῦ τεθραυμένον (εἰκ. 3) ἔχει δὲ πάχος ὄπισθεν καὶ κατὰ τὸν ἄξονα 0.350 μ. ὅπερ αὐξάνει ἔμπροσθεν μέχρι 0.370 μ. Ἂν ἐξ αὐτοῦ ἀφαιρέσωμεν τὸ ὕψος τοῦ καταιετίου γείσου κατὰ τὸν ἄξονα $\frac{0.215}{\text{ἡμ. } 13^\circ\, 21'\, 40''.8} = 0.221$ εὑρίσκομεν ὑπόλοιπον 0.149 ἴσον δηλ. πρὸς τὸ ἐλλεῖπον ὕψος τοῦ τριγώνου *ββ΄ζ*.

Τὸ μῆκος τῶν ὀρθοστατῶν τοῦ τυμπάνου ἦτο, ὡς κατωτέρω (σελ. 7) θὰ ἀποδείξωμεν, ἑνιαῖον (1.225 μ.). Ἐὰν λοιπὸν τοποθετήσωμεν ἑκατέρωθεν τοῦ

13.12+2×0.45=14.02 μ. Ἂν νῦν ἀπὸ ταύτης ἀφαιρέσωμεν τὸ διπλάσιον τῆς ὑποτεινούσης ὀρθογωνίου τριγώνου, οὗτινος ἡ μία τῶν καθέτων πλευρῶν εἶναι 0.215 (ὕψος καταιετίου γείσου) ἡ δὲ ἀπέναντι αὐτῆς γωνία 13° 21' 40".8 (κλίσις ἀετώματος), ἂν δηλ. ἀφαιρέσωμεν 2×0,93=1,86 μ., εὑρίσκομεν τὸ μῆκος τῆς βάσεως τοῦ τυμπάνου 12.16 μ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἄξονος ἀνὰ τέσσαρας ἰσομήκεις ὀρθοστάτας θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἀπολείπονται μέχρι τῶν ἄκρων ἑκατέρωθεν δύο τριγωνικὰ τμήματα μήκους 1.18 μ. (εἰκ. 3 5,6). Τὰ τμήματα ταῦτα δὲν θὰ κατεσκευάσθησαν βεβαίως μονόλιθα, λόγῳ τῆς κατὰ τὸ ἄκρον ὀξυτάτης γωνίας, ἀλλ' ἑκάτερον θὰ ἐδιχάσθη εἰς δύο τεμάχια ὧν τὸ μὲν περιέχον τὴν ὀξεῖαν γωνίαν θὰ κατεσκευάσθη ἐκ τοῦ αὐτοῦ τεμαχίου εἴτε μετὰ τοῦ ἄκρου καταιετίου γείσου, ὡς ἐν τῷ Παρθενῶνι καὶ τοῖς Προπυλαίοις, εἴτε, ὅπερ σπανιώτερον, μετὰ τοῦ ἄκρου ὁριζοντίου γείσου ὡς ἐν τῷ ναῷ τῆς Νίκης (A.J.A. 1908 XII σελ. 500) τὸ δὲ ἕτερον αὐτοτελὲς ὡς καὶ ἐν τοῖς Προπυλαίοις (A.J.A. 1910 XIV σελ. 148 καὶ 152). Τὰς διαστάσεις τοῦ αὐτοτελοῦς τούτου τεμαχίου κατέστη ἀδύνατον νὰ ὁρίσωμεν οὐδενὸς σχετικοῦ τεκμηρίου περισωθέντος.

Οἱ ὀρθοστάται κάτω μὲν ἐγομφοῦντο ἐπὶ τῶν ὁριζοντίων γείσων, ἄνω δὲ συνεδέοντο πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὰ ὄπισθεν αὐτῶν ἀντιθήματα διὰ συνδέσμων σχήματος ├─┤. Ἡ τοποθέτησις αὐτῶν ἤρχετο ἀπὸ τοῦ δεξιᾷ τῷ θεατῇ κεντρικοῦ ὀρθοστάτου, (ὅστις διασῴζει κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλαγίας αὐτοῦ κεφαλὰς γόμφους), ἔβαινε δὲ πρὸς τὰ ἄκρα καθ' ἣν τάξιν οἱ ἐν τῷ σχεδίῳ (εἰκ. 3) σημειούμενοι ἀριθμοὶ δεικνύουσι. Τῶν ὀρθοστατῶν ἡ ὀπίσθιος παρειά, ὡς μὴ ὁρατή, ἐλαξεύθη ἀνωμάλως.

ΑΝΤΙΘΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΥΜΠΑΝΟΥ

Ὅτι ὄπισθεν τῶν ὀρθοστατῶν τοῦ τυμπάνου ὑπῆρχεν ἐν Σουνίῳ, ὡς ἐν πᾶσι τοῖς μεγάλοις ἑλληνικοῖς ναοῖς, ἕτερος τοῖχος τεκμαιρόμεθα οὐ μόνον ἐκ τοῦ συνδέσμου ├─┤ ὃν φέρει κατὰ τὴν ὀπίσθιον ἀκμὴν τῆς ἄνω αὐτοῦ ἐπιφανείας ὁ ὀρθοστάτης τῆς εἰκ. 2 ἀλλὰ καὶ ἐκ δύο σῳζομένων ἀντιθημάτων. Ἐκ τούτων μανθάνομεν ὅτι ὁ ἐξ ἀντιθημάτων τοῖχος ἐν Σουνίῳ δὲν ἀπετελεῖτο ἐξ ἰσοϋψῶν δόμων ὡς συνήθως (Παρθενών, «Θησεῖον») ἀλλ' ἐξ ὀρθοστατῶν μαρμαρίνων. Παρομοία διάταξις ἐφηρμόσθη ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ (Athen. Mitth. 1911 XXXVI σελ. 336) καὶ τοῖς Προπυλαίοις (A.J.A. 1910 XIV σελ. 149) μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἐν Σουνίῳ δὲν παρελείφθησαν, ὡς ἐν τοῖς Προπυλαίοις (ἔ. ἀ. σελ. 150[1]) χάριν ἐλαφρότητος τὰ κεντρικὰ ἀντιθήματα.

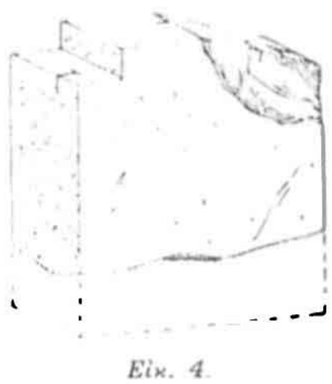

Εἰκ. 4.

Ἐκ τῶν σῳζομένων ἀντιθημάτων τὸ μὲν εἶναι κορυφαῖον, τὸ δὲ κερκιδωτόν. Τὸ κορυφαῖον (εἰκ. 4) ἀπεσχισμένον τὴν βάσιν ἔχει, πλὴν τοῦ πάχους, πάσας τὰς λοιπὰς διαστάσεις ὁμοίας πρὸς τὰς ἀντιστοίχους τῶν κεντρικῶν ὀρθοστατῶν τοῦ τυμπάνου καὶ εὐλόγως

[1] Τὸ μεταξὺ δὲ [illegible] κείμενον γωνιαῖον σημειούμενον κάθετον ἀντίθημα ἀνευρέθη ἤδη [illegible]

θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκληφθῇ ὡς τοιοῦτος ἐὰν δὲν ὑπῆρχε ἐπὶ τῆς ἄνω αὐτοῦ ὁριζοντίας ἐπιφανείας ἐγκοπὴ βάθους 0.155 καὶ πλάτους 0.24 μ. διήκουσα καθ' ὅλον τὸ πάχος τοῦ λίθου 0.36 μ. Ὡς δ' ἐξ ἄλλων περιπτώσεων γνωρίζομεν τοιαῦται ἐγκοπαί, χρησιμεύουσαι ὡς φωλεαὶ εἰς ἃς εἰσήρχετο τὸ κορυφαῖον τῆς στέγης ξύλον, ἐλαξεύοντο σχεδὸν πάντοτε ἐπὶ τοῦ ἀντιθήματος.

Τὸ δεύτερον τεμάχιον ἀντιθήματος (εἰκ. 5) εἶναι λίαν βεβλαμμένον. Τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι ἀκριβῶς ἴσον πρὸς τὸ τοῦ κορυφαίου (1.225), τὸ πάχος ὅμως πολὺ μεγαλύτερον (0.46 μ.). Τοῦτο ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ πρὸ αὐτοῦ ὀρθοστάτης εἶχε πάχος 0.30 ∼ 0.32 μ. μικρότερον δηλ. τοῦ τῶν κεντρικῶν (0.39 μ.). Διότι ἐὰν ἐξετάσωμεν τὴν τομὴν ὁριζοντίου γείσου τῶν στενῶν πλευρῶν τοῦ ναοῦ (εἰκ. 6) θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι αὕτη δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἐπὶ τοῦ γείσου τοποθέτησιν λίθων ἐχόντων ἄθροισμα πάχους μεῖζον τῶν 0.78 μ. Ὅταν λοιπὸν τὸ ἀντίθημα καταλαμβάνῃ τὰ 0.46, τὸ μέγιστον ὑπολειπόμενον πάχος διὰ τὸν ὀρθοστάτην ἔσται 0.78—0.46=0.32 μ.

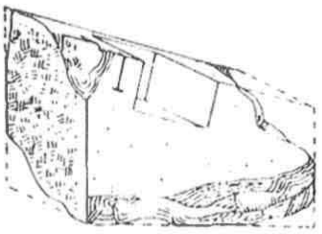

Εἰκ. 5.

Ἡ ἐν τῷ ἀετώματι θέσις τοῦ κερκιδιαίου ἀντιθήματος ὁρίζεται εὐκόλως διὰ τῶν σωζομένων ὑψῶν τῶν κατακορύφων αὐτοῦ πλευρῶν. Ὁ λίθος τοποθετεῖται εἰς ἀπόστασιν 2.45 μ. ἀπὸ τοῦ ἄξονος. Ἀφαιρουμένου ἀπὸ τῆς ἀποστάσεως ταύτης τοῦ μήκους 1.225 μ. τοῦ κεντρικοῦ ἀντιθήματος ὑπολείπεται μεταξὺ κενὸν 1.225 μ. Ἀλλὰ καὶ τοῦ τῆς εἰκ. 4 ἀντιθήματος τὸ μῆκος εἶναι τὸ αὐτὸ (1.225)· τὰ ἀντιθήματα ἄρα ἦσαν πάντα ἰσομήκη. Ἐπειδὴ δὲ ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ σῳζόμενοι κεντρικοὶ ὀρθοστάται ἔχουσι μῆκος ἴσον πρὸς τὸ κεντρικὸν ἀντίθημα, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ ἐπὶ τῶν ὁριζοντίων γείσων γόμφοι αὐτῶν ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τοὺς γόμφους τῶν ἀντιθημάτων των, συνάγεται ὅτι καὶ οἱ ὀρθοστάται ἦσαν πρὸς ἀλλήλους ἰσομήκεις.

Ὡς τὸ κορυφαῖον οὕτω καὶ τὸ κερκιδιαῖον ἀντίθημα φέρει ἄνω καὶ ὄπισθεν ὀρθογώνιον ἐγκοπήν, (πλάτους 0.40, ὕψους 0.24 καὶ βάθους 0.31 μ.) ἔχουσαν τὰς πλευρὰς καθέτους τῇ κλίσει τῆς στέγης καὶ χρησιμεύουσαν ὡς ἕδρα δοκοῦ τῆς στέγης παραλλήλου τῷ κορυφαίῳ ξύλῳ (εἰκ. 5). Παρὰ τὴν ἐγκοπὴν ταύτην σῴζεται ἐπὶ τῆς ὀπισθίου ἐπιφανείας τοῦ ἀντιθήματος σύνδεσμος μεμολυβδοχοημένος σχήματος Ι διήκων καθέτως τῇ κλίσει τῆς στέγης. Ὁ σύνδεσμος οὗτος προφανῶς ἐχρησίμευε ὅπως συνδέῃ κατακορύφως τὰ ἀντιθήματα μετὰ τῶν ὕπερθεν οὐρῶν τῶν καταιετίων γείσων, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς πρὸς τὰ πρόσω ἀνατροπῆς τούτων. Ἡ ὑπερβολικὴ αὕτη προφύλαξις ἐφηρμόσθη καὶ ἐν τῷ ἐν Βάσσαις ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος (Expédition Sc. de Morée II πίν. 14 εἰκ. Χ).

Τὰ ἀντιθήματα εἶχον ἀμφοτέρας αὐτῶν τὰς παρειὰς ἀνωμάλως λελαξευμέ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

νας, καθὸ μὴ ὁρατάς, ἔφερον ὅμως κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀκμὴν πλατεῖαν ἀναθύρωσιν. Ἐγομφοῦντο ἐπὶ τῶν ὁριζοντίων γείσων καὶ συνεδέοντο πρὸς ἄλληλα διὰ συνδέσμων |—| τοποθετούμενα καθ᾽ ἣν τάξιν καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν ὀρθοστάται Τοῦτο μαρτυροῦσι αἱ σχετικαὶ ἐπὶ τῶν ὁριζοντίων γείσων ὑπομόχλιοι ὀπαί.

ΓΕΙΣΑ ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ

Πᾶν τύμπανον, ὡς γνωστόν, πλαισιοῦται κατὰ μὲν τὴν βάσιν ὑπὸ τῶν ὁριζοντίων γείσων, κατὰ δὲ τὰς κεκλιμένας αὐτοῦ πλευρὰς ὑπὸ τῶν καταιετίων γείσων. Ἐξετάσωμεν λοιπὸν πρῶτα τὰ ὁριζόντια γεῖσα, ὧν ὁ τρόπος τῆς διατάξεως δὲν εἶχεν ἐρευνηθῆ μέχρι τοῦδε.

Τὴν τομὴν ὁριζοντίου γείσου τῶν μακρῶν πλευρῶν τοῦ ναοῦ ἐσχεδίασεν ὀρθῶς πρῶτος ὁ Dörpfeld ἐν A. M. 1884 IX πίν. XVI. Τῆς τομῆς ταύτης ἡ τοῦ γείσου τῶν στενῶν πλευρῶν διαφέρει μόνον κατὰ τοῦτο ὅτι μετὰ τὸ ἐπιστέφον δωρικὸν κυμάτιον ἀντὶ σειρᾶς κεκλιμένων ἐπιφανειῶν ὑπῆρχε μία ἑνιαία ὁριζοντία καταλήγουσα πρὸς τὰ ἔξω εἰς ἐλαφρῶς κεκλιμένην ταινίαν πλάτους 0.10 μ.[1] (εἰκ. 6).

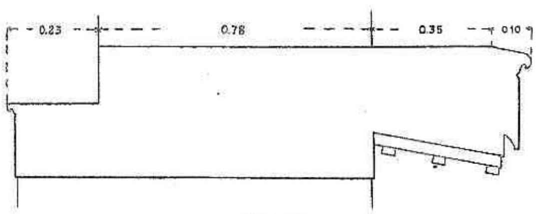

Εἰκ. 6.

Ἐκ τῶν γείσων τῶν στενῶν πλευρῶν περιεσώθη ἓν ἀκέραιον καὶ πέντε τεμάχια ἑτέρων, ὧν τὰ τέσσαρα προσαρμόζονται ἀνὰ δύο εἰς ἕνα λίθον (εἰκ. 3). Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας δύο τῶν γείσων τούτων (Δ,Ζ) καὶ δὴ κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν τμῆμα παρατηροῦνται κυκλικαὶ ὀπαὶ ἥλων ἐν αἷς σῴζονται λείψανα σαφῆ μεμολυβδοχοημένου σιδήρου. Διὰ τῶν ἥλων τούτων προσηλοῦντο ἀναμφιβόλως τὰ ἐναέτια τοῦ ναοῦ ἀγάλματα. Ἡ ὕπαρξις ἐναετίου κόσμου συνάγεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἑτέρου γείσου (Ζ) ἡ ἐξωτερικὴ ἄνω ἐπιφάνεια εἶναι λελαξευμένη ἐλλειψιοειδῶς μέχρι βάθους 0.015 μ. πρὸς ὑποδοχὴν τῆς πλίνθου ἀγάλματος. Ἐκ πασῶν τῶν ἐνδείξεων τούτων μανθάνομεν ἀσφαλῶς ὅτι τὸ δυσμικὸν ἀέτωμα τοῦ ναοῦ ἐκοσμεῖτο δι᾽ ἀγαλμάτων. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνατολικὸν ἀέτωμα δὲν θὰ ἐστερεῖτο, κατὰ μείζονα λόγον, πλαστικοῦ διακόσμου. Ἐκ τοῦ πλαστικοῦ τούτου κόσμου ἓν καὶ μόνον ἄγαλμα (ὕψ. 0,76)[2] γυναικὸς (νύμφης;) καθημένης κατενώπιον ἀνεῦρε πρὸ ἐτῶν ὁ κ. Στάης ἀνατολικῶς τοῦ ναοῦ, ἀποφανθεὶς ἀμέ-

[1] Παρομοίαν ταινίαν, λαξευομένην ἕνεκα ὀπτικῶν λόγων, φέρουσι καὶ τὰ γεῖσα τῆς ἀνατολικῆς προστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου.

[2] Συνυπολογιζομένης καὶ τῆς ἐλλειπούσης κεφαλῆς.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

σεως περὶ τῆς ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος προελεύσεως αὐτοῦ. Ἡ μορφὴ φέρει ὄπισθεν κατακόρυφον γόμφον, δι' οὗ προσηλοῦτο πιθανῶς ἐπὶ βράχου, ἐφ' οὗ ἐκάθητο. Τὸ μέγιστον αὐτῆς πλάτος εἶναι 0.45 μ. ἀκριβῶς δηλ. τόσον ὅσον καὶ τὸ βάθος τοῦ δυσμικοῦ ἀετώματος.

Θὰ προσπαθήσωμεν ἤδη νὰ ὁρίσωμεν ποίαν θέσιν κατεῖχον ἐν τῷ ναῷ τὰ σωζόμενα τεμάχια ὁριζοντίων γείσων. Πρὸς τοῦτο πρέπει βεβαίως νὰ ὁρισθῇ ἡ θέσις πάντων τῶν ἁρμῶν τῶν γείσων τούτων. Τὸ τοιοῦτο δ' ὅμως, ὡς εὐκόλως τις ἐννοεῖ, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ κατορθωθῇ δι' ἑνὸς καὶ μόνου ἀκεραίου σωζομένου γείσου, τὸ δὲ πρόβλημα θὰ ἔμενεν ἄλυτον ἂν δὲν ἤρχετο ἐπίκουρος ἡ ἑξῆς παρατήρησις. Ἐπὶ τῆς βάσεως τῶν δύο κορυφαίων ὀρθοστατῶν τοῦ τυμπάνου διεσώθησαν ἀποτετυπωμένα ἐν σχήματι διπλοῦ ταῦ καὶ ἐν ἀρκούντως καλῇ διατηρήσει ἴχνη σκωρίας προερχόμενα ἀναμφιβόλως ἐκ τῶν συνδέσμων οἵτινες συνέδεον τὰ κάτωθεν τῶν ὀρθοστατῶν ὁριζόντια γεῖσα[1]. Τὰ ἴχνη ταῦτα ἔχουσιν ἀμφότερα μῆκος 0.22 μ. ἡ δὲ ἀπόστασις τοῦ ἄξονος αὐτῶν, τῶν ἁρμῶν τοῦ κάτωθεν γείσου δηλονότι, ἀπὸ τοῦ ἄξονος τοῦ τυμπάνου εἶναι ἐν μὲν τῷ ἀριστερῷ ὀρθοστάτῃ 0.37 μ. ἐν δὲ τῷ δεξιῷ 0.63 μ. Τὸ ἄθροισμα τῶν δύο τούτων ἀποστάσεων δίδει προδήλως τὸ μῆκος (1,00 μ.) τοῦ κάτωθεν τῶν κεντρικῶν ὀρθοστατῶν ὁριζοντίου γείσου. Ἐπειδὴ δ' ἀφ' ἑτέρου, κατὰ γενικὴν ἀρχήν, ὁ ἄξων συμμετρίας τοῦ ναοῦ διχοτομεῖ τὸν μέσον πρόμοχθον, τοῦ μήκους τῶν προμόχθων ὄντος 0.52 μ. καὶ τοῦ τῶν ὁδῶν (viae) 0.11 μ., θὰ ἔχωμεν, ἐν τῷ κεντρικῷ γείσῳ τὴν ἑξῆς διάταξιν: ἀριστερὰ μὲν τοῦ ἄξονος ἥμισυν πρόμοχθον καὶ μίαν ὁδόν, $\frac{0.52}{2} + 0.11 = 0.37$, δεξιὰ δ' αὐτοῦ ἥμισυν πρόμοχθον, ὁδὸν καὶ πάλιν ἥμισυν πρόμοχθον $\frac{0.52}{2} + 0.11 + \frac{0.52}{2} = 0.63$. Τούτου τεθέντος ἂν ἐκ τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἄξονος τοῦ τυμπάνου ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ γείσου, ἥτις εἶναι, ὡς εἴδομεν, 7.01 μ., ἀφαιρέσωμεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἐξοχὴν τοῦ ὁριζοντίου γείσου ὑπὲρ τὸ τρίγλυφον (0.45) καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀριστεροῦ ἁρμοῦ τοῦ κεντρικοῦ γείσου Ζ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος (0.37), λαμβάνομεν $7.01 - 0.45 - 0.37 = 6.19$ μ. Τὸ μῆκος τοῦτο ἰσοῦται ἀκριβῶς πρὸς τὸ ἄθροισμα τοῦ μήκους τῶν μέχρι τοῦ ἄκρου ἀπαιτουμένων 10 προμόχθων καὶ 9 ὁδῶν ($10 \times 0.52 + 9 \times 0.11 = 6.19$). Διὰ τὴν ἀριστερὰν κερκίδα θὰ ἔχωμεν ἀντιστοίχως $7,01 - 0.45 - 0.63 = 5.93 = 9,5$ πρ. $+ 9$ ὁδ. $= 9,5 \times 0.52 + 9 \times 0,11$.

Τὸ σωζόμενον ἀκέραιον περίπου γεῖσον (εἰκ. 3, Λ) ἔχει μῆκος 1.26 (=2 πρ. + 2 ὁδ.). Γνωστοῦ λοιπὸν ὄντος τοῦ μήκους τῶν κοινῶν γείσων, ἀπὸ τοῦ ὁρισθέντος

[1] Καὶ ἐν κατόψει ἡ ἀπόστασις τῶν ἰχνῶν τούτων ἀπὸ τῆς ἔξω ἀκμῆς τοῦ ὀρθοστάτου συμπίπτει πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ γείσου ἀπόστασιν τοῦ συνδέσμου ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς γραμμῆς τοῦ κυματίου, ἀφαιρουμένης τῆς ἐξοχῆς τοῦ καταιετίου γείσου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἀριστερου ἁρμοῦ τοῦ γείσου Ζ μέχρι τοῦ ἀριστερου ἄκρου τοποθετουνται πέντε τοιαυτα γεῖσα τὰ Α, Β, Γ, Λ καὶ Ε (εἰκ. 3) ἔχοντα ὁδὸν κατὰ τὸν ἀριστερὸν ἁρμόν [1]. Ἂν δὲ πάλιν ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ δεξιου ἄκρου ἀποκαταστήσωμεν συμμετρικῶς ὅμοια τοις ἀνωτέρω τεμάχια, ἔχοντα βεβαίως ὁδὸν κατὰ τὸν δεξιὸν ἁρμόν, παρατηροῦμεν ὅτι δεξιὰ τοῦ ορισθέντος δεξιοῦ ἁρμοῦ τοῦ γείσου Ζ τοποθετοῦνται μέχρι τοῦ ἄκρου ἐν ὅλῳ :) γεῖσα Η, Θ, Ι, Κ, Λ· ἐκ τούτων τὰ μὲν Λ, Κ, Ι, Θ εἶναι ὅμοια καὶ συμμετρικὰ πρὸς τὰ Α, Β, Γ, Δ τὸ δὲ Η μικρότερον αὐτῶν, καὶ δὴ ὅμοιον καθ' ὅλα καὶ ἀπολύτως συμμετρικὸν πρὸς τὸ κεντρικὸν Ζ. Ἐκ πάντων λοιπὸν τῶν γείσων δύο, τὰ Ζ καὶ Η ἦσαν βραχύτερα τῶν λοιπῶν κατὰ 0.26 μ. Ἡ διαφορὰ αὕτη τοῦ μήκους τῶν Ζ καὶ Η προέρχεται ἐκ τῆς λόγῳ ἀφανείας του ἁρμοῦ τεχνικῆς ἀνάγκης τῆς ἐν ἑκάστῳ γείσῳ διατάξεως τῶν προμόχθων καὶ τῶν ὁδῶν οὕτως ὥστε παρὰ τὸν ἁρμὸν νὰ εὑρίσκηται ἑκάστοτε, δεξιὰ ἢ ἀριστερά. ὁδός· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀναγκαστικῶς [2] πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἓν γεῖσον μήκους διαφόρου τῶν λοιπῶν, ὅπερ νὰ τελῇ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῶν τεμαχίων ἅτινα ἔχουσι ὁδὸν κατὰ τὸν δεξιὸν ἁρμὸν πρὸς τὰ ἔχοντα αὐτὴν κατὰ τὸν ἀριστερόν, ὡς π. χ. συμβαίνει ἐν τῷ Παρθενῶνι καὶ τοις Προπυλαίοις. Ἐν Σουνίῳ ὡς τοιοῦτο μεταβατικὸν γεισον πρέπει νὰ θεωρηθῇ τὸ Ζ+Η, ὅπερ ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου σχετικῶς μήκους (2.00 μ.) ὅπερ θὰ ἐλάμβανε κατασκευαζόμενον μονόλιθον διῃρέθη εἰς τὰ δύο ἴσα τεμάχια Ζ καὶ Η. Τοιαύτη τμῆσις τοῦ μεταβατικοῦ γείσου παρουσιάζεται καὶ ἐν τοις ἀετώμασι τοῦ «Θησείου».

Ὁρισθείσης τῆς τάξεως τῶν ὁριζοντίων γείσων ὑπολείπεται νὰ ὁρισθῇ καὶ ἡ ἀκριβὴς θέσις τῶν σῳζομένων τεμαχίων. Καὶ δὴ ἡ τοῦ ἀκεραίου σῳζομένου γείσου θέσις εὑρίσκεται ἐκ τῶν ἑξῆς δύο παρατηρήσεων α´) ὅτι τὸ τεμάχιον τοῦτο ἔχον μῆκος 1,26 μ. φέρει τὴν ἄκραν ὁδὸν κατὰ τὸν ἀριστερὸν (τῷ θεατῇ) ἁρμόν. Εἶναι λοιπόν, ὡς ἐδείχθη ἀνωτέρω, ἓν ἐκ τῶν ἀριστερῶν γείσων Β, Γ, Λ, Ε, β´) ὅτι ἐπὶ τῆς ἄνω αὐτοῦ ἐπιφανείας φέρει δύο παραλλήλους γόμφους ὧν τὸ ἀριστερὸν τέρμα ἀπέχει τοῦ δεξιοῦ ἁρμοῦ τοῦ γείσου κατὰ 0.82 μ. (εἰκ. 3, Δ). Τῶν γόμφων τούτων ὁ μὲν εἷς προφανῶς ἐχρησίμευε πρὸς γόμφωσιν τοῦ ὕπερθεν ὀρθοστάτου τοῦ τυμπάνου, ὁ δὲ ἕτερος πρὸς γόμφωσιν τοῦ ἀντιθήματος αὐτοῦ [3]. Ἔχομεν λοιπὸν ὡρισμένην κατὰ τὸ ἀριστερὸν [4] τέρμα τῶν γόμφων τὴν σχετικὴν θέσιν τοῦ ὕπερθεν ἁρμοῦ ἀντιθήματος τινὸς τοῦ τυμπάνου. Ἂν λοιπὸν τοπο-

[1] Ἐκ τούτων τὸ ἄκρον Α ὡς συνήθως, ἦτο μακρότερον τῶν λοιπῶν κατὰ τὴν προεξοχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τὸ τρίγλυφον (0.45) ἐλαττουμένην κατὰ τὸ πλάτος μιας ὁδοῦ (0.11). Θὰ εἶχε δηλ. μῆκος 1.26 + 0.45 − 0.11 = 1.60 μ.

[2] Μεταβατικοῦ γείσου δὲν παρίσταται ἀνάγκη ὅταν οἱ ἁρμοὶ πάντων τῶν γείσων συμπίπτωσι πρὸς τοὺς ἄξονας τῶν προμόχθων ὡς τοῦτο συμβαίνει ἐν τῷ ναῷ της Ἀφαίας (Furtwängler, Aegina πίν. 34).

[3] Ὡς συνάγεται ἐκ τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν ἀπ' ἀλλήλων (0.46) ἥτις δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἐν ἑνὶ καὶ μόνῳ ὀρθοστάτῃ συνύπαρξιν ἀμφοτέρων.

[4] Ὡς διδάσκουσιν αἱ διαδοχικαὶ ὑπομόχλιοι ὀπαί, κεῖνται ἀριστερὰ τῶν γόμφων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

θετήσωμεν τὸ γεῖσον διαδοχικῶς εἰς τὰς ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Β, Γ, Δ καὶ Ε θέσεις, βλέπομεν ὅτι μόνον ἐν τῇ θέσει Δ τὸ ἀριστερὸν τέρμα τοῦ γόμφου ἀπέχει του ἄξονος τοῦ τυμπάνου ἀπόστασιν ἥτις εἶναι πολλαπλάσιον τοῦ κοινου τῶν ἀντιθημάτων μήκους 1.225 μ. Ὄντως ἐν ταύτῃ τῇ θέσει ἡ ῥηθεῖσα ἀπόστασις εἶναι $0.82 + 1.26 + 0.37 = 2.45$ μ $= 2 \times 1.225$ μ. Τὸ σῳζόμενον λοιπὸν γεῖσον εἶναι τὸ ὑπὸ στοιχεῖον Δ.

Καθ' ὅμοιον τρόπον, τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐπὶ τῶν γείσων σῳζομένων γόμφων, ὁρίζονται ἀσφαλέστατα αἱ θέσεις καὶ τῶν λοιπῶν τεμαχίων Γ, Ζ καὶ Η ὡς ἐμφαίνεται ἐν τῷ σχεδίῳ (εἰκ. 5)·

Παρατηρητέον ἐν τέλει ὅτι ἐπὶ τοῦ ὑπὸ στοιχ. Γ γείσου διασῴζεται εὐκρινέστατα ἡ ἐξωτερικὴ τῶν ὀρθοστατῶν τοῦ τυμπάνου γραμμή, κειμένη κατὰ 0.45 μ. ἐσώτερον τοῦ ἐξωτερικοῦ χείλους τῶν ὁριζοντίων γείσων. Ἐπειδὴ δὲ 0.45 μ. εἶναι καὶ ἡ τοῦ ὁριζοντίου γείσου ὑπὲρ τὸ τρίγλυφον ἐξοχὴ συνάγεται ὅτι ἐν Σουνίῳ ἡ κατακόρυφος τοῦ τυμπάνου ἐπιφάνεια, καίτοι τὸ ἀέτωμα περιεῖχε πλαστικὸν κόσμον, δὲν ἔκειτο ἐσώτερον ἀλλ' ἦτο ἡ ἁπλῆ προέκτασις τῆς τοῦ ἐπιστυλίου (εἰκ. 7)· Τοῦτ' αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ ἐν τῷ «Θησείῳ» (Penrose: Principles of Athenian Architecture πίν. 35).

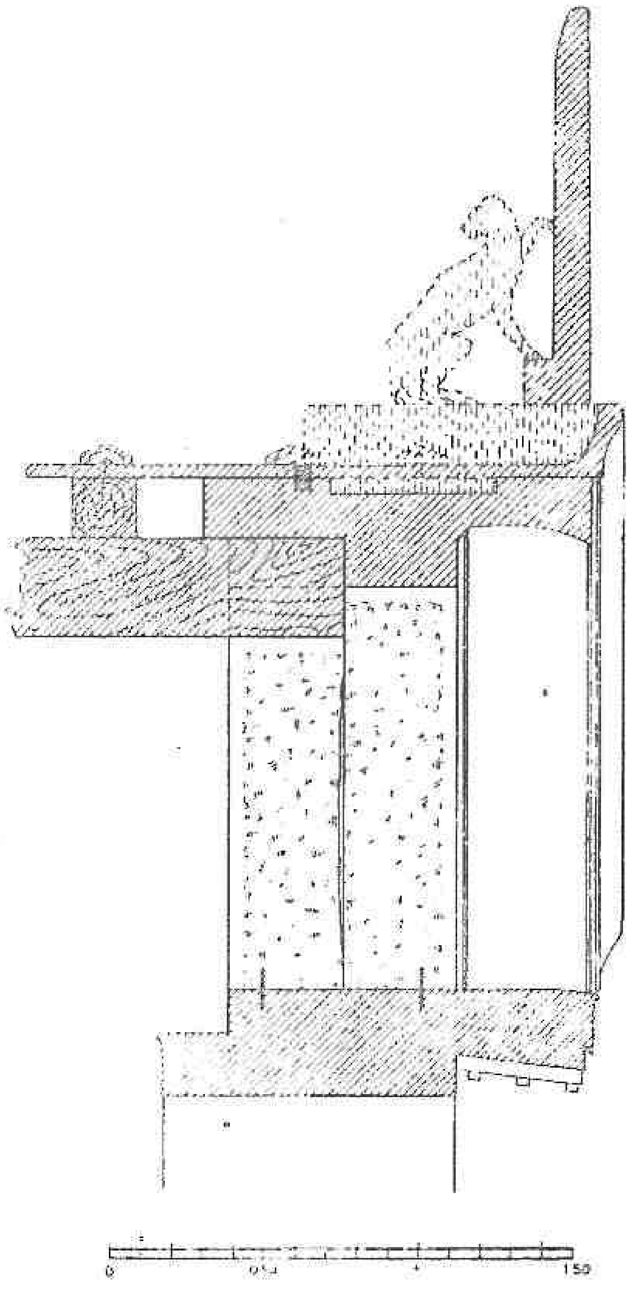

Εἰκ. 7. Τομὴ κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ ἀετώματος.

ΓΕΙΣΑ ΚΑΤΑΙΕΤΙΑ

Τὰ καταιέτια γεῖσα τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ ἔχουσι τὴν συνήθη κατατομὴν τῶν τοιούτων γείσων. Ὡς ἐν τῷ παρακειμένῳ σχεδίῳ βλέπει τις τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς κατακορύφου τοῦ τυμπάνου ἐπιφανείας πρὸς τὸ ἐξέχον γεῖσον τελεῖ καὶ ἐνταῦθα δωρικὸν κῦμα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἐκ τῶν καταιετίων γείσων περιεσώθησαν δύο λίθοι, ὧν ὁ μὲν (εἰκ. 8) ἀκέραιος τὸ μῆκος (1.241 μ.) εἶναι τεθραυμένος ἐν τῷ μέσῳ περίπου καταλείπων οὕτω ἄγνωστον τὸ πλάτος τῶν γείσων, ὁ δὲ δεύτερος (εἰκ. 9), τεθραυμένος καὶ οὗτος, περιέσωσεν ἡμῖν μόνον τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ κορυφαίου γείσου. Τοῦτο ἐννοεῖ τις μάλιστα ἐκ τοῦ πενταγώνου σχήματος, ὅπερ εἶναι τοιοῦτο λόγῳ τῆς ἐξ ἑνὸς τεμαχίου μετὰ τοῦ μικροῦ τριγώνου *ββ΄ζ* κατασκευῆς αὐτοῦ, περὶ ἧς εἴπομεν ἐν σελ. 5. Ἡ ὁριζοντία βάσις τοῦ κορυφαίου τούτου γείσου ἔχει μῆκος 1.26 μ., ἐξικνεῖτο ἄρα τὸ γεῖσον τοῦτο μέχρι τῶν σημείων *β,β΄* (εἰκ. 3) ἔνθα καὶ πράγματι ἀνευρίσκομεν ἐπί τε τῶν ὀρθοστατῶν καὶ τῶν ἀντιθημάτων αὐτῶν τόρμους γόμφων. Ἐπειδὴ δὲ αἱ δι᾽ ἑκάτερον τῶν γόμφων τούτων ὑπομόχλιοι ὀπαὶ εὕρηνται πρὸς τὸ μέρος τῶν ἄκρων τοῦ ἀετώματος, συμπεραίνομεν ὅτι πρῶτον πάντων τῶν γείσων ἐτοποθετήθη τὸ κορυφαῖον, ἠκολούθησαν δὲ ἑκατέρωθεν μέχρι τῶν ἄκρων τὰ κοινὰ γεῖσα· ἐκ τούτων τὸ ἀκραῖον δὲν κατέληγεν εἰς ὀξὺ ἀλλ᾽ ἐξικνεῖτο μέχρι σημείου τινὸς *λ* (εἰκ. 3) τοῦ ὑπολοίπου κατασκευαζομένου ἐξ ἑνὸς μετὰ τῆς ἄκρας ἐπαιετίδος λίθου, ὡς θέλομεν ἀναπτύξει κατωτέρω.

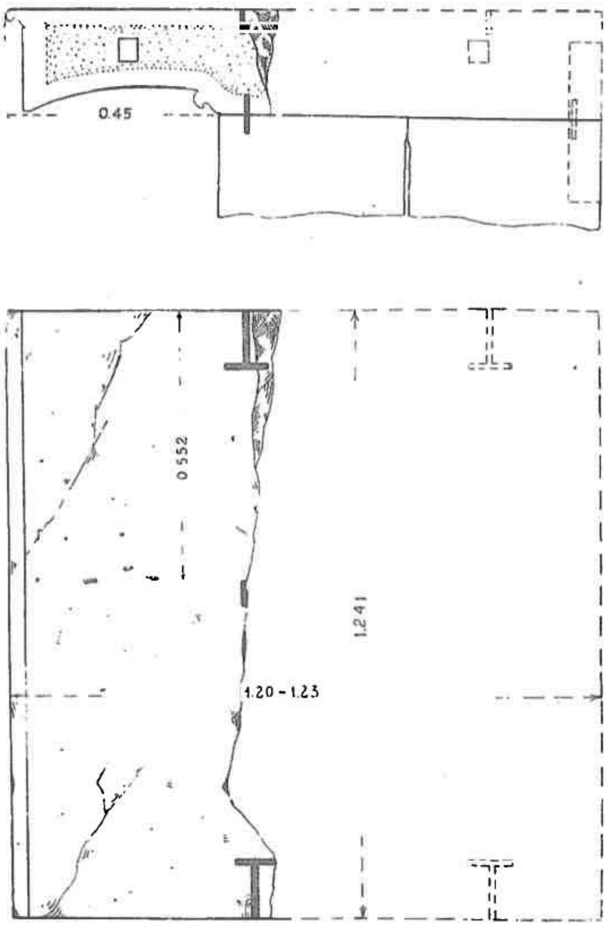

Εἰκ. 8.

Τὸ κορυφαῖον γεῖσον φέρει κατὰ τὴν ῥάχιν αὐτοῦ ἐγκοπὴν βάθους 0,06 καὶ πλάτους 0,53 μ. (εἰκ. 7 καὶ 9). Ἡ ἐγκοπὴ αὕτη ἐχρησίμευεν εἰς τὴν κρείττονα εὐστάθειαν τῆς ὕπερθεν κορυφαίας ἐπαιετίδος, ἥτις ἔφερε καὶ τὸ βάθρον τοῦ ἀκρωτηρίου. Οἱ δὲ ὄπισθεν τῆς ἐγκοπῆς παρατηρούμενοι τόρμοι γόμφων

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

(εἰκ. 9) ἐχρησίμευον εἰς τὴν παρακώλυσιν τῆς πρὸς τὰ ὀπίσω ὀλισθήσεως τῆς ἐπαιετίδος, ἥτις κατὰ τὴν κορυφὴν φαίνεται ὅτι κατεσκευάσθη ἐξ ἑνὸς τεμαχίου μετά τε τοῦ πρώτου στρωτῆρος κεράμου καὶ τοῦ βάθρου τοῦ ἀκρωτηρίου (Πρβλ. εἰκ. 7).

Θὰ προσπαθήσωμεν ἤδη νὰ ὁρίσωμεν τὸ ἄγνωστον πλάτος τῶν καταιετίων γείσων, ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ κορυφαίου. Ἐπειδή, ὡς θέλει ἀποδειχθῆ, εὐθὺς μετὰ τὸ κορυφαῖον ἠκολούθει ἀριστερὰ τὸ σῳζόμενον τεμάχιον[1] γείσου 7΄ (εἰκ. 3) ὁ ἐπὶ τούτου σῳζόμενος ἐξωτερικὸς σύνδεσμος (εἰκ. 8) πρέπει νὰ συμπίπτῃ πρὸς τὸ ἐπὶ τοῦ κορυφαίου ἕτερον ἥμισυ αὐτοῦ. Ἀπέχει δὲ ὁ μὲν ἐπὶ τοῦ καταιετίου γείσου σύνδεσμος ἀπὸ τοῦ ἄκρου. τοῦ κυματίου 0.50 μ., ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ κορυφαίου ἀπὸ τῆς ὀπισθίου αὐτοῦ παρειᾶς 0.785 μ. Ὅθεν τὸ ὅλον πλάτος τοῦ κορυφαίου γείσου ἦτο 0.50 + 0.785=1.285 μ. Ἀφ' ἑτέρου ὁ ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ ἀντιθήματος γόμφος τοῦ κορυφαίου γείσου ἀπέχει τῆς ἐσωτερικῆς παρειᾶς τοῦ ἀντιθήματος 0.15, ἐν ᾧ τὸ ἀντίστοιχον ἄνω ἥμισυ αὐτοῦ, τὸ ἐπὶ τοῦ κορυφαίου γείσου, ἀπέχει τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ γείσου παρειᾶς 0.235. Ἐξεῖχεν ἄρα τὸ κορυφαῖον γεῖσον κατὰ 0.085 ὑπὲρ τὸ ἀντίθημα. Εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα καταλήγομεν παραβάλλοντες τὸ πλάτος 0.36 τῆς ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ ἀντιθήματος ἐγκοπῆς πρὸς τὸ βάθος 0.445 τῆς ἐπὶ τοῦ κορυφαίου γείσου πενταγώνου αὐτῆς συνεχείας (0.445 – 0.36 = 0.085). Ἡ ὑπὲρ τὸ ἀντίθημα προεξοχὴ τοῦ κορυφαίου γείσου ἐφηρμόσθη ἴσως μόνον ἐν τῷ κορυφαίῳ πρὸς ἀντιστάθμισιν τοῦ κατὰ τὸ ἐμπρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα σεσωρευμένου βάρους τῆς ἐπαιετίδος καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου[2]. Τὰ λοιπὰ γεῖσα θὰ ἔφθανον πιθανῶς μέχρι τῆς ὀπισθίου παρειᾶς τῶν ἀντιθημάτων οὕτως ὥστε αἱ διὰ τῶν ἐν σελ. 7 ῥηθέντων συνδέσμων συνδεόμεναι κατακόρυφοι ἐπιφάνειαι γείσου καὶ ἀντιθήματος νὰ εὑρίσκωνται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου, τοῦθ' ὅπερ δὲν συνέβαινεν ἐν τῷ κορυφαίῳ. Ἐν τούτοις κατακόρυφοι

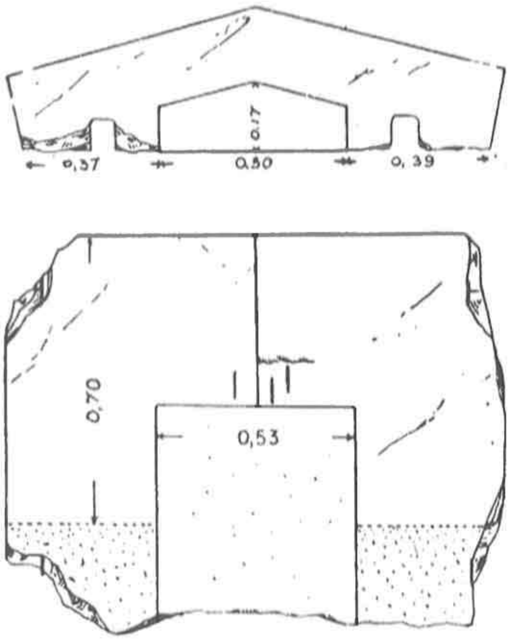

Εἰκ. 9.

[1] Τὴν ἐν τῷ ἀετώματι ἀκριβῆ θέσιν τοῦ τεμαχίου τούτου θὰ ὁρίσωμεν βραδύτερον τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐπαιετίδων (σελ. 21).

[2] Καὶ τὸ κορυφαῖον γεῖσον τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος τῶν Προπυλαίων ἐξέχει τοῦ ὑποστηρίγματος αὐτοῦ κατὰ 0.25 διὰ τὸν αὐτὸν λόγον.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

σύνδεσμοι ἐτέθησαν καὶ ἐν τῷ κορυφαίῳ, ἐδέησε ὅμως νὰ λαξεύσωσιν αὐτοὺς μέχρι βάθους 0.085. Οἱ σύνδεσμοι οὗτοι σῴζονται εὐκρινῶς ἐν τῷ βάθει τῶν διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ κορυφαίου γείσου κατὰ τὴν ὀπίσθιον αὐτοῦ παρειὰν ἀνοιχθεισῶν τετραγώνων ὀπῶν, ὧν τὴν παρουσίαν ἐπωφελήθησαν πρὸς τοποθέτησίν των (βλ. εἰκ. 9).

Τὰ καταιέτια γεῖσα γομφούμενα ἐπί τε τῶν ὀρθοστατῶν τοῦ τυμπάνου καὶ τῶν ἀντιθημάτων αὐτῶν συνεδέοντο ἄνω διὰ ζεύγους συνδέσμων σχήματος |—|. Κατὰ τὰς πλαγίας αὐτῶν κεφαλὰς ὡς καὶ κατὰ τὴν ὀπίσθιον πλευρὰν τοῦ κορυφαίου ὑπῆρχον ὀρθογώνιοι (0.05 × 0.04) ὀπαί, βάθους 0.05, χρησιμεύουσαι βεβαίως εἰς τὴν ἀνύψωσιν αὐτῶν. Παρόμοιαι ὀπαὶ παρατηροῦνται καὶ εἰς τὸ κορυφαιον γεῖσον τοῦ «Θησείου» (Durm: Constructive Details κτλ. πίν. I). Καὶ εἰς τὰ γεῖσα δὲ τοῦ ναου τῆς Ἀφαίας ἀναφέρει τοιαύτας ὀπὰς ὁ Cockerell (The temples κτλ. σελ. VI) ὑπολαμβάνων ὅτι ἐτίθεντο ἐν αὐταῖς λίθιναι ῥάβδοι πρὸς σύνδεσιν τῶν λίθων. Ὁ Fiechter ἐν τούτοις (Aegina σελ. 31) δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπικυρώσῃ τὸ πρᾶγμα. Φαίνεται ὅτι καὶ αὗται θὰ ἐχρησίμευον δι᾽ ὃν σκοπὸν καὶ αἱ ἐν Σουνίῳ [1].

ΕΠΑΙΕΤΙΔΕΣ

Ἐπαιετίδων περιεσώθησαν 4 σπουδαῖα τεμάχια, πάντα τεθραυμένα. Ἐκ τούτων δύο μὲν παρέχουσιν ἡμῖν τὸ κανονικὸν μῆκος τῶν ἐπαιετίδων 0.645 (εἰκ. 10), τὰ δὲ λοιπὰ ἀνήκουσιν εἰς τὸ τεμάχιον ὅπερ ἐτέλει τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς κεκλιμένης ὑδρορρόης τοῦ ἀετώματος πρὸς τὴν τῶν μακρῶν πλευρῶν τοῦ ναοῦ· εἶναι δηλ. τμήματα τῆς ***παραιετίδος ἡγεμόνος λεοντοκεφάλου*** τῶν ἐπιγραφῶν [2] ἥτις ἔφερε καὶ ***τὸ βάθρον*** τοῦ ἀκρωτηρίου.

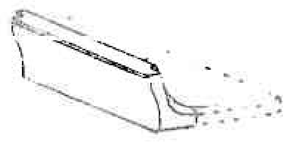

Εἰκ. 10.

Ὡς βλέπει τις ἐκ τῆς παρακειμένης εἰκόνος ἡ κατατομὴ τῆς ἐπαιετίδος τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ εἶναι περίπου ὁμοία τῇ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφαίας (Aegina πίν. 34, 35). Εἶναι δηλ. ἀβαθές τι, ὑψηλὸν κῦμα (Karnies) ἀπολῆγον κάτω μὲν εἰς ὀξεῖαν ἀκμὴν στεφόμενον δ᾽ ἄνωθεν ὑπὸ λεπτῆς ἐπιπέδου ταινίας πλάτους 0.015 μ. Τὸ ὁλικὸν αὐτῆς ὕψος εἶναι 0.245 μ. Ἡ συναρμογὴ τῶν τεμαχίων πρὸς ἄλληλα ἐγίνετο καὶ ἐνταῦθα κατὰ τὸ γνωστὸν σύστημα τοῦ Ζδοῦς ἁρμοῦ, μετὰ πλάτους ἐπικαλύψεως 0.05. Ἐκ σῳζομένων ἐπὶ τῶν καταιετίων γείσων τόρμων μανθάνομεν ὅτι αἱ ἐπαιετίδες ἐγομφοῦντο κατὰ τοὺς πλαγίους ἁρμοὺς αὐτῶν καὶ

[1] Καὶ κατὰ τὰς πλαγίας κεφαλὰς τῶν γείσων τῶν Προπυλαίων καὶ του ἐν Βάσσαις ναου εὕρηνται επιμήκεις ὀρθογωνιοι ὀπαί, αἵτινες ἀσφαλῶς ἐχρησίμευον εἰς την ἀνύψωσιν τῶν λίθων.

[2] I.G.II 8078, 103 και II 167, 69.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ὅτι ἡ σειρὰ τῆς τοποθετήσεώς των ἔβαινε ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ἀετώματος πρὸς τὰ ἄκρα.

Ὡς ἐν Αἰγίνῃ οὕτω καὶ ἐν Σουνίῳ ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τῶν ἐπαιετίδων ἐκοσμεῖτο δι' ἐγκαύστου γραπτοῦ κοσμήματος ἐξ ἀνθεμίων ἐναλλασσομένων πρὸς ἄνθη λωτοῦ. Τὸ κόσμημα σῴζεται εὐτυχῶς εὐκρινέστατα ἐν περιγράμματι (εἰκ. 11). Μόνον ὡς πρὸς τὰ χρώματα δὲν δύναταί τις ἀσφαλῶς νὰ ἀποφανθῇ. Φαίνεται ἐν τούτοις ὅτι βάσις αὐτῶν ἦτο τὸ κασιάνινον.

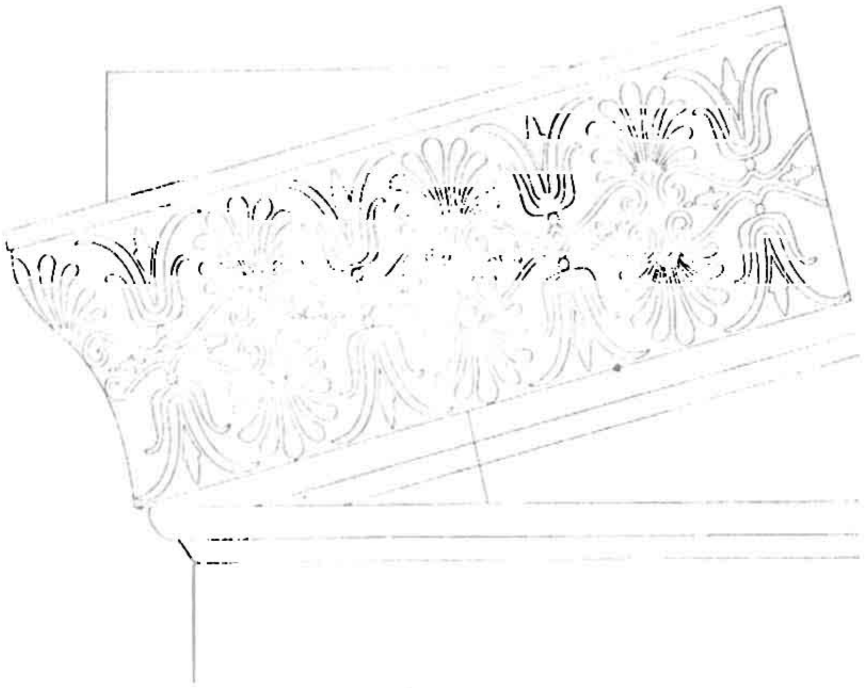

Εἰκ. 11.

Ὡς ἐκ τῆς ὁμοιότητος ἣν τὸ ἡμέτερον κόσμημα παρουσιάζει πρὸς τὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφαίας δὲν θὰ περιγράψωμεν αὐτὸ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἀλλὰ θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν διαφορῶν αὐτοῦ ἀπ' ἐκείνου.

Καὶ δὴ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τῆς καθ' ὕψος ἐκτάσεως παρατηροῦμεν ὅτι ἐν ᾧ ἐν Αἰγίνῃ μόνον τὸ ἄνω ἥμισυ τοῦ ὕψους τῆς ἐπαιετίδος εἶναι κεκοσμημένον, ἐνταῦθα κοσμεῖται τὸ ὅλον διὰ τῆς συμμετρικῆς ἐπαναλήψεως τοῦ κοσμήματος τῆς ἄνω σειρᾶς καὶ ἐν τῷ κάτω ἡμίσει. Τοιαύτη τις συμμετρικὴ ἐπανάληψις ἀπαντᾷ λίαν συχνάκις ἐπὶ γραπτῶν ὑδρορροῶν κατατομῆς ὁμοίας περίπου πρὸς τὴν ἐξεταζομένην. Τὰ κοσμήματα ἐν αὐταῖς ὁτὲ μὲν ἐπαναλαμβάνονται κάτω αὐστηρῶς ἀντιστοίχως πρὸς τὰ ἄνω (Σελινοῦς [1], Δελφοί [2], Ἀθῆναι [3], Ὀλυμπία), ὁτὲ δὲ τοποθετοῦνται χιαστὶ (Σελι-

[1] Dörpfeld, Gräber, Borrmann, Siebold: Über die Verwendung von Terakotten am Geison und Dache Griechischer Bauwerke (41es Programm zum Winckelmannsfeste der Arch. Gesellschaft zu Berlin) 1881. Πίν. II εἰκ. IV.

[2] Fouilles de Delphes IV πιν. 16 - 17 (Θησαυρὸς Σιφνίων).

[3] Th. Wiegand: Die Porosarchitektur der Akropolis zu Athen σ. 187 εἰκ. 198 - 199. Le Bas: Voyage archéologique (Architecture) II, 2, 4, II. Hittorff: Architecture polychrome πιν. XIII εἰκ. VIII καὶ X.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

νοῦς [1], 'Αθῆναι [2], 'Ολυμπία [3], "Αργος [4], 'Αλαί [5], Λουσοί [6], 'Ελευσίς [7], κλπ.). 'Επειδὴ δὲ πάντα τὰ μνημονευθέντα παραδείγματα παρουσιάζονται ἐν χρονικῇ περιόδῳ περιλαμβανομένῃ ἀπὸ τῶν μέσων περίπου τοῦ ϛ' αἰῶνος μέχρι τῶν μέσων τοῦ Ε', νομίζω ὅτι καὶ ὁ ναὸς τῆς 'Αφαίας, ὅστις κατὰ τοὺς πιθανωτάτους τοῦ Fiechter ὑπολογισμοὺς εἰς τοῦτο τὸ χρονικὸν διάστημα τάσσεται (490 — 70) δὲν ἀπετέλει τοῦ κανόνος ἐξαίρεσιν. Λέγω δὲ τοῦτο διότι ὡς γνωστὸν τοῦ κοσμήματος τῆς ἐπαιετίδος τοῦ ναοῦ τῆς 'Αφαίας ἐλάχιστα μόνον ἴχνη κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ τῆς ἐπαιετίδος σῳζόμενα παρετήρησεν ὁ Cockerell ἐξ ὧν ἐξήγαγε καὶ τὸ σχέδιον (πρβλ. The Temples of Jupiter Panhellenius κτλ. πίν. 6)· ἀμυδρότατα δὲ ἴχνη σῴζονται σήμερον (Fiechter ἐν Aegina, 48). Οὐδόλως λοιπὸν ἀπίθανον ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἐν Αἰγίνῃ κάτω σειρὰ ἀνθεμίων καὶ ἀνθῶν λωτοῦ, ὧν τὰ ἴχνη μὴ διασωθέντα προὐκάλεσαν τὴν ἀτελῆ τοῦ κοσμήματος ἀναπαράστασιν. Εἰς ἐπίρρωσιν τῆς γνώμης περὶ ἀτελοῦς τοῦ κοσμήματος ἀναπαραστάσεως δύναται νὰ προστεθῇ καὶ τοῦτο ὅτι πανταχοῦ ὅπου ἡ ἐπαιετὶς εἶναι κεκοσμημένη, τὸ κόσμημα καλύπτει ὁλόκληρον αὐτῆς τὴν ἐπιφάνειαν· οὐδὲν παράδειγμα γνωρίζω ἐν ᾧ ἡ ἡμίσεια μόνον ἐπιφάνεια αὐτῆς νὰ ᾖ κεκοσμημένη, ἡ δὲ λοιπὴ γυμνή. Τοὐναντίον μάλιστα οὐ μόνον τὸ κύριον σῶμα τῆς ὑδρορρόης ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ ἄνωθεν καὶ κάτωθεν αὐτῆς ταινίαι ἐκοσμοῦντο σχεδὸν πάντοτε [8]. Κατὰ ταῦτα ἡ παρὰ Fenger (Dorische Polychromie πίν. I καὶ VI, 6), συμπλήρωσις τοῦ κοσμήματος εἰς δύο συμμετρικὰς σειράς, δύναται νὰ θεωρηθῇ πιθανωτέρα.

"Ετεραί τινες διαφοραὶ μεταξὺ τοῦ κοσμήματος τοῦ ναοῦ τῆς 'Αφαίας καὶ τοῦ τοῦ Ποσειδῶνος εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: ὅτι ἐν Αἰγίνῃ τὰ ἀνθέμια εἶναι πυκνότερόν πως ἢ ἐν Σουνίῳ τεθειμένα, ὅτι ὡσαύτως ἐκεῖ μὲν τὰ ἀνθέμια ἔχουσιν ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν φύλλα ἐν ᾧ ἐνταῦθα ἔχουσιν ἐννέα. Ὡς πρὸς δὲ τὰ ἄνθη λωτοῦ παρατηροῦμεν ὅτι ἐκεῖνα μὲν φαίνονται οἱονεὶ ἔκ τινος κάλυκος ἐκφυόμενα ἐν ᾧ ταῦτα εἶναι ἀσύνδετα καὶ ἀνοργάνως πως τεθειμένα. 'Εν ᾧ δηλ. ἡ κάλυξ ἐκείνων φαίνεται ἐκ τῆς συνδετικῆς ἕλικος ἐκφυομένη, τούτων μόνον τὸ κατώτερον ζεῦγος φύλλων ἁπλῶς ἀκουμβᾷ ἐπὶ σφαιροειδοῦς τινος βώλου, τὸ δὲ ἀνώτερον ἵσταται τρόπον τινὰ μετέωρον. Τέλος μεταξὺ τῶν ἑλίκων τῶν συνδεουσῶν τὰ ἀνθέμια

[1] Dörpfeld, Gräber κ.λ.π. Über die Verwendung von Terakotten κ.λ.π. πίν. II εἰκ. I.

[2] Th. Wiegand: Die Porosarchitektur der Akropolis zu Athen εἰκ. 196.

[3] Olympia, Ergebnisse κ.τ.λ. Die Baudenkmäler πίν. XXXVII (Θησαυρὸς Μεγαρέων)

[4] Ch. Waldstein: The Argive Heraeum I, πίν. XXIII G.

[5] 'Υδρορρόαι εὑρεθεῖσαι ὑπὸ τῆς Δος Hetty Goldman, ἀποκείμεναι νῦν ἐν τῷ μουσείῳ Θηβῶν.

[6] Ö.J. II 1901 σ. 62. εἰκ. 132.

[7] Τεμάχιον πήλινον ἐν τῷ Μουσείῳ 'Ελευσῖνος, ἀδημοσίευτον εἰσέτι.

[8] Πρβλ. τὰς παρὰ Schede: Antikes Traufleistenornament εἰκόνας, ἂν καὶ τὰ παραδείγματα αὐτόθι οὐχὶ πολλά.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

πρὸς τὰ ἄνθη λωτοῦ παρεμβάλλονται ἐν Σουνίῳ πρὸς πλήρωσιν τοῦ χώρου μικραὶ κάλυκες κατὰ τὴν κλίσιν τῆς στέγης.

Συνήθως θεωρεῖται ὡς κανὼν [1] ὅτι ἐν τοῖς ναοῖς τοῦ Ε΄ αἰῶνος, ἡ ἐπαιετὶς ἐκτείνεται καὶ κατὰ τὰς μακρὰς τοῦ ναοῦ πλευρὰς (παραιετίς;). Τοῦ κανόνος τούτου βέβαιαι ἐξαιρέσεις μέχρι τοῦδε ἦσαν ὁ ναὸς τῆς Ἀφαίας, ὁ Παρθενών, ὁ ἐν Βάσσαις τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸ ἐν Ἐλευσῖνι Τελεστήριον, ἐν οἷς ἡ ἐπαιετὶς λήγει μικρὸν μετὰ τὴν καμπὴν τῆς γωνίας τοῦ ἀετώματος. Διὰ τοῦ ναοῦ τοῦ Σουνίου προστίθεται ἤδη καὶ πέμπτη ἐξαίρεσις. Ἐπειδὴ δ' αἱ ἐξαιρέσεις τείνουσι νὰ πολλαπλασιασθῶσι καλὸν θὰ εἶναι νὰ θεωρῶνται ἀμφότεραι αἱ περιπτώσεις ὡς κανόνες. Ὅτι δὲ ἐν Σουνίῳ ἐπαιετὶς κατὰ τὰς μακρὰς τοῦ ναοῦ πλευρὰς δὲν ὑπῆρχε μανθάνομεν παρατηροῦντες τὸ τεμάχιον τῆς εἰκ. 12. Ἐπειδὴ δηλ. τοῦτο ἔχει τὴν πλαγίαν αὐτοῦ πλευρὰν κεκοσμημένην δὲν ἐπιτρέπεται παρ' αὐτὸ νὰ τοποθετήσωμεν περαιτέρω τεμάχια κατὰ τὴν μακρὰν τοῦ ναοῦ πλευράν. Ἐξετάσωμεν νῦν λεπτομερέστερον τὰ κατὰ τὸν λίθον τοῦτον. Ὡς παρατηρεῖ τις ἐν τῇ εἰκόνι, τοῦ λίθου σῴζεται μόνον τὸ ὀπίσθιον τμῆμα· τούτου ἕνεκα ἀγνοοῦμεν ἂν κατὰ τὸ ἐλλεῖπον ἐμπρόσθιον τμῆμα ὑπῆρχε ἢ οὒ λεοντοκεφαλή. Καίτοι δὲ τοιαύτης οὐδ' ἴχνος ἀνευρέθη, ἐν τούτοις περιελάβομεν αὐτὴν ἐν τῇ εἰκ. 3 ἀναπαραστάσει, ἀφοῦ ἐν πᾶσι τοῖς συγχρόνοις ναοῖς ἀπαρεγκλίτως ἀπαντᾷ.

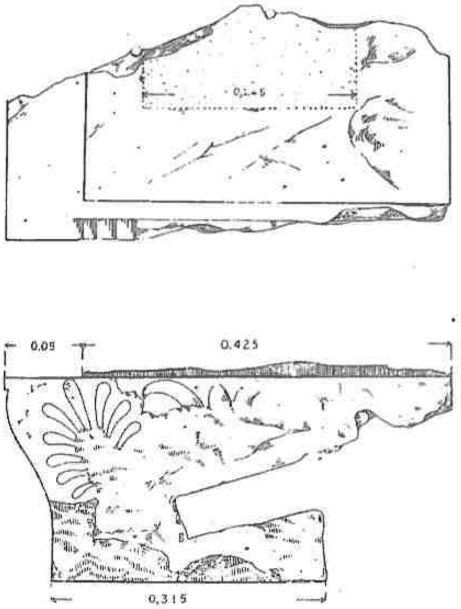

Εἰκ. 12.

Ἡ παραιετὶς ἡγεμὼν κατεσκευάσθη ἐξ ἑνὸς τεμαχίου μετὰ τοῦ βάθρου τοῦ ἀκρωτηρίου (εἰκ. 12 καὶ 13). Τοῦ βάθρου τούτου σῴζεται ἀκεραία ἡ μία τῶν διαστάσεων (0.425)· τὴν ἑτέραν διάστασιν καὶ τὸ κατὰ τὸ ἄκρον ὕψος θὰ ὁρίσωμεν κατωτέρω. Ἐπὶ τῆς τεθραυμένης ἄνω ἐπιφανείας τοῦ βάθρου σῴζονται αἱ ὀπαὶ δύο ἥλων δι' ὧν βεβαίως προσηλοῦτο γλυπτὸν ἀκρωτήριον.

Ἀλλ' ἡ ἐνδιαφέρουσα ἰδιορρυθμία τῆς ἡμετέρας παραιετίδος εἶναι ἡ τῆς πλαγίας αὐτῆς πλευρᾶς διακόσμησις. Ὡς γνωστὸν ἐν τοῖς ναοῖς οἵτινες δὲν

[1] K. Bötticher: Die Tektonik der Hellenen. I σ. 240, 242.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

φέρουσι ὑδρορρόας κατὰ τὰς μακρὰς πλευρὰς οἱ καλυπτῆρες κέραμοι τῆς στέγης καταλήγουσι πρὸς τὰ ἔξω εἰς καλυπτῆρας ἀνθεμωτούς· συνήθως δὲ πρὸς τὴν πλαγίαν ἀκμὴν τῆς παραιετίδος ἡγεμόνος συμπίπτει ὁ ἄξων ἑνὸς τοιούτου καλυπτῆρος· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἥμισυ ἢ καὶ τὸ ὅλον πολλάκις τοῦ ὀπισθίου αὐτοῦ τμήματος καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ βάθρου τοῦ ἀκρωτηρίου, παραλείπεται ὅλον τὸ ὀπίσθιον τμῆμα, κατασκευάζεται δὲ μόνον ἔμπροσθεν χάριν συμμετρίας ψευδὴς ἀνθεμωτὸς καλυπτὴρ καὶ δὴ ἐκ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἡ παραιετὶς ἡγεμὼν λίθου [1] (Ναὸς 'Απόλλωνος ἐν Βάσσαις Blouet: Expédition II πίν. 18, Παρθενὼν Antike Denkmäler I πίν. 58, Τελεστήριον Antiquités inédites de l'Attique Κεφ. IV πίν. III, IV). Τοιαύτη τις μετὰ ψευδοκαλυπτῆρος διάταξις δὲν ἀπαντᾷ ἐν Σουνίῳ. 'Ενταῦθα ὅμως ἡ πλαγία ἐλευθέρα παρειὰ τῆς παραιετίδος δὲν κατελείφθη γυμνή, ὡς ἀλλαχοῦ, ἀλλ' ἐκοσμήθη κατὰ τὰ ἄνω δύο τρίτα τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς διὰ κοσμήματος γλυπτοῦ (εἰκ. 12) μείζονος τοῦ ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῆς ὄψεως γραπτοῦ καὶ φέροντος μίαν μόνον σειρὰν ἀνθέων, ὧν οἱ ἄξονες ἵστανται καθέτως πρὸς τὴν κλίσιν τῆς στέγης. Ὅμοιον παράδειγμα διακοσμήσεως τῆς πλαγίας πλευρᾶς τῆς παραιετίδος, καθόσον τουλάχιστον γνωρίζω, οὐδαμοῦ παρουσιάζεται κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα [2].

Κάτωθεν τοῦ γλυπτοῦ τούτου κοσμήματος, ἡ ἐπαιετὶς φέρει ἐγκοπὴν ὕψους 0.06 ἀκολουθοῦσαν τὴν κλίσιν τῆς στέγης (εἰκ. 12). Τὸ βάθος τῆς ἐγκοπῆς ταύτης κάτω μὲν εἶναι μόνον 0.065 ἄνω ὅμως αὐξάνει μέχρι 0.165 μ. Πρὸς εὕρεσιν τοῦ σκοποῦ δι' ὃν ἡ ἐν λόγῳ ἐγκοπὴ ἐλαξεύθη θὰ βοηθηθῶμεν ὑπὸ τοῦ σχήματος τῆς τομῆς τῶν γείσων τῶν μακρῶν τοῦ ναοῦ πλευρῶν (εἰκ. 13). 'Εὰν δηλ. ἓν τοιοῦτον γεῖσον τοποθετήσωμεν εὐθὺς μετὰ τὸ φέρον τὴν παραιετίδα ἡγεμόνα γωνιαῖον γεῖσον [3] θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τὸ τμῆμα *αβγ* τῆς παραιετίδος (εἰκ. 12) καλύπτεται ὑπὸ τῆς πρώτης κεκλιμένης ἐπιφανείας τοῦ γείσου. Δεδομένου δὲ ὅτι εὐθὺς ἐπὶ τῶν γείσων ἡδράζοντο οἱ στρωτῆρες τῆς στέγης κέραμοι, φανερὸς πλέον καθίσταται καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἐγκοπῆς. Χρησιμεύει ὅπως εἰσέρχηται εἰς αὐτὴν τμῆμα τοῦ ἀκραίου στρωτῆρος κεράμου πρὸς μείζονα κατὰ τῆς ὀλισθήσεως ἀσφάλειαν. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ ὕψους τῆς ἐγκοπῆς πορίζόμεθα τὸ πάχος τῶν στρωτήρων κεράμων, ὅπερ ἄλλως θὰ ἠγνοοῦμεν καθόσον οὐδὲν τοιοῦτον τεμάχιον περιεσώθη· τὸ δὲ μῆκος τῶν στρωτήρων μανθάνομεν ἐκ τῆς ἀποστάσεως (0.63) τῶν γόμφων αὐτῶν, οἵτινες σῴζονται ἐπὶ τῶν γείσων τῶν μακρῶν πλευρῶν. Ὑπὲρ τὸν

[1] Πρβλ. το τῆς ἐπιγραφῆς IG 8076.116 «ἔχουσαι τὸν [κα]λυπτῆρα ἡγεμόνες».

[2] 'Ηδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὁ λίθος ἐχρησιμοποιήθη ἐκ νέου ἀλλ' ἡ κάθετος τῇ κλίσει τῆς στέγης διεύθυνσις τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἀνθεμίων ἀποκλείει τὴν τοιαύτην ὑπόθεσιν.

[3] Ὅπερ εἶχε τὴν βάσιν ὁριζοντίαν, ὡς ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς ὁριζοντίας βάσεως τῆς παραιετίδος ἡγεμόνος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἁρμὸν δύο στρωτήρων, ὅστις συμπίπτει, ἐν τοῖς σῳζομένοις γείσοις, πρὸς τὸν ἄξονα τῶν κάτωθεν ὀδῶν, ἐτίθεντο οἱ ἀνθεμωτοὶ καλυπτῆρες, περὶ ὧν ἴδε ἐν σελ. 26.

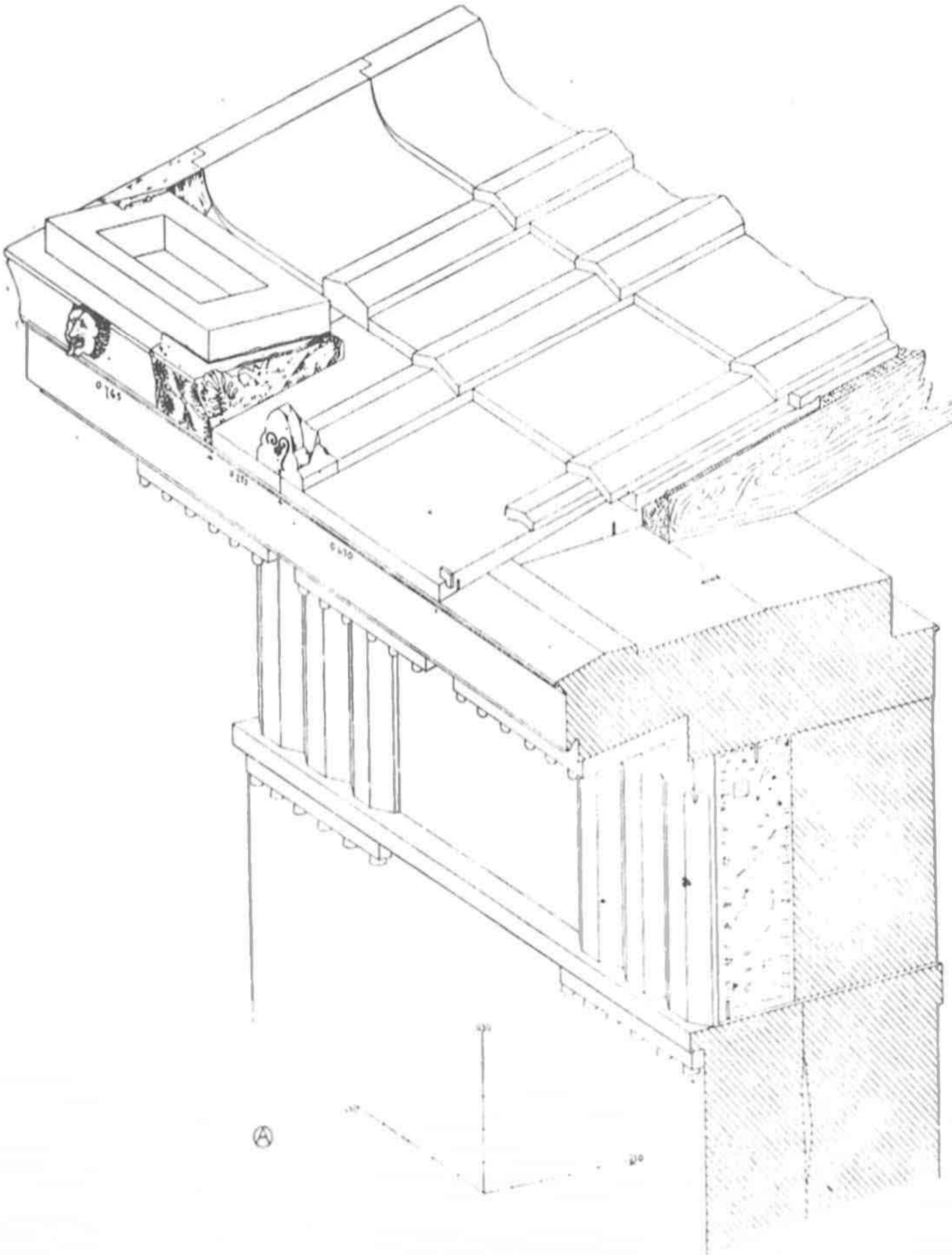

Εἰκ. 13. Προοπτικὴ ἀναπαράστασις γωνίας τῆς στέγης.

Τὸ δὲ κατὰ τὴν μακρὰν τοῦ ναοῦ πλευρὰν ἄγνωστον μῆκος τῆς παραιετίδος ἡγεμόνος εὑρίσκομεν βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ κορυφαίου καταιετίου γείσου. Ἐπὶ τῶν ἄνω κεκλιμένων ἐπιφανειῶν τοῦ λίθου τούτου διετηρήθησαν εὐκρινῆ τὰ ἴχνη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

γραμμῆς παραλλήλου τῇ μεγίστῃ τῆς στέγης κλίσει καὶ προερχομένης ἐκ τοῦ μεταξὺ τῆς ἐπαιετίδος καὶ τῆς πρώτης σειρᾶς τῶν στρωτήρων ἁρμοῦ. Ἡ γραμμὴ αὕτη (εἰκ. 9) ἀπέχει τῆς ὀπισθίου ἀκμῆς τοῦ γείσου κατὰ 0.70 μ.· ἐπειδὴ δὲ τὸ πλάτος τοῦ γείσου τούτου ἦτο (καθ' ἃ ἐν σελ. 13 ὡρίσθη) 1.285 μ. ἕπεται ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ἁρμὸς ἀπεῖχε τῆς ἐξωτερικῆς ἀκμῆς τοῦ δωρικοῦ κυματίου 1.285 — 0.70 = 0,585 μ. Τὸ πλάτος ἄρα τῶν ἐπαιετίδων κατὰ τὴν βάσιν ἦτο 0.585 + 0,015 [1] = 0.60. Προεκτεινόμενος ὁ ῥηθεὶς ἁρμὸς πρὸς τὰ κάτω ἐμφανίζει ἐν τῇ πλαγίᾳ ὄψει τοῦ ναοῦ τὸν πρῶτον τῶν στρωτήρων ἁρμὸν εἰς ἀπόστασιν 0.425 μ. ἀπὸ τοῦ ὑπὲρ

Εἰκ. 14.

τὸν ἄξονα τῆς πρώτης ὁδοῦ εὑρισκόμενον δεύτερον ἁρμὸν τῶν στρωτήρων. Ὁ πρῶτος λοιπὸν στρωτὴρ κέραμος εἶχε πλάτος 0.44 μικρότερον δηλ. τῶν λοιπῶν κατὰ 0.19. Ἀφ' ἑτέρου τοῦ μεγίστου βάθους τῆς ἐπὶ τῆς παραιετίδος ἐγκοπῆς ὄντος 0.165 μ. συμπεραίνομεν ὅτι τὸ ὁρατὸν μῆκος τοῦ πρώτου στρωτῆρος κεράμου ἦτο 0.440—0.165=0.275 μ.· ἐπειδὴ δὲ τοῦ πρώτου στρωτῆρος προηγεῖτο ἀμέσως ἡ παραιετὶς ἡγεμὼν τὸ μῆκος αὐτῆς εἶναι τελείως ὡρισμένον (0.765 μ. κατὰ τὴν βάσιν). Ὅσον ἀφορᾷ τὸ σχῆμα τῆς ἐπὶ τῆς παραιετίδος λοξῆς ἐγκοπῆς, ἥτις ἐλαξεύθη μετὰ βάθους ἐλαττουμένου ἀπὸ 0.165 εἰς 0.065, νομίζομεν ὅτι τοῦτο ὀφείλεται τὸ μὲν εἰς ἀποφυγὴν τοῦ κόπου τῆς λαξεύσεως κανονικῆς ὀπῆς, μάλιστα δὲ πρὸς ὡς οἷόν τε ὀλιγίστην ἐξασθένησιν τῆς παραιετίδος. Διὰ τοὺς λόγους τούτους προετίμησαν τὴν κατασκευὴν πενταγώνων ἀντὶ ὀρθογωνίων ἀκραίων κεράμων (εἰκ. 14).

Τοῦ μήκους τῆς παραιετίδος ὁρισθέντος, μόνη ἄγνωστος αὐτῆς διάστασις ὑπολείπεται τὸ κατὰ τὴν κλίσιν τῆς στέγης πλάτος αὐτῆς. Τὴν διάστασιν ταύτην θὰ ὁρίσωμεν τῇ βοηθείᾳ τοῦ τρίτου σῳζομένου τεμαχίου ἐπαιετίδος (εἰκ. 15). Τὸ μικρὸν τοῦτο τεμάχιον εὐκόλως ἀναγνωρίζεται ὅτι ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς παραιετίδος ἡγεμόνος καθόσον εἰς ἀπόστασιν 0.19 ἀπὸ τοῦ ἁρμοῦ αὐτοῦ φέρει

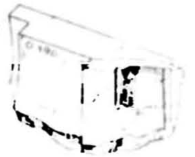

Εἰκ. 15

ὀρθογώνιον ἐξόγκωμα τεθραυμένον, οὗτινος ἡ μὲν μία πλευρά, τοποθετουμένου τοῦ λίθου κατὰ τὴν κλίσιν τῆς στέγης, προκύπτει κατακόρυφος, ἡ δὲ ἑτέρα ὁριζοντία. Ὅθεν τὸ ἐξόγκωμα τοῦτο εἶναι τμῆμα τοῦ βάθρου τοῦ ἀκρωτηρίου. Τοῦτο ἄλλως προσεπικυροῦται καὶ ὑπὸ τῆς ὑπάρξεως γόμφου καὶ ἥλου βάθους 0.125 καὶ διαμέτρου ὁμοίας πρὸς τὰς τῶν ἥλων τῶν ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τεμαχίου τῆς ἐπαιετίδος σῳζομένων (εἰκ. 12). Κατὰ ταῦτα ἡ κατακόρυφος παρειὰ τοῦ ἐξογκώματος τοῦ τεμαχίου τῆς εἰκ. 15 εἶναι τμῆμα τῆς ὀπισθίου κατακορύφου

[1] Ἐξοχὴ τῆς κάτω ἀκμῆς τῆς ἐπαιετίδος ὑπὲρ τὸ γεῖσον.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

παρειᾶς τοῦ βάθρου τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ ἐπὶ τοῦ τεμαχίου τῆς εἰκ. 12. Ἑπομένως τὸ κατὰ τὴν κλίσιν τῆς στέγης μῆκος τῆς ἐπαιετίδος εἶναι ὡρισμένον (0.660 μ. κατὰ τὴν βάσιν) καὶ ἡ θέσις ἄρα τοῦ πρώτου τῶν ἐπαιετίδων ἁρμοῦ. Οἱ δὲ λοιποὶ ἁρμοὶ ἠκολούθουν κανονικῶς κατ' ἀποστάσεις 0.645, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἀκεραίου τὸ μῆκος τεμαχίου (εἰκ. 10).

Διατάσσοντες τοὺς ἁρμοὺς τῶν ἐπαιετίδων κατὰ τὸν ἄνω ῥηθέντα τρόπον παρατηροῦμεν ὅτι ὁ ἐπὶ τοῦ δευτέρου ἀπὸ τῆς κορυφῆς καταιετίου γείσου πίπτων δεύτερος ἀπὸ τῆς κορυφῆς ἁρμὸς τῶν ἐπαιετίδων ἀπέχει τοῦ κάτω ἁρμοῦ τοῦ γείσου κατὰ 0.551 μ. Τοιαύτη ὅμως ἀπόστασις προκύπτει μόνον διὰ τὸ δεύτερον γεῖσον, οὔσα διὰ πάντα τὰ λοιπὰ μικροτέρα. Ἐπὶ τοῦ σῳζομένου τεμαχίου καταιετίου γείσου (εἰκ. 8) τὸ κάτω ἄκρον τοῦ ἐπ' αὐτοῦ τόρμου τοῦ γόμφου τῆς ἄνωθεν ἐπαιετίδος ἀπέχει τοῦ κάτω ἁρμοῦ τοῦ γείσου κατὰ 0.552· εἶναι ἄρα τὸ ἐν λόγῳ γεῖσον τὸ δεύτερον ἀπὸ τῆς κορυφῆς καὶ δὴ τὸ τῆς ἀριστερᾶς κερκίδος[1]. Οὐ μόνον δὲ ὁ δεύτερος ἀλλὰ καὶ ὁ πρῶτος ἁρμὸς τῶν ἐπαιετίδων πίπτει ἐπὶ τοῦ δευτέρου γείσου, ὁ τόρμος δ' αὐτοῦ, σῳζόμενος, συμπίπτει πρὸς τὸν κατὰ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τόρμον τοῦ συνδέσμου τῶν γείσων. Ὁμοίαν διάταξιν κορυφαίας ἐπαιετίδος παρέχουσι ὁ ναὸς τῆς Ἀφαίας (Aegina πίν. 34) καὶ ὁ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Βάσσαις (Cockerell: The temples κ.τ.λ. πίν. III).

Τὸ διὰ τῆς εἰκ. 15 εἰκονιζόμενον τεμάχιον ἐπαιετίδος ἔχει τὴν κάτω αὐτοῦ ἕδραν λείαν καθ' ὅλον τὸ σῳζόμενον αὐτοῦ μῆκος 0.36· τοῦτο σημαίνει ὅτι ὑπῆρχεν ὑπ' αὐτὸ γεῖσον ὅπερ προὐχώρει καὶ κάτωθεν τοῦ βάθρου τοῦ ἀκρωτηρίου τοὐλάχιστον κατὰ 0.36 μ. Μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς ἐπαιετίδος δὲν εἶναι βεβαίως δυνατὸν νὰ ἔφθανε οὐ μόνον ἕνεκα τεχνικῶν λόγων ἀλλὰ καὶ διότι, ὡς ἐλέχθη, ἡ παραιετὶς ἡγεμὼν ἔχει τὴν βάσιν ὁριζοντίαν· Ἦσαν ἑπομένως κατὰ τὸ ἄκρον ἐπαιετὶς καὶ γεῖσον συμφυᾶ. Μέχρι ποίου ὅμως σημείου ἐξηκολούθει τοῦτο; Εἰς τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας ὁδηγεῖ ἡμᾶς καὶ πάλιν ἡ ὁριζοντία βάσις τῆς ἐπαιετίδος. Ὡς παρατηρεῖ τις ἐν τῇ εἰκόνι 12 ἡ ὁριζοντία αὕτη βάσις κατὰ τὴν πλαγίαν αὐτῆς κεφαλὴν ἔχει μῆκος 0.315 μ. Ἂν τὸ μῆκος τοῦτο μεταφέρωμεν εἰς τὴν πρόσοψιν, φέρωμεν δ' ἐκ τοῦ ἀντιστοίχου σημείου τὴν κάθετον πρὸς τὴν κλίσιν τῆς στέγης μέχρι τῆς ἕδρας τῶν ἐπαιετίδων, τότε τὸ μῆκος ΜΝ προκύπτει 0.305. Ἀφ' ἑτέρου τὸ ὁλικὸν μῆκος τῆς ὑποτεινούσης ΖΝ μετρουμένης ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ κορυφαίου γείσου μέχρι τοῦ κάτω ἄκρου εἶναι 7.205 μ. Ἐὰν ἀπὸ τοῦ μήκους τούτου ἀφαιρέσωμεν τὰ δύο ἀνώμαλα μήκη γείσων ἤτοι τὸ γνωστὸν τοῦ

[1] Τῆς δεξιᾶς δὲν δύναται νὰ εἶναι διότι τότε ἡ ἀπόστασις τοῦ γόμφου ἀπὸ τοῦ κάτω ἁρμοῦ ἀποβαίνει 0.61. Ἄλλως τε δὲ καὶ ὁ γόμφος αὐτοῦ κείμενος κατὰ τὸν ἀριστερὸν τῷ θεατῇ ἁρμὸν προσεπικυροῖ τὸ πρᾶγμα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

κορυφαίου 0.710 καὶ τοῦ ἀκραίου ὑποτιθέμενον 0.305 λαμβάνομεν ὑπόλοιπον 7.205 + 0.015 — 0.710 — 0.305 = 6.205 μ. Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶναι ἀκριβὴς πολλαπλάσιον τοῦ μήκους τῶν κοινῶν καταιετίων γείσων (1.241 × 5 = 6.205)· καὶ τοῦτο δὲν εἶναι βεβαίως ἁπλῆ σύμπτωσις. Ἀπὸ τοῦ κορυφαίου γείσου λοιπὸν μέχρι τοῦ ἄκρου ὑπῆρχον πέντε **κανονικὰ** γεῖσα, τοῦθ' ὅπερ ἐλέγχει ἀληθῆ τὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν. Τὸ γεῖσον ἄρα καὶ ἡ παραιετὶς ἡγεμὼν ἀπὸ ἀποστάσεως 0.305 ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἦσαν συμφυᾶ. Κατὰ ταῦτα ἡ παραιετὶς ἡγεμὼν εἶχε τὸ ἐν τῇ εἰκόνι 16 παριστάμενον πρωτότυπον ὁπωσοῦν σχῆμα.

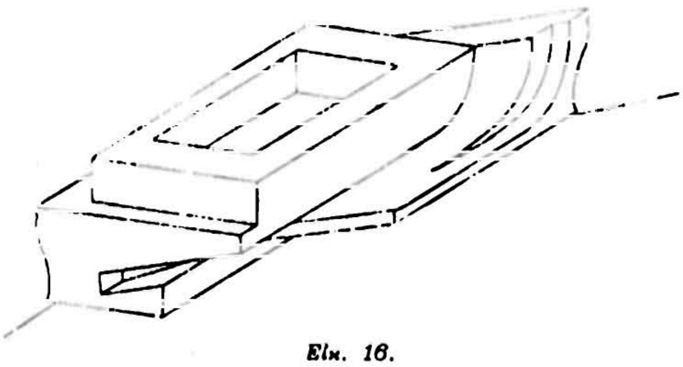

Εἰκ. 16.

ΑΚΡΩΤΗΡΙΑ

Τὸ ἐν εἰκ. 17 ἀπεικονιζόμενον ἀνάγλυφον ἀνθέμιον ἀνευρέθη ἐν Σουνίῳ τῷ 1873 καὶ δή, καθ' ἃ ὁ Ποστολάκκας ἀναφέρει, «νοτιοδυτικῶς τοῦ ναοῦ». Περὶ τοῦ ἀνθεμίου τούτου ἐνομίσθη ἀρχικῶς, λόγῳ τοῦ σχήματος αὐτοῦ, ὅτι ἀνῆκεν εἰς ἐπιτύμβιόν τινα στήλην (Brueckner: Ornament und Form der attischen Grabstelen πίν. I, εἰκ. 3 σ. 5, Καστριώτης: Κατάλογος τῶν γλυπτῶν 1889 σ. 99 [1]). Τὴν ὀρθὴν αὐτοῦ χρῆσιν ὡς ἀκρωτηρίου ἀετώματος εἶχεν εἰκάσει ὁ Ποστολάκκας, ἐπιστοποίησε δ' ὁ Fiechter (Aegina σ. 293) ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ ἀναγλύφου, ὅπερ ἂν ἦτο ἐπιτύμβιον θὰ ἀπῄτει καὶ ἀνάλογον, ὑπερβολικοῦ ὕψους στήλην. Ἀνήκει λοιπὸν τὸ ἀνθέμιον εἴς τι τῶν ἐν Σουνίῳ μνημείων. Τὸ μνημεῖον τοῦτο δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλο ἢ ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος. Διότι ἐφ' οὗ λόφου κεῖται τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος εὕρηνται τρία καὶ μόνα μνημειακὰ οἰκοδομήματα: ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶ-

Εἰκ. 17.

[1] Ὀρθῶς ἐν νεωτέρᾳ ἐκδόσει.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

νος, τὸ πρόπυλον καὶ ἡ παρὰ ταῦτα στοὰ (πρβλ. τὸ ἐν Ἀρχ. Ἐφ. 1900 πίν. 6 σχέδιον). Ὅτι τὸ ἀκρωτήριον δὲν ἀνήκει εἰς τὴν στοὰν εἶναι πρόδηλον· ἀλλ᾽ οὔτε καὶ εἰς τὸ μικρὸν (πλάτους 7 μ. 00) πρόπυλον δύναται νὰ ἀνήκῃ ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ὕψους. Τοὐναντίον ἄριστα ἁρμόζουσιν αἱ διαστάσεις αὐτοῦ (ὕψ. ἄνω τῶν 1,18 μ.) εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, δεδομένου ὅτι ἐν τοῖς ναοῖς τοῦ Ε΄ αἰῶνος τὸ ὕψος τοῦ μέσου ἀκρωτηρίου κατασκευάζεται ἴσον περίπου πρὸς τὸ κατὰ τὸν ἄξονα ὕψος τοῦ τυμπάνου (πρβλ. τὸν πίνακα τοῦ Praschniker ἐν Oester. Jahreshefte 1910, XIII σ. 27). Καὶ ὁ Βιτρούβιος ἄλλως τε ῥητῶς ἀναφέρει (De Architectura III, 5, 12) περὶ τῶν μεσαίων ἀκρωτηρίων ὅτι κατεσκευάζοντο κατά τι ὑψηλότερα τοῦ ἐν τῷ μέσῳ ὕψους τοῦ τυμπάνου· ἦτο δ᾽ ὡς ἐλέχθη (σελ. 5) τὸ ὕψος τοῦ τυμπάνου 1.444 μ. Καὶ ἕνεκα λοιπὸν τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως αὐτοῦ καὶ ἕνεκα τῶν διαστάσεων καὶ πρὸς τούτοις ἕνεκα τῆς ἀρίστης αὐτοῦ ἐργασίας τὸ ἀκρωτήριον ἀνήκει ἀσφαλῶς εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ δὴ πιθανώτατα εἰς τὸ δυτικὸν αὐτοῦ ἀέτωμα, ὅπερ ἐνταῦθα ἐξετάζεται.

Τὸ ἀκρωτήριον ἅμα τῇ εὑρέσει του μετηνέχθη εἰς Ἀθήνας (Π. Α. Ε. 1873 σ. 25) καὶ κατετέθη εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον ὑπ᾽ ἀριθ. εὑρετ. 1112. Εἶναι πρόστυπον ἀνάγλυφον ἐκ τοῦ αὐτοῦ καὶ αἱ ἐπαιετίδες μαρμάρου σῴζεται δὲ περίπου ἀκέραιον καὶ ἐν καλῇ σχετικῶς διατηρήσει. Μόνον τὸ κάτω αὐτοῦ μέρος εἶναι ἀποκεκρουμένον οὕτως ὥστε τὸ ὕψος αὐτοῦ δὲν δύναται ἀκριβῶς νὰ ὁρισθῇ (μέγ. σῳζ. ὕψ. 1.18, μέγ. πλ. 0.64, μέγ. πάχ. 0.11). Ὁ λίθος εἶναι νῦν ἐντετοιχισμένος ὥστε ἡ ὀπίσθιος αὐτοῦ παρειὰ δὲν εἶναι πλέον ὁρατή. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν ὅμως τοῦ Fiechter (Aegina σελ. 293) «ἡ ὀπίσθιος πλευρὰ φέρει ὑποστηρικτικόν τινα σκελετὸν» ὅμοιον ἴσως πρὸς τοὺς εἰς ἄλλα ἀκρωτήρια ἀπαντῶντας (πρβλ. εἰκ 7).

Ὡς βλέπει τις ἐν τῇ εἰκόνι 17 δύο κεντρικαὶ ἕλικες ἐκφυόμεναι ἐκ μεγάλου φύλλου ἀκάνθου, ἀνέρχονται ἑλισσόμεναι καὶ διακλαδούμεναι. Κατὰ τὰ σημεῖα τῆς διακλαδώσεως εὕρηται ἑκάστοτε τὸ τὴν γωνίαν πληροῦν ἀνθέμιον. Ὕπερθεν τῆς ἀνωτάτης σπείρας τῶν δύο ἑλίκων ἵσταται μέγα ῥιπιδιοειδὲς ἀνθέμιον ἐπιστέφον τὸ ὅλον ἀκρωτήριον καὶ ἀποτελούμενον ἐκ 13 ἐν ὅλῳ μισχωτῶν φύλλων. Παρὰ τὴν ῥίζαν τῆς διπλῆς ἕλικος καὶ ἑκατέρωθεν αὐτῆς ἀναπτύσσονται δύο χονδροὶ καυλοί, ὧν σῴζεται μικρὸν μόνον τμῆμα· οἱ καυλοὶ οὗτοι ἀνήκουσι πιθανῶς εἰς πλοκάμους ἑκατέρωθεν τῆς κυρίας ἕλικος ἑλισσομένους, καθ᾽ ὃν τρόπον ἐμφαίνει ἡ εἰκ. 3. Ἡ γενικὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἀκρωτηρίου εἶναι ἐπίπεδος καὶ κατὰ τοῦτο ἀκριβῶς διαφέρει τὸ ἀνάγλυφον ἡμῶν ἀπὸ τῶν γλυπτῶν ἐπιτυμβίων ἀνθεμίων, ὧν ὡς γνωστὸν αἱ παρυφαὶ συνήθως κυρτοῦνται πρὸς τὰ ἔσω, οἱονεὶ συμπτυσσόμεναι.

Πρὸς τὴν χρονολογίαν τοῦ ἀκρωτηρίου δύο τινὰ δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι: Ἀφ᾽ ἑνὸς ὅτι μεταξὺ τῶν ἑλίκων καταλείπονται ἱκανὰ κενά, ἅτινα ἡ ἀρχαϊκὴ τέχνη τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ Ε΄ αἰῶνος ἀποφεύγει, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ ἡ ὕπαρξις

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τοῦ φύλλου ἀκάνθης ἥτις εἰσάγεται ὡς κοσμητικὸν στοιχεῖον τῶν οἰκοδομημάτων κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Ε΄ αἰῶνος (Milchhöfer, Α. Μ. 1880 σ. 167). Κατὰ ταῦτα τὸ ἀκρωτήριον κατεσκευάσθη πιθανώτατα περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ Ε΄ αἰῶνος, ὡς ἄλλως τε ὑποδηλοῖ καὶ ἡ ἀρίστη αὐτοῦ ἐργασία.

Τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Σουνίου ἔχει μεγάλην τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφαίας, εἰς τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ὁποίου τὰ μάλιστα ἐχρησίμευσε. Διαφέρει μόνον ἐκείνου κατὰ τοῦτο ὅτι δὲν φέρει ἑκατέρωθεν ἀνθρωπίνους μορφὰς καὶ δὲν εἶναι ὡς ἐκεῖνο διάτρητον.

Ἔλθωμεν ἤδη εἰς τὰ ἄκρα ἀκρωτήρια. Γλυπτόν τεμάχιον ὅπερ εὗρον ἐντετοιχισμένον ἐν προχείρῳ παρὰ τὸν ναὸν πήγματι, νομίζω ὅτι δύναται κάλλιστα νὰ ἀνήκῃ εἴς τι τῶν ἄκρων ἀκρωτηρίων. Ὁ λίθος εἶναι ἐκ τοῦ αὐτοῦ καὶ τὸ μεσαῖον ἀκρωτήριον ὑλικοῦ, ἡ διατήρησις ὅμως αὐτοῦ εἶναι πολλῷ χείρων. Οὐχ ἧττον διακρίνει τις σαφῶς τὰς γλυφὰς αὐτοῦ, ὧν ἡ ἐργασία εἶναι ἀρκούντως καλή. Τὸ μέγ. σωζ. μῆκος εἶναι 0.40 τὸ δὲ πλάτος 0,19 μ. Ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου παρίσταται ἕλιξ ἐξ ἧς ἐκφύεται ἄνω ἀκανθοειδές τι φύλλον· ἀπέναντι τοῦ σημείου ἐκφύσεως τοῦ φύλλου τούτου κεῖνται ἓξ κατὰ σειρὰν φυλλάρια ἀποτελοῦντα ἥμισυ περίπου ἀνθέμιον. Παρὰ τὸ ἀνθέμιον δὲ καὶ ὀλίγον ἀνωτέρω (εἰκ. 18) σῴζεται μικρὸν τμῆμα καμπύλου τινὸς φύλλου. Ἡ παρυφὴ τοῦ ἀναγλύφου εἶναι κυματοειδὴς φέρουσα κοιλότητας ἐν σχήματι ῥαβδώσεων. Ἐκ τοῦ σῳζομένου τεμαχίου ἐν παραβολῇ καὶ πρὸς παρόμοια ἀκρωτήρια ἀποκαθιστῶ τὸ σύνολον ὡς ἐμφαίνεται ἐν τῇ εἰκ. 18. Δυστυχῶς δὲν περιεσώθη καὶ τὸ κάτω τμῆμα τοῦ ἀκρωτηρίου[1] ὅπερ θὰ ἔφερε τοὺς γόμφους δι᾽ ὧν προσηλοῦτο πρὸς τὸ βάθρον αὐτοῦ. Τὸ ὅλον ὕψος ὅπερ διὰ τῆς ἀναπαραστάσεως ἐπιτυγχάνεται εἶναι 0.45 μ.

Εἰκ. 18.

Ὡς ἐλέχθη τὸ βάθρον τῶν ἄκρων ἀκρωτηρίων κατεσκευάσθη ἐκ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἡ παραιετὶς ἡγεμὼν λίθου. Τὸ βάθρον τοῦτο ἔφερε κοιλότητα ὀρθογώνιον ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐτοποθετεῖτο ἡ βάσις τοῦ ἀκρωτηρίου. Μικρὸν τμῆμα τῆς βάσεως ταύτης περιεσώθη ἐν τῷ ἀνωτέρω περιγραφέντι τεμαχίῳ (εἰκ. 18). Ὅτι δὲ τὸ βάθρον τοῦ ἀκρωτηρίου ἦτο κοῖλον μανθάνομεν ἐκ τῆς παραιετίδος ἡγεμόνος ἐν τῇ ἄνω ἐπιφανείᾳ τῆς ὁποίας διετηρήθησαν σαφῶς τὰ ὅρια τοῦ κατειργασμένου πως πυθμένος τῆς κοιλότητος (πλάτους 0.245 εἰκ. 12). Τὸ περιβάλλον τὸν πυθμένα τοῦτον πλαίσιον κατεστράφη τέλεον, ἐξέχει πως ὅμως τοῦ ὀρθέντος πυθμένος, ὥστε ἡ ὕπαρξις τῆς κοιλότητος νὰ εἶναι ἀναμφίβολος.

[1] Ἐκτὸς ἐλαχίστου τεμαχίου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Η ΣΤΕΓΗ

Τὸν κύριον σκελετὸν τῆς στέγης τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ ἀπήρτιζον, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, τρία μεγάλα ξύλα ἔχοντα διεύθυνσιν παράλληλον τῇ μακρᾷ τοῦ ναοῦ πλευρᾷ ἤτοι τὸ κορυφαῖον καὶ δύο παράλληλα αὐτῷ τοποθετούμενα ἑκατέρωθεν καὶ περὶ τὸ μέσον περίπου ἑκάστης πτέρυγος. Τὰ ξύλα ταῦτα δὲν ἦσαν βεβαίως καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ μῆκος ἐξ ἑνὸς τεμαχίου ἀλλ' ἐκ πλειόνων, πιθανώτατα τριῶν, τῶν ἁρμογῶν γιγνομένων ὑπεράνω τῶν ἐγκαρσίων τοίχων τοῦ σηκοῦ, ἐφ' ὧν τὰ ξύλα ἠρείδοντο. Αἱ πρὸς τὰ ἀετώματα κεφαλαὶ τῶν ξύλων εἰσήρχοντο ἐντὸς εἰδικῶν ἐγκοπῶν, ἃς ἐγνωρίσαμεν ἤδη ὁμιλοῦντες περὶ τῶν ἀντιθημάτων (σελ. 7). Ἐκ τῶν ἐγκοπῶν τούτων πορίζόμεθα τὸ σχῆμα, τὰς διαστάσεις καὶ τὴν θέσιν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ξύλων: οὕτω τὸ μὲν κορυφαῖον εἶχε σχῆμα πεντάγωνον μετὰ πλάτους βάσεως 0.48 – 0.50 μ. καὶ ὕψους ἐν τῷ μέσῳ 0.37, τὰ δὲ ἑκατέρωθεν ὀρθογώνιον 0.40×0.20. Αἱ διαστάσεις αὗται δὲν εἶναι ὑπερβολικαὶ δεδομένου ὅτι οἱ ἀρχαῖοι κέραμοι καὶ τὰ λοιπὰ τῆς στέγης μέλη κατεσκευάζοντο τὰ πολλὰ μαρμάρινα.

Ἐπὶ τῶν τριῶν κυρίων ξύλων θὰ ἡδράζοντο ὡς συνήθως οἱ σφηκίσκοι (ἀμείβοντες) κτλ. ὡς ἐν πάσῃ ναοῦ στέγῃ. Περὶ τῶν μικροτέρων τούτων ξύλων οὐδὲν ἰδιαίτερον ἔχει τις νὰ ἀναγράψῃ ἐνταῦθα. Ἡ μόνη ἴσως ἐνδιαφέρουσα λεπτομέρεια εἶναι ἡ τοῦ τρόπου καθ' ὃν κατέληγον οἱ σφηκίσκοι ἐπὶ τῶν γείσων. Ἂν ἐξετάσωμεν τὴν τομὴν τοῦ γείσου τῶν μακρῶν πλευρῶν τοῦ ναοῦ (εἰκ. 13) παρατηροῦμεν ὅτι μετὰ τὸ ἐπιστέφον δωρικὸν κυμάτιον ὑπάρχει πρῶτον μὲν λεία τις κεκλιμένη ἐπιφάνεια πλάτους 0.185 καταλήγουσα εἰς στενὴν 0.11 μ. ὁριζόντιον ταινίαν, ἣν διακόπτει ἐγκοπὴ βάθους 0.025. Μετὰ τὴν ἐγκοπὴν ταύτην ἕπεται νέα λεία, ἐλαφρῶς κεκλιμένη ἐπιφάνεια πλάτους 0.46 μ., μεθ' ἣν ἄλλη ὁριζοντία ἀλλ' ἀνώμαλος πλάτους 0.43, μεθ' ἣν τέλος βαθεῖα 0.17 ἐγκοπὴ διήκουσα μέχρι τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ ἐσωτερικοῦ ὑποδοχίου, ὅπερ ἐν Σουνίῳ κατεσκευάσθη ἐκ τοῦ αὐτοῦ καὶ τὸ γεῖσον λίθου (πρβλ. εἰκ. 6 καὶ 13). Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης κεκλιμένης ἐπιφανείας παρατηροῦνται κατ' ἀποστάσεις 0.63 μ. οἱ τόρμοι τῶν γόμφων τῶν στρωτήρων κεράμων, ὧν οἱ ἁρμοὶ συνέπιπτον πρὸς τοὺς ἄξονας τῶν κάτωθεν ὀδῶν· τόρμοι γόμφων ὅμως παρατηροῦνται καὶ ἐπὶ τῆς δευτέρας κεκλιμένης ἐπιφανείας. Εἰς τί ἐχρησίμευον οἱ γόμφοι οὗτοι; ἡ σκέψις ἔρχεται τὸ πρῶτον ἐπὶ τὴν στερέωσιν τῶν σφηκίσκων. Ἦτο ὅμως δυνατὸν νὰ προεχώρουν τόσον ἔξω τὰ ἄκρα τῶν σφηκίσκων μεταδίδοντα οὕτω πᾶσαν τὴν ὤθησιν τῆς στέγης εἰς τὸ μετέωρον τμῆμα τοῦ γείσου; δὲν θὰ ὑπῆρχε ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει κίνδυνος ὀλισθήσεως ἢ σχίσεως τοῦ ἄκρου τῶν ξύλων ἀφοῦ τὴν μόνην κατὰ τῆς μεγάλης ὠθήσεως τῆς στέγης ἀντίστασιν θὰ παρεῖχε ἡ μικρά, βάθους 0.025,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἐγκοπή; ὄχι βεβαίως. Οἱ γόμφοι λοιπὸν θὰ ἐχρησίμευον εἰς τὴν στερέωσιν ἄλλου τινὸς σώματος. Πράγματι ἂν ἐξετάσωμεν τὴν διεύθυνσιν αὐτῶν θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἄλλοι μὲν φέρονται παραλλήλως τῇ μακρᾷ τοῦ ναοῦ πλευρᾷ, ἄλλοι δὲ καθέτως πρὸς ταύτην. Τὰ τιθέμενα λοιπὸν ἐνταῦθα τεμάχια (πιθανώτατα μαρμάρινα) ἐγομφοῦντο καὶ πλαγίως καὶ ὄπισθεν. Καὶ ἐπειδὴ ἐπὶ πάντων τῶν σῳζομένων γείσων ἀπαντῶσιν οἱ ῥηθέντες γόμφοι, συνάγομεν ὅτι συνεχῶς καὶ καθ᾽ ὅλον τὸ μῆκος τοῦ ναοῦ ἐτίθεντο λίθοι χρησιμεύοντες ὡς ἀντίστασις κατὰ τῆς ὠθήσεως τῶν σφηκίσκων, ὧν τὰ ἄκρα προσέκρουον ἐπὶ τῆς ὀπισθίου πλευρᾶς τῶν μαρμαρίνων τεμαχίων. Κατὰ ταῦτα ἡ διάταξις τῶν ξύλων της στέγης εἶχε ὡς ἡ εἰκ. 13 δεικνύει.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν κέραμον τῆς στέγης ἐκ μὲν τῶν στρωτήρων οὐδεὶς περιεσώθη, ἐκ δὲ τῶν καλυπτήρων εἷς καὶ μόνος ἀνθεμωτός, τεθραυμένος (εἰκ. 13). Ὁ καλυπτὴρ οὗτος ἐκ Παρίου μαρμάρου φέρει γόμφον, δι᾽ οὗ προσηλοῦτο ἐπὶ τῶν δύο κάτωθεν αὐτοῦ στρωτήρων, ὑπεράνω τοῦ ἁρμοῦ τῶν ὁποίων ἐτίθετο. Ἐπειδὴ δὲ οἱ γόμφοι τῶν στρωτήρων εὑρηνται ἐπὶ τῶν σῳζομένων γείσων ὑπὲρ τοὺς ἄξονας τῶν ὀδῶν, συμπεραίνομεν ὅτι αἱ κεραμίδες ἡγεμόνες ἐτοποθετοῦντο ἐν Σουνίῳ συμμετρικῶς πρὸς τοὺς προμόχθους [1]. Ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτοῦ ἐπιφανείας ὁ καλυπτὴρ διασῴζει εὐκρινῆ τὰ ἴχνη γραπτοῦ κοσμήματος. Τὸ κόσμημα τοῦτο ὁμοιάζει πρὸς τὸ τῶν ἐν Ἀκροπόλει [2] καὶ ἀλλαχοῦ εὑρεθέντων. Τοῦ καλυπτῆρος ἐλλείπει τὸ ὀπίσθιον τμῆμα, ὥστε τὸ μῆκος αὐτοῦ δὲν δύναται ἀκριβῶς νὰ ὁρισθῇ.

Πλὴν τοῦ ἀνθεμωτοῦ καλυπτῆρος ἀνεῦρον ἐν τῇ μικρᾷ ἀποθήκῃ ἀρχαίων Σουνίου καὶ ἀγελαῖον τοιοῦτον· οὗτος ὅμως ἕνεκα τοῦ μικροῦ σχετικῶς αὐτοῦ μήκους (0.575) δὲν δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸν ναόν, ἀλλὰ προέρχεται πιθανῶς ἐκ τοῦ προπύλου. Ἀναφέρω αὐτὸν ἐν τούτοις ἐνταῦθα ἕνεκα λεπτομερείας τινὸς ἣν ἐπ᾽ αὐτοῦ παρετήρησα, καὶ ἥτις λύει ζήτημά τι ἐσφαλμένως ἑρμηνευθὲν μέχρι τοῦδε. Ὁ ἐν λόγῳ καλυπτὴρ δὲν φέρει ἐπὶ τῆς κάτω αὐτοῦ ὄψεως τὴν συνήθη ἐξοχὴν τοῦ μαρμάρου ἀλλ᾽ ἀντ᾽ αὐτῆς, κατὰ τὸ ἐπὶ τοῦ κάτωθεν καλυπτῆρος ἑδραζόμενον αὐτοῦ τμῆμα (εἰκ. 19), ὀπὴν κυκλικὴν διαμέτρου 0.010 διήκουσαν μέχρι βάθους 0.042· ἡ ὀπὴ αὕτη, ἣν τὸ πρῶτον ἐνταῦθα παρετήρησα, ἐχρησίμευεν ἀναμφιβόλως εἰς μετάλλινον ἧλον συνδέοντα τὸν ἄνω πρὸς τὸν κάτω καλυπτῆρα πρὸς παρακώλυσιν τῆς ὀλισθήσεως. Τοιοῦτον ἧλον νομίζω ὅτι ὑπονοεῖ διὰ τῆς λέξεως ὀβελίσκου ἡ ἐκ Κερκύρας ἐπιγραφὴ (IG IX, 2, 692,

Εἰκ. 19.

[1] Τοῦθ᾽ ὅπερ δὲν συμβαίνει πανταχοῦ πρβλ. Aegina πίν. 35.

[2] Le Bas- Voyage archeologique Arch. II, 2.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

13) λέγουσα «... ἐμβαλεῖν δὲ καὶ εἰς ἕ[καστον καλυπτ]ῆρα ὀβελίσκον ὀρθόν...» Ἐν τούτοις ὁ Ebert ἐν τῇ διατριβῇ αὐτοῦ Fachausdrücke des gr. Bauhandwerks ἑρμηνεύων ἐνσελ. 43 τὴν λέξιν ὀβελίσκον λέγει ὅτι οὗτος θὰ ἦτο «Eine Nase mit welcher sie sich (die καλυπτῆρες) auf den nächst unteren stützten». Ὑπολαμβάνει δηλ. ὡς ὀβελίσκον τὴν εἰδικὴν ἐκείνην λάξευσιν τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ καλυπτῆρος, ἥτις ἐπὶ πλείστων καλυπτήρων ἀπαντᾷ, χρησιμεύουσα πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ὀλισθήσεως. Τοῦτο δὲν εἶναι βεβαίως ὀρθόν. Ἡ λέξις μοι φαίνεται ὅτι κάλλιστα δύναται νὰ σημήνῃ μετάλλινον ἧλον (πρβλ. λεξικογράφους ἐν λέξει ὀβελίσκῳ: «ὀβελίσκος καὶ ὀβελὸς σημαίνει ἀμφότερα τὰς σούβλας»)· ἀφοῦ δὲ μάλιστα ῥητῶς ἡ ἐπιγραφὴ λέγει «ἐμβαλεῖν» εἶναι πλέον ἢ φανερὸν ὅτι πρόκειται περὶ ξένου σώματος κατακορύφως εἰσαγομένου ἐντὸς τοῦ καλυπτῆρος καὶ οὐχὶ περὶ ἐξοχῆς (Nase) τοῦ μαρμάρου αὐτοῦ τοῦ καλυπτῆρος.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

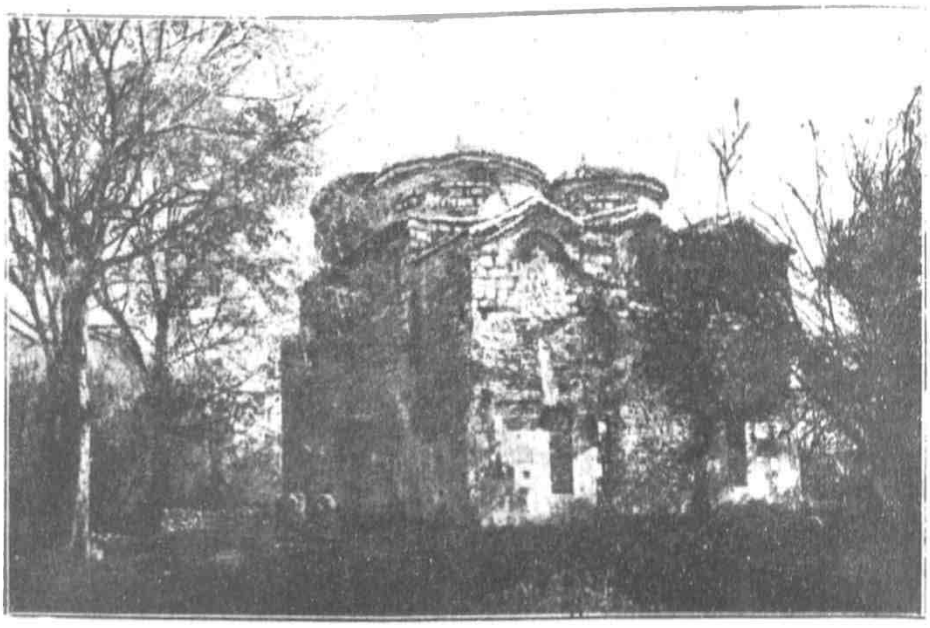

Εἰκ. 1. Ὁ ἅγιος Νικόλαος.

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΣ ΝΑΟΣ ΕΝ ΔΕΛΒΙΝΩι

υπο ΦΡΙΔΕΡΙΚΟΥ ΒΕΡΣΑΚΗ

Εἰς δίωρον ΝΑ τοῦ Δελβίνου ἐν τῇ βορείῳ Ἠπείρῳ καὶ εἰς ἴσην ἀπόστασιν ΒΑ τῆς ἀρχαίας Φοινίκης συναντῶμεν ἐπὶ πευκοφύτου ὑψώματος παρὰ τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τοῦ χωρίου Μεσοποτάμου ἄφθονα λείψανα παλαιᾶς μονῆς καὶ ἐν αὐτῇ ναὸν Βυζαντιακόν, τὸν Ἅγιον Νικόλαον (εἰκ. *1* πβλ. καὶ ***Εὐαγγελίδην*** Ν. Ἑλληνομν. Γ΄ 462-69).

Παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὑψώματος ῥέει ἐκβάλλων εἰς τὸ Ἰόνιον μικρὸς ποταμὸς ὁμώνυμος τῷ χωρίῳ, φυτεία δὲ ἄφθονος καὶ θήρα προσδίδουσιν εἰς τὴν ὑπὸ ὑψηλῆς βουνοσειρᾶς περιβαλλομένην λεκάνην, ἐφ' ἧς τὸ ὕψωμα, τὴν χροιὰν ἀγριότητος, ἀλλὰ παρέχουσι καὶ τὴν ἀφορμὴν νὰ προσελκύσῃ τὸν ἐπιθυμοῦντα ἄνετον μονήρη βίον.

Ἡ μονὴ περιεκλείετο ὑπὸ ὑψηλοῦ περιβόλου παρέχοντος τῷ συνόλῳ ὄψιν ὀχυροῦ φρουρίου, σῴζονται δὲ αὐτοῦ ἐλάχιστα νῦν λείψανα εἰς μικρὸν ὕψος, πλὴν ὑψηλοτάτου τμήματος παρὰ τὴν πρόσοψιν τοῦ ναοῦ, ἐφ' οὗ τὸ νέον πρόχειρον κωδωνοστάσιον. Ὁ δὲ κύριος λόγος τῆς ὀχυρᾶς κατασκευῆς τοῦ περιβόλου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἦτο, φαίνεται, ἡ ἄμυνα κατὰ πάσης ἐν τοιαύτῃ χώρᾳ πιθανῆς λῃστρικῆς ἐπιδρομῆς. Ἐκ τῆς τοιαύτης περιφράξεως τοῦ ὅλου ἱεροῦ ἐνισχύετο ἔτι μᾶλλον καὶ ὁ συμφυὴς σκοπὸς τῆς μοναχικῆς ἀπομονώσεως.

Πεπαλαιωμένα καὶ ἑτοιμόρροπα διατηροῦνται εἰσέτι ἐλάχιστα διαμερίσματα τῆς μονῆς, χρησιμεύοντα νῦν ὡς ῥυπαρὸν ἐνδιαίτημα μιᾶς μόνης καλογραίας, ἑνὸς γιγαντοσώμου γέροντος ἱερέως καί τινων χωρικῶν, καλλιεργούντων τὰς γαίας τῆς μονῆς καὶ νεμομένων τὰ πενιχρὰ αὐτῆς εἰσοδήματα.

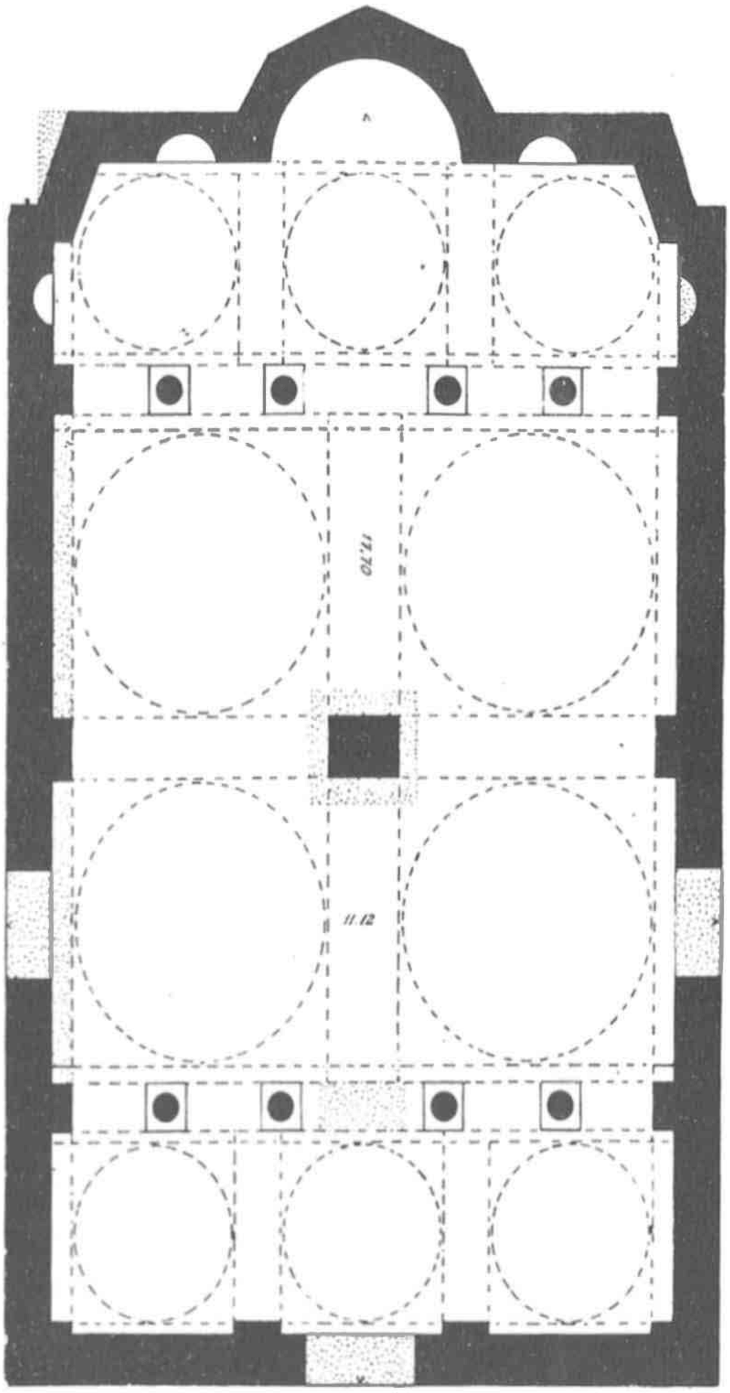

Εἰκ. 2. Κάτοψις ναοῦ.

Ἄφθονα εἶναι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ καὶ τὰ λείψανα ἀρχαίων κτισμάτων καὶ ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν Μακεδονικῶν ἢ Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἐντετειχισμένων ἐν τῷ περιβόλῳ, ἐν τοῖς οἰκήμασι τῆς μονῆς, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καί τινων διεσπαρμένων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἀνεξάντλητον δὲ πρὸς τοῦτο λατομεῖον παρεῖχον ἀναμφιβόλως τὰ ἐρείπια τῆς πλησίον Φοινίκης. Κατ' ἀναλογίαν ὅμως θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ἱεροῦ τούτου θὰ ἔκειτο ἀρχαῖόν τι ἱερόν, οὗτινος ἡ ἐπίφθονος θέσις καὶ τὰ πάμπολλα ἐρείπια καὶ τὰ λείψανα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

παρέσχον πλουσίαν πηγὴν ὑλικοῦ καὶ συγκυρίαν ἀρίστην νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ δυσμενὴς πρὸς πᾶν τὸ ἀρχαῖον τάσις τῶν πρώτων Χριστιανῶν, οἵτινες θὰ ἀντικατέστησαν τὴν παλαιὰν θεότητα δι' ὁμόχρου ἢ ἄλλου Χριστιανοῦ Ἁγίου.

Ἡ ὑπὸ τὴν νῦν μορφὴν ἐκκλησία δὲν ἀνάγεται βεβαίως εἰς τοὺς πρώτους τούτους Χριστιανικοὺς χρόνους, ἀλλὰ τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια, ἡ ἔν τισιν ἀρχαιοτέρα κατασκευὴ τοῦ περιβόλου, πρὸς δὲ καὶ ἡ βεβαιουμένη ἐν τῇ πλησίον περιοχῇ τῆς Ἠπείρου ὕπαρξις ἐκκλησιῶν τῶν χρόνων τούτων, αἵτινες ἀντικατεστάθησαν

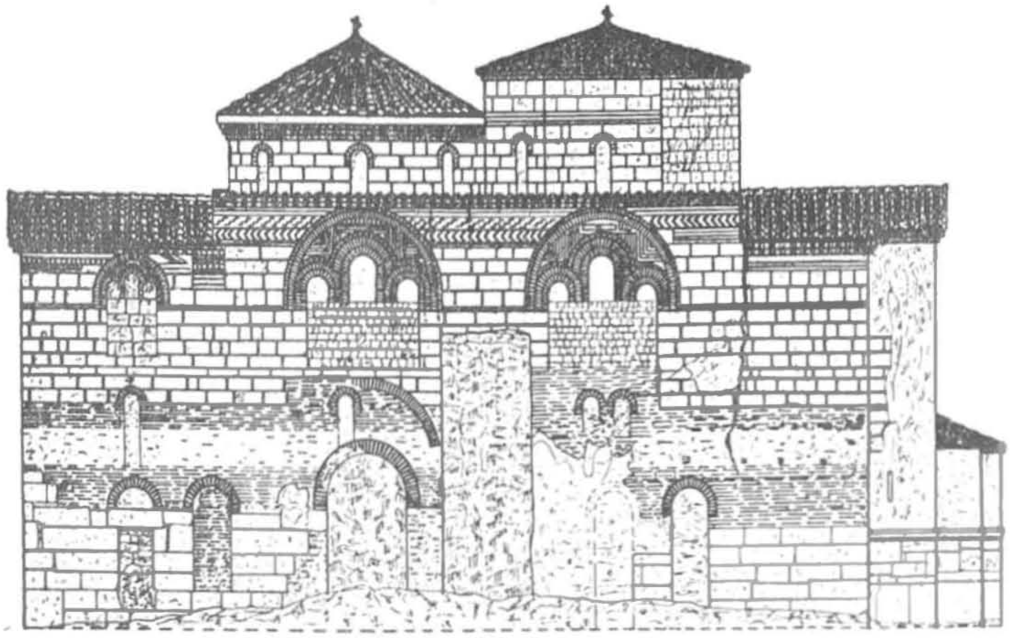

Εἰκ. 3. Ναοῦ πλαγία ὄψις

διὰ νεωτέρων Βυζαντιακῶν, ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν καὶ ἐνταῦθα ἀνάλογον περίπτωσιν.

Τὴν τύχην τῆς μονῆς καὶ τοῦ ὅλου χώρου ὑπέστη ἐν πολλοῖς καὶ ἡ ἐκκλησία, μεταβληθεῖσα νῦν ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῶν ἑκάστοτε βαρβαρικῶν ἐπισκευῶν εἰς ἐλεεινὸν ἀρχιτεκτονικὸν κατασκεύασμα, παραμεμορφωμένον ἀγρίως καὶ κακοτέχνως, ὥστε νὰ δυσχεραίνηται τὰ μέγιστα ἡ διάγνωσις τῆς προτέρας μορφῆς τοῦ οἰκοδομήματος. Ἐκ δὲ τῆς ἐλλείψεως πάσης ἀνωτέρας ἐπιβλέψεως παρουσίαζεν ὁ ναὸς τὴν ἡμέραν τῆς ἀφίξεώς μου ἀξιοθαύμαστον ζῳολογικὸν ἐνδιαίτημα· μύες καὶ γαλαῖ διέσχιζον ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὸν χῶρον ἐν ἀγρίᾳ καταδιώξει, νυκτερίδες ἐκρέμαντο ἐκ τῆς ὀροφῆς ὡς διάκοσμος, φωλεαὶ χελιδόνων καὶ ἄλλων πτηνῶν συνεπλήρουν τὸν καταστραφέντα κόσμον, ἐν ἁρμονικῇ συμπνοίᾳ τὰ πάντα συνδυαζόμενα.

Ὁ ναὸς ἔχει σχῆμα ἐπιμήκους τετραπλεύρου (εἰκ. 2) μετὰ ἐξεχούσης ὀπι-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

σθεν πολυγωνικῆς μέσης κόγχης. Ἀντὶ δὲ τῶν ἑκατέρωθεν τῆς μέσης ἐξεχουσῶν κογχῶν παρατηρεῖται ὡς ἀντανάκλασις τούτων ἐσοχή τις ἐπὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν. Ἡ ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶ ἐσοχὴ βαίνει λοξῶς πρὸς τὰ ὀπίσω, κατ' ὀρθὴν δὲ γωνίαν ἡ ἑτέρα. Ἡ πρώτη ὅμως παρουσιάζει τὴν προτέραν μορφήν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν σωζομένων ἀρχαιοτέρων στοιχείων (εἰκ. 3), ἐν ᾧ ἡ ἄλλη ἐπεσκευάσθη ἅπασα. Οὕτω δὲ συνεπλήρωσα καὶ τὸ διάγραμμα (εἰκ. 2).

Ἐσωτερικῶς διαιρεῖται ὁ ναὸς εἰς τρία ἐγκάρσια τμήματα, ὧν τὰ δύο ἄκρα εἶναι ἰσομεγέθη, διπλάσιόν πως τὸ μέσον. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου κατεσκευάσθησαν τέσσαρες ἡμισφαιρικοὶ τροῦλλοι, τρία δὲ σφαιρικὰ τμήματα (calottes) ἐπ' ἐκείνων, παρέχοντα πάντα μορφὴν ναοῦ πρωτοτύπου καὶ μοναδικοῦ ὡς γνωρίζω (εἰκ. 4 - 8).

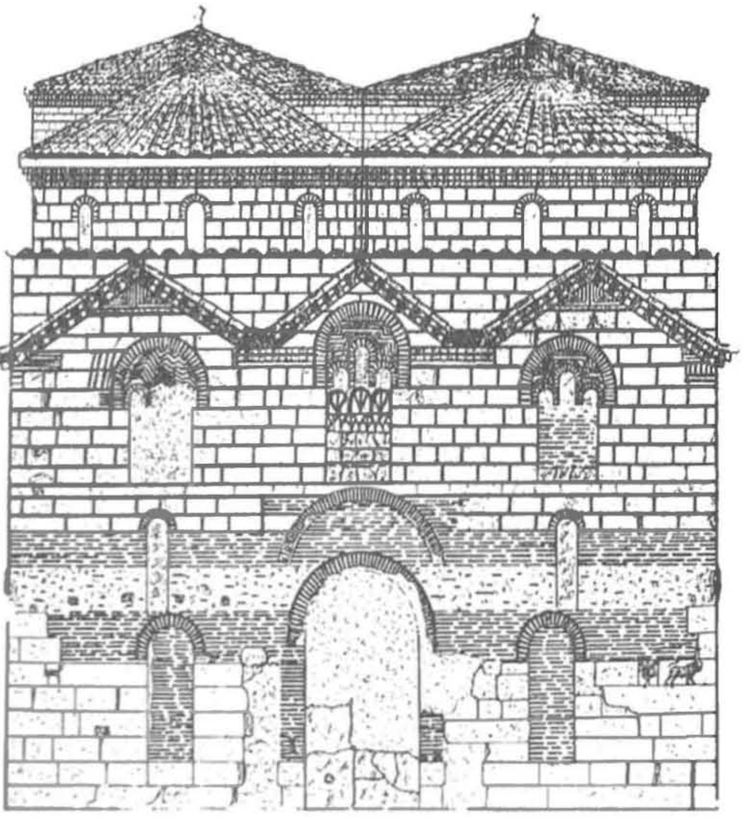

Εἰκ. 4. Ναοῦ πρόσοψις.

Τὸ μέσον τμῆμα (εἰκ. 5 - 8) χωρίζεται ἀπὸ τῶν δύο ἄκρων ὑπὸ δύο ὁμοίων τοίχων μετὰ πέντε τοξωτῶν ἀνοιγμάτων, βασταζόμενων ὑπὸ τεσσάρων κιόνων. Ἐκ τῶν ἀνοιγμάτων τὸ μέσον εἶναι μεῖζον, ἴσα δὲ πρὸς ἄλληλα τὰ λοιπά.

Ἐπὶ τῶν ἐγκαρσίων τοίχων καὶ ἐπὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν τοῦ ναοῦ ἑδράζονται ἐκ δύο μερῶν ὀλίγον τι ἐξέχοντες, οἱ τέσσαρες τροῦλλοι, καὶ τὰ εἰς ταπεινότερον ὕψος κείμενα τμήματα τῶν ἄκρων. Τὰ δύο ἄλλα μέρη τῶν τρούλλων ἐρείδονται ἐπὶ σταυροειδῶς διατεμνομένων τεσσάρων μεγάλων τόξων, ὑποστηριζομένων κατὰ τὸ σημεῖον τῆς διατομῆς ὑπὸ παχέος ὀρθογωνίου στηρίγματος (εἰκ. 2, 5, 8)· τὰ δὲ τῶν σφαιρικῶν τμημάτων λοιπὰ μέρη ἑδράζονται ἐπὶ ὁμοίων κατὰ μῆκος τόξων ἀπολη γόντων ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπὶ τῶν ἐγκαρσίων τοίχων καὶ ἐπὶ τῶν στενῶν πλευρῶν τοῦ ναοῦ (εἰκ. 5, 7).

Τὰ ἐπὶ τῶν τόξων καὶ τῶν ἐγκαρσίων τοίχων μέρη τῶν τρούλλων καὶ τῶν σφαιρικῶν τμημάτων συγχωνεύονται κατ' ἀνάγκην πρὸς ἄλληλα, ἀπολήγοντα κατὰ τὴν διὰ τοῦ κέντρου κάθετον τομὴν εἰς κοινὸν ἰσοπαχῆ τῷ τόξῳ τοῖχον

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

(εἰκ. 6-8). Ἀπέναντι δ' ἑκάστου τόξου καὶ μεταξὺ τῶν κατὰ μῆκος τῶν ἄκρων διαμερισμάτων κατεσκευάσθησαν ἐπὶ τῶν πλαγίων καὶ τῶν στενῶν πλευρῶν τοῦ ναοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἐγκαρσίων τοίχων τοξοειδῆ ἰσομεγέθη κατασκευάσματα (εἰκ. 5, 6, 8), παραστάδες δὲ ὅπου δύο τοιαῦτα συγχωνεύονται ἐπὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν καὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς (πβλ. καὶ εἰκ. 9, 10).

Ἡ ἀπὸ τοῦ τετραγώνου εἰς τὸν κύκλον μετάβασις ἐπιτυγχάνεται διὰ σφαιρικῶν τριγώνων (pendentifs).

Μικράν τινα διαφορὰν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῶν σφαιρικῶν τμημάτων καὶ τῶν κατ' αὐτὰ τεχνικῶν λεπτομερειῶν πρὸς τὸ πρόσθιον ἄκρον τμῆμα τοῦ ναοῦ παρου-

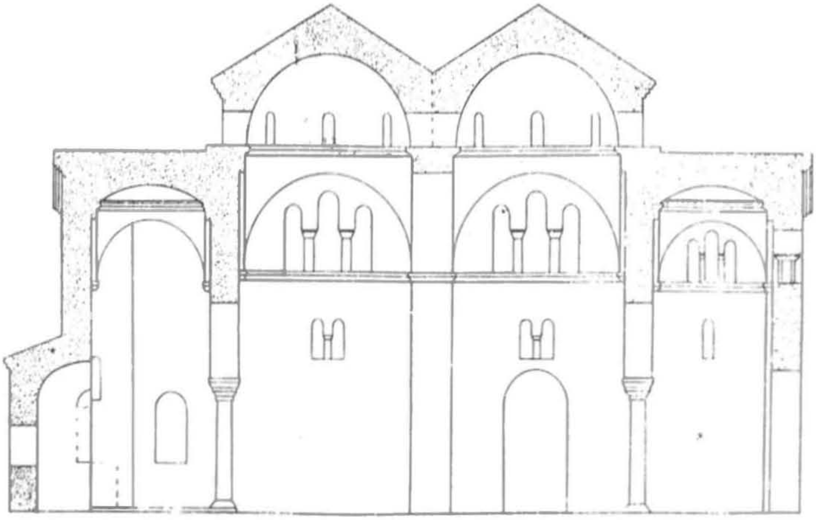

Εἰκ. 5. Τομὴ ναοῦ κατὰ μῆκος.

σιάζει ἕνεκα τῶν ἐπὶ τῶν πλαγίων τοίχων εσοχῶν (εἰκ. 2, 5) τὸ ὄπισθεν τμῆμα, τὸ ἱερόν. Πρὸς ταῖς εἰρημέναις ἐσοχαῖς κωλύουσιν ἐνταῦθα τὴν ὁμοίαν κατασκευὴν καὶ αἱ δύο ἑκατέρωθεν τῆς μέσης κόγχαι· ἡ ὀπισθία δηλαδὴ πλευρὰ στερεῖται τῶν ἐν τῷ νάρθηκι δύο παρστάδων ὑπὸ τὸ σημεῖον ἐπαφῆς τῶν τόξων.

Πρὸς τὰ πλάγια τοῦ ἱεροῦ ἐξειργάσθησαν καὶ δύο ἕτεραι κόγχαι ἐπὶ τῶν πλαγίων τοίχων, μικρὸν δέ τι νεώτερον βάθρον διαθέει ὁλόκληρον τὴν πρὸ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς ἔκτασιν πρὸ τῶν ἑκατέρωθεν κογχῶν.

Τὸ ἔδαφος τοῦ ἱεροῦ κεῖται ὀλίγον τι ὑψηλότερον τοῦ λοιποῦ ἐδάφους τοῦ ναοῦ εἶναι δὲ πλακόστρωτον, ἀλλὰ κατεστραμμένον ἐξ ἐπισκευῶν, ὥστε νὰ μὴ διακρίνῃ τις ἰδιαίτερον διάκοσμον. Ὁ κυρίως ὅμως ναὸς καὶ ὁ νάρθηξ ἔφερον ἐπὶ τοῦ πλακοστρώτου ἐδάφους καὶ ἰδιαιτέραν διακόσμησιν ἐκ ψηφιδωτῶν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ταινιῶν, αἵτινες ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἐσχημάτιζον περὶ τὸ κεντρικὸν ὑποστήριγμα τὰ σκέλη σταυροῦ (εἰκ. 8, 11) μετὰ ροδάκων ἐντὸς τετραγώνων ὄπισθεν, σειρὰν δὲ τεσσάρων ρόμβων καὶ δύο ὀρθογωνίων τετραπλεύρων ἐν τῷ δευτέρῳ.

Τοῦ ψηφιδωτοῦ σῴζονται ἐνιαχοῦ ἴχνη μόνον, ἐν οἷς περιστερὰ πρὸς τὸ πρόσθιον σκέλος τοῦ σταυροῦ, ἀλλὰ διακρίνεται εὐκρινῶς τὸ ὅλον σύμπλεγμα ἐκ τῶν μεταξὺ τῶν πλακῶν τοῦ ἐδάφους ὀρθογωνίων αὐλάκων, ἐν αἷς ἐτέθησαν τὰ ψηφοθετήματα.

Ἡ τοιχοδομία τοῦ ναοῦ εἶναι τοῦ συνήθους Βυζαντιακοῦ συστήματος ἐξ ὀπτῶν πλίνθων παρεντεθειμένων μεταξὺ λιθίνων δόμων, ὧν ὅμως αἱ κάθετοι ἁρμογαὶ δὲν συμπίπτουσι κατὰ τὸν ἰσοδομικὸν τρόπον, ἀλλ᾽ ἐξειργάσθησαν ἀνωμάλως πως καὶ ἐλευθέρως (εἰκ. 3, 4).

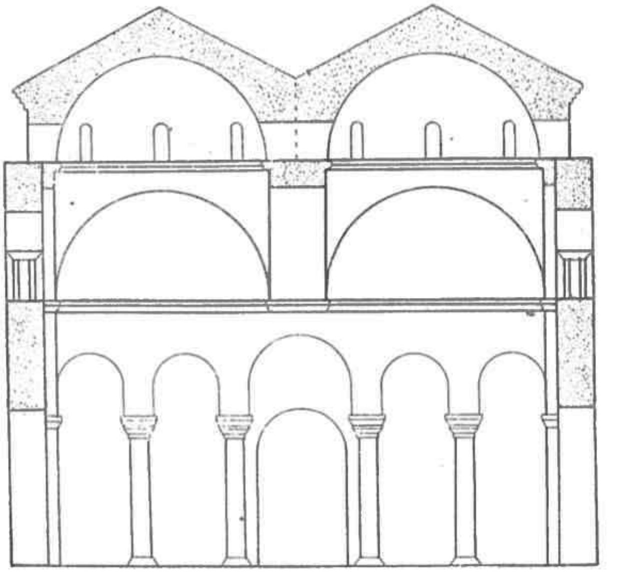

Εἰκ. 6. Καθολικοῦ ἐγκαρσία τομή.

Πρὸς τὰ ἄνω τῆς ἐπιφανείας τοῦ τοίχου αἱ πλίνθοι ἐμφανίζονται καὶ ἐκτὸς τῶν ἁρμογῶν εἰς διάφορα διακοσμητικὰ συμπλέγματα, εἰς ὁριζοντίους καὶ καθέτους γραμμάς, γωνιούμενα ἀλλεπάλληλα ζητοειδῆ σχήματα καὶ ἄλλα, ἐπιστέφεται δὲ ὁ τοῖχος ὑπὸ διπλῆς σειρᾶς ἐξεχουσῶν τριγωνοειδῶν πλίνθων. Παρὰ τὴν βάσιν τῶν πλαγίων πλευρῶν ἐξειργάσθησαν τέσσαρες ὀρθογώνιοι τὴν τομὴν κόγχαι, δύο δὲ ἐπὶ τῆς προσόψεως. Ὑπεράνω πως ἐνίων κογχῶν κατεσκευάσθησαν μικρὰ τοξωτὰ παράθυρα, ἀλλαχοῦ μὲν ἁπλᾶ, ἀλλαχοῦ δὲ διπλᾶ (εἰκ. 3, 4).

Τρία ἕτερα τριμερῆ παράθυρα κατεσκευάσθησαν ἐπὶ τῆς προσόψεως, ὧν τὸ μέσον κεῖται ὑψηλότερον πρὸς τὰ ἄνω, καὶ τρία ἐπὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν, ὧν τὸ πρὸς τὸν νάρθηκα εἶναι περίπου ὅμοιον πρὸς τὰ τῆς προσόψεως, μείζονα δὲ τὰ πρὸς τὸ καθολικόν.

Τὸ μεταξὺ τῶν μικρῶν τριπλῶν τόξων καὶ τοῦ περικλείοντος τὸ σύνολον μείζονος τόξου διάστημα τοῦ παραθύρου ἐκοσμήθη διὰ πολυαρίθμων πλίνθων εἰς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

γεωμετρικὸν σύμπλεγμα ἐκ ζητοειδῶν σχημάτων, ἑτέρων γωνιουμένων ὡς εἰς μαίανδρον καὶ ἄλλα σχήματα, διάφορα πως ἐν ἑκάστῳ παραθύρῳ.

Μικρὸν ἁπλοῦν παράθυρον κατεσκευάσθη καὶ ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ἐσοχῶν τῶν πλαγίων τοίχων πρὸς τὸ ἱερόν, ὡς γίνεται κατάδηλον ἐκ τοῦ διασωθέντος παρὰ τὴν ἐπισκευὴν τόξου (εἰκ. 3 δεξιά).

Ἕνεκα τῆς ἀθλίας ἐπισκευῆς καὶ μετασκευῆς τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τοῦ ναοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ διακρίνῃ τις τὴν προτέραν αὐτῆς ὄψιν, ἣν τουτέστιν εἶχε καὶ παράθυρα.

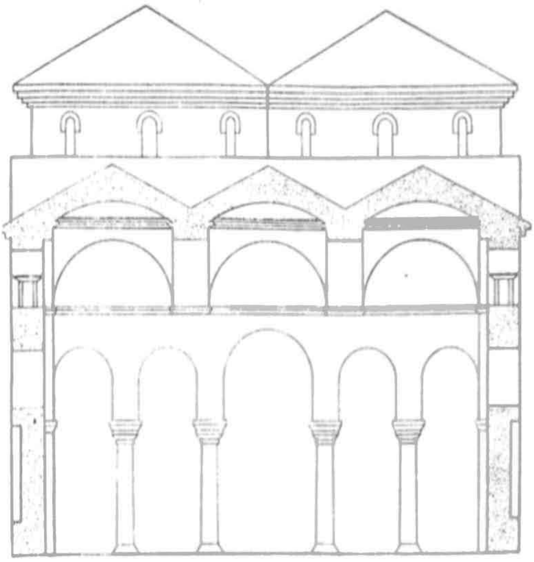

Εἰκ. 7. Νάρθηκος ἐγκαρσία τομή.

Ἡ πρόσοψις καὶ ἡ ὀπισθία πλευρὰ ἀπέληγον ἄνω εἰς τρία σαγματοειδῆ ἀετώματα, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ σφαιρικὰ τμήματα, ἐξετείνοντο δὲ ἑκατέρωθεν ὁριζοντίως μέχρι τοῦ μέσου ὀρθογωνίου, ἐφ' οὗ οἱ τέσσαρες τροῦλλοι.

Ἐκ τῶν τρούλλων οἱ δύο πρόσθιοι διασώζουσι τὸ πλεῖστον τὴν παλαιὰν τοιχοδομίαν, ὥστε νὰ διαγνώσῃ τις ἀκριβῶς ὅτι ἡ ἐν ἀρχῇ μορφὴ αὐτῶν ἦτο ὡς καὶ ἡ νῦν, μετὰ κυλινδρικοῦ δηλαδὴ τυμπάνου καὶ κωνοειδῶς ἀπολήγοντος τρούλλου. Οἱ δύο ὀπίσθιοι ὅμως ἐπεσκευάσθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ἀντικατεστάθησαν σχεδὸν διὰ νέων, ὥστε νὰ ἀποβαίνῃ ἡ διάγνωσις δυσχερεστάτη ἕνεκα τῆς βαρβάρου καὶ γραγελαφικῆς νέας κατασκευῆς. Ἐνιαχοῦ ἔχουσι τύμπανον κυλινδρικόν, ἀλλαχοῦ δὲ πολυγωνικόν. Ἐκ τοῦ πολυγωνικοῦ δηλ. σχήματος μεταβαίνει τὸ αὐτὸ τύμπανον εἰς τὸ κυλινδρικόν, ἀκριβέστερον δ' εἰπεῖν, μᾶλλον εἰς καμπυλοειδῆ γραμμὴν ἀπροσδιορίστου γεωμετρικῆς μορφῆς.

Ἀπολήγουσι καὶ οἱ τροῦλλοι οὗτοι κωνοειδῶς ἄνω, αἱ δὲ κορυφαὶ συμπίπτουσί πως κατὰ τὸ ὕψος πρὸς τοὺς προσθίους τρούλλους, οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ κορυφὴ τοῦ τυμπάνου, ὑψηλοτέρα οὖσα.

Κατὰ τὸ ὕψος τοῦ τυμπάνου τῶν προσθίων τρούλλων παρατηροῦνται ἐπὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τοῦ τυμπάνου τῶν λοιπῶν σειραὶ ὁριζοντίων πλίνθων (εἰκ. 3), ἐξ ὧν δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι πάντες οἱ τροῦλλοι θὰ εἶχον ἐν ἀρχῇ τὸ αὐτὸ ὕψος καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐπισκευὴν τῶν δύο ὀπισθίων διετηρήθησαν κατὰ τὸ πρότερον ὕψος αἱ πρὸς τὰς τριγωνοειδεῖς ἐξεχούσας πλίνθους τῶν προσθίων ἀντιστοιχοῦσαι πλίνθοι, ἐφ᾽ ὧν ἐτέθησαν οἱ δόμοι. Διότι παρὰ τὴν βαρβαρικὴν ἐπισκευὴν οἱ τροῦλλοι

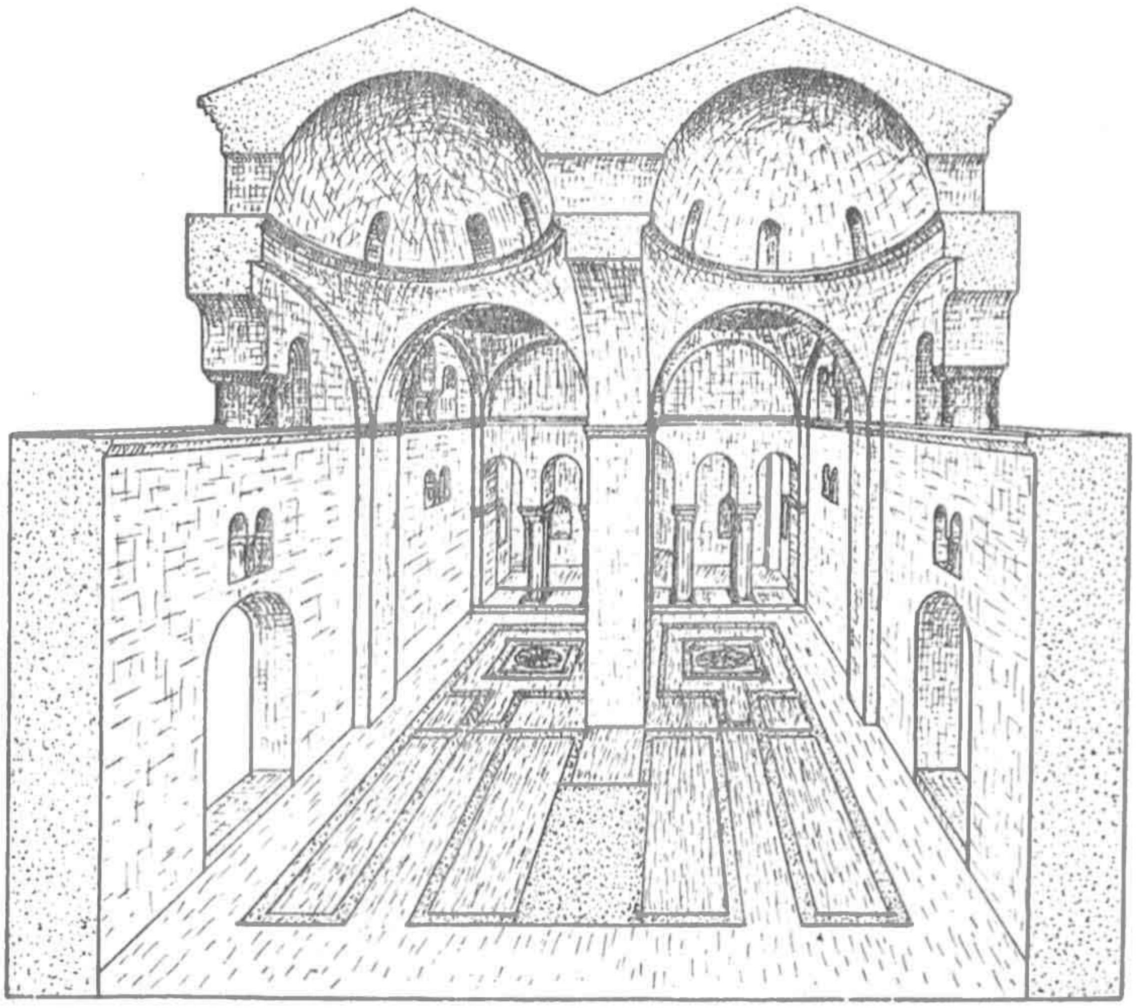

Εἰκ. 8. Ναοῦ ἐσωτερικοῦ τμῆμα.

διατηροῦσιν εἰσέτι ἐσωτερικῶς, ἂν μὴ τὴν ἀκριβῆ κυκλικὴν μορφὴν τοῦ τυμπάνου, τοὐλάχιστον τὸ αὐτὸ ὕψος.

Ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν τοῦ τυμπάνου τῶν ὀπισθίων τρούλλων διαισθάνεταί τις, δὲν δύναται ὅμως νὰ διαγνώσῃ ἀκριβῶς, ὅτι οὗτοι θὰ εἶχον πολυγωνικὸν σχῆμα.

Ἐπὶ τῶν τυμπάνων ὑπάρχουσι μικρὰ τοξωτὰ παράθυρα, ὧν τὰ τοιχώματα ἔχουσι τὴν ὁμοίαν πρὸς τὰ λοιπὰ καὶ συνήθη κατασκευὴν ἐξ ἀλεπαλλήλων ὁριζοντίων καὶ ἀκτινοειδῶς πρὸς τὸ κέντρον τοῦ κύκλου ἐν τῷ τόξῳ διευθυνομένων πλίνθων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Οἱ ὀπίσθιοι τροῦλλοι ἐστερήθησαν κατὰ τὴν μεταγενεστέραν ἐπισκευὴν καὶ τῶν πλείστων παραθύρων, μάλιστα ὀπίσω, τὰ δὲ ὑπάρχοντα ἔχουσι καὶ ὕψος μεῖζον, ἐξ οὗ μὴ διακρινομένου, ὡς εἶπον, εὐχερῶς τοῦ ἐπισκευασθέντος μέρους ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ, διασείεται καὶ ἀποβαίνει ἀμφιρρεπὴς ἡ γνώμη περὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ἀκριβοῦς ὕψους τῶν ὀπισθίων τυμπάνων. Ἀμφιβάλλει δηλονότι τις καὶ δὲν δύναται νὰ ὁρίσῃ ἀκριβῶς ἐκ πάντων τούτων ἂν τὸ παρατηρούμενον νῦν ὕψος εἶναι καὶ τὸ πρότερον.

Εἰκ. 9. Τοξωτὰ ἀνοίγματα.

Εἰς τὸν ναὸν εἰσήρχετό τις διὰ τριῶν μεγάλων τοξωτῶν θυρῶν, μιᾶς ἐφ᾽ ἑκάστης πλευρᾶς, αἵτινες ἐφράχθησαν νῦν πᾶσαι· ἀντ᾽ αὐτῶν δὲ ἀνεῴχθη νέα θύρα ἐπὶ τῆς πρώτης κόγχης τῆς βορείου πλευρᾶς.

Ἐν χρόνοις μεταγενεστέροις προσετέθη ἐπὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν τοῦ ναοῦ καὶ ἐπὶ τῆς προσόψεως συνεχὲς προστῷον, κυρτούμενον τοξοειδῶς ἐπὶ τῶν πρὸς τὰς τρεῖς θύρας μερῶν. Ἐκ τοῦ προστῴου τούτου διασῴζονται μόνον τὰ ἐπὶ τῶν τοίχων ἴχνη αὐτοῦ καί τινες ἐν δευτέρᾳ χρήσει ἀρχαῖοι κίονες καὶ βάσεις ἐν τῇ βορείῳ πλευρᾷ, τὰ λοιπὰ κατεστράφησαν (εἰκ 1, 3, 4). Κατὰ τὴν προσθήκην τοῦ προστῴου μετεβλήθη καὶ ἐπεσκευάσθη τὸ κάτω μέρος τῶν τοίχων διὰ μεγάλων ὀρθογωνίων δόμων ληφθέντων ἐξ ἀρχαίου οἰκοδομήματος· διὰ τῶν δόμων τούτων ἐκαλύφθησαν ἐν μέρει καί τινες τῶν ἐξωτερικῶν κογχῶν (εἰκ. 3). Τὸ τελευταῖον γεγονὸς καθιστᾷ φανερὸν καὶ τοῖς μὴ εἰδικοῖς ὅτι οἱ δόμοι ἐτέθησαν ἐν δευτέρᾳ διασκευῇ τοῦ ναοῦ.

Τινὲς τῶν δόμων τούτων φέρουσιν ἀναγεγλυμμένα ἀρχαῖα μυθολογικὰ καὶ ἄλλα ζῶα, ἓν δὲ καὶ δένδρον (εἰκ. 4), περὶ ὧν ὁμιλήσομεν κατωτέρω.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Μετὰ τοὺς δόμους τούτους ἀκολουθοῦσιν ἁπλαῖ πλίνθοι μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ προστῴου, προστεθεῖσαι καὶ αὗται κατὰ τὴν κατασκευὴν τούτου.

Ἐν νεωτέρᾳ ἐπισκευῇ ἐξηφανίσθησαν καὶ τὰ ὀλίγα ἴχνη τοῦ προστῴου ἐκ τῆς βορείου πλευρᾶς, μετασκευασθείσης ἐξ ὁλοκλήρου, ἐφράχθησαν αἱ πλεῖσται τῶν κογχῶν, αἱ θύραι καί τινα παράθυρα, καὶ ἐκτίσθη ἐν τῇ νοτίᾳ πλευρᾷ τεραστία ἀντηρὶς πρὸς ὑποστήριξιν ταύτης (εἰκ. 3).

Εἰκ. 10. Τοξωτὰ ἀνοίγματα.

Αἱ ἐπισκευαὶ ἐξηκολούθησαν ἐπὶ μακρὸν καὶ θὰ ἐξακολουθήσωσι, φαίνεται, μέχρι τελείας ἐξαφανίσεως πάσης προτέρας αἰσθητικῆς προνοίας.

Τῶν ἐπισκευῶν τούτων δὲν ἔμεινεν ἄμοιρον, ὡς εἶπον, καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ· τοῖχοι ἐνισχύθησαν, παραστάδες (τῆς βορείου πλευρᾶς) ἐξηφανίσθησαν, πᾶσα προτέρα γραμμὴ προσέλαβε νέον σχῆμα, οἱ κύκλοι τῶν τόξων, τῶν τυμπάνων καὶ τῶν τρούλλων μετεβλήθησαν εἰς ἀκαθορίστους ὀφιοειδεῖς γραμμάς, τοιχογραφίαι ἐπεχρίσθησαν, τὰ πάντα ἐν γένει προσεκτήσαντο τρομακτικὴν καὶ ἀπαισίαν μορφήν. Ὡσεὶ ἐτύπτοντο ὑπὸ τοῦ συναισθήματος τοῦ διαπραχθέντος χάριν τῆς στερεώσεως αἰσθητικοῦ στραγγαλισμοῦ παντὸς ἐσωτερικοῦ διακόσμου, διεφύλαξαν ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς δύο τετράγωνα ἀνοίγματα (εἰκ. 12), ὅπως διατηρήσωσι τὴν ὕπαρξιν δύο μόνον πενιχρῶν λειψάνων τῶν παλαιῶν τοιχογραφιῶν, δύο κεφαλῶν ἁγίων. Ἐφείσθησαν ὡσαύτως δύο ὡραίων παραστάσεων τῆς Θεομήτορος ἐντὸς τοῦ προσθίου νοτίου τρούλλου καὶ τοῦ πρώτου βορείου σφαιρικοῦ τμήματος, ὅπου ἡ νεωτέρα εἴσοδος, ἀμφοτέρων περιβαλλομένων ὑπὸ κύκλου ἐκ ῥοδάκων.

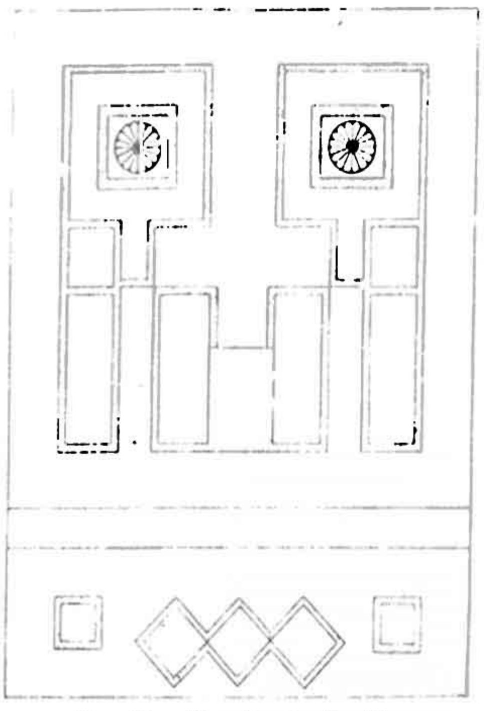

Εἰκ. 11. Ψηφιδωτὸν δαπέδου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἐπὶ δὲ τοῦ ὑστέρου ἐπιχρίσματος τῶν τοίχων προσήφθησαν ἀποτρόπαιοι καὶ τρομεραὶ παραστάσεις τοῦ σχετικοῦ ἁγίου κύκλου. Τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα ζωϊκὰ λείψανα συμπληροῦσι νῦν τὸν ἐσωτερικὸν διάκοσμον.

Ἐκ τῶν βασταζόντων τὰ τοξωτὰ ἀνοίγματα κιόνων τινὰ ἐξ ἐγχρώμου λίθου εἶναι ἴσως τὰ παλαιά, ἄλλα δὲ νεώτερα καὶ ἐρείδονται νῦν ἐπὶ βάσεων, ἄλλων σχήματος κολούρου πυραμίδος, ἄλλων παντοίου σχήματος ἀλλαχόθεν μετενεχθεισῶν.

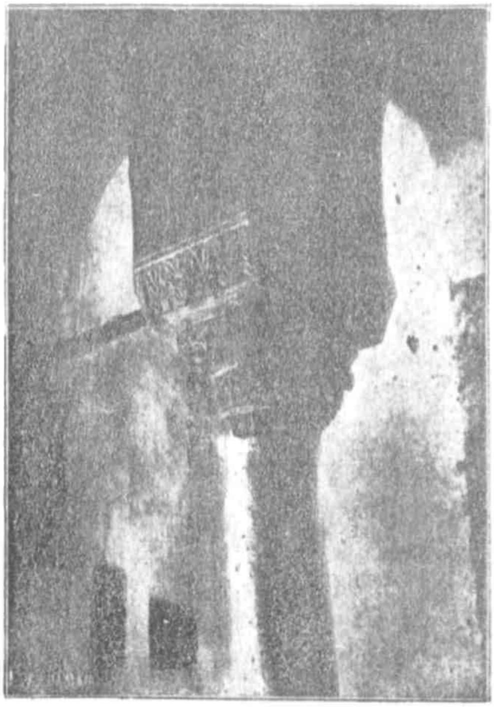

Εἰκ. 12. Τοξωτὰ ἀνοίγματα.

Πολυσύνθετον εἶναι τὸ ἐπίκρανον καὶ διάφορον ἐπὶ ἑκάστου κίονος, (εἰκ. 9, 10, 12, 13, 14), ἀποτελούμενον ἐκ πολυμεροῦς ἀβακοειδοῦς ἐπικειμένου τμήματος, μετὰ πλουσίας πλαστικῆς καὶ ἐπιπεδομόρφου διακοσμήσεως, καὶ τοῦ κατωτάτου ἰωνίζοντός που, ἀξιολόγου πλαστικωτέρας μορφῆς τμήματος. Τὰ μεταξὺ τῶν φύλλων κενὰ τοῦ ἀβακοειδοῦς μέρους ἦσαν πεπληρωμένα ἐγχρώμου ὕλης ἰσοπεδούσης τὴν ὅλην ἐπιφάνειαν καὶ παρεχούσης οὕτω ὄψιν πολυχρώμου διακοσμήσεως.

Παρομοίαν τεχνικὴν περίπτωσιν παρατηροῦμεν καὶ ἀλλαχοῦ (πρβ. Diehl Art byzantin 431).

Περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ ἀβακοειδοῦς τμήματος γωνιώδους καὶ ἐπιπεδομόρφου φυλλοειδοῦς διακοσμήσεως, διαφόρου ἐν ταῖς δυσὶ πλευραῖς καὶ ἥτις ἐν πολλοῖς εἶναι συνήθης ἐν τῇ Βυζαντινῇ τέχνῃ, πολλὰ ἐγράφησαν ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν αὐτῆς (Diehl ἐ. ἄ. σ. 15 κ. ἑ. καὶ 47, εἰκ. 17). Ἐπειδὴ δὲ διάφορα ἐξήχθησαν συμπεράσματα, ἐσφαλμένα τὸ πλεῖστον καὶ ἄλλα ὀλίγον πειστικὰ καὶ ἀσαφῆ, δὲν κρίνω ἄσκοπον, μικρὰν τινὰ παρέκβασιν τοῦ θέματος ποιούμενος, νὰ ἐκφέρω δι᾽ ὀλίγων ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὡς προκαταβολικὴν περίληψιν μελλούσης μου εὐρυτέρας πραγματείας περὶ τῆς σχέσεως τῆς Βυζαντιακῆς τέχνης πρὸς τὴν ἀρχαίαν, τὴν ἐμὴν γνώμην.

Ἡ τεχνοτροπία τῆς εἰρημένης διακοσμήσεως εἶναι ἐκείνη, ἥτις ἐθεωρήθη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ὑπό τινων Βυζαντιολόγων ὡς γεννηθεῖσα καὶ ἀναπτυχθεῖσα ἐν Συρίᾳ (Diehl ἔ. ἀ). Καὶ οὐ μόνον τῆς ἐπιπεδομόρφου τεχνοτροπίας πηγὴ ἡ Συρία ἐξελήφθη, ἀλλὰ καὶ τῶν πλείστων ἐκφάνσεων τῆς Βυζαντιακῆς τέχνης ἡ 'Ανατολὴ καὶ ἡ Συρία ἰδίᾳ ἐθεωρήθησαν μητέρες. Πᾶς δεσμὸς ἐπομένως τῆς τέχνης ταύτης πρὸς τὴν ἀρχαίαν διεσπάσθη καὶ ἡ ἐπίδρασις ταύτης ἠμφεσβητήθη ἢ ἐμειώθη. Μεγάλη ἐκ τούτου ἔρις καὶ διανοητικὴ διαμάχη ἐν τῇ Βυζαντιολογίᾳ.

'Εμβριθεστέρα ὅμως γνῶσις τῆς ἀρχαίας τέχνης καθ' ὅλου καὶ μείζων τεχνικὴ ἐμπειρία ἤθελον πείσῃ πάντα διαμφισβητοῦντα τῆς τέχνης ταύτης τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Βυζαντίου ὅτι οὐδεὶς δεσμὸς διεσπάσθη ποτὲ ἐν τῇ τεχνικῇ ἐξελίξει, ἀλλ' ὅτι ἡ ἐκ τῆς ἀφετηρίας τῆς τέχνης ὁρμηθεῖσα γραμμὴ ἐπορεύθη, ἄλλοτε μὲν ὡς ἀδιάσπαστος ἅλυσις, ἄλλοτε δὲ ὡς εὔθραυστον νῆμα. Καὶ ὅπου μὲν ἐμφανίζεται ἡ ἅλυσις εἶναι εὐνόητον ὅτι αὐτὴ καθίσταται καὶ τοῖς πολλοῖς κατάδηλος, ἀόρατον δ' ἀποβαίνει τούτοις τὸ νῆμα. 'Εκ τούτου ὁ μὴ διακρίνων τὰ λεπτοφυῆ μεταπίπτει εἰς τὴν σφαλερὰν γνώμην ὅτι ἡ σειρὰ τῆς ἐξελίξεως διεσπάσθη, μὴ διαισθανόμενος ὅτι, ἔνθα αὐτὸς διακρίνει χάος, ὑπάρχει ἀόρατος μὲν αὐτῷ, λανθάνων δὲ πράγματι λεπτότερος σύνδεσμος συνδέων τὰ φαινομενικὰ κενὰ τῆς ἁλύσεως.

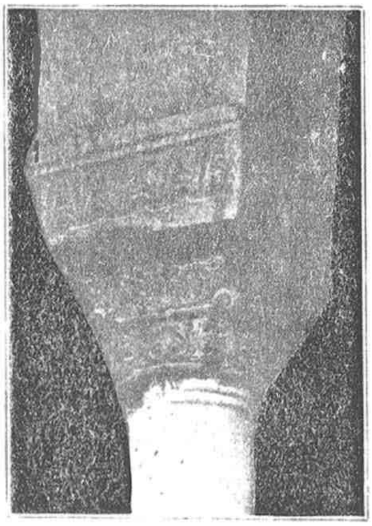

Εἰκ. 13. 'Επίκρανον.

Εἰδικῶς δὲ περὶ τῆς ἐπιπεδομόρφου διακοσμήσεως καὶ τοῦ γωνιώδους ἀβαθοῦς ἀναγλύφου ἀποδεικνύεται ἀναντιρρήτως ὅτι τὰ σπέρματα τῆς τοιαύτης τεχνοτροπίας ἐγκρύπτονται ἐν τῇ παρακμαζούσῃ Ρωμαϊκῇ τέχνῃ. 'Απὸ τοῦ τέλους ἤδη τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος αἱ ἀνατομικαὶ γνώσεις τοῦ ἀνδριαντοποιοῦ χαλαροῦνται, ὁ χειρισμὸς τῆς σμίλης γίνεται ἀδεξιώτερος, ἡ ἀπείθεια τῆς ὕλης ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν ἔτι μᾶλλον ἀθεράπευτον, ὁ δὲ τεχνίτης ἀπόλλυσι βαθμηδὸν πᾶσαν ἐπὶ τῶν ἐργαλείων αὐτοῦ ἐπιβολήν. Τὸ δὲ οἰκειότερον τῷ τεχνίτῃ ἐργαλεῖον, τὸ τρύπανον, βασανίζει ἄνευ οἴκτου τὴν ἀνίσχυρον χεῖρα τοῦ λιθοξόου.

'Η τρυπάνη ἦτο μὲν ἐν χρήσει ἀπὸ πολὺ ἀρχαιοτέρων χρόνων, ἀλλὰ τὰ ἐπὶ τοῦ λίθου ἴχνη αὐτῆς καθίσταντο σχεδὸν ἀφανῆ ἐκ τῆς δεξιότητος τοῦ τεχνίτου.

'Εν τῇ παρακμαζούσῃ ὅμως τέχνῃ τὸ ἐργαλεῖον κυριαρχοῦν τῶν παραπαιουσῶν, οὕτως εἰπεῖν, χειρῶν τοῦ τεχνίτου, καταλείπει ἐπὶ μᾶλλον τὰ ὀχληρὰ αὐτοῦ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἴχνη ἐπὶ τοῦ λίθου. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ βραδύτερον παρατηρουμένου ἐπιπέδου φαινομένου ἐν τῇ διακοσμήσει καὶ τῷ ἀναγλύφῳ.

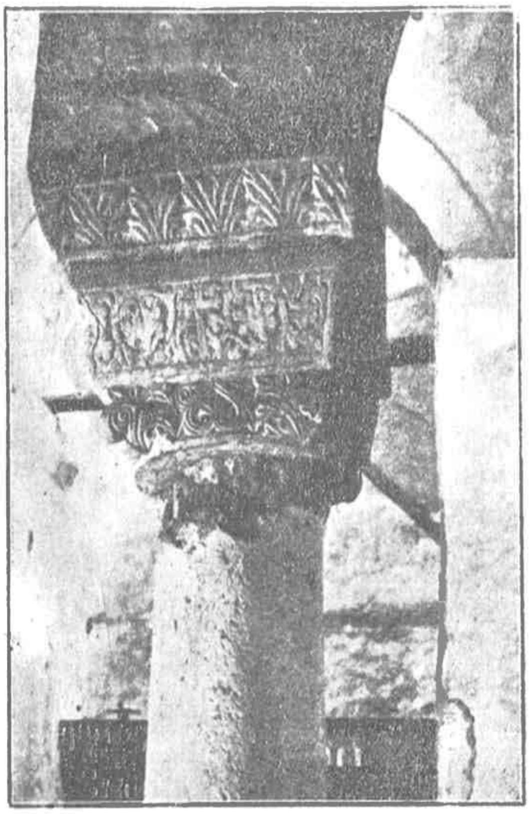

Εἰκ. 14. Ἐπίκρανον.

Προσπαθῶν λ. χ. ὁ τεχνίτης νὰ διαπλάσῃ τὴν κόμμωσιν τῶν μορφῶν ἀφαιρεῖ τὸ μεταξὺ τῶν τριχῶν ὑλικόν, ἐπεξεργαζόμενος διαδοχικῶς διὰ τοῦ τρυπάνου συνεχομένας ὀπάς. Καθ' ὅμοιόν πως τρόπον ἐξάγει τὸ μεταξὺ τῶν φύλλων ὑλικὸν τῆς φυτικῆς διακοσμήσεως, τὰ κενὰ τῆς πτυχώσεως καὶ ἄλλα παρόμοια τεχνικῶς. Εἶναι ὅμως ἀνίσχυρος καὶ ἀνίκανος νὰ ἐξαφανίσῃ τὰ ἴχνη τῶν ὀπῶν διὰ συμπληρωματικῆς ἐξεργασίας. Τοὐναντίον ἀφίνει ταύτας ὡς ἔχουσι, δὲν ἐπεξεργάζεται τὴν ἐκ τῶν ὀπῶν σχηματισθεῖσαν αὔλακα διὰ τῆς σμίλης, τῆς ῥίνης ἢ ἄλλων ἐργαλείων, καὶ ἡ διάπλασις τοῦ φυλλώματος, τῆς κομμώσεως καὶ τῆς πτυχώσεως σχηματοποιεῖται βαθμηδόν, λαμβάνει μορφὴν νεκρὰν καὶ ἀηδῆ, ἡ πλαστικότης ἀμβλύνεται ἔτι μᾶλλον καὶ ἐν τέλει καταλήγει εἰς τὸ γωνιῶδες ἐπίπεδον.

Ἐκ τῶν συνεχῶν κατακορύφων ὀπῶν τοῦ τρυπάνου σχηματίζεται ὀρθογώνιος συνεχὴς αὔλαξ, ἧς τὰ τοιχώματα ἀποτελοῦσι τὸ κατακόρυφον περίγραμμα

Εἰκ. 15. Ἀνάγλυπτος λέων καὶ δένδρον.

τῶν φύλλων, τῶν τριχῶν τῆς κομμώσεως, τῶν πτυχῶν κτλ. Τὸ κατακόρυφον περίγραμμα συμπαρασύρει καὶ τὴν ἰσοπέδωσιν τῶν πρὸς αὐτῷ καθέτων ὁρατῶν ἐπιφανειῶν, ἐκ δὲ τοῦ βαθμηδὸν ἀναπτυσσομένου ἐμπειρισμοῦ τοῦ τεχνίτου ἡ πλα-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

στικότης τῶν ἐπὶ μέρους ἐπιφανειῶν φθίνουσα ὑποχωρεῖ κατ᾽ ὀλίγον πρὸς τὴν ἐντελῶς ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν τοῦ ὅλου.

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἰσοπέδωσιν τοῦ ἀναγλύφου βαίνει ἐν αὐξούσῃ κλίμακι καὶ ἡ ἀνατομικὴ παραμόρφωσις παντὸς ζῶντος ὀργανισμοῦ, ἀνελισσομένη ἀναδρομικῶς ἀπὸ τῶν γλυπτῶν τῆς φθινούσης Ρωμαϊκῆς τέχνης μέχρι τῶν πρώτων Χριστιανικῶν χρόνων καὶ ἐκεῖθεν εἰς τοὺς Βυζαντιακοὺς χρόνους. Ἡ τέχνη ὑπείκουσα εἰς φυσικοὺς νόμους ἀκολουθεῖ, ὡς πρὸς τὸ ἐπίπεδον καὶ τὰς ἀνατομικὰς ἀτελείας, πορείαν ἀναδρομικὴν καὶ ἐπανέρχεται βαθμηδὸν σχηματοποιουμένη εἰς τὴν γεωμετρικὴν νεκρὰν ἀρχήν. Ἂν τις ἐρευνήσῃ μετὰ προσοχῆς ὁλόκληρον τὴν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Β´ μ. Χ. αἰῶνος παραγωγὴν τῆς γλυπτικῆς μέχρι τῶν τελευταίων ἐκφάνσεων τῶν φθινόντων Ρωμαϊκῶν χρόνων, θέλει διακρίνει τὴν ἅλυσιν, ἥτις συνδέει πρὸς ταύτας τὴν ἐκ Συρίας ζωφόρον τοῦ Βερολίνου (Diehl ἔ. ἀ. 47 εἰκ. 17), τὴν τοσοῦτον παραπλανήσασαν πολλοὺς τεχνοκρίτας. Θὰ διακρίνῃ δὲ ἀμέσως ὅτι αἱ ῥίζαι τῆς ἐν τῷ τεμαχίῳ τούτῳ τεχνοτροπίας διήκουσι μέχρι τῆς ἀρχαίας τέχνης, ὅτι ἐκ ταύτης κατάγεται ἀναμφισβητήτως ἡ ἰδιόρρυθμος τεχνοτροπία. Ἐν μιᾷ λέξει, ὁ ἀρχαῖος κόσμος ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν πηγήν, ἐξ ἧς ἡ Βυζαντιακὴ τέχνη ἀντλεῖ τὸ πλεῖστον ἐν πάσῃ τεχνικῇ ἐκδηλώσει.

Εἰκ. 16. Ἀνάγλυπτος λέων.

Εἰκ. 17. Ἀνάγλυπτος ἀετός.

Ἡ ἰδιόρρυθμος μορφὴ τοῦ ναοῦ, τὸ πλῆθος τῶν τρούλλων καὶ τῶν σφαιρικῶν τμημάτων, τὸ ταπεινὸν ὕψος τῶν πρώτων, ἡ ἀνώμαλός πως τοιχοδομία, τὸ πολύχρωμον τῶν ἐπικράνων, ἤθελον ὑποδείξει ὡς πιθανὴν χρονολογίαν τῆς οἰκοδομήσεως τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΒ´ ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ´ μ. Χ. αἰῶνος

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Παρὰ τὴν γραφικότητα τοῦ συνόλου καὶ τὰς ζωηράς πως γραμμὰς τοῦ οἰκοδομήματος παρουσιάζει τοῦτο τύπον ἀρχιτεκτονικοῦ κατασκευάσματος ἠρεμώτερον τοῦ ἐν Ἄρτῃ ναοῦ τῆς Παρηγορητρίας καί τινων ἄλλων συγχρόνων πως, τύπον ἀρχαιότερον καὶ βαρύτερον περικλείοντα ἔτι ἐν αὐτῷ στοιχεῖα παλαιοτέρας **βασιλικῆς**· τὰ τριπλᾶ σφαιρικὰ τμήματα μετὰ τοῦ σαγματοειδοῦς περικαλύμματος, τὸ κατά τι ὑψηλότερον μέσον παράθυρον τοῦ προσώπου, τὸ διπλάσιόν πως πλάτος τοῦ μέσου τόξου τῶν ἐγκαρσίων τοίχων πρὸς τὰ δύο παρακείμενα (εἰκ. 6, 7) καὶ αὐτὸ τὸ ἐπίμηκες τοῦ διαγράμματος τοῦ ναοῦ, εἶναι ἀντανακλάσεις καὶ ἀναμνήσεις τοῦ τύπου τῆς βασιλικῆς. Τὸ δὲ μέσον παράθυρον ὡς ὑψηλότερον ὑπομιμνήσκει τὸ ὑψηλότερον μέσον τμῆμα κατὰ μῆκος τῆς παλαιᾶς μορφῆς τῆς ἐκκλησίας.

ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑ ΑΝΑΓΛΥΦΑ

Ἐπί τινων πρὸς τὴν βάσιν τοῦ ναοῦ ἀρχαιοτέρων δόμων ὑπάρχουσιν, ὡς εἶπον, ἀνάγλυπτοι μορφαὶ καὶ ἓν δένδρον (εἰκ. 15, 19). Τὸ πρῶτον εὑρίσκεται ἐν δεξιᾷ τοῦ μετώπου, ἐν τῇ βορείῳ πλευρᾷ τὸ δεύτερον (εἰκ. 16) καὶ ἔξωθι τῆς μέσης κόγχης τὰ λοιπὰ (εἰκ. 17, 18, 19). Ἐν τῇ βορείῳ πλευρᾷ ὑπάρχει παρὰ τὴν σημερινὴν μικρὰν θύραν καὶ ἄλλος δόμος φέρων ἀποκεκρουσμένας μορφὰς χοίρου καὶ ἵππου, ὁ δὲ πρῶτος τῶν τριῶν δόμων τῆς εἰκ. 18 ἔφερε καὶ αὐτὸς αἰλουροειδές τι, ἀποκρουσθὲν νῦν.

Εἰκ. 18. Ἀνάγλυπτος θαλάσσιος κύων.

Τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα ἀναγόμενα εἰς τοὺς Μακεδονικοὺς ἢ Ρωμαϊκοὺς χρόνους, πιθανώτερον δὲ εἰς τοὺς πρώτους, προέρχονται ἐκ ζῳοφόρου βωμοῦ ἴσως τῆς πλησίον Φοινίκης, ἀκμασάσης ἱκανῶς ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις.

Ἐπὶ τῶν δόμων εἰκ. 15, 16 ἀπεικονίσθησαν λέοντες κατὰ κρόταφον, πλὴν τῆς κεφαλῆς τοῦ πρώτου ὁρώσης κατενώπιον, ἐν ἠρέμῳ καὶ μεγαλοπρεπεῖ κινήσει, νευρωδέστερος καὶ λεπτοφυέστερος ὁ μέν, ἐν ἀγρίᾳ δὲ καὶ ζωηρᾷ ἀναμονῇ, ἕτοιμος νὰ ἐφορμήσῃ, μᾶλλον σαρκώδης, ὁ ἕτερος.

Μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων δόμων τῆς εἰκ. 15 παρίσταται ἐν ζωηρῷ ἀναγλύφῳ καὶ δένδρον (ἐλαίας;).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἐπὶ τοῦ δόμου εἰκ. 17 παρίσταται ὄρθιος κατενώπιον ἀετὸς μετ᾽ ἀναπεπταμένων πτερύγων. Εἰ καὶ τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εἶναι ὑψηλότερον, ἡ ἐκτέλεσις εἶναι ἐμπειρικωτέρα τῶν προηγουμένων, στερεῖται δὲ καὶ ποιᾶς τινος ζωῆς. Ἡ κεφαλὴ ἀπεκρούσθη.

Αἱ ἐπὶ τῶν δύο λοιπῶν δόμων μορφαὶ ἀποδίδουσι δύο ἐκ τῶν συνήθων θαλασσίων μυθολογικῶν φανταστικῶν ὄντων, ἅτινα εἰσαχθέντα καὶ ἀναπτυχθέντα ἐν τῷ Δ´ π. Χ. αἰῶνι ὑπὸ τοῦ Σκόπα, ἐπαναλαμβάνονται κατὰ κόρον ἐν τοῖς ὑστέροις χρόνοις ὡς διάκοσμος ζωοφόρων καὶ ψηφοθετημάτων (Sauer - Roscher's

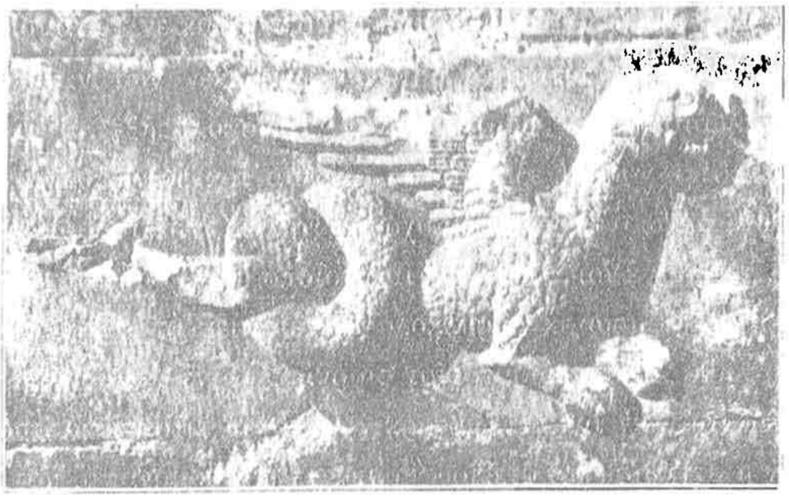

Εἰκ. 19. Ἀνάγλυπτος θαλάσσιος δράκων.

Lexikon 2673 ἐ. λ. **ἱππόκαμπος.** Πλίν. 34, 26· 36, 26· Brunn - KG Α´ 322, 330. O. Jahn - Arch. Zeit 18, 115[3] πίν. 133· 33, 93· Furtwängler - Beschr. d. B Vasens. c. 1092 καὶ ἀριθ. 3258 κτλ.).

Τὸ τῆς εἰκ. 18 παριστᾷ θαλάσσιον κύνα κατὰ κρόταφον, φανταστικὸν δηλ. μυθολογικὸν δημιούργημα ἐκ κυνομόρφου προσθίου μέρους καὶ συμφυοῦς αὐτῷ, ἠρέμως δὲ καὶ οἱονεὶ φυσιολογικῶς ἀναπτυσσομένου ὄπισθεν ὀφιοειδοῦς τμήματος, περιστρεφομένου περὶ τὸν λαιμὸν καὶ περὶ αὐτό. Τὸ ἀνοικτὸν ῥύγχος μετὰ τῆς κρεμαμένης γλώσσης καὶ τῶν ὀξέων κυνοδόντων (ἢ χαυλιοδόντων), τῶν πλατέων ῥωθώνων, τῶν ῥαβδωτῶν ποδῶν καὶ τῶν ἀνεπτυγμένων ὀνύχων προσδίδουσι εἰς τὴν φανταστικὴν μορφὴν ἔτι μείζονα φανταστικὴν ἀγριότητα. Διὰ τὴν σχεδιογραφικὴν τελειότητα, τὰς ἁπαλὰς καὶ ὡραίας καμπύλας γραμμάς, τὴν σφριγῶσαν ζωήν, τὸ ἀνάγλυφον δύναται νὰ ταχθῇ μεταξὺ τῶν ἀρίστων τοῦ εἴδους.

Τὸ ἕτερον ἀνάγλυφον (εἰκ. 19) εἰκονίζει θαλάσσιον πτερωτὸν καὶ δίπουν ὄφιν ἢ δράκοντα κατὰ γραφήν, μεθ᾽ ὁμοίας ὀφιοειδοῦς συστρεφομένης περὶ αὐτὴν ἀποφύσεως, φολιδωτόν, αἰλουροειδόμορφον ἔχοντα κεφαλὴν καὶ πόδας. Ἡ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ὀξεῖα καὶ προτεταμένη γλῶσσα καὶ ἡ κερατοειδὴς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἀπόφυσις χαρακτηρίζουσι τὴν ὀφιοειδῆ φύσιν τοῦ φανταστικοῦ τέρατος.

Ἡ ζωηρότης καὶ τὸ τρομακτικὸν ὕφος τοῦ τέρατος τούτου ἐγέννησαν παρὰ τοῖς κατοίκοις τῶν πέριξ τοῦ Μεσοποτάμου καὶ τὴν φανταστικωτέραν ἔτι παράδοσιν. Τὸν μῦθον περὶ τοῦ ἐκ τοῦ πλησίον ὄρους κατερχομένου δράκοντος πρὸς καταβρόχθισιν μιᾶς παρθένου καθ' ἑκάστην καὶ φονευθέντος ἐν τέλει τῇ πανουργίᾳ ὀνηλάτου. Τὸ δὲ ἀνάγλυφον εἰκονίζει τὸν ἀπολιθωθέντα δράκοντα!

Ἀθήνησιν ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ 1914.

ΦΡ. ΒΕΡΣΑΚΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΘΕΡΜΟΥ

υπο ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ

Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Θέρμου τῆς Αἰτωλίας, τῶν εὑρεθεισῶν κατὰ τὰς ἐκεῖ πρὸ ἐτῶν γενομένας ἀνασκαφάς, ἐδημοσιεύθησάν τινες ἐν τῇ ***Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι*** τοῦ ἔτους 1905 στήλῃ 55ῃ μέχρι στήλης 100ῆς ὑπ' ἀριθμὸν 1-17. Ἕνεκα τῶν πολυετῶν κατόπιν ἐργασιῶν μου ἐν Χαιρωνείᾳ καὶ ἐν Φωκίδι καὶ πολλῶν ὑπηρεσιακῶν ἀλλαχοῦ ἀσχολιῶν, ἀλλὰ καὶ μακρᾶς ἀρρωστίας, δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐκδώσω τὰς λοιπὰς ὅσον ἐπεθύμουν ταχέως. Διὰ τοῦτο εὐχαρίστως κατόπιν ἔμαθον ὅτι τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν ἔμελλε νὰ ἐπιμεληθῇ κατ' ἀντίγραφα πεμφθέντα ὑπὸ τοῦ ἐν Θέρμῳ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Κ. Ρωμαίου ὁ ἐν Βερολίνῳ κ. Hiller von Gaertringen. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ αὕτη ἡ ἐργασία δὲν εὐωδώθη ἄχρι τοῦδε, ἕνεκα δὲ τῶν καιρῶν δὲν εἶνε πιθανὸν ὅτι θὰ συντελεσθῇ ταχέως, ἐπροτίμησα νὰ παράσχω τὴν ὀφειλομένην βοήθειαν εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ κ. von Hiller ἀναληφθὲν ἔργον, συνεχίζων προχείρως τὴν ἔκδοσιν ἐν τῷ ἐπ' αἰσίοις τοῖς οἰωνοῖς εἰς φῶς αὖθις ἐρχομένῳ ***Δελτίῳ.***

18.

Ἐπὶ λιθίνης πλακός, ὕψους ἑνὸς μέτρου περίπου καὶ πλάτους 0,83 μ., κατατεμαχισμένης καὶ ἄλλως ἱκανῶς ἐφθαρμένης, ἀναγινώσκονται τὰ ἑξῆς δώδεκα τὸν ἀριθμὸν ψηφίσματα προξενίας:

(α΄) [Ἀγαθαῖ τύχαι τὸ κοινὸν Αἰτωλῶν] ἔδωκε (τῷ δεῖνι)
[προξενίαν ἰσοπολιτείαν αὐτῶι καὶ] ἐγγόνοις καὶ τἆλλα ὅσα κ[αὶ τοῖς ἄλλοις]
[προξένοις δίδοται ἐπὶ στραταγοῦ Σκ]όπα Τριχονίου, γραμματέως Παν[τάρκηως]
[Πελλωτίου. Ἔνγ]υος [τᾶ]ς [πρ]οξενί[ας] Ἀλέξανδρο[ς Τ]ριχόνιος.

(β΄) [Ἀγαθαῖ τύχαι] τὸ κοινὸν Αἰτωλῶν ἔδωκεν Ἡρακλείτωι Ἀθηνοδώρου Ἀθηναίωι
[προξενίαν ἰσοπολιτείαν αὐ]τῶι καὶ ἐγγόνοις καὶ τἆλλα ὅσα καὶ τοῖς ἄλλοις προξένοις ἐπὶ στραταγοῦ Σκόπα
[Τριχον]ίου, γραμματέως Παντάρκηως Πελλωτίου. Ἔνγυος Κυδρίων Λυσιμαχεύς.

(γ΄) [Ἀγ]αθαῖ τύχαι τὸ κοινὸν Αἰτωλῶν ἔδωκε Σα[τυρί]νωι (;) Δαμοφίλου Μεγαλοπολίται
προ[ξενί]αν ἰσοπολιτείαν αὐτῶι καὶ ἐγγόνοις καὶ τἆλλα πάντα ὅσα καὶ τοῖς ἄλλοις προ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ξένοις δίδοται ἐπὶ στραταγοῦ Σκόπα Τριχονέως, γραμματέως Παντάρκηος Πελλωτίου [Ἔγγυ]ος Σατυρῖνος Ναυπάκτιος. (δ΄) Ἀγαθαὶ τύχαι τὸ κοινὸν Αἰτωλῶν ἔδωκεν Παναρέτωι [Πα]ναρέτου Μεγαλοπολίται προξενίαν ἰσοπολιτείαν αὐτῶι καὶ ἐγγόνοις καὶ [τἆλλα] πάντα ὅσα καὶ τοῖς ἄλλοις δίδοται προξένοις ἐπὶ στραταγοῦ Σκόπα Τριχονίου, γραμματέως Παντάρκηως Πελλωτίου. Ἔνγυος Σατυρῖνος Ναυπάκτιος.

(ε΄) Ἀγαθαὶ τύχαι τὸ κοινὸν Αἰτωλῶν ἔδωκεν Φορμίωνι Ἀγησίωνος Γλαυκαίωι προξενίαν ἰσοπολιτείαν ἀσφάλειαν αὐτῶι καὶ ἐγγόνοις καὶ τἆλλα ὅσα καὶ τοῖς ἄλλοις δί[δο][ται] προξένυις, στραταγοῦντος Σκόπα Τριχονίου, γραμματέως Παντάρκη[ως] Πελλωτίου. Ἔνγυος Ἀντιλέων Ταφειεύς.

(ς΄) Ἀγαθαὶ τύχαι τὸ κοινὸν Αἰτωλῶν ἔδωκεν Εὐγάθωι Φιλοξένου Φιαλεῖ [προξε]νίαν ἰσοπολιτείαν, ἀσφάλειαν αὐτῶι καὶ ἐγγόνοις καὶ τἆλλα ὅσα καὶ τοῖ[ς ἄλλοις] [δίδοται] προξένοις, στραταγοῦντος Σκόπα Τριχονίου, γραμματέως [Παντάρκη]ος Πελλωτίου. Ἔνγυος Ἄθαμβος Μαχ[υν]εύς.

(ζ΄) Ἀγαθαὶ τύχαι τὸ κοινὸν Αἰτωλῶν ἔδωκεν Φιλίσκωι . . . . τομαστου (;) Κνιδίωι προξενίαν ἰσοπολιτείαν ἀσφάλειαν αὐτῶι καὶ ἐγγόνοις καὶ τἆλλα ὅσα καὶ τοῖς ἄλλοις δίδοται προξένοις, στραταγοῦντος Σκόπα Τριχονίου, γραμματέως Παντάρκεος Πελλωτίου. Ἔνγυος τᾶς προξενίας Σατυρῖνος Ναυπάκτιος.

(η΄) [Ἀγαθ]αὶ τύχαι τὸ κοινὸν Αἰτωλῶν ἔδωκεν Νικοστράτωι Ἀριστάρχου Γεργεθεῖ προξενίαν ἰσοπολιτείαν αὐτῶι καὶ ἐγγόνοις καὶ τἆλλα ὅσα καὶ τοῖς ἄλλοις δίδοται προξένοις, στραταγέοντος Σκόπα Τριχονίου, γραμματέως Παντάρκεος Πελλωτίου. Ἔνγυος τᾶς προξενίας Σατυρῖνος Ναυπάκτιος.

(θ΄) Ἀγαθαὶ τύχαι τὸ κοινὸν Αἰτωλῶν ἔδωκεν . . . . Θεσσαλῶι Φαλωριαστᾶι προξενίαν ἰσοπολιτείαν ἀσφάλειαν [αὐτῶι κα]ὶ ἐγγόνοις καὶ τἆλλα ὅσα καὶ τοῖς ἄλλοις δίδοται προξένοις, στραταγοῦντος [Σκόπα] Τριχονίου, γραμματέως Παντάρκεος Πελλωτίου. Ἔνγυος Φιλέας . . . . ίσθου Βούτιος

(ι΄) Ἀγαθαὶ τύχαι τὸ κοινὸν Αἰτωλῶν [ἔδωκεν] Τίμωνι Ἀθηνάδα, Φιλοκράτει Ἀριστοφά[νους], Μυννίωνι Δίωνος Δυμαί[οις] προξενίαν ἰσοπολιτείαν ἀσφάλειαν αὐτοῖς καὶ ἐγγόνοις καὶ τἆλλα ὅσα καὶ τοῖς ἄλλοις δίδοται προξένοις, στραταγοῦντος Πολυκρίτου Καλλιέος, γραμματέως Φίλωνος Πλευρωνίου. Ἔνγυος τᾶς προξενίας Μικκέας, Τηλίων Εὐπαλιεῖς.

(ια΄) Ἀγαθαὶ τύχαι τὸ κοινὸν Αἰτωλῶν ἔδωκεν Ταυροσθένει Θεοκλείδου Ἱστιαεῖ προξενίαν ἰσοπολιτείαν ἀσφάλειαν αὐτῶι καὶ ἐγγόνοις καὶ τἆλλα ὅσα καὶ τοῖς ἄλλοις δίδοται προξένοις, στραταγοῦντος Σκόπα Τριχονίου, γραμματέως Παντάρκεος Πελλωτίου. Ἔνγυος Μικκέας Καλλιπολίτας.

(ιβ΄) Ἀγαθαὶ τύχαι τὸ κοινὸν Αἰτωλῶν ἔδωκεν Ἑκαταίωι Ἀρισταίχμου Ἱστιαεῖ προξενίαν [ἰσοπολιτείαν ἀσφάλειαν αὐτῶι] καὶ ἐγγόνοις καὶ τἆλλα ὅσα καὶ τοῖς ἄλλοις δίδοται προξένοις [στραταγοῦντος Σκ]όπα Τριχονίου, γραμματέως Παντάρκεος Πελλωτίου. [Ἔνγυος Μικ]κέας Καλλιπολίτας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἐκ τῶν δώδεκα τούτων ψηφισμάτων προξενίας τὸ δέκατον μόνον ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος τῆς στρατηγίας Πολυκρίτου Καλλιέος, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα εἰς τὸ τοῦ Σκόπα Τριχονίου. Ὅτι ὁ Σκόπας, ὁ γνωστότατος ἐκ τοῦ Πολυβίου στρατηγός, ἐστρατήγησε τρὶς τῶν Αἰτωλῶν ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἑπομένου ψηφίσματος προξενίας (19ης ἐπιγραφῆς), τὸ τρίτον δὲ τοῦτο ἔτος τῆς στρατηγίας του πρέπει νὰ εἶνε τὸ 204/3. Ἴδε ***Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα*** τοῦ 1905 ἐν στήλῃ 86/87. Τὸ δεύτερον ἐστρατήγησεν ὁ Σκόπας τὸ 212/11. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τοῖς ὑπ' ὄψει ἕνδεκα ψηφίσμασιν ἀναγινώσκομεν ἁπλῶς στραταγοῦντος ἢ ἐπὶ στραταγοῦ Σκόπα, πρέπει νὰ νοήσωμεν ὡς ἔτος στρατηγίας αὐτοῦ τὸ πρῶτον, ἤτοι τὸ ἔτος 220/19 (Πολυβ. IV 27). Ἀλλὰ τὸ δέκατον ψήφισμα ἀναφέρει στρατηγὸν Πολύκριτον Καλλιέα, τὸν αὐτὸν καὶ ἐν ἐπιγραφῇ ὑπ' ἀρ. 1 τοῦ Θέρμου μνημονευόμενον (ΑΕ 1905 ἐν στήλῃ 57/58 στίχῳ 14ῳ) ὡς τὸ δεύτερον τότε στρατηγήσαντα (πρβ. καὶ αὐτόθι ἐν στήλῃ 69/70 καὶ ἐν στήλῃ 97ῃ ἐν ἐπιγραφῇ ὑπ' ἀρ. 14), κατὰ ταῦτα δὲ ἀνάγκη νὰ ὑποθέσωμεν αὐτὸν τὸ πρῶτον στρατηγήσαντα ὀλίγα ἔτη, πάντως ὀκτὼ τοὐλάχιστον ἔτη πρότερον, ἤτοι ἐγγύς που περὶ τὸ 280 πρὸ Χριστοῦ καὶ ἑξήκοντα περίπου ἔτη πρὸ τῆς πρώτης τοῦ Σκόπα στρατηγίας. Ἐκ τούτου δῆλον ὅτι ἡ πλάξ, ἐφ' ἧς κεῖνται τὰ ἡμέτερα δώδεκα ψηφίσματα εἶνε μεταγενέστερον ἀντίγραφον τῶν παλαιοτέρων ψηφισμάτων, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ κεῖται τὸ πολὺ ἀρχαιότερον δέκατον μεταξὺ τῶν νεωτέρων ἐνάτου καὶ ἑνδεκάτου. Ὅτι δὲ ὁ στρατηγὸς Πολύκριτος Καλλιεὺς εἶνε ὁ ἀρχαιότερος ἐκεῖνος καὶ οὐχὶ νεώτερός τις, οἷον ἔγγονος ἐκείνου καὶ σύγχρονος ἑπομένως τοῦ Σκόπα, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ γραμματέως Φίλωνος Πλευρωνίου, διότι ὡς ἱππαρχέων ἐπὶ τῆς δευτέρας στρατηγίας τοῦ Πολυκρίτου Καλλιέος ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφῇ ὑπ' ἀρ. 1 (ΑΕ 1905 στήλῃ 57/58 στίχῳ 15ῳ) ὁ Φίλων οὗτος Πλευρώνιος, ὅστις βεβαίως θὰ εἶνε ὁ αὐτὸς καὶ ἐν τῷ δεκάτῳ ψηφίσματι μνημονευόμενος. Ἐν τῇ αὐτῇ ὑπ' ἀρ. 1 ἐπιγραφῇ στίχῳ 18ῳ ἀναφέρεται ὡς εἷς τῶν ταμιευόντων ἐν τῇ αἰτωλικῇ συμπολιτείᾳ καὶ ὁ Κυδρίων Λυσιμαχεύς, ὅπερ ὄνομα ἀναγινώσκομεν καὶ ἐν τῷ β' τῶν ἡμετέρων ψηφισμάτων στίχῳ 7ῳ. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ τελευταῖος οὗτος, ἅτε ὡς ἔγγυος τῆς προξενίας ἐμφανιζόμενος ἐν ἔτει 219/18, ἦτο ἔγγονος τοῦ ἐπὶ τῆς δευτέρας στρατηγίας τοῦ Πολυκρίτου Καλλιέος ταμιεύοντος.

Τὰ ἐν τοῖς δώδεκα ψηφίσμασι μνημονευόμενα πρόσωπα εἶνε τὰ ἑξῆς:

στρατηγοὶ τῶν Αἰτωλῶν: Πολύκριτος Καλλιεὺς (ἡ πόλις τὸ Κάλλιον ἢ Καλλίπολις), Σκόπας Τριχόνιος (ἡ πόλις τὸ Τριχόνιον).

γραμματεύς: Παντάρκης Πελλώτιος (ἡ πόλις τὸ Πελλώτιον πιθανῶς), Φίλων Πλευρώνιος, Ἄθαμβος Μακυνεὺς (ἡ πόλις Μακυνία ἢ Μακύνεια καὶ Μάκυνα).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἔγγυοι Αἰτωλοί: Ἀλέξανδρος Τριχόνιος, Ἀντιλέων Ταφειεὺς (ἴσως ἡ νῆσος Τάφος, ἡ μεγίστη τῶν Ἐχινάδων, τὸ ἐθνικὸν Τάφιος, ἐνταῦθα Ταφειεύς), Κυδρίων Λυσιμαχεὺς (ἡ πόλις Λυσιμάχεια), Μικκέας Εὐπαλιεὺς (τὸ Εὐπάλιον ἐν Λοκροῖς Ὀζόλαις), Μικκέας Καλλιπολίτης, Σατυρῖνος Ναυπάκτιος, Τηλίων Εὐπαλιεύς, Φιλέας . . . ἴσθου Βούιιος (ἡ πόλις ἴσως τὸ Βούτιον).

πρόξενοι Αἰτωλῶν: Μυννίων Δίωνος Λυμαῖος (Λύμη Ἀχαΐας), Ἑκαταῖος Ἀρισταίχμου Ἱστιαεὺς (Ἱστίαια Εὐβοίας;), Εὔγαθος Φιλοξένου Φιαλεὺς (ἡ Φιάλεια ἢ Φιαλία, ἄλλως Φιγάλεια ἢ Φιγαλία, τὸ ἐθνικὸν Φιαλεύς), Ἡράκλειτος Ἀθηνοδώρου Ἀθηναῖος, Φιλίσκος ... Κνίδιος, Νικόστρατος Ἀριστάρχου Γεργεθεὺς (ἡ Γεργίθη ἢ τὸ Γεργίθιον Τρῳάδος;), Πανάρετος Παναρέτου Μεγαλοπολίτης, Σ[ατυρῖ]νος Λαμοφίλου Μεγαλοπολίτης, Ταυροσθένης Θεοκλείδου Ἱστιαεύς, Τίμων Ἀθηνάδα Λυμαῖος. Φιλοκράτης Ἀριστοφάνους Λυμαῖος, Φορμίων Ἀγησίωνος Γλαυκαῖος (ἡ πόλις Γλαύκη ἐν Ἰωνίᾳ; ἢ Γλαυκία αὐτόθι;).

πόλις Λοκρίδος; Φαλωριάς; ἐθνικὸν ἐνταῦθα Φαλωριαστής;

19.

Στήλη λιθίνη ὀγκωδεστάτη, ὕψους 2 μέτρων, πλάτους 0,75, εὑρέθη παρὰ τὸ ἐκκλησίδιον Ἁγία Τριάς, νοτίως τοῦ ναοῦ Θερμίου Ἀπόλλωνος ἐν τῇ γωνίᾳ ἐκείνῃ τοῦ τεμένους ὑπὸ τοὺς βράχους τοῦ βουνοῦ Μέγα-Λάκκου, ὅπου εὑρέθησαν πλεῖσται βάσεις λίθιναι, ἐφ' ὧν ἠγείροντό ποτε ἐνεπίγραφοι στῆλαι. Πᾶσα ἡ προσθία ἐπιφάνεια αὐτῆς φέρει ἐγκεκολαμμένα ἐν μέρει μὲν διακριτὰ ἔτι, κατὰ μέγα δὲ μέρος ἀδιάκριτα πλέον ἢ λίαν δυσδιάκριτα ψηφίσματα προξενίας τῶν ἐσχάτων χρόνων τῆς συμπολιτείας. Καὶ ἡ δεξιὰ τῷ ὁρῶντι στενὴ πλευρὰ τῆς στήλης φέρει τοιαῦτα ψηφίσματα. Πᾶσαι αἱ ἐπιγραφαί, ὡς καὶ πάντα τὰ μὴ εἰς Ἀθήνας μεταφερθέντα εὑρήματα τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Θέρμου κεῖνται ἐν τῷ ἐν ἔτει 1909 δαπάνῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας κτισθέντι ἐν τῷ τεμένει τοῦ Θερμίου Ἀπόλλωνος μουσείῳ παρὰ τὸν ναόν. Τὰ εἰς τὴν τρίτην στρατηγίαντοῦ Σκόπα (204/3 πρὸ Χριστοῦ) ἀναφερόμενα δύο ψηφίσματα προξενίας ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

(α´) Στραταγέοντος Σκόπα Τριχον[έος]
τὸ τρίτον, ἱππαρχέοντος Φ[αινέα]
Ἀρσινοέος, γραμματεύοντος (τοῦ δεῖνος)
Τριχονέος, πολιτείαν Α[ἰτωλοὶ ἔδω]-
καν κατὰ τὸν νόμον Ἀντι-
σωπέαι (;) Κτησίππου, Πυρρίαι
. . . . . διποι Ὀλυμπίχο Τίμαιος (;)
. . . . . τοῦ Πόντου (;)

(β΄) Στραταγέοντος Σκόπα Τριχον-
éος τὸ τρίτον, ἱππαρχέοντος Φαι-
νέα Ἀρσινοέος, γραμματεύοντος
[Θ]όα Τριχονέος, προξενίαν Αἰτωλοὶ
ἔδωκαν κατὰ τὸν νόμον
Ἡρακλείτωι, Τιμωνίδαι
. . . αίοις Βοιωτοῖς. Ἔγγυος
. . ας Σωσάνδρου Τριχόνιος.

Ὁ ἐν ἔτει 204/3 ἱππαρχέων Φαινέας Ἀρσινοεὺς εἶνε ὡς φαίνεται ὁ κατόπιν ἐν ἔτει 198/7 τὸ πρῶτον στρατηγήσας (τὸ δὲ δεύτερον ἐν ἔτει 192/1). Ὁ δὲ τὸ 204/3 γραμματεύων Θόας Τριχονεὺς εἶνε ὁ τετράκις κατόπιν στρατηγήσας μεταξὺ 202/1 καὶ 173/2, ὅτε καὶ πρὸ τοῦ τέλους τῆς στρατηγίας του ἀπέθανε. Υἱὸς τοῦ Θόα τούτου ἦτο πάντως ὁ ἐν τῇ κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 21 ἐπιγραφῇ μνημονευόμενος.

20.

Εἰς τὴν πρώτην τοῦ Σκόπα στρατηγίαν 220/19 ἀναφέρονται τὰ δύο ἀκόλουθα ψηφίσματα ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς στενῆς πλευρᾶς ὀγκολίθου εἰργασμένου:

(α΄) Ἀγαθῆι τύχηι τὸ κοινὸν Αἰ | τωλῶν ἔδωκεν Ἁγίαι Κλεο |
μένεος Ἀχαιῶι ἐξ Αἰγίου | αὐτῶι καὶ ἐγγόνοις προξεν |
ίαν ἰσοπολιτείαν ἀσφαλει | αν ἀσυλίαν καὶ τἆλλα ὅσα |
καὶ τοῖς ἄλλοις δίδοται προ | ξένοις, στραταγέοντος Σκ |
όπα Τριχονέος, γραμματε | ύοντος Παντάρκηος Πελλω |
τίου· ἔγγυος Στραταγὸς Πλ | ευρώνιος. (β΄) Ἀγαθῆι τύχηι |
τὸ κοινὸν Αἰτωλῶν ἔδωκεν | Ἀρχεδάμωι Κλαδάμου Ἀχ |
αιῶι ἐκ Βούρας αὐτῶι καὶ ἐγγό | νοις προξενίαν ἰσοπολιτεί |
αν ἀσφάλειαν ἀσυλίαν καὶ | τἆλλα ὅσα καὶ τοῖς ἄλλοις δί |
δοται προξένοις, στραταγέ | οντος Σκόπα Τριχονίου, γρα |
μματεύοντος Παντάρκηος | Πελλωτίου.

21.

Βάθρον ἀνδριάντος, ὕψους 0,70 μ., πλάτους 0, 67 μ., πάχους 0,35 μ., φέρον τὴν ἐπιγραφήν: (Εἰκ. 1. Ἀριθ. εὑρ. Μουσ. 103).

Εἰκ. 1.

Ἀλέξανδρον Θόα Τριχονῆ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Δηλαδὴ τὸν τοῦ στρατηγοῦ Θόα υἱόν, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 19 ἐπιγραφῇ.

Ἄλλος δὲ Ἀλέξανδρος Τριχονεὺς καὶ οὐχὶ οὗτος ὁ τοῦ Θόα υἱὸς πρέπει νὰ εἶνε ὁ ὑπὸ Πολυβίου ἐν V 13, 3 μνημονευόμενος, ὅστις ὡς ἀρχηγὸς αἰτωλικοῦ σώματος ἐν ἔτει 218 ἐπέπεσε κατὰ τῆς οὐραγίας τοῦ ἐκ Θέρμου ἀποχωροῦντος Φιλίππου Ε', κατόπιν δὲ καὶ ἐστρατήγησε τῶν Αἰτωλῶν τρὶς (τὸ πρῶτον 203/2). Ὁ Τριχονεὺς οὗτος Ἀλέξανδρος ἦτο υἱὸς Ἀλεξομενοῦ, καὶ εἰς αὐτόν, ὡς εἶνε πιθανώτατον, ἀναφέρεται ἡ ἀκόλουθος ἐπιγραφή:

22.

Τεμάχιον βάθρου ἀνδριάντος:

πόλις [Κυτ;]ινιέων Ἀλέ[ξα]νδρον Ἀλε[ξομε]νοῦ Τριχονέα ἀ[νέ]θηκε.

Εἰς τὴν στρατηγίαν τοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου Τριχονέως ἀναφέρεται καὶ τὸ ἀκόλουθον σφόδρα ἠκρωτηριασμένον ψήφισμα προξενίας ἐπὶ τεμαχίου πλακός:

23.

Τὸ κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν . . . . . . Κηφισοδώρωι
. . . . καὶ τἄλλα ὅσα καὶ τοῖς ἄλλοις προξένοις
. . . ν . . ἐπὶ στραταγοῦ Ἀλεξάνδρου Τριχο[νέος . . . .

Ἡ στρατηγία αὕτη ἴσως ἀνήκει εἴς τι τῶν μεταξὺ 216 καὶ 213 ἢ 209 καὶ 205 ἐτῶν.

24.

Ἐπὶ συντρίμματος λίθου ὕψ. 0,40, πλάτ. 0,35. Ἀριθ. εὑρετ. Μουσ. 21.

Στραταγέοντος Δωριμάχου
Τρι[χονέος τὸ τέταρτον, ἱππαρ-
χέ]οντος Ἀλεξομενοῦ Πλευρω-
νί]ου, γραμματεύοντος Σα . . . .
Θε]στιέος, πολιτείαν οἱ Αἰτωλοὶ
ἔδ]ωκαν κατ τὸν νόμον Σωσία[ι]
Κα]λλιφάνεος Βουτιαεῖ — Τηλε-
φ]άνει Νεβρίχου Ναυπακτίωι.

Ὁ ἐκ τοῦ Πολυβίου γνωστότατος ἐπίσης, ὡς ὁ Σκόπας, Αἰτωλὸς στρατηγὸς Δωρίμαχος, ὁ Νικοστράτου υἱός, Τριχονεὺς ἐστρατήγησε τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 219/18, τὸ δεύτερον δὲ ἐν ἔτει 211/10. Τὸ ἀκόλουθον ἔτος 210/9 στρατηγὸς ἐξελέχθη ὁ βασιλεὺς Ἄτταλος, ἀνθ' οὗ ἀπόντος τὴν στρατηγίαν διέπει ὁ Πυρρίας, οὕτω δὲ νομίζω τὰ πράγματα ἔχουσι συμφώνως πρὸς Πολύβ. IX 42 καὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

39,2 καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν χρονολογικὴν σειρὰν τὴν παρὰ Gillischewski, de Aetolorum praetoribus κτέ. (Dissert. inaug. Βερολίνου τοῦ 1896) καὶ παρὰ Marcel Dubois, les ligues étolienne et achéenne, 1885. Τὸν χειμῶνα 211/10 διεξάγει τὰς διαπραγματεύσεις ἐν Σπάρτῃ ὁ Δωρίμαχος. Κατὰ δὲ τὸ πρὸ τούτου ἔτος, ἤτοι τὸ 212/11, στρατηγὸς ἦτο ὁ Σκόπας τὸ δεύτερον, καθὼς ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω. Κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος τοῦ 209 τὸν πόλεμον διεξάγει ὁ Πυρρίας ὡς στρατηγὸς τῶν Αἰτωλῶν κατὰ Λίβιον XXVII 30,1. Ἀλλὰ διὰ τὴν τρίτην καὶ τετάρτην στρατηγίαν τοῦ Δωριμάχου ἐν τοῖς μετὰ τὸ 210 ἔτεσιν οὐδεμία θέσις ὑπάρχει κενή. Τὸ 196 ἔζη ἔτι ὁ ἀνὴρ κατὰ Πολύβ. XVIII, 37, καὶ βεβαίως ἀκμάζων, ἀφοῦ τὸ 219, ὅτε τὸ πρῶτον ἐστρατήγησεν, ἦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μόλις τριακοντούτης. Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν μετὰ τὸ 196 στρατηγησάντων δὲν ἀπαντᾷ τὸ ὄνομά του, πάντως δὲ ἡ τρίτη καὶ τετάρτη στρατηγία τοῦ δραστηριωτάτου καὶ εὐδοκιμωτάτου παρ᾽ Αἰτωλοῖς ἀνδρὸς πρέπει νὰ ζητηθῶσιν ὀκτὼ καὶ δεκαὲξ περίπου ἔτη μετὰ τὸ 210 ἤτοι περὶ τὸ 202 καὶ τὸ 196. Καὶ ἡ μὲν τρίτη ἴσως δύναται νὰ τεθῇ καὶ εἴς τι τῶν κενῶν ἐν τῇ σειρᾷ ἐτῶν 209-205, διότι ναὶ μὲν ἡ ἐκ τῶν γνωστῶν στρατηγιῶν μεταξὺ 204 καὶ 170 ἐξαγομένη συνήθεια τῶν Αἰτωλῶν ἦτο νὰ μὴ ἐκλέγωσι τοὺς αὐτοὺς ἄνδρας ἐν διαστήματι χρονικῷ μικροτέρῳ τῶν δέκα ἢ ἐννέα ἢ τὸ πολὺ ὀκτὼ ἐτῶν· τινὰ μάλιστα χρονικὰ διαστήματα φαίνονται καὶ πολὺ μακρότερα, ἂν ὄντως πρόκειται περὶ τῶν αὐτῶν ἀνδρῶν δὶς ἐκλεχθέντων καὶ οὐχὶ περὶ ὁμωνύμων ἁπλῶς· ἀλλ᾽ ὑπάρχει καὶ παράδειγμα δὶς τοῦ αὐτοῦ ἐντὸς τετραετίας στρατηγήσαντος, καίπερ ἑνὸς μόνου, τοῦ Ἀρχεδάμου (τὸ 191 καὶ τὸ 188). Ὥστε θὰ ἐπετρέπετο τὸ αὐτὸ νὰ ὑποθέσωμεν καὶ περὶ τοῦ Δωριμάχου. Διὰ τὴν τετάρτην ὅμως στρατηγίαν οὐδεμία μετὰ ταῦτα μένει θέσις κενὴ καὶ τότε μίαν μόνον ἐξήγησιν εὑρίσκω διὰ τὴν ὑπὸ τῆς ἐπιγραφῆς μαρτυρουμένην τετάρτην στρατηγίαν του: ἠδύνατο δῆλον ὅτι καὶ διαρκούσης τῆς στρατηγίας νὰ ἐκλίπῃ ὁ ἔχων αὐτήν, φυσικῷ ἢ βιαίῳ θανάτῳ θνήσκων, ὡς π. χ. ὁ Θόας Τριχονεύς, θανὼν κατὰ τὴν τετάρτην στρατηγίαν ἐν ἔτει 172/1 καὶ ἀντικατασταθεὶς διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Λυκίσκου κατὰ Λίβιον LXII, 38,2. Ὥστε ὁμοίως ἴσως δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν καὶ τὸν Δωρίμαχον ὡς ἀντικαταστάτην ἄλλου τινὸς στρατηγοῦ ἐκλιπόντος κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἑαυτοῦ ἀρχῆς. Ἄλλως ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν ὅτι μόνος μεταξὺ πλείστων ἄλλων ὁ ἀνήρ, ὅστις μόνον ἐννέα μετὰ τὴν πρώτην στρατηγίαν ἔτη τὸ δεύτερον στρατηγὸς ᾑρέθη, κατόπιν δύο μόλις ἔτη μετὰ τοῦτο δὶς εἰς τὴν ἀρχὴν αὖθις ἐκλήθη ἐν πέντε ἔτεσιν, ὅπερ ἀπιθανώτατον ὑπολαμβάνω. Ὁ ἱππαρχέων Ἀλεξομενὸς Πλευρώνιος δὲν ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς τὸν ἐν ἔτει 197/196 στρατηγήσαντα Ἀλεξαμενόν, ὄντα τοῦτον Καλυδώνιον.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

25.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λίθου τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν ἀκολουθεῖ ἡ ἑξῆς:

Στραταγέοντος Ἀλεξάνδρου Καλυ[δω-
νί]ου τὸ δεύτερον πολιτείαν Αἰτωλοὶ
ἔ]δωκαν κατὰ τὸν νόμον Νικάρχωι Σ . . .
Πλευρωνίῳ, Δωροθέωι Λορκίωνος
Ἀ[ρ]γεμαίωι. Ἔγγυοι Ἀλέξανδρος (τοῦ δεῖνος)
Κ]αλυδώνιος, Λυκάαρχος Ἀλεξ . . .
. . . . τίαι Μενάνδρου Μ
. . . . . Δωρ . . .

26.

Ἐπὶ βάθρου λιθίνου ὕψους 0,72 μ., πλάτους 0,65, πάχους 0,40. Εὑρέθη ἐν τῷ περὶ τὴν Ἁγ. Τριάδα ὑπὲρ τὴν κρήνην χώρῳ. (Εἰκ. 2. Ἀριθ. εὑρ. Μουσ. 9).

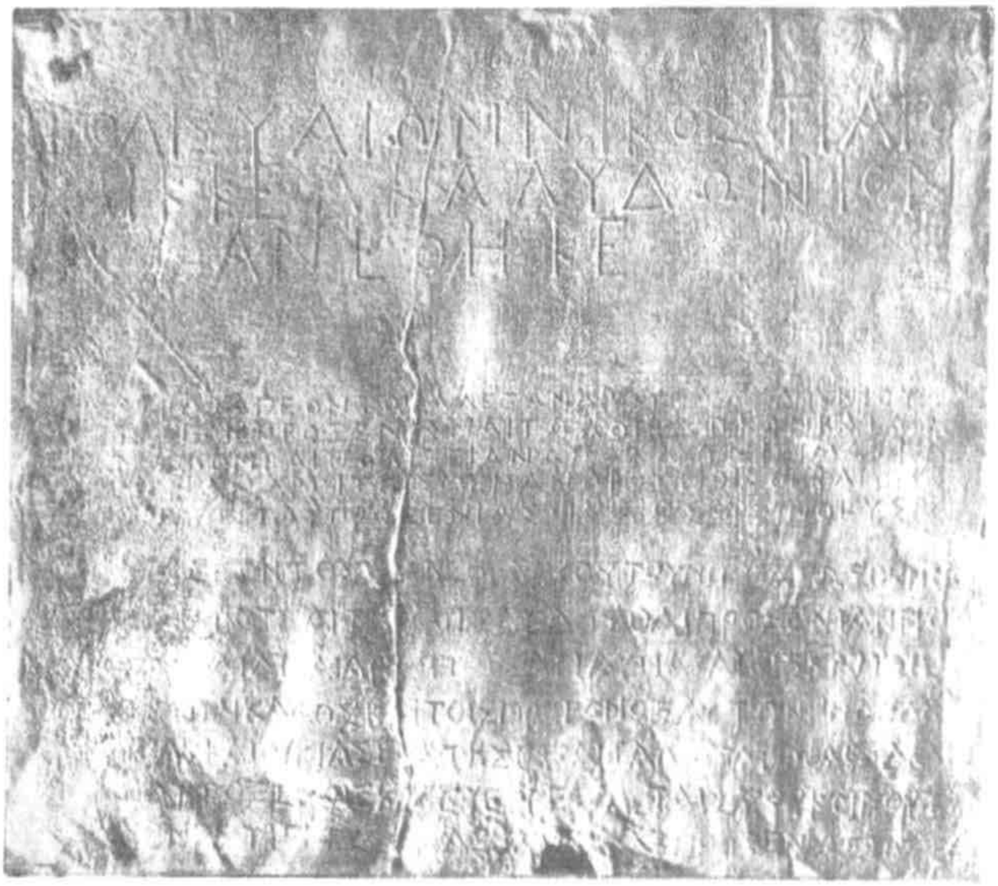

Εἰκ. 2.

α΄) Πόλις Ὑαίων Νικοστράτου
Μικκία Καλυδώνιον
ἀνέθηκε

β') Στραταγέοντος Ἀλεξάνδρου Καλυδωνίου τὸ
τρίτον προξενίαν Αἰτωλοὶ ἔδωκαν κατὰ τὸν
νόμον καὶ πολιτείαν Ἀπολλωνίοι, Μάτρωνι,
Μενάνδροι τοῖς Μενάνδρου υἱοῖς Θηβαίοις.
Ἔγγυος τᾶς προξενίας Τίμαιος Ἀρσινοεύς.
γ') Στραταγέοντος Πολεμάρχου τοῦ Νικέα Σωσθενέος
ἔδοξε τοῖς Αἰτωλοῖς δεδόσθαι προξενίαν Πολε-
μάρ]χοι καὶ Δικαιάρχοι τοῖς Ἀγία Ὑπαταίοις καὶ τοῖς ἐκ-
γόνοις] αὐτῶν, καθὼς καὶ τοῖς προγόνοις αὐτῶν ἦν δεδομέ-
νη;] καὶ γᾶς καὶ οἰκίας ἔγκτησιν καὶ τὰ λοιπὰ τίμια ὅσα καὶ τοῖ-
ς ἄλλοις προξένοις καὶ εὐεργέταις τοῦ κοινοῦ τῶν
Αἰτωλῶν ἐστι. Ἔγγυος τᾶς προξενίας Πολέ[μαρ-
χος] Σωσθενεύς.

Ὁ Ἀλέξανδρος Καλυδώνιος, τοῦ ὁποίου τὴν δευτέραν ἐν ἔτει 196/5 στρατηγίαν μνημονεύει ἡ 25η, τὴν δὲ τρίτην ἐν ἔτει 185/4 ἡ ἀνωτέρω 26η β') ἐπιγραφή, δύναται νὰ ὑποτεθῇ ἐν ἔτει 205/2, ἂν μὴ ἔν τινι τῶν μεταξὺ 203 καὶ 205, τὸ πρῶτον στρατηγήσας. Πιθανώτερον εἶνε τὸ 203/2, διότι καὶ τοῦ Σκόπα αἱ τρεῖς στρατηγίαι ἀφίστανται ἀλλήλων ὀκτὼ ἔτη ἑκάστη, καὶ τοῦ Λωριμάχου ἡ πρώτη καὶ δευτέρα καὶ τοῦ Θόα ὡσαύτως ἡ πρώτη καὶ δευτέρα καὶ ἡ τρίτη καὶ τετάρτη, ἄλλων δὲ πέντε ἢ ἓξ ἔτη καὶ μόνον τοῦ Θόα ἡ δευτέρα καὶ τρίτη δεκατρία ὅλα ἔτη.

Ἀλλὰ πότε ἐστρατήγησεν ὁ Πολέμαρχος τοῦ Νικέα Σωσθενεύς; Ἐπειδὴ ἡ ἐπιγραφὴ γ') ἀκολουθεῖ τὴν β'), ἤτοι ἐνεκολάφθη μετ' ἐκείνην, τὴν στρατηγίαν αὐτοῦ πρέπει νὰ θέσωμεν εἴς τι τῶν μετὰ τὸ 185/4 ἐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν τούτων μένει κενὸν στρατηγοῦ, πρέπει ἴσως καὶ εἰς τὸν Πολέμαρχον τοῦτον νὰ ὑποθέσωμεν ἐφαρμοζόμενον ὅ,τι εἴπομεν ἀνωτέρω περὶ τοῦ Λωριμάχου.

Ἡ πόλις Ὑαίων ἡ ἀναθέσασα ἀνδριάντα εἰς τὸν Αἰτωλὸν Νικόστρατον εἶνε ἡ ἐν Λοκρίδι τῇ τῶν Ὀζολῶν Λοκρῶν Ὑαία.

27.

Εἰς τοῦ αὐτοῦ πιθανῶς Ἀλεξάνδρου Καλυδωνίου τὴν τρίτην στρατηγίαν τὸ 185/4 ἀνήκει τὸ ἀκόλουθον σφόδρα ἠκρωτηριασμένον ψήφισμα:

Στραταγέοντος [Ἀλεξάνδρου Κα]-
λυδωνίου τὸ τρίτον, ...
Ἀλεξομενοῦ Τριχ]ονίου . . . . . .

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

28.

Εἰς τοῦ Πυρρίου Ἡρακλειώτου τὴν δευτέραν ὡς φαίνεται στρατηγίαν τὸ 210/9 ἀναφέρεται τὸ ἀκόλουθον ψήφισμα ἐγκεκολαμμένον ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω (ὑπ' ἀρ. 19) μνημονευθείσης μεγάλης στήλης:

Στραταγέοντος Πυρ[ρία] Ἡρακλειώτα τὸ
[δεύτερον, ἱππαρ]χέοντος . . . . Ἡρακλειώτα
[γραμματεύο]ντος Ἀρχίππου . . . . γαιέος

29.

Εἰς τὸν ἄγνωστον ἄλλοθεν στρατηγὸν Δορκίναν ἀναφέρεται τὸ ἑξῆς ψήφισμα

. . . . ἔ]δωκε τὸ κοινὸν
[Αἰτωλῶν] Σωστράτωι Τι . . . .
. . . . . . νόγωι προξενίαν
[ἀσφάλ]ειαν αὐτῶι καὶ
[ἐγγόνοις ἐπ]ὶ Δορκίνα στρατα-
[γοῦ Ναυπα]κτίου, γραμματεύ-
[οντος Ἐπι]χάρμου Ἡρακλειώτα
[ἔγγυος τῆς π]ροξενίας Μυνν[ίων . . . .

Καὶ ἡ στρατηγία αὕτη πρέπει ὡς φαίνεται νὰ τεθῇ ἢ εἴς τι τῶν κενῶν ἐτῶν περὶ τὸ 216 - 213, 209 - 205 ἢ μᾶλλον ἴσως πρὸ τοῦ 221. Σημειωτέον ὅτι ὁ τύπος τῶν ἀπὸ τοῦ 221 ψηφισμάτων συνήθως εἶνε οὐχὶ «ἐπὶ στραταγοῦ», ἀλλὰ «στραταγέοντος». Πρβ. ΑΕ τοῦ 1905 ἐν στήλῃ 98 - 99.

30.

Εἰς τὴν στρατηγίαν τοῦ αὐτοῦ Δορκίνα Ναυπακτίου ἀναφέρεται καὶ τὸ ἀκόλουθον ψήφισμα ἐγκεκολαμμένον ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς τοῦ ὀγκολίθου, ἐφ' οὗ ὑπάρχουσι καὶ τὰ ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. 19 α') καὶ β') ψηφίσματα:

(α') Τὸ κοινὸν Αἰτωλῶν ἔδωκε Καλλίαι καὶ τοῖς
υἱοῖς Φαλαίδαι Φανοκράτει Σωκράτει ἐξ Ἀμφίσσης
πολιτείαν καὶ αὐτῶι καὶ ἐγγόνοις καὶ . . .
στραταγέοντος Δορκίνα Ναυπακτίου, γραμματεύοντος [Πολυ]δάμου Ἡρακλειώτα.

(β') 5. Τὸ κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν ἔδωκεν Φιλονίκωι [Σωκρ]άτει Λυσιμαχεῖ καὶ αὐτ-
ῶι] . . . . πολιτείαν
γραμματεύοντος Πολυ[δάμου] Ἡρακλειώτα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

31.

Ἐπὶ τῆς αὐτῆς μεγάλης στήλης (ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 19).

Στραταγέοντος Φαινέ]α . . . . . .
. . . . . Αἰτω]λοὶ προξενίαν . . .
. . . καὶ πολιτείαν κατὰ τ[ὸν νόμον . . .
. . . . πωι Ἀριστομάχου Μεσα . . . .
ἔγγυος . . . .]έας Ἀρσινοεύς, Κλεόμαχος
. . . . λιεύς.

Ἄδηλον ποτέρα εἶνε αὕτη ἡ τοῦ Φαινέα στρατηγία, ἡ πρώτη τοῦ 198/7 ἢ ἡ δευτέρα τοῦ 192/1.

32.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λίθου εἰς τὴν τρίτην τοῦ Ἀρχεδάμου στρατηγίαν τὸ 175/4 ἀναφέρεται τὸ ἀκόλουθον ψήφισμα:

Στραταγέοντος Ἀρχεδάμου
[Φό]λα τὸ τρίτον πολιτείαν Αἰ-
τωλοὶ ἔδωκαν κατ[ὰ τὸν νόμον
. . . . γόνωι Ναυπακτίωι.

33.

Βάθρον ἀνδριάντος ὕψ. 0.68, πλάτ. 0.75 καὶ πάχους 0.37. Ἄνω ἔχει δύο ὀπὰς πιμόρφων συνδέσμων. Εὑρέθη ὀλίγῳ νοτιώτερον τῆς στοᾶς. Εἰκ. 3. Ἀριθ. εὑρ. Μουσ. 5.

Τὸ κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν
τὸν ἵππαρχον Παιδίαν
Στρατίππου Ἡρακλειώταν
τοῖς θεοῖς ἀνέθηκε.
Λύσιππος ἐπόησε.

Ἂν ὁ Λύσιππος οὗτος εἶνε ὁ μέγας ἀνδριαντοποιός, τότε ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν ἐν Θέρμῳ εὑρεθεισῶν, ἀναγομένη ἔτι εἰς τὸ τελευταῖον τρίτον τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Ὡς ἐκ τῆς θέσεως δὲ τοῦ βάθρου ἐν ταῖς ἐξέδραις τοῦ μεταξὺ τῶν δύο μακρῶν στοῶν χώρῳ, θὰ συναγάγωμεν ὅτι τὸ τέμενος τοῦ Θερμίου Ἀπόλλωνος ἦτο κεκοσμημένον διὰ στοῶν, ὧν τὰ ἴχνη αἱ ἀνασκαφαὶ ἀπεκάλυψαν, ἤδη ἀπὸ τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Ἀλλ' αἱ ἐπὶ τῶν λίθων τῶν ἐξεδρῶν τούτων ἢ ἐπὶ τῶν βάθρων τῶν ποτε χαλκῶν ἀνδριάντων εὑρεθεῖσαι ἐπιγραφαὶ δὲν εἶνε κἂν ἀρχαιότεραι τῶν εἴκοσι τελευταίων ἐτῶν τοῦ τρίτου αἰῶνος. Φοβοῦμαι διὰ τοῦτο μήπως καὶ ἡ ὑπερήφανος ὑπογραφή: Λύσιππος ἐπόησε, δὲν ἀναφέρεται

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

εἰς τὸν μέγαν Λύσιππον, ἀλλ' εἴς τινα ὁμώνυμον σύγχρονον τῶν ποιησάντων τοὺς ἀνδριάντας τῶν Αἰτωλῶν στρατηγῶν τῆς ἐσχάτης ἐποχῆς τῆς συμπολιτείας.

Εἰκ. 3.

τοῦ Λυκώπου καὶ τοῦ Λύκου Πλευρωνίου καὶ τοῦ Κλεισίου υἱοῦ τοῦ Λύκου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου υἱοῦ τοῦ Θόα καὶ τοῦ Ἀγήτα Λοχάγου καὶ τοῦ Νικοστράτου Καλυδωνίου καὶ τῆς οἰκογενείας Πτολεμαίου Γ' Εὐεργέτου, ταύτης ὀλίγον μόλις πρὸ τοῦ 222.

34.

Ἐπὶ δύο μικρῶν λίθων, ὅρων ἱερῶν τοῦ Ἀπόλλωνος Λυσίου καὶ τοῦ Ἡλίου.

Εἰκ. 4.

Νίκης. Ἀσκληπιοῦ ἐν τῷ τεμένει τοῦ Θερμίου Ἀπόλλωνος: Τοῦ α' (εἰκ. 4)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ὕψ. 0.28, πλάτ. 0.38. Ἀριθ. εὑρ. Μουσ. 2. Τοῦ β΄ (εἰκ. 5) ὕψ. 0.59, πλάτ. 0.31. Ἀριθ. εὑρ. Μουσ. 99.

Εἰκ. 5.

α΄) Ἀπόλλωνος
Λυσείου.
β΄) Ἁλίου, Νίκ-
ας, Ἀσκλα-
πιοῦ.

35.

Βάθρον ἀνδριάντος, φέρον τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα (εἰκ. 6):

Εἰκ. 6.

Ἄλσει ἐν χρυσέωι σε βοαδρομέοντα σὺν ἵπποις
ὠκέσι, Τείθρωνος κτεῖνεν ὑπὸ στεφάναις
δυσμενέων κρυφθεὶς ἄφατος λόχος, ἄξια πάτρας,
δεξιὰ δ' Οἰνειδᾶν μησάμενον προγόνων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Μναμόσυνον δὲ πατὴρ μορφᾶς σέθεν εἵσατο τόνδε
χαλκὸν Ἀπόλλωνος πὰρ τριπόδεσσι Δράκων
ὅς σε καὶ ἐν φθιμένοισιν ἐόντ' εἰς φθέγγος ἀνάξει.
Φθιτῶν ὡς ἀγαθῶν οὐκ ἀπόλωλε ἀρετά·

Ἤτοι: Ἐν τῷ θείῳ ἄλσει σὲ ἁρματοδρομοῦντα σὺν ἵπποις ὠκέσι, ὑπὸ τὰς στεφάνας (βράχους) τοῦ Τιθρωνίου ἀπέκτεινεν ἐνεδρεύσας ἐχθρῶν ἄρρητος ὅμιλος, ἐργασάμενον ἔργα τῆς πατρίδος ἄξια καὶ ἁρμόζοντα τοῖς προγόνοις Οἰνείδαις. Μνημόσυνον δὲ τῆς σῆς μορφῆς ὁ πατὴρ Δράκων ἔστησε τὸν χαλκοῦν τόνδε ἀνδριάντα παρὰ τοῖς τρίποσι τοῦ Ἀπόλλωνος (ἐν τῷ τεμένει τοῦ Ἀπόλλωνος) ὅς σε καὶ ἐν φθιμένοις ὄντα ἀνάξει εἰς φῶς. Ἀγαθῶν γὰρ θνητῶν ἡ ἀρετὴ οὐκ ἀπόλλυται.

Τὴν λέξιν Τείθρων ἐκλαμβάνω ὡς ὄνομα τῆς ἄλλως Τιθρόνιον (Παυσαν.) ἢ Τεθρώνιον (Ἡρόδ.) καλουμένης πόλεως τῆς Φωκίδος.

Ἐν τῷ 4ῳ στίχῳ ἔκ τινων σημείων εἰκάζω ὅτι ἡ λέξις εἶνε δυσμενέων.

Ἐν τῷ 5ῳ στίχῳ δὲν ἠδυνήθην ἄλλοτε νὰ διακρίνω σημεῖα τῆς πρώτης λέξεως· ἀλλ' ὁ κ. Κ. Ρωμαῖος μὲ βεβαιώνει νῦν ὅτι ὀρθὴ εἶνε ἡ ἀνάγνωσις «δεξιά».

Ἐν τῷ 7ῳ στίχῳ συμπληρῶ χαλκόν. Ἕνεκα τοῦ μέτρου δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀνεγινώσκετο τύπον, ὡς ἐν 860ῳ ἐπιγράμματι Kaibel μορφᾶς τύπον ἔμπνουν. Λέγεται καὶ εἰκόνα εἵσατο (αὐτόθι 880).

Πρὸς τὸν 8ον στίχον παραβλητέον: λάμπει καὶ φθιμένοις ἀρετῆς φάος (αὐτόθι 889).

(ἕπεται συνέχεια)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ΠΡΩΤΟΜΙΝΩΪΚΟΙ ΤΑΦΟΙ

ΠΑΡΑ ΤΟ ΧΩΡΙΟΝ ΓΟΥΡΝΕΣ

ΥΠΟ ΙΩΣΗΦ ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ ἔτους 1914 οἱ ἀδελφοὶ Ἀνδρουλάκι φυτεύοντες ἄμπελον εἰς τὸν ἀγρὸν αὐτῶν κείμενον 150-200 μ. πρὸς ἀνατολὰς τοῦ χωρίου Πεδιάδος Γοῦρνες, ἀνεῦρον κατὰ τὴν σκαφὴν μικρὰ πήλινα ἀγγεῖα, ἅτινα μοὶ ὑπέδειξαν κομίσαντες εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου.

Ἀναγνωρίσας τὰ ἐπιδειχθέντα μοι ἀγγεῖα ὡς πρωτομινωϊκά, μετέβην μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἵνα ἐξερευνήσω τὸν τόπον τῆς εὑρέσεως.

Τὸ μέρος ἔνθα εὑρέθησαν τὰ προειρημένα ἀγγεῖα κεῖται εἰς τὸ σύνορον δύο ἀγρῶν ὧν ὁ εἷς διὰ τὴν ἀπότομον ἀνύψωσιν τοῦ ἐδάφους κεῖται ἓν καὶ ἥμισυ μέτρον περίπου ὑψηλότερον τοῦ ἄλλου. Ἐν Κρήτῃ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν χωρικῶν ἡ οὕτω σχηματιζομένη ὀφρὺς «δέτης». Σκάψαντες παρὰ τὸν δέτην τοῦτον εἰς τὸν χαμηλότερον ἀγρὸν συνηντήσαμεν ἀμέσως ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἐπιφάνειαν πλῆθος μικρῶν ἀγγείων πρὸ πάντων χειροποιήτων κακῶς ἐσχηματισμένων καὶ ὅλως ἀχρωματίστων οἰνοχοΐσκων. Εἰς βάθος μόνον 0,50 συνηντήσαμεν τὸν φυσικὸν μαλακὸν βράχον, εἶχε σκαφῇ ὅμως καὶ οὗτος καὶ ἐσχηματίσθη λάκκος ἀκανονίστως ὀρθογώνιος 3,50 μ. × 2 μ. Ὁ λάκκος πρὸς τὸ νότιον μέρος πρὸς τὸν «δέτην» ἦτο φυσικὰ βαθύτερος ὅσον τὸ ὕψος τοῦ δέτου, εἰς τὴν ἀντίθετον δὲ πλευρὰν εἶχε βάθος μόλις 0,20 μ. Περὶ τὸ χεῖλος καὶ κατὰ τὰς τρεῖς πλευρὰς περιεφράσσετο ὁ λάκκος διὰ τοιχαρίων ἐξ ἀκανονίστων χειροπληθῶν λίθων, ἄνευ συνδετηρίου πηλοῦ. Σῴζονται δὲ ταῦτα εἰς ὕψος μόλις 0,20 μέχρι 0,50 καὶ εἶνε ἱκανὰ ἵνα μᾶς δώσωσι τὸ σχῆμα τοῦ λάκκου ἢ περιφράγματος (ἴδε εἰκ. 1).

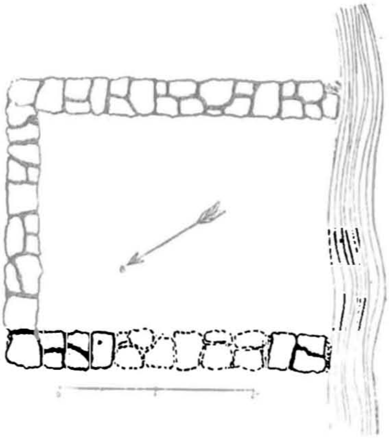

Εἰκ. 1. Ἱερὸς λάκκος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἐν Κρήτῃ εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς μέχρι τοῦδε ἀνευρεθέντας πρωτομινωϊκοὺς τάφους καὶ μάλιστα εἰς τὰ πρὸς ταφὴν περιφράγματα εὑρίσκονται παρακείμενα μικρότερα περιφράγματα χρησιμεύοντα ὡς ἱερὰ ἔνθα ἀπετίθεντο τὰ προσφερόμενα τοῖς νεκροῖς, συνήθως μικρὰ πήλινα ἢ λίθινα ἀγγεῖα. Συνεπῶς ἠρώτων ἐπιμόνως τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν πέριξ ἀγρῶν χωρικοὺς ἄν τις τούτων εὗρεν τίποτε ἀρχαῖον ἐκεῖ πλησίον. Ὁ Ἐμμ. Λιακάκις κύριος τοῦ πρὸς βορρᾶν ὑψηλοτέρου ἀγροῦ, διηγήθη ὅτι, κατασκευάζων πρό τινων ἐτῶν «***ἀλῶνι***» εἰς τὸ χωράφι του εὗρε ***πολλὰ κόκκαλα ἀνθρώπων καὶ ὀλίγα λαϊνάκια σπασμένα.*** Τὸ ***ἀλῶνι*** τοῦτο ἀπέχει τοῦ προειρημένου λάκκου περὶ τὰ 10 μ.

Σκάψαντες ἐκεῖ εὕρομεν τῷ ὄντι εὐθὺς ὑπὸ τὸ πάτωμα τοῦ ἀλωνίου πλῆθος ἀνθρωπίνων κοκκάλων καὶ ἀρκετὰ γαστρία. Αἱ περαιτέρω ἔρευναι ἡμῶν ἔδειξαν ὅτι τὰ ὀστᾶ καὶ τὰ γαστρία περιείχοντο ἐντὸς περιφράγματος διὰ τοιχαρίων ξηρολιθιᾶς σχήματος ὀρθογωνίου περίπου ἢ τετραγώνου. Τὸ ὅλον δὲ περίφραγμα διῃρεῖτο εἰς τρία ἄνισα μέρη (ἴδε εἰκ. 2).

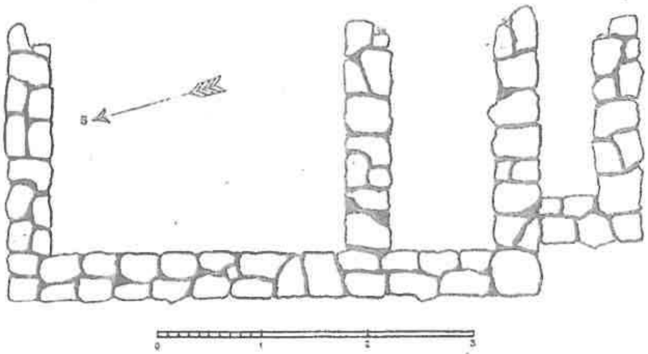

Εἰκ. 2. Περίφραγμα πρωτομινωικῶν τάφων.

Τὰ τοιχάρια εὑρίσκοντο εὐθὺς ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἔδαφος καὶ ἐσῴζοντο εἰς ὕψος 0,40 - 0,60 μ. ἐνιαχοῦ δὲ μόλις ἐσῴζετο εἷς λίθος· πρὸς τὸ κέντρον τοῦ ἀλωνίου ἤτοι πρὸς ἀνατολὰς εἶχον τελείως διαλυθῆ τὰ τοιχάρια καὶ ἀποκομισθῆ οἱ λίθοι. Εἰς τὸ πρῶτον διαμέρισμα ἀριστερά, τὸ καὶ μεγαλύτερον ἦσαν τεθαμμένοι πολλοὶ νεκροί, περὶ τοὺς εἴκοσιν, εἰς τὸ ἐν τῷ μέσῳ διαμέρισμα περὶ τοὺς δέκα καὶ εἰς τὸ τρίτον διαμέρισμα εἷς μόνον.

Τὰ ὀστᾶ ἦσαν τεταραγμένα καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν κατὰ ποῖον σχῆμα ἦσαν τεθαμμένοι οἱ νεκροί. Παρὰ τὰ ὀστᾶ εὑρίσκοντο ἀραιῶς μικρὰ πήλινα ἀγγεῖα, παρ' ἕκαστον δὲ κρανίον ἀνελλιπῶς ἓν κύπελλον.

Ἐν Κρήτῃ, ἰδίᾳ τῇ ἀνατολικῇ, ἔχουσιν ἀνευρεθῆ μέχρι τοῦδε πολλοὶ πρωτομινωϊκοὶ τάφοι καὶ νεκροπόλεις. Ἐν τούτοις παρουσιάζονται διάφοροι τρόποι ταφῆς. Ἐν Ἁγίᾳ Τριάδι (Halbherr Monum. Antichi XIV σελ. 678 καὶ ἄλλοι αὐτόθι ἀδημοσίευτοι), ἐν Κουμάσα, Πορτί, Πλατάνῳ (Ξανθουδίδη, ἀδημοσίευτοι), ἐν Σίβᾳ (de Sanctis, ἀδημοσίευτος)· πάντες οὗτοι εἰσὶ μεγάλοι κυκλοτερεῖς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

θολωτοὶ τάφοι. Ἀλλαχοῦ, ὡς ἐν Παλαικάστρῳ Σητείας εἰς τὰς θέσεις «Ἑλληνικὰ» (B.S.A. XI σελ. 269. Dawkins), «τοῦ Γαλέτη ἢ Κεφάλα» (B.S.A. VIII σελ. 290. Bosanquet), οἱ νεκροὶ ἦσαν τεθαμμένοι ἐντὸς περιφραγμάτων ἐξ εὐτελῶν τοίχων, ἅτινα διεχωρίζοντο εἰς πλείονα μικρότερα διαμερίσματα. Ἀλλαχοῦ οἱ νεκροὶ εὑρέθησαν τεθαμμένοι ἐντὸς ἀβαθεστάτων σπηλαίων ἢ ὑπὸ μόλις προέχοντας βράχους· οἷον ἐν Ἁγ. Νικολάῳ (B.S.A. IX σελ. 339 Tod) Μόχλῳ (Seager, Mochlos). Εὑρέθησαν ὅμως καὶ νεκροταφεῖα πρωτομινωϊκὰ εἰς ἀμμώδεις παραλίας Γάζη (Χατζιδάκι) καὶ Παχειᾷ Ἄμμῳ (Seager) ἀμφότερα ἀδημοσίευτα

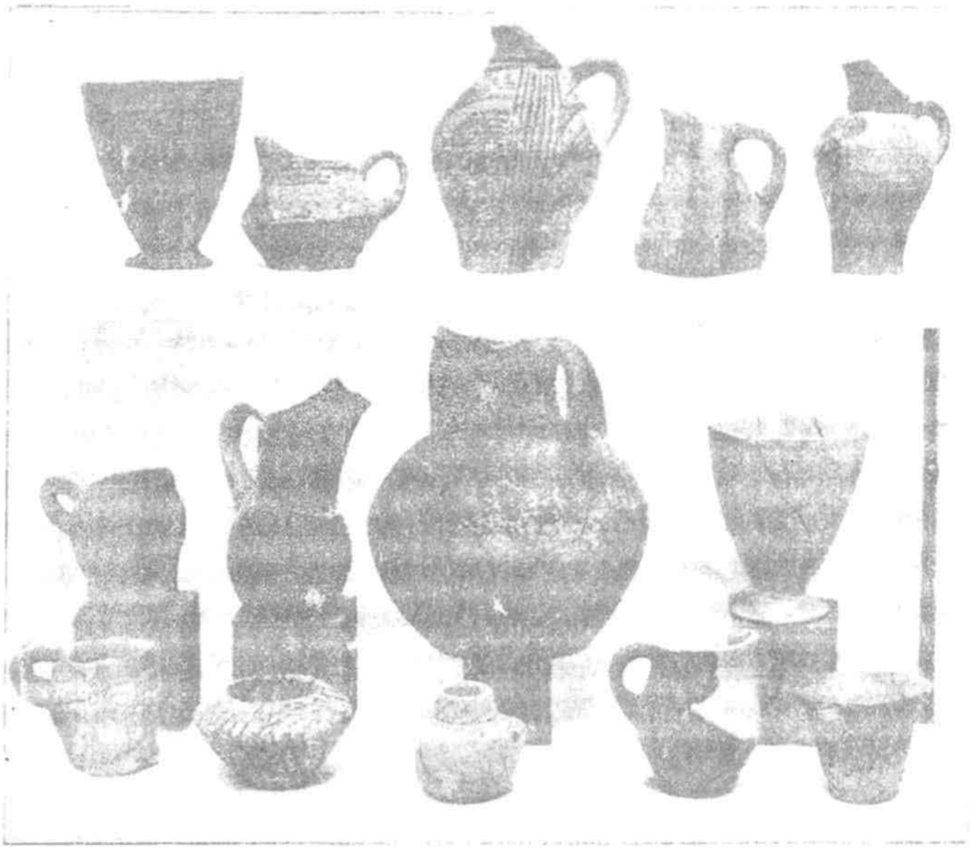

Εἰκ. 3. Ἀγγεῖα πρωτομινωϊκά.

Εἰς τὰ δύο πρῶτα εἴδη (τοὺς θολωτοὺς καὶ τὰ περιφράγματα) παρὰ τοὺς κυρίως τάφους, ἐν οἷς ἦσαν τεθαμμένοι οἱ νεκροὶ εὑρέθησαν μικρὰ κτιστὰ διαμερίσματα πλήρη μὲν πηλίνων ἢ καὶ ἄλλων σπανιωτέρων κτερισμάτων, ἀλλ' οὐδέποτε περιέχοντα ὀστᾶ ἀνθρώπινα. Ἐχρησίμευον ἄρα ταῦτα ὡς εἶδος ἱερῶν πρὸς ἀπόθεσιν προσφορῶν ἀφιερουμένων τοῖς νεκροῖς. Εἰσὶ ταῦτα ἀνάλογα πρὸς τὰ ἱερὰ τὰ εὑρισκόμενα παρὰ τοὺς πρωτοδυναστικοὺς τάφους τῆς Αἰγύπτου Flinders Petrie R. Tombe I Dynasty, ἅτινα ἐξειλίχθησαν κατόπιν εἰς μεγαλοπρε-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Πήλινα ἀγγεῖα. Ὁ «ἱερὸς λάκκος» ἦτο πλήρης μικρῶν πρωτομινωϊκῶν ἀγγείων ἅτινα μόλις διεχωρίζοντο δι᾽ ὀλίγου λεπτοτάτου χρώματος, διεισδύσαντος μεταξὺ αὐτῶν. Ἀκριβῶς ὅμως διὰ τοῦτο πολλὰ ἐξ αὐτῶν δὲν ἐδυνήθημεν νὰ ἐξαγάγωμεν ἀκέραια. Τὸ πλῆθος αὐτῶν ὅσα ἐξηγάγομεν ἡμεῖς καὶ πρὸ ἡμῶν οἱ ἰδιοκτῆται τῶν ἀγρῶν ἀνήρχοντο εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας. Τὰ περισσότερα ἦσαν οἷα φαίνονται ἐν τῇ εἰκόνι 3 (κάτω ἀριστερά). Μικραὶ δηλονότι οἰνοχοῖσκαι χειροποίητοι, ἀμελῶς πεπλασμέναι ἐξ ἀκαθάρτου ὠχροῦ ἀνοικτοῦ πηλοῦ, καὶ ἀχρωμάτιστοι. Εὑρέθησαν δὲ καὶ ποτηρίων θραύσματα μετὰ ἢ ἄνευ ποδός, ὅπως φαίνονται ἐπὶ τῆς εἰκόνος 4 (κατὰ τὰ δύο ἄκρα ἄνω καὶ κάτω ἀριστερὰ δύο).

Πολυάριθμοι ἐξήχθησαν ἐπίσης οἰνοχοῖσκαι ὅμοιαι τῇ ἐν τῇ εἰκόνι 3 (δεξιὰ ἄνω). Ἦσαν αὗται ἐπιμελέστερον εἰργασμέναι καὶ ἔφερον ἐπὶ τῶν ὤμων ὑπὸ τὸ

Εἰκ. 4. Ἀγγεῖα πρωτομινωϊκά.

ῥάμφος τρεῖς κηλῖδας ἢ δισκάρια διὰ καστανοῦ χρώματος ἐπὶ τοῦ ξανθοῦ πηλοῦ. Τὰ ὡραιότερα ὅμως καὶ μεγαλύτερα ἀγγεῖα εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν περιφραγμάτων ἀναμὶξ μετὰ τῶν ὀστῶν. Τὰ πλεῖστα τῶν ἀγγείων καὶ ἐκ τῶν λεπτοτάτων ἀκόμη εἶναι χειροποίητα, ὀλίγιστα δὲ μόνον ἔχουσιν ἴχνη τροχοῦ. Τινὰ τούτων, ὡς τὰ ἑκατέρωθεν τῆς πρώτης σειρᾶς τῆς εἰκόνος 4 κύπελλα, ἔχουσι λεπτότατα τὰ τοιχώματα καὶ πολύχρωμον διακόσμησιν.

Τὸ δεύτερον τῆς κατωτάτης σειρᾶς τῆς εἰκόνος 3 εἶναι ἐκ στεατίτου φαιοῦ καὶ λευκοῦ. Ἐν τοῖς τάφοις εὑρέθησαν ψῆφοι περιδεραίου ἐξ ὑελώδους μάζης, πέντε σφραγῖδες ἐξ ἐλεφαντόδοντος καὶ δύο ἐκ λευκοῦ στεατίτου, ὡς καὶ μία πηλίνη κόρη ὁμοιάζουσα πρὸς τὰ ἀπὸ τοῦ Πέτσοφα-Σητείας B.S.A. IX πίν. VIII. Εὑρέθησαν ὡσαύτως καὶ ὄστρακα τρίτωνος (Triton Dolium).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Λαξευτοὶ ὑστερομινωϊκοὶ τάφοι. Ὀλίγα μέτρα μακρὰν τῶν προειρημένων τάφων ἀνεκαλύψαμεν ἕνα τάφον λαξευτὸν ἔχοντα πρὸ αὐτοῦ μακρὸν δρόμον. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ δρόμου μέχρι τῆς θύρας τοῦ τάφου μετροῦνται δέκα μέτρα καὶ ἥμισυ. Προχωρῶν ὁ δρόμος πρὸς τὴν θύραν ταπεινοῦται πολὺ σχηματίζων λίαν κεκλιμένον ἐπίπεδον, ὅπερ διακόπτεται ὑπὸ τεσσάρων βαθμίδων, οὕτω ὥστε πρὸ τῆς θύρας ἔχει ἤδη ἀποκτήσει βάθος 5,50 μ. ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἔδαφος.

Πρὸ τῆς θύρας τοῦ τάφου εὕρομεν λάκκον ὀρθογώνιον καὶ ἐν αὐτῷ λάρνακα πηλίνην περιέχουσαν σκελετόν. Ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ὑπῆρχον τρεῖς λάρνακες πήλιναι, ἐν ἑκάστῃ δὲ τούτων εἷς σκελετός. Ἦτο ὅμως ὁ τάφος σεσυλημένος παλαιόθεν: διότι εὕρομεν τοὺς λίθους, οἵτινες ἀπέφρασσον τὴν θύραν διεσπαρμένους εἰς τὸν δρόμον, τὴν μίαν λάρνακα τεθραυσμένην ἐπίτηδες εἰς τεμάχια, ἅτινα καὶ ἐξεβλήθησαν ἐκτὸς τοῦ τάφου, τῆς ἄλλης λάρνακος τὸ κάλυμμα εἶχε ῥιφθῇ πρὸ αὐτῆς, τῆς δὲ τρίτης τὸ κάλυμμα εὑρέθη ἔξω τοῦ τάφου εἰς τὸν δρόμον.

Τὰ εὑρήματα φυσικὰ ἦσαν ἐλάχιστα, εἷς ὡραῖος ψευδόστομος ἀμφορεὺς καὶ θραύσματα ὑστερομινωϊκῶν ἢ ὀψίμων μηκυναϊκῶν ἀγγείων, ψῆφοι τινὲς περιδεραίου ἐξ ὑελώδους μάζης καὶ τρεῖς γαλόπετραι.

Ἐρευνήσαντες παρὰ τὸν τάφον τοῦτον εὕρομεν τὴν ἀρχὴν τοῦ δρόμου τεσσάρων ἄλλων ὁμοίων τάφων, οὓς θὰ ἐξερευνήσωμεν ἴσως ἐφέτος.

Πρὸς τὴν θάλασσαν μακρὰν τῆς νεκροπόλεως περὶ τὸ χιλιόμετρον ἀνεκαλύφθησαν ἴχνη οἰκίας γεωμετρικῶν χρόνων ὡς μαρτυροῦσιν θραύσματα ἀγγείων καὶ πίθων γεωμετρικῶν, εὑρεθέντα ἐντὸς αὐτῆς.

Παρετηρήσαμεν δὲ καὶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν πέριξ ἀγρῶν θραύσματα ἀγγείων μεσομινωϊκῶν καὶ ὑστερομινωϊκῶν ἐξ ὧν ἐλπίζομεν ὅτι προσεχεῖς ἔρευναι θὰ φέρωσιν εἰς φῶς καὶ ἄλλον μινωϊκὸν συνοικισμόν.

ΙΩΣΗΦ ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΧΙΩι

ΥΠΟ Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΟΥ

Ἡ πρώτη σοβαρὰ ὁπωσδήποτε ἐπισκόπησις τῶν ἐν Χίῳ [1] ἀρχαίων λειψάνων ἔγεινε τῷ 1856 ὑπὸ τοῦ Fustel de Coulanges, ταύτης δὲ τὰ συμπεράσματα ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ 5ῳ τόμῳ τῶν Archives des missions scientifiques (1856) σελ. 488-495 καὶ 498-508, ἐν τῷ ἐκεῖ περιλαμβανομένῳ ἐκτενεῖ ὑπομνήματι περὶ τῆς νήσου Χίου.

Ἡ σπουδαιοτάτη ἐν τούτῳ ἀρχαιολογικὴ εἴδησις εἶνε ἡ ἀφορῶσα εἰς τὴν μικρὰν ἀνασκαφήν, ἣν ὁ ἴδιος Fustel de Coulanges ἐνήργησεν ἐπὶ τῆς νοτίου πλευρᾶς τοῦ βορειοδυτικῶς παρὰ τὸ φρούριον τῆς Χίου κειμένου ὑψώματος, τοῦ Παλαιοκάστρου, ἔνθα ἐξηκρίβωσεν εἰς βάθος 2 μέτρων ὑπὸ τὸ νεώτερον ἔδαφος τὴν ὕπαρξιν τείχους πάχ. 1,18 καὶ μήκ. 210 μέτρων ἑδραζομένου ἐπὶ τοῦ ἐσωτέρου ἄκρου παχυτέρας κατὰ 1 μέτρον περίπου κρηπῖδος, καὶ καμπτομένου κατὰ γωνίαν 70^0 βορειοανατολικῶς.

Ἡ γνώμη τοῦ Fustel de Coulanges, ὅτι τοῦτο ἠδύνατο νὰ εἶνε τμῆμα τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως δὲν φαίνεται ὀρθή, διότι καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις ἡ πόλις ἐξετείνετο καὶ νοτιώτερον τοῦ Παλαιοκάστρου· καὶ τὴν δευτέραν δὲ γνώμην αὐτοῦ, ὅτι ἴσως ἀπετέλει τοῦτο τὴν νότιον πλευρὰν τοῦ τείχους τῆς ἐπὶ τοῦ Παλαιοκάστρου πιθανώτατα κειμένης Ἀκροπόλεως δὲν δύναταί τις νὰ ἀσπασθῇ ἀνεπιφυλάκτως ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν περιγραφὴν τοῦ τρόπου τῆς οἰκοδομήσεως τοῦ εὑρεθέντος τείχους διὰ λίθων συνδεομένων διὰ μεταλλίνων συνδέσμων πρὸς ἀλλήλους, καὶ πρὸ πάντων ἂν ἀληθεύῃ ἡ ὀλίγον φανταστικὴ ἐπένδυσις τοῦ τείχους διὰ μαρμαρίνων πλακῶν.

Ἐκ τῶν λοιπῶν εὑρημάτων τῆς μικρᾶς ταύτης ἀνασκαφῆς τὰ μᾶλλον ἀξιόλογα, ὧν ἡ τύχη ἀγνοεῖται, ἦσαν τεμάχια μαρμάρινα φέροντα γραπτὴν παράστασιν τοῦ εἴδους πιθανώτατα τῆς γραπτῆς στήλης τοῦ Μητροδώρου (Ath. Mitt. 13, 1888 σελ. 363 ἑ.). Ἑνὸς ἐκ τούτων μάλιστα ἡ παράστασις «quadrige conduit par une deesse» ἐνθυμίζει τὰ μάλιστα τὸ ὑπὸ τῆς Νίκης ἡνιοχούμενον ἅρμα τῆς στή-

[1] Πλουσίαν βιβλιογραφίαν περὶ τῆς ἱστορίας, τοπογραφίας καὶ ἀρχαιολογίας της Χίου ἴδε ἐν Pauly-Wissova Real. Encycl. III σελ. 2287 ἐν ἄρθρῳ τοῦ Bürchner Chios.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

λης τοῦ Μητροδώρου. Ἀσήμαντοι εἶνε αἱ ἐν τῷ ὑπομνήματι περιεχόμεναι λοιπαὶ εἰδήσεις περὶ λειψάνων ἀρχαίων μνημείων ἐπὶ ἄλλων θέσεων τῆς Χίου. Ἐν τῷ χωρίῳ τῶν Καρδαμύλων ὀλίγα τεμάχια κιόνων ἐν θέσει Μάρμαρον ὑποδεικνύουσι τῷ Fustel de Coulanges τὸν χῶρον, ἔνθα ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Καρδαμύλη. Παρ' αὐτοῦ ἔχομεν καὶ τὴν πρώτην περιγραφὴν τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Φάναις. «Il n'en reste plus une seule colonne debout; le niveau du temple et cinq ou six assises du mur de la cella sont tout ce qu'il nous a été donné d'apercevoir...» καὶ ἀκολουθεῖ εἶτα ἡ περιγραφὴ τῶν σῳζομένων τοίχων καὶ τῶν ἐρειπίων τῆς βραδύτερον κτισθείσης ἐκεῖ βυζαντιακῆς ἐκκλησίας. Ἡ κατάστασις τῶν ἐρειπίων εἶνε καὶ σήμερον σύμφωνος πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ Fustel de Coulanges, ἀλλὰ δυστυχῶς πάντες οἱ ὑπὸ τούτου περιγραφέντες τοῖχοι ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐρειπωθεῖσαν βυζαντιακὴν ἐκκλησίαν, εἶνε δὲ μόνον κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκτισμένοι διὰ λίθων ληφθέντων ἐκ τῶν ἀρχαίων κτιρίων.

Τῷ 1858 ἐπεσκέφθη τὴν Χίον ὁ Conze. Εἰς τοῦτον ὀφείλομεν τὴν πρώτην ἀκριβῆ περιγραφὴν (Philologus, 14, 1859 σελ. 155 ἑ.) τῆς ***Δασκαλόπετρας,*** τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀσημάντου βράχου λελαξευμένου μικροῦ ἱεροῦ τῆς Κυβέλης ἐν τῇ θέσει ***στοῦ Πασᾶ τὴ βρύση,*** ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας, ὀλίγον τι πλέον τῆς μιᾶς ὥρας πρὸς Β. τῆς σημερινῆς πόλεως Χίου. Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ἱεροῦ τούτου ὡς ***πέτρας τοῦ Ὁμήρου*** ἢ ***σχολῆς τοῦ Ὁμήρου*** κατέστησε τοῦτο διάσημον.

Καὶ ὁ Conze ἐπεσκέφθη καὶ περιέγραψε τὰ ἐρείπια τοῦ ἐν Φάναις ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐσημείωσε δ' οὗτος καὶ τὰ μὴ ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ Fustel de Coulanges, ἀλλ' ἔκτοτε ὁρατὰ λείψανα τοῦ περιβόλου τοῦ ἱεροῦ.

Ἐν τῇ δημοσιεύσει τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Χίου ὑπὸ Haussoulier (Bull. d. Corr. hell. 1879 σελ. 45 ἑ., 230 ἑ. καὶ 316 ἑ.) οὐδεμία σχεδὸν γίνεται μνεία περὶ σῳζομένων μνημείων, καὶ ἐν γένει ἄλλων ἀρχαιοτήτων, πλὴν τῶν ἐπιγραφῶν, ἐν Χίῳ.

Ὁ Studniczka ἐξέθηκεν ἐν Ath. Mitt. 13, 1888 σελ. 160 ἑ. τὰ συμπεράσματα ὀλιγοημέρου ταξειδίου ἐν τῷ νοτίῳ τμήματι τῆς νήσου. Ἐκ τῶν εἰδήσεων αὐτοῦ νέα εἶνε ἡ περὶ τοῦ μεταξὺ τῶν χωρίων Θολὸ ποτάμι καὶ Ἁρμόλεια ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Καλαμωτὴν ὁδοῦ κειμένου πολυγωνικοῦ τείχους, ὅπερ ἦτο ἀνάλημμα ἀρχαίας ὁδοῦ, ὡς ὀρθῶς, πιθανώτατα, ὑποθέτει. Σπουδαία εἶνε ἡ ἑτέρα εἴδησις τοῦ Studniczka περὶ ὑπάρξεως προϊστορικῶν ἀρχαίων ἔν τινι σπηλαίῳ τοῦ ἐν τῷ βορειοδυτικῷ τμήματι τῆς Χίου μικροῦ χωρίου Ἅγιο Γάλας. Ὁ Studniczka σημειώνει πρῶτος καὶ τὰ δύο ἀξιολογώτατα μέχρι τοῦδε γνωστὰ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα τῆς Χίου, τὴν βραδύτερον ὑπὸ τοῦ μουσείου τοῦ Βερολίνου προσκτηθεῖσαν γραπτὴν στήλην τοῦ Μητροδώρου (Ath. Mitt. 13, 1888 σ. 363 πίν. 4)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

καὶ τὴν ὡραίαν, ὑπὸ τοῦ Μουσείου τῆς Βοστώνης βραδύτερον ἀγορασθεῖσαν, μαρμαρίνην γυναικείαν κεφαλὴν (Ant. Denkm. 1908, πίν. 59).

Τὴν Χίον κάλλιον παντὸς ἄλλου ἐξήτασεν ἀρχαιολογικῶς ὁ Ζολώτας, ἀλλὰ μόνον ἡ περὶ τῶν ἐπιγραφῶν ταύτης μελέτη του ἐδημοσιεύθη μετὰ τὸν ὅλως πρόωρον θάνατον αὐτοῦ ὑπὸ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Αἰμιλίας Ζολώτα ἐν ***Ἀθηνᾶ*** 1908 σελ. 119 ἑξ. Ἐν γένει δ' ὡς φαίνεται ἐκ τῆς δημοσιεύσεως ταύτης τοῦ Ζολώτα καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐν σελ. 120-21 τῆς πραγματείας αὐτοῦ μνημονευομένων προτέρων δημοσιεύσεων ὁ ἐπιγραφικὸς ἀμητὸς ἐν Χίῳ ἦτο ἑκάστοτε πλουσιώτερος καὶ ἱκανῶς σπουδαιότερος ἢ ὁ τῶν λοιπῶν ἀρχαίων [1].

Ἐπιγραφικὸν μᾶλλον σκοπὸν εἶχε καὶ ἡ ἐπίσκεψις τῆς Χίου ὑπὸ Jacobsthal τῷ 1909, καὶ εἰς τὰς ἐπιγραφὰς κυρίως ἀποβλέπει τὸ δημοσίευμα ἐν τοῖς Abhandlungen der Königl. preuss. Akad. d. Wissensch. 1909 (ἐν Wilamowitz-Moellendorff: Nordjonische Steine).

Μολονότι πάντων τῶν προμνημονευθέντων αἱ εἰδήσεις συμφωνοῦσιν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ὁλοσχεροῦς σχεδὸν ἐξαφανίσεως ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν θέσεως τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Χίου, ἐν τούτοις ἡ πολλάκις καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἐπαναληφθεῖσα τυχαία ἀνακάλυψις ἀξιολόγων ἀρχαιοτήτων (πβλ. τελευταῖον ***κύρβεις*** ἐν Abh. d. preuss. Akad. d. Wiss. 1909 Wilamowitz-Moellendorff. Nordj. Steine σελ. 64 ἑ.) ἐπέτρεπε πάντοτε νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι ἐπιμονωτέρα ἔρευνα καὶ μακροχρονιωτέρα εἰδικὴ ἐργασία ἠδύνατο νὰ ὁδηγήσῃ εἰς πολὺ σπουδαιοτέρας ἀνακαλύψεις.

Ἔχων πατρίδα τὴν Χίον καὶ ἀσχολούμενος ἤδη ὡς μαθητὴς ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου μου Ζολώτα εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν τοῦ τόπου μου, ἀπέβλεπον πάντοτε εἰς τὴν ἐξερεύνησιν τούτου χωρὶς νὰ ἔχω πολλὰς ἐλπίδας, ὅτι ὁ πόθος μου θὰ ἦτο ποτὲ δυνατὸν νὰ ἐκπληρωθῇ, ἀφοῦ μοὶ ἀπεκλείετο καὶ ἡ ἁπλῆ μετάβασις ἐκεῖ.

Μετὰ τὸν εὐτυχῆ πόλεμον τοῦ 1912-13 καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ τῆς Χίου μετὰ πολλῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν χωρῶν ἐνόμισα, ὅτι ἐπέστη ὁ χρόνος τῆς ἐπιθυμητῆς ἀρχαιολογικῆς ἐργασίας ἐν Χίῳ, εὗρον δ' εὐτυχῶς σύμφωνον καὶ τὸ ἀρχαιολογικὸν συμβούλιον καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ὅπερ ἐδέχθη νὰ μ' ἀποστείλῃ εἰς Χίον καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν δαπάνην τῶν ἐργασιῶν.

Παρέμεινα ἐν Χίῳ κατὰ τὴν πρώτην ταύτην ἐπιχείρησιν ἐπὶ ἕνα καὶ ἥμισυ μῆνα περίπου κατ' Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον τοῦ 1913, αἱ δ' ἐργασίαι μου, ὧν τὰ συμπεράσματα ἐκθέτω προχείρως ἐν τοῖς ἑξῆς, εἶχον μᾶλλον τὸν τύπον δοκιμαστικῶν σκαφῶν καὶ ἐρευνῶν χάριν προπαρασκευῆς μελλούσης συντονωτέρας ἐργασίας.

[1] Πρβλ. καὶ Wilhelm ἐν Oesterr. Jahresh. 12, 1909 σελ. 126 ἑξ. καὶ J. Keil Oesterr. Jahresh. 14, 1911 Beibl. σελ. 49 ἑξ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Α΄. Νεκροταφεῖον ἐν Λατομίῳ. Ἐντὸς τῶν περὶ τὴν σημερινὴν πόλιν ἀγρῶν ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως εὑρίσκονται πανταχοῦ σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τεμάχια πηλίνων σαρκοφάγων μαρτυροῦντα τὴν ὕπαρξιν ἀρχαίων νεκροταφείων, μικρὰ δ᾽ ἀσήμαντα ἀγγεῖα πήλινα παρουσιαζόμενα ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν ἀγρῶν τούτων ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἐξακολουθοῦσι νὰ ἀνασκάπτωνται ὑπὸ τούτων τυχαίως ἢ καὶ ἐπίτηδες ἀρχαῖοι τάφοι. Γέμει ἰδίως, ὡς φαίνεται, τοιούτων τάφων ἡ λοφώδης ἔκτασις νοτιοδυτικῶς τῆς σημερινῆς πόλεως ἀπὸ τῶν παρὰ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τοῦ νεκροταφείου ἀνεμομύλων (Μύλοι τῆς Ἀτσικῆς) μέχρι τοῦ Παρθένη πρὸς Ν καὶ Δ, καὶ μέχρι τοῦ λόφου τῆς Τουρλωτῆς πρὸς Β. Περὶ πολυτίμων εὑρημάτων ἐκ τούτων προερχομένων οὐδὲν ἀκούεται, φαίνεται δ᾽ ὅτι πράγματι τὰ κτερίσματα εἶνε καθ᾽ ὑπερβολὴν εὐτελῆ.

Τὴν ἔρευναν τῶν νεκροταφείων τοῦ τμήματος τούτου ἀνέβαλον ἐπὶ τοῦ παρόντος διὰ τὸν ἑξῆς λόγον. Ὁ φίλος ἰατρὸς Γ. Πιτταούλης, μαθητὴς τοῦ Ζολώτα, ἀρχαιολογῶν δὲ καὶ αὐτός, μοὶ ἐπέδειξε μικρὸν ἀττικὸν μελανόμορφον ληκύθιον ἔχον παράστασιν Σειληνῶν ὀρχουμένων ἑκατέρωθεν Μαινάδος εὑρεθὲν ἐν τάφῳ τινι ἐν Λατομίῳ, τοῦ ὁποίου καὶ τὴν θέσιν μοὶ ἐγνώρισεν. Τεμάχια πηλίνων σαρκοφάγων καὶ τὰ χείλη ἐνίων ὁλοκλήρων κεχωσμένων ἔτι ἐπιπολαίως ἐν τῷ ἐδάφει ἦσαν ὁρατὰ ἐν τοῖς ἀγροῖς τοῖς παρακειμένοις πρὸς τὴν ἐπιδειχθεῖσαν θέσιν, ὥστε ἡ ὕπαρξις μεγάλου νεκροταφείου καὶ ἐκεῖ ἦτο ἀναμφισβήτητος. Ἐπειδὴ διὰ τοῦ μελανομόρφου ληκυθίου ὡρίζετο ὁπωσδήποτε ἡ χρονολογία τοῦ νεκροταφείου τούτου, καὶ πρὸς τούτοις ἦσαν εὐνοϊκοὶ οἱ ὅροι ἰδιοκτησίας τοῦ χώρου προυτίμησα νὰ ἀρχίσω ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης τὰς ἀνασκαφάς μου.

Εἰς ἀπόστασιν $^3/_4$ τῆς ὥρας περίπου ἀπὸ τῆς Χώρας Χίου, ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἄγει εἰς Βροντάδον, παρὰ τὰ Λειβάδια τὸ ἔδαφος ὑψοῦται ἱκανῶς πρὸς Β καὶ ΒΔ, καὶ ἀπολήγει $^1/_4$ περίπου τῆς ὥρας μακρὰν τῆς ὁδοῦ εἰς μεμονωμένην καὶ ἱκανῶς ἀπότομον κωνικὴν κορυφήν. Ἐπὶ ταύτης καὶ κάτωθεν ταύτης σῴζονται ἄφθονα λείψανα ἀρχαίας λατομίας, ἐλατομοῦντο δὲ καὶ ἐσχάτως ἔτι ὡραῖοι μαρμαρόλιθοι. Ἐκεῖ εἶνε τὸ Λατόμι(ον), ὅπερ ἔδωκε τὸ ὄνομα εἰς ὅλην τὴν τοποθεσίαν, καὶ εἰς τὸν ἐπὶ τῆς νοτιανατολικῆς κατωφερείας συνοικισμόν, Πρὸς Δ καὶ ΝΔ τὸ Λατόμι κατέρχεται κάπως ἀποτομώτερον ἢ πρὸς Α καὶ ΝΑ. καὶ χωρίζεται διὰ μικροῦ χειμάρρου ἀπὸ σειρᾶς ἄλλης λόφων, οἵτινες ἀποτελοῦσι τρόπον τινὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ἀποτόμου ὄρους (Πηγανιὰ) ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τοῦ ὁποίου κεῖνται αἱ Καρυαί. Ἐντὸς τῶν ἀγρῶν τῶν κειμένων ἐν τῇ περιφερείᾳ νοτιοδυτικῶς τῆς κορυφῆς τοῦ Λατομίου εἶνε ἱκανῶς πυκνῶς διεσπαρμένοι οἱ τάφοι.

Ἡ ἀνασκαφή μου ἐκεῖ διήρκεσε δέκα μόνον ἡμέρας, καθ᾽ ἃς ἀνεσκάφησαν τριάκοντα τάφοι, δὲν παρέτεινα δ᾽ ἐπὶ πλέον τὴν ἐργασίαν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

μολονότι ἐξηκολούθει ἡ εὕρεσις τάφων, διότι οὗτοι ἦσαν πάντες σχεδὸν ὁμοειδεῖς καὶ ἄνευ τινὸς κτερίσματος.

Τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος τοῦ νεκροταφείου ἔχει πανταχοῦ παρασυρθῆ, οἱ δὲ τάφοι εἶνε σήμερον ἢ φανεροὶ ἐν μέρει, ἢ μικρὸν μόνον ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἐπιφάνειαν· σῆμά τι οἱονδήποτε τοῦ νεκροταφείου πλὴν τοῦ τύμβου, περὶ οὗ θὰ ὁμιλήσω κατωτέρω, δὲν ἐσώθη.

Οἱ ὑπ᾿ ἐμοῦ ἀνασκαφέντες τάφοι ἦσαν πάντες πήλινοι σαρκοφάγοι (*εἰκ. 1*, ὁ μέγιστος μήκ. 2.05, ὁ δ᾿ ἐλάχιστος 1.75, πλάτ. μεταξὺ 0.55 καὶ 0.45 περίπου, καὶ βάθους 0.35 - 0.40) τοῦ τύπου τῶν Κλαζομενίων ἱκανῶς (κατὰ 0.08 - 0.05) στενώτεροι ἐν τῃ θέσει τῶν ποδῶν, ἔχοντες χείλη κατὰ μὲν τὰς πλευρὰς πλάτους 0.08 περίπου, προέχοντα κατὰ 0.02 - 0.03 πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ὀλιγώτερον πρὸς τὸ ἐξωτερικόν, κατὰ δὲ τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας πολὺ πλατύτερα. Πάντες εἶχον πρὸς τούτοις καὶ τὴν χαρακτηριστικὴν τῶν Κλαζομενίων σαρκοφάγων τριγωνικὴν κατὰ τὰς τέσσαρας γωνίας προβολὴν πρὸς τὰ ἔσω.

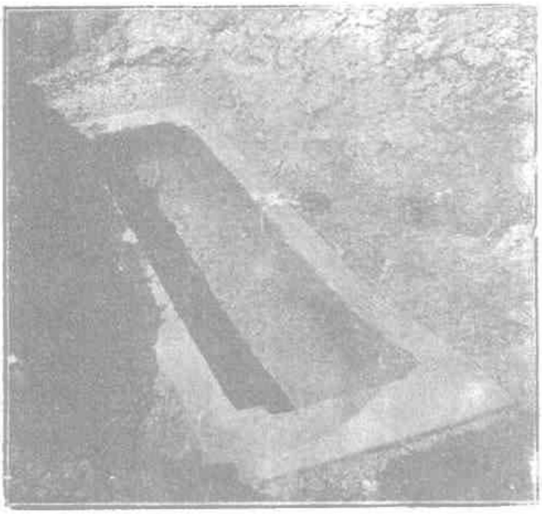

Εἰκ. 1. Πηλίνη σαρκοφάγος.

Ὡς κάλυμμα ἐχρησίμευον συνήθως δύο μεγάλαι ἐπίπεδοι κεραμίδες ἔχουσαι καθέτους πλευρὰς ὕψ. 0.08 - 0.05 μετ᾿ ἀρκούντως πλατειῶν βάσεων προσκολλωμένων ἐπὶ τῶν χειλέων τῆς σαρκοφάγου· ἐγκάρσιοι, συμφυεῖς πήλινοι κανόνες ἐν τῷ μέσῳ τῆς κεραμίδος, ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως, ἐχρησίμευον εἰς μείζονα στερεότητα ταύτης. Πλὴν τῶν πηλίνων σαρκοφάγων μόνον μία σαρκοφάγος ἐκ τοῦ ἐγχωρίου ὠχρερύθρου πώρου τῶν Θυμιανῶν εἶχεν εὑρεθῆ ἐν προηγουμέναις τυχαίαις σκαφαῖς ἐν τῷ νεκροταφείῳ.

Κτερίσματα, ὡς εἶπον ἤδη, ἔλειπον σχεδὸν παντελῶς ἐκ τῶν τάφων, μόνον ἐντὸς δύο ἐκ τούτων εὑρέθησαν ἓν μικρὸν λυκήθιον τοῦ σχήματος τῶν Ἀττικῶν μελανομόρφων, καὶ εἷς μικρὸς ὀξὺς τὴν βάσιν ἀμφορίσκος μετὰ μέλανος στιλπνοῦ γανώματος, καὶ ἐγχαράκτων ἀνθεμίων καὶ μαιάνδρου, εἴδους ἀγγείων ὁμοίως κοινοτάτου ἐν Ἀττικῇ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν μελανομόρφων ληκυθίων, διὰ τούτων δὲ καὶ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος μελανομόρφου ληκυθίου μετὰ παραστά-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

σεως Σειληνῶν ὀρχουμένων καὶ Μαινάδος, ὅπερ ἐν τῷ αὐτῷ νεκροταφείῳ εἶχεν εὑρεθῆ, ὁρίζεται ἀσφαλῶς ἡ ἡλικία τῶν τάφων περὶ τὸ τέλος τῆς 6ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Τύμβος. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ πρώτου ὑψώματος πρὸς Δ τοῦ ὁρίζοντος νοτιοδυτικῶς τὸ Λατόμι μικροῦ χειμάρρου ἐξέχει εὐδιακρίτως ὄχθος γῆς, ὅν καὶ ὁ μικρὰν ἔχων πεῖραν ἑλληνικῶν τάφων θὰ ἠδύνατο ἀμέσως νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς τύμβον, δηλαδὴ σωρὸν χώματος πρὸς ἔξαρσιν τάφου ἐξεχούσης τινος οἰκογενείας (εἰκ. 2). Εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τούτου ἐπεδόθην μετ' ἰδιαιτέρων ὅλως ἐλπίδων.

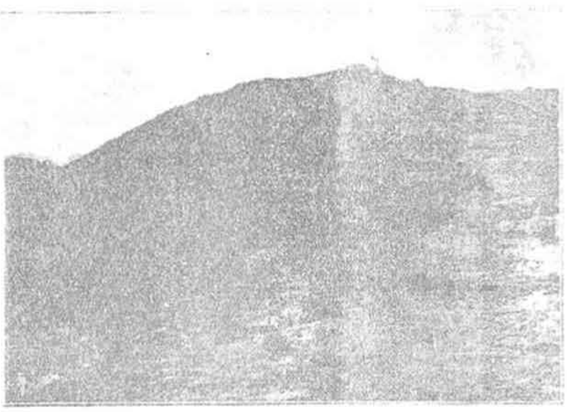

Εἰκ. 2. Τύμβος Λατομίου.

Ἡ περίμετρος τοῦ τύμβου κατὰ τὴν ἀτελῆ ὑπ' ἐμοῦ καταμέτρησιν εἶνε 52 περίπου μέτρων. Ἐν τῷ κέντρῳ τὸ ὕψος τοῦ σεσωρευμένου χώματος ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τοῦ βράχου εἶνε ὀλίγῳ πλέον τῶν 2 μέτρων, ἀλλ' ὁ τύμβος φαίνεται πολὺ ὑψηλότερος, διότι ἔχων τὸ κέντρον ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐκτείνεται ἱκανῶς καὶ περὶ ταύτην καλύπτων καὶ τὰς χαμηλότερον κατερχομένας πλευρὰς τοῦ λόφου. Τὸ σωρευθὲν χῶμα ἔχει ληφθῆ ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόφου.

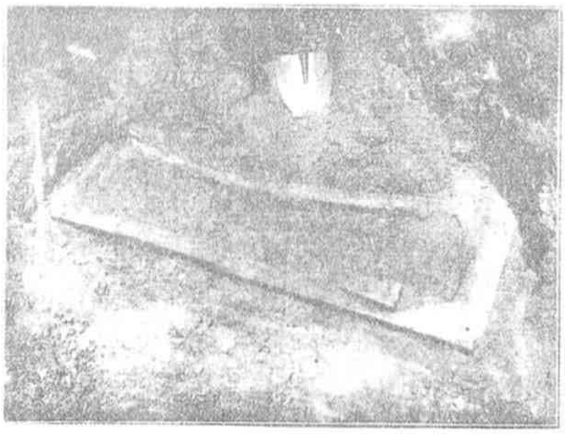

Εἰκ. 3. Τάφος ἐν τύμβῳ Λατομίου.

Πρὸς ἔρευναν τοῦ τύμβου ἔσκαψα εὐρείας τάφρους ἐκ δύο σημείων τῆς περιφερείας πρὸς τὸ κέντρον, ἐπέτυχον δ' οὕτω νὰ ἀνακαλύψω ἐν τῷ κέντρῳ περίπου τὸν ὑπὸ τοῦ τύμβου καλυπτόμενον ἕνα μόνον τάφον, καὶ νὰ βεβαιωθῶ σχεδόν, ὅτι οὐδεὶς ἄλλος τάφος πλὴν τούτου ὑπῆρχεν ὑπὸ τὸν τύμβον.

Ἦτο οὗτος λάκκος ὀρθογώνιος περίπου ἐσκαμμένος ἐν τῷ βράχῳ ἐκ ΒΔ πρὸς ΝΑ, μήκ. 2.30 καὶ πλάτ. 1.00, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχε τεθῆ ὁμοία πρὸς τὰς ἤδη περιγραφείσας πηλίνη σαρκοφάγος (εἰκ. 3) φαιοῦ σχεδὸν χρώματος ἕνεκα ἰσχυροτάτης πυρακτώσεως. Τὰ καλύμματα εἶχον καταπέσῃ ἐντὸς τοῦ τάφου, ὅστις

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

εὑρέθη οὕτω πλήρης χώματος. Τὰ ὀστᾶ τοῦ νεκροῦ, ὅπως καὶ ἐν πᾶσι τοῖς λοιποῖς τάφοις τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος νεκροταφείου, ἦσαν ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν διαλελυμένα, τὰ δὲ κτερίσματα καὶ τούτου ἦσαν δυστυχῶς μικρᾶς μόνον ἀξίας. Τὸ ἐπὶ τῆς *εἰκόνος 4* μικρὸν πήλινον εἰδώλιον ἔκειτο παρὰ τὸν ἀριστερὸν πόδα· παριστᾷ τοῦτο τὴν γνωστὴν καθημένην γυναικείαν ἀρχαϊκὴν μορφήν, ἀλλὰ προσλαμβάνει ἀσυνήθη τινα ὄψιν διὰ τοῦ ὑψηλοῦ εἰς ὀξὺ καταλήγοντος πόλου, ὅστις ἐνθυμίζει τὰ ἐκ Ῥόδου πήλινα εἰδώλια (Winter, Typen I, πίν. 43, 5). Πλὴν τοῦ εἰδωλίου ὑπῆρχεν ἐν τῷ τάφῳ εἷς μικρός, χρυσοῦς κρίκος καὶ δύο μικρὰ τροχιλιοειδῆ ἐκ κρυστάλλου κοσμημάτια, καὶ μία ὑαλίνη πολύχρωμος χάνδρα παρὰ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα (εἰκ. 4), παρὰ δὲ τὸν δεξιὸν πόδα ὑπῆρχε μικρὸς κυαθίσκος μετὰ μέλανος γανώματος. Διὰ τῶν μικρῶν τούτων κτερισμάτων, ἰδίᾳ δὲ τοῦ πηλίνου εἰδωλίου ὁρίζεται καὶ τοῦ τάφου, καὶ τοῦ τύμβου ἡ ἡλικία ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ λοιποῦ νεκροταφείου, περὶ τὸ τέλος τῆς 6ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Εἰκ. 4. Κτερίσματα τύμβου Λατομίου.

Ἄλλος ὅμοιος, ἀνεξερεύνητος ἔτι, πολὺ μικρότερος τύμβος εὑρίσκεται εἰς μικρὰν ἀπόστασιν βορειότερον τοῦ ἀνασκαφέντος, ἐπὶ τοῦ λοφίσκου, ὅστις φέρει τὸ ὄνομα Φλισκουνᾶς, ἄλλος δὲ μέγας, καὶ ἔξοχος τύμβος ὑπάρχει ἡμίσειαν περίπου ὥραν μακρὰν τῆς θέσεως ταύτης δεξιόθεν τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ, ἥτις φέρει ἐκ τῆς πόλεως Χίου εἰς τὸ χωρίον Καρυές, ὀλίγον ἔξωθεν τοῦ χωρίου τούτου.

Ἐκ τῆς μικρᾶς ταύτης ἀνασκαφῆς τάφων δὲν εἶνε ἀκόμη ὀρθὸν νὰ θελήσωμεν νὰ ἐξαγάγωμεν γενικώτερα συμπεράσματα, εἶνε ἐν τούτοις ἀρκετὸν κέρδος, ὅτι βεβαιοῦται, ὅτι καὶ ἐν Χίῳ ἦτο τόσον πολὺ διαδεδομένον τὸ σχῆμα τῶν πηλίνων σαρκοφάγων, τῶν εὑρισκομένων τόσον ἀφθόνως πρὸ πάντων ἐπὶ τῆς ἀντικρὺ τῆς Χίου Μικρασιατικῆς ἀκτῆς, αἵτινες κατέστησαν περίφημοι ἕνεκα τῶν ἀξιολόγων γραφῶν δι' ὧν εἶνε ἐκεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κεκοσμημέναι (πβλ. τελευταῖον Picard et Plassart, sarcophages de Clazomènes ἐν Bull. Corr. Hell. 1913 σελ. 378 ἑξ.). Ἐν Σάμῳ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ Boehlau (Aus jonischen und italischen Nekropolen σελ. 13) αἱ εὑρεθεῖσαι ὅμοιαι πήλιναι

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

σαρκοφάγοι εἶνε ἐν ἀναλογίᾳ πολὺ ὀλιγώτεραι τῶν τάφων ἄλλων σχημάτων. Οὐδεὶς τῶν εὑρεθέντων ἐν Χίῳ σαρκοφάγων ἔφερεν οἱανδήποτε γραπτὴν κόσμησιν [1], ἀλλ' ὅτι καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχον ὁμοιόσχημοι πήλιναι σαρκοφάγοι μετὰ διακοσμήσεως, ἀξιολόγου μάλιστα, ἀποδεικνύεται ἐκ τεμαχίου εὑρισκομένου ἐν τῇ κατοχῇ τῆς κυρίας Αἰμιλίας Σάρου (δεσποινίδος Αἰμιλίας Ζολώτα), τοῦ ὁποίου εἰκόνα (δυστυχῶς οὐχὶ τελείαν) σταλεῖσάν μοι εὐγενῶς παρὰ τῆς κυρίας Σάρου δημοσιεύω ἐνταῦθα (εἰκ. 5). Ὡς φαίνεται ἐκ ταύτης ἡ περιγραφὴ τοῦ τεμαχίου ἐν Bull. Corr. Hell. ἔ. ά. σελ. 417 εἶνε ἀτελὴς καὶ οὐχὶ ὀρθή, ἀλλ' ἀπέχω καὶ ἐγὼ μὴ ἰδὼν εἰσέτι τὸ πρωτότυπον νὰ προβῶ ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς πληρεστέραν περιγραφὴν καὶ ἐκτίμησιν τοῦ τεμαχίου. Ἡ πρώτη μορφὴ βεβαίως ἐσφαλμένως χαρακτηρίζεται ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν Picard καὶ Plassart ὡς pleureuse, ἀφοῦ εἶνε ἀναμφισβητήτως ἀνδρική.

Εἰκ. 5. Τεμάχιον πηλίνης σαρκοφάγου ἐκ Χίου

Ἡ εὕρεσις ἀττικῶν ληκυθίων ἐν τοῖς τάφοις οὐδόλως ξενίζει ἐν χρόνοις, ὅτε τὰ ἀττικὰ ἀγγεῖα πανταχοῦ σχεδὸν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου εἰσήγοντο, ὅτι δ' ἦσαν καὶ ἄλλως διαδεδομένα ἐν Χίῳ ἀττικὰ ἀγγεῖα μαρτυρεῖ καὶ ἡ εὕρεσις τοῦ ἐν *εἰκόνι 6* παριστανομένου ἀμφορέως, οὗ τὴν φωτογραφίαν ἔχω παρὰ τοῦ φωτογράφου Μ. Χαρτουλάρη, φωτογραφήσαντος τοῦτον παρά τινι Τούρκῳ ἀναχωρήσαντι μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς νήσου ἐκεῖθεν.

Εἰκ. 6. Μελανόμορφος ἀμφορεὺς ἐκ Χίου.

[1] Καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν ἐξ ὧν ἔχομεν τὰς ***Κλαζομενίας σαρκοφάγους***, θὰ ὑπῆρχον καὶ ἀκόσμητοι, ἀλλὰ φυσικῷ τῷ λόγῳ οὔτε φυλάσσονται οὔτε σημειοῦνται αὗται ὑπὸ τῶν ἀνακαλυπτόντων ταύτας τυχαίως ἰδιωτῶν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Β΄. Ναὸς Ἀπόλλωνος ἐν Φάναις. Ὀλίγῳ δυσμικώτερον τοῦ νοτιωτάτου ἄκρου τῆς Χίου (ἀκρωτήριον τῶν Μαστιχοχώρων, κάβο Μάστικο) ὑπάρχει μικρὸς

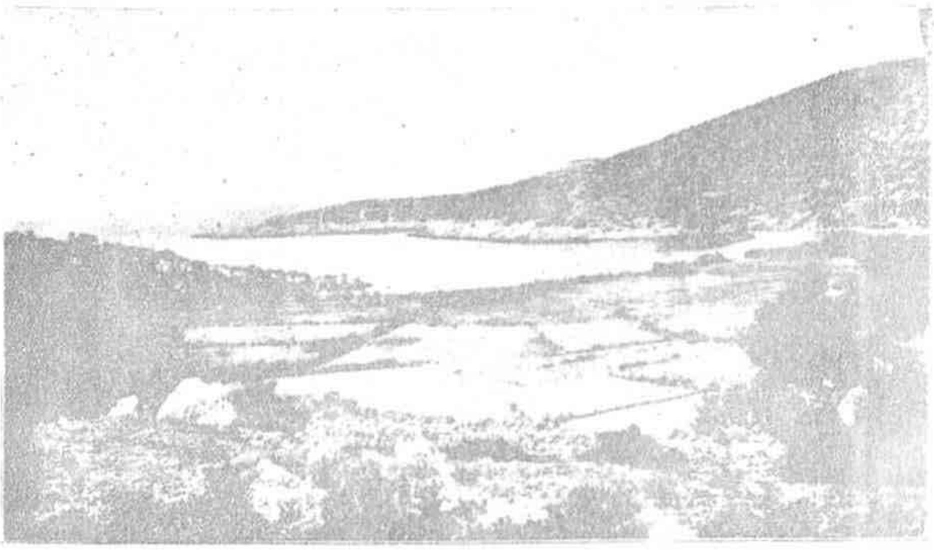

Εἰκ. 7. Λιμὴν Φανῶν.

ὅρμος ἀνοικτὸς μόνον πρὸς Ν (εἰκ. 7) δυνάμενος καὶ σήμερον ἔτι νὰ παράσχῃ ἀσφαλὲς ἀγκυροβόλιον εἰς πλοῖα μετρίου μεγέθους[1]· ἑκατέρωθεν κλείεται ὑπὸ ἀποκρήμνων ὁπωσδήποτε βραχωδῶν ἀκτῶν, ἀλλὰ πρὸ αὐτοῦ ἁπλοῦται μετρίου

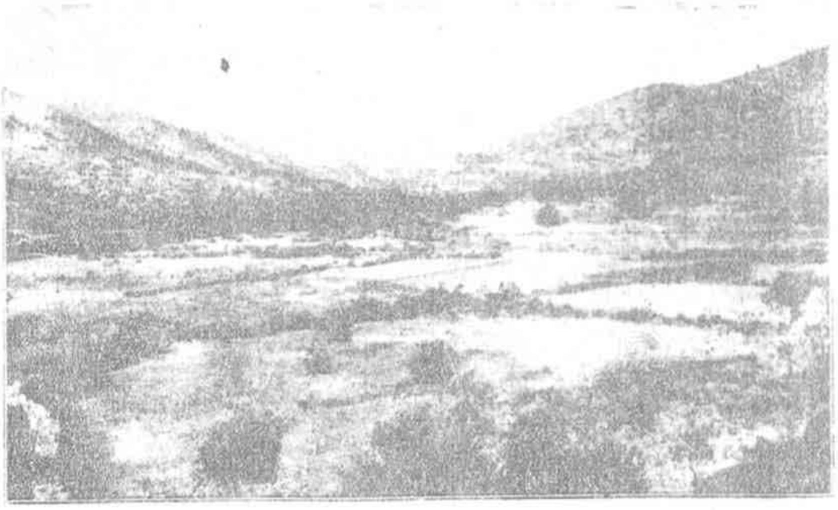

Εἰκ. 8. Κοιλὰς Φανῶν.

μὲν πλάτους ἀλλ᾽ ἱκανῶς βαθεῖα κοιλάς, ἀμμώδης καὶ ἄδενδρος πλησίον τῆς παραλίας, ἀλλ᾽ ἐνδοτέρω κατάφυτος, μάλιστα ὑπὸ ἐλαιῶν (εἰκ. 8). Ἐκ τῶν τριῶν

[1] Ἡ κανονιοφόρος Δέλτα, δι᾽ ἧς ἐπεσκέφθην κατὰ πρῶτον τὴν θέσιν ἠγκυροβόλησεν ἀκινδύνως σχεδὸν παρὰ τὴν ἀκτήν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

πλευρῶν περιβάλλουσι ταύτην ἐπιμήκεις καὶ ἱκανῶς ὑψηλοὶ λόφοι κατεχόμενοι σήμερον ὑπὸ καλλιεργημένων ἐν μέρει καὶ δενδροφύτων ἀγρῶν, ἐν οἷς ἀφθονοῦσι κυρίως αἱ ξυλοκερατέαι· γυμνοὶ ἐντελῶς καὶ πετρώδεις εἶνε καὶ οἱ λόφοι μόνον πλησίον τῆς παραλίας.

Ἀπὸ ξηρᾶς εἶνε προσιτὴ ἡ θέσις ἐκ ΒΔ διά τινος ὀρεινῆς ἀτραποῦ ἐκ τοῦ μίαν περίπου ὥραν μακρὰν κειμένου χωρίου Ὀλύμπων, καὶ ἐκ Β δι' ἀτραποῦ ἀγούσης ἐν μέρει ἐν μέσῳ χαράδρας, δι' ἧς φέρεται ἡ κοίτη χειμάρρου, ἀπὸ τοῦ χωρίου Πυργίου ἀπέχοντος 1 $^1/_2$ ὥραν. Οἱ ἐρχόμενοι ἐκ τῆς πόλεως Χίου διέρχονται διὰ τῆς δευτέρας ὁδοῦ.

Ἡ θέσις ὀνομάζεται σήμερον ***Φανὰ (ἡ** καὶ **τά)**,* ὅπερ ἔμεινεν ἐκ τοῦ ἀρχαίου

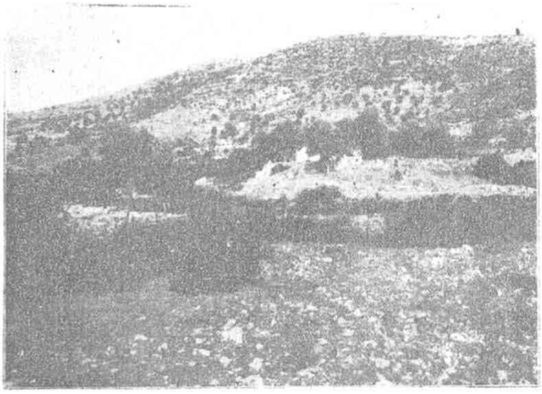

Εἰκ. 9. Ὕψωμα ἱεροῦ Φαναίου Ἀπόλλωνος.

ὀνόματος Φάναι τοῦ χωρίου, περὶ οὗ ὁ Στράβων (645) λέγει, ὅτι ἦτο ***λιμὴν βαθὺς καὶ νεὼς Ἀπόλλωνος καὶ ἄλσος φοινίκων.*** Τὸ διασωθὲν ὄνομα, καὶ ἡ σειρά, καθ' ἣν μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ὁ λιμὴν τῶν Φανῶν καθιστῶσα καταφανές, ὅτι ἐν ταῖς νοτίοις τῆς Χίου ἔκειτο οὗτος οὐδεμίαν καταλείπουσιν, ὡς παρετηρήθη ἤδη ἀμφιβολίαν, ὅτι ἡ ἀνωτέρω περιγραφεῖσα θέσις εἶνε πράγματι αἱ Φάναι τῶν ἀρχαίων· ἡ εὕρεσις τῶν ἐρειπίων μεγαλοπρεποῦς ναοῦ, ὅστις προφανῶς εἶνε ὁ μνημονευόμενος ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ ὁ σχηματισμὸς τῆς κοιλάδος, ἥτις ὡς πεφυλαγμένη ἀπὸ τῶν ψυχρῶν βορείων ἀνέμων καὶ μόνον πρὸς Ν ὀλίγον ἀνοικτὴ ἦτο λίαν κατάλληλος πρὸς φύτευσιν ἄλσους φοινίκων, ἐπικυροῦσιν ἔτι μᾶλλον τοῦτο.

Πέντε λεπτὰ μακρὰν τῆς παραλίας ὑπάρχει μικρὸν ὕψωμα ὀλίγα μόνον μέτρα ἐξέχον ὑπὲρ τὴν κοιλάδα (εἰκ. 9), καὶ ἐρειδόμενον ἐπὶ τῆς ὑπωρείας τοῦ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἀποκλείοντος ταύτην ἐξ Ἀνατολῶν λόφου· ἐπὶ τούτου διατηρεῖται ἡ μικρὰ ἐκκλησία τῶν Ἁγ. Θεοδώρων, πέριξ δὲ ταύτης σῴζονται τὰ ἐρείπια παλαιοτέρας βυζαντιακῆς ἐκκλησίας, καὶ τὰ λείψανα τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Φάναις.

Σκοπὸς τῆς πρώτης μου ἀνασκαφῆς ἐν Φανᾷ ἦτο κυρίως νὰ ἐξακριβώσω, ἂν ἐσῴζετό τι ἐν τῇ ἀρχικῇ θέσει ἐκ τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ ἀρχαίου ναοῦ, καθόσον οἱ σῳζόμενοι καὶ σήμερον ἔτι δι᾽ ἀρχαίων λίθων ᾠκοδομημένοι τοῖχοι, οὓς ὁ Fustel de Coulanges ἐξέλαβεν ὡς τοίχους τοῦ σηκοῦ τοῦ ἀρχαίου ναοῦ, ἦσαν οἱ τοῖχοι τῆς ἐρειπιωθείσης βυζαντιακῆς ἐκκλησίας.

Λείψανον ἀρχαίου κτίσματος καταφανὲς ἦτο μόνον μέρος τοῦ κατωτέρω περιγραφομένου τοίχου τοῦ περιβόλου κατὰ μῆκος τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς

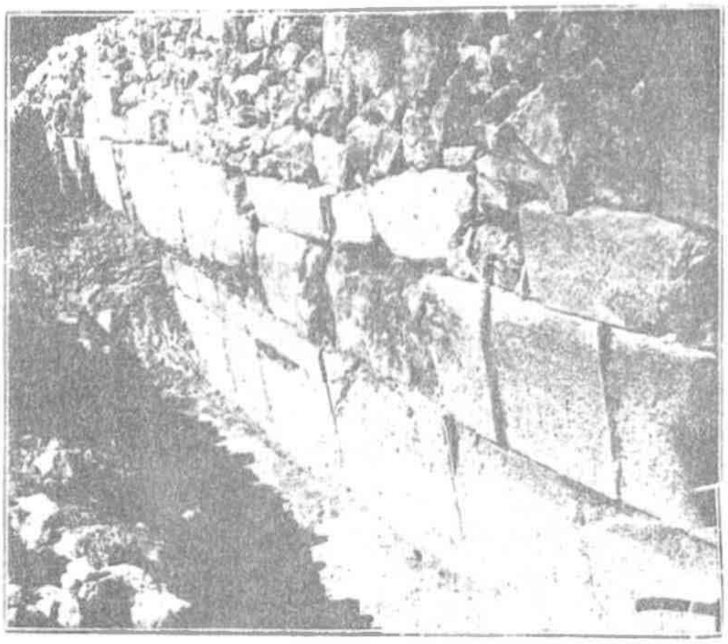

Εἰκ. 10. Νοτιοδυτικὸς τοῖχος περιβόλου ἱεροῦ Ἀπόλλωνος ἐν Φάναις.

βάσεως τῆς νοτίου πλευρᾶς τοῦ ὑψώματος διευθυνόμενον περίπου ἐκ ΒΑ κατ εὐθεῖαν γραμμὴν καὶ ἕτερον τμῆμα τοῦ αὐτοῦ περιβόλου κατὰ μῆκος τοῦ νοτίου ἄκρου τῆς βάσεως τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς τοῦ ὑψώματος διευθυνόμενον περίπου πρὸς Βορρᾶν. Ὁ Conze (ἔ. ἀ.) εἶχε σημειώση τὸ πρῶτον τμῆμα μόνον ὡς ***μέρος ἀρχαίου θεμελίου.***

Ἐπεχείρησα ἐν πρώτοις τὴν τελείαν ἀποκάλυψιν τοῦ σῳζομένου ἀρχαίου τοίχου κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς βάσεως τῆς νοτίου πλευρᾶς τοῦ ὑψώματος, καὶ ἐβεβαίωσα, ἐν μέρει δι᾽ ὅλως ἐπιπολαίου σκαφῆς, ὅτι σῴζεται ὅλη ἡ συνέχεια τούτου μέχρι τοῦ δυσμικοῦ ἄκρου τῆς νοτίου βάσεως τοῦ λόφου, ἔνθα ἑνοῦται πρὸς τὸ ἕτερον ὁρατὸν καὶ πρὸ τῆς ἐργασίας μου τεμάχιον ἀρχαίου τοίχου, ὅπερ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

διευθύνεται περίπου πρὸς Βορρᾶν. Ἀνεῦρον ἐπίσης καὶ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ τοίχου καὶ ἐξηκρίβωσα, ὅτι οὗτος κάμπτεται ἐκεῖ κατ' ὀρθὴν περίπου γωνίαν, καὶ συνεχίζεται πάλιν πρὸς Βορρᾶν. Ἀπεδείχθη δηλαδὴ διὰ τῆς σκαφῆς ταύτης, ὅτι οἱ σῳζόμενοι ἀρχαῖοι τοῖχοι ἀπετέλουν μέρη τετραγωνικοῦ πιθανώτατα κτίσματος, οὗτινος ἡ μία πλευρά, ἡ νοτία, ἔχει μῆκος 53, 50, ἡ δὲ δυσμικὴ ἀπεκαλύφθη ἐν μέρει μέχρι μήκους 50 μέτρων καὶ πλέον, ἀλλ' ἦτο καὶ αὕτη ὡς καὶ ἡ ἀνατολικὴ ἱκανῶς μακροτέρα· τῆς βορείου πλευρᾶς ἡ θέσις δὲν ἀνευρέθη εἰσέτι. Τὸ μέγεθος τοῦ κτίσματος, ἡ θέσις περὶ τὴν βάσιν τοῦ ὑψώματος, ἀκόμη δὲ καὶ ὁ τρόπος τῆς οἰκοδομίας τούτου διὰ μεγάλων λίθων φρουριοειδῶς, καθιστῶσι φανερόν, ὅτι τοῦτο εἶνε ὁ περίβολος τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ, δοθέντος ὅτι ἐπὶ τῆς κορυφῆς περίπου τοῦ ὑψώματος, ἔνθα ἐκτίσθη ἡ βυζαντιακὴ ἐκκλησία, ἔκειτο καὶ ὁ ἀρχαῖος ναός.

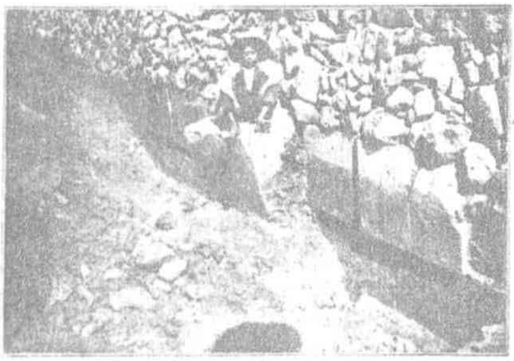

Εἰκ. 11. Δυτικὸς τοῖχος περιβόλου ἱεροῦ Ἀπόλλωνος ἐν Φάναις.

Δείγματα τῶν τοίχων τοῦ περιβόλου δημοσιεύονται ἐν *εἰκόνι 10* τῆς ΝΔ πλευρᾶς, καὶ ἐν *εἰκόνι 11* τῆς δυσμικῆς. Εἶνε ἀμφότεροι σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου κατ' εὐθεῖς δόμους ἐκτισμένοι, ὧν οἱ κατώτεροι δύο εἶνε μεγαλείτεροι, πλὴν ἐν μικρῷ τμήματι τοῦ νοτιοδυτικοῦ τοίχου (εἰκ. 10), ἔνθα ὁ κατώτατος δόμος εἶνε ἐκτισμένος διὰ λίθων ὀλίγῳ μικροτέρων τῶν λοιπῶν τῆς αὐτῆς σειρᾶς, οἵτινες συμπληροῦνται μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ δόμου δι' ἄλλων ἔτι μικροτέρων λίθων.

Ὡς βάσις τοῦ τοίχου χρησιμεύει προεκβεβλημένη κατά τι σειρὰ μεγάλων λίθων ἱδρυμένων ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους, ὧν μόνον ἡ ἄνω ἐπιφάνεια εἶνε ἐπιμελῶς ὡριζοντιωμένη. Οἱ λίθοι εἶνε οἱ ἐγχώριοι, μαρμαροειδεῖς, κυανόφαιοι τιτανόλιθοι, οἵτινες ὑπάρχουσι πολλαχοῦ τῆς νήσου, ἐλατομήθησαν δ' ὡς φαίνεται, ἐκ τῶν ἐγγὺς κειμένων ἀρχαίων λατομείων, ὧν σῴζονται εἰσέτι λείψανα. Διαφορὰ τῶν ἀποκαλυφθέντων τοίχων τῶν δύο πλευρῶν τοῦ περιβόλου ὑπάρχει μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι οἱ λίθοι τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς εἶνε τελειότερον εἰργασμένοι ἀφαιρεθέντος ἐκ τούτων καὶ τοῦ μικροῦ ἐξέργου, ὅπερ, ὡς φαίνεται καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος 10, ἔμεινεν ἐπὶ τῶν λίθων τῆς νοτιοδυτικῆς πλευρᾶς. Ἡ διαφορὰ αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν καταφανεστέραν θέσιν τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἔφερεν ἐκ τοῦ λιμένος εἰς τὴν πόλιν, ἐνῶ ἡ νοτιοδυτικὴ πλευρὰ κατέληγεν ἐπὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τοῦ παρακειμένου λόφου καὶ ἐπομένως οὐδεμία διάβασις ὑπῆρχε παρὰ ταύτην. Σημειωτέον δ' ὅμως, ὅτι τὸ βορειότερον ἀποκαλυφθὲν ἐν μέρει τμῆμα τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς τοῦ περιβόλου εἶνε διὰ μικροτέρων λίθων καὶ ἱκανῶς ἀμελέστερον εἰργασμένον, εἶνε δ' ὡς ἐκ τούτου καταφανὲς ὡς ἔργον ὑστερωτέρας ἐπισκευῆς.

Εἰς τὸν ὁρισμὸν τῆς ἡλικίας τοῦ περιβόλου βοηθοῦσιν ἡμῖν τὰ πλησίον τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς εὑρεθέντα πράγματα, ἔνθα τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος ἐσῴζετο ἀμετακίνητον εἰς ὕψος ἑνὸς περίπου μέτρου, διότι ἡ ἀροτρίωσις τοῦ χώρου ἔφθανεν εἰς μικρὸν μόνον βάθος ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἐπιφάνειαν. Ἀνωτάτω τὸ ἀρχαῖον τοῦτο ἔδαφος ἦτο σκληρότατον, καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ μεγάλων χαλικίων καὶ ἄλλων μετρίου μεγέθους λίθων μεμιγμένων μετὰ χώματος, ἀπὸ τοῦ ὕψους δὲ περίπου τοῦ κατωτάτου δόμου ἦτο τὸ ἔδαφος ὀλίγον μαλακώτερον, μέλαν, ἴσως ἐξ ἀπορριμμάτων πυρῶν, καὶ περιεῖχε πολλὰ τεμάχια ἀγγείων, ἐν οἷς διεκρίνοντο πρὸ πάντων τεμάχια ***μεγαρικῶν*** σκύφων ἄνευ τινὸς διακριτικῆς κοσμήσεως, εὑρέθη δὲ καὶ ἓν τμῆμα ἀτρακτοειδοῦς ἀγγείου, καὶ ἓν πολὺ μικρὸν τεμάχιον μαρμαρίνης στήλης ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ ἄκρου ἐπιγραφῆς στοιχηδὸν διὰ γραμμάτων τῶν ἀρχῶν τῆς 4ης ἑκατονταετηρίδος γεγραμμένης, ἧς σῴζονται μόνον τὰ ἑξῆς ΘΑ

ΥΣ

ΔΕ

Ι Ε

Πλησιέστερον πρὸς τὸ ἔδαφος ἐπλεόναζον τεμάχια ἀγγείων μετὰ μέλανος γανώματος, ἐν οἷς καὶ ἓν φέρον μέρος εἰκόνος ἐρυθρομόρφου πάνθηρος. Ἐκ τούτων δύναταί τις νὰ ἐξαγάγῃ τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα, ὅτι ὁ περίβολος ἦτο ἤδη ἐκτισμένος κατὰ τὴν 5ην π. Χ. ἑκατονταετηρίδα.

Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐπικυροῦται καὶ ἐκ τοῦ ἀκολούθου εὑρήματος. Εἰς ἀπόστασιν τεσσάρων περίπου μέτρων ἀπὸ τοῦ νοτιοδυτικοῦ ἄκρου τοῦ περιβόλου, ἐγγύτατα πρὸς τὸν τοῖχον καὶ μικρὸν ἄνωθεν τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εὑρέθησαν ἐντὸς μικρᾶς πηλίνης οἰνοχόης πεντήκοντα ἐννέα ἀργυρᾶ χιακὰ νομίσματα. Εἶνε ταῦτα (εἰκ. 12) δίδραχμα καὶ τετρώβολα γνωστῶν τύπων τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ μέσου τῆς 5ης ἑκατονταετηρίδος (Babelon, Traité des monnaies πίν. 12), τοῦτο δὲ κατὰ τὴν γνώμην μου εἶνε μαρτύριον, ὅτι τότε περίπου κατετέθησαν πρὸς ἀπόκρυψιν, ἢ κατέπεσον ἐκεῖ, ἄρα ὄχι μόνον ἦτο ἐκτισμένος τότε ὁ περίβολος, ἀλλὰ καὶ ἐκαλύπτετο ἤδη τὸ κατώτατον αὐτοῦ μέρος δι' ἐπιχώσεως σχηματισθείσης ἐκ τῆς ἀπορρίψεως διαφόρων ἀχρήστων πραγμάτων ἐκ τοῦ ἱεροῦ εἰς τὴν οὐχὶ τόσον προσιτὴν γωνίαν, ἥτις ἐσχηματίζετο ἐκεῖ διὰ τοῦ παρακειμένου λόφου καὶ τοῦ περιβόλου τοῦ ἱεροῦ. Καὶ ὁ ἐκ τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων χαλκοῦς γρὺψ τῆς *εἰκόνος 13* (ὕψ. 0.17) εὑρέθη ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου (Ἰωάν. Γιαννίρη ἐκ τοῦ χωρίου Ὀλύμπων) τοῦ χώρου παρὰ τὸν περίβολον οὐχὶ μακρὰν τῆς θέσεως, ἐν ᾗ ἔγεινεν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

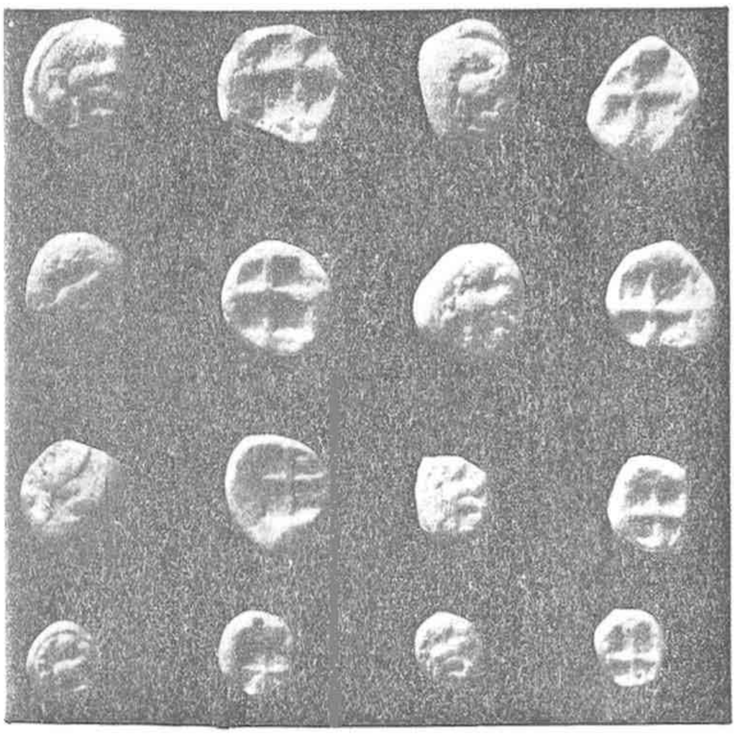

Εἰκ. 12. Ἀργυρᾶ χιακὰ νομίσματα.

ἡ δοκιμαστικὴ ἡμῶν ἀνασκαφή. Ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῆς εἰκόνος, εἶνε λαμπρὸν δεῖγμα γρυπὸς τοῦ γνωστοῦ πρὸ πάντων ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ὀλυμπίας τύπου, ὅστις ἐχρησίμευεν ὡς κόσμημα παρὰ τὰ χείλη λέβητος τρίποδος, ἀναθήματος καταλληλοτάτου εἰς ἱερὸν Ἀπόλλωνος.

Εἰκ. 13. Γρὺψ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Φάναις.

Μικρὰ σκαφὴ ἔσωθεν τῆς νοτιοδυτικῆς γωνίας τοῦ περιβόλου ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ θέσις εἶχε καταληφθῆ κατὰ τοὺς πρώτους πιθανώτατα χριστιανικοὺς χρόνους ὑπὸ ἰδιωτικῶν οἰκημάτων, ἐντὸς τῶν ἐρειπίων τῶν ὁποίων εὑρίσκονται ἄφθονα τεμάχια τῶν χαρακτηριστικῶν εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους οἰκιακῶν σκευῶν, ἰδίᾳ δὲ ἀβαθῶν πινακίων καὶ λοπάδων κατεσκευασμένων κατ᾽ ἀπομίμησιν τῶν ἐκ terra sigillata ἀγγείων. Ἔξωθεν τοῦ νοτιοδυτικοῦ ἄκρου τοῦ περιβόλου εὑρέθησαν ἐν σωρῷ σχεδὸν σφόνδυλοι κιόνων (διαμ. 0.50 - 0.60) ἀρραβδώτων, ἐξ ἐγχωρίου πώρου προερχόμενοι ἐξ οἰκοδομήματος ἀγνώστου μέχρι τοῦδε.

Ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τοῦ ἱεροῦ, ἔσωθεν τοῦ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

περιβόλου δοκιμαστικαὶ σκαφαὶ ἐπὶ διαφόρων σημείων ἀπεκάλυψαν τὰ ἑξῆς.

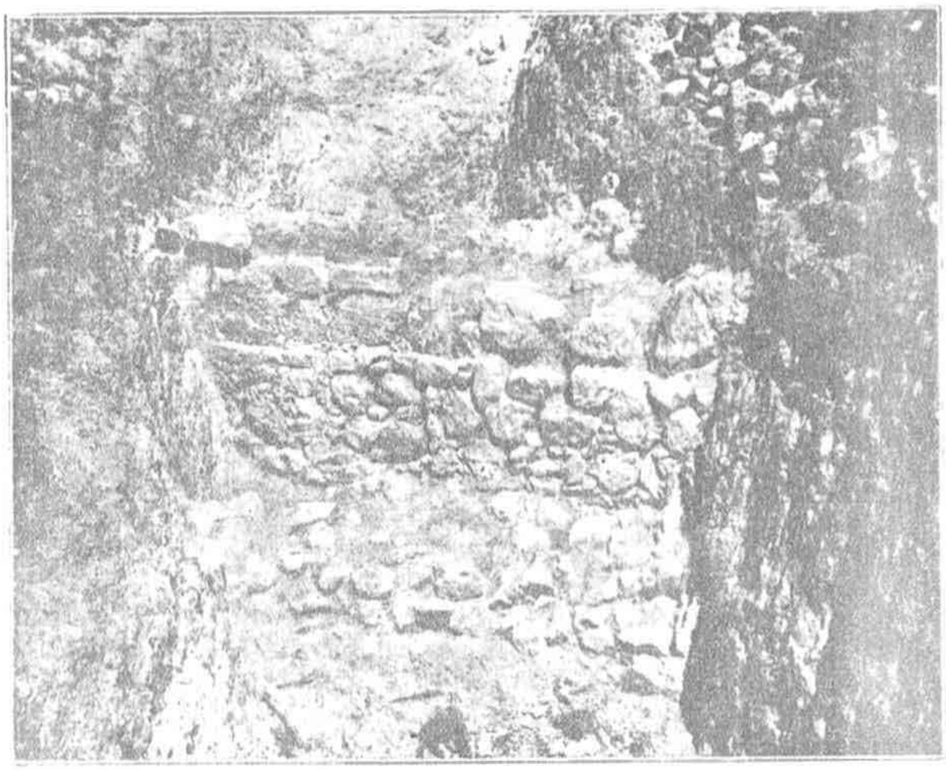

Εἰκ. 14. Ἀρχαιότερον ἀνάλημμα ἐν ἱερῷ Ἀπόλλωνος ἐν Φάναις.

Ἐντὸς τάφρου, ἣν ἤνοιξα καθέτως πρὸς τὸ σῳζόμενον νοτιοδυτικὸν θεμέλιον τῆς παλαιᾶς βυζαντιακῆς ἐκκλησίας, ἐν τῷ μέσῳ περίπου μεταξὺ τούτου καὶ

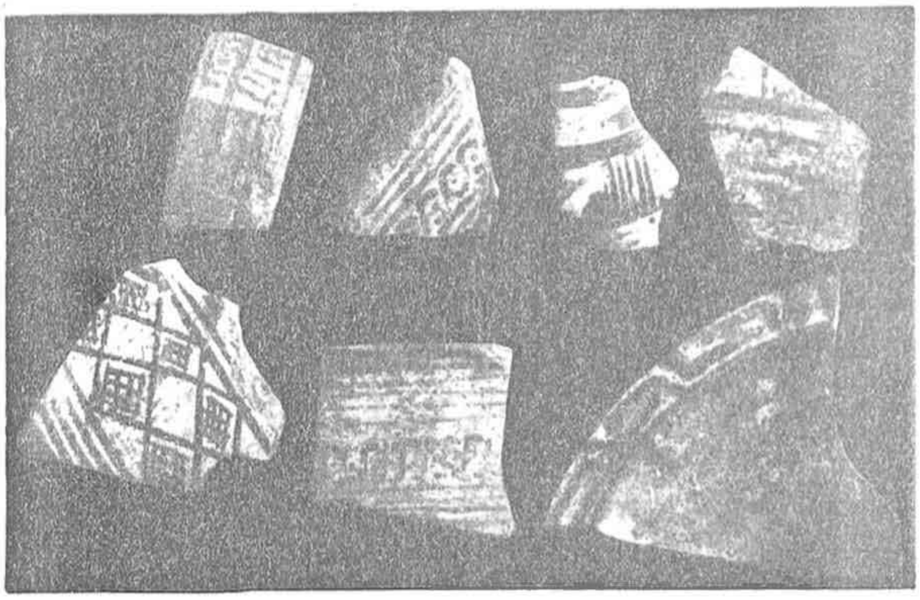

Εἰκ. 15. Τεμάχια γεωμετρικῶν ἀγγείων.

τοῦ περιβόλου ἀνεῦρον τμῆμα ἀναλημματικοῦ τοίχου, ἀπέχον 2 μ. περίπου ἀπὸ τοῦ θεμελίου τῆς βυζαντιακῆς ἐκκλησίας καὶ διευθυνόμενον παραλλήλως πρὸς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τὸν τοῖχον τοῦ περιβόλου. Τοῦτο (εἰκ. 14) εἶνε ἐκτισμένον διὰ λίθων ἀκατεργάστων μετρίου μεγέθους, τὸ δὲ θεμέλιον αὐτοῦ εἶνε κατά τι πλατύτερον σχηματιζομένου εἴδους βαθμίδος, καθ' ὃ σημεῖον ἄρχεται ἄνωθεν τούτου ὁ καταφανὴς τοῖχος, εἶνε δὲ καὶ αὐτὸ τὸ θεμέλιον ἱδρυμένον ἐπὶ στρώσεως πολὺ πλατυτέρας ἐκ λίθων κατὰ σειρὰν σεσωρευμένων.

Ἐν τῇ ἐπιχώσει πρὸ τοῦ ἀναλήμματος τούτου εὑρέθησαν τεμάχια γεωμετρικῶν ἀγγείων, ὧν δείγματά τινα παρέχει ἡ *εἰκὼν 15*. Χαρακτηριστικὸν τούτων εἶνε τὸ λευκὸν ἢ κιτρινωπὸν ἐπάλειμμα τῆς ἐπιφανείας· τὰ κοσμήματα γράφονται διὰ γανώματος καστανωποῦ ἢ ἐντόνου ἐρυθροῦ χρώματος. Ὀλίγα τεμάχια φιάλης ἔχουσιν ἐπὶ μὲν τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τὴν λευκὴν ἀλοιφὴν καὶ τὰ κοσμήματα γεγραμμένα διὰ μέλανος γανώματος, ἐπὶ δὲ τῆς ἐσωτερικῆς τὸ μέλαν γάνωμα καὶ ἐπὶ τούτου κοσμηματικὰς γραμμὰς διὰ λευκοῦ χρώματος.

Εἰκ. 16. Πόρπη καὶ ἐνώτιον χαλκᾶ.

Ἐν τῇ αὐτῇ θέσει μετὰ τῶν ἀγγείων εὑρέθησαν πρὸς τούτοις καὶ ἡ ἐν *εἰκόνι 16* χαλκῆ πόρπη καὶ τὸ χαλκοῦν ἐνώτιον, ὧν ἀμφοτέρων τὸ σχῆμα μαρτυρεῖ τὴν ἐν γεωμετρικοῖς χρόνοις κατασκευὴν (βλ. Furtwängler Aegina πίν. 166, 22 καὶ Ath. Mitt. 1903, 232 εἰκ. 76). Καὶ τὸ αἰγυπτιακὸν εἰδώλιον τῆς *εἰκόνος 17* προέρχεται ἐκ τῆς αὐτῆς θέσεως, ὡς καὶ εἷς μικρὸς σκαραβαῖος, καὶ ἕτερον ἐφθαρμένον σκαραβαιοειδὲς ἐν μορφῇ κεφαλῆς κριοῦ. Εἶνε τὸ μὲν εἰδώλιον (ὕψ. 0.07) ἐκ πορσελάνης καὶ ἔχει ὑαλώδη λευκὴν τὴν ἐπιφάνειαν· παριστᾷ γυναῖκα γυμνήν· τὰ ἄκρα τῶν μαστῶν καὶ ἡ περὶ τὸ αἰδοῖον χώρα εἶνε μέλανα, ὡς εἶνε καὶ ἡ κόμη, ἥτις φθάνει μέχρι τοῦ τραχήλου· κατὰ μῆκος τοῦ νώτου ὑπάρχει ἡ συνήθης στήλη μετὰ μικρᾶς ὀπῆς. Ὁ σκαραβαῖος (μῆκ. 0.013 περ.) ἐκ κυανῆς σκληρᾶς ὑαλομάζης, φέρει παράστασιν δύο ἀντωπῶν λεόντων, οἵτινες καθήμενοι ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ὀρθοῦσι τὰ πρόσθια σώματα, καὶ στρέφουσι τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω, ἐνῶ ἔχουσιν εὐρέως ἀνεῳγμένον τὸ στόμα. Καὶ τῶν αἰγυπτιακῶν τούτων πραγμάτων ἡ συνεύρεσις μετὰ γεωμετρικῶν ἑλληνικῶν ἔργων δὲν εἶνε ἀσυνήθης. Οὕτω ὁρίζεται διὰ τῶν ἀνωτέρω καὶ τοῦ ἀναλήμματος ἡ ἡλικία, προκύπτει δ' ἀσφαλὲς συμπέρασμα, ὅτι ἤδη κατὰ τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους ὑπῆρχεν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἱερόν, ὅπερ βραδύτερον, πρὸ τῆς 5ης ἴσως ἑκατονταετηρίδος, ἀνεκαινίσθη ἐπεκταθέντος δι' ἐπιχώσεως καὶ τοῦ φέροντος αὐτὸ ὑψώματος, καὶ συνεπῶς καὶ τοῦ περιβόλου.

Εἰκ. 17. Εἰδώλιον ἐκ πορσελάνης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἐπὶ τοῦ χώρου, ὃν κατέχει τὸ ἐρείπιον τῆς παλαιᾶς βυζαντιακῆς ἐκκλησίας πρόχειροι σκαφαὶ ἀπεκάλυψαν ἐν μέρει τὴν στρῶσιν τοῦ νάρθηκος ἐκ τετραγωνικῶν μετρίου πάχους πωρίνων πλακῶν. Τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων τῆς ἐκκλησίας

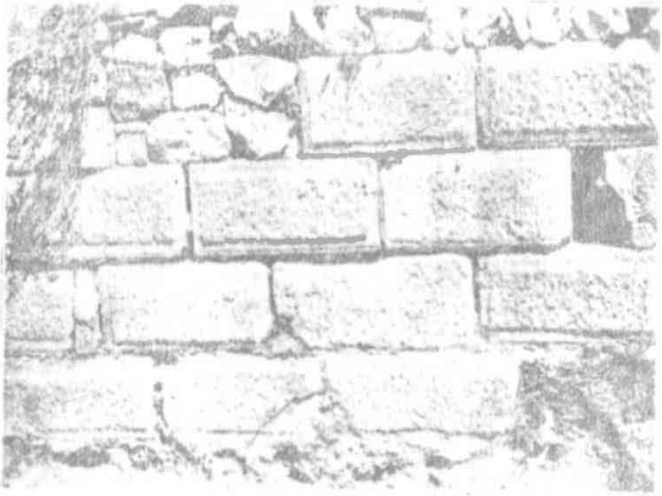

Εἰκ 18. Τοῖχος βυζαντιακῆς ἐκκλησίας.

ἦσαν ἤδη καὶ πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς ὁρατὰ διάφορα μέρη, ὡς φαίνεται δ', εἶνε ἐκτισμένα διὰ λίθων τοῦ περιβόλου τοῦ ἱεροῦ· ἐκ τῆς νοτιανατολικῆς πλευρᾶς τῆς ἐκκλησίας σώζεται μέρος τοῦ τοίχου (εἰκ. 18) εἰς ὕψος 1.80 μ. περίπου· οἱ λίθοι, δι' ὧν εἶνε ἐκτισμένον, εἶνε πάντες σχεδὸν ὁμοειδεῖς, ὀρθογωνικοὶ (μήκ. 1.15-0.97 καὶ ὕψ. 0.45) καὶ ἔχουσιν ὀρθογωνικὴν ἔξεργον ἐπιφάνειαν, περιβαλλομένην ὑπὸ εἴδους πλαισίου λειότερον εἰργασμένου κατὰ τὰ ἄκρα τῶν λίθων· ἐκ τίνος οἰκοδομήματος ἐλήφθησαν οὗτοι δὲν εἶνε γνωστόν.

Εἰκ. 19. Τεμάχιον βυζαντιακοῦ ἀγγείου.

Εἰς μικρὸν βάθος ὑπὸ τὴν στρῶσιν τῆς ἐκκλησίας ἀνευρέθη τὸ φυσικὸν ἔδαφος τοῦ λόφου, ὅστις ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τοῦ ὅλου ὑψώματος τοῦ ἱεροῦ, ἀλλ οὐδαμοῦ εὑρέθη ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ θέσει ἴχνος τι τοῦ διὰ τῆς βυζαντιακῆς ἐκκλησίας ἀντικατασταθέντος ἀρχαίου κτίσματος.

Τὸ ἐν *εἰκόνι 19* μικρὸν τεμάχιον ἀγγείου βυζαντιακῶν χρόνων, ἐκ τοῦ κέντρου ὑψίποδος πινακίου, ἐφ' οὗ παρίσταται πτηνὸν καὶ κλαδοειδὲς κόσμημα,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

εὑρέθη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Τὸ ἀγγεῖον εἶχεν ἔξωθεν λευκοκίτρινον ἀραιὸν χρίσμα· ἡ παράστασις εἶνε ἐλαφρῶς ἔκτυπος, καὶ καλύπτεται ὑπὸ κιτρίνης ὑαλώδους ἀλοιφῆς, τὸ δ' ἔδαφος τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ἀγγείου παρὰ τὴν εἰκόνα ἔχει γανωματῶδες καστανοῦν ἐπάλειμμα.

Ἐν τῷ ἀγρῷ, νοτίως σχεδόν, παρὰ τὸν ναὸν ἔγεινεν ὁμοίως μικρὰ σκαφή, ἀπεκαλύφθη δ' ἐκεῖ μόνον μέρος τοίχου, πιθανῶς νεωτέρου βυζαντιακοῦ περιβόλου, ἐν ᾧ ἦτο ἐντετειχισμένη ἡ βάσις ἑνὸς τῶν κιόνων τοῦ ναοῦ (εἰκ. 20), περὶ ἧς θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω· καὶ ἐκεῖ τὸ φυσικὸν ἔδαφος τοῦ λόφου εὕρηται εἰς βάθος 0.60-0.70 ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἐπιφάνειαν.

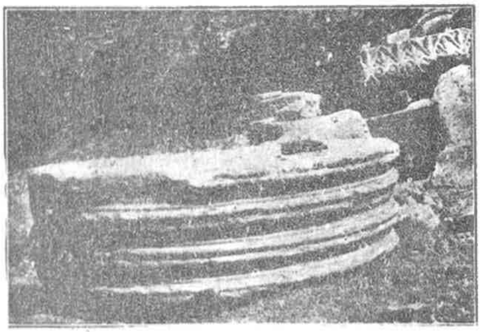

Εἰκ. 20. Βάσις κίονος ναοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Φάναις.

Ἀνατολικώτερον τοῦ ἀγροῦ τούτου ἐν ἑτέρῳ ἀγρῷ ἀπέχοντι 15 μ. περίπου τῆς βυζαντιακῆς ἐκκλησίας ἀπεκαλύφθησαν μέρη βυζαντιακῶν οἰκημάτων, ὧν οἱ τοῖχοι εἶνε ἐκτισμένοι ἐξ ὁλοκλήρου δι' ἀρχαίων λίθων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ ἐν εἰκόνι 21 μαρμαρίνη κυματιοφόρος πλάξ. Εἷς τοῖχος ἀπετελεῖτο ὅλος σχεδὸν ἐκ σφον-

Εἰκ. 21. Πλὰξ κυματιοφόρος ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Φάναις.

δύλων μαρμαρίνων κιόνων (εἰκ. 22), κατὰ δὲ τὰς πληροφορίας τῶν χωρικῶν ἡ θέσις αὕτη κυρίως ἐχρησίμευσε πρὸς προμήθειαν μαρμάρων διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῶν ἐκκλησιῶν τῶν πέριξ χωρίων· καὶ περὶ ἐπιγραφῶν δὲ εὑρεθεισῶν ἐκεῖ πολλὰ λέγονται ὑπὸ τῶν χωρικῶν.

Ἐντὸς τῶν κτισμάτων τούτων εὑρέθησαν διάφορα πολὺ ἐφθαρμένα βυζαντιακὰ νομίσματα· ἓν τούτων εἶνε εἰκοσανούμμιον τοῦ αὐτοκράτορος Φωκᾶ, καὶ ἄλλο τεσσαρακοντανούμμιον Ἰουστίνου τοῦ Α΄.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Πρὸς δυσμὰς τῆς κόγχης τῆς παλαιᾶς βυζαντιακῆς ἐκκλησίας, πέντε περίπου μέτρα μακρὰν ταύτης, ἐπὶ ἐδάφους ἱκανῶς χαμηλοτέρου κατώρθωσα τέλος νὰ ἀνακαλύψω ἐν τῇ ἀρχικῇ θέσει σπουδαῖον λείψανον τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ, καὶ δὴ ἀναμφιβόλως τὸ θεμέλιον αὐτοῦ τοῦ ναοῦ. Ἀνεσκάφη μόνον ἡ βορειοδυτικὴ γωνία τούτου εἰς ἔκτασιν 8.50 περίπου πρὸς ΒΑ, καὶ 3.50 περίπου πρὸς ΝΔ, εἶνε δὲ ἄγνωστον ἂν σῴζεται καὶ ἡ συνέχεια πρὸς τὰς αὐτὰς διευθύνσεις, διότι μετὰ ταῦτα συναντᾷ τοῦτο τὸν ὑψούμενον πυρῆνα τοῦ λόφου, καὶ θὰ ἐσυνεχίζετο ἐπίσης ὑψηλότερον, ἔνθα ἴσως κατεστράφη ἐξ ὁλοκλήρου, ὅτε ᾠκοδομήθη ἡ βυζαντιακὴ ἐκκλησία. Τοῦτο θὰ δειχθῇ διὰ μελλούσης σκαφῆς.

Εἰκ. 22. Σφόνδυλοι κιόνων ναοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Φάναις.

Τὸ πάχος τοῦ εὑρεθέντος τοίχου 2.20 μ., καὶ ἡ θέσις αὐτοῦ ἐκεῖ, ἔνθα περίπου ἀνεμένετο ὁ ναός, ἀποδεικνύουσιν ἀσφαλῶς, ὅτι οὗτος εἶνε αὐτοῦ τοῦ ναοῦ τὰ θεμέλια (εἰκ. 23). Εἶνε δὲ ταῦτα ἐκτισμένα διὰ μεγάλων πλακωδῶν λίθων, πωρίνων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὧν σῴζονται ἐνιαχοῦ μέχρι τεσσάρων δόμων ὕψους ἐν ὅλῳ 1.25 περίπου. Πολλοὶ τῶν λίθων φαίνονται, ὅτι ἔχουσι ληφθῇ ἐκ παλαιοτέρου κτίσματος. Πλησίον καὶ τοῦ θεμελίου τούτου εὑρέθησαν ἐν τῷ βάθει ἐλάχιστα τεμάχια γεωμετρικῶν ἀγγείων. Ὀλίγῳ δυσμικώτερον ἀνεκαλύφθη καὶ τμῆμα μικροῦ τοίχου πολυγωνικῆς σχεδὸν ὄψεως, τοῦ ὁποίου τὸν προορισμὸν δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω μὴ ἐξετάσας εἰσέτι ἀρκούντως τὴν θέσιν.

Ὁ ναός. Ἡ ἀνασκαφή μου ἀπέδειξεν, ὅτι δυστυχῶς ὁ ἀρχαῖος ναὸς εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον, ἴσως καὶ μέχρι τῶν θεμελίων κατεστραμμένος, παρέσχεν ὅμως εὑρήματα, ἐξ ὧν ἀρυόμεθα ὀλίγας εἰδήσεις περὶ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ τρόπου τῆς οἰκοδομῆς του. Ἐντὸς τοῦ τοίχου βυζαντιακοῦ κτίσματος (ἴδ. ἀνωτ. σελ. 81) εὑρέθη ἐν πρώτοις ἡ ἰωνικὴ βάσις τῆς εἰκόνος 20. Ἔχει διάμ. περίπου 1.10, ὕψ. 0.27, καὶ φέρει ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἄνω ἐπιφανείας ὀπὴν πλάτ. 0.05 περίπου. Κατὰ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τὸ σύστημα τῶν βάσεων τοῦ νεωτέρου ναοῦ τῆς Ἥρας ἐν Σάμῳ καὶ τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Ἐφέσῳ ἀποτελεῖται καὶ αὕτη ἐξ ἐπαλλήλων τροχίλων, ἀλλ' ἐνῷ αἱ Σαμιακαὶ ἔχουσιν ἓξ τοιούτους τροχίλους ἡ ἡμετέρα ἀποτελεῖται μόνον ἐκ τεσσάρων, φαίνεται δὲ καὶ ἄλλως ἐν συγκρίσει πρὸς ἐκείνην μᾶλλον ἀνεπτυγμένη· οἱ τροχίλοι εἶνε βαθύτεροι, καὶ οἱ χωρίζοντες αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων δακτύλιοι εἶνε παχύτεροι, σχηματίζονται δ' οὕτω ἐντονώτεραι σκοτίαι· μεθ' ὅλα ταῦτα ὅμως καὶ τῆς χιακῆς βάσεως ἡ μορφὴ ἔχει εἰσέτι ἀρχαϊκὸν χαρακτῆρα.

Τοῖχός τις βυζαντιακοῦ κτίσματος ἦτο, ὡς εἶπον ἤδη ἀνωτέρω (σελ. 82 εἰκ. 22), ἐκτισμένος ἐξ ὁλοκλήρου διὰ σφονδύλων ἀρραβδώτων μαρμαρίνων κιόνων, ἐστη-

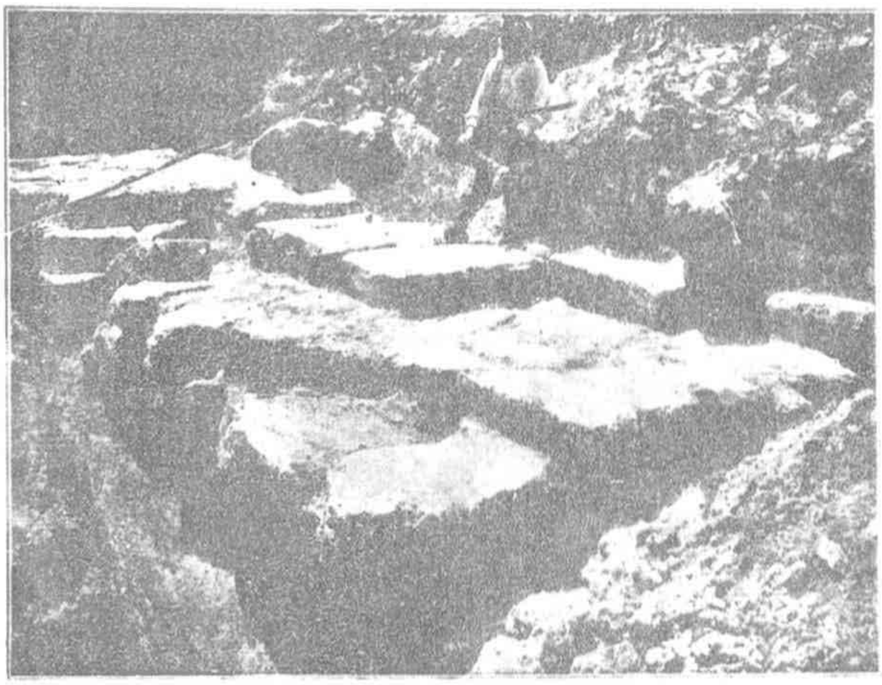

Εἰκ. 23. Θεμέλιον ναοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Φάναις.

μένων κατὰ σειρὰν ἐπὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν. Ἡ διάμετρος τούτων εἶνε μεταξὺ 0.76 καὶ 0.80 καὶ τὸ ὕψος ἀπὸ 0.30 μέχρι 0.50 περίπου. Ἡ περιφέρεια αὐτῶν εἶνε ἐπιπολαίως ἐσφυροκοπημένη, αἱ δὲ βάσεις πολὺ ἐπιμελέστερον εἰργασμέναι ἔχουσι κατὰ τὸ ἄκρον λελεασμένην ἀναθύρωσιν πλάτ. 0.07 περίπου καὶ τὴν λοιπήν, ὀλίγῳ βαθυτέραν, ἐπιφάνειαν τραχεῖαν· ἐν τῷ κέντρῳ ὑπάρχει ὀπὴ πλάτους 0.045 - 0.05, ἐφ' ἑνὸς δ' ἐκ τούτων καὶ τὸ περίεργον ὅμοιον πρὸς διπλοῦν πέλεκυν τεκτονικὸν σῆμα ⧖.

Ἡ ἀναλογία τοῦ μεγέθους τῶν σφονδύλων τούτων πρὸς τὴν ἀνωτέρω περιγραφεῖσαν βάσιν εἶνε καταφανής, τὸ δὲ πλῆθος αὐτῶν καὶ ἡ εὕρεσις πλησίον τῆς θέσεως τοῦ ἀρχαίου ναοῦ καθιστᾷ βεβαίαν τὴν προέλευσιν αὐτῶν ἐκ τούτου. Τῆς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

σπείρας τοῦ κίονος δὲν εὗρον βέβαια λείψανα, τοῦ δὲ κιονοκράνου τὰ ἐλάχιστα εὑρεθέντα μέχρι τοῦδε τεμάχια δὲν ἐπέτρεπον εἰς ἐμὲ νὰ κρίνω ἀσφαλῶς περὶ τῆς μορφῆς αὐτοῦ. Τοῦ κατωτάτου σφονδύλου, ὅστις ἔληγεν εἰς ἀστράγαλον, εὑρέθη ὁμοίως μικρὸν τεμάχιον (εἰκ. 24)· ἐπὶ τούτου σώζεται ὑπόλοιπον τεκτονικοῦ σήματος Γ. Ἔχομεν οὕτω τὴν γενικὴν μορφὴν τῶν κιόνων τοῦ ναοῦ. Ὅτι οὗτοι δὲν φέρουσι ῥαβδώσεις, δὲν εἶνε πρωτοφανές· καὶ τοῦ Ἡραίου τῆς Σάμου ὁ σωζόμενος κίων εἶνε ἀρράβδωτος, λόγος δὲ τούτου πιθανώτατα εἶνε, ὅτι δὲν συνετελέσθη πλήρης ἡ ἐργασία τῶν κιόνων τούτων.

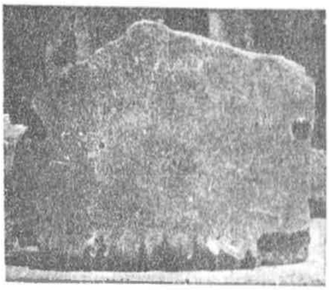

Εἰκ. 24. Τεμάχιον κατωτάτου σφονδύλου κίονος ναοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Φάναις.

Τεμάχια ὁμοίων σφονδύλων εἶδεν ἐν Φάναις καὶ ὁ Studniczka (Ath. Mitt. 13, 1888 σελ. 176) φέροντα ἐπιγραφὰς γνωστοῦ τύπου (Larfeld Handb. d. griech. Epigr. II, 866), αἵτινες ἐπεγράφοντο ἐπὶ ἀπόπτων θέσεων, ἢ ἐπὶ μνημείων ἰδιαζούσης σημασίας ὑπὸ ξένων εἰς ἀνάμνησιν ἀπόντων φίλων προσώπων, ἀλλ' ἀδίκως ὑπέθεσεν οὗτος, ὅτι δὲν προήρχοντο ἐκ κιόνων.

Παραθέτω καὶ ἐνταῦθα δύο τεμάχια σφονδύλων, ἅτινα εὗρεν ἐν Φανᾷ ὁ διδάσκαλος τοῦ χωρίου Ὀλύμπων κύριος Ῥοζάκης, καὶ ἐχάρισεν εἰς τὴν συλλογὴν Χίου. Τὸ μὲν (εἰκ. 25) ἔχει μῆκ. 0.45 καὶ ὕψ. 0.25, καὶ φέρει τὴν ἐπιγραφήν:

Ξ]ενοκράτης [Α
δράστου ἐμν[ή
σθη τῶν . .

Εἰκ. 25. Ἐπιγραφὴ ἐπὶ σφονδύλου ναοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Φάναις.

τὸ δ' ἕτερον (εἰκ. 26) ἔχει μῆκ. 0.25, πλάτ. 0.12, καὶ σῴζει μικρὸν μόνον μέρος τῆς ἐπιγραφῆς, ἐν ᾗ διακρίνεται σαφῶς ἡ λέξις ***ἐ]μνήσθ[η . . .*** Ὅτι καὶ ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς σφονδύλους ὁμοίους πρὸς τοὺς ἀνωτέρω περιγραφέντας δὲν θὰ ἀμφισβητήσῃ οὐδεὶς ἰδὼν ταῦτα.

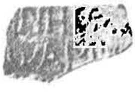

Εἰκ. 26. Τεμάχιον ἐπιγραφῆς ἐπὶ σφονδύλου ναοῦ Ἀπόλλωνος.

Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται προερχόμεναι κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἐκ τῶν τελευταίων ῥωμαϊκῶν χρόνων δύνανται ἴσως νὰ μαρτυρήσωσιν, ὅτι ἔκτοτε, ἂν μὴ ἦτο ἤδη ἐγκαταλελειμμένος ὁ ναός, ἡ ἐπιμέλεια ὅμως καὶ ἡ φύλαξις αὐτοῦ δὲν ἦτο πολὺ αὐστηρά, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἐπετρέπετο εἰς τὸν τυχόντα ἡ χάραξις ἀσήμων ἐπιγραφῶν ἐπὶ τῶν κιόνων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἕτερον σπουδαῖον ἀρχιτεκτονικὸν τεμάχιον τοῦ ναοῦ εὑρέθη ὁμοίως ἐντετειχισμένον ἐντὸς τῶν αὐτῶν βυζαντιακῶν δωματίων. Εἶνε ἡ ἀνωτέρω ἤδη (σελ. 81 εἰκ. 21) μνημονευθεῖσα μαρμαρίνη πλάξ, προερχομένη πιθανώτατα ἐκ τῆς στέψεως τῆς κορυφῆς τοῦ ἐπιστυλίου. Ἀρτία εἶνε μόνον δεξιά, σῴζεται δ' ἐκεῖ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας ἄνοιγμα πρὸς ἔνθεσιν συνδέσμου ἔχοντος τὸ γνωστὸν σχῆμα τῆς λεγομένης χελιδονουρᾶς, ὅπερ ἦτο τόσον σύνηθες ἐν ἀρχαϊκοῖς οἰκοδομήμασι ἰδίως ἰωνικοῖς, καὶ ἐν γένει Μικρασιατικοῖς (Bull. Corr. Hell. 1912, σελ. 9). Ἡ πρόσοψις κοσμεῖται δι' ἐξαιρέτου ἀρχαϊκοῦ πλέγματος μετὰ σειρᾶς ἀντιθέτων ἀνθεμίων, ὅπερ ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ ὡς σύστημα κοσμήματος δὲν ἀπαντᾷ ἀλλαχοῦ ἐντελῶς ὅμοιον (πβλ. κόσμημα ἀντιθέτων ἀνθεμίων Κλαζομ. σαρκοφ. ἐν ΑΕ, 1907 πίν. 9). Τεμάχιον ἄλλης μαρμαρίνης πλακὸς ὁμοίας τὸ μέγεθος πρὸς τὴν ἄρτι περιγραφεῖσαν, καὶ ἐχούσης ἐπὶ τῆς ὄψεως ἀνάγλυπτον κολοσσαῖον ἀστράγαλον προέρχεται πάντως ἐκ τῆς βάσεως τοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ.

Δυνάμεθα οὕτω ἐκ τῶν ἀνωτέρω νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἐν ταῖς γενικαῖς γραμμαῖς ἡ εἰκὼν τοῦ ἐν Φάναις ἀρχαίου ναοῦ ἦτο ὁμοία πρὸς τοὺς ἐν τῇ λοιπῇ μικρασιατικῇ ἰωνικῇ χώρᾳ ἀρχαϊκοὺς ναούς, καὶ ἰδίᾳ τοῦ ναοῦ τῆς Ἥρας ἐν Σάμῳ. Ὡς πρὸς τὴν ἀνέγερσιν αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ 6ου αἰῶνος μαρτυροῦσιν ἀρκούντως τὰ εὑρεθέντα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη.

Ὁ ναὸς ἦτο κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκτισμένος ἐκ μαρμάρου χονδροκόκκου, νησιωτικοῦ (τῆς Τήνου κατὰ τὴν μαρτυρίαν ἐντοπίων τεχνιτῶν), ἴσως δ' ὅμως μέρη τινὰ αὐτοῦ ἦσαν ἐξ ἐγχωρίου λίθου, διότι γεῖσόν τι ἀτελῶς σῳζόμενον, οὗ αἱ διαστάσεις συμφωνοῦσι πρὸς τὸ μέγεθος τῶν λοιπῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, εἶνε δι' ἐγχωρίου (τοῦ Λατομίου) λίθου κατεσκευασμένον.

Οὐδεμίαν ἔχω ἀμφιβολίαν, ὅτι μέλλουσα ἀνασκαφὴ θὰ παράσχῃ ἄφθονα τὰ μέσα τῆς ἀναπαραστάσεως τοῦ σχεδίου τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ καὶ ἤδη θὰ ἠδύνατο πληρεστέρα μελέτη τῶν σῳζομένων ἐπὶ τόπου μικρῶν, καὶ ἀσημάντων κατὰ τὸ φαινόμενον τεμαχίων ὑπὸ ἀρχιτέκτονος ἔχοντος εἰδικωτέρας ἐμοῦ γνώσεις νὰ προαγάγῃ κατὰ πολὺ τὴν συμπλήρωσιν τῆς εἰκόνος τούτου.

Γ'. Ἄλλαι ἀρχαιότητες ἐν Χίῳ. Εἴκοσι περίπου λεπτὰ πρὸς Δ τοῦ χωρίου Πυργί, παρὰ τὴν ὁδόν, ἣν ἀκολουθεῖ ὁ μεταβαίνων εἰς τὸν λιμένα τῆς Φανᾶς, ὑπάρχουσι σπουδαῖα λείψανα ἐγκαταλελειμμένου, ἐπὶ τουρκοκρατίας ἴσως, συνοικισμοῦ. Σωροὶ λίθων δεικνύουσι τὰς θέσεις καταστραφέντων οἰκημάτων, καὶ μόνον τὰς πολλὰς μικρὰς ἐκκλησίας τοῦ συνοικισμοῦ δὲν ἀφῆκε νὰ καταστραφῶσιν ἡ εὐλαβὴς παράδοσις. Ἡ θέσις καλεῖται ***στὸ θόλο*** ἐκ τοῦ ἐν μέρει διατηρουμένου ἐρειπίου μεγάλης θόλου ἐξ ἰδιωτικοῦ ἢ δημοσίου κτιρίου βυζαντιακῶν, ἢ πιθανώτερον τουρκικῶν χρόνων, καὶ ***βρύση τοῦ Μαναγροῦ*** ἐκ τῆς ἐκεῖ ὑπαρχούσης ἰδιορρύθμως διεσκευασμένης πηγῆς, ἥτις ἴσως κατέχει τὴν θέσιν ἀρχαίας

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

κρήνης. Πολλὰ σημεῖα πείθουσιν, ὅτι ἐν τῷ χώρῳ ὑπῆρχεν ἀρχαία πόλις ἢ κώμη, ἐπιμελεστέρα δ' ἐξέτασις τούτου καὶ ἀνασκαφὴ ἐπιβάλλεται.

Ἐκτισμένα ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν διαφόρων μικρῶν ἐκκλησιῶν, πρὸ πάντων δ' ἐν τῇ λεγομένῃ τῶν ***Ἐσοδείων τῆς Παναγίας,*** εἶνε πολλὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη

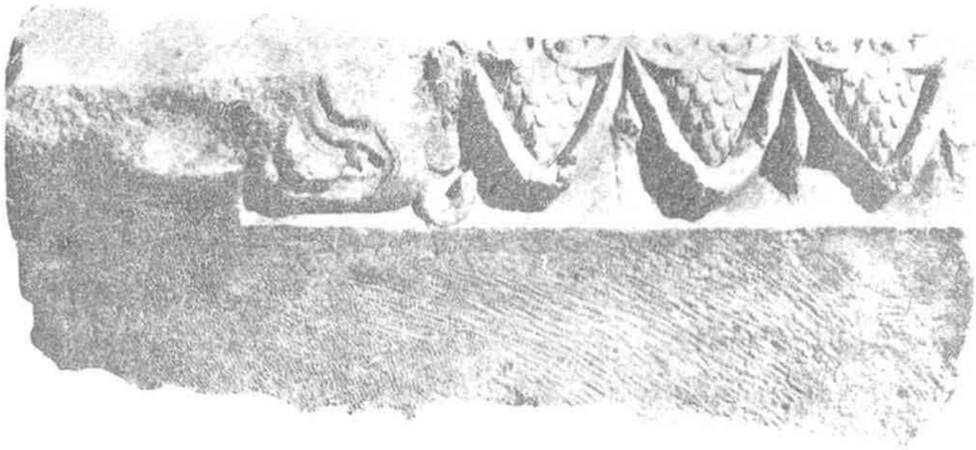

Εἰκ. 27. Γωνιαία ἐπικρανῖτις.

προερχόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἑνὸς μετρίου μεγέθους ἰωνικοῦ κτιρίου, ὅπερ ἀπετέλει θαυμάσιον ὑπόδειγμα πλουσίως διακεκοσμημένου ἀρχαϊκοῦ μικρασιατικοῦ ναοῦ. Τούτων τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε τὰ ἑξῆς.

Εἰκ. 27 καὶ 28. Γωνιαία ἐπικρανῖτις ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ. Εἶχε χρησιμοποιηθῇ ὡς ὑπέρθυρον τῆς ἐκκλησίας Εἰσόδια τῆς Παναγίας, ὁπόθεν μετεφέρθη ὑπ' ἐμοῦ εἰς τὴν ἐν τῷ γυμνασίῳ ἀρχαιολογικὴν συλλογὴν Χίου. Ὀπίσω καὶ δεξιὰ εἶνε ἐλλιπής, ἔχει δὲ σωζόμενον μῆκος 0.91, ὕψος περίπου 0.165 καὶ πλάτ. 0.31. Μέρος τῆς προσθίας ὄψεως παρὰ τὸ ἀριστερὸν ἄκρον εἶνε ἐλαφρῶς προβεβλημένον, ἡ δὲ σωζομένη ἐκεῖ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας ὀπὴ συνδέσμου μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ πλὰξ συνείχετο πρὸς ἄλλην ὁμοίαν, ἐρειδομένην ἐπὶ ταύτης, διὰ συνδέσμου ἔχοντος τὴν μορφὴν τῆς χελιδονουρᾶς, καὶ σχηματίζουσαν μετ' αὐτῆς ὀρθὴν γωνίαν.

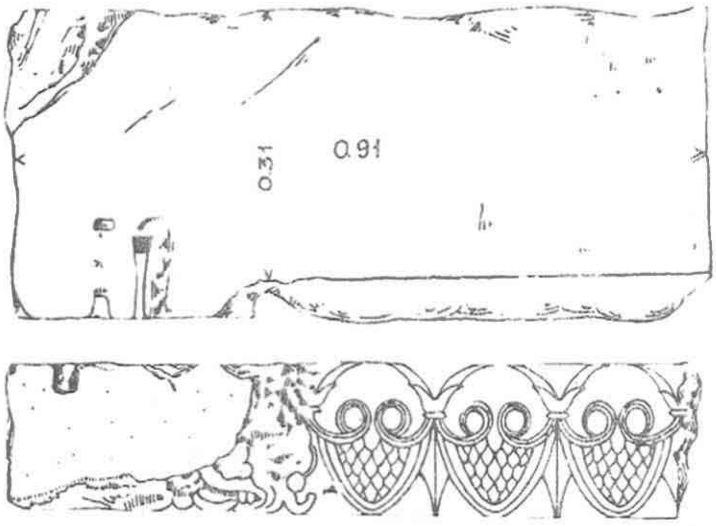

Εἰκ. 28. Ἄνω καὶ προσθία ὄψις γωνιαίας ἐπικρανίτιδος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἐν τῇ γωνίᾳ, ἥτις σχηματίζεται ἀριστερὰ παρὰ τὸ λεῖον τμῆμα τῆς προσθίας ὄψεως εἶνε ἀναγεγλυμμένον κατὰ τὰ δύο τρίτα περίπου λαμπρὸν Γοργόνειον

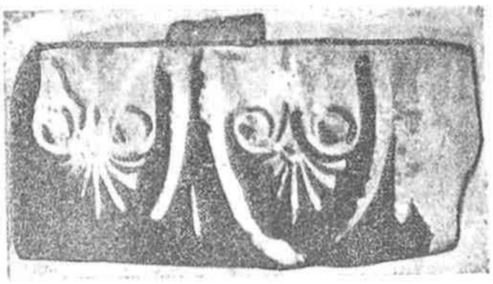

Εἰκ. 29. Μαρμάρινα ἀρχιτεκτονικὰ τεμάχια.

βλέπον πρὸς τὰ κάτω, τὸ ἕτερον ἓν τρίτον θὰ ἦτο ἀναγεγλυμμένον ἐπὶ τῆς παρακειμένης πλακός. Τὸ λοιπὸν τῆς προσόψεως κοσμεῖται δι᾽ ἀναγλύπτου κύματος, οὗτινος τὰ ᾠὰ κατὰ μοναδικὸν τρόπον, καὶ ὅλως παραδόξως ἐν οὕτω πρωΐμοις χρόνοις, χαρακτηρίζονται ὡς κῶνοι πίτυος διὰ τῶν καλυπτουσῶν αὐτὰ φολίδων.

Δύο ἕτερα διὰ κυματίου κεκοσμημένα μαρμάρινα τεμάχια (εἰκ. 29) ἐξαχθέντα ἐκ τοῦ τοίχου ἄλλης παρακειμένης ἐκκλησίας ἀνήκουσι προφανῶς διά τε τὴν ἀναλογίαν τῶν μεγεθῶν, τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας καὶ τὴν ποικιλίαν τῆς διαμορφώσεως τῶν ἀνθεμίων, μαρτυροῦσαν τὴν ὁμοίαν πρωτοτυπίαν εἰς τὴν διαρρύθμισιν γνωστῶν κοσμηματικῶν σχημάτων, εἰς τὸ αὐτὸ οἰκοδόμημα, εἰς ὃ καὶ ἡ προηγουμένη ἐπικρανῖτις.

Εἰς τὸ αὐτὸ δ᾽ οἰκοδόμημα ἀνήκουσι καὶ ἄλλαι πλάκες, δι᾽ ὧν εἶνε ἐκτισμένον τὸ πλαίσιον τοῦ μικροῦ παραθύρου (εἰκ. 30) τῆς κόγχης τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἐσοδείων καὶ συμφωνοῦντα καὶ αὐτὰ κατὰ τὸ μέγεθος πρὸς τοὺς ἄρτι περιγραφέντας λίθους. Τῶν πλακῶν τούτων ἄλλαι μὲν ἔχουσιν ἀνθέμια, ἄλλη κανόνα ᾠῶν, καὶ ἄλλη Λέσβιον κῦμα, οὗτι-

Εἰκ. 30. Πλαίσιον παραθύρου χριστιανικῆς ἐκκλησίας ἐξ ἀρχαίων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

νος ὁ σχηματισμὸς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Λέσβιον κῦμα τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Ἱππίου (Weickert, das Lesbische Kymation πίν. III α β).

Ὡς ἁγία Τράπεζα τοῦ αὐτοῦ ἐκκλησιδίου χρησιμεύει βάσις ἰωνικοῦ κίονος (εἰκ. 31) καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα ἐκ τοῦ ναοῦ ἐξ οὗ προέρχονται τὰ μέχρι τοῦδε περιγραφέντα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη· ἔχει διαμ. 0.87 καὶ ὕψ. 0.21. Ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ ἐν Φάναις ναοῦ διαφέρει κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν τροχίλων καὶ τὸν σχηματισμὸν τῶν χωριζόντων τούτους ἀπ' ἀλλήλων δακτυλίων, οἵτινες εἶνε οἱονεὶ πλεκτοί, καὶ πλαγίως ηὐλακωμένοι κατ' ἀντίθετον ἕκαστος φοράν. Καὶ ἄνωθεν τοῦ ὑπερθύρου τῆς

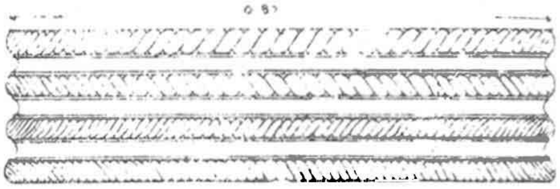

Εἰκ. 31. Βάσις ἰωνικοῦ κίονος.

θύρας τοῦ ἐκκλησιδίου, ὅπερ ἀπετελεῖτο, ὡς εἴπομεν, ἐκ τῆς ἐν εἰκ. 28 ἐπικρανίτιδος, ὑπάρχει μαρμαρίνη πλὰξ μεγαλειτέρων διαστάσεων τῶν ἤδη περιγραφεισῶν μετ' ἀναγλύπτου θαυμασίου κανόνος φῶν, οὗτινος ἡ τελειοτάτη ἐργασία ἐξαίρεται ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς ἀρτιωτάτης διατηρήσεως.

Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τὰ πλεῖστα, ἂν μὴ πάντα τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη ἀνήκουσιν εἰς μικρόν τινα, ἀλλὰ πλούσιον, ἰωνικὸν ναόν, ἴσως δ' ὅμως δυνάμεθα καὶ τὴν θέσιν τούτου νὰ ὁρίσωμεν. Ὀλίγα μέτρα πρὸς Δυσμὰς τῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾗ ὑπάρχουσι τὰ ἐν λόγῳ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, ἐντὸς σημερινοῦ περιβόλου ἀγροῦ ἐκ μικρῶν λίθων εἶνε ἐκτισμένοι διάφοροι μεγάλοι λίθοι κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ παρέχωσι τὴν πιθανότητα, ὅτι εἶνε ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν θέσει (εἰκ. 32) ὡς λείψανα τοίχου ἀρχαίου περιβόλου, ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐντὸς ἄλλων παρακειμένων τοίχων φαίνονται ὅμοια λείψανα, οὐδόλως εἶνε ἀδύνατον, νὰ ἔχωμεν ἐν τούτοις τὰ λείψανα τοῦ περιβόλου, ὅστις περιέκλειε τὸν μικρὸν ναΐσκον, ἐξ οὗ τὰ ἀνωτέρω ἀρχιτεκτονικὰ μέλη· διὰ τοῦτο ἔτι μᾶλλον ἐπιβεβλημένη εἶνε ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα τοῦ χώρου.

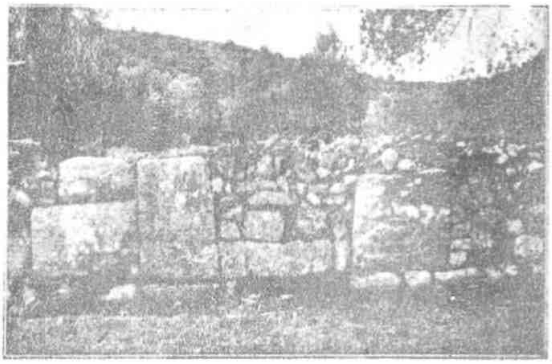

Εἰκ. 32 Λείψανα ἀρχαίου περιβόλου (;).

Καὶ ἔτι δυσμικώτερον τῆς βρύσης τοῦ Μαναγροῦ, εἰς ἀπόστασιν 20', ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἥτις φέρει εἰς Φανάν, ἐν τῷ κτήματι τοῦ Παπαδοπούλου, ἐν θέσει, ἥτις ὀνο-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

μάζεται Ἁγία Μαρίνα, ἕνεκα τοῦ ὑπάρχοντος μικροῦ φερωνύμου ἐκκλησιδίου, σῴζονται καὶ ἐντὸς τοῦ ἐκκλησιδίου καὶ ἐν παρακειμένῳ ἠρειπιωμένῳ οἰκίσκῳ σφόνδυλοι ἰωνικῶν κιόνων, τεμάχιον ἀρχαϊκοῦ ἰωνικοῦ κιονοκράνου, καὶ ἄλλα μάρμαρα μαρτυροῦντα, ὅτι καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἀρχαῖον ἰωνικὸν οἰκοδόμημα, ἐπειδὴ δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου εἶχεν εὑρεθῇ πρὸ χρόνων τεμάχιον ἐνεπίγραφον καὶ φέρον κόσμημα, ὅπερ ἐπωλήθη ὑπὸ τούτου εἰς ξένους, εἶνε καὶ ἐκεῖ ἀναγκαία ἀνασκαφή.

Τεμάχιον ἀγγείου Κορινθιακοῦ. Τὸ ἐν εἰκόνι 33 καὶ 34 τεμάχιον ἀγγείου, τοῦ ὁποίου τό τε σχεδίασμα, καὶ ἡ τέχνη καὶ ἡ κατεργασία τοῦ πηλοῦ εἶνε ἐντελῶς

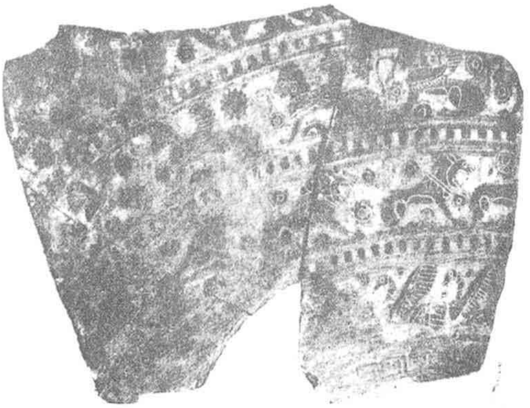

Εἰκ. 33. Τεμάχιον Κορινθιακοῦ ἀγγείου. Ἐσωτερικὴ ὄψις.

ὅμοια πρὸς τὰ τῶν ***κορινθιακῶν ἀγγείων,*** μοὶ προσεφέρθη ἐν Χίῳ κατά τινα ἐπίσκεψίν μου τῆς νήσου τῷ 1894. Εὑρέθη πάντως ἐκεῖ, ἀλλ᾽ εἶνε ἄγνωστος εἰς ἐμὲ ἡ ἀκριβὴς θέσις τῆς εὑρέσεως. Ἔχει μῆκος περίπου 0.23 καὶ ὕψος περίπου 0.19, καὶ προέρχεται ἐκ σχετικῶς μεγάλης λοπάδος ἢ ἄλλου λεκανοειδοῦς ἀγγείου·

Τὸ πάχος τοῦ ἀγγείου εἶνε 0.01, καὶ παρὰ τὴν βάσιν, πρὸς ἣν γίνεται ἱκανῶς παχύτερον, 0.016. Ὁ πηλὸς εἶνε πολὺ καθαρός, ἐρυθρόχρους ἐπὶ νωποῦ θραύσματος. Ἐντὸς τούτου διακρίνονται μόνον πολλὰ λευκὰ λεπτότατα μόρια. Ἡ ἐπιφάνεια εἶνε λελειασμένη καὶ καλύπτεται ὑπὸ κιτρινωποῦ ἀλείμματος, ἐφ᾽ οὗ εἶνε γεγραμμέναι διὰ μέλανος, σκιαγραφικῶς αἱ εἰκόνες.

Τέσσαρες παράλληλοι ζῶναι ἔχουσαι ἑκάστη σειρὰν ὁμοίων ζώων καὶ χωριζόμεναι ἀπ᾽ ἀλλήλων διὰ μικροτέρας ζώνης ἐχούσης ἐναλλὰξ σειρὰν κιτρίνων καὶ μελάνων τετραγωνιδίων κοσμοῦσι τήν τε ἐσωτερικὴν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια εἶχε πρὸς τούτοις κάτωθεν τῆς κατωτάτης ζών.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

μαίανδρον, παρὰ δὲ τὴν κορυφὴν σκυταλωτὸν κόσμημα. Τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τὸ κάτωθεν τῆς κατωτάτης ζώνης κόσμημα δὲν σῴζεται, ἀλλὰ παρὰ τὴν κορυφὴν εἶχε μαίανδρον ἀντὶ του σκυταλωτοῦ κοσμήματος.

Ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας (εἰκ. 33) ἡ πρώτη ἐκ τῶν ἄνω, καὶ ἡ τρίτη ζώνη ἔχουσι λέοντας πρὸς δεξιά, αἱ δὲ ἄλλαι δύο ζῶναι σφίγγας πρὸς ἀριστερά· ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας (εἰκ. 34) διαφέρει μόνον ἡ κατωτάτη ζώνη, ἥτις ἀντὶ τῶν σφιγγῶν ἔχει χῆνας πρὸς ἀριστερά. Ἡ παράστασις τῶν ζώων εἶνε καθ᾿ ὅλα ***κορινθιακή.*** Δι᾿ ἀμελῶν χαραγμάτων σχεδιάζονται λεπτομερέστερον αἱ κεφαλαί, μέρη τινὰ τῶν σωμάτων, ὡς καὶ τὰ πτερά, ἄλλα δὲ μέρη, ὡς ἡ χαίτη καὶ

Εἰκ. 34. Τεμάχιον Κορινθιακοῦ ἀγγείου. Ἐξωτερικὴ ὄψις.

αἱ κοιλίαι τῶν λεόντων, ἡ κόμη, αἱ κοιλίαι καὶ αἱ πτέρυγες τῶν σφιγγῶν ἐξαίρονται δι᾿ ἐπιτεθειμένου ἰώδους χρώματος.

Χαρακτηριστικὴ διαφορὰ ὑπάρχει εἰς τὸ σχεδίασμα τῶν λεπτομερειῶν τῶν λεόντων τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας. Ἐν ᾧ τῶν τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας ἡ χαίτη σχεδὸν οὐδόλως σημειοῦται, ἀλλὰ μόνον μία παχεῖα καμπύλη ἐρυθρὰ γραμμὴ ὁριζομένη πρὸς τὸ σῶμα διὰ χαράγματος ἐξαίρει μᾶλλον τὸ στῆθος τοῦ λέοντος, ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας δηλοῦται ἡ χαίτη κροσσοειδῶς διὰ σειρᾶς συνεχῶν τοξοειδῶν χαραγμάτων ἐξαρτωμένων ἀπὸ διπλῆς χαρακτῆς γραμμῆς. Ἡ πλουσιωτέρα τρόπον τινὰ αὕτη διαρρύθμισις τῶν λεόντων τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας ἐγένετο ἴσως ἐπίτηδες διὰ νὰ τονισθῇ αὕτη ὡς ἡ κυρία ὄψις.

Ῥόδακες ῥυθμοῦ τελείως ***κορινθιακοῦ*** χρησιμεύουσι πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν. Διὰ χαρακτῶν συγκεντρικῶν κύκλων χωρίζονται οὗτοι εἰς τρία μέρη, ὧν τὸ μέσον ἔχει ἐπιτεθειμένον ἰῶδες χρῶμα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Δ΄. Παρατηρήσεις εἰς ἤδη ἐκδεδομένας ἐπιγραφάς. Ἐν ***Ἀθηνᾷ*** 1908 σελ. 284 ἑξ. ἡ Αἰμιλία Ζολώτα (Κα Σάρου) πραγματεύεται διὰ μακρῶν περὶ τῆς ἐπιγραφῆς τῆς Μονοπέτρας παρὰ τὸ χωρίον τῶν Καρυῶν. Παραθέτομεν ἐνταῦθα εἰκόνα τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης (εἰκ. 35), ὡς καὶ τῆς ἑτέρας (εἰκ. 36) ἐν τῇ αὐτῇ πραγματείᾳ (σελ. 287 = Πασπάτη ***Χιακὸν Γλωσσ.*** σελ. 410. 25) μνημονευομένης, ἥτις κεῖται ἐντὸς χαράδρας καλουμένης Γαλατοῦ, πλησίον μικρᾶς πηγῆς ὕδατος ἐχούσης τὸ ὄνομα «τοῦ Μώρου τὸ βρυσάκι», 20΄ περίπου πρὸς Δ τῆς θέσεως ἐν Λατομίῳ ἔνθα ἐγένετο ἡ ἀνασκαφὴ ἡμῶν (ἴδ. ἀνωτ.). Ἡ θέσις τῆς δευτέρας

Εἰκ. 35. Ἐπιγραφὴ Μονοπέτρας.

ταύτης ἐπιγραφῆς εἶνε πολὺ χαμηλότερον τῆς Μονοπέτρας, καὶ ἀπέχει ταύτης περίπου ½ ὥραν. Εἶνε δὲ καὶ αὕτη ἐπὶ μεγάλου ὁπωσδήποτε βράχου κεχαραγμένη, ὅστις ἴσως ἀπεσπάσθη ἔκ τινος ὑψηλοτέρας καὶ μᾶλλον περιόπτου θέσεως. Τὸ μέγεθος τούτου δύναταί τις νὰ ὑπολογίσῃ ἐκ τοῦ φαινομένου δεξιὰ ἐπὶ τῆς εἰκόνος σώματος ἀνδρός. Ὡς πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἑρμηνείαν τῆς πρώτης ἐπιγραφῆς νομίζω καὶ ἐγώ, ὡς φρονεῖ περίπου καὶ ἡ Αἰμιλία Ζολώτα (***Ἀθηνᾶς*** σελ. 288) ὅτι πρόκειται περὶ ἀναγραφῆς δι' οἱονδήποτε ἄγνωστον ἡμῖν λόγον ὑπό τινος τῆς καταστροφῆς τῶν ἑαυτοῦ, τῆς ἑαυτοῦ περιουσίας, διὰ πυρὸς ὑπὸ ἄλλου τινός. Τοῦτο καθίσταται φανερὸν διὰ τῆς ὀρθῆς ἀναγνώσεως τῶν τριῶν τελευταίων λέξεων ***ἐμὰ πυρὶ κατέκα[υσεν;].*** Ἐπικυροῦται νομίζομεν ἡ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἀνάγνωσις καὶ ἡ κατὰ τοιοῦτόν τινα τρόπον ἑρμηνεία τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης διὰ τῆς ἀναμφισβητήτου ἀναγνώσεως τῶν τελευταίων λέξεων τῆς δευτέρας ἐπιγραφῆς ***μ' ἔνεμ' αὖ πυρὶ*** (κατ' ἀνάγνωσιν τοῦ Hiller v. Gaertringen). ***Πυρὶ νέμειν*** = διὰ πυρὸς καταστρέφειν (πβλ. Ἡροδ. 6, 33). Δυσερμήνευτοι εἶνε αἱ πρῶται λέξεις ΑΝΗΡΔΙΚΑΙΑΧΟΥ, αἵτινες εἶνε αἱ αὐταί, ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἐπιγραφαῖς. Τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Αἰμιλίας Ζολώτα τῆς πρώτης ἐπιγραφῆς ἐν Ἀθηνᾷ (ἔ. ἀ.), ***ἀνήρ, δίκαια χοῦ ἐμὰ πυρὶ κατεκά[η],*** καθιστᾷ ἀδύνατον ὡς πρὸς τὰς πρώτας λέξεις, ἡ ἀκριβὴς ἐπανάληψις τούτων ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιγραφῇ, ἔνθα δὲν συμφωνεῖ καλῶς τοιαύτη ἀνάγνωσις πρὸς τὰς τελευταίας λέξεις.

Εἰκ. 36. Ἐπιγραφὴ ἐπὶ βράχου.

Εἰκ. 37. Ἐπιγραφὴ ἐν τῷ Γυμνασίῳ Χίου.

Νομίζω, ὅτι ἡ προσεχεστέρα λύσις εἶνε καὶ ἡ ὀρθοτέρα· ἂν ἀναγνώσωμεν ***Ἀνὴρ Δικαιάχου,*** δηλαδὴ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τοῦ ἐπενεγκόντος τὴν καταστροφήν, μόνη δυσκολία, οὐχὶ δυσεξήγητος, θὰ μείνῃ ἡ κολόβωσις τῆς τελευταίας λέξεως τῆς πρώτης ἐπιγραφῆς ***κατέκ[αυσεν;].***

Ἀνὴρ ὡς κύριον ὄνομα δὲν ἀπαντᾷ ἄλλως, ἔχομεν ὅμως ὡς κύριον ὄνομα ***Παῖς*** (SGDJ 345, 64) καὶ ***Γέρων*** (ὡς ὀρθῶς εἰκάζεται ἐν Bechtel-Fick Personenn. σ. 86 διὰ τὸ ***Γεροντίδης*** IG 2, 470 στ. 104) καὶ δυνάμεθα κατὰ ταῦτα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι καὶ ***Ἀνὴρ*** ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ ὡς ὄνομα. ***Δικαίαχος*** δὲν ἀπαντᾷ ἐπίσης ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ δύναται νὰ γίνῃ ἐκ τοῦ ***δίκαιος*** καὶ ***ἄχνυμαι*** (ἄχος) = ὁ ***τῷ δικαίῳ*** (= χάριν τοῦ δικαίου) ***ἀχνύμενος.*** Λοιπὸν προτείνω νὰ ἀναγνωσθῶσιν αἱ ἐπιγραφαὶ οὕτω·

1) ***Ἀνὴρ Δικαιάχου ἐμὰ πυρὶ κατέκα[υσεν]***

καὶ 2) ***Ἀνὴρ Δικαιάχου μ' ἔνεμ' αὖ πυρί!***

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἡ ἐπιγραφὴ τῆς ***εἰκόνος*** 37 ἐδημοσιεύθη ἤδη πολλαχῶς (πβλ. ***Μουσεῖον καὶ Βιβλιοθήκη τῆς Εὐαγγελ. Σχολ. Σμύρνης*** II σελ. 35 ἀρ. ρμδ', καὶ Ath. Mitt. 1912 σελ. 15 ἀρ. 65).

Ἐσχάτως τῇ βοηθείᾳ τοῦ κυρίου Γεωργ. Κουφοπαντελῆ μετεφέρθη αὕτη εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν συλλογὴν Χίου ἐξαχθεῖσα ἐκ τοῦ τοίχου δεξαμενῆς τινος πλησίον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τοῦ Καταδύτη παρὰ τὸ Βαρβάσι.

Τὴν ἀπεικόνισιν ταύτης ἐθεώρησα ἀναγκαίαν καὶ χάριν τῆς κάτωθι τῆς ἐπιγραφῆς εὑρισκομένης παραστάσεως πάνθηρος(;) καὶ λέοντος ἑκατέρωθεν ἀμφορέως, ἐφ' οὗ ἀμφότεροι στηρίζονται διὰ τοῦ ἑτέρου προσθίου ποδός, καὶ διότι

Εκ. 38. Σαρκοφάγος Octoboni Justiniani.

νομίζω ὅτι ἡ ἀνάγνωσις ***Ἀγαθὴ Τύχη. Τροφιμᾶς*** κλπ. δὲν εἶνε ὀρθή, καὶ πρέπει μᾶλλον νὰ ἀναγνωσθῇ ἡ ἐπιγραφὴ οὕτω ***Ἀγαθῇ τύχῃ Τροφίμας*** κλπ.

Ὄνομα ***Τροφιμᾶς*** δὲν εὑρίσκεται, ἐνῷ Τροφίμα εἶνε σύνηθες.

Ὁπωσδήποτε δυσχέρειαν παρουσιάζει καὶ ἐν τῇ ἀναμφισβητήτῳ κατ' ἐμὲ ἀναγνώσει ταύτῃ ἡ παράλειψις τοῦ ὑποκειμένου τοῦ ***ἀνέθηκα.***

Ἡ ἐν εἰκ. 38 ***σαρκοφάγος τοῦ*** Octoboni Justiniani ἐδημοσιεύθη ἤδη πολλαχῶς (πβλ. ***Ἀθηνᾶ*** ἔ. ἀ. ἀριθ. 6 σελ. 299, Ann. of the Brit. Sch. 1909-10 σελ. 152), ἔκρινα δ' ὅμως ἀναγκαῖον ὡς ἐκ τῆς ἱστορικῆς ταύτης σπουδαιότητος νὰ παραθέσω τελειότερον τῶν μέχρι τοῦδε ἀπεικόνισμα ταύτης νῦν, ὅτε ἡ μετακόμισις ταύτης εἰς τὸ γυμνάσιον Χίου καθιστᾷ τοῦτο εὐχερέστερον. Σημειοῦμαι δ' ἐνταῦθα, ὅτι ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις τῆς ὑπὸ πάντων τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοτῶν ἐσφαλμένως ἀποδοθείσης χρονολογίας εἶνε [M]CCCCXLVI die XVI Maji.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Εἰκ. 1.

Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΠΤΩΟΥ

ΥΠΟ ΑΝΑΣΤ. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΥ

Ἀριστερὰ καὶ ὑποκάτω τῆς ἀτραποῦ, ἥτις ἀπὸ Καρδίτσης τῆς Κωπαΐδος διὰ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Πτώου ἄγει εἰς τὴν μονὴν Ἁγ. Πελαγίας, ὀλίγα βήματα πρὶν φθάση τις τὴν Περδικόβρυσιν, ἀνεσκάφησαν πρὸ τριακονταετίας ὑπὸ τοῦ κ. M. Holleaux τὰ θεμέλια ναοῦ, ὅστις, ὡς τὰ ἐν αὐτῷ γενόμενα εὑρήματα διδάσκουσι καὶ ἡ περίοπτος ἄλλως ἐν τῷ ἱερῷ θέσις μαρτυρεῖ, ἦτο ἀφιερωμένος εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Πτῷον. Περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ναοῦ τούτου παραδόξως

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ὡς μόνην μέχρι σήμερον εἴδησιν ἔχομεν βραχύτατον, μονοσέλιδον τοῦ ἀνασκάψαντος σημείωμα, δημοσιευθὲν τῷ 1885 (BCH, 9, σ. 476) ἐν ᾧ ἁπλῶς ἀπαριθμοῦνται τὰ γενόμενα ἀρχιτεκτονικὰ εὑρήματα καὶ παρέχονται, ἄνευ τινος σχεδίου ἢ εἰκόνος, αἱ δύο κύριαι διαστάσεις τοῦ ναοῦ. Καὶ ἀνήγγειλε μὲν ὁ κ. Holleaux ἤδη ἀπὸ τοῦ 1890 τὴν παρασκευὴν καθολικῆς περὶ τοῦ ἐν Πτώῳ μαντείου συγγραφῆς[1], ἐν ᾗ βεβαίως ὁ ναὸς θὰ ἠρευνᾶτο καὶ ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο, καίτοι τοσοῦτος ἔκτοτε παρῆλθε χρόνος, δὲν εἶδε μέχρι σήμερον τὸ φῶς, ἴσως δὲ καὶ ἐματαιώθη, ἀφ᾽ οὗ μάλιστα τὰ σπου-

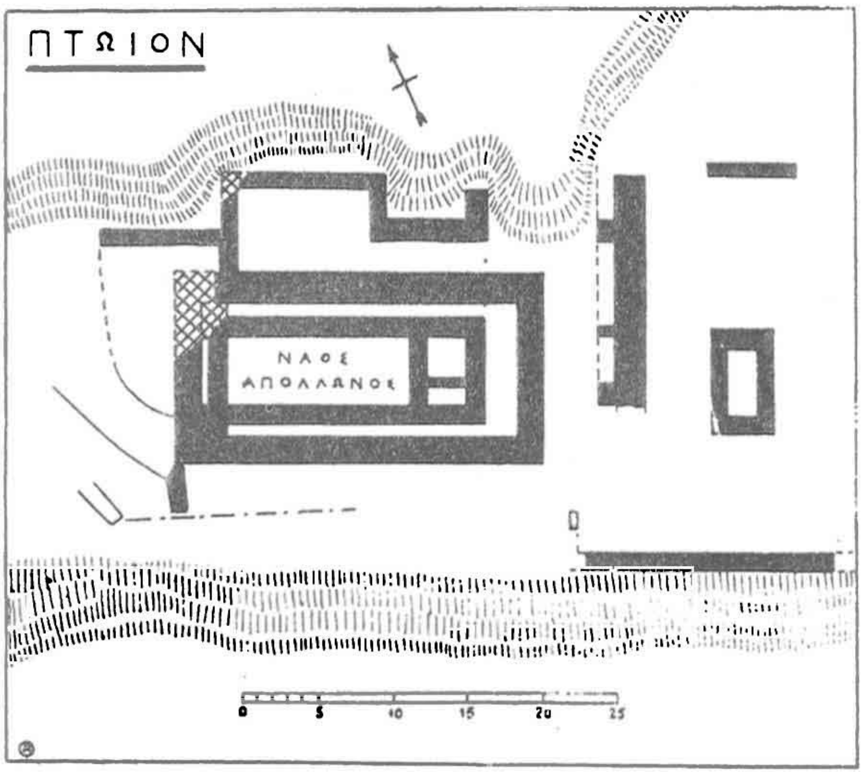

Εἰκ. 2.

δαιότατα γλυπτὰ καὶ ἐπιγραφικὰ εὑρήματα λεπτομερῶς ἐδημοσίευσεν ὁ ἀνασκάψας ἐν σειρᾷ περισπουδάστων ἄρθρων. Τούτου ἕνεκα ἐκρίναμεν καλὸν νὰ ἀναλάβωμεν ἡμεῖς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ ναοῦ μελέτην, ἧς τὰ πορίσματα ἐκθέτομεν ἑξῆς.

Οἱ τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ ἀπαρτίζοντες κανονικοὶ λίθοι, διαστάσεων συνήθων $0.60 \times 1.20 \times 0.40$ μ., ἐλήφθησαν ἐκ πετρώματος ἀργιλλοσχιστολιθικοῦ λίαν εὐθρύπτου καὶ ἔχουσι διὰ τοῦτο τοσοῦτον ἀποσαθρωθῆ, ὥστε μόλις τις διακρίνει σήμερον τὰς ἁρμογάς των (εἰκ. 1). Τὸ ὑλικὸν τοῦτο τῶν θεμελίων προέρχεται ἀναμφιβόλως ἐκ θέσεως κειμένης δεκάδας τινὰς μέτρων ἀνατολικῶς τοῦ ναοῦ, ἔνθα

[1] BCH 1890, 14 σ. 1 1891, 15 σ. 662 1892, 16, σ. 347 προβλ. καὶ Diehl Excursions 1890 σ. 189 σημ. 1.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

σαφέσταται ἔτι διακρίνονται αἱ πρὸς τὴν λατομίαν σχετικαὶ λαξεύσεις. Τὰ θεμέλια ἔχουσι σχῆμα ἐπιμήκους ὀρθογωνίου, οὗ ὁ μέγας ἄξων ἔχει διεύθυνσιν ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΑ· οἱ λίθοι ὅμως δὲν καλύπτουσιν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὀρθογωνίου ὅλην ἀλλ' ἐτέθησαν, ὡς πάντοτε, μόνον καθ' ἃ μέρη θὰ ὑψοῦτο τοῖχος ἢ κιονοστοιχία. Ἓν βλέμμα ἐπὶ τῆς κατόψεως (εἰκ. 2) διδάσκει ὅτι οἱ μὲν τοῦ ἐξωτερικοῦ ὀρθογωνίου [1] τοῖχοι ἔχοντες πάχος 1.80 μ.[2] ἀποτελοῦσι τὸ θεμέλιον τῆς κρηπῖδος καὶ τῆς περιστάσεως, οἱ δὲ τοῦ ἐσωτερικοῦ ὀρθογωνίου, πάχους 1.32 μ., τὸ θεμέλιον τῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ καὶ τοῦ προνάου. Συνδέονται δ' οἱ τοῦ ἐσωτερικοῦ ὀρθογωνίου τοῖχοι πρὸς τοὺς τοῦ ἐξωτερικοῦ μόνον κατὰ τὰς δύο γωνίας τοῦ ὀπισθοδόμου. Ἐπειδὴ δ' ὁ ναὸς εἶνε ἐπὶ κλιτύος θεμελιωμένος, τὸ βάθος τῶν θεμελίων τῶν πλευρῶν αὐτοῦ δὲν εἶνε πανταχοῦ τὸ αὐτό. Οὕτω τῆς μὲν ἀνατολικῆς πλευρᾶς τὸ θεμέλιον προχωρεῖ τρεῖς στρώσεις κάτωθεν τοῦ στυλοβάτου [3], τέσσαρας δὲ τὸ τῆς νοτίας καὶ τῆς δυσμικῆς, ἓξ δὲ τὸ τῆς βορείου.

Πρὸς εὕρεσιν τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς θέσεως τῶν κιόνων, οὓς ὁ ναὸς ἔφερε, ἀνάγκη νὰ προστρέξωμεν εἰς τὰ ἀρχιτεκτονικὰ αὐτοῦ λείψανα. Τούτων ἐπὶ τόπου σήμερον οὐδὲν εὕρηται, διότι πάντα μετηνέχθησαν εἰς Θήβας μετὰ τῶν ἄλλων ἐκ τοῦ Πτώου εὑρημάτων (ἀριθ. εὑρετηρίου Μουσείου Θηβῶν 620-967).

Τὰ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἀσφαλῶς ἀνήκοντα, ὀλίγα δυστυχῶς, ἀρχιτεκτονικὰ μέρη δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς δύο κατηγορίας: εἰς τὰ τῆς ἀρχαιοτέρας καὶ τὰ τῆς νεωτέρας τοῦ ναοῦ περιόδου. Καὶ τὰ μὲν τῆς πρώτης κατηγορίας λείψανα εἶνε ἀσήμαντα, διὰ τῶν τῆς δευτέρας ὅμως ἐπιτυγχάνεται ἀναπαράστασις, ἥτις, ἐξαιρέσει ἐλαχίστων διαστάσεων, εἶνε κατὰ τὰ λοιπὰ ἀσφαλεστάτη.

ΛΕΙΨΑΝΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Ἐκ τῆς ἀρχαιοτέρας περιόδου τοῦ ναοῦ σῴζονται μόνον πήλινα τεμάχια. Ἐκ τούτων δύο φέρουσι πλαστικὸν κῦμα δώριον, ἐφ' οὗ προεχαράχθη δι' ὀξέος ἐργαλείου καρδιόσχημόν τι φύλλωμα, τὰ ἐρυθρὰ φύλλα τοῦ ὁποίου, πλαισιούμενα ὑπὸ παρυφῆς λευκῆς, ἐτέθησαν ἐπὶ ἐδάφους μέλανος (εἰκ. 3). Τὸ ἄνω ἥμισυ τοῦ κυματίου τούτου δὲν εἶνε καμπύλον, ὡς συνήθως, ἀλλ' ἐπίπεδον, καὶ στέφεται ὑπὸ μικροτέρου κυματίου, ἀκριβῶς ὡς ἐν τῇ ὑδρορρόῃ τοῦ Θησαυροῦ τῶν Γελῴων (Olympia, Die Baudenkmäler II σ. 193). Ὅτι δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα τεμάχια προέρχονται ἐκ τῆς πηλίνης ὑδρορρόης τοῦ ναοῦ ἐπικυροῖ οὐ μόνον ἡ ἐλαφρὰ κλίσις τῆς ἄνω αὐτῶν ἐπιφανείας, ἥτις παρουσιάζεται καὶ ἐν τῇ μνημο-

[1] Οὗ κατεστράφη τέλεον ἡ ΒΑ γωνία.

[2] Πλὴν τοῦ ἀνατολικοῦ, ὅστις εἶχε πάχος 1.92 μ.

[3] Οὗ σῴζεται ἐλάχιστον μόνον τμῆμα πρβλ. εἰκ. 18.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

νευθείσῃ σίμῃ, ἀλλὰ καὶ τμῆμά τι τῆς ἐσωτερικῆς κοιλότητος, οὗ παρελείφθη ἡ σχεδίασις ἐν τῇ τομῇ τῆς εἰκ. 3.

Σύγχρονοι πρὸς τὴν ὑδρορρόην εἶνε καὶ ἓξ πήλινοι τεθραυμένοι ἀκροκέραμοι (ὕψ. 0.187, πλ. 0.214 μ.) ἐκ τῶν τεμαχίων τῶν ὁποίων συνηρμόσθη εἷς ἀκέραιος, ὡς ἡ εἰκ. 4 δεικνύει. Οἱ ἀκροκέραμοι φέρουσιν ὡς κόσμημα δύο συμμετρικῶς ἐκ τῶν κάτω ἄκρων πρὸς τὸ μέσον ἀνελισσομένους πλοκάμους, οὓς συνδέει κατὰ τὸ σημεῖον ἐπαφῆς εὐθεῖά τις μικρὰ ταινία. Καὶ ὕπερθεν μὲν τῆς ταινίας ταύτης φύεται μέγα ἑπτάφυλλον ἀνθέμιον, κάτω δ᾽ αὐτῆς ἀλλ᾽ ἀντιστρόφως μικρὸν τρίφυλλον. Τῆς ὅλης συνθέσεως αἱ μὲν γραμμαὶ εἶνε βαθέως ἐν τῷ πηλῷ κεχαραγμέναι, τὰ δ᾽ ἐπίπεδα τῶν ἀνθεμίων φύλλα εἶχον ποτὲ γραφῇ, ὡς ἐξ ἰχνῶν εἰκάσαι, διὰ μέλανος (3) ἐναλλὰξ καὶ ἐρυθροῦ (4). Οἱ πλόκαμοι ἦσαν μέλανες, ἡ δὲ ταινία ἐρυθρά. Τὸ κόσμημα τοῦτο τῶν ἀκροκεράμων ὁμοιάζει πρὸς τὰ ἐπὶ κορινθιακῶν ἀγγείων ἐν τετραπλῷ συμπλέγματι συνήθως ἀπαντῶντα (Wilisch, Altkorinthische Tonindustrie σ. 42 πίν. III, 37). Πανόμοιοι σχεδὸν ἀκροκέραμοι εὑρέθησαν καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ (Olympia τόμ. II πίν. CXIX, 1) προερχόμενοι πιθανώτατα ἐκ θησαυροῦ τινος τοῦ 2ου ἡμίσεος τοῦ Ϛ´ π. Χ. αἰῶνος (Borrmann ἔ. ἀ. σ. 189). Καὶ ἐν τοῖς μουσείοις δὲ Κορίνθου, Δελφῶν καὶ Ἐλευσῖνος εὕρηνται προσόμοιοι ἀκροκέραμοι, οἱ τελευταῖοι ἀσφαλῶς ἐκ τοῦ Πεισιστρατείου Τελεστηρίου προερχόμενοι.

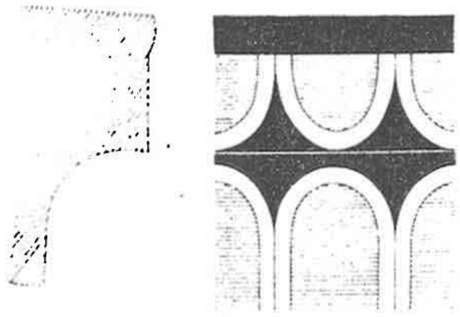

Εἰκ. 3.

Εἰκ. 4.

Ὁ ἀρχαιότατος ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ἦτο πιθανώτατα ξύλινος καὶ ἐπενδεδυμένος κατὰ τὰ μᾶλλον εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολὰς ἐκτεθειμένα μέρη διὰ πηλίνης ἐπενδύσεως. Πρὸς τὸν ναὸν τοῦτον σύγχρονοι εἶνε τινὲς τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Holleaux ἀνευρεθέντων καὶ μελετηθέντων κούρων [1]. Τὰ μέλη τοῦ ξυλίνου τούτου ναοῦ βαθμηδὸν φθειρόμενα ἀνενεοῦντο κατ᾽ ὀλίγον διὰ πωρίνων, μέχρι οὗ, περὶ τὸ δεύτερον ἥμισυ πιθανῶς τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος [2], ὁ ναὸς σύμπας κατέστη πώρινος,

[1] Τοὐλάχιστον ὁ ἐν BCH, 1886, X, σ. 77 δημοσιευθείς.

[2] Τὸ ἐν Πτῴῳ εὑρεθὲν ἐνεπίγραφον βάθρον ἀναθήματος τοῦ Ἱππάρχου (Comptes Rendus de l'Acad. des Inscr. et B. Lettres 1892 σ. 91) ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν πιθανὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ πρῶτος λίθινος τοῦ Ἀπόλλωνος ναὸς θὰ κατεσκευάσθη κατὰ τὴν ὀργῶσαν εἰς οἰκοδομικὰ ἔργα περίοδον τοῦ Πεισιστράτου ἢ τῶν υἱῶν αὐτοῦ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἀλλ᾽ ἐπενδεδυμένος πάλιν πιθανῶς διὰ πλακῶν πηλίνων. Ἐκ ταύτης τῆς δευτέρας περιόδου τοῦ ναοῦ προέρχονται τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα πήλινα τεμάχια τῆς στέγης. Ἐκ δὲ τῶν πωρίνων μελῶν οὐδὲν δυστυχῶς περιεσώθη.

ΛΕΙΨΑΝΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

Κίονες. Ἐκ τῶν σφονδύλων τῶν κιόνων περιεσώθησαν τέσσαρα μόνον πώρινα ῥαβδωτὰ τεμάχια (μ. σ. ὕψ. 0.43 μ.). Πάντα εἶν᾽ ἐπικεχριμένα δι᾽ ἐπιχρίματος λευκοῦ συστάσεως καὶ λειότητος ἀρίστης, προέρχονται δ᾽ ἐκ σφονδύλων διαφόρου καθ᾽ ὕψος θέσεως, διότι αἱ χορδαὶ τῶν ἐπ᾽ αὐτῶν ῥαβδώσεων ἔχουσι μήκη ποικίλλοντα ἀπὸ 0.107 μέχρι 0.118 μ. Ἀντιστοιχοῦσι δὲ τὰ μήκη ταῦτα τῶν χορδῶν — ἂν ἔφερεν ὁ κίων εἴκοσι ῥαβδώσεις — πρὸς διαμέτρους 0.684 - 0.754 μ.

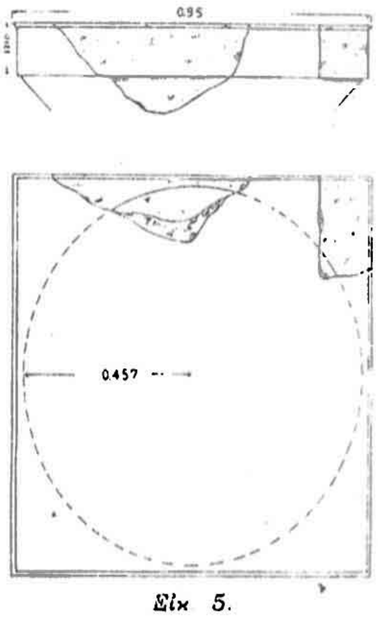

Εἰκ. 5.

Ἐκ τῆς πεντάδος τῶν ἐκ Πτώου κιοκράνων (ἀρ. εὑρ. Μουσ. 620, 768, 774, 778 καὶ 794;) δύο μόνον τεμάχια δύναμαι νὰ προσνείμω ἀσφαλῶς εἰς τὸν ναόν, τὰ ἐν εἰκ. 5 παριστάμενα (ἀρ. εὑρ. 794;). Διότι ταῦτα μόνον διασώζουσι λείψανα τοῦ αὐτοῦ καὶ αἱ ῥαβδώσεις καὶ τὰ λοιπὰ μέλη ἐπιχρίματος. Τὰ δ᾽ ἄλλα πάλιν πάντα ἔχουσιν ἄνω διαμέτρους μεταξὺ 0.328 καὶ 0.51 μ., αἵτινες ὅμως πᾶσαι εἶνε μικρότεραι καὶ αὐτῶν τῶν $\frac{4}{5}$ τῆς μεγίστης τῶν ἄνω εὑρεθεισῶν διαμέτρων ($\frac{4}{5}$. 0.754 = 0.603). Τοῦ κιοκράνου (εἰκ. 5) σώζονται μόνον δύο τμήματα τοῦ ἄβακος (ὕψ. 0.125 μ.) καὶ τοῦ εὐθέος ἐντελῶς ἐχίνου (ὕψ. 0.08 μ., κλίσις 49^{0}). Χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν τῆς οἰκοδομίας ἐποχὴν εἶνε τὸ ἐπιστέφον τὸν *ἄβακα* ταπεινὸν μὲν ἀλλ᾽ εὔγραμμον κυμάτιον (ὕψους 0.012 μ.). Κυμάτια κατὰ τὸν ἄβακα, ἀλλὰ χονδροειδέστερα, ἔχουσι καὶ τὰ ἑξῆς οἰκοδομήματα: Ἡ νοτία ἐν Πριήνῃ στοά, τοῦ 4^{ου} πιθανῶς αἰῶνος (Wiegand-Schrader Priene σ. 190), τὸ προσκήνιον τοῦ αὐτόθι θεάτρου (ἔ. ἀ. σ. 245) καὶ ἡ νοτία στοὰ ἐν Μαγνησίᾳ τῇ ἐπὶ Μαιάνδρῳ (C. Humann Magnesia σ. 120). Ὅμοιος τῷ ἡμετέρῳ ἄβαξ εὕρηται καὶ ἐν Ἀθήναις, ἄγνωστον πόθεν προερχόμενος (Durm Die Baukunst der Griechen[3] σ. 250). Ἐκ τῶν σῳζομένων τεμαχίων ὑπολογίζεται ἥ τε ἄνω τοῦ ἐχίνου διάμετρος καὶ τὸ ἀσφαλὲς μῆκος τῆς πλευρᾶς τοῦ ἄβακος (μετὰ τοῦ κυματίου 0.95 μ.).

Ἐπιστύλιον. Τὸ μόνον περισωθὲν τεμάχιον ἐπιστυλίου ἀνήκει εἴς τινα τοῦ ναοῦ γωνίαν (εἰκ. 6). Εἶνε καὶ τοῦτο πώρινον καὶ φέρει ὑπεράνω τῶν κανόνων,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἀντὶ τῆς συνήθους ἐπιπέδου ταινίας, αἰγυπτιακὸν κυμάτιον (ὕψ. 0.048 μ.) μετὰ μικρᾶς ὕπερθεν στέψεως (ὕψ. 0.02). Τῆς στέψεως δὲ ταύτης ἡ ἄνω ἐπιφάνεια δὲν ἐλαξεύθη ὁριζοντίως ἀλλὰ μετ᾽ ἰσχυρᾶς πως πρὸς τὰ ἔξω κλίσεως. Οἱ κανόνες ἔχουσιν ὕψος 0.034 μ. φέρουσι δὲ σταγόνας ἀπεχούσας κατὰ 0.075 μ. ἀπ᾽ ἄξο-

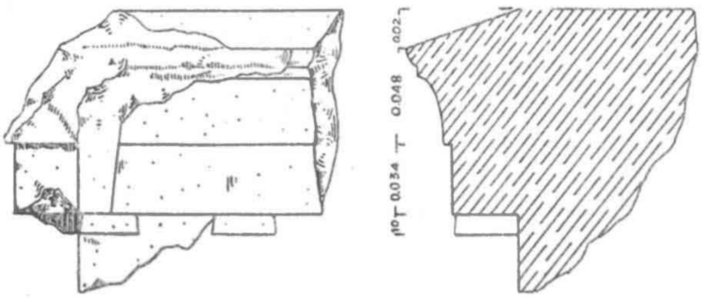

Εἰκ. 6.

νος εἰς ἄξονα. Τὸ ὁλικὸν ἄρα μῆκος τῶν κανόνων ἦτο 0.382 μ. Στεφάνη, σταγόνες καὶ κατακόρυφος τοῦ ἐπιστυλίου ἐπιφάνεια σώζουσι λείψανα ἐπιχρίσματος λευκοῦ, ἄλλο δὲ πιθανῶς χρῶμα εἶχον οἱ κανόνες. Μικρὸν ἰωνικὸν κυμάτιον ὕπερθεν ταινίας ἐπιπέδου εὕρηται καὶ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀμφιαράου (Βερσάκης ἐν Ath. Mitt. XXXIII 1908 σ. 258).

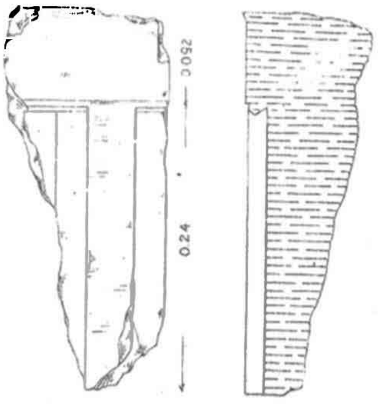

Εἰκ. 7.

Ζωφόρος. Ἐκ τῆς ζῳφόρου διετηρήθη μόνον μικρὸν τριγλύφου τμῆμα (μ. σ. ὕψ. 0.332 μ. ἀρ. εὑρ. 776 εἰκ. 7). Ἐπὶ τοῦ τεμαχίου σῴζεται τμῆμά τι τῆς κεφαλῆς καὶ ἡμιόλιον γλυφῆς ἀποληγούσης ἄνω εἰς ἐπίπεδον τεθλασμένην ἐπιφάνειαν. Εὐθεῖα ἀπόληξις γλυφῶν καὶ δὴ ὁμοία τῇ τοῦ Πτῴου παρουσιάζεται ἤδη κατὰ τὸ 1ον ἥμισυ τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος ἐν τῇ ἐν Ἐπιδαύρῳ Θόλῳ (Cavvadias Fouilles d'Épidaure Pl. V, 6, Lechat-Defrasse Épidaure πίν. V). Ὁριζοντίαν ἀπόληξιν γλυφῶν ἔχουσι καὶ τὰ ἑξῆς οἰκοδομήματα: Ἡ ἐν Δελφοῖς Θόλος, ἡ ἐν Ὀλυμπίᾳ νοτία στοὰ (Olympia Die Baudenkmäler II πίν. LXI), ὁ ἐν Νεμέᾳ ναὸς τοῦ Διὸς (Antiqu. of Jonia II πίν. XVIII), ὁ ἐν Σαμοθράκῃ μαρμάρινος ναὸς (Conze, Hauser, Niemann, Untersuchungen auf Samothrake I πίν. XXXIII, XXXIV καὶ LXVI) καὶ τὸ αὐτόθι Ἀρσινόειον (ἔ. ἀ. II πίν. LXVIII) καὶ ἡ στοὰ (II, LVI). Τὰ τρία

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τελευταῖα παραδείγματα διαφέρουσι τῶν ἄλλων κατὰ τοῦτο, ὅτι ἡ ἔγγλυφὴ ἐσωτερικῶς δὲν εἰσχωρεῖ ἐντὸς τῆς κεφαλῆς τοῦ τριγλύφου (πρβλ. πίν. LXVIII) ἀλλὰ διαμορφοῦται ὥς τις ὁριζοντία ὀροφή.

Ἡ κεφαλὴ τῆς τριγλύφου ἔχει ὕψος 0.092 μ. ἐστέφετο δὲ πιθανῶς, ὡς ἐκ σῳζομένης μικρᾶς ἐξοχῆς εἰκάζω, ὑπὸ μικροῦ τινος κυματίου. Τοιοῦτο κυμάτιον, ὑπομιμνῆσκον τὸν κατὰ τὴν αὐτὴν θέσιν κείμενον ἀστράγαλον τοῦ Παρθενῶνος, εὕρηται καὶ ἐν τοῖς Προπυλαίοις (Bohn, die Propyläen πίν. XIII), ἐν τῷ ἐν 'Αμφιαρείῳ ναῷ (Ath. Mitt. XXXIII 1908 σ. 258), ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Πριήνης (Priene σ. 245) καὶ ἐν τῇ Μαγνησίας δυσμικῇ στοᾷ (Magnesia σ. 117). Τὸ ὅλον πλάτος τῆς τριγλύφου ἦτο κατὰ τὴν κεφαλὴν 0.382 μ. Τὸ ὕψος δὲν μετρεῖται ἀπ' εὐθείας, ὑπολογίζεται ὅμως ἀσφαλῶς τῇ βοηθείᾳ τοῦ πλάτους τῆς μετόπης, περὶ οὗ ἴδε εὐθὺς κατωτέρω.

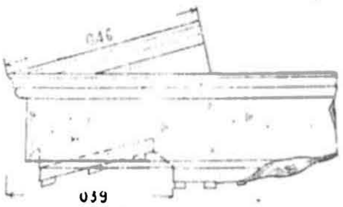

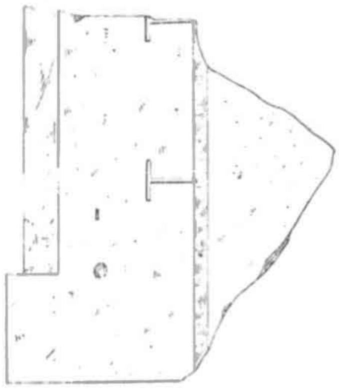

Εἰκ. 8.

Γεῖσα ὁριζόντια. Τὸ μόνον μέλος τοῦ θριγκοῦ, ὅπερ διετηρήθη ὁπωσοῦν ἄρτιον εἶνε τὸ ὁριζόντιον γεῖσον, ἐξ οὗ περιεσώθησαν, πλὴν τοῦ γωνιαίου (εἰκ. 8) καὶ ἕτερα ἑπτὰ τεμάχια. Τὸ σχῆμα τοῦ γείσου, κατὰ τἆλλα σύνηθες, παρουσιάζει τὴν ἰδιορρυθμίαν ὅτι φέρει κατὰ τὴν στέψιν του οὐχὶ ἁπλοῦν τὸ δωρικὸν κυμάτιον ἀλλὰ μετὰ τοῦ αἰγυπτιακοῦ συνδεδυασμένον. Ὅμοιον αἰγυπτιακὸν κυμάτιον εὕρηται καὶ κάτω, κατὰ τὴν ῥίζαν τῶν προμόχθων, ὑπεράνω τοῦ συνήθως ἐνταῦθα τιθεμένου λεσβίου κυματίου (εἰκ. 9). Τὸ δωρικὸν κυμάτιον τῆς στέψεως, ὡς ἐκ τῆς μαλακότητος τοῦ ὑλικοῦ, ἦτο ἐνταῦθα δύσκολον νὰ λαξευθῇ καλῶς, διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸ σχῆμά του εἶνέ πως ἐκπεφυλισμένον. Αἱ ὁδοὶ ἔχουσι πλάτος

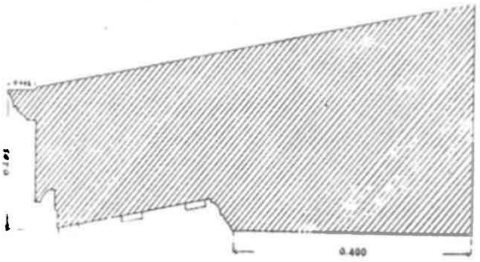

Εἰκ. 9.

0.085 μ., οἱ δὲ πρόμοχθοι 0.382 μ. (εἰκ. 10). Τὸ πλάτος ἄρα τῆς μετόπης ἦτο 0.552 μ. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ ναὸς τὸ πλάτος τῆς μετόπης ἰσοῦται σταθερῶς πρὸς τὰ $\frac{55}{56}$ τοῦ ὕψους τῆς ζωφόρου (Νεμέα, 'Αμφιάρειον),

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

συμπεραίνομεν ὅτι τὸ ὕψος τῆς τριγλύφου ἦτο 0.562 μ. Τὰ γεῖσα τῶν μακρῶν πλευρῶν ἔχουσι τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν κεκλιμένην καὶ καταλήγουσαν ἔξω εἰς ἀβαθῆ προφυλακτήριον ταινίαν πλ. 0.046 μ. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς ἄνω ἐπιφανείας σῴζονται τόρμοι συνδέσμων σχήματος ├─┤ ἀρίστης ἐργασίας (μῆκ. 0.22 μ.), ἐπὶ δὲ τῆς ἕδρας τόρμοι κατακορύφων γόμφων (βάθ. 0.04 μ.). Κυμάτια καὶ ἔξω ἐπιφάνεια τῶν γείσων φέρουσι λείψανα τοῦ λευκοῦ ἐπιχρίματος, αἱ δὲ ὁδοὶ καὶ οἱ πρόμοχθοι, μάλιστα δ' ἡ ὑπὸ τὴν σκοτίαν ταινία (εἰκ. 9), ζωηρὰ ἴχνη ἐρυθροῦ χρωματισμοῦ. Ἐπὶ τῶν ὁριζοντίων γείσων τῶν στενῶν πλευρῶν βοθρία τινὰ σῳζόμενα κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν τμῆμα τῆς ἄνω ἐπιφανείας καθιστῶσι πιθανὴν τὴν ὕπαρξιν ἐναετίου κόσμου.

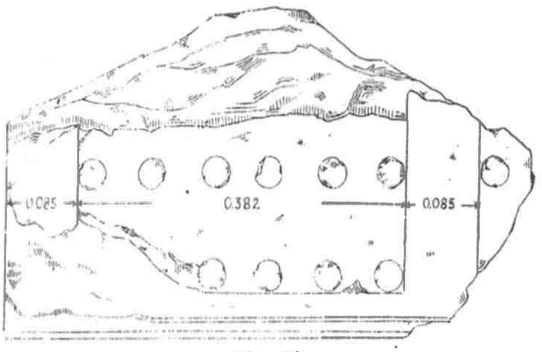

Εἰκ. 10.

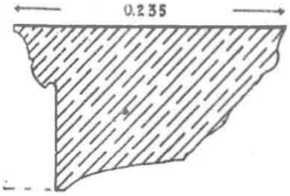

Εἰκ. 11.

Γεῖσα καταιέτια. Ὡς ἐν Αἰγίνῃ (Fiechter ἐν Aegina πίν. 40), Λυκοσούρᾳ (Λεονάρδος ἐν Π.Α.Ε. 1896 πίν. 4) κ.λ.π. τὸ ἀκροτελεύτιον κεκλιμένον γεῖσον κατεσκευάσθη καὶ ἐνταῦθα συμφυὲς μετὰ τοῦ ἄκρου ὁριζοντίου, ἐπὶ μῆκος ὁριζόντιον 0.445 μ. Τοῦτο μανθάνομεν ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 621 τεμαχίου (εἰκ. 8), ὅπερ παρέχει ἡμῖν συγχρόνως καὶ τὴν ἀσφαλῆ κλίσιν τῶν πλευρῶν τοῦ ἀετώματος (1:4,17). Τὸ καταιέτιον γεῖσον, ὡς ἐξ ἄλλου τεμαχίου (εἰκ. 11) μανθάνομεν, ἦτο ταπεινότερον (0.145 μ.) τοῦ ὁριζοντίου ἐστέφετο δὲ καὶ τοῦτο πρὸς δωρικῷ τῷ κυματίῳ καὶ ὑπὸ τοῦ στερεοτύπου αἰγυπτιακοῦ. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ δωρικοῦ ἐχαράχθη πρὸ τῆς ἐπιχρίσεως δωρικόν τι φύλλωμα, ἐπὶ δὲ τοῦ αἰγυπτιακοῦ σύνθετός τις μαίανδρος. Ἐνιαχοῦ τῶν αὐτῶν κυματίων διετηρήθησαν καὶ ἴχνη χρωμάτων ἐπιτεθειμένων ἐπὶ τοῦ λευκοῦ τοῦ γείσου ἐπιχρίματος.

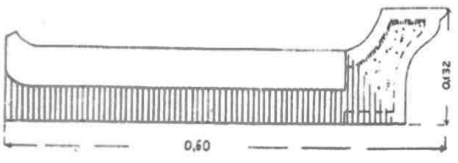

Εἰκ. 12.

Ἐπαιετίδες. Τῆς πηλίνης τοῦ ναοῦ ἐπαιετίδος διεσώθη ἓν ὁλόκληρον τεμάχιον (ὕψ. 0.138, πλάτ. 0.60, μῆκ. 0.65 μ., ἀρ. εὑρετ. 850 + 851α). Τὸ σχῆμα τῆς τομῆς αὐτῆς ὁμοιάζει τῷ λεγομένῳ κορινθιακῷ, ἀλλ' εἶνε μᾶλλον κοῖλον (εἰκ. 12).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἡ ἐξωτερικὴ καμπύλη ἐπιφάνεια κοσμεῖται ἄνω μὲν διὰ γραπτοῦ λεσβίου ἀστραγάλου, περὶ δὲ τὸ μέσον δι' ἀνθεμίων καὶ ἀνθῶν λωτοῦ, κάτω δὲ διὰ μαιάνδρου (εἰκ. 13). Τὰ κοσμήματα ἐσχεδιάσθησαν ἐπὶ στρώματος χρώματος κιρροῦ, δι' οὗ ἠλείφθη κατ' ἀρχὰς ὅλη ἡ ἐπιφάνεια τῆς ἐπαιετίδος. Ὕστερον τὰ ἔξω τοῦ κοσμήματος κενὰ ἐχρώσθησαν μέλανα, οὕτως, ὥστε τὸ κόσμημα νὰ φαίνηται γεγραμμένον διὰ χρώματος κιρροῦ ἐπὶ πεδίου μέλανος. Ποῦ καί που ἐτέθη καὶ ἰῶδες [1]. Τῆς ὑδρορρόης ἐκοσμήθη οὐ μόνον ἡ ἐξωτερικὴ πλευρὰ ἀλλὰ καὶ δι' ἀστραγάλου τμῆμά τι τῆς ἕδρας (πλ. 0.045 μ.), ὅπερ βεβαίως θὰ ἦτο ὁρατὸν καὶ θὰ ἔξεῖχε ὕπερθεν τοῦ καταιετίου γείσου.

Εἰκ. 13.

Χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν χρονολογίαν εἶνε τὸ ἡπλοποιημένον σχῆμα τῶν ἀνθέων τοῦ λωτοῦ, ὅστις νῦν ἀποτελεῖται ἐκ δύο μόνον φύλλων καὶ τοῦ στήμονος. Τὰ φύλλα διαγράφοντα καμπύλην μᾶλλον χαλαράν, δὲν ἔχουσιν ἰδίαν κάλυκα. ἀλλὰ χρησιμοποιοῦσιν ὡς τοιαύτην τὰ ἄκρα τῶν συνδεουσῶν τὰ ἀνθέμια πρὸς τὰ ἄνθη τοῦ λωτοῦ ἑλίκων, εἰς ἃς προσετέθη κατὰ τὸ σημεῖον ἐπαφῆς σφαιροειδές τι σῶμα.

Πανομοία τὰ κοσμήματα καὶ τὰ χρώματα ὑδρορρόη εἶνε καὶ ἡ κατά τινα μετασκευὴν βεβαίως τεθεῖσα σίμη τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ (Lechat - Defrasse Épidaure σελ. 59).

Αἱ ἐπαιετίδες ἐνηρμόζοντο πρὸς ἀλλήλας διὰ τῆς γνωστῆς ζητοειδοῦς ἀρθρώσεως, προσηλοῦντο δ' ἐπὶ τῶν κάτωθεν γείσων δι' ἥλων, ὧν σῴζονται σήμερον αἱ ὀπαὶ (διάμ. 0.015 μ.). Τὸ περισωθὲν τεμάχιον ἐπαιετίδος ἀνήκει ἀσφαλῶς εἰς τὸ ἀέτωμα τοῦ ναοῦ, διότι τὸ βάθος τῆς κοιλότητός του αὐξάνει (κατὰ 0.056 μ. ἐπὶ μῆκος 0.62) ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου πρὸς τὸ ἄλλο· τοῦτο δ' ὡς ἀλλαχοῦ παρατηροῦμεν (Ath. Mitt. XL 1915 σ. 44) συμβαίνει μόνον διὰ τὰς κεκλιμένας ὑδρορρόας, καθ' ἃς μάλιστα ἐφαρμόζεται ἡ καὶ ἐνταῦθα παρατηρουμένη ζητοειδὴς ἄρθρωσις.

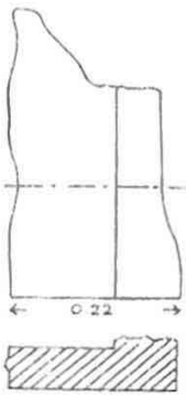

Εἰκ. 14.

Στρωτῆρες καὶ καλυπτῆρες. Ὑδρορρόαι φαίνεται ὅτι ὑπῆρχον μόνον κατὰ τὰς στενὰς τοῦ ναοῦ πλευράς· διότι διεσώθησαν στρωτῆρες, ὧν ἡ ἐξωτερικὴ κατακόρυφος ἐπιφάνεια κοσμεῖται διὰ τοῦ αὐτοῦ μαιάνδρου, ὅστις εὕρηται καὶ κατὰ τὸ κάτω ἥμισυ τῆς ἐπαιετίδος (εἰκ. 13). Ὥστε ὁ μαίανδρος τῶν στρωτήρων ἀπετέλει τὴν συνέχειαν τοῦ κοσμήματος τῆς σίμης.

Οἱ τῆς κάτω σειρᾶς στρωτῆρες ἦσαν κατὰ μὲν τὸ ἓν χεῖλος συμφυεῖς μετὰ τοῦ ὕπερθεν καλυπτῆρος (εἰκ. 14), τὸ δ' ἕτερον χεῖλος εἶχόν πως ὑψωμένον. Οἱ δὲ

[1] Κατὰ τὰς κάλυκας καὶ τὰ τετραγωνίδια τῶν μαιάνδρων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

λοιποὶ κοινοὶ στρωτῆρες, ὧν περιεσώθησαν 3 τεμάχια, εἶχον καὶ αὐτοὶ τὰ πλάγια χείλη ὑψωμένα καὶ ἐνεπλέκοντο πρὸς τὸν ἀεὶ ὑπερκείμενον δι᾽ ἐγκοπῆς ὁμοίας τῇ τῆς ἐπαιετίδος (εἰκ. 15 πρβλ. ἀρ. εὑρ. 854 καὶ 856). Οἱ δύο τῶν στρωτήρων ἔχουσι πλάτος 0.455, ὁ δὲ ἄλλος 0.523 μ. Οἱ στενώτεροι προέρχονται πιθανῶς ἐκ τῆς παρὰ τὴν ἐπαιετίδα σειρᾶς τῶν κεράμων, ὡς συμβαίνει καὶ ἐν τῷ ἐν Σουνίῳ ναῷ τοῦ Ποσειδῶνος (Ἀρχ. Δελτ. I σ. 20).

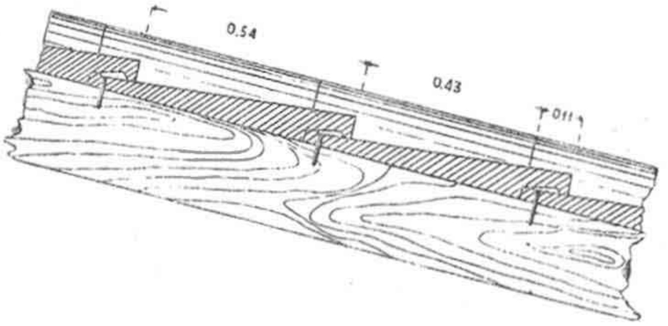

Εἰκ. 15.

Οἱ δὲ ἀνθεμωτοὶ καλυπτῆρες, ὧν διετηρήθησαν περὶ τὰ δέκα καὶ ὀκτὼ τεμάχια, ἔχουσι τὸ σχῆμα, ὅπερ παρέχει ἡ εἰκ. 16. Ὡς ἐκ σῳζομένων χρωμάτων φαίνεται, τὸ μὲν πεδίον τῶν κοσμημάτων ἦτο μέλαν, οἱ δὲ πλόκαμοι, τὰ ἀνθέμια καὶ τὸ τοῦ ἀκάνθου φύλλον ἦσαν ἔξεργα καὶ κεχρωσμένα ἀσφαλῶς κιρρά, ἵνα καὶ συμφωνῶσι πρὸς τὸ τῆς ἐπαιετίδος κόσμημα. Μόνον δέ τινες μικραὶ παραπληρωματικαὶ μεταξὺ τῶν ἑλίκων κάλυκες ἐβάφησαν ἰώδεις. Ὅτι δ᾽ οἱ περιγραφέντες καλυπτῆρες ἀνήκουσιν εἰς τὸν ναὸν πιστοῦται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι πάντων τὸ ἥμισυ τῆς κάτω ἐπιφανείας διασῴζει λείψανα τοῦ στρωτῆρος, μεθ᾽ οὗ, ὡς εἴπομεν, ἦτο συμφυής. Τὸ ὁλικὸν ὕψος τῶν κεραμίδων ἦτο 0.23 μ. τὸ δὲ πλάτος 0.18 μ.

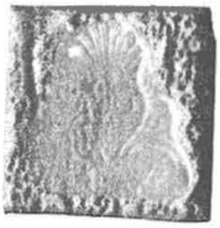
Εἰκ. 16.

Γνωρίζοντες νῦν τὰ καθ᾽ ἕκαστον τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τοῦ ναοῦ ἂς προσπαθήσωμεν νὰ ἴδωμεν ἂν ταῦτα συμφωνοῦσι καὶ πρὸς τὰ ὑπάρχοντα θεμέλια.

Ὡς διαστάσεις τοῦ ἐξωτερικοῦ ὀρθογωνίου τῶν θεμελίων (εὐθυντηρίας) δίδει ὁ κ. Holleaux (Bull. Corr. Hell. IX, 1885 σ. 475) καὶ κατ᾽ αὐτὸν ὁ Frazer (Pausanias' description of Greece V σ. 100) 23.30 × 11.80[1] μ. Ἐν τούτοις κατ᾽ ἐμὰς μετρήσεις ἐπανειλημμένας τὸ μὲν μῆκος τοῦ εἰρημένου ὀρθογωνίου εἶνε 24.72 μ. τὸ δὲ πλάτος 11.65 μ. (εἰκ. 18).

Ὡς εἴδομεν τὸ πλάτος τῆς τριγλύφου εἶνε 0.382 μ., τὸ δὲ τῆς μετόπης 0.552 μ. Ὅθεν τὸ μὲν κοινὸν μετακιόνιον εἶχε μῆκος 1.868 μ., τὸ δ᾽ ἄκρον — προϋποτιθεμένης τῆς συνήθους συμπτώσεως τοῦ ἄξονος τοῦ ἀκραίου κίονος πρὸς

[1] Ἐκ τοῦ ἄρθρου τοῦ κ. G. Mendel (BCH XXXI σ. 185 ἑ.), ὅστις, ἐντολῇ τοῦ κ. Holleaux, συνεπλήρωσε μετὰ τοῦ κ. Bizard κατὰ τὸ 1903 τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Πτῴου, οὐδὲν νεώτερον περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ναοῦ μανθάνομεν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

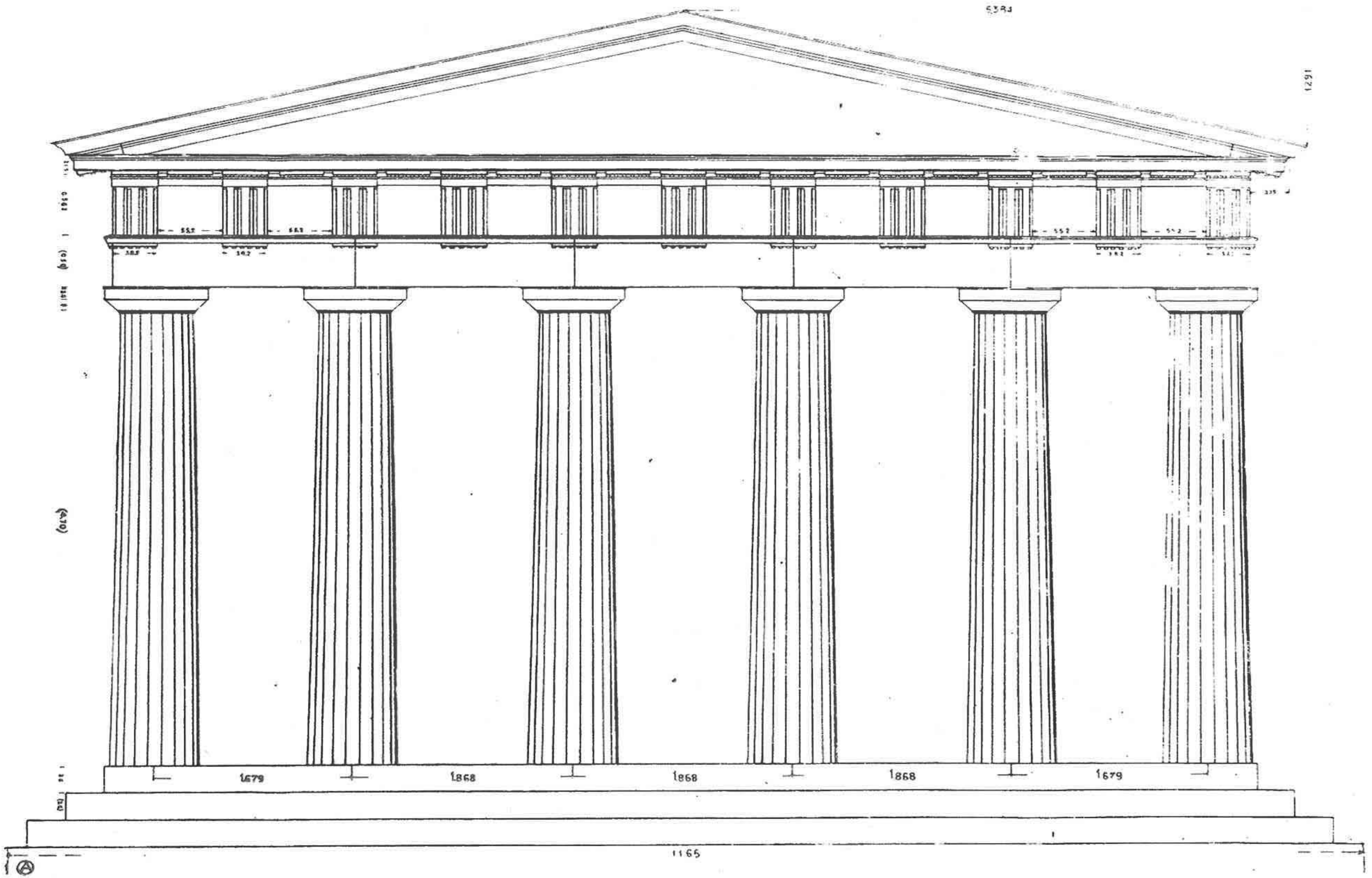

Εἰκ. 17.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

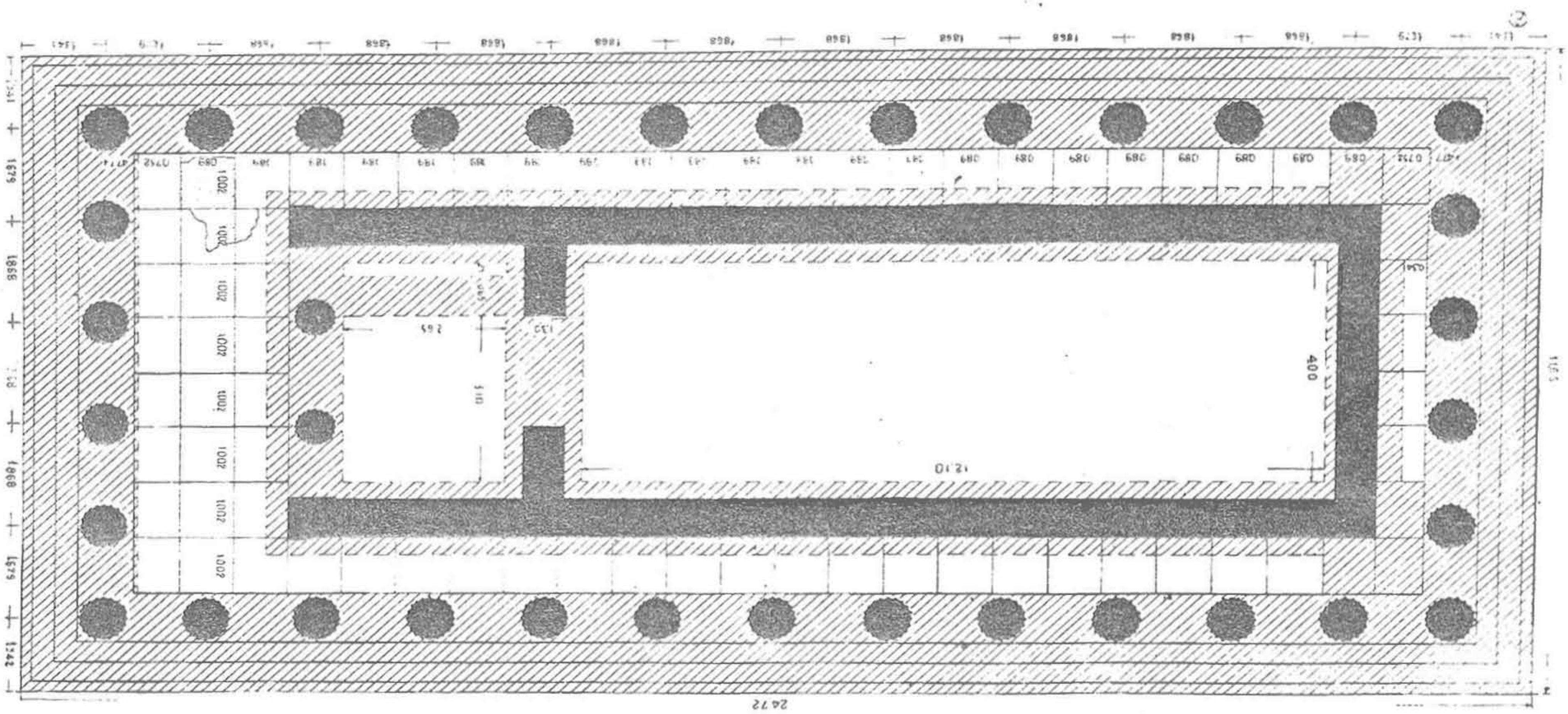

Εικ. 78.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τὴν ἔσω ἀκμὴν τῆς ὕπερθεν τριγλύφου — 1.679 μ. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἂν δεχθῶμεν ἓξ κίονας κατὰ τὰ μέτωπα, θὰ ἔχωμεν ὡς ἀπόστασιν μεταξὺ τῶν ἀξόνων τῶν ἄκρων κιόνων (3 × 1.868 + 2 × 1.679 =)8.962 μ. Ἂν δὲ τὸ μῆκος τοῦτο ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τοῦ πλάτους τῶν θεμελίων (11.65) τὸ ὑπόλοιπον, διαιρούμενον διὰ δύο, παρέχει ἡμῖν ὡς ἀπόστασιν τῶν ἀξόνων τῶν ἄκρων κιόνων τῶν μετώπων τοῦ ναοῦ ἀπὸ τῆς ἀκμῆς τῆς εὐθυντηρίας τῶν μακρῶν πλευρῶν τὸ μῆκος 1.344 μ.

Ἂς ἴδωμεν τί προκύπτει ἂν ἐφαρμόσωμεν τοὺς αὐτοὺς συλλογισμοὺς καὶ κατὰ τὰς μακρὰς πλευράς. Ἐὰν παραδεχθῶμεν κατὰ ταύτας 13 κίονας εὑρίσκομεν ὡς ἀπόστασιν τῶν ἀξόνων τῶν ἄκρων κιόνων των ἀπὸ τῆς ἀκμῆς τῆς εὐθυντηρίας τῶν μετώπων ½ [24.72 - (10 × 1.868 + 2 × 1.679)] = 1.341 μ. Κατὰ ταῦτα ὁ ναὸς εἶχεν ἀσφαλῶς 6 κίονας κατὰ τὰ μέτωπα καὶ 13 κατὰ τὰς πλευράς.

Ἡ κάτω διάμετρος τῶν κιόνων ἦτο κατ' ἐλάχιστον ὅρον 0.754 (ὅρα σελ. 98) περίπου διπλασία τοῦ πλάτους τῆς τριγλύφου (0.382 × 2 = 0.764). Τὸ ἀκριβὲς πλάτος ἑκάστης τῶν διαιρέσεων τῆς κρηπῖδος ἀγνοεῖται. Ἐν τῷ σχεδίῳ (εἰκ. 18) κίονες καὶ τοῖχοι, ἐξ ὧν, ὡς ἐλέχθη, οὐδ' ἴχνος περιεσώθη ἐπὶ τόπου ἐσχεδιάσθησαν συμφώνως πρὸς τοὺς ἐνθάδε ἐκτιθεμένους ἀσφαλεῖς ὑπολογισμούς, ἐφαρμοσθέντας ἐπὶ τῶν ὑφισταμένων θεμελίων, ἅτινα ἐσημειώθησαν διὰ διαγραμμίσεως.

Ἔλθωμεν ἤδη εἰς τὸ δάπεδον. Ἐκ τῶν πλακῶν τῆς στρώσεως διετηρήθη σχεδὸν ἀκεραία καὶ δὴ καὶ κατὰ χώραν μία μόνη σκληροῦ πως, ψαμμώδους πωρολίθου πλάτους 0.89 μ., μεγ. σῳζ. μηκ. 0.94 μ. (εἰκ. 18). Παρὰ τὴν πλάκα ταύτην διετηρήθησαν κατὰ χώραν καὶ ἱκανὰ τμήματα δύο γειτονικῶν αὐτῇ ἀλλ' ἀποσυντεθειμένων. Ἥ τε πλὰξ καὶ τὰ τεμάχια εὑρηνται κατὰ συγκυρίαν ἐν τοιαύτῃ θέσει, ὥστε ἐξ αὐτῶν καὶ μόνων νὰ δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν ἀσφαλῶς τὰς διαστάσεις πασῶν τῶν λοιπῶν πλακῶν τῆς περιστάσεως. Ὄντως, ὡς ἐκ τοῦ σχεδίου βλέπει τις, τὰ εἰρημένα λείψανα εὑρηνται ἀκριβῶς ὄπισθεν τοῦ δευτέρου ἀπὸ τῆς γωνίας κίονος, καθ' ἣν δηλ. θέσιν συνήθως συναντῶνται τὰ δύο συστήματα ἁρμῶν τῶν πλακῶν προνάου καὶ μακρῶν πλευρῶν. Καὶ ἡ μὲν ἀκεραία πλὰξ ἀνήκει εἰς τὸ δεύτερον τῶν συστημάτων τούτων, αἱ δὲ γειτονικαὶ αὐτῇ εἰς τὸ τοῦ προνάου. Ἐνταῦθα τὰ σωζόμενα τεμάχια ἔχουσι τὸν ἁρμόν των κατὰ τὴν προέκτασιν τοῦ ἁρμοῦ τῆς ἀκεραίας. Τὸ σύστημα ἄρα τῶν ἁρμῶν τοῦ προνάου ἦτο ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ καὶ τὸ τῶν μακρῶν πλευρῶν. Τούτου τεθέντος, ἐπειδὴ ὁ βόρειος τῆς ἀκεραίας πλακὸς ἁρμὸς ἀπέχει τῆς νοτίας εὐθυντηρίας κατὰ 2.82 μ., ἂν ἀποκαταστήσωμεν συμμετρικῶς καὶ πρὸς βορρᾶν ὅμοιον ἁρμὸν ἡ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀπόστασις ἔσται (11.65 — 2 × 2.82) = 6.01. Τὸ μῆκος τοῦτο διαιρούμενον διὰ τοῦ 7 μὲν παρέχει ὡς μῆκος πλακῶν 0.859, διὰ τοῦ 6 δὲ 1.002 μ. καὶ διὰ τοῦ 5 1.202 μ. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων μηκῶν τὸ μὲν 0.859 ἀποκλείεται, ἀφ' οὗ τὸ μέγ. σωζ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

μῆκος τῆς ὑπαρχούσης πλακὸς εἶνε 0.94, τὸ δὲ 1.202 εἶνε ἀπαράδεκτον, διότι τούτου τιθεμένου προκύπτει διὰ τὸν στυλοβάτην πλάτος περίπου 0.72 μ., μικρότερον δηλ. τῆς διαμέτρου τῶν κιόνων. Ἀπομένει ἄρα ὡς μόνον δυνατὸν μῆκος τὸ 1.002 μ. Τούτου βεβαιωθέντος, ὡς ἄθροισμα τοῦ πλάτους στυλοβάτου καὶ βαθμίδων ἐξάγεται ἀσφαλῶς τὸ 1.818 μ.

Ἔλθωμεν ἤδη εἰς τὰς μακρὰς πλευράς. Ὁ ἀνατολικὸς ἁρμὸς τῆς ἀκεραίας πλακὸς ἀπέχει τῆς ἀνατολικῆς εὐθυντηρίας κατὰ 2.57 μ. Ἂν ἀπὸ τούτου ἀφαιρέσωμεν τὸ εὑρεθὲν ἄθροισμα τοῦ πλάτους στυλοβάτου καὶ βαθμίδων (1.818) ὑπολείπεται 0.752. Μεταξὺ ἄρα τοῦ στυλοβάτου καὶ τῆς σῳζομένης πλακὸς ὑπῆρχέ τις στενοτέρα πλὰξ (πλάτους 0.752) ὡς ἦτο ἄλλως φυσικόν, ἀφ᾽ οὗ ἡ πλὰξ αὕτη κεῖται ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἄκρου μετακιονίου. Τέλος ἐὰν ἀπὸ τοῦ μήκους τῆς εὐθυντηρίας 24.72 μ. ἀφαιρέσωμεν ἑκατέρωθεν τὸ εἰρημένον μῆκος 2.57 εὑρίσκομεν ὑπόλοιπον 19.58 μ. Τὸ μῆκος ὅμως τοῦτο εἶνε ἀκριβέστατον πολλαπλάσιον τοῦ πλάτους 0.89 τῆς σῳζομένης πλακὸς ($0.89 \times 22 = 19.58$). Ὅθεν ὑπῆρχον κατὰ τὰς μακρὰς πλευρὰς τῆς περιστάσεως πλὴν τοῦ στυλοβάτου δύο μὲν πλάκες πλάτους 0.752 μ., εἴκοσι δύο δὲ πλάτους 0.89. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐν εἰκ. 18 σχεδιασθεῖσα κατανομὴ τῶν πλακῶν τῆς περιστάσεως εἶνε ἀσφαλεστάτη.

Τὰ ἐσωτερικὰ ἄκρα τῶν πλακῶν τῆς περιστάσεως ὁρίζουσιν ἡμῖν καὶ τὸ περίγραμμα τῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ. Πρὸς εὕρεσιν τοῦ πάχους τῶν τοίχων τούτων παρατηροῦμεν ὅτι αἱ πλάκες τῶν μὲν μακρῶν πλευρῶν τῆς περιστάσεως ἑδράζονται ἐπὶ τοῦ ἀντιστοίχου θεμελίου τοῦ σηκοῦ κατὰ 0.32 τῶν δὲ στενῶν κατὰ 0.35 μ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄξων τοῦ τοίχου θὰ ἦτο βεβαίως ἡ προέκτασις τοῦ ἄξονος τοῦ θεμελίου του, τὸ πάχος του θὰ ἦτο $\left(1.32 - 2 \times \frac{0.32 + 0.35}{2}\right) = 0.65$ μ. Τὸ πάχος τοῦ σηκοπροδομίου τοίχου καὶ τὸ τῆς κατὰ τοῦτον θύρας ἄνοιγμα παραμένουσιν ἄγνωστα, οὐδενὸς σχετικοῦ τεκμηρίου περισωθέντος.

Ὡς ἐκ τῶν θεμελίων φαίνεται ὁ ναὸς εἶχε μὲν πρόδομον, ἐστερεῖτο δ᾽ ὀπισθοδόμου. Χαρακτηριστικὸν εἶνε τὸ λίαν ἐπίμηκες σχῆμα τοῦ σηκοῦ του, ὅστις εἶχε μῆκος τριπλάσιον τοῦ πλάτους (12×4.00). Ἡ ἀναλογία αὕτη δὲν ἀπαντᾷ συνήθως εἰς μεταγενέστερα οἰκοδομήματα, διὰ τοῦτο δὲ καὶ νομίζω ὅτι ὁ δεύτερος ναὸς ἐτήρησεν ἀκριβῶς τὰς ἀναλογίας τοῦ ἀρχαιοτέρου. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σηκοῦ ἀνασκαφὲν εἰς μέγα βάθος ἀπέδειξεν ὅτι ἐσωτερικὴ κιονοστοιχία δὲν ὑπῆρχε, ὡς ἄλλως ἀνεμένετο σκοπουμένου τοῦ μικροῦ πλάτους τοῦ σηκοῦ (4.00 μ.). Κατὰ τὸν πρόδομον εὑρηται παρὰ τῇ ἀριστερᾷ μακρᾷ τοῦ σηκοῦ πλευρᾷ (εἰκ. 18) παράλληλον αὐτῇ θεμέλιον πλ. 0.65 μ. Τὸ θεμέλιον τοῦτο δὲν ἔφερε βεβαίως τοῖχον ἀλλ᾽ ἐχρησίμευεν εἰς στήριξιν τῶν πλακῶν, δι᾽ ὧν ἦτο ἐστρωμένος ὁ πρόδομος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ὅσον δ᾽ ἀφορᾷ εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ ναοῦ πλὴν τῆς διαμέτρου [1], τοῦ ὕψους τῶν κιόνων [2] καὶ τοῦ ὕψους τῶν ἐπιστυλίων [3], πάντα τὰ λοιπὰ στοιχεῖα εἶνε ἀσφαλῶς γνωστά [4], ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ σχεδίου τῆς εἰκ. 17.

Ἀπομένει ἤδη μόνον τὸ ζήτημα τῆς χρονολογίας τοῦ ναοῦ. Ταύτην ἂς προσπαθήσωμεν κατ᾽ ἀρχὰς νὰ ὁρίσωμεν στηριζόμενοι ἐπὶ καθαρῶς τεχνικῶν λόγων. Ἐξετάζοντες καθ᾽ ἓν τὰ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα παρετηρήσαμεν ὅτι ὁ ναὸς ἔχει ὁμοιότητας (ἄβαξ, τρίγλυφον, κλπ.) πρὸς οἰκοδομήματα, ὧν ἡ χρονολογία κατασκευῆς κυμαίνεται μεταξὺ τοῦ $1^{ου}$ ἡμίσεος τοῦ $4^{ου}$ π. Χ. αἰῶνος (Θόλος Ἐπιδαύρου) καὶ τοῦ τέλους τοῦ $3^{ου}$ π. Χ. αἰῶνος (Μαγνησίας στοὰ νοτία). Ἡ ἑξῆς παρατήρησις περιορίζει τὸ μῆκος τοῦ χρονολογικοῦ τούτου διαστήματος. Πλὴν τοῦ σχήματος τῆς γραμμῆς, εἰς ἣν ἀπολήγουσιν ἄνω αἱ ἐγγλυφαί, καὶ τὸ σχῆμα ὅπερ

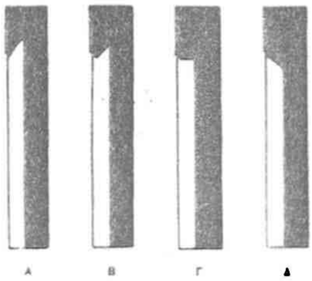

Εἰκ. 19.

δίδεται εἰς τὰς κοιλότητας τῶν ἐγγλυφῶν εἰσχωρουσῶν ἐντὸς τῆς κεφαλῆς τῆς τριγλύφου ὑφίσταται καὶ τοῦτο σημαντικὴν ἀνέλιξιν, ἐφ᾽ ὅσον προχωροῦμεν ἀπὸ τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς πρὸς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους. Ἐν ᾧ δηλ. μέχρι τοῦ τέλους τοῦ $5^{ου}$ καὶ τῶν μέσων τοῦ $4^{ου}$ π. Χ. αἰῶνος, ἡ ρηθεῖσα κοιλότης ἔχει τὸ σχῆμα Α (εἰκ. 19), βαθμηδὸν καὶ κατ᾽ ὀλίγον, κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ $4^{ου}$ αἰῶνος, τὸ σχῆμα τοῦτο ἄρχεται μεταβαλλόμενον (Β), τοῦ βάθους τῆς κοιλότητος ἐλαττουμένου τοσοῦτον, ὥστε νὰ μηδενίζηται κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους (Γ) μέχρι οὗ τέλος, κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχήν, ἡ τὴν κεφαλὴν τῆς τριγλύφου πρὸς τὴν εἰσέχουσαν τῆς ἐγγλυφῆς ἀκμὴν ἑνοῦσα γραμμὴ ἀντὶ νὰ ἀναβαίνῃ καταβαίνει (Δ). Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Πτώου τὸ σχῆμα τῆς κοιλότητος τῆς ἐγγλυφῆς εἶνε ὅμοιον τῷ (Β), ἀρχαιότερον δηλ. τοῦ Δ καὶ τοῦ Γ. Τὸ σχῆμα Γ ὅμως ἀπαντᾷ εἰς πάντα σχεδὸν τὰ ἐν Σαμοθράκῃ πτολεμαϊκὰ οἰκοδομήματα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ χρονολογία κατασκευῆς τούτων κυμαίνεται κατὰ Conze (Samothrake σ. 17) μεταξὺ 276 - 247 π. Χ. ἕπεται ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Πτώου εἶνε ἀρχαιότερος τοὐλάχιστον τοῦ 247 π. Χ. Ἀλλὰ καὶ τὰ δεύτερα ταῦτα ὅρια δυνάμεθα ἔτι μᾶλλον νὰ συστείλωμεν. Ὄντως ἐπειδή, ὡς ἤδη παρετηρήθη, μετὰ τῶν δωρικῶν τοῦ ναοῦ στοιχείων καταμείγνυνται καὶ ποικίλα νέα κυμάτια (λέσβιον ἄβακος, κυμάτιον αἰγυπτιακὸν ἐπιστυλίου καὶ γείσων, κυμάτιον τριγλύφου), ἅτινα προσδίδουσι εἰς τὸ κτίριον χαρακτῆρα συνθετώτερον καί

[1] Ἡ διάμετρος ἦτο, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐλέχθη, κατ᾽ ἐλάχιστον ὅρον 0.754 μ.

[2] Ὡς ὕψος κιόνων παρεδέχθημεν 6 κάτω διαμέτρους, συμφώνως ταῖς ἀναλογίαις τῶν συγχρόνων ναῶν

[3] Τὸ ἐπιστύλιον κατὰ συγχρόνους ἀναλογίας ὑπελογίσθη ὅτι θὰ εἶχεν ὕψος 0.50 μ.

[4] Ἐν τῷ σχεδίῳ οἱ μὴ ἀσφαλεῖς ἀριθμοὶ ἐτέθησαν ἐντὸς παρενθέσεως.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

πως χαριέστ[illegible]ρον, οὐδαμῶς δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὡς χρόνους κατασκευῆς αὐτοῦ τοὺς πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, καθ᾽ οὓς κρατοῦσιν ἔτι αἱ αὐστηραὶ ἀναλογίαι καὶ ἡ σοβαρὰ τοῦ δωρικοῦ ρυθμοῦ λιτότης. Κατὰ ταῦτα ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως ὁ ναὸς τακτέος μεταξὺ τοῦ 333 καὶ 247 π. Χ.

Μείζονα χρονολογικὴν ἀκρίβειαν θὰ ἐπιτύχωμεν βοηθούμενοι ὑπὸ ἱστορικῶν λόγων. Ὡς ἀναφέρουσι ὅ τε Ἡρόδοτος (Θ΄ 135) καὶ ὁ Παυσανίας (Θ΄ 23 5) καὶ ὁ Στράβων (IX 2 34) τὸ μαντεῖον τοῦ Πτώου ἀνῆκεν ἔκπαλαι τοῖς Θηβαίοις. Εἶνε ἑπομένως πιθανώτατον ὅτι κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καταστροφὴν τῶν Θηβῶν (335 π. Χ.) συγκατεστράφη ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων τὴν χώραν στρατιωτῶν καὶ τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἄρα καὶ ὁ ἐν αὐτῷ (ἀρχαιότερος) ναός. Ὁ νεώτερος λοιπὸν ναός, ὃν ἐξετάζομεν, θὰ ἀνηγέρθη πάντως μετὰ τὸ 335, ἴσως τότε ὅτε καὶ αἱ Θῆβαι ἀνεκτίσθησαν ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου (310 π. Χ.). Ὅτι δὲ τὸ μαντεῖον ἐλειτούργει πάλιν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους μανθάνομεν ἐκ 4 ἀναθημάτων τοῦ δευτέρου κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Πτῷον, ἅτινα ἀσφαλῶς ἐχρονολογήθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Holleaux [1] μεταξὺ τοῦ 313 καὶ 304 π. Χ. Κατὰ ταῦτα ὁ νεώτερος ναὸς θὰ ἀνηγέρθη πιθανῶς περὶ τὸ 310 π. Χ. Ποῦ εἶνε ὅμως τοῦ ἀρχαιοτέρου τὰ θεμέλια; Ἐπειδὴ τὰ κατὰ χώραν σῳζόμενα λείψανα οὐδαμῶς οὐδαμοῦ δεικνύουσι διαφοράν τινα κατασκευῆς ἢ ὑλικοῦ, δύο τινὰ δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ. Ἢ ὅτι ὁ προγενέστερος ναὸς κατεστράφη πρόρριζος ἢ ὅτι τὰ προγενέστερα θεμέλια ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς εἶχον καὶ διὰ τὸν νεώτερον ναόν. Ἡ δευτέρα ὑπόθεσις εἶνε πιθανωτέρα καὶ διότι αἱ καταστροφαὶ τῶν ναῶν οὐδέποτε προχωροῦσι μέχρι τῆς τελευταίας στρώσεως τῶν θεμελίων καὶ διότι οὕτω δικαιολογεῖται τὸ παρατηρούμενον ἐπίμηκες σχῆμα τοῦ σηκοῦ. Ἐπειδὴ δ᾽ ἀφ᾽ ἑτέρου ἔχομεν δύο μόνον ναῶν τὰ λείψανα ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι αὐτὸς οὗτος ὁ ναὸς τοῦ 6ου αἰῶνος διετηρεῖτο, ἐπισκευαζόμενος ἑκάστοτε, μέχρι πιθανῶς τοῦ 335 π. Χ., ὅτε καὶ κατεστράφη. Ὅτι δὲ ἄλλος ναὸς μεταξὺ 550 καὶ 335 δὲν κατεσκευάσθη ἐξάγεται καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν γενομένων παντοίων εὑρημάτων. Πράγματι τὰ πλεῖστα τούτων ἀνήκουσι εἰς τὸν 7ον, τὸν 6ον καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος, ἐλάχιστα δὲ εἰς τὸν 5ον καὶ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 4ου. Ἐκ τῆς σπάνιος τῶν ἀναθημάτων κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι μεγάλως εἶχεν ἐλαττωθῆ τότε ἡ φήμη τοῦ μαντείου. Ἐλάχισται ἑπομένως θὰ ἦσαν καὶ αἱ πρόσοδοι αὐτοῦ, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπωσι τὴν ἀνέγερσιν νέου ναοῦ, ἴσως δ᾽ οὐδ᾽ εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ παλαιοῦ νὰ ἐπαρκῶσι. Μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου τὸ μαντεῖον σιωπᾷ ἐπὶ δεκαπενταετίαν καὶ μόλις περὶ τὸ 310 ἄρχεται βαθμηδὸν ἀναγεννωμένη ἡ ἀρχαία αὐτοῦ εὔκλεια. Ἐγείρεται νῦν λαμπρὸς

[1] BCH XIII. 1889. σ. 8.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ὁ νέος πώρινος ναὸς πρὸ τοῦ ὁποίου τὸ κοινὸν τῶν Βοιωτῶν ἀνατίθησι τὰ ἐπίσημα ἀναθήματα αὐτοῦ καὶ τὰ ἀντίγραφα τῶν ψηφισμάτων του. 'Από τοῦ στόματος τοῦ προφήτου καὶ τοῦ μάντεως ἔρχονται πάλιν νὰ ἀκούσωσιν οἱ μαντευόμενοι τοὺς πρὸς τὴν σωτηρίαν των χρησμούς. Τότε δὲ ἢ ὀλίγον ὕστερον ἀποφασίζεται καὶ ἡ ἀνὰ πενταετίαν τέλεσις ἐν τῷ εὐθὺς πρὸ τοῦ ναοῦ εὐρεῖ χώρῳ (τῷ ***θεάτρῳ*** IG 1625,57) ἀγῶνος στεφανίτου, τῶν Πτωίων [1]. 'Αλλὰ δὲν προτίθεμαι ἐνταῦθα νὰ γράψω τοῦ ἱεροῦ τὴν ἱστορίαν. Διὰ τῶν ἀνωτέρω ὀλίγων γραμμῶν ἤθελον ἁπλῶς νὰ ὑποδείξω ὑπὸ ποίας κατ' ἐμὴν γνώμην περιστάσεις ἀνηγέρθη ὁ δεύτερος λίθινος ναός [2], ὃν ἀνωτέρω ἐξητάσαμεν.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

'Εν σελ. 99 στ. 2ῳ ἀντὶ 0.02 γραπτέον 0.01
» » 101 » 36ῳ » 0.138 » 0.132
» » 107 » 28ῳ » 12 » 12.10

'Εν σελ. 109 στ. 1ῳ ἀντὶ 333 γραπτέον 323
» » 109 πανταχοῦ ἔνθα 310 γραπτέον 316
» » 109 στ. 34ῳ ἀντὶ δεκαπενταετίαν γραπτέον εἰκοσαετίαν.

Α. Ο.

---

[1] Περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἱδρύσεως τῶν Πτωίων ἰδὲ Holleaux ἐν BCH 1890 σελ. 19 καὶ 1892 σ. 156. Pomtow ἐν Jahrb. für Klass. Philologie 1894 σ. 668 καὶ Van Gelder ἐν Mnemosyne 1901.

[2] Σύγχρονα πρὸς τὸν δεύτερον λίθινον ναὸν εἶνε καὶ τὰ ἑξῆς κτίσματα: 1ον) ὁ δεκάδα μέτρων ἀνατολικῶς τοῦ ναοῦ τοῦ 'Απόλλωνος ἐν τῷ ***θεάτρῳ*** (εἰκ. 2) κείμενος ναΐσκος (4.30×6.70 μ.). κατ' ἐμὴν γνώμην ἀφιερωμένος τῇ 'Αθηνᾷ Προναίᾳ (περὶ τῆς λατρείας τῆς 'Αθηνᾶς Προναίας ἰδὲ BCH 1887 σ. 4). Τοῦ ναοῦ τούτου, ὅστις ἦν δωρικοῦ ῥυθμοῦ, ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα (τρίγλυφοι, γεῖσα, παραστὰς) ἀπόκεινται ἐν τῷ μουσείῳ Θηβῶν. 2ον) 'Η κατὰ τὴν ΝΔ γωνίαν τοῦ ναοῦ τοῦ 'Απόλλωνος ἀπολήγουσα κυκλοτερὴς κεκλιμένη ἀνάβασις (εἰκ. 2), δι' ἧς ἀνήρχοντο ἀπὸ τῆς ταπεινότερον κειμένης ἱερᾶς πηγῆς εἰς τὸν ναόν. Τὸ καμπύλον σχῆμα τῆς ἀναβάσεως ταύτης παρεπλάνησε πολλοὺς εἰς τὴν ἐσφαλμένην εἰκασίαν περὶ κυκλικῆς ὀπισθίου ἀπολήξεως τοῦ σηκοῦ, οἷα εὕρηται εἰς τὰ ἐν Βοιωτίᾳ καὶ Σαμοθράκῃ Καβίρεια (Fougères ἐν Guide Joanne Grèce 1911 σ. 285). 'Αλλ' ὡς ἐκ τοῦ σχεδίου παρατηρεῖ τις οὔτε τὸ σχῆμα οὔτε τὸ πλάτος τοῦ καμπύλου τείχους δικαιολογεῖ τὴν εἰρημένην εἰκασίαν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ΑΙ ΧΡΥΣΑΙ ΠΛΙΝΘΟΙ ΤΟΥ ΚΡΟΙΣΟΥ

υπο ΧΡ. ΤΣΟΥΝΤΑ

Περὶ τοῦ ἀναθήματος τούτου τοῦ Λυδοῦ βασιλέως εἰς τοὺς Δελφοὺς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος (Ι 50) τὰ ἀκόλουθα· «καταχεάμενος χρυσὸν ἄπλετον ἡμιπλίνθια ἐξ αὐτοῦ ἐξήλαυνε, ἐπὶ μὲν τὰ μακρότερα ποιέων ἑξαπάλαιστα, ἐπὶ δὲ τὰ βραχύτερα τριπάλαιστα, ὕψος δὲ παλαιστιαῖα, ἀριθμὸν δὲ ἑπτακαίδεκα καὶ ἑκατόν, καὶ τούτων ἀπέφθου χρυσοῦ τέσσερα, τρίτον ἡμιτάλαντον ἕκαστον ἕλκοντα, τὰ δὲ ἄλλα ἡμιπλίνθια λευκοῦ χρυσοῦ, σταθμὸν διτάλαντα· ἐποιέετο δὲ καὶ λέοντος εἰκόνα χρυσοῦ ἀπέφθου, ἕλκουσαν σταθμὸν τάλαντα δέκα· οὗτος ὁ λέων ἐπείτε κατεκαίετο ὁ ἐν Δελφοῖσι νηός, κατέπεσε ἀπὸ τῶν ἡμιπλινθίων· ἐπὶ γὰρ τούτοισι ἵδρυτο· καὶ νῦν κέεται ἐν τῷ Κορινθίων θησαυρῷ, ἕλκων σταθμὸν ἕβδομον ἡμιτάλαντον· ἀπετάκη γὰρ αὐτοῦ τέταρτον ἡμιτάλαντον».

Καὶ ἐὰν ἔλειπεν ἡ ῥητὴ μαρτυρία τοῦ ἱστορικοῦ, ὅτι ὁ λέων ἔκειτο ἐπὶ τῶν πλίνθων, πάλιν ἔπρεπε νὰ τὸ εἰκάσωμεν, διότι ἄλλως ὁ ἀριθμὸς 117 δὲν θὰ ἦτο εὐεξήγητος [1]. Ἡ ἀναπαράστασις ὅμως τοῦ σχήματος τοῦ βάθρου, τὴν ὁποίαν ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου στηριζόμενος ὑπέδειξε πρὸ καιροῦ ὁ ἐκδότης τοῦ Ἡροδότου Stein [2], δὲν δύναται βεβαίως νὰ εἶναι ὀρθή. Διότι κατ' αὐτὴν τὸ βάθρον ἦτο τετράβαθμον καὶ ἑκάστη τῶν βαθμίδων ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς δόμου πλίνθων, συνέκειντο δ' ἡ μὲν κατωτάτη ἐξ 63 πλίνθων, ἡ ἐπ' αὐτῆς ἐκ 35, ἡ τρίτη ἐκ 15 καὶ ἡ ἀνωτάτη ἐκ τῶν τεσσάρων πλίνθων καθαροῦ χρυσοῦ· ἐπειδὴ δὲ αἱ πλίνθοι εἶχον πάχος μιᾶς παλαστῆς, τὸ ὕψος ἑκάστης βαθμῖδος ἦτο 0,083 μ. περίπου καὶ τὸ ὕψος ὅλου τοῦ βάθρου ἴσον πρὸς ἕνα πόδα, ἤτοι 0,333 μ. [3], ἐνῷ αἱ πλευραὶ τῆς

[1] Ἀπέναντι τῆς λεπτομεροῦς ἀναγραφῆς τοῦ Ἡροδότου δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ ἀξία εἰς τὴν τοῦ Διοδώρου (XVI 56) ἢ τῆς πηγῆς αὐτοῦ πληροφορίαν, ἥτις ἀποστρογγυλώνει τὸν ἀριθμὸν τῶν πλίνθων εἰς 120.

[2] Τὴν ἔκδοσιν τοῦ Stein δὲν ἠδυνήθην νὰ ἴδω· τὴν γνώμην του ὅμως ἐπαναλαμβάνουν ὁ Hultsch (Metrol.² σ. 577, σημ. 4), ὁ Abicht εἰς τὴν ἰδικήν του ἔκδοσιν τοῦ Ἡροδότου (1884) καὶ ὅλως ἐσχάτως οἱ How καὶ Wells, Commentary on Herodotus Oxford 1912, I σ. 74. Ἐκ τῶν εἰδικώτερον περὶ τὰ Δελφικὰ ἀσχοληθέντων ὁ Pomtow (Pauly-Wissowa, R. E. IV σ. 2850) ὁ Hiller von Gartringen (αὐτ. σ.) καὶ ὁ Bourguet (Delphes 1914, σ. 134) λέγουν ἁπλῶς, ὅτι ὁ λέων ἔκειτο ἐπὶ βάθρου ἐκ χρυσῶν πλίνθων, ὁ τελευταῖος μάλιστα θεωρεῖ ἀναγκαῖον νὰ τονίσῃ καὶ τοῦτο διὰ τῆς προσθήκης ἑνὸς ***ἀναμφιβόλως***.

[3] Τοῦτο εἶναι τὸ μῆκος τοῦ λυδικοῦ ποδὸς (Nissen ἐν I. Müller, Handb. I σ. 835 καὶ 863). Ὁ Hultsch δέχεται, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἐννοεῖ παλαστὰς τοῦ βασιλικοῦ λεγομένου πήχεως, τοῦ ὁποίου τὸ μῆκος ὁρίζει εἰς 0,525 μ., ἑπομένως τὸ μῆκος τῆς παλαστῆς εἰς 0,088 μ. Ἀλλὰ κατὰ τὸν Dörpfeld (Ath. Mitt. 1883 σ. 346) ὁ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

κατωτάτης βαθμίδος εἶχον μῆκος πήχεων 7 καὶ 4 ½ ἤτοι μ. 3,50 καὶ 2,25 περίπου.

Ἡ μεγάλη αὕτη δυσαναλογία μεταξὺ τοῦ ὕψους καὶ τῶν ἄλλων διαστάσεων τοῦ βάθρου, ἥτις προκύπτει ἐκ τῆς κατανομῆς τῶν πλίνθων εἰς τέσσαρας βαθμῖδας, μαρτυρεῖ σαφῶς, ὅτι ἡ κατανομὴ εἶναι ἐσφαλμένη καὶ ὅτι πρέπει νὰ δεχθῶμεν μικρότερον ἀριθμὸν βαθμίδων. Ἐξ ἄλλου ὅμως δικαίως ὁ Stein ὑπέθεσεν, ὅτι αἱ τέσσαρες πλίνθοι χρυσοῦ ἀπέφθου ἀπετέλουν τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ βάθρου, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦτο ἱδρυμένος ὁ λέων. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς 117 δὲν εἶναι διαιρετὸς διὰ τοῦ 4, ἄρα τὸ βάθρον δὲν ἦτο μονόβαθμον, — τοῦτο καὶ ἄλλως θὰ ἦτο ἐντελῶς ἀπίθανον —, συνάγεται ἀσφαλῶς, ὅτι εἶχεν ἢ δύο ἢ τρεῖς βαθμῖδας. Καὶ κατὰ τὰς δύο ταύτας ὑποθέσεις εἶναι δυνατὸν νὰ κατασκευασθοῦν διὰ τῶν 117 πλίνθων πλείονα τοῦ ἑνὸς σχήματα, μᾶλλον ὅμως ἁρμόζοντα εἰς βάθρον, ὁποῖον πρέπει νὰ φαντασθῶμεν τὸ τοῦ λέοντος, εὗρον ἐγὼ ἐκ μὲν τῶν διβάθμων τὸ εἰκ. 1, ἐκ δὲ τῶν τριβάθμων τὸ εἰκ. 2

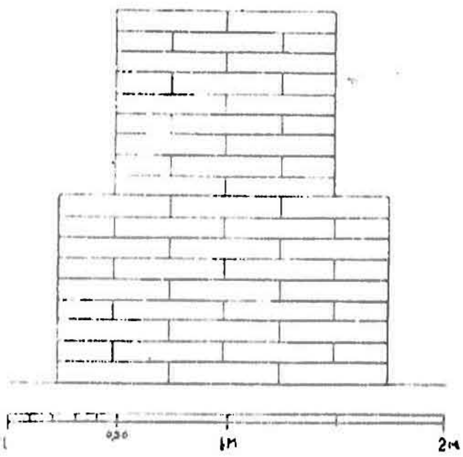

Εἰκ. 1.

Τοῦ πρώτου οἱ ἡμίσεις ἐκ τῶν 18 δόμων σύγκεινται ἐκ τεσσάρων πλίνθων ἕκαστος, οἱ λοιποὶ ἐξ ἐννέα, τὸ ὕψος δὲ πάντων τῶν δόμων ὁμοῦ εἶναι 3 πήχεις, ἤτοι 1,50 μ., καὶ τὸ πλάτος τῆς κατωτέρας βαθμῖδος ὁμοίως 3 πήχεις. Τὸ τρίβαθμον βάθρον ἔχει 6 τετραπλίνθους δόμους, 5 ἐννεαπλίνθους καὶ 3 δεκαεξαπλίνθους, ὕψος δὲ 1,165 μ. (= 14 παλαστὰς) καὶ πλάτος τῆς κατωτάτης βαθμῖδος 4 πήχεις.

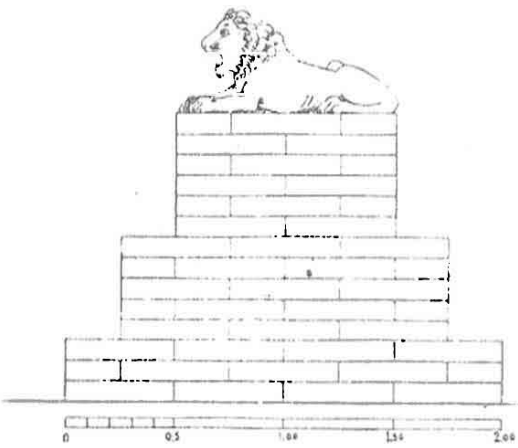
Εἰκ. 2.

Ἀλλὰ τὰ δύο ταῦτα βάθρα, ἐκ τῶν ὁποίων πάλιν προτιμότερον φαίνεται εἰς ἐμὲ τὸ εἰκ. 2, δὲν παρουσιάζουν μόνον τὰς καλυτέρας πασῶν τῶν δυνατῶν ἀνα-

βασιλικὸς πῆχυς τοῦ Ἡροδότου εἶχε μῆκος 0,499 μ., ἄρα τοῦ ποδὸς τὸ μῆκος ἦτο ἴσον πρὸς τὸ τοῦ λυδικοῦ ποδός. Κατὰ δὲ τοὺς How καὶ Wells τὰ μέτρα τῶν πλίνθων ἀνάγονται εἰς τὸν ἑλληνικὸν πῆχυν, ὄχι τὸν βασιλικὸν περσικόν. Ὁπωσδήποτε, τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν ἔχει ἐνταῦθα πολλὴν σημασίαν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

παραστάσεων ἀναλογίας· ***ἡ μορφή των ὁδηγεῖ***, νομίζω, ***καὶ εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας τοῦ ἀναθήματος τοῦ Κροίσου.*** Διότι ἡ σύνθεσις τοῦ βάθρου ἐκ πλίνθων ἁπλῶν, ἄνευ ἄλλης ἀρχιτεκτονικῆς διαμορφώσεως, εἶναι βεβαίως καθ' ἑαυτὴν παράδοξος καὶ εὐλόγως γεννᾶται ἡ ἀπορία, διατὶ ἆρά γε ὁ τόσον ἑλληνικὰ σκεπτόμενος βασιλεύς, τοῦ ὁποίου πάντα τὰ λοιπὰ γνωστὰ ἀναθήματα ἦσαν καλλιτεχνικὰ ἔργα, μόνον τὸν λέοντα τοῦτον - καὶ ἕνα ἄλλον ὅμοιον ἀφιερωθέντα εἰς τὸ ἱερὸν τῶν Βραγχιδῶν (Ἡροδ. Ι 92) — ἠθέλησε νὰ ἱδρύσῃ ἐπὶ σωροῦ ἀσήμου μετάλλου, ὅπως ἐκλαμβάνονται κοινῶς αἱ πλίνθοι.

Τὴν ἀπορίαν ἡμῶν λύει ἡ καταδηλος ὁμοιότης τῶν βάθρων εἰκ. 1 καὶ 2 πρὸς τὰς ἐπάλξεις, αἵτινες συχνότατα εἰκονίζονται ἐπὶ μνημείων τῆς Ἀσσυρίας ἐπιστέφουσαι διάφορα οἰκοδομήματα. Τὰ τυπικὰ σχήματα αὐτῶν δεικνύουν αἱ εἰκόνες 3 καὶ 4 [1], κατεσκευάζοντο δ' ἐκ πλίνθων, ὅπως καὶ τὸ βάθρον τοῦ Κροίσου, καὶ ἡ ἔπαλξις εἰκ. 4 εἶχεν ὕψος σχεδὸν ἀκριβῶς ὅσον καὶ τὸ τρίβαθμον ἡμῶν βάθρον [2]. Ἡ ὁμοιότης αὕτη καὶ προσέτι ὁ ἐπὶ τῶν πλίνθων ἱδρυμένος λέων φέρουν ἀμέσως εἰς τὸν νοῦν τὴν λυδικὴν παράδοσιν, τὴν ὁποίαν πάλιν ὁ Ἡρόδοτος (Ι 84) διηγεῖται περιγράφων τὸν τρόπον τῆς ἁλώσεως τῶν Σάρδεων ὑπὸ τῶν Περσῶν· «ἀνὴρ Μάρδος ἐπειρᾶτο προσβαίνων... κατὰ τοῦτο τῆς ἀκροπόλιος, τῇ οὐδεὶς ἐτέτακτο φύλακος· οὐ γὰρ ἦν δεινόν, κατὰ τοῦτο μὴ ἁλῷ κοτέ. ἀπότομός τε γάρ ἐστι ταύτῃ ἡ ἀκρόπολις καὶ ἄμαχος· τῇ οὐδὲ Μήλης ὁ πρότερον βασιλεὺς Σαρδίων μούνῃ οὐ περιήνεικε τὸν λέοντα, τόν οἱ ἡ παλλακὴ ἔτεκε, Τελμησσέων δικασάντων, ὡς ***περιενειχθέντος τοῦ λέοντος τὸ τεῖχος ἔσονται Σάρδιες ἀνάλωτοι***· ὁ δὲ Μήλης κατὰ τὸ ἄλλο τεῖχος περιενείκας, τῇ ἦν ἐπίμαχον, κατηλόγησε τοῦτο ὡς ἐὸν ἄμαχόν τε καὶ ἀπότομον».

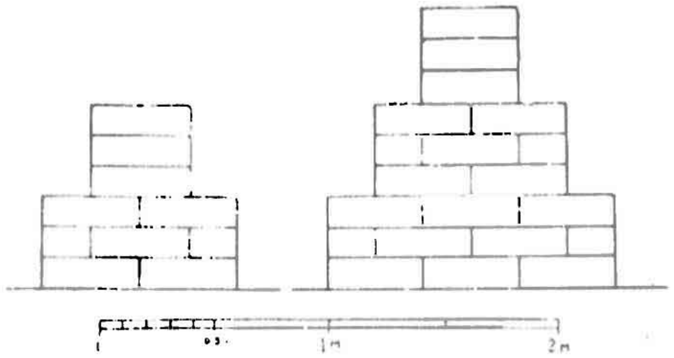

Εἰκ. 3. *Εἰκ. 4.*

Ἡ παράδοσις αὕτη ἐξηγεῖ καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἐκ πλίνθων βάθρου· ὁ Κροῖσος βλέπων προσεγγίζοντα τὸν ἐκ τῶν Περσῶν κίνδυνον καὶ θέλων νὰ ἐμπεδώσῃ τὴν διὰ τοῦ ***τέρατος*** δοθεῖσαν ἐγγύησιν τῶν θεῶν περὶ ἀσφαλείας τῶν Σάρδεων ἀφιέρωσεν εἰς τὰ δύο μεγάλα ἱερὰ τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ τῶν Δελ-

[1] Perrot et Chipiez, Hist. de l'art II σ. 263 ἑξ., εἰκ. 104 - 105 (κατὰ τὸν Place).

[2] Κατὰ τὸν Perrot ἔ. ἀ. αἱ ἀσσυριακαὶ πλίνθοι ἔχουν μῆκος 0,40 μ. καὶ πάχος 0,12 μ., ἑπομένως οἱ 9 δόμοι τῆς τριβάθμου ἐπάλξεως, χωρὶς ***τέλμα*** ἤτοι συνδετικὴν ὕλην, ἔχουν ὁλικὸν ὕψος 1,08 μ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

φῶν καὶ τὸ τῶν Βραγχιδῶν, χρυσᾶς εἰκόνας τοῦ λέοντος καὶ μιᾶς τῶν **ἐπάλξεων**, αἵτινες διὰ τῆς περιφορᾶς αὐτοῦ ἔγιναν ἀνάλωτοι. Οἱ φόβοι τοῦ βασιλέως περὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς ἐκδηλώνονται εἰς τὰ ἀναθήματα ταῦτα ἴσως εὐγλωττότερον παρὰ εἰς τὰς ἄλλας ἐνεργείας του.

Ὅτι ὁ Ἡρόδοτος προφανῶς δὲν εἶχε γνῶσιν τῆς ἐννοίας τοῦ ἀναθήματος τοῦ Κροίσου, δὲν εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ. Ὅταν ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἀνάθεσιν ἐκάη ὁ ναὸς τῶν Δελφῶν (548 π. Χ.), τὸ βάθρον ἀναμφιβόλως ἀποσυνετέθη, ἔκτοτε δὲ πιθανώτατα δὲν ἀνέλαβε τὸ πρῶτον σχῆμά του καὶ ὁ λέων, τοῦ ὁποίου πλέον τοῦ ἑνὸς τρίτου εἶχεν ἀποτακῆ, δὲν ἐστήθη πάλιν ἐπὶ τῶν πλίνθων — τοῦτο συνάγεται ἀσφαλῶς ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἡροδότου —, οὕτω δὲ ἡ μεταξὺ τοῦ βάθρου καὶ τοῦ ζώου ἀληθὴς σχέσις ἐλησμονήθη ταχέως. Ἐκ τοῦ ἄλλου ὁμοίου ἀναθήματος, τοῦ τῶν Βραγχιδῶν, οὐδὲν ἐσώζετο εἰς τοὺς χρόνους τοῦ ἱστορικοῦ.

Ἡ ἀκρόπολις τῶν Σάρδεων εἶχε τρεῖς περιβόλους (Ἀρρ. Ἀνάβ. 1, 17, 5), τὸ σχῆμα δὲ τῶν ἐπάλξεων αὐτῶν δὲν γνωρίζομεν, ἀλλὰ δὲν εἶναι, πιστεύω, τολμηρὰ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ὡμοίαζον πρὸς τὰς ἀσσυριακάς. Ἡ δ' ἐκ πολυτίμων μετάλλων κατασκευὴ τῶν εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ τοὺς Βραγχίδας πεμφθεισῶν δὲν ἔχει ἀνάγκην δικαιολογίας, ἀφοῦ ἦσαν ἀναθήματα· δύναται ὅμως νὰ ὑπομνησθῇ, ὅτι ἄλλης ἀσιατικῆς ἀκροπόλεως μὲ πολλαπλοῦν τεῖχος, τῶν Ἐκβατάνων, οἱ δύο ἐσώτατοι περίβολοι εἶχον ὁ μὲν καταργύρους, ὁ δὲ καταχρύσους τοὺς προμαχῶνας.

ΧΡ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

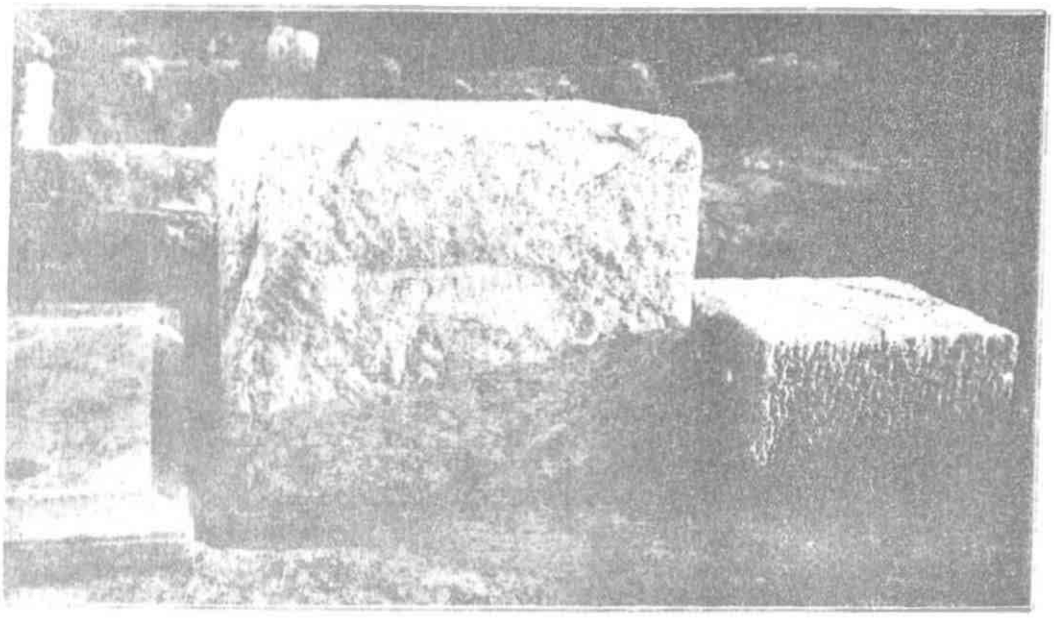

Εἰκ. 1. Βάθρον Ἴσιδος.

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΙΣΕΙΟΥ ΕΝ ΕΡΕΤΡΙΑι

ΥΠΟ Ν. ΠΑΠΑΔΑΚΗ

Κατὰ τὸ ΝΑ ἄκρον τῆς περιοχῆς τῆς ἀρχαίας Ἐρετρίας καὶ δὴ ὀλίγον ἐνδοτέρω τοῦ ἐπακτίου τείχους αὐτῆς — κατὰ τὸ μεταξὺ I καὶ J τμῆμα τοῦ τοπογραφικοῦ σχεδίου τοῦ Pickard ἐν Amer. Journ. of arch. 1891[1] — εἶχεν ἤδη ἀποκαλύψει τυχαίως ἡμῖν ἀνασκαφὴ ἁπλῶς καλλιεργητικὴ ἐν ἀρχῇ τὸ ἐν μέσῳ τῆς **εἰκ. 1** ἐξ ἐγχωρίου τιτανολίθου βάθρον (ὕψ. 0.72, πλ. 0.94×0.82), φέρον ἐν λαξεύματι ὀρθογωνίῳ τῆς προσθίας ἐπιφανείας κεχαραγμένα τὰ ΑΙΓΥΠΤΙΟΙ ΙΣΙΔΙ.

Μικρὰ ἐπέκτασις τῆς ἀνασκαφῆς γύρῳ ἤγαγε τὸν παρελθόντα Αὔγουστον εἰς φῶς ἀλληλοδιαδόχως τὸν παρακείμενον (**εἰκ. 2**) ὀρθογώνιον ἐν μαρμαρίνοις θεμελίοις ***βόθρον*** ἢ βωμὸν καὶ ἑτέρωθεν τὸ μικρότερον ἐκ πώρου βάθρον, παρὰ δὲ τοῦτο τὸν πώρινον στυλοβάτην, τοὺς δύο ἐπ' αὐτοῦ βεβλαμμένους ἀλλὰ κατὰ χώραν προδήλως κάτω σπονδύλους κιόνων καὶ ὅλον τέλος πρόναον καὶ σηκὸν

[1] Ὀλιγώτερον τῶν 500 μ. ΝΑ τοῦ ναοῦ τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος καὶ ἱκανῶς ὀλιγώτερον ἔτι τοῦ ἑτέρωθεν πρὸς τὸ Πεζονῆσι μυχοῦ τοῦ ὅρμου τῆς Ἐρετρίας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ναΐσκου ἐν παραστάσιν. Ἐπιγραφαὶ ἕτεραι στηλῶν ἀναθηματικῶν καὶ βωμίσκων συγχρόνως ἀνασκαπτόμεναι ἦρον πᾶσαν ἀμφιβολίαν ὅτι προέκειτο ἱερὸν ***Ἴσιδος*** καὶ τῶν ἄλλων, ὡς συνήθως, «***συννάων καὶ συμβώμων***» αὐτῇ Αἰγυπτίων θεῶν. Τούτου δὲ ὁλοκλήρου ***(εἰκ. 3** ἐξ Ἀν.)* τὴν συστηματικὴν ἀποκάλυψιν συντελέσαντες ἐγκρίσει καὶ δαπάνῃ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἐπεξετείναμεν, κατὰ Σεπτέμβριον κυρίως, τὴν ἀνασκαφὴν καὶ πέριξ τοῦ ἐξωτερικοῦ αὐτοῦ περιβόλου, πρὸς Ἀν. μὲν μέχρι τοῦ ῥηθέντος ἐπακτίου σκέλους τοῦ ἐρετρικοῦ τείχους, — ὅπερ, ἐγκαρσίως χωροῦν μόλις 0.80 μ. ἔξω τῆς ΝΑ γωνίας τοῦ περιβό-

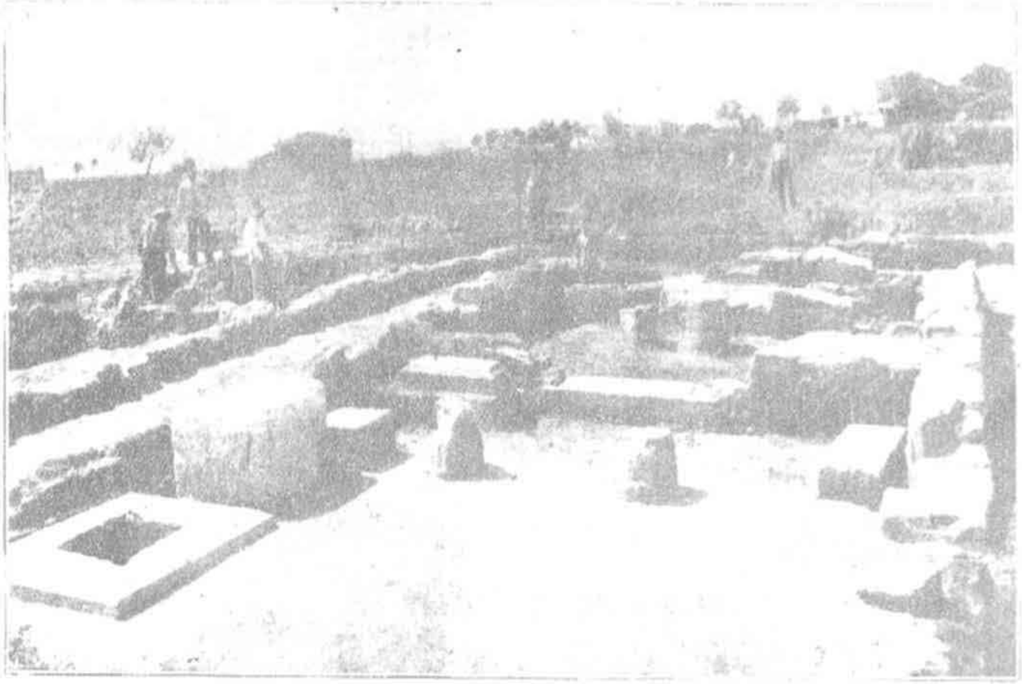

Εἰκ. 2. Βόθρος, πρόναος καὶ σηκὸς Ἴσιδος.

λου τοῦ ἱεροῦ, ἐν μικρῷ μέρει μόνον ἀπεκαλύψαμεν. — πρὸς Β δὲ εἰς ἔκτασιν σχεδὸν διπλασίαν τοῦ ἱεροῦ πρὸς ἀποκάλυψιν ὅλων τῶν συναφῶν, ὡς ἐπιστεύομεν, μετ᾽ αὐτοῦ οἰκιῶν.

Τὴν ὅλην ἀνασκαφήν, διακοπεῖσαν χωρὶς νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ ἐλπισθὲν ἀκέραιον οἰκιῶν τετράγωνον, σαφηνίζει τὸ ἐν ***εἰκ. 4*** διάγραμμα, σχεδιασθὲν ἐξ ἡμισείας κατὰ τὰ δύο αὐτῆς στάδια ὑπὸ τῶν φίλων κυρίων Ἐλ. Ἐπιφανιάδου (τὸ κυρίως ἱερὸν ἄνευ τοῦ ἐξ Ἀν. περιβόλου) καὶ Ἀν. Ὀρλάνδου (τὸ ὑπόλοιπον)[1].

Περὶ τῶν κατ᾽ αὐτὸ τὸ ***ἔργον τῆς ἀνασκαφῆς*** ὀλίγα ἔχομεν τὰ ἄξια μνείας· τὸ ὅλον ἐκαλύπτετο ὑπὸ ἰσοϋψῆ, ὡς ἐν ἁλιπέδῳ, ἐπίχωσιν, ἀβαθῆ σχετικῶς μετὰ

[1] Ἡ ἀνασκαφὴ ἐπέλαβε τὰ ὑπ᾽ ἀριθ. 265-6 οἰκόπεδα τοῦ σχεδίου τῶν Νέων Ψαρῶν καὶ τὸ παρακείμενον τμῆμα τῆς ἀπὸ Α ὁδοῦ σχεδὸν ὅλον.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τόσους αἰῶνας, ἀποτελοῦσαν αὐτὸ τὸ πάχος τῆς ἀροσίμου γῆς· τὸ δὲ ὑπ' αὐτὴν ὑπέδαφος ἐνέφαινε συνήθως δύο εὐδιάκριτα στρώματα, ἤτοι· α΄) στρῶμα χωμάτων χονδρόκοκκον, ὑπερυθρότερον, συμπαγέστερον, προφανῶς ἐκ διαλελυμένων ὠμῶν πλίνθων προερχόμενον ἀνάμεικτον ἐνίοτε καθ' ὅλον τὸ πάχος (ἢ μόνον κατὰ τὸ κατώτερον) μετὰ τεμαχίων κεραμίδων ἀφθόνων· καὶ β΄) τὸ λεπτὸν ὑπὸ τὰς κεραμίδας ἐπ' αὐτῶν ἤδη τῶν ἀρχαίων στρώσεων τῶν ἐδαφῶν μελάντερον,

Εἰκ. 3. Ναὸς Ἴσιδος ἐξ Ἀνατολῶν.

κοπροειδέστερον στρῶμα, διηνθισμένον συνήθως μὲ ἴχνη ἀνθράκων[1], μαρτυροῦντα ὁποῖον ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ ἱεροῦ καὶ τῆς συνοικίας. Ἀλλ' ὅτι καὶ λεηλασία εἶχε προηγηθῆ τῆς πυρκαϊᾶς καθίστα περὶ μὲν τῶν οἰκιῶν βέβαιον ἡ καταπληκτικὴ ἔλλειψις παντὸς σκεύους, περὶ δὲ τοῦ ἱεροῦ πιθανὸν ἡ ἀφθονία τῶν συντριμμάτων μαρμαρίνων βάθρων, βωμῶν (ἐκ πολλῶν τινα ἐν **εἰκ. 5**), ἀγαλματίων καὶ ἡ διασπορὰ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἄλλων σκευῶν τεθραυσμένων τέλος ἢ ἐκ τούτων

[1] Αἱ κεραμίδες, ἀραιότεραι ἁπλῶς ἐν ταῖς ἔξω τοῦ ἱεροῦ πλατείαις ἢ ὁδοῖς Ν καὶ ΠΞ, ἦσαν παντὸς ἄλλου κατάπυκνοι καὶ ἐν αὐτῷ τῷ δωματίῳ τοῦ φρέατος Ζ· τὰ δὲ μετ' ἀνθράκων τεφροχώματα, ἀφθονώτατα ἰδίᾳ ἐν τῷ κυρίως ναῷ, ῥητῶς καὶ ἐν τῇ περιθεούσῃ τὸ ἀν. ἥμισυ τοῦ ἱεροῦ «στοᾷ» ΕΕ, ἐσπάνιζον ἐν τῷ λοιπῷ ἱερῷ (Β–Γ καὶ διαδρόμῳ ἐσωτερικῷ).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἔλλειψις οἱουδήποτε ἀναθήματος πλὴν πηλίνων. Πρὸς τὸ ὅλον πάχος τοῦ ἐδάφους εἶναι κατὰ μέσον ὅρον ἴσον καὶ τὸ σῳζόμενον ὕψος λιθοκτίστων τοίχων καὶ θεμελίων, περὶ τὰ 0,50 μ.· μόνον δὲ τοῦ κυρίως σηκοῦ (Διαγράμματος Α) τὸ

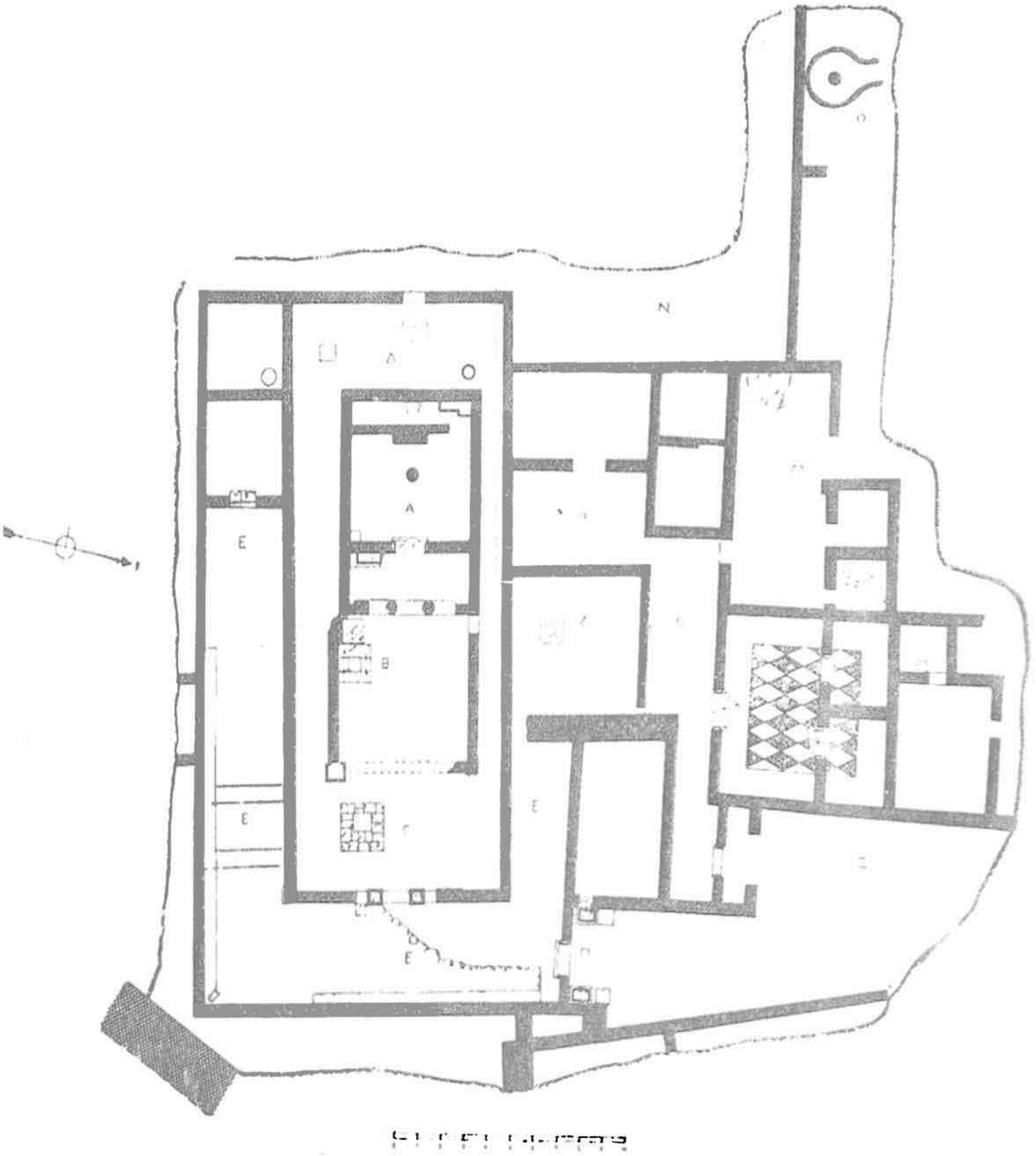

Εἰκ. 4. *Διάγραμμα Ἰσείου.*

ὕψος τῶν τοίχων φθάνει 0.75 μ., ἤτοι ἀκριβῶς τὸ μέσον βάθος τῆς ὅλης ἡμῶν ἐκχωματώσεως, τῶν δὲ τῆς οἰκίας Κ τὸ 1 μ., διὸ καὶ ἐξεῖχον οὗτοι ὀλίγον ὑπὲρ τὴν γεωργουμένην ἐπιφάνειαν, ὡς καὶ τὸ πρῶτον ἐκκαλυφθὲν βάθρον.—Ὅτι ὅμως τὸ ῥηθὲν ὡς ***σῳζόμενον*** λιθόκτιστον ὕψος τοίχων ἦτο καὶ τὸ ***ἀρχικὸν*** οὐσιωδῶς, ὅλου δηλ. τοῦ ἀνωτέρου μέρους αὐτῶν ἐκτισμένου διὰ πλίνθων ὠμῶν,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

διαλελυμένων δὴ σήμερον εἰς τὰς ξανθὰς ἐκείνας μάζας χωμάτων, προσεπικυροῖ καὶ ἡ μεγίστη ἐν αὐτοῖς σπάνις καὶ μᾶλλον ἔλλειψις λίθων ἄλλων ἐκτὸς τῶν τοίχων.

Ὁ καθαρισμὸς τῶν στρώσεων, δυσεξακριβώτων ὅπου ἀπετελοῦντο ἐξ ἁπλῶς πατητῆς γῆς καὶ μάλιστα ὁσάκις ἔλειπον καὶ τὰ ῥηθέντα ἴχνη πυρκαϊᾶς, ἀπετέλει τὴν βάσανον τῶν ἐργατῶν μας, — οὐδ᾽ ἔχομεν βεβαιότητα πανταχοῦ ὅτι εὕρομεν καὶ ἐτηρήσαμεν τἀρχαῖα ἐδάφη. Ὁπωσδήποτε καὶ ἱερὸν καὶ οἰκίαι (πλὴν δύο μνημονευομένων ἐξαιρέσεων) εἶχον ἓν κοινὸν περίπου ἐπίπεδον, χωρίς τινα ἔξαρσιν (ἢ «podium»).

Ὅπου δ᾽ ἐχωρήσαμεν βαθύτερον τοῦ ἐπιπέδου τούτου δοκιμαστικῶς, εὕρο-

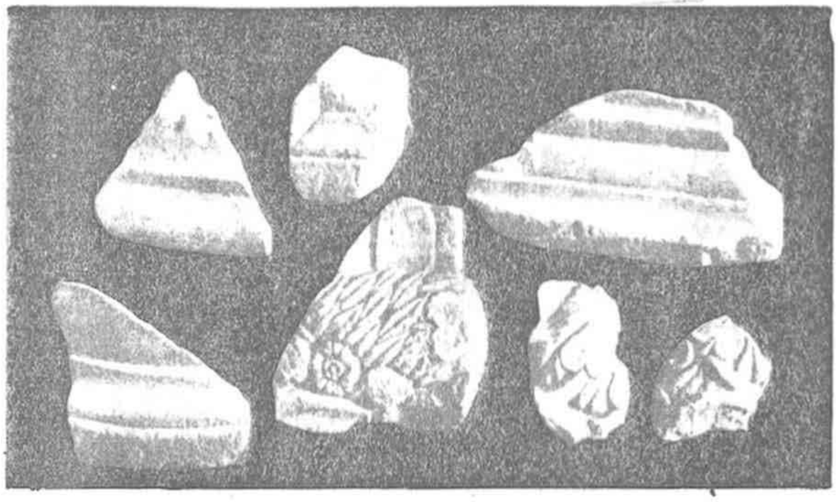

Εἰκ. 5. Θραύσματα βωμῶν καὶ βάθρων.

μεν ὑπὸ στρῶμα τὸ πλεῖστον ἀμμῶδες[1] βάθους ὀλιγωτέρου τοῦ μέτρου, — ***τὸ ὕδωρ***, — ἐν δὲ τῷ στρώματι τούτῳ οὐδὲν ἴχνος ναοῦ παλαιοτέρου· δύο μόνον εὐτελῆ στενώτατα τειχία λοξῶς χωροῦντα ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διαδρόμῳ ΕΕ καὶ ἐν τῷ βάθει τοῦ ὄπισθεν τοῦ σηκοῦ διαμερίσματος Λ ὀλίγα ὄστρακα (καὶ πίθος βαθέως ὑπὸ τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἱεροῦ ἐμπεπηγμένος, ἐν ***εἰκ. 6*** ἐκ Λυσμ. ὁρατὸς) ἀνήκουσιν εἰς οἴκησιν ὀλίγον τοῦ ἱεροῦ ἀρχαιοτέραν (ἀλλ᾽ ἐντὸς τοῦ Γ´ αἰῶνος πάντοτε κατὰ τὰ ὄστρακα). Οὕτω δὲ ἡ γωνία τοὐλάχιστον αὕτη φαίνεται ἀκατοίκητος

[1] Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖ ὅτι καὶ ***ἐντὸς*** ἀκόμη τοῦ ἐπιθαλασσίου τείχους ἐπίχωσις φυσικὴ εἶχε καλύψει, ἐν ἱστορικοῖς ἴσως ἔτι χρόνοις, τὸν τέως ***αἰγιαλόν***· πολὺ δὲ μᾶλλον ἀσφαλὴς ἀποδεικνύεται ἡ ἐν AJA 1891, 376 ἑ. παρατήρησις τοῦ Pickard, ὅτι ὅλη ἡ ***ἔξω*** τοῦ τείχους ἐκείνου καὶ τοῦ ἀπ᾽ Α πρὸς τὸ Πεζονῆσι σκέλους μέχρι τῆς σημερινῆς ἀκτῆς ***προκεχωσμένη*** ἔκτασις ἐπέχει ἁπλῶς τὴν θέσιν τοῦ «ἑτέρου» λιμένος τῆς πόλεως (ἢ μέρους ***τοῦ*** ἑνιαίου ἐνταῦθα λιμένος). Ὅτι δὲ καὶ πρόσφατος ὅλως ἡ ἐπίχωσις, καταφανὲς εἶναι ἰδίᾳ κατὰ τοὺς πρὸς τὸ Σχολεῖον καὶ τὸν νῦν λιμένα (ὁρατὰ ἐν εἰκ. 2) «ἀγρούς», ἀμμώδεις ἁπλῶς καὶ κατασπάρτους ὑπὸ ἀπειραρίθμων κογχυλίων καὶ ὀστρέων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἐν τῇ «ἑλληνικῇ» περιόδῳ τῆς Ἐρετρίας — ἐνῷ ἀμέσως σχεδὸν ἔξω τῆς ἀνασκαφῆς βορειοδ. εὑρέθησαν ἴχνη «ἑλληνικῶν» οἰκιῶν.

Τελευτῶντες ἐδέησε καὶ νὰ συγχώσωμεν ἐκ νέου πρὸς ἀσφαλεστέραν συντήρησιν τὸ ἐν ***εἰκ. 8*** ἑ. ψήφωμα — ὅπερ ἐξηγεῖ καὶ τὴν ἔλλειψιν εὐπρεπεστέρας ἀπεικονίσεως τοῦ ἄλλως μετρίου ἔργου — ἀναγκασθέντες δι' ἄλλην ὑπηρεσίαν νὰ προαπέλθωμεν, χωρὶς νὰ περιμείνωμεν πλέον τὴν ἄφιξιν ζωγράφου βραδύνοντος.

Α΄ ΤΟ ΙΕΡΟΝ

Πυρὴν τοῦ ὅλου προφανῶς, διακρινόμενος ἤδη κατὰ τὴν διπλασίως βαθυτέραν θεμελίωσιν, εἶναι ὁ μικρὸς ***ἐν παραστάσιν ναὸς*** (Α τοῦ σχεδίου), ἐκ προνάου κανονικῶς στενοῦ (5.20 / 2 μ.) καὶ σηκοῦ τετραγώνου. Προσηνατολισμένος εἶναι ἀκριβῶς ἐξ Ἀν. πρὸς Δυσμ. καὶ δὴ ἐν συνειδητῇ δυσαρμονίᾳ πρὸς τὴν λοξὴν φορὰν τοῦ παραθέοντος τείχους τῆς πόλεως. Ἐκτισμένος κατὰ τοὺς ἄλλους τοίχους καὶ αὐτὸς διὰ λίθων λογάδων ἁπλῶς καὶ ὀλίγων πελεκητῶν, πηλοσυνδέτων πάντων, ἔχει μόνον ἐμπρὸς εἰργασμένους πωρίνους τοὺς ἀκρογωνιαίους τῶν παραστάδων καὶ τὸν ὑπ' αὐτὰς καὶ τοὺς ὁμοστοίχους κίονας ***στυλοβάτην,*** θεμέλιον δηλ. μονόσειρον ἐκ 4 πωρίνων ὀρθογωνίων λίθων πλάτους 0.60 καὶ μήκους 1.18 τῶν ἄκρων καὶ 1.10 που τῶν μέσων. Οἱ κίονες, ἐκ πώρου ὡσαύτως τῆς Τανάγρας, κεκονιαμένοι περὶ τὸν ταπεινὸν ἀντὶ βάσεως κρικοειδῆ κάτω γῦρον (διαμ. 0.50, ἐνῷ αὐτῶν τῶν σπονδύλων 0.47) ἔφερον 22 ῥαβδώσεις, ἐφθαρμένας ἤδη τὸ πλεῖστον.

Καὶ ἐν μὲν τῷ προνάῳ σῴζεται ἀριστερὰ τῆς πρὸς τὸν σηκὸν θύρας ἐπίμηκες βάθρον μαρμάρου ἐπὶ πωρίνου ὑποβάθρου, ***Σφιγγὸς*** ἴσως ποτέ, ὡς ἐν τῇ ἰσιακῇ τοιχογραφίᾳ Mau: Pomp. and its life εἰκ. 76 — ἔχον ἴσως ποτὲ καὶ ἀντίστοιχον ἑτέρωθεν, ἀλλ' ὄχι τὸ ἐν ***εἰκ. 2*** δεξιὰ παρερριμμένον (ὡς περίπου εὑρέθη), διότι ἀνόμοιον τοῦτο. Τοῦ δὲ σηκοῦ Α τὸ ἰδιορρυθμότατον συστατικὸν εἶναι τὸ μακρὸν ἐκεῖνο, ἐκ τεμαχίων κεράμων κτιστόν, σχεδὸν ὅλον τὸν ὀπίσθιον σηκὸν ἐγκαρσίως ἀποτειχίζον, βάθρον ***(εἰκ. 2)*** σχήματος , ὕψους 0.45 καὶ πάχους 0.43 - 0.90, εἶδός τι ***προθέσεως*** ἐκκλησίας, ἐφ' ἧς εὕρομεν εἰς τεμάχια, πλὴν τινων ἀγγείων, τῶν μόνων ἀκεραίων τῆς ἀνασκαφῆς, καὶ τὴν πηλίνην προτομὴν τῆς ***εἰκ. 11*** καὶ ὄπισθεν αὐτοῦ εἰς τὸ βάθος τῆς νοτ. γωνίας τὸ ἀγγείδιον τῆς ***εἰκ. 13,*** 3 κρύπτον ὑπὸ τὸ ἀριστερὰ παρεικονιζόμενον μέγα «πῶμα» 352 χαλκᾶ κέρματα. Καὶ ἐνώπιον μὲν τοῦ κτιστοῦ βάθρου ἐν μέσῳ που τοῦ σηκοῦ ἵσταται κατὰ χώραν κιονίσκος ἀρράβδωτος τιτανολίθου (ὕψ. 0.55, διαμ. 0.48), ἐνθυμίζων τὰς ἁγίας τραπέζας τῶν χριστιανικῶν ναῶν καὶ τὰς ἐν ἱερῷ νόμῳ Ἴσιδος Priene Inschr. ἀριθ. 195, 27 ***κοσμουμένας τραπέζας,*** — οἵαν θὰ ἐβάσταζε καὶ αὐτός, πλάκα γομφουμένην ἐπὶ τῆς ὁρατῆς ἐν τῇ ἄνω ἐπιφανείᾳ του ἀβαθοῦς ὀπῆς (διαμ. 0.06).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἐν δὲ τῷ ὄπισθεν τῆς «προθέσεως» στενῷ μυχῷ κατὰ μὲν τὸ μέσον, ἐπερειδόμενον ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ, ὑψοῦται εἰς ὅσον καὶ οὗτος σχεδὸν ὕψος ἄλλο κτιστὸν διὰ λίθων, τραπεζοειδὲς μᾶλλον ἢ τετράγωνον, στενὸν βάθρον (ἐν σχήματι ἐσωτερικῆς ἀντηρίδος), παρὰ δὲ τὴν δεξιὰν γωνίαν τοῦ μυχοῦ περιφραγμάτιον ὅλως ταπεινόν, ὡς ἀνθέων πρασιᾶς ἢ κρηπιδώματος δενδρυλλίων, ἐκ πλακῶν ὀρθίων. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ *ΝΑ* γωνίᾳ τοῦ σηκοῦ ὑπάρχει ταπεινὸν μονόλιθον βάθρον καὶ παρὰ τὸν κεντρικὸν κιονίσκον ἡμίτομον ἄλλου (βωμοῦ;), ὄρθιον ἐν ***εἰκ.*** 2, 6, 7 ὡς εὑρέθη.

Ἀλλὰ καὶ ἔμπροσθεν τοῦ προνάου ἀπαντῶμεν ἐνταῦθα, ἀσυνήθως καὶ ἀνοργάνως πως προτεταγμένον, δεύτερον ***σηκὸν*** ἢ ***πρόσηκον*** Β, ***ἄστεγον*** ὅμως τοῦτον βεβαίως· οἱ τοῖχοι αὐτοῦ (πάχ. ὁλ. 0.70 ***κάτω,*** ὑψ. μόλις 0.30· ὁ ἀνατολικὸς κατεστραμμένος ὅλος σχεδόν, ἴσως κατ' αὐτὴν τὴν ἀνασκαφὴν ὡς στερούμενος ὅλως λιθίνου τοιχοβάτου), εἶναι ἐκτισμένοι δι' ἁπλῶν ***τεμαχίων κεραμίδων*** κοιταζομένων εἰς ἀμμοκονίαν ὑπὲρ τὴν λιθίνην, ὀλίγον ἐξέχουσαν τοῦ ἐδάφους, εὐθυντηρίαν αὐτῶν καὶ κόπτουσι διὰ τῶν θεμελίων των τὴν ***ἑνιαίαν*** ὅλην προφανῶς στρῶσιν τῆς εὐρείας πρὸ τοῦ ναοῦ μιᾶς ***τέως αὐλῆς*** ΒΓ· ὁ νότιος μάλιστα καὶ ἐξέρχεται τῆς γραμμῆς τοῦ ναοῦ. Ὥστε ἀναμφιβόλως ***ὑστερογενὲς*** οἰκοδομικῶς τὸ χώρισμα, προωρισμένον νὰ περικλείῃ τὸν ἐξ ἀρχῆς βέβαια ὑπάρχοντα, ὡς συνήθως, πρὸ τοῦ ναοῦ ***βόθρον ἢ βωμὸν*** ἐκεῖνον μὲ τὸ ἀναθηματικὸν τῶν Αἰγυπτίων βάθρον (εὐθυγραμμοῦντα πρὸς τὸν ναὸν) καὶ νὰποσχοινίζῃ ἰδίᾳ τὰς παρ' αὐτὸν θυσίας καὶ τἆλλα δρώμενα [1]. Διὸ καὶ μᾶλλον ὡς περίφραγμά τι φανταζόμεθα τὸν «πρόσηκον» τοῦτον, ὠμοπλινθόκτιστον (σαφῶς ἐκ τῶν ἰχνῶν) μέχρι τινὸς ὕψους καὶ ἴσως ἀνέχον παραπετάσματά τινα κατὰ τὰς τελετάς, ἀλλ' οὐδαμῶς ὑπόστεγον· — διότι πάντως δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιπροσθῇ εἰς τοῦ ναοῦ τὸ πρόσωπον. Ἂν τὸ παρὰ τὴν βορειοδ. του γωνίαν κενὸν τοῦ τοίχου ἀπετέλει θύραν, ἄδηλον ἐκ τῶν λειψάνων· τὸ δὲ ἀπέναντι (νοτιαν.) ἀκρογωνιαῖον μαρμάρινον βάθρον (0.78×0.82 μ. πλευρᾶς), ἔχον μὲν τὰς καλλίστας πάντων τῶν εὑρεθέντων ἐν τῷ ἱερῷ διαγλυφάς, ἀλλ' ἀτελῶς ἐνηρμονισμένον πρὸς τὸν τοῖχον, οὔτε ἀντίστοιχον εἶχεν ἐν τῇ βορειαν. γωνίᾳ ἀσφαλῶς καὶ αὐτὸ ἴσως ἔχει ληφθῇ ἄλλοθεν.

Τοῦ ***βωμοῦ ἢ βόθρου*** ἡ μαρμαρίνη κρηπὶς (***εἰκ. 2*** ἀριστ.) ἐκ τεσσάρων ὀρθογωνίων λίθων, συνδεομένων διὰ συνδέσμων σιδηρῶν, σχήματος Σ, ὧν σῴζονται δύο μὲ τὴν περὶ αὐτοὺς μολυβδοχόησιν ἀκόμη, εἶναι ἀκριβῶς τετραγωνικὴ (πλευρᾶς ὁλ. 1.40 μ., στομίου τοῦ λάκκου 0.65) καὶ ἄνω διάγλυφος εἰς τὸ γενικῶς σχεδὸν ὁμοιόμορφον τῶν βάθρων τοῦ ἱεροῦ κυμάτιον, βαίνει δὲ ἐπὶ λιθοκτίστου

[1] Οἷα ἐν τῇ ἰσιακῇ τοιχογραφίᾳ Mau: Pomp. and its life εἰκ. 76 ἰδιαίτερος χῶρος ὡς θυσιαστήριον καὶ ἐν τῷ Θηβαϊκῷ Καβειρείῳ (AM 1888, σ. 88), μόνον ἐκεῖ ***ὄπισθεν*** τοῦ σηκοῦ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

θεμελιώσεως, βαθείας 0.50 μ. που περὶ τὸν λάκκον· ἐν αὐτῷ εὑρέθησαν, πλὴν τεμαχίων τινῶν ἀρχιτεκτονικῶν, διαγλύφων μάλιστα, ἐν οἷς καὶ τὸ ***εἰκ. 5*** κάτω μεῖζον πιθανῶς ἐξ αὐτοῦ τοῦ σώματος τοῦ ὑπεριδρυμένου βωμοῦ, καί τινα θρύμματα ἀνθράκων.

Τὸν ὅλον ναὸν περιτειχίζει, ἀφίνων πέριξ αὐτοῦ ἀνισοπλατεῖς διαδρόμους παρὰ τὰς μακρὰς πλευρὰς καὶ αὐλὴν ἄστεγον μὲν ἔμπρὸς (Γ), ἐστεγασμένην δέ, φαίνεται, ὄπισθεν (Δ), ***περίβολος πρῶτος,*** δίδων οὕτως εἰς τὸ ἱερὸν ὁλικὰς διαστάσεις 23.30×9.30 μ. (Ἄποψις ἐξ Ἀν. ***εἰκ. 3***). Ἀλλ' ἂν ἐν τῷ σχεδίῳ εἰκονίζεται ὁμοιομερὴς χάριν ἁπλοποιήσεως, πραγματικῶς δὲν εἶναί τι ἑνιαῖον οἰκοδόμημα· τὸ μὲν δυσμ. ἥμισυ αὐτοῦ ταυτίζεται πρὸς τοίχους τῶν πέριξ οἰκιῶν· τοῦ δὲ Ἀν. ἡμίσεος οἱ ταπεινοὶ τοῖχοι, ἰδίᾳ ὁ νότ. καὶ ὁ βόρ., ἀτελέστερον σῴζονται καὶ ὡς ***μάνδραι*** μᾶλλον ἐκτισμένοι φαίνονται· καὶ ὁ μὲν νότ. ἔχει κάπου ὡς ὁλικὸν πάχος ἁπλοῦν εὐτελῆ σπόνδυλον καὶ ἀλλοῦ πρόστυχον ὅλμιον, λιθίνους ὀρθίους· κατὰ δὲ σημεῖόν τι τοῦ βορείου τοίχου, πλησίον τοῦ ἐκεῖ γράμματος τοῦ σχεδίου Ε, εὑρέθη ἐπιγραφὴ τιμητικὴ (ἴδ. κατωτ.) κατὰ χώραν καὶ μονονουχὶ ὀρθία ἔτι ἐν τῷ ἐγκαρσίως πρὸς τὸν «τοῖχον» αὐλακωτῷ βάθρῳ, εἰς ὃ (ὁρατὸν ἐν εἰκ. 3 καὶ 7 δεξιά) ἦτο ἐνιδρυμένη (διὰ μολύβδου ἔτι σῳζομένου) καὶ λοιπὸν οὕτως ἐγκαρσίως ***προσωρισμένη νὰ ὁρᾶται,*** ὅπερ ἀναιρεῖ τὴν ἰδέαν ἀληθινοῦ τοίχου. Μόνον δὲ ἡ εἴσοδος τοῦ *Ἀν.* μὲ τὰ ἑκατέρωθεν καλὰ μαρμ. βάθρα τῶν σταθμῶν (πλευρᾶς 0.72×0.66) ἔχει ἐπιμελῶς κατασκευασθῇ· *ἀλλὰ καὶ αὕτη* ***ὑστερογενῶς,*** ἀφοῦ καὶ πατεῖ τὸ νότιόν της βάθρον ἐπὶ τοῦ ψηφώματος. Οὐδὲ εἶναι ὡς κατώφλιον εἰργασμένος ὁ μεταξὺ φαινόμενος (***εἰκ. 3*** ἰδίᾳ) πώρινος «***ὁδὸς***» (μόνος ἐξ ὅλων στερούμενος ὅλμων κλπ. πρὸς ὑποδοχὴν σταθμῶν καὶ θυρέτρων).

Ἀλλ' ἴδωμεν πρῶτον τὸ ὅλον· ἤδη ἐν εἰκ. 3 καὶ 7 ἀτελῶς ἀκόμη ἀνεσκαμμένος, ἀλλὰ σαφέστερον ἐν τῷ σχεδίῳ φαίνεται περιβάλλων τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τοῦ ὅλου ἱεροῦ, ὥς τις στοὰ τρίπλευρος, καὶ ***δεύτερος περίβολος, ἐξωτερικός,*** ὁ ΕΕΕ· ἡ ὁμοιότης αὐτοῦ πρὸς τὰ περὶ τὰς αὐλὰς ***τῶν ἡμετέρων Μονῶν καὶ ἐκκλησιῶν περιστύλια*** ἐπέρχεται εἰς τινα ἤδη ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ αἱ περιθέουσαι ταῦτα συνήθως παρὰ τοὺς τοίχους ***πεζοῦλλαι*** πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν πιστῶν, προστατευομένων ἤδη ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς βροχῆς διὰ τοῦ ὑποστέγου περιστυλίου, δὲν λείπουσιν οὐδ' ἐνταῦθα· πράγματι ὁ ἀνατ. καὶ ὁ νότ. τοῦ περιβόλου τοῖχος (σῳζόμενοι αὐτοὶ εἰς ὕψος μέσον λιθόκτιστον 0.70 μ.) ἔχουσιν ἔσωθεν παρ' ὅλον που τὸ μῆκος αὐτῶν παραθέον συνεχὲς ***βάθρον*** κτιστὸν ὡσαύτως (***ἐξέδραν*** ἀνάλογον πρὸς τὰς τῶν Σεραπείων τῆς Δήλου) ὕψ. 0.50 καὶ πάχους προεξέχοντος ἀπὸ τῶν τοίχων 0.40, κατεστρωμένον βεβαίως ποτὲ διὰ σανίδων· τοῦτο τοὐλάχιστον μαρτυροῦσι τὰ συνεκτισμένα δύο αὐτοῦ διαγώνια πώρινα θρανία (τὸ ἐν τῇ νοτιαν. γωνίᾳ κατὰ χώραν ἀκόμη), φέροντα ἐν τῇ ἄνω ἐπιφανείᾳ τόρμους πρὸς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἐγγόμφωσιν τοῦ (ξυλίνου, ἀφοῦ οὐδὲν ἴχνος ἐσώθη) κυρίως καθίσματος. Ἄριστα λοιπὸν νοεῖται καὶ τὸ ἀμελὲς καὶ ἀνεπαρκὲς τῶν τειχίων ἐκείνων, τῶν ἀποτελούντων τὸν ἐσωτερικὸν περίβολον καὶ τὸ ἀνεξέργαστον τοῦ κατωφλίου, ἂν ἐπεκτείνοντες τὴν ἀναλογίαν τῶν ***ξυλοστύλων*** τοσάκις περιστυλίων τῶν βορειοελληνικῶν ἰδίᾳ σήμερον ἐκκλησιῶν φαντασθῶμεν καὶ τὴν τρίπλευρον ταύτην «***στοὰν***» ἢ «***ἐξέδραν***» τοῦ Ἰσείου ὑπόστεγον (ὅπερ ἄλλως ἐπιβάλλουσι καὶ τὰ ἴχνη τῆς πυρκαϊᾶς καὶ τῶν κεράμων τὸ στρῶμα· σελ. 117 σημ. 1) καὶ πρὸς τὸ μέρος τῆς

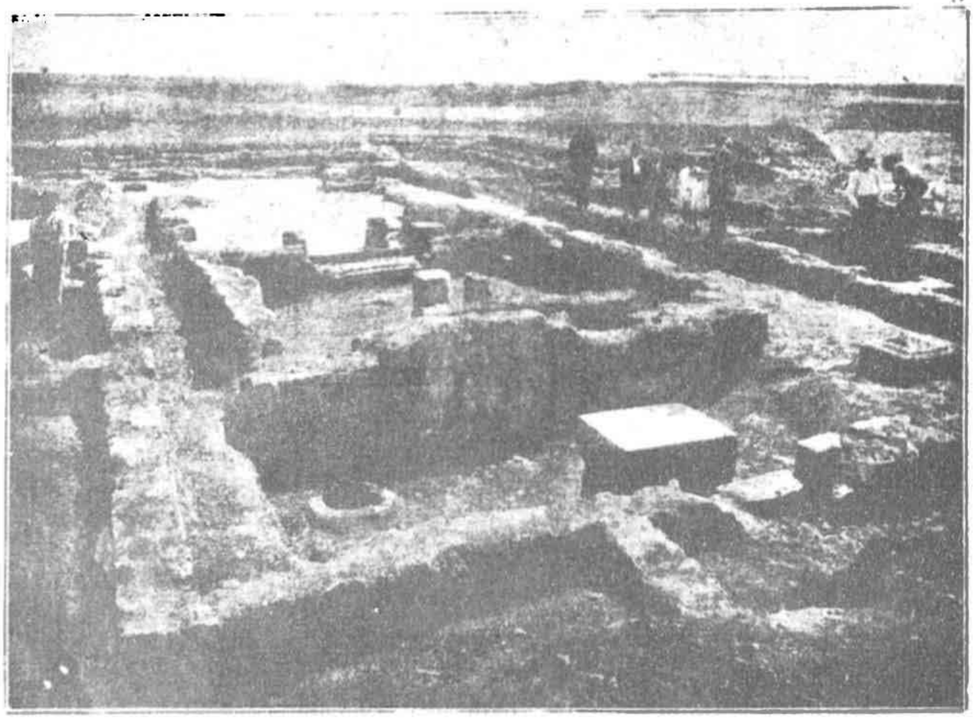

Εἰκ. 6.- Ναὸς Ἴσιδος ἐκ Δυσμῶν.

αὐλῆς τοῦ ἱεροῦ ΒΓ στηριζομένην ἐπὶ ***ξυλίνων στύλων***· οὗτοι δὲ βαίνοντες ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν προχείρων χαμηλῶν ἐκείνων τοῦ ἐσωτερικοῦ περιβόλου τειχίων θἀπετέλουν ἅμα τὸν σκελετὸν ***δρυφάκτου***, ἐπιτρέποντος μὲν τὴν θέαν τῶν τελουμένων ἐν τῇ ὑπαίθρῳ αὐλῇ Γ, καὶ τῷ ἀστέγῳ σηκῷ Β, καὶ τὴν ἀνάγνωσιν τυχὸν παραπεπηγμένων ἐπιγραφῶν, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε καὶ τὴν εἴσοδον, πλὴν ἴσως ὑπό τινας ὅρους, διὰ ξυλίνης ὡσαύτως ***κιγκλιδοθύρας***.

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὸν ***ἐσωτερικὸν περίβολον***· τὸ ὄπισθεν τοῦ κυρίου σηκοῦ διαμέρισμα ἐκεῖνο Δ (***εἰκ. 6*** ἐμπρός· φωτογραφία ἐκ δυσμῶν), χωρεῖ τοὐλάχιστον 0.70 μ. βαθύτερον τῶν ἐπιπέδων τῶν παρ' ἑκατέραν μακρὰν πλευρὰν διαδρόμων καὶ αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ· νομισθὲν διὰ τοῦτο ἐν ἀρχῇ ὑφ' ἡμῶν ὡς τὸ ***ὑπόγειον στολιστήριον*** τῆς Ἴσιδος (ἀνάλογον πρὸς τοὺς ***παστοὺς*** ἢ ***θαλάμας*** τῆς Κυβέλης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Σχολ. εἰς Νικ. Ἀλεξιφ. 8 ἢ τῆς Ἐλευσῖνος τὸ ***καταβάσιον,*** οἷον δὴ ἔχει καὶ τὸ Σαράπειον Γ τῆς Δήλου), κατεδείχθη, διὰ τὴν ἔλλειψιν ἀκριβῶς πάσης ***καταβάσεως,*** ἁπλῶς ἀρχαιότερον τοῦ ἱεροῦ δωμάτιον, ἐμπεριληφθὲν εἰς τοῦτο ***ὑστερογενῶς,*** ἀφοῦ πρῶτον ἐπεχώσθη εἰς ὕψος δαπέδου ἴσον πρὸς τὰ πέριξ. Τὸ παρακείμενον ἀμέσως κατὰ μέσην τὴν διαγώνιον πρὸς τὸν νότιον διάδρομον (ἐν τῷ στρωτῷ ἐδάφει κατὰ χώραν) μαρμ. βάθρον, θάνεἶχεν ἴσως στῦλον τῆς ***στέγης·*** διότι ὑπόστεγον ἐνδεικνύουσι τὸ Δ καὶ ἡ πιθανὴ συνέχισις τοῦ προορισμοῦ, ὃν μηνύει ὁ πίθος ὅτι εἶχεν, ἀλλὰ καὶ ἡ (πιθανὴ ἁπλῶς ἐκ τῶν ἰχνῶν της) κατὰ τὸν δυτ. τοῖχον θύρα ἢ θυρὶς μετὰ τοῦ πρὸ αὐτῆς μαρμαρίνου βάθρου (ἢ «βήματος» — στολιστηρίου, ἔστω ἰσογείου;), ὅπερ ἐν ***αὐλῇ*** θὰ ἦτο πολυτέλεια.

Κατὰ δὲ τὸ δυτικὸν μῆκος τοῦ βορ. διαδρόμου (στενοῦ μέχρι 0.80 μ. που) διήκει ὑπὸ τὸ ἔδαφος ἀμέσως ***ὑδραγωγεῖον*** πήλινον ἐξ ὀρθογωνίων σωλήνων (μῆκ. 0.60, ὕψ. καὶ πλάτ. 0.20), δι' ἀσβέστου συνηρμοσμένων καὶ διὰ κεράμων κεκαλυμμένων, ἀποχετεῦον ἔξω τοῦ ἱεροῦ (πρὸς Δ) τὰ ἐκ τοῦ φρέατος καὶ δωματίου Ζ περισσεύοντα μετὰ τοὺς ἁγνισμοὺς ἴσως ὕδατα.

Τὴν δὲ αὐλὴν Γ ἔχει πάλιν ὑστερογενῶς κόψει ἕτερος βόθρος, ὀλίγον μεγαλύτερος τοῦ ῥηθέντος, κτιστὸς διὰ τυχαίων ἁπλῶς λίθων (τὸ ἐν ***εἰκ. 3*** ἐπικείμενον μαρμάρινον βάθρον δὲν συνανήκει ἀσφαλῶς), ἀσαφοῦς προορισμοῦ [1].

Ἐν τῇ βορ. τέλος πλευρᾷ τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβόλου ἔχομεν καὶ τὸν μέγαν τοῦ ὅλου ***πυλῶνα*** Π, ἄγοντα εἰς τὸ ἱερὸν ἀπὸ τῆς πλατείας ἢ λεωφόρου ΠΞ· τὸ κατώφλιον αὐτοῦ μόλις ἀποκεκαλυμμένον φαίνεται ἐν τῇ ὄπισθεν (ἐκ *ΝΑ*) εἰλημμένῃ ***εἰκ. 7·*** ἀλλ' ὕστερον ἀνασκαφέντος τοῦ ὅλου (ἰδὲ σχέδιον) ἐνεφανίσθησαν καὶ τὰ ἔξω αὐτοῦ ταπεινὰ βάθρα, ὧν τὰ ἐγγύτερα πρὸς αὐτόν, μαρμάρινα διάγλυφα (τὸ μὲν 0.80×0.55, τὸ δὲ 0.77×0.61), ἀνεῖχον πιθανῶς προστέγασμά τι αὐτοῦ (πρόπυλον).

Κονιάματα. Ἅπαντες οἱ τοῖχοι καὶ μανδρότοιχοι τοῦ ἱεροῦ καὶ τῶν περιβόλων σῴζουσιν, ἰδίᾳ περὶ τὰς βάσεις αὐτῶν, κατ' ἀμφότερα τὰ πρόσωπα (πλὴν μόνων τῶν ἐσωτερικῶν τοῦ κυρίως ναοῦ), ὡς καὶ τὰ κτιστὰ βάθρα, λείψανα ***κεραμοκονιάματος*** παχέος, ἐξ ἀσβέστου δηλ. μὲ ὄστρακ' ἀλεσμένα λεπτά, ***ἑνιαίου*** προδήλως καὶ τὴν ἑνότητα τοῦ ὅλου ἀκριβῶς ἐπιμαρτυροῦντος· μόνον ἔτι παχύτερον εἶναι τὸ ἐπάλειφον πανταχόθεν τὸ μέγα ἐκεῖνο κτιστὸν βάθρον τοῦ σηκοῦ

[1] Σκελετὸς αἰλουροειδοῦς, ὡς ἐφαίνετο ἐκ τῆς κεφαλῆς, ζώου, εὑρεθεὶς ἐν τῷ βάθει αὐτοῦ (0.70 μ.) ἀλλ' ἀτυχῶς ὄχι καὶ διατηρηθεὶς ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι θὰ ἦτο γαλῆς ἢ κυναρίου παραρριφθέντος ἴσως νεκροῦ ἐν χρόνοις ἐρημώσεως τοῦ ἱεροῦ, ἐκίνησεν ἔπειτα πρὸς στιγμὴν ὑπόνοιαν ἡμῶν περὶ «θήκης ἱερῶν ζώων», οἷα π. χ. Pap. Ox. IX 1188, 4. 21 κ. ἄ. πρβλ. ἰβιοταφεῖα κλπ. — ἀλλ' ἀναξίως· πιθανῶς προσεφέροντο μᾶλλον καὶ ἐνταῦθα τοῖς συμβώμοις χοαὶ κλπ. Καὶ ἐν τῷ Ἰσείῳ τῆς Πομπηΐας πλείονες βωμοὶ Mau: Pomp. and its life σ. 165.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Α καὶ τὴν λιθίνην εὐθυντηρίαν τῶν ὡσαύτως κεραμοκτίστων τοίχων τοῦ ἀστέγου σηκοῦ Β προέχουσαν οὕτως αὐτῶν ἐν ὅλῳ μέχρι 0.12 μ. καὶ κυρτὴν ὥστε νὰ ἀποτελῇ τινα σπεῖραν. Ἀλλὰ τοῦ μὲν προνάου οἱ τοῖχοι εἶχον ἐσωτερικῶς ἐπίχρισμα λεπτὸν ***ἀσβεστοκονιάματος,*** ἐρυθροβαφοῦς («πομπηϊανοῦ» ἐρυθροῦ εὐαπονίπτου), καλύπτοντος τὸ πλεῖστον, καὶ ὑποκιτρίνου εἰς τὴν κατωτέραν ἴσως μόνον παρυφὴν τῶν τοίχων· διότι ἐν τοῖς χώμασι συνελέξαμεν ἄπειρα μὲν τοῦ πρώτου τεμάχια, ὀλίγα δὲ μόνον τοῦ δευτέρου. — Παρὰ δὲ τὸν ὀπίσθιον τοῖχον τοῦ σηκοῦ

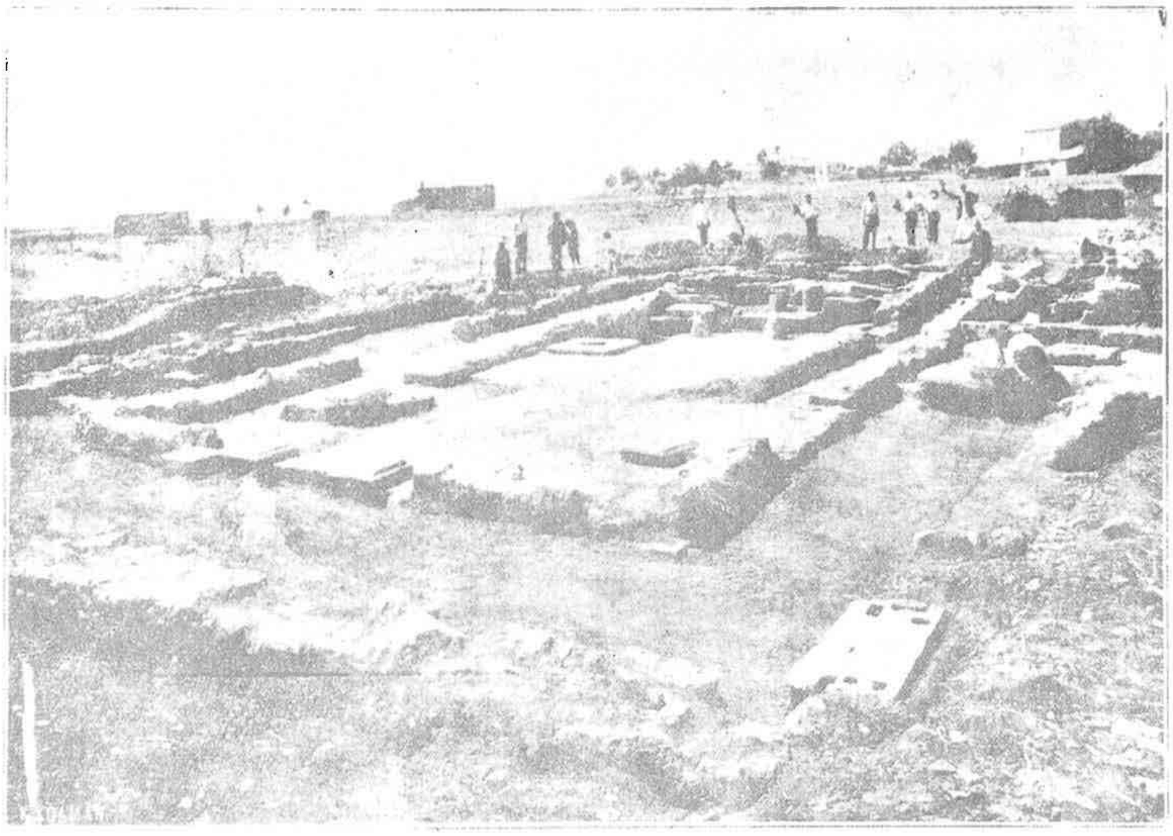

Εἰκ. 7. Τὸ Ἰσεῖον ἐκ τοῦ βορειαν. πυλῶνος.

ἐν τῷ Δ βαθέως ***ὑπὸ τὸ ἐπίπεδον*** τοῦ ἱεροῦ κλπ. (καὶ ἔξω τοῦ ὅλου παρὰ τὴν ἐν Ν ὄψιν τῶν τοίχων) εὕρομεν καὶ ***μαρμαροκονιάματος*** ἄφθονα τεμάχια λεπτοκοκκοτάτου, στερεωτάτου, γαλακτόχρου τὴν ἐπιφάνειαν, κατὰ δὲ τὸ πάχος μέσου μεταξὺ τῶν δύο εἰρημένων, οἷον ἐπιχρίει ἀρχαιόθεν τὰ ἐπὶ τῶν τοίχων ἀμέσως ἐφηρμοσμένα προστυχώτερα ἐπιχρίσματα· ἀδυνατοῦμεν ὅμως νὰ βεβαιώσωμεν ἂν ἀνῆκεν εἰς ***αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ ἀρχαιοτέραν*** κονίασιν. Ὁμοίου δὲ τέλος ***μαρμαροκονιάματος*** ἐξαιρέτου τεμάχια ἢ μᾶλλον ***πλακίδια*** ἱκανὰ (ὧν τὸ κάτω στρῶμα ἐκ κεραμοκονίας χονδραλεστοτέρας), πάχους 0.015, συνελέξαμεν ἐν τῷ προσθίῳ ἡμίσει τοῦ σηκοῦ Α· τούτων ὅμως τὴν ἐπιφάνειαν καλύπτουσι χρώματα δυσεξίτηλα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ποικίλα, φαιδρότερα, ῥοδόχρουν, κίτρινον, πράσινον, βαθυκύανον καὶ λευκωπόν, ἐπερριμμένα πως ἀτάκτως, ἀλλ' ἴσως ἐπιζητοῦντα ἔμφασιν ἐπιφανείας ***μαρμάρου πολυχρώμου***· τινὰ ἐξ αὐτῶν ἔχουσι καὶ πλαισιώσεις τινὰς αὐλακωτὰς παρὰ μίαν ἢ δύο πλευράς, ὡσεὶ ἁρμοὺς δόμων («περιτενείας»)· προστιθεμένου λοιπὸν καὶ τοῦ σχετικῶς ὀλιγαρίθμου των φαίνονται ὅτι θὰ ἐπενέδυον ταῦτα ἐν τῷ σηκῷ μικρὸν (***βωμοειδὲς*** ἴσως, οἷον τὸ ἀριστ. τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸ Σεράπειον Γ' τῆς Δήλου), πλίνθινον πιθανῶς (διὸ καὶ ἠφανισμένον σήμερον) ***κτίσμα,*** τούτου δὲ ἡ ἐπιφάνεια θὰ διῃρθροῦτο ἐν τῷ κονιάματι εἰς

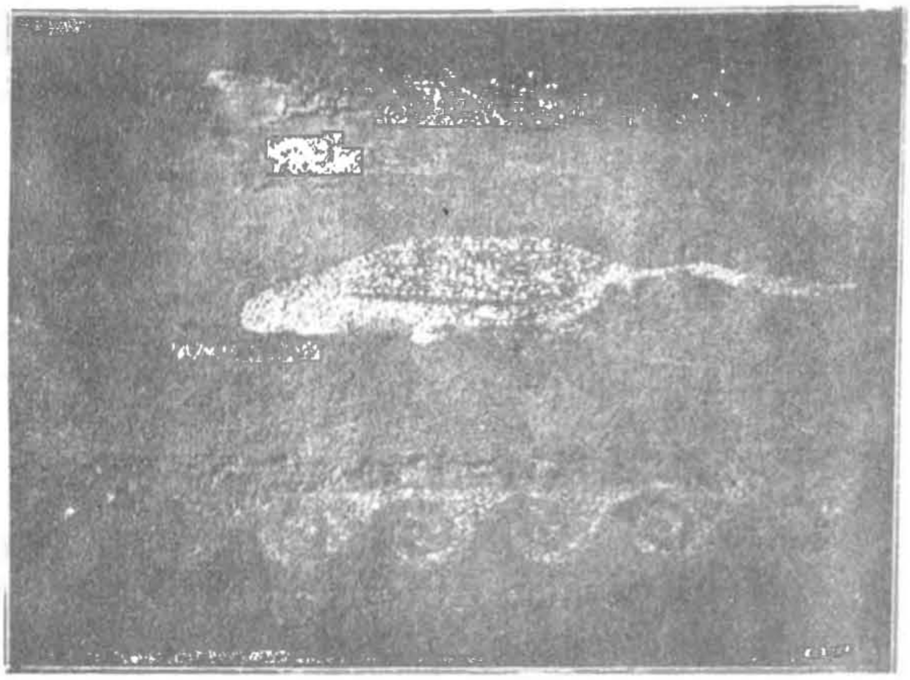

Εἰκ. 8. Ψήφωμα Ἰσιίου.

μίμησιν ***ἰσοδομικοῦ τοίχου.*** — Τοιχογραφίας ὅμως οἱασδήποτε, εἴτε παραστάσεως, οἷαι τῆς Δήλου καὶ Πομπηΐας, εἴτε κοσμηματογραφίας τυχὸν αἰγυπτιαζούσης, οὐδὲ ἓν ἴχνος.

Στρώσεις ἐδαφῶν. Τοῦ μὲν «περιστυλίου» τὰ δάπεδ' ἀπετέλει κοινὴ γῆ πατητή· τὸ δὲ τοῦ κυρίου σηκοῦ θὰ ἦτο ἐστρωμένον διὰ λευκῆς γῆς (λευκαργίλλου), ὡς ἐδείκνυον κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν (λευκοκίτρινα ἤδη) ἴχνη αὐτῆς. Ἡ δὲ πρὸ τοῦ ναοῦ αὐλὴ ΒΓ ὁλόκληρος μέχρι τοῦ πρώτου περιβόλου (καὶ ὅλος, φαίνεται, ὁ νότιος στενὸς διάδρομος) εἶχεν ἀνώτατα μὲν ἐπάλειμμα ***κεραμοκονίας*** (ἐφθαρμένον ἤδη τὸ πλεῖστον καὶ ἐν μέρει κατὰ τὴν ἀνασκαφήν) — ἐπικαλύπτον μάλιστα καὶ αὐτὸν τὸν στυλοβάτην τοῦ προνάου —· ὑπὸ δὲ αὐτὸ στρῶμα χαλίκων αἰγιαλοῦ, μεγέθους μέχρι καρύου, κοιτασμένων ἐν στρώματι ὁμοίου κονιάματος (παχέος ὑπὲρ τὰ 0.02 μ., ἀλλ' ὄχι πολὺ συμπαγοῦς, διὸ ἀποσπῶνται εὐκόλως),

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ὑφ' ὃ ἔτι χονδρότεροι χάλικες [1] ἀποτελοῦσιν, ὡς τι béton, τὸ κατώτατον στρῶμα.

Ἀλλ' ἐκ τῆς ὅλης ταύτης στρώσεως τῆς αὐλῆς ἀποχωρίζεται ἀμέσως μετὰ τὴν *Ἀν.* εἴσοδον τοῦ ἐσωτερικοῦ περιβόλου, ὡς τάπης ἐπιμήκης ἁπλούμενον, τμῆμα ***ψηφωτὸν*** ὀρθογώνιον, οὗ ἡ θέσις ἁπλῶς διακρίνεται ἐν ***εἰκ.*** 3, 5 καὶ 6 — ἀσύμμετρός πως, παρεκλίνουσα δηλ. ὀλίγον τοῦ ἄξονος τοῦ ἱεροῦ. Ἐκτεινόμενον εἰς μῆκος ὁλικὸν 4.80 που καὶ πλάτ. 1.30 μ. μετὰ τοῦ κοσμηματικοῦ πλαισίου, διαιρεῖται εἰς τρία πεδία, ὧν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς εἰσόδου εἰκονίζει κροκόδειλον ***εἰκ. 8,*** τὸ μέσον τὴν ἀναθηματικὴν ἐπιγραφήν, περὶ ἧς κατωτέρω. ***(εἰκ. 9),*** τὸ δὲ τρίτον πτηνόν, ἐφθαρμένον μὲν περισσότερον, ἀλλὰ πιθανώτατα ***ἶβιν.*** Ὡς χωρίσματα τῶν πεδίων καὶ πρῶτον τοῦ ὅλου πλαίσιον χρησιμεύουσι ταινίαι στεναὶ (0.70 μ.) ἐκ ***κεραμίνων κυβίσκων*** πλευρᾶς 0.02 περίπου· ἀλλὰ τὸ λοιπόν, αἱ ἐντὸς δηλ. παραστάσεις καὶ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ὅλου ὀρθογώνιον πλαίσιον (πλάτ. 0.24), σύγκειται ἐκ διχρώμων ***ἀβακίσκων*** (πλευρᾶς 0.01 - 0,015) — ὄχι κανονικῶς κυβικῶν — ***λίθου*** μᾶλλον ἢ ἧττον λευκοῦ ἢ μέλανος (ἐνίων ἐρυθρολεύκου), κοιτασμένων, ὡς καὶ οἱ ὀστράκινοι, ἐπὶ στρώματος κεραμοκονίας ὄχι πολὺ στερεοῦ τὸ ἐξωτερικὸ πλαίσιον περικοσμεῖται ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ κύματος συνεχῶν ὁμορρόπως συνεστραμμένων ἀγκιστροειδῶς σπειρῶν, ὃ δυνάμεθα ἴσως νὰ ὀνομάζωμεν ***σπειρόκυμα*** (laufender Hund)· πᾶσαν γραμμὴν παραστάσεως ἢ κοσμήματος ἢ γράμματος ἀπαρτίζουσιν αἱ ἀνοικτόχρωμοι ψηφῖδες ἐπὶ τοῦ ἐκ μελαινῶν ἐδάφους.

Εἰκ. 9. *Ἐπιγραφὴ ψηφώματος Ἰσείου.*

Καὶ ὁ μὲν κροκόδειλος μόνον ὡς κακότεχνος, ἐξ ἀναμνήσεων γινομένη ἐργασία δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ (πρβλ. ἰδίᾳ κεφαλὴν ἄναρθρον καὶ ἀνόφθαλμον, πόδας ἀτροφικοὺς καὶ οὐρᾶς ἔκφυσιν)· οὐδὲ εἶναι τοῦ πτηνοῦ ἡ ἐργασία ἐπιτυ-

[1] Ἡ σύστασις αὕτη τοῦ ἐδάφους εἶναι σαφὴς κυρίως ἐξ αὐλακίου τινὸς παρὰ τὸν τοῖχον τοῦ πρὸς τὸ δωμάτιον τοῦ φρέατος Ζ βορείου διαδρόμου, ἐντμηθέντος ἴσως σκοπίμως — κατ' ἀντίθετον τοῦ ὑδραγωγείου φορὰν — πρὸς πλύσιν τῆς αὐλῆς Γ. — Τὸ εἰρημένον «béton» δικαιολογεῖται καὶ ἐκ τοῦ ὑφύγρου παντοῦ ὑπεδάφους.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

χεστέρα, ἄλλως τε καὶ βεβλαμμένη. Τὰ γράμματα ὅμως, μεγάλα καὶ ἱκανῶς κανονικὰ (ἀμαυρὰ ἐν ***εἰκ. 9*** ἐξ ἀτυχοῦς φωτογραφίας), ἔχουσιν οὕτως:

ΑΛΕΞΙΠ
ΠΟΣΑΓ
ΝΩΝΟΣ
ΚΑΙΚΛΕΑ
ΡΕΤΗΑΜ
ΦΙΝΙΚΟΥ
ΤΑΚΟΝΙΑ
ΜΑΤΑΤΩ
ΝΤΟΙΧΩΝΚΑ
ΙΤΩΝΕΔΑΦΩ
ΝΤΟΙΣΘΕΟΙ

«Ἀλέξιππος Ἅγνωνος καὶ Κλεαρέτη Ἀμφινίκου τὰ κονιάματα τῶν τοίχων καὶ τῶν ἐδαφῶν τοῖς Θεοῖ[ς]».

Ἂν τὰ περιγραφέντα ὁμοιόμορφα τῶν τοίχων ἐν γένει κονιάματα εἶναι αὐτὰ ταῦτα τοῦ Ἀλεξίππου δὲν δυνάμεθα νὰ εἴμεθα ἐξ ἴσου βέβαιοι, ὅσον περὶ τῶν ἐδαφῶν· διότι πιθανὸν καὶ νἀντικατέστησαν τὰ σήμερον σῳζόμενα φθαρεῖσαν ὑπὸ τοῦ χρόνου τὴν παλαιοτέραν καὶ ἀξιωτέραν ἐγκαυχήσεως κονίασιν τοῦ Ἀλεξίππου, ἧς τότε μόνα λείψανα ἴσως εἶναι τὰ ἐσωτερικὰ ἐκεῖνα τοῦ ναοῦ καὶ τἄλλα βαθέως, εἴπομεν, ὑπὸ τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἱεροῦ ἔξω αὐτοῦ ἀνασκαφέντα ὡραῖα.

Β΄ ΑΙ ΟΙΚΙΑΙ

Πρὸς μὲν τὸ νότιον τοῦ ἱεροῦ ἀπεκαλύψαμεν δύο μόνα δωμάτια, ὧν τὸ ἕτερον συνεκοινώνει διὰ θύρας πρὸς τὸ «περιστύλιον» Ε, τὸ δὲ ἐνδοτέρω μόνον ἄξιον μνείας ἔχει φρέαρ στενὸν μὲ κεράμινα (μέχρι βάθους 1.20 μ. περίπου) τὰ τοιχώματα, ἡμικυλινδρικά, συνενούμενα ἀνὰ δύο εἰς ἐπένδυσιν αὐτοῦ ἐσωτερικὴν καὶ φέροντα ἕκαστον ἔντμητον τὸ σύνηθες πρὸς κατάβασιν τῶν καθαριζόντων κλπ. πάτημα.

Ἀλλὰ πρὸς *Βορρ.* τοῦ ἱεροῦ ἀνεσκάψαμεν συστάδα ὅλην οἰκημάτων, τεταγμένων μεταξὺ τῶν ἀπ' *Ἀν.* καὶ *Δυσμ.* ἀκατοικήτων πλατειῶν ἢ ὁδῶν ΠΞ καὶ Ν· τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὸ ἱερὸν καθίστων ἤδη πιθανὴν — ἔστω καὶ οὐδεμιᾶς ***θύρας*** ἐξ αὐτοῦ ἢ πρὸς αὐτὸ σῳζομένης (πλὴν ἀμφιβόλου κενοῦ ἐν τῇ *ΝΑ* γωνίᾳ τοῦ Ζ) — τὸ ὑδραγωγεῖον ἐκεῖνο καὶ ἡ ὅλη κατασκευὴ τοῦ φρέατος καὶ τοῦ δωματίου Ζ, ὁπόθεν ἀπάγει τὰ ὕδατα· διότι ἡ πολυτελὴς στρῶσις αὐτοῦ (ἴδε κατωτ.) καὶ τὸ 0.30-0.40 μ. ὑψηλότερον ἐπίπεδον αὐτοῦ νοεῖται ἁπλούστατα ἐν ***παραρτήματι*** τοῦ ἱεροῦ πρὸς τοὺς ἐν αὐτῷ καθαρμοὺς καὶ τὰς ἄλλας χρείας τῶν πιστῶν· τέλος

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

δὲ ἐν τῷ παρ' αὐτὸ δωματίῳ Η εὑρέθη τὸ ἐν εἰκόνι 10 ἀγαλμάτιον τῆς Κυβέλης, οὗ ὁμοιότατον ἡμίτομον εἶχεν εὑρεθῇ ***ἐν τῷ ἱερῷ*** (Β).

Τὰ οἰκήματα (15 δωμάτια ἐν ὅλῳ) φαίνονται τεταγμένα πέριξ ἐπιμήκους στενῆς διόδου — ἢ μᾶλλον αὐλῆς ἅμα καὶ φωταγωγοῦ — Θ, προσιτῆς διὰ μιᾶς μόνης εἰσόδου Ι ἀπὸ τῆς πλατείας ἢ ὁδοῦ Ξ· καὶ ἡ μὲν εἴσοδος ἔχει τι σχῆμα, ἂν ὄχι καὶ διαστάσεις σοβαράς, ***θυρωρείου*** (ἐσωτ. 0.95 × 3.60)· ἡ δὲ δίοδος ἢ αὐλὴ Θ ἄγει πλέον ἑκατέρωθεν εἰς τὰς οἰκίας Κ, Η καὶ Μ, ὧν ἡ πρώτη μόνη σῴζει κατὰ χώραν καὶ τὸ κατώφλιον (τὸ τῆς Η ἔκειτο ἀνατετραμμένον ὀλίγον περαιτέρω)· τὸ δὲ μονῆρες καὶ ἄθυρον («τυφλὸν») φαινόμενον παρὰ τὸν πυλῶνα δωμάτιον ἐν τῇ πρὸς τὸ Ζ γωνίᾳ θὰ ἦτο προσιτόν ποθεν διὰ κλίμακος.

Ἄρτιον ὅμως οἰκίας διάγραμμα παρέχει κυρίως μόνη ἡ Κ, ἐκ τριῶν ἀποτελουμένη δωματίων ***σήμερον·*** διότι ἐκ τῆς ***συνεχοῦς*** καὶ ***ἑνιαίας*** στρώσεως τοῦ κοινοῦ ψηφωτοῦ δαπέδου πρόδηλον ὅτι τὰ τρία προῆλθον ***ὑστερογενῶς,*** διαιρεθέντος τοῦ ἑνὸς τετραγώνου ἀρχικοῦ (πλευρᾶς καθαρᾶς 6.90 μ.) διὰ τῶν μεσοτοίχων· εἶναι δ' ἐστρωμένον τὸ κοινὸν δάπεδον διὰ συνθέσεως εἰς ῥόμβους διχρώμους κοινῶν ποταμίων χαλικίων λευκῶν καὶ μελάνων ἐντὸς μονοχρώμου πέριξ κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς πλαισίου, διὰ μελαίνων ψηφίδων ἐστρωμένου, πλάτ. 1.10 μ. Ὁπωσδήποτε ἡ οἰκία ἐν τῇ σημερινῇ μορφῇ εἶναι ἡ μόνη παρέχουσα εὐπρεπῆ τύπον ἁρμονικοῦ σχεδίου, ὄπισθεν δηλ. εὐρυχώρου ἀνδρῶνος (καὶ ἀποθήκης, φαίνεται, ἅμα ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ θραυσμάτων πίθων) γυναικωνῖτιν και κοιτῶνα πιθανῶς μὲ χωριστὴν ἑκάτερον θύραν ἐξ ἐκείνου· ἐν αὐτῇ ἀνεσκάφη καὶ τὸ κομψότερον τῶν εὑρεθέντων ἔργον τέχνης (***εἰκ.*** 12). Ἡ δὲ οἰκία Η διμερής, ἐφ' ὅσον ἀδιάγνωστον διὰ τὴν ἔλλειψιν θυρωμάτων ποῦ συνανῆκον τὰ δύο πρὸς Βορρ. μικκύλα δωμάτια (ἐν τῷ προσθίῳ εὑρέθη ἡ καθημένη Κυβέλη). — Τὸν δὲ χῶρον Μ θὰ ἠθέλομεν ***αὐλὴν δευτέραν*** χάριν τῆς οἰκονομίας τῶν περαιτέρω — καὶ ***μέταυλον*** λοιπὸν τὴν ἐκ τοῦ Θ πυλίδα· οὐδὲν ὅμως συστατικὸν αὐτῆς πείθει, οὐδὲ αἱ παρὰ τὸν δυσμ. τοῖχον ὑπολειπόμεναι δύο εὐμεγέθεις πλάκες σχιστολίθου, λείψανα πλακοστρωσίας ὅλης αὐτῆς ἴσως, οὐδὲ τὰ ἐπ' αὐτῶν ἀφθονώτερα τοῦ συνήθους εὑρεθέντα θρύμματ' ἀνθράκων· διότι οὐδὲν ἕτερον βιάζει νὰ πιστεύσωμεν ***ἑστίαν*** ἐνταῦθα, ἥτις ὄντως θὰ συνηγόρει ὑπὲρ ***αὐλῆς*** (ὡς πολλαχοῦ, ἀντικαθιστώσης τὸ μαγειρεῖον), διὰ νὰ μὴ ἀπεπνίγοντο ἐν στενῷ χώρῳ ὑπὸ τοῦ καπνοῦ. Ἀλλὰ παρ' αὐλὴν ἀμέσως ἀπίθανα ἴσως θὰ ἦσαν τὰ 2 ***δωματύλλια λουτροῦ*** Λ (καὶ παράπλευρον) μὲ ὑψηλότερον πάλιν τῶν πέριξ κατὰ 0.40 κεραμόστρωτον δάπεδον· τὴν φύσιν αὐτῶν μαρτυρεῖ καὶ μόνος ***ποδολουτὴρ*** μαρμάρινος Λ μήκους 1 μ. καὶ πλάτους 0.62 κατὰ τὸ διφροειδῶς ὑψηλότερον ἄκρον καὶ 0.47 κατὰ τὸ ἕτερον, τὸ ἀπολῆγον εἰς τὴν στρογγύλην διὰ τοὺς πόδας κοιλότητα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Τῶν βορειοτέρων οἰκημάτων ἡ σύστασις — καὶ αὐτὴ ἡ εἴσοδος ἀσαφής· διότι ἐδέησεν, εἴπομεν, ἐνταῦθα νὰ διακόψωμεν τὴν ἀνασκαφήν, χωρὶς νὰ συναντήσωμεν ὁδὸν ***ἐγκαρσίαν,*** ἀποχωρίζουσαν τὸ ἐλπισθὲν ἄρτιον ἐκ παραρτημάτων τοῦ ἱεροῦ τετράγωνον — καὶ μᾶλλον ἀμφιβάλλοντες πλέον ἂν ταῦτα παρεξετείνοντο πέραν τῶν βορ. τοίχων τῶν Κ καὶ Λ καὶ ἂν ὅλως εἶναι ταῦτα ***πάντα παραρτήματα*** τοῦ ἱεροῦ ἐν τῇ νῦν μορφῇ (ὥστε «περιπόλιόν» τι ὡς σύνολον ἢ ἅμα «ξενῶνες καὶ οἰκημάτια... καὶ οἰκίαι», οἷα συνανατίθενται μετὰ τεμένους τῷ Ἡρακλεῖ ἐν Ditt. Syll. 734).

Τοιχοδομία καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις εἶναι ἡ αὐτὴ τοῦ ναοῦ περίπου· ταπεινοὶ δηλ. τὸ πλεῖστον ***τοιχοβάται*** (Sockel) ἐκτισμένοι διὰ λίθων σπανίως πελεκητῶν καὶ περισσότερον λογάδων ἁπλῶς, διὰ πηλοῦ συνδεομένων, ἀλλ' ἱκανῶς στερεοί, — πολὺ δὲ πάντων ἐπιμελέστατοι καὶ ὑψηλότατοι οἱ τῆς Κ — ἐβάσταζον τὰ πλίνθινα πάντως ἄνω μέρη τῶν τοίχων· μόνοι δὲ ὁ βόρ. καὶ ὁ δυτ. τοῖχος τοῦ Ζ εἶναι δι' ἁπλῶν πάλιν τεμαχίων ***κεράμων*** ἐκτισμένοι καὶ ταπεινότατοι (0.20), διὸ καὶ μᾶλλον πρὸς ἀνθέων ***ἄνδηρα*** ὅμοιοι![1] — Ὡς ὑλικὸν πολλοὶ τοῖχοι, ἰδίᾳ οἱ πρὸς τὴν πλατεῖαν ΙΙΞ, ἔχουσι χρησιμοποιήσει λίθους ἀρχαιοτέρων οἰκοδομημάτων, καί τινας, φαίνεται, ἐξ αὐτοῦ τοῦ ***τείχους τῆς πόλεως*** εἰλημμένους, σπανίως δὲ καὶ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, π. χ. τεμάχια πωρίνων σπονδύλων αἱ οἰκίαι Κ-Λ, πεζῶς ἐντειχιζόμενα.

Κατώφλια διατηροῦνται εἰς πέντε ἐκ τῶν θυρῶν, ***μονόλιθα*** (τιτανολίθου) πάντα, ὡς καὶ τὰ τοῦ πυλῶνος τοῦ ἱεροῦ καὶ τῆς θύρας τοῦ κυρίου σηκοῦ, ἐπικείμενα πάντοτε ὑπὲρ τὸ δάπεδον καὶ σῴζοντα ἑκατέρωθεν τὰς πρὸς ἔνθεσιν τῶν σταθμῶν ἐγκαρσίους αὔλακας καὶ τοὺς συνήθεις τόρμους τῶν στροφίγγων (ἐνιαχοῦ μὲ τὰς σιδηρᾶς των χοινικίδας μολυβδοχοημένας), περὶ δὲ τὸ μέσον αὐτῶν τὸν ὀλμίσκον τοῦ θαιροῦ, δεικνύοντα ὅτι ***δικλίδες*** ἦσαν πᾶσαι αἱ θύραι (καὶ πᾶσαι ἀνοιγόμεναι πρὸς τὰ ἔσω).

Ὡς πρὸς τὰ ***δάπεδα,*** πλὴν τοῦ ψηφωτοῦ τῆς οἰκίας Κ τὰ λοιπὰ εἶναι ἐκ γῆς πατητῆς· ἀλλὰ τοῦ λουτροῦ Λ καὶ τοῦ Ζ ἡ μὲν ἐπιφάνεια τῆς στρώσεως εἶναι ἐκ λεπτῆς κεραμοκονίας, εὐθρύπτου καὶ ἤδη ἐξιτήλου σχεδὸν πάντοθεν, αὐτὸ δὲ τὸ στρῶμα σύγκειται ἐκ μικρῶν ***ὀστράκων κεράμων,*** ἐγκοιτασμένων ***ὀρθίων*** ἐν κεραμοκονίᾳ πάλιν, ὑφ' ἣν ἄλλο στρῶμα χαλίκων χονδρῶν συγκεκολλημένων ὁμοίως εἰς συμπαγῆ «στρωματοβάτην» («béton»). Ἡ ὅλη στρῶσις αὕτη (ἡ «***ὀστρακοκονία***» βεβαίως, ἀκριβῶς ἀνάλογος πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ Vitruv. 7, 1) ἐγι-

[1] Νὰ ὑπολάβωμεν ὅμως διὰ ταῦτα ὡς ὕπαιθρον τὸ διαμέρισμα Ζ καὶ ἀνοικτὸν φυσικὰ πρὸς Β καὶ Λ — ἔνθα καὶ ***ἔκρυσις,*** φαίνεται, ὕδατος ὑπῆρχε διὰ τῶν βάσεων τῶν τειχίων — ἂν καὶ τόσον ἄλλως εὔλογον — ἐμποδίζει ἴσως τὸ παχὺ στρῶμα τῶν κεραμίδων, τὸ καλῦπτον ὅλον τὸν χῶρον αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀνασκαφήν, νοητὸν δὲ μόνον, καθὰ καὶ πανταχοῦ, ὡς κεράμωσις τῆς στέγης συμπεσοῦσα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

νεν εἰς ἡμᾶς σαφὴς ἐκ τεμαχίων πανομοίων, εὑρεθέντων (ἀνατετραμμένων ἐνίων) ὑπὸ τὸ νῦν ἔδαφος τῆς πλατείας ΠΞ καὶ κατὰ τὸ πρόσθιον τοῦ διαδρόμου Θ, — πιθανῶς ἐξερριμμένων ἐν μετασκευῇ τινι τοῦ «τυφλοῦ» παρακειμένου δωματίου, σήμερον ἔχοντος ἁπλῆν πατητὴν γῆν ὡς στρῶσιν.

Ὑπερῴων, ἐννοεῖται, οὐδὲν ἴχνος οὐδὲ ***παραθύρων*** εἰς οὕτω μικρὸν σῳζόμενον ὕψος — ἀλλά, τὸ καταπληκτικώτερον, οὐδὲ σκεύους ὅλως ἢ ἐπίπλου τινὸς ἐκτὸς τινων θραυσμάτων «ἀχρόνων» πίθων καὶ ἐλαχίστων «ἑλληνορωμαϊκῶν» ὀστράκων ἢ οἰκτρῶν λυχναρίων.

Τὸ ***φρέαρ Ζ***, ἀβαθὲς ἐπίσης (1.20 μέχρι τοῦ ὕδατος), ἔχει κτιστὰ διὰ τυχαίων λίθων τὰ τοιχώματα καὶ μονόλιθον τὸ ὑπὲρ τὸ ἔδαφος στόμιον, τετράγωνον δηλ. πλάκα μὲ κυκλικὸν ἐν μέσῳ τὸ ἄνοιγμα — ***εἰκ.*** 3 καὶ 7 δεξ. — ***Δεξαμενὴ*** (ἂν καὶ δὲν ἐπροχώρησε βαθύτερον ἡ ἀνασκαφὴ) δὲν φαίνεται νὰ εἶναι, ὡς θὰ ἐνόμιζέ τις ἐκ τῆς στρώσεως τοῦ δαπέδου· πλὴν τῆς ἐλλείψεως ἴχνους ἀγωγοῦ τῶν ὄμβρων εἰς αὐτὸ οὐδὲ πιστευτὴ ὅλως εἶναι κατ' ἀρχὴν ἡ χρεία δεξαμενῶν ἐνταῦθα, τοῦ ὑδροφόρου στρώματος (τοὐλάχιστον ἐν τῇ σημερινῇ στάθμῃ) κειμένου τόσον ἀβαθῶς.

Ἔξω τέλος τοῦ συστήματος τῶν οἰκιῶν πρὸς Δυσμ. παρακολουθοῦντες τὸν τερματίζοντα ἀπὸ Βορρ. τὴν πλατεῖαν Ν τοῖχον συνηντήσαμεν λείψανα τῆς ὑποδομῆς ***καμίνου*** πρωτογόνου Ο, κεραμευτικῆς, φαίνεται· ἐκτισμένα διὰ τεμαχίων ***κεράμων*** τὰ τοιχώματα καὶ αὐτῆς καὶ τοῦ ἐπιμήκους στομίου αὐτῆς (praefurnii, οὗ τὸν προορισμὸν δεικνύουν αἱ γνωσταὶ ἀγγειογραφίαι κορινθιακῶν πινάκων Gaz. Arch. 1880, σ. 105-6), ὡς καὶ ὁ ἐν τῷ κέντρῳ στυλίσκος (διαμ. 0.57· ὕψ. σῳζόμ. ὅλων 0.57) ὁ συμβαστάζων ποτὲ τὴν ἠφανισμένην πάλαι ὑπὸ τῶν ἐπιγεωργούντων ἐσχάραν, ἔχουσιν ἐπιχρισθῆ διὰ στρώματος πηλοῦ κεραμομιγοῦς παχυτάτου, ὠπτημένου διὰ τῆς χρήσεως ἤδη εἰς σκληρότητα σχεδὸν κεράμου. Καὶ τὸ δάπεδον αὐτῆς ὅμοιον, ἐξ ἁπλῆς δηλ. γῆς, καὶ ἰσοϋψὲς τοῖς πέριξ· ἀγγεῖα πλησίον δὲν εὕρομεν πλὴν «ἀχρόνων» ὀστράκων, χονδρῶν καθημερινῆς χρήσεως.

Γ΄ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

α΄) ***Ἀγαλμάτια μαρμάρινα Κυβέλης*** (Ἴσιδος ὡς Κυβέλης) δύο· ***εἰκ. 10.*** Τὸ πληρέστερον εὑρέθη ἐν τῷ παραπλεύρῳ τοῦ ἱεροῦ οἰκήματι Η· ἀλλὰ τὸ ἀριστ. τεμάχιον, εὑρεθὲν ἐν μέσῳ τοῦ ἀστέγου σηκοῦ Β, ἐπικυροῖ καὶ τοῦ ἑτέρου τὴν συνάφειαν πρὸς τὸ ἱερόν. Τοῦτο διαφέρει ὀλίγον, ὅτι ἔχει τὸν λέοντα ἐπὶ τοῦ κόλπου ἀνακεκλιμένον, ὡς τοσάκις (σῴζεται τὸ πρόσθιον αὐτοῦ μὲ τὸ ῥύγχος ὑπὲρ τὸ δεξ. γόνυ τῆς θεᾶς)· ὕψ. 0.21· ἐργασία ἐπιπολαιοτέρα (πτυχαὶ ἀνεξεργαστότεραι κλπ.).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Τοῦ πληρεστέρου — ἀλλ' ἐκτὸς ἄλλων βλαβῶν ἐλλιποῦς καὶ αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν δεξ. χεῖρα — ὕψος 0.28, πλάτ. θρόνου 0.20· τὴν ἐπιφάνειαν καλύπτει πολλαχοῦ πώρωσις, ἰδίᾳ τὸ κάτω σῶμα καὶ τὸν λέοντα ἐμπρός.

Ἐπὶ θρόνου ἁπλοῦ εὐθύκορμος καὶ μεγαλοπρεπής, ὡς συνήθως, κάθηται κατενώπιον ἡ ***Μεγάλη Μήτηρ*** δορυφορουμένη ὑπὸ τοῦ παραπλεύρως ἔμπροσθεν τοῦ θρόνου προφαινομένου λέοντος· ἐπὶ τοῦ δωρικοῦ χιτῶνος, ποδήρους, ἄνευ ἀποπτύγματος, ἐζωσμένου, τὸ ἱμάτιον ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ ἀριστ. ὤμου καὶ περιβάλλον τὸ νῶτον καταβαίνει ἐμπρός, ἵνα επικαλύψῃ τὸ κάτω σῶμα ἐν πτυχαῖς καὶ αὐτὸ ἁπλουστάταις μεγάλαις. Αἱ χεῖρες, τυπικῶς ἢ ἐπισήμως προτεταμέναι, θὰ ἐκράτουν τὴν φιάλην μὲν ἡ δεξ. ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ λέοντος, ἡ δὲ ἀριστ. ἴσως ὄρθιον τὸ ***σεῖστρον*** μᾶλλον ἢ σκῆπτρον, ἔνθετον ἐκ μετάλλου [1] ἐν τῇ ***ἀβαθεῖ*** κατὰ τὸ ἄνω τῆς συνεσφιγμένης χειρὸς ὀπῇ. Ἑκατέρωθεν τοῦ τραχήλου καταβαίνει πρὸς τὸ στῆθος βραχὺς βόστρυχος.

Εἰκ. 10. Ἀγαλμάτιον Ἴσιδος - Κυβέλης.

Ἡ ὅλη ἐμφάνισις τῆς Μητρὸς τῶν θεῶν, κατὰ τὸν ἀπὸ Ἀγορακρίτου (v. Salis ἐν Arch. Jb. 1913) καθιερωμένον ἁπλοῦν καὶ ἐπίσημον, ἐν ταις γενικαῖς μορφαῖς «φειδιακὸν» καθόλου, τύπον (πρβλ. καὶ τὴν ἐξ Ἐλευσῖνος καθημένην μετὰ τοῦ παιδίου ἐν Ἐθν. Μουσ. 202=ΑΕ 1890 πιν. 13, Stais marbres et bronz. σ. 60 ἀπότυπον ἀναγλύφου τοῦ Ἐρεχθείου: Φίλιος ΑΕ 1890, 219) φαίνεται ἡμῖν σχεδὸν βέβαιον ὅτι εἰκονίζει τὴν ***Ἶσιν αὐτήν,*** πασιγνώστως (ἀπὸ Winckelm. Mon. Ined. II, 7 ἤδη) ταυτισθεῖσαν καὶ πρὸς τὴν Κυβέλην ἐν τῷ θεολογικῷ συγκρητισμῷ τῶν ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων [2] πρβλ. ἀντὶ πολλῶν τὸ ἐκ Κίου εἰς Ἶσιν ἐπίγραμμα Kaibel 1028,8

πρεσβίστην μακάρων ἐν Ὀλύμπῳ σκῆπτρον ἔχουσαν
καὶ γαίης πάσης καὶ πόντου δῖαν ἄνασσαν

[1] Τύμπανον μὲν ἢ κέρας ἀποκλείεται καθ' ὃν τρόπον εἶναι ἐσφιγμένη ὀρθία ἡ χείρ· ἀλλ' οὐδὲ σκῆπτρον ***ὄρθιον*** γνωρίζομεν ἀσφαλῶς ἄλλοθεν, οἷον μόνον ἐγχωρεῖ ἐν τῇ ὀπῇ τοῦ γρόνθου, ἥτις δὲν διήκει μέχρι κάτω, ὡς θὰ ἐνόμιζέ τις ἐκ τῆς εἰκόνος. Σκῆπτρον ἐν εἴδει βακτηρίας ***κατερχόμενον*** πρὸς τὸ ἔδαφος φέρει ὄντως ἡ Κυβ. ἐν Ἐθν. Μουσ. Γλυπτ. ἀριθ. 1543 (σελ. 279 Καστριώτου, ὅστις συμπληροῖ σκῆπτρον καὶ ἐν τῇ ὁμοίᾳ ἀρ. 1988) καὶ ἀλλαχοῦ.

[2] Πρὸς τὴν ***Δήμητρα*** ἤδη ἀπὸ Ἡρ. Β, 59, ὡς γνωστόν· «Ἶσις δέ ἐστι κατὰ τὴν Ἑλλήνων γλῶσσαν Δήμητρα»· ἀλλὰ ***στάχυες*** ταύτης (Κυβέλης ἅμα καὶ Δήμητρος οὔσης τότε, ὡς Priene 331, λοιπὸν ***σταχυμη·***

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

καὶ ἐπιγραφὴν Δήλου ἐν Mélanges Holleaux 272 κατὰ πρόσταγμα ***Ὀσίριδος*** Διὶ τῷ πάντων κρατοῦντι καὶ ***Μητρὶ Μεγάλῃ*** τῇ πάντων κρατούσῃ», ἔνθα ὀρθῶς ὁ Roussel· «le dieu et la déesse omnipotents sont à n'en pas douter Osiris lui même et Isis».

Τὴν Ἶσιν ὡς Κυβέλην ἔνθρονον ἐγνωρίζομεν ἤδη ἐξ ἔργων τέχνης ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἰδίᾳ τῆς ἐν Κολωνίᾳ: Bonn. Jahrb. 1876, πίν. 1 μετ' ἐπιγραφῆς «Isidi invictae», καὶ τῆς ὡσαύτως ἐνεπιγράφου ἐκ Φαισουλῶν Rev. Arch. 1902, πίν. 5· πρβλ. Reinach: cultes, mythes, rélig. IV, 415-6, ἔνθα τελειωτικῶς, νομίζομεν, λύεται καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἐν Ἑλληνικῷ καθαρῶς ἱματισμῷ ἀπεικονίσεως αὐτῆς. Τὸ ἡμέτερον ἀγαλμάτιον θὰ εἶναι τότε τὸ χρονικῶς πρῶτον τοιοῦτον τῆς Ἴσιδος καὶ τὸ πιστότατον εἰς τὸν «κλασσικὸν» τύπον τῆς Μητρὸς τῶν Θεῶν· διότι οὐδὲν βλέπομεν ἐν τῇ ἐργασίᾳ τὸ κωλῦον νὰ θεωρηθῇ ἀντίγραφον μέτριον ἀλεξανδρεωτικῶν ἀκόμη χρόνων, εἰ δὲ μή, τοῦ Β´ π. Χ. αἰῶνος ἀκόμη, σῷζον τὰς «φειδιακὰς , παραδόσεις ἐν τῇ λιτῇ διατάξει τῆς περιβολῆς ἰδίᾳ καὶ τῇ ἡσυχίᾳ τῶν πτυχώσεων—χωρὶς τὴν μετὰ Φειδίαν ἀμέσως εἰσελαύνουσαν ἐπιζήτησιν μικροπτυχῶν —ἔτι μάλιστα πιστότερον καὶ τῆς ἐκ Περγάμου Κυβέλης (περὶ ἧς Winter ἐν Pergamon VII, 70) [1].

6´) ***Προτομὴ γυναικεία ἐξ ὀπτῆς γῆς (εἰκ. 11).*** Εὑρέθη τεθραυσμένη ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἐπιμήκους βάθρου («προθέσεως») τοῦ σηκοῦ Α· ὕψ. 0.35 (προσώπου 0.08), πλάτ. κάτω 0.33, πάχ. τοιχωμάτων μέσον 0.01. Πηλὸς ἐρυθρωπὸς ὡς κεραμίδος (ἀλλ' ἀσυγκρίτως λεπτότερος), καλῶς ὠπτημένος (ἥκιστα crudum opus), ἐφ' οὗ λευκὸν λεπτὸν ἐπίχρισμα· φαίνεται πεπλασμένη ἐξ ἐλευθέρας χειρός, ἄνευ μήτρας ὅλη, πάντως ὅμως ἡ νωτιαία ἐπιφάνεια, ἡ ὅλως ἀλεπτομέρητος· ἐν μέσῳ ταύτης κυκλικὴ ὀπὴ πρὸς ἐλευθέραν δίοδον τοῦ διαθέρμου ἀέρος κατὰ τὴν ὄπτησιν. Ἡ κεφαλὴ μετὰ τοῦ λαιμοῦ (ἔχοντος κάτω γῦρον μετ' ἐντομῆς πρὸς ἐφαρμογὴν) εἰργασμένη χωριστά, ἐκ πηλοῦ ὀλίγον βαρυτέρου σχετικῶς καὶ σκοτεινοτέρου, κοίλη καὶ αὐτή, ἔνθετος μετὰ τὴν ὄπτησιν — διὸ τὸ ῥῆγμα ἐνταῦθα συμπίπτει πρὸς τὴν ἄρθρωσιν· καὶ ταύτης ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια ἡμίεργος. Τῶν βραχιόνων ὅμως πλάσις χωριστὴ δὲν ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν θραύσεων καθ' ἑαυτάς, ὡς οὐδὲ τῶν νώτων ἄλλως. Ἄκρον βοστρύχου κατερχόμενον πρὸς τὸν δεξιὸν ὦμον σῴζε-

τορος, καρποτόκου Bruchm. Epith. deorum) δὲν φαίνονται ἐχγωροῦντες εἰς συμπλήρωσιν, ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ πλαγίως κρατοῦνται ἐν τοῖς ἀγάλμασι τῆς Δήμ. Περὶ τῶν ἐν γένει ἀναφύρσεων τῆς Ἴσιδος ἐν τῇ ἑλλην. θρησκείᾳ καὶ τέχνῃ ἰδὲ κυρίως τὸ θαυμάσιον ἄρθρον τοῦ Drexler: Isis ἐν Roscher: Lex. Myth.

[1] Πρὸς δὲ τοιαύτας τῆς Ἑλλην. τέχνης παραστάσεις θὰ ἔχῃ μεθαρμοσθῇ καὶ ὁ αἰγυπτιακὸς τύπος τῆς θηλαζούσης τὸν Ὧρον Ἴσιδος ἐν τῇ τοῦ Καΐρου, Edgar 27470· καὶ πάλιν ***Κυβέλης*** βέβαια ***λέοντες*** ἔχουσιν ἤδη χρησιμοποιηθῇ εἰς τὴν νωτοφορίαν τῆς αἰγυπτιακῆς κατὰ τἆλλα Ἴσιδος κλπ. παρὰ Furtw. Gemmen πίν. 50, 45.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ται ὑπὸ τὴν ἐντομὴν τοῦ λαιμοῦ, ἐνῷ τὸ ὑπὲρ αὐτὴν μέρος του εἶναι ἀποτετριμμένον σχεδὸν ὡς καὶ ὅλος ὁ ἀριστερός.

Ἡ ἀσυνήθους ἐν πηλῷ μεγέθους μορφὴ φορεῖ μόνον χιτωνίσκον λεπτόν, ἀχειρίδωτον, ἐζωσμένον διὰ ταινιδίου ἀμέσως ὑπὸ τὸ ἱκανῶς ἀνοικτὸν ἄνω στῆθος καὶ ἀπολήγοντα ὑπὸ τὴν ζώνην εἰς πλῆθος καθέτων σχηματικῶν ὅλως πτυχῶν· οἱ βραχίονες κολλητοὶ πρὸς τὸν κορμὸν καὶ σωληνοειδεῖς [1], ἡ ὅλη στάσις ξηρά πως καὶ ἀλύγιστος, ἡ δὲ ὄψις ὄχι βεβαίως ἐρασμία· βραχυκέφαλος, μακρόλαιμος καί πως προγναθική, ἔχει ὀφθαλμοὺς ἐπιπέδους μακρούς, ἀψῖδας ὀφρυακὰς τραχείας, μεγάλα ὦτα καὶ ῥῖνα καὶ στόμα μὲ χείλη συνεσφιγμένα ἰσχνά, στενόμακρον τὸ μέτωπον ὡς καὶ τὸ πρόσωπον· ἡ δὲ κόμη, μᾶζα ἑνιαία σχεδόν, μόλις ἐμφαίνει ἐκτὸς τῆς χωρίστρας ἐλαφρὰς κυμάνσεις ἀκανονίστους.

Εἰκ. 11. Πηλίνη γυναικεία προτομή.

Εἶναι ***ἱερείας*** παράστασις εἰκονικὴ (ἀφοῦ ἅπαξ ἱερατικὸν χαρακτῆρα ἐπιβάλλει ὁ τόπος τῆς εὑρέσεως); ἀλλ' ***ἐν πηλῷ εἰκονική!*** Πιθανώτερον ἔχομεν καὶ ἐνταῦθα ***Ἶσιν*** πρὸ ἡμῶν (τουλάχιστον κατὰ τὴν συνείδησιν τοῦ ἀφιερωτοῦ), — μόνον δὲ ἄτεχνον καὶ ἀπαραδειγματίστως ἄσχημον, ἢ τὸ πολὺ πρόδρομον κατὰ τὸ πρόσωπον βυζαντιακοῦ τινος κάλλους, — χωρὶς νὰ νομίζωμεν ἐνισχυόμενον τὸν ἰσιακὸν τύπον ὑπὸ μικροῦ τινος καὶ μᾶλλον τυχαίου φύματος ***κερατοειδοῦς*** ὑπὲρ τὸν ἀριστερὸν κρόταφον. Καὶ ἂν ἔτι ἐδυσπίστει τις ὅτι ὡς ***χθονία*** θεὰ καὶ ἡ Ἶσις εὐλόγως παρίσταται ***ἐν προτομῇ*** (ὡς καὶ Γῆ, Δημήτηρ, Κόρη κλ. ἀνέκαθεν, οἱονεὶ κατὰ τὸ ἥμισυ προφαινομένη ἐκ τοῦ ἐδάφους, ὡς θέλει Heuzey καὶ Pottier: Necrop. de Myr. 318 ἑ.) προετίμα δὲ νὰ ἀποδώσῃ τὸν τύπον εἰς ἐπίδρασιν ἁπλῆν τοῦ γνωστοῦ (ἐν ταῖς νήσοις ἰδίᾳ) κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους ἔθους τῶν ***εἰκονικῶν*** προτομῶν

[1] Ἀλλ' οὐδαμῶς διὰ τοῦτο «αἰγυπτιακοί»· ἁπλῶς σύμφωνοι πρὸς τὴν φύσιν τῆς προτομῆς· πρβλ. τὴν Ἐθν. Μουσ. 13001 (προθήκης πηλίνων 96 κάτω ἐκ Λοκρίδος).

«ἡρώων» (νεκρῶν), περὶ οὗ Collignon: Statues funér. 301 ἑ. καὶ ἰδίᾳ 307, πάλιν ὁ τύπος τῆς εὑρέσεως ὁ ἱερώτατος ***λατρευτικὸν*** μᾶλλον ἄγαλμα ἐνδεικνύει, ὡς εἶναι λατρευτικὰ καὶ τὰ πήλινα τῆς Πομπηΐας ἔν τε τῷ Ἀσκληπιείῳ (v. Rohden: Terrakotten v. Pomp. σ. 18 — ὅλη ἡ λατρευομένη Τριὰς πηλίνη· ἡ προτομὴ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν πίν. 29, 2) καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Ἰσείῳ ῥητῶς (σελ. 2) [1].

Ὁ δὲ τελευταῖος συσχετισμὸς συγκαθορίζει καὶ τοὺς χρόνους περίπου τοῦ ἔργου· ὄχι τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ***ἀγαλμάτων πηλοπλαστικῆς*** (οὐδέποτ' ἐκλιπούσης, ὡς γνωστὸν) οὐδὲ τῆς μετ' Ἀλέξανδρον ἐντονωτέρας αὐτῆς ἀναβιώσεως — περὶ ὧν πρβλ. ἰδίᾳ Deonna: les statues de terre-c. en Grèce σ. 11 ἑ. 30 ἑ. — ἀλλὰ τῆς ***ῥωμαϊκωτέρας,*** εἰκονικωτέρας προϊὸν εἶναι καταφανῶς, ἥτις ἀπὸ τοῦ Ἰταλιώτου Πασιτέλους (Πλίν. 35, 156) ἀναγαγοῦσα εἰς νέαν ἀκμὴν τὰ «signa fictilia» (ἀνέκαθεν δὴ αὐτόχθονα ἰταλικὰ... πρβλ. τελευταῖον Bullet. commun. 1910, 261 ἑ.) θὰ ἐπέδρα εὐλόγως καὶ ἐντεῦθεν τοῦ Ἰονίου (πρβλ. τὴν ἐκ Σμύρνης τῶν Βρυξελλῶν Deonna ἀριθ. 25 = Rév. arch. 1903[1], 3 ἑ.).

Ὁπωσδήποτε εἰς τὰ παρὰ Deonna σ. 46-70 καταλεγόμενα καὶ τὰ παρὰ Winter: Typenkat. I, 255 προστίθεται ἓν ἔτι, ἔστω καὶ ὄψιμον καὶ τῆς ἀρχαίας ἐρετρικῆς πλαστικῆς τόσον ἀνάξιον, — ἐκ τῆς λαϊκῆς χειρωναξίας προφανῶς — δεῖγμα τῆς ἐξακολουθήσεως πηλίνων ἀγαλμάτων ἐν πτωχικοῖς ***καὶ τῆς κυρίας Ἑλλάδος*** ἱεροῖς.

γ') ***Συμπλεγμάτιον μαρμάρινον (Ἀφροδίτη καὶ Ἄδωνις;) (εἰκ. 12).*** Ὕψ. 0.22 μετὰ τῆς (ἐλλειψοειδοῦς) βάσεως. Εὑρέθη διερριμμένον εἰς τρία τεμάχια χωριστά, δηλ. τὸ ἀνδρικὸν σῶμα (μὲ τμῆμα τῆς γυναικὸς ἀπερρηγμένον καθέτως ἀπὸ τοῦ ὤμου καὶ δεξιοῦ πλευροῦ αὐτῆς), τὸν κορμὸν τοῦ γυναικείου καὶ τὸ κάτω σῶμα μὲ τὸ ἥμισυ τῆς βάσεως. Ἐκ τῆς εἰκόνος γίνονται σαφῆ τἀρχαῖα ῥήγματα (δι' ἐλαττωματικήν πως μάλιστα συγκόλλησιν) καὶ τἀρχαιόθεν ἐλλιπῆ. Ἐργασία ἐπιμελής, ἰδίᾳ λείανσις τοῦ γυμνοῦ ἐξαίρετος (εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ γυναικείου ἰδίᾳ ἱματισμοῦ θὰ προσλογίζωμεν φυσικὰ καὶ ἐγχρώμους ποτὲ φωτοσκιάσεις)· τὰ ὄπισθεν μόνον ἁδρομερῶς κατεξεσμένα. Ἀτυχὴς πως εἶναι μόνη ἡ βράχυνσις τῆς ὄπισθεν ἀνεχούσης τὸν ἀγκῶνα δεξιᾶς χειρὸς τῆς «Ἀφροδίτης».

Οὐδὲν σαφέστερον τοῦ ἱματισμοῦ, τῆς στάσεως — ἐν ῥέμβῃ εὐτυχίας ἀπράγμονος — καὶ τῆς ὅλης διαθέσεως τῶν ἐν οἰκειότητι μυχίᾳ παρισταμένων, ἂν ἐξαι-

[1] Ὡς πρὸς ἄλλας Ἴσιδος προτομὰς πρβλ. ἐκ περισσοῦ Winter: Typenkatalog I, 253, 11 καὶ Hiller v. Gärtringen: Thera III, εἰκ. 166· ὡς δὴ καὶ Σαράπιδος προτομὴ μνημονεύεται, ἐπὶ Τραϊανοῦ, ἡ ἐξ Ἀλεξανδρείας θαυματουργοῦσα ἐκείνη ἐν Ῥώμῃ Pap. Ox. X 1242 στήλῃ III 50. Σχέσιν ὅμως ἐξαρτήσεως ἐξ ἑλληναιγυπτιακῶν πηλίνων, οἷα ἡ τοῦ Καΐρου ἀρ. 27604 (Edgar), δὲν βλέπομεν· τὸ πολὺ ***συνεξάρτησις*** ὑπάρχει ἐκ τοῦ γενικοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ συρμοῦ — ἐκτὸς ἂν μεταδιδάσκωσιν αἱ νεοφανεῖς καὶ εἰς ἡμᾶς ἐνταῦθα ἀπρόσιτοι Griech.-ägypt. Terrakotten τοῦ Weber.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ρέσωμεν τὸ ἀσαφὲς πρᾶγμα, τὸ κρατούμενον ὑπὸ τοῦ νέου παρὰ τὸ στῆθος διὰ τῆς προκαμπτομένης δεξιᾶς· ὁ νέος φορεῖ χλαμύδιον λιτόν, πορπημένον παρὰ τὴν δεξιὰν κλεῖδα, ὄπισθεν κατακρεμάμενον ὡς βάθος ἅμα πρὸς ἔξαρσιν τοῦ ἀπαρακαλύπτου ἐμπρὸς ἐφηβικοῦ σώματος· ἐκείνη τοὐναντίον ὄχι μόνον χιτῶνα μέγαν ἐζωσμένον, μετὰ βραχέος ἀποπτύγματος, ἀθροίζοντα περὶ τοὺς πόδας ἀφθονίαν πτυχῶν ἀλλὰ καὶ ἱμάτιον ἐπ' αὐτοῦ ἐκ βαρέος ἐπίσης ὑφάσματος· τοῦτο δὲ ἀρχόμενον ἐκ τῆς ἀριστερᾶς (συνειλημένης ἐν τῷ κρασπέδῳ αὐτοῦ ὅλης) ἀναβαίνει, φαίνεται, ὡς πέπλος καὶ ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς, ἐπανέρχεται ἐκ τοῦ νώτου ἐμπρὸς περὶ τὸ κάτω σῶμα, ὃ περικαλύπτει σφιγκτὰ ἐγκαρσίως καὶ δι' ἀναπιπτούσης τριγωνικῆς ἀναδιπλώσεως, καὶ κρατεῖται ὀπίσω ὑπὸ τὴν ἐκεῖ στηριζομένην ἐν ἀφελεῖ ἀναπαύσει ἀλλὰ καὶ αὐτοπεποιθησίᾳ τινὶ ἀριστεράν. Τὴν δὲ δεξιὰν στηρίζει οἰκείως ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ ἑταίρου, πρὸς ὃν καὶ ἐλαφρῶς ἐπικλίνεται ἐν στενῇ ἐπαφῇ.

Εἰκ. 12. Ἀφροδίτη καὶ Ἄδωνις.

Ὡς πρὸς τὸν ῥυθμὸν τοῦ ὅλου ἀξιοπαρατήρητος εἶναι ἡ ἐν τῇ στάσει ***διπλῆ ἀντιστοιχία*** τῶν μελῶν (contrapposto)· ῥίπτοντες τὸ μεῖζον τοῦ βάρους ἐπὶ τοῦ ἐξωτέρω ποδὸς ἑκάτερος καὶ παρεκβάλλοντες εἰς διανάπαυσιν τοὺς ἐγγὺς — ὥστε νὰ παρίσταται ὅλως ἐλαφρὰ ἡ προσέρεισις τῶν κορμῶν — ἔχουσιν ***ἀντιστρόφως*** ἀπησχολημένα τὰ ἄνω ἄκρα, ὥστε νὰ κατέρχωνται μὲν σχεδὸν ἀδρανῶς τὰ ἐξωτερικά, ἡ δεξιὰ ἐκείνου παρὰ τὸ ὡραῖον σῶμα ψαύουσα μόλις ἀβρῶς τὴν ᾤαν τῆς χλαμύδος καὶ ἡ ἀριστερὰ ταύτης ἐπὶ τοῦ ἰσχίου ἐπερειδομένη, νὰ ἐντείνωνται δὲ μᾶλλόν πως τὰ ἑτερώνυμα, ἡ ἀριστερὰ ἐκείνου ἀνέχουσά τι ἐπὶ τῆς παλάμης ἐμπρὸς καὶ ἡ δεξιὰ ἐκείνης πιέζουσα, διὰ φίλου ἄλλως βάρους, τὸν ὦμόν του· ὥστε ἐφ' ἑκατέρου διάταξις ἀντίστροφος τῶν ὁμωνύμων ἄκρων καὶ σύστοιχος τῶν ἑτερωνύμων νὰ παράγῃ ῥυθμὸν ἁρμονικῶς ἐναλλασσόμενον καί, ὡς αὐτὴ ἡ ζωή, πολυκάμπτως διὰ τοῦ συνόλου κυκλοφορούμενον.

Εἶναι «μελετημένον» τὸ συμπλεγμάτιον· μᾶλλον δὲ «μελέτης» κυριολεκτικῶς προϊόν· διότι ὁ ἔμπειρος τῆς ἀρχαίας πλαστικῆς θὰ ἐνεῖδεν ἤδη ἐκ τοῦ πρώτου βλέμματος ἐν ἑκατέρῳ ἀγαλματίῳ τύπους τῶν ἐνδόξων χρόνων αὐτῆς· ἐν ἐκείνῳ μὲν πολυκλειτείους τινὰς ἐφήβους (ἰδίᾳ κατὰ τὴν διάρθρωσιν τοῦ κορμοῦ), ὀλίγον τροποποιημένους διὰ περιάψεως τῆς χλαμύδος βελβεδερείου τινὸς Ἀπόλ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

λωνος ἢ Γανυμήδους λεωχαρείου, ἐν δὲ ταύτῃ σεμνοστόλους ἰδίᾳ ***Ἀθηνᾶς*** [1] τοῦ Ε΄ αἰῶνος, οἷα πρὸ πάντων ἡ Velletri (πρβλ. κυρίως τὴν μεγαλείαν διάθεσιν τοῦ ἱματίου μὲ τὴν αὐτὴν ἀνάπτωσιν) καὶ ἤδη ἡ τοῦ Μονάχου Glyptoth. ἀριθ. 207 («Hundert Tafeln» πίν. 30)· ὅπως θὰ ἔχῃ συγχρόνως διαγνώσει ὁ ἔμπειρος καὶ τὰ νέα στοιχεῖα ἐν αὐτῷ, ἅμα μὲν πραξιτέλεια ἐν τῇ ἐπικλίσει τῶν εἰκονιζομένων (μόνον ἀμοιβαίᾳ ἐνταῦθα καὶ μετ' ἀνεπαισθήτων προεκβολῶν τῶν ἰσχίων) καὶ ῥέμβῃ, ἅμα δὲ λυσίππεια ἐν τῇ ***ῥαδινότητι*** τῶν ἀναλογιῶν (εἰς ἣν προστίθενται καὶ πέλματα ὑποδημάτων ὑψηλά).

Οὕτω δὲ τὸ ἔργον αὐτὸ λαλεῖ καὶ περὶ τῆς ἐν τῇ τέχνῃ θέσεως αὐτοῦ καὶ τοῦ προϋποθετέου ἴσως ***μεγάλου συμπλέγματος,*** οὗ θὰ εἶναι ἐπιτομὴ τότε ὥς τι Kabinettstück· ***ἐκλεκτικὸν*** ἐκ δοκίμων προτύπων τεχνούργημα, δὲν εἶναι ὅμως μίμησις ξηρὰ ἢ δουλικὴ οὐδὲ ἀκόπως ***παραθέτει*** ἔργα ὀνομαστά, ἀλλὰ μεταποιεῖ καὶ συναρμόζει αὐτὰ εἰς δημιουργίαν νέαν, μολονότι καὶ αὐτὸ μᾶλλον ***παρατακτικὸν*** [2] εἶναι κατὰ τὴν σύνθεσιν παρὰ ***συντακτικόν.*** Ἐκλέγον δὲ καὶ τὰ πρότυπά του ἐν τῇ προηγμένῃ (καὶ ὄχι τῇ ἀρχαϊκῇ, ὡς οἱ πασιτέλειοι) πλαστικῇ ἔρχεται ὡς εὐπρόσδεκτος συμπλήρωσις τῶν εἰς τὴν Περγαμηνὴν κυρίως Σχολὴν περιοριζομένων γνώσεών μας περὶ τῆς ἐν ἀλεξανδρεωτικοῖς χρόνοις ἀναγεννήσεως. Διότι δὲν διστάζομεν νὰ θεωρήσωμεν τὸ ἔργον πολὺ προγενέστερον τῶν μετὰ Πασιτέλη ἐν αὐτοκρατορικοῖς ἰδίᾳ χρόνοις συμπιλούντων τἀνομοιογενῆ (Furtw. MW. 397 καὶ 629 ἑ.) ἐκείνων, ὧν ἄλλως τόσον ὑπερέχει καθ' ἑνότητα, ἁπλότητα καὶ τὸ σπουδαιότερον κατὰ τὴν ***ἐλευθερίαν*** ἀπὸ ἑνὸς ὡρισμένου προτύπου. Ἔργον λοιπὸν τοῦ Γ΄ ἴσως π. Χ. αἰῶνος καὶ τέκνον γνήσιον τῆς ἀλεξανδρεωτικῆς μικρογλαφύρων κομψουργημάτων πλαστικῆς (εἴτ' ἐν χαλκῷ εἴτ' ἐν πηλῷ εἴτ' ἐν μαρμάρῳ) ἀδελφὸν τῶν πηλίνων Priene σ. 179 εἰκ. 174 (Ἔρως καὶ Κόρη ὁμοίως ἐπικλινόμενοι κατὰ τοὺς ὤμους) ἢ τοῦ Ἐθν. Μουσ. ἀρ. 5952 (προθ. 142. Νύμφη

[1] Ἀλλὰ ὁ σοβαρὸς καὶ ἐπιβλητικὸς τύπος εἶναι πολύχρηστος, ὡς γνωστόν, ἐν τῇ ὅλῃ ἔπειτα τέχνῃ· ὡς πρὸς τὰς ***Ἀθηνᾶς*** ἀρκεῖ ἓν βλέμμα εἰς μόνον τὸν Clarac πίν. 462^{B}-474^{A}. Ἀλλὰ πρβλ. καὶ Bulle: Schön. M. πίν. 135 κ. ἄ. («Κόρη» περγαμείου τεχνοτροπίας)· ὡς πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ ἰσχίου χεῖρα — ἤδη ἀπὸ τῆς «Ἑστίας» Giustiniani γνωστὴν — πρβλ. καὶ Ὑγιείας Ἐθν. Μουσ. 1330 (Stais: Marbr. et Br. 220) καὶ 1333 καὶ τὴν γωνιαίαν ἐκείνην «Θρηνῳδὸν» ἐν τῷ γνωστῷ ὁμωνύμῳ ἐκ Σιδῶνος σαρκοφάγῳ κλπ.

[2] Ὡς εἶναι τὰ πλεῖστα τῶν ***ἱσταμένων*** ἐν γένει ἀρχαίων ζευγῶν, εἴτ' ἐπιτύμβια ταῦτα εἶναι, περὶ ὧν πρβλ. Collignon: Stat. fun. 298 ἑ., εἴτε θεῖα καὶ ἡρωϊκά, ὡς τόσα Ἀσκληπιοῦ καὶ Ὑγείας, «Ὀρέστης καὶ Πυλάδης» Clarac 317, 1516, οἱ τοῦ Ildefonso Clarac 812c, 2040, τὰ περίφημα «Ὀρέστης καὶ Ἠλέκτρα» τῶν ἐν Ῥώμῃ καὶ Νεαπόλει Πασιτελείων — καὶ αὐτὰ τὰ ἐρωτικά, ὡς τοσαῦτα Ἀφροδίτης μετ' Ἄρεως ἢ Ἀδώνιδος, Ἔρωτος μετὰ Ψυχῆς, καὶ τὰ Διονυσιακά, ὧν πάντων τὴν μόνην συμπλοκὴν ἀποτελεῖ συνήθως ἐπίθεσις ὁμοία χειρὸς ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ ἑταίρου, ἐλαφροτέρα ἢ βαρυτέρα ὡς τοῦ Διονύσου ἐπὶ πτωχοῦ Σατύρου κλπ. Ἀλλὰ καὶ αὗται αἱ περιπτύξεις ὀρθίων (π. χ. Ἔρωτος καὶ Ψυχῆς) ***παρατάξεις*** τινὲς εἶναι μᾶλλον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τέχνῃ. Ἔρως καὶ Ψυχὴ συνεπικλίνονται ἀληθῶς ὁμοίως ἐν τῷ πηλίνῳ Ἐθν. Μουσ. 4829 (Typenkat. II, 229, 6) καὶ ἀντιστρόφως ἐν τῷ ἀρ. 4998 (προθήκη πηλ. 117) μὲ τὴν χεῖρα ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ ἰσχίου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἐπερείδουσα τὴν χεῖρα ἐπὶ ὤμου Σατύρου) — ***εἰδυλλιακὸν*** ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τοὺς χρόνους.

Ἀλλὰ τίνες οἱ παριστάμενοι;

Βεβαιότης μὲν ἀδύνατος, ἐφ' ὅσον τὸ κρατούμενον ὑπὸ τοῦ νέου [1] παραμένει ἀδιάγνωστον.

Ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐμφαντικῶς παρίσταται ὑπεροχὴ τοῦ γυναικείου ἡμίσεος ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἡλικίαν (ηὐξημένη, τελεία γυνή, ἐνῷ ἐξ ἀντιθέτου

«ὀκτωκαιδεκέτης ἢ ἐννεακαίδεχ' ὁ γαμβρὸς»
Θεοκρ. Ἀδων. — ΙΕ, 129)

ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ στάσει (ἐκείνη στηρίζεται ἐπ' αὐτοῦ, ὄχι ἀντιστρόφως κλ.). Ἔπειτα ὄπισθεν τοῦ τόσον ὁμοίως διακειμένου συμπλέγματος ζεύγους Gaz. d. Beaux Arts. 1898[II], 107 ***Ἔρως*** ὑπεραιωρούμενος μεταξὺ τῶν ὤμων χαρακτηρίζει καὶ τὴν ἡμετέραν ὡς πιθανὴν ***Ἀφροδίτην.*** Μόνον ὅτι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἔχει προτιμηθῆ σεμνὸς ἱματισμοῦ τύπος κατά τινα καὶ ἐνταῦθα νοσταλγίαν πρὸς τὴν ἀρχαίαν αὐστηρότητα, ὅπως καὶ βραδύτερον προτιμᾶται τύπος τοιοῦτος ὡς Venus Genetrix ὑπὸ τοῦ Ἀρκεσιλάου ἐν τῇ Ara Pacis (Petersen 184 ἑ.) καὶ ἐν τῇ ἀναγλύφῳ ἐκείνῃ τῆς Ῥαβέννης Λιβίᾳ ὡς Genetrici (προχείρως ἐν Michaelis Hdb. d. Kunstgesch. I[7], εἰκ. 710) παραμένει.

Ὁ καλὸς Ἄδωνις ἡμῶν θὰ κρατῇ τότε πιθανῶς εἰδώλιον ***ἑαυτοῦ ἢ*** μετ' Ἀφροδίτης συμπλεγμάτιον ***τύπου ὁμοίου*** πρὸς τὸ παρὸν (ὡς ἡ Ἄρτεμις π. χ. κρατεῖ ἐνίοτε καὶ στηρίζεται ἐπὶ ἀγάλματος ἑαυτῆς κλπ.)· οὐδὲ εἶναι ἀπίστευτον ὅτι ἐν τῇ γειτονίᾳ τῆς Ἴσιδος ἐστρώννυντο καὶ τῷ Ἀδώνιδι κλῖναι, ἐν τῇ οἰκίᾳ Κ, καὶ ἔψαλλον παρὰ τὸν Ὄσιρίν ποτε ἐνταῦθα «τὸν τριφίλητον Ἄδωνιν...

«οὐ κεντεῖ τὸ φίλημ'· ἔτι οἱ περὶ χείλεα πυρρά».—

καὶ ἐπεστέναζον τὸν «ῥοδόπαχυν Ἄδωνιν»,
Σωσίαν ἄλλως τινὰ τοῦ Ὀσίριδος, ὡς γνωστόν, ὄντα.

δ') ***Ἀγγεῖα πήλινα.*** Ἐν γένει ἀραιὰ πολὺ ἦσαν σχετικῶς τὰ εὑρήματα ἡμῶν εἰς ἀγγεῖα καὶ ὄστρακ' αὐτῶν ἀκόμη· ἐκ τῶν οἰκιῶν μάλιστα ἔλειπον σχεδὸν καὶ ταῦτα πλὴν ἀκοσμήτων ὅλως καὶ προστύχων καθημερινῆς χρήσεως [2]. Τὰ

[1] Οὔτε λαγὼς εἶναι ἀσφαλῶς οὔτε πτηνὸν ἄλλο ἐκ τῶν φερομένων ὑπὸ μυρίων πηλίνων ἐφήβων ὁμοίως, οὔτε κηρύκιον ἢ χέλυς Ἑρμοῦ, οὔτε Θησέως τυχὸν κεφαλὴ ταύρου Μαραθωνίου — μετ' Ἀφροδίτης Οὐρανίας τότε, ὡς παραδίδοται — οὔτε ***καδμίλου*** τι σκεῦος εὔγνωστον, οὔτε Ἁρποκράτους ῥόα, ὅτε θὰ εἴχομεν πάλιν τὴν Ἶσιν, παροῦσαν πανταχοῦ κλπ.—ἀποκλείεται δὲ καὶ ἄλλως Διομήδους Παλλάδιον ἢ Ἄρεως κράνος ἐξ ἄλλων ἅμα λόγων. Εἶναι τι πρᾶγμα στρογγύλον πως κάτω καὶ ἄνω τραπεζοειδῶς διιστάμενον, ἐὰν δὲν εἶναι πτυχὴ ἁπλῆ τοῦ γυναικείου ἱματίου τὸ δεξιόν του ἄκρον, καὶ πολὺ ἀποτετριμμένον ἐν γένει.

[2] Τοιαῦτα δὲ ***«ἄχρονα»*** εἶναι καὶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ ὁ ἐν τῷ ἐδάφει τοῦ Δ πίθος καὶ τὸ ἥμισυ λεκάνης χονδροτοίχου μετὰ βραχείας προχοῆς, ὕψ. 0.10, διαμ. στομ. 0.30, εὑρεθὲν παρὰ τὸν νότιον ἐξωτερικὸν περίβολον — καὶ τμῆμα ἑτέρας ὁμοίας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

χαρακτηριστικώτερα καὶ σχεδὸν μόνα μελανογάνωτα εἶναι τεμάχια «μεγαρικῶν» σκύφων μὲ ῥαβδώσεις ἐκτύπους πέριξ, ἐνίοτε διαστίκτους κατὰ τὰς αὔλακας διὰ καθέτων σειρῶν σημείων ὡσαύτως ἐκτύπων, ἢ μετ᾽ ἐκτύπων ἀκτινοειδῶς τεταγμένων φύλλων, ἔτι δὲ «lacrymateria» μικρὰ τοῦ ὑστέρου στενοῦ καὶ ἐπιμήκους τύπου ἐκ πηλοῦ φαιομέλανος (ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν ἀφθονώτερα ὄστρακα ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν τοῦ τεμένους). Ἐκ τοῦ ἱεροῦ δὲ εἶναι, καὶ μάλιστα ἐξ αὐτοῦ τοῦ σηκοῦ Α, καὶ τὰ ἐν ***εἰκ.*** 13-16 δημοσιευόμενα, τὰ μόνα σχεδὸν ἀκέραια, διὸ καὶ ἰδιαιτέραν σημασίαν πρὸς τὴν χρονολόγησιν κτώμενα· πλὴν τοῦ ***εἰκ.*** 13, 2 (ἄνω δεξιά), εὑρεθέντος εἰς θρύμματα ἐντὸς τοῦ φρέατος Ζ, τὰ ἐν ***εἰκ.*** 13-15 εὑρέθησαν ἐν τῷ ἀδύτῳ παρὰ τὸν νότιον τοῖχον καὶ παρὰ τὸ κτιστὸν βάθρον, τὰ δὲ τῆς 16 ὄπισθεν ἀκριβῶς τούτου ἐν τῷ μυχῷ. Ἐντὸς τοῦ σηκοῦ τέλος εὑρέθησαν καὶ τεμάχια εὐμεγέθους πινακίου ὅλως ἐπιπέδου, μὲ ταπεινότατον γῦρον ἐκ λαμπροῦ λευκοῦ πηλοῦ μετ᾽ ἐρυθροκιτρίνου γανώματος θερμοτέρου ἢ τῶν λεγομένων terra sigillata [1] καὶ τεμάχια πυξίδος (ὡς ἐκ τοῦ ἐντετμημένου πρὸς εἰσδοχὴν πώματος γύρου) φέροντα ***ἀθαμβὲς γάνωμα***· τοιοῦτον δὲ εἶναι καὶ τὸ ἐπικρατοῦν εἰς ὅσα ὅλως ὄστρακα ὑπάρχει, πλὴν μόνων ὀλίγων εὑρεθέντων ἐν τῷ βάθει τοῦ ὀπισθίου ἐκείνου διαμερίσματος Δ, ἅτινα σῴζουσι στιλπνότερον ἀρχαιοτέρας ὑφῆς γάνωμα.

Εἰκ. 13. *Πήλινα ἀγγεῖα Ἰσείου.*

Εἰκ. 13, 1. Κύλιξ μελαμβαφὴς ὕψ. 0.075, διαμ. στομ. 0.15· πηλὸς ὑπέρυθρος· τὸ γάνωμα πολλαχοῦ ἐρυθρωπὸν καὶ ἀλλοῦ ἐξίτηλον· λαβαὶ συμπεπιεσμέναι κατὰ τὸ μέσον.

Εἰκ. 13, 2. Σκύφος ἄωτος, περὶ τὴν γάστραν καὶ ἐντὸς μελαμβαφής, ὕψ. 0.67, διαμ. 0.11· πηλὸς καὶ ὄπτησις ἀσυγκρίτως πάντων τελειότατα καὶ λεπτότης τοιχωμάτων (0.002 τὸ πολὺ) ὡσαύτως· τὸ γάνωμα παντοῦ καστανωπόν, μόνον δὲ κατὰ γύρους περιθέοντας ἄνω (ὡσεὶ ζώνας μυκηναϊκὰς) μελάντερον.

[1] Καὶ κυλίχνη μετ᾽ ἐμπιέστων ἐντὸς τοῦ πυθμένος τεσσάρων ἀνθεμίων ἐπιμήκων, διαγωνίως τεταγμένων, οἷα π. Ure: Black glaze pott. πίν. 13, ἀρ. 59, 16· ὕψ. 0.01, διαμ. 0.14.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Εἰκ. 13, 4 καὶ 14, μελαμβαφὲς (τὸ ἔσω) ἀγγείδιον ἄωτον τοῦ τύπου Ure: Black glaze pottery πίν. 18 τάφ. 66,11· ὕψ. 0.035 διαμ. 0.09.—Τὸ γάνωμα, ἐξίτηλον πολλαχοῦ, ἔχει ἐντὸς μεταλλικὴν ὑποπόρφυρον λάμψιν· ἐντὸς μικρὸν τοῦ πυθμένος ἐκλέπισμα δεικνύει τεμάχιον λίθου λευκοῦ ἢ σηπίου ἐντὸς τοῦ πηλοῦ —καὶ ἀπέναντι ἐγχάρακτα ΦΑΝ.

Εἰκ. 15. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ· ἐσωτερικῶς ὑψ. 0.04×0.10· τὸ ἐξωτερικὸν ὡσεὶ ἀγάνωτον. —Εὑρέθη καὶ τρίτη κυλίχνη ὁμοῦ μικροτέρα (0.03×0.08) κακογάνωτος, ἐσωτερικῶς δὲ ὡς ἀγάνωτος —καὶ τέλος πυθμὴν μόνος τετάρτης φέρον ἐγχάρακτον πλῆρες ΦΑΝΙΟΥ.

Εἰκ. 13, 5. Σκύφος «μεγαρικός»· ὕψος 0.065, διάμ. στομ. 0.10. Γάνωμα σχεδὸν ἀλαμπές, κατὰ τόπους μέλαν ἢ ἐρυθρωπὸν ἀναλόγως τῆς ὀπτήσεως. Ὑπὲρ τὸ περιθέον τὸ κάτω ἥμισυ ***ῥαβδωτὸν*** ἢ ***ῥοπαλωτὸν***[1] κόσμημα περιζωννύει τὴν γάστραν σειρὰ φυλλαρίων ἀνθεμοειδῶν.

Εἰκ. 14 = 13, 4. Πήλινον ἀγγεῖον Ἰσείου.

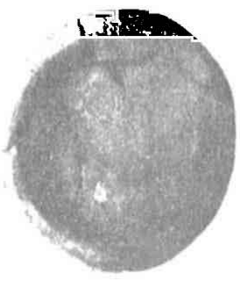

Εἰκ. 15. Πήλινον ἀγγεῖον Ἰσείου.

Εἰκ. 13, 3. Τὸ περιέχον τὰ χαλκᾶ νομίσματα δοχεῖον, εὑρεθὲν ἐν τῷ μυχῷ τοῦ σηκοῦ, εἴπομεν σελ. 120. Ὕψος 0.095, διάμ. στομίου 0.09· πηλὸς ὑπέρυθρος κεραμόχρους· τὸ μέλαν γάνωμα σῴζεται καλῶς περὶ τὸ χεῖλος, κατὰ τόπους καὶ ἐπὶ τῆς γάστρας. Ἡ πεπλατυσμένη ***ἔκφυσις λαβῆς*** ἀριστερὰ (ὄχι γῦρος μετ' ἐντομῆς πρὸς ἐφάρμοσιν πώματος, ὡς ἀπατηλῶς ἐμφαίνει ἡ εἰκὼν) δεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ ***καδίσκου*** (sitella) μὲ τοξωτὴν ἄνω λαβήν, μόνον ἔχοντος καὶ πόδα ὑδρίας ἢ κρατῆρος· ἀληθῶς ἀσύνηθες ἐν πηλῷ σχῆμα —πρβλ. Ῥωμαῖον ΑΕ 1904, 144 ἑ. —ἀλλ' ἀσφαλές, βεβαίως δὲ ὄχι ἄσχετον πρὸς τὰς ἱεροτελεστίας τῆς Ἴσιδος[2].

Εἰκ. 16. Τμῆμα πωματοειδὲς μεγάλου ἀγγείου, ἀγανώτου. Διάμ. γύρου 0.22· πηλὸς χονδρός, πρασινοκίτρινος, βαρὺς δι' ἀτελῆ ὄπτησιν ὡς bucchero· περὶ τὴν στεφάνην, ὑποτυποῦσαν γῦρον ἀρχικὸν πώματος, ἐμπίεστα κυκλίδια. Ἄνω

[1] Τὸν ὅρον ὑπέδειξεν ἡμῖν ὁ καθηγητὴς κ. Τσούντας πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ Stabornament ἢ godrons κατὰ τὰς ***ῥοπαλωτὰς κύλικας*** τοῦ Δίωνος Κασσίου.

[2] Τὸ ὅμοιον καὶ πασίγνωστον ταύτης καὶ τῶν ἱερειῶν της σκεῦος (ἱκανῶς ὅμοιον ἐν Att. Grabrel. IV, πίν. 420-422 καὶ Ἐθν. Μουσ. ἀναγλ. ἀρ. 1308 = Stais. marbr. et br. σ. 207) ἦτο βεβαίως χαλκοῦν, πρόδρομον τῆς μέχρι σήμερον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκκλησίᾳ ***φωτιστῆρας*** κατά τε σχῆμα καὶ χρῆσιν· διότι καὶ ὁ ἰσιακὸς καδίσκος εἰς ῥαντισμοὺς ἢ «ἁγιασμοὺς» ἐχρησίμευε διὰ «νειλαίου» ὕδατος, φαίνεται.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

πλεκταί, ὄρθιαι ὡς λεκανίδος, ἰσχυραὶ λαβαὶ («σχοινολαβαὶ») καὶ ἐν μέσῳ κομβίον πώματος. Ἀλλὰ καὶ ἀσυνήθως πολὺ διὰ πῶμα κατέρχεται ὑπὸ τὸν γῦρον καὶ διαπλατύνεται ἅμα εἰς γάστραν ὄχι κυλινδρικοῦ πώματος (ὄχι λοιπὸν πυξίδος) ὡσεὶ ἦτο ***συμφυὲς πῶμα συγχρόνως καὶ ἀγγεῖον*** γαστρῶδες· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἰσχυρότεραι ἢ κατὰ πῶμα εἶναι αἱ λαβαί, θὰ ἐλέγομεν ὅτι πρόκειται περὶ «***θησαυροῦ***» ὄντως ἐδῶ; πηλίνου δηλ. ταμείου, οἷα τῶν ταμιῶν ἐκείνη τῆς Δήλου ἡ «ἱερὰ κιβωτός», ἐὰν εἶχεν τὴν συνήθη σχισμὴν ἄνω πρὸς ἐμβολὴν τῶν κερμάτων, θὰ ᾐκάζομεν μάλιστα ὅτι θραυσθέντος τούτου ὑπὸ τοῦ ζακόρου ἢ ἄλλου ἰσιακοῦ, ὡς θραύονται μέχρι σήμερον οἱ παιδικοὶ ***κουμπαρᾶδες*** ἅπαξ πληρωθέντες, ἐχρησιμοποιήθη ἔπειτα τὸ ἄνω τμῆμα, ἵνα ἐκτελέσῃ ὡς πρόχειρον πῶμα πάλιν συγγενῆ μὲ τὸν προορισμόν του ὑπηρεσίαν, σκέπον τὴν εἴσπραξιν ἴσως τῆς πανυστάτης ἑορτῆς τοῦ ἱεροῦ, ἀποτεθεῖσαν ἐν ὥρᾳ διωγμοῦ ἴσως εἰς τὸν καδίσκον.. Ἀλλ᾽ ἀνάγκη νὰ πιστοποιηθῇ δι᾽ ἄλλων παραδειγμάτων θέσις σχισμῆς θησαυροῦ ὄχι κατακόρυφος ἀλλὰ ὅλως ***πλαγία*** — οἵαν δὲν βλέπω ἐν τῇ προσιτῇ μοι μονογραφίᾳ τοῦ Graeven Jahrb. 1901, 161 ἑ.

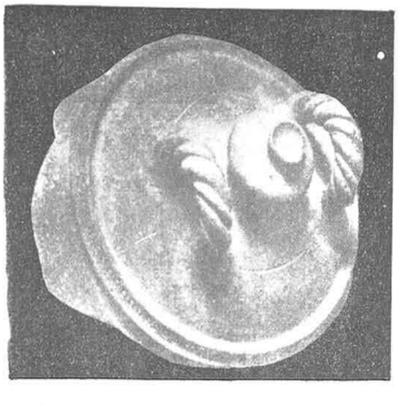

Εἰκ. 16. Συμφυὲς πῶμα συγχρόνου ἀγγείου.

ε΄) ***Λύχνοι πήλινοι.*** Τῶν ἀφθόνων πανταχοῦ τοῦ ἱεροῦ ἰδίᾳ εὑρεθέντων κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν λύχνων ἀπεικονίζονται ἐν εἰκ. 17 - 18 οἱ χαρακτηριστικώτεροι καὶ ὧν οἱ πλεῖστοι εὑρέθησαν ἐν αὐτῷ τῷ σηκῷ καὶ δή τινες ἐπὶ τοῦ βάθρου αὐτοῦ τῆς προθέσεως, ὁ δὲ δίμυξος εἰκ. 17, 3 ἐν τῇ βορ. πλευρᾷ τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβόλου ἢ «στοᾶς». Τὸ δὲ πλῆθος αὐτῶν ἀναμιμνήσκει ζωηρῶς τὰς αἰγυπτιακὰς παρ᾽ Ἡροδ. Β΄, 62 ***λυχνοκαΐας,*** τὰς ἐν τοῖς παπύροις ***λυχναψίας*** (συχνότατα ἐν λογισμοῖς ἱερῶν «ἐλαίου εἰς ***λυχναψίαν ἐν τῷ σηκῷ***» B. G. U. II, 363[3] 3. 5. 11. 362[6], 3. 10. 15. 362[9], 1. 7. 11 κ. ἄ. πρβλ. W. Otto: Priester u. Tempel in Ägypten I, 10 σημ. 7) καὶ τοὺς καταλεγομένους «ἐκ στολ[ιστηρίου]» ἐκείνους B. G. U. I, 338 — μόνον ὅτι οἱ τελευταῖοι ἦσαν χαλκοῖ — καὶ τέλος τὰς παρ᾽ Apul. Metam. XI, 9 ἐν ταῖς πομπαῖς τῆς Ἴσιδος κρατουμένας lucernas. Ὅτι δὲ οὐχὶ ἀργὰ ἀναθήματα ἦσαν ἀλλ᾽ ἐν χρήσει συχνῇ οἱ πολλοί, δεικνύουσι τὰ προφανῆ τῆς καύσεως ἴχνη ἐν τοῖς ἄκροις τῶν μυκτήρων.

Σαφῶς διακρίνονται ἐν αὐτοῖς δύο τάξεις, οἱ ***τροχήλατοι*** (πάντες οἱ εἰκ. 17 πλὴν τοῦ τελευταίου κάτω), ἐμφαίνοντες ἐνίοτε καὶ τοὺς ἀβαθεῖς ἐν τῇ περιστροφῇ τοῦ τροχοῦ κατὰ τὴν πλάσιν γεννωμένους γύρους, ὡς καὶ τἀγγεῖα, (ῥητῶς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

οἱ ἀρ. 5 - 6 τῆς εἰκ. 17), καὶ οἱ ἐκ μητρῶν **ἔκτυποι** (εἰκ. 18), εἰς **2 καύκαλα,** ἄνω καὶ κάτω, προφανῶς πεπλασμένοι, διότι πολλάκις ταῦτα ἔχουσι λυθῆ ἀπ᾽ ἀλλήλων (εὐδιάκριτον ἐν τῷ τελευταίῳ τῆς εἰκ. 17).

Εἰκ. 17, 1 (ἀριστ. ἄνωθεν) ἀμφίκωνος, ὕψ. 0.05, διαμ. δοχείου 0.08· πηλὸς

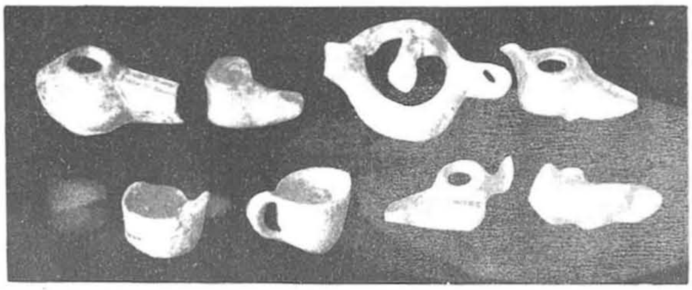

Εἰκ. 17. Λύχνοι πήλινοι.

μελανόφαιος ἀγάνωτος· σχῆμα ἀμφικώνου δοχείου μετὰ μακροῦ χαλκομίμου μυκτῆρος· τῆς λαβῆς σῴζεται μόνον ἡ κάτω σύμφυσις.

17, 2, ὕψ. 0.035, διαμ. 0.05. Σχῆμα ὑποδήματος. Πηλὸς ὡς 1.

17, 3. Δίμυξος, ὕψ. 0.035 δοχείου, διαμ. 0.10, μῆκος ὁλικὸν σῳζόμενον 0.15. Πηλὸς ὑπόλευκος μετ᾽ ἐρυθρωποῦ δι᾽ ὄπτησιν γανώματος (οἱ μυκτῆρες μελανια-

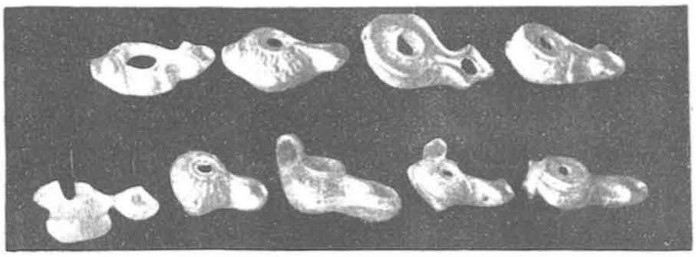

Εἰκ. 18. Λύχνοι πήλινοι (ἔκτυποι).

σμένοι). Τοιχώματα ἐκτάκτως λεπτὰ ὡς ἀγγείων. Τὸ κωθωνοειδὲς δοχεῖον ἔχει τὸ στόμιον ἐλαφρῶς μόνον πρὸς τὰ ἔσω ἀνεστραμμένον. Ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ πυθμένος καυλὸς ὑπόκοιλος, πρὸς ἔμπηξιν ἐπὶ αἰχμηροῦ στηρίγματος, σῴζει ἄνω τμημάτιον **μολύβδου** ἐμβεβλημένον εἰς στερέωσιν τῆς (ἐν τῇ ἐκσκαφῇ θρυμματισθείσης) βαλανοειδοῦς κορυφῆς [1].

[1] Περὶ τοῦ φαλλοειδοῦς ἐν μέσῳ στελέχους ἐν σχέσει πρὸς τὰς τελετὰς πρβλ. **Jong**: de Apulejo Isiacorum mysteriorum teste σ. 44. «Das Phalloswesen trat zwar am Isiskult nicht so stark (wie am Kybelekult) hervor, aber es war vorhanden», ἂν καὶ δὲν χρῄζει ἱερᾶς ἑρμηνείας τὸ σχῆμα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

17, 4. Ὅμοιος τῷ 2· μόνον πηλὸς ὑπέρυθρος καὶ γάνωμα ἐλαιόχρουν στιλπνόν.

17, 5 - 6. Ἀκριβῶς ***ἀγγεῖα*** κατὰ τὴν ὅλην ὑφὴν — ἐντὸς σαφεῖς οἱ γῦροι τῆς τροχηλασίας περὶ τὰ τοιχώματα· ὁ 6 σῴζει τὸ αὐτὸ μὲ 4 ἐλαιόχρουν γάνωμα.

17, 7. Ὕψ. 0.04, διαμ. 0.065· πηλὸς μελανωπός, ἐξωτερικῶς ἴσως ἐνισχυμένος διὰ γανώματος.

17, 8. Ὅμοιος πρὸς 18, 9 [1].

Εἰκ. 18· (τὰ μέτρα ἔχουσι παραπέσει, ἀλλ' ἡ εἰκὼν εἶναι ὑπὸ τὴν αὐτὴν καὶ ἡ 17 κλίμακα). Πάντες καὶ ὁ 17, 8 ***ἐκ μητρῶν,*** εἴπομεν· πηλὸν ἔχουσιν οἱ πλεῖστοι λευκωπόν, ὑπέρυθρον δι' ὄπτησιν, καὶ ὡς ἐπίχρισμα πρόστυχον γάνωμα μόλις διακριτόν, μᾶλλον ἢ ἧττον μελανίζον ἢ πρὸς τὸ ἐρυθρὸν ἀποκλῖνον (εἷς, ἀνεικόνιστος, πρασινομέλαν). Λαβὰς πάντες τοξοειδεῖς ὡς 17, 4 καὶ 6, καθέτους, ῥαβδωτὰς συνήθως (Bandhenkel). Σχήματα προηγμένα: οἱ πλεῖστοι ἔχουσιν ἤδη καὶ ἀμφίκοιλον ἢ ἑλικτὸν ἑκατέρωθεν ἰσθμίον μεταβατικὸν ἀπὸ τοῦ δοχείου πρὸς τὸν ἄκρον μυκτῆρα (τοῦτον δὲ καὶ ὅλοι μὲν ***ῥυγχοειδῆ,*** ὡς συνήθως, ἀλλὰ σαφέστερον ὁ 3)· ὁ 8 — ὁ κάλλιστος πάντων, παρατέλευτος τῆς κατωτ. σειρᾶς (ὕψ. 0.03 διαμ. 0.07) ἔχει μάλιστα πέριξ τοῦ ἐπικύρτου πωματίου καὶ γῦρον ὑψωμένον, ὡς περὶ λιθίνην βάσιν πιεστηρίου, γωνιώδη περὶ τὸν μυκτῆρα, ἔτι δὲ πλὴν τοῦ κεντρικοῦ στομίου ἢ ὀμφαλοῦ καὶ ἑτέραν μικροτάτην ὀπὴν ἐπὶ τοῦ αὐλακίου τοῦ πώματος· ἐπὶ τοῦ πώματος (οὗ κατὰ τὸ ὀπίσθιον μέρος, ἐντὸς τοῦ γύρου, κατεφύετο καὶ τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς λαβῆς) διακρίνεται καὶ τὸ κάλλιστον ἐν τοῖς ἡμετέροις λύχνοις ἁπαντῶν κόσμημα ἐκ λεπτῶν κισσοφύλλων, ἐνῷ τὰ σώματα τῶν λοιπῶν ἔχουσι στοιχειώδη ἔκτυπον κόσμον ἢ ἀκτινοειδεῖς ῥαβδώσεις ἢ σειρὰς ἀτέχνων φυλλαρίων (κλωνίων μὲ φύλλα) περὶ τοὺς ὤμους τοῦ δοχείου ἢ τέλος ἁπλῆν κατάστιξιν ἔκτυπον ὡς ὁ 18, 4.

Ἐν γένει ὄνομα λυχνοπλάστου ἢ ἄλλο γράμμα δὲν εὑρέθη ἐπ' οὐδενός.

Περὶ τῶν σχημάτων προσθέτομεν ὅτι οὐδεὶς εὑρέθη ἔχων τὸ ἀπὸ ῥωμαϊκῶν χρόνων τυπικὸν ἔγκοιλον μετὰ παραστάσεως πῶμα οὐδὲ τὴν χαρακτηριστικὴν (Ῥωμαῖος ἐν ΑΕ 1906, 111) ἀντὶ λαβῆς ῥαμφοειδῆ διάτρητον ἀπόφυσιν· λοιπὸν ἐκ τῶν σχημάτων ἤδη πάντες «ἑλληνιστικοὶ» τὸ βραδύτερον, ἀλλὰ καὶ ἀρχαιοτροπώτεροι τρεῖς, οἱ 17, 3. 5. 6, ἐνθυμίζουσιν ὡς ὄψιμοι ἐπίγονοι τὸ πρωτόγονον ***ἀγγείου*** ἀκόμη σχῆμα, ἐξ οὗ ὡρμήθησαν, τὰ ***ἐμβάφια*** ἐκεῖνα τοῦ Ἡροδ. ἕ. ά. μὲ τὸ φυτικὸν ἐλλύχνιον ἐπιπλέον ἐν τῷ μέσῳ, ἅτινα σήμερον πασίγνωστον ὅτι οὐχὶ μόνον αἰγυπτιακὰ ἀλλὰ καὶ μινωϊκὰ καὶ ἑλληνικὰ ἀρχαϊκὰ ἦσαν. Περὶ τοῦ ***«κώθωνος»*** ὡς λύχνου πρβλ. τὰ πειστικὰ τοῦ Burrows καὶ Ure JHSt. 1911 σ. 72 ἑ. καθ' ἃ καὶ τὸ σχῆμα 17, 3 ὡς μεταβατικὸν μέλος, περὶ δὲ τῶν διαφόρων,

[1] Ἕτερος ὅμοιος ὑποδηματοειδής, ἀνεικόνιστος, ἔχει ***καὶ ἐσωτερικῶς*** καλὸν γάνωμα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἐν ἀπογόνοις συγχρόνοις ἐνταῦθα ἐπιζωσῶν, τάξεων τῶν ἑλληνιστικῶν ***ἐκτύπων*** ἰδίᾳ Zahn ἐν Priene 449 ἑ. (αἱ τάξεις 2 Α - Γ ὁμοῦ ἐν τοῖς ἡμετέροις).

ς΄) ***Κεραμίδες.*** Μεταξὺ ἀπειρίας προστυχωτέρων τεμαχίων διακρίνονται σποράδην ὀλίγα πηλοῦ καλυτέρου καὶ ὀπτήσεως, ἐλάχιστα ὅμως τὰ φέροντα τὸ γνωστὸν ἰδίᾳ ἐν ταῖς παλαιοτέραις ἑλληνικαῖς ὑποπόρφυρον γάνωμα ***(οὐδεμία τῶν ἐνσφραγίστων)***· πάχος κατὰ μέσον ὅρον 0.15. Περὶ τὰ 15 τεμάχια στρωτήρων (ὧν τὰ 4 ἐντὸς τοῦ φρέατος Ζ εὑρημένα) καὶ 5 καλυπτήρων, ἐλαφρῶς κοίλων, φέρουσιν ὁμοιόμορφον ἐντελῶς (ἀκέραιον ἢ τμηματικὸν) σφράγισμα ἐν ὀρθογωνίῳ ἐμπιέσματι ἔκτυπον |ΝΩƎΙЯΤƎЯƎ|, μόνον δὲ ἓν θετικὸν σφράγισμα |ΕΡΕΤΡΙ καὶ ἓν μόνον ἄλλο ***κυκλικὸν*** σφράγισμα διαμ. 0.065 Ε Ρ / Δ Η, ἤτοι ***Ἐρετριέων δημόσιος*** (ἢ-***ία***): τὸ τελευταῖον μετὰ 6-7 μόλις ἄλλων ἐνσφραγίστων εὑρέθη ἐν αὐτῷ τῷ ἱερῷ. Οὐδὲν ἴχνος ἡμικυλινδρικῶν οὐδὲ ἡγεμόνων. Τὸ ὀλιγάριθμον τῶν ***δημοσίων*** κεραμίδων (οἵας ἤδη ὁ Richardson ἐμνημόνευσεν ἐν Heraeum I 218, 4) δεικνύει ὅτι ἄλλοθεν εἰλημμέναι ἢ ἡρπασμέναι ἐτέθησαν καὶ ἐν τῷ ἱερῷ εἰς ***δευτέραν χρῆσιν.***

ζ΄) ***Ἄλλων πηλίνων τεμάχια.*** Εἰς τὰ χώματα τοῦ ἱεροῦ εὑρέθησαν ἔτι α΄) ῥύγχος πηλίνης ***λεοντοκεφαλῆς*** πολὺ μικροτέρας τοῦ συνήθους ἐν ὑδρορρόαις· β΄) ***λαβὴ πυραύνου*** μετ' ἐκτύπου προσώπου τοῦ συνήθους δυσμόρφου «δαίμονος» (ἢ «Κύκλωπος»), οἷα Walters Hist. of pott. I πίν. IV, 2 μόνον μὲ κόμην ταραχωδεστέραν· γ΄) τμῆμα πτηνοῦ, παχέος, χηνοειδοῦς, ἐκ πηλοῦ πρασινωποῦ δι' ἀτελῆ ὄπτησιν, μὲ ὑποτυπώδη ὅλως ἔκφυσιν πτέρυγος· δ΄) τμῆμα λεπτοῦ ***κυνοκεφάλου*** ἢ πιθηκοκεφάλου ῥύγχους, (διαμ. 0.003), μόνου τῶν ἐνταῦθα καταλεγομένων ἔχοντος καὶ γάνωμα μεταλλικῆς λάμψεως· δυσκόλως Ἀνούβιδος· καὶ ε΄) τέλος ὀλίγαι ***«πυραμίδες»*** τῶν παγκοίνων (ἢ «ἀγνῦθες»), ὕψους περίπου 0.10, ὧν τινες κωνικαί, — παρὰ τρεῖς ***μολυβδίνας*** μικροτέρας κατὰ τὸ ἥμισυ.

η΄) ***Ἄλλα μικρὰ σκεύη λίθινα.*** Πλὴν τῶν ἐν εἰκ. 5 συντριμμάτων εὑρέθησαν καὶ δύο τοὐλάχιστον ***βωμίσκων*** τμήματα παρὰ τὸ κτιστὸν βάθρον τοῦ ἀδύτου Α — τὸ ἡμίτομον τοῦ ἑνὸς εἶναι ὁρατὸν ἐν εἰκ. 2, 6 καὶ 7 παρὰ τὸν ἐν μέσῳ κιονίσκον ἀνορθωθὲν ἐν ᾗ θέσει εὑρέθη ὀρθογώνιον μὲ στοιχειώδη «κύματα» ἄνω καὶ κάτω — ὁ ἕτερος κυλινδρικὸς τὸ σχῆμα ἐκ μαρμάρου ὕψ. 0.21 καὶ περιφερείας 0.32, τεθραυσμένος ἄνω, κάτω δὲ εἰς ἰωνικὴν βάσιν ἄτεχνον γεγλυμμένος, φέρει καὶ ἐπιγραφὴν

ΑΙΣΧΥΛΟ{Σ
ΑΡΙΣΤΕΟΥ
ΣΑΡΑΠ:ΔΙ
ΙΣΙΔΙ

Λεκάνη περιρραντηρίου ἐκ μαρμάρου εὑρέθη εἰς 3 τεθραυσμένη ἐν τῷ ἐξωτερ. περιβόλῳ νοτίως, ἁπλῆ ὅλως, διαμ. 0.75 (καθαρᾶς 0.69, διὰ πάχος χει-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

λέων 0.03) καὶ βάθ. ἐσωτ. 0.18, ἔχουσα ὑποκάτω τετράγωνον ἐξοχὴν εἰς ἐγγόμφωσιν ἐπὶ ὑποθήματος· τοιοῦτον δὲ **ὑπόστατον,** ἀλλὰ μὲ τὴν ἄνω τετράγωνον ὀπὴν ὄχι ἀκριβῶς ἀντίστοιχον, εὑρέθη ἔξω τοῦ δυτ. τοίχου τοῦ σηκοῦ μαρμάρινον ὕψ. 0.61, τοῦ συνήθους ἑλληνικοῦ τύπου, ῥαβδωτὸν δηλ. καὶ κάτω ἰσχυρῶς πλατυνόμενον, οἷα καὶ τὰ labella τὰ ἐπιτύμβια, περὶ ὧν Conze Att. Grabrel. Textband IV, 7 ἑ.

Θρανία τέλος (ἢ ***βαθροειδεῖς*** μᾶλλον θρανίων ***πόδας***) εὕρομεν τέσσαρα ἐν ὅλῳ, πώρινα, πάντα δὲ φέροντα ἐπὶ τῆς ἄνω (στενῆς) ἐπιφανείας ἀνὰ δύο τετραγώνους ὀλμίσκους εἰς ἐγγόμφωσιν τοῦ κυρίως καθίσματος· τὰ δύο ἦσαν δίδυμα ἐν ταῖς γωνίαις ΒΑ καὶ ΝΑ τοῦ ἐξωτερικοῦ διαδρόμου ἢ στοᾶς, εἴπομεν σ. 122 (τὸ ἐν τῇ ΝΑ ἀκόμη κατὰ χώραν), ὕψους ταῦτα 0.35, βάθους ἄνω ἐπιφανείας 0.33 καὶ πάχους 0.11.

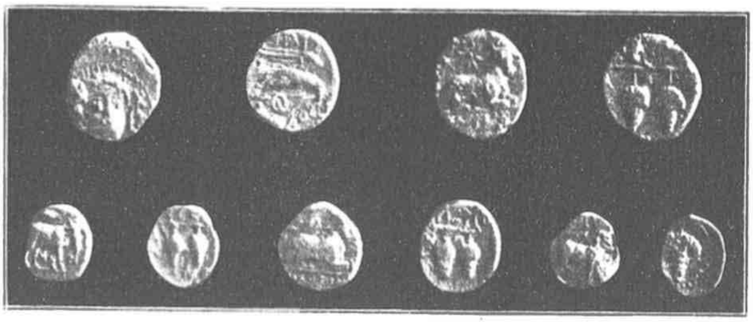

Εἰκ. 19.

θ΄) ***Νομίσματα (εἰκ. 19).*** Περὶ τοῦ ἐν σελ. 120 μνημονευθέντος νομισματικοῦ ἐν τῷ σηκῷ εὑρήματος παραθέτομεν τὴν περιγραφὴν τῆς Διευθύνσεως τοῦ Ἐθν. Νομισματικοῦ Μουσείου, εἰς ἣν παρεδόθησαν κατὰ νόμον, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ ἐπανέλθωμεν ἐν τῷ περὶ τῶν ἐπιγραφῶν λόγῳ.

Τριακόσια πεντήκοντα δύο χαλκᾶ νομίσματα ἐκ τοῦ αὐτοῦ εὑρήματος ἐν τῷ Ἰσιδείῳ Ἐρετρίας.

ΕΥΒΟΙΑ, ΕΥΒΟΕΩΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ (196-146 π. Χ.)

1- 14.—Χ. 18. ***Εἰκ.*** 19, 2.— Βοῦς καθημένη δεξιὰ ἐπὶ γραμμῆς σχηματιζούσης ἔξεργον. Ἄνω αὐτῆς ***ἀστήρ·*** ἐν τῷ ἐξέργῳ ΣΑΤΥΡΟΣ.

Ὄπισθεν.—ΕΥΒΟΕΩΝ ἄνω δύο βοτρύων μετὰ κλάδων καὶ φύλλων.

15- 18.—Χ. 18.—Ὁμοίως ἀλλὰ πρὸς ἀριστερά. Ἄνω ***ἀστήρ,*** κάτω ἐν τῷ ἐξέργῳ ΔΗΜΑΡΧΟΣ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ὄπισθεν. ΕΥΒΟΕΩΝ ἀριστερὰ καὶ δεξιά. Δύο βότρυες μετὰ κλαδίσκου (αἱ ἐπιγραφαὶ δυσδιάκριτοι).

19 - 37. — Α. 17. — Ὁμοίως, ἀλλ' ἄνευ ὀνόματος ἄρχοντος καὶ ἀστέρος· Τὸ ἐθνικὸν ποτὲ μὲν πλαγίως, ποτὲ δὲ κάτω τῶν σταφυλῶν.

38. — Χ. 17. — Ὅμοιον μετὰ ὑστεροσήμου τετραγώνου ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως, περιέχοντος βότρυν.

39. — Χ. 17. — Ὅμοιον, ἀλλ' ἐν τῷ ἐξέργῳ κάτω τῆς βοὸς τὰ γράμματα ΙΤΑΙΞ.

40. — Χ. 17. — Ὁμοίως, ἀλλ' ἡ βοῦς ἱσταμένη πρὸς ἀριστερά.

ΕΡΕΤΡΙΑ

41 - 265. — Χ. 17. ***Εἰκ.*** 19, 4. — Βοῦς κατακειμένη πρὸς δεξιὰ ἐπὶ γραμμῆς ἐξέργου. Ἄνω στάχυς· ἐν τῷ ἐξέργῳ τὸ ὄνομα ΜΑΝΤΙΔΩΡΟΣ.

Ὄπισθεν. ΕΡΕΤΡΙΕΩΝ ἢ ΕΡΕΤΡΙ. Δύο βότρυες ἐκ τοῦ αὐτοῦ κλάδου.

ΧΑΛΚΙΣ

266. — Χ. 17. ***Εἰκ.*** 19, 1. Κεφαλὴ Νύμφης κατενώπιον, ἧς δεξιὰ ΧΑ[Λ.

Ὄπισθεν. Ἀετὸς ἱστάμενος δεξιά, σπαράσσων ὄφιν· ἄνω αὐτοῦ ΦΙΛΙΣ, κάτω ΑΑΘ.

267 - 297. — Χ. 16. Ὁμοίως κεφαλὴ κατενώπιον μετὰ κοσμήματος πέριξ τῆς κόμης.

Ὄπισθεν. Ὁμοίως ἀετὸς πρὸς ἀριστερὰ καὶ ΧΑΛ.

ΒΟΙΩΤΩΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ (278 - 244 π. Χ.)

298. — Χ. 20. — Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς δεξιά.

Ὄπισθεν. [ΒΟΙΩΤΩΝ]. Τρόπαιον.

ΑΔΙΑΓΝΩΣΤΑ

299 - 352. Χ. 18/20. Πεντήκοντα τέσσαρα ἐφθαρμένα ἐκ τῶν ἀνωτέρω, κυρίως τῆς Χαλκίδος.

ΑΡΓΥΡΟΥΝ ΕΥΒΟΕΩΝ

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ εὑρήματος καὶ ἓν ***ἀργυροῦν Εὐβοέων*** εὑρεθὲν ἐπὶ τοῦ πώματος τοῦ ἀγγείου.

353. — Ρ. 14. Τριώβολον. Κεφαλὴ Νύμφης πρὸς δεξιά.

Ὄπισθεν. Κεφαλὴ καὶ τράχηλος βοός· ἐπιγραφὴ ἐφθαρμένη.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἐκ τῶν χωμάτων τοῦ αὐτοῦ ἱεροῦ τέλος συνελέχθησαν σποράδην εὑρεθέντα καὶ τὰ ἑξῆς ἐννέα.

1. — Æ. 14. ***Εἰκ.*** 19, 5. — Βοῦς ἱσταμένη πρὸς δεξιά.
"Οπισθεν. — ΕΥΒΟ δεξιὰ ἐκ τοῦ ἄνω. Βότρυς μετὰ κλάδου.

2-3. — Æ. 13. Ὁμοίως, ἐφθαρμένα.

4. — Æ. 16. — Βοῦς ἱσταμένη πρὸς δεξιά, ἧς ἄνω ἀστὴρ δυσδιάκριτος.
"Οπισθεν. — ΕΥΒΟΕ ἄνωθεν δύο βοτρύων ἐκ τοῦ αὐτοῦ κλάδου.

5. — Æ. 14. ***Εἰκ.*** 19, 3. Ὁμοίως. Ἄνω τῆς βοὸς στάχυς, κάτω ΜΑ-Ν;
"Οπισθεν. — Ὁμοίως ἀλλ' ἡ ἐπιγραφὴ ἡμιεφθαρμένη.

6-7. — Æ. 14. — Ὁμοίως· ἐφθαρμένα.

8. — Æ. 16. — Βοιωτικὴ ἀσπίς.
"Οπισθεν. ΒΟΙΩΤΩΝ ἀριστερὰ ἐκ τοῦ κάτω τρίαινα καὶ δεξιὰ δελφίς.

9. — Æ. 14. — Ὁμοίως ἐφθαρμένον».

Ὥστε τῶν 360 ἐν ὅλῳ· ἐκ τοῦ ἱεροῦ νομισμάτων ἓν μόλις (ἀριθ. 298) εἶναι ἀσφαλῶς τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ., βοιωτικὸν τύπου Brit. Mus. Coins: Centr. Gr. πίν. 6, 2, πάντα δὲ τὰ ἐρετρικά, ὡς καὶ τὸ ἕτερον βοιωτικόν, τὸ προτελευταῖον τῆς ὅλης σειρᾶς, εἶναι τῆς περιόδου 196-146 π. Χ. (τύπου Brit. Mus. Centr. Gr. πίν. 6, 12), εἰς ἣν προδήλως ἀνήκουσι καὶ τὰ τῆς Χαλκίδος ἀριθ. 266-297, καὶ μόνον ἐκ τῆς ***εἰκ. 19, 1*** ἂν κρίνῃ τις (= ἀριθ. 266).

Ἐκ τῶν λοιπῶν τοῦ μὲν τύπου ἀριθ. 15-18 ὁ νομισματικὸς ἄρχων ***Δήμαρχος*** εἶναι ἤδη γνωστὸς (ἔ. ἀ. πίν. 17, 19) ἐξ ἄλλων νομισμάτων τοῦ κοινοῦ τῶν ***Εὐβοέων***, ἐν Ἐρετρίᾳ πιθανώτατα κεκομμένων (τὸ ὄνομα Ἐρετρικὸν πρβλ. π. χ. τὸν ΑΕ 1892, 155 ἀριθ. 44 πατέρα ***Χαριδάμου,*** ὀνόματος ἐπίσης ἐν ἐρετρ. νομίσμασιν ἀπαντῶντος). Ὅλως δὲ ***νέοι*** ἐμφανίζονται ***Σάτυρος*** ἀριθ. 1-14 ***(εἰκ. 19, 2)*** καὶ ***Μαντίδωρος*** (ἀριθ. 41-265· ***εἰκ. 19, 4***). Ὁ δεύτερος, ὑφ' ὃν ἔχουσι κοπῇ τὰ $^{2}/_{3}$ τοῦ ὅλου (225 ἐν συνόλῳ) καὶ ὅστις διὰ τοῦτο εἶναι πιθανῶς καὶ ὁ ἐγγύτατα πρὸς τὸ τέλος τοῦ ἱεροῦ, ἂν ὄχι καὶ ὁμόχρονος, δύναται ***ἴσως*** νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸν τοῦ ψηφίσματος ΑΙΑ 1896, 173 (= 188 [II])· τὸ ὄνομα εἶναι καὶ ἀρχαιότερον ἐρετρικὸν πρβλ. ΑΕ 1895, 143, 291· ὁπωσδήποτ' αὐτοῦ ἐπιμελείᾳ θὰ ἔχῃ κοπῇ καὶ τὸ ἀριθ. 5 τῆς παρούσης σελίδος τὸ φέρον ΜΑ-Ν ὑπὸ τὴν βοῦν, ὀρθίαν ἐνταῦθα. Νέον ἴσως εἶναι καὶ τὸ μονοστάφυλον κόμμα ***εἰκ. 19, 5*** τοῦ πρώτου τῶν ἔξω τοῦ καδίσκου εὑρημένων, τῆς αὐτῆς περιόδου τοῦ ***κοινοῦ τῶν Εὐβοέων.***

Ὁ ***Φιλισ[τίδης*** πιθ.] τοῦ χαλκιδικοῦ ἀριθ. 266 ***(εἰκ. 19, 1)*** ἔχει πολλοὺς τοὺς ὁμωνύμους καὶ ἐν Ἐρετρίᾳ· τὸ ὄνομα ἐν Εὐβοίᾳ διαδεδομένον ἴσως ἀπὸ τοῦ τυράννου τοῦ Ὠρεοῦ Δημ. 18, 71.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Γ΄ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ

Πλὴν τῶν ἐν σελ. 115. 128. 140 καὶ 144 κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν εὑρέθησαν ἔτι:

1) Στήλη μαρμαρίνη ἐνεπίγραφος μετ᾽ ἐπικράνου ἐλαφρῶς ἐξέχοντος, ἀποτεθραυσμένου, λήγουσα κάτω εἰς ἔμβολον, ὡσαύτως ἐλλεῖπον· ***εἰκ. 20.*** Ὕψ. 0.53, πλάτ. 0.36, πάχ. 0.05. Εὑρέθη παρὰ τὸν ΝΑ διάδρομον τοῦ ἱεροῦ εἰς δύο τεμάχια μακρὰν ἀλλήλων· τὰ γράμματα ἀνώμαλα καὶ ἀκαλλῆ, ὑπὸ ταινιωτὸν στέφανον ἐλαίας(;), ἀβαθῶς χαρακτόν· ὁ τελευταῖος στίχος ἑτέρας χειρός.

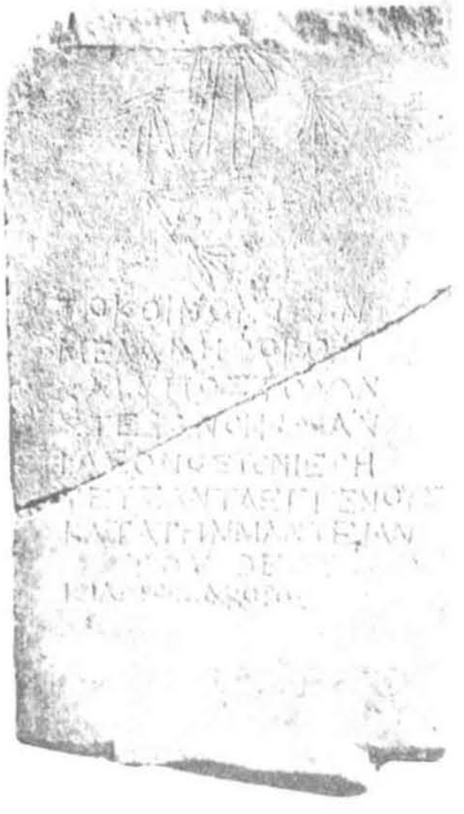

Εἰκ. 20.

Τὸ κοινὸν τῶν
μελανηφόρων
καὶ ὑποστόλων
στεφανοῖ Φανίαν
Ἰάσονος τὸν ἱερη-
τεύσαντα ἐγ γένους
κατὰ τὴν μαντείαν
τοῦ θεοῦ.
Ἰσίδωρος ζάκορος.

Ὁ μὲν στεφανούμενος ἱερεὺς Φανίας εἶναι πιθανώτατα ὁ αὐτός, οὗ ἀνάθημα αἱ ἐν σελ. 140 κύλιχναι ΦΑΝ - ΦΑΝΙΑΣ· τὸ δὲ ***ἐκ γένους*** ἱερατεύειν[1] πασίγνωστον καὶ ἐν Ἑλλάδι φιλοτίμημα (πάτριος ἱερωσύνη)· — ἐξ ἀπείρων πρβλ. περὶ Εὐβοίας Παπαβασιλείου: Εὐβ. τάφ. 102 ἐπιγρ. 29 «τὸν ***ἐκ γένους*** ἱερέα · ἂν καὶ καθ᾽ ἑαυτὸ ἀδύνατον δὲν θὰ ἦτο νὰ κατήγετο καὶ ὁ Φανίας ἐξ Αἰγυπτίων[2] ἱερέων, ἔχων μόνον ὄνομα ὡς καὶ τὸ τοῦ πατρὸς ἐρετρικὸν (καὶ ἐκ νομισμάτων γνωστόν· Mionnet II, 307 ἀρ. 61 καὶ 63), ὡς ὁ Ἀπολλώνιος ἐκεῖνος τοῦ Σαραπείου τῆς Δήλου ἦτο ἀληθῶς Αἰγύπτιος ἐκ τῶν ἱερέων» IG XI⁴, 1299. Ἐκ μόνου τοῦ ἀορ. **ἱερητεύσαντα** ἀποκλείεται τὸ διὰ βίου, φαίνεται, ἀλλὰ δὲν ἐπιβάλλεται ἀσφαλῶς καὶ τὸ ἐνιαύσιον τῆς ἱερωσύνης (ὃ ἴσχυεν ἐν Δήλῳ) καὶ μόνον πιθανὸν ἁπλῶς γίνεται ἐκ τῶν ἐπωνύμων τοῦ ἑτέρου ἱερέως Διονυσίου στηλῶν (κατωτ. ἀριθ. 6. 8 καὶ 9).

[1] Ὁ τύπος ***ἱερΗτεύσαντα*** εἶναι ἐν γένει τῆς ***κοινῆς***· ἰδὲ Herwerden: nova add. ἐν Mél. Nicole 249.

[2] Περὶ ὧν ἄλλως σήμερον γνωστὸν ὅτι δὲν ἦτο ἀνεξαίρετον τὸ ἤδη ὑπὸ Ἡροδ. Β΄, 38 παραδιδόμενον ὅτι «ἐπεάν τις ἱερεὺς ἀποθάνῃ, ὁ τούτου παῖς ἀντικατίσταται»· πρβλ. W. Otto: Priester u. Tempel im hellen. Ägypt. I, 202 σημ. 1.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἀξιοπαρατήρητος ὅμως ἡ ἀρτιότης τοῦ ἱερατείου ἐν τῷ πτωχῷ ἱερῷ· παρὰ τὸν ἱερέα βλέπομεν καὶ ***μελανηφόρους*** καὶ ***ὑποστόλους***, συνηνωμένους μάλιστα εἰς ἀδελφότητα (***κοινὸν*** στ. 1) καὶ ***ζάκορον*** τέλος· ὁ μὲν τελευταῖος, συνυπογράφων ὥς τις ἐκτελεστὴς τὸ δόγμα (στ. 9) προφανῶς δὲν ἦτό τις ἁπλοῦς νεωκόρος, ἀλλά, ὡς πολλαχόθεν ἐκ τῆς αἰγυπτιακῆς λατρείας γνωστὸν (πρβλ. Poland: Gesch. d. griech. Vereinswesens 387. Otto: Priester u. Tempel im hell. Ägypt. I, 113 ἑ.). τιμητικὸς μάλιστα τίτλος — καὶ δὴ καὶ χειροτονητὸς ὑπὸ τοῦ δήμου ἐν Pap. Ox. II 218, 14. Γνωστότατοι δὲ εἶναι καὶ οἱ ***μελανηφόροι***, μετανοηταί τινες ἢ ἱερομόναχοι τῆς Ἴσιδος, ἐν Δήλῳ καὶ ἀλλαχοῦ ὁμοίως ἡνωμένοι καὶ εἰς σύλλογον («θίασον») πρβλ. Poland: Gesch. des griech. Vereinsw. 43, ὡς δὴ ***μελανόστολος*** ἦτο καὶ ἡ Ἶσις αὐτὴ ἡ ***μελανηφόρος*** (Kaibel: epigr. 1023, 3. Ὀρφ. Ὕμν. 42, 9), πρώτη, ὡς γνωστόν, Mater ἢ μᾶλλον conjux dolorosa διὰ τὸ πάθος τοῦ Ὀσίριδος.

Τοὐναντίον οἱ ***ὑπόστολοι*** ἦσαν μέχρι τοῦδε γνωστοὶ μόνον ἐκ τοῦ ψηφίσματος τοῦ ***κοινοῦ*** ὡσαύτως ἢ ***συνόδου*** τῶν ***ὑπ.*** τοῦ ἐν Δημητριάδι Σαραπείου IG IX², 1107 (= AM. 1882, 335), καθ' ὃ (στίχ. 21 ἰδίᾳ) κατέχοντες προφανῶς ἀξίωμά τι ἐν τῷ ἱερῷ ἔχουσιν ἤδη σχετισθῆ (Poland 43) πρὸς τοὺς ***ἱεροστόλους*** τοῦ Πλουτ. Ἠθ. Β΄, 352β΄ (περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίρ. 3)· ἀλλὰ καὶ οὗτοι πάλιν, βεβαίως ταυτιζόμενοι πρὸς τοὺς ***στολιστὰς*** τοῦ Πλουτ. (αὐτ. § 39), τὸν ***«ἱερέα στολιστὴν*** Ἴσιδος καὶ Σεράπιδος» IA III 140 καὶ Κλήμ. Στρωμ. Ϛ΄ 758 καὶ τοὺς ***ἱεροστολιστὰς*** τοῦ Πορφυρίου, ὡς παρατηρεῖ ὁ Ditt. Syll. 111 σημ. 13, εἶναι οἱ κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν Κανώπου Ditt. Or. Gr. Inscr. 56, 4 «εἰς τὸ ἄδυτον εἰσπορευόμενοι πρὸς τὸν ***στολισμὸν*** τῶν θεῶν» [1] τῶν Αἰγυπτίων, ὧν γνωστοὶ οἱ ποικίλοι στολισμοί, ἰδίᾳ τῶν περιφερομένων ἐν ταῖς πομπαῖς ξοάνων, καὶ τὰ ἰδιαίτερα ***στολιστήρια*** (Πλούτ. αὐτ. § 20 - σελ. 359Α). Ἰδίᾳ θὰ ἐστόλιζον οὗτοι καὶ τὸ ***ἐν τῇ ἱερᾷ κίστῃ σῶμα τοῦ Ὀσίριδος***, ἀφοῦ κατὰ Πλούτ. § 42 ταύτην «οἱ ***στολισταὶ*** καὶ οἱ ἱερεῖς ἐκφέρουσι κλ.» τελοῦντες τὴν τριήμερον (πρβλ. § 39) ἀνάστασιν αὐτοῦ. Τὸ σύνθετον προφανῶς δὲν δηλοῖ τὸν ***ὑποστέλλοντα*** [2], ἀλλ' ἐσχηματισμένον κατὰ τὸ ***ἱεροστόλος*** ἀπ' εὐθείας ἐκ φράσεως παρασύνθετον, σημαίνει τὸν ***ὑπὸ ἄλλῳ*** (τῷ ἱερεῖ ἢ τῷ ***πρωτοστολιστῇ*** ἢ ***ἀρχιστολιστῇ*** ἴσως) ***στολιστήν***, ὡς περίπου τὰ ὑπηρέτης, ὑποδμώς, ὑφηνίοχος, ὑπασπιστής, ὑπογραφεὺς καὶ τοὐναντίον ἐπιπομπὴν κλπ. Περὶ ***στολιστῶν*** ὡς τάξεως αἰγυπτ. ἱερατικῆς πρβλ. Otto I 83 ἑ. καὶ ὡς ἀνωτέρας μάλιστα I, 75, διὸ καὶ ἐπιζητεῖταί ποτε ὁ βαθμὸς τῆς στολιστείας ὑπὸ ἱερέως αὐτ. 232, 1 καὶ πωλεῖται μάλιστα· Mittheis — Wilcken: Chrestom. d. Pap. 108 ἀριθ. 81, 116, ἀρ. 90, 13. Ἐν Ἐρετρίᾳ ὅμως (καὶ Δημητριάδι) φαίνονται μᾶλλον ἱερεῖς τινες δευτέρας τάξεως ἢ ἱεροδιάκονοι.

[1] Καὶ διὰ τοῦτο ἴσως οἱ αὐτοὶ καὶ ***σηκοβάται*** θεοῦ Ἑρμανούβιος ἐν ὑστέρᾳ ἐπιγραφῇ τῆς Θεσσαλονίκης BCH 1913, 94 ἀρ. 6.

[2] Ὡς ἐρωτᾷ Enthüller ? (ἐκδύοντα ἴσως τινὰ ὑπονοῶν) ὁ Poland, τονίζων καὶ ***ὑποστόλος*** σ. 43, ὅπερ ἐξ ἴσου ἄτοπον, φησί τις ἔλεγεν ὑποφόρος, διαφόρος, ὀμφόρος κλπ.

Ὁσονδήποτε δυσπίστως καὶ ἂν προσβλέψῃ τις πρὸς τὸ πολυμελὲς τοῦτο ἱερατεῖον Ἰσιαστῶν ἐν Ἐρετρίᾳ ἐνθυμούμενος τὸ «feierliches Küstertum» (Burckhardt) τῶν ἐν πᾶσι πομπωδῶν χρόνων, θὰ ὁμολογήσῃ πλὴν τῆς αὐτοδήλου ἐπιδράσεως τῶν καθαρῶς αἰγυπτιακῶν σωματείων καὶ κοινῶν — ἀφοῦ δὰ καὶ ὅλως ὁ κλῆρος ἀνελλήνιστόν τι κυρίως· Burckhardt: Kulturgesch. d. Gr. II 138 ἑ. Stengel: Griech. Kultusalt. σ. 31 — ὅτι καὶ πλήρωμα πιστῶν τῆς Ἴσιδος πρέπει νὰ συνυποτεθῇ ἐν Ἐρετρίᾳ ὄχι ὀλιγάριθμον.

Περὶ τοῦ θεοῦ τοῦ προτελευταίου στίχου, οὗ «κατὰ μαντείαν» ἀπεφασίσθη ἡ στεφάνωσις, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι εἶναι αὐτὸς ὁ Σάραπις ἢ Ὄσιρις· πρβλ. ἐκ μόνης τῆς Δήλου «κατὰ πρόσταγμα τοῦ θεοῦ» IG XI[4], 1224-5, 1231, 1333-5, 1237, 1246-7, 1249, 1251, 1253, 1256-7, 1262, 1271 — ῥητῶς *Ὀσείριδος* 1234 ὅστις σαφῶς «χρηματίζει κατὰ τὸν ὕπνον» 1299, 14· πρβλ. Drexler εἰς Roscher ἄρθ. Isis σ. 524 συλλέξαντα τοὺς τύπους ὅλους. Περὶ εἰδικοῦ μάλιστα ὀνειροκρίτου ἐν αἰγυπτιακοῖς ἱεροῖς Ἑλλάδος πρβλ. Κουρουνιώτην ΑΕ 1911, 198 (καὶ περὶ τῆς ἐγκοιμήσεως ἐν αὐτοῖς γενικῶς Deubner: de incubat. 96 ἑ.).

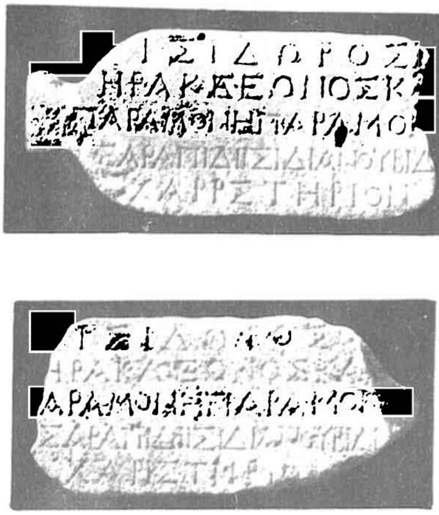

Εἰκ. 21.

2) Πινακίδες μαρμάρινοι ἐνεπίγραφοι δύο *(εἰκ. 21)*· ὕψ. 0.11, μῆκ. ἡ κάτω 0.28, πάχ. 0.04 που ἑκατέρα· εὑρέθησαν ἐπὶ τοῦ συνεχοῦς βάθρου τοῦ (νοτ.) «περιστύλου» μακρὰν ἀλλήλων

Ἰσίδωρος
Ἡρακλέωνος κα[ὶ
Παραμόνη Παραμόν[ου
Σαράπιδι, Ἴσιδι, Ἀνούβιδ[ι
χαρ⟨ρ⟩ιστήριον.

Ἂν καὶ ὁ τόπος τῆς εὑρέσεως τῶν πινακίδων ἥκιστα βεβαιοῖ τὴν ἀρχικὴν θέσιν, ὁ ἀφιερωτὴς ὅμως Ἰσίδωρος, πιθανῶς αὐτὸς ὁ ζάκορος τῆς προηγουμένης ἐπιγραφῆς, πρὶν ἴσως ζακορεύσῃ, δυνατὸν νὰ προσέθηκε τὸ περίστυλον (ἐφ᾽ οὗ θὰ ἦσαν ἐντετειχισμέναι) εἰς τὸ ἱερόν· τοῦτο δὲ συμφωνεῖ καὶ πρὸς τοὺς χρόνους

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τοῦ τελευταίου (σελ. 169) ἴσως ἱερέως Φανίου. Τὸ σχῆμα τῶν πινάκων ἤδη ἐν προσαρτήματι πίνακος Κερκύρας Δ΄ αἰῶνος IG IX¹, 682.

3) Βαθρίδιον μαρμάρινον, κάτω διάγλυφον εἰς κῦμα σχήματος cyma recta, ἐνεπίγραφον ***(εἰκ. 22)*** ὕψ. 0.13 μ., μῆκ. 0.35· ὄπισθεν τεθραυσμένον καὶ ὑπὸ τὸ

Εἰκ. 22.

ἀριστερὸν ἄκρον· ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς ἄνω ἐπιφανείας ὀπὴ κυκλικὴ (0.08 μ. διαμ.) πρὸς ἐγγόμφωσιν τοῦ ἀναθηματίου. Εὑρέθη ἐν τῷ νοτίῳ περιστύλῳ. Ἐπὶ τοῦ ἐπικράνου ἐπιγραφὴ

Διονυσία Σαράπιδι
καὶ Εἴσιδι εὐχήν.

Περὶ τῆς οὕτω λιτῆς ἀφιερωτρίας ἰδὲ εἰς ἀρ. 9 σελ. 164 σημ. 2.

4) Τεμάχιον μαρμάρινον ἐνεπίγραφον ***(εἰκ. 23)***, ὡς ἐκ τῆς ὄψεως ἀπό-

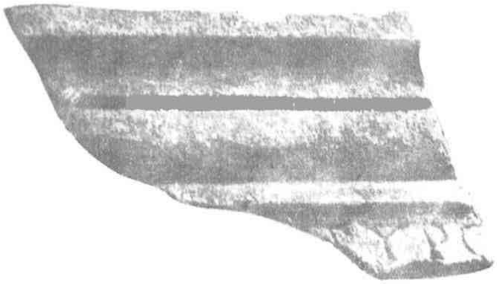

Εἰκ. 23.

κομμα βωμίσκου ἢ θριγκοῦ πλουσίου εἰς διαγλυφάς· ὕψ. 0.09, μῆκ. 0.16, πάχ. σῳζομ. 0.06. Εὑρέθη ἐν τῷ ἀστέγῳ σηκῷ Β.

Ζώ]πυρο[ς Ἴσιδι; κλπ.

Τὸ ὄνομα καὶ ἐν ἀριθ. 9 Β τελ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

5) Πλὰξ μαρμαρίνη (ὕψ. 0.90×0.45×0.07) ἐνεπίγραφος

Δημόδικος Δι....

Τὰ γράμματα χωροῦσι κατὰ μῆκος ἤτοι τὸν ἄξονα, ἡ δ' ἐπιφάνεια περιεξεσμένη εἰς πλαίσιον· ἡ ἀντίθετος ἀκατάξεστος πλευρὰ ἐνθυμίζει καλύμματα κάτωθεν ὁρατὰ (π. χ. ὑδραγωγείου). Εὑρέθη ἐν τῷ (νοτίῳ) περιβόλῳ τοῦ ἱεροῦ, ἄλλοθεν προφανῶς καταγομένη.

Εἰκ. 24.

6) Στήλη μαρμ. μετὰ γείσου ἐνεπίγραφος ***(εἰκ. 24)***. Ὕψ. 0.90×0.37×0.11. Εὑρέθη κατὰ τὸ πρὸς Ε μέρος τοῦ βορείου διαδρόμου (σελ. 122). Ἡ ἐπιγραφὴ ὑπὸ δύο προστύπους στεφάνους ἐλαίας

Ἐπὶ ἱερέως Διονυσίου
τοῦ Φιλοκλέους Τί-
τος Σεπτόμιος Πτο-
λεμαῖος Τίτου Σεπτο-
μίου Λάμα ναυαρχήσας
ἀνέθηκε τὴν στήλην
Σεράπιδι Εἴσιδι Ὀσείριδι
Ἀνούβιδι Ἁρφοκράτῃ.
Σεπτομία Ἀντιοχὶς
ναυαρχήσασα θεοῖς
συννάοις καὶ συμβώμοις
Δημῶ καὶ Λάμας.

Παρὰ τὸν κύριον ἀφιερωτὴν Τίτ. Σεπτ. Πτολεμαῖον συναναγράφονται καὶ ἡ Σεπτομία (9), οἰκειοτάτη βεβαίως ἀλλὰ δυσκόλως μήτηρ αὐτοῦ, καὶ ἐν τέλει ὡς συναφιεροῦν καὶ τὸ ζεῦγος Δημῶ καὶ Λάμας (ἢ Λαμᾶς· διότι ἀμφότερα συχνὰ) πάντες «***ναυαρχήσαντες***» ὡς οἱ κατωτέρω ἀριθ. 9 σελ. 159, εἴτε κατ' ἄλλο τοῦ αὐτοῦ ἱερέως Διονυσίου ἔτος

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

εἴτε κατὰ τὸ αὐτὸ μὲν ἀλλὰ χωριστὴν ἀναθέτοντες ὡς εὐπορώτεροι στήλην.

Τὴν πασίγνωστον περὶ τὴν Ἶσιν οἰκογένειαν τῶν ἐν στίχ. 8-9 Αἰγυπτίων θεῶν ὡς ***συννάους καὶ συμβώμους*** αὐτῇ χαρακτηρίζει ἀπειρία ἐπιγραφῶν ἀναθηματικῶν (πρβλ. μετὰ τὰ παρὰ Roscher: Isis, τὰς ἐκ Μινῴας τῆς νήσου IG XII[7], 255, ἐκ Βαργυλίας Öst. Jh. 1911, 59, ἐκ Πριήνης Inschr. ἀριθ. 195, ἐσχάτως καὶ ἐκ Γόρτυνος τῆς Κρήτης Ann. Ital. Athen. I 376 καὶ τὰς Δήλου νῦν ἐν IG XI[4], 1223, 1227, 1251 κ. ἄ.)· ἀλλὰ δὲν πρόκειται ἡμῖν λόγος οὔτε περὶ ἑκάστου αὐτῶν (μόν. περὶ τῶν τύπων Ἀρφοκράτης καὶ Ἁρποχράτης πρβλ. Drexler π. Roscher σ. 504)[1] οὔτε κἂν περὶ τῆς συγχρόνου ἐμφανίσεως ***Σαράπιδος ἅμα καὶ Ὀσίριδος,*** ἐν ᾧ ἐκεῖνος φαίνεται κατὰ τὴν πιθανωτάτην (παρ' ἀντιρρήσεις μακράς, τελευταῖον πάλιν τοῦ Lehmann-Haupt: Klio 1914) γνώμην ἁπλῶς ἑτέρα μορφὴ τούτου (πρβλ. Otto I, 11-16)[2].

Περὶ τοῦ ἱερέως Διονυσίου πρβλ. ἀρ. 8-9.

Περὶ τοῦ Τίτου Σεπτομίου καὶ οὔπω -***Ι***μίου πρβλ. Μάτσαν Ἀθηνᾶ ΙΑ´ 283 τὸ ἐπωνύμιον ***Πτολεμαῖος*** χαρακτηριστικὸν τῶν σχέσεων καὶ χρόνων. Ἡ δὲ ***ἐξ Ἀντιοχείας*** Σεπτ. (στ. 9) νοεῖται ἁπλῶς ἐν πόλει ἐμπορικῇ καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σχετισθῇ πρὸς τὸν εἰς Ἀντιόχειαν ἀποικισμὸν ***καὶ Εὐβοέων*** ὑπὸ Σελεύκου τοῦ Β´ (Niese: Gesch. d. gr. u. Maked. Staate II, 167).

7) Στήλης μαρμαρίνης ἐνεπιγράφου τὸ ἀριστερὸν κάτω τμῆμα ***(εἰκ. 25)***· ὕψ. σῳζόμ. 0.60, πλάτ. 0.52, πάχ. 0.08. Γράμματα διαπλατυνόμενα ἐλαφρῶς κατὰ τὰ ἄκρα· τὸ ζ κυμαίνεται, ἐν μὲν Α 15 καὶ Β 21 εἶναι I, ἐν δὲ Α 12 ἤδη Z. Ἡ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ἀκατάξεστος ἐπιφάνεια φέρει ἓν Λ καὶ ἄνω δεξιὰ Ο ἀμφίβολον, ἴσως σῆμά τι τάξεως τοῦ λίθου ἢ μονογράφημα τοῦ χαράκτου.

Εὑρέθη ἔξω τοῦ νοτίου περιβόλου ἐν τῷ πρὸς Ἀν. τοῦ φρέατος δωματίῳ·— βραδύτερον δὲ περαιτέρω καὶ τεμάχιον προσαρμόζον κάτω δεξιά, δι' οὗ συμπληροῦνται τὰ ἐν τῇ μεταγραφῇ ἀπὸ στ. 25-29 ἀνεικόνιστα.

[1] Ἐν Δήλῳ, βλέπομεν, ἀδιαφόρως ἐναλλάσσονται· Ἀρφοκρ. BCH 1882 σ. 317 ἑ. ἀρ. 2, 3, 5, 6, 22, Ἁρποχρ. 1, 4, 7, 10, 12.

[2] Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀρ. 2 ἔχει ἐκτοπίσει ὁ πτολεμαϊκὸς Σάραπις ὅλως τὸν Ὄσιριν, ὡς τοσάκις καὶ ἐξ αὐτῆς της Ἀβύδου αὐτοῦ· π. χ. JHS 1901, 279 ἀρ. 2-3.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

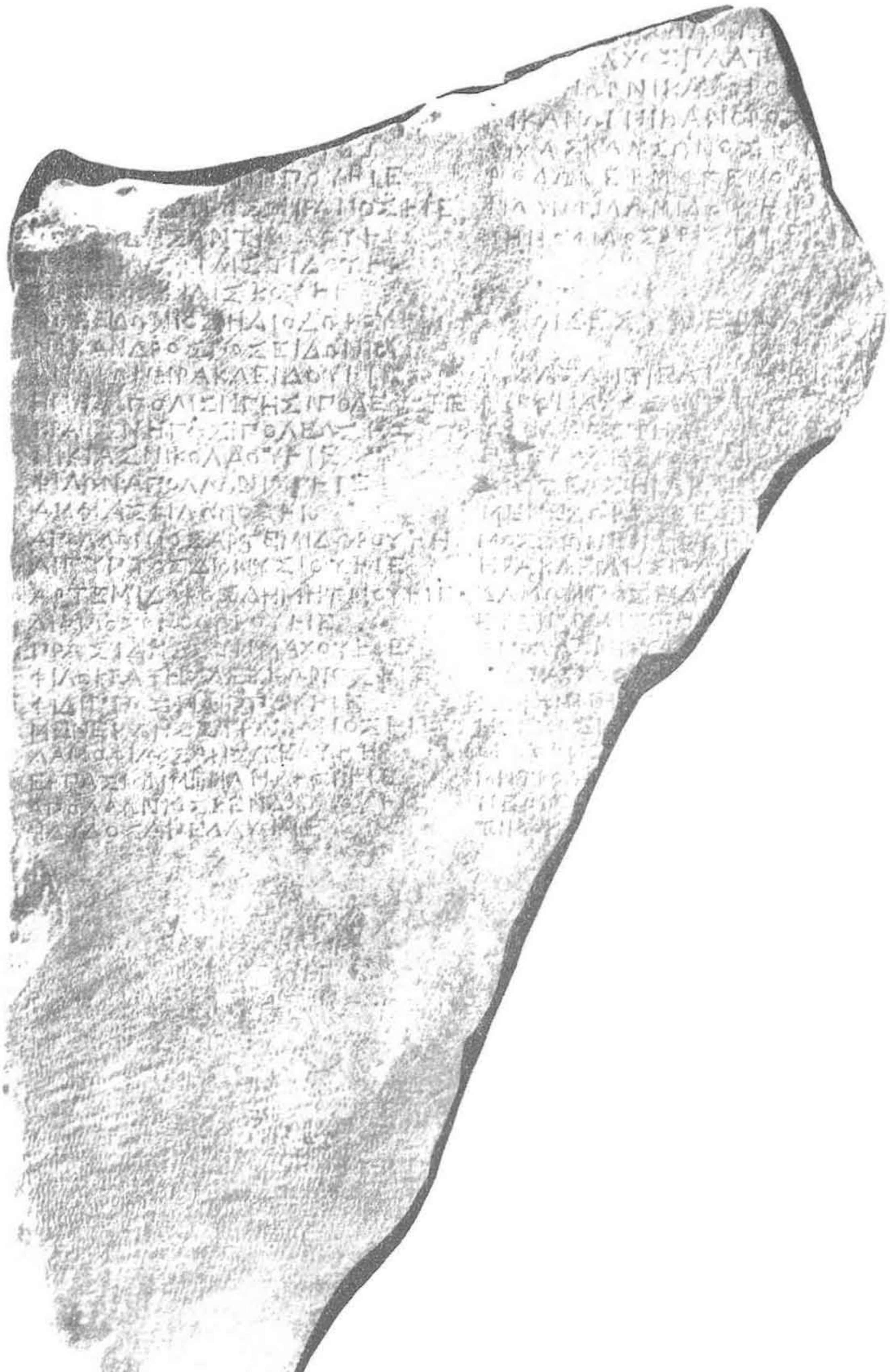

Εἰκ. 25.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

		. . . . Ζ]ωΐλου ⊢
		. . . . μ]αχος Πλατω - -
		. . . άνωρ Νικάνορο[ς
		Νικάνωρ Νικάνορος
— —	ΙΘS	Λίχας Καύσωνος ⊢Ι/
— — Μελα]νίππου	⊢ΙΕ	Ῥόδων Ἑρμογένου
— — όδωρος Θήρωνος	⊢ΙΕ	Φίλων Φιλωνίδου ⊢Ι[Α
Πυ]θείδης Ἀντιβόλου	⊢Ι	Μηνόφιλος Ἀριστογένου
Φιλίσκος Φιλιστίδου	⊢Κ	
Βίοττος Φιλίσκου	⊢Ι	**Καὶ οἵδε συνεβάλοντο.**
Ποσειδώνιος Ἡλιοδώρου	⊢ΙΒ	
Νίκανδρος Ποσειδωνίου	⊢Ζ	Μίδας Ἀντιπάτρου ⊢ΙΕ
Ἄνδρων Ἡρακλείδου	⊢ΙΕ	Νικόμαχος Ἀντιπάτρου
Ἡγησίπολις Ἡγησιπόλεως	⊢ΙΕ	Π[ε]ρίλαος Τηλεφάνου ⊢
Κράτων Ἡγησιπόλεως	⊢Ι	Πυθοκλῆς Καλλικλ[έους
Νικίας Νικολάου	⊢ΙΕ	Πρωτέας Ἡρακλείτ[ου
Φίλων Ἀπολλωνίου	⊢ΙΕ	Μενέχωρος Θεοτ[ίμου
Ἀμφίας Φίλωνος	⊢ΙS	Μοσχίων Ἑρμίου ⊢Ι
Ἀπολλώνιος Ἀρτεμιδώρου	⊢Η	Ἡρακλείδης Παρ
Αἴγυπτος Διονυσίου	⊢ΙΕ	Λάμων Ποσειδω[νίου
Δίφιλος Θεοδώρου	⊢ΙΕ	Εὐριπίδης Ζη[λ
Πρασίδης Συνμάχου	⊢ΙΕ	Ἀπολλώνιος Ἀ
Φιλοκράτης Λεύκωνος	⊢ΙΕ	Ἵππαρχος
Φίλιππος Φιλίππου	⊢ΙΕ	Σόφων Νη
Μενεκλῆς Στράτωνος	⊢ΙΕ	Μόσχος Μ — — — — — ⊢Α
Δαμόφιλος Ἀριστέου	⊢Η	Ὀρθόβιος — — — — μου ⊢ΙΔ
Ἐργασίων Μενάνδρου	⊢ΙΕ	Μητρόδω[ρος] — — κλέους ⊢Α
Ἀπολλώνιος Κενδαιβίου	⊢ΙΕ	Νεοπτ[όλεμο]ς Εὐβούλου ⊢Δ
Ἡδύλος Ἀπελλᾶ	⊢ΙΕ	Τιμοκ[ράτης] Διφίλου ⊢Δ

Πρόκειται ***κατάλογος συνεισφερόντων*** πρός τινα σκοπόν, ὡς δῆλον ἐκ τῶν B 10 «***καὶ οἵδε συνεβάλοντο***», δεύτερος οὗτος ἐν Ἐρετρίᾳ εὑρισκόμενος μετὰ τὸν ἀναγράφοντα κατ' ἄρχοντα τοὺς ἐρανιστὰς BCH 1878, 277 ἀρ. 5 (= ΑΕ, 1895, 145 - 6)· μόνον ὁ ἡμέτερος εἶναι, ὡς φανερὸν καὶ ἐκ τῶν γραμμάτων καὶ ἐκ τῆς παραλείψεως τῶν δημοτικῶν, νεώτερος.

Ὑπάρχει μικρὰ πιθανότης ὅτι εἶναι συμβολὴ («λογεία ἰσιακὴ» τῶν παπύρων) εἰς τὴν πρώτην ἀνέγερσιν τοῦ Ἰσείου, ὡς συμβάλλονται οἱ ἐν Δήλῳ ἐκεῖνοι

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

IG XI^4, 1224-5 «εἰς τὸν βωμὸν κατὰ πρόσταγμα τοῦ θεοῦ» (πρβλ. περὶ εἰσφορῶν τῶν θιασωτῶν ἀθρόων Otto I, 398 ἑ., 402 σημ. 4)· ἀλλὰ εἰς ἀπόδειξιν τούτου θὰ ἀπῃτεῖτο νὰ ἐσῴζετο ἡ ἀρχή· διότι ὀλίγον συντελοῦσι τὰ ξενικὰ ὀνόματα ***Αἴγυπτος*** [1] Α 20 — τὸ πολὺ ἐνδεικτικὸν τῶν ἐμπορικῶν κλπ. σχέσεων — ***Κενδαίβιος*** Α 28 (***θρακικόν***· πρβλ. ἐπιγρ. Σαμοθράκης IG XII^8, 159 καὶ Fredrich αὐτόθι, ἀρνούμενον σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν στρατηγὸν Ἀντιόχου τοῦ Ζ' ***Κενδεβαῖον***· ὁμοίως λοιπὸν ἄσχετον καὶ πρὸς τὸν Πισίδην ***Κενδήβαν*** IG VII, 508 καὶ πρὸς τὸν Μῆδον ***Κενταίβιον-ου*** IG II^3, 3198 καὶ τὸν Κίλικα τέλος ***Κένδεον*** CIG 4411)· ἴσως οὐδὲ οὗτοι εἶναι ὅλως ξένοι ἔποικοι, ἀλλ' ἤδη ἐγγενεῖς πολῖται πολυμιγοῦς μεταγενεστέρας Ἐρετρίας, ὡς καὶ οἱ φέροντες τὰ μακεδονικὰ ὀνόμ ***Μίδας*** καὶ ***Ἀντίπατρος*** Β 12 (ὁ Μίδας καὶ Βοιωτὸς IG VII 439 Τανάγρᾳ, 1207 Ἀμφιαρείῳ — ὁ Ἀντίπατρος καὶ ἐν Μουσείῳ Ἐρετρίας ἀρ. 211 καὶ Blinkenberg: Eretr. Gravskrifter ἀρ. 7) καὶ ***Νικάνωρ*** Β 3-4, τὰ βοιωτικὰ ἢ μακεδονικά. ***Περίλαος*** [2] Β 14 καὶ ***Πρωτέας*** Β 16, τὸ πιθανῶς ῥόδιον ἢ μικρασιατικὸν ***Ἡλιόδωρος*** Α 11 καὶ τὸ μικρασιατικὸν ***Μηνόφιλος*** Β 7, ἢ τὰ γενικῶς δωρίζοντα ***Δαμόφιλος*** [3] Α 26 καὶ ***Δάμων*** Β 20. Ἁπλῶς συντελοῦσι καὶ ταῦτα εἰς βραδυτέραν ἔτι χρονολόγησιν τῆς ἐπιγραφῆς, εἰς τὰς ἀρχὰς δηλ. ***τὸ πολὺ*** τοῦ Β' αἰ. π. Χ., ὅτε καὶ ὁ ***Μηνόφιλος*** νοητός, ἀφοῦ ἡ λατρεία τοῦ ***Μηνὸς*** εἶχεν εἰσαχθῆ εἰς Ἀθήνας, ὡς γνωστόν, ἐντὸς τοῦ Γ' αἰ. (πρβλ. τὸν ἐν ἐπιγρ. τοῦ Ἀμφιαρείου ΑΕ 1892, 33 ἀριθ. 65 ***Μηνόδωρον,*** Ἀθηναῖον ἤδη τὸ τελευτ. τέταρτον τοῦ Γ' αἰ.) Ἀλλ' ὅτι πολὺ κάτω τοῦ 200 π. Χ. δὲν δύναται νὰ καταβιβασθῇ, δεικνύει ἤδη πλὴν τῆς γραφῆς ἡ ἔλλειψις παντὸς ῥωμαΐζοντος ὀνόματος.

Ἐκ τῶν ἄλλων ὀνομάτων τὰ μὲν πλεῖστα γνωστὰ ἤδη ἐρετρικὰ (καὶ τὰ σπάνια Α 18 ***Ἀμφίας*** ΑΕ 1895, 133 α 64 τὸ Β 18 ***Μοσχίων*** ἐν Μουσείῳ Ἐρετρίας ἀριθ. 236· ***Ἑρμίας*** αὐτ. ΑΕ 1911, 21, 15, τὸ Β 24 ***Σόφων*** ΑΕ 1887, 104, 160)· πρῶτον δὲ νῦν ἀπαντῶσιν ἐν Ἐρετρίᾳ, ἐφ' ὅσον βλέπομεν, τὰ ***Πυ]θείδης*** Α 8 (ἀλλὰ πρβλ. ***Πυθεὺς*** SGD I, 5658, 13 Χίου, 5616, 25 Σμύρνης· ὁ δὲ ***Πυθέας*** καὶ συχνὸν ἐν Ἐρετρίᾳ). ***Ἀντίβολος*** αὐτ. (ἐρετρικὸν τὸ ***-βουλος*** ΑΕ 1887, 103, 194), ***Ἀπελλᾶς*** Α 30, ***Ἡδύλος*** ὡσ., ***Λίχας*** Β 5,

[1] Συνηθέστερον τὸ ἐξ ἐθνικοῦ δουλικὸν κύριος. ***Αἰγύπτιος-ία*** Fick-Bechtel 333. Ὁ ἐν ΑΕ 1883, 117, 53 «τὸ ὀπτάνιον λιθολογήσας» φαίνεται Αἰγύπτιος ἀληθινός· ὁ ἡμέτερος ἐλεύθερος μᾶλλον ὡς συμβαλλόμενος. Περὶ τοῦ τοπικοῦ ὡς κυρίου πρβλ. τὰ παρὰ Wilhelm ΑΕ 1905, 201 ***(Πόρος και Ἔφεσος).*** ***Αἴγυπτος*** ὄνομα κύριον πλὴν Παυσ. ζ' 12, 6 καὶ 2, 8 καὶ ἐπὶ στήλης Παγασῶν. Ἀρβανιτοπ. Μνημ. Θεσσ. σελ. 262 ἀριθ. 56 καὶ ἀριθ. 178.

[2] Π. Ὀρχομένιος ἤδη τῷ 220 IG VII, 3172, 11. ἀλλ' ἀρχαιότερος Μακεδών Hoffmann: Maked. 212 πρβλ. ***Πέριλλον*** ἑταῖρον ἤδη Μ. Ἀλεξάνδρου.

[3] Πρβλ. Δαμόκλεα ἀριθ. Μουσ. Ἐρετρ. 572· ἐνῷ ἀρχαιόθεν ἐρετρικὰ Δημόφιλος συχνὸν καὶ Δήμων ΑΕ 1895, 144, 22.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Πρωτέας Β 16 (τὰ ἐρετρικὰ εἶναι ***Πρώταρχος*** καὶ ***-ίων***). ***Μητρόδωρος*** Β 27 (ἀλλὰ χαλκιδικὸν IG VII, 1772 καὶ ΑΕ 1911, 83 ἀριθ. 7). Ὅλως δὲ πρῶτον ἐνταῦθα ἴσως ἀπαντῶσι τὰ ***Πρασίδης*** Α 22 (ἐνισχῦον τὸν Πρασέαν IG XII[9], 608. 21· πρβλ. Πρασίων), ***Καύσων*** Β 5 καὶ ***Ὀρθόβιος*** Β 26. Συγγένειαν εὐνόητον ἀνὰ δύο ἔχοντες φαίνονται οἱ ἐν στ. Α 9-10, 11-15 καὶ Β 12-13· δὶς ἀναγεγραμμένος φαίνεται ὁ ***Νικάνωρ -ορος*** Β 3-4 (ἐκτὸς ἂν τις ***Ῥηξάνωρ*** ἢ ὅμοιος ἀδελφός)

Ὡς πρὸς τὰς συνεισφερομένας ***δραχμὰς*** (διότι τὸ σημεῖον Ͱ, ὅπερ ἐν Ἀττικῇ δηλοῖ τὴν μίαν δραχμήν, ἐνταῦθα προτασσόμενον παντὸς ποσοῦ σημαίνει προφανῶς ***ἐν γένει δραχμήν***), ποικίλλουσι, βλέπομεν, ἀπὸ εἴκοσι (στ. Α 9) μέχρι τεσσάρων (Β 28-9), μέχρι μιᾶς μάλιστα Β 25 καὶ 27.

Δὶς ἔχομεν καὶ τὴν ἡμίσειαν δραχμήν, γεγραμμένην μετὰ τὸν ἀκέραιον ἀριθμὸν διὰ τοῦ γνωστοῦ σπανίου σημείου S ἐν στ. Α 5 (19,50 δρ.) καὶ Α 18 (10,50). Πρβλ. Hultsch: metrol. script. I, 22. 67 τὸ δὲ ῥωμαϊκὸν σίγμα παρ' ἐνίοις μὲν ***τριώβολον,*** παρ' ἡμῖν δὲ παντὸς σταθμοῦ τὸ ἥμισυ καὶ σελ. 207, 9 πάλιν «τὸ δὲ ῥωμαϊκὸν σίγμα, ὅπερ ***ἀνδρείῳ καθετῆρι***[1] παρέοικεν, τριώβολον» καὶ ἀντὶ πολλῶν νῦν Br. Keil ἐν Berl. Phil. W. 1890, 1546 ἑ. καὶ Tod: greek numeral notation ἐν BSA 1911/12, 98 ἑ. ἔνθα βλ. καὶ τὰ τέως ποικίλα τοῦ ½ σημεῖα. Ἐν Ἑλλάδι θὰ εἶναι σήμερον τὸ ***παλαιότατον*** παράδειγμα αὐτοῦ τὸ παρόν· διότι καὶ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Ἀμφιαρείου ΑΕ 1889 ἀρ. 26 (= IG VII 3498) πειθόμεθα δι' αὐτοψίας ὅτι εἶναι ἀρχαιοτέρα ἡ προκειμένη, ἀφοῦ ἐν ἐκείνῃ εἶναι μὲν τὰ ο ω καὶ ο μικρότερα κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ ὕψους τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ τὸ Α ἔχει ἤδη τεθλασμένην τὴν μέσην συνδετικὴν γραμμὴν καὶ αὐτὸ τὸ σημεῖον περὶ οὗ ὁ λόγος ἔχει πλέον ἀληθοῦς ῥωμαϊκοῦ S καμπύλον σχῆμα, τέλος δὲ καὶ τὸ ζ εἶναι Z παντοῦ καὶ τοῦ Φ ὁ κύκλος ἔχει τινὰ δισακκίου μορφήν. Ἴσως ἐκείνη μετὰ τὸ 200, εἰς ὃ τὴν τάσσει ὁ Dittenberger.

Ἀξιοπαρατήρητον ὅμως εἶναι καὶ τὸ ὅλον ἀριθμογραφικὸν σύστημα, ὄχι δηλ. πλέον τὸ ***ἀκροφωνικὸν*** (κατὰ τὸ ἀκροστιχὶς) ὠνομασμένον — οἷον τὸ ἀττικὸν καὶ τὸ ὅμοιον πλὴν μικρῶν παραλλαγῶν Καρύστιον (ἐν ἐπιγραφῇ δημοσιευθείσῃ ὑπὸ Γ. Παπαβασιλείου ΑΕ 1905, 10) — καθ' ὃ δηλ. τὰ πέντε, δέκα, ἑκατόν, χίλια καὶ μύρια δηλοῦνται διὰ τῶν ἀρκτικῶν γραμμάτων Π, Δ, Η, Χ καὶ Μ, ἀλλ' ἤδη τὸ ***δεκαδικὸν ἀλφαβητικόν,*** Μιλήσιον ἀρχῆθεν, οὗ τὴν διάδοσιν ἐν τοῖς πρακτικοῖς μετ' Ἀλέξανδρον χρόνοις ἰδὲ προχείρως παρὰ Larfeld. gr. Epigr.[2] I, 425 καὶ Gardthausen[2] 2, 366. Ἐπειδὴ δ' αἱ Ἀθῆναι ἀποκρούουσι τοῦτο ἐπὶ αἰῶνα καὶ πλέον ἀκόμη (Larf. II 548, Gardth. 2, 367), πιθανώτατον, βέβαιον μᾶλλον φαίνε-

[1] Πρβλ. ὄντως τὴν εἰκόνα τοῦ χαλκοῦ ἐκ Πομπηΐας καθετῆρος παρὰ Dar. Sagl. λ. fistula.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ται ὅτι καὶ εἰς τὸν Ὠρωπὸν ***ἐκ τῆς*** ἀντιπέραν ***Ἐρετρίας εἰσήχθη*** ἡ ἀριθμογραφία. Ἡ δ' Ἐρέτρια πάλιν θὰ ἔλαβεν αὐτὴν παρὰ τοῦ γειτονικὰς δὴ κτήσεις κατέχοντος ἐν ταῖς νήσοις ἀπὸ Γ´ αἰ. πτολεμαϊκοῦ κράτους, ὅπερ, ὡς γνωστὸν (πρβλ. Σβορῶνον: Νομ. Πτολεμ. Α´ εἰσαγ. ***ρογ´*** καὶ τὸν σχετ. πίνακα) πρῶτον καθιέρωσε τὸ σύστημα εἰς τὰς ἐπὶ νομισμάτων χρονολογίας (ἀπὸ Πτολεμ. Β´ 266/5) — καὶ ἐν τοῖς παπύροις (πρβλ. ἐν πίναξι τῶν παπ. τοῦ Giessen καὶ τὸ σημεῖον S).

8) Στήλη πρασινωποῦ ἀργιλλώδους σχιστολίθου ἐνεπίγραφος· ὕψ. 1.07, πλάτ. 0.39, πάχ. 0.08. Ἡ ἐπιφάνεια, εὐκόλως ἐκλεπιζομένη, ἔχει κατὰ τὸ πλεῖστον φθαρῆ: Εὑρέθη ἔξω τοῦ (νοτ.) περιβόλου ὑπὸ τὸ κεκαυμένον δάπεδον τοῦ παρὰ τὸ Ε δωματίου.

ΑΓΑΘΗΤΥ ΗΟΙΔΕ	Ἀγαθῆ τύ[χ]ῃ· οἵδε
ΕΝΑΥΑΡ[illegible]ΗϹΑΝ	ἐναυάρ[χ]ησαν.
ΔΙΟΝΥϹΙΟϹΙ[illegible]ΡΕΥϹ	Διονύσιος ἱ[ε]ρεὺς
ΦΙΛΩΤΑϹ[illegible]	Φιλώτας [Φιλοκλέους]
ΓΛΑΦ[illegible]	Γλάφ[υρον Ἀπολλωνίου]
ΝΙΚΗϹ[illegible]	Νίκη Ε[ἰσιδώρου]

Ἡ συμπλήρωσις κατὰ τοὺς στίχους 4, 6, 9 τῆς ἑπομ. ἐπιγρ. ἀριθ. 9, ἧς ἡ παροῦσα φαίνεται ***προσχέδιόν*** τι ἢ πρόχειρος προαναγραφὴ ἧττον πλήρης· ἴσως καὶ διότι δὲν ἐχώρει ὁ παρὼν λίθος τὰ ἐν ἐκείνῃ ὀνόματα, διὰ δὲ τὸ εὔθρυπτον ἦτο ἀκατάλληλος εἰς τὴν συνήθη παρ' ἀρχαίοις ***ὀπισθόγραφον*** συνέχειαν, ἢ καὶ ὡς φθαρεὶς ταχέως ὁ κατάλογος ἀντεγράφη ὅλος ἐπὶ τοῦ ἑπομένου μαρμάρου μετὰ τῶν προστεθέντων ὀνομάτων· χρονικῶς ὅμως δὲν ἀπέχουσιν, ὡς δεικνύουν τἀπαράλλακτα γράμματα.

9) Στήλης μαρμ., ἐνεπιγράφου ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν, προσθία ἐπιφάνεια· ***εἰκ. 26.*** Κάτω ἀποκεκομμένη εἰς ταπεινὸν ἔμβολον· ὕψ. 0.90 × 0.55 × 0.10. Εὑρέθη κατὰ τὴν βορειοαν. γωνίαν τοῦ ἀστέγου σηκοῦ Β. Γράμματα ὕστερα, ὅμοια πρὸς τὰ ἐπισεσυρμένα τῶν χειρογράφων, ἀνώμαλα καί τινα ἐκ ***διαφόρων*** προφανῶς ***χειρῶν*** (πρβλ. ἰδίᾳ τὰ ἀβαθέστερα τῶν 6 τελευταίων στίχων τῆς α´ στήλης καὶ μάλιστα τὰ μόλις ἐγχάρακτα τοῦ παρατελεύτου, τὰ Β 8 Δωρόθεος καὶ Βερενίκη, τὸ ἐν δελτοειδεῖ χαράγματι ἀποχωρίζον ἑαυτὸ ζεῦγος Χαιρέαν καὶ Εὐτύχαν Β 24, ἃ ἴσως καὶ διαφόρων χρόνων· τὸ παντοῦ ἀλλοῦ Ω εἶναι ἐν 43 καὶ 45 ἤδη ω, ὡς καὶ Β 8. Τὸ Σ ἀτάκτως καὶ C, ἀλλὰ Ε παντοῦ. Ἐν τῷ Β τελ. Ζώπυρος ἀπαντᾷ καὶ ἡ πρώτη συμπλοκὴ (Ligatur) τοῦ Υ καὶ Ρ, ἀνύπαρκτος παρὰ Larfeld II, 513.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

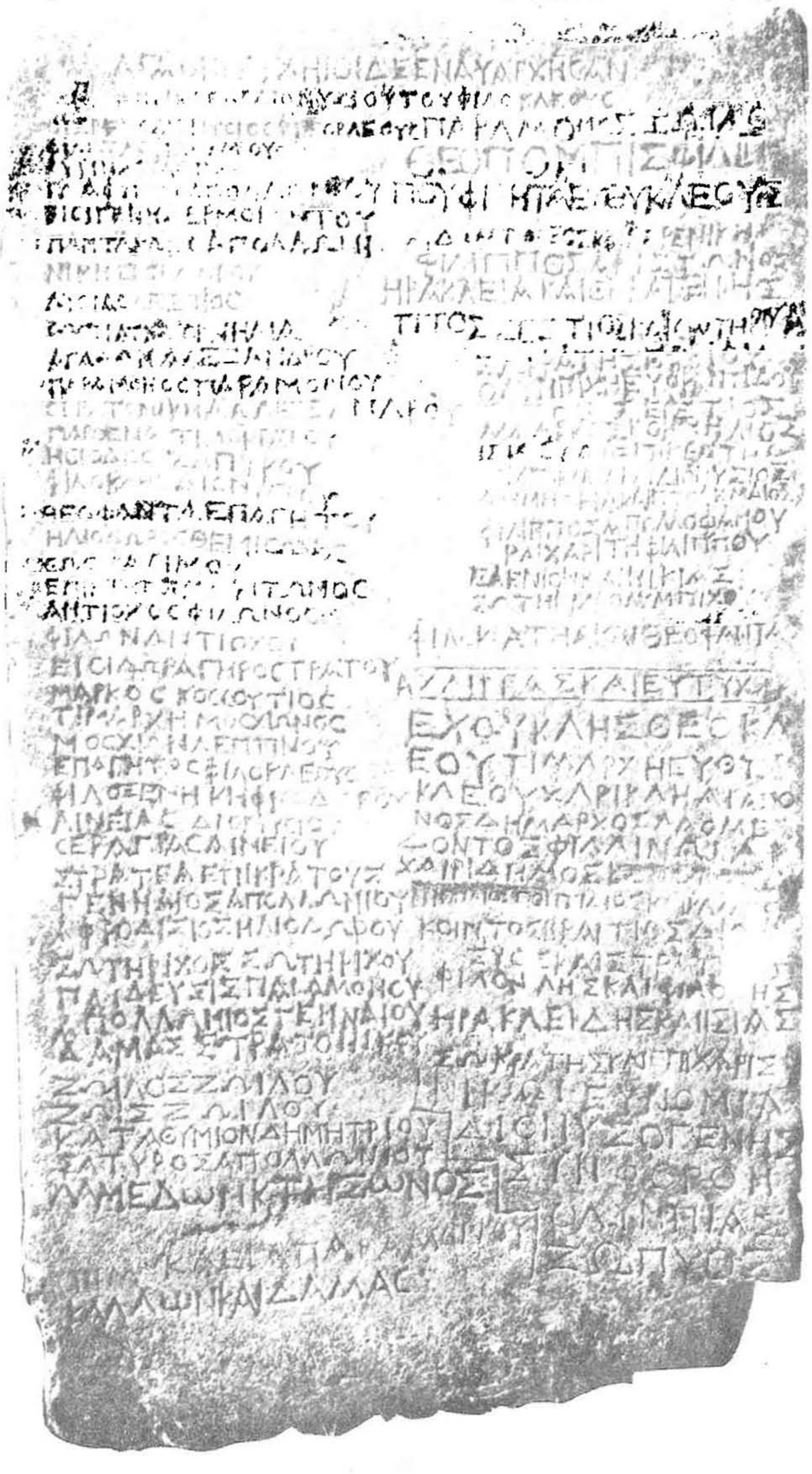

Εἰκ. 26.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἀγαθῇ τύχῃ οἵδε ἐναυάρχησαν
ἐπὶ ἱερέως Διονυσίου τοῦ Φιλοχλέους

Ὁ ἱερεὺς Διονύσιος Φιλοκλέους
Φιλώτας Φιλοκλέους
Συρίνα Φιλώτου
Γλάφυρον Ἀπολλωνίου
Εἰσιγένηα Ἑρμοφάντου
Παντάκλη Ἀπολλωνίου
Νίκη Εἰσιδώρου
Λυσίας Σέξτιος
Σωστράτη Κορνηλία
Ἀγάθων Ἀλεξάνδρου
Παράμονος Παραμόνου
Στρατονίκη Ἀλεξάνδρου
Παρθένα Τιμοκράτου
Ἡσίοδος Ζωπύρου
Φιλοκλῆς Διονυσίου
Θεοφάντα Ἐπαγήτου
Ἡλιόδωρος Θεμίσωνος
Σωσίλα Σίμου
Ἐπίκτητος Χαρίτωνος
Ἀντίοχος Φίλωνος
Φίλων Ἀντιόχου
Εἰσιδώρα Ἡροστράτου
Μᾶρκος Κοσσούτιος
Τιμάρχη Μοσχίωνος
Μοσχίων Λεπτίνου
Ἐπάγητος Φιλοκλέους
Φιλοξένη Κηφισοδώρου
Αἰνείας Διονυσίου
Σεραπιὰς Αἰνείου
Στράτεα Ἐπικράτους
Γενναῖος Ἀπολλωνίου
Ἀφροδίσιος Ἡλιοδώρου
Σωτήριχος Σωτηρίχου
Παίδευσις Παραμόνου
Ἀπολλώνιος Γενναίου
Δαμᾶς Στρατονίκου
Ζωΐλος Ζωΐλου
Ζωΐς Ζωΐλου
Καταθύμιον Δημητρίου
Σάτυρος Ἀπολλωνίου
Λαμέδων Κτήσωνος
Τιμόκλεια Παραμόνου
Κάλλων καὶ Δαμᾶς

Παράμονος Ζωΐλου
Θεοπομπὶς Φιλίπ-
που. Φιλήτα Εὐθυκλέους
Δωρόθεος καὶ Βερενίκη
Φίλιππος Ἀρίστωνος
Ἡράκλεια καὶ Θηβαγένης
Τίτος Σέξτιος καὶ Σωτηρίχα
Σωκράτης Εὐβίου
Ὀλυμπίχη Ἐχφαντίδου
Τίτος Σέξτιος
Μάαρκος Κορνήλιος
Ἰσιὰς καὶ Ἐπικράτης
Στρατόκλεια καὶ Διονύσιος
Δημητρία καὶ Πτολεμαῖος
Φίλιππος Ἀπολλοφάνου
καὶ Χαρίτη Φιλίππου
Ἑλένιον καὶ Νικίας
Σωτηρίχα Ὀλυμπίχου
Φιλοκράτηα καὶ Θεοφάντα
Χαιρέας καὶ Εὐτύχα
Εὐθυκλῆς Θεοκλ-
έου. Τιμάρχη Εὐθυ-
κλέου. Χαρίκληα Ἰάσο-
νος. Δήμαρχος Λαομέ-
δοντος. Φιλαινὼ καὶ
Χαιρίδημος.
Πόπλιος Ποντίδιος καὶ Καλλιτύχα
Κόϊντος Βραίτιος Διονύ-
σιος καὶ Στρατ[ηγ]ὶς
Φιλοκλῆς καὶ Φιλό[τ]ης
Ἡρακλείδης καὶ Ἰσιὰς
Σωκράτης καὶ Ἐπίχαρις
Νικὼι Εὐνομία
Διονυσογένης
Σύμφορον
Ὀλυμπιὰς
Ζώπυρος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἀναγραφὴ λοιπὸν «*ναυαρχησάντων*» ἀνδρῶν (49) καὶ γυναικῶν (43) ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἱερέως, ἐφ' οὗ «ἐναυάρχησαν» καὶ οἱ ἐν ἀριθ. ἐπιγρ. 6 σ. 152 Τ. Σεπτ. Πτολεμαῖος κλπ.

Πρόδηλον ἤδη ἐκ τῆς χρονολογίας «ἐπὶ ἱερέως» ὅτι ἀπόκρυφόν τι, *τελετουργικὸν* ὄνομα τὸ ναυαρχεῖν ἐνταῦθα, ὅμοιον πρὸς τὸ «*τριηραρχήσαντα ἱεροπρεπῶς*... καὶ.. ἐγδεξάμενον τὰ *χαρμόσυνα τῆς Ἴσιδος ἱεροπρεπῶς*» τῆς Κίου Le Bas-W. III, 1143, πρὸς τὸ «*ναυβατούντων* δείνων.... ὁ δεῖνα *Ἴσιδι* καὶ Σεράπιδι» τῆς Ἐφέσου CIG 2955 καὶ τὸ «*κυβερνήτης Νείλου*» ἴσως ἐν Abh. Berl. Akad. 1906, 12 (ὃν ὁ Otto θεωρεῖ ὡς τίτλον ὁμοιόβαθμον τῷ *νεοκόρῳ*)[1].

Ἠδύνατο δὲ μόνον νἀμφιβάλῃ τις ἂν ἡ τελετὴ ἦτο ἡ πένθιμος φθινοπωρινὴ (περὶ τοῦ χρόνου ἀκριβέστερον Γέμιν. εἰσαγ. 8) ἀναζήτησις τοῦ ἐσπαραγμένου Ὀσίριδος ὑπὸ τῆς Ἴσιδος (Ὀσίριδος δρᾶμα) — καὶ ἔπειτα χαρμόσυνος εὕρεσις καὶ τριήμερος αὐτοῦ ἀνάστασις (περὶ ὧν πρβλ. Ἡρόδ. Β' 59 καὶ 61. Πλουτ. Ἴσ· καὶ Ὀσίρ. 13· 39· 42 καὶ 69. Διοδ. Α, 25. Pap. Brit. Mus. I, 46, σ. 73, 260-6), ὁ ἐπὶ κηδεύσει λοιπὸν τοῦ Ὀσίριδος ἐνιαύσιος ***πλοῦς τῆς Ἴσιδος ἐπὶ βάριδος,*** ὃν καὶ ἐν Φιλαῖς ἱστορημένον ἰδὲ τελευταῖον Junker ἐν Denkschr. d. Wien. Akad. LVI, 55 ἑ., ἢ μήπως μᾶλλον τὰ ὡσαύτως περίφημα ἐαρινὰ ***πλοιαφέσια*** (Isidis navigium), τὰ ἐνιαύσια δηλ. πανηγυρικὰ ***ἐγκαίνια τῆς θαλασσοπλοΐας,*** ἅτινα περιγράφει ὁ Ἀπουλήϊος Metam. XI, 5 καὶ 16-17, ὡς ἐτελοῦντο ἐν Κεγχρεαῖς (sermone graeciensi πλοιαφέσια) καὶ ἃ μνημονεύει ὡς διατηρούμεν' ἀκόμη τὸν Ϛ' μ. Χ. αἰῶνα Ἰωάννης ὁ Λυδὸς (περὶ μηνῶν 4, 45) «τῇ πρὸ τριῶν Νωνῶν Μαρτίων ὁ πλοῦς τῆς Ἴσιδος ἐπετελεῖτο, ὃν ἔτι καὶ νῦν τελοῦντες καλοῦσι ***πλοιαφέσια***· καὶ προσηκόντως αὐτὴν τιμῶσι διὰ τὸ αὐτὴν τῇ φύσει τῶν ὑδάτων ἐφεστάναι»[2]. (Ἰδὲ Mommsen εἰς CIL[1], σ. 387. Πρόχειρος περιγραφὴ τῆς τελετῆς

---

[1] Τοιούτους τινὰς νομίζει ὁ Foucart: recherches sur l'orig. et la nat. des myst. d'Eleusis 87 καὶ τοὺς ἐν Καλλιπόλει BCH 1877, 409 ***δικτυαρχοῦντας, λεμβαρχοῦντας, κυβερνῶντας*** κλπ., σχετικοὺς δηλ. πρὸς τὴν τελετὴν τῆς ὑπὸ Ἴσιδος ἁλιείας τῶν μελῶν τοῦ Ὀσίριδος, ἕνεκα τοῦ ***Νειλαίου***· — οἱ δ' ἐν τέλει ***συνναῦται*** τότε βέβαια θὰ ἦσαν τὸ ὅλον «πλήρωμα» τῆς λατρείας. Ἀλλ' ἴσως σύλλογος ἁπλῶς ***ἁλιέων*** (Poland), λατρευόντων ἄλλως τὴν Ἶσιν. — Ἀνάλογόν τι θὰ ἦσαν ὅμως καὶ οἱ σκοτεινοὶ ἐκεῖνοι ***Τύριοι ἱεροναῦται*** τῆς Δήλου BCH 1883, 467 καὶ 1880, 69 — ἀθησαύριστοι ἀκόμη καὶ ἐν τοῖς Λεξικοῖς — ἴσως π. χ. σχετικοὶ πρὸς τὸν κατ' ἔτος, εἰς Βύβλον ἔστω, πλοῦν τῆς κεφαλῆς τοῦ Ὀσίριδος ἐξ Αἰγύπτου. Λουκ. π. Συρ. Θε. 7, — ἀλλ' ὄχι βέβαια καὶ οἱ ***ἀειναῦται*** τῆς Μιλήτου Πλουτ. Ἠθ. σ. 280c καὶ τῆς Χαλκίδος Wilhelm: Beitr. 124 οἵτινες ἁπλῶς σύλλογος ναυτίλων, φαίνεται.

[2] Γνωστὸν δὲ ὄντως ὅτι καὶ τῶν θαλασσῶν θεὰ ἡ Ἶσις (***πελαγία*** Μυτιλήνῃ π. χ. CIG 2174 καὶ Κορίνθῳ Παυσ. Β' 4, 6)· πρβλ. Λουκ. Θε. διαλ. 3 = σ. 208 ... ***Ἶσιν*** ποίησον· καὶ τὸ λοιπὸν ἔστω θεὸς τῶν ἐκεῖ καὶ τὸν Νεῖλον ἀναγέτω καὶ τοὺς ἀνέμους ἐπιπεμπέτω καὶ σῳζέτω τοὺς πλέοντας». Καὶ ὕμνος Ἄνδρου εἰς Ἶσιν IG XII[5], 739, 34-5 καὶ 216 V 145 «ἅδε θαλάσσας πρᾶτον ἐν ἀνθρώποισι περάσιμον ἤνεσα μόχθον» καὶ Ἴου (παράρτημα αὐτόθι) στ. 19 «***ἐγὼ θαλάσσια ἔργα εὗρα***». Ἀπουλ. Met. VI, 9 deam, quae ... ventis imperat ipsis: Ἐπὶ πλοίου Ἶσιν πρβλ. μετὰ τὰ Roscher νῦν καὶ A. Jahrb. 1912, 171, εἰκ. 25.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

παρὰ Preller: röm. Myth. II 581 [1]· περὶ δὲ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς εἰς τὴν ***ἐπὶ πλοίου*** ἀναγωγὴν καὶ τοῦ πέπλου τῆς Ἀθηνᾶς ἀπὸ 299 π. Χ. Aug. Mommsen: Feste d. Stadt Athen 60).

Ἀλλ' ὅτι περὶ της ἐαρινῆς τελετῆς ἐκυριολεκτεῖτο, πειθόμεθα εὑρίσκοντες αὐτὸν τὸν ὅρον ***ναυαρχειν π[λοι]αφέσια*** (κατὰ τὴν ἀσφαλῆ ἀνάγνωσιν τοῦ Deubner) ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ Βυζαντίου των χρόνων τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστου ΑΜ 1911. 287. 2 ***"Ισιδι,*** Σαράπιδι . . . ὁ δεῖνα . . . ***ναυαρχήσας τὰ μεγάλα πλοιαφέσια*** · ο,τι λέγει ἐκεῖ ὁ ἐκδότης περὶ τοῦ εὐλόγου τῆς τελετῆς προ των πυλῶν τοῦ Εὐξείνου ισχύει ἄλλως καὶ περι τοῦ Εὐβοϊκοῦ, ὡς ορμητηρίου εμπορικῶν στολίσκων ἐν παντι χρόνῳ.

Μόνον εκπληκτικὴ παραμένει ἡ προσωνυμία ***ναυαρχούντων*** (ὄχι ναυβατούντων ἢ συνναυτῶν απλῶς!) περι τοσούτων ἀνθρωπων και σκοτεινὴ κατ' οὐσιαν· διότι και τοῦ Foucart (και Poland 396) ἡ γνώμη ὅτι οἱ ***«τριήραρχοι»*** ἐκει τῆς Κίου θὰ ἐλέγοντο ουτως ατε ***βαστάζοντες*** πλοῖον, ὡς σύμβολον κλπ. (μᾶλλον τότε «πλοιοφόροι» κατὰ τους παστοφόρους, ἱεραφόρους, λικνοφόρους κλπ.) δὲν βλέπομεν ποῦ στηρίζεται. Νὰ ***κυβερνήσωσι*** δὲ πάλιν αληθῶς υπερ τους 90 τὸ συμβολικῶς καθελκόμενον καὶ ἀποπλέον ***εν*** εκεῖνο πλοῖον, ὡς τῶν Σμυρναϊκῶν Ἀνθεστηρίων ὁ ιερευς τὸ διονυσιακον Φιλοστρ. 6. σοφ. Α, 25, δυσκόλως θὰ ἐπρόφθανον ἐπι ενὸς ἱερέως, τοῦ Διονυσίου, και αν ακόμη διὰ βίου ιεράτευεν οὗτος. Ουδ' ὡς ***κυβερνῆται λεμβοδρομιῶν*** ἀβιάστως ἐνδεικνύονται ἐκ τοῦ παρὰ Veget: 5. 9 . . . natalem navigationis sollemni certamine publicoque spectaculo . . celebrabant. ***Νεων αμιλλαι*** ἐτελοῦντο αληθῶς ἐν τοῖς ***Διισωτηρίοις*** τοῦ Πειραιῶς μετὰ πομπὴν ὁμοίαν πως επὶ τῇ νέᾳ θαλασσοπλοΐᾳ IG II², αριθ. 471, 29 ὡς καὶ ἐν τοῖς Παναθηναίοις, Μουνιχίοις, Αἰαντείοις (Mommsen Feste 528· ἀλλὰ κατὰ τὰ ἰσιακὰ πλοιαφέσια ***εν*** μόνον «ἀφίετο» πλοῖον. Ἐφ' οσον ἀγνοοῦμεν ἀντίστοιχον ἴσως αιγυπτιακὸν ιερὸν βαθμὸν (οἷου, ἑβραϊκοῦ, μετάφρασις εἶναι ὁ ***στρατηγὸς του ἱεροῦ*** ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ, περὶ οὗ πρβλ. Wien. Stud. 1912, 356 ἑ.), ανάγκη νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ ὑπόκενος τίτλος θὰ ἐδίδετο εἰς ***πάντα τινὰ τῶν ἐπιτελουντων τὰ πλοιαφέσια,*** αρκεῖ νὰ κατέβαλλε πιθανῶς ποσόν τι [2]

[1] Πιστεύομεν επιδίδοσιν εν Κύπρῳ τελετης ὁμοίας ἐαρινῆς, . . . πιθανῶς Ἀφροδιτης Εὐπλοίᾳ, τὸ ἀρχαῖον και ετι αρχαιότερον αφ. Ἴσιδος «εὐπλοίας» · · εὑρίσκομεν (υποδει. . . του καθηγητου κ. Σιμου Μενάνδρου) περιγραφομενην ὑπὸ Σακελλαρίου Κυπρ. Α, 701· ὁ αλληλοραντισμὸ, διὰ θαλασσίου ὕδατος, . . . καὶ τὸν αρχαῖον αγνιστικὸν σκοπὸν, περὶ οὗ εν Ἑλλάδι πρβλ. Gruppe Myth 889 καὶ ὡς πρὸς την Ἀνατολὴν σ. 95. Μόνον το ονομα τῆς κυπριακῆς τελετῆς ***«κατακλυσμός»*** ενθυμίζει τα . . . εκει εν Ἀθήναις τῇ Λ' τοῦ Ἀνθεστηριῶνος, . . . υπομνηματα τοῦ δια τὴν ἐπομβρίαν ολεθρου, ως τότε μάλιστα του κατακλυσμου συμπεσόντος· Πλουτ. Σύλλα § 14· ἀλλα ταῦτα διαφερον παντελως.

[2] Τὸ ***εἰσηλύσιον*** Ditt. Syll. 737, 37 κ. ἀ., ***εἰσαγώγιον*** αὐτ. 734, 51 η ***εἰσόδιον*** BCH 1889, 240, 16 τῶν θιάσων θα ὡμοίαζε και αυτο τῶν ναυάρχων παι· πρβλ. ψήφισμα ὀργεώνων IA II², 610, 20 «ὅπως αν ως πλεῖστοι ὦσιν ὀργεῶνες τῳ ἱερῳ ἐξεῖναι τῷ βουλομένῳ ***εἰσενέγκαντι*** . . δραχμας μετεῖναι αυτου ***καὶ εις την στήλην ἐγγεγράφθαι»***.

υπὲρ τοῦ ἱεροῦ, ἀνθ' οὗ ἐδικαιοῦτο και εἰς ***θέσιν*** ἴσως ἐν τῳ πλοίῳ διαδοχικῶς «***ναυαρχικήν***» πως ἐπὶ βραχὺ και εἰς ἀναγραφὴν ἔπειτα ἐν τη στήλῃ τῶν «θιασωτῶν» (πρβλ. Lecrivain αρθ. Thiasos ἐν Dar. Sagl. 258 περὶ θιάσων τινῶν ὡς απλῶν ομάδων ἢ «αδελφοτήτων» πρὸς ἐπιτέλεσιν πανηγύρεώς τινος — καὶ ὧν πολλάκις τὰ μέλη μόνην εἶχον δρᾶσιν ακριβῶς ***τὴν ἀναγραφὴν ταυτην***) [1].

Ὁπωσδήποτε πρῶτον ἀξιοπαρατήρητον ὅτι πολλοὶ τῶν «ναυαρχούντων» εἶναι καὶ συγγενεῖς προδήλως· τοῦ ιερέως αὐτοῦ π. χ. αδελφὸς φαίνεται ὁ στ. 4 Φιλώτας, ἴσως δὲ υιὸς ὁ 17 Φιλοκλῆς καὶ 30 Αινείας, ἴσως δὲ καὶ τρίτος ἀπιθανώτερος ὁ μακρὰν στίχ. 28 Ἐπάγητος, ανεψιὰ ἡ στ. 5 Συρίνα Φιλώτου καὶ ἴσως (ἐκ τοῦ Ἐπαγήτου) ἡ 18 Θεοφάντα. Πατὴρ και υἱὸς φαίνονται εκάστοτε οἱ στ. 22-23 Ἀντίοχος — Φίλων, 33 καὶ 37 Ἀπολλώνιος — Γενναῖος (τοῦ δὲ Ἀπολλ. θυγάτηρ ἡ 6 Γλάφυρον)· πατὴρ καὶ θυγάτηρ ἴσως 26-27 Μοσχίων — Τιμάρχη, 30-31 Αἰνείας — Σεραπιάς, B 22-23 Φίλιππος — Χαρίτη, B 23-24 Εὔθυκλῆς — Τιμάρχη· αδελφοι ἴσως 12 καὶ 14 Ἀγάθων — Στρατονίκη, 6 καὶ 8 Γλάφυρον — Παντάκληα (Ἀπολλωνιου). Ἀδελφοὶ δὲ μᾶλλον καὶ ἐνδεχομένως ἅμα σύζυγοι οἱ 39-40 Ζωῒς καὶ Ζωΐλος (θεμιτὸν αἰγυπτιστί· πρβλ. Frazer: Adonis, Attis, Osiris 321 ἑ. καὶ ἐξήγησιν τοῦ ἔθους ἐκ λόγων κληρονομικῶν JHS 18, 265 ἑ. — Ἡ συγγένεια ἐν γένει τῶν μελῶν θιάσων γνωστή, ἐν δὲ «πατριωτικοῖς» ιδίᾳ συλλόγοις παροικιῶν (Landsmannschaften) ἔτι εὐνοητοτέρα· ἐνταῦθα ομως ἔχομεν καὶ ***κατὰ ζεύγη*** συνδιάταξιν θιασωτῶν καὶ θιασωτίδων, ἐνίοτε μάλιστα ***προτασσομένης τῆς γυναικός,*** οἷον B 8 Ἡράκλεια καὶ Θηβαγένης, B 14 Ἰσιὰς καὶ Ἐπικράτης, B 15 Στρατόκλεια καὶ Διονύσιος, B 16 Δημητρια καὶ Πτολεμαῖος, B 19 Ἑλένιον καὶ Νικίας, B 27-8 Φιλαινὼ και Χαιρίδημος (πρόσθες καὶ ***Δημὼ και Δάμαν*** ἐν τῇ ἀνωτ. ἀρ. 6 επιγραφῇ). Καὶ αντιστρόφως προτασσομένου τοῦ ἀνδρὸς 9 ζεύγη: B 6 Δωρόθεος καὶ Βερενίκη, B 9 Τ. Σέξτιος και Σωτηρίχα, B 17-8 Φίλιππος καὶ Χαρίτη, B 21 Φιλοκράτης καὶ Θεοφάντα, B 29 Π. Ποντίδιος καὶ Καλλιτύχα, B 30-1 Κ. Βρ. Διονύσιος καὶ Στρατηγίς, B 32 Φιλοκλῆς καὶ Φιλότης, B 33 Ἡρακλείδης και Ἰσιάς, B 34 Σωκράτης καὶ Ἐπίχαρις.

Γυναῖκες μετ' ανδρῶν ἀπαντῶσι πλειστάκις ἐν ἀναγραφαις θιασωτῶν ἰδίᾳ, κεχωρισμέναι ὅμως κατὰ κανόνα (ἔστω καὶ προτασσόμεναι αὗται ἐν ***σειρᾷ*** πασαι, ὡς IA II 988) — πρβλ. Wilh. ἐν AE 1905, 243· ρητῶς δὲ καὶ ἐπιβάλλεται (περὶ θιάσου ***Ἀρτέμιδος***) αὐτ. 237 στίχ. 20 «ἀναγράψαι τοὺς θιασώτας πάντας ***χωρὶς τούς τε ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας***»· πρβλ. Poland 294-5: ἀλλ' οὐδαμοῦ κατὰ

[1] Τὸ πομπῶδες τῆς ἐπωνυμίας ενθυμίζει τὰς ἐπὶ νομισμάτων (τῶν αυτοκρατορικῶν χρόνων ἐξ ἄλλης απόψεως ***ναυαρχίδας*** αὐτοκαλουμένας πόλεις, ἐν αἷς ὄχι μόνη ἡ Σιδὼν π. χ. (καὶ ἡ Τύρος ἔξω τῶν νομισμάτων), ἀλλὰ καὶ Αἰγαί, Κώρυκος, Σεβαστὴ Κιλικίας, κ. ἀ. μικροπόλεις παράλιοι (Head - Σβορ. Α', ριε').

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ζεύγη. Ἐνταῦθα ὅμως ὄχι μόνον ἡνωμέναι ***κατὰ ζεύγη διὰ τοῦ καὶ*** ἀναγράφονται, ἀλλ', ὡς εἴπομεν, καὶ προτάσσεται πολλάκις ἡ γυνή [1], ὃ ἀνελλήνιστον καὶ μόνον ἐν τῇ προϊούσῃ κατὰ τοὺς ἀλεξανδρεωτικοὺς χρόνους γυναικείᾳ ***«χειραφετήσει»*** (περὶ ἧς προχείρως Baumg.—Pol.—Wagn: Hellenist. röm. Kult. 55 ἑ.) [2], μᾶλλον δὲ μόνον ὑπὸ ***αἰγυπτιακὴν ἐπίδρασιν*** νοητόν· περὶ τῆς Αἰγύπτου γνωστότατα μὲν καὶ τἀνέκαθεν μητριαρχικὰ ἤθη καὶ ἐν τοῖς πτολεμαϊκοῖς χρόνοις ἰδίᾳ ἡ δύναμις τῶν ἡγεμονίδων, ὡς καὶ ἡ ὑπὸ τῆς θρησκείας κύρωσις τῆς ἰσοτιμίας τῶν γυναικῶν· πρβλ. αὐτὸν τὸν Ὄσιριν «τὴν τῶν ὅλων ἡγεμονίαν τῇ γυναικὶ παραδόντα» (Διοδ. Α, 17), ἀκριβῶς δηλ. εἰς τὴν Ἶσιν. Εἰς τελετὰς ὅμως ταύτης ἔτι εὐνοητοτέρα εἶναι ἡ ἐμφάνισις ***τῶν ζευγῶν,*** ἀφοῦ αὕτη, προστάτις τῶν συζυγικῶν ἑνώσεων, καυχᾶται ἐν τῇ γνωστῇ ἐπιγραφῇ τῆς Ἴου IG XII⁵, 14 «ἐγὼ [3] ***... γυναῖκα καὶ ἄνδρα συνήγαγα·*** ἐγὼ γυναιξὶ δεκάμηνον βρέφος ἐνέταξα... ἐγὼ ***στέργεσθαι γυναῖκας ὑπ' ἀνδρῶν κατηνάγκασα...*** ἐγὼ ***συγγραφὰς γαμικὰς εὗρα*** [4] (περὶ τῶν γαμικῶν συμβολαίων ὄντως ἦτο γνωστὴ ἡ ἐξασφαλιστικὴ τῶν αἰγυπτιακῶν νόμων διάταξις παρὰ Διοδ. Α 27, 1, θαυμασίως ἔπειτα κυρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Pap. Tebtunis I, 452).

Οἱονεὶ λοιπὸν ὑπὸ τὴν εὐλογίαν τῆς θεᾶς καὶ ἔρχονται ἐνταῦθα καὶ ἀναγράφονται ἡνωμένα τὰ ζεύγη, ὡς εἶναι καὶ πολλαχόθεν ἄλλως γνωστὴ ἡ εἰς τὰ Ἴσεια εἰσδοχὴ καὶ εἰς τὰς τελετὰς αὐτῶν ζωηρὰ συρροὴ τῶν γυναικῶν καὶ δὴ καὶ ἀτοπίαι τῶν φοιτήσεων τούτων· πρβλ. Friedländer εἰς Juven. 6, 489 καὶ Sittengesch. Roms I, 448 καὶ προχείρως Preller: R. Mythol. 379· καὶ τὰ ἡμέτερα ζεύγη παρέχουσί τινα ἔμφασιν ἐλευθέρων ἑνώσεων. Φίλαι ἁπλῶς αἱ δύο Β 21.

Ἀλλ' ἀφοῦ τόσον γνωστὴ εἶναι ἡ αἰγυπτιακὴ ἐπίδρασις καὶ ἐπὶ τὴν γένεσιν τῶν «κοινῶν» ἢ «θιάσων» (ἰδὲ πυκνὰ ἰδίᾳ τὰ Poland 522-4), ἔτι δὲ ἡ ἵδρυσις αὐτουσίων αἰγυπτιακῶν παροικιῶν ἐν τοσούτοις ἐμπορίοις τῆς Ἑλλάδος, καὶ

[1] Ἐνῷ καὶ ἐν ἀναγραφαῖς συζύγων οἱ Ἕλληνες προέτασσον πάντοτε τὸν ἄνδρα· πρβλ. Δημᾶς καὶ Ἐλπὶς Ἑρμεῖ τέκνῳ μνείας χάριν IG XII⁵. 19. Ἱερώνυμος — Καλλὶς Κλιηνέτῳ μναμεῖον IG VII 552 (Ταναγρας). Φείδων καὶ Ἰαρώι χαριστεῖον· Blass Κρητ. ἐπιγρ. 5064. Εἰσίδωρος καὶ Ἀδίστα υἱῷ μναμεῖον αὐτ. 5055, 6'. «Ἀφθονίδας ὁ πατείρ — Ἀθανοδώρα ἡ μάτειρ Τελέσιππον τοῖς θεοῖς» ἐπιγρ. Θεσπιῶν ἐν Θήβαις κ. ἀ. π. Μόνην ἐξαίρεσιν βλέπομεν ΑΕ 1911, 255. ΙΑ', 1 (Στρατονείκη καὶ Νειχόλαος), ὁμοίως ἐξηγήσιμον.

[2] Εἰδικώτερον περὶ τῆς δημοσίας δράσεως τῆς γυναικὸς ἐν Μ. Ἀσίᾳ, πρβλ. Braunstein: polit. Wirksamkeit d. griech. Frau σελ. 26· τῶν εκεῖ δωρεῶν, λειτουργιῶν κλ. γυναικῶν παράλληλόν τι ἴσως καὶ ἐνταῦθα ἡ ἀφιέρωσις ὑπὸ μόνης τῆς Διονυσίας ἀρ. 3, ἀλλὰ καὶ αἱ συναναγραφαὶ τῶν γυναικῶν ὡς συναφιερωτριῶν ἀριθ. 2 (καὶ Κλεαρέτης ψηφώματος). Περὶ τῆς γυναικὸς ἐν Αἰγύπτῳ ἰδίᾳ πρβλ. Miss White JHS 18. 238 ἑ.

[3] Πρβλ. καὶ τὴν ἐξ Ἄνδρου αὐτ. ἀριθ. 739, 36 ἑ.

[4] Περὶ τοῦ ὕφους «Ἐγὼ... ἐγὼ κλπ.» καὶ ἐνδεχομένης σχέσεως πρὸς τὸ εὐαγγελικὸν π. χ. Ἰω. 10, 7-14 «ἐγώ εἰμι ἡ θύρα τῶν προβάτων... ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς κλπ.» ἰδὲ Deissmann: Licht v. Osten σ. 93, εἰ καὶ δυσπιστεῖ τις ἐνθυμούμενος τόσα κοινὰ τῶν ἐν γένει ὕμνων τῶν Ἀνατολιτῶν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἀφοῦ ῥητῶς «***Αἰγύπτιοι***[1] Ἴσιδι» ἀφιεροῦσιν, ὡς εἴδομεν, τὸ πρῶτον ἐκεῖνο βάθρον τοῦ ἱεροῦ μας, πρόχειρος ἔρχεται ἡ ὑπόνοια μὴ καὶ ***Αἰγύπτιοι ἀληθινοὶ*** λανθάνουσιν ἐν τοῖς ναυαρχοῦσι τούτοις. Καὶ φέρουσι μὲν πάντες ὀνόματα ἑλληνικὰ πλὴν 6 ἢ 7 ῥωμαϊκῶν· ἀλλὰ γνωστὸν πόσον συχνὰ λανθάνουσιν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ Ἀνατολῖται ἐν γένει ὑπὸ ἑλληνικὰ ὀνόματα, ὡς σήμερον Ἰουδαῖοι ὑπὸ εὐρωπαϊκὰ (πρβλ. τοὺς παρὰ Poland 315 Βηρυτίους Διονυσίους καὶ Διοπείθεις = Semabal, τοὺς ἐν IG II^3 3074-5 διγλώσσους Νουμηνίους κλ.), πρὸ δὲ πάντων ***οἱ δοῦλοι.*** Ἀρκεῖ ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν ἐν ῥοδιακαῖς ἐπιγραφαῖς ἀριθ. 480-548 δηλουμένων ὡς ἀλλοδαπῶν (ἐν οἷς μόνος σχεδὸν ὁ ζάκορος Σαΐστης ἀριθ. 33 φέρει αἰγυπτιακὸν ὄνομα) ἢ τῶν ἐν ἀττικαῖς ΙΑ III^1, 1197 Γ′ 85 καὶ III^2, 2242-2262 Ἀλεξανδρέων ἢ Αἰγυπτίων· ἀλλὰ καὶ οἱ ΙΑ II^2, 953, 8. 966, 35. 1045, 4. II^3, 2754-5. 2766-2770 Αἰγύπτιοι[2] πάντες ἑλληνικὰ ὀνόματα ἔχουσι πλὴν τοῦ 2769 Παχράτου· τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῶν Σύρων ἐν γένει III^2 2147, 2396, 3616 (Βηρυτίων), 2900-04 (Σιδωνίων), 2195, 2942-3 (Τυρίων), 2400-01 (Γαδαρηνῶν) κλπ. Περὶ τῶν δούλων γνωστότατον ἐκ τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἐπιγραφῶν ὅτι ἐνήλλασσον τὰ βαρβαρικὰ ὀνόματα κανονικῶς δι᾽ ἑλληνικῶν· οὕτως ἐκ τῶν 32 ἀπελευθερουμένων ἐν Χαιρωνείᾳ βαρβάρων IG VII 3301-3406 οὐδὲ εἷς φέρει πλέον βαρβαρικὸν ὄνομα οὐδ᾽ ἐκ τῶν ἐν Ναυπάκτῳ IG XI^1 374-385 καὶ τῇ ὅλῃ Λοκρίδι AM 1907 πλὴν μόνου τοῦ σελ. 9 ἀριθ. 210 Μήδου Ὀρόντα· καὶ τῶν παρὰ Lampertz· gr. Sklavennam. σελ. 70 βαρβαρωνύμων δούλων οὐδεὶς Αἰγύπτιος ἔξω τῶν παπύρων.

Ἀλλὰ νἀποδειχθῇ ἡ εἰκασία δὲν δύναται, ἐφ᾽ ὅσον οὔτ᾽ ἐθνικὸν πρόκειται ῥητῶς οὐδὲν οὔτε ἄλλο τι ἐσωτερικὸν πειστήριον βλέπομεν ἀσφαλὲς ἐν τοῖς ὀνόμασιν· ἐπισφαλὲς ὅλως εἶναι[3] π. χ. ὡς ἀρνητικόν, ἡ ***ἔλλειψις δημοτικῶν*** ἐξ ὅλων ***καὶ πατρωνυμικῶν*** μάλιστα ἐκ πλείστων τῆς Β′ ἰδίᾳ σειρᾶς, ἔτι δὲ τάφῃρημένα καὶ τεχνητά πως ὀνόματα καὶ τὰ οὐδέτερα ἀντὶ θηλυκῶν. Διότι τὰ μὲν δημοτικὰ ἐν χρόνοις τελείας πολιτικῆς παρακμῆς οὐδὲ προσδοκᾷ τις πλέον ἐν Ἐρετρίᾳ· τὰ δὲ πατρωνυμικὰ καὶ ἀνέκαθεν παρελείποντο σχεδὸν κανονικῶς ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς τῶν θιασωτῶν (Poland 322), ὡς περισσεύοντα προφανῶς, ἅτε τοῦ θείου ἐπιδιακρίνοντος ἕκαστον ἐν τῇ παντογνωσίᾳ αὐτοῦ, ὡς δηλ. καὶ σήμερον ἀκριβῶς ***μόνα τὰ κύρια*** ὀνόματ᾽ ἀναγράφονται, ὅπως μνημονευθῶσιν ἐν ταῖς μυσταγω-

[1] Οὐδαμοῦ δὲ δύναται νὰ στηριχθῇ εἰκασία μὴ τυχὸν ἡ λ. σημαίνει ἁπλῶς ὀπαδοὺς τῶν Αἰγυπτ. θεῶν, ὡς τὸ ***Ναζωραῖοι*** ἐν πράξ. Ἀποστ. 168, 37 συνώνυμον ἁπλῶς τῷ ***Χριστιανοί.*** Οὐδὲ δωρεάν τινα τῆς μητροπόλεως Αἰγύπτου (τίνος πόλεως;) πιστεύομεν δυνατήν, οἵα ἡ χορηγουμένη ὑπὸ τῆς ***Τύρου*** IGSI 830 ***τοῖς ἐν Ποτιόλοις Τυρίοις*** ἱερὰ χρηματικὴ ἐπικουρία.

[2] Ἐνῷ ῥητῶς ***αἰγυπτιακὴ*** παροικία εἶναι γνωστὴ ἐν Πειραιεῖ ἤδη πρὸ τοῦ 333 π. Χ.

[3] Πρβλ. ἰδίᾳ Poland σ. 307 καὶ 328 κατὰ τοῦ εὐκόλως διορῶντος ἐν τοῖς τοιούτοις δούλους καὶ ἑταίρας Foucart: les assoc. rélig. 7 ἑ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

γίαις τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας. Καὶ ἡ προσθήκη μάλιστα τῶν πατρωνυμικῶν πολλάκις σκοπεῖ νὰ ἐξάρῃ ἁπλῶς τὰς ***συγγενείας*** μεταξὺ συνθιασιτῶν, ὧν τὴν σπουδαιότητα βλ. παρὰ Poland 300 ἑ.

Ἀλλ' οὐδὲ ἐκ τῆς ***ὑφῆς*** τῶν ὀνομάτων συνάγεταί τι ***ἀσφαλὲς*** περὶ τῆς ἐθνικότητος — οὐδὲ τῆς κοινωνικῆς τάξεως — τῶν ἀναγεγραμμένων· φαίνονται μέν πως νεόπλαστα καὶ τεχνητὰ τάφηρημένα ***Νίκη*** Λ 9, ***Παίδευσις*** 36, ***Φιλότης*** Β 32, ***Εὐνομία*** Β 40, ἀλλ' οὐδὲν πρωτοφανές, ἡ δὲ Παίδευσις καὶ συχνὴ μάλιστα, ὡς δὲν εἶναι ἀήθη ἐν τοῖς χρόνοις οὐδὲ τὰ ὑποκοριστικὰ ***Φιλαινώ, Θεοπομπίς, Ζωΐς, Στρατηγὶς*** Β 31, οὐδὲ τὰ οὐδέτερα Γλάφυρον 6, Καταθύμιον 41, Σύμφορον Β 37, Ἑλένιον Β 19. Ἀλλ' οὐδὲ τἄφθονα ***θεοφόρα*** μαρτυροῦσί τι σοβαρὸν φυσικὰ περὶ τῆς ἐθνικότητος ἢ τῆς τάξεως [1]· ἐκτὸς 4 Διονυσίων καὶ Ἀπολλωνίων, ἑνὸς Ἡλιοδώρου καὶ ἑνὸς Ἀφροδισίου 34, μιᾶς γενικῶς Ὀλυμπίχης Β 11 καὶ ἑνὸς Ὀλυμπίχου Β 20 καὶ τῆς Θεοπομπίδος Β 4, τὰ λοιπὰ εἶναι ***νεοφωτίστων,*** ἐκ τῶν ξένων τούτων θεῶν ὠνομασμένων, ***Εἰσιγένηα*** 7, ***Εἰσίδωρος*** 9, ***Εἰσιδώρα*** 24, ***Σεραπιὰς*** 31, ***Ἰσιὰς*** Β 14 καὶ 33, ὧν ἡ πληθὺς πάλιν τὸ πολὺ ἴσως ἐνδεικνύει τὸ ***χρόνιον*** ἤδη τῆς ἐν Ἐρετρίᾳ λατρείας τῶν αἰγυπτίων θεῶν, ἀλλ' ἥκιστα ἀσφαλῶς τὸ ἀλλοεθνὲς τῶν φερόντων.

Ἁπλῶς πιθανὸν λοιπὸν φαίνεται ὅτι μέρος τοὐλάχιστον τῶν καταλεγομένων «ναυαρχούντων» θὰ ἦσαν καὶ ἀληθῶς Αἰγύπτιοι, ἀφοῦ καὶ ἐν Δήλῳ μόνον αἰγυπτιακὸν ὄνομα συναντῶμεν τὸν ποιητὴν ἐκεῖνον ***Μαιΐσταν*** IG XI[4], 1299, 30 ἐν τοσούτοις ἐκεῖ ἀναθήμασι καὶ ἀναγραφαῖς, ἐνῷ πέρα πάσης ἀμφιβολίας βεβαία εἶναι ἡ ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος παρουσία Αἰγυπτίων (πρβλ. τὸ ὄνομα τοῦ μηνὸς Μεχεὶρ BCH 1889, 240 = Öst. Jh. V 138 ἐν ἐπιγραφῇ «κοινοῦ» ἢ «συνόδου» βεβαίως Αἰγυπτίων). Οὐδ' ἐν Ἀθήναις, εἴπομεν, ἀπαντᾷ σχεδὸν αἰγυπτιακὸν ὄνομα, ἐνῷ ῥητῶς ἤδη ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος γνωρίζομεν αἰγυπτιακὴν παροικίαν καὶ ἱερὸν ἐν Πειραιεῖ· IA II 168, 37 «δεδόχθαι τῷ δήμῳ δοῦναι τοῖς ἐμπόροις τοῖς Κιτιέων ἔνκτησιν χωρίου, ἐν ᾧ ἱδρύσονται τὸ ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης, ***καθάπερ καὶ οἱ Αἰγύπτιοι τὸ τῆς Ἴσιδος ἱερὸν ἵδρυνται*** » (Λυκοῦργος Λυκόφρονος εἶπε 333/2). Ὁμοίως ἔχουσιν ἑλληνικὰ ὀνόματα καὶ πάντες οἱ ἐπὶ στηλῶν τῶν Παγασῶν ***Φοίνικες*** (Ἀρβανιτ. ἀριθ. 21, 31, 34, 59, 64, 66, 67, 76, 80, 129, 162, 187, 195 — ἐν οἷς καὶ δύο δίγλωσσοι οἱ 31 καὶ 76 — καὶ ὁ ***Καρομεμφίτης*** 89· μόνοι δὲ δύο βάρβαρα, ὁ 52 Οὐάφρης Ὥρου Πουσειρίτης καὶ ὁ Τύριος Ἀβδῆς Βασιλείδου 107 [2].

[1] Πρβλ. Lampertz: gr. Sklavennamen 76 σημ. 127· «τὰ εἰς -***ον*** θηλυκὰ εἶναι ἐξ ἴσου σχεδὸν ἐλευθέρων καὶ δούλων, τὰ εἰς -***ιον*** συνηθέστερον μὲν δούλων ἀλλ' οὐχὶ ἀποκλειστικῶς». — Καὶ ***θεοφόρα*** καὶ ***ἀφῃρημένα*** δούλων ὀνόματα εὑρίσκει φυσικὰ ἄφθονα ἐν Ἀθήναις, Δελφοῖς κλ. ὁ Lampertz: 78 ἑ., ἀλλὰ καθ' ἑαυτὰ δὲν ἀρκοῦσιν εἰς ἀσφαλῆ τῆς τάξεως διάγνωσιν ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις.

[2] Διὸ καὶ ὡς ***ἐξαίρεσιν*** κανόνος σχεδὸν βλέπομεν τὰ αἰγυπτιακὰ ἐκεῖνα ἐν Γόρτυνι τῆς Κρήτης (Ἰσιακῶν κατὰ Blass) Kret. Inschr. 5030 — χαρακτηριστικὰ πάντως ἐπιβολῆς πτολεμαϊκῆς ἀμεσωτέρας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Τοὺς δὲ ἐνυπολανθάνοντας τούτους Αἰγυπτίους ὀφείλομεν τότε νὰ φαντασθῶμεν ***ἐμπόρους*** τινὰς καὶ ***ναυτικοὺς*** κατοικοῦντας ἐν Ἐρετρίᾳ, οἷοι πληροῦσιν, ὡς γνωστόν, κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς ἰδίᾳ χρόνους πάσας τὰς ἑλληνικὰς παραλίας (πρβλ. Poland 522 - 4) μέχρι Προποντίδος καὶ Εὐξείνου καὶ ἑτέρωθεν μέχρι Ἰταλίας (πρβλ., πλὴν τῶν ἐν Δήλῳ ἐμπορικῶν καὶ θρησκευτικῶν σωματείων τῶν ***πλοϊζομένων*** Αἰγυπτίων, ἐν Περίνθῳ Le Bas 1465 καὶ ΑΜ 1897, 474, 2 Ἀλεξανδρεῖς οἱ ***πραγματευόμενοι*** κλπ. ἐν Τόμοις Mommsen Röm. Gesch. V 284 σημ. «ὁ ***οἶκος τῶν Ἀλεξανδρέων*** » ἀφιεροῖ βωμὸν θεῷ μεγάλῳ Σαράπιδι καὶ συννάοις θ., ἐν ***Ὠστίᾳ*** IGSI, 917 νεωκόρος Σαράπιδος, ἐπιμελητὴς τοῦ «***Ἀλεξανδρείας στόλου***» καὶ 918 οἱ ***ναύκληροι*** τοῦ πορευτικοῦ «***Ἀλεξανδρείας στόλου***»[1]. Οἱ δὲ (πιθανῶς πλείονες) ἐν αὐτοῖς Ἐρετριεῖς φαίνεται μόνον ὅτι δὲν θἀνῆκον εἰς ἐπιφανεῖς οἰκογενείας· γνωστὸν ἄλλως καὶ φυσικὸν ὅτι ἐκ τῶν κατωτέρων πάντοτε στρωμάτων ἐγίνοντο οἱ πρῶτοι προσήλυτοι τῶν ξένων θρησκευμάτων[2].

Καὶ τῶν ***ρωμαϊκῶν*** ἢ ***μεικτῶν*** ὀνομάτων (ἄλλως ἐλαχίστων σχετικῶς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἐν Χαλκίδι παρὰ Μάτσα, Ἀθηνᾶς ΙΑ΄ 271 ἑ.) οἱ φορεῖς, ἐφ' ὅσον ὅλως ἦσαν ἀληθεῖς Ἰταλοί, νοητέοι πιθανῶς ὡς μικρέμποροί τινες καὶ ἴσως ***ἀπελεύθεροι*** (π. χ. πιθανῶς ὁ Β 34 Κόϊντος Βραίτιος Διονύσιος) ἐκ τῶν ἀφθόνων τότ' ἐν Ἑλλάδι (Hatzfeld: Mél. Holleaux 93 - 98) περὶ τῶν Ῥωμαίων μικρεμπόρων Poland 317. Ἐκ τούτων οἱ μὲν ***Σεπτόμιοι*** τῆς συγχρόνου ἐπιγραφῆς ἀριθ. 6 τὸ πρῶτον ἐνταῦθα ἀπαντῶσιν ἐν Ἑλλάδι (διότι οἱ τῶν ΙΑ ΙΙΙ[1], 1056 καὶ 1186 κατὰ δύο αἰῶνας ὕστεροι), οὐδ' ἐν Ῥώμῃ δὲ διακρίνεται τὸ γένος πρὸ τοῦ Πομπηΐου· οἱ δὲ ***Σέξτιοι*** (Α 10 Λυσίας Σ.) ἀπαντῶσιν ἐν Δήλῳ ἤδη κατὰ τὸ β΄ ἥμισυ τοῦ Β΄ αἰῶνος π. Χ. ὡς καὶ οἱ ***Κορνήλιοι*** (Β 13, ἐνταῦθα ὅμως εὐοητότεροι μετὰ καὶ Σύλλαν)· τῶν δὲ ***Κοσσουτίων*** Α 25 ὁ ἀρχιτέκτων, ὡς γνωστόν, ἀπὸ τοῦ 170 ἤδη π. Χ. ἐν Ἀθήναις, ἐνῷ οἱ γλύπται ἐν αὐτοκρατορικοῖς χρόνοις. ***Ποντίδιον*** ἢ ***Βραίτιον*** (Β 33 - 34) οὐδένα εὑρίσκομεν ἄλλον.

Οὐδόλως ἐκπλήττουσιν ἐν χρόνοις τοιούτοις τὰ δωρίζοντα ὀνόματα (ὧν τὰ πλεῖστα φυσικὰ βοιωτικά): Συρίνα 5, Παρθένα 15, Θεοφάντια 18, Σωσίλα 20, Λαμέδων 43, Φιλήτα Β 5, Θηβαγένης Β 8, Σωτηρίχα Β 9 καὶ 20, Εὐτύχα Β 22, Καλλιτύχα Β 29, ἢ τὰ μακεδονικὰ Φιλώτας Α 4 καὶ Βερενίκη Β 6, εἰκὼν τῆς

[1] Τοῦ ἐμπορικοῦ τῶν Αἰγυπτίων ναυτικοῦ εἰκὼν χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ὑπερμεγέθης π. Λουκ. (πλοῖον ἢ εὐχαὶ 5) σιταγωγὸς ὁλκὰς ***Ἶσις***, ἡ ἐξ Αἰγύπτου εἰς Ἰταλίαν πλέουσα (μὲ τὴν ἐπώνυμον θεὸν Ἶσιν «ἑκατέρωθεν τῆς πρῴρας», ἣν ἐπιδεικνύει τοῖς ἐν Πειραιεῖ ἐπισκέπταις ὁ Αἰγύπτιος ναυπηγός.

[2] Πιθανῶς καὶ τοῦ λατρευτικοῦ ἐν γένει προσωπικοῦ μέρος τοὐλάχιστον θὰ ἦτο ἐξ Αἰγυπτίων ἀποκλειστικῶς· πρβλ. τὸν ἐν Πριήνῃ Inschr. 195, 21 «***Αἰγύπτιον***, τὸν συντελέσοντα τὴν θυσίαν» ἀποκλειομένου παντὸς ἄλλου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τότε συντήξεως τῶν φύλων ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς ἰδίᾳ πόλεσι (πρβλ. τοὺς μικροὺς ***Χαριδάμους*** τοῦ Γυμνοῦ ΑΕ 1892, 155, 44).

Τῶν ἄλλων ὀνομάτων (κυκλουμένων τῶν πλείστων [1] κατὰ τοὺς ὑστέρους τούτους χρόνους καὶ ἀναξίων ἰδιαιτέρου λόγου) ἀξιοσημείωτος ἰδίᾳ (ἐν ἐπιγραφῇ νῦν πρῶτον ἀπαντῶν) ὁ ***Θεμίσων*** Α 19, ὄψιμος ἐπιβίωσις τοῦ γνωστοῦ «τυράννου» τῆς Ἐρετρίας Δημ. ΙΗ΄ 99 καὶ Αἰσχιν. Γ΄, 85 («ὅς ἡμῖν εἰρήνης οὔσης Ὠρωπὸν ἀφείλετο» τῷ 367).

Ὁ ***Πτολεμαῖος*** Β 16, ὡς καὶ ὁ Τ. Σεπτ. Πτολ. τῆς ἐπιγρ. ἀρ. 6, χαρακτηριστικόν, εἴπομεν ἐκεῖ.

Τὸ σπάνιον ***Γηρόστρατος*** Α 24 γνωστὸν ὡς ὄνομα στρατηγοῦ ἐν Μαγνησίᾳ τῷ Β΄ αἰῶνι π. Χ. IG IX², 1103, 8 καὶ 1108, 8.

Ἐκ τῶν γυναικείων ἐλάχιστα λείπουσιν ἐν τοῖς Att. Frauennamen τοῦ Bechtel (πλὴν τῶν Βοιωτικῶν, ἐννοεῖται)· ἀλλὰ καὶ ἀντὶ τῆς ***Φιλαινοῦς*** ἡμῶν Β 27 ἐκεῖ εὕρηται τὸ παράλληλον Φιλαινὶς· καὶ τὸ ἀνυποκόριστον ***Φιλαινέτη***· ἀντὶ τῆς ***Θεοπομπίδος*** ἡμῶν (Β 4) ἐκεῖ ***Θεοπόμπη***.

Μόνον ὡς πρός τινας ***τύπους*** τῶν ὀνομάτων ἡ μὲν ***ΣτράτΕα*** στ. 52 (παρὰ τὰ Αἰνείας 30, Ἡράκλεια Β 8 καὶ Στρατόκλεια Β 15) οὐδόλως ἐκπλήττει· διότι πλὴν τῶν γενικωτέρων ἀρχαιόθεν Αἰνέας, Μενεκράτεα κλπ. Meisterhaus³ σ. 40, ἐν αὐτῇ τῇ Ἐρετρίᾳ ἔχομεν ἄφθονα παράλληλα: ***Μεγάκλεα*** ΑΕ 1897, 163 ἀριθ. 26, ***Φανόκλεα*** αὐτ. 1899, 147, 32· καὶ ἐν Μουσ. Ἐρετρ. ἀρ. 87 ***Μαντίκλεα*** καὶ 372 ***Δαμόκλεα*** παρὰ τὴν 56 ***Πανταχλείην*** (= Blinkenberg 11). Περὶ τοῦ ***πολὺ ἀρχαιοτέρου*** τούτου ἐν Ἐρετρίᾳ σάλου πρβλ. Wilh. ΑΕ 1904, 93 (ἱερέα Ἡράοις, παρὰ τὰ Φανοκλείου, βασιλεῖα· πρόσθες ***Κλεο***νίκη ἀρ. Μουσ. 272 κ. ἄ. π. ἀπὸ ***Κλεο-*** καὶ Κλειονίκη ΑΕ 1902, 122 ἀριθ. 3· ἔτι δὲ ***ἀτέλειαν*** καὶ ***ἀτελέην*** εἰς τἀρχαιότερα ψηφίσματα).— Καὶ ἡ ἰδιορρυθμοτέρα ἐκφορά, μᾶλλον ἤδη προφορά, ΕἰσιγένΗα 7, ΠαντάκλΗα 8, ΦιλοκράτΗα Β 21, ΧαρίκλΗα Β 25 ἔχει ὡσαύτως καὶ ἐν Ἀττικῇ πιστωθῇ ἀπὸ τοῦ Α΄ π. Χ. αἰῶνος (Meisterh.³ 47 καὶ σημ. 306), ἀλλ᾽ ἐν Ἐρετρίᾳ ἤδη ἀπὸ τοῦ Γ΄ (Wilhelm εἰς ΑΕ 1892, 157, 50).

Τοὐναντίον ἀξιοπαρατήρητον ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις ἐπανέρχονται («ὀρθογραφικῶς, λογίως» βέβαια) αἱ εἰς ***-κλέους*** γενικαὶ (Α 2-4. 28. Β, 7) ἀντὶ τῶν ἐπικρατουσῶν ἐν Ἐρετρίᾳ ἀπὸ τῶν πρώτων μακεδονικῶν χρόνων εἰς ***-κλέου*** (πρβλ. τὴν ἑπομένην ἐπιγραφὴν καὶ ΑΕ 1895, 157 β 112 Ἀριστοκλέου,

[1] Ὀλίγα εἶναι τὰ ὅλως σπάνια· ***Εὐνομίας*** π. χ. (Β΄ 35) εὑρίσκομεν μόνον δύο (ἐν Ἀθήναις IG III². 1833 καὶ Θήρᾳ IG XII³, 1302 καὶ ***Στρατηγίδα*** (Β΄ 31) μόνην Μιλησίαν τινὰ IG III². 2793α. Ἀλλ᾽ ὁ ***Κάλλων*** π. χ. Α 45 εἶναι ἤδη ἐρετρικὸν CIG 2151 καὶ ΑΕ 1911. 15α 113. Ἡ ***Θεοπομπὶς*** Β 4 ἐνθυμίζει τὸν τιμώμενον ὑ[πὸ] τοῦ ψηφίσματος ΑΕ 1895. 158 Θεόπομπον ἐκεῖνον.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἀναξικλέου 133 β′ 46-7 Εὐκλέου· 137 β 1117 Στρατοκλέου κ. ἀ. π., ὧν δύο παραμένουσι καὶ ἐνταῦθα, ***ΘεοκλέοΥ*** καὶ ***ΕὐθυκλέοΥ*** Β 24-25) καὶ τῶν ὀλίγων καὶ παροδικῶν εἰς ***-κλεω*** (ΑΕ 1895, 131 σημ. εἰς 16).

Ὡσαύτως δὲ μόνον εἰς ὀρθογραφικὸν ζῆλον ἀποδοτέον προφανῶς καὶ τὸ ***Νικώι*** Β 35, ἥκιστα λείψανον τῶν ἀρχαίων ἐκείνων διαλεκτικῶν (ἰδίᾳ Κορίνθου Kühner-Blass I 454, ἀλλὰ καὶ Λακωνικῆς Νικώι SGDI4 504, Μεγάρων Ματρώι 303, Ἀρκεσώι 3049, Θήρας αὐτ. IV[1], 700, Μήλου IGA 415. 435 — καὶ σπανιώτατα ἰωνικῶν SGDI 5452 καὶ IV[2], 912)· καὶ ἐνταῦθα ἐφαρμόζεται τὸ τοῦ Hoffmann εἰς SGDI IV[3], 589 «ὅτε πλέον τὰ κατ᾽ ἔθος ὀρθογραφούμενα ***ηι*** καὶ ***ωι*** προεφέροντο ἁπλῶς ē καὶ ō, γράφουσιν ἤδη καὶ ***ωι*** κάποτε ἀντὶ τοῦ ἀρχῆθεν ἁπλοῦ ***ω...*** » (ἤδη ἀπὸ Γ′ αἰῶνος· Mayser σ. 134 ἑ.).

Ὡς πρὸς τοὺς χαρακτῆρας τῶν γραμμάτων καὶ τὴν χρονολόγησιν, ὀφείλει νὰ ὑπομνησθῇ ὅτι, ὅσον δήποτε ἀνώμαλα, χονδρόκοπα καὶ ὑστεροφανῆ, τὰ προκείμενα εἶναι σύγχρονα πρὸς τὰ τῆς ἐπιγραφῆς 6 (εἰκ. 22)· μόνον ἐκεῖνα μὲν εἶναι ***ἐπισημότερα*** καὶ ἐπιμελέστερα, τὰ δὲ ἡμέτερα λιτὰ καὶ ἀμελῆ, ὄχι ὑπὸ εἰδικοῦ χαράκτου πιθανῶς ἀλλ᾽ ὑπὸ πλειόνων καὶ αὐτουργῶν ἴσως τῆς ἐπὶ λίθου γραφῆς χαραχθέντα. Διὸ καταφανὴς εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῆς ἐπισεσυρμένης, εἴπομεν, γραφῆς τῶν χειρογράφων. Ἐὰν δὲ μάλιστα ὁ Φανίας τῶν ἀγγείων τῶν εἰκ. 14-15 σ. 140 εἶναι, ὡς πιθανώτατον, ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν ἱερέα τῆς ἐπιγραφῆς ἀρ. 1 εἰκ. 19, τότε καὶ τῆς τελευταίας ἀρχαιότερα πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὰ προκείμενα γράμματα, ἀφοῦ τἀγγεῖα ἐκεῖνα πιθανώτερον θἀνήκωσιν εἰς τὸ ***τέλος*** τοῦ βίου τοῦ ἱεροῦ. Ἀφοῦ δὲ λείπει ἀκόμη καὶ πᾶν ἴχνος τῶν γνωστῶν ἀποσυνθέσεων καὶ προεκτάσεων τῶν στοιχείων τῶν γραμμάτων (λΑ ἢ [Ξ |-| (|) κτλ.), ἡ ἡμετέρα ἐπιγραφή, ὅσον καὶ ἂν φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως χρόνων αὐτοκρατορικῶν (πρὸ πάντων διὰ τὰ σποράδην ω, ἂν καὶ τὸ σχῆμα τοῦτο ἤδη ἀπὸ Β′ αἰῶνος π. Χ. δέχεται ἐμφανιζόμενον, μάλιστα καὶ ἀπὸ τοῦ Γ′, ὁ Ditt. IG XI[1] 40 καὶ 39), θἀνήκῃ ἀκόμη εἰς ***τὸν Α′ π. Χ. αἰῶνα,*** καὶ δὴ καὶ μεσοῦντα ἀκόμη, ὡς θὰ ἐχρονολογεῖτο ***τὸ βραδύτατον*** ἡ ἐπιγραφὴ εἰκ. 22, ἂν ἦτο μόνη: καὶ εἶναι διδακτικὸς ἀκριβῶς ***ὁ συγχρονισμὸς οὕτω διαφόρων γραφῶν*** [1].

10) Τῆς αὐτῆς στήλης ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια, δεινῶς ἀποτετριμμένη ***(εἰκ. 27)***· τὰ γράμματα δυσδιάκριτα, τὰ πολλὰ μόλις δι᾽ ἀνθρακοκονίας ἀναγνώσιμα ἢ μαντεύσιμα.

[1] Δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ ***ἀντιγραφὴ μεταγενεστέρα*** τοῦ καταλόγου, διότι καὶ ἡ οὕτως ὁμοία πρὸς ***πρωτόγραφον*** ἐπιγρ. 8 δὲν διαφέρει κατὰ τὴν γραφήν· οὐδὲ ἱερεὺς Διονύσιος Φιλοκλέους ***πάππος καὶ ἔγγονος*** ἀνάγκη νὰ ἐπινοηθῇ. ἄλλως πρᾶγμα ὄχι ἀπίθανον: εἷς ἱερεὺς φαίνεται μᾶλλον ὁ ἐπώνυμος τῆς βραχείας πάντως (ἐλλείψει ἄλλων καταλόγων) λάμψεως τῆς ἰσιακῆς ἐν Ἐρετρίᾳ ναυαρχίας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Εικ. 27.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

῎Αρχ]οντ[ος Πολ]υτίμου γραμμ[ατεύ]οντος Δημ[ονίκου]
[ἐπιμηνιευόντων] Νικομαχ — — — Εὐρυππίδου — —
Ἀριστ[οκ]λέου Λ — — — νου — — Τιμαρχίδου — — —
— — — — — [ἀπεγράψαντο] ε[φηβο;]ι

α. η.

Φ]ανόδη[μος] Μενε[δή]μου
Πολυκράτης . . . νο --
Ὀ]νηρίδης Φίλωνος
Εὐφάνης Παντα[κ]λέου
Καλίστρατος Παραμόνου
Ἐπικράτης Δημοσθένου
Τι]μόνικος Δημάρχου
. . . οσις Παραμόνου
Δ]ήμιππος Εὐφήμου
Φανόδικος Φανο[δίκου]
Μνηρίβοτος Φιλοστράτου
Ξ]ενοπείθης Ἀριστάρχου
Τό]λλος Παραμόνου
Ἐπ]παμείνων Αἰσχύλου
Ἀ]ριστώνυμος Σωϊκίδου

Τηλειδῶν

Πολυμήδης Ἀριστωνύμου

Ξενιαδῶν

Λ]υσίμαχος Ἀπολήξιδος
Ἀλ]κίμαχος Ἀντιμάχου

ΑἰσίΑ — —

Τιμαρχίδης Τιμάρχου
Μελί[τ]ων Τιμάρχου
Πλουταρχίδης Τιμά[ρχου]
Ῥ . . . ος Τιμάρχου
Χαιροντίδης Ὀνη[ρ]ίδου
Δημότιμος Δημονίκου
Ἀριστείδης Ἀντιμάχου
Νίκ[α]ρ[χο]ς Ὀνησάνδρου
Ἀπολλώνιος Χαιριδήμου
Καλλικλῆς Ἀντιμάχου
Παράμονος Δημο[φῶ]ντος
Πολύξενος Φίλωνος
῎Αρχανδρος Ἀρχάνδρου
Ἀρχανδρίδης Μεγασ[θένου]

Φλιευθεν

Π]ιστόξενος Καλ[λιφή]μ[ου]
Ἀ[μ]είνων — — — —
Ἀριστέας — — — —
Φ]ιλο[κ]λῆς — — — —
. . . ήσων — — — —
Ἀρ[ισ]τοκλῆς Εὐαρ[χο]ντίδου
Φιλο]ξενίδης Εὐ[θυ]κρατίδου
— — — φάνης — — — —
῎Αλκιππος Εὐθύμου

Ῥαννεῦθεν

. ΛΛΚΙ . . . Σ Αἰσχύλου
Διοκλῆς Ἀριστωνύμου

῎Αρχοντος Αἰσχύλου γραμματεύοντος Θε[άγ]ου ἐπιμηνιευόντων
Σωκρίτου, Κλειτάρχου, Εὐθυππίδου, Ἡράκωντος, Πλουταρχίδου,
Φιλίππου, Ἀπολλοδώρου, Τ[ιμ]αν[δ]ρίδου ἔφηβοι ἀπεγράψαντο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Δισμαρόθεν

Κ]τηρίας [ ] Μεγαλί[ν]ου
Ἑ]ρμότιμος Ὀνησάνδρου
Βίοττος Διαίτωνος
Εὐ]νομίδης Νίκωνος
Ἐπίκτητος Πολυκλέους
Πολύστρατος Πολυξένου

Φλιεῦθεν

— — — δωρος Χαροπίνου
— — — φιλος Χαροπίνου
ρίδης Θεοτέλου
Θεοτέλου
ος Ἀριστονίκου
χος Φανίππου
τινο

Ζαρήκιοι

Φιλιστίδης Φιλοκρά[του]
Φι]λοκράτης Φιλιστίδου
Φ]ιλόστρατος Φιλοδήμου
Τιμωνίδης Ἀριστοδήμου
Εὐβουλίδης Φιλέου
Τιμοκράτης Φιλέου
Φιλέας Εὐβουλίδου
Βίοττος Δημοκρίτου
Κτηρικράτης Ξενοπείθου

Καρκινούσιοι

Ὠρωπόδωρος Κτήσωνος
Κτήσων Ὠρωποδώρου

Φαλλάριοι

— — — Τιμοκράτου

Ἐκ τῶν ἰχνῶν φαίνονται

Στίχ. Α 12 μᾶλλον ***Τιμόνικος*** ἢ ***Δη***.
» Α 16 » ***Μ***νηρίβοτος ἢ ***Ὀ***νηρ.
» Α 13 δὲν εἶναι οὔτε ***Κρεῦσις*** οὔτε ***Κραῦγις***. Διαφαίνονται ἀμυδρῶς ἀμφίβολα ΤΡΑΟ πρὸ τοῦ ΣΙΣ
» Β 5 ΑἰΣιΛ, ὄχι Αἰγιλ- οὐδὲ Ἀλιφ- οὐδὲ Ἀσ-
» Β 9 Ἀπατηλὰ μᾶλλον ἴχνη ***[Ῥῆσσ]ος***. Β 31 Ἀλκι[άδη]ς ἂν λείπῃ ἀρκτικόν· πρβλ. Ἀλκίαν Ἐρετριέα ΑΕ 1911 σίλλ.
Τὸ Α 5 δὲν φαίνονται ἐπιτρέποντα τὰ ἴχνη νἀναγνωσθῇ ΙΑΡΗΚ . . . οὐδὲ ΤΑΜΥΝ . . .

Πρόκεινται δύο ἐπάλληλοι ***ἀναγραφαὶ ἐφήβων*** κατὰ δήμους ἐπὶ δύο διαδοχικῶν ***ἀρχόντων*** τῆς Ἐρετρίας, προφανῶς ***οὐδεμίαν ἔχουσαι σχέσιν πρὸς τὸ Ἰσεῖον*** ἢ τοὺς Ἰσιακούς [1], ὑφ' ὧν ἄλλως ἀρπασθεῖσα καὶ περιεκόπη τὸ κάτω γεγραμμένον μέρος (ἂν μὴ τὸ ὅλον σκοπίμως ἀπετρίβη) ἵνα χρησιμεύσῃ εἰς

[1] Διὸ καὶ ἀσύγκριτοι πρὸς τὴν ἐν Pap. Ox. III 477 δήλωσιν ἐκείνην «τῷ *νεωκόρῳ τοῦ μεγάλου Σαράπιδος*, πρώην ἱερεῖ κλπ.» πατρός τινος «βουλομένου εἰσκρῖναι εἰς τοὺς.. *ἐφήβους* τὸν υἱόν». Ἄλλως δ' ἐν Ἑλλάδι ἱερεὺς ἢ ἱερόν, θεῶν μάλιστα ξένων, ἀδύνατον νὰ εἶχε σχέσιν πρὸς τὴν δοκιμασίαν ἐφήβων· ὡσαύτως ἀποκλείεται ἐκ τῶν προτέρων χρησιμοποίησις τῶν ἐφήβων τῆς Ἐρετρίας ἐν ταῖς τελεταῖς τῆς Ἴσιδος, οἷα ἐν τοῖς Ἐλευσινίοις ΙΑ ΙΙ 467. 470 ἢ τῶν παίδων ἐν ταῖς πομπαῖς τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐρετρίᾳ Ziehen: leg. sacr. II, 89 — ὡς οὐδὲ πρὸς τὸν ἐλευσινιακὸν τῶν μυστῶν «*ἅλαδε*» πρὸς λοῦσιν δρόμον· οὐδὲ ὅλως προς τὰ ἐλευσίνια φαίνεται σχετικὴ ἡ ἰσιακὴ λατρεία παρὰ τὴν ἔμμονον τοῦ Foucart γνώμην.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἀναγραφὴν τῶν ναυαρχησάντων ὄπισθεν· καὶ ἐκ τοῦ πρώτου βλέμματος φανερὸν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ πολὺ παλαιοτέρα πασῶν τῶν ἄλλων.

Εἶνε δὲ ὁ πρῶτος ***ἐπίσημος κατάλογος ἐφήβων*** ἐν Ἐρετρίᾳ μετὰ τὸν ΑΕ 1892, 136, 7 (= 1895, 144 III)· διότι ἀλλαχοῦ μόνον ἐν παρόδῳ καταλέγονται ἔφηβοι αὐτῆς, ἐν μέσῳ δηλ. γενικῶν καταλόγων πολιτῶν, π. χ. ΑΕ 1887, 83 (= 1895, 139) α´ 173 ἑ. ἢ ὀμνυόντων τήρησιν τῆς πρὸς Χαιρεφάνη συνθήκης ΑΕ 1869 ἀριθ. 404, 47 ἑ. ἢ συμβαλλομένων BCH 1878, 278,26 ἑ. = ΑΕ 1895, 146, 24 ἑ.

Ἀλλ' ἐνῷ ἐν τῷ ἑτέρῳ ἐκείνῳ καταλόγῳ οἱ ἔφηβοι ἀναγράφονται ὑπὸ μόνην ἐπώνυμον ἀρχὴν τοὺς ***πολεμάρχους*** (τρεῖς καὶ ἐκεῖ κατὰ Σταυρόπουλλον ΑΕ 1895, 145 σημ. 2), ἕπεται δὲ εἰς ἕκαστον χωριστὰ τὸ δημοτικόν, ἐνταῦθα ἀπογράφονται ὑπὸ τὸν συνήθη ἐπώνυμον ***ἄρχοντα*** καὶ τὸν γραμματέα τῆς πόλεως ἀλλ' ἅμα καὶ ὀκτὼ πρωτοφανεῖς ἐν Ἐρετρίᾳ ***ἐπιμηνιεύοντας*** (στ. 34-5) τεταγμένοι καθ' ὁμάδας συνδημοτῶν. Καὶ ***πολεμάρχους μὲν ἐπιμηνιεύοντας*** (οἷοι οἱ ἐν Δελφοῖς π. χ. Klio 1914, 288 ἀρ. 12) ἀδυνατοῦμεν νὰ δεχθῶμεν (***ὀκτὼ*** μάλιστα!), κυρίως ἐπειδὴ ἐπὶ βραχὺ μόνον θὰ διήρκεσεν ἡ ἐν Ἐρετρίᾳ πολεμαρχία καὶ δὴ ὡς ***μόνη*** ἐπώνυμος τριμελὴς ἀρχή, ἐφ' ὅσον δηλ. καὶ ἡ συμμετοχὴ τῆς πόλεως ταύτης εἰς τὸ ***κοινὸν τῶν Βοιωτῶν*** (308-304 π. Χ. Holleaux RE Gr. 1897, 173 ἑ.)· καὶ ὅτε δὲ βραδύτερον ἐπαναφαίνεται μὲ εἰδικώτερα προφανῶς καθήκοντα ***πολέμαρχος*** ἐν Ἐρετρίᾳ (ΑΕ 1869 ἀρ. 412 καὶ 1899, σ. 140 ἀρ. 5 τοῦ Β´ π. Χ. αἰῶνος, καὶ ***πολεμάρχιον*** μάλιστα ΑΕ 1911, 36 ἀριθ. 27), εἶναι προφανῶς ***εἷς*** μόνον — καὶ ὁπωσδήποτε οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ «ἐπιμηνιεύων» ἐνταῦθα πολέμαρχος.

Ἀλλ' οὐδὲ ***γυμνασιάρχαι «ἐπιμήνιοι»*** πάλιν (τοσοῦτοι ἄλλως) φαίνεται εὔλογον ὅτι θἀνεγράφοντο, παρὰ τῷ ἐπωνύμῳ μάλιστα [1] καὶ ἐν χρόνοις τοιούτοις· μόνον πολὺ βραδύτερον γνωστὸν ὄντως ὅτι ἐγυμνασιάρχουν διὰ τὸ δαπανηρὸν τῆς λειτουργίας καὶ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ μῆνα καὶ δεκαπενθήμερον (ΙΑ III, 1096) ἐνίοτε, οὕτω δὲ καὶ ἐν Χαλκίδι παρεδόθησαν ἡμῖν ἐκ ῥωμαϊκῶν χρόνων Ἀθηνᾶ ΙΑ´, 271, 9 ***καταμήνιοι*** γυγνασιάρχαι. Καὶ ὅλως δὲ ἡ ἄχρους αὐτῶν ἐπωνυμία ὡς ***«ἐπιμηνιευόντων»*** θὰ ἦτο δυσερμήνευτος. — ***Ἐπιμηνίους*** ἀρχὴν ***ἱερατικῆς*** φύσεως ἰδιαιτέραν γνωρίζομεν διαδεδομένην ἀπὸ τῶν μακεδονικῶν χρόνων ἀνὰ τὰς νήσους καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας, καθισταμένην μὲν ἐνιαυσίως, ἀλλ' ὠνομασμένην ἐκ τῶν μηνιαίων ἑορτῶν (ἰδὲ Poland 389 ἑ.)· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν Ἐρετρίᾳ δὲν ἔλειπον ἑορταὶ μηνιαῖαι (AJA XI, 188· πρβλ. ***Νουμηνιαστὰς*** ὑστέρους ἐν Χαλκίδι ΑΕ 1902, 118 ἀρ. 34), θὰ ὑπώπτευέ τις μὴ τυχὸν ***ἐπιμήνιοι*** καὶ ἐν Ἐρε-

[1] Ὡς οὐδὲ ***σωφρονισταί*** τινες, ἄλλως τε καὶ φύσει ἀσυμβίβαστος πρὸς ***μηνιαίαν*** ὑπηρεσίαν ἀρχὴ ἐπὶ τῶν ***ἐφήβων***.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τρίᾳ εἶναι αὐτοὶ οἱ βραδύτερον κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις ἴσως ***ἱεροποιοὶ ἐπικληθέντες***.(ἐν ἱερῷ νόμῳ ἐκ Ταμυνῶν ΑΕ 1892, 163, ἐκδεδομένῳ τελειότερον Ost. Jh. 1905, 7 = Ziehen. Leg. Sacr. II 89)· τότε δὲ ἡ ἡμετέρα ἀναγραφὴ θὰ εἶχε σκοπὸν ὅμοιον πρὸς τὸν κελευόμενον ἐν τῷ βραδυτέρῳ, ἔστω, ἱερῷ νόμῳ τῆς Αἰγιάλης ΑΕ 1907, 188, 6 «***πομπευέτωσαν*** δὲ τὸν βοῦν... καὶ ὁ γυμνασίαρχος ***καὶ οἱ ἔφηβοι*** καὶ οἱ νεώτεροι» ἢ πρὸς τὴν ἐν αὐτῇ τῇ Ἐρετρίᾳ σύγχρονον περίπου ταύτην, ὑποχρέωσιν ***καὶ τῶν μαθητῶν*** νὰ συμπομπεύωσι τῷ Ἀσκληπιῷ ἐν ἐπιγρ. ἐκ Ταμυνῶν Ziehen: leg. sacr. II, 89 = Ziebart: gr. Schulw., 125, 26 «ὅπως δὲ εἰδῶσιν οἱ ***ἱεροποιοὶ*** (ἀπόντας καὶ παρόντας παῖδας κατὰ Ziebart) ἀπογράψαι τὰ ὀνόματα... ἐν λευκώματι τοὺς ***ἐ[πιμηνιευοντας» ;;***].

Ἀλλ᾿ ἂν καὶ πιθανώτατον φαίνεται νἀπεγράφετο ***καὶ*** πρὸς ***ἱεροὺς*** σκοποὺς ἡ ἐρετρικὴ νεότης, ἀφοῦ θἀπετέλει τὸν ὡραιότατον κόσμον τῶν πομπῶν (ὡς πιθανὸν ἐπίσης νὰ εἶχον ἅμα καὶ ἑορταστικὸν σκοπὸν καὶ οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι ΑΕ 1887 καὶ 1911 ὑπὸ Τσούντα καὶ Κουρουνιώτου ἐκδεδομένοι πολιτῶν κατάλογοι· πρβλ. τὴν περίφημον ἐν τῷ ἱερῷ ποτε τῆς Ἀμαρυνθίας κατὰ Στράβωνα σ. 448 στήλην, «ἐν ᾗ γέγραπται τρισχιλίοις μὲν ὁπλίταις, χιλίοις δὲ ἱππεῦσι κλπ. ποιειν τὴν πομπήν»), θὰ προσεδόκα τις ὅμως κάπου νἀπήντα καὶ ἀλλαχοῦ ἡ ***εἰδικὴ*** τότε αὕτη ***ἐπιμηνίων*** ἀρχή, εἴτ᾿ ἐν ἐπιγραφαῖς πρὸς ἑορτὰς σχετικαῖς (π. χ. ΑΕ 1902, 98, ἔνθα ὅμως ***δήμαρχοι*** οἱ διακοσμουντες τὴν πομπήν, ***ἐπιστάται δε τῶν ἱερῶν*** οἱ κρίνοντες τὰ ἱερεῖα) εἴτ᾿ ἐν ἄλλαις μνείαις ἐφήβων (οἷαι καὶ AJA 1896, 173 ἑ. καὶ 188 II).

Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παρὰ τῷ ἄρχοντι συναναγραφὴν τὸ ἁπλούστατον εἶναι ὡς ***ἐπιμηνιεύοντας*** νὰ ἐκλάβωμεν αυτοὺς τοὺς πασιγνώστους ***προβούλους*** τῆς Ἐρετρίας, τμῆμα δηλ. ἀκριβέστερον αὐτῶν (οκταμελὲς εδῶ, ***διμελες*** μετ᾿ ολίγα ἔτη ΑΕ 1892, 127 τέλ. παραδόξως), ἐναλλασσόμενον κατὰ μῆνα ὡς διαρκῆ τοῦ ὅλου ἀντιπροσωπείαν, ***πρυτανεύοντας*** [1] λοιπόν τινας κατὰ τὰ τμήματα τῆς αθηναϊκῆς βουλῆς, ἴσως ***προσωρινῶς*** ποτε κατασταθέντας ***ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο*** καὶ ἐδῶ (πρβλ. κατωτ. σ. 178) ἢ και ἀνέκαθεν μὲν καθεστῶτας ἀλλὰ τυχαίως οὐδαμόθεν ἄλλοθεν παραδοθέντας. ***Ἄρχοντας*** ἅμα Ἐρετρίας και ***προβούλους*** ἰδὲ και ἐπιγρ. Πάρου IGXII[5], add. 128 (τοῦ Β′ αἰ. = JHS 1890, 260), ***προβούλους*** δὲ ὀρθῶς νοεῖ και ΑΕ 1887, 80 εἰς στίχ. 28 ὁ Τσούντας.

[1] Πρβλ. νῦν Hermann - Swoboda: gr. Staatsalt. III, 130 περὶ ***ἐπιμηνίων προβούλων*** καὶ ἐν Ὀδησσῷ, Σμύρνῃ (***ἐπιμήνιοι τῆς Βουλῆς*** CIG 3137), Λαμψάκῳ καὶ γενικῶς περὶ τοῦ σκοπου τοῦ χρονικοῦ περιορισμου. Ὡσαύτως σελ. 146 περὶ Καρύστου 174 σημ. 1. Πρόδηλον ὅτι θὰ εἶχον καὶ ἐκτελεστικήν τινα ἐξουσίαν, αιτ τῶν ***ἁπανταχοῦ*** «προβούλων» συνδιοικούντων τὰ τῶν πόλεων κατὰ Br. Keil: gr. Staatsalt. 393 καὶ ὄχι μόνον ἐν Ἀθήναις. Καὶ περὶ τοῦ γυμνασίου φροντίδα λοιπὸν ὀρθῶς αποδίδει αὐτοῖς ὁ Wilh. εἰς ΑΕ 1892, 160 στίχ. 9 συμπληρῶν ***προβούλους***, ἀλλα δυνατὸν νῦν καὶ ***ἐπιμηνίους***.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ὁπωσδήποτε τὴν ἐφηβείαν ἔχομεν καὶ ἐν Ἐρετρίᾳ ὡς ***θεσμὸν πολιτειακόν,*** ἀξιουμένην τακτικῶν ἀναγραφῶν ἐν καταλόγοις ἐπισήμοις, μόνον δὲ ὄχι στρατιωτικοῦ προφανῶς ἐνταῦθα τοὐλάχιστον χαρακτῆρος (ὃν δέχεται περὶ τῆς ΑΕ 1895, 145 ΙΙΙ ὡς αὐτόδηλον ὁ Swoboda διὰ τοὺς πολεμάρχους καὶ τοὺς ὁμοίους Βοιωτ. FικατιFέτιας κλπ.) οὐδὲ ὑποχρεωτικήν, φαίνεται, ἀφοῦ ***καὶ ἀδελφοὶ*** συναναγράφονται Α44-5, Β6-9 (τέσσαρες ὅλοι, φαίνεται), Β41-2 [1]· διότι καὶ ἐκ τῆς χαλαρότητος ταύτης περὶ τὴν ἡλικίαν τῶν (ἐγκρινομένων καὶ) ἀπογραφομένων καὶ ἐκ τοῦ ὀλιγαρίθμου τῶν ἐφήβων τινῶν δήμων (ἑνὸς μόνου ***Τηλειδῶν*** καὶ ἀνὰ δύο μόνων ***Ῥαννεῦθεν, Ξενιαδῶν*** καὶ ***Καρκινουσίων***) δυνάμεθα (ὡς ὁ Köhler ΑΜ 1880, 333 περὶ τῆς ἀθηναϊκῆς ἐφηβείας) νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ***καὶ προαιρετικὴ*** ἤδη ἦτο (ἄδηλον ἂν μονοετὴς [2] ἢ διετὴς) ἡ θητεία ἐν τῇ ἐρετρικῇ ἐφηβείᾳ· μᾶλλον ἴσως ἦτο ἤδη ἁβρά τις ἀγωγή, «ἀριστοκρατική» πως, εἰς ἣν συνέρρεεν ἡ εὐγενὴς (ὡς ***ἐκ τῶν ὀνομάτων*** ἀμέσως σαφὲς) καὶ ἐν γένει εὔπορος νεότης καὶ ἀναγραφομένη κατ᾽ ἔτος ἠσκεῖτο ἐπιδεικτικῶς μᾶλλον παρὰ σοβαρῶς ἐπιπόνως, ἀλλὰ καὶ συνήβα τερπνῶς, ὅπως περίπου σήμερον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν συρρέει εἰς τὰ «***σώματα προσκόπων***» τοῦ συρμοῦ ἡ νεωτέρα ὀλίγον ἡλικία τῶν πόλεων καὶ σωμασκεῖ ὑπὸ πειθαρχίαν μᾶλλον ἢ ἧττον αὐστηράν, ἐνίοτε μόνον διότι τὸ αὐτὸ «συμβαίνει καὶ ἐν Λονδίνῳ» (ὡς τότ᾽ ἐν Ἀθήναις).

Ἀλλ᾽ ἀξιοσημείωτος εἶναι ἰδίᾳ ἐν Ἐρετρίᾳ μείζων τις ***ἐπιβολὴ τῆς ἐφηβείας*** ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ, ἣν διαβλέπομεν κυρίως ἐκ τῶν ἐν ἀρχῇ (σ. 173) μνημονευθεισῶν ἐπιγραφῶν, ἔνθα καὶ οἱ ἔφηβοι ὀμνύουσι [3] τήρησιν συνθήκης τῆς πόλεως ἢ συνεισφέρουσι καὶ αὐτοὶ ὡς οἱ ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν πανηγυρικῶν ἀναγραφῶν ἐν δημοσίαις στήλαις (ἐν τῷ γυμνασίῳ ἢ τῷ ναῷ ἴσως τοῦ Ἀπόλλωνος ἱδρυμέναις), ὁμοίων πρὸς τὰς τῶν ὁπλιτῶν - ψιλῶν - κλπ. ΑΕ 1897, 143 ἑ., κατ᾽ ἄρχοντας καὶ παράρχοντας καὶ ***δήμους.***

Καὶ τῶν ***δήμων*** τῆς Ἐρετρίας ἔχομεν ἐνταῦθα ἀληθῆ σύνταξιν ἤδη, ἐάν τις κρίνῃ ἐκ τοῦ τρόπου ἤδη τῆς ἐν ἐπικεφαλίδι ἀναγραφῆς ἑκάστου αὐτῶν ὑπὲρ τὴν

[1] Τὴν καταπληκτικὴν ἐμφάνισιν πατρὸς ἅμα καὶ υἱοῦ ὡς συνεφήβων ἐκ πρώτης ὄψεως ἐν Β37-8 (Φιλιστίδης Φιλοκράτου καὶ Φιλοκράτης Φιλιστίδου), Β41 καὶ 43 (Εὐβουλίδης Φιλέου καὶ Φιλέας Εὐβουλίδου) καὶ 47-8 (Ὠρωπόδωρος Κτήσωνος καὶ Κτήσων Ὠρωποδώρου) ἀδυνατοῦντες νὰ πιστεύσωμεν, ὡς ἐκφυλισμὸν τοῦ θεσμοῦ ὑπερβαίνοντα πᾶν ὅριον πιθανοῦ, θεωροῦμεν τούτους ἀνὰ δύο ***ἀνεψιούς,*** πρώτους δηλ. ἐξαδέλφους, χιαστὶ φέροντας τὰ ὀνόματα τῶν θείων (καὶ τὸν ἕτερον ἑκάστοτε ἀντιστρόφως τὸ παππῷον), εἰ καὶ τὸ φαινόμενον πάντοτε μένει πολὺ περίεργον ἐπὶ τριῶν συγχρόνως οἰκογενειῶν ἐνταῦθα.

[2] Ὅτι οἱ ἐν στ. 58 τῆς συνθήκης Χαιρεφάνους ***πυρριχισταὶ*** ἦσαν οἱ ἔφηβοι τοῦ β' ἔτους (inscr. jurid. 1563) εὐφυὴς μὲν εἰκασία, ἀλλ᾽ ἀβεβαία.

[3] Βέβαια ὡς ἡ αὔριον μέλλουσα νὰ διευθύνῃ τὰ τῆς πόλεως ἡλικία· διὸ καὶ ***ἐπιβάλλεται*** ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων CIA IV[1], 27α, 32 «ὀμόσαι Χαλκιδέων ***τοὺς ἡβῶντας ἅπαντας***» (Dareste - Hauss. Inscr. Jurid. εἰς τὸ χωρίον τοῦτο).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

σχετικὴν ὁμάδα ἐφήβων ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ γνωστὰ περὶ τὸ 340 δικαιώματα τῶν αὐτόθι δημάρχων, ἵνα καὶ τὴν πομπὴν εὐθετῶσι τῶν Ἀρτεμισίων καὶ τὸν ἀγῶνα καθιστῶσι καὶ ἐπιβολὰς ἐπιβάλλωσιν (ΑΕ 1902, 98, 23 ἑ. 34 ἑ. καὶ περὶ τῆς χρονολογίας Wilhelm αὐτ. 1904, 93 ἑ.) — ἂν καὶ λείπει μέχρι τοῦδε οἱονδήποτε ψήφισμα ἐρετρικοῦ δήμου [1]. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀναγραφῆς φαίνεται ὁ ***νεώτερος*** (πρβλ. τὴν ἔτι ὑστέραν μεγάλην ἀναγραφὴν κατὰ δήμους ***Βουδιόθεν*** κλπ. ΑΕ 1887, 83 ἑ. = 1895, 131 ἑ. καὶ 1911, 22, ἀρ. 6 καὶ Κουρουν. αὐτ.) κατ᾽ ἀντίθεσιν πρὸς τὸν εἰρημένον (σ. 173, 11), τὸν παραθέτοντα δηλ. τὸ δημοτικὸν ***παρὰ πᾶν ὄνομα,*** καὶ τὸν μεικτὸν τῆς Δ΄ πλευρᾶς τῆς μεγάλης ἀναγραφῆς ΑΕ 1887, 95 = 1895, 143 Δ΄· ἐνθυμίζει δὲ τὰς ***ἀττικὰς*** ἀναγραφάς, οἷα καὶ ἡ τῶν ***ἐφήβων*** τῆς Κεκροπίδος, ὁμοίως ἀθρόων ὑπὸ τοὺς δήμους αὐτῶν κατὰ δύο καὶ ἐκεῖ στοίχους BCH 1889, 253 ἑ., — ὡς δὴ καὶ ὁ ὅλος ***θεσμὸς τῶν δήμων*** ἐξ Ἀθηνῶν θὰ εἰσήχθη καὶ εἰς Ἐρέτριαν (Schöffer π. Pauly - W. R E. V, 129) [2].

Ἔχομεν δὲ ἀναγεγραμμένα ἐνταῦθα ὀνόματα ἐκ τῶν δήμων τῆς Ἐρετρίας ἐπὶ μὲν Πολ]υτίμου ἄρχοντος τὰ ***Τηλειδῶν, Ξενιαδῶν,*** ΑἰσιΛ(; καὶ ἄλλου ἐφθαρμένου ἐν Α5), ***Φλιεῦθεν*** καὶ ***Ῥαννεῦθεν,*** ἐπὶ δὲ Αἰσχύλου ***Δισμαρόθεν, Φλιεῦθεν*** πάλιν, ***Ζαρήκιοι*** καὶ ***Φαλλάριοι.*** Ἐκ τούτων ἀναγνωρίζονται μὲν καὶ ταυτίζονται πρὸς γνωστοὺς ἐκ προγενεστέρων ἀναγραφῶν (ἰδὲ Κουρουνιώτην ΑΕ 1911, 25) οἱ ***Τηλεῖδαι*** (= ***Τη*** ἢ ***ἐκ Τη*** πρότερον), ***Φλιεῦθεν*** (= ***Φλι*** ἢ ***Φλιεῦ***) καὶ ***Διομαρόθεν*** [3] (τέως ***Δι - Δισ - Δισμ***), ὡς καὶ οἱ ***Ζαρήκιοι*** πρὸς τὸν ***Ζαρη*** (καὶ ***Ζαρηκόθεν*** ἅπαξ· ΑΕ 1895, 149)· ὁ τελευταῖος πιστοῖ ὁριστικῶς καὶ παρὰ Πλουτ. Φωκ. ιγ΄ ὡς ὄνομα καὶ τοῦ δήμου τὸν ***Ζάρηκα*** (κατὰ τὴν ἐκεῖ εἰκασίαν τοῦ Σταυροπούλλου παρὰ τὰς δυσκολίας τοῦ Geyer ὑπὲρ τοῦ ΖάρηΤΡα ἐν Topogr. 74). Νέοι δὲ ὅλως προστίθενται οἱ ***Ξενιάδαι, ΑἰσιΑ;, Ῥαννεῦθεν*** καὶ ***Καρκινούοιοι.***

Καὶ οἱ μὲν ***Τηλεῖδαι*** ἐνθυμίζουσι τὰ κύρια ***Τηλέας*** ΑΕ 1887, 87 (=1595, 133)ᵃ 62 καὶ Τηλείδης ΑΕ 1911, 23ᵃ 33 (ἴσως ἐξ ἀρχικοῦ ***Τηλεφάνους***)· ἀλλ᾽ ὁ ἀγγειογράφος ***Ταλείδης*** παραμένει σκοτεινὸς καὶ «ξενότροπος» ὡς παρὰ Kretschmer Vaseninschr. 74.

Ὁ δὲ ***Φλιεὺς*** νοεῖται (ἐν παραβολῇ πρὸς τὰ ὡσαύτως ἰωνικὰ ***Δονακεὺς*** SGDI 5492, 30. 59. 95, ***Κεγχρεὺς*** 5690ᵃ 7 καὶ 11, ***Πρινεὺς*** 5690ᵃ 20 κ. ἄ.) ὡς

Καὶ βραδύτερον ἀπαντῶσιν οἱ δήμαρχοι ὡς ἀρχὴ καθεστῶσα καὶ ὁρκίζουσα π. χ. τοὺς πολίτας Öst - Jh. 1905, 7. Ἐν ΑΕ 1899 141 ἆρά γε ἀγωνοθετοῦσι τὰ Ταμύνεια; καὶ ἆρά γε ***δήμαρχος*** ὁ ταῦτα ἀγωνοθετῶν ΑΕ 1869, 412, 2 Βούλαρχος κατὰ τὰ ΑΕ 1902, 98, 26 «***τὸν ἀγῶνα τιθέντων*** κλπ. ***οἱ δήμαρχοι***;»

[2] Ἐνταῦθα μάλιστα καὶ ***χῶροι*** κατ᾽ ἀρχὰς ἐλέγοντο, ὄχι δῆμοι, πρβλ. Wilh. ΑΕ 1904, 90 — οὐδὲ ***κῶμαι*** ἴσως ποτέ, ὑφ᾽ ὃ ὄνομα καταλέγει αὐτοὺς ὁ Geyer· Topogr. u. Gesch. d. Ins. Euböa 73 ἑ.

[3] ***Διομαρο***· συμπληρωτέον νῦν ἀσφαλῶς καὶ ἐν τῇ πρὸς Χαιρεφάνη συνθήκῃ ΑΕ 1869 ἀρ. 404 γ΄ 15.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἕτερος τύπος τοῦ ***Φλειοῦς,*** μεταπτωτικῶς διάφορος μόνον, ἐκ θέμ. √φλει — √φλι σημαίνοντος ***εὔχυμον, χλοερὸν εἶναι·*** πρβλ. φλέως — φλόος, φλίω — φλιδάω καὶ παρ' Ἡσυχ. καὶ ἐν ἐπιγρ. Ἐφέσου ***Διονύσου Φλέως*** SGDI 5605 (ἐξ ὀνομαστ. «***Φλεύς:*** ὁ Διόνυσος ἐν Χίῳ» Μ. Ἐτυμ.) καὶ πάλιν Πριήνης Inschr. ἀρ. 174 Διον. ***Φλέου,*** οὐ βεβαίως ἐπώνυμον εἶναι καὶ τὸ παραδιδόμενον [1] ***Φλίον*** ἀκρωτήριον Χίου. Τὸ ὄνομα λοιπὸν περιεκτικὸν ὡς τόσοι καὶ τόσοι δῆμοι, πιθανῶς ὅμως ἐν συναφείᾳ καὶ πρὸς ***Διόνυσον Φλίον*** ἢ ***Φλ(ι)έα*** (τὸν πάσης δὴ γηΐνης ἰκμάδος θεόν): πρβλ. περὶ τῶν ἐκ φυτῶν τοπωνυμιῶν ἐν γένει ὡς μυθολογικῶν ἅμα τὸ ἀρχαῖον πλειστάκις Gruppe: Myth. 2, 744 καὶ 748.

Πιθανῶς ὅμοιόν τι ὑπόκειται καὶ ἐν τῷ ***Ῥαννεῦθεν.*** Ἂν καὶ φθογγολογικῶς ἀδύνατον νὰ προῆλθεν ἔκ τινος ***Ῥαμν-*** ἢ ***Ῥαδαμν-,*** ἡ δίπλωσις ὅμως θὰ ἦτο νοητὴ καὶ δι' ὑποκορισμὸν ὡς τὰ γνωστὰ Ἀννικῶ, Μενέκκας, Μέννις κλπ. Ἰδὲ Hoffm. SGDI IV², 924· ἢ ἴσως ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν ***Ῥασ*** ΑΕ 1897, 144, 8 [2];

Οἱ ***Καρκινούσιοι*** σαφεῖς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὁ ***Δίσμαρος*** (ή-; φυτόν τι;) οὐδὲ ὁ ***ΑἰσίΛ;*** (***-θεν;*** πρβλ.—«τὰ ἐν ***Αἰσίλῃ*** χωρία» Τήνου SGDI 5492, 56—ἢ ***ΑἰσίΜ;***)

Τὰ δὲ ***Φάλλαρα*** τέλος, ὁμόρριζα προφ. καὶ ταυτόσημα ὄχι μόνον πρὸς τὸ ἀττικὸν ***Φάληρον,*** ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ὁμώνυμον ἐπίνειον τῆς Λαμίας (ὅ παρὰ Λυκόφρονι Ἀλεξ. 1147 καὶ ***ἀκτὴ Φαλωριάς,*** ἐπὶ τὸ σεμνοστομώτερον κατὰ Holtzinger αὐτ.) δύνανται νῦν νὰποκατασταθῶσι θαρρούντως καὶ παρ' Ἡσυχίῳ πρῶτον μὲν ἀντὶ τοῦ «***Φάλλα:*** ἄκρα τῆς Εὐβοίας», ἔπειτα καὶ ἀντὶ τῆς οὕτως εὐκολοθεραπεύτου παρὰ τῷ αὐτῷ ***Φαλάκρας:*** ἄκρας τῆς Εὐβ.», ἣν κατ' ἀναλογίαν πρὸς ἄλλας Φαλάκρας καὶ ὁ Dindorf ἐν θησ. λ. καὶ ὁ M. Schmidt εἰς Ἡσύχ. ***Φάλλα: ἄκρα*** κλ. προτείνουσι καὶ ὁ Geyer ἀποδέχεται Topogr. 3 σημ. 4 ὡς μόνην ὑγιῶς ἔχουσαν. Προφανῶς ὁ Ἡσύχιος ἔγραψεν ἁπλῶς «***ΦΑΛΛΑΡΑ ΑΚΡΑ*** τῆς Εὐβοίας», οἱ δὲ μετ' αὐτὸν ἀντιγραφεῖς ἢ συνέφυραν εἰς ***Φαλ[λ]άκρα: ἄκρα*** τ. Εὐβ. ἢ τἀνάπαλιν συνέτεμον ὡς διττογραφίαν νομίσαντες εἰς ***Φάλλα: ἄκρα*** τ. Εὐ.

Περὶ ***τοποθετήσεως*** τῶν ἡμετέρων δήμων — πλὴν τοῦ σῳζομένου μέχρι σήμερον ὀνόμ. Ζάρηκος (Σταυρόπ. ἔ. ἀ.) — ἀπαγορεύει καὶ σκέψιν ἁπλῆν ἡ ἀνεπάρκεια τῶν τοπογραφικῶν δεδομένων· μόνον δὲ γενικώτατα ἴσως ***πρὸς Νότον*** πρέπει νὰ ἔκειτο ἡ νέα συστὰς αὕτη δήμων διὰ τὸν ἐν αὐτοῖς Ζάρηκα.

Ὡς πρὸς τὴν ***χρονολογίαν*** σαφὲς ἐκ τῆς γραφῆς ὅτι ὀλίγον μόνον ***νεωτέρα*** θὰ εἶναι τῆς ὑπὸ πολεμάρχους ἀναγραφῆς ἐκείνης ἡ παροῦσα, ἀφοῦ ἀσφαλῶς

[1] Ἀγαθήμ. γεωγρ. ὑποτυπ. 4, 18 = Geogr. gr. min. II σ. 480· ἐνισχύεται ἤδη τὸ ὄνομα ἀνθ' οὗ ὁ C. Müller αὐτ. ἤκαζε ***Ποσ]ειδιον*** ἢ ***Φαιόν.***

[2] Ἀξιοσημείωτον ὅτι καὶ ***Ἐφεσεὺς*** ἐσχηματίσθη (παρὰ τὸ Ἐφέσιος) ἵνα δηλώσῃ τὸν φυλέτην· SGDI 5589, 10 Hoffmann.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

νεωτέρα καταφαίνεται δι᾽ ἀντιβολῆς καὶ τοῦ περὶ τὸ 300 προξενικοῦ εἰς Γλαύκιππον ψηφίσματος «Δαμασίας Φανοκλείου εἶπε» κλπ. ἐν ΑΕ 1892, 120 — καὶ τῆς πρὸς Χαιρεφάνη μάλιστα συνθήκης — ἀλλὰ πάντοτε ἐκ του ἀρχομένου Γ´ αἰῶνος [1]. πιθανῶς μάλιστα δύναται καὶ ἀκριβέστερον νὰ ἀναχθῇ διὰ τὸ ἄρτιον καὶ εὔτακτον τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐφηβείας εἰς αὐτὴν τὴν βραχεῖαν ἀπὸ τῶν Μακεδόνων ***αὐτονομίαν*** τῆς Ἐρετρίας καὶ τῆς ὅλης Εὐβοίας (274 - 271 π. Χ. Beloch III, 594. II 306 καὶ τελευταῖον Pomptow Philol. 1912, 98), ὅτε ἴσως καὶ οἱ ***ἐπιμηνιεύοντες*** κατεστάθησαν (ἢ ὠνομάσθησαν) ὡς τμῆμα τῆς βουλῆς μόνιμον κατὰ τοὺς ἀττικοὺς ***πρυτανεύοντας***· πρὸς τούτοις ἁρμόζει κάλλιστα καὶ τὸν ἄρχοντα ***Αἰσχύλον*** [2] (στ. 33) νὰ συνυπολάβωμεν ὡς αὐτὸν τὸν γνωστὸν τοῦ ***Μενεδήμου*** [3] ἐν Ἐρετρίᾳ ἀντίπαλον, εἰς οὗ τὰς «διαβολὰς» ἀπολογεῖται ὁ φιλόσοφος καὶ πολιτικὸς παρὰ Διογ. Λα. Β, 141 πρὸς τὸν Δημήτριον. Γνωστὸν δὲ ὅτι (ὡς ***πρόβουλος*** ἀκριβῶς) ὁ Μενέδημος διευθύνας ἢ συνδιευθύνας ἐπί τινα χρόνον τὰ τῆς Ἐρετρίας ἐκπίπτει τέλος καὶ ἀποθνήσκει μετὰ τὸ 278. Καὶ ὁ μὲν τύπος «οἱ πρόβουλοι καὶ οἱ στρατηγοὶ εἶπαν» ὁ πιστούμενος καὶ ἐπὶ Μενεδήμου (Διογ. Λα. αὐτ.) παραμένει, βλέπομεν, διαρκὴς ἐν τοῖς ἐρετρ. ψηφίσμασιν· ἀλλ᾽ ἴσως οἱ ἀντιστασιῶται αὐτοῦ Αἰσχύλος κλ. ἐπικρατήσαντες καθιέρωσαν τὸ ***ἐπιμηνιεύειν*** ἐπὶ ὀλίγον — κατὰ τὴν ἐφήμερον αὐτονομίαν. Καὶ ὁ ***Ἀριστόδημος*** δὲ ὁ ἐν Β 40 πατὴρ ἐφήβου δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος, οὗ «διαβάλλοντος προδιδόναι τὴν πόλιν ὑπεξῆλθεν ὁ Μενέδημος» (Διογ. Λα. Β´, 142).

Τῶν ἄλλων ὀνομάτων ὁ μὲν στ. 34 ἐπιμηνιεύων ***Κλείταρχος*** ἴσως εἶναι ἔγγονος τοῦ γνωστοῦ «τυράννου» τῆς Ἐρετρίας (Δημ. ΙΗ´, 71 Αἰσχίν: Κτησιφ. 103) καθ᾽ οὗ πολεμεῖ ὁ Φωκίων τῷ 341/0, ὁ δὲ συνάδελφός του ***Πλουταρχίδης*** [4] (στ. 34 — ἄλλος ὁμώνυμος καὶ Β 8) ἀναμιμνήσκει τοὐλάχιστον τὸν ἕτερον τῆς Ἐρετρίας τύραννον ***Πλούταρχον,*** ἂν καὶ ἀμφότερα τὰ ὀνομ. πολύχρηστα ἐν Ἐρετρίᾳ.

[1] Αἱ γεν. τῶν τριτοκλίτων εἰς *-ης* πλὴν μόνον τοῦ Α 41 Πολυκλέ*ους* λήγουσιν εἰς *-ου* ἤδη πᾶσαι (Παντακλέου και Δημοσθένου 9, Θεοτέλου 46 καὶ 47, Ξενοπείθου Β 45, Τιμοκράτου Β 50. Πρβλ. Κουρουν. ΑΕ 1911, 23 εἰς ἀρ. 6.

[2] Ἂν καὶ τὸ ὄνομα Αἰσχύλος συχνότατον ἐν Ἐρετρίᾳ. Πρβλ. τελευταῖον καὶ ΑΕ 1912, 240 καὶ 462, πιστούμενον καὶ ἐκ Δελφῶν, ὡς ἱερομνήμονα Ἐρετριέα.

[3] Δύσκολον ὅμως νὰ εἶναι ὁ φιλόσοφος ὁ πατὴρ τοῦ Α 6 Φανοδήμου· τὸ ὄνομα συχνότατον ἐν Ἐρετρίᾳ, ὥστε καὶ αὐτοῦ του τελείως ὁμωνύμου ΑΕ 1911, 18 α 66 ***Μενεδήμου Κλεισθένους*** ἡ ταυτότης ἀμφίβολος.

[4] Ἡ περὶ τὸν σχηματισμὸν ***κυρίων ἐκ πατρωνυμικῶν*** ἀπεριόριστος ἐν Ἐρετρίᾳ εὐκολία φαίνεται καὶ ἐκ μόνης τῆς ἐπιγραφῆς ἡμῶν· πρβλ. Β 6 Τιμαρχίδης Τιμάρχου καὶ ἄλλα εἰς *-ίδης* πλεῖστα· ἀλλὰ καὶ Πρωταρχίδης Πρωτάρχου ΑΕ 1911, 14 β´ 78, ἕτερος ***Πλουταρχίδης Πλουτάρχου*** ΑΕ 1895, 135 β´ 76 καὶ ***Τιμαρχίδης Τιμάρχου*** αὐτ. 142 γ´ 181 - τοὐν. ***Τίμαρχος Τιμαρχίδου*** 1911, 12 β´ 113. Εὐτελίδης Εὐτέλου αὐτ. 13 γ´ 23. Καλλιππίδης Καλλίππου αὐτ. 11 γ´ 65. Πολυκρατίδης Πολυκράτου αὐτ. 21 α´ 3. Χαιρίδης Χαιροντίδου αὐτ. 12 α´ 117 κ. ἄ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Τοὺς τύπους ***ΕὐρΥππίδου*** καὶ ***ΕυθΥππίδου*** στ. 2 καὶ 24 βεβαιοῦμεν καὶ ῥητότερον· τὸν δεύτερον ἐξαίρει ἤδη ἐν τῇ (ὑστέρᾳ) ἐπιγραφῇ τῶν Ταμυναιονικῶν ΑΕ 1869 ἀρ. 412, 1 ὁ Εὐστρατιάδης [1]. Εἶναι ἐκ τῶν γνωστῶν περιέργων συμφύρσεων διαφόρων οἰκογενειακῶν συνθέτων, αἵτινες τοσάκις γεννῶσιν αλλόκοτα ἢ και αντιφατικὰ εσωτερικῶς ονόματα (πρβλ. τοὺς ***Καλλαίσχρους*** καὶ ἐν Ἐρετρίᾳ ΑΕ 1911 σιλλ.): τὰ προκείμενα ευνόητα ὡς συντήξεις ***Εὐθυκλέων*** τινῶν καὶ ***Εὐρυβατων*** ἢ ὁμ. προγόνων καὶ ἄλλων μετὰ τοῦ ***-ιππος*** ὡς β΄ συνθετικοῦ ἐσχηματισμένων (ἅτινα δὴ κατ᾽ εξοχὴν προσφιλῆ ἐν Ἐρετρίᾳ διὰ τὴν ἀρχαίαν τῶν ***ἱππέων*** ὀλιγαρχίαν. Ἀθην. Πολ. 15 κ. ἄ. Bechtel: Hermes 35, 326 ἑ.)· πρβλ. ΑΕ 1911, 10 γ΄ 30 ***Εὐθυκλέους*** υἱὸν ***ΕὐθΥππίδην*** (ἰδὲ σημ.), προσλαβόντα δηλ. τὸ ***ἵππος***, εστω καὶ παράλογον, ὅπως περίπου ὁ τοῦ κωμικοῦ εκεῖνος ***Φειδιππίδης***. Ὁμοίως καὶ ἀντὶ τῶν ἐκ τοῦ ***Εὐρίπου*** εὐλόγων ***Εὐριπιδῶν*** (οἷοι ἐν Ἐρετρίᾳ ΑΕ 1911, 19 Β β΄ 9 καὶ 24 β΄ 4) ἐπλάσθη διὰ κολλήσεως τοῦ ***ἵππου*** ἐν οἰκογενείᾳ τινῶν Εὐρυκλέων ἢ ***Εὐρυβατων*** (ὡς ὁ ΑΕ 1911, 21 β΄ 7) ὁ τραγελαφικὸς ***Εὐρυππίδης***. Πρβλ., ὄχι λογικωτέρους πάντας, καὶ ***Ευδήμιππον Εὐδήμου*** ΑΕ 1887, 83 β΄ 6, ***Πάτριππον Πατροκλέους*** αὐτ. β΄ 10, ***Τελέσιππον Τελεσίου*** 1895, 137 α΄ 119, ***Δήμιππον Ἱπποδάμου*** 1911, 19 α΄ 72 (καὶ ἐν Α 14 τῆς ἡμ. ἐπιγρ. περιεμένομεν ***Δήμιππον ΕὐΔήμου*** μᾶλλον) ***Μνησιππίδην Μνησάρχου*** αὐτ. 10 α΄ 34, ἴσως καὶ ***Γόργιππον*** (ἄλλως λογικώτατον) ***Γοργύθου*** αὐτ. 11 β΄ 83. Ἴσως καὶ ***Πύθιππος, Φύρκιππος*** ΑΕ 1911 σίλλ. ὁμοίως ἐσχηματίσθησαν ἢ μετεσχηματίσθησαν, ἐνῷ τοὐν. λογικώτατος ὁ ***Κτ]ήριππος***, ὁ ἐν ΑΕ 1887, 110 σημ. 2 συμπληρωθεὶς ὑπὸ Τσούντα καὶ ὄχι ὀλιγώτερον δυνατὸς τοῦ ὑπὸ Wilh· αὐτ. 1892, 139, 20 συμπληρουμένου ***Ἡγ]ήριππος***· πρβλ. τὰ ***Κτηρίας*** καὶ ***Κτηρικράτης*** τῆς ἡμετέρας ἐπιγρ. Α 37· Β΄ 45.

Ὁ ***Βίοττος ὁ Διαίτωνος*** στ. 39 χαρακτηρίζει, ὡς καὶ ὁ ΑΕ 1892, 137 (= 1895, 144) γ΄ 29 ***Βίοττος Εὐβίου*** καὶ ὁ 1911, 14 α΄ 51 ***Βίων Εὐβίου*** τὴν φαιδρὰν ἐν ταῖς οἰκογενείαις ταύταις ἐκλογὴν τῶν ὀνομάτων· θὰ ἦσαν δηλ. ***ευβίοτοι - εὔβιοι - εὐδίαιτοί*** τινες τὴν πρόθεσιν καὶ ὑποκοριζόμενοι ἐγίνοντο ***Βίων, -οττος, Διαίτων*** (ὅστις ὅμως νοητὸς καὶ ἐκ τοῦ ***Διαιτόδημος***)· πρβλ. καὶ ***Εὐθυμίδην Χαιροντίδου*** ΑΕ 1895, 139 α΄ 175 καὶ ***Χαιροντίδην Πρωτοχάρου*** 1911, 18 γ΄ 33.

Τὸν Β΄ 27 ***Φιλοξενίδην Εὐθυκρατίδου*** συνεπληρώσαμεν οὕτως (ἐνῷ δυνατὸς καὶ ***Τιμοξ-***) κατὰ τὸν ***Φιλ. Κρατίδου*** ἰδίᾳ ΑΕ 1911, 13 β΄ 28 (καὶ τὸν ***Φιλ. Φιλοξενίδου*** 1895, 146, 28). Τὸν Β΄ 21 ***Καλ[λίφη]μον*** κατὰ τοὺς ὁμωνύμους

[1] Ἴσως δὲ οὕτω μὲ Υ θ᾽ἀναγνωσθῇ δι᾽ αντιβολῆς, ην δὲν ἐπῆλθεν ἡμῖν νὰ κάμωμεν ἐν καιρῷ, καὶ ἀντὶ τοῦ ΑΕ 1911, 10 γ΄ 30 ΕὐθΙππίδου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

καὶ συνδημότας ΑΕ 1911, 14 γ´ 47 καὶ 15 β´ 95. Τὸν δὲ ***Τό]λλον*** Α 18 (ἀντὶ τοῦ προχειροτέρου ***Θάλλου***) κατὰ τὸν ΑΕ 1911, 14 β´ 65, ὅστις ἐμπεδοῖ καὶ τὸν αὐτ. 1892, 136, 7, 5 (ἀντὶ τοῦ προταθέντος ***Ἰόλαος*** 1895, 144 III 5).

Χαροπῖνον (ὡς Α 44 καὶ 45) ***Θεοδώρου*** ἔχομεν ***Φλιεῦθεν*** ὡσαύτως ΑΕ 1911, 15α´ 104, ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ ἡμετέρου Χαρ. ***-όδωρος*** (στ. 44) πολυσυλλαβώτερος.

Ὁ ἐν στ. 36 ***Κτηρίας Μεγαλίνου*** ἴσως πατὴρ τοῦ ΑΕ 1911, 12 α´ 104 ***Μεγ. Κτηρ.*** (***Δισμαρόθεν*** ὡσ.).

Ἀντίστροφον τοῦ Α 40 Εὐνομίδου Νίκωνος ἔχομεν ***Νίκωνα Εὐνομίδου*** ΑΕ 1911, 12α 101 (***ἐξ Ἐνι*** ὅμως), τοῦ δὲ Α 14 Δημίππου Εὐφήμου ἀντίστροφον αὐτ. 1897, 143 β´ 13 (Ζαρη).

Ὁ ***Σωϊκίδης*** Α 20 (ὡς ΑΕ 1911, 17 γ´ 13) θὰ ἦτο βεβ. ἕτερος τύπος ***Σωοικίδου - Σωοίκου*** (οἵτινες Ἐρετρικοὶ ἀμφότεροι ΑΕ 1911 σίλλ.).

Ὁ ***Ἡράκων*** Β 34 ἴσως μακεδονικὸν ἐκ τῶν πρώτων ἐν Ἐρετρίᾳ.

Φανοδήμους γινώσκομεν πλείστους ἐν Ἐρετρίᾳ (ἕνα δὲ καὶ ἐν Τανάγρᾳ πεσόντα IG VII, 585 α´ 16)· ὡσαύτως δὲ ***Φιλιστίδαι*** (εἴπομεν εἰς ἐπιγρ. 7) πολλοὶ καὶ ἐν Χαλκίδι (καὶ ἐν Ἀθήναις).

Οἱ ***Ὠρωπόδωροι*** Β 47 καὶ 48, ὡς καὶ πάντες οἱ ἀπὸ ***Ὠρωπο*** (ΑΕ 1911 σιλλ.), νοητέοι μᾶλλον ὡς «δωρήματα» τοῦ Ἀμφιαράου, ἐκ τοῦ ἀπαντικρὺ λοιπὸν Ὠρωποῦ (κατὰ τὴν γενικὴν θεωρίαν περὶ τῶν παντοίων Θεοδώρων τοῦ Fröhner: Arch. f. Religionsw. 1912, 380 ἑ.), καὶ ὄχι ἐκ τοῦ ἐρετρικοῦ ἐπὶ τῆς νήσου Ὠρωποῦ, ὃν ἄλλως ἀσφαλῶς συνάγει ὡς ὑπάρξαντα ΑΕ 1887, 107 ὁ Τσούντας.

Τὸ πρῶτον ἐνταῦθα φαίνονται ἀπαντῶντα ὡς ἐρετρικὰ τὰ ***Μ(Ο)νηρίβοτος*** Α 16 (ἀλλὰ πρβλ. ***Ὀνήριππος*** ΑΕ 1911, 12 γ´ 126 καὶ πολλοὺς ***Μνησιππίδας***) ***Ἑρμότιμος*** Α 38, ***Πιστόξενος*** Β 21, ***Εὐαρχοντίδης*** Β 26 (ἀλλὰ πρβλ. ***Εὐφέρων*** ΑΕ 1911, 11 γ´ 45 καὶ τὰ γνωστὰ ***Εὐάγων, Εὐέλθων, Εὐλάχων*** κλ.), ***Ἄλκιππος*** Β 29.

Ὡς πρὸς τὸν ***ῥωτακισμὸν*** παρατηροῦμεν παρὰ τὰ Ὀνηρίδης 8, Μνηρίβοτος 16, Κτηρίας 36, Κτηρικράτης Β 45, τοὐναντίον καὶ Λυσίμαχος 24, Ὀνήσανδρος 38 καὶ Β 13, Κτήσων 47 καὶ 48, σάλον δηλ. οἷον καὶ ἐν τῇ πολεμαρχικῇ ἤδη ΑΕ 1895, 144 III (Ἡγήριππος Ἡγηρινίκου 20 καὶ Ὀνήριμος 24, ἀλλ' Ὀνήσανδρος 31) καὶ ἐν τῇ ὀλίγον ὡσ. ἀρχαιοτέρᾳ συνθήκῃ πρὸς Χαιρεφάνη (αὐτ. σ. 126 ἑ. στίχ. β´ 23, γ´ 37 Ἡγήριππος, β´ 40 Λυρί]μαχος, ἀλλὰ Τιμησι- Β 1, Λυσίας Β 30, Τελέσανδρος β´ 38, Κτησικράτης γ´ 17). Φαίνεται τὸ ***σ*** ἐπανῆλθε ***βαθμηδὸν*** διὰ τῆς κοινῆς καὶ δὴ πρῶτον πρὸ κλειστῶν φωνηέντων (διὸ Κτηρίας Κτήσωνος ΑΕ 1887, 103=1895, 139 α´ 177)· διὸ ἐν ταῖς ἐκ τοῦ Γ´ αἰῶνος ἐπιγραφαῖς σάλος καὶ ἀστασία· πρβλ. τοὺς ὑπὸ Κουρουν. ἐκδεδομένους μεγάλους καταλόγους ΑΕ 1911, ἔνθα (ἐκ τῶν σιλλύβων ἀμέσως) ἀπαντῶσιν Ἡγη***σι***- καὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἡγηρι- ἀλλὰ μόνον Ἡγησα-, Κτησι- καὶ Κτηρι- *ἀλλὰ* μόνον Κτήσων, Μνησι- καὶ Μνηρι- ***Ὀνησ(ρ)ι-*** καὶ Ὀνησ(ρ)α- καὶ ἀντιθέτως Λυσι- *ἀλλὰ* Λυσα καὶ Λυρα.

Ὡς ἡ ἀνωτέρω ἀριθ. 10, οὕτω καὶ αἱ ἐφεξῆς τρεῖς ἐπιγραφαὶ 11 - 13 εἶναι ὅλως ἀλλότριαι τοῦ Ἰσείου.

11) Τεμάχιον μαρμάρινον ἐνεπίγραφον, ἡ ἀριστερὰ ἄνω γωνία ἐπιτυμβίας, φαίνεται, στήλης· ὕψ. 0.17, πλάτ. 0.17.

ΑΕΡΟ Ἀερό[πη
ΔΑΜ Λαμ....

Ἐκ τοῦ λουτροῦ Λ.

Ἀξιόλογος ἡ ἀναβίωσις τοῦ ἡρωϊκοῦ ὀνόματος.

12) Τεμάχιον (δεξιὸν ἄνω) μαρμαρίνης στήλης, ἐνεπίγραφον, πλησίον τοῦ 11 εὑρεθέν· ὕψ. 0.20, μῆκ. 0.17, πάχ. 0.05.

Ἡρά]ΚΩΝ
Χρη]ΣΤΟΣ

Τὸ ὄνομα καὶ ἐν τῇ ἐφηβικῇ ἀναγραφῇ ἀριθ. 9 στίχ. 34.

Ἀμφότεραι εὑρέθησαν ἐντετειχισμέναι.

13) Τμῆμα ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους μαρμαρ. στήλης ἐνεπίγραφον· εὑρέθη ἔξω ὅλως τοῦ Ἰσείου ἐπὶ ἀγροῦ, εἰς ὃν ἀπεφέροντο τὰ χώματα τῆς ἀνασκαφῆς. ὕψ. (γεγραμμένης ἐπιφανείας) 0.17, μῆκ. 0.08, πάχ. 0.07.

Γράμματα μικρά, κανονικὰ ἀρχῶν Γ' αἰῶνος.

Δ(εδόχθαι;) κλπ.
ΕΙΝ[αι πρόξενον καὶ εὐεργέτην Ἐρετριέ-
ΩΝΦΑ[Ν . . . [καὶ
ΕΙΝΑΙΑΥ[τῷ γῆς καὶ οἰκίας ἔγκτησιν καὶ πρόσοδον πρὸς τὴν
ΒΟΥΛΗΝΚΑ[ὶ τὸν δῆμον, ἐὰν τοῦ δέηται, πρώτῳ μετὰ τὰ ἱε-
ΡΑΚΑΙΑΤΕΛΕΙ[αν εἰσάγοντι καὶ ἐξάγοντι καθάπερ τοῖς ἄλ-
ΛΟΙΣΕΡΕΤΡΙΕ[ῦσι καὶ ἀσυλίαν καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσ-
ΑΝΚΑΙΠΟΛΕΜ[ου καὶ εἰρήνης καὶ προεδρίαν ἐν τοις ἀγῶ-
ΣΙΝΟΙΣΟΔ[ῆμος τίθησιν· ἀναγράψαι δὲ τὸ ψήφισμα ἐν
ΣΤΗΛΗ [λιθίνῃ καὶ στῆσαι ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλωνος [τ
ΟΥΔ[αφνηφόρου.

14) ***Ἡ ψηφωτὴ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ*** (ἀνωτ. σελ. 128).

Ἵνα δ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ***Ἰσεῖον*** ἡμῶν, τὰ μὲν ὀνόματα ***Ἀλέξιππος*** τοῦ ἀφιερώσαντος τὰ κονιάματα κλπ. τοῖς αἰγυπτ. θεοῖς, ***Ἅγνων*** τοῦ πατρὸς καὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἀμφίνικος τοῦ πενθεροῦ πιθανῶς αὐτοῦ εἶναι συχνὰ ἐν Ἐρετρίᾳ—πρβλ. καὶ μόνους τοὺς σιλύβους τῆς ΑΕ τοῦ 1911 — καὶ μάλιστα κατὰ σύμπτωσιν καὶ τὰ τρία εἶναι ***νομισματικῶν*** αὐτῆς ἀρχόντων συναδόντων πρὸς τοὺς χρόνους. Καὶ ἡ σύζυγος δὲ πιθανῶς τοῦ Ἀλεξ. ***Κλεαρέτη*** ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἐπιγρ. ἐπιτυμβίῳ τοῦ Μουσείου Ἐρετρίας ἀριθ. 105. Ἀλλὰ ὁ ***Ἀλέξιππος Ἅγνωνος*** αὐτὸς δύναται καὶ νὰ ταυτισθῇ μετὰ πολὺ μείζονος ἢ πρὸς τὸν ἐπὶ νομισμάτων πιθανότητος πρὸς τὸν τοῦ ἐπιτυμβίου κιονίσκου τῆς ***εἰκ. 28*** (μετακομισθέντος ἐκ Βάθειας πρὸ ἐτῶν καὶ δημοσιευθέντος ὑπὸ Γ. Παππαβασιλείου ΑΕ 1902, 122 ἀρ. 2). Ἡ γραφὴ εἶναι ἀπαράλλακτος πρὸς τὴν τοῦ ψηφώματος, ἡ δὲ λιτότης τοῦ λίθου δὲν ἀντιφάσκει

Εἰκ. 28.

πρὸς τὴν πιθανωτάτην ἐκ τῆς γενναιοδωρίας τοῦ ἀφιερωτοῦ εὐπορίαν· ἦτο τοῦ συρμοῦ τὸ σχῆμα ***καὶ ἐν Ἀθήναις*** ἀπὸ πολλοῦ (ὡς ἡ columella tribus cubitis non altior ἐκείνη ἡ ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ἐπιτρεπομένη κατὰ Κικ. de leg. II, 26) καὶ πρβλ. τὸν ἐπὶ Μιλτιάδῃ, ἀπογόνῳ τοῦ μεγάλου, ὁμοιότατον κιονίσκον Att. Grabrel. IV (ἀριθ. 1744) πιν. 376 καὶ τὸν ἐπὶ ἱερείᾳ τῆς Ἀθηνᾶς αὐτ. ἀριθ. 1796· ἐν παρόδῳ σημειωτέον ὅτι καὶ ἄλλοι ὅμοιοι ὀλίγοι σῴζονται ἐν Ἐρετρίᾳ καὶ Χαλκίδι (π. χ. παρὰ τὸν Ἀλεξ. καὶ ***Πυθέας Ἀλεξίππου,*** υἱὸς αὐτοῦ πιθανώτατα, ΑΕ ἔ. ἀ. ἀρ. 3), διαδοθέντος δηλ. καὶ τούτου τοῦ κατὰ Conze Att. Grabr. σ. IV, 5 μόνον ἀττικοῦ σχήματος ἐπιτυμβίας στήλης.

Ἐπειδὴ δ' ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἐπιγραφῶν κάλλιστα δύναται νὰ τεθῇ ὁ Ἀλέξιππος εἰς τὸν Β΄ ἀκόμη αἰῶνα π. Χ., ἔχομεν τὴν χρονολογίαν τοῦ ψηφοθετήματος τοὐλάχιστον· διότι τῶν τοίχων τὰ ***κονιάματα***[1] ἴσως καὶ ἀνενεώθησαν ὕστερον, ὡς προσετέθη ἀσφαλῶς ὕστερον ἡ πατοῦσα αὐτὸ κάπου Ἀν. εἴσοδος τοῦ περιβόλου, τοῦ ἀντιπροσωπεύοντος τὴν τελευταίαν φάσιν τοῦ ἱεροῦ. Πρὸς τὰ ψηφωτὰ γράμματα ὁμοιότατα εἶναι καὶ τὰ τῆς ἐξέδρας ἐκείνης πρὸ τοῦ Ὠδείου τῆς Δήλου (καταγόμενα φυσικὰ ἐκ χρόνων τοὐλάχιστον πρὸ τοῦ 86 π. Χ., ὅτε κατεστράφη ἡ Δῆλος) πρβλ. σ. 168.

[1] Ὅτι ***κονιάματα*** παλαιότερον ἐλέγοντο καὶ τῶν ***ἐδαφῶν*** τὰ ***«στρώματα»*** ἢ καὶ τὰ ψηφώματα αὐτά, ὡς παρ' Ἀθηναίῳ σελ. 681 F, ἐννοοῦμεν ἐκ τῆς ἀρχικῆς ταυτότητος τοῦ ἐπιπολῆς ἐπιχρίσματος. —Ἡ ἀφιέρωσις καὶ μόνων ***κονιάσεων*** μετ' ἐπιγραφῶν τῶν δωρητῶν δὲν εἶναί τι σπάνιον ἐν τοῖς ὑστέροις τούτοις χρόνοις· πρβλ. μεμφιτικὴν ἐπιγρ. Archiv f. Papyr. 3,128,6 (Λωρίων τις) «πεποίηται μετὰ πολλῆς καὶ δαψιλοῦς δαπάνης τήν τε καταλιφὴν καὶ ***κονίασιν*** τοῦ ἱεροῦ». Καὶ ἐν Δήλῳ μελανηφόρος τις τὴν ***κονίασιν*** τοῦ παστοφορίου καὶ τὴν γραφὴν τῶν θυρῶν καὶ τοὺς προμόχθους ἀνέθηκεν Σαράπιδι κλπ.» Ditt. Syll. 559.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Δ΄ ΓΕΝΙΚΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ. ΧΡΟΝΟΙ

Διὰ τῆς μικρᾶς ἡμῶν ἀνασκαφῆς πιστοῦται καὶ ἐν Ἐρετρίᾳ [1] (ὡς ἤδη ἐν Χαλκίδι διὰ τῶν ἐπιγραφῶν ΑΕ 1892, 172 ἀριθ. 69. 1902, 109 ἀρ. 5. 1911, 83 ἀρ. 5· πρβλ. Ἀθηνᾶς ϛ΄, 176 καὶ Παππαβασιλείου εἰς ΑΕ 1902, 42) ἡ προΰπαρξις Ἰσείου καὶ Ἰσιαστῶν ἐπὶ δύο τοὐλάχιστον αἰῶνας πρὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ· καὶ συμπληροῦται οὕτως ὁ ***εὐβοϊκὸς κρίκος,*** ὁ ἐλλείπων ἀκόμη ἐν τῇ ὑπὸ Drexler ἐπισκοπήσει τῆς διαδόσεως τῆς αἰγυπτιακῆς λατρείας ἐν Ἑλλάδι παρὰ Roscher: Isis 379-391. Ὡς δὲ πολλὰ τῶν πολυπληθῶν ἐκείνων ἀνὰ τοὺς ἑλληνικοὺς αἰγιαλοὺς ***Ἰσείων*** [2] θὰ διεδέχθησαν βεβαίως Ποσειδιά τινα ἢ ἄλλων θαλασσίων θεῶν (π. χ. Ἀφροδίτης Εὐπλοίας· πρβλ. Pauly-W. ἄρθ. Εὔπλοια) ἢ ἡρώων ἱερά, οὕτω φαίνεται ὅτι καὶ τὸ ἡμέτερον ἀντικατέστησε προκάτοχον ***ἱερὸν Ναυστόλου*** — ἥρωος τόσον ὁμοίου πρὸς τὸν γνωστὸν ἐν Πριήνῃ φερώνυμον ***Ναύλοχον,*** «τῆς πόλεως φύλακον» Pr. Inschr. ἀρ. 196 — ἀφοῦ μόλις 150 μ. ΝΑ εὑρέθη ὁ ἐν ΑΕ 1911, 36 ἀρ. 29 «***ὅρος ἱεροῦ Ναυστόλου***».

Πενιχρὸν καθ' ἑαυτό, ἂν μὴ καὶ πρόστυχον τὸ σύνολον οὐδὲ πόρρωθεν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ Ἰσεῖον τῆς Πομπηΐας, τὸ πλῆρες τοιχογραφιῶν ἀλλὰ καὶ ἀρχιτεκτονικῶς τόσον τελειότερον (προχείρως παρὰ Mau: Pomp. and its life 162 ἑ. καὶ Helbig: Wandgem. 2 ἑ.)· ἀρτιώτερον ὅμως τοῦ Ἰσείου τῆς Πριήνης, ὅ μᾶλλον τέμενος καὶ θυσιαστήριον ἢ ναός: Priene σελ. 166-170, ὁμοιάζει κατὰ τὸν πρῶτον πυρῆνα, τὸν κυρίως ναόν, πρὸς τὸ σύγχρονον περίπου Σαράπειον κλπ. τῆς Δήλου (διάγραμμα BCH 1882, 295· χρονολογίαν Roussel: C. R. Acad. Inscr. 1910, 295, — ἄγαν ἠκριβωμένως Fergusson: Hellenist. Athens 357. 385-388). Μόνον εἰς ***ἐπίσημον, δημόσιον*** ἱερὸν οὐδέποτε φαίνεται ὑψωθὲν τὸ ἡμέτερον, ὡς τὸ τῆς Δήλου, οὗ καὶ ὁ ἱερεὺς ἀπεστέλλετο ὑπὸ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰ οἰκονομικὰ διῳκοῦντο ὑπὸ τῶν γενικῶν ἱεροποιῶν τῆς Δήλου (BCH 1913, 316), ἢ τὸ τῆς Δημητριάδος, οὗ παραδίδοται IG IX^2, 1107 ἱερεὺς «κατασταθεὶς ὑπὸ τῆς πόλεως»· — ἐλλείπει δὰ καὶ οἱονδήποτε τῆς

[1] Καὶ προτέρα του Μουσείου Ἐρετρίας ἐπιγραφὴ «ἔδοξε τοῖς ἐκ ***τῆς συνόδου***... ἐπαινέσαι Ἀριστόνικον κλ.» προτείνοντος Σεραπίωνός τινος, ἣν νομίζοντες ἐκδεδομένην δὲν ἀντεγράψαμεν ἐπὶ τόπου. ἀποδοτέα πιθανῶς εἰς σύνοδον Ἰσιακὴν (ἀλλ' ἴσως καὶ τῶν Βουκόλων).

[2] Τὸ ὄνομα, εἴτε ἱερων δηλωτικὸν εἴτε χωρίων ἢ ἐποικίων αἰγυπτιακῶν, εἶναι ἐν τοῖς παπύροις κυρίως μὲν ***Ἰσεῖον*** (Ox. Pap. I 108, 7. III 533, 23. VI 897-899. VII 1053, 28. X 1255. 1285), ὡς καὶ παρὰ Πλουτ. § 2, καὶ ὡς ἑορτὴ τῆς Ἴσιδος π. Γεμίνῳ εἰσαγ. 8 ***τὰ Ἰσεῖα***· ἀλλὰ καὶ ***Ἰσιεῖον*** B. G. G. III 993III, 4 καὶ 8 ***-ῆ -ηον*** Ox. Pap. VIII 1124, 11· καὶ ***Ἴσιον*** Ox. Pap. III 492, 2. 533, 4. IV 719 καὶ Wilck. Ostr. 1111· μόνον δὲ ἴσως Le Bas 1143 ***Ἰσίδεια*** ἡ ἑορτή.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

πόλεως ἀνάθημα, αἱ δὲ ὀλίγαι «δημόσιαι» κέραμοι, περὶ ὧν εἴπομεν σελ. 144, φαίνονται ἀκριβῶς ἐκ τοῦ ποσοῦ ἡρπασμέναι πως ἄλλοθεν.

Τὸ πενιχρὸν τοῦ ἱεροῦ ὑπερβάλλουσι μάλιστα αἱ ***οἰκίαι*** αἱ ***συνανήκουσαι***[1], ἃς ἕνεκα τούτου δὲν πρέπει νὰ κρίνωμεν ὡς τύπους οἰκιῶν πόλεως διηρπασμένης, ὡς γνωστόν, τῷ 198 π. Χ. ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων μετὰ τὴν γενναίαν ἄμυναν τῆς μακεδονικῆς φρουρᾶς καὶ τῶν πολιτῶν κατὰ τοῦ Φλαμινίνου Liv. XXXII, 16 Παυσ. Ζ' 8, 1. Ἡ πόλις θἀνέλαβεν ἔκτοτε, αὐτονομηθεῖσα μάλιστα μετ' οὐ πολὺ πάλιν Πολυβ. ΙΙΙ', 30, 10 καὶ μέλος τοῦ εὐβοϊκοῦ κοινοῦ διατελέσασα ἐπὶ ἥμισυν τοὐλάχιστον αἰῶνα, — ἐξ ἧς περιόδου, 196 - 146, ὡς εἴδομεν, κατάγονται καὶ τῶν νομισμάτων τὰ πλεῖστα, κόμμα εἴτε τῆς Ἐρετρίας αὐτῆς ἀρ. 41 - 265 εἴτε τοῦ κοινοῦ τῶν Εὐβοέων ἀριθ. 1 - 40 — ἀλλὰ πιθανῶς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ῥωμαϊκῇ περιόδῳ. Καὶ ἡ παρουσία δὲ ***αἰγυπτιακῆς*** παροικίας καθ' ἑαυτὴν δὲν θἀπεδείκνυε παρακμήν, ἀλλ' ἴσως καὶ τοὐναντίον ἀκμὴν ἐμπορικῆς κινήσεως, ἑλκυούσης καὶ μετοίκους, ἂν δὲν ἐγνωρίζομεν ἄλλοθεν (Δί. Χρυσ. Ζ', 34 καὶ 38) κατάπτωσιν καὶ λειψανδρίαν ἐν γένει τῆς Εὐβοίας ἐν χρόνοις βραδυτέροις ἀληθῶς (λήγ. Α' μ. Χ. αἰῶνος), δὲν ἐβλέπομεν δὲ τὴν πολιτικὴν κατάπτωσιν τῆς Ἐρετρίας καὶ ἐν τῇ χρησιμοποιήσει τῶν ἐκ τῶν τειχῶν λίθων (ἀνωτ. σελ. 130) καὶ ἐν τῇ ἐκλείψει τοῦ τελευταίου ἴχνους ἀστικῶν θεσμῶν, τῶν δημοτικῶν ὀνομάτων· Ἀλλὰ ἡ ὅλη τῶν οἰκιῶν τούτων κατασκευὴ δὲν ἀπεικονίζει τὴν σύγχρονον οἰκοδομίαν καὶ ἐπίπλωσιν τῶν εὐπρεπῶν τῆς πόλεως οἰκιῶν — καὶ ἄδικος θὰ ἦτο ἡ σύγκρισις τῶν οἰκημάτων τούτων πρὸς τὰ Δήλια καὶ τὰς περιστύλους αὐλάς των ἢ τὰ τῆς Πριήνης μὲ τὰς «προστάδας» των κλπ. Τὸ πρὸς συνοικίαν χωρίου ὅμοιον σύστημα εἶναι μᾶλλον ἱεροῦ πτωχοῦ ἐν γωνίᾳ τῆς πόλεως πτωχῇ καὶ παραβύστῳ ἔτι πτωχότερα ἐξαρτήματα, καταλύματα προχείρως πως ἱδρυμένα καὶ ἄλλως διηρπασμένα.

Οὐδ' αἰγυπτιακὴν ὅμως ἐπίδρασιν σπουδαίαν βλέπομεν εἰς τὴν οἰκοδομίαν· μάτην θὰ ἐζήτει τις διάθεσιν ὁλικὴν ναῶν Ἴσιδος κατὰ Πλούτ. σ. 359Α «τῇ μὲν ἀνειμένων εἰς πτερὰ καὶ δρόμους ὑπαιθρίους καὶ καθαρούς, τῇ δὲ κρυπτὰ καὶ σκότια κατὰ γῆς ἐχόντων στολιστήρια», μάτην καὶ σκεῦος αἰγυπτιακὸν ἢ ἔπιπλον· ἰδίᾳ δὲ ὁ ἐν παραστάσι ναὸς καὶ ἡ ὅλη κονίασις αὐτοῦ καὶ δὴ καὶ τὸ πολύχρωμον αὐτῆς τμῆμα τὸ μιμούμενον, εἴπομεν, ἰσοδομικὸν τοῖχον, ἔτι δὲ ἡ εὐρύχωρος αὐλὴ καὶ ἡ (τρίπλευρος ἐδῶ) «***ἐξέδρα***» εἶναι πασιγνώστως ἑλληνικὰ ἐν γένει ἢ ἑλληνιστικὰ τοὐλάχιστον. Κυρίως ***αἰγυπτιακὰ*** στοιχεῖα ἔχομεν ὄντως πρῶτον τὸ

[1] Ἀνωτ. σελ. 128. Πρβλ. τὴν ἀφιέρωσιν ἱερέως ἐν Ὑαμπόλει IG XI², 89 τὸ πρόπυλον καὶ τὰς στοὰς ***καὶ τοὺς οἴκους*** Σαράπει, Ἴσιδι, Ἀνούβιδι· ἂν καὶ οὐδὲν πείθει ὅτι καὶ ἐνταῦθα, ὡς ἐν Τιθορέᾳ Παυσ. Χ, 32, 13, ἀπηγορεύοντο περὶ τὸ Ἰσεῖον ὅλως κατοικίαι ἰδιωτῶν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ψηφοθέτημα τοῦ κροκοδείλου (σελ. 126), συντεθὲν βεβαίως κατ' ἀναμνήσεις ἁπλᾶς προτύπων αἰγυπτιακῶν (πρβλ. τὸ ἐκ Πραινέστου Dict. d. antiqu. III[2] 2103 εἰκ. 5243 — ἀληθινῶν κροκοδείλων), πιθανώτατα μάλιστα ὑπὸ ***Αἰγυπτίου*** γνησίου, οἷος ῥητῶς ἦτο ὁ «τὸ ὀπτάνιον λιθολογήσας» ἐκεῖνος ΑΕ 1883, 117, 53 (ἀνωτ. σ. 57)· ἀλλὰ καὶ τὰ φρέατα ἐνθυμίζουν τοὺς ἰσιακοὺς ῥαντισμοὺς καὶ λούσεις (εἶδος βαπτίσματος· Apul. met. XI, 23. Tertull. de bapt. 5 παρὰ Jong: das ant. Mysterienw. 176) καὶ μικραί τινες ἀκόμη λεπτομέρειαι ἴσως αἰγυπτιάζουσι (π. χ. βάθρα Σφιγγῶν τινα, εἴπομεν σ. 120). Ἐξόχως ***αἰγυπτιακὸν*** ὅμως εἶνε τὸ ὠργανωμένον ***ἱερατεῖον***[1] (οὗ τὴν εἰσδοχὴν εἰς τὴν ἐπίσημον ὑπαλληλίαν τοῦ Κράτους καὶ τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν χριστιανικὸν κλῆρον βλέπε προχείρως Baumg.-Pol.-Wagn.: Hellenist-röm. Kultur 67 ἑ.), ἡ ***ἰσότιμος ἀστικὴ θέσις*** τῶν γυναικῶν, οἵα διαφαίνεται ἐκ τῆς ἐπιγρ. ἀριθ. 9, καὶ τέλος, ὡς συνεπεράναμεν, ***μέγα μέρος αὐτοῦ τοῦ πληρώματος τῶν πιστῶν τῆς Ἴσιδος.***

Τῶν ***Αἰγυπτίων*** τούτων, ἐμπόρων βέβαια καὶ ναυτίλων, τὴν ἐν Ἐρετρίᾳ παροικίαν δεχόμεθα ὡς βεβαίαν ἐξ ἴσου πρὸς τὴν ἐν Δήλῳ, τὴν ψηφίζουσαν ἐν κοινῷ μηνὸς Μεχεὶρ τὰ BCH 1889, 240 = Öst. Jh. V, 138[2], πρὸς τὴν ἐν Πειραιεῖ εἰρημένην καὶ πρὸς τὴν τῶν Φοινίκων καί τινων Αἰγυπτίων ἐμπόρων ἐν Παγασαῖς (πρβλ. Ἀρβανιτοπ. Μνημ. Θεσσ. σελ. 165) κ. ἄ. Ἐξηγεῖ δὲ αὐτὴν ἐν τῷ ἐπικαίρῳ τούτῳ ἐμπορικῷ σταθμῷ τοῦ Εὐβοϊκοῦ ὄχι μόνη ἡ ἐπὶ Πτολεμαίων ἀκμὴ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ναυτικοῦ (πρώτου ἐφ' ἱκανὸν ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς γνωστόν, ἀφ' οὗ προσέλαβε καὶ τὰ τῆς Κύπρου καὶ Φοινίκης), ἀλλὰ καὶ τὸ πολιτικὸν ἐπὶ τῶν πέριξ Κυκλάδων καὶ μέχρι Θάσου καὶ Λήμνου κράτος τῶν Πτολεμαίων καθ' ὅλον τὸν Γ' αἰῶνα π. Χ. — ἂν καὶ ὄχι ποτὲ ἐπ' αὐτῆς τῆς Εὐβοίας —· πρβλ. νῦν ἀντὶ πολλῶν Beloch: Archiv f. Papyr. II, 250 καὶ δὴ τὸ ψήφισμα τῶν Νησιωτῶν Dittenb. Syll.[2] 202 = νῦν IG XII[7], 506 καὶ τὴν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀποστολὴν θεωρίας ὑπ' αὐτῶν ἐν ἐπιγρ. Δήλου BCH 1911, 449.

Ἀναμφιβόλως δὲ ἤδη ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν τὴν πρώτην (ἐκ Δήλου;) εἰς Ἐρέτριαν ἐμφάνισιν τῆς Ἴσιδος μετ' ὀλίγων κατ' ἀρχὰς ἐπίσης ἐπηλύδων καὶ ἐν ἰδιωτικῇ ἴσως οἰκίᾳ[3], φιλοξενούντων τὴν πάτριον θεὸν πιστῶν, ἕως οὗ πληθυνθέντες ἱδρύουσιν εἰς αὐτὴν τὸν ναΐσκον μετὰ τοῦ ἀριστερά,

[1] Ἀδύνατον δὲν εἶναι καὶ οἱ μελανηφόροι καὶ οἱ ὑπόστολοι νὰ ἦσαν τὸ πλεῖστον Αἰγύπτιοι ἢ αὐτὸ τοῦτο οἱ ΑΙΓΥΠΤΙΟΙ (πρβλ. σελ. 167 σημ. 2) πλὴν τοῦ ἱερέως, ὡς ἐν Klio 1912, 375· ἀλλ' ὅτι ***ἀνὴρ*** ἱερατεύει τοῦ Ἰσείου δὲν πρέπει ἀμέσως νὰ θεωρηθῇ αἰγυπτιακὸν κατὰ τὰ Ἡροδ. Β, 35 (δῆθεν «ἱρᾶται γυνὴ μὲν οὐδεμία οὔτε ἔρσενος οὔτε θήλεος θεοῦ, ἄνδρες δὲ κλ.»)· ὑπῆρχον καὶ ἱέρειαι Ox. Pap. X 1256, 17. Otto I 92.

[2] Ὧν νὰ σταλῇ ἀντίγραφον «καὶ [πρὸς τὴν πατρί;]δα».

[3] Πρβλ. τὴν διδακτικήν, ἔμμετρον καὶ πεζήν, ἱστορίαν τῆς βαθμιαίας ἐν Δήλῳ ἱδρύσεως καὶ ἀκμῆς Σαραπείων καὶ Ἰσείων IG XI[4], 1299 καὶ Roussel: BCH 1913, 316 ἑ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ὡς συνήθως, πρὸ τῆς εἰσόδου βωμοῦ ἢ βόθρου καὶ ἀφιεροῦσι λιτῶς διὰ τοῦ ἄχρου ἐκείνου ΑΙΓΥΠΤΙΟΙΙΚΙΔΙ οὔτ' ἐπιγραφικῶς οὔτε ἀρχιτεκτονικῶς ἀποκλείεται ἡ χρονολόγησις τούτων ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Γ' αἰῶνος (οἱ πηλόκτιστοι μάλιστα τοῖχοι λογάδων λίθων καὶ οἱ ξύλινοι θριγκοὶ εἶναι καὶ ὅλως **ἄχρονοι**), ἀλλὰ πάντως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Β' ὑπῆρχον.

Νεώτερά πως, ἀλλὰ βεβαίως ἐκ τοῦ Β' ἀκόμη αἰῶνος, φαίνονται τὰ **κονιάματα** τῆς αὐλῆς ὅλης, ἡ στρῶσις δηλ. μετὰ τοῦ **ψηφοθετήματος**, προϋποθέτοντα ἤδη ***ἐγχωρίους προσηλύτους*** εὐπόρου τάξεως, οἷος ὀφείλει νὰ εἶναι ὁ Ἀλέξιππος σελ. 128· βεβαίως μικρὰ ἢ οὐδεμία θὰ εἶναι ἡ χρονικὴ ἀπόστασις ἀπὸ τῆς ὁμοίας (ἢ καὶ ἀτεχνοτέρας) ἐν Δήλῳ ψηφωτῆς ὡσαύτως ἐπιγραφῆς R. C. Acad. Inscr. 1910, 302, τοῦ ἀρχομένου Α' π. Χ. αἰῶνος τὸ βραδύτερον σελ. 182.

Τὴν νεωτάτην φάσιν τοῦ ἱεροῦ εἴδομεν — ἐντὸς πάντοτε τοῦ Α' αἰῶνος π. Χ. — εἰς τοὺς ***περιβόλους*** (τὸν ἐσωτερικόν, τὸν κατοῦντα τὸ ψήφωμα ἀσυμμέτρως, καὶ τὸν ἐξωτερικόν, τὸν μιμήσει τῶν Δηλιακῶν ἴσως μετ' ἐξέδρας), ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ***κεραμοτοίχους*** ἐκείνους τοῦ ἀστέγου σηκοῦ, ὧν ἀδύνατος ἐξ ἄλλου ὁ καταβιβασμὸς εἰς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους, ἀφοῦ ὡς ὑλικὸν κατὰ τούτους θὰ περιεμένομεν ἴσως μᾶλλον ***ὠμὰς πλίνθους*** (ἀπαντώσας, ὡς γνωστόν, ἀπὸ τοῦ 44 π. Χ. εἰς τὰ ῥωμ. rostra)· ἐκ τῶν τελευταίων τούτων χρόνων κατάγονται, εἴδομεν, πλὴν τῆς πηλίνης κακοτέχνου προτομῆς καὶ αἱ ἐπὶ Φανίου καὶ Διονυσίου ἀναγραφαί, ἤδη τοῦ ἱεροῦ ἀναγνωρισμένου καὶ ἐξ αὐτοῦ μάλιστα πανηγυρικῶς τελουμένων καὶ θορυβωδῶν τελετῶν (πλοιαφεσίων). Ἤδη πιστοὶ πολυάριθμοι — ἐγχώριοι καὶ ξένοι — ἀσκοῦσι φανερῶς ἔξω τῆς ἐπισήμου τῆς πόλεως λατρείας τὴν νέαν αὐτῶν ξενικήν, ὀργανοῦνται εἰς κοινωνίαν καινήν, ἀνάμικτον ἔξω τῶν ἀρχαίων γενῶν, φατριῶν, δήμων (οἱ λειτουργοὶ μάλιστα τῆς λατρείας καὶ εἰς σύνδεσμον στενώτερον ἢ «ἀδελφότητα»), καὶ μετὰ τὰς τελετουργίας ἀναγράφονται ad majorem deae gloriam εἰς μεγεθυνομένους διαρκῶς καταλόγους καὶ τὰς στήλας ἀνατίθενται ἐν τῷ ἱερῷ ὡς ἀφιέρωμα θεάρεστον.

Εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ ***χρόνου τῆς ἀκμῆς*** τοῦ ἱεροῦ πλὴν τῶν ***ἐπιγραφῶν*** καὶ τῶν ***νομισμάτων*** (ὧν οὐδὲ ἓν ῥωμαϊκὸν ἀκόμη, τὸ δὲ σύνολον ὡς terminus post quem καθ' ἑαυτὸ θὰ ἐπέτρεπε καὶ εἰς τὸν Β' αἰῶνα π. Χ. νὰ ἐνεβιβάζετο τοῦ ἱεροῦ **τὸ τέλος**) χαρακτηριστικὰ φωτικὰ εἶναι καὶ οἱ ***λύχνοι*** (σελ. 142), ἐν οἷς οὐδὲν εὕρομεν ἀκόμη καθαρῶς «ῥωμαϊκὸν» στοιχεῖον — πρβλ. καὶ τὰς ἐξ Ἑλλάδος ἐπίσης βεβαίως μήτρας απαραλλάκτων, χρόνων πτολεμαϊκῶν, ἐν καταλόγῳ Καΐρου: Edgar: greek moulds πίν. 28 — καὶ κατ' ἐξοχὴν τὰ ***ἀγγεῖα***· τὰ χαρακτηριστικώτερα, εἴδομεν, εἶναι τὰ ἀστρακα «***μεγαρικῶν***» σκύφων, ὧν γνωστὴ ἡ κατὰ τὸν Γ'-Β' αἰῶνα ἐπικράτησις, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀρχίζουσαι νὰ διαδίδονται **πυτοι** «πέλικες» ἢ μὲ ὦτα συνεσφιγμένα ὡς ἐν τελευταίοις ἀλεξανδρεινικοῖς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

χρόνοις — πρβλ. πολλὰ τῶν ἐν Fayum towns and their pap. πίν. Χ^β καὶ XI^α· — ἀλλὰ καὶ τὰ ἀληθῶς συχνότατα ἐπιμήκη «lacrymateria» γνωστὸν ὅτι δὲν εἶναι καὶ τόσον ὄψιμα, ὅσον ἄλλοτ' ἐνομίζοντο καὶ πάντως ἤδη κατὰ τὸν Β´ π. Χ. αἰῶνα ἦσαν πάγκοινα.

Πρὸς τἀνωτέρω ἄλλως συμφωνοῦν καὶ ὅλα ὅσα γνωρίζομεν ἄλλοθεν περὶ τῶν χρόνων τῆς διαδόσεως της αἰγυπτιακῆς θρησκείας· ὁ ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ Ἀμφιαρείου IG XII 420, 8 τῶν χρόνων τοῦ Συλλα (Dittenb. αὐτ.) ***Ὧρος Ὥρου Χαλκιδευς*** ἐνδεικνύει ασφαλῶς ἀπὸ τοῦ Β´ ἤδη αιῶνος λατρείαν τοῦ ἐπωνυμου θεοῦ και τῆς μητρὸς φυσικὰ ἐν Χαλκίδι· ὁμοίως εἰς τὸν Β´ ἤδη αιῶνα ἀνάγονται (Dittenb.) πασαι αἱ ἐν IG VII 3200 - 04 και 3301 - 3406 ἐπιγραφαὶ Ὀρχομενοῦ και Χαιρωνείας, ἐν αἷς ἀπελευθεροῦνται δουλοι δι' ἀφιερώσεως εἰς ***Σάραπιν καὶ Ἶσιν·*** ὁ δὲ κατάλογος νικητῶν τῶν ἐν Τανάγρᾳ ***Σαραπιείων*** αὐτ. αρ. 540 χρονολογεῖται μὲν ἀσφαλῶς ἀπὸ τῶν ἀρχων τοῦ Α´ (Dittenb. αὐτ.), ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἡ λατρεία θὰ εἰσήχθη βεβαίως πολὺ ἀρχαιότερον, ὥστε νὰ ἐξανθῇ ἤδη και αγῶνας ιδίους. Εἰς δὲ τὴν Ἐρέτριαν ἡ αιγυπτιακὴ λατρεία θὰ ***εἶχεν εἰσέλθει*** ἔτι πρότερον κατὰ πασαν πιθανότητα ἢ εἰς Βοιωτίαν, ἀφοῦ και πρὸς τὸ μέγα κέντρον, τὴν Δῆλον, καὶ πρὸς τὰς Ἀθήνας ανέκαθεν εγγυτερα.

Ἀλλὰ τὸ ***περιεχόμενον*** τῆς οὕτως ἐπὶ δύο τοὐλάχιστον αιῶνας παραταθείσης ἐνταῦθα λατρείας μᾶλλον υπονοεῖται ατυχῶς ἢ αποκαλύπτεται διὰ τῶν ευρημάτων, κυρίως διὰ τὸ φύσει ἀπόρρητον δογμάτων και τελετῶν· διὸ καὶ τὸ ***θρησκευτικὸν*** πόρισμα ἡμῶν εἶνε πολὺ ἰσχνότερον τοῦ εὐκτοῦ, ἂν καὶ ὄχι ἀνάξιον συγκεφαλαιώσεως. Εἴδομεν κυρίως τὴν Ἶσιν ὡς Εὔπλοιαν ἢ Πελαγίαν, ἀλλὰ καὶ ὡς Ἀφροδίτην ἢ Ἥραν ἐγνωρίσαμεν αὐτήν, ἀγαθὴν ***ζευγῶν συναγωγὸν*** (ἴσως και ὡς Εἰλείθυιαν, καθ' ἃ καὶ ἐν Ἀθήναις π. χ. AM 1906, 316), καὶ ὡς Μεγάλην Μητέρα ὅμως (τελευταίαν δὴ τῶν π. Χ. φιλοστόργων Μητέρων θεῶν: A. Dieterich) καὶ πρὸς τούτοις ὡς βασίλισσαν τοῦ Ἅδου, ἅτε δὴ σύζυγον τοῦ ἑλληναιγυπτιακοῦ Πλούτωνος - Σαράπιδος - Ὀσίριδος, καὶ ὡς τοιαύτην δεχομένην εἰς τὸν κοινὸν βόθρον τὰς (καθημερινὰς κατὰ Διόδ. Α´ 22, 3) χοάς, Ἶσιν τὴν ***μυριώνυμον*** λοιπὸν και ἐδῶ ἢ Πάνθειάν τινα, παντοίας θεότητας ἐναφομοιώσασαν [1] ἤδη.

Ἐκ δὲ τῶν Μελανηφόρων καὶ Ὑποστόλων αὐτῆς συνεπεράναμεν ὅτι καὶ ἐν

[1] Πρβλ. τὰ λεγόμενα της παρ' Apul. met. XI, 5. «En adsum ... summa numinum, regina Manium, prima Coelitum .. Cujus nomen unicum multiformi specie ... totus veneratur orbis. Inde Phryges Pessinuntiam deum Matrem, Attici Minervam, Cyprii Paphiam, Cretes Dictynnam, Siculi Proserpinam, Eleusinii Cererem, Junonem alii, Bellonam, Hecaten .... **prisca pollentes doctrina Aegyptii vero nomine appellant Isidem.**

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἐρετρίᾳ θὰ ἑδρᾶτο τὸ ***πάθος τοῦ Ὀσίριδος***[1], φυσικὰ καὶ ἡ ἀνεύρεσις αὐτοῦ καὶ ἡ ἐκ νεκρῶν ἔγερσις, καθ' ἣν «***οἱ στολισταὶ*** καὶ οἱ ἱερεῖς ἐκφέροντες τὴν ἱερὰν κίστην... ὕδατος ποτίμου εἰς τὸ κιβώτιον ἐγχέουσι καὶ κραυγή τε γίνεται τῶν παρόντων ὡς εὑρημένου τοῦ Ὀσίριδος κλπ.» Πλουτ. π. Ἴσ. καὶ Ὀσίρ. § 39 — σελ. 367^{F} — καὶ ἐν τῇ κραυγῇ ἐκείνῃ τῆς χαρᾶς «εὑρήκαμεν, συγχαίρομεν» ἐνωτιζόμεθα τὴν ἐλπίδα τῶν πιστευόντων ὅτι συνανίσταντο καὶ αὐτοὶ εἰς ζωὴν νέαν.

Παρὰ τὸ πανάρχαιον ὅμως τῆς Αἰγύπτου θεῖον ζεῦγος εὕρομεν τὸν ἕτερον τὴν φύσιν ἀλλ' ὄχι καὶ τὴν ὑπόστασιν ***Σάραπιν,*** κατὰ μυστικὴν θεοκρασίαν συμπαρόντα καὶ αὐτὸν ὡς Ὄσιριν, ὃν ἄλλοθεν γνωρίζομεν πολὺ ἀκριβέστερον ὡς συμβατικὸν (ἐκ Σινώπης) «φανερωμένον», ἀπὸ τοῦ πρώτου Πτολεμαίου ἤδη διεθνῆ θεόν, ὡς γνωστόν, καὶ ὑποδυόμενον ὄχι μόνον Ὀσίριδος - Πλούτωνος ἢ Διονύσου φύσιν, ἀλλὰ καὶ Διὸς πατρὸς (παρὰ Μητρὶ τῇ Ἴσιδι) καὶ Ἀσκληπιοῦ, ἰατροῦ φιλαγάθου κλπ., οὕτω δὲ ἀποτελοῦντα καὶ αὐτὸν ἰσχυρὰν ἀφαίρεσιν ἢ σύνθεσιν πρὸς τὴν μονοθεΐαν. Εὕρομεν τέλος καὶ ***Ὧρον*** ἢ Ἁρποκράτην, τὸν υἱὸν καὶ ἐκδικητὴν τοῦ πατρὸς Ὀσίριδος (Ἔρωτά τινα καὶ Ἀπόλλωνα πυθοκτόνον ἅμα) καὶ τέλος ***Ἄνουβιν,*** τὸν ἀκόλουθον τῆς Ἴσιδος ἢ Ἑρμῆν Αἰγύπτιον.

Ἀλλὰ κυρίως εἴδομεν ἤδη καὶ τὰ πλεῖστα τῶν (πυκνῶς ἰδίᾳ καὶ στεγνὰ π. Kärst: Gesch. d. hellenist. ZA. II 271 - 7. Wendland 129 ἑ. 153 ἑ. ἀναπτυσσομένων) συντελεστικῶν αἰτίων τῆς διαδόσεως τῶν ξένων τούτων λατρειῶν ἐν τῇ ἄλλως γνωστῇ ἐπὶ περιεργίᾳ καὶ φιλοξενίᾳ πρὸς τὰ ξένα θρησκεύματα Ἑλλάδι· ἤτοι· τελετὰς μυστηριώδεις καὶ λαμπρὰς πανηγύρεις διεγειρούσας ἰσχυρότερον τὴν φαντασίαν (διὰ τῆς ἐναλλαγῆς ἰδίᾳ ἐν τῷ ὀσιριακῷ δράματι πένθους καὶ χαρᾶς ἐκστατικῆς)· τὸ δόγμα τῆς ἀθανασίας ἰδίᾳ ἱκανοποιοῦν τὰς διψώσας «***σωτηρίαν***» ψυχὰς τῶν χρόνων ἐκείνων· ἱερατεῖον πολυμελὲς καὶ ὠργανωμένον (διὰ καθημερινῶν τελετῶν καὶ διὰ νίψεων, νηστειῶν, ἁγνισμῶν καὶ κατηχήσεως ἐξ ἐπαγγέλματος προσηλυτίζον τοὺς ἀπεγνωσμένους ἐκ τῆς πατρίου θρησκείας)· τὴν ἰσότιμον παραδοχὴν ***καὶ γυναικῶν καὶ δούλων ἔτι*** εἰς τὰς ἱεροτελεστίας. Εἰς δὲ ταῦτα προσθετέον τὸ θέλγητρον τοῦ καινοφανοῦς καὶ τὴν ἀρχαίαν καὶ νέαν γοητείαν τῆς Αἰγύπτου ὡς θαυμαστῆς μὲν πάλαι κοιτίδος πάσης θεοσοφίας καὶ μυστηρίου[2] καὶ πάλιν ὅμως μετ' Ἀλέξανδρον ἕδρας πάσης σοφίας. Οὕτως ὑπει-

[1] Καθ' ὃ φαίνεται εἰδικῶς ***Αἰγυπτία*** ἐπωνυμεῖτο ἡ Ἴσις ἐν Κορίνθῳ παρὰ τὴν ἑλληνικωτέραν ***Πελαγίαν*** Παυσ. Β' 4, 6.

[2] Πρβλ. πάλιν **Foucart,** καὶ μετὰ τὰς ἰσχυρὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Jong (das ant. Mysteriewensen) ἐπανερχόμενον ἐν mystères d'Eleusis (1914) σ. 17 ἑ., 84 ἑ. εἰς τὴν παλαιὰν γνώμην ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ἁγιώτατα Ἐλευσίνια ἐξ Αἰγύπτου κατήγοντο, ἡ δὲ Δημήτηρ μετὰ τοῦ Διονύσου ἦσαν ἁπλᾶ τῶν ἀρχικῶν Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος ἀπότυπα. Ὁπωσδήποτε ὑπερτιμᾶται πάντως ἡ παρουσία τοῦ εἰδωλίου ἐκείνου τῆς Ἴσιδος καὶ τῶν σκαραβαίων ἐν Ἐλευσῖνι, τοὐναντίον δὲ ὑποτιμῶνται αἱ διαφοραὶ (πρβλ. Jong. ἔ. ἀ.).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

σέρχεται καὶ ἐνταῦθα ἡ θρησκεία τῶν ξένων παροίκων, οἰκοδομεῖ ἐπὶ τοῦ συναισθήματος τοῦ κατακυριεύοντος τὰς ψυχὰς — ἰδίᾳ τῶν κατωτέρων τάξεων, κατόπιν συμφορῶν καὶ χρόνων ταραχωδῶν καὶ μετὰ τὴν ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρεωκοπίαν τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας — ἐπὶ τοῦ γενικοῦ δηλ. τότε ***πόθου τῆς ἀπολυτρώσεως,*** ἐπαγγέλλεται ἀκριβῶς τὸν ἐν Ὀσίριδι (Σαράπιδι) ἀπαθανατισμὸν καὶ βαθμηδὸν ἐκτοπίζει τοὺς Ὀλυμπίους, τοὺς ὡραίους ποτὲ καὶ φαιδροὺς ἀλλ᾽ ἤδη ἀνεπαρκεῖς πλέον, ἰδίᾳ ὡς ὑπεράγαν φυσικοὺς καὶ κοσμικοὺς ἐν περιβάλλοντι ποθοῦντι τὸ μεταφυσικόν, τὸ πέραν τοῦ τάφου. Αἱ ψυχαὶ εἱλκύοντο ἰσχυρότερον πρὸς τὸ μέγα κοσμοπολιτικὸν ζεῦγος, τὸ ἀνάσσον καὶ τῶν ἄνω καὶ τῶν κάτω, Ἶσιν καὶ Ὄσιριν (— Σάραπιν), συνενοῦν δὲ τὰς ἰδιότητας τῶν πλείστων ἑλληνικῶν θεῶν εἰς σύνολον εὐμενές, ἐλπιδοφορώτερον μετὰ θάνατον διότι, ὡς γνωστόν, ὄχι απόλυτος ἀνατροπὴ τελεῖται, ἀλλὰ συγχώνευσις καὶ μετένδυσις ὑπ᾽ ὀνόματα θεῶν νέα πίστεων ***ἤδη ἑλληνικῶν*** (οἷα ἦτο, ἀνέκαθεν ἰδίᾳ ὀρφική, καὶ αὐτὴ ἡ εἰς ἀνάστασιν καὶ ἀθανασίαν πίστις· πρβλ. καὶ τελετὰς Ζαγρέως Διονύσου), ὥστε δὲν ἐπικρατεῖ κατ᾽ οὐσίαν τὸ ξένον τοῦ ἑλληνικοῦ δόγματος ἐκμηδενιστικῶς, ἀλλὰ συναφομοιοῦται μᾶλλον καὶ προσλαμβάνεται εἰς τοῦτο — ***ἐξελληνισμός*** τις λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα, ἀλλ᾽ ἀντίστροφος τοῦ παρατηρουμένου εἰς τὰ ὀνόματα τῶν ξένων ἐκείνων ἐμπόρων.

Ἐν δὲ τῇ νέᾳ θρησκείᾳ συντελεῖται οὕτως ὄχι μόνον ἡ ἰσοπέδωσις τῶν τάξεων (καὶ δούλων καὶ γυναικῶν γινομένων πρὸς «***σωτηρίαν***» δεκτῶν εἰς τὰ μυστήρια ταύτης καὶ τοὺς θιάσους) ἀλλὰ καὶ ἡ ***σύντηξις τῶν λαῶν,*** ἡ ἀρχίσασα μὲν ἀπὸ τοῦ δαιμονιωτάτου τῶν σχεδίων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου — τοῦ ῥήξαντος τὸ μεσότοιχον τὸ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων — συνεχισθεῖσα δὲ ὑπὸ τῶν Διαδόχων αὐτοῦ, ἰδίᾳ συστηματικῶς ὑπὸ τῶν Πτολεμαίων, — ὧν γνωστὴ ἡ ***θρησκευτικὴ πολιτική.*** Οὕτω δ᾽ ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ ἀρχαίου κόσμου μεθ᾽ ὅλων αὐτοῦ τῶν θρησκευτικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν θεσμῶν ἀνασυντίθεται ἐπὶ εὐρυτέρων βάσεων κοσμοπολιτικώτερος ὁ νέος, ἐν τοῖς πανδόχοις μυστηρίοις καὶ θιάσοις τῆς νέας λατρείας, ὅπως ἀνεζύμωσαν τοσάκις τὴν ὀρθολογιστικωτέραν Δύσιν νέαι ζυμώσεις ἐκ τῆς βαθύτερον ἀείποτε θρησκευτικῆς Ἀνατολῆς.

Μετ᾽ οὐ πολὺ ὁ Χριστιανισμός, κληρονόμος γενικὸς πασῶν τῶν τάσεων, ὀργανώσεων, ζυμώσεων τούτων, συνεχιστὴς καὶ ἐξαγνιστὴς τῶν μυστηρίων, χορηγὸς ἔτι ἁγιωτέρων πεποιθήσεων σωτηρίας εἰς τὰς ἀγωνιώσας ψυχὰς καὶ χοανευτὴς ὑπέρτατος τῶν πολυωνύμων θεοτήτων εἰς τὴν Μίαν, τὴν καταπληκτικῶς ἄπειρον ἐν ἰδιότησι δυνάμεως, σοφίας, ἠθικότητος, τὴν ἔξω φύλου, ἔξω χρόνου, ἔξω χώρου, συντελεῖ ὁριστικῶς τὴν διάπλασιν τοῦ καινοῦ κόσμου — καὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τὴν Ἶσιν ἐκθρονίζει ἄλλη ***Παντάνασσα*** καὶ φιλανθρωποτέρα ***Μήτηρ***, γεφυροῦσα διὰ μεσιτείας πρὸς τὸν Ἄληπτον τὴν μεταξὺ θείου καὶ ἀνθρώπου ἀπόστασιν [1].

Ἐπήγαγεν ἆρα γε καὶ τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν τὸ βίαιον πιθανώτατα τέλος διωγμὸς τοῦ ἀντιπάλου χριστιανισμοῦ; Δύσκολον ἢ μᾶλλον ἀδύνατον φαίνεται, ἀφοῦ ἐκεῖνο μὲν ἤδη πρὸ Χρ. θὰ ἐπῆλθεν, ὁ δὲ πρῶτος ὑπὸ τῆς παραδόσεως τοὐλάχιστον πιστούμενος χριστιανὸς ἐν Εὐβοίᾳ θὰ ἔζη ἐπὶ Δεκίου ἢ Οὐαλεριανοῦ κατὰ Harnack (Miss. u. Ausbr. des Christ. II, 200 σημ. 2). Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς διωγμὸν ἑλληνικὸν τῶν αἰγυπτιακῶν θεῶν (οἵους γνωρίζομεν ἐν Ῥώμῃ) δυσπιστεῖ ὁ γνωρίζων τὴν ἀρχαίαν ἀνεξιθρησκείαν, ἡ καταστροφὴ τοῦ ἡμετέρου Ἰσείου θὰ μένῃ σκοτεινὴ κατ᾽ ἀνάγκην.

ΝΙΚ. Γ. ΠΑΠΠΑΔΑΚΙΣ

[1] Περὶ τῶν ἐξ Ἀνατολῆς θρησκειῶν τούτων ὡς προδρόμων τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν ἁρμόζει βεβαίως λόγος ἐνταῦθα· μόνον ἀπέναντι τῶν ὄκνων καὶ περιορισμῶν καὶ φιλαργύρων ἐπιφυλάξεων τοῦ Anrich: das ant. Mysterienwesen in seinem Einfluss auf das Christentum καὶ τοῦ Clemen: Einfluss der Mysterienrelig auf das Christ. ἀξία ἐξάρσεως ἡ γενναιότης τοῦ Harnack ὡς πρὸς τὴν ἱστορικὴν συνάφειαν τῶν μυστηρίων, ἰδίᾳ π. χ. τοῦ βαπτίσματος, ἐν Mission u. Ausbr. des Christ. 1 (ἔνθα καὶ οἱ προχριστιανικοὶ *θίασοι* ἀξίως ἐκτιμῶνται ὡς πρότυπα ὀργανώσεως τῆς ἄλλως μᾶλλον ἐκ τῶν Συναγωγῶν προελθούσης Ἐκκλησίας).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΚΥΘΗΡΟΙΣ

υπο ΒΑΛΕΡΙΟΥ ΣΤΑΗ

Πρό τινος χρόνου ἰδιοκτήτης τις μεγάλου κτήματος ἐν θέσει «Λιονὴ» ὀλίγον ἔξωθεν τῆς πόλεως τῶν Κυθήρων, ἐπιχειρῶν ἐκσκαφὴν τοῦ πρὸς τὰ ἄνω τοῦ κτήματος αὐτοῦ ἐπικλινοῦς καὶ πωρώδους ἐδάφους, πρὸς κατασκευὴν δεξαμενῆς προσέκρουσεν εἰς ὑπόγειον σπήλαιον, ἐξ οὗ καὶ ἐξήγαγε λίθους τινάς, ἄλλοθεν μεταφερθέντας, καὶ τεμάχια μονοχρόων καὶ ἐρυθροχρόων ἀγγείων. Ταῦτα μαθών, ἐπεσκέφθην, κατά τινα εἰς Κύθηρα μετάβασίν μου, τὸ μέρος καὶ ἐξήτασα τὰ παρερριμμένα τεμάχια τῶν ἀγγείων. Ἐπείσθην δέ, ἂν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ εἰσέλθω εἰς τὸ σπήλαιον, ἅτε κτισθείσης ἤδη τῆς δεξαμενῆς καὶ ἰσοπεδωθέντος τοῦ ἐδάφους, ὅτι προὔκειτο περὶ σπηλαιοειδοῦς τάφου τῆς μυκηναϊκῆς περιόδου, Ἐζήτησα δὲ τὴν ἄδειαν πρὸς ἔρευναν τοῦ μέρους, ἥτις καὶ ἐδόθη μοι κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούλιον. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἰδιοκτήτης τυχαίως καὶ πάλιν, εἶχεν ἀνακαλύψει τὴν ὀπὴν (τὴν εἴσοδον φανερῶς) καὶ δευτέρου σπηλαίου, παρακειμένου τῷ πρώτῳ, ὅπερ καὶ ἠδυνήθην ἀνέτως νὰ ἐρευνήσω, ἅτε μὴ ὑποστάν, εὐτυχῶς, τὴν τύχην τοῦ πρώτου. Τὸ σπήλαιον δὲν εἶχεν εἴσοδον ἐπιμήκη, ὡς συνήθως, ἀλλ' ὀπὴν πεφραγμένην διὰ λίθων, δι' ἧς κατήρχετό τις δι' ἐλαφρᾶς ἐπικλίσεως (rampe), πιθανῶς κλιμακωτῆς, εἰς τὸ σπήλαιον, ὕψους μόλις 2 μέτρων.

Τὸ σπήλαιον ἦτο διῃρημένον εἰς τρία μέρη. Εἰς τὸ κεντρικόν, τὸ πρὸ τῆς εἰσόδου, τὸ καὶ εὐρύτερον καὶ εἰς δύο ἄλλα μικρότερα διαμερίσματα, σπηλαιοειδῆ μᾶλλον ὀρύγματα, ἀνὰ ἓν ἑκατέρωθεν τῆς εἰσόδου, πεφραγμένα διὰ λίθων ἀργῶν ἐν εἴδει τοίχου. Ὅμοιος τοῖχος διεκρίνετο καὶ ἔναντι τῆς εἰσόδου, ἀλλ' ὡς ἐδείχθηκατόπιν ὁ τοῖχος οὗτος ἐχρησίμευσεν εἰς ἔρεισμα τοῦ βράχου, μὴ ἀποφράττων σπήλαιον οὐδὲ τάφον, ὡς συνέβαινεν εἰς τὰ ἑκατέρωθεν τῆς εἰσόδου ὀρύγματα.

Τὸ κεντρικὸν σπήλαιον εἶχεν ἐμβαδὸν 2 × 4 μέτρων περίπου — ἀλλὰ τὰ παρὰ τὴν εἴσοδον διαμερίσματα, τὰ πεφραγμένα, ὡς εἴπομεν, διὰ λίθων καὶ περιέχοντα ἀγγεῖα καὶ ὀστᾶ, δὲν εἶχον χῶρον εὐρύτερον τοῦ μέτρου κύκλῳ. Εἰκάζομεν κατὰ ταῦτα, ὅτι τὰ διαμερίσματα ταῦτα ἐχρησίμευον μᾶλλον εἰς ἐναπόθεσιν ὀστῶν καὶ κτερισμάτων, προγενεστέρως θανόντων προσώπων καὶ ἐν τῷ κεντρικῷ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

διαμερίσματι ταφέντων, ἢ εἰς ἄμεσον ἐκεῖ ταφὴν νεκρῶν. Ἀληθῶς δὲ καὶ τὰ ἀνευρεθέντα ὀστᾶ, ἐλάχιστα ὡς ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως αὐτῶν, ἦσαν ἐσκορπισμένα ὅλως ἀκανονίστως. Τοὐναντίον δὲ τὰ ἐν αὐτοῖς κτερίσματα, ἀγγεῖα ὡς τὰ πολλά, ἦσαν εἰς γωνίαν τινὰ συσσεσωρευμένα. Οὕτως εὕρομεν ἐν τῷ πρὸς δεξιὰ μὲν τῆς εἰσόδου μικρῷ σπηλαίῳ, ἓν χαλκοῦν μαχαιρίδιον, μίαν χαλκῆν βελόνην, εἴκοσι καὶ πέντε μικρὰς ψήφους ὅρμου ἐξ ὑελομάζης κυανῆς, ἑτέραν ἐκ χαλκοῦ ἀμυγδαλοειδῆ, ἕνα πήλινον λύχνον μονόμυξον καὶ μόνωτον, κοινοῦ σχήματος, καὶ τρία μικρὰ ἀγγεῖα ἔγχροα (σχήματος: Furtw. Loescke Myken. Vasen I, 3) τῶν συνήθων εἰς θαλαμοειδεῖς τάφους τῆς τελευταίας μυκηναϊκῆς περιόδου. Τὰ κτερίσματα ταῦτα ἀνῆκον πιθανῶς εἰς γυναῖκα.

Ἐν τῷ ἀριστερᾷ τῆς εἰσόδου σπηλαίῳ, εὑρέθησαν μόνον ἀγγεῖα, καὶ δὴ ἓν τούτων μονόχρουν ἐκ πηλοῦ φαιοῦ, χειροποίητον καὶ σχήματος παραδόξου, εἴδους πίθου μετὰ τοξοειδοῦς κατὰ τὸ μέσον τοῦ εὔρέος στομίου λαβῆς. Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο εἶνε πάντως ἐγχωρίου κατασκευῆς. Παρ' αὐτῷ ὅμως εὑρέθη μικρὸς ἀμφορεύς, τοῦ γνωστοῦ σχήματος τῶν ἐκ Κρήτης καὶ Πύλου τοιούτων ἀγγείων (Πρβλ. Α. Μ. 1909 πίν. 29, 1), μετὰ διακοσμήσεως γραπτῆς ἐκ ταινιῶν περὶ τὴν γαστέρα καὶ τοῦ συνήθους φολιδωτοῦ κοσμήματος κατὰ τὸν τράχηλον αὐτοῦ. Τὸ ἀγγεῖον αὐτὸ καὶ ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τῆς διακοσμήσεως καὶ τῆς τεχνοτροπίας αὐτοῦ, προδίδει φανερῶς τὴν κρητικὴν αὐτοῦ προέλευσιν. Εἰς τὸ αὐτὸ διαμέρισμα ὑπῆρχον καὶ δύο ἕτερα μονόχροα μικρὰ ἀγγεῖα, πάντως ἐγχωρίου καὶ ταῦτα κατασκευῆς.

Εἰκ. 1. Ἀγγεῖον ἐκ λίθου στεατίτου.

Ἐν τῷ κεντρικῷ διαμερίσματι τοῦ σπηλαίου ὑπῆρχον δύο νεκροί, ἀλλὰ τόσον πλησίον ἀλλήλων, ὥστε τὰ ὀστᾶ αὐτῶν συνεχέοντο.

Πάντως ἦσαν καὶ οἱ δύο νεκροὶ ἐκτάδην καὶ ὑπτίως τεθαμμένοι. Παρ' αὐτοῖς δέ, ἀλλ' ἀδιακρίτως τοῦ εἰς τίνα ταῦτα ἀνῆκον νεκρόν, εὑρέθησαν πέντε ἀγγεῖα μικρά, ὧν τὰ τρία γνωστῶν σχημάτων καὶ συνήθους γραπτῆς διακοσμήσεως (Myk. Vas. πίν. 20, 147), τὰ δύο ὅμως, ὧν εἰκόνα παρέχομεν ἐν τοῖς σχήμασι 1, 2, εἶνε ἐντελῶς μοναδικὰ καὶ πρωτοφανῆ εἰς μυκηναϊκοὺς τάφους. Τὸ ἕτερον τούτων ***(εἰκ. 1)*** σφαιρικὸν τὸ σχῆμα ἐκ στεατίτου λίθου πεποιημένον καὶ φέρον ἐγχάρακτα γραμμικὰ καὶ σπειροειδῆ κοσμήματα, ὁμοιάζει πρὸς τὰ ἐκ κυκλαδικῶν τάφων προερχόμενα τοιαῦτα σκεύη.

Ἡ εὕρεσις αὐτοῦ εἰς σπηλαιοειδῆ τάφον τῆς τρίτης ὑστερομινωϊκῆς περιό-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

δου, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς κατασκευῆς τοῦ τάφου καὶ τῶν λοιπῶν ἐν αὐτῷ ἀγγείων, δέον νὰ ἀποδοθῇ ἢ εἰς μακρὰν διατήρησιν αὐτοῦ, ὡς κειμηλίου, ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ συναποφέροντος αὐτὸ εἰς τὸν τάφον νεκροῦ ἢ εἰς ὑστερογενῆ ἀπομίμησιν τῶν παλαιῶν ἐκείνων σκευῶν.

Πάντως τὸ ἀγγεῖον δὲν εἶνε σύγχρονον τῶν ἄλλων τοῦ τάφου κτερισμάτων, οὐδὲ ἐγχωρίου κατασκευῆς, ἀλλ᾽ ἔξωθεν, πιθανῶς ἐκ Κρήτης, εἰς Κύθηρα μεταφερθέν.

Τὸ ἕτερον ***(εἰκ. 2)*** τῶν ἐν τῷ κεντρικῷ διαμερίσματι τοῦ σπηλαίου κατατεθειμένων παραδόξων ἀγγείων εἶνε σχήματος κυκλικοῦ, ἀβαθὲς δέ, φέρον τοξοειδῆ λαβήν, ἀπὸ τῆς περιφερείας εἰς τὸ ἐξέχον στόμιον διήκουσαν.

Τὸ παράδοξον, διὰ τὴν χρονικὴν περίοδον τοῦ τάφου, σχῆμα τοῦ ἀγγείου τούτου δὲν εἶνε ἄγνωστον, ἀλλ᾽ ἀπαντᾷ ὁμοιότατον εἰς πολὺ μεταγενεστέρους χρόνους. Ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ἀγγείων τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ὑπάρχουσι δύο ἐντελῶς ὅμοια τὸ σχῆμα σκεύη ἐκ Βοιωτίας (ὑπ᾽ ἀριθ. 419, Couve-Collignon 617 καὶ 12689, Nicole N° 959) φέροντα μελανόμορφον γραπτὴν διακόσμησιν ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸν Ε΄ π. Χ. αἰῶνα. Εὐτυχῶς τὸ ἀγγεῖον ἡμῶν φέρει τόσον προφανῶς τὸν ῥυθμὸν τῆς μινωϊκῆς καταγωγῆς αὐτοῦ καὶ τόσῳ χαρακτηριστικὴν τὴν γραπτὴν διακόσμησιν αὐτοῦ, ὥστε νὰ μὴ ὑπολείπεται ἀμφιβολία περὶ τῆς χρονολογικῆς αὐτοῦ κατατάξεως. Τὸ κιτρινωπὸν ἐπίχρισμα αὐτοῦ ἡ διὰ στιλπνῶν χρωμάτων διακόσμησις καὶ ἡ τριπλῆ παράστασις ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας αὐτοῦ τῆς συνηθεστάτης ἐπὶ Κρητομυκηναϊκῶν μνημείων διομφάλου ἀσπίδος, ἐναλλὰξ πρὸς κλάδον δένδρου, μαρτυροῦσι περὶ τῆς γνησίας τοῦ σκεύους μινωϊκῆς προελεύσεως. Εἶνε δὲ ἀληθῶς περίεργον ὅτι τὸ σχῆμα τοῦ ἀγγείου, τόσον παλαιόν, ἠδυνήθη νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ χιλιετηρίδα ὅλην, διότι βεβαίως δὲν πρόκειται περὶ τυχαίας συμπτώσεως.

Εἰκ. 2. Πήλινον μυκηναϊκὸν ἀγγεῖον.

Τὴν ἀνασκαφὴν ἐπεξέτεινα, φυσικῶς, κύκλῳ τῶν σπηλαίων τούτων εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ ἀνακαλύψεως καὶ ἄλλων σπηλαίων, ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὡς ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους, σαθροῦ λίαν καὶ φυσικῶς ἀκαταλλήλου εἰς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τοιαύτην ἔρευναν, τοῦτο δὲ ὡς ἐκ τῆς γενομένης ἐν τῷ κτήματι καλλιεργείας, ἥτις ἠλλοίωσεν ἐντελῶς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, πρὸς δὲ καὶ ὡς ἐκ τῆς κατασκευῆς τῶν σπηλαίων, στερουμένων μακρᾶς εἰσόδου, διευκολυνούσης, ὡς γνωστὸν εἰς τοὺς ἀνασκάψαντας τοιούτου εἴδους τάφους, τὴν ἀνίχνευσιν αὐτῶν, αἱ προσπάθειαι ἡμῶν ἀπέβησαν ἄγονοι. Ἐν τούτοις βέβαιον σχεδὸν εἶνε ὅτι θὰ ὑπάρχωσιν καὶ ἄλλα ἐκεῖ σπήλαια, ἰδίᾳ ἐν τῷ κατωτέρῳ καὶ ***ἐπιπέδῳ*** τμήματι τοῦ κτήματος, τῷ βαθέως καλλιεργηθέντι, καὶ ἔνθα ὡς ἔμαθον, ἀνωρύχθησαν ἀργοὶ λίθοι μεταφερτοί, ἀλλὰ τὴν ἔρευναν πρὸς ἀνακάλυψιν αὐτῶν δὲν ἐζήτησα νὰ ἀναλάβω, διότι αὕτη θὰ ἀπῄτει δαπάνην μὴ ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν εὑρημάτων καὶ τὴν σημασίαν αὐτῶν, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως καὶ τῆς ἐκσκαφῆς τῶν δημοσιευομένων ἐνταῦθα δύο πρώτων σπηλαίων.

ΒΑΛΕΡΙΟΣ ΣΤΑΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ΑΤΤΙΚΟΝ ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΟΥ 320/9

υπο ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΛΕΟΝΑΡΔΟΥ

Δημάδου ψήφισμα. Στήλης αἰετούχου, μαρμάρου Πεντελῆς, ἄνω ἀριστε-

(Λίθου φωτογράφημα· ἐπὶ τῆς εἰκόνος τὰ γράμματα φαίνονται ἔκτυπα, ὡς εἰ ἡ εἰκὼν ἐγένετο ἐκ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας ἐκτύμματος, ἀλλ᾽ ἐὰν προσφόρως στραφῇ, τὰ γράμματα φαίνονται ὡς ἔχουσιν ἐπὶ τοῦ λίθου.) Ἀττικὸν ψήφισμα τοῦ 320/9.

γρ. 37
στοιχ. 25
ὀλ. 115 1
(ἐμβόλιμον)·
Θαργηλ.
320/9.

Ἀναγ]ραφεὺ[ς Ἀρχέδικος Ναυκρίτου Λαμπτρεύς.
Θ ε [ο ί.
Ἐπὶ Νε[α]ίχμ[ου ἄρχοντος ἐπὶ τῆς
Πανδιονίδ[ος δεκάτης πρυτανε-
ίας, ἧι Στρατ[ωνίδης Παιανιεὺς
ἐγραμμάτευ[εν, δευτέραι φθίνο-
ν]τος, δε[κ]άτη[ι τῆς πρυτανείας· ἐ-
κκλησία· τῶν [προέδρων ἐπεψήφι-
ζ]εν Τελέσιππ[ος Ἀχαρνεύς· ἔδοξ-
εν τεῖ βουλε[ῖ καὶ τῶι δήμωι· Δημ-
άδης Δημέ[ου Παιανιεὺς εἶπεν· ἐ-
π[ε]ιδὴ ο[ι
. .]ο[

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ρὸν απότμημα, ὕψ. ὡς 0 28, πλ. ὡς 0 30, πάχ. ὡς 0 11. Ηὑρέθη ὑπὸ τοῦ ἀρχαιοφύλακος Χρίστου Ἀλεξοπούλου ἐπὶ τῆς βορείου τῆς ἀκροπόλεως κλειτύος νοτοδυσμόθεν τῆς Μιχαλέα οἰκίας (ἀπαντροκὺ τῆς ΛΝ γωνίας, ἀπέχον αὐτῆς περ. 15μ) ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς πρώην εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀναγούσης ὁδοῦ· ἀποσταλὲν δὲ ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τοῦ ὑπουργείου τμήματος τῇ 10′ μαρτίου 1915 εἰς τὸ ἐπιγραφικὸν μουσεῖον ἀπόκειται αὐτόθι (ἀριθ. 12456).

Αἰετοῦ ὕψ. 0 141· ὑποτυμπανίου γείσου ταινίας ὕψ. 0 024, κυματίου ὕψ. 0 019· τὸ καταιέτιον γεῖσον, νῦν ἀποκεκρουμένον, ἦν περ. 0 015· τῆς τῶν καταιετίων γείσων συμβολῆς (ὕψ. περ. 0 017) καὶ τοῦ τυμπάνου (ὕψ. π. 0 081) ὕψ. 0 098· ἀριστερὰ αἰετιαία γωνία 26⁰· νοεῖται δ' ὅτι καὶ λογαριθμικῶς εὑρίσκεται τὸ ὕψος, γνωστῆς οὔσης τῆς γωνίας καὶ τῆς βάσεως (πρβ ἄλλως καὶ τὸ Πυθαγόρειον θεώρημα). Τὸ ὑποτυμπάνιον γεῖσον ἀριστεραχόθεν ἐξέχει 0 025, τοσοῦτον δ', ὡς εἰκός, ἐξεῖχε καὶ δεξιᾶς.

Ὁ 1ος στίχος (γρ. ὕψ. 0 007 - 0 009, πλ. 0 00075 [ι] - 0 0075, μεταγραμμάτιον 0 005375, μετάκεντρον 0 010975, ὦα ἀριστερά, ὡς εἰκάσαι, 0 0106) κεχάρακται ἐπὶ τῆς ταινίας τοῦ ὑποτυμπανίου γείσου, ὁ δὲ 2ος (γρ. ὕψ. 0 006, πλ. 0 005, μεταγρ. 0 065, μετάκ. 0 07 $\left| = \frac{0\,005}{2} + 0\,065 + \frac{0\,005}{2} = 0\,005 + 0\,065 \right|$, ὦα ἀριστερὰ 0 026) εὐθὺς ὑπὸ τὸ τούτου κυμάτιον· οἱ πρόσλοιποι στίχοι ἔχουσι γρ. ὕψ. ὡς 0 006, γρ. πλ. 0 001 (ι) - 0 005, μεταγρ. 0 0078, μετάκ. 0 0128, ὦαν ἀριστερὰν 0 011, μεταστίχιον ὡς 0 008.

Κατὰ ταῦτα, ἐὰν κληθῇ:

ε = ἐπιγεγραμμένου χώρου πλάτος (δηλ. μῆκος)
α = ἀριθμὸς γραμμάτων τοῦ ε
γ = γράμματος πλάτος
μ = μεταγραμμάτιον
$\varkappa$ = μετάκεντρον
ω = ὦα
ξ = γείσου κροταφικὴ ἐξοχή,

τὸ ε κατὰ σχῆμα ἔξει ὧδε:

1) $\varepsilon = (\alpha \times \varkappa) - \mu$
ἢ 2) $\varepsilon = (\alpha - 1) \times (\varkappa) + \gamma$
ἢ 3) $\varepsilon = (\alpha \times \gamma) + ([\alpha - 1] \times \mu)$· ἀνάπαλιν δὲ λχ:
$\alpha = \frac{\varepsilon + \mu}{\varkappa}$ κλπ·

νοεῖται δ' ὅτι τὸ μετάκεντρον δύο ἰσοπλατῶν γραμμάτων εἶνε ἴσον τῷ τοῦ ἑτέρου γράμματος πλάτει σὺν τῷ μεταγραμματίῳ $\left(= \frac{\gamma}{2} + \mu + \frac{\gamma}{2} = \gamma + \mu \right)$ καὶ ὅτι ἐν τῇ στοιχηδὸν τάξει τὰ μετάκεντρα εἶνε ἴσα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ὅθεν, γνωστοῦ μὲν ὄντος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γραμμάτων τοῦ στ. 3 κἑ (25 **α**), ἐκ δὲ τοῦ τῶν ἐν στ. 9 σῳζομένων 11 γραμμάτων μήκους ($11\gamma + 10\mu = 0\ 133$) ὑπολογουμένου τοῦ μετακέντρου ($10\kappa = 0\ 133 - 0\ 005 = 0\ 128$, ὅθεν $\kappa = 0\ 0128$) καὶ δὴ καὶ τοῦ μεταγραμματίου ($\mu = 0\ 0128 - 0\ 005 = 0\ 0078$), τὸ ὅλον τῆς στήλης πλάτος ὑπὸ μὲν τὸ γεῖσον εἶνε = $\omega + \varepsilon + \omega$, ἐπὶ δὲ τοῦ γείσου = $\xi + \omega + \varepsilon + \omega + \xi$· εὑρίσκεται δὲ τὸ **ε** καθάπερ ἐπάνω γέγραπται ἢ καί, χωριζομένων τῶν 25 γραμμάτων κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν σῳζομένων ($25\alpha = 11\alpha + 11\alpha + 3\alpha$), ὧδε: $\varepsilon = 0\ 133 + 0\ 133 + 0\ 0306$ (= 0 0128 + 0 0128 + 0 005) + 0 0156 (= 0 0078 + 0 0078) = 0 3122· τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, τὸ ὅλον τῆς στήλης πλάτος ἦν, ὡς εἰκάσαι, ὑπὸ μὲν τὸ γεῖσον: 0 011 + 0 3122 + 0 011 = 0 3342, ἐπὶ δὲ τοῦ γείσου: 0 025 + 0 3342 + 0 025 = 0 3842. Ἐὰν δὲ τὸ πλάτος ὑπολογηθῇ ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ ἡμίσεος τῆς στήλης, ἤγουν ἐκ τοῦ μέχρι τῆς ἐκ τῆς τοῦ αἰετοῦ κορυφῆς ἀγομένης καθέτου τμήματος, ὅπερ ὑπὸ μὲν τὸ γεῖσον ἔχει πλ. π. 0 1695, ἐπὶ δὲ τοῦ γείσου π. 0 1945, τὸ ὅλον τῆς στήλης πλάτος ἔσται ὑπὸ μὲν τὸ γεῖσον 0 3390, ἐπὶ δὲ τοῦ γείσου 0 3890. Περὶ τῆς διαφορᾶς 0 0048 πρβ ἑξῆς ἐν τοῖς περὶ τοῦ 1ου στίχου.

Τὸ ἔτος τοῦ Νεαίχμου, 320/9 (ἐν τῇ τοῦ ἔτους ἀναγραφῇ προσγραπτέον ἀείποτε ἀμφοτέρους τοὺς ἀριθμούς, λχ **319/8,** οὐχὶ ἁπλῶς **319**), ἦτο ἐμβόλιμον· τῶν πρυτανειῶν αὐτοῦ ἡ μὲν πρώτη κατὰ τὸ ²II 380 εἶχε 39 ἡμέρας, διότι: 59 (= τῶν πρώτων δύο μηνῶν αἱ ἡμέραι) + 11 = 39 + 31 = 70ἡμ., αἱ δὲ ἑξῆς τρεῖς πρυτανεῖαι κατὰ τὸ ²II 381 εἶχον ἡμέρας τὰς πάσας 116, ἤγουν αἱ σύμπασαι τῶν πρώτων τεσσάρων πρυτανειῶν ἡμέραι ἦσαν (39 + 116 =) 155, διότι: (30 × 3) + (29 × 3) + 14 = 155 + 36 = 191ἡμ.· ὅθεν ἐνδέχεται ὅτι αἱ μὲν πρῶται τρεῖς πρυτανεῖαι εἶχον ἀνὰ 39 ἡμέρας, τῶν δὲ λοιπῶν πρυτανειῶν πέντε μὲν εἶχον ἀνὰ 38, μία δ' εἶχε 37, ἡ δὲ 10η, ὡς ἑξῆς ῥηθήσεται, 40 ἡμέρας, πρβ *Usener* RhM 1879 393, *Unger* Ph 1879 429 Ph 1880 525 Phs 1889 678 ZGR (ἐν *IvMueller* HKA I) 743 755, *Schmidt* HGC 236 242 574 636 789, *Sundwall* FNS20, *Ginzel* HMTC II 451, *Kirchner* ἐν ²II 381, *Μαλτέζος* AE 1913 118. Τοῦ περὶ ἀριθμοῦ τῶν ἡμερῶν τῶν πρυτανειῶν Ἀριστοτελείου κανόνος (ΑΠ ΜΓ'2, IG² II 349, *Wilhelm* UDA 220) ἐξαιρέσεις μνημονευθήτωσαν λχ ²II 237 360 448 ι (SIG 147³ 152² 161⁴) 330 ιι ιιι 356 375 (*Unger* Ph 1879 427, πρβ Ph 1880 507) 388 389 (*Wilhelm* Jh 1908 86) 415 460 481 499.

Τὰ ἐπὶ Νεαίχμου γνωστὰ ψηφίσματά εἰσιν ἀριθμὸν πέντε, ἐψηφίσθησαν δὲ ἓν μὲν ἐπὶ τῆς 2ας πρυτανείας (Ἐρεχθῇδος, ²II 380), δύο δὲ ἐπὶ τῆς 5ης (Ἀντιοχίδος, 381 καὶ 382), ἓν δὲ ἴσως ἐπὶ τῆς 6ης (Ἀκαμαντίδος, 383), ἓν δὲ ἐπὶ ἀγνώστου πρυτανείας (384)· τούτοις προστίθεται τὸ ἐνθάδε, ὅπερ ἐψηφίσθη ἐπὶ τῆς 10ης (Πανδιονίδος). Ἐπρυτάνευον δέ, ὡς γνωστόν, αἱ φυλαὶ κλήρῳ ἑκάστοτε ὁρι-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἀναγράφιον Α΄

IG² II	ἔτος	ἄρχων	ἀναγραφεύς ὄνομα	ἀναγραφεύς φυλή	ἐπὶ (τίνος, ποστῆς) πρυτανείας	γραμματεύς ὄνομα	γραμματεύς φυλή	ἐπιψηφίζων ὄνομα	ἐπιψηφίζων φυλή
378	321/0	[Ἄρχιππος]	Θρασ[υκλῆς Ναυσικράτους Θρι]άσιος	Οἰνῆς = 6	[— ίδος 5ης]	(οὐ κεῖται)		Ἄριστος [- —]	
379	321/0 ἢ 318/7	ἡ ἀρχὴ ἐλλείπει· ἐν τῷ ψηφίσματι μνημονεύεται ἐπὶ Ἀρχ[ίππου ἄρχοντος].							
380	320/9	Νέαιχμος	Ἀρχέδικος Ναυκρίτου Λαμπτρεύς	Ἐρεχθῆς = 1	Ἐρεχθῇδος 2ας	Θηραμένης Κηφισιεύς	Ἐρεχθῆς = 1	Διόδοτος Ἰκαριεύς	Αἰγῆς
381	»	»	» » »	» »	Ἀντιοχίδος 5ης	Νικόδημος Ἀναφλύστιος	Ἀντιοχὶς = 10	Θουκριτίδης Ἁλαιεύς	Κεκροπίς
382	»	»	» » »	» »	[ ]	[»]	[ ]	»	»
383	»	»	» » »	» »	Ἀκαμαντίδος [6ης;]	—] ψι [— —]	[Ἀκαμαντὶς = 5]	[— —]	[—]
384	»	[»]	[» »] »	» »	[— —]	[— —]	[—]	[— —]	[—]
τὸ ἐνθάδε	»	»	[» » »]	[»]	Πανδιονίδος [10ης]	Στρατ[ωνίδης: Παιανιεύς:]	Πανδιονὶς = 3	Τελέσιππ[ος Ἀχαρνεύς:]	[Οἰνῆς:]
385	319/8	[Ἀπολλ. (1ον)]	[Εὔχαδμος Κολλυτεύς]	[Αἰγῆς = 2]	[Λεωντίδος: —]	([— ἐξ] Οἴου)	(Λεωντὶς: = 4)	[— —]	[—]
386	»	» »	(» »)	(» »)	[Αἰγεῖδος] 6ης	[— —]	[Αἰγῆς = 2]	[— —]	[—]
387	»	[» »]	» [»]	[» »]	([[Οἰνεῖδος]] [7ης;])	(Ἀφόβητος [Κοθωκίδης;])	[Οἰνῆς = 6]	(οὐ κεῖται)	
388	»	» »	» [»]	[» »]	Ἐρεχθεῖδος 8ης	Φιλοκτήμων Κηφισιεύς	Ἐρεχθῆς = 1	[·]λ[ῆθε]ν	[—]
389	»	» 2ον	Ἐπίχ. Π[άχητος Θριάσιος / Φυλάσιος]	Οἰνῆς = 6	Πανδιονίδος [9ης]	(οὐ κεῖται)		[Νικίας:] Νικίου Φρεάρριος	Λεωντίς
390	»	» [»]	[» » » ;]	[» »]	Κεκροπίδος / Ἀντιοχίδος 10ης	[— —]	Κεκροπὶς = 7 / Ἀντιοχὶς = 10	[—]	[—]
398	π. 320/9	[Ἀπολλ. (1ον);]	[Εὔχαδμος Κολλυτεύς;]	[Αἰγῆς = 2;]	[— 1ης;]	[— —]	[—]	[Πάμφιλος Φιλαΐδης:]	[Αἰγῆς:]
399	319/8;	[» »;]	[» » ;]	[» »;]	[» »;]	[:]	[:]	Πάμφιλος Φιλαΐδης	Αἰγῆς
400	»;	[» »;]	[» » ;]	[» »;]	[» ;]	[»:]	[:]	[: :]	[:]

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἀναγράφιον Β΄

IG² II	ἔτος	
378	321/0	*[ἐπὶ Ἀρχίππου ἄρχοντος καὶ ἀ]ναγραφέως Θρασ[υκλέους τοῦ Ναυσικράτους Θρι]ασίου.*
379	321/0 ἢ 318/7	ἡ ἀρχὴ ἐλλείπει· ἐν τῷ ψηφίσματι μνημονεύεται *ἐπὶ Ἀρχ[ίππου ἄρχοντος].*
380	320/9	*ἀναγραφεὺς Ἀρχέδικος Ναυκρίτου Λαμπτρεύς· ἐπὶ Νεαίχμου ἄρχοντος.*
381	.	. . . .
382	.	. . .
383		. .
384		
τὸ ἐνθάδε		
385	319/8	*[ἐπὶ Ἀπολλοδώρου ἄρχοντος, ἀν]αγραφέως δὲ [Εὐκάδμου καὶ γραμματέως . . . . ἐξ] Οἴου.*
386	.	*[ἐπὶ Ἀπολ]λοδώρου ἄ[ρχοντος, ἐπὶ τῆς Αἰγεῖδος ἕκτης πρυτανείας.*
387	.	*[ἐπὶ Ἀπολλοδώρ]ου ἄ[ρχοντος ἐπὶ τῆς [[Οἰνεῖδος]] ἑβδό]μης π[ρυτανείας· γραμματεὺ]ς Ἀφόβητο[ς Κοθωκίδης· ἀναγρ]αφεὺς Εὔκα[δμος Κολλυτεύς].*
388		*[ἐ]πὶ Ἀπολλοδώρου [ἄρχοντος καὶ ἀναγρ]α[φέ]ως Εὐκάδμου [Κολλυτέως].*
389		*[ἐπὶ Ἀπολ]λοδώρου ἄρχοντος δευτέ[ρου, ἀναγρα]φέως δὲ Ἐπικούρου τοῦ Π[άχητος Θρι(ῆ) Φυλ]α]σίου.*
390		*ἐπὶ ἀναγρα[φέως Ἐπικούρου τοῦ Πάχητος Θρι(ῆ) Φυλ)ασίου, ἐπὶ Ἀπ]ολλοδώ[ρου ἄρχοντος δεύτερον].*

ζόμεναι (*Nicklin* JoPh 1895/6 76, *Ferguson* AS 20, *Wilhelm* AM 1914 277) καὶ οὐ κατὰ τὴν τῶν δημοσίων γραμμάτων τάξιν, καθ' ἣν εἶχον ὧδε: 1) Ἐρεχθηΐς, 2) Αἰγηΐς, 3) Πανδιονίς, 4) Λεωντίς, 5) Ἀκαμαντίς, 6) Οἰνηΐς, 7) Κεκροπίς, 8) Ἱπποθωντίς, 9) Αἰαντίς, 10) Ἀντιοχίς.

Στ. *1*. Τὸ **φ** ἔχει τοιόνδε τὸ σχῆμα ⦶, ἡ κάθετος δῆλον ὅτι δὲν φέρεται διὰ τοῦ κύκλου, ὁ δὲ λόγος ἦν, ὡς ἔοικε, τεχνικὸς (πρὸς ἀποφυγὴν βλάβης τοῦ γράμματος), πρβ II² 565ᶜ, ²II 354 (ἑξάκις ⦶, στ. 22 ⦶) 393 450 471 485, *Tod* BSA 1901/2 228 5 8 10, πρβ ἄλλως λχ 123 5 226 10 19 38 391 16 16, *Larfeld* HGE II 469 πρβ 454 καὶ I 205, *Wilhelm* BGI 231 WS 1912 420, *EHoffmann* SEG 12, AE 1910 73.

Ὅτι ὁ Ἀρχέδικος ἐπὶ τῆς κεφαλίδος θετέος ἀναγραφεύς, μόνον οὐ βέβαιον· καὶ γὰρ ἐπὶ μὲν τῶν πρώτων πρυτανειῶν (ὑποτίθεται καὶ ἐπὶ τῆς 1ης) τοῦ 320/9 οὗτος ἀναγράφεται (ἀείποτε ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ψηφίσματος καὶ μόνος τῶν ἀναγρα-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

φέων κατ' ὀνομαστικήν, ²II 380-383· καὶ τὸ ²II 384 φέρει τὸν Ἀρχέδικον, πρβ *Larfeld* HGE II 939, ἀλλ' ἄδηλον ἐπὶ πόστης ἐψηφίσθη πρυτανείας), ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν διαρρήδην μὲν οὐ παραδέδοται τίς ἦν ὁ ἀναγραφεύς, ἐπειδὴ μέντοι μεταβολή τις περὶ τὸν ἄρχοντα, οἵα ἡ τῷ 319/8 γενομένη *(ἐπὶ Ἀπολλοδώρου ἄρχοντος* ***δεύτερον****,* πρβ ἄλλως ²II 644 καὶ 645 *ἐπὶ Νικίου ἄρχοντος* ***ὑστέρου****)*, δὲν εἶνε γνωστὴ ὥστε νὰ εἰκασθῇ ὅτι ὑπῆρξε καὶ ὕστερος ἀναγραφεύς, ἀλλὰ τά τε ἄλλα ψηφίσματα καὶ τὸ ἐνθάδε φέρουσιν ὁμοίως καὶ ἁπλῶς: *ἐπὶ Νεαίχμου ἄρχοντος*, φαίνεται ὅτι πλὴν διὰ θάνατον ἢ ἄλλον λόγον παρέμεινεν ἀναγραφεὺς ὁ Ἀρχέδικος. Καὶ τεχνικῶς δ' ἐξεταζομένη ἡ τοιαύτη τοῦ 1ου στίχου ἀποκατάστασις, 37 γράμματα τὰ σύμπαντα, εἶνε πιθανωτάτη· ἀφαιρουμένων τῶν πρώτων 9 γραμμάτων *(ἀναγ]ραφεύ)*, τὸ πλάτος τῶν λοιπῶν 28, ὧν δύο ἦσαν ***ι***, ἤγουν ἰσχνότατα, ἐλλογουμένου καὶ τοῦ μετὰ τὸ σῳζόμενον ***υ*** μεταγραμματίου, ἐὰν κατὰ τὸ πλάτος τῶν σωζομένων 5 γραμμάτων (0.0495) τεθῇ μεταγραμμάτιον μὲν 0.005375 *(μ)*, πλάτος δὲ τοῦ μὲν ***ι*** ἑκατέρου 0.00075, τῶν δὲ ἄλλων 0.0056 *(γ)* καὶ δὴ καὶ μετάκεντρον 0.010975 *(κ = γ + μ)*, εἶχεν ὧδε: 28***κ*** = 26***κ*** + 2***ι*** + 2***μ*** (ἑκάτερον εἶνε τὸ πρὸ τοῦ ***ι*** ἑκατέρου), ἤγουν: 0.28535 + 0.0015 + 0.01075 = 0.2976, προστιθεμένης δὲ καὶ τῆς δεξιᾶς ᾤας καὶ τοῦ ἐν ἀριστερᾷ σῳζομένου τμήματος, ἤγουν τοῦ ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς τοῦ ὑποτυμπανίου γείσου ἄκρας μέχρι τοῦ τῶν σῳζομένων 5 γραμμάτων πέρατος πλάτους (0.104), ἀποτελεῖται τὸ ὅλον τοῦ γείσου πλάτος· ὑποτίθεται δὲ ἡ δεξιᾶς ὁρῶντι ᾤα ἴση τῇ ἀριστερᾷ, ἣ καὶ ῥαδίως εὑρίσκεται, ὑπολογουμένου τοῦ πλάτους τῶν ἐν τῇ ἀρχῇ ἐλλειπόντων τεσσάρων γραμμάτων *(ἀναγ)* σὺν τῷ μετ' αὐτὰ μεταγραμματίῳ (4***κ*** = 4 × 0.010975 = 0.0439), ἤγουν ᾤα ἀριστερὰ = 0.104 — 0.0439 — 0.0495 = 0.0106· κατὰ ταῦτα τὸ ὅλον τοῦ γείσου πλάτος ἦν: 0.104 + 0.2976 + 0.0106 (δεξιὰ ᾤα) = 0.4122. Ἀλλὰ τὸ οὕτω συλλελογισμένον πλάτος δὲν συνᾴδει τοῖς κατὰ τοὺς ἄλλους δύο ὑπολόγους ηὑρημένοις ἀριθμοῖς, 0.3842 καὶ 0.3890 (σ. 197). Οὗτοι εἶνε ἀκριβέστεροι, ἡ δὲ διαφορὰ 0.0048 ἢ 0.0232 ἢ 0.0280 αἴρεται ὧδέ πως: 1) ἀποτόμως μαθηματικὴ ἀκρίβεια λείπει, ὡς εἰκός, ἐν τοῖς τεθεῖσιν ἀριθμοῖς· 2) τοῦ στ. 3 κέ ἡ δεξιὰ ᾤα ἴσως ἦν ὀλίγῳ μείζων τῆς ἀριστερᾶς· 3) ἴσως ἐνδέχεται ὅτι οἱ ἐλλείποντες 14 στοῖχοι τῶν εἰρημένων στίχων ἦσαν ὀλίγῳ ἀραιότεροι τῶν ἄλλων ἕνδεκα· 4) τοῦ γείσου ἡ δεξιὰ ᾤα ἴσως ἦν ἐλάσσων τῆς ἀριστερᾶς (πρβ στ. 2 ἴσως ἀνάπαλιν)· 5) ἐν στ. 1 τὰ δεξιᾶς ὁρῶντος ἀναπληρούμενα 28 γράμματα ἦσαν, ὡς ἀπεικάσαι, ὀλίγῳ πυκνότερον τεταγμένα, ὥστε κατὰ τὴν διαφορὰν 0.028 τὸ μεταγραμμάτιον καὶ δὴ καὶ τὸ μετάκεντρον τῶν 28 γραμμάτων ἦν, ὡς δι' ἀναλογίας εἰπεῖν, χιλιοστῷ ἔλασσον, νοεῖται δ' ὅτι καὶ ἔλειπεν ἔν τισιν ἡ μείωσις αὕτη, μείζων ἐν ἄλλοις οὖσα, διότι τὸ μεταγραμμάτιον, ὃ καὶ ἐν τῇ στοιχηδὸν τάξει, ἐπειδὴ καὶ ὅλως οὐ μόνον τὸ ***ι*** εἶνε, ὡς καὶ ἄνω ἐνελογήθη, πάντων ἰσχνότατον, ἀλλὰ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

καὶ ἄλλα γράμματα διαφέρουσιν ἀλλήλων τὸ πλάτος, εἶνε ποικίλον, ἐν τῇ μὴ στοιχηδὸν γραφῇ δὲν εἶνε οἷον τὸ τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων, ἀλλὰ πολλάκις ἔλασσον, λχ τὸ μεταξὺ τοῦ Α καὶ τοῦ Τ ἢ Υ εἶνε ἔλασσον τοῦ μεταξὺ τοῦ Η καὶ τοῦ Ν, δι᾽ ὃ καὶ τὸ μετάκεντρον, ὃ μόνον ἐν τῇ στοιχηδὸν τάξει εἶνε τὸ αὐτό, ἐν τῇ μὴ στοιχηδὸν γραφῇ δι᾽ ἐκεῖνον μὲν τὸν λόγον εἶνε ποικίλον, διὰ τοῦτον δὲ ἔλασσον.

Κατὰ τὰ εἰρημένα ἡ τοῦ γείσου ταινία πλὴν τῆς ἑκατέρωθεν ὤας κατίσχεται σχεδὸν ἀβιάστως ὑπὸ τῶν 37 γραμμάτων, ἐν οἷς, ὡς εἴρηται, 2 *ι*. Ἐὰν ἀναγραφεὺς ἐνθάδε ὑποτεθῇ ὁ ἐν ²II 378 ἀναπληρούμενος, Θρασυκλῆς Ναυσικράτους Θριάσιος, ὁ στίχος θὰ εἶχεν 39 γράμματα, ἐν οἷς 3 *ι*, ἐὰν δὲ ὁ ἐν ²II 415 ἐπαινούμενος, Καλλικρατίδης Καλλικράτους Στειριεύς, ὁ στίχος θὰ εἶχε 44, ἐν οἷς 5 *ι*, ἀλλὰ καὶ ἀρχὴν οὗτοί εἰσιν ἐνθένδε ἀποκεκλειμένοι· τό τε γὰρ Καλλικρατίδου ἔτος ἦν κοινὸν (²II 415 II 7.8, *Wilhelm* Jh 1908 95, *Brillant* SA 82) καὶ τὸ Θρασυκλέους, διότι, ἐὰν τὸ ²II 378, ἔνθα οὗτος ἀναγραφεύς, προσνεμηθῇ τῷ 320/9, ὃ ἦν ἐμβόλιμον, ἡ τῆς ζητουμένης πρυτανείας 24ῃ τοῦ μὲν προτέρου ποσιδεῶνος οὐδεμιᾷ ἡμέρᾳ ἀντιστοιχεῖ, τοῦ δὲ ὑστέρου ἀντιστοιχεῖ τῇ 2ᾳ, ἤγουν *ποσιδει[ῶνος ὑστέρου δευτέραι ἱσταμένου*, ἣ ἦν τῆς *πέμπτης* πρυτανείας, ἀλλὰ τὸ μὲν εἶνε μεῖζον ἢ κατὰ τὸν κενὸν χῶρον, τὸ δὲ *πέμπτης* ἐπὶ Νεαίχμου τε καὶ Θρασυκλέους εἶνε ἀσύμβατον, διότι ταύτης ἀναγραφεὺς ἐπὶ Νεαίχμου ἦν ὁ Ἀρχέδικος (²II 381 382)· περὶ τοῦ ²II 378, οὗ ἡ γραφὴ εἶνε ἀμελεστάτη καὶ οὐχὶ στοιχηδόν, εἰρήσθω καὶ ὅτι ἴσως ἐνδέχεται νὰ ἀναπληρωθῇ: *ἐπὶ τῆς* ³[π. 9 (=λχ *Ἐρεχθεῖδος* ἢ *Αἰγεῖδος*) *πέμπτης πρυτανε[ίας, ποσιδει*¹*[ῶνος δεκάτηι προτέραι* (πρβ ΔΛαερτ. Ι΄ 18, IG II 389 834ᶜ 77, *Reusch* DDC 28, *SReinach* TÉG 498, *Schmidt* HGC 150, *Unger* Phˢ 1889 670³⁸· ἢ λχ, ὡς τῷ 319/8 [πρβ χρονογραφικὸν πίνακα ἐν *Sundwall* FNS 16], *ἕκτηι ἐπὶ δέκα*), *τε]τάρτει καὶ εἰ*⁵*[κοστεῖ τῆς πρυτανείας*· — — ·⁶ — — *ἐπεψήφιζεν Ἀρ]ιστοφ[άν*⁷*ης* (ἢ —*φαντος*, —*φιλος*, —*φῶν*) δημόθεν], μεθ᾽ ὃ εὐθύς, ἤγουν ἄνευ τοῦ *καί*, ὧδε: *[συμπρόεδροι* δεῖνα *Παι]ανιεύ[ς*, δεῖνα δημόθεν, δεῖνα δημόθεν, κλπ (ἤγουν ἄλλα 7 συμπροέδρων ὀνόματα τὰ πάντα)· *ἔδοξεν* κλπ] (ἐν στ. 3 ἀναπληροῦται *Ἐρεχθεῖδος* ἢ *Αἰγεῖδος*, διότι, προσνεμομένου τοῦ *Παι]ανιεύ[ς*, δημοτικοῦ ὀνόματος τῆς 3ης φυλῆς ὄντος, συμπροέδρῳ, τῷ 1ῳ δῆλον ὅτι συμπροέδρῳ, ἡ πρυτανεύουσα ἦν μία τῶν πρώτων δύο φυλῶν, ἡ Ἐρεχθῇς ἢ ἡ Αἰγῄς, οὕτω δὲ ἅμα, ὡς εἰκός, ὁ ἐπιψηφίζων ἦν δήμου τῆς ἑτέρας), ἤ, παραλειπομένου τοῦ *ἔδοξεν* κλπ (περὶ τῆς τούτου ἕξεως πρβ ἐν τοῖς ἑξῆς, στ. 9/10), λχ *Δημάδης Δημέου Παι]ανιεὺ[ς εἶ*⁸*πεν*. Πρβ *CSchaefer* De scrib. 31, *Unger* Ph 1879 428 Ph 1889ˢ 677, *Penndorf* De scrib. (1897 = LS 1898) 173-6, *Larfeld* HGE II 706, *Sundwall* IRA 6, *Wilhelm* Jh 1908 94, *Brillant* SA 80 89, *Kirchner* ἐν ²II 415. Οὕτω δὲ τούτων ἐχόντων, ἐπειδὴ τὸ ἐνθάδε ψήφισμα ἐγένετο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τῇ 10ῃ τῆς τελευταίας πρυτανείας, εἰκότως συνάγεται ὅτι δι' ὅλου τοῦ 320/9 ἄρχων μὲν ἦν ὁ Νέαιχμος, ἀναγραφεὺς δὲ ὁ Ἀρχέδικος. Περὶ Ἀρχεδίκου εἰρήσθω ἔτι ὅτι ἐν ²II 449 τοῦ 318/7 ἴσως ἐνδέχεται ἐν στ. 4/5, ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι δύο γράμματα κατῖσχον ἑνὸς θέσιν, νὰ ἀναπληρωθῇ *ἐπεψή[φιζεν Ἀρχέδικ⁵ο]ς* (αὐτόθι λείπει ὁ γραμματεὺς καὶ τὸ τοῦ μηνὸς ὄνομα καὶ τὸ πρὸ τοῦ *συμπρόεδροι* συνηθὲς *καί*, περὶ οὗ ἐν τοῖς ἑξῆς), πρβ ἄλλοθι, IG VII 378, ἔνθα εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἀνὴρ *εἶπεν* καὶ *ἐπεψήφιζεν* (πρβ ἄλλως ²II 1 6 32, SIG 56¹, *Swoboda* GVB 34 113 179 313)· ἴσως δ' ἔτι ἐνδέχεται ὅτι ὁ Ἀρχέδικος εἶπεν τὸ περὶ Ἀντιπάτρου ψήφισμα ²II 402, ἐὰν δῆλον ὅτι ἀναπληρωθῇ *Ἀρχέδικος ²Ναυκρί]του Λαμπτρεὺ[ς εἶπεν.*

Περὶ ἀναγραφείας τελευταῖον τὰ τῆς γραμματείας πραγματευόμενοι ἔγραψαν Brillant (Les secretaires atheniens [1911] 60 77) καὶ Schulthess (RE VII 1708 κέ 1723, πρβ 1726), πρβ *Kirchner* AM 1904 244 καὶ ἐν ²II 120, *AReinach* RÉ 1913 68 215, ἔτι δὲ καὶ μάλιστα περὶ ψηφισμάτων τοῦ 319/8 Wilhelm Jh 1908 82 κέ. Τὰ τῆς ὀλιγαρχικῆς τριετίας (321/0 320/9 319/8) ψηφίσματα, ἐν οἷς καὶ ἀναγραφεὺς φέρεται, εἰσὶ συγκατακεχωρισμένα ὑπὸ Kirchner ἐν IG ²II 378-4 (πρβ 415).

Οἱ πάλαι ἤδη ἀπαντῶντες *ἀναγραφεῖς τῶν νόμων* (περὶ τῆς ὕστερον ἀναγραφῆς τῶν νόμων πρβ ²II 187 5, *Ferguson* HA 103, *Wilhelm* AM 1914 278) καὶ οἱ *συγγραφεῖς* ἦσαν διάφοροι τῶν ὕστερον ἀναγραφέων (πρβ IG I 61 [409/8 πΧ], Θουκ. Η΄ 67, Λυσ. Λ΄ 2 17 25, SIG 52³ 500¹). Μετὰ ταῦτα ἐν τῷ βουλευτικῷ καταλόγῳ τοῦ 335/4 (*Kirchner* AM 1904 244, πρβ *Sundwall* Kl 1909 366) φέρεται ἀναγραφεὺς Ἀριστοφάνης Ἱερωνύμου Τειθράσιος· ὁ τῶν χρόνων τούτων ἀναγραφεὺς κρίνεται ὥς τις τῶν γραμματέων, περὶ ὧν ὁ λόγος ἐν IG² II 120 (358/7 ἢ 354/3): *ἀντιγράφεσθαι δὲ τὸν γραμματέα τὸν κατὰ ¹⁶[πρ]υτανείαν καὶ τοὺς ἄλλους γραμματ⟨τ⟩έ⟨ε⟩ας τοὺς ἐπὶ το¹⁷ῖ[ς δ]ημοσίοις γράμμασιν* (περὶ τῶν δημοσίων γραμμάτων κλπ πρβ ²II 415, II⁵ 700ᵇ A, Ἀριστοτ. ΑΠ ΝΔ΄, Αἰσχίν. Γ΄ 24, XII⁷ 30, *Michel* RIG 372 *Bleckmann* GIGS [ἐν *Lietzmann* KT 115] 59 16 17, *BKeil* Anon. Arg. 306, *Wilhelm* BGI 257 κέ, 298). Ἐπικρατέστερον δὲ τὸ τοῦ ἀναγραφέως ἀξίωμα ἐγένετο ἐν τῇ ὀλιγαρχικῇ τριετίᾳ. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀναγράφεται ὁτὲ μέν, ὡς εἴρηται, ἐν τῇ κεφαλίδι, ὁτὲ δ' ἐν τῷ προοιμίῳ (πρὸ τοῦ γραμματέως, πλὴν ἐν ²II 387, ἅπαξ δὲ μάλιστα καὶ οὕτω πρὸ τοῦ ἄρχοντος, ²II 390· περὶ τοῦ ²II 387 εἰρήσθω ἐνθάδε ὅτι λείπει τὸ ὄνομα τῆς πρυτανευούσης φυλῆς, πρβ ἑξῆς ἐν τοῖς περὶ γραμματέως, ἔτι δὲ ὅ τε μὴν καὶ ἡ τοῦ μηνὸς ἡμέρα καὶ ἡ ἡμέρα τῆς πρυτανείας καὶ ὁ ἐπιψηφίζων, πρβ περὶ συμπροέδρων ἐν τοῖς ἑξῆς)· μόνον ἐν ²II 386 (ἔν γε τῷ σῳζομένῳ μέρει: *Θεοί· ²[προξενί]α Ἀμύντ[- -* (λχ οὐ *Πελλαίου*)· *³ἐπὶ Ἀπολλ]οδώρου ἄ[ρχοντος ἐπὶ τῆς Αἰ⁴γεῖδος] ἕκτης π[ρυτανείας*) οὐ κεῖται ἀναγραφεύς· ἐν δὲ τῶν κυρίων αὐτοῦ ἔργων ἦν, ὡς φαίνεται, ἡ τῶν ψηφι-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

σμάτων αναγραφή. Τῶν της περιόδου ταύτης ἀναγραφέων τρεις μόνοι ανάγονται εἰς ὡρισμένον χρόνον: του μεν 320/9 ἀναγραφευς ἐγένετο ὁ Ἀρχέδικος, τοῦ δὲ 319/8 μνημονεύονται δύο, μέχρι μὲν της 8ης πρυτανείας ὁ Εὔκαδμος, ἐπι δὲ τῆς 9ης ἕνεκα τῆς μετὰ τον Ἀντιπάτρου θάνατον πολιτικῆς μεταβολῆς (πρβ [2]II 448, *Wilhelm* AM 1914 259 301) ὁ Ἐπίκουρος. Δύο δὲ αλλων, Καλλικρατίδου τοῦ Καλλικράτους Στειριέως ([2]II 415) και *Θρασ[ ]ασίου* ([2]II 378), οἱ χρόνοι δὲν εἶνε ασφαλῶς γνωστοί. Και περὶ μὲν τοῦ ψήφισμα τῆς βουλῆς ([2]II 415 II) ρηθὲν τῇ τελευταίᾳ κοινοῦ ἔτους ἡμερα φέρει: *ἐπειδὴ ὁ ἀναγραφεὺς Καλλικρα[τ]ί-δης καλῶς και δικαίως ἐπιμεμέλητ[α]ι της αναγραφης τῶν γραμμάτων καὶ [αἱ] πρυτανέαι αυτὸν ἐστεφανώκασιν* (πρβ [2]II 330 I, II) *καὶ τἆλλα ἄρχει καλῶς και δικαίως, — — επαινέσαι — και στεφαν[ῶσαι αυ]τὸ[ν] χ[ρ]υσῶι στεφάνωι ἀπό: Ⓗ : : [δραχμῶ]ν ἐπε[ιδ]ὰν τὰς ευθύνας δῶι* — — πιθανὸν δὲ εἶνε ὅτι ὁ ἐν II 758 A γ 41 τοῦ 335/4, υποτιθεμένης αποκοπῆς ἐν τω δημόθεν, *Καλλικρατί[δης Στερ* (ἢ *Στει) ;]* εινε ὁ αὐτὸς τω ἐνταῦθα, *Penndorf* LS 1898 173[1] περὶ τῆς τοῦ δημόθεν γραφῆς καὶ αποκοπῆς πρβ *Στερ* II 959 a 29, *Στερι* II 798 B 40 [2]II 791 (d) B 24, *Στερ[ιᾶ]θεν* I[2] 288[a] 7, *Meisterhans-Schwyzer* GAI 21), εἰρήσθω δὲ καὶ ὅτι ἐν SIG 587 244 ενδέχεται νὰ ἀναπληρωθῇ *Κ[α]λλικράτης [Κ]αλλ[ικρατίδου Στειριευς.* Τοῦ δὲ ἀναπληροῦται τὸ ὄνομα ἐν [2]II 378 *Θρασ[υκλέους του Ναυσικράτους Θρι]ασίου* ἐκ τοῦ μακεδονίζοντος, ὅστις τω 314/3 εἶπεν τὸ [2]II 450 (πρβ *Wilhelm* AM 1914 262). Τῶν ἀναγραφέων τουτων ο μὲν Καλλικρατίδης τιθέμενος ὡς ὅλου τοῦ ἔτους τοῦ [2]II 415 II ἀναγραφεὺς *(και [αἱ] πρυτανέαι,* δηλ. πᾶσαι αἱ τοῦ ἔτους, *αὐτὸν ἐστεφανώκασιν)* δὲν εἶνε τοῦ 319/8, οὗ και δύο τὸ ὀλίγιστον ηὕρηνται αναγραφεῖς, ἅτε δὲ κοινοῦ ἔτους ἀναγραφεὺς κατασταθεὶς δὲν εἶνε τοῦ 320/9 ἢ τοῦ 322/1 ἢ 324/3 ἢ ἄλλου του τῶν ἐμβολίμων, επειδὴ δὲ τὸ 1ον τοῦ [2]II 415 ψήφισμα, ὅπερ δὲν ἐρρήθη τῃ αὐτῃ ἡμέρᾳ ᾗ τὸ ἰδίαν χρονογραφίαν φέρον 2ον, ἀλλά, τιθέμενον ὡς τὸ ἐν στ. 16 κέ προαγγελλόμενον υπὲρ τοῦ Καλλικρατίδου ψήφισμα τοῦ δήμου, ἐψηφίσθη ἐν τῇ 1ῃ μετὰ τὴν τοῦ 2ου ψήφισιν ἐκκλησίᾳ, ἤγουν ἀρχομένου τοῦ ἐπεχοῦς ἔτους, ὁρίζεται νὰ ἀναγραφῇ ουχί, ὡς περὶ τῆς τριετίας εικάζεται, ὑπὸ τοῦ ἀναγραφέως, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ γραμματέως, ὅτε καὶ θὰ εἶχεν ὧδέ πως: [1]27, *ἀνα[γ]γράψαι δὲ τόδε τὸ ψήφισμα καὶ τὸ τῆς β[ο]υλῆς* (πρβ. [2]II 338 24/5) *τὸν γ]ραμμα[τέα τὸν κατὰ πρυτα[2]νείαν,* ὑποτιθεται ὅτι ουδὲ εις τὸ 321/0 ἀνάγεται ἡ τοῦ Καλλικρατίδου ἀναγραφεία, εὰν δὲ ἐν τω 2ῳ δὲν αναγράφειται ἐπὶ τίνος ἄρχοντος καὶ ποίας καὶ πόστης πρυτανείας καὶ τίνος γραμματέως ἐψηφίσθη, ἡ παράλειψις αὕτη ἐγένετο διότι ἡ ακριβὴς τοῦ 2ου χρονογραφία ἐνοεῖτο ἴσως ἐκ τῆς ἐν τῳ προοιμίῳ του ὡς νεωτέρου τιθεμένου 1ου ψηφίσματος. Κατὰ ταῦτα ὁ Καλλικρατίδης καταλέγεται εἰς τοὺς πρὸ τῆς τριετίας ἀναγραφεῖς (πρβ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν σ. 202 περὶ τοῦ Ἀριστοφάνους). Κατ' ἄλλην δὲ γνώμην ὁ Καλλικρα-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τίδης ἦν τοῦ 321/0 ἀναγραφεύς· ἐὰν μὲν γὰρ τεθῇ ὅτι τὸ 2ον ἐψηφίσθη, ὡς εἴρηται, πρὸ τοῦ 1ου, ἐπειδὴ τὰ τῶν πρώτων τῆς τριετίας χρόνων δὲν εἶνε ἐξαρκούντως ἐγνωσμένα (πρβ II 1059, SIG 534^{1}, ^{2}II 383 384· ἐν ^{2}II 378 οὐ κεῖται γραμματεύς), ἐλλείπει δὲ καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ 1ου ψηφίσματος, δὲν εἶνε βέβαιον ὅτι τὸ 1ον, εἰ καὶ οὐχὶ ὁ ἀναγραφεὺς ὁρίζεται ἵνα ἀναγράψῃ αὐτό, καίπερ τοῦ Καλλικρατίδου οὐκέτι ἀναγραφέως ὄντος ὥστε κωλύεσθαί πως αὐτὸ ἀναγράψαι, οὐχὶ ἐν τῇ 1ῃ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἑκατομβαιῶνος τοῦ 320/9 ἐψηφίσθη· ἐὰν δὲ τεθῇ ὅτι ἀμφότερα ἐψηφίσθησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄρχοντος καὶ τῆς αὐτῆς πρυτανείας, ἤγουν τῆς τελευταίας (στ. 7/8), καὶ ὅτι τὸ 1ον, ὃ ὡς πρότερον οὕτω κρινόμενον ἔφερεν, ὡς εἰκάσαι, παντελὲς προοίμιον, ἦν τὸ περὶ τῶν ἐν στ. 15 μνημονευομένων τιμῶν τοῦ Καλλικρατίδου, ἴσως ἐνδέχεται ὅτι τὰ δύο ψηφίσματα καὶ δὴ καὶ ἡ τοῦ Καλλικρατίδου ἀναγραφεία ἀνάγονται εἰς τὸ 321/0, ὅτε ἴσως τὰ τῆς ἀναγραφείας ἦσαν ἔτι ἀτελῶς ὡρισμένα· τὸ δὲ ἐν στ. 16 προλεγόμενον ψήφισμα, ὃ ἔμελλε νὰ ψηφισθῇ ἐν τῇ 1ῃ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἑκατομβαιῶνος τοῦ ἐπεχεῖ ἐνιαυτοῦ, ἤγουν τοῦ 320/9, θὰ ἦτο ἄλλο. Ὁ δὲ Θρασυκλῆς τοῦ ^{2}II 378 δὲν ἦτο οὔτε τοῦ 320/9 ἢ ἄλλου ἐμβολίμου ἔτους ἀναγραφεὺς (ἄ. σ. 201), οὔτε ἐπὶ τῆς 10ης πρυτανείας τοῦ 319/8, *ἐπὶ Ἀπολλοδώρου ἄρχοντος δεύτερον*, διότι ἐν ^{2}II 378 κεῖται *ποσιδει[ῶνος* καὶ διότι τὸ ὄνομα τοῦ Θρασυκλέους δὲν θὰ ἦτο ἐξαρκὲς εἰς πλήρωσιν τοῦ χάσματος· διὸ εἰ ἡ τοῦ Θρασυκλέους ἀναγραφεία μὴ ἐγένετο ἐπὶ τῶν πρὸ τοῦ Εὐκάδμου πρυτανειῶν τοῦ 319/8 (πρβ *Penndorf* LS 1898 175) ἢ ἄλλοτε, ἐνδέχεται νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸ 321/0 (ἔτος κοινόν, ἔχον τὸν ἑκατομβαιῶνα κοῖλον, *Schmidt* HGC 561 636, πρβ *Sundwall* FNS 20), τότε δέ, ἂν ὁμοίως καὶ ὁ Καλλικρατίδης τεθῇ, ἐπάναγκες αἱ *πρυτανέαι* τοῦ 415 ıı ἐκληπτέαι ὡς οὐχὶ πᾶσαι ἀλλὰ μόναι αἱ τελευταῖαι (πρβ ἄ. σ. 203), ἤγουν ἐπὶ μὲν τῶν πρώτων πέντε πρυτανειῶν τοῦ 321/0 τεθήσεται ἡ τοῦ Θρασυκλέους ἀναγραφεία, ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν πέντε ἡ τοῦ Καλλικρατίδου.

Περὶ τῆς φυλῆς τοῦ ἑκάστοτε ἀναγραφέως εἰρήσθω ὅτι ὁ μὲν τοῦ 320/9 ἦν ἐκ τῆς 1ης, ὁ δὲ μετὰ τοῦτον, ἤγουν ὁ τοῦ 319/8 πρότερος, ἐκ τῆς 2ας, ἀλλ' ὁ τούτου τοῦ ἔτους ὕστερος ἦν ἐκ τῆς 6ης, ἐκ ταύτης δὲ ἦν καὶ ὁ Θρασυκλῆς (321/0), ἔτι δὲ ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης (335/4) ἦν ἐκ τῆς 2ας, ὁ δὲ Καλλικρατίδης ἐκ τῆς 3ης, πρβ *Brillant* SA 60, προστεθήτω δὲ καὶ ὅτι ὁ γραμματεὺς τοῦ 322/1 ἦν ἐκ τῆς 1ης, ὁ δὲ τοῦ 318/7 ἐκ τῆς 6ης ἢ τῆς 1ης· πρβ ἑξῆς περὶ τοῦ ^{2}II 385.

Ὁ ἀναγραφεὺς ἀναγράφεται πατρόθεν τε καὶ τοῦ δήμου, πλὴν ἐν ^{2}II 387 καὶ 388, ἐν οἷς λείπει τὸ πατρόθεν. Ἐν δὲ ^{2}II 385 (a), ἵνα μή, τιθεμένου τοῦ *θεοί· Ἀπολλοδώρου ἄρχοντος ἀν]*, λείπῃ τὸ τοῦ ἀναγραφέως δημόθεν, ἴσως ἐνδέχεται, παραλειπομένου τοῦ *θεοί*, νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τὸ δημόθεν *ἐξ] Οἴου* εἶνε τὸ τοῦ ἀναγραφέως φέροντος καὶ τὸ πατρόθεν, *λχ ἀν]αγραφέως δὲ [Ἀρ]ιστονίκου τοῦ Φανοστράτου ἐξ] Οἴου· ἀλλὰ* τότε ἀνάγκη νὰ ἐπεικασθῇ ὅτι τὸ ψήφισμα ἐγένετο πρὸ τῆς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἀρχῆς τοῦ Εὐκάδμου, ἤγουν ἐπί τινος τῶν πρώτων ἓξ ἢ ἑπτὰ πρυτανειῶν καὶ δὴ καὶ ὅτι τὸ 319/8 ἔσχε τρεῖς ἢ καί, ἂν ὁ Ἐπίκουρος, εἷς τῶν Φωκίωνος κατηγόρων, ὅστις ἐπὶ τῆς 9ης πρυτανείας *μουνιχιῶν[ος εἰκάδι]* φέρεται ἀναγραφεὺς (²II 389), ἐφονεύθη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους (τὸν Ἐπίκουρον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φωκίωνος, ἤγουν μετὰ τὴν μουνιχιῶνος 19ην, *χρόνου βραχέος διαγενομένου,* ἀποδράντα ἐκ τῆς πόλεως, *ἀνευρὼν ὁ τοῦ Φωκίωνος υἱὸς ἐτιμωρήσατο,* Πλουτ. Φωκ. ΛΗ´), τέσσαρας ἀναγραφεῖς, τέταρτος δῆλον ὅτι τότε ἐπάναγκες θετέος ὁ ἐν ²II 390 (τῆς 10ης πρυτανείας), διότι, ὡς ἐκ τούτου φαίνεται, δὲν κατελύθη εὐθὺς μετὰ τὴν τῆς δημοκρατίας ἀποκατάστασιν ἡ ἀναγραφεία, πλὴν εἰ ὑποτεθείη ὅτι τὸ ²II 390 ἀνάγεται εἰς τὸ 350/9. Τῇ 10ῃ δὲ πρυτανείᾳ τῆς τοῦ Ἀπολλοδώρου ἀρχῆς, τιθεμένου τοῦ *ἐξ] Οἴου* ἀνδρὸς ὡς ἀναγραφέως, δὲν δύναται νὰ προσνεμηθῇ τὸ ²II 385, διότι τότε μετὰ τὸ *[ἐπι Ἀπολλοδώρου ἀρχοντος δεύτερον]* τὸ «*ἀν]αγραφέως δε [*δεινος *του* δεῖνος» θὰ ἦτο ἀνεξαρκὲς εἰς πλήρωσιν τοῦ κενοῦ (πρβ *Wilhelm* Jh 1908 97 κέ) δὲν ἔφερε δὲ *[ἐπι Νεαίχμου ἄρχοντος]*, ἂν κατὰ τὰ εἰρημένα ἀναγραφεὺς δι' ὅλου τοῦ 320/9 ἦν ὁ Ἀρχέδικος· πέρας ἴσως ἐξεταστέον καὶ τὸ 321/0 (*[ἐπι Ἀρχίππου ἄρχοντος]*· ἐν ²II 378 ἐπὶ τῆς 5ης πρυτανείας φέρεται *ἄλλος* ἀναγραφεὺς) ἢ ἔτος τι τῶν περὶ τὴν τριετίαν. Εἰρήσθωσαν δ' ἔτι ἐνθάδε, μὴ ἐλλογουμένων τῶν χρόνων, ὀνόματα τινα τῶν ἐξ Οἴου ἐπιφανῶν, λχ *Ἀριστόμαχος* καὶ *Βουσελος* καὶ *Γλαυκέτης* (PA 2956 2957, πρβ ²II 449 7 *Γλαυκ[έτης ἐξ Οἴου]*) τῆς Λεωντίδος, *Πάνδιος* (PA 11575) καὶ ....*ξενος I*....... (²II 219 220 11 = PA II 589 149) καὶ *Τελεσῖνος ἐξ [Οἴου]* (²II 797) τῆς Ἱπποθωντίδος, *Θεόφιλος* (ἄρχων, PA 7153, πρβ *Roussel* Ξένια Πανεπιστ. 1912 85), πρβ καὶ *Ὀφιάδης κλπ* ἐν PA II 587-9· ὁ ἐν ²II 383 5 τοῦ 320/9, ἐὰν ἀναπληρωθῇ *[Ὀ]φι[άδης* δημόθεν *ἐγραμμάτευεν]*, δὲν εἶνε τῶν δήμων ἐξ Οἴου, ἀλλὰ δήμου τινὸς τῆς πρυτανευούσης, τῆς Ἀκαμαντίδος (πρβ ἑξῆς ἐν τοῖς περὶ γραμματέως)· τοῦ ψηφίσματος τούτου οἱ στίχοι (2 κέ) εἶχον, ὡς εἰκάσαι, 25 γράμματα (πρβ ἐν τοῖς ἑξῆς περὶ τοῦ ²II 399): *Θε]οί·² [ἀναγραφεὺς Ἀρχ]έδικος Ν[αυκρί³του Λαμπτρ*· ἐπὶ *Ν]εαίχμ[ου ἄρχον⁴τος ἐπὶ τῆς Ἀκαμα]ντί[δος*, μετὰ δὲ ταῦτα, ἐὰν μὲν στ. 5 ἀναπληρωθῇ *[ημ —]ψι[—* δημόθεν *ἐγραμμάτευεν]*, ἐπειδὴ οὐδενὸς τῶν γνωστῶν Ἀθηναίων τὸ ὄνομα ἄρχεται ἀπὸ *Ψι*, ποῦ μὲν τοῦ *ημ* γραφήσεται *πρώτη* (ἢ *τρίτη* ἢ *ὀγδόη* ἢ *ἐνάτη*)*ς πρυτανείας* (ἢ *ἕκτης* "*πρυτανείας*, ἐάν, ὑποτιθεμένης ἐν τοῖς πρὸ τοῦ *ψι* συγκατατάξεως δύο γραμμάτων, τὸ τοῦ γραμματέως ὄνομα ἄρχηται ἀπὸ ...*ψι* —, διότι ἄλλως τὸ ὄνομα θὰ ἦτο ..*ψι* —, ὅπερ οὐχ ηὕρηται), μετὰ δὲ τὸ *ημ* τὸ ὄνομα θὰ ἦτο *"Υ]ψι[μος* ἢ *Ὑψιχίδης, Ὑψικλῆς, Ὀφιάδης, "Οφιος* (πρβ *Ὀφ[-] Tod* BSA 1901/2 229 A 13· ὁ ἐν II 811 B 171 γ 136 *Ὀφίγονος* ἦτο δημόσιος) πλὴν ὅτι αὐτοὶ οἱ ταῦτα τὰ ὀνόματα φέροντες γνωστοὶ Ἀθηναῖοι δὲν ἐλλογοῦνται ἐνταῦθα, διότι ὁ μὲν Ὑψιχίδης, ἀγνώστου φυλῆς, ἦν ἄρχων τοῦ 481/0, οἱ δὲ *ἄλλοι* δὲν εἶνε ἐκ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

της Ἀκαμαντίδος φυλῆς· ἐὰν δὲ στ. 5 ἀναπληρωθῇ *πυανο]ψι[ῶνος*, γραφήσεται *τρίτη*'ς *πρυτανείας, πυανο]ψι[ῶνος*, ὅτε καὶ ὑποτεθήσεται ὅτι ἐν μεν στ. 4 δύο γράμματα κατεῖχον ἑνὸς θέσιν, ἐν δὲ στ. 5 ἢ τὸ αὐτὸ συνέβαινε ἢ εκειτο *πρυτανειας κατὰ τὸ εἰρημένον πρυτανεαι* (²II 415 15) *καὶ ἄλλα* (²II 123 5 373 17, II 829 8, *Meisterhans* GAI 40). Πρβ *Wilhelm* Jh 1908 97.

Τῶν εἰρημένων ἀναγραφέων ὁ μὲν Ἀριστοφάνης καὶ Ἀρχέδικος ἄγνωστοι ἄλλως τυγχάνουσιν ὄντες· καίτοι περὶ Ἀρχεδίκου πρβ ἄ. σ. 202· περὶ δὲ Καλλικρατίδου καὶ τῆς οικίας αὐτοῦ καὶ περὶ Θρασυκλέους καὶ Εὐκάδμου καὶ Ἐπικούρου πρβ *Kirchner* PA, *Brillant* SA 85 89, *Wilhelm* Jh 1908 87 92 94 κλπ, πρβ ἄ. περὶ του *ἐξ] Οἴου* καὶ σ. 201.

Κατὰ τὰ περὶ Ἀριστοφάνους καὶ Καλλικρατίδου καὶ Ἀρχεδίκου καὶ τῶν *ἄλλων παραδεδομένα* εικάζεται ὅτι ἡ ἀναγραφεία κατὰ ὅλου ὡρίζετο ὡς ἐνιαύσιος καὶ ὅτι οὐ μικρὰ ἦν ἀρχὴ (πρβ περὶ του χρυσοῦ στεφάνου ἄ. σ. 203, *Penndorf* LS 1898 176). Περὶ βουλείας πρβ *Brillant* SA 88, *Schulthess* RE VII 1723.

Στ. 2· *Θε[οί.* Ει τὸ μετάκεντρον ἢ μᾶλλον τὸ μεταγραμμάτιον ἑκάτερον του *ε[οί* ἦν ἴσον τῷ σῳζομένῳ (δηλ. τω μεταξὺ τοῦ ***ϑ*** καὶ τοῦ ***ε***), τοῦ μεν ***ο*** ἡ ἀρχὴ ἀντεστοίχει ἄνωθεν τοῦ πέρατος τοῦ ***ρ*** τοῦ *ἄρχοντος* (στ. 3), τὸ δὲ ***ι*** ὀλίγον πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ***ς*** καὶ δὴ καὶ τὸ τῆς δεξιᾶς ᾤας πλάτος ἦν 0·093, ἤγουν πολλῷ (0·067) μεῖζον τοῦ τῆς ἀριστερᾶς. Ἡ λέξις *ϑε[οί* κεχάρακται, ὡς εἴρηται, εὐθὺς ὑπὸ τὸ γεῖσον, ἤγουν ὑπὸ τὸ ἐπὶ τούτου *ἀναγ]ραφεὺ[ς* κλπ, μόνον δὲ τῶν τῆς τριετίας ψηφισμάτων τὸ ἐνθάδε ἔχει τὸ *ϑεοί* ὡς 2ον στίχον. Τῶν ἄλλων τοῦ 320/9 ψηφισμάτων τρία μέν, ²II 382 383 384 (σῴζεται λείψανον τοῦ ⊙), φέρουσι τὸ *ϑεοί* ὡς 1ον στίχον ἐπὶ τοῦ γείσου, ἐπὶ δὲ τοῦ 380 καὶ τοῦ 381 (τοῦτο καὶ τὸ προειρημένον 382 ἐψηφίσθησαν τῃ αὐτῃ ἡμέρᾳ) οὐ κεῖται ἡ λέξις, λείπει δὲ καὶ τῳ 321/0 ἐν ²II 378. Τὸ *ϑεοί* ἀπαντᾷ καὶ τῷ 319/8 ὡς 1ος στίχος ἐν ²II 386 (ὑπὸ τὸ γεῖσον) καὶ ²II 390 (ἐπὶ τοῦ γείσου). Ηὕρηται καὶ ἐν τῳ τέλει, II 1058.

Στ. 3. Τοῦ ἄρχοντος τὸ ὄνομα ἐνίοτε κεῖται μετὰ τοῦ δημόθεν (πρβ καὶ II 724 Β 7 11 16, SIG 534 ¹· καὶ ἐν ²II 85, ψηφίσματι ἀρχαιοτέρῳ τοῦ 378/7, δύναται νὰ ἀναπληρωθῇ ἄνευ τοῦ πατρόθεν: ¹[*Ἐπὶ* δεῖνος δημόθεν *ἄρχ]οντος* ἢ καὶ ἄνευ τοῦ δημόθεν λχ: ¹[*Θεοί* ἢ ἄλλως, μεθ' ὃ *ἐπὶ* δεῖνος *ἄρχ]οντος*, πρβ Ἀθήνησι καὶ ἄλλοθι λχ I 33 33a, ²II 89 344 368, ἄλλως 456, VII 4256 4257, *Wilhelm* Jh 1901 68 69 69 70 Jh 1908 98, *Larfeld* HGE I 436 II 591), πρβ ἐν καταλόγοις II 859 (λχ α 24 *ἄρχ Θεόφιλος ἐξ Οἴου*, β 13 *ἄρχ Διοκλης Κυδαϑ*) 985 Ε 18, ἐν ἄλλοις δὲ μετά τε τοῦ πατρόθεν καὶ τοῦ δημόθεν II 862 863, III 1005 1007-1013, ΑΗΔ 1880 237, ΑΔ 1888 136, *Δραγούμης* 1905 181, *Fimmen* AM

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

1914 130, *Καστριώτης* ΑΕ 1914 165 (= *Graindor* BCH 1914 437, πρβ *Δραγούμης* ΑΕ 1915 7), *Graindor* ε. ἄ., *Δραγούμης* ΑΕ 1915 5· ἔστιν ότε ἀπαντᾷ μετὰ τοῦ πατρόθεν ἄνευ τοῦ δημόθεν (II[5] 626[c] II 489[b] 630, πρβ καὶ *Kirchner* PA 5709), ἐν II[5] 385[c] 11 κεῖται *ἐπὶ Ἀρχελάου* ἄνευ τοῦ «*ἄρχοντος*», ἐν δὲ [2]II 658 *ἄρχων Εὔθιος*· περὶ τοῦ *ὁ πρότερος* καὶ *ὁ δεύτερος* πρβ *Kirchner* PA II σ. 632-3, *ἐπι Νικίου ἄρχοντος υστέρ[ου* [2]II 644 645 (πρβ SIG 218 [13]), *ἐπὶ Ἀπολλ]οδώρου ἄρχοντος δεύτε[ρον* [2]II 389 390 (ἄ. σ. 200). PA II 631 κέ, *A Mommsen* Ph 1904 172, *Larfeld* HGE II 640 651 656, *Wilhelm* Jh 1908 99. Περὶ τῆς διττῆς χρονογραφίας, *κατ' ἄρχοντα* (ἢ *ἡμερολεγδὸν*) καὶ *κατὰ θεόν*, πρβ *Kirchner* SBAB 1910 982 καὶ ἐν [2]II 458 460. Ἄρχοντος μνεία δὲν γίνεται ἐν [2]II 449 506 597 κλπ, *Larfeld* HGE II 657, *Wilhelm* AM 1914 279 κέ.

Στ. 4. Τῆς ἐνθάδε πρυτανείας ἡ τάξις κατὰ τὸν χῶρον δύναται νὰ ᾖ *πέμπτης* ἢ *εβδόμης* ἢ *δεκάτης*. Καὶ τὸ μὲν *πέμπτης* εἶνε ἀποκεκλειμένον ἐπὶ τῆς ἐνθάδε πρυτανείας, τῆς Πανδιονίδος, διότι ἡ 5η πρυτανεία τῳ 320/9 ἦν, ὡς εἴρηται, τῆς Ἀντιοχίδος· τὸ δὲ *εβδόμης* ἀποκλείεται, διότι ἡ 10η (στ. 7) τῆς 7ης πρυτανείας τοῦ 320/9 (πρβ ἄ. σ. 197) δὲν ἀντιστοιχεῖ φθίνοντι μηνί, ὅπερ ἀπαιτεῖται κατὰ τὸ ἐν στ. 6/7, ἀλλ' ἱσταμένῳ. Οὕτως δὲ τούτων ἐχόντων, ἀναπληρωτέον *δεκάτης*, ὃ καὶ εὐαρμοστεῖ, τιθεμένων τεσσαράκοντα τῶν ἡμερῶν τῆς τελευταίας πρυτανείας· διότι, τῆς παρεσχάτης ἡμέρας (29ης) τοῦ (θαργηλιῶνος) μηνὸς ἀντιστοιχούσης τῇ 10ῃ τῆς 10ης πρυτανείας, ἡ σκιροφοριῶνος 1η ἀντιστοιχεῖ τῇ 12ῃ τῆς πρυτανείας καὶ δὴ καὶ ἡ σκιροφοριῶνος τελευταία (29η) τῇ 40ῇ τῆς 10ης πρυτανείας.

Στ. 5. *Στρατ.* Εἶνε ἡ ἀρχὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ γραμματέως. Μὴ θιγγανομένου ἐνθάδε τοῦ ὄντως ἀκανθώδους τῆς γραμματείας ζητήματος (πρβ ἄ. σ. 202), εἰρήσθω μόνον κατὰ ὅλου ὅτι ὁ γραμματεὺς τῆς 5΄ εκατονταετηρίδος ἦν, ὡς φαίνεται, βουλευτής, ἠλλάσσετο δὲ κατὰ πρυτανείαν χειροτονούμενος ἐκ τῶν μὴ πρυτανευουσῶν φυλων· ἐν τοις περὶ Σαμίων ψηφίσμασι IG[2] II 1 Κηφισοφῶν Παιανιεύς, ἤγουν δήμου τῆς Πανδιονίδος φυλῆς, τω 403/2 εἶπε μὲν ψήφισμα ἐπὶ τῆς Πανδιονίδος πρυτανείας, ἦν δὲ γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Ἐρεχθῇδος (πρβ ἄλλως περὶ τοῦ IG I 338 καὶ 553· *Ferguson* AS 29, *Brillant* SA 13 21). Ὁ δὲ κατὰ πρυτανείαν γραμματεὺς τῆς 4΄ ἑκατονταετηρίδος, ὡς εικάζεται, δὲν ἦτο βουλευτὴς (πρβ Ἀριστοτ. ΑΠ ΝΔ΄ περὶ τοῦ κατὰ πρυτανείαν γραμματέως καὶ τοῦ ἐπὶ τοὺς νόμους: *παρακάθηται τῇ βουλῇ*), ἀλλ' ἐκληροῦτο ὡς ἐνιαύσιος (πρβ τὰ ψηφίσματα τοῦ 368/7 πρὸς τὰ τοῦ 363/2) ἐκ φυλῆς ἄλλοτε ἄλλης, κατὰ τὴν τῶν δημοσίων γραμμάτων τάξιν ὡρισμένης, καθ' ἃ ὑπὸ Ferguson ἀπεδείχθη περὶ τοῦ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

356/5 κέ. εἶνε δὲ ὁ αὐτὸς τῷ ἐν τῷ προοιμίῳ τῶν ψηφισμάτων ἀναγραφομένῳ· Κλεόστρατος Τιμοσθένους Αἰγιλιεύς, ἤγουν ἐκ τῆς Ἀντιοχίδος φυλῆς, γραμματεὺς ὢν τῷ 343/2 κατὰ τὸ προοίμιον τῶν ψηφισμάτων ^{2}II 224 καὶ 225, φέρεται ἐν καταλόγῳ τῶν περὶ τὴν βουλὴν τοῦ αὐτοῦ ἔτους (^{2}II 223) πρῶτος ὡς *γραμματεὺς κατὰ πρυτανείαν*· Ὀνήσιππος Σμικύθου Ἀραφήνιος, ἤγουν ἐκ της Αἰγῇδος φυλῆς, γραμματεὺς ὢν τῷ 341/0 κατὰ τὸ ^{2}II 228 καὶ 229, δὲν φέρεται ἐν τῷ του αὐτοῦ ἔτους καταλόγῳ II 872, ἐν ᾧ ἀναγράφονται οἱ πρυτάνεις τῆς Αἰγῇδος· καὶ λείπει μὲν ἓν ὄνομα (ἀναγράφονται 49 ἀντὶ 50), ὑπάρχει δὲ καὶ εἷς κενὸς στίχος, ἀλλὰ παράλειψις μὲν ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἄλλῳ τῆς αὐτῆς φυλῆς καταλόγῳ (^{2}II 678 τοῦ 276/5), ἐν ᾧ ἀναγράφονται 45 πρυτάνεων ὀνόματα, ὁ δὲ κενὸς στίχος δὲν κεῖται, ὡς θὰ προσεδοκᾶτο περὶ τοῦ Ὀνησίππου, ὑπὸ τὸ λῆμμα *Ἀραφήνιοι*, ἤγουν μεταξὺ τοῦ στ. 19 καὶ τοῦ 22, ἔνθα οἱ Ἀραφήνιοι, ἀλλ᾽ ὑπὸ τὸ τέλος τοῦ καταλόγου (*Ferguson* AS 36, *Brillant* SA 50, *Schulthess* RE VII 1719, SIG 496[5])· Πρόξενος Πυλαγόρου Ἀχερδούσιος, ἤγουν ἐκ τῆς Ἱπποθωντίδος φυλῆς, ὅστις κατὰ τὸ προοίμιον τῶν ψηφισμάτων ^{2}II 330 331 332 ἦν, ὡς φαίνεται, γραμματεὺς τοῦ 335/4 (ὁμώνυμος ἔκγονος εἶπεν τὸ ἐν II 567[b] ψήφισμα), φέρεται κάτωθεν καταλόγου τῶν τοῦ αὐτοῦ ἔτους βουλευτῶν, κατὰ τὴν δημοσίαν τῶν φυλῶν τάξιν συντεταγμένου, ἐν καταλόγῳ τῶν περὶ τὴν βουλὴν πρῶτος ὡς *γραμματεὺς κατὰ πρυτανείαν*, εἰρήσθω δὲ ὅτι διὰ φθορὰν τῆς στήλης ἐλλείπουσιν ἄνω ἡ κεφαλὶς καὶ μετὰ τοῦ οἰκείου λήμματος τῆς σελίδος ἑκάστης καὶ δὴ καὶ τῆς 8^{ης}, τῆς Ἱπποθωντίδος φυλῆς, τὰ πρῶτα τοῦ βουλευτικοῦ καταλόγου ὀνόματα (*Kirchner* AM 1904 244, πρβ *Sundwall* Kl 1909 366). Τῆς δὲ ὀλιγαρχικῆς τριετίας ὁ γραμματεύς, ὁ ἐν τῷ προοιμίῳ τῶν ψηφισμάτων ἀναγραφόμενος, δὲν ἐγίνετο, ὡς τέως, κατὰ τὸν Φεργυσώνειον νόμον (πρβ καὶ περὶ τῶν ὕστερον *Ferguson* AS 42 κέ 49, *Brillant* SA 61 κέ), ἀλλ᾽ ἐκ τῆς ἀεὶ πρυτανευούσης φυλῆς (πρβ ἀναγράφιον Α´ σ. 198). Τὸ περὶ τοῦ I 61 καὶ II 61 (= ^{2}II 120· στ. 54/5 ἴσως *χαλκὸς [μέγας, καθετῆρες χαλ*^{55}*κ]οῖ ἐλ[ά]τ[τ]ος* [:ǀǀ]:, *καδίσκοι*) καὶ τοῦ Ἀριστοτελείου χωρίου ΑΠ ΝΔ´ 3-5 (πρβ περὶ ἄλλου χωρίου ἄ. σ. 197) ἐκτὸς ἔστω μοι, ὡς κατὰ Παυσανίαν εἰπεῖν, τοῦ παρόντος λόγου. Ὅτι δὲ ὁ γραμματεὺς τότε ἦν ἐκ τῆς πρυτανευούσης φυλῆς ἐμφαίνεται ἐκ ψηφισμάτων τοῦ 320/9 (^{2}II 380 Ἐρεχθῇδος, 381 [πρβ καὶ 382] Ἀντιοχίδος) καὶ τοῦ 319/8 (^{2}II 388 Ἐρεχθῇδος), ἐν οἷς ἥ τε πρυτανεύουσα φυλὴ καὶ τὸ τοῦ γραμματέως δημόθεν σῴζονται. Κατὰ ταῦτα εἰκάζεται ὅτι ὁ ἐν ^{2}II 383 τοῦ 320/9 ἦν ἐκ τῆς Ἀκαμαντίδος (πρβ ἄ. σ. 205). Ἐν ^{2}II 378 καὶ 389 γραμματεὺς οὐ κεῖται. Τῆς ἐν ^{2}II 387 πρυτανείας τιθεμένης *εβδόμης*, τοῦ δὲ δημόθεν *[Κοθωκίδης]* ἀναφερομένου εἰς τὸν γραμματέα καὶ δὴ καὶ ἐν στ. 2 νοουμένου τοῦ τῆς φυλῆς ὀνόματος *[[Οἰνεῖδος]]*, ἐν τῷ ἐπὶ τῆς *ἕκτης* πρυτανείας ψηφισθέντι ^{2}II 386, ἀποκεκλειμένου τοῦ *Οἰνεῖδος*, ἀνα-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

πληρωτέον τὸ ἰσόμηκες *Αἰγεῖδος* (*Wilhelm* Jh 1908 85 89). Τοῦ ²II 388 ψηφισθέντος ἐπὶ τῆς *Ἐρεχ]θεῖδος ὀγδόης πρυτανείας*, ἐν τῷ ἐπὶ τῆς *δεκάτης* πρυτανείας ψηφισθέντι ²II 390, ἀποκλειομένου τοῦ *Ἐρεχθεῖδος*, ἀναπληρωτέον *Κεκροπίδος* ἢ *Ἀντιοχίδος* (πρβ *Unger* Ph 1879 453, *Brillant* SA 85).

Τῷ κυρίῳ τοῦ γραμματέως ὀνόματι εἵπετο τότε ἄνευ τοῦ πατρόθεν τὸ δημόθεν· περὶ δὲ τῶν πρότερον εἰρήσθω μόνον ὅτι τὸ ²II 365 φέρει τὸ πατρόθεν ἄνευ τοῦ δημόθεν (τοῦτο κατὰ τὸ σύγχρονον ²II 367 ἦν *Ἀλωπεκῆθεν*, πρβ *Hartel* ASU 13· τὸ ²II 128 ἔφερε τό τε πατρόθεν καὶ τὸ δημόθεν) καὶ ὅτι ἡ τοῦ πατρόθεν ἕξις δὲν ἦτο πάντοτε τοῖς συγχρόνοις κοινή, ἀσυμφώνως δέ τινα ἔχουσι περὶ τοῦτο πρὸς ἄλλα, τὸ ²II 229 πρὸς τὸ 228, τὸ 239 καὶ 240 καὶ 241 καὶ 243 πρὸς τὸ 242, τὸ 330 καὶ 331 πρὸς τὸ 332 (πρβ ἄ. σ. 208), τὸ 362 πρὸς τὸ 363. *Larfeld* HGE II 647 651 654.

Τοῦ ῥήματος *ἐγραμμάτευεν* προηγεῖται ἀείποτε τὸ ὄνομα, πλὴν ἐν ²II 233 (αὐτόθι καὶ ἄλλα τὰ ἀήθη, *Hartel* ASU 45) καὶ 339 (*Larfeld* HGE II 654) καὶ III 10, ἐν οἷς τὸ ὄνομα ἕπεται. Περὶ δὲ τῆς βουλῆς ἢ πρυτανείας κεῖται ἡ δοτικὴ τῆς ἀντωνυμίας, ***ἧι*** (πρβ τὸ ²II 228, ἔνθα λείπει τὸ ***ἧι*** διότι *ἄλλη* ἡ θέσις, πρὸς τὸ σύγχρονον 229, τὸ 242, ὃ ἴσως ἐνδέχεται διὰ συγκατατάξεως νὰ ἀναπληρωθῇ μετὰ τοῦ ***ἧι***, πρὸς τὰ σύγχρονα, πρβ ἄλλως 336 (b), *Wilhelm* AM 1914 267), πλὴν ἐν I 176 καὶ III 10, ἐν οἷς κεῖται ἡ γενικὴ ***ἧς***, πρβ καὶ ***ὅτε***, *Wilhelm* AM 1898 472, *Larfeld* HGE II 646. Ἐν ²II 224 σφαλεὶς ὁ λιθουργὸς ἐχάραξε τὰ τοῦ γραμματέως ὕστερον ἀτόπως ἐν ἀρχῇ τοῦ ψηφίσματος ὑπὸ τὸ *θεοί*· ἐν ²II 336 (a) τὰ πρὸ τῆς τοῦ γραμματέως ἀναγραφῆς ἦσαν ἐπὶ τοῦ γείσου κεχαραγμένα. Γραμματέως μνεία δὲν γίνεται ἐν ²II 59 (;) 107 II 235 II 330 II III 333 II 336 (b) 337 I II 338 II 349 359 378 389 415 II 449 450 451 453 457 459 467 (κενὸς χῶρος) 472 506 597 646 662 (πρβ *Wilhelm* AM 1914 293) 678 II 687 (κενὸς χῶρος· ἐν ἄλλῳ ὡς συγχρόνῳ κρινομένῳ, *Sundwall* Ph 1909 569, γραμματεὺς ἦν: [16 (= δεῖνα πατρόθεν)]*ου Σουνιε[ὺς]*) 705, II 390 II 401 477ᵇ 481 I 482 I 839, II⁵ 458ᵇ, ΔΛαερτ. Ζ' 10, πρβ *Hartel* ASU 33 39 44 κέ, *Schoell* SBAM 1886 120, *Larfeld* HGE II 653 656 657, *Wilhelm* AM 1914 280.

Ἐν τῇ ἀναπληρώσει τοῦ ἐνθάδε (στ. 5) ὀνόματος, ἤγουν τοῦ γραμματέως, τηρητέον δύο τινά: 1) ὅπως ὁ ζητούμενος ἔσται, καθ' ἃ εἴρηται, δήμου τῆς πρυτανευούσης φυλῆς, ἐνθάδε δῆλον ὅτι τῆς Πανδιονίδος· 2) τὰ γράμματα τοῦ ἐλλείποντος μέρους τοῦ ὀνόματος μετὰ τοῦ δημόθεν (ἄνευ τοῦ πατρόθεν) ἔσονται 15, ἤγουν συναμφοτέρων τῶν λέξεων 20 τὰ πάντα. Ὀνόματα γνωστὰ Ἀθηναίων ἀπὸ *Στρατ* ἀρχομένων εἰσὶ *Στράτιος, Στράτιππος, Στρατόδαμος, Στρατοκλῆς, Στρατόνικος, Στράτος, Στρατοφῶν, Στράττις, Στράτων, Στρατωνίδης*. Παραλειπομένων ἐνθάδε τῶν μὴ ἐκ τῆς Πανδιονίδος καταγομένων, μνημονευθήτωσαν τὸ *Στράτιος*,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Στρατοκλῆς, Στρατόνικος, Στράτων, Στρατωνίδης· και τὸ μὲν *Στράτων* ἀρχὴν εἶνε ἀποκεκλειμένον, διότι οὐ μόνον μετὰ τοῦ ἑτέρου δύο μακροτάτων τῆς Πανδιονίδος τιθέμενον δημοτικῶν ονομάτων, μεθ' ὧν ἄλλοθι ηυρηται, τοῦ *Κυδαθηναιευς* ἢ τοῦ *Παιανιευς* (*Sundwall* NPA 153), ἀλλὰ και μετὰ τοῦ ἄλλου μακροτάτου ὑποτιθέμενον, τοῦ *Μυρρινουσιος*, δὲν κατίσχει ἅπαντα τὸν πληρωτέον χῶρον· διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον ἀποκλείεται και τὸ *Στράτιος Παιανιευς* (PA 12919)· τὸ δὲ *Στρατοκλῆς* ἅπαντα ὡς Κυδαθηναιεὺς (*Sundwall* NPA 153), ἀλλὰ τὸ *Κυδαθηνα(ι)ευς* θὰ ἔχρηζεν ἐνθάδε αποκοπῆς τινος ἢ καὶ συγκατατάξεως, τὸ δὲ *Κυδαθηνεευς*, ὅ καὶ ὡσαύτως μακρότερον, διὰ τὸ μεταγενέστερον εἶναι αποκλείεται, μεταγενέστερον δὲ εἶνε και τὸ ακριβῶς τὸν χῶρον πληροῦν *Κυδαθηνευς* (IG III 1089 a 1775, *Meisterhans* GAI 32 33 34 35· προστεθήτω ἐνθάδε περὶ τοῦ *Πειραιευς* ὅτι ἀπαντᾷ και *Πειριευς* IG III 2 4 *Roberts - Gardner* IGE II 67 σ. 184, ἐν δὲ IG III 1069 3 ἀντὶ *Πειρ(ε)έως* γραπτέον *Στειριέως*, *Graindor* BCH 1914 434)· *Στρατόνικος* δὲ ηυρηται ὡς Παιανιεύς, ἀλλ' ἐν μεταγενεστέρῳ χρόνῳ. Πέρας δὲ *Στρατωνίδης* ἅπαντα Παιανιεύς, πρύτανις ἐν καταλόγῳ τῆς 4΄ πΧ εκατονταετηρίδος ληγούσης, υἱὸς Σωσιγένους, διαιτητοῦ γενομένου τῷ 330/9, τῆς αὐτῆς δ' επιφανοῦς οικίας ἦν καὶ ὁ τῷ 232/1 ἐπιδοὺς Σωσιγένης (II 873 941, PA 13010 13215-6)· ὁ αυτὸς ἀνήρ, *Στρατωνίδης Παιανιευς*, ὑφ' οὗ και ακριβῶς ὁ πληρωτέος χῶρος κατίσχεται, εἶνε, ὡς εἰκάσαι, ὁ ἐνθάδε γραμματεύων. Ἐὰν οὗτος ἐνθάδε κέηται, και ἐνθένδε συνάγεται ὅτι ἡ γραμματεία αὕτη δὲν κατελαμβάνετο ὑπὸ τοῦ τυχόντος.

Στ. 6· *εγραμμάτευ[εν*. Τὸ παραγωγικὸν *νῦ* ἐνθάδε βέβαιον, διότι ἄνευ αὐτοῦ αδύνατος ἡ ἄλλη τοῦ στίχου ἀναπλήρωσις, πρβ και *[- ἐπεψήφιζ]εν* στ. 8/9, *[- ἔδοξ]εν* στ. 9/10, *[- εἶπεν -]* στ. 11. Τὸ *ν* ἐν μὲν τῇ 5΄ πΧ εκατονταετηρίδι εἶνε σπανιώτερον (ἐν τῇ τοῦ IG I 58 μεταγραφῇ δι' ἀπροσεξίαν τετύπωται *ἐγραμμάτευε* ἀντὶ τοῦ ἐπὶ τοῦ λίθου *ἐγραμμάτευεν*, ὅ και ἐν τῷ κειμένῳ ὀρθῶς ἀντιγέγραπται· ἐν ²II 10 B a 10 ἴσως *καρυο(πώλης)*, πρβ *Sundwall* Jh 1913 51 A 6 4), ὕστερον δὲ ἀνάπαλιν, *ἐγραμμάτευε* δὲ κεῖται λχ ἐν ²II 96 4 *([-ἐ]γραμ[[μ]]άτευε)* 104 156 159 (τὸ ὄνομα εἶνε *[Ν]ικόξενος Νικοκλέο[ς] -Χολλή[ι]δης*, δι' ὃ και ἐν *Meisterhans* GAI 37 67 287 ἀπαλειπτέον τὸ *Χολλήδης*· περὶ τοῦ *ηι* πρβ αὐτ. 36 b) 209 (αὐτ. *[- ἐπρυτ]άνευε* καὶ *[ἐπεψήφιζε -]* ἢ *[επεψήφιζεν -]* και *[εἶπεν -]*) 214 (αὐτ. *ἐπρυτάνευεν* και *εἶπεν*) 362 380 448 II 495 497 546 (αὐτ. *[- ἐπ]εψήφιζεν*) 644· ἐν ²II 105, ἐὰν ἐν τῷ *[δευτέραι και τριακοστῆι τῆς πρυ]* ὑπῆρχε τοῦ *ο* εκθεσις, ἤγουν ἐὰν τὸ *ο* ἐξεῖχε τῆς ἐν δεξια νοητῆς καθέτου, ἤ, ὃ καὶ πιθανώτερον, γραμμάτων συγκατάταξις, ἤγουν ἐὰν λχ ἓν *ι* σὺν τῷ παρακειμένῳ γράμματι μίαν κατισχον θέσιν, εκειτο *[- ἐγραμ]μάτευε[ν -]* (αὐτ. *ειπεν*, πιθανώτατον δε ὅτι

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

καὶ [-ἐπεψήφιζεν-])· ἐν ^{2}II 106 στ. 3 κειται *ἐνραμμ[άτε]νε* (πρβ στ. 4 *[ἐπ]ρυτάνευε*), ἀλλὰ στ. 5 *ἐγ[ραμμάτευεν]* (πρβ. στ. 6 *εἶπεν*)· εν ^{2}II 139 δυναται νὰ γραφῇ και *[-ἐγραμμάτευεν, Ἐχ(ἢ Ἡγ ἢ Ἀγ)]έστρατος* (αὐτ. *ἐπρυτάν[ευεν-]*)· ἐν ^{2}II 142 δυναται νὰ γραφῇ *ἐγραμμάτε[υεν-]* και *[-ἐπρυτάνευεν-]* και *[ἦρχεν-]* και *[-εἶπεν-]*· τὰ ἐν ^{2}II 153 ἄδηλον ἂν εφερον τὸ ***ν***, ἴσως δε ενδέχεται νὰ μεταγραφῶσι καὶ ὡδέ πως: ^{1}[δεῖνα]ς *ἦρχε[· ^{2}θε]οί* (σῴζεται τὸ ***οι*** ἄνωθεν τοῦ ***ω*** καὶ τοῦ ***τ*** τοῦ ἐν στ. 3 *-φῶντος*)· ^{1}[δεῖνα *-]φῶντος* [^{1}δημόθεν *ἐγρα]μμάτευε[· ^{5}ἔδοξεν τῆι βουλῆι και τῶ]ι δήμωι· Πανδ[ιον^6]ὶς* ἐπρυτάνευε· 8(ἢ *ἐπρυτάνευεν* 7; = δεῖνα)*ης;]* ***ἐγραμ[μάτευε-]*** (πρβ ^{2}II 59: *[Θ]ε[οί· ^{2}Πο]λυκλῆ[ς* πατρόθεν ^{3}*Φιλ]αίδης* ***[ἐγραμμάτευεν·*** ^{4}*ἔδο]ξεν τῆι β[ουλῆι καὶ τῶι δήμωι· Κ^{5}εκρ]οπὶς ἐ[πρυτάνευεν·* 8(= δεῖνα) ***ἐ^{6}πεσ]τάτε[ι -]***, πρβ *Hartel* ASU 13 34, ^{2}II 26)· ἐν ^{2}II 157 ἀναπληροῦται ***[-ἐγραμμάτευε-]*** (αὐτ. ***εἶπ[ε]ν***, ἴσως δε καὶ *[ἐπρυτάνευεν-]*)· ἐν ^{2}II 190 ἀναπληροῦται *[-ἐγραμμάτευε-]* και *[-εἶπ]ε[-]*, *ἀλλα* καὶ *[-ἦρχε]ν*, ἴσως δε καὶ ἐ[πρυτάνευεν-]. ἐν ^{2}II 335 (334 3), ἐὰν ἐτηρήθη ἡ τάξις ἐν τῳ *[βοηδρομιῶνο]*, ἔκειτο ***[-ἐγ[ραμμάτευε*** (αὐτ. *[-ἐπεψήφι^{8}ζε]ν*, μεθ᾽ ὃ ἴσως *Δημο[σθένης Παιανιεὺ^{9}ς· ἔ]δοξε[ν τῶι δήμωι· Δημάδη^{10}ς Δη]μέ[ου Παιανιεὺς εἶπεν ^{11}--]*, πρβ ^{2}II 405 [πρβ *Larfeld* HGE II 809, *Wilhelm* AM 1914 259]· εν τῇ αρχῇ ἄνωθεν τοῦ ***πι*** τοῦ *[ἐπι] Κτησικ* σῴζεται τὸ ***οι*** τοῦ *[θε]οί*)· ἐν ^{2}II 350 ἄδηλον ἂν ἔκειτο *[-ἐγραμμάτευε-]* ἢ *[-ἐγραμμάτευεν-]*, διότι ἡ θέσις τῶν τοῦ 2ου στίχου γραμμάτων δὲν συνᾴδει τῇ τῶν γραμμάτων τῶν ὑποκειμένων στίχων στοιχηδὸν τεταγμένων (ἐν στ. 2 τὰ τρία γράμματα ΛΛΥ κατίσχουσι δύο γραμμάτων χῶρον· αὐτ. *ἐπεψήφιζε[ν]* καὶ ***εἶπεν*** περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ γραμματέως πρβ *Ferguson* AS 33 40, ^{2}II 348 5 ***Νικόστρατος*** *Λ[*πατρόθεν ***Κολλυτεύς;]***· στ. 3 ἔκειτο *ἀνθεστηρ]ιῶνος*, πρβ ***Μαλτέζος*** ΑΕ 1914 186· στ. 7 μεταξὺ τοῦ Σ καὶ τοῦ Π θέσις ἑνὸς γράμματος κατισχομένη ὑπὸ παύλης, ὑφ᾽ ἣν μικρὰ κάθετος ὑπόλοξος, πρβ ***Κουμανούδης*** ΑΕ 1889 58-9)· ἐν ^{2}II 452, καὶ τῆς ἐν *Sundwall* FNS 17 ἀναπληρώσεως τιθεμένης, ἐνδέχεται, ἐὰν ὑπῆρχε δύο γραμμάτων συγκατάταξις, νὰ γραφῇ *[ἐ]γρ[αμμάτευεν-]* (πρβ αὐτ. *[-ἐπεψήφιζε]ν*)· *SReinach* TEG 251 550, *Meisterhans* GAI 113, *Kuehner-Blass* GG I 292 295, *Meyer* GG 399, *Schweizer* GPI 137 196 (σ. 159, AM 1889 102, *ευεργετηκότα τὸν* [-] μᾶλλον ἢ ἀντὶ τοῦ ***ευεργετικώτατον*** [πρβ ***ευεργετηκῶς*** ***Mayser*** GGP 458]), *Nachmanson* LFMI 110, *Mayser* GGP 236, *Usener* RhM 1879 430, *Wilhelm* He 1889 143, ***Κόντος*** ΑΕΕτ 1898 267, *Croenert* MG 137 κέ 139, *Sommer* Festschr. z. 49en Versamml. d. Phil. (Basel, 1907) 14, *Schulthess* RE VII 1712, ***Οἰκονόμος*** AM 1910 316· ἐν IG I 322 κεῖται *ἐγραμμάτευ**σ**εν*· ἐν AM 1910 177 ***ἠγόρα[σ]ε***. Περὶ δὲ τοῦ *ἐπεψήφιζεν* ἰδίᾳ εἰρήσθω ὅτι ἐν ^{2}II 105 (πρβ ἄ. σ. 210) 131 133 πιθανώτατον ὅτι ἔκειτο μετὰ τοῦ ***ν***· ἐν ^{2}II 340 ἔκειτο, ὡς εἰκάσαι, ***[ἐπεψήφιζεν Ἐχε***(ἢ ***Ἐπι*** ἢ *Ἰσο κλπ*, πρβ II 2647 = PAII 624 188) ***κρ]άτης***

(αὐτ. ἀναπληροῦται *[-ἐγρ]αμμάτευ[εν]*)· ἐν ²II 367 ἔκειτο, ὡς εἰκάσαι, *ἐπεψήφιζε[ν* 12 (= δεῖνα δημόθεν)*ε]ὺς* (αὐτ. *[-ἐγραμμάτευ]εν*)· ἐν ²II 472, ἐὰν ἐν στ. 7 ὑπῆρχε συγκατάταξις (πρβ στ. 4 καὶ 5), ἔκειτο *ἐπεψήφ[ιζεν-]*· ἐν ²II 128 (αὐτ. *ἐγρα[μ]μάτευεν*) 209 (πρβ ἄ. σ. 210) 353 (αὐτ. *εἶπεν*) ἄδηλον εἶνε ἂν ἔκειτο ἄνευ τοῦ **ν**· ἐν ²II 123 κεῖται *ἐπ(ε)ψή[φιζε]* (τοῦ 2ου **ε** ἡ θέσις κενή· αὐτ. *ἔδοξε* [πρβ 207], *ἀλλὰ* καὶ *ἐγραμμάτευεν* καὶ *εἶπεν* ἐν στ. 5 ἴσως *τῶμ προέδρων*, ἐν στ. 12 ἴσως *συνμάχων*, πρβ ²II 467, *Meisterhans* GAI 110 112)· ἐν ²II 349 στ. 7 ἀναπληροῦται *ἐπεψή[φι]ζε [Δω]* (αὐτ. στ. 10 ἐκ τῆς γραφῆς, στοιχηδὸν οὔσης, συνάγεται ὅτι ἔκειτο *[-εἶπεν,* μεθ' ὅ, ἐπειδὴ ἐν στ. 11 τὸ μὲν 3ον γράμμα, ὡς φαίνεται, ἦν **ι**, τὸ δὲ 13ον ἦν **ς**, ἐν δὲ στ. 12 πρὸ τοῦ **ωι** ἐλλείπουσι 13 γράμματα, ἴσως ἔκειτο *π]ερὶ ὧν ὁ δῆμος προ[εψηφίσατο ἐπὶ τῆς Οἰ¹¹ν*(μᾶλλον ἢ *Αἰ¹¹γ*)*εῖδος πέμπτ*(ἢ *ἑβδόμ*)*η]ς πρυτανείας τ[οὺς προέδρους οἳ ἂν λά* (ἓν κενόν, ὡς εἰκάσαι) ¹²*χωσιν ἐν τῶι δήμ]ωι προεδ[ρεύειν* — ἤ, ὑποτιθεμένης συγκατατάξεως, *οἳ ἂν τυγχάνωσι ἐν τῶι δήμωι προεδ[ρεύοντες-)*· ἄνευ δὲ τοῦ **ν** κεῖται ἐν ²II 103 220 I (ἐν 220 II ἄδηλον ἂν ἔκειτο ἄνευ τοῦ **ν**· αὐτ. *[-ἐγραμμάτ]ευεν*) 380 καὶ ἐν δυσὶ συνεδρίαις (1ῃ καὶ 2ᾳ) τῆς ἐπιγραφῆς τῶν ἐν Σάμῳ κληρούχων (*Michel* RIG 832 10 42) καὶ ἄλλοθι (IG VII 322, AE 1892 45)· *ἐπεψήφισεν* κεῖται ἐν ²II 233 354 361 (ἐν ²II 399 [= *RRochette* AGBC 175 πίν. XIV 1 = *Boeckh* CIG 96 = *Koehler* IG II 193] κατὰ τὰ παρὰ Rochette ἔκειτο *ἐπεψήφιζεν*, οὕτω δ' ἴσως μᾶλλον καὶ ἐν II 475) καὶ ἐν ΛΛαερτ. Ζ΄ 10, πρβ *Hartel* ASU 25 45, *Schoell* SBAM 1886 118², *Wilhelm* He 1889 141 UDA 231, *Larfeld* HGE II 652 654 656, καὶ ἐν Δήλῳ πλειστάκις: IG XI⁴ 514 (*[ἐ(πε)ψήφι]σεν*, πρβ 621) 622 623 664 666 681-2 686 687 689 (*ἐπεψήφισε[ν]*) 705-710 1025 κλπ (*φείδου τοῦ τῶν πέλας χρόνου*), πρβ 765 *ἐπεψήφι[σ]ε*, ἐν Ἐφέσῳ *ἐπεψήφισαν* *Le Bas-Wadd.* 140 (πρβ *Swoboda* GVB 36 180), ἐν Πεπαρήθῳ *ἐπεψήφισε* IG XII⁸ 640, πρβ Αἰσχίν. Γ΄ 464 *ἐπιψηφίσας*, Λουκ. Τίμ. ΜΔ΄ *ἐπεψήφισε*· *ἐπεψήφισζε* ἐν ²II 448 II, *ἐπεψήφισζεν* ²II 689 (*Larfeld* HGE II 652), IG VII 4254 (= SIG 639, πρβ *Szanto* Eran. Vindob. 103 κἑ), πρβ AE 1898 268 AE 1899 45²· τὸ περὶ ἄλλου σζ καὶ τοῦ ζμ κλπ ἐκτὸς κείσθω τῆς παρούσης ζητήσεως· ἐν IG VII 307 *ὑπεψήφι[σ;]ε*. Εἰρήσθω δὲ καὶ περὶ τοῦ *εἶπεν* ὅτι ἐν ²II 12 8 (399/8), εἰ ἡ ἐν τῷ ἀναπληρουμένῳ στοιχηδὸν τάξις εἶχεν ὁμαλῶς, ἡ λέξις ἔκειτο ἄνευ τοῦ **ν**, τὸ αὐτὸ δὲ ῥητέον καὶ περὶ τοῦ ²II 1 52 (403/2· τοὐναντίον στ. 42 *[εἶπεν]*)· ἐν ²II 182 (πρὸ τοῦ 353/2) πιθανὸν ὅτι ἐν στ. 5 καὶ 6 ἔκειτο *[-εἶπεν-]*, ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι οἱ στίχοι, πλὴν τοῦ 7ου, ἐν ᾧ, ὡς εἰκάσαι, ὑπῆρχε λχ τοῦ **ρι** συγκατάταξις ἢ τοῦ **ο** ἔκθεσις, εἶχον ἀνὰ 32 γράμματα, γραφῇ δὲ ὧδε: *[³... εἰς τὴν πρώ]την ἐκκλ[ησίαν, ἀναγράψα⁴ι δὲ αὐτίκα μά]λ[α] τόδε τὸ ψήφ[ισμα πρὸς τὸ ⁵πρότ]ερον ψήφι[σ]μα, ὃ Φιλοκράτ[ης εἶπεν π⁶ερὶ τ]ῆς προξενίας· Φιλοκράτ[ης εἶπεν· τὰ ⁷μὲν] ἄλλα καθάπερ τῆι*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

βουλῆι [περι τῆς προ⁸ξ]ενίας τῆς Ἀπολλοδώρο καὶ [10(· δεινος),] ⁹*καλέσαι δε αυτοὺς επὶ ξένι[α εἰς το πρυτ]*¹⁰*ανεῖον εἰς αυριον* (εἰρήσθω ἐνθάδε οτι ἐν ²II 12 εκειτο, ὡς εἰκάσαι, *[-εμ πόλει περὶ* (η *τὰ δὲ*)*]* ¹⁶*χρήματα* και *[-εδ]*²⁰*οξ[εν]*, ἐν δὲ στ. 26/7 γραπτέον *βολευ[σαν προσανα*²⁷*γ]ράψαι*, πρβ ἐν Ἀττικαῖς ἐπιγραφαις *προσαναγράψαι* ²II 140 (πρβ *AReinach* RÉ 1913 72· στ. 32 3, *προσαναγράψαι τ[ον νόμον τόνδε] προς τον πρότερο[ν]*) [195] 448 71, *προσαναγράψαν[τα-]* 583, *προσαναγραψάτω* SIG 439 106, *προσγράψαι* ²II 73 150, *προσγράφειν* II⁵ 574ᵉ, *παραγράψαι* II 573, πρβ *προσνομοθετῆ[σαι-]* ²II 222 43/4 VII 4254 40, το δὲ σύνηθες *ἀναγράψαι* (πρβ ἄ. σ. 203) εκειτο καὶ ἐν II 20 ²II 3 52 54 70, ἴσως δὲ καὶ ἐν 391 13/4 υποτιθεμένης συγκατατάξεως ἢ εκθέσεως εκειτο *[το ψή]φισμα τόδε [ἀναγράψαι εν* (ἢ *ε*) *στήληι λιθίν]ηι*, πρβ ἄλλως το απλοῦν ῥῆμα ἐν I 31 *γράφσαι δ[ε ταῦτα εν στελ]ει*, SIG III 274 374 394, *Larfeld* HGE II 713, *Wilhelm* BGI 232³ 263 269 367 WS 1912 419)· περὶ τοῦ ἐν ²II 190 πρβ ἄ. σ. 211· τὸ ²II 212 ἐν μὲν στ. 8 ἔχει *εἶπεν* (πρβ στ. 6 *εγραμμάτευεν*), ἐν δὲ στ. 66 *εἶπε* ἐν ²II 216 ἀναπληροῦται *[-εἶπε-]* (αὐτ. *ἐπρυτάνευ[εν-]* καὶ *ἐγραμμάτε[υεν-]*), πρβ 289· το ²II 343 ἔφερεν *[-εἶπ]ε[ν-]*, εἶχε δὲ ὡδέ πως: *[-τῶν προεδρων επεψήφιζ-ε]ν Ἐπαμεί[νων* 13]*Ηλ.ι[9]* (δηλ. 25 = δημόθεν, δεῖνα πατρόθεν) ³*Ἀναγυράσιο[ς εἶπ]ε[ν ἐπειδὴ οἱ ἐ]μπο[ροι καὶ να]*⁴*ύκληροι ἀπ[οφαίνου]σι[ν Ἀπολλω]νίδη[ν Δημητρ]*⁵*ίου Σιδώνιο[ν ε]ἶ[ναι ἄνδρα* (ἐνθάδε, ὡς εἰκάσαι, ἐν κενον)*] ἀγα(θ)ὸν* (ἐν κενόν· πρβ και στ. 8 ἓν κενον μετὰ τὸ *αυτόν*) *κ[αὶ εὔνο*⁶*υ]ν τῶι δήμωι* (πρβ *Larfeld* HGE I 493· ἐν IG ²II 477 εκειτο, ὡς εἰκάσαι, *[-ἀποφα]ίνουσιν αὐτον [*¹³*ευνουν εἶναι τῶι δή]μωι* καὶ στ. 3 *Φ]*(μᾶλλον ἢ *Π* ἢ *Στεφ* ἢ *Βασ* πρβ *Koehler* ἐν II 238) *ανοπόν[πο]υ*, πρβ ²II 478 1), ειρήσθω δὲ ὅτι ἐν στ. 10 τοῦ 1ου *ο* μικρὸν μόνον (ἄνω) μέρος εἶνε κεχαραγμένον, ἐν δὲ στ. 12 κεχάρακται *αὐτῶν* ἀντὶ *αυτόν*, ἐπὶ δὲ τῶν τελευταίων τριῶν στίχων εἶνε τεταραγμένη ἡ στοιχηδὸν τάξις, τὰ γράμματα δῆλον ὅτι *τη* (στ. 16) καὶ *ραχ* (στ. 17) καὶ *με* (στ. 18) εἶνε ὀλίγῳ ἀραιότερον κεχαραγμένα, ὅθεν καὶ συνάγεται ὅτι ἐν στ. 17 εκειτο *τ[ου δήμου ΔΔ] δραχμὰ[ς* (καὶ ἐν ²II 124 13 εκειτο *δή[μ]ο [Δ]Δ' δραχμάς*· ἐν ²II 334 31 καὶ 360 43 κεῖται 𐅃), ἐν δὲ στ. 18 ἐκκολάψας ὁ λιθουργὸς ἃ πρότερον σφαλεις εἶχε χαράξας *ψηφι* ἀντενέγραψεν ἐπὶ τούτων ἔπειτα πυκνότερον ἃ νῦν κεῖνται *[τ]α ψηφι*· ἐν ²II 349 7 εκειτο *[-εἶπεν-]* (πρβ ἄ. σ. 212)· ἐν ²II 354 (328/7), στήλη φερούση δύο ψηφίσματα, ἓν μὲν τοῦ δήμου (στ. 1-31), ἓν δὲ τῆς βουλῆς (στ. 32 κέ), ἔχοντα ἐν τῳ στίχῳ ἑκαστω καθ' ὅλου 34 γράμματα, ἐν στ. 32 εκειτο, ὡς εἰκάσαι, *εἶπ[εν περὶ]* (*Wilhelm* UDA 233), τοῦ τελευταίου γράμματος υποτιθεμένου ἤτοι ἐν συγκατατάξει ἢ ἐκτος τῆς τῶν πλείστων στίχων τάξεως ὡς 35ου γράμματος, τοῦτο δὲ διὰ δύο λόγους (εἰρήσθω ἐνθάδε ὅτι ἐν *Παπαγεωργίου* Ῥόδ. καὶ Λέσβ. [1913] 5 14 πρβ 12 εκειτο, ὡς εἰκάσαι, *στάλλας δυ[ας]*, πρβ IG IX² 517 21 44 σ. 326 ἐν *δοίω* καὶ *δύο* [ἐν IX²

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

104 10 (πρβ *Rensch* MTTh 73) ἴσως *του (Β)όμβο(υ)*, πρβ ΜΕ 57 116(OGI 444 9)], *Wilhelm* NBGI I ἐν SBAW 1911 4, *Michel* RIG 1383 8 14 [= DI 5653 πρβ DI IV σ. 942, *Solmsen* IDS 44, πρβ *Ziebarth* KGS 12, *Wilhelm* ZoeG 1913 690], IG VII 3172 164 [*Sadée* BTD 226, πρβ *Thumb* HGD 231], *Kuehner-Blass* GG I 635, *Brugmann* GG³ 212, *Meyer* GG 495, *Croenert* MG 197, *Mayser* GGP 314): πρῶτον μὲν διότι και ἐν τω 1ῳ ψηφίσματι (στ. 9) κεῖται *εἶπεν*, ἔπειτα διότι και ἄλλαι ἐπι τῆς αὐτῆς στήλης ἀπαντῶσι στοιχικαί, ὡς ειπεῖν, ἀνωμαλίαι ὅμοιαι καὶ προσφερεῖς: ἐν στ. 37 (ἔληγε *δήμωι*) καὶ 43 (*υγιεί*) υπῆρχεν ὡσαύτως ἐν *ι* ὡς 35ον γράμμα, πλὴν εὰν ἐν τω ἀριστερῳ τῶν στ. 38 καὶ 44 ὑποτεθῃ δύο γραμμάτων συγκατάταξις, ὅπερ ὅμως οὐδαμοῦ ἄλλοθι τῆς στήλης ἀπαντᾷ, τοὐναντίον δὲ οἱ στίχοι 23 (*δουναι*) καὶ 34 (*Ἀσκληπιῶι*) εἶχον ἀνὰ 33 γράμματα, ἤγουν ἀνὰ εν κενὸν ἐν τῳ τέλει (ὁ στ. 26, εἰ μὲν ἔφερε *γραμματέα*, εἶχεν ὡσαύτως 33 γράμματα καὶ ἐν τῷ τέλει ἐν κενόν, εἰ δὲ κατὰ τὸ στ. 2 *ἱερέως* καὶ στ. 5 *νέιαι* ἔφερε *γραμματεια*, εἶχε 34, πρβ *Wilhelm* UDA 234, *Meisterhans* GAI 45, ²II 339 (6 11 2) [415 4], *Lattermann* GBauinschr. 47, *Bates* AJA 1907 311, IG VII 4252 11, *Tod* BSA 1901/2 225 [= *Michel* RIG 1538] α 23 6 16 23 24 (6 20 Ἀχαρνε) 227 229 λ 3 (σε. 4 Λευκονοι/ε-/, στ. 9 Ἀχαρνε/-/) (εἰρήσθω ἐνθάδε ἄλλως σ. 225 6 21, 2 *Ἡρακλεί/δη/ς /α/ἰγειουργος*), προστεθήτω δὲ ὅτι ἐν ²II 226 σφαλεις ὁ λιθουργὸς ἐν στ. 10 καὶ 19 ἔλιπεν ἀνὰ μίαν θέσιν κενὴν μεταξὺ τοῦ *ε* και τοῦ *α*, ενθα, ὡς εἰκάσαι, ἔμελλε νὰ χαράξῃ *ι*, ἀναγνωστέον δῆλον ὅτι ἐν μὲν στ. 10 *ἐ(ι)άν*, ἐν δὲ στ. 19 *γραμματέ(ι)α*, ἐπιρρώννυται δὲ ἡ εἰκασία υπὸ τοῦ ἐν στ. 38 *τιμω(ρ)ίας*, ἔνθα, σφαλέντος ὡσαύτως τοῦ λιθουργοῦ, ἡ μεταξὺ τοῦ *ω* καὶ τοῦ *ι* θέσις ἔμεινε κενή, πρβ ἐν ²II 40 (= *Wilhelm* WS 1912 416, πρβ ²II 148) στ. 23 τὴν προ τοῦ *της* κενὴν θέσιν, ἣ ἦν ἴσως τοῦ *α* ὧδε: *αναγράψαι δὲ τὸν* (ἢ *καὶ ἀναγράψαι τὸ*, πρβ ²II 222 27) *γ/ραμματέ/ι/(α) τῆς βολῆς*, πρβ ἄ. σ. 198 212), οἱ δὲ στ. 38 (*προσαγαγειν*) καὶ 39 (*χρηματίσαι πε*) εἶχον 32 γράμματα, ἤγουν ἀνὰ δύο κενὰ ἐν τω τέλει, οὕτω δὲ ὁ 44ος στίχος, εἰ μὲν μετὰ τὸ [*δήμου* μὴ ἦν κενόν, εἶχε 34 ἢ καὶ 35 γράμματα, εἰ δὲ ἦν κενόν, 33· *εἶπε* (ἄνευ τοῦ *ν*) ἀπαντᾷ ἐν II 807 6 49 808 γ 11 809 γ 46 809 δ 8 148 [811 6 75] 839 5, ἄλλοθι *Wilhelm* Jh 1908 73, IG VII 269, *Swoboda* GVB 131 πρβ 166· *ἔδοξε* (ἄνευ τοῦ *ν*) σπανιώτατα ἀπαντᾷ ἐν Ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς (²II 123 207, ἄ. σ. 212, *SReinach* TÉG 253).

Στ. 6 7· δευτέραι φθίνο/ν/τος. Πρὸ τοῦ *φθίνοντος* τὸ μόνον τω χώρῳ εὐάρμοστουν ἀριθμητικὸν εἶνε *δευτέραι*, διότι τὰ λοιπά εἰσιν ἀνεξαρκῆ εἰς πλήρωσιν τοῦ χάσματος. Δῆλον δὲ ἅμα ὅτι μηνὸς ὄνομα δὲν ἀνεγράφετο, ἀλλὰ καὶ εὐτέκμαρτον ἐνθάδε ἐκ τῆς πρυτανείας: *[[Θαργηλιωνος]] δευτέραι φθίνον/τος* (πρβ τω 338 7 ἐν ²II 237, Αἰσχίν. Γ 27, *Rensch* DDC 7 κέ 103 118 133, πρβ ²II 238)·

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἄλλου μηνὸς *δευτέραι φθίνοντος* ἄνευ ὀνόματος μηνὸς ἅπαντα ἐν ^{2}II 356 (πρβ *Μαλτέζος* ΑΕ 1914 191)· ετι δὲ ἄλλοτε ἄλλος παραλείπεται μην, εἰρήσθω δὲ ὅτι μην τὸ πρῶτον αναγράφεται τῷ 338/7 ἐν ^{2}II 237· περὶ τοῦ ^{2}II 212 57 κ (347/6) *[τῆι* ^{58}*ὀγ]δόηι ἐπὶ δέκα,* ἔνθα νοεῖται *[[ελαφηβολιῶνος]],* πρβ Αἰσχίν. Β΄ 61, SIG 129^{18}· ἐν ^{2}II 229 (341/0, ἐμβόλιμον, ἑκατομβαιὼν κοῖλος, *Schmidt* HGC 636), επειδὴ στ. 2/3 κατὰ τὸν χῶρον ἀναπληρωτέον *Λεων[τίδ]ο[ς δεκάτης πρυτανείας,* διότι τὸ μὲν *πέμπτης* ἀπᾴδει ἀπὸ τῶν ἐν στ. 4/5 χρόνων, τὸ δὲ *εβδόμης* κατὰ τὸ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ^{2}II 228 ἦν τῆς Πανδιονίδος, ἐν στ. 4 πρὸ τοῦ *ενηι κα[ι ν[έ]αι* νοητέον *[[σκιροφοριῶνος]],* τὸ ^{2}II 229 δῆλον ὅτι ἐρρήθη τῇ τελευταίᾳ τοῦ 341/0 ἡμέρᾳ ἡ δὲ 10^{η} τοῦ ετους τούτου πρυτανεία εἶχεν 37 ἡμέρας· ἐν δὲ ^{2}II 228 λείπει μὴν τε και μηνὸς ἡμερα, ἴσως *[[ανθεστηριῶνος πέμπτης φθίνον-τος]]*· ωσαύτως παραλείπεται ὁ μὴν ἐν ^{2}II 330 (ἄλλος ἐν ἑκάστῳ τῶν τριῶν ψηφισμάτων [335/4 και 336/5] νοεῖται μην· τὸ 3^{ον} ἐψηφίσθη τῇ τελευταίᾳ τοῦ 336/5 ἡμέρᾳ) 348 354 357 360 449 500 (πρβ *Μαλτέζος* ΑΕ 1914 185 κέ), VII 4252 (και 4254, ἔνθα ἐν τω 5^{φ} στίχῳ ἀλωβήτῳ ὄντι χῶρος ἀχάρακτος ἐννέα γραμμάτων, ὥστε τὸ *πυανοψιῶνος* θὰ ἐχαράσσετο μετ᾽ ἀποκοπῆς, ἤγουν ἄνευ τῶν τελευταίων δύο γραμμάτων, ἢ ἀνωμάλως), πρβ *Larfeld* HGE II 654, *Wilhelm* UDA 220. Ἀνάπαλιν δὲ λείπει ἡ τοῦ μηνὸς ημέρα ἐν II 477^{b} (γρ. *σκιροφοριῶ-νος, εκτει και δ[ε]κάτει τῆς πρυτανείας,* ευθὺς δῆλον ὅτι μετὰ τὸ *σκιροφοριῶνος* νοητέον ἐκ τοῦ τῇ αυτῇ ἡμέρᾳ ψηφισθέντος II^{5} 477^{c} τὴν τοῦ μηνὸς ἡμέραν *[[εκτει ἐπὶ δέκα]],* πρβ *Larfeld* HGE II 656), II^{5} 385^{c} I II III (*Beloch* GG III 2 58, *Wilhelm* BGI 78, *Kirchner* PA 14000, *Roussel* Ξένια Πανεπιστ. 1912 85), II 839 (λείπει καὶ ἡ πρυτανεία), ^{2}II 365 451 (στ. 5 τὸ μετὰ ΟΣ γράμμα ἦν, ὡς εἰκάσαι, **α** ἢ **δ** ἢ **λ**), πρβ καὶ 464, ενθα ἴσως ενδέχεται νὰ γραφῇ: *ἐπὶ τῆ[ς* ^{3}*Ἐρεχθεῖ-δος* (ἢ *Κεκροπίδος*) *τρίτ]η[ς] πρυτανείας ἧι κλπ ἐγραμ[μά*^{5}*τευεν, πυανοψιῶνος] [[πέμπτει ἱσταμένου]]* (πρβ *Reusch* DDC 38 130), πρβ Δημοσθ. ΚΛ΄ 20 (σχολ.) καὶ 26, *Reusch* DDC 57, *Schoell* SBAM 1886 83 85, *SReinach* TÉG 196, *Schmidt* HGC 365, ἄλλοθι ΑΕ 1892 47 77, IG VII 289· ἔστι δ᾽ ὅπου λείπει μὴν τε καὶ μηνὸς ἡμέρα: ^{2}II 366 (νοητέον *[[μεταγειτνιῶνος δεκάτηι ὑστέραι]]*) 387 (λείπει καὶ ἡ ἡμέρα τῆς πρυτανείας κλπ, ἄ. σ. 202 208) 457 467, πρβ ἄ. περὶ τοῦ ^{2}II 228 καὶ 229. Ἐν ^{2}II 498 μετὰ τὸ *[σκιροφοριῶνος* ἡ μόνη ἀκριβῶς τω χώρῳ ἁρμόττουσα ἀναπλήρωσις εἶνε *εκτηι ἱσταμένου, ὀγδόηι τῆς πρυτ]ανείας,* διότι ἡ κατὰ τὸ ^{2}II 493 - 4 ἀναπλήρωσις καὶ ἡ κατὰ τὸ 495 - 7 καὶ πᾶσα ἄλλη (ἡ διαφορὰ τῆς τοῦ μηνὸς ἡμέρας καὶ τῆς ημέρας τῆς πρυτανείας εἶνε 2), εἴτε ἀκέραιος, εἴτε στερουμένη τοῦ μηνὸς ἢ τῆς τοῦ μηνὸς ἡμέρας ἢ τῆς ἡμέρας τῆς πρυτανείας, θὰ ἦτο ἀνάρμοστος τῷ χώρῳ, πλὴν εὰν ὑποτεθῇ γραμμάτων κενὸν (πρβ στ. 3) ἢ συγκατάταξις. Ἐν ^{2}II 351 546 II^{5} 420^{b} ἡ ἡμέρα δὲν ἕπεται τῶ τοῦ μηνὸς ὀνόματι.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἀλλὰ προηγεῖται αὐτοῦ. Ἔστι δ' ὅτε λείπει ἡ ἡμέρα τῆς πρυτανείας II 221 (πρβ ἑξῆς ἐν τοῖς περὶ τοῦ *ἐπεψήφιζεν*), II⁵ 458ᵇ, II 839, ²II 333 387 (λείπει καὶ τὸ τῆς φυλῆς ὄνομα κλπ, ἄ. σ. 215) 454 (στ. 2 ἴσως ἐνδέχεται νὰ γραφῇ *ηι [Διόγνητος Φρύνων]ος*) 457 467 506 597 659 661 772· ἐν ²II 372 ἀντὶ *ἐνάτηι καὶ δεκάτηι* κεχάρακται μόνον *ἐνάτηι* (στ. 10 ἴσως *ἐπειδὴ Λ]υκο-*). *Larfeld* HGE II 649 κἑ 657 679 681 813, *Wilhelm* AM 1914 268, 279-82 284. Τὸ «*ἐπὶ τῆς — — πρυτανείας*» παραλέλειπται ἐν ²II 233 (πρβ ἄ. σ. 209), II 839 (λείπει καὶ ἡ ἡμέρα τῆς πρυτανείας), ἐν δὲ ²II 457 (πρβ. <Πλουτ.> Ἠθ. 852ᵃ) νοεῖται *ἐπὶ τῆς Ἀντιοχίδος ἕκτης πρυτανείας*, μόνον δὲ τὸ «*πρυτανείας*» λείπει ἐν ²II 114 224 333 II (λείπει καὶ ἡ ἡμέρα τῆς πρυτανείας) 348, πρβ *Schoell* SBAM 1886 119 κἑ (πρβ σ. 83, 132, *MMeier* Privatschiedsricht. 17, *Drerup* NJPhˢ 1898 255, *Kirchner* PA 1875, Δημοσθ. ΚΛ' 27 39 71), *Wilhelm* He 1889 120 125 132 UDA 220· περὶ μνείας τοῦ τῆς φυλῆς ὀνόματος πρβ ²II 103 336 I 448 I, *Schoell* ἔ. ἄ. 123², *Ferguson* AS 23 κἑ· *φθίνοντος* ἀπαντᾷ τελευταῖον ἐν IG II (add.) 737 B 6 13 21 28 (μετὰ τὸ 305/4 πΧ· πρβ καὶ ²II 237 τοῦ 338/7 καὶ ²II 339 τοῦ 333/2: *[φθίνοντος]*, ²II 328 τοῦ 336/5: *φθί[νοντος]*) καὶ ἐν III 60 13 (οὐ πρὸ τῆς 3' μΧ ἑκατονταετηρίδος· *μετ' εἰκάδας* ηὕρηται ἀπὸ τοῦ 334/3 (²II 335 *μετ' [εἰκάδας]*, πρβ τῷ 325/4 ἐν ²II 361 *μετ' εἰκάδας*· περὶ τοῦ ²II 504 τοῦ 302/1 πρβ *Μαλτέζος* ΑΕ 1914 188), περὶ δὲ τῶν ἑρμηνειῶν αὐτοῦ πρβ *Usener* RhM 1879 391 420, *Reusch* DDC 133, *Unger* Ph 1880 475 Phˢ 1889 634, *Koehler* AM 1883 219, *SReinach* TÉG 342⁵ 498, *Schmidt* HGC 516 518, *Ginzel* HMTC II 323, *Sundwall* FNS 7, *Οἰκονόμος* ΑΕ 1910 403 (πρβ ²II 501 502), *Μαλτέζος* ΑΕ 1913 109 ΑΕ 1914 185, *Meisterhans* GAI 164, *Larfeld* HGE II 654, *Kirchner* ἐν ²II 361 547.

Στ. 7· δε[κ]άτη[ι τῆς πρυτανείας. Ἡ 10η τῆς 10ης πρυτανείας τοῦ 320/9 ἀντιστοιχεῖ, ὡς εἴρηται (σ. 207), τῇ Θαργηλιῶνος 29ῃ.

Στ. 7/8· ἐ]ⁿκκλησία. Πρῶτον μνημονεύεται *ἐν τῆι ἐν Διονύσου ἐκκλησίαι* τῷ 343/2 (²II 223 21· ἀναπληροῦται δὲ ἡ κεῖται *ἐκκλησία ἐν Διονύσου* τῷ 332/1 ἐν ²II 345, πρβ τὰ ἐν τῇ αὐτῇ ἕδρᾳ ψηφισθέντα ²II 346 καὶ 347, τῷ 331/0 ἐν ²II 348 καὶ 350 κλπ), *ἐκκλησία* πρῶτον ἀπαντᾷ τῷ 336/5 (²II 330 III, πρβ καὶ τῷ 335/4 ἐν ²II 330 I), *ἐκκλησία κυρία* πρῶτον τῷ 330/9 (²II 352)· ἐν ²II 381, ὃ ἐρρήθη τῇ 36ῃ τῆς 5ης πρυτανείας τοῦ αὐτοῦ τῷ ἐνθάδε ἔτους, κεῖται *ἐκκλησία κυρία*, ἐν δὲ τῷ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὑπ' ἄλλου του ῥηθέντι ²II 382 οὐ κεῖται, διαφέρουσι δ' ἔτι τὰ δύο ταῦτα ψηφίσματα τό τε τῶν στίχων μῆκος καὶ τὸ *θεοί*, ὃ ἐν μὲν τῷ (382) κεῖται, ἐν δὲ τῷ οὐ· εἰρήσθω ἐνθάδε ὅτι τοῦ ²II 382 οἱ στίχοι (πλὴν τοῦ 1ου: *[Θε]ο[ί]*) εἶχον, ὡς δηλοῦται μάλιστα ἐκ τοῦ 9ου, ὅστις μετὰ τὸ *Διόφαντος* δὲν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

εἶχεν ἄλλο γράμμα, 31 γράμματα· καὶ τοῦ μὲν 3ου τὰ τελευταῖα γράμματα ἦσαν: *ἐπ[ὶ τῆ]*, ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι ὑπῆρχεν ἑνὸς γράμματος κενὸν (μετὰ τὸ *πτρεύς*, ὡς εἰκάσαι), τοῦ δὲ 4ου: *[ῆι Ν]* καὶ οὕτω καθεξῆς, ὁ δὲ 11ος ἔχει ὧδε: *[ειδὴ 20 ι;]ος Δ[ι..]*. Πρβ IG I 25 7, Ἀριστοφ. Ἀχ. 19, IG² II 742, *Reusch* DDC 3 62 κέ, *Schoemann - Lipsius* GA I 406 414, *Larfeld* HGE II 650 655 658, *Wilhelm* UDA 218.

Στ. 8/9· ἐπεψήφι⁹ζ]εν. Τὸ **ζ**, ὡς ἐκ τῆς ἄνω κεραίας δηλοῦται, βέβαιον· πρβ ἄ. σ. 202 211.

Ἐν τοῖς μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 320/9 ψηφίσμασι μετὰ τὸ κύριον ὄνομα τοῦ ἐπιψηφίζοντος ἐτίθετο ἄνευ τοῦ πατρόθεν τὸ δημόθεν (*ἐπεψήφιζεν* δεῖνα δημόθεν) πλὴν ἐν ²ΙΙ 105 (368/7) καὶ 219 (345/4), ἐν οἷς μεταξὺ τοῦ κυρίου ὀνόματος καὶ τοῦ δημόθεν κεῖται τὸ πατρόθεν· ἐν ²ΙΙ 405 (335/4 - 330/9) ἴσως ἔκειτο *Δ[η³μοσθένης Π]αια[ν]ιεὺς* (πρβ ²ΙΙ 335 τοῦ 334/3, ἄ. σ. 211)· περὶ τοῦ ²ΙΙ 399 3, ἔνθα ὡσαύτως ἔλειπε τὸ πατρόθεν, πρβ ἐν τοῖς ὄπισθεν· ἐν ΙΙ 221 (= *Lenormant* RhM 1866 363 102, πρβ *Koehler* He 1871 331 κέ), ὡς φέρεται (εἰρήσθω ὅτι τὰ παραδεδομένα τοῦ στίχου ἑκάστου γράμματα εἶνε 19), ἔκειτο τὸ πατρόθεν ἄνευ τοῦ δημόθεν, ἐὰν μὴ ἀντὶ *Ἀρ]ιστίππου* ἀναγνωσθῇ λχ *Γαργήττιος* ἢ *Κήττιος* ἢ ἄλλο τι δημόθεν, ἐξαιρουμένου τοῦ *Ἰφιστιάδης*, ὃ ἄλλως θὰ ἦτο πιθανώτερον, καὶ τοῦ *Σφήττιος*, ἅτε τῆς πρυτανευούσης φυλῆς ὄντων, ἐγένετο δὲ τὸ ψήφισμα τοῦτο *ἐπὶ τῆς Ἀκαμα[ντίδος δευτέρας] πρυτανείας — — — βοηδρομιῶνος [ἑνδεκάτηι]* (πρβ στ. 6 *οἱ πρυτάνεις*) ἢ *Ἀκαμα[ντίδος* τρίτης*]* πρυτανείας — — — *βοηδρομιῶνος [ἕνηι καὶ νέαι*, καὶ κατὰ μὲν τὴν 1ην ἀναπλήρωσιν δὲν ἦτο τοῦ 320/9, διότι τότε ἄλλος ἦν ὁ γραμματεὺς (²ΙΙ 380), κατὰ δὲ τὴν 2αν, ἐὰν τὸ ψήφισμα εἶνε τοῦ 320/9 (πρβ ²ΙΙ 383), ἡ χρονογραφία ἀντιστοιχεῖ τῇ 11ῃ τῆς πρυτανείας, ἥτις ἐνταῦθα δὲν ἀναγράφεται (πρβ ἄ. σ. 216 καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς περὶ τοῦ *εἶπεν*, *Hartel* ASU 13, *Larfeld* HGE II 654· περὶ τῶν τοιούτων ψηφισμάτων καὶ τῶν χρόνων πρβ *Koehler* He 1871 331, *Wilhelm* AM 1896 435 UDA 211, *Μυλωνᾶς* AE 1903 63 *Kirchner* Kl 1908 487, *Sundwall* Ph 1909 571, *Οἰκονόμος* AE 1910 19 [= *Michel* RIG 1483], *Bleckmann* GIGS [ἐν *Lietzmann* KT 115] 15). Ἐπ' ἴσης δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πρώτων ὀκτὼ τοῦ 319/8 πρυτανειῶν, ἐπὶ τῆς πρώτης δῆλον ὅτι τοῦ Ἀπολλοδώρου ἀρχῆς, πιθανώτατον εἶνε ὅτι ἔλειπε τὸ πατρόθεν, διότι τὸ ²ΙΙ 388 ῥᾷον ἄνευ τοῦ πατρόθεν ἢ μετ' αὐτοῦ ἀναπληροῦται. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐνάτης τοῦ 319/8 πρυτανείας, μετὰ τὴν πολιτικὴν μεταβολήν, ἐπὶ τῆς δευτέρας τοῦ Ἀπολλοδώρου ἀρχῆς καὶ ἐπὶ ἄλλου ἀναγραφέως, ²ΙΙ 389 (εἰρήσθω καὶ ὅτι αὐτόθι γραμματεὺς δὲν φέρεται· μετὰ τὸ *ἐπεψήφιζεν* ἴσως *Νικίας*, *Wilhelm* Jh 1908 87), κεῖται καὶ τὸ πατρόθεν τοῦ ἐπιψηφίζοντος, ἐτίθετο δ' ἐκ τούτου καὶ ἑξῆς (καὶ ἐν τῷ 1ῳ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τοῦ II 431 ψηφίσματι, ὡς ἐκ τοῦ 2ου ψηφίσματος εικάσαι, εκειτο *Κ]αλλίστρατος* ⁿ[πατρόθεν δημόθεν *καὶ συμπρόεδροι*), ἀλλὰ και μεταξὺ μέχρι τῆς 4΄ πΧ ἑκατονταετηρίδος ληγούσης παραλείπεται ενίοτε (²II 422; 448 II 449 451; 452 454 456; 464; 545 546 547 554, πρβ 800 τῆς 3΄ πΧ ἑκατονταετηρίδος μεσούσης), πρβ *Larfeld* HGE II 647 κέ 655-6.

Στ. 9· *Τελέσιππ[ος . . . .]*. Ἐν τοῖς ἐλλείπουσιν οκτὼ γράμμασιν εκειτο τὸ δημόθεν τοῦ ἐπιψηφίζοντος. Μὴ ἐλλογουμένων ἄλλων τινῶν χωρίων, ἐν οἷς ἅπαντα τὸ ὄνομα *Τελέσιππος* (*Kirchner* PA 13535 κέ 13535ᵃ), παρατίθενται μόνα τάδε: ²II 453, II 943 4129. Ἐν ²II 453 (310/9) ἐπεψήφιζεν *[Τελ]έσιππος* Σ [17], ἀλλὰ τὸ Σ τοῦτο ουδὲν βοηθει τῷ ἐπιχειροῦντι τῇ τοῦ ἐνθάδε χάσματος πληρώσει (λχ *Σουνιεύς, Συβρίδης, Σφήττιος*), διότι εκεῖ μὲν διὰ τὸ τοῦ κενοῦ μῆκος τὸ Σ εἶνε τοῦ πατρόθεν τὸ πρῶτον γράμμα, εἵπετο δὲ τῷ πατρόθεν τὸ δημόθεν, ἐνθάδε δὲ μετὰ τὸ *Τελέσιππ[ος*, ὡς τῷ τε μικρῷ τοῦ χώρου και τῷ ειρημένῳ εθει τεκμήρασθαι, εκειτο μόνον τὸ δημόθεν. Ἐν ²II 453, ἐὰν μὲν κατὰ τὸ II 943 (Τελέσιππος Ἀφιδναῖος διαιτητὴς 325/4) ὑποτεθῇ *Ἀφιδναῖος*, ενδέχεται, προσλαμβανομένου ὡς πατρόθεν ονόματος ἄλλου του Αφιδναίου, νὰ ἀναπληρωθῇ *[Τελ]έσιππος Σ[ωκράτους* (ἢ *Σωπόλιδος*, ἢ *Σωσιγένου* πρβ *Meisterhans* GAI 135) *Ἀφιδναῖος]*. Ἐὰν δέ, ἐλλογουμένου τοῦ συνθετικοῦ *-ιππος* (εἰς τὰ ἐν *Pape* WGE I σ. XXIX προσθετέον *Στήσιππος, Στράτιππος, Τελέσιππος*), ὅπερ ἦν προσφιλὲς τῇ τε τῆς ἐξ Ἀχαρνῶν Ἀρχίππης οἰκίᾳ (II 2002: *[Ἀρ]χίππη Στησίππ(ι)ο Ἀχαρνέω[ς]*) καὶ τῇ τοῦ ἐν II 4129 (*[-]ήσιππος Τελεσίππου*), ὑποτεθῇ τις συνάφεια, ισως ενδέχεται ἐν μὲν τῇ τοῦ II 4129 ἀναπληρώσει νὰ προτιμηθῇ τῶν ἄλλων συνθέτων τὸ πάλαι ἀναπληρωθὲν *[Στ]ήσιππος*, ἐν δὲ ²II 453, ἄλλου τινὸς διὰ τὸν χῶρον λαμβανομένου συναφοῦς ονόματος, νὰ ἀναπληρωθῇ *[Τελ]έσιππος Σ[τρατίππου Ἀχαρνεὺς]* (πρβ καὶ *Τελεσίας Τιμομάχου Ἀχαρνεύς*, PA 13516, *Sundwall* NPA 158). Τούτων δ᾽ εχόντων οὕτως, ἐν τῷ ἐνθάδε ψηφίσματι, ὀκτωγράμματον δημόθεν ἀπαιτοῦντι, τὸ μὲν *Ἀφιδναῖος*, ἐννεαγράμματον ὄν, δύναται νὰ χρησθῇ, υποτιθεμένης δύο γραμμάτων συγκατατάξεως, τὸ δὲ *Ἀχαρνεὺς* πληροῖ τὸν χῶρον ἀκριβῶς. Ἄλλα ὀκτωγράμματα δημοτικὰ ονόματα (*Αἰξωνεύς, Ἑκαληθεν, Ἐρμιάδης, Σφήττιος*), ἐκ συγγενῶν λογευόμενα ονομάτων (*Τελέσανδρος, Τελεσίδημος, Τελέσιης*, πρβ ἐν *Kirchner* PA) δὲν φαίνονται ομοίως πιθανὰ ὥστε νὰ ἐλλογηθῶσιν ἐνθάδε.

Συμπρόεδροι ἐνθάδε (μετὰ τὸ τοῦ ἐπιψηφίζοντος ὄνομα) δὲν φέρονται· ἀπαντῶσι δέ, κυρίως ειπεῖν, συμπρόεδροι ἀπὸ τοῦ 318/7 (²II 448 II κατ᾽ ἀναπλήρωσιν, πρβ *Sundwall* IRA 10 FNS 13, *Ginzel* HMTC II 478, *Μαλτέζος* AE 1913 109 AE 1914 186, *Wilhelm* AM 1914 268 UDA 220), δι᾽ ὃ καὶ τὸ ²II

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

374, ἔνθα, ὡς κατὰ τὰ σῳζόμενα λείψανα εικάζεται, εκειτο: [*των προέδρων ἐπεψήφιζεν* δεῖνα πατρόθεν δημόθεν]*ν [καὶ] συ[μπ]ρό[ε*[2]*δροι* (πρβ II 187), προσνέμεται τοις μετὰ τὸ 319/8 χρόνοις· τοῦ II 431 τὸ 2ον ψήφισμα, ὡς ἐκ λειψάνων τινῶν εἰκάσαι, μετὰ τὸ *Κε*[32]*φαληθεν* ἔφερε *και συμπρόεδροι*, κατὰ τοῦτο δὲ πιθανὸν ὅτι και ἐν τῳ 1ῳ ψηφίσματι, οὐ ὁ οικεῖος στίχος εἶνε ἀποτετριμμένος, εκειτο *Κ]αλλίστρατος* [[5]πατροθεν δημόθεν *και συμπρόεδροι* (πρβ *Hartel* ASU 16, *Roussel* Ξένια Πανεπιστ. 1912 85). Τουναντίον δὲ λχ τὸ [2]II 421, ἔνθα δὲν εκειτο τὸ *καὶ συμπρόεδροι*, ανάγεται εἰς τους προ τοῦ 318/7 χρόνους. Ἀλλ᾽ ὅτι καὶ προ τοῦ 318/7 ἀπαντῶσι συμπρόεδροι, βεβεβαίωται· πλὴν γὰρ τῶν πάλαι πέντε προέδρων, ἤγουν τῶν τεσσάρων οι μετὰ τοῦ ἐπιστάτου προήδρευον (Θουκ. Η´ 67 3, Ἀριστοτ. ΑΠ Λ´ 4, πρβ [2]II 12, *Foucart* RA 1878 I 221, *Hartel* ASU 16 159 160, *Wilhelm* Jh 1898 Bbl 43, *Larfeld* HGE 647), συμπρόεδροι ἀναγράφονται (ὀνομαστὶ) και ἐν ταῖς τρισὶ συνεδρίαις τῆς επιγραφῆς τῶν ἐν Σάμῳ κληρούχων τοῦ 346/5, περι ἧς ειρήσθω και ὅτι ἐν τω 1ῳ ψηφίσματι, ὃ ἐγένετο πρυτανευούσης τῆς Κεκροπίδος, αναγράφεται μὲν ἐκ τῆς Κεκροπίδος συμπρόεδρος, δὲν αναγράφεται δὲ ἐκ τῆς Ἀκαμαντίδος (λείπει και ἐν τῳ 2ῳ ψηφίσματι· ἐν τῷ 3ῳ, ο ἐψηφίσθη πρυτανευούσης τῆς Πανδιονίδος, ἐκ ταύτης, ὡς εἰκός, συμπρόεδρος δὲν φέρεται) και ὅτι ἐν μὲν τῇ 1ῃ καὶ τῇ 2ᾳ βουλῇ κεῖται *τῶν προέδρων ἐπεψήφιζε*, ἐν δε τῇ 3ῃ *και προέδρων ἐπεστάτει* (*CCurtius* ISGSam. 10, *Michel* RIG 832, DI 5702, *Bechtel* IID 220, *OHoffmann* GD 169, *Kern* IGT 26, πρβ *Foucart* Mem. col. athen. 374 379 380 387, 390, *Droysen* He 1879 590, *Koehler* AM 1882 367 376, *Swoboda* WS 1888 284, *Schmidt* HGC 160, *Wilhelm* He 1889 147 AM 1914 268, ἄ. σ. 212).

Περὶ τοῦ [2]II 336 (b), ἔνθα ὡσαύτως ἀπαντῶσιν ὀνομαστι· καταλεγόμενοι συμπρόεδροι, εἰρήσθω ὅτι ἡ μὲν χρονογραφία (στ. 5/6) διχῇ ἀναπληροῦται: 1) ἐμβολίμου τιθεμένου τοῦ ἔτους, ὧδε· *ἐλαφ]ηβολιῶνος ενε[ι καὶ νέαι, εκτει καὶ εἰκ]οστεῖ της πρυτ[ανείας*, τῆς ὀγδόης δῆλον ὅτι· 2) κοινοῦ τιθεμένου τοῦ ἔτους, ὧδε· *ἐλαφ]ηβολιῶνος ενε[ι καὶ νέαι προτέραι, εἰκ]οστεῖ τῆς πρυτ[ανείας*· ὁ δὲ γραμματεὺς (στ. 6/7) ἦν ἴσως τῶν δήμων *Κικυν]νευς*, ἤγουν ἐκ τῆς Ἀκαμαντίδος, της 5ης δῆλον ὅτι, φυλῆς, διότι τὸ πρὸ τοῦ εὐκρινῶς σῳζομένου *νευς* γράμμα, ὡς ἐκ σῳζομένου λειψάνου εἰκάσαι, οὐκ ἦν ἀλλ᾽ ἢ *η* ἤ, ὃ καὶ πιθανώτερον, *ν*· διὸ καὶ τὸ κύριον τοῦ γραμματέως ὄνομα, ευθὺς πρὸ τοῦ δημόθεν (ἄνευ τοῦ πατρόθεν) κείμενον, ἦτο ἑπταγράμματον, λχ *Καλλίας* (πρβ *Καλ;]λίας* τριήραρχος π. 323/2 ἐν IG II 812 γ 97), *Ευτυχος, Λάμαχος, Ξενοφῶν, Προκλῆς* (*Kirchner* PA II σ. 557 κέ). Τὸ ψήφισμα, ὡς ἐκ τῶν δημόθεν τῶν συμπροέδρων εἰκάζεται, ἐγένετο ἐν τοῖς χρόνοις τῶν 10 φυλῶν· καὶ εἰς μὲν τοὺς πρὸ της ὀλιγαρχικῆς τριετίας χρόνους Κικυννέως τιθεμένου τοῦ γραμματέως. δὲν εἶνε πιθανὸν ὅτι δύναται νὰ ἀναχθῇ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τὸ ψήφισμα, διότι τότε οἱ ἐκ τῆς Ἀκαμαντίδος γραμματεῖς (πρβ τὸν Φεργυσώνειον νόμον) δὲν ἦσαν Κικυννεῖς· ἐν δὲ τῇ τριετίᾳ τῇ μὲν τοῦ 321/0 (κοινοῦ ἔτους) χρονικῇ τάξει (πρβ ²ΙΙ 378 ἄ. σ. 201) θὰ συνῇδεν ἡ ἐνταῦθα (δευτέρα) χρονογραφία, ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι αἱ πρῶται ἑπτὰ πρυτανεῖαι εἶχον, ὡς αἱ τοῦ 319/8 (πρβ *Sundwall* FNS 16), ἀνὰ 35 ἡμέρας, τῇ δὲ τοῦ 320/9 (ἐμβολίμου ἔτους) χρονικῇ τάξει συνᾴδει ἡ ἐνταῦθα (πρώτη) χρονογραφία, πλὴν ὅτι οὔτε τὸ ἐνθάδε οὔτε τὰ ἄλλα ἀκέραια τοῦ 320/9 ψηφίσματα φέρουσι συμπροέδρους (πρβ ἐν τοῖς ἑξῆς), ἐπὶ δὲ τῆς τοῦ 319/8 (κοινοῦ ἔτους) οἰκείας πρυτανείας (²ΙΙ 388) ὁ γραμματεὺς δὲν ἦτο Κικυννεύς. Οἱ δὲ ὕστερον χρόνοι, ἐν οἷς ἴσχυε πάλιν περὶ τῶν γραμματέων ἡ δημοσία τῶν φυλῶν τάξις (*Ferguson* AS 49, πρβ ἄλλως καὶ *Sundwall* AMNS 83, *Kolbe* AM 1905 95 καὶ Att. Arch. ἐν Abh. Goett. Ges. Ak. Wiss. 1908 81, *Kirchner* BPhW 1909 844), ἀποκλείονται, διότι τότε ἦσαν 12 αἱ φυλαί, ἄλλως δὲ καὶ τὰ πρῶτα τῆς Ἀκαμαντίδος ἔτη, 299/8 287/6 275/4, δὲν εἶχον Κικυννεῖς τοὺς γραμματεῖς. Ἐξαιρουμένου δὲ τοῦ 318/7 (²ΙΙ 448 ιι), οὗ ὁ γραμματεὺς δὲν ἦτο Κικυννεύς, καὶ τοῦ 308/7 (*Kirchner* ἐν ²ΙΙ 454), ἐξεταστέον τὰ μεταξὺ ἔτη, 317/6 - 309/8· ἐὰν μὲν ὑποτεθῇ ὅτι ἤδη τότε ἦν πάλιν ἐν ἰσχύϊ ἡ τῶν φυλῶν τάξις (*Brillant* SA 63 67), ἐνδέχεται ὅτι τὸ ²ΙΙ 336 (b) ἐρρήθη τῷ 314/3 (ἐμβολίμῳ ἔτει), ἐὰν ὁ μὲν ἐν ²ΙΙ 448 ιι τοῦ 318/7 γραμματεὺς ἀναπληρωθῇ *Λαμπτρε]ὺς* (*Sundwall* IRA 10 FNS 13), ἤγουν ἐκ τῆς Ἐρεχθῇδος (= 1ης) φυλῆς, τὸ δὲ ²ΙΙ 452, ὅ, ἐν τοῖς χρόνοις τῶν 10 φυλῶν *ἐπὶ —]του ἄρχοντος* ψηφισθέν, ἔχει ἐκ τῆς Ἀκαμαντίδος τὸν γραμματέα, προσνεμηθῇ ἄλλῳ τῷ ἔτει· ἐὰν δὲ τεθῇ ὅτι τότε δὲν ἴσχυεν ἡ τῶν φυλῶν τάξις, ἐνδέχεται ὅτι τὸ ²ΙΙ 336 (b) ἐψηφίσθη ἔν τινι τῶν εἰρημένων ἐτῶν, πλὴν τοῦ ἐπὶ Θεοφράστου ἄρχοντος (πρβ ²ΙΙ 451), ἤγουν τοῦ 313/2 (κοινοῦ ἔτους), εἰ εἰς τοῦτο ἀνάγεται καὶ τὸ εἰρημένον ²ΙΙ 452. Πρβ *Reusch* He 1880 343, *Unger* Ph 1879 430 Ph^S 1889 678, *Sundwall* FNS 17, *Wilhelm* AM 1914 267.

Ἔπειτα συμπρόεδροι ἀπαντῶσι καὶ ἐπὶ Δημάδου, τοῦ γνωστοῦ μακεδονίζοντος ῥήτορος, τοῦ τῷ Δημοσθένει ἡλικιώτου καὶ δημότου καὶ ἀντιπάλου, ὅστις, ὡς γνωστόν, ἐφονεύθη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀντιπάτρου· περὶ τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ τοῦ Δημάδου καὶ Ἀντιπάτρου καὶ Φωκίωνος πρβ Διοδ. ΙΗ´ 48 56 65, Πλουτ. Δημοσθ. ΛΑ´ Φωκ. ΚΘ´ Λ´ ΛΓ´ ΛΕ´, *Droysen* GH II ι 175, *Beloch* GG III ι 98-103 ιι 190, *Niese* GGMS I 233 241 II 772 III 383, *Unger* SBAM 1878 ι 422 Ph 1879 428 452 Ph 1880 318, *Reuss* Ph 1880 99, *Koehler* AM 1883 222¹ AM 1885 236¹ καὶ ἐν IG II 193, *Schmidt* HGC 590, *Wilhelm* He 1889 147 AM 1897 188 195 (= IG XII⁵ 444 113) AM 1914 268 Jh 1908 82, *Kirchner* PA 3263 15076 καὶ ἐν IG² II 398 402, *Michel* RIG 1471 (= ²ΙΙ 387), *AMommsen* Ph 1904 172, *Sundwall* IRA 6 EB 22 23 24 28 29 41 49 60 61, *Ferguson*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

AS 42 HA 28 GI 219. Τῶν ὑπὸ τοῦ Δημάδου ῥηθέντων ψηφισμάτων, πολλῶν ὄντων (πρβ II 807 β 48 808 δ 5, PA 3263), τὸ ^{2}II 399 φέρει συμπροέδρους, πρβ καὶ ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ῥηθέντι ^{2}II 400 (πρβ στ. 1 *Ἐρ]οι(άδης) v Wilamowitz*, στ. 8 *νενομισμ;]ένης*), εἰρήσθω δὲ καὶ ὅτι τὸ ^{2}II 398, ἔνθα ἄδηλον ἂν ἐφέροντο συμπρόεδροι, οὕτω συγγενὲς τῷ ^{2}II 399 φαίνεται ὄν, ὥστε εἰκάζεται ὅτι ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐρρήθη (πρβ *Wilhelm* He ἔ. ἄ., *Kirchner* ἐν ^{2}II 398 καὶ 402). Τὰ τρία ταῦτα ψηφίσματα εἶνε ἐλλιπῆ τὰ ἄνω, ἐπὶ μόνου δὲ τοῦ ^{2}II 399 σώζεται μέρος τι τῆς χρονογραφίας. Τὸ ^{2}II 399 (πρβ ἄ. σ. 212) διὰ μὲν τὸ ῥήτορα ἔχειν τὸν Δημάδην δὲν εἶνε νεώτερον τοῦ 319/8, ἐκ δὲ τῆς ὑποθέσεως κρινόμενον ἀνήγετο εἰς τοὺς περὶ τὴν 111ʹ ὀλυμπιάδα χρόνους· ὕστερον μέντοι διὰ τὴν συμπροέδρων μνείαν κατεβιβάσθη μᾶλλον εἰς τοὺς τελευταίους τοῦ Δημάδου χρόνους, κείσθω δὲ ὅτι δὲν ἐρρήθη πρὸ τοῦ 320/9. Οἱ στίχοι αὐτοῦ (ὁ λίθος δὲν σῴζεται) παρὰ μὲν RRochette δὲν εἶνε στοιχηδὸν τεταγμένοι, ἐν δὲ CIG 96 καὶ IG II 193 λέγεται μὲν ὅτι δὲν φαίνονται ἢ δὲν ἦσαν στοιχηδὸν γεγραμμένοι, καταχωρίζονται δὲ ὡς στοιχηδὸν μετά τινων ἀνωμαλιῶν (στ. 2 13, πρβ ἄλλως στ. 6 **τονοι**, στ. 17 ***αναλο***), συλλαβικὴν δὲ καθ' ὅλου τηροῦντες τὴν διαίρεσιν ἦσαν ἀνισομήκεις (*Kirchner* ἐν ^{2}II 399 πρβ 343 351, *Wilhelm* Jh 1898 153 Jh 1909 124 AE 1905 216 BGI 306 κλπ, AE 1898 252^{2}, *Larfeld* HGE I 216, *HStuart-Jones* CR 1901 396, *Minns* Scythians 648 [=IPE I 199], *Croenert* MG 13), ἔχοντες 24-28 γράμματα (ἐν στ. 4 εὐλόγως ἀποκοπὴ εἰκάζεται ἢ συγκατάταξις, διότι, ἂν τεθῇ ὅλον τὸ *Παιανιεύς*, ὁ στίχος θὰ εἶχε 30 γράμματα, πρβ λχ *Παια* IG II 808 γ 11 809 δ 148, *Παιανι* II 807 β 48 809 γ 46 809 δ 8 811 β [75], *Ἀχερ* ^{2}II 332, [....] καὶ ***Κυδα*** καὶ *Λακι* ^{2}II 336 (α 1 5 6), *Ἀχαρ* ^{2}II 360 46, *Οἰν* καὶ *Θριάσι* ^{2}II 450 (α 8 10), *Οἰναῖ* ^{2}II 123, ***ἐκ Κερ*** IG II 774 16, *Simon* ZoeG 1891 690, *Koerte* AM 1896 296, ἄ. σ. 203, *Hartel* ASU 33 40 278, *Unger* Ph^{S} 1889 677, *SReinach* TÉG 225 550, *Larfeld* HGE I 409 II 515 535 GE^{3} 276, *Meisterhans* GAI 8, *Michel* RIG 832, *Nachmanson* AM 1908 204, *Wilhelm* BGI 120 159, *vPremerstein* AM 1910 106, *Sundwall* AM 1910 37 [σ. 47 β 59 59 *Βάγχη*, πρβ *Β[άγ]χη* IG II 791 71, *Βάχχε (=Βάκχη) Kretschmer* GVI 174, *ἐγ Βεροίας* ^{2}II 710 7, *ἐγ γὰρ ἀνάνκης Keil-vPremerstein* Lydien I 167, *ἐγ γένους* Παπαδάκης ΑΔ 1915 148, *ἔγγονος* λχ *Koerte* AM 1896 299 12, *Hicks-Hill* GHI 165, *ἐ[γ;]λ[εγήσεσθαι* ^{2}II 140 12, *ἐ[γ]ρυᾶι* DI 3591 A 51, *ἐ]γτριβεῖ Lattermann* GBauinschr. 47, *ἀγροπόλει* IG^{2} II 508 11, *ἐνδειγνύμενος* DI 4693 β, *γναφεὺς Herwerden* LSD, *γ;]ῦδο[ς Nachmanson* HAI (ἐν *Lietzmann* KT 110) 7 BKAV 33, *ἐκγ πόλεως* IG XII^{5} 872 114, *Meisterhans* GAI § 28 41, *Papadémétracopoulos* Tradit. anc. 282 322]). Ζητεῖται πόστη ἡ πρυτανεία, ποῖος ὁ μὴν καὶ τίς ἡ τῇ *-ῶ]νος ἐν*(ἢ *δω)δεκ[άτηι* ἀντιστοιχοῦσα ἡμέρα τῆς πρυτανείας. Περὶ τῆς ἡμέρας τῆς πρυτανείας, ἀποκλειομένων τῶν ἄγαν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

βραχειῶν ἢ μακρῶν ἀναπληρώσεων, τὸ μὲν *τεσσαρακοστῆι* οὐδενὸς μηνὸς του 320/9 (τὸ 319/8 ἦν κοινὸν) τῇ 11ῃ ἢ 12ῃ αντιστοιχεῖ, τιθεμένου δὲ τοῦ *εἰκοστῆι* ἢ τοῦ *μια και εἰκοστῆι*, ὁ στίχος θὰ εἰχεν 22 ἢ 29 γράμματα, ἡ δὲ σύστοιχος ἡμερα τοῦ σκιροφοριῶνος τοῦ 320/9 θὰ ἀπῇδεν ἀπὸ τῆς τοῦ ἐνθάδε ψηφίσματος χρονικῆς τάξεως. Τούτων δ᾿ εχόντων οὕτως, υπολείπεται τὸ *τριακοστῆι* και τὸ *εν(ῆ δω)δεκάτηι*. Καὶ ἐὰν μὲν ὑποτεθῇ *τριακοστῆι*, ὁ στίχος θὰ εἰχεν 24 γράμματα, ἤγουν ὅσα και ἄλλοι τινὲς στίχοι, ἡ δὲ ἡμέρα, τῆς 9ης οὖσα πρυτανείας, θὰ ἀντεστοίχει τῇ *θαργηλιῶν/ος [δω]δεκ[άτηι*, πλὴν ὅτι τότε τὸ ψήφισμα θὰ ἦτο 17 ἡμέραις προγενέστερον τοῦ ἐνθάδε, ὅπερ δὲν φέρει συμπροέδρους, προστεθήτω δ᾿ ἐνθάδε ὅτι, ἐὰν τεθῇ ὅτι οἱ πρῶτοι στίχοι εἰχον, ὡς ὁ ἀσφαλῶς ἀναπεπληρωμένος 2ος (26 μὲν γράμματα, ἀλλ᾿ ἐν 25 γραμμάτων θέσεσι), 25 γράμματα, ἴσως τὸ ²II 383, οὗ οἱ στίχοι ὡσαύτως 25 εἰχον γράμματα (ἄ. σ. 205), ενδέχεται νὰ ὑποτεθῇ ὡς ἡ ἀρχὴ τοῦ ²II 399, ὧδε — — — *᾿Ακαμα]ντί[δος ἐνάτη*[4]*ς πρυτανείας, ἧι* (λχ) *῾Υ]ψι[κλῆς ᾿Αγνού*[5]*σιος ἐγραμμάτευεν, θαργηλιων*[6] (=399) *ος [δω]δεκ[άτηι, τριακοστῆι τῆς* [7] (=399) *πρυτανείας* κλπ, πλην ὅτι τότε ὁ στίχος *ος [δω]δεκ* κλπ εξει 24 γράμματα, ἤγουν εν κενὸν ἐν τω τέλει ἢ μετὰ τὸ *[δω]δεκ[άτηι* (πρβ ἄ. περὶ τοῦ μήκους τῶν στίχων). ᾿Εὰν δὲ ὑποτεθῇ *εν(ῆ δω)δεκάτηι*, θὰ ἐνεδέχετο μὲν ἡ βραχύτης τοῦ στίχου, 23 ἔχοντος γράμματα, ἤγουν ἑνὶ ὀλιγώτερα τῶν βραχυτάτων στίχων, ἀλλ᾿ επειδὴ ἡ ημέρα θὰ ἦτο ἢ τῆς 4ης ἢ τῆς 1ης πρυτανείας, τὸ ψήφισμα θὰ ἦτο ἀρχαιότερον τριῶν ἢ καὶ πάντων τῶν ἄλλων τοῦ 320/9 ψηφισμάτων, ἅ, ὡς εἴρηται, δὲν φέρουσι συμπροέδρους· καὶ ἂν μὲν ἦτο τῆς 4ης, ἡ 12η τῆς πρυτανείας θὰ ἀντεστοίχει τῇ μαιμακτηριῶνος 11ῃ, τὸ δὲ ψήφισμα θὰ ἦτο ἀρχαιότερον τοῦ ²II 381 καὶ 382 καὶ τοῦ ἐνθάδε, ἐὰν δὲ ἡ 11η (ἢ 12η) ἦτο τῆς 1ης πρυτανείας, θὰ ἀντεστοίχει τῇ τοῦ ἑκατομβαιῶνος ὁμωνύμῳ, τὸ δὲ ψήφισμα θὰ ἦτο ἀρχαιότερον τοῦ ²II 380 καὶ δὴ καὶ τῶν ἄλλων τοῦ 320/9 ἀκεραίων ψηφισμάτων. Πέρας δέ, ἐὰν ὑπολογουμένου τοῦ 319/8, ἐπὶ ᾿Απολλοδώρου δῆλον ὅτι ἄρχοντος, ἵνα μὴ τὸ ψήφισμα καταβιβασθῇ εἰς τὴν τῆς 3ης πρυτανείας 30ην, ἥτις ἀντιστοιχεῖ τῇ πυανοψιῶνος 11ῃ, ὑποτεθῇ ὅτι ἡ 11η εἶνε ἡ τῆς 1ης πρυτανείας, ἤγουν ὅτι τὸ ψήφισμα φέρει *ἑκατομβαιῶν]ος [ἐν]δεκ[άτηι, ἐνδεκάτηι τῆς] πρυτανεία[ς*, συνάγεται ὅτι ἔζη τότε ὁ Δημάδης, ὅστις καὶ ἐκ μὲν τοῦ ²II 380 γνωστὸν ἦτο ὅτι ἔζη τῇ 11ῃ βοηδρομιῶνος τοῦ 320/9, ἐκ δὲ τοῦ ἐνθάδε ψηφίσματος δηλοῦται ὅτι ἔζη καὶ τῇ θαργηλιῶνος 29ῃ. Προστεθήτω δὲ ὅτι τὸ τοῦ ἐπιψηφίζοντος ὄνομα (στ. 3) ἀναπληρωτέον, ὥσπερ πρὸ τῆς δευτέρας τοῦ ᾿Απολλοδώρου αρχῆς εἴθιστο (ἄ. σ. 212 217), ἄνευ τοῦ πατρόθεν: *Πάμφιλος Φι[λαιδης* (Φιλαΐδης τῶν δήμων ἦν καὶ ὁ ἐν ²II 408 ἐπιψηφίζων, ἀλλ᾿ οὐχὶ ὁ Πάμφιλος, διότι εκεῖ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε ἀνεξαρκὲς εἰς πλήρωσιν τοῦ χώρου).

Περὶ τῶν τῆς εἰρημένης τριετίας ψηφισμάτων εἰρήσθω κατὰ ὅλου οτι τῷ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

μὲν 321/0 (πρβ ἄ. σ. 201), ὡς εἰκάσαι, δὲν ἀνεγράφοντο συμπρόεδροι, τῶν δὲ τῳ 320/9 ρηθέντων ψηφισμάτων τα ασφαλῶς γνωστὰ (της 2^{ας} καὶ τῆς 5^{ης} καὶ τῆς 10^{ης} πρυτανείας), δὲν φέρουσι συμπροέδρους, περὶ δὲ τῶν τοῦ 319/8 εἰρήσθω ὅτι τὸ μὲν ^{2}II 387, ἴδιόν πως τὸν τύπον ἔχον, δὲν φέρει ἐπιψηφίζοντα και συμπροέδρους (πρβ ἄ. σ. 215), τὸ δὲ ἐν ^{2}II 388 ἴσως εἰνέ πως ἀβέβαιον, τὸ δὲ ^{2}II 389, ὃ ἐπὶ τῆς δευτέρας τοῦ Ἀπολλοδώρου ἀρχῆς ἐρρήθη, ισως ενδέχεται ὅτι εφερε συμπροέδρους (πρβ *Larfeld* HGE II 656). ἐκ τούτου δὲ τοῦ χρόνου φέρει πάλιν, ὡς εἴρηται (σ. 217), καὶ τὸ πατρόθεν ὁ ἐπιψηφίζων. Περὶ ἄλλων εἰρήσθω ὅτι ἐν ^{2}II 421, ὃ δὲν ἔφερε συμπροέδρους, ἴσως εκειτο */ἐπεψηφι/ζεν Μνησικλῆς* /πατρόθεν δημόθεν/ ἢ */ἐπεψήφι/ζεν Μνησικλῆς* /δημόθεν ▭/ (πρβ ἄ. σ. 217). ἐν δὲ ^{2}II 422 ἴσως */ἐπεψ/ήφιζεν* /δεῖνα δημόθεν *και συμπρόεδροι/*· ἐν ^{2}II 451 δύναται πλεοναχῶς νὰ ἀναπληρωθῇ. μετὰ συμπροέδρων ἢ καὶ λχ ἴσως: */ἐπ/εψή-ψήφι/ζεν* δεῖνα πατρόθεν δημόθεν. δεῖνα]*ος* ^/πατρόθεν δημόθεν *εἶπεν/* (πρβ ἄ. σ. 215)· ἐν ^{2}II 456 δυναται νὰ γραφῇ */ἐπι της Αἰγ*(η *Οἰν*)*εῖδος π/έμπτης πρυτανείας* — — — *ἐπεψήφιζ/εν* δεῖνα πατρόθεν δημόθεν, πρβ *Larfeld* HGE II 656/ ἢ *ἐπεψήφιζ/εν* δεῖνα δημόθεν *και συμπρόεδροι/*· ἐν ^{2}II 464 εκειτο */ἐπεψηφιζεν/ Νοήμω/ν* δημόθεν *και συμπρόεδροι εδοξε/ν* ἢ *Νοήμω/ν* πατρόθεν δημόθεν *εδοξε/ν*· ἐν ^{2}II 639 ενδέχεται, ὡς εἰκάσαι, νὰ γραφῇ ὧδε (στοιχ. 35): [1]23 *τῶν προέδρων ἐ[1]π/(ε)ψήφ/ιζεν* 26(— δεῖνα πατρόθεν δημόθεν)/ [2]*και σ(υ)/μπρόεδροι ἔδοξεν τῆι βουλῆι καὶ τῶι/* [3]*δήμωι Ἀρ/*23(— δεῖνα πατρόθεν δημόθεν) *εἶπεν/* [4]*ἐπειδὴ* ○[-]. Τὸ ^{2}II 680 καὶ II 477^{b} δὲν φέρουσιν ἐπιψηφίζοντα καὶ συμπροέδρους. Τὸ σύνηθες εἰνε *καὶ συμπρόεδροι* (πρβ καὶ ^{2}II 399). Ὅπου δ' ἂν ὀνομακλήδην ἀναγράφωνται συμπρόεδροι, τὸ μὲν ὄνομα φέρεται (ἄνευ τοῦ πατρόθεν) μετὰ τοῦ δημόθεν, τὸ δὲ *καί* ὁτὲ μὲν παραλείπεται (^{2}II 336$_{(b)}$ καὶ 449 καὶ ἐν ταῖς τρισὶ συνεδρίαις τῆς ἐπιγραφῆς τῶν ἐν Σάμῳ κληρούχων στ. 10 42 61 ἄ. σ. 219, πρβ καὶ σ. 201), ὁτὲ δὲ κεῖται (^{2}II 502 700), ἐν δὲ τῇ ἀναπληρώσει ἔνθα μὲν εἰνε βέβαιον (^{2}II 770, II^{5} 385^{b}), ἔνθα δὲ πιθανὸν (^{2}II 454 697) ἢ δυνατὸν (451 452 472 546 547 727 797 800), ἐν δὲ ^{2}II 545 καὶ ΛΛαερτ. Ζ' 10 ηὕρηται *και οι συμπρόεδροι* (ἄνευ ονομάτων), πρβ *Hartel* ASU 16, *Larfeld* HGE II 655. Ὅπου ἄν, ὡς εἴρηται, ὀνομαστὶ κέωνται συμπρόεδροι, καταλέγονται κατὰ τὴν δημοσίαν τῶν φυλῶν τάξιν (λχ ^{2}II 336$_{(b)}$ 449 452 546 700, II^{5} 385^{b}), ἔστι δ' ὅτε ταράσσεται ἡ τάξις (^{2}II 697 800).

Στ. 9/10· *ἔδοξ/*[10]*εν* κλπ. Ἐτίθετο καθ' ὅλου τότε, ὡς καὶ ἐνθάδε, μεταξὺ τοῦ ἐπιψηφίζοντος (καὶ τῶν συμπροέδρων, πρβ καὶ [449] 502 546 [547] 770 797) καὶ τοῦ εἰπόντος, ἄλλως δὲ λχ ἐν ^{2}II 108 109 225, πρβ 338 II, λείπει δὲ λχ ἐν ^{2}II 104 II 212 276 343 350 360 361 368 (περὶ τοῦ 378 ἄ. σ. 201) 387 399 448 II

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

452; (πρβ 451) 453 460 500 545 700 800, πρβ 218 240 241 336 (b) 403 450, *Reusch* DDC 7, *Penndorf* LS 1898 175², *Larfeld* HGE II 654. Περὶ τοῦ παραγωγικοῦ **νῦ** ἄ. σ. 210.

Στ. 10/11· *Δημ]''άδης Δημέ[ου Παιανιεὺς εἶπεν.* Περὶ τοῦ Δημάδου ἄ. σ. 211 217 220 222.

Στ. 11· *[-εἶπεν-].* Μετὰ τὸ κύριον ὄνομα τοῦ τὸ ψήφισμα προτείνοντος ἐτίθετο ἀείποτε ἀπὸ τοῦ 353/2 τό τε πατρόθεν καὶ τὸ δημόθεν (δεῖνα πατρόθεν δημόθεν *εἶπεν·* οὕτως ἐνδέχεται καὶ ἐν ²II 139 καὶ II 431 I 7 II 34 νὰ ἀναπληρωθῇ· ὡσαύτως καὶ ἐν ²II 410 ἐνδέχεται, ἂν μὴ ὧδε: ***[Πολύευ]κτος Κ[***πατρόθεν δημόθεν ***εἶπεν],*** λχ [δεῖνα ***Πεισιάνα]κτος Κ[***δημόθεν ***εἶπεν])*** τὸ πρῶτον ἀπαντῶσι ταῦτα ἐν ²II 136 τοῦ 354/3, ἐν δὲ ²II 134 καὶ 137 τοῦ αὐτοῦ ἔτους οὐ κεῖνται· ἐν II 221 6, ἐὰν μὲν τὸ πρὸ τοῦ *ἐπειδὴ* φερόμενον I ὑποτεθῇ ὡς λείψανον τοῦ **ν** τοῦ *εἶπεν,* τὸ ὄνομα τοῦ ῥήτορος ἔκειτο μόνον, ἤγουν ἄνευ τοῦ πατρόθεν καὶ τοῦ δημόθεν, ἐὰν δὲ ἀναπληρωθῇ *καὶ τῶι δήμω]ι* (*Lenormant* RhM 1866 363 102), θὰ ἔλειπε τὸ περὶ τοῦ εἰπόντος (λείπει καὶ ἡ ἡμέρα τῆς πρυτανείας). IG II 481 III 482 III 487, *Sundwall* Ph 1909 571 (πρβ AM 1909 61), *Foucart* BCH 1877 360 389 BCH 1888 175, *Hartel* ASU 10 13 17, *Wilhelm* He 1889 126, *Swoboda* GVB 33 113 179 313, *Francotte* Lég. ath. dist. hon. 25 28, *Larfeld* HGE II 651 653 654 657, ἄ. σ. 202 216 217.

Στ. 12/3. Τοῦ μὲν 12ου στίχου τὸ 7ον γράμμα ἦν **ι,** τοῦ δὲ 13ου τὸ 1ον ἦν ἴσως **α,** τὸ 2ον ἦν **γ** ἢ **ι,** τὸ 3ον εἶνε βέβαιον **σ,** τὸ 4ον φαίνεται ὅτι ἦν **υ·** ἤγουν ἔκειτο ἤτοι κύριον ὄνομα: *π[ε]ιδὴ Ο*[(λχ)*ἰνιάδης* πατρόθεν πόθεν-], ἤ, ἐπειδὴ ὁ Δημάδης καὶ ἄλλα γενικωτέρας ὑποθέσεως εἶπεν ψηφίσματα (PA 3263, πρβ ²II 380 399, ἄ. περὶ τοῦ ἐν στ. 10/11), ὁ πληθυντικὸς τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου: *π[ε]ιδὴ ο[ἱ-]* (πρβ λχ ²II 103 110 111 117 212 343 356 416 477 646 656 685 704 779 784 807, *Larfeld* HGE I 484 II 745 682), ἧττον δὲ πιθανόν: *π[ε]ιδὴ ὁ [λχ ἱερεὺς-]* (πρβ ²II 354 410, II 477ᵇ 489ᵇ).

Βασίλειος Λεονάρδος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

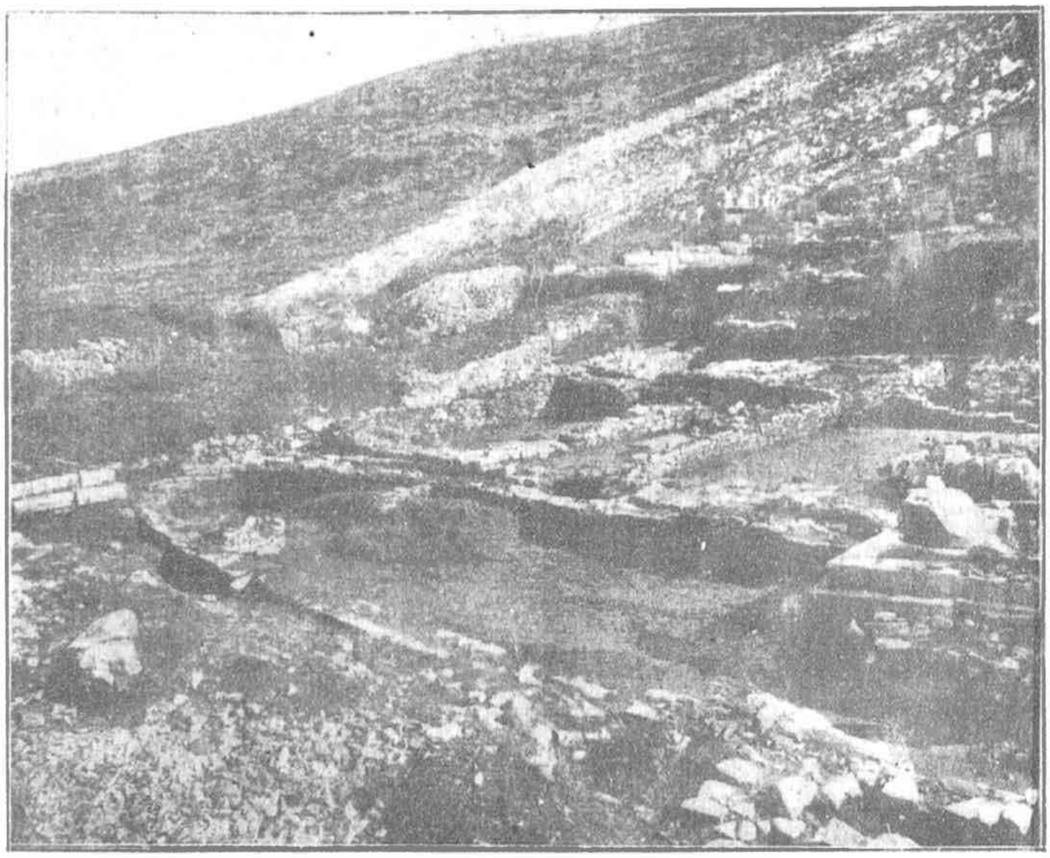

Εἰκ. 1. Προϊστορικὰ κτίσματα Θέρμου βορείως τοῦ ναοῦ.

ΕΚ ΤΟΥ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΥ ΘΕΡΜΟΥ

ΥΠΟ Κ. Α. ΡΩΜΑΙΟΥ

Πόσον δύσκολον εἶναι νὰ ἐρευνηθῇ τόπος ἔχων σημαντικὰ σύγχρονα κτίρια καὶ παλαιοτέραν ἱστορίαν εἰς βαθύτερα στρώματα, ἀπέδειξεν ἐξόχως ἡ Ὀλυμπία. Παρὰ τὰς ὑποδειγματικὰς ἀνασκαφάς, ἐνεργηθείσας ὑπὸ πολλῶν εἰδικῶν λογίων καὶ δι᾽ ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων, ἐδέησε νὰ παρέλθῃ εἰκοσιπενταετία, ἵνα διὰ μελετῶν ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἐν τέλει δι᾽ ἀποφασιστικῶν τομῶν τοῦ ἐδάφους τῆς ἱερᾶς Ἄλτεως δειχθῇ, ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ τόπου ἀρχίζει ἀπὸ τῆς β´ χιλιετηρίδος. Τὸ κήρυγμα, ὅπερ ἤδη ὁ Schliemann μεταξὺ τῶν πρώτων ἐκήρυξε, ὅτι ἡ σκαπάνη ἀνάγκη νὰ κατέρχεται μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, ἐδείχθη πολλάκις ἔκτοτε δυσεκτέλεστον.

Εὐνόητον εἶναι μετὰ ταῦτα ὅτι καὶ ὁ Θέρμος, τὸ σπουδαιότατον τοῦτο θρη-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

σκευτικὸν καὶ πολιτικὸν κέντρον τῶν Αἰτωλῶν, δὲν θὰ ἐξηρευνᾶτο τελείως μετὰ μόνας τὰς πρώτας ἀνασκαφάς, ἃς ἐνήργησεν ἐν τῷ τόπῳ κατὰ διαλείμματα ἀπὸ τοῦ 1898 - 1908 ὁ κύριος Σωτηριάδης. Διότι ὅσον ἐπαρχιακὸς καὶ ἂν εἶναι ὁ τόπος, ὅμως ὁμοιάζει μεγάλως πρὸς τὴν Ὀλυμπίαν διὰ τοὺς ὁμοτρόπους πρὸς τὸ Ἡραῖον ἀρχαϊκοὺς ναοὺς καὶ τὴν προϊστορίαν αὐτῶν. Ὄχι ὀλιγώτεροι τῶν τριῶν ἀρχαϊκοὶ ἰδιόρρυθμοι ξύλινοι ναοὶ ἀπεκαλύφθησαν εὐθὺς ὑπὸ τὸ καλλιεργούμενον ἔδαφος καὶ ὑπ' αὐτοὺς ἐβεβαιώθη 2 μέτρων περίπου στρῶμα περιέχον ἐλλειψοειδῆ κτίσματα ἀνήκοντα εἰς τὰς παλαιοτέρας ἐποχάς. Τὸ νὰ διευκρινισθῶσι πάντα ταῦτα ἱκανοποιητικῶς θὰ ὑπερέβαινε κατὰ πολὺ τὰς δυνάμεις ἑνὸς λογίου, ὅστις εἰργάζετο μόνος, περὶ πολλῶν εἶχε νὰ φροντίσῃ καὶ συχνότατα ἐστερεῖτο τῆς βοηθείας τοῦ σχεδιαστοῦ.

Ὡς πρὸς τοὺς ναούς, τὸν μέγαν τοῦ Ἀπόλλωνος Θερμίου καὶ δύο ἄλλους ἀνωνύμους καὶ σχεδὸν εἰσέτι ἀγνώστους, ἀλλ' ὅμως σημαντικούς, αἱ δυσχέρειαι ἦσαν μεγαλύτεραι ἢ ἐν Ὀλυμπίᾳ. Οἱ ναοὶ πλὴν τῶν θεμελίων ἦσαν ξύλινοι καὶ διὰ τοῦτο δὲν διετήρησαν εἰμὴ τὰς κεραμώσεις αὐτῶν καί τινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, ὡς τὰς μετόπας, τὰ γεῖσα καὶ ἐνίοτε τὰς τριγλύφους, τὰ ὁποῖα ἦσαν πήλινα. Ἐπειδὴ δ' ἐν γένει τὰ πήλινα ταῦτα διὰ τὸ ἀρχαιότροπον καὶ τὴν προσαρμογὴν εἰς τὴν παλαιὰν ξυλοδομίαν δὲν παρεῖχον πάντοτε τὰς γνωστὰς μορφὰς τῆς ἀνεπτυγμένης λιθοδομίας τοῦ δωρικοῦ ῥυθμοῦ, δὲν κατενοήθησαν ἐντελῶς οὔτε ὑπὸ τοῦ Σωτηριάδου οὔτε ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ Kawerau. Ἐκτὸς τούτου τὸ ὑλικὸν ἦτο μέγα καὶ δυσδάμαστον διὰ τὴν θρυμματώδη κατάστασιν εἰς ἣν διετηρήθη. Διὸ ἐχρειάσθην τρεῖς ὁλοκλήρους μῆνας τοῦ 1911 - 1912, ἵνα μετ' ἐπιμόνους ἀνασκαλεύσεις καὶ ἐξετάσεις τῶν ἐκτὸς τοῦ Μουσείου καὶ ἐντὸς αὐτοῦ κειμένων σωρῶν κεράμων δυνηθῶ νὰ διακρίνω πέντε διαφόρους κεραμώσεις ἀνηκούσας εἰς τὰ τρία διασωθέντα κτίρια, ἢ καὶ εἰς τέταρτον ἐντελῶς ἐξαφανισθέν. Περὶ τῆς λίαν γονίμου εἰς ἀποτελέσματα ἐργασίας ταύτης δὲν ἐδημοσιεύθησαν μέχρι τοῦδε εἰμὴ βραχύταται ἐκθέσεις[1] (ΑΕ, 1912, 267. ΑΕ, 1913, 236 Arch. Anz. 1913, 98 - 99). Ἀλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα σκοπῶ λεπτομερέστερον περὶ τούτων νὰ ἐκταθῶ, πρὶν πληρωθῶσι μερικὰ σπουδαῖα κενὰ διὰ τῶν μελετωμένων νέων ἐρευνῶν. Ἠθέλησα μόνον νὰ ὑποδείξω διὰ τῆς ἁπλῆς μνείας στοιχειωδῶν γεγονότων, ὅτι τὰ κατὰ τοὺς ἀρχαϊκοὺς ναοὺς τοῦ Θέρμου κατὰ πολὺ δυσχερέστερα καὶ σπουδαιότερα εἶναι, ἢ ὅσον σήμερον εἶναι δεκτόν.

Ὡς πρὸς τὸ παλαιότερον τῶν ναῶν στρῶμα αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ κυρίου Σωτη-

[1] Ἀντιθέτως ὁ κ. H. Koch ἐπλήρωσεν 23 ὅλας σελίδας τῶν Röm. Mitteilungen 1915, 51 - 74, περιγράφων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰς ἐν Θέρμῳ γενομένας ὑπ' ἐμοῦ ἀνασυγκροτήσεις τῶν διαφόρων κεράμων. Ἀλλ' ἐκοπίασε ματαίως, διότι ἐκτὸς τῶν ἀπαραιτήτων λαθῶν, εἰς ἃ ὑπέπεσε διὰ τὴν σπουδήν του, αἱ μακραὶ περιγραφαὶ ἄνευ εἰκόνων δὲν σημαίνουν πολὺ περισσότερον τοῦ μηδενός.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ριάδου ἦσαν ἐντελῶς ἀνεπαρκεῖς. Διὰ τοῦτο ἂν καὶ πολλάκις ἐπραγματεύθη περὶ τῶν περιφήμων ἐλλειψοειδῶν κτισμάτων ὁ πρῶτος ἐρευνητὴς αὐτῶν δὲν κατώρθωσεν ἐκτὸς εὐφυῶν εἰκασιῶν οὔτε ἑαυτὸν οὔτε τοὺς ἄλλους νὰ διδάξῃ περὶ τοῦ σχεδίου τῶν κτιρίων, τοῦ προορισμοῦ των, τῆς σχέσεως πρὸς ἄλληλα καὶ τῆς ἐποχῆς εἰς ἣν ἀνήκουν. Οὔτε τὸ ἐν τῇ ΑΕ, 1900, 176 ἀπεικονιζόμενον βορειοδυτικῶς τοῦ ναοῦ ἐλλειψοειδές, οὔτε τὸ ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὡς ὀρθογώνιον νομισθὲν κτίριον εἶχον ἀποκαλυφθῆ ἐπαρκῶς. Ἔπειτα ὁ Σωτηριάδης ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐξ Ὀλυμπίας τὸ πρῶτον ἐκπηγασάσης θεωρίας, καθ' ἣν κατὰ τὴν παλαιοτέραν ἐποχὴν ἐν τῷ τόπῳ τῶν κατόπιν ναῶν ὑπῆρχον μεγάλοι βωμοὶ χαρακτηριζόμενοι διὰ τῆς μελανῆς τέφρας τῶν ἱερείων καὶ τῶν χαλκῶν ἢ πηλίνων ἀναθημάτων. Παρεδέχθη λοιπόν, ὅτι τὸ πρῶτον ἱερὸν ἵδρυμα ἐν τῷ τόπῳ ἦτο μέγας βωμός, εἰς ὃν ἀπέδωκεν ἀδιακρίτως ὁλόκληρον τὴν ὑπὸ τὸν ναὸν καὶ περὶ αὐτὸν ἐκ δύο μέτρων ἐπίχωσιν. Ἐπειδὴ μερικὰ ἐκ τῶν εὑρεθέντων συντριμμάτων ἀγγείων ἐνομίσθησαν γεωμετρικά, εὑρέθησαν δὲ καί τινα γεωμετρικὰ ὄντως χαλκᾶ, ὡς ἀγαλμάτια, ἱππάρια καὶ τροχίσκοι ἁρμάτων, ὁ ὀνομασθεὶς βωμὸς ἀπεδόθη, ὅπως καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ, εἰς τὴν γεωμετρικὴν ἐποχήν. Τόση δὲ ἦτο ἡ πίεσις τῆς περὶ τοῦ μεγάλου βωμοῦ τῶν γεωμετρικῶν χρόνων θεωρίας, ὥστε οὔτε ἡ ἀνομοιομέρεια τῆς ἐπιχώσεως παρετηρήθη, οὔτε ἡ ἐμφάνισις τῶν γεωμετρικῶν χαλκῶν ἐπὶ μόνου τοῦ ἀνωτάτου μελανωποῦ, 0,20 - 0,30 πάχους, στρώματος ἐσημειώθη, οὔτε κατενοήθη ἡ εἰς μέγα βάθος ἵδρυσις τοῦ λεγομένου ὀρθογωνίου κτίσματος καὶ ἡ τοῦ μεγάλου ἐλλειψοειδοῦς. Οὕτω δ' ἄνευ λόγου ἐνομίσθησαν σύγχρονα ἢ καὶ νεώτερα τοῦ «βωμοῦ», τὰ κτίρια ταῦτα.

Βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἠδυνήθην νὰ ἀπαλλαγῶ τῆς περὶ ταῦτα πλάνης καὶ συγχύσεως. Κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1912 ἐπεχείρησα περὶ τὸν ναὸν διὰ μικροῦ ἀριθμοῦ ἐργατῶν ἀνασκαφάς, αἵτινες διήρκεσαν μόλις δύο ἑβδομάδας. Ἀλλ' ὅμως τὰ ἀποτελέσματα ἦσαν μεγάλα καὶ ἀπροσδόκητα. Κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ ναοῦ καὶ πλησίον αὐτοῦ ἀπεκαλύφθησαν τρία, ἐξ ὧν τὰ δύο ἐπάλληλα, κτίρια, ὧν οἱ τοῖχοι παρὰ τὴν κακὴν διατήρησιν ἐφαίνοντο διαγράφοντες γραμμὴν καμπύλην. Πάντα ταῦτα ἔκειντο εἰς βάθος 1 - 1,50 μ. ἀπὸ τοῦ κατωτάτου δαπέδου τοῦ ναοῦ. Τὰ σχετικὰ συντρίμματα τῶν ἀγγείων ἂν καὶ τὰ πλεῖστα ἦσαν ἄγραφα, δὲν μὲ ἔπειθον, ὅτι ἀνῆκον εἰς τὴν γεωμετρικὴν ἐποχήν. Μερικαὶ λαβαὶ ἐφαίνοντο ὅμοιαι πρός τινας ἐκ Νιδρίου τῆς Λευκάδος γνωστάς μοι λαβάς, ἀγγείων ἀνηκόντων ὡρισμένως εἰς τὴν β´ χιλιετηρίδα. Ἔπειτα μερικὰ γεωμετρικὰ ὄστρακα παρουσίαζον διακόσμησιν διάφορον ἐκείνης τῶν ἀγγείων τοῦ Διπύλου καὶ τῶν συγχρόνων. Μικρὸν ἀπωτέρω καὶ παρὰ τὴν κρήνην ἀπεκαλύφθη ἐπὶ τοῦ κατωτάτου στρώματος, 2 μ. ἀπὸ τοῦ δαπέδου τοῦ ναοῦ, ἡμικυκλικὸν κτίσμα καὶ μεταξὺ εὑρέθησαν τὰ ἐμφανῆ ἴχνη ἰπνοῦ ἀρχαίου, παρεμφεροῦς πρὸς τοὺς καὶ σήμερον

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

κατασκευαζομένους ἐκ πηλοῦ κωνικοὺς *φούρνους*. Μετὰ ταῦτα οὐδεμία ὑπῆρχεν ἀμφιβολία, ὅτι τὰ βαθύτερον τοῦ ναοῦ κτίσματα ἔπρεπε νὰ ἀποδώσωμεν εἰς συνοικισμόν. Ὅτι δὲ ὁ συνοικισμὸς οὗτος ἔδει νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν β΄ χιλιετηρίδα, ἐπείσθην πρὸ πάντων τότε ἐκ τῆς εὑρέσεως χαλκοῦ ἀγαλματίου γεωμετρικοῦ γυναικός, ὅπερ μετὰ βεβαίων μυκηναϊκῶν ὀστράκων εὑρέθη παρὰ τὸν νότιον στυλοβάτην εἰς βάθος ἐλάχιστον, 0,20 ἀπὸ τοῦ κατωτάτου δαπέδου τοῦ ναοῦ. Πρόδηλον ἦτο, ὅτι τὰ κατώτερα στρώματα τῶν καμπύλων κτισμάτων θὰ ἀνῆκον εἰς παλαιοτέραν ἐποχήν.

Συμπληρωτικὴ τούτων ὑπῆρξεν ἡ ἐξερεύνησις μικροῦ γλωσσοειδοῦς τμήματος γῆς, βαίνοντος παραλλήλως πρὸς τὸν δυτικὸν στυλοβάτην καὶ 2 - 3 μ. μακρὰν αὐτοῦ. Τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς γῆς εἶχε μῆκος 9 μ. καὶ πλάτος 1 - 1,50 μ., ἐσχηματίσθη δὲ οὕτως εἰς στενὴν λωρίδα, διότι ἑκατέρωθεν εἶχε σκάψει εἰς μέγα βάθος ὁ κύριος Σωτηριάδης. Τὰ ἀνώτατα χώματα μέχρι βάθους .20 - .30 περιεῖχον ὄστρακα ἑλληνιστικά, μετὰ ταῦτα δὲ ἀπεκαλύπτετο τὸ μελανὸν διὰ τὴν τέφραν καὶ τὰ κάρβουνα, 0,30 πάχους, στρῶμα, ὅπερ ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἀρχίζει εὐθὺς ὑπὸ τοὺς κατωτάτους λίθους καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ κατὰ τὴν νοτίαν καὶ δυτικὴν πλευρὰν ἀπαντᾷ εἰς τὸ αὐτὸ βάθος καὶ εἰς ἱκανὴν ἔκτασιν. Τὸ στρῶμα τοῦτο δὲν διεκρίνετο μόνον διὰ τὸν ζωηρὸν μαῦρον χρωματισμόν του ἀπὸ τῶν βαθυτέρων χωμάτων. Διεκρίθη διὰ τὰ ἐν αὐτῷ εὑρήματα καὶ ὡς ἰδιάζον εἰς ὡρισμένην ἐποχὴν στρῶμα. Διότι ἐν αὐτῷ μὲν εὑρέθησαν ἱκανῶς πολυάριθμα γεωμετρικὰ χαλκᾶ, δακτύλιοι στρεπτοὶ περὶ τοὺς 15, τροχοὶ ἁρμάτων, διπλοῖ πελέκεις δύο, χαλκᾶ ἐλάσματα μὲ στιγμὰς ἐντύπους, ἐκ δὲ τῶν κατωτέρων στρωμάτων οὐδὲ ἓν τοιοῦτον. Ἀνάγκη ἄρα τὰ κατώτερα στρώματα νὰ ἀνῆκον εἰς παλαιοτέραν τῆς γεωμετρικῆς ἐποχήν. Ἡ αὐτὴ δὲ γνώμη ἐνισχύθη διὰ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι ἔσχομεν 5 - 6 σιδηρᾶς αἰχμὰς δοράτων ἐκ τοῦ μελανοῦ στρώματος μόνον, οὐδὲν δὲ σιδηροῦν ἀντικείμενον ἐκ τῶν χαμηλοτέρων χωμάτων. Καὶ κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ ναοῦ σιδηρᾶ πράγματα προῆλθον μόνον ἐκ τοῦ μελανοῦ στρώματος τοῦ γεωμετρικοῦ ἀγαλματίου ἢ καὶ ὀλίγον βαθύτερα.

Κατὰ τὸ βόρειον πέρας τῆς σκαφείσης λωρίδος, ὅπου ὁ Σωτηριάδης ἀπεκάλυψε συστάδα ἓξ πίθων, (ΑΕ 1900, 177, εἰκ. 3) ἡ ἔρευνα ἡμῶν ἐβεβαίωσεν ὅτι οἱ πίθοι περιελαμβάνοντο ἐντὸς ἐλλειψοειδοῦς κτιρίου, ὅπερ εἰς νεωτέραν ἐποχὴν ἐπανιδρύθη γενόμενον εὐρύτερον. Πλησίον τούτου πρὸς βορρᾶν τελειώνει τὸ μέγα ἐλλειψοειδές, οὗ τὰ κατὰ τὴν εἴσοδον καὶ τὴν τριμερῆ διαίρεσιν ἐσαφηνίσθησαν τότε κατὰ πρῶτον.

Οὕτω τὸ βραχυτάτης διαρκείας ἔργον τοῦ 1912 παρέσχε δύο ἐνδείξεις σπουδαιοτάτας. Πρῶτον ὅτι ἐν Θέρμῳ κατὰ τοὺς παλαιοτέρους τῶν ναῶν χρόνους ὑπῆρχε συνοικισμός. Δεύτερον δέ, ὅτι ἡ παλαιοτέρα ἐπίχωσις πρέπει νὰ ἀποδοθῇ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

κατὰ τὸ ἀνώτατον μὲν μέρος αὐτῆς εἰς τὴν γεωμετρικὴν ἐποχὴν ἢ τὴν ἐποχὴν τοῦ σιδήρου, κατὰ δὲ τὸ ὑπόλοιπον βάθος εἰς ἐποχὴν παλαιοτέραν, δηλ. τὴν τοῦ χαλκοῦ.

Ὁποία ἦτο ἡ χαλκῆ αὕτη ἐποχὴ ὥρισαν αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ ἑπομένου ἔτους 1913. Ἐνεργηθεῖσαι ἐπὶ τρίμηνον, ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου μέχρι τοῦ Νοεμβρίου, ἀπεκάλυψαν ἐν μέρει ἢ ἐντελῶς πρῶτον μὲν συστάδα οἰκημάτων, ἐξ ὧν τρία ἐλλειψοειδῆ, τρία ὀρθογώνια, ἐξ ὧν ἓν τριμερές, βορείως τοῦ ναοῦ καὶ ἀνατολικῶς τοῦμεγάλου ἐλλειψοειδοῦς κειμένων (εἰκ. 1), ἔπειτα δὲ κατὰ τὸ μέγιστον μέρος τὴν νοτίως τοῦ ναοῦ παραδόξου σχεδίου ἐλλειψοειδῆ οἰκίαν, ἧς τὸ βόρειον ἄκρον εἶχεν ἀνασκαφῆ ὑπὸ τοῦ Σωτηριάδου τὸ 1898 (ΑΕ, 1903, 75). Ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῶν οἰκημάτων τούτων συνελέχθησαν πολυάριθμα συντρίμματα ἐκ τῶν σχετικῶν ἀγγείων καὶ πηλίνων σκευῶν, ὥστε νὰ δυνηθῇ ὁ τεχνίτης Ἰ. Παππανικολάου συγκολλῶν τὰ συνανήκοντα νὰ ἀπαρτίσῃ ὑπὲρ τὰ πεντήκοντα ὁλόκληρα σχήματα ἀγγείων καὶ ἄλλων πηλίνων τῆς οἰκιακῆς χρήσεως. Τὰ ἀγγεῖα ἀνήκουσιν εἰς διαφόρους κατηγορίας, ἐξ ὧν τὰ παλαιότερα δύνανται νὰ ἀναβιβασθῶσι μέχρι τῶν παλαιομυκηναϊκῶν χρόνων. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐντὸς τῶν οἰκιῶν τούτων οὐδὲν εὑρέθη σιδηροῦν ἀντικείμενον, οὔτε γεωμετρικὸν χαλκοῦν.

Προσέτι κατὰ τὸ 1913 ἀνέσκαψα καὶ δυτικῶς τοῦ ναοῦ, ὅπου ἐφάνησαν τὰ λείψανα καὶ δύο ἄλλων ἐλλειψοειδῶν, ἀπήλλαξα δὲ ἐντελῶς ἀπὸ τῶν χωμάτων τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὀρθογωνίου λεγομένου κτίσματος, ὅτε ἐφάνη ἐναργῶς, ὅτι ἡ πλευρὰ αὕτη δὲν εἶναι εὐθεῖα, ὡς ἀπεικονίσθη ἐν τῇ ΑΕ, 1900, 176, ἀλλ' ἐλαφρῶς κυρτή. Πόρισμα, ὡς θὰ ἴδωμεν, πολὺ σημαντικόν.

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1914 ἡ ἀνασκαφὴ διήρκεσεν ἐπίσης ἐπὶ τρίμηνον, ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τέλους τοῦ ἔτους. Ἐξηρευνήθη ἐν πρώτοις ὁ ἀνατολικῶς τοῦ Μουσείου χῶρος, 15 μ. × 5 μ., μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους μὲ τὸν σκοπὸν νὰ κτισθῇ ἐκεῖ ὑπόστεγον τῶν ἐπιγραφῶν, ἐὰν δὲν ἀπηγόρευε τοῦτο ἡ ἐπὶ τοῦ χώρου ἐνδεχομένη ἐμφάνισις σπουδαίου κτίσματος. Ἀλλὰ τὰ εἰς βάθος 1.50 ἀπὸ τοῦ στυλοβάτου τοῦ ναοῦ φανέντα λείψανα ἐλλειψοειδοῦς καὶ ἄλλου τετραγώνου κτιρίου δὲν ἦσαν τόσης εὐλαβείας ἄξια καὶ τὸ ὑπόστεγον ἱδρύθη ἐπὶ τοῦ χώρου βραδύτερον. Τὸ σπουδαιότερον εὕρημα ἐνταῦθα ἦτο πίθος ἐντὸς τοῦ ἐλλειψοειδοῦς, ἔχων τὸν ὀξὺν πυθμένα 0.90 βαθύτερον, πλήρης κατὰ τὸ κατώτερον ἥμισυ αὐτοῦ τέφρας ἁγνῆς λευκοτάτης, μεθ' ἧς κατὰ τὸν πυθμένα μόνον εὑρίσκοντο καί τινες ἄνθρακες. Βεβαιοῦται οὕτω καὶ ἐν Θέρμῳ, ὅπως ἐν τῷ II στρώματι τοῦ Ὀρχομενοῦ, ἡ δι' οἱονδήποτε ἱερὸν λόγον διαφύλαξις τῆς τέφρας τῶν θυσιῶν. Τὰ ἀνώτερα στρώματα τοῦ χώρου ἦσαν κάπως τεταραγμένα, πιθανῶς διὰ τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους κατὰ τοῦτο τὸ μέρος. Οὕτω εὑρέθη ἔκτυπος κεφαλὴ κόρης ἀκροκεράμου τοῦ ἐν ΑΕ, 1900, πιν. 10,1 δημοσιευθέντος τύπου, ἄριστα διατηρουμένη, ἐν τῷ αὐτῷ στρώματι, ἐν ᾧ εὑρέθησαν καί τινα γεωμετρικὰ χαλκᾶ. Ἐξ ἄλλων

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

εὑρημάτων ἄξια σημειώσεως εἶναι χρυσοῦς στρεπτὸς δακτύλιος καταλήγων καὶ κατὰ τὰ δύο πέρατα εἰς δισκάριον καὶ πηλίνη χελώνη. Τὰ ὄστρακα ἦσαν ἐδῶ πολὺ ἐφθαρμένα ἕνεκα τῆς πολλῆς ὑγρασίας καὶ μόλις ἓν ἀγγεῖον, ὑστερομυκηναϊκὴ πρόχους, ἔγινε δυνατὸν νὰ ἀνασυγκροτηθῇ.

Πρὸς τούτοις κατὰ τὸ 1914 ἐσκάφη εἰς βάθος μέχρι τοῦ βράχου ὁ δυτικῶς τῆς οἰκίας Β χῶρος καὶ προήχθη εἰς σαφήνειαν τὸ πολύπλοκον σχέδιον αὐτῆς (εἰκ. 2), ἠρευνήθη καλύτερον τὸ γνωστὸν μέγα ἐλλειψοειδὲς ὡς καὶ ἡ ὑπ' αὐτὸ καλύβη καί, ὅπερ ἀπετέλεσε τὴν μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν τῆς ἀνασκαφῆς, ἐσαφηνίσθη μεγάλως τὸ ὑπὸ τὸν ναὸν μέγα κτίριον μετὰ τῆς περιφήμου ἐλλειψοειδοῦς κιονοστοιχίας. Ἐκτὸς τῆς κατὰ μέγα μέρος βεβαιώσεως τοῦ σχεδίου τοῦ κτιρίου ἐδείχθη, ὅτι, τὸ πολλάκις μνημονευθὲν μελανὸν ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ ναοῦ ἀμέσως ἐρχόμενον στρῶμα εἶναι τὸ τελευταῖον ἐκ τῶν στρωμάτων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ αὐτὸ κτίριον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μελανὸν στρῶμα ἀνήκει εἰς τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους διὰ τὰ ἐν αὐτῷ εὑρεθέντα γεωμετρικὰ χαλκᾶ, ἕπεται ὅτι καὶ τὸ κτίριον εἰς τὴν αὐτὴν μακρὰν ἐποχήν, τὴν λεγομένην τοῦ σιδήρου ἢ γεωμετρικήν, πρέπει νὰ ἀποδοθῇ.

Προετάχθη ἡ ἀνωτέρω λίαν συνοπτικὴ ἔκθεσις περὶ τῶν ἀνασκαφῶν, ἵνα κατανοηθῇ ἀμέσως, όποῖος πράγματι ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἶναι ὁ προϊστορικὸς Θέρμος. Ἀντὶ τοῦ «μεγάλου βωμοῦ» καὶ τῶν δυσκολώτατα μετ' αὐτοῦ σχετιζομένων ὀλίγων κτιρίων ἔχομεν τώρα πολλὰ κτίσματα περὶ τὸν μέγαν ναὸν καὶ ὑπ' αὐτόν, ἐξ ὧν τὰ πλεῖστα ἐλλειψοειδῆ. Ἔχομεν δηλ. συνοικισμὸν μὲ μικρὰ καὶ μεγάλα οἰκοδομήματα, τοῦ ὁποίου αἱ ἀρχαὶ φθάνουν πιθανώτατα μέχρι τῆς παλαιομυκηναϊκῆς ἐποχῆς, τὸ δὲ τέλος ὁρίζεται διὰ τῆς πρώτης ἱδρύσεως τῶν ἀρχαϊκῶν ναῶν, 650 - 600 π. Χ. Ἡ ὑπὸ τὸν ναὸν ἐπίχωσις τῶν 2 μ. δὲν εἶναι κατὰ ταῦτα τῆς αὐτῆς χρονικῆς περιόδου, ἀλλὰ τὰ μὲν ἀνώτερα στρώματα ἀνήκουσιν εἰς τὴν γεωμετρικήν, τὰ δὲ κατώτερα εἰς τὴν παλαιοτέραν. Τίνα ἐκ τῶν κτιρίων ἀνήκουν εἰς τὴν παλαιοτέραν καὶ τίνα εἰς τὴν νεωτέραν προϊστορικὴν περίοδον, πῶς αἱ δύο αὗται ἐποχαὶ σχετίζονται καὶ τίς τέλος ἡ σχέσις τοῦ μεγάλου ναοῦ πρὸς τὸ ὑπ' αὐτὸν μέγα γεωμετρικὸν κτίριον θὰ δείξῃ ἡ λεπτομερὴς περιγραφὴ τῶν οἰκοδομημάτων, εἰς ἣν μεταβαίνομεν.

Πρὸ τούτου πρέπει νὰ σημειώσω, ὅτι δὲν θὰ περιγραφῶσι πάντα τὰ ἀποκαλυφθέντα προϊστορικὰ κτίρια. Μερικὰ δηλ. ἀσήμαντα λείψανα, ἢ ὅσα δὲν ἠρευνήθησαν εἰσέτι ἐντελῶς θὰ δημοσιευθῶσι βραδύτερον, ὅταν μετὰ ἓν ἢ δύο ἀνασκαφικὰ ἔτη θὰ κατορθωθῇ νὰ δοθῇ ἐν πέρας εἰς τὰς ἐν Θέρμῳ προϊστορικὰς ἐρεύνας. Ἐνταῦθα θὰ ἐξετασθῶσιν, ὅσα καθ' ἑαυτὰ εἶναι ἄξια λόγου κτίρια καὶ ὅσα σχετίζονται ὁπωσδήποτε πρὸς τὸν μέγαν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος.

Ἐπειδὴ ἡ παροῦσα πραγματεία ἔχει πάντοτε τὸν χαρακτῆρα τῆς προσωρινό-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

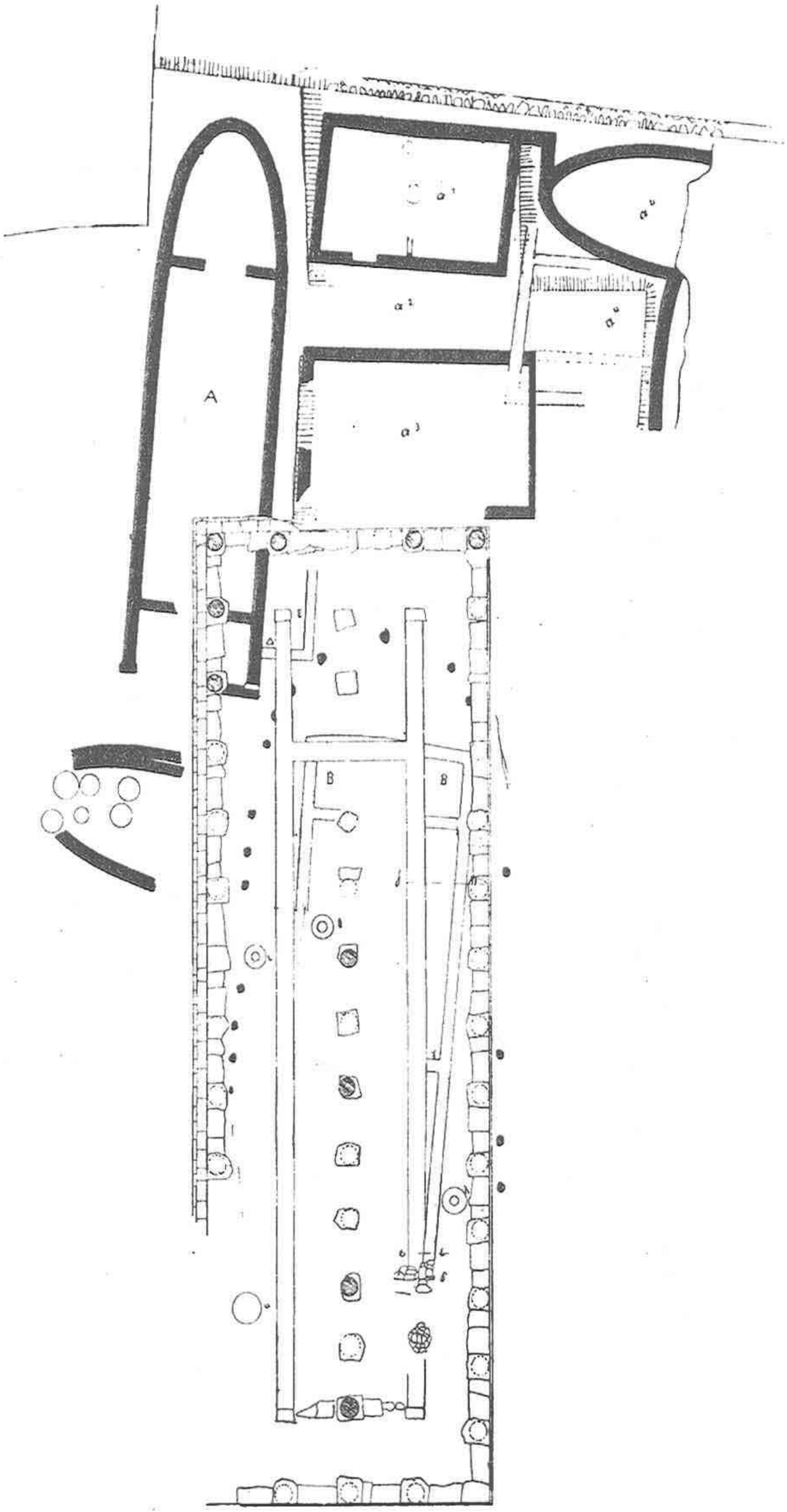

Εἰκ. 2. Ναὸς Θερμίου Ἀπόλλωνος καὶ προϊστορικὰ κτίσματα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τητος, θὰ δικαιολογηθῇ, ἐλπίζω, ἡ παράθεσις ἁπλῶν σχεδίων, τὰ ὁποῖα κατήρτισα μόνος μου. Κατὰ τὴν τελικὴν δημοσίευσιν πρέπει βεβαίως νὰ παρατεθῶσι λεπτομερέστερα καὶ ἰδιαίτερα ἐν μείζονι κλίμακι σχέδια τῶν σπουδαιοτέρων κτιρίων.

Τὰ δύο μέγιστα καὶ σημαντικώτατα οἰκοδομήματα, τὸ βορειοδυτικῶς τοῦ ναοῦ ἐλλειψοειδὲς καὶ τὸ ὑπ' αὐτὸν ὠνόμασα δι' εὐκολίαν μέγαρα, Α καὶ Β (εἰκ. 2), τὰ οἰκήματα ἀνατολικῶς τοῦ μεγάρου Α γενικῶς ἐσημείωσα διὰ τοῦ α καὶ τὴν νοτίως τοῦ ναοῦ οἰκίαν διὰ τοῦ β. Διετήρησα δὲ ἐν τοῖς σχεδίοις καὶ τὰ σημεῖα $α^1$, $α^2$, $α^3$, $α^4$ καὶ $β^1$, $β^2$, $β^3$, ἂν καὶ ἕκαστον ἐκ τούτων δὲν σημαίνει ἴδιον οἴκημα, ἀλλὰ χῶρον, παραλαβὼν ταῦτα ἀπὸ τοῦ ἡμερολογίου τῶν ἀνασκαφῶν μου διὰ τὸν λόγον, ὅτι διὰ τῶν αὐτῶν σημείων ἔχει ὁρισθῆ ἡ προέλευσις τῶν συγκολληθέντων ἀγγείων καὶ τῶν λοιπῶν ὀστράκων.

Τὸ μέγαρον Α εἶναι ἐν γένει ἐκ τῶν προϊστορικῶν κτιρίων τὸ σχετικῶς καλύτερον διατηρούμενον. Εἶναι μακρότατον ἐλλειψοειδὲς μήκους 22 μ. καὶ πλάτους μεγίστου 6 μ. Τὸ περίγραμμα ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἐλαφρότατα καμπύλον μέχρι περίπου τοῦ βορείου στυλοβάτου τοῦ ναοῦ, μεθ' ὃ τὰ ἑκατέρωθεν σκέλη ἀποβαίνουσιν ἐντελῶς εὐθύγραμμα. Διὰ τὴν μικρότητα τοῦ σχεδίου ἡ θαυμασίως λεπτὴ καὶ ζωντανὴ καμπύλη δὲν εἶναι ἀρκετὰ αἰσθητή. Διὰ δύο ἐγκαρσίων τοίχων τὸ μέγαρον διαιρεῖται εἰς τρία. Μήκη τῶν μερῶν τούτων: 2.50 - 17 - 5 μ. Ἴχνη θύρας δὲν διατηροῦνται ἐπὶ τῶν ἐγκαρσίων τοίχων, ἀλλ' ὅτι ὑπῆρχον εἶναι αὐτονόητον, εἶναι δὲ πιθανώτατον, ὅτι τὸ μέσον αὐτῶν θὰ συνέπιπτε πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ κτιρίου. Μόνον δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν τὸ πλάτος τῶν θυρῶν, διότι οὐδαμοῦ διετηρήθη ἀναντιρρήτως τὸ πέρας τοῦ ἑκατέρωθεν τῆς θύρας μέρους τοῦ τοίχου. Ἀλλὰ τὰ κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ μεγάρου δὲν εἶναι ἐντελῶς ὅμοια. Θὰ ὑπέθετέ τις, ὅτι ὅπως ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐγκαρσίων τοίχων καὶ ἐνταῦθα ἡ θύρα θὰ ἦτο μεταξὺ τοῦ ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ πέρατος ἀναχωροῦντος τοίχου καὶ τοῦ ἐκ τοῦ δυτικοῦ. Ἀλλ' ὁ τελευταῖος οὗτος οὐδὲν ἐγκατέλιπεν ἴχνος. Κατὰ τὴν σκαφὴν καὶ ἀπομάκρυνσιν τῶν χωμάτων οὐδεὶς παρετηρήθη λίθος δυνάμενος νὰ ἀνήκῃ εἰς τοιοῦτον τοῖχον. Ἀντιθέτως ἀπέναντι ἐβεβαιώθη τοῖχος ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ πέρατος καὶ προχωρῶν ὑπὸ τὸν δυτικὸν στυλοβάτην μέχρι μήκους 2.30 μ. Ποῦ κατέληγεν ὁ τοῖχος εἶναι ἄδηλον, ἀλλὰ βεβαίως ἀνήκει εἰς τὸ μέγαρον. Κατὰ τὴν νοτιανατολικὴν γωνίαν ἐκάλυπτε μεγάλην πλάκα, εἰς ἣν κατέληγε τὸ ἀνατολικὸν σκέλος, ἀλλ' ἄφηνεν ἐξ αὐτῆς ζώνην ἐλευθέραν πλάτους 0,12. Τὸ δυτικὸν σκέλος περατοῦται ἐπίσης εἰς παρομοίαν πλάκα (εἰκ. 3), μήκ. 0,40, πλ. 0,65, πάχ. 0.18 - 0.14, ἥτις ὅμως ἐλαξεύθη ἐπίτηδες, ὥστε νὰ ἀποτελῆται αὔλαξ, πλάτους 0.15, μεταξὺ τοῦ πέρατος τοῦ ὑψουμένου τοίχου καὶ τοῦ ἔμπροσθεν ἄκρου τῆς πλακός, ἀφεθέντος ἀθίκτου καὶ ἐξέχοντος 0,04 ὑπὲρ τὴν λάξευσιν. Ἀλλ' ἡ διαφορὰ αὕτη εἶναι σαφῶς διδακτική. Καὶ κατὰ τὰ δύο πέρατα τῶν σκελῶν ὑψοῦντο ξύλιναι παρα-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

στάδες, ἀλλ' αὗται κατὰ μὲν τὸ ἀνατολικὸν ἐσφηνοῦντο μεταξὺ τῶν τοίχων, κατὰ δὲ τὸ δυσμικὸν πέρας ἐστερεοῦντο ἐπὶ τῆς λαξεύσεως. Οὐδεὶς ἄρα θὰ ὑπῆρχε τοῖχος κλείων ἐνταῦθα τὸ μέγαρον καὶ ἡ εἴσοδος δὲν θὰ ἦτο κατὰ τὸ μέσον τῆς νοτίας πλευρᾶς, ἀλλὰ κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον τῆς ἐλλείψεως, ἧς τὸ καμπυλούμενον πέρας ἀπέβη διὰ τεκτονικοὺς λόγους εὐθύ. Ὅπως διὰ τὴν μεγάλην ἐπιμήκυνσιν τῆς ἐλλείψεως λόγοι στερεότητος ὑπηγόρευσαν τοὺς δύο ἄλλους ἐγκαρσίους τοίχους, οὕτως ἀπῃτήθη, ὥστε καὶ τὸ ἕτερον πέρας τῆς ἐλλείψεως νὰ ἀποβῇ εὐθύ, ἐπειδὴ μάλιστα ἐνταῦθα διὰ τὸ ἄνοιγμα τῆς θύρας προσετίθετο καὶ ἄλλος κίνδυνος κατὰ τῆς ἀσφαλείας τῆς κατασκευῆς. Ὅτι ὄντως ὁ τοῖχος τῆς εἰσόδου εἶναι λείψανον τοῦ ἑτέρου ἄκρου τῆς ἐλλείψεως φαίνεται ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐκτὸς τῶν παραστάδων καὶ ἐκ τῆς ἀκολουθούσης λοξῆς διευθύνσεως τῆς θύρας. Τὸ ὅλον σχέδιον τῆς εἰσόδου νομίζω κατὰ ταῦτα παράγωγον ἐξ ἐκείνου τῆς γνωστῆς μεσομινωϊκῆς οἰκίας τοῦ Χαμαιζίου (Ξανθουδίδης, ΑΕ, 1906, 119 εἰκ. 1).

Εἰκ. 3. Ἀριστερὰ παραστὰς μεγάρου Α.

Οἱ τοῖχοι, ἐκτισμένοι καλῶς διὰ μικρῶν πλακομόρφων λίθων καὶ πηλοῦ ὡς συνδετικοῦ μέσου, δὲν διατηροῦνται παντοῦ εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος. Κατὰ τὸ ἀνατολικὸν σκέλος ἔχομεν σωζόμενον ὕψος 0.60 - 0.90, κατὰ τὸ δυσμικὸν 0.20 - 0.40. Πάχος ἔχουσιν οἱ ἐξωτερικοὶ 0.55, ὁ κατὰ τὴν εἴσοδον 0.50, οἱ ἐσωτερικοὶ μόνον 0.40. Τὸ ἀρχαῖον ὕψος τῶν τοίχων δὲν διετηρήθη οὐδαμοῦ, ἀλλ' ἡ ἀνωτέρα κατασκευὴ ἀπετελεῖτο ἐκ πλέγματος ξύλων καὶ καλάμων καλυπτομένων διὰ πηλοῦ. Ἴχνη τῆς τοιαύτης κατασκευῆς, τεμάχια πηλοῦ μὲ τύπους καλάμων παρετηρήθησαν καὶ ὑπὸ τοῦ Σωτηριάδου (ἐλλειψοειδῆ κτίσματα Θέρμου 20) καὶ ὑπ' ἐμοῦ. Ἀλλ' ὁποῖον ἀκριβῶς θὰ ἦτο τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ξυλοπλέκτου πηλίνου μεγάρου δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ εἴπωμεν. Ἐνιαχοῦ ἐπὶ τῶν καμπύλων τοίχων, ὅπου οὗτοι διατηροῦνται εἰς μεγαλύτερον ὕψος, παρατηρεῖται κλίσις τοίχων 0.06 - 0.08, ὑποδεικνύουσα, ὅτι θολωτὴ ἦτο ἡ ἀνωτέρα κατασκευή. Ἀλλ' εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅπερ δὲν εἶναι ἁπλοῦν, θὰ ἐπανέλθωμεν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

῞Οπως καὶ ἂν ἔχωσι τὰ κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ κτιρίου, ὁ προορισμὸς αὐτοῦ τοὐλάχιστον εἶναι γνωστὸς νῦν μετὰ θετικότητος. Ἐντὸς αὐτοῦ εὑρέθησαν σκεύη μαγειρικὰ καθιστῶντα ἀναμφισβήτητον, ὅτι τὸ μέγαρον ἐχρησίμευεν ὡς κατοικία. Ἐν εἰκ. 4 βλέπει τις δύο πήλινα σκεύη, ἐξ ὧν τὸ μεγαλύτερον, ὕψ. 0.21 μεγ. διαμ. 0.21, εὑρέθη μὲ συντρίμματα καὶ ἄλλων ἐντὸς τῆς οἰκίας α[1], τὸ δὲ μικρότερον, ὕψ. 0.15 μεγ. διαμ. 0.20, ἐντὸς τοῦ μεγάρου ἐν μέρει μὲν κατὰ τὸ 1898 ἐν μέρει δὲ κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν χωμάτων τοῦ 1913. Τὰ σκεύη εἶναι κοῖλα ἐσωτερικῶς, παρουσιάζοντα λείαν ἐπιφάνειαν κατ᾽ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐξωτερικήν, ἥτις ἐμφανῶς ἐπὶ τοῦ μεγαλυτέρου δεικνύει ἴχνη ἐπιδράσεως τοῦ πυρός. Ἐπὶ τοῦ μικροτέ-

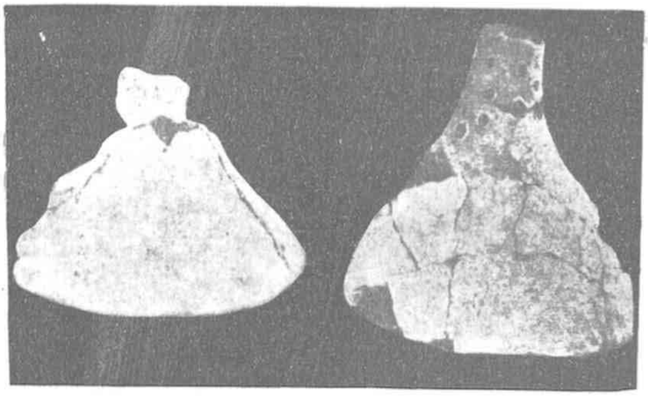

Εἰκ. 4. Πήλινοι κλίβανοι.

ρου ὑπάρχει ὑπὸ τὸ κυκλικὸν στόμιον μία σειρὰ μεγάλων ὀπῶν, ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τρεῖς καὶ τέσσαρες. Διὰ τῶν σκευῶν τούτων ἠδύναντο νὰ ὀπτῶσι μικροὺς ἄρτους ἢ γλυκύσματα. ῞Οστις γνωρίζει τὰ σκεύη, τὰ ὁποῖα λέγονται ***μπογάνες*** ὑπὸ τοῦ λαοῦ μας, θὰ ἐννοήσῃ, ὅτι καὶ τὰ ἀρχαῖα πηλουργήματα παρόμοιον θὰ εἶχον σκοπόν. Δὲν γνωρίζω ἂν εὑρέθησαν καὶ ἀλλαχοῦ ὅμοια, ἀλλ᾽ ἀνταποκρίνονται ἄριστα εἰς ἀρχαίας περιγραφὰς τῶν κλιβάνων ἢ κριβάνων [1].

Πλὴν τοῦ κλιβάνου μεταξὺ τῶν ὀλίγων συντριμμάτων ἀγγείων καὶ ἄλλων πηλίνων, ὅσα διεφύλαξεν ὁ κύριος Σωτηριάδης ἐκ τῶν τοῦ μεγάρου, ὑπάρχουν καὶ πήλινα χονδροειδῆ κομμάτια, τὰ ὁποῖα ὡς ***ποδαρικὰ*** ἐχαρακτήριζεν ὁ φύλαξ Λάμπρος. Ταῦτα κατενοήθησαν μόνον μετὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1913 ὡς μέρη περιέρ-

[1] Διοσκ. I. 96... καινῷ ἀγγείῳ κεραμεῷ κλιβανοειδεῖ, ἄνωθεν μὲν περιφερεῖ καὶ στενῷ κάτωθεν δὲ τρῆμα ἔχοντι καθάπερ οἱ κλίβανοι. II. 81 ... ἀγγείῳ κεραμεῷ σωληνοειδεῖ στενῷ κατὰ τὰ ἄνωθεν, τρήματα δὲ ἐκ τῶν ὑπὸ ποδὸς ἔχοντι καθάπερ οἱ κλίβανοι. Ἰδὲ Blümner, Technologie I. 67.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

γων χυτροπόδων. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς οἰκίας α' ἀπεκαλύφθησαν ὄχι ὀλιγώτεροι τῶν τριῶν τοιοῦτοι χυτρόποδες, ἐξ ὧν ὁ εἷς δύναται νὰ ἀναπαρασταθῇ συγκολλωμένων τῶν συνανηκόντων τεμαχίων. Κυρίως πρόκειται περὶ ὁλοκλήρου μαγειρικῆς συσκευῆς, πυραύνου περιφεροῦς ἔχοντος λαβὴν σχήματος κολούρου κώνου καὶ τριῶν ποδῶν ἀνυψουμένων συμμετρικῶς ἀπὸ τοῦ περιχειλώματος τοῦ πυραύνου καὶ συγκλινόντων ἄνω, ἵνα σχηματίσωσι κυκλικὴν τρυπημένην κατὰ τὸ μέσον βάσιν. Συντρίμματα τοιούτων μαγειρικῶν σκευῶν εὑρέθησαν καὶ εἰς ἄλλας προϊστορικὰς οἰκίας τοῦ Θέρμου. Περὶ τοῦ προορισμοῦ των οὐδεμία ἐπιτρέπεται ἀμφιβολία, διότι εὑρέθησαν ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῶν οἰκιῶν ἐν μέσῳ πολλῆς μελανῆς τέφρας.

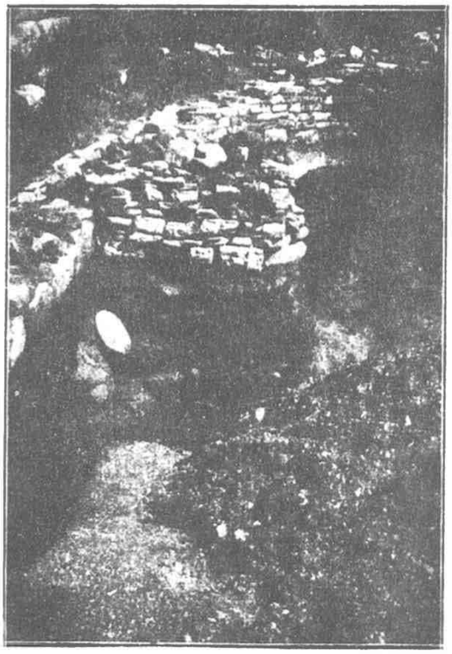

Εἰκ. 5. Λείψανα καλύβης. Πτυχαὶ πυρακτωθέντος πηλοῦ. Μυλόπετρα.

Βεβαίως ὁ Σωτηριάδης ἔκλινε νὰ πιστεύσῃ, (*ἐλλειψ. κτ. Θερμ.* 20), ὅτι τὸ κτίριον ἦτο ἡρῷον, διότι ἐνόμισεν, ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ εὗρε τάφους, δύο ἢ τρεῖς, νεκρῶν καέντων καὶ ἐναγίσματα (ΑΕ, 1900, 180). Ἀλλὰ τοὺς τάφους, περὶ ὧν συχνός ἐγένετο λόγος, ὀφείλομεν μόνον εἰς ἁπλῆν εἰκασίαν τοῦ ἀνασκάψαντος, ὅστις εἰς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης του οὐδένα ἀναφέρει πειστικὸν λόγον· Ἐκθέτει π. χ. ὅτι ἐντὸς λάκκων εὗρε στρῶμα ἀνθράκων μετὰ τέφρας, ἐλάχιστα τεμάχια ὀστῶν καὶ πεπυρακτωμένην γῆν. Ἀλλὰ τὴν καιρίαν λέξιν, ὅτι τὰ ὀστᾶ ἦσαν ἀνθρώπινα, πάντοτε ἀπέφυγε νὰ μνημονεύσῃ. Δὲν ὑποχρεούμεθα λοιπὸν οὐδ' ἐξ αὐτῶν τῶν ἐκθέσεων τοῦ κυρίου Σωτηριάδου νὰ δεχθῶμεν ὡς πραγματικοὺς τοὺς τάφους τούτους.

Εὐτυχῶς ὑπὸ τοὺς τοίχους τοῦ μεγάρου διετηρήθησαν παρόμοια χώματα πρὸς ὅσα περιέγραψε ὁ Σωτηριάδης καὶ ἡ ἀλήθεια ἐγένετο δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ διὰ τῆς ἐπιμόνου ἐρεύνης τῶν χωμάτων τούτων. Ἐπὶ τῆς παρατιθεμένης φωτογραφικῆς εἰκ. 5 καὶ τῶν σχεδίων εἰκ. 6 βλέπει τις, ὅτι πράγματι πρόκειται περὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

λάκκου οπωσδήποτε περιφερικοῦ, προς ὃν συγκοινωνεῖ ἄλλος ἀβαθέστερος και επιμήκης. Ὁποία εἶναι ἡ κάτοψις τῶν βαθυσμάτων τούτων δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω τελείως διὰ τὴν κατὰ τὰς παλαιοτέρας ἀνασκαφὰς καταστροφήν. Ἀλλὰ τὴν τομὴν γενομένην υπὸ τὸν καμπύλον τοῖχον εχομεν ἐξησφαλισμένην, ὅπως καὶ τὴν ἔκτασιν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ μεγάρου, καθόσον ἐκαλύφθη υπὸ τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἐγκαρσίου τοίχου. Ὅτι πρόκειται περὶ βαθύσματος ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ εδάφους ἀνοιχθέντος, βεβαιοῦται ἐκ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι οἱ κατώτατοι τοῖχοι τοῦ μεγάρου πατοῦσιν ἀμέσως ἐπὶ τοῦ ἰσοπεδωθέντος φυσικοῦ ἐδάφους. Διαγράφεται δὲ τὸ δάπεδον τοῦ βαθύσματος διὰ τοῦ 0.10 - 0.15 παχέος στρώματος γῆς ἀναμείκτου

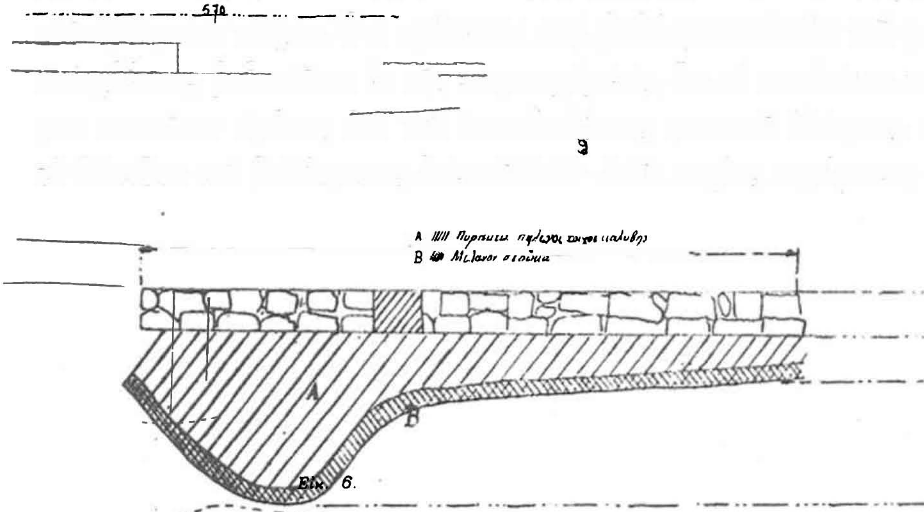

Εἰκ. 6.

μετ᾽ ἀνθράκων καὶ μελανωπῆς. Ὑπὲρ τοῦτο μέχρι τῶν θεμελίων τοῦ μεγάρου εχομεν χώματα κοκκινωπά, πυρακτωθέντα, τὰ ὁποῖα σχηματίζονται εἰς πολλὰς χαρακτηριστικὰς πτυχάς. Τοιαῦται πτυχαὶ εἶναι αδύνατον νὰ προέλθουν ἐκ τῶν θερμανθεισῶν παρειῶν λάκκων, ἀνοιχθέντων χάριν καύσεως νεκρῶν. Ἀλλ᾽ ἐξηγοῦνται καλῶς, ἐὰν ἀποδοθῶσι εἰς τὰ ελεύθερα πήλινα τοιχώματα καείσης ξυλοπλέκτου καλύβης. Δυο τεμάχια πηλοῦ μὲ τύπους καλάμων συλλεγέντα ἐκ τοῦ βάθους τῶν πυρακτωθέντων χωμάτων ἀνήκουσιν ὡρισμένως εἰς τοιαύτην καλύβην, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ μυλόπετρα, τοῦ γνωστοῦ σχήματος τῶν προϊστορικῶν χρόνων, αποκαλυφθεῖσα ἐν ᾗ ακριβῶς θέσει φαίνεται ἐπὶ τῆς εἰκόνος 5. Οὐδεμία ἄρα υπολείπεται ἀμφιβολία, ὅτι ἐπὶ τῆς θέσεως, εφ᾽ ἧς εἰς νεωτέρους χρόνους ὑψώθη τὸ μέγαρον Α υπῆρχε καλύβη, ης ἱκανὸν μέρος ἦτο ὑπόγειον μετὰ δρόμου ὀλιγώτερον βαθέος, ἄγοντος εἰς ταύτην. Ἡ καλύβη αὕτη ἐκάη καὶ καταχω-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

σθεῖσα οὐδόλως φυσικὰ ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῶν κτισάντων τὸ μέγαρον. Εἶναι δὲ τοῦτο φανερὸν καὶ ἰσχυρὰ ἔνδειξις κατὰ τῆς γνώμης, ὅτι τὸ μέγαρον ἐχρησίμευσε εἰς τὴν ἡρωολατρείαν, καὶ ἂν θελήσῃ τις νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ὕπαρξιν τάφων. Διότι θὰ περιεμένομεν τότε τὸ ἡρῷον νὰ περιβάλλῃ τὰς πυρὰς καὶ ὄχι νὰ κτισθῇ ἀδιαφόρως πρὸς ταύτας. Τοιαῦται δὲ καλύβαι κατὰ τὸ ἥμισυ ὑπόγειοι μετ' εἰσόδου ἐπίσης ἐσκαμμένης εἰς βάθος καὶ κατερχομένης παρετηρήθησαν ἐν Σέσκλῳ ὑπὸ τοῦ Τσούντα (Προϊστ. Ἀκροπόλεις 115 - 118) καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἰταλίας (Pfuhl AM, 1905, 331, κέ. 346). Πολλὰ συντρίμματα πυρακτωθέντος πηλοῦ δὲν φαίνονται βορείως τοῦ ἐγκαρσίου τοίχου, ὅπερ δηλοῖ, ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὅπως ἐπὶ τῶν ἰταλικῶν καλυβῶν ἡ εἴσοδος δὲν ἦτο ἐστεγασμένη (Pfuhl ἔ. ἀ. 347).

Ἡ ἐποχή, εἰς ἣν ἀνήκει τὸ μέγαρον Α, πρέπει βεβαίως νὰ ὁρισθῇ διὰ τῶν ἐν αὐτῷ εὑρεθέντων συντριμμάτων ἀγγείων ἢ ἄλλων εὑρημάτων. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν συνελέχθησαν πάντα τὰ ὄστρακα κατὰ τὰς παλαιοτέρας ἀνασκαφάς, ἐγὼ δὲ ἐλάχιστα εὗρον, ἡ ἀναπαράστασις ἀγγείων σημαντικῶν τῆς ἐποχῆς δὲν ἐγένετο δυνατή. Εὐτυχῶς ἐντὸς τῶν πρὸς Α γειτονικῶν οἰκημάτων εὑρέθησαν ἱκανὰ ὄστρακα, ἀφ' ὧν ἀπηρτίσθησαν ἀγγεῖα χαρακτηριστικὰ τῶν χρόνων τῶν κατοικιῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ οἰκήματα εἶναι νεώτερα κατά τι τοῦ μεγάρου Α, ἔχομεν ἐν τούτοις τὸν πολὺ χρήσιμον terminum ante quem.

Ἀνατολικῶς τοῦ μεγάρου φαίνονται δύο τοῖχοι ὑπὸ τὰ οἰκήματα $α^1$ καὶ $α^3$, οἵτινες εἶναι ἀναλημματικοί, ἐκτισμένοι διὰ μεγάλων ἀπελεκήτων λίθων, καὶ παρίστανται ἐπὶ τοῦ σχεδίου, ὡς πάντες οἱ ὅμοιοι, δι' ἁπλῶν γραμμῶν. Οἱ τοῖχοι οὗτοι δὲν συνέχονται, ἀλλὰ προεκβαλλόμενοι σχηματίζουν ἀμβλυτάτην γωνίαν κατὰ τὸ μέσον τοῦ χώρου $α^2$. Ἡ ὄψις εἶναι πρὸς τὸ μέρος τοῦ μεγάρου. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἡ διεύθυνσις τῶν ἀναλημματικῶν τοίχων, οἵτινες τρόπον τινὰ παρακολουθοῦσι τὸ περίγραμμα τοῦ ἐλλειψοειδοῦς, καθιστᾷ φανερόν, ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τῆς κτίσεως τῶν ἀναλημμάτων προϋπῆρχεν ἤδη τὸ μέγαρον. Κατ' ἀκολουθίαν καὶ αἱ ἐπὶ τῶν ἀναλημμάτων ἐπικείμεναι οἰκίαι $α^1$ καὶ $α^3$ εἶναι νεώτεραι.

Ἐπίσης νεωτέρα ἀποδεικνύεται ἡ οἰκία $α^1$ τῶν ἀνατολικῶς ἐπὶ τοῦ χώρου $α^4$ ὑπαρχόντων δύο ἐλλειψοειδῶν, ἅτινα μέχρι τοῦδε δὲν κατωρθώθη ἐντελῶς νὰ ἀποκαλυφθῶσι. Διότι τὰ ἐλλειψοειδῆ περιβάλλονται ὑπὸ σχετικῶν ἀναλημμάτων, ἐξ ὧν τὸ δυτικὸν Γ εἶναι φανερόν, ὅτι προϋπῆρχε κατὰ τὴν κτίσιν τῆς οἰκίας $α^1$. Ἐπειδη δὲ μεταξὺ τῆς οἰκίας $α^1$ καὶ τοῦ ἀνατολικῶς προσκειμένου ἐλλειψοειδοῦς ἀπέμενε κενὸν δυνάμενον νὰ ἀποβῇ ἐπικίνδυνον καὶ εἰς τὰ δύο πηλόδμητα κτίρια, ἐλήφθη φροντὶς νὰ περικλεισθῇ ὁ κενὸς χῶρος διὰ τῶν δύο γωνιουμένων τοιχαρίων. Εἶναι ἄγνωστον, ἂν ὁ στενὸς καὶ ἐκ τῆς νοτίας πλευρᾶς προσιτὸς χῶρος ἐχρησιμοποιεῖτο δι' ἄλλην τινὰ ἀνάγκην τῶν παροικούντων· Πιθανόν. Ἀλλὰ τὸν τέκτονα τῆς οἰκίας $α^1$ δὲν παρεκίνησε βεβαίως νὰ προεκτείνῃ τὸν βόρειον τοῖχον

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

καὶ συνάψῃ εἶτα μετὰ τοῦ ἐλλειψοειδοῦς ἡ πρόθεσις τῆς κατασκευῆς ἀποπάτου. Λόγοι μεγαλυτέρας ἐξασφαλίσεως τῶν κτιρίων ἦσαν οἱ ὑπαγορεύσαντες τὸ περίεργον κατασκεύασμα. Ὀφείλομεν πρὸς τούτοις νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὴν προσπάθειαν τοῦ τέκτονος νὰ συνδέσῃ τὸ κτίσμα α[1] πρὸς τὸ ἐλλειψοειδές, ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν ἐπιζητηθεῖσαν συμμόρφωσιν τῆς βορείας πλευρᾶς πρὸς τὴν τοῦ ἐλλειψοειδοῦς καὶ τὴν κατ᾽ ἀκολουθίαν λοξὴν διεύθυνσιν τῆς δυτικῆς πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀνάλημμα.

Τίς ἡ χρονικὴ σχέσις μεταξὺ τῶν ἐλλειψοειδῶν α[4] καὶ τοῦ μεγάρου Α δὲν δυνάμεθα ἀκριβῶς νὰ γνωρίζωμεν. Ἀλλ᾽ ὁ πρὸς βορρᾶν μακρὸς κοινὸς τοῖχος (εἰκ. 7) ἐπιβάλλει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι, οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ χρονικὴ ἀκολουθία, ὑπῆρξεν ἐποχή, καθ᾽ ἣν πάντα τὰ ἐλλειψοειδῆ ἦσαν συγχρόνως ὄρθια. Τὸ αὐτὸ δὲ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ διὰ τὴν οἰκίαν α[1], διότι καὶ πρὸς ταύτην σχετικὸς εἶναι ὁ πρὸς βορρᾶν τοῖχος. Δὲν εἶναι δὲ λόγος νὰ χωρισθῇ ἡ οἰκία α[3]. Ὥστε πάντα τὰ βορείως τοῦ ναοῦ προϊστορικὰ κτίρια, πλὴν τοῦ ὀρθογωνίου τοῦ χώρου α[4], ὅπερ ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ ἐλλειψοειδοῦς, ὑπῆρξεν ἐποχή, καθ᾽ ἣν συγχρόνως κατῳκοῦντο.

Ὁ βόρειος μακρὸς τοῖχος δὲν εἶναι πανταχοῦ ὁ αὐτός. Ἀπέναντι τοῦ μεγάρου Α εἶναι πάχους μόνον 0.40 - 0.50, ἀπέναντι δὲ τῆς οἰκίας α[1] καὶ τοῦ ἐλλειψοειδοῦς 0.70 - 0.75. Ἐκτὸς τούτου βλέπει τις ἐνταῦθα (ἰδὲ εἰκ. 7) ἐπὶ τοῦ βορείου πέρατος καὶ πλάκας καθέτως ἐμπεπηγμένας, μὴ ὑπαρχούσας ἐπὶ τοῦ ἀναλήμματος τοῦ μεγάρου, διότι ἴσως ἐκεῖ κατέπεσαν καὶ ἐξηφανίσθησαν. Πιθανῶς εἰς τὰς καθέτους ταύτας πλάκας, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ θὰ ἴδωμεν, ἐσφηνοῦντο ξύλινοι στῦλοι ἀποτελοῦντες φράκτην, ἐφ᾽ οὗ ἐξετείνοντο ὡς περίπου ἐπὶ κιονοστοιχίας αἱ στέγαι τῶν νοτίως ὑψουμένων κτιρίων. Ἦτο δὲ ἀναγκαῖον τὸ οἱονδήποτε τοῦτο προπέτασμα ἐνταῦθα, διότι ἐξαιρετικῶς σφοδρὸς εἶναι ὁ βορρᾶς ἐν Θέρμῳ καὶ τὰ ξυλόδμητα κτίρια μεγάλως ἀπὸ τοῦ μέρους τούτου θὰ ἠπειλοῦντο.

Τὸ σημαντικώτερον τῶν κτιρίων τούτων εἶναι ἡ οἰκία α[1] καὶ διὰ τὴν διατήρησιν τῆς κατασκευῆς αὐτῆς καὶ τὴν περίσωσιν μεγάλου πλήθους ὀστράκων καὶ μαγειρικῶν σκευῶν. Ὑπεράνω καὶ μεταξὺ τῶν οἰκιῶν α[1] καὶ α[3] ὑπῆρχε τετράγωνον κτίριον, 6.60 × 6.60, τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων, τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ σχεδιογράφησιν διελύσαμεν χάριν τῆς ἐρεύνης τῶν πολὺ σπουδαιοτέρων κατωτέρων στρωμάτων. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ καλλιεργουμένου ἐδάφους εὑρίσκοντο, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, ὄστρακα ἑλληνιστικὰ ἐξικνούμενα μέχρι τοῦ βάθους περίπου 0.30, μεθ᾽ ὃ ἐφαίνοντο ἄνευ μεσολαβήσεως τὰ προϊστορικὰ ὄστρακα τῆς ἐπικρατούσης ἐν Θέρμῳ τάξεως τῶν μετὰ πηλοῦ πρασινοφαίου ἀγγείων. Τὰ ὄστρακα ταῦτα δὲν ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκίαν α[1] ἢ τὴν γειτονικὴν ἀλλὰ προήρχοντο ἐξ ἐπιχώσεως κατελθούσης ἐκ τοῦ ἀνατολικῶς ὑψουμένου ἐδάφους. Τὰ ὄστρακα τῶν οἰκιῶν ἐνεφανίσθησαν ἀραιὰ μὲν ἐντὸς τοῦ ἐκ τοῦ διαλυθέντος πηλοῦ τῶν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τοίχων καὶ στεγῶν σχηματισθέντος στρώματος ἐξ ἁγνοῦ κοκκινοχώματος, ἄφθονα δὲ ἐπὶ τοῦ πλακοστρώτου δαπέδου τῶν οἰκιῶν καὶ ὑπὸ τὸ κοκκινόχωμα. Τὸ τελευταῖον εἶχε πάχος 0.40 - 0.50 καὶ ἤρχιζεν εἰς βάθος 1 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας. Ὅτι πραγματικῶς προῆλθεν ἐκ τοῦ διαλυθέντος πηλοῦ τῶν τοιχωμάτων καὶ στεγῶν, ἐξάγομεν καὶ ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ εὑρεθέντων πολυαρίθμων τεμαχίων πηλοῦ, ἅτινα

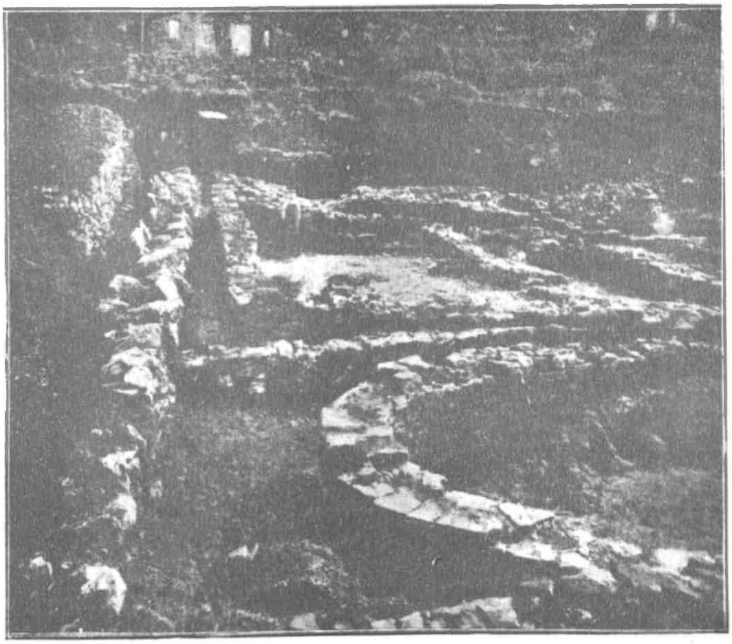

Εἰκ. 7. Οἰκία α'. Βόρειος περίβολος.

παρέμειναν ἀδιάλυτα καὶ δεικνύουν τύπους καλάμων. Διετηρήθη δὲ τὸ στρῶμα τοῦτο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐσχηματίσθη μετὰ τὴν κατερείπωσιν τῶν οἰκιῶν, ἀδιατάρακτον μέχρι τῶν ἀνασκαφῶν, διότι οὐδαμοῦ ἐφάνη ἴχνος νεωτέρας ὑπὲρ τὰς οἰκίας κατασκευῆς. Διὰ ταῦτα διεφυλάχθησαν μέχρις ἡμῶν πάντα τὰ ἀγγεῖα καὶ σκεύη, ὅσα οἱ τελευταῖοι κύριοι τῶν οἰκιῶν ἐγκατέλιπον. Ὀλίγιστα μόνον ὄστρακα διέφυγον τὴν προσοχὴν τῶν ἐργατῶν μου ἐκ τῶν ἀγγείων τῆς οἰκίας α[1]. Ἐκ τῆς γειτονικῆς δὲν συνεκροτήθησαν εἰμὴ ἐλάχιστα ἀγγεῖα, διότι τὸ μεγαλύτερον νότιον μέρος αὐτῆς εἶχε σκαφῆ κατὰ τὰς παλαιοτέρας ἐργασίας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀκολουθεῖ, ὅτι τὰ ἀγγεῖα τῆς οἰκίας α[1], α[3] καὶ τοῦ μεταξὺ χώρου α[2], ὅσα εὑρέθησαν καὶ ἐνταῦθα εἰς τὸ αὐτὸ βάθος, εἶναι λίαν σημαντικὰ διὰ τὴν χρονολογίαν τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν ὀλίγον ἢ πολὺ προγενεστέρων ἐλλειψοειδῶν. Περὶ τῶν ἀγγείων ἀνηκόντων εἰς πολλὰς τάξεις θὰ γίνῃ μετὰ τὴν περιγραφὴν τῶν κτιρίων ἐκτενέστερος λόγος. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὰ χαρακτηριστικώτερα ἐκ τῶν ἀγγείων εἶναι προϊόντα ἐγχωρίου ἢ γειτονικοῦ ἐργοστασίου ἀναπαράγοντος γνωστὰ κρητομυκηναϊκὰ ἀγγεῖα, ὧν ἔνια παρουσιάζουν γνωρίσματα τοῦ ἀνακτορικοῦ ῥυθμοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν παρετηρήθη ὄστρακον, περὶ οὗ νὰ δύναται νὰ εἴπῃ τις ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν ὑστερομυκηναϊκὴν ἐποχήν, συνάγεται, ὅτι πιθανώτατα αἱ οἰκίαι θὰ εἶναι παλαιότεραι τοῦ 1350 π. Χ. καὶ ἀσφαλῶς νεώτεραι τοῦ 1500 π. Χ. Τὰ ἐλλειψοειδῆ α[4], καθόσον ἐξηρευνήθησαν, καὶ τὸ μέγαρον Α ἐκτίσθησαν, ὡς εἴπομεν πρὸ τῶν οἰκιῶν, ἀλλὰ δὲν παρέσχον παλαιότερα ὄστρακα. Καὶ περὶ τούτων ἄρα προκειμένου ὡς καὶ τῆς προγενεστέρας τοῦ μεγάρου καλύβης δὲν δυνάμεθα νὰ μνημονεύσωμεν παλαιοτέραν τῆς παλαιομυκηναϊκῆς ἐποχήν.

Ἡ οἰκία α[1] ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς μόνου δωματίου, οὗ ἡ ἔκτασις ἐσωτερικῶς εἶναι 7.60×4.70. Κατὰ τὸ μέσον τῆς Ν πλευρᾶς διετηρήθη τοιχάριον μήκους 1.10 καὶ πάχους 0.25, ὅπερ ἐχρησίμευσε πιθανῶς εἰς διαίρεσιν τοῦ χώρου, ἂν καὶ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι πλευρᾶς οὐδὲν διετηρήθη παρομοίου τοίχου ἴχνος.. Τὸ δάπεδον εὑρέθη διὰ πλακῶν ἐστρωμένον, ἀλλ᾽ αἱ πλάκες ἦσαν πολὺ ἀραιαὶ καὶ σπανίως συνεχεῖς. Κατὰ τὴν προέκτασιν τοῦ τοιχαρίου καὶ ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ ὑπῆρχεν ἡ κεντρικὴ ἑστία ἐστρωμένη πυκνῶς διὰ πλακῶν καὶ χαρακτηριζομένη ὄχι μόνον διὰ τῆς ἀφθόνου ἐκεῖ παρατηρηθείσης μελανῆς τέφρας ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν συντριμμάτων δύο ἢ τριῶν χυτροπόδων τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος εἴδους. Ἀπωτέρω, ὅπου σημειοῦται ἐπὶ τοῦ σχεδίου ὁ μικρότερος κύκλος, ἐπὶ πλακῶν ἐπίσης καὶ ἐν μέσῳ τέφρας συνελέχθησαν τὰ τεμάχια τοῦ καλύτερον διατηρουμένου χυτρόποδος, ὅστις εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναπαρασταθῇ. Τρίτη ἑστία ἔκειτο παρὰ τὸ τοιχάριον καὶ ἀνατολικῶς αὐτοῦ. Ἡ θύρα κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ δυτικοῦ ἡμίσεος τῆς Ν πλευρᾶς ἔχει ἄνοιγμα 1 μ. καὶ εἶναι πολὺ ἁπλῆ. Διακρίνεται μόνον ἐκ τῆς λεπτύνσεως τοῦ 0.50 παχέος τοίχου εἰς 0.20 κατὰ τὴν οἰκείαν θέσιν. Οὐδεμία δὲ διετηρήθη κατασκευὴ διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν παραστάδων ἢ τῆς στρόφιγγος. Ὡς πρὸς τὴν λοιπὴν κατασκευὴν τῆς οἰκίας, ἐπειδὴ ὁ Β καὶ Α τοῖχος διετηρήθησαν κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ 1 μέτρου, δυνάμεθα νὰ ἐκφέρωμεν εἰκασίας ἱκανῶς πιθανάς. Οἱ τοῖχοι δηλ. οὗτοι κατὰ μὲν τὴν γωνίαν, ἔνθα συναντῶνται, ὑψοῦνται ἀκριβῶς κάθετοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καθ᾽ ὅσον ὅμως ἀπομακρύνονται, κλίνουσιν ἀεὶ μᾶλλον πρὸς τὰ ἐντός. Ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς εἰκόνος 7 δύναταί τις νὰ ἴδῃ τὴν παράδοξον ταύτην τοῦ Β τοίχου κλίσιν. Εἶναι ἀδύνατον

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

νὰ ἑρμηνευθῇ τὸ φαινόμενον ὡς ἀποτέλεσμα πιέσεως ἢ ὡς διάσπασις τοῦ τοίχου δι' οἱονδήποτε λόγον. Διότι ἡ κλίσις εἶναι κανονικὴ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς καὶ προχωρεῖ βαθμηδόν, καθ' ὅσον ἀφιστάμεθα ἀπὸ τῶν ἑκατέρωθεν γωνιῶν. Οὕτω ἡ κλίσις κατὰ τὸ μέσον τοῦ τοίχου εἶναι 0.13 ἐπὶ 1 μ. ὕψους, ὁμοία δὲ εἶναι περίπου καὶ ἐπὶ τοῦ Α τοίχου, ὅστις ἀτυχῶς δὲν διατηρεῖται καλῶς κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως τὴν κλίσιν ταύτην δὲν δυνάμεθα νὰ παρίδωμεν ὡς τυχαίαν. Διότι, ὡς θὰ ἴδωμεν, πάντα τὰ ἐν Θέρμῳ ἐλλειψοειδῆ, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὴν μεγίστην πλειονότητα ἐκ τῶν προϊστορικῶν κτιρίων ἐν σχέσει πρὸς τὰ ὀρθογώνια, παρουσιάζουν τοὺς τοίχους κεκλιμένους, κατακορύφους δὲ μόνος, ὅταν πρόκειται νὰ διασταυρωθῶσι μετ' ἐγκαρσίων τοίχων, εἶναι δὲ τὰ ὀρθογώνια κτίσματα, ὡς αἱ οἰκίαι α¹ καὶ α³, ὅμοια πρὸς τὰ ἐλλειψοειδῆ κατὰ τὴν λοιπὴν ὑπὲρ τοὺς λιθίνους τοίχους κατασκευήν. Οἱ τοῖχοι ἔκλινον διὰ νὰ δεχθῶσι καλῶς τὸν ξύλινον πλεκτὸν θόλον, ὅστις μὲ τὸν ἐπαλειφόμενον ἑκατέρωθεν πηλὸν ἀπέβαινεν ἱκανῶς βαρύς, διετηροῦντο δὲ κατακόρυφοι κατὰ τὰς γωνίας χάριν τῶν ἐκεῖ τοποθετουμένων καθέτων στύλων, οἵτινες ἀνέχοντες καθ' οἱονδήποτε τρόπον τὴν κορυφαίαν τῆς στέγης ἐξησφάλιζον οὕτω τὴν στερεότητα τοῦ θόλου. Ὡς πρὸς τὰς οἰκίας α¹, α³ ὑποθέτω, ὅτι ἐπὶ τῶν τεσσάρων γωνιῶν ὑψοῦντο δοκοὶ κάθετοι, ἐφ' ὧν ἐπετίθεντο σφηκίσκοι, ὥστε νὰ ἀποτελῆται τὸ εἶδος τῆς στέγης, ὅπερ ἡμεῖς ἐν Πελοποννήσῳ καλοῦμεν σκούφια (Walmdach). Ὑπὸ τὴν τοιαύτην στέγην, καὶ ἀκριβέστερον ὑπὸ τὸν τοιοῦτον σκελετὸν στέγης, ἐκαμπυλοῦτο ὁ πλεκτὸς θόλος καὶ συνδεόμενος ἐστερεοῦτο καὶ ἐκ τῶν ἄνωθεν. Διὰ τὴν τοιαύτην δὲ ὑποστήριξιν τῶν θόλων ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἐντελὴς ἀπουσία βάσεων κιόνων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῶν κτιρίων. Οὔτε ἰδιαζούσας πλάκας οὔτε ὀπὰς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἠδυνήθην νὰ παρατηρήσω.

Ἡ οἰκία α³ εἶναι μεγαλυτέρα, 9.30×5.50. Εἶναι περίεργον, ὅτι τὸ μῆκος τῆς μακρᾶς πλευρᾶς αὐτῆς ἐξωτερικῶς εἶναι ἀκριβῶς ἴσον πρὸς τὸ τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς οἰκίας α¹ ἐὰν συμπεριληφθῇ ἡ μέχρι τοῦ ἐλλειψοειδοῦς προέκτασις, 10.20 μ. δηλ. Ἀλλὰ περὶ τῆς κατασκευῆς τῆς οἰκίας α³ γνωρίζομεν ὀλιγώτερα. Ἡ θύρα θὰ ἦτο πιθανῶς κατὰ τὴν Ν ἐπίσης πλευράν. Ὁ Α τοῖχος ἔχει τὸ ἥμισυ τῶν ἄλλων πάχος, δηλ. 0.25. Καὶ ἐνταῦθα εὑρέθησαν πολλὰ τυπώματα καλαμωτῆς. Ἐκτὸς τῶν ὀστράκων τῶν ἀγγείων σημειώνω ὡς ἐξαιρετικὸν εὕρημα, ὅτι κατὰ τὴν Β πλευρὰν ἐν μέσῳ τῆς τέφρας τῆς ἑστίας συνελέχθησαν 17 τεμάχια χαυλιοδόντων κάπρου, ἅτινα εἶχον κοπῆ καὶ τρυπηθῆ καταλλήλως, ἵνα ἀποτελέσουν τὴν κατὰ ζώνας διακόσμησιν κράνους.

Ὡς πρὸς τὰ ἐλλειψοειδῆ α⁴ πιθανώτατον εἶναι, ὅτι καὶ τὰ δύο μίαν ἀπετέλουν κατοικίαν. Κατωτέρω ἐπὶ τῆς οἰκίας β θὰ ἴδωμεν καὶ ἄλλο παρόμοιον παράδειγμα. Ἕνεκα τῆς παρερχομένης ἐνταῦθα αὔλακος ποτιστικοῦ νεροῦ τῶν ἀγρῶν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἡ ἐξερεύνησις τοῦ ἐνδιαφέροντος τούτου συμπλέγματος τῶν ἐλλειψοειδῶν κατέστη ἀδύνατος μέχρι τοῦδε. Ἡ βορεία πλευρὰ διατηρεῖται σχετικῶς καλύτερον εἰς 0.60 - 0.70 ὕψος καὶ παρουσιάζει διὰ τοῦτο κλίσιν 0.10 - 0.12. Ἐντὸς τῆς ἐλλείψεως συνελέχθησαν πολυάριθμα ἀποτυπώματα ἐκ πηλοῦ παχειῶν στρογγύλων δοκῶν διασταυρουμένων μετ' ἄλλης ὁριζοντίας.

Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν ἐλλειψοειδῶν καὶ τῆς οἰκίας $α^3$ ὑψώθη βραδύτερον κτίριον, φαινόμενον τοὐλάχιστον ὀρθογώνιον, ὅπερ διαιρεῖται ἀσφαλῶς εἰς τρία μέρη. Οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι ἔχουσι πάχος μικρότερον 0.40, ἐνῷ οἱ ἐξωτερικοὶ 0.50. Πλείονα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῶσι περὶ τοῦ κτίσματος. Πόσον ἐξετείνετο πρὸς βορρᾶν τὸ τρίτον δωμάτιον εἶναι ἄγνωστον.

Νοτίως τοῦ μεγάρου Α ἔχομεν ἐλλειψοειδὲς ὅμοιον πρὸς τὰ ἄλλα κατὰ τὸ ὀξὺ ἄκρον τῆς ἐλλείψεως. Εἰς τὸ κτίσμα, ὅπερ ὑψοῦται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὡς τὸ μέγαρον Α ἐδάφους, ἀνήκουσι βεβαίως οἱ ἕξ πίθοι, ἂν καὶ ὁ διακόπτων τὸ περίγραμμα εἶναι δυσσυμβίβαστος πρὸς τὴν τοιαύτην ἐκδοχήν. Ἴσως οὗτος μόνον νὰ ἐτοποθετήθη ἐκεῖ μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ κτιρίου. Οἱ πίθοι, διατηρούμενοι νῦν εἰς μικρὸν ὕψος, περιεῖχον παρόμοιον πρὸς τὸ πέριξ χῶμα καὶ δὲν ἐχρησίμευσαν εἰς ἀποθήκευσιν ἱερᾶς τέφρας. Θὰ ἦσαν προωρισμένοι εἰς διατήρησιν στερεῶν ἢ ὑγρῶν προμηθειῶν τῶν ἐνοίκων. Ἡ διατήρησις τοῦ κτιρίου εἶναι κακή, οὔτε ἐγένετο δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ ἡ συνέχεια αὐτοῦ ἀνατολικῶς τοῦ στυλοβάτου. Ὁ Β τοῖχος ἐν τούτοις, παρὰ τὸν ὁποῖον παρέρχεται ἄλλος ἐλλειψοειδὴς ἀνήκων εἰς ἐπισκευὴν τοῦ αὐτοῦ, ἢ ἄλλο διάφορον κτίσμα, παρὰ τὸ μικρόν, 0.30, ὕψος εἰς ὃ διετηρήθη, δεικνύει σαφῶς ἐλαφρὰν πρὸς τὰ ἐντὸς κλίσιν τόσον κανονικὴν καὶ κατὰ τὰς δύο πλευράς, ὥστε νὰ εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι αὕτη ἐπεδιώχθη σκοπίμως.

Ὅπως ἐν $α^4$ μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν ἐλλειψοειδῶν ἱδρύθη ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐν μέρει τῆς οἰκίας $α^3$ ὀρθογώνιον κτίριον, οὕτω συνέβη καὶ μετὰ τὴν κατερείπωσιν τοῦ μεγάρου Α. Κατὰ τὸ ΝΑ ἄκρον αὐτοῦ ἔχομεν τὸν τοῖχον Δ 0,40 ὑψηλότερον ἐκτισμένον τοῦ παρακειμένου τοίχου τοῦ μεγάρου, ὃν ἀσφαλῶς κατὰ τὴν προέκτασιν ὑπερέβαινε. Ἀνήκει οὕτω ὁ τοῖχος Δ εἰς ὀρθογώνιον ἴσως κτίριον, ὅπερ εἶχεν ἐπικαθίσει ἐπὶ τῆς εἰσόδου τοῦ παλαιοῦ μεγάρου, ὡς καὶ ἄλλα τινὰ λείψανα τοίχων παραλειφθέντα ἐπὶ τοῦ σχεδίου δεικνύουσι. Ἡ σπουδαιότης τοῦ κτιρίου δι' ἡμᾶς ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι οἱ τοῖχοι Δ καὶ Ε εἶναι ἐκτισμένοι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀκριβῶς ἐπιπέδου, ἐφ' οὗ καὶ τὸ νοτίως ἐκτεινόμενον μέγαρον Β. Κατὰ ταῦτα τὸ τελευταῖον ἐκτίσθη μόνον μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν καὶ ἐξαφάνισιν τοῦ μεγάρου Α.

Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1913 ἐβεβαιώθη, ὅτι ὁ βόρειος τοῖχος τοῦ μεγάρου δὲν εἶναι εὐθύγραμμος ἀλλ' ἐλαφρῶς καμπύλος. Τὸ βέλος τοῦ τόξου κατὰ τὸ μέσον εἶναι 0,30, ἐφόσον εἶναι ἀκριβεῖς μετρήσεις ἐπὶ τοίχων ἐκτισμένων μὲν ἐπιμελῶς ἀλλ' ἐξ ἀπε-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

λεκήτων λίθων. Ἡ καμπυλότης λίαν ἐναργὴς εἰς αὐτόπτην[1] διέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ σχεδιάσαντος μηχανικοῦ Λυκάκη, τὸ ἐσφαλμένον δὲ τοῦτο σχέδιον μετ' ἄλλων ἀνακριβειῶν συνετέλεσε εἰς τὴν τελείαν παρανόησιν τοῦ κτιρίου.

Κατὰ τὸν παρελθόντα χειμῶνα ἐβεβαιώθη ἐν πρώτοις ὁ δεύτερος ἐγκάρσιος τοῖχος κατὰ τὸ σημεῖον γ (εἰκ. 2), οὗτινος τὸ λοιπὸν μέρος ὡς καὶ τὸ ἀντίστοιχον

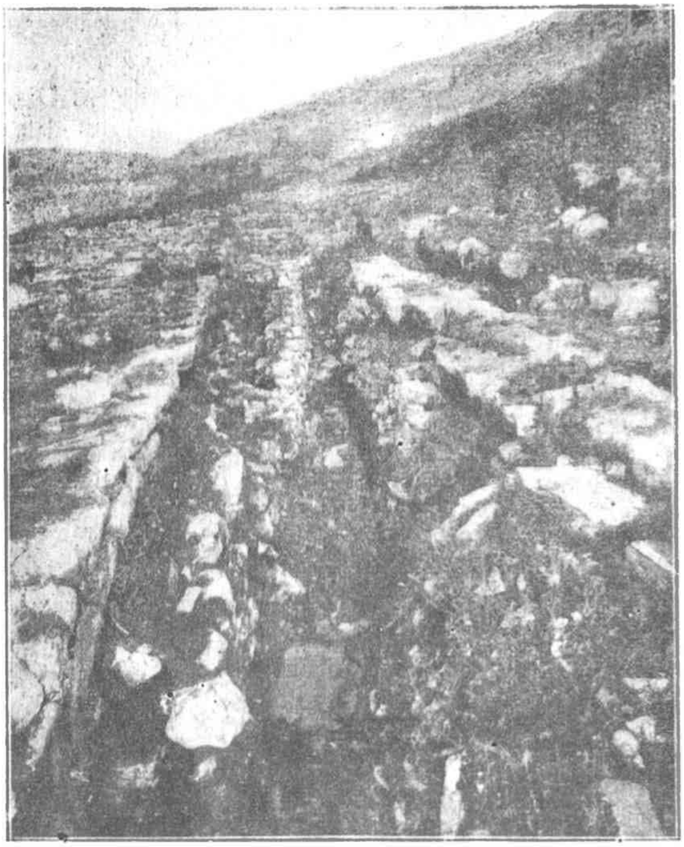

Εἰκ. 8. Ἀνατολικὸς τοῖχος μεγάρου Β.

ἀπὸ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς ἀναχωροῦν τμῆμα κατεστράφη κατὰ τὰς πρώτας ἀνασκαφὰς τοῦ ναοῦ. Μετὰ τοῦτο ἐβεβαιώθη καὶ τὸ τέλος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ μεγάρου κατὰ τὸ σημεῖον δ. Ὅτι ἐνταῦθα θὰ ἐπερατοῦτο ὁ τοῖχος, ὑπώπτευσα ἐκ δύο λεπτῶν πλακῶν (γ εἰκ. 9), αἵτινες κατὰ μοναδικὸν τρόπον ἦσαν τοποθετημέναι ἐγκαρσίως πρὸς τὸν τοῖχον καὶ κατακορύφως πρὸς τὸν ὑπ' αὐτὰς μέγαν λίθον.

[1] Ὡς εἰς τὸν Koch π. χ. (AM 1914, 254 καὶ RM, 1915, 53).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ὁ σκοπὸς ἦτο νὰ ἐπιφυλαχθῇ ἰσομέτρητος χῶρος πρὸς προσαρμογὴν τῶν ξυλίνων παραστάδων. Ἡ εἰκασία ἐβεβαιώθη, ὅταν ἀποφασίσας χάριν ἀκριβεστέρας ἐρεύνης νὰ ἀπομακρύνω κατὰ τοῦτο τὸ μέρος τὸν ὑπεράνω τοῖχον τοῦ σηκοῦ παρετήρησα συμφώνως πρὸς τὰς προσδοκίας μου, ὅτι ὁ μακρὸς ἀνατολικὸς τοῖχος συνήπτετο μετ᾽ ἄλλου ἐγκαρσίου κατὰ τὸν τρόπον τὸν παρατηρηθέντα ἐπὶ τοῦ μεγάρου Α. Μεταξὺ δηλ. τοῦ ἐγκαρσίου τοίχου καὶ τῶν ὀρθίων πλακῶν ἀπέμενε χῶρος πλάτους 0.15 χρήσιμος εἰς τὴν ὑποδοχὴν τῆς ξυλίνης παραστάδος.

Εἰκ. 9. ΝΑ γωνία μεγάρου Β.

Μετὰ τὸν καθαρισμὸν ἀπὸ τῶν χόρτων καὶ χωμάτων ἐδείχθη προσέτι, ὅτι καὶ ὁ ἀνατολικὸς τοῖχος εἶναι ἐλαφρῶς καμπύλος. Δὲν διέφυγε δὲ οὔτε τὸν Σωτηριάδην ἡ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν κλίσις τοῦ τοίχου (ΑΕ, 1900, 179), ὅστις πολλαχοῦ διατηρεῖται μέχρι ὕψους 0.90 (εἰκ. 8). Ἐπὶ τοιούτου ὕψους, μάλιστα κατὰ τὸ μεγαλύτερον δωμάτιον, ἐμέτρησα κλίσιν 0.08. Ἀλλὰ καὶ ὁ βόρειος τοῖχος παρουσιάζει ἐλαφρὰν κλίσιν καὶ ὁ δυτικός, καθόσον διατηρεῖται, μετὰ τὸν πρῶτον ἐγκάρσιον τοῖχον. Τὸν δυτικὸν τοῖχον θὰ συμπληρώσωμεν συμφώνως πρὸς τὸν ἀνατολικόν. Ὡς πρὸς τὴν εἴσοδον (εἰκ. 9), δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ἂν ἦτο ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ μεγάρου Α ἢ ἐσχηματίζετο κατὰ τὸ μέσον τῆς δυτικῆς πλευρᾶς. Τὸ ὅλον μῆκος τοῦ μεγάρου εἶναι 21.40 μ., τὰ δ᾽ ἐσωτερικὰ μήκη τῶν διαμερισμάτων: 2.20 μ., 9.13 μ., 8.15 μ. Παρὰ τὸ μῆκος 21,40 μ. τὸ πλάτος κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον εἶναι 7.30 μ., κατὰ δὲ τὸ μέσον κατά τι μεγαλύτερον.

Κατὰ ταῦτα εἶναι φανερόν, ὅτι τὸ μέγαρον Β δὲν διαφέρει οὐσιωδῶς τοῦ παλαιοτέρου μεγάρου Α, διότι, ὡς ἐκεῖνο, εἶναι ἐλλειψοειδές, μὲ κεκλιμένους καμπύλους τοίχους, διαιρούμενον εἰς τρία. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι, ἀντὶ τοῦ ἐκεῖ σφηνοειδοῦς ἄκρου τῆς ἐλλείψεως, ἐνταῦθα ἔχομεν ἐλαφρότατα καμπύλον τόξον

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

συναπτόμενον γωνιωδῶς πρὸς τοὺς μακροὺς τοίχους. Δυνάμεθα δὲ νὰ ἐννοήσωμεν τὸν λόγον τῆς τοιαύτης μεταβολῆς, ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ μεγαλύτερον πλάτος 7.30 μ. ἀπέναντι 5.50 μ. Ὁ τέκτων δηλ. τοῦ μεγάρου Β ἐπεδίωξε νὰ ἐπιτύχῃ μεγαλύτερον χῶρον μὲ τὴν αὔξησιν τοῦ πλάτους, ἀλλ' ἡ κατασκευὴ ὀγκωδεστέρου πλεκτοῦ θόλου ἐξετίθετο εἰς μεγαλύτερον ἀπὸ τοῦ βορρᾶ κίνδυνον. Ἴσως δὲ εἶχον τότε οἱ τέκτονες τὴν πεῖραν, ὅτι καὶ μικρότεροι συνεσφιγμένοι θόλοι, ὡς ἦσαν οἱ τῶν παλαιοτέρων ἐλλειψοειδῶν, δὲν ἀντέχουν εἰς τὴν βίαν τοῦ βορείου ἀνέμου. Ἀκολούθως περιωρίσθη εἰς ἐλαφρὰν καμπύλην τὸ ἰσχυρῶς τεταμένον τόξον καὶ ἡ μετρίως κυρτουμένη βορεία πλευρὰ εὕρισκεν ἄμεσον στήριγμα εἰς τὸν ἐγγὺς ἐγκάρσιον τοῖχον.

Εἰκ. 10.

Πρὶν ἐξετάσωμεν τὰ κατὰ τὴν ἐλλειπτικὴν κιονοστοιχίαν, τὴν περιθέουσαν τὸ μέγαρον, σκόπιμον εἶναι νὰ μελετήσωμεν τὴν μεταξὺ τοῦ δαπέδου τοῦ μεγάρου καὶ τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ ἐπίχωσιν. Ἐν εἰκ. 10 ἔχομεν τὴν τομὴν ε-ε 1 μ. βορειότερον τοῦ νοτιανατολικοῦ πέρατος. Τὸ ἀρχικὸν δάπεδον τοῦ μεγάρου ἐνταῦθα σημειοῦται διὰ τῆς πλακοστρώσεως, ἥτις ἐλάχιστα ὑπέρκειται τῆς κατωτάτης σειρᾶς λίθων τοῦ παραπλεύρως τοίχου. Μετὰ πάροδον χρόνου ἄγνωστον πόσου τὸ δάπεδον ὑψώθη κατὰ 0.50. Διότι ὑπὲρ τὴν πλακόστρωσιν βλέπομεν κοινὰ χώματα καὶ λίθους, ἐπ' αὐτῶν δὲ στρῶμα 0.04 - 0.05 πάχους ἐκ πυρακτωθέντος πηλοῦ, ὅπερ ἐχρησίμευσεν ἀναμφιβόλως ὡς βάσις ἑστίας. Ὑπεράνω τοῦ πυρακτωθέντος καὶ κοκκινίζοντος πηλοῦ φαίνεται τέφρα μελανὴ διαστιζομένη ὑπὸ πολυαρίθμων μικρῶν συντριμμάτων ὀσταρίων, ἰσχυρῶς καέντων, πάχους 0.20, μεθὸ ἀκολουθοῦσι κοινὰ χώματα καὶ τέλος οἱ δύο λίθοι τοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ.

Τὴν ἀνωτέρω τομὴν καὶ τὰς περὶ τῶν σχετικῶν στρωμάτων εἰδήσεις ἐπέτυχον ἐννοεῖται, ἀφοῦ διέλυσα κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τὸν ἀσήμαντον τοῖχον τοῦ σηκοῦ καὶ ἐτοποθέτησα παραπλεύρως δυτικώτερον καὶ ἐν τῇ αὐτῇ τάξει τους ἄλλως εἰς τεμάχια πολλὰ συντετριμμένους λίθους. Τὸ αὐτὸ ἀναγκαῖον ἐγχείρημα, ἵνα απομακρύνω δηλ. τὸν τοῖχον τοῦ σηκοῦ καὶ ἐρευνήσω τὰ ὑπ' αὐτὸν στρώματα, ἐνήργησα καὶ ἀλλαχοῦ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευράν. Τοῦτο δέ, διότι οὐδαμῶς ἄλλως ἠδυνάμην νὰ ἔχω ἔδαφος παρατηρήσεων, ἀφοῦ αἱ παλαιότεραι ἀνασκαφαὶ εἶχον πανταχοῦ ταράξει τὰ χώματα. Ἀπεμάκρυνα λοιπὸν τοὺς λίθους τοῦ σηκοῦ εἰς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

μῆκος 5,60 μ. ἀπέναντι τοῦ 6ου ἀπὸ βορρᾶ καὶ 8ου κίονος (εἰκ. 11) καὶ ἐνήργησα τομὰς τῶν ὑποκάτω στρωμάτων, αἵτινες ἐδείχθησαν τελείως ἐξυγιαντικαὶ ἀπὸ τῶν ἐπικρατουσῶν ὁμιχλωδῶν σκέψεων περὶ τοῦ κτιρίου.

Ἐν εἰκ. 12 ἔχομεν τομὴν κατὰ τὰ σημεῖα ζ - η. Καὶ ἐνταῦθα τὸ παλαιότατον δάπεδον ἐσχηματίζετο διὰ πλακοστρώσεως ἐλάχιστα ὑψηλοτέρας τοῦ βάθους τῶν θεμελίων τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου. Ἀλλ' ὑπὲρ τὴν πλακόστρωσιν δὲν ἔχομεν ἐδῶ τὰ κοινὰ χώματα τῆς κατὰ τὸ νοτιανατολικὸν ἄκρον τομῆς, ἀλλὰ στρῶμα γῆς πυρακτωθείσης, μετὰ τοῦτο στρῶμα τέφρας μὲ ὀστάρια, δεύτερον ὑπεράνω στρῶμα

Εἰκ. 11. Ὑπὸ τὸ ἔδαφος τοῦ σηκοῦ.

πηλοῦ καέντος καὶ τέλος παχὺ στρῶμα, 0.35, μελανῆς τέφρας καὶ χώματος, φθάνον μέχρι τοῦ ὕψους τῆς πρώτης σειρᾶς τῶν λίθων τοῦ σηκοῦ. Καὶ τὰ δύο στρώματα τέφρας, ἰδίως τὸ πρῶτον, διεκρίνοντο διὰ τὰ πολυάριθμα συντρίμματα ὀσταρίων, τὰ λευκάζοντα ἐν μέσῳ τοῦ μελανοῦ περιβάλλοντος. Ἐνίοτε ἐφαίνοντο καὶ ὀστᾶ μεγάλα, μεγαλυτέρων ζῴων ἄθραυστα καὶ ἄκαυστα. Καὶ τὰ τέσσαρα δὲ ταῦτα στρώματα παρετηρήθησαν καθ' ὅλον τὸ ἐρευνηθὲν μῆκος τῶν 5.60 μ. συνεχῆ καὶ μὲ βάσιν ὁριζοντίαν ἐκτὸς ἐλαφρῶν διακυμάνσεων. Εἶναι βέβαιον, ὅτι καὶ τὰ τέσσαρα ἀνωτέρω στρώματα ἀνήκουσιν εἰς πυρὰς ἀναφθείσας ἐντὸς τοῦ μεγάρου Β. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι τὸ κτίριον ἦτο ἀρχαιότερον καὶ ἤδη ἠρειπωμένον καὶ ὅτι καθαρισθέντος τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀπὸ τῶν χωμάτων μέχρι τοῦ παλαιοῦ δαπέδου ἀνήφθησαν μετὰ ταῦτα αἱ ἐπάλληλοι αὗται πυραὶ καὶ θυσίαι. Οὔτε πάλιν εἶναι κατ' ἐλάχιστον πιθανόν, ὅτι μετὰ τὰς πυρὰς καὶ θυσίας καὶ τὴν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

συσσώρευσιν τόσης τέφρας ἔκτισαν μέχρι τόσου βάθους τοὺς τοίχους τοῦ μεγάρου εἰς νεωτέραν ἐποχήν. Διότι δὲν θὰ συνέβαινε τότε, ὥστε τὰ στρώματα τοῦ πυρακτωθέντος πηλοῦ νὰ προχωροῦν μέχρι τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου, ὅπως κατὰ τὴν τομὴν τοῦ νοτιανατολικοῦ ἄκρου μάλιστα ἐδείχθη, ἀλλὰ θὰ ἦτο ἀνάγκη κατὰ τὴν κατόρυξιν τῶν θεμελίων νὰ ταραχθῶσιν εἰς μεγαλύτερον πλάτος τὰ ἑκατέρωθεν χώματα.

Προσέτι, εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴ χωρίσωμεν τὸ ὑπεράνω παχὺ στρῶμα τῆς τέφρας ἀπὸ τῶν ὑποκάτω τριῶν. Διότι ἐὰν προσέξωμεν εἰς τὴν τάξιν θὰ ἴδωμεν, ὅτι τὸ ἑκάστοτε στρῶμα τῆς τέφρας ἀκολουθεῖ τὸ ὑπ' αὐτὸ κείμενον στρῶμα τοῦ πυρακτωθέντος πηλοῦ, ὅστις εἶναι τὸ ἔδαφος τῆς ἑστίας. Τὸ ὑπέρτατον λοιπὸν

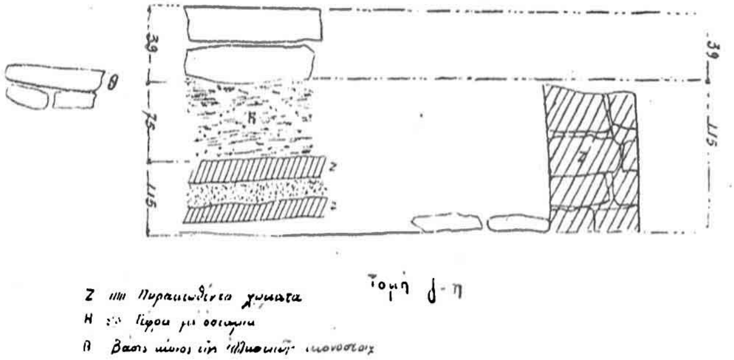

Εἰκ. 12.

στρῶμα παρήχθη τρόπον τινὰ ἐκ τοῦ ὑπ' αὐτὸ στρώματος τῆς πυρακτωθείσης γῆς, ἥτις ἀναμφισβητήτως ἀνήκει εἰς τὸ κτίριον.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι σπουδαῖον. Διότι τὸ ὑπέρτατον τοῦτο στρῶμα μελανῆς τέφρας, συνεχιζόμενον εἰς μεγάλην ἔκτασιν καὶ ἐκτὸς τοῦ μεγάρου Β ἰδίως πρὸς δυσμὰς καὶ νότον, δὲν ἀνήκει εἴς τινα βωμόν, ὡς ὑπετέθη ὑπὸ τοῦ Σωτηριάδου, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ ἡμέτερον μέγαρον. Θυσίαι θὰ ἐτελοῦντο καὶ ἐκτὸς τῶν τοίχων τοῦ μεγάρου. Διότι ἐκ τῆς καταπτώσεως τῆς ἐντὸς τοῦ κτιρίου συσσωρευθείσης τέφρας μόνον δὲν θὰ ἐξηγεῖτο ἐπαρκῶς ἡ ἐπὶ τόσην ἔκτασιν ἐξάπλωσις τῆς τέφρας. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐδάφη πυρῶν ἐκτὸς τοῦ κτιρίου δὲν ἠδυνήθην νὰ παρατηρήσω. Ἀλλ' ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπῆρχον ἐνιαχοῦ καὶ νὰ κατεστράφησαν κατὰ τὰς παλαιοτέρας ἀνασκαφάς.

Αἱ ἐκτὸς τῶν τοίχων γενόμεναι θυσίαι δὲν ἐτελοῦντο πᾶσαι καὶ ἐκτὸς τοῦ μεγάρου. Διότι δὲν εἶχε πάντοτε τοῦτο ὡς ἔσχατα ὅρια τοὺς περιγραφέντας τοίχους. Εἰς τὸ μέγαρον Β ἀνῆκε καὶ ἡ περίφημος ἐλλειπτικὴ κιονοστοιχία, ἐξ ἧς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

διετηρήθησαν 18 λίθιναι βάσεις. Ὁ Bulle, ὅστις δεόντως ἐξετίμησε (Orchomenos 47,50 κέ.) τὴν σημασίαν τῆς κιονοστοιχίας, δὲν ἀπέδωκε ταύτην εἰς τὸ «ὀρθογώνιον» κτίριον, διότι ὁ ἄξων αὐτῆς ὡς φαίνεται ἐπὶ τοῦ σχεδίου τῆς *ΑΕ* δὲν συνέπιπτε πρὸς τὸν τοῦ κτιρίου, ἀλλ' ἀπέκλινε μικρὸν βορειοδυτικῶς. Ὅμως ὀφείλει τις νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν, ὅτι εὔκολος εἶναι ἡ μετακίνησις πλακῶν πάχους 0,15 περίπου καὶ διαμέτρου μεγίστης 0.60-0.70. Ἀρκεῖ δὲ νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι μετεκινήθη μόνον ἡ βορείως τῆς βορειανατολικῆς γωνίας τοῦ μεγάρου πλὰξ διὰ νὰ μὴ προσκρούωμεν εἰς τὸ ἑξῆς εἰς τὴν ἀντιτασσομένην ἀσυμφωνίαν τῶν ἀξόνων. Ἦτο εὔκολον νὰ γίνῃ ἡ μετακίνησις αὕτη ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὅτε δὶς ὡς γνωρίζομεν ἐκτίσθη ἐνταῦθα ὁ ἀνατολικὸς στυλοβάτης [1].

Εἰς τὰς ἐνδείξεις, ὅτι ἡ κιονοστοιχία ἀνήκει εἰς τὸ μέγαρον Β προσετέθη καὶ ἄλλη κατὰ τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ νοτιανατολικοῦ πέρατος. Πρὸ τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ μεγάρου ἐφαίνετο συνεχιζομένη μέχρι σχεδὸν τῆς δεξιᾶς παραστάδος τοῦ σηκοῦ καὶ οὕτως ἰχνογραφήθη ὑπὸ τοῦ Λυκάκη. Ἀλλ' ὡς βλέπει τις ἐπὶ τοῦ σχεδίου καὶ τῆς φωτογρ. εἰκόνος 9 ἀντὶ τοῦ τοίχου ἀπεκαλύφθη παράδοξον ἐκ πετρῶν ἀπελεκήτων κτίσμα (δδ) ἱδρυμένον ἐπὶ πλακοστρώσεως (α), ἥτις ἐστρώθη ἐκτὸς τοῦ μεγάρου ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου, ἐφ' οὗ καὶ ἡ μνημονευθεῖσα ἐσωτερικὴ στρῶσις. Τὸ κατασκεύασμα ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς μεγάλης πλακὸς σχεδὸν ὀρθογωνίας, 0.70 × 0.75, πάχους 0.15, ἐπιτεθειμένης ἀμέσως ἐπὶ τῆς πλακοστρώσεως καὶ ἄλλων ἀλαξεύτων λίθων ἐκτισμένων ἐπὶ τῆς πλακὸς εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀποτελῆται εἰς σχῆμα παραλληλογράμμου χάσμα μήκους 0.40, πλάτους 0.25 καὶ βάθους 0.30. Ἐντὸς τοῦ χάσματος τούτου συνελέχθησαν ἐκ τῶν χωμάτων ὀστάρια μικροῦ ζῴου ἴσως ἐριφίου καὶ πτηνοῦ, εὑρέθησαν δὲ καὶ τεμάχια ἀγράφων ἀδήλου σχήματος ἀγγείων. Παρόμοιον κτίσμα παρετηρήθη, ἂν καὶ οὐχὶ ἐπίσης καλῶς διατηρούμενον, κατὰ τὴν πλησίον γωνίαν τοῦ μεγάρου. Καὶ τοῦτο εὑρίσκετο εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος, εἶχε τὸ αὐτὸ ἐπίμηκες σχῆμα καὶ τὰς διαστάσεις, ἀλλὰ διάφορον διεύθυνσιν. Ὑπέθεσα κατ' ἀρχάς, ὅτι ταῦτα ἦσαν βόθροι θυσιῶν γενομένων ἐξαιρετικῶς διὰ τὴν ἐγκαινίασιν τοῦ μεγάρου ἢ δι' ἄλλην ἀφορμήν. Ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς ἡ πλὰξ τοῦ ἐξωτερικοῦ κτίσματος ἐφαίνετό μοι ὁμοία πρὸς τὰς βάσεις τῆς ἐλλειπτικῆς κιονοστοιχίας. Ἔπειτα παρετήρησα, ὅτι ἐὰν συνεπλήρωνέ τις τὴν κιονοστοιχίαν καὶ ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς εἰσόδου ἀκριβῶς ἐν τῇ θέσει τῆς πλακὸς θὰ ἐτοποθέτει τὸν κίονα, ὅστις θὰ ἦτο ἀπέναντι τοῦ τοίχου. Πρὸς τούτοις ἡ ἀνωτέρα ἐπιφάνεια τῆς πλακὸς εὑρίσκεται εἰς τὸ αὐτὸ σχεδὸν ὕψος, εἰς ὃ καὶ αἱ ἄλλαι πλάκες τῆς κιονοστοιχίας. Πείθομαι ὅθεν, ὅτι ἐπὶ τοῦ ἐξω-

[1] Εἰς τὸν περὶ τῆς κιονοστοιχίας δισταγμὸν συνετέλεσε καὶ λάθος τοῦ Λυκάκη σχεδιάσαντος ὡς βορειότερον κειμένην τὴν κορυφὴν τῆς βορειοδυτικῆς γωνίας τοῦ κτιρίου. Ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου σχεδίου, ἐννοεῖται, ὅτι δὲν ἐπανελήφθη τὸ λάθος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τερικοῦ κατασκευάσματος ἵστατο εἷς ἐκ τῶν ξυλίνων στύλων τῆς Ν πλευρᾶς. Ὁ στῦλος, ὅστις ἠδύνατο νὰ ἔχῃ 0.25 πάχος καὶ 0.30-0.40 πλάτος, ὑψώνετο στερεῶς ἐπὶ τῆς πλακός, ἀλλὰ καὶ ἐξησφαλίζετο διὰ ταύτης καὶ τῶν περικαλυπτόντων λίθων ἀπὸ τῆς ἐπηρείας τῆς ὑγρασίας. Παρεμφερῆ κατασκευὴν γενομένην χάριν προφυλάξεως τῶν πατούντων ἄκρων ξυλίνων στύλων εἴδομεν εἰς τὰς ὀρθίας πλάκας τοῦ παραθέοντος τὰς οἰκίας α' καὶ α' τοίχου. Οἱ περικαλύπτοντες λίθοι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπῆρχον ἐπὶ πασῶν τῶν λοιπῶν πλακῶν τῆς κιονοστοιχίας, νὰ ἀπεμακρύνθησαν δὲ διὰ τὴν μικρότητά των κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ. Ἡ δὲ ἐμφάνισις τῶν μικρῶν λειψάνων θυσίας ἐντὸς τῆς λιθίνης θήκης τοῦ στύλου, ἂν δὲν εἶνε τυχαία, δὲν στερεῖται ἄλλοθεν ἀναλογιῶν. Ἐν τῷ νεολιθικῷ μεγάρῳ Α τοῦ Διμηνίου ὁ Τσούντας παρετήρησε λείψανα θυσιῶν ἐντὸς δύο ὀπῶν, αἵτινες ἐχρησίμευσαν εἰς ὑποδοχὴν κιόνων. (Προϊστ. Ἀκροπ. 50).

Ἐκ τῆς τοιαύτης ἑρμηνείας τῶν δύο ἐκ λίθων συγκροτημάτων ἐπιτυγχάνομεν ὄχι ὀλίγα. Πρῶτον ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας μένει, ὅτι ἡ κιονοστοιχία ἀνήκει εἰς τὸ μέγαρον Β. Ἔπειτα βεβαιοῦται, ὅτι ἡ κιονοστοιχία δὲν περιέβαλε τὸ κτίριον ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἱδρύσεως, ἀλλ' ὅτι προσετέθη κατόπιν. Διότι καὶ αἱ δύο βάσεις κατὰ τὴν νοτιανατολικὴν γωνίαν ὑψοῦνται, ὡς εἴδομεν, ἐπὶ τῆς πλακοστρώσεως, ἥτις ἀνήκει εἰς τὴν πρώτην ἐποχὴν τοῦ μεγάρου. Μανθάνομεν πρὸς τούτοις, ὅτι ἡ κιονοστοιχία ἦτο εὐθύγραμμος κατὰ τὴν νοτίαν πλευράν, ὅπως ἄλλως περιεμένομεν, καὶ τέλος ὅτι ὁ ξύλινος στῦλος δὲν ἦτο στρογγύλος.

Κατὰ τὴν προσθήκην τοῦ ἐλλειψοειδοῦς πτεροῦ δὲν γνωρίζομεν, ἂν προσετέθη καὶ ἐσωτερικὴ κιονοστοιχία, ὅπως συνέβη εἰς τὸν κατόπιν ναόν. Ἀλλὰ τὸ πιθανώτερον εἶναι, ὅτι τοιαύτη κιονοστοιχία δὲν ὑπῆρξε. Τοῦτο ἐξάγομεν πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ Σωτηριάδης δὲν ἀνεῦρε λιθίνας βάσεις ἐντὸς τοῦ μεγάρου. Ἐὰν ὑπῆρχον, θὰ ἐφυλάσσοντο ὑπ' αὐτοῦ, ὅπως παρετηρήθησαν εὐτυχῶς καὶ διεφυλάχθησαν αἱ 18 βάσεις τοῦ πτεροῦ. Ἔπειτα δὲν ὑπῆρχεν ἀπόλυτος ἀνάγκη τῆς ἐσωτερικῆς κιονοστοιχίας ἐν τῷ μεγάρῳ, ὅπου τοὺς κίονας ἠδύναντο νὰ ἀναπληρώσουν οἱ τέσσαρες ἐγκάρσιοι τοῖχοι. Ἐπὶ τοῦ κατόπιν ναοῦ, ὅπου εἷς μόνον ἀπέμεινεν ἐγκάρσιος τοῖχος, ἡ ἐσωτερικὴ κιονοστοιχία ἦτο βεβαίως ἀναγκαία.

Ὅτι ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἦτο ὄρθιον τὸ μέγαρον καὶ ἐν χρήσει ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἡ μέχρι ἑνὸς μέτρου ἀνύψωσις τοῦ ἀρχικοῦ δαπέδου καὶ ἡ ἐν τῷ μεταξὺ γενομένη προσθήκη τῆς κιονοστοιχίας, ἥτις δυνατὸν νὰ ἐπέφερε καὶ τροποποίησιν τῆς παλαιᾶς θολοειδοῦς στέγης, ἣν ὅμως δὲν δυνάμεθα ἀκριβῶς νὰ παρακολουθήσωμεν. Ἐὰν τὴν προσθήκην τῆς κιονοστοιχίας θεωρήσωμεν ὡς χρονικὸν σταθμόν, θὰ ἔχωμεν τότε παλαιοτέραν καὶ νεωτέραν περίοδον. Ἀλλ' οὐσιωδεστέρα εἶναι ἡ διάκρισις διὰ τῶν εὑρημάτων. Κατὰ ταῦτα τὸ ἀνώτατον, παχὺ 0.20-0.30, μελανὸν στρῶμα τέφρας ἀνήκει εἰς τὴν νεωτέραν περίοδον, διότι ἐν τούτῳ μόνον, ὡς φαί-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

νεται, παρετηρήθησαν τὰ διάφορα χαλκᾶ ἀναθήματα καὶ τὰ γεωμετρικὰ ἀγαλμάτια. Ἐκ τῶν περιγραφῶν βεβαίως τοῦ Σωτηριάδου δὲν ἐξάγεται τοῦτο ὡρισμένως. Ἀλλ' ἐγὼ τοὐλάχιστον ἐπείσθην ἐκ τῆς ἐρεύνης τοῦ στρώματος νοτίως τοῦ ναοῦ καὶ δυσμικῶς, ὡς καὶ τοῦ ὑπὸ τὸν τοῖχον τοῦ σηκοῦ, ὅτι βαθύτερον τοῦ μελανοῦ στρώματος δὲν παρουσιάζονται τὰ χαλκᾶ ἀναθήματα. Διὰ τούτων δὲν ἰσχυρίζομαι, ὅτι ἡ παλαιοτέρα περίοδος τοῦ μεγάρου ἀνήκει εἰς τὴν προγεωμετρικὴν ἐποχήν, διότι καὶ εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα εὑρέθησαν ἀραιαὶ σιδηραῖ αἰχμαί, ἀλλ' ὅτι μόνον τὴν νεωτέραν περίοδον διακρίνουσι τὰ χαλκᾶ ἀναθήματα τῆς ἐποχῆς. Τὴν ἀρχὴν ἄρα τοῦ μεγάρου δὲν δυνάμεθα διὰ τῶν εὑρημάτων νὰ ὁρίσωμεν εἰμὴ μόνον γενικῶς, ὅτι ἐκτίσθη δηλ. ἱκανὸν χρόνον μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ μέχρι τοῦ 1500 π. Χ. ἴσως φθάνοντος μεγάρου Α. Ἀλλὰ τὸ τέλος αὐτοῦ εὐτυχῶς δυνάμεθα μετὰ θετικότητος νὰ ταυτίσωμεν πρὸς τὴν ἐποχὴν τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἀρχαϊκοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ ναὸς ὡς γνωστὸν κατεστράφη κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Μακεδόνων τὸ 218 ἢ 206 π. Χ. καὶ μετὰ ταῦτα ἀνεκαινίσθη τοὐλάχιστον κατὰ τοὺς πλείστους θεμελίους τοίχους καί τινας λιθίνους σπονδύλους κιόνων. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀνακαίνισιν διετηρήθη πιστῶς τὸ ἀρχικὸν σχέδιον, ἐπειδὴ κατὰ τὴν καταστροφὴν δὲν διελύθησαν αἱ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους σειραὶ τῶν λίθων, οὐδὲ αἱ βάσεις τῶν κιόνων τῆς ἐσωτερικῆς κιονοστοιχίας ὑπῆρχε λόγος νὰ ἀπομακρυνθῶσι. Ἀντικατεστάθησαν μόνον διὰ στερεωτέρου ὑλικοῦ ὁ βόρειος, ἀνατολικὸς καὶ νότιος στυλοβάτης, διότι οἱ παλαιότεροι λίθοι δὲν ἐφάνησαν ἱκανοὶ νὰ βαστάσουν λιθίνους κίονας. Ἡ κάτοψις λοιπὸν τοῦ ναοῦ, ὡς σήμερον φαίνεται, εἶναι ἀσφαλῶς ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ἀρχικήν. (Σωτηριάδης, ΑΕ, 1900, 173 κέ. καὶ Kawerau, Ant. Denk. II, 5tes Heft). Ἀλλ' ἂν παραβάλωμεν ταύτην πρὸς τὴν τοῦ μεγάρου Β μετὰ τῆς κιονοστοιχίας, εὑρίσκομεν τόσας ὁμοιότητας, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ ἠγνόει ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ ναοῦ τὸ σχέδιον τοῦ μεγάρου, ὅπερ σημαίνει, ὅτι τὸ τελευταῖον ἦτο ἐν χρήσει μέχρι τῶν χρόνων τῆς ἱδρύσεως τοῦ ναοῦ.

Πράγματι τὸ μέγιστον πλάτος τῆς ἐλλειπτικῆς κιονοστοιχίας εἶναι αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πλάτος τοῦ ναοῦ. Τὸ μῆκος τοῦ παλαιοῦ μεγάρου εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ μῆκος τοῦ σηκοῦ, εἰς ὃν προσετέθη ὀπισθόδομος καὶ πρόδομος. Ὁ τελευταῖος δὲν χωρίζεται διὰ τοίχου ἕνεκα τῆς ἐσωτερικῆς κιονοστοιχίας, ἀλλ' ὑπάρχει τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τὰς διαστάσεις καὶ ἰσοῦται πρὸς τὸν ὀπισθόδομον. Ἔπειτα τὸ μετακιόνιον διάστημα ἐπὶ τοῦ ναοῦ, 2.70 ἐπὶ τῶν μακρῶν πλευρῶν καὶ 2.75 ἐπὶ τῶν στενῶν, ἔχει λόγον πρὸς τὸ μετακιόνιον τοῦ ἐλλειπτικοῦ πτεροῦ ὡς 2 : 1. Αἱ τρεῖς αὗται ὁμοιότητες ἢ ἀριθμητικαὶ σχέσεις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι τυχαῖαι. Βεβαίως εἰσήχθησαν νεώτερα στοιχεῖα εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ, ὡς τὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ὀρθῶν γωνιῶν πανταχοῦ, τὸ τοῦ ὀπισθοδόμου καὶ προδόμου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

καὶ τὸ τῆς ἐσωτερικῆς κιονοστοιχίας. Ἀλλ' ἀρκεῖ μόνον ἡ πρόδηλος σχέσις τοῦ σηκοῦ πρὸς τὸ παλαιότερον κτίσμα, ἵνα πείσῃ πάντα περὶ τῆς ἐξαρτήσεως τοῦ νέου ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ οἰκοδομήματος.

Ὁ ναὸς ἱδρύθη τὸ πρῶτον, ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἀρχῆς ἐστεγάσθη διὰ κεράμων, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 7ου π. Χ. αἰῶνος, ἂς εἴπωμεν κατὰ τὰ 620. Τὴν χρονολογίαν ταύτην εὑρίσκομεν ἐκ τῶν ἀρχαϊκῶν κεφαλῶν τῶν ἀκροκεράμων (ΑΕ, 1900, πιν. 10, 1, σελ. 191, εἰκ. 4), αἵτινες πρέπει νὰ ἀποδοθῶσι εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην κεράμωσιν [1] τοῦ ναοῦ, ὡς αὕτη συνεκροτήθη ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Θέρμου (Arch. Anz. 1913, 98). Μέχρι λοιπὸν τοῦ μέσου τοῦ 7ου αἰῶνος τὸ μέγαρον Β μετὰ τῆς κιονοστοιχίας ὑψοῦτο ὄρθιον ἐν τῷ τόπῳ.

Ὑπολείπεται ὡς πρὸς τοῦτο νὰ ἐξετάσωμεν δι' ὀλίγων τὸ ζήτημα τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ. Τὰ στρώματα τῆς τέφρας μὲ τὰ καέντα ὀστάρια, τὰ ὁποῖα παρετηρήσαμεν καὶ κατὰ τὴν παλαιοτέραν καὶ τὴν νεωτέραν περίοδον, σημαίνουν βεβαίως θυσίας, καθ' ἃς τὰ ὀστᾶ ἐγκατελείφθησαν εἰς τὸ πῦρ ἐπίτηδες. Οὕτω ταῦτα συνετρίβησαν εἰς μικρότατα τεμάχια. Ἀλλ' αἱ θυσίαι δὲν ἀποδεικνύουν μόναι, ὅτι τὸ κτίσμα ἐχρησίμευε ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν λατρείαν καὶ ἦτο ναός. Ὅμοια στρώματα παρετήρησα πολλαχοῦ ἐν Θέρμῳ καὶ εἰς μεγαλύτερον ἔτι βάθος, ὅπως δυτικῶς τοῦ μεγάρου Α, παρὰ τὸ ἐλλειψοειδὲς τὸ κατὰ τὴν βορειανατολικὴν γωνίαν τοῦ Μουσείου, τὸ καλυφθὲν ὑπὸ τοῦ ὑποστέγου τῶν ἐπιγραφῶν, καὶ νοτίως τοῦ ναοῦ. Ἦτο κάλλιστα δυνατὸν νὰ ἐγίνοντο εἰς ἐξαιρετικὰς ἢ κανονικὰς περιστάσεις τοιαῦται θυσίαι καὶ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν. Οὔτε ἐκ τῶν τεσσάρων πίθων, θ, ι, κ, λ, εὑρεθέντων ἐντὸς τοῦ κτιρίου ἢ τῆς κιονοστοιχίας εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ τι ἐνδεικτικώτερον. Οἱ πίθοι ἐχρησίμευον καὶ διὰ τὰς οἰκιακὰς ἀνάγκας, ὡς ἀναμφιβόλως οἱ ἐντὸς τοῦ παρὰ τὸν δυτικὸν στυλοβάτην ἐλλειψοειδοῦς, καὶ εἰς διατήρησιν τέφρας θυσιῶν, ὡς ὁ ὑπὸ τὸ ὑπόστεγον εὑρεθείς. Ὁμοίως ἦτο πλήρης τέφρας ὁ ἐντὸς τοῦ μεγάρου πίθος (θ), ὡς μὲ ἐβεβαίωσεν ὁ ἐπισταμένως παρακολουθήσας τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Σωτηριάδου ἐπιμελητὴς τῶν Ἀρχαιοτήτων κ. Δ. Λουκόπουλος. Ἀλλ' ἐκ τοῦ σχεδίου τοῦ κτιρίου κρίνοντες δυνάμεθα μετὰ μεγάλης πιθανότητος νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι τοῦτο ἐχρησίμευσε ὡς κατοικία. Διότι τὸ σχέδιον αὐτοῦ εἶναι ὁμοιότατον ὡς εἴδομεν πρὸς τὸ τοῦ μεγάρου Α, ὅπερ ἀναμφιβόλως ἦτο κατοικία. Μάλιστα ἡ μεγαλυτέρα εὐρυχωρία τοῦ μεγάρου Β εἶναι εἷς ἔτι περισσότερον λόγος. Ὅπως δὲ τὸ μέγαρον Α ἦτο τὸ καλύτερον οἴκημα, ἂς εἴπωμεν τὸ οἴκημα τοῦ βασιλέως, μεταξὺ τῶν συγχρόνων

[1] Ταύτην ὁ Koch ἀποδίδει (AM, 1914, 254 καὶ RM, 1915, 611), εἰς τὸ μέγαρον Β, ἀλλὰ παραβλέπει τὴν δυσκολίαν, ὅτι ὁ γωνιαῖος μὲ δύο προσόψεις ὀρθογωνίως τεμνομένας λεοντοκέφαλος κέραμος δὲν προσαρμόζεται εἰς τὴν στέγην μὲ τὸ ἐλλειπτικὸν πτερόν, ὅπερ, ὡς ἡμεῖς ἀνωτέρω ἐπείσθημεν, ἀνήκει εἰς τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ μεγάρου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τῆς παλαιοτέρας ἐποχῆς, οὕτω καὶ τὸ μέγαρον Β θὰ ἦτο τὸ ἀνάκτορον κατὰ τὴν γεωμετρικὴν ἐποχήν. Σύγχρονα πρὸς τοῦτο μικρότερα οἰκήματα εἴδομεν, ὅτι ὑπῆρχον καὶ ἄλλα. Κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον ἡ ἐν τῷ μεγάρῳ λατρεία ἀπέβη συχνοτέρα. Πιθανῶς τότε, ὅπως ὑποδεικνύουν τὰ χαλκᾶ μικρὰ ἀναθήματα, ἡ ἐν τῷ μεγάρῳ ἔκπαλαι λατρευομένη ὑπὸ τοῦ βασιλέως θεότης, ἐτιμᾶτο καὶ ὑπὸ τῆς κοινότητος ἢ πλειόνων οἰκογενειῶν. Ἀλλ᾽ ὁ βασιλεὺς ἠδύνατο νὰ παραμένῃ. Γνω-

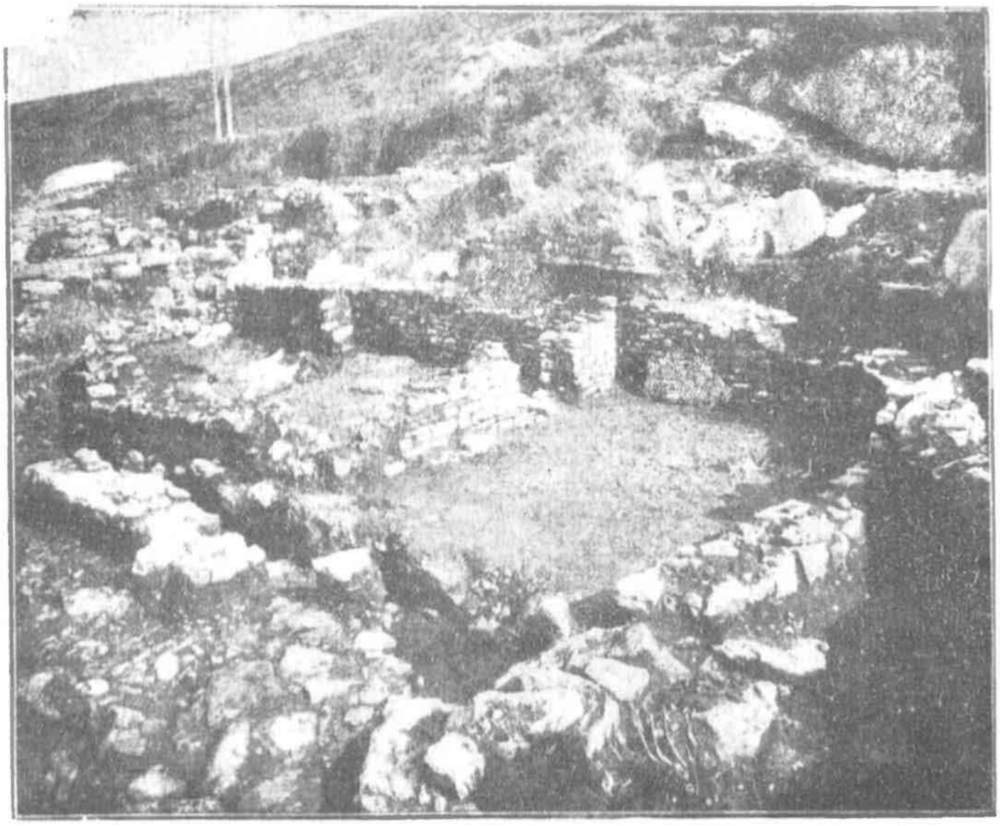

Εἰκ. 13. Ἡ οἰκία β.

ρίζομεν καλῶς, ὅτι οἱ δεσμοὶ τῶν βασιλέων πρὸς τὰς ὑπ᾽ αὐτῶν ἔκπαλαι λατρευομένας θεότητας ἦσαν λίαν ἰσχυροὶ καὶ ἀνθίσταντο ἐπιμόνως κατὰ τῶν ἐκ τῆς κοινότητος πιέσεων, χαλαρούμενοι μόνον βαθμιαίως. Διὰ τοῦτο τὴν μεταβολὴν τῶν ἀνακτόρων εἰς ναοὺς πρέπει νὰ πιστεύωμεν ὡς βραδέως γενομένην καὶ ὄχι ἀποτόμως. Βεβαίως δὲ αὕτη εἶχε συντελεσθῆ ἐν Θέρμῳ, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος, ὅτε ὁ βασιλεὺς δὲν θὰ ἠδύνατο πλέον νὰ συνοικῇ εὐμαρῶς μετὰ τοῦ παλαιοῦ ὁμοστέγου θεοῦ ἐντὸς τοῦ λίαν στενοῦ σηκοῦ.

Νοτιανατολικῶς τοῦ ναοῦ ὑπὸ πλακόστρωσιν ἀνήκουσαν πιθανώτατα εἰς τὸν βωμὸν τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων ἀπεκαλύφθη ἡ οἰκία β. Ταύτης ἰδὲ σχέδιον καὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἄποψιν ἐν εἰκ. 13 καὶ 14. Ὑπὸ τὴν πλακόστρωσιν ὑπῆρχε στρῶμα μελανῆς τέφρας, 0,20 πάχ., συνέχεια τοῦ ἀνωτάτου γεωμετρικοῦ στρώματος τοῦ μεγάρου Β, ἐκτεινόμενον ὑπὲρ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς οἰκίας β. Ἀμέσως ὑπ' αὐτὸ κατὰ τὸ νοτιώτερον διαμέρισμα διεκρίθησαν λείψανα τοιχαρίων μετὰ πλακοστρώσεως. Τὰ τοιχάρια ἀνῆκον εἰς οἴκημα σύγχρονον, διὰ τὴν ὑπὸ τὸ μελανὸν στρῶμα θέσιν των, πρὸς τὸ μέγαρον Β, ἀλλὰ σχεδιασθέντα διελύθησαν χάριν τῆς ἐρεύνης τῶν βαθυτέρων στρωμάτων. Τὸ δάπεδον τῆς οἰκίας χαρακτηριζόμενον δι' ἀραιοτάτων πλακῶν καὶ τῶν λειψάνων τῶν ἑστιῶν εὑρέθη 0.80 - 0.90 ὑπὸ τὸ μελανὸν στρῶμα. Ὅπως

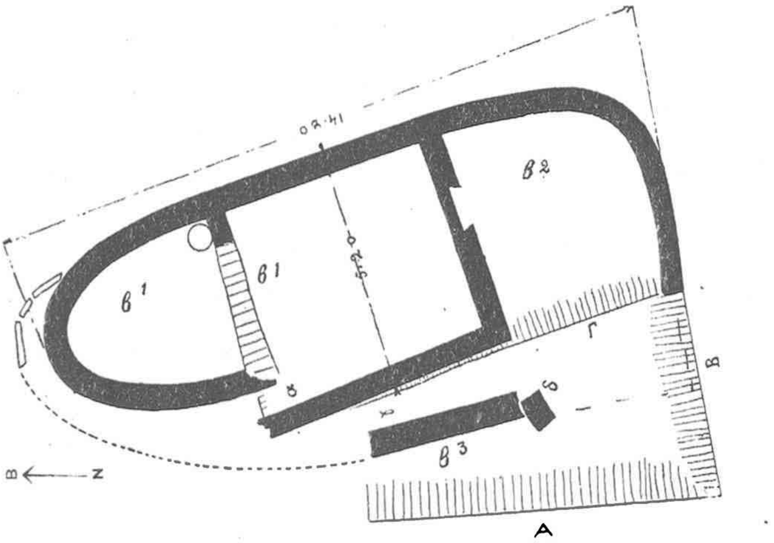

Εἰκ. 14. Ἡ οἰκία β.

ἐν ταῖς οἰκίαις α¹ καὶ α³ καὶ ἐνταῦθα εὑρέθη πλῆθος ὀστράκων ἰδίως ἐκ μεγάλων πιθοειδῶν ἀγγείων καλυφθέντων ἀπὸ τῆς κατερειπώσεως τῆς οἰκίας διὰ στρώματος, παχέος 0.30 - 0.40, κοκκινοχώματος ἀγνοῦ, προερχομένου ἐκ τοῦ διαλυθέντος πηλοῦ τῶν τοιχωμάτων καὶ τῆς στέγης. Τεμάχια μὲ τύπους καλάμων ἢ λεπτῶν κλάδων εὑρέθησαν ἐπίσης ἐνταῦθα. Ὁ ἀνατολικὸς τοῖχος διατηρεῖται ἐν β¹ εἰς ὕψος 0.80 - 0.90, ἐν β² εἰς 0.80 - 0.60. Οἱ ὀρθογωνίως τεμνόμενοι σῴζουν ὕψος 0.80 - 060. Οἱ καμπύλοι τοῖχοι παρουσιάζουν παντοῦ κλίσιν, ὅπως κατὰ τὸ ἁψιδωτὸν βόρειον ἄκρον ὁ ἀνατολικὸς τοῖχος: 0.15 καὶ ὁ ἐν β² ἐπὶ μικροτέρου ὕψους 0.06. Ὁ ἀνατολικὸς τοῖχος τοῦ ὀρθογωνίου δωματίου (β¹) ἕνεκα τῶν ἑκατέρωθεν ἐγκαρσίων τοίχων εἶναι κατακόρυφος.

Λίαν δυσχερὴς εἶναι ἡ κατανόησις τοῦ σχεδίου τῆς οἰκίας. Ἡ κανονικὴ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἔλλειψις, τὴν ὁποίαν περιεμένομεν, διασπᾶται εἰς δύο τόπους, κατὰ τὸ σημεῖον **α**, ὅπου ὁ εὐθύγραμμος τοῖχος πλησιάζει τὸν ἐκ βορρᾶ κατερχόμενον καμπύλον κατὰ 0.45 ἀλλὰ δὲν συνενοῦται μετ᾽ αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος, ὅπου ὁ καμπύλος τοῖχος εὐθυνόμενος τρέπεται πρὸς δυσμάς. Τὸ κατὰ τὸ σημεῖον **α** ἄνοιγμα διὰ τὴν στενότητά του δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐχρησίμευεν ὡς εἴσοδος, οὔτε τὸ κατὰ τὸ σημεῖον **γ**. Διότι ὁ παρατεινόμενος δυτικὸς τοῖχος, ἐκτισμένος ὡς καὶ οἱ λοιποὶ τῆς οἰκίας εἰς τὸ αὐτὸ βάθος καὶ συνανήκων, προεκτεινόμενος, ἐπειδὴ δὲν διατηρεῖ τὸ πέρας αὐτοῦ, θὰ ἐσμίκρυνε μᾶλλον τὸ καὶ ἤδη στενὸν ἄνοιγμα (τῶν 0.70). Ἡ καλῶς διατηρουμένη θύρα εἶναι βεβαίως ἐσωτερικὴ καὶ χρησιμεύει διὰ τὴν συγκοινωνίαν τοῦ χώρου β² πρὸς τοὺς λοιποὺς δύο (β¹). Ἡ εἴσοδος λοιπὸν ἡ ἐξωτερικὴ πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὸ νότιον ἢ νοτιοδυτικὸν μέρος, ὅπου ὅμως οἱ τοῖχοι μᾶς ἀφήνουν εἰς ἀπορίαν.

Παρὰ ταῦτα νομίζω, ὅτι τὸ κατὰ τὸ σημεῖον **δ** μικρὸν λείψανον καμπύλου τοίχου παρέχει τὴν κλεῖδα τοῦ μυστηρίου. Ὁ τοῖχος δὲν ἐξετείνετο πρὸς ἀνατολάς, διότι ἀκριβῶς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς γωνίας τοῦ ὀρθογωνίου δωματίου εὑρέθησαν ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἴχνη ἑστίας καὶ λείψανα χυτρόποδος. Δυτικῶς ἐξετείνετο βεβαίως, ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπερβῇ τὸν ἀναλημματικὸν τοῖχον Α περιορίζοντα ἐκ δυσμῶν τὸν χῶρον, οὔτε τὸ πρὸς νότον ὅριον (Β). Ἐπειδὴ δύσκολον εἶναι νὰ ἠνοίγετο ἡ θύρα ἐπὶ τοῦ καμπυλουμένου τοίχου, πιθανὸν εἶναι, ὅτι αὕτη θὰ ἦτο ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς. Πρὸς τὸν καμπύλον τοῖχον δ συνάπτεται εὐθύγραμμος ὄπισθεν, ὅστις συγκλίνει πρὸς τὸν δυτικὸν τοῖχον τοῦ δωματίου β¹. Ἐπίσης συγκλίνει τὸ ἀνάλημμα Α πρὸς τὸ Γ. Τὸ τελευταῖον ἀνέχει ὀλίγα ὄπισθεν χώματα, ἐπειδὴ τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἐλλειψοειδοῦς οἰκίας εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου. Διὰ τοῦ Α ἐπεκτείνεται πρὸς δυσμὰς ὁ χῶρος, ὃν διέθετεν ὁ κύριος τῆς οἰκίας. Ὁ χῶρος οὗτος εἶναι πλατύτερος κατὰ τὸ νότιον μέρος καὶ στενὸς κατὰ τὸ βόρειον, πιθανῶς ἕνεκα γειτονικῶν οἰκημάτων ἢ ξένης ἰδιοκτησίας. Ὁπωσδήποτε ὁ διαθέσιμος χῶρος ἦτο τριγωνικὸς καὶ συμφώνως πρὸς τοῦτο βλέπομεν συμμορφούμενον τὸ σχέδιον τῆς οἰκίας. Τὴν κορυφὴν τοῦ τριγώνου καταλαμβάνει τὸ στενὸν φύσει ἀψιδωτὸν δωμάτιον, τὸ μέσον τὸ ἐκτεινόμενον κατὰ τὸ δυνατὸν κεντρικὸν διαμέρισμα, καὶ τὴν πλατυτέραν βάσιν ἐλλειψοειδὲς ἄλλο ἐμβάλλον καθέτως καὶ συγχωνευόμενον μετὰ τοῦ πρώτου. Τὸ τελευταῖον ἔχει ἀκανόνιστον σχῆμα καὶ ὄχι ὡραῖον, ἐπειδὴ τὸ νότιον ἀνάλημμα περιώριζε τὴν ὁμαλὴν ἀνάπτυξιν. Ἀλλ᾽ ἔγινε ὁμολογουμένως μὲ μεγάλην ἐπιτηδειότητα ἡ χρησιμοποίησις τοῦ χώρου. Ἔνδειξιν, ὅτι ἐν Θέρμῳ συνηθίζετο ἡ ἕνωσις δύο ἐλλειψοειδῶν, εἴδομεν ἐν τῷ χώρῳ α¹.

Ὅσον δεξιὰ καὶ ἂν εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ σχεδίου τῆς οἰκίας ἐπὶ τοῦ δεδομένου χώρου, ὅμως ἀπετελοῦντο χάσματα, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ ἀποβῶσιν ἐπι-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

κίνδυνα εἰς τὴν ὅλην κατασκευήν, ἐὰν δὲν ἐθεραπεύοντο. Ἐννοῶ τὰ ἀνοίγματα **α** καὶ ***γ***. Εἰς τὴν ἀπορίαν ἡμῶν περὶ τούτων ἀπαντῶσι τρεῖς πλάκες καθέτως ἐμπεπηγμέναι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἐκφυόμεναι τρόπον τινὰ ἀπὸ τοῦ ΒΑ ἄκρου τῆς ἐλλείψεως. Τοιαύτας πλάκας εἴδομεν καὶ ἀνωτέρω ἐπὶ τοῦ πρὸς Β τοίχου τῶν οἰκημάτων α[1] καὶ α[1] καὶ ἡρμηνεύσαμεν ὡς περικαλύμματα ξυλίνων στύλων. Ἀναμφιβόλως καὶ ἐνταῦθα αἱ ὄρθιαι πλάκες θὰ προεφύλασσον εἴτε κατὰ τῆς ἐξολισθήσεως εἴτε κατὰ τῆς ὑγρασίας ξυλίνους στύλους ἀποτελοῦντας μετὰ κλάδων καὶ πηλοῦ προπέτασμα χρήσιμον. Καὶ τὸ ὅλον κτίριον ἐξησφαλίζετο ἔτι μᾶλλον καὶ τὰ ἀνοίγματα ἐκεῖνα ἐφράσσοντο. Ζήτημα εἶναι μόνον, ἂν ὁ ξύλινος πλοχμὸς διηυθύνετο, ὡς διὰ στιγμῶν συνεπλήρωσα, ἢ βαίνων ἐπὶ τοῦ ἀναλήμματος Α περιέβαλλε καὶ τοὺς τοίχους.

Οὕτως ἡ οἰκία β παρέχει δεῖγμα νέας ἐπιτυχοῦς ἀναπτύξεως τοῦ ἐλλειψοειδοῦς σχεδίου. Ὁλόκληρος ὁ χῶρος κατελήφθη καταλλήλως καὶ ἐχρησιμοποιήθη. Ἡ στενὴ λωρὶς δυτικῶς τοῦ κεντρικοῦ δωματίου ἐχρησίμευε διὰ μαγειρικὰς ἢ ἄλλας ἀνάγκας. Διὰ τῶν ἀνοιγμάτων α καὶ γ διατηρουμένων κατὰ τὸ κατώτατον μέρος θὰ ἐξέρρεον τὰ ἄχρηστα ὕδατα. Διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου παρὰ τὸ δ καὶ τὸν ἐκ βορρᾶ πλοχμὸν προεφυλάσσετο τὸ κτίριον κατὰ τὴν κινδυνωδεστέραν πλευρὰν καὶ ἐστερεοῦτο μᾶλλον ὡς διὰ κιονοστοιχίας ἡ στέγη. Πῶς αὕτη θὰ ἐμορφοῦτο ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν. Ἡ κλίσις ἐπὶ τῶν καμπύλων τοίχων καὶ ἡ ἀπουσία ταύτης ἐπὶ τῶν ἐγκαρσίων καὶ τῶν περιλαμβανομένων μεταξὺ αὐτῶν εἶναι φανερωτάτη ἕνεκα τῆς ὁπωσδήποτε καλῆς διατηρήσεως τοῦ ἀνατολικοῦ περιγράμματος. Ἐπὶ τῶν κεκλιμένων τοίχων βεβαίως ἡ στέγη ἦτο θολωτή, ἐπὶ δὲ τῶν κατακορύφων σαγματοειδής, ἀλλ᾽ ὑπὸ ταύτην ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ διεκόπτετο ὁ θολοειδὴς πλοχμός.

Ἡ οἰκία β ἀνήκει καὶ διὰ τὸ σχετικὸν βάθος καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἀγγεῖα εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τοῦ μεγάρου Α καὶ τῶν συγχρόνων. Ἀλλὰ τὸ παλαιότερον κτίσμα ἐν τῷ χώρῳ δὲν εἶναι. Ὑπὸ τὸν δυτικὸν τοῖχον τοῦ ἀψιδωτοῦ ἄκρου φαίνεται παλαιότερος εὐθύγραμμος ἀνῆκον εἰς οἴκημα, οὗ εὑρέθη καὶ κυκλικὸς ἰπνός. Δυτικῶς εἰς βάθος μεγαλύτερον ἐφάνησαν ἴχνη ξυλοπλέκτου καλύβης, ἥτις ἐστερεῖτο τοίχων καὶ ἦτο ὁμοία ἴσως πρὸς τὴν ὑπὸ τὸ μέγαρον Α βεβαιωθεῖσαν.

Περισσότερον δὲν θὰ ἐκταθῶμεν εἰς περιγραφὰς κτιρίων καὶ στρωμάτων ἐκ φόβου μὴ ὑπερβῶμεν τὰ ὅρια τῆς παρούσης πραγματείας. Διὰ τοῦτο μεταβαίνομεν εἰς τὴν λεπτομερεστέραν ἐξέτασιν τῶν μικρῶν εὑρημάτων, ἀγγείων καὶ χαλκῶν. Διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῶν σπουδαιοτέρων ἐξ αὐτῶν θὰ κατανοηθῶσι πρῶτον τὰ περὶ τῶν κτιρίων χρονολογικὰ ζητήματα, ἔπειτα θὰ γνωσθῶσιν ἐν μέρει τὰ καθ᾽ ἑαυτὰ ἀξιόλογα ἀγγεῖα τοῦ Θέρμου.

Κυρίως ἡ διάκρισις τῶν δύο ἐποχῶν κατωρθώθη, ὡς εἴπομεν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

διὰ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι ἐντὸς μὲν τοῦ ἀνωτέρου στρώματος εὑρέθησαν γεωμετρικὰ χαλκᾶ καὶ σιδηρᾶ πράγματα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἰχμαὶ δοράτων, εἰς τὰ βαθύτερα δὲ στρώματα οὐδὲν τοιοῦτον ἐσημειώθη. Οὕτως ἀπεδόθησαν τὸ μέγαρον Β καὶ τὰ σύγχρονα εἰς τὴν γεωμετρικὴν ἐποχήν, τὰ δὲ λοιπὰ καὶ βαθύτερον κείμενα εἰς τὴν παλαιοτέραν φθάνουσαν μέχρι τῶν παλαιομυκηναϊκῶν χρόνων. Τὰ ἀγγεῖα ἐπικουροῦσι μόνον εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῆς γνώμης ταύτης. Διότι ἐκτὸς ὀλιγίστων παραδειγμάτων δὲν συνελέχθησαν ὄστρακα ἐκ τοῦ γεωμετρικοῦ στρώματος, τὰ ὁποῖα νὰ ἰδιάζουν εἰς τοῦτο μόνον τὸ στρῶμα, νὰ εἶναι δὲ ὁμολογουμένως νεώτερα τῶν ἀπαντώντων εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα. Τοὐναντίον ὄχι μόνον τὰ μονόχρωμα ἀλλὰ καὶ μία τάξις γραπτῶν ἀγγείων εἶναι κοινὴ καὶ εἰς τὰς δύο ἐποχάς. Ὡς ἐπικουρικὴ λοιπὸν μόνον ἔνδειξις εἶναι ἡ παρεχομένη ὑπὸ δύο τάξεων γραπτῶν ἀγγείων, αἵτινες εὑρέθησαν μόνον ἐντὸς τῶν οἰκιῶν α', α³ καὶ β. Θὰ ἦτο δὲ ἡ ἐκ τούτων ἔνδειξις ἰσχυροτάτη καὶ καθ' ἑαυτὴν ἱκανὴ νὰ διακρίνῃ τὰς δύο ἐποχάς, ἂν εἴχομεν ἐπίσης πολυάριθμα ἀγγεῖα ἐκ τοῦ μεγάρου Β, ὅπερ δὲν κατωρθώθη. Ἀλλὰ καὶ οὕτω οὐδεμία ἀμφιβολία εἶναι ἐπιτετραμμένη ὡς πρὸς τὴν διάκρισιν τῶν χρονικῶν περιόδων.

Τὰ ἀγγεῖα εἶναι ἄγραφα μονόχρωμα καὶ γραπτά. Τὰ μονόχρωμα διαιροῦνται, α') εἰς τὰ μετὰ πηλοῦ πρασινοφαίου, β') εἰς τὰ μετὰ πηλοῦ κοκκινωποῦ τραχέος καὶ γ') εἰς τὰ μετὰ πηλοῦ λεπτοῦ λευκοῦ ἢ κοκκινωποῦ. Τρεῖς κατηγορίαι ἐπίσης διακρίνονται μεταξὺ τῶν γραπτῶν, α') ἡ τῶν γεωμετρικῶν, β') ἡ τῶν ἀμαυροχρώμων καὶ γ') ἡ τῶν κρητομυκηναϊκῶν ἀγγείων.

Μονόχρωμα α'. Ἐντύπωσιν προξενοῦσι πρὸ πάντων μεταξὺ τῶν ὀστράκων τοῦ Θέρμου, ὡς ἰδιάζοντα, πολυάριθμα συντρίμματα ἐκ πηλοῦ πρασινοφαίου με διαφόρους ἑκάστοτε ἀποκλίσεις εἰς τὸ κυανοῦν ἢ σκοτεινόν, ὄχι πολὺ λεπτά, ἐξ ὧν ἀπετελέσθησαν ἀγγεῖα μεγάλα συνήθους οἰκιακῆς χρήσεως. Ἐπίχρισμα ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ ἀλλὰ λεπτοτέρου λευκοπρασίνου ἦτο σύνηθες, ἀλλὰ συχνότατα ἀπετρίβη. Τροχοῦ ἴχνη δὲν φαίνονται ἀλλὰ βεβαίως τῶν λιθίνων ἢ πηλίνων ἐργαλείων, δι' ὧν ἐλειαίνετο ἡ ἐπιφάνεια. Ἐκ τῶν διαφόρων μεγεθῶν καὶ τῆς ποικιλίας τῶν συγκολληθέντων ἀγγείων ἐξάγεται, ὅτι ταῦτα εἶναι κατασκευῆς ἐγχωρίας. Τοιοῦτος ἄλλως πηλὸς ὄχι μόνον ὑπάρχει πέριξ τοῦ Θέρμου, ἀλλὰ καὶ εὑρέθη παρεσκευασμένος παρὰ τὴν βάσιν πίθου κατὰ τὴν νοτιοδυτικὴν γωνίαν τοῦ ναοῦ.

Συνήθεις εἶναι μεταξὺ τῶν πρασινοφαίων οἱ μὲ τέσσαρας λαβὰς κρατῆρες (εἰκ. 15 καὶ εἰκ. 16 α-β). Τὸ μέγεθος εἶναι ἐπιβλητικὸν καὶ ποικίλλει. Ὕψος τοῦ τῆς εἰκ. 15 0.58, τοῦ α 0.55, τοῦ β 0.48. Ὁ πρῶτος ὅστις εἶναι ὁ μέγιστος πάντων προέρχεται μεθ' ἑνὸς ἄλλου μικροτέρου ἐκ τοῦ χώρου α⁴, οἱ λοιποὶ δύο μετ' ἄλλων τριῶν ἐκ τοῦ χώρου β². Ἀλλὰ καὶ ἐξ ὅλων τῶν χώρων καὶ ἐξ α' καὶ τοῦ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

μεγάρου Α προέρχονται χαρακτηριστικαὶ λαβαί. Ἐκ τούτων ἀρχαιότεραι εἶναι βεβαίως αἱ μεθ' ὁριζοντίας ἢ ἐλαφρῶς καμπτομένης ἄνω πλευρᾶς λαβαὶ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς τοῦ κρατῆρος, εἰκ. *16*. β, τὰς παρουσιαζούσας ἐξεζητημένον σχηματισμόν. Ἀλλ' ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε παρατηρήσεων φαίνεται, ὅτι αἱ ἀρχαιότεραι καὶ νεώτεραι μορφαὶ παρουσιάζονται συγχρόνως. Ὁμοίαν περίπου λαβὴν ἀπεικονίζει ὁ Τσούντας ἐκ Σέσκλου (Προϊστ. Ἀκρ. σ. 279 εἰκ. 214). Ἄλλως καθόσον γνωρίζω, τὸ πρῶτον παρουσιάζονται τοιοῦτοι κρατῆρες. Εὐφρόσυνος εἶναι ἡ θέα τῶν ἑπτὰ συγκροτηθέντων πάλιν κρατήρων ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Θέρμου. Ἡ χωρητικότης των εἶναι μεγάλη διὰ τὴν μεγίστην δυνατὴν ἔκτασιν τῆς κοιλίας καὶ ἡ χρῆσις εὔκολος διὰ τὸ μέγα στόμιον. Τονίζεται δὲ καὶ ἡ ἐντύπωσις τῆς εὐσταθείας τῶν μεγάλων ἀγγείων διὰ τῶν εἰς πάσας τὰς διευθύνσεις μετὰ δυνάμεως ἐντεινομένων λαβῶν καὶ ἡ χάρις δὲν εἶναι μικρὰ διὰ

Εἰκ. 15. Κρατὴρ μετὰ τεσσάρων λαβῶν.

Εἰκ. 16. Κρατῆρες μετὰ τεσσάρων λαβῶν.

τὴν συμμετρίαν τῶν μερῶν καὶ τοῦ ὅλου καὶ τὴν κομψὴν βάσιν. Βεβαίως αἱ ἐντυπώσεις τῶν ἀρχαίων δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι ὅμοιαι πρὸς τὰς ἡμετέρας, ἀλλὰ θὰ ἦσαν ἰσχυρότεραι καὶ πληρέστεραι, ὅταν οἱ συμπόται ἠτένιζον τὰ μεγάλα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἀγγεῖα κατόπιν ἀγγέλματος οἷον τὸ τῶν κατόπιν χρόνων, *κρατῆρας ἱστάναι.*

Ἀξία τῶν κρατήρων εἶναι ἡ μεγάλη κύλιξ, εἰκ. 17, τὸ ὡραιότατον πάντως ἀγγεῖον τοῦ εἴδους τῶν πρασινοφαίων. Τὰ ὄστρακα συνελέχθησαν ἐν β². Ὕψ. 0.25, διάμετρος μεγίστη κοιλίας 0,30. Εἶναι ἄρα τόσον χωρητικὴ ἡ κύλιξ, ὥστε νὰ ἐπαρκῇ εἰς παντὸς αἰτωλικοῦ ἄνακτος τὴν δίψαν. Ἡ κυριαρχοῦσα μορφὴ εἶναι ἡ τοῦ σφαιρικοῦ καὶ στρογγύλου. Διὰ τοῦτο στερεῖται ἰδιαιτέρας βάσεως, πρὸς τὴν καμπυλότητα δὲ τῆς κοιλίας προσαρμόζονται τελείως αἱ ὀργανικῶς ἐκφυόμεναι καὶ πρὸς τὰ ἄνω ὑπερηφάνως ἀνατεινόμεναι λαβαί.

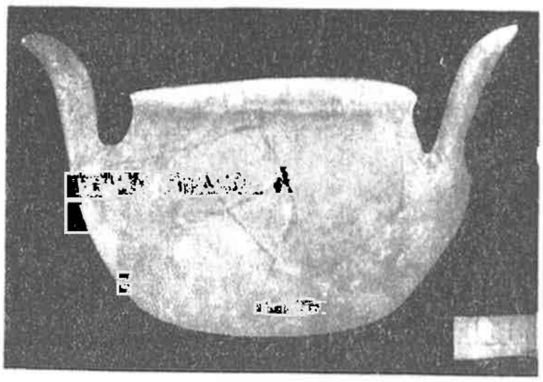

Εἰκ. 17. Μονόχρωμος κύλιξ.

Τοῦ αὐτοῦ τύπου λαβαὶ εὑρέθησαν καὶ ἐν α¹, α², α³. Ἐν α² ἀπετελέσθη κύλιξ μικροτέρα, ὕψ. μεγ. 0.18, ἧς ὁ πηλὸς ἕνεκα ἀνίσου καύσεως ἐνιαχοῦ μετεβλήθη εἰς κοκκινωπόν. Ὁμοίως αὐτόθεν προέρχονται τεμάχια κύλικος ἰδιαζόντως εἰργασμένης. Ὁ πηλὸς ἐσωτερικῶς εἶναι συνήθης, ἀλλ' ἔξωθεν περιβάλλεται ὑπὸ ἱκανῶς παχέος μελανωποῦ ἐπιχρίσματος, ἐπιλειανθέντος διὰ τριβῆς, ὥστε ἡ ἐπιφάνεια νὰ λάμπῃ μετρίως. Παρόμοιαι κύλικες, ὡς μέχρι τοῦδε ἔχει δειχθῆ, κατεσκευάζοντο καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ. Ὁ Τσούντας δημοσιεύει ἐν τῷ βιβλίῳ του τεμάχιον ἐκ Σέσκλου τοῦ χαλκοῦ αἰῶνος, εἰκ. 193 σ. 172, καὶ οἱ Wace καὶ Thomson εὗρον εἰς τὸ Λιανοκλάδι (Preh. Thes., f. 134) καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Θεσσαλίας παρομοίας λαβάς. Κατά τι διάφορος ἀλλὰ τῆς αὐτῆς καταγωγῆς εἶναι καὶ ἡ παρὰ τὴν Βέρροιαν τῆς Μακεδονίας συλλεχθεῖσα λαβὴ παρὰ H. Schmidt, Zeits. f. Ethn. 1905, 98, F. 15.

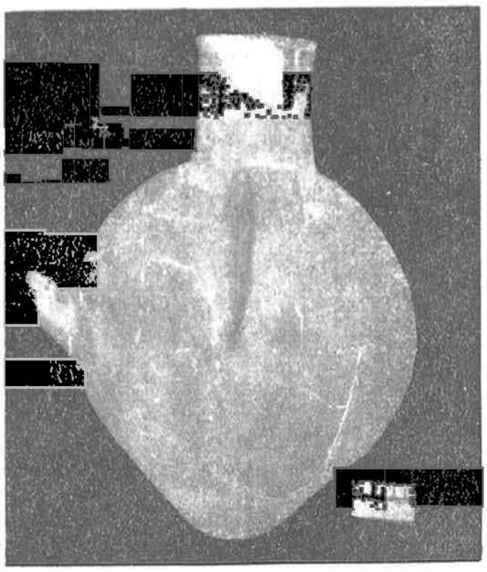

Εἰκ. 18 Μονόχρωμος ὑδρία.

Ἡ ὑδρία συνεκροτήθη ἐκ τεμαχίων τοῦ α². Ὕψος 0.46. Ἡ βάσις, ἀφανὴς ἐπὶ τῆς εἰκόνος 18 εἶναι μικρά, διαμέτρου 0.06. Συντρίμματα μεγάλα ὁμοίων ὑδριῶν μετὰ τῆς στενῆς βάσεως καὶ τοῦ ἰδιάζοντος ἐκ τῶν ραμ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

φοστόμων ἀγγείων προελθόντος λαιμοῦ εὑρέθησαν καὶ ἐντὸς τοῦ μεγάρου Α καὶ ἀλλαχοῦ.

Τὸ μέγα ἀγγεῖον, εἰκ. **19**, ἀπετελέσθη ἐκ τεμαχίων τοῦ α^1 καὶ α^2, ὥστε πιθανὸν εἶναι, ὅτι θὰ συνετρίβη πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς οἰκίας α^1. Ὕψος 0.66. Τὸ ἀγγεῖον στερεῖται ἐντελῶς βάσεως καὶ θὰ ἐτοποθετεῖτο ἢ ἐπὶ καταλλήλου κοιλότητος τοῦ ἐδάφους ἢ ἐπὶ τρίποδος. Παρόμοιον σχῆμα εἶναι εἰς ἐμὲ ἄγνωστον. Αἱ ἐπὶ τοῦ ὤμου λαβαὶ καὶ ἡ ἀνάγλυπτος παρυφὴ τοῦ λαιμοῦ, εἰς ἣν καταλήγουσιν αὗται, εἶναι χαρακτηριστικαὶ τοῦ χαλκοῦ προτύπου.

Εἰκ. 19. Μέγα μονόχρωμον ἀγγεῖον.

Τὸ κρατηρίδιον μὲ τὰς δύο λαβὰς εὑρέθη ἐν β^2. Εἰκ. **20**, ὕψος 0.17. Ὁ πηλὸς εἶναι κοκκινωπός. Ἀλλ' ὁμοιότατον ἀγγεῖον ὑψ. 0,28 συνεκροτήθη ἐξ ὀστράκων τοῦ β^1 πρασινοφαίων. Τὸ ἀγγεῖον μετὰ τῆς πλαγίας λαβῆς, εἰκ. **21**, εὑρέθη ἐν α^1. Τὸ κατώτερον μέρος ἔχει συμπληρωθῆ μετὰ βεβαιότητος, Δύο ἄλλων μεγάλα τεμάχια εὑρέθησαν ἐπίσης ἐν α^1. Ἀκριβῶς ὅμοια ἀγγεῖα εὑρέθησαν πολλὰ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν τοῦ Σέσκλου καὶ τοῦ Διμηνίου (Τσούντας, Προϊστ. Ἀκρ. εἰκ. 43, 44, 47, 52, 56). Ὁ ἀμφορεύς, εἰκ. **22**, προέρχεται ἐκ τῆς οἰκίας α^2. Ὕψος 0.26. Ὁ πηλὸς εἶναι ὠχρὸς σταχτερός. Ἡ βάσις ἀφανὴς ἐπὶ τῆς εἰκόνος, εἶναι μικρά, διαμ. 0,057.

Εἰκ. 20.
Μικρὸς μονόχρωμος κρατήρ.

Ἐν τέλει παραθέτομεν τὴν *εἰκόνα 23* ἑνὸς ἐκ τῶν πιθοειδῶν ἀγγείων τῆς τάξεως τῶν πρασινοφαίων. Ὕψος 0.94. Προέρχεται ἐκ β^2, ὁπόθεν καὶ τεμάχια ἄλλου μικροτέρου πίθου συνελέχθησαν. Ἐπὶ τοῦ ὤμου παρατηροῦνται τρεῖς ἀτροφικαὶ ἀτρύπητοι θηλαί, ὡσεὶ ἀναμνήσεις τῆς δι' αὐτῶν καὶ σχοινίων ἀνυψώσεως τοῦ πίθου. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι, ὅτι κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ τεχνίτου γενομένην θέρμανσιν τῶν συντριμμάτων χάριν ἀσφαλεστέρας συγκολλήσεως ἐξεχύνετο ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας φανερῶς ἔλαιον, δι' οὗ διετέλουν ἐμπεπο-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τισμένα τὰ τεμάχια. Καὶ ἡ ἀφὴ καὶ ἡ ὄσφρησις τῶν παρισταμένων ἐβεβαίωνον τὴν μέχρις ἡμῶν διατήρησιν ἐλαίου, ἀποθηκευθέντος ἐντὸς τοῦ πίθου κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους.

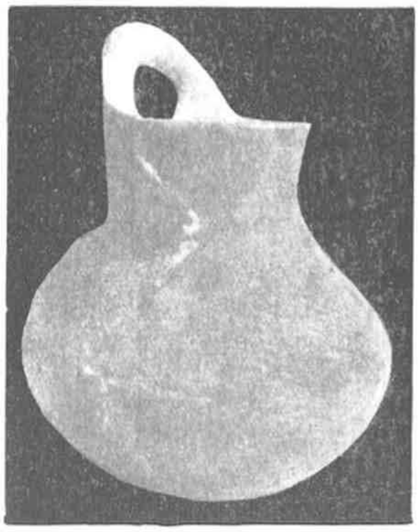

Εἰκ. 21.

Ἡ τάξις τῶν πρασινοφαίων, πλουσία εἰς σχήματα ἀγγείων, φαίνεται οὕτω, ὅτι ἦτο ἐν μεγάλῃ χρήσει ἐν Θέρμῳ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ γεωμετρικοῦ στρώματος τοῦ μεγάρου Β εὑρέθησαν παρόμοια ὄστρακα, ἕπεται ὅτι καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον θὰ διετηρήθησαν. Ἀγνοοῦμεν πότε ἐγκατελείφθησαν, διότι δὲν διετηρήθη ὑπὲρ τὸ γεωμετρικὸν ἄλλο νεώτερον στρῶμα, εἰμὴ τὸ τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων, ὅτε βεβαίως τὰ τοιαῦτα ἀγγεῖα εἶχον λησμονηθῆ. Ἐπὶ τῶν κρατήρων, τῶν κρατηριδίων, τοῦ μεγάλου καρδιοσχήμου ἀγγείου καὶ τῆς ὑδρίας ἀπαραγνώριστος εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῶν χαλκῶν προτύπων. Ὅπως κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς κοιλίας ἀποτόμως κάμπτονται οἱ κρατῆρες, οὕτω συμβαίνει μόνον ἐπὶ τῶν σφυρηλατουμένων μετάλλων. Ἀλλὰ καὶ τὸ χρῶμα τοῦ πηλοῦ ἐξελέχθη ἢ διετηρήθη κατὰ τὴν καμίνευσιν, ἵνα ἐπιτευχθῇ μεγαλυτέρα προσέγγισις πρὸς τὰ λαμπρότερα χαλκᾶ ἀγγεῖα. Τὰ αὐτά, ὡς γνωστόν, παρατηροῦνται καὶ ἐπὶ τῶν λεγομένων μινυείων, πρὸς τὰ ὁποῖα μεγάλως πλησιάζουν τὰ πρασινόφαια τοῦ Θέρμου. Τὸ ἀνωτέρω ἀπεικονισθὲν εἰκ. 20 κρατηρίδιον ἐμφανίζεται ὁμοίως καὶ μεταξὺ τῶν μινυείων (Furtw. Lösch. Myk. Tong. Taf. X 48). Ἐκτὸς τούτου συνελέχθησαν καὶ θραύσματα μὲ τὰς χαρακτηριστικὰς εἰς τὰ μινύεια αὐλακώσεις καὶ τὰ χαράγματα. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς παραλλαγὰς τῆς ἐργασίας ὁμοιάζουν αἱ δύο τάξεις, ὅπως ὅταν ὁ πηλὸς ἀφήνεται ἐνίοτε νὰ ἀποβαίνῃ κοκκινωπὸς ἢ περιβάλλεται διὰ μελανωποῦ ἐπιχρίσματος (Forsdyke ἐν JHS, 1914, 130 κέ. περὶ τῶν ἐξ Ἄργους μινυείων). Διὰ πάντα ταῦτα οὐδόλως ἀμφιβάλλω, ὅτι τὰ πρασινόφαια τοῦ Θέρμου

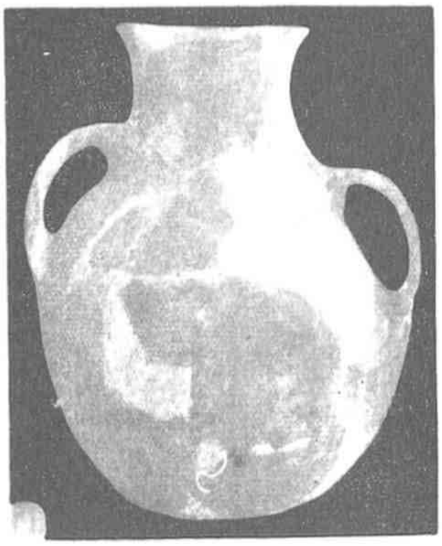

Εἰκ. 22. Μονόχρωμος ἀμφορεύς.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἀποτελοῦσι τάξιν παράλληλον καὶ εἰς πολλὰ ταυτιζομένην πρὸς τὴν τῶν μινυείων. Μάλιστα εἶναι λίαν πιθανόν, ὅτι, ὅταν ἐξετασθῶσι καλύτερον τὰ μινύεια καὶ ἀποτελεσθῶσιν ἐκ τούτων πλείονα σχήματα, διότι τὰ ὑπάρχοντα μέχρι τοῦδε εἶναι περιωρισμένα τὸν ἀριθμόν, θὰ δειχθῇ, ὅτι εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ εἶδος ἀγγείων πρέπει νὰ ὑπαχθῶσιν αἱ δύο κατηγορίαι. Αἱ διαφοραὶ ἄλλως εὐκόλως ἐξηγοῦνται διὰ τὰς προτιμήσεις τῶν ἐργοστασίων, τὴν διαφορὰν τοῦ πηλοῦ καὶ τὴν ὄχι πανταχοῦ ὁμοίαν δεξιότητα τῶν κεραμέων.

Εἰκ. 23. Πιθοειδὲς ἀγγεῖον.

Μονόχρωμα β΄. Τὰ μετὰ κοκκινωποῦ πηλοῦ ὄστρακα παρουσιάζουν ἐν γένει ἐργασίαν κατωτέραν τῆς ἐπὶ τῶν πρασινοφαίων. Ὁ πηλὸς δὲν ἔχει πλυθῆ ἀρκετὰ καὶ εἶναι διὰ τοῦτο χονδροειδὴς καὶ ἡ ἐπιφάνεια δὲν ἐλειάνθη διὰ τριβῆς. Ἐννοεῖται, ὅτι καὶ τὰ τοιαῦτα ἀγγεῖα κατεσκευάσθησαν ἐν τῷ τόπῳ. Ἐκτὸς πολλῶν χυτροειδῶν ἀγγείων, ἐξ ὧν μέρη μόνον διὰ τὴν γενικῶς κακὴν διατήρησιν τῶν τεμαχίων ἀπηρτίσθησαν, συνεκολλήθησαν τέσσαρα πιθοειδῆ ἀκέραια ἀγγεῖα ὡς τὸ τῆς εἰκόνος **24**.

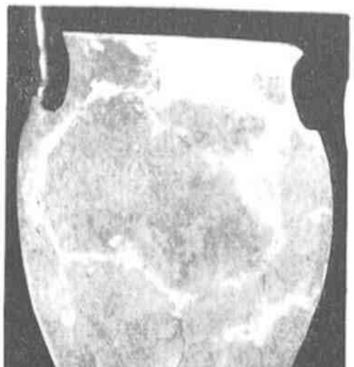

Εἰκ. 24. Πιθοειδὲς ἀγγεῖον ἐκ κοκκινωποῦ πηλοῦ.

Τὸ παρόμοιον πρὸς πελωρίαν κρεμαμένην σταγόνα ἀγγεῖον προέρχεται ἐκ τοῦ 6[2] καὶ ὕψος ἔχει 0,47. Τροχοῦ δὲν φαίνεται ἴχνος, ὅπως ἄλλως πάντα τὰ ἀγγεῖα τῆς τάξεως εἶναι χειροποίητα. Διὰ τοῦτο ἡ τολμηρὰ καὶ κομψὴ καμπυλότης εἶναι θαυμαστή. Ἐπὶ τῶν ὤμων διακόπτουσι ταύτην τέσσαρες συμμετρικῶς διατεταγμέναι ἀτροφικαὶ θηλαί, προσδίδουσαι νέαν ζωήν. Τὸ ἀγγεῖον παρὰ τὴν κομψότητά του, τὴν ὀξεῖαν βάσιν καὶ τὸ μέγεθος θὰ ἐχρησίμευεν εἰς μαγειρικὰς χρείας τοποθετούμενον ἐπὶ χυτρόποδος, διότι ἡ ἐπιφάνειά του ἡ ἐξωτερικὴ δεικνύει τὴν ἐπήρειαν τοῦ πυρός. Παρόμοιον, ἀλλ' ἀρχαιοτροπώτερον καὶ ἄκομψον ἀγγεῖον ἀπηρτίσθη ἐκ τῆς ἐπιχώσεως τοῦ χαλκοῦ αἰῶνος τοῦ Λιμηνίου (Τσούντας, Προϊστ. Ἀκρ. εἰκ. 170).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἀλλὰ καὶ μικρὰ ἀγγεῖα κατεσκευάζοντο ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀμελείας. Ὅμως συχνάκις τὰ σχήματα εἶναι κομψά. Οὕτω πολλάκις ἀπαντᾷ ὁ μαστοειδὴς κύαθος εἰκ. 25, παρεμφερὴς πρὸς τὸν τοῦ Διμηνίου (Τσούντας Π. Α. εἰκ. 168) καὶ ἄλλα ποτήρια ὡς τὸ μεθ' ὑψηλῆς λαβῆς, εἰκ. **26**, καὶ ἄλλα μετὰ ταπεινοτέρας.

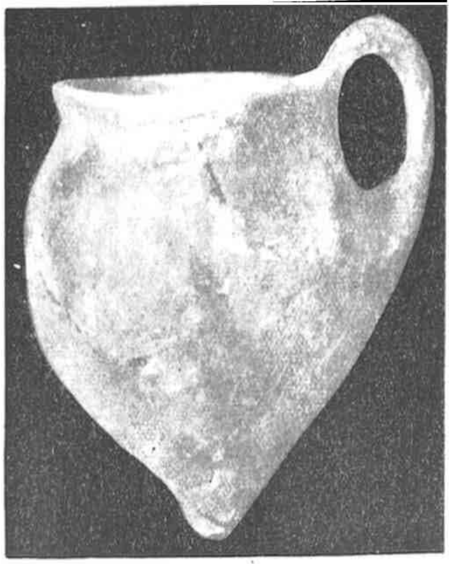

Εἰκ. 25.
Μαστοειδὴς κύαθος ἐκ κοκκινωποῦ πηλοῦ.

Μονόχρωμα γ΄. Ἐκ τῶν μετὰ λεπτοῦ πηλοῦ μονοχρώμων ὀστράκων δὲν ἀπετελέσθησαν πολλὰ σχήματα, διότι τὰ συντρίμματα τῶν ἀγγείων διὰ τὴν λεπτότητα ἦσαν πολλὰ καὶ δυσεύρετα. Ἐννοεῖται δ' οἴκοθεν, ὅτι τὰ μονόχρωμα γ΄ ὠνομάσθησαν οὕτω μόνον χάριν εὐκολίας. Διότι τὸ μοναδικὸν κοινὸν γνώρισμα αὐτῶν, ὁ λεπτὸς πηλός, εἶναι τυχαῖον χαρακτηριστικὸν καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἀναγνώρισιν νέας τάξεως ἀγγείων

Τὸ προχοΐδιον, εἰκ. **27,** ὕψους 0,13, ἀπετελέσθη ἐξ ὀστράκων τῆς οἰκίας α[1]. Ὁ πηλὸς εἶναι λευκὸς λεπτότατος. Ἐνιαχοῦ διατηρεῖται καὶ ἐπίχρισμα λεπτότατον ῥοδίζον. Τὸ κομψὸν σχῆμα ἐνθυμίζει ὡς πρὸς τὸν λαιμόν, τὴν λαβήν, καὶ τὰ λοιπὰ πλὴν τῆς κωνικῆς βάσεως τὴν ὡραίαν γραπτὴν προχόην τοῦ Α΄ τάφου τῶν Μυκηνῶν (Furtw.Lösch.Myk. Ton. T. III, 8). Τὸ προχοΐδιον οὐδεμίαν εἶχε γραπτὴν διακόσμησιν.

Εἰκ. 26. Ποτήριον ἐκ κοκκινωποῦ πηλοῦ.

Ὁ σκύφος μετὰ τῶν καθέτων λαβῶν, εἰκ. **28,** εὑρέθη ἐν β[1]. Ὕψος 0,19. Ἀποτελεῖται ἐκ πηλοῦ λευκοῦ ἐλάχιστα ἀποκλίνοντος εἰς τὸ πρασινωπόν. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια περιβάλλεται δι' ἐπιχρίσματος λεπτοτάτου καὶ λευκοτέρου, λειανθέντος ἰσχυρῶς. Αἱ λαβαί, ὄχι πολὺ κομψαί, εἶναι νεωτέρα μορφὴ τῆς ὑπὸ τοῦ Τσούντα, Π. Α. εἰκ. 187 δημοσιευθείσης. Ὁ σκύφος

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

κατὰ τὰ λοιπὰ ὁμοιάζει πρὸς τὸ ἀνωτέρω, εἰκ. **20,** ἀγγεῖον, ὅπερ ἀπαντᾷ μεταξὺ τῶν μινυείων. Ὁμοίων σκύφων μέρη, ἀλλ' ἐκ πηλοῦ κοκκινωποῦ λεπτοῦ, εὑρέθησαν ἐν β², α², α³. Ἐπίσης ἐκ πηλοῦ λεπτοῦ κοκκινωποῦ εἶναι τὸ ἀγγείδιον, εἰκ. **29,** ὕψ. 0,12, εὑρεθὲν ἐν β². Τὸ σχῆμα ἀπαντᾷ συχνάκις μεταξὺ τῶν μινυείων (Myk. Tong. Taf. X, 49).

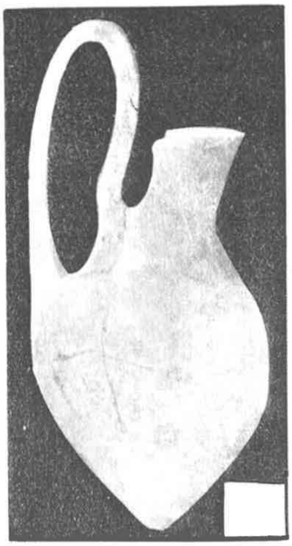

Εἰκ. 27. Μικρὰ μονόχρωμος πρόχους ἐκ λεπτοῦ πηλοῦ.

Γραπτὰ ἀγγεῖα· α΄) γεωμετρικά. Ταῦτα διακρίνονται διὰ τὴν καθαρῶς γεωμετρικὴν διακόσμησίν των. Κατεσκευάζοντο δὲ ἀναμφισβητήτως ἐν Θέρμῳ ἢ οὐχὶ μακρὰν αὐτοῦ. Τοῦτο ἐξάγομεν ὄχι μόνον ἐκ τῆς μεγάλης πληθύος τῶν ὀστράκων, τῆς μετρίας ἢ κακῆς ποιότητος τοῦ κοκκινωποῦ πηλοῦ καὶ τοῦ μεγέθους τῶν ἀγγείων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἐπί τινων παχέων ὀστράκων φαινομένου, καθ' ὃ τὸ ἐσωτερικὸν στρῶμα τοῦ πηλοῦ εἶναι τὸ ἐγχώριον γνωστὸν πρασινωπόν, ἐνῷ αἱ ἑκατέρωθεν πλευραὶ ἢ ἐκοκκίνισαν ἐκ τῆς καύσεως ἢ ἀρχῆθεν προήρχοντο ἐξ ἐπιχρίσματος ἐρυθρωποῦ πηλοῦ. Τὸ τελευταῖον παρατηρεῖ-ται ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἀγγείου τῆς τάξεως, εἰκ. **30.**

Πιθανώτατα τὸ ἀγγεῖον τοῦτο εἶναι ὑδρία, διότι ἐλλείπει μὲν τὸ ὄπισθεν μέρος, ὅπου ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπῆρχε καὶ ἄλλη κάθετος λαβή, ἀλλ' ὁ σχηματισμὸς τοῦ στομίου, ὅστις δὲν εἶναι ἐντελῶς κυκλοτερής, ὑποδεικνύει τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ προχύνεται ἐντεῦθεν τὸ ὑγρὸν περιεχόμενον. Τὰ συντρίμματα, ὡς καὶ ἄλλα μὴ συγκολληθέντα, εὑρέθησαν ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς οἰκίας α¹. Ὕψος τοῦ συγκροτηθέντος μέρους 0,38. Τροχοῦ οὐδεμία χρῆσις. Ἐκτὸς τοῦ ἑκατέρωθεν ἐπικολληθέντος εἰς τὸν πρασινωπὸν πυρῆνα παχέος κοκκινωποῦ ἐπιχρίσματος, ἐπὶ τῆς ἔξω ἐπιφανείας ἐπετέθη καὶ δεύτερον λεπτότατον ἐπίχρισμα, ὅπερ ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς τριβῆς καὶ λειάνσεως ἀπέβη χρυσοκόκκινον, ὅπου διατηρεῖται. Τὸ χρῶμα τῶν κοσμημάτων στερεῖται τῶν συστατικῶν τοῦ καλοῦ βερνικίου καὶ λάμπει μό-

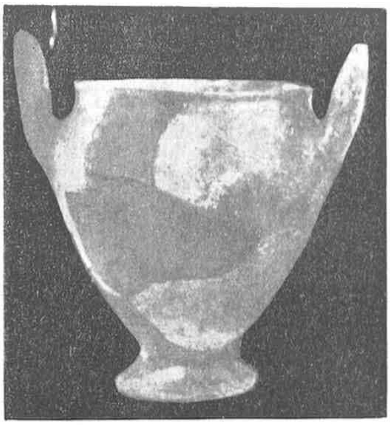

Εἰκ. 28. Σκύφος μονόχρωμος ἐκ λεπτοῦ πηλοῦ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

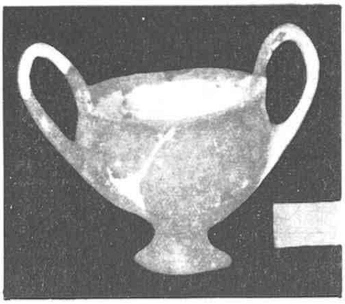

Εἰκ. 29. Μικρὸν ἀγγεῖον ἐκ λεπτοῦ κοκκινωποῦ πηλοῦ.

νον μετριώτατα δρώμενον πλαγίως. Ὁ λαιμὸς κοσμεῖται διὰ καθέτων γραμμῶν μεταξὺ τῶν ὁποίων τρέχει ἄλλη ὀφιοειδής. Τὴν βάσιν τοῦ λαιμοῦ περιβάλλει τεθλασμένη γραμμὴ μεταξὺ εὐθειῶν. Πρὸς τὰ κάτω ἡ διακόσμησις ἀποτελεῖται ἐκ πλατείας ταινίας περιβαλλομένης ἑκατέρωθεν ὑπὸ μικροτέρας μὲ τριπλᾶς τεθλασμένας. Τὴν πλατεῖαν ταινίαν διαιροῦσιν εἰς μετόπας ζῶναι κάθετοι διακοσμούμεναι μὲ διασταυρουμένας γραμμάς. Αἱ μετόπαι κοσμοῦνται μὲ ἀντικόρυφα πλήρη διασταυρουμένων γραμμῶν τρίγωνα.

Τὸ ἐν *εἰκ. 31* κάτω ἀριστερὰ μικρὸν μόνωτον ἀγγεῖον, ὕψ. 0,10, εὑρέθη, ὡς εἶναι λίαν πιθανόν, κατὰ τὰς παλαιοτέρας ἀνασκαφὰς ἐντὸς τοῦ μεγάρου Α. Τὰς ζώνας διακόπτουσιν εἰς συμμετρικὰ διαστήματα συμπλέγματα, οἱονεὶ τρίγλυφοι, ἐκ τεσσάρων γραμμῶν.

Τὸ τεμάχιον **α** τῆς εἰκ. 31 ἀνήκει εἰς παμμέγιστον ἀγγεῖον, διότι τὸ ὑπάρχον μέρος τοῦ λαιμοῦ ἔχει ὕψος 0,20. Προέρχεται ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἀνασκαφῶν καὶ εἶναι ἄγνωστος ὁ τόπος τῆς εὑρέσεώς του. Τὸ τεμάχιον **β** τῆς αὐτῆς εἰκόνος εὑρέθη ἐντὸς τοῦ χώρου τοῦ ὑποστέγου τῶν ἐπιγραφῶν οὐχὶ εἰς μέγα βάθος καὶ εἰς στρῶμα ἀκαθόριστον. Εἶναι πιθανῶς μέρος ὑδρίας. Τὴν ζώνην τοῦ ὤμου κοσμοῦσι ῥόμβοι καὶ μεταξὺ τούτων πρωτογενεῖς ῥόδακες. Τὸ **γ** (εἰκ. 31 κάτω), ὅπερ μετὰ τοῦ **δ** εὑρέθη κατὰ τὴν δυτικὴν περίστασιν καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ παλαιοτέρου δαπέδου τοῦ μεγάρου Β, ἀνήκει εἰς σχῆμα ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ ἀνωτέρω μονώτου ἀγγείου. Τὸ **ε** τέλος εὑρέθη πλησίον τῶν προηγουμένων καὶ ἐντὸς τοῦ ἀνωτάτου μελανοῦ στρώματος, ὅθεν καὶ τὰ γεωμετρικὰ ἀγαλμάτια. Εἰς τὸ αὐτὸ δὲ στρῶμα παρετηρήθησαν καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα γραπτὰ συντρίμματα τῆς αὐτῆς τάξεως. Ἐκ τούτων ἄρα ἔχομεν ὡς βέβαιον ἐξαγόμενον, ὅτι τὰ ἐγχώρια γεωμετρικὰ ὑπῆρχον κατὰ τὴν παλαιοτέραν

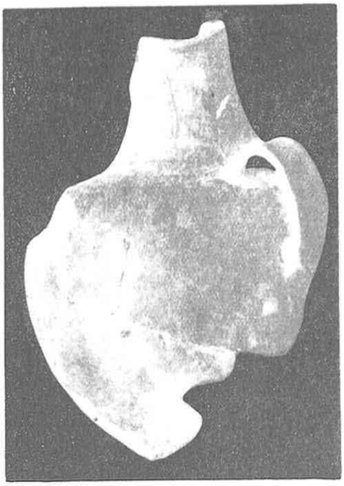

Εἰκ. 30. Γεωμετρικὴ ὑδρία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἐποχὴν (ὑδρία α[1], μόνωτον μεγάρου Α), καὶ διετηρήθησαν κατὰ τὴν νεωτέραν γεωμετρικὴν τοῦ μεγάρου Β. Ἀτυχῶς ἐκ μὲν τῆς πρώτης ὀλίγιστα ἔχομεν σχήματα ἀγγείων, ἐκ δὲ τῆς νεωτέρας οὐδέν. Βέβαια σχήματα εἶναι τὸ τοῦ μονώτου καὶ τὸ τῆς ὑδρίας. Ἴσως εἰς μέγαν πιθοειδῆ ἀμφορέα ἀνήκει τὸ τεμάχιον εἰκ. 31 α. Ἀλλ' ἡ διακόσμησις εἶναι τυπικὴ καὶ σχεδὸν ἡ αὐτὴ ἐπὶ πάντων. Πολλαπλαῖ τεθλασμέναι ἢ ἁπλῶς συμπλέγματα πλαγίων γραμμῶν μεταξὺ ὁριζοντίων, ὀφιοειδεῖς πληροῦσαι στενὰς ζώνας, ρόμβοι, τρίγωνα καὶ ἡ διαίρεσις εἰς μετόπας εἶναι τὸ σύνολον τῶν διακοσμητικῶν μέσων.

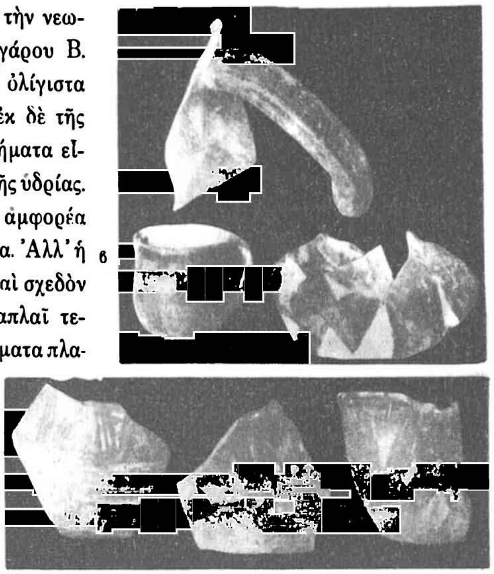

Εἰκ. 31. Γεωμετρικὸν ἀγγεῖον. Τεμάχια ἄλλων γεωμετρικῶν ἀγγείων.

Ὅμοια γεωμετρικὰ ἀγγεῖα εὗρον οἱ Wace καὶ Thomson εἰς τὸ Λιανοκλάδι (Preh. Thessaly, 180, Fig. 125, 126 c, d) ἐπὶ τοῦ 3ου στρώματος μετὰ μινυείων καὶ λαβῶν ὡς αἱ τῶν ἡμετέρων πρασινοφαίων κυλίκων. Εἶναι τῆς αὐτῆς τεχνικῆς κατασκευῆς, χειροποίητα, κεραμοχρόου πηλοῦ σκοτεινοῦ, παρουσιάζουν σχήματα ὡς τὸ τοῦ μονώτου μὲ πυθμένα ὄχι ἐντελῶς ἐπίπεδον καὶ διακόσμησιν περίπου τὴν αὐτὴν (διαίρεσιν εἰς μετόπας, τεθλασμένας, καθέτους ζώνας). Οἱ Ἄγγλοι ἐρευνηταὶ εὑρίσκουσιν εἰς τὰ ἐκ Μαρμάριανης καὶ Θεοτόκου ἀγγεῖα τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῶν τοῦ Λιανοκλαδίου καὶ τὸ προοίμιον τῶν ἀγγείων τοῦ Διπύλου. Εἰς τὸ Λιανοκλάδι προστίθεται καὶ ὁ Θέρμος νῦν, ὡς τόπος κατασκευῆς προδιπυλικῶν ἀγγείων, ὧν ὅμως ἡ ἱστορία δὲν εἶναι μακρά, διότι οὐδεμίαν μέχρι τῆς ὥρας δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἐπ' αὐτῶν ἐξέλιξιν.

β΄) Ἀμαυρόχωμα. Τούτων ὁ πηλὸς εἶναι ἐλαφρῶς κοκκινωπὸς ἢ πρασινόφαιος. Τὸ ἐπίχρισμα δὲν λείπει καὶ εἶναι λευκόξανθον ἐλαφρῶς πρασινίζον. Τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων εἶναι ἐξαιρετικῶς κομψά, ἔνια δὲ παρουσιάζουν τὰς στενὰς ἐκ τῶν μυκηναϊκῶν ἀγγείων γνωστάς, ἐλαφρῶς εἰς τὸ κατώτατον μέρος διευρυνομένας βάσεις, ἂν καὶ σημεῖα τροχοῦ δὲν φαίνονται. Τὸ χρῶμα τῶν κοσμημάτων

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

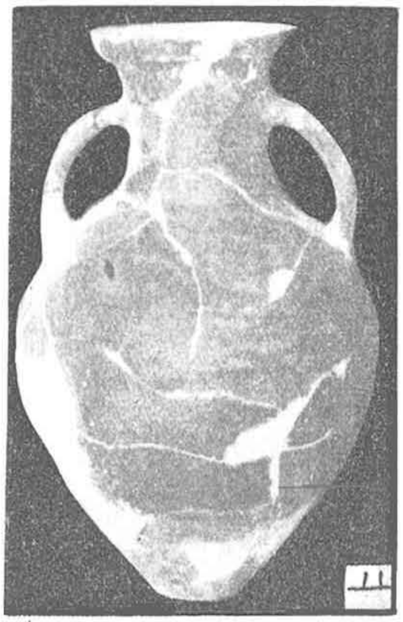

Εἰκ. 32.
Ἀμαυρόχρωμος ἀμφορεύς.

ἔχει ἐλαχίστην λάμψιν καὶ ταύτην ὄχι πανταχοῦ, συνήθως δὲ ἔχει τὴν ὄψιν σοκολάτας. Τὰ κοσμήματα εἶναι ἐλάχιστα, ζῶναι ὁριζόντιοι ἢ κάθετοι μὲ ὀφιοειδεῖς μεταξὺ γραμμὰς καὶ ἰδιάζοντα σπειροειδῆ ἐπὶ τῶν ὤμων. Ἐν γένει διαφέρουν σημαντικῶς τῶν γεωμετρικῶν καὶ κατὰ τὴν διακόσμησιν, τὴν τεχνικὴν παρασκευὴν καὶ τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων. Εὑρέθησαν τὰ πλεῖστα ἐν $α^1$ καὶ ὀλίγα ἐν $α^2$, $α^3$. Δημοσιεύονται ὡς δείγματα τὰ ἀκόλουθα τρία ἀγγεῖα.

Ὁ ἀμφορεὺς *εἰκ. 32*, ὕψ. 0.37, εὑρέθη ἐν $α^1$. Τοῦ ἐπὶ τῶν ὤμων κοσμήματος ἐπαναλαμβανομένου καὶ ὄπισθεν δὲν γνωρίζω ἄλλο ἀκριβῶς ὅμοιον παράδειγμα. Παρεμφερὲς ἀπόκομμα σπείρας βλέπει τις ἐπὶ τοῦ ἀμαυροχρώμου τοῦ 6ου τάφου τῶν Μυκηνῶν Myk. Tong. T. XI, 54.

Τοῦ τετραώτου ἀγγείου τὰ τεμάχια εὑρέθησαν ἐπίσης ἐν $α^1$. *Εἰκ. 33.* Ὕψ. 0.49. Ἡ διακόσμησις ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν καὶ συνεχῶν καθέτων ταινιῶν, ὧν ἑκάστη πληροῦται διὰ τεθλασμένων διασταυρουμένων. Ἡ βάσις εἶναι λίαν μικρά. Παρόμοια ἀμαυρόχρωμα τετράωτα ἀγγεῖα εὗρε δύο ὁ Κεραμόπουλος ἐν θολωτῷ τάφῳ τῶν Θηβῶν, τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀνακτορικοῦ ῥυθμοῦ καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν ΑΕ, 1910, 231, εἰκ. 22, 23.

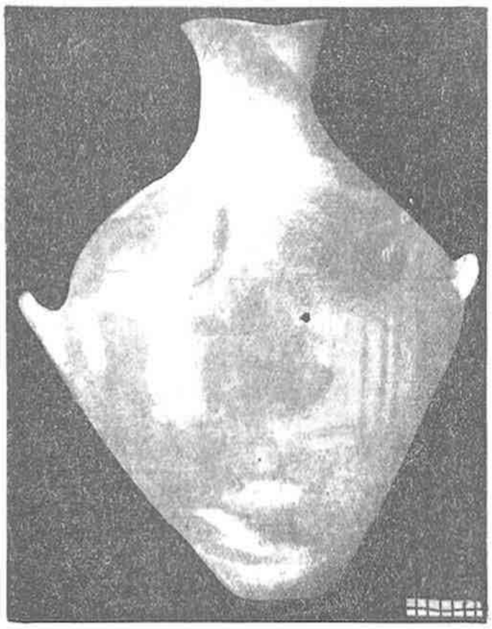

Εἰκ. 33.
Ἀμαυρόχρωμον τετράωτον ἀγγεῖον.

Ὁ κάνθαρος, *εἰκ. 34*, εὑρέθη ἐν $α^3$. Ὕψος 0.24. Τὸ σχῆμα ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν μινυείων, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω. Ἡ διακόσμησις ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων παραλλήλων ὁριζοντίων γραμμῶν.

γ΄) Κρητομυκηναϊκά. Ταῦτα δὲν εἶναι πάντα ὅμοια κατὰ τὸ τεχνικὸν μέρος. Ἀλλὰ κοινὸν χαρακτηριστικὸν ἔχουν τὴν κακὴν ποιότητα τοῦ βερνικίου, ὅπερ δὲν λάμπει εἰμὴ ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν ἐγχωρίων γεωμετρικῶν ἢ καί τι πλέον. Τοῦτο δὲ καὶ μόνον ἀρκεῖ, ἵνα δειχθῇ, ὅτι πρόκειται περὶ μιμήσεων

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

γενομένων ἐν ἐπαρχιακῷ ἐργοστασίῳ ὑστερομινωϊκῶν ἀγγείων. Ὅτι τὸ ἐπαρχιακὸν τοῦτο κεραμεῖον ὑπῆρχεν ἐν τῇ γειτονίᾳ τοῦ Θέρμου εἶναι λίαν πιθανόν. Ἀλλ' ἂς προταχθῇ καλύτερον ἡ περιγραφὴ τῶν ἀγγείων.

Εἰκ. 34. Ἀμαυρόχρωμος κάνθαρος.

Τὸ χοανοειδὲς ῥυτόν, *εἰκ. 35* α εὑρέθη ἐν α[1]. Ὕψος 0.17 τοῦ συγκροτηθέντος μέρους. Ὑπεράνω διατηρεῖται ὁ συνήθης ἀνάγλυπτος δακτύλιος, ἡ βάσις τοῦ ἐκεῖ ἀρχομένου στενοῦ λαιμοῦ. Ἂν καὶ δὲν εἶναι κάτω καὶ ἄνω πλῆρες τὸ ἀγγεῖον, ὅμως εἶναι φανερὰ καὶ ἐπὶ τοῦ μέρους ἡ κομψὴ καμπυλότης τοῦ περιγράμματος. Ὁ πηλὸς εἶναι ὠχρόλευκος, τὸ δ' ἐπίχρισμα λευκόξανθον πρασινωπόν. Τὸ βερνίκιον ἐπιτεθὲν πυκνὸν θρυμματίζεται καὶ εἶναι μελανωπὸν μὲ λάμψιν μετρίαν. Ἡ διακόσμησις συνίσταται εἰς ζώνας ὁριζοντίας πληρουμένας πάντοτε διὰ διπλῶν πελέκεων. Τούτους χωρίζουν κάθετοι γραμμαὶ ἀποτελούμεναι διὰ στιγμῶν.

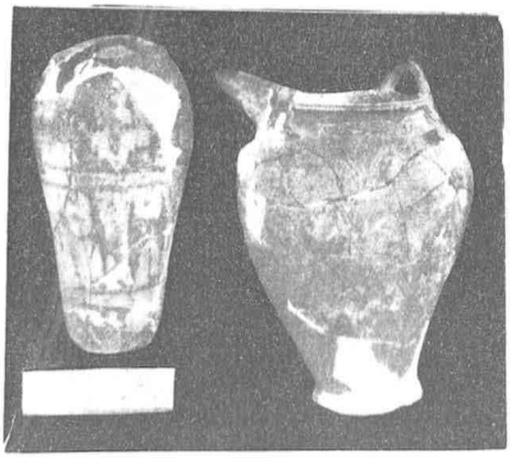

α   β

Εἰκ. 35.

Χοανοειδὲς ῥυτὸν καὶ ἀμφορεύς, κρητομυκηναϊκά.

Ὁ μετὰ προχύσεως ἀμφορεύς, εἰκ. 35 β, εὑρέθη ἐπίσης ἐν α[1]. Ὕψος 0.19. Ὁ πηλός, τὸ ἐπίχρισμα καὶ τὸ βερνίκιον εἶναι τὰ αὐτά, ὅπως ἐπὶ τοῦ ῥυτοῦ. Ἀνὰ τρεῖς τεθλασμέναι περιβάλλουν τὸ ἀγγεῖον φέρουσαι κατὰ τὰς γωνίας διπλοῦς πελέκεις. Ὁμοίαν διακόσμησιν βλέπει τις ἐπὶ μεγάλου τεμαχίου ἀγγείου τοῦ ἀνακτορικοῦ ῥυθμοῦ ἐκ Θορικοῦ (Στάης, ΑΕ, 1895, 260, πίν. 11, 2). Τὸ σχῆμα τοῦ ἀμφορέως εἶναι γνωστὸν ἀπὸ τῶν καμαραϊκῶν χρόνων (πρβλ. Reisinger, Kretische Vasenm. T. II, 10), ἀλλ' ἡ τοιαύτη τοῦ ὅλου ἐπὶ τὸ κομψότερον καὶ ῥαδινώτερον διαμόρφωσις ἐνθυμίζει τοὺς ἀμφορεῖς τοῦ ἀνακτορικοῦ ῥυθμοῦ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Τὸ αὐτὸ πρὸς τὸν ἀμφορέα κατὰ τὸ σχῆμα, τὰς λαβὰς καὶ τὴν πρόχυσιν ἀλλὰ μεγάλων διαστάσεων ἀγγεῖον εἶναι τὸ ἐν εἰκ. 36 παριστώμενον. Τὰ συντρίμματα εὑρέθησαν ἐν α[4]. Δὲν συνεκροτήθη ὁλόκληρον, ἀλλ' ὑπολογίζω τὸ ὕψος αὐτοῦ ὡς φθάνον τὰ 0.60. Ὁ πηλὸς εἶναι κοκκινωπός, τὸ δὲ ἐπίχρισμα ἐρυθροκίτρινον. Τὸ βερνίκιον μέλαν σκοτεινόν· ἀραιὸν ὅταν εἶναι, κοκκινίζει ῥυπαρῶς. Τὸ ἀγγεῖον κοσμεῖται πρὸ πάντων ἐπὶ τῶν ὤμων διὰ τετραγωνιδίων ζατρικίου ἑκατέρωθεν τῆς ἀπέναντι τῆς προχύσεως λαβῆς, κατὰ τὰ λοιπὰ δὲ δύο χωρίσματα ἔμπροσθεν διὰ ζωνῶν ὁριζοντίων κοσμουμένων μὲ συγκεντρικὰ ἡμικύκλια. Ὁμοίων ἀγγείων μεγάλα μέρη συνεκροτήθησαν ἐκ τοῦ β[1] καὶ β[2]. Ἡ μικροτέρα μεταξὺ τῶν καθέτων λαβὴ εἶναι συνήθης ἐπὶ ἀμφορέων τοῦ ἀνακτορικοῦ ῥυθμοῦ.

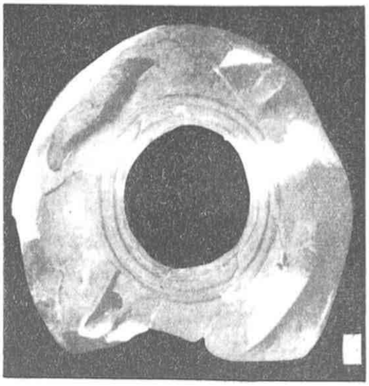

Εἰκ. 36. Κορυφὴ κρητομυκηναϊκοῦ ἀμφορέως.

Ἐν *εἰκ. 37* ἔχομεν μέρη πέντε διαφόρων ποτηρίων, ἐκ τῶν πολλῶν, ὅσα εὑρέθησαν ἐν α[1], α[2], α[3]. Ὁ πηλὸς τούτων εἶναι κοκκινωπὸς (α, β), κιτρινωπὸς (γ), λευκοπράσινος (δ, ε). Διὰ τὴν μεγάλην λεπτότητα τοῦ πηλοῦ τὰ ποτήρια στεροῦνται ἐπιχρίσματος. Πρέπει νὰ εἶναι τροχοποίητα, ἂν καὶ τὰ ἴχνη τοῦ τροχοῦ δὲν φαίνονται, ἀποσβεσθέντα διὰ τῆς τριβῆς πιθανῶς. Τὸ βερνίκιον δὲν λάμπει σημαντικῶς καὶ ὅταν ἀραιώνεται ἀποβαίνει οἰνωπὸν ῥυπαρόν. Ἐπὶ τῶν πλείστων ὁ γλυπτὸς δακτύλιος εἶναι κοῖλος ἐντός. Ἡ μοναδικὴ λαβὴ τοποθετεῖται ἑκάστοτε διαφόρως. Ὅμοια ποτήρια χρυσᾶ ἔχομεν ἱκανὰ ἐκ τῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν, ὡς εἶναι γνωστόν, πήλινα δὲ γνωρίζω μόνον τὰ ἐκ τῆς Φυλακωπῆς τῆς Μήλου (Phylakopi pl. XXV, 8, 10).

Τὸ ῥυτόν, ὁ ἀμφορεὺς καί τινα τῶν ποτηρίων ἐπλάσθησαν ἐκ πηλοῦ λευκοῦ ἐλάχιστα πρασινίζοντος, ὁ αὐτὸς δὲ πηλός, ὅστις ἀναλόγως τῆς καύσεως δύναται νὰ κοκκινίζῃ καὶ τὸ αὐτὸ ἐπίχρισμα ὑπάρχει καὶ ἐπὶ τῶν ἀμαυροχρώμων. Ἐπειδὴ δὲ ἀφ' ἑτέρου σωροὶ ὀστράκων ἐκ τοιούτου λεπτοῦ πηλοῦ εὑρέθησαν πολλαχοῦ καὶ ἰδίως ἐντὸς τῶν νοτίως τοῦ ναοῦ προϊστορικῶν οἰκημάτων, πείθομαι, ὅτι τὸ ἐπαρχιακὸν κεραμεῖον, ἐξ οὗ προέρχονται τὰ κρητομυκηναϊκὰ τοῦ Θέρμου, δὲν ὑπῆρχε πολὺ μακράν, ἂν μὴ ἐν αὐτῷ ἀκριβῶς τῷ τόπῳ. Εἰς τὸ αὐτὸ δὲ κεραμεῖον ἀποδίδω καὶ τὰ ἀμαυρόχρωμα. Οἱ κεραμεῖς, οἵτινες ἔπλαττον μὲ τόσην δεξιότητα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τὰ πρασινόφαια καὶ τὰ γεωμετρικὰ μετὰ τῶν τυπικῶν κοσμημάτων, ἠδύναντο νὰ κατασκευάζουν ἐπίσης συμφώνως πρὸς πρότυπα ἔξωθεν εἰσαχθέντα τὰ ἀμαυρόχρωμα καὶ τὰ κρητομυκηναϊκά. Ἤ, ἂν ἠδύνατό τις νὰ ἀμφιβάλλῃ ὡς πρὸς τὴν ἐγχωρίαν κατασκευὴν τοῦ μικροῦ μετὰ προχύσεως ἀμφορέως, περὶ τῶν ὁμοίων μεγάλων ἀγγείων εἶναι βέβαιον, ὅτι οὐδαμῶς εἰσήχθησαν ἔξωθεν.

Εἶναι δὲ αἱ δύο αὗται τάξεις χαρακτηριστικαὶ τοῦ παλαιοτέρου στρώματος μόνον. Διότι οὐδὲ ἓν παρόμοιον ὄστρακον συνελέχθη ἐκ τοῦ νεωτέρου στρώματος

α β

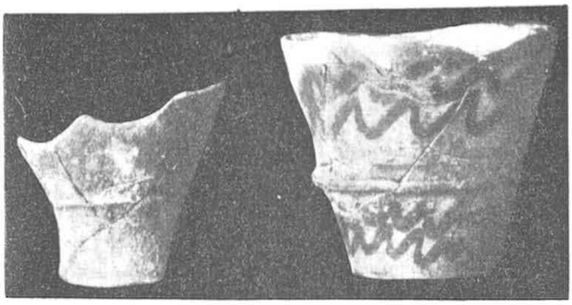

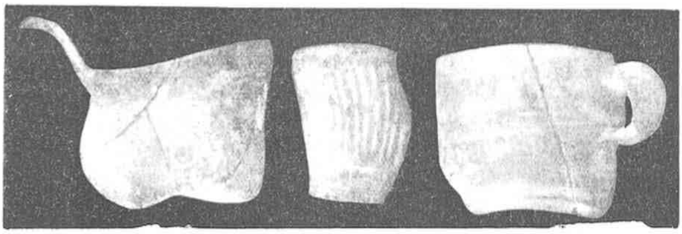

γ δ ε

Εἰκ. 37. Τεμάχια κρητομυκηναϊκῶν ποτηρίων.

τοῦ μεγάρου Β, ἐνῷ, ὡς εἴδομεν, τὰ γεωμετρικὰ καὶ πρασινόφαια ἐξακολουθοῦσι μέχρι τέλους. Διὰ ταῦτα τὰ κρητομυκηναϊκὰ καὶ τὰ ἀμαυρόχρωμα ἔχουν μεγάλην σπουδαιότητα εἰς τὸ ζήτημα τῆς χρονολογίας.

Μεταξὺ τούτων πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν, ὅσα στοιχεῖα ἀνήκουσιν εἰς τὸ χρονικῶς κατώτατον δυνατὸν ὅριον, ἵνα οὕτω ἔχωμεν ἀσφαλῆ χρονολογικὴν βάσιν. Τὰ νεώτατα στοιχεῖα εἶναι τὸ σχῆμα τοῦ μικροῦ ἀμφορέως καὶ ἡ μικρὰ λαβὴ ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἀγγείου εἰκ. 36, τὰ ὁποῖα προϋποθέτουν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνακτορικοῦ ῥυθμοῦ. Ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν ὑστερομυκηναϊκῶν ἀγγείων (L. M. III) δὲν δυνάμεθα νὰ κατέλθωμεν, διότι στερούμεθα ἐντελῶς ὀστράκων, ἅτινα θὰ ἀνῆκον εἰς ὑψίποδας κύλικας ἢ ψευδοστόμους ἀμφορεῖς, συνήθη ἀγγεῖα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τῶν χρόνων τούτων. Αἱ οἰκίαι ἄρα α¹, α³ μετὰ τῶν μικρὸν παλαιοτέρων ἐλλειψοειδῶν θὰ ἀνήκουν εἰς τὸν μεταξὺ τοῦ ἀνακτορικοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῶν ὑστερομυκηναϊκῶν χρόνον, μεταξὺ δηλ. 1500-1350 π. Χ., ἵνα ἐκφρασθῶμεν διὰ τῶν παραδεδεγμένων ἀριθμῶν.

Ὅτι τὰ σύγχρονα πρὸς τὴν οἰκίαν α¹ κτίσματα δὲν πρέπει νὰ καταβιβασθῶσιν εἰς τὴν ὑστερομηκυναϊκὴν ἐποχὴν ὑποστηρίζει καὶ ἡ συχνὴ ἐμφάνισις τῶν ἀμαυροχρώμων. Διότι πανταχοῦ ταῦτα, ὡς ἐν τοῖς τάφοις τῆς μυκηναϊκῆς ἀκροπόλεως καὶ ἐν Ὀρχομενῷ (ΙΙΙ στρῶμα), ἐμφανίζονται πολυάριθμα μόνον κατὰ τὴν παλαιοτέραν μυκηναϊκὴν ἐποχὴν (L. M. I, II). Σποραδικὰ εὑρήματα ἀμαυροχρώμων ἐντὸς στρωμάτων ὑστερωτέρων, ὡς τὸ παρὰ Τσούντα, Πρ. Ἀκρ. εἰκ. 33 ἀμαυρόχρωμον ἐντὸς τοῦ θολωτοῦ τάφου τοῦ Διμηνίου καὶ τὸ ἐξ ἐλλειψοειδοῦς οἰκίας τῆς Ὀλυμπίας ἐν ΑΜ, 1911, 176, στηρίζουσι μᾶλλον τὴν ἀνωτέρω παρατήρησιν. Ὑστερομυκηναϊκὰ ὄστρακα συνελέχθησαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀλλὰ προήρχοντο ἐκ στρωμάτων τεταραγμένων διὰ τῶν παλαιοτέρων ἀνασκαφῶν. Τὰ μόνα μυκηναϊκά, ὅσα συνέλεξα ἐντὸς τοῦ ἀδιαταράκτου ἀνωτάτου μελανοῦ στρώματος νοτίως τοῦ ναοῦ καὶ ἐγγύτατα τοῦ ἀγαλματίου τῆς ἀκοντιζούσης, εἶναι τὰ ἐν εἰκ. *38* δημοσιευόμενα. Τὸ πρὸς ἀριστερὰ ἀνήκει πιθανώτατα εἰς ὑδρίαν, ὁμοίαν πρὸς τὴν ὑπὸ Κουρουνιώτου ἐν θολωτῷ τάφῳ τῆς Μεσσηνιακῆς Πύλου εὑρεθεῖσαν καὶ δημοσιευθεῖσαν ἐν ΑΕ, 1914, 106 εἰκ. 9. Αἱ ἀνάγλυπτοι θηλαὶ ἐπὶ τοῦ ὤμου καὶ ἡ διακόσμησις τῶν συγκεντρικῶν ἡμικυκλίων εἶναι τὰ αὐτὰ καὶ ἐκεῖ. Εἶναι δὲ ἡ ἐκ Πύλου ὑδρία χρόνων ὑστερομυκηναϊκῶν. Εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν καὶ τὸ ἡμέτερον τεμάχιον ὑδρίας ὡς καὶ τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ ὄστρακον τὸ παρουσιάζον γραπτὴν ἕλικα. Δὲν εἶναι δὲ παράδοξον, ὅτι μέχρι τῶν γεωμετρικῶν χρόνων τῶν ἀγαλματίων κατέρχονται τὰ μυκηναϊκὰ ὄστρακα, διότι εἶναι γνωστὴ ἡ ἐπιβίωσις παλαιῶν ῥυθμῶν μάλιστα εἰς τοὺς ἀποκέντρους τόπους. Ἀλλ' εἶναι σύμφωνον πρὸς τὴν ἡμετέραν χρονολογικὴν κατάταξιν, ὅτι ἐντὸς τοῦ νεωτέρου γεωμετρικοῦ στρώματος εὑρέθησαν ὄστρακα ὑστερομυκηναϊκά, ὁποῖα ἐκ τῆς οἰκίας α¹ καὶ τῶν συγχρόνων δὲν συνελέχθησαν.

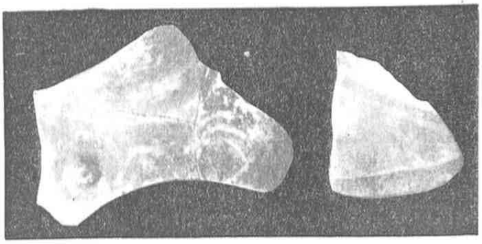

Εἰκ. 38. Ὑστερομυκηναϊκὰ ὄστρακα.

Κατωτέρω ἀπεικονίζονται τρία χαλκᾶ ἀγαλμάτια, ὑπάρχοντα νῦν ἐν τῷ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἐθνικῷ Μουσείῳ, δι᾽ ὧν ἐκτὸς τῶν ἄλλων χαλκῶν ἀναθημάτων ὁρίζεται ἡ ἡλικία τοῦ ἀνωτάτου μελανοῦ στρώματος τοῦ μεγάρου Β.

Ἐν εἰκ. 39 ἔχομεν εἰς δύο ὄψεις τὸ ὑπ᾽ ἐμοῦ εὑρεθὲν ἀγαλμάτιον κατὰ τὸν

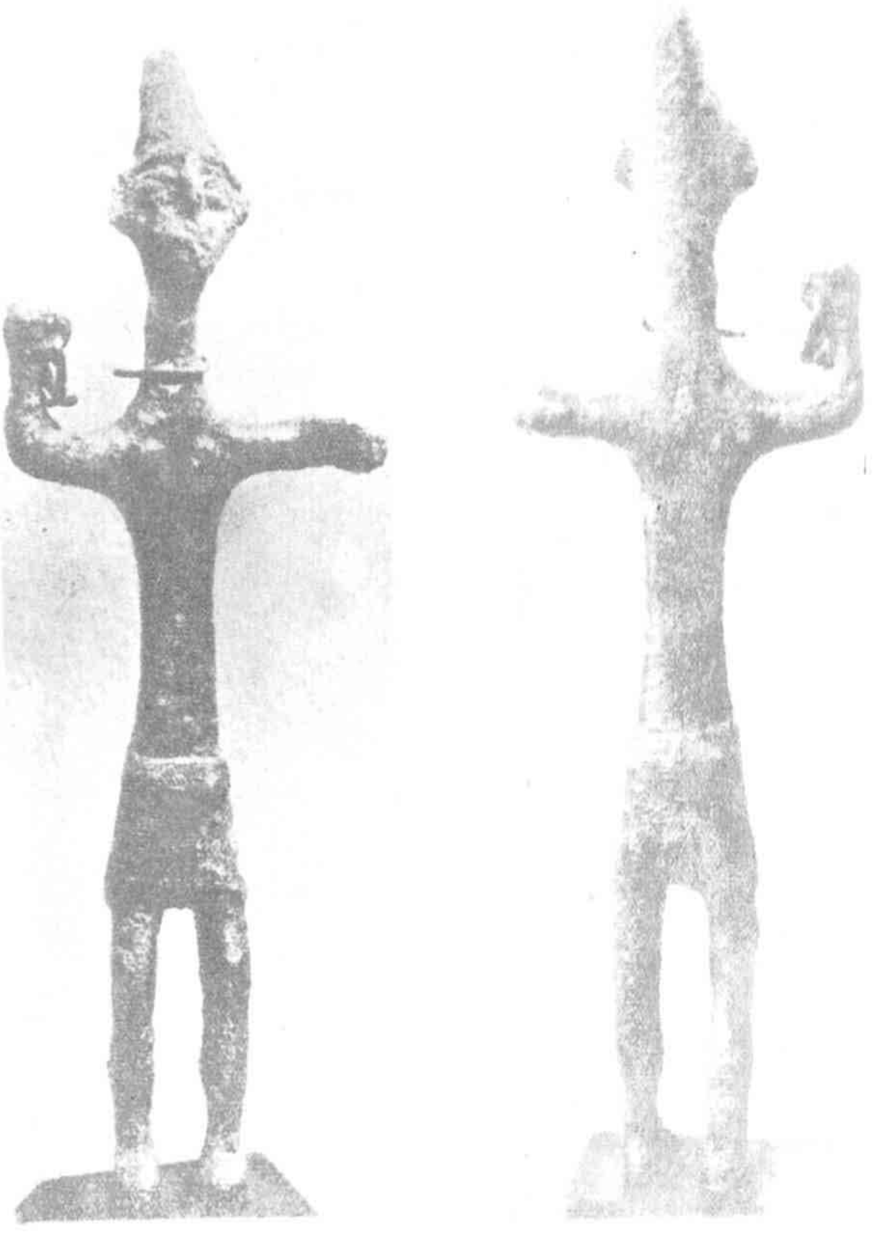

Εἰκ. 39. Ἀγαλμάτιον ἀκοντιζούσης Ἀρτέμιδος.

Ὀκτώβριον τοῦ 1912. Ὁ τόπος τῆς εὑρέσεώς του ἀκριβῶς εἶναι 3 μ. ἀνατολικῶς τῆς νοτιοδυτικῆς γωνίας τοῦ ναοῦ καὶ 3.70 μ. νοτίως τοῦ νοτίου στυλοβάτου, εἰς βάθος 0,45 λογιζόμενον ἀπὸ τοῦ στυλοβάτου καὶ ἐντὸς τοῦ 0,20 παχέος μελανοῦ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

στρώματος. Ὕψος 0.22. Ἡ παριστωμένη εἶναι γυνὴ διὰ τοὺς ἐμφαντικῶς δεδηλωμένους, ὡς δι᾽ ἐπιθέτων σφαιριδίων, μαστοὺς καὶ τὴν περικάλυψιν δι᾽ ἐνδύματος τῶν περὶ τὴν αἰδῶ μερῶν, ἂν καὶ ἀγαλμάτια ἀρχαϊκὰ ἢ γεωμετρικὰ γυμνῆς ἐντελῶς γυναικὸς εἶναι γνωστά. Τὴν δεξιὰν ὑψώνει ὡς μέλλουσα νὰ ἀκοντίσῃ, ἐνῷ διὰ τῆς προβαλλομένης ἀριστερᾶς ἐκράτει φαίνεται ἀσπίδα. Εἶναι φανερὸν τὸ ἄκρον τοῦ μεταξὺ τῶν συγκλειομένων δακτύλων ἀκοντίου ὡς καὶ ὁ κύκλος σύρματος πλατέος ἑλισσομένου καὶ κατὰ τὰ δύο πέρατα. Ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ ἔχομεν διὰ τῆς ὀξειδώσεως συγκεκολλημένον ἄλλο λείψανον παρομοίου σύρματος, παρετηρήθησαν δὲ κατὰ τὴν εὕρεσιν καὶ ἄλλα μικρότατα συντρίμματα. Ὑποθέτω, ὅτι τὰ ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ λείψανα παριστῶσι σχοινίον, δι᾽ οὗ συνεκρατεῖτο καὶ ἄλλως ἡ ἀσπὶς ἐπὶ τοῦ σώματος, ὡς συμβαίνει ἐπί τινος ἐκ Θεσσαλίας ἀρχαϊκοῦ ἀγαλματίου τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου (Ἀριθμ. 12831. Stais, Marbres et Bronzes du Musée National, 256). Τὸ δὲ διὰ τῆς δεξιᾶς κρατούμενον σπειροειδὲς σύρμα σημαίνει ἴσως σχοινίον, ὅπερ ἐχρησίμευεν εἰς τὸ νὰ δύναται ἡ ἀκοντίζουσα καὶ μετὰ τὴν βολὴν νὰ ἀνασύρῃ πάλιν καὶ διασώζῃ δι᾽ ἑαυτὴν τὸ ἀκόντιον. Σχοινίον τοιούτου προορισμοῦ ἄλλοθεν δὲν γνωρίζω, ἀλλὰ δύσκολον εἶναι νὰ ἑρμηνευθῇ τὸ κατασκεύασμα ἄλλως, ὡς παράστασις ἀγκύλης π. χ. Ὅπως καὶ ἂν ἔχουν τὰ κατὰ τὴν λεπτομέρειαν ταύτην, ἡ παράστασις τῆς ἀκοντιζούσης εἶναι πολὺ σημαντική. Διότι περὶ ὁμοιώματος θνητῆς γυναικὸς δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος. Ἡ εἰκονιζομένη εἶναι θεὰ καὶ ὡρισμένως ἡ Ἄρτεμις, ἀφοῦ αὕτη ἐξόχως ἐλατρεύετο ἐν Αἰτωλίᾳ καὶ τούτου ἕνεκα εἶχε τὴν ἐπίκλησιν τῆς *Αἰτωλῆς*. Πρὸς ταῦτα συμφωνεῖ λαμπρῶς ἡ εἴδησις τοῦ Παυσανίου (Χ, 38, 12) καθ᾽ ἣν ἡ ἐν Ναυπάκτῳ Ἄρτεμις Αἰτωλὴ παρέχεται σχῆμα ἀκοντιζούσης. Ἀλλὰ καὶ ἂν τοῦτο εἶναι ἁπλῆ σύμπτωσις, ὡς βέβαιον ὅμως δύναται νὰ θεωρηθῇ, ὅτι διὰ τοῦ ἀγαλματίου ἐτιμᾶτο ἡ καὶ ἐκ παλαιῶν χρόνων μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος συνδεομένη θεὰ (Gruppe, Religionsg. 1296 κέ.). Τὸ ἀγαλμάτιον τεχνικῶς καὶ χρονικῶς πρέπει νὰ συναφθῇ πρὸς τὰ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐν τῷ παλαιοτέρῳ τοῦ Ἡραίου στρώματι εὑρεθέντα ἀγαλμάτια, ὡς τὰ παρὰ Furtwängler Bronzen, 244, 245, 246 Taf. XVI, 237, 247 Taf. XVI, 617 Taf. XXVII. Ἐκ τούτων τὰ πλεῖστα δεικνύουν τὴν αὐτὴν κεφαλήν, ἄνω καὶ κάτω στενήν, πλατεῖαν δ᾽ ἐν τῷ μέσῳ, τὸ αὐτὸ τριγωνικὸν στῆθος καὶ τὴν διὰ σφυρηλατήσεως ἐπιπέδωσιν τοῦ κορμοῦ. Ἐπ᾽ αὐτῶν καὶ τοῦ ἡμετέρου ἀγαλματίου οὐδὲν φαίνεται ἴχνος ἐπιδράσεως τῆς λεγομένης ἀνατολιζούσης τέχνης. Διὰ τοῦτο πέραν τοῦ 700 π. Χ. πρέπει νὰ ζητηθῇ ἡ κατασκευὴ καὶ ἀνάθεσις τοῦ ἀγαλματίου τῆς Ἀρτέμιδος.

Τὰ ἐν *εἰκ. 40 καὶ 41* δημοσιευόμενα εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ Σωτηριάδου ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἀνωτάτου στρώματος τοῦ μεγάρου Β. Ὅτι δὲν εὑρέθησαν εἰς μεγαλύτερον βάθος καὶ εἰς τὰ ἀρχαιότερα στρώματα τοῦ μεγάρου φαίνεται πιθανὸν καὶ ἐκ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τῆς ἐν ΑΕ, 1900, 178 περιγραφῆς, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι τὰ χαλκᾶ ἀγαλμάτια μέ τινα ἱππάρια χαλκᾶ ἄτεχνα καὶ τροχοὺς χαλκοῦς ἁρμάτων εὑρέθησαν ἐντὸς τοῦ 1 μ. παχέος στρώματος ἐκ τέφρας κατὰ τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον τοῦ σηκοῦ. Ἀλλ' ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, τὰ ἀρχαιότερα στρώματα τοῦ μεγάρου ἢ δὲν ἀπετελοῦντο ἐκ τέφρας ἢ συνίσταντο εἰς λεπτὸν στρῶμα μελανῆς στάκτης, ὅπου ἀπίθανα εἶναι ἐν γένει τὰ εὑρήματα. Τὰ ἀγαλμάτια, ὕψ. 0,20 καὶ 0,11, ἔχουν κοινὸν χαρακτηριστικὸν τὴν ὑποτυπώδη δι' ἐγχαράκτων γραμμῶν παράστασιν τοῦ κατὰ τὴν μέσην ζώματος. Τὸ ζῶμα χαρακτηρίζει ὁμάδα γεωμετρικῶν ἀγαλματίων ἀπαντώντων κατὰ τὸ τέλος τῆς περιόδου καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνατολιζούσης ἐποχῆς, 700 π. Χ., ὡς ὀρθῶς ἀνέπτυξεν ὁ Furtwängler (SBMA, 1906, 446 κἑ.), ἀποδώσας εἰς τὴν αὐτὴν ὁμάδα καὶ τὸ ὡραῖον ἀγαλμάτιον τὸ εὑρεθὲν ἐντὸς τοῦ Ἡραίου πρὸ ὀλίγων ἐτῶν (ΑΜ, 1906 Τ. XVIII). Σύγχρονα πρὸς τὸ τοῦ Ἡραίου δύνανται νὰ εἶναι τὰ δύο ἀγαλμάτια τοῦ Θέρμου, ὧν ἡ ἀτέλεια τῆς παραστάσεως δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους, ἀλλ' εἰς τὴν ἀδεξιότητα τοῦ τεχνίτου. Τὸ μικρότερον καὶ ἀτελέστερον παριστᾷ κρανοφόρον ἄνδρα. Ἡ κεφαλὴ τοῦ μεγαλυτέρου μὲ τὴν δήλωσιν γενείου καὶ κόμης διὰ χαραγμάτων ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῶν πρωΐμων ἀρχαϊκῶν, ὡς τὸ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, de Ridder, Catalogue des bronzes d'Acr. 649. Καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγαλματίου τῆς Ὀλυμπίας παρατηρεῖται ἐπίδρασις τοῦ πνεύματος τῆς νέας ἐποχῆς εἰς τὴν παράστασιν τῆς κόμης καὶ τοῦ ὅλου σώματος. Εἶναι ἄρα δυνατὸν τὰ μετὰ τοῦ ζώματος ἀγαλμάτια ἀνδρῶν ἐκ Θέρμου νὰ εἶναι κατά τι νεώτερα τοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, ἀλλὰ σημαντικῶς νεώτερα τοῦ 700 π. Χ. δὲν δύνανται νὰ εἶναι.

Εἰκ. 40. Χαλκοῦν γεωμετρικὸν ἀγαλμάτιον.

Ἡ συμφωνία πρὸς τὴν Ὀλυμπίαν εἶναι ἀξία προσοχῆς, διότι ἐκτείνεται ἐπὶ πάντων τῶν χρονολογικῶν ζητημάτων. Ὑπὸ τὸ Ἡραῖον, ὅπερ ἀδύνατον εἶναι νὰ ἀναβιβασθῇ ὑπὲρ τὸ β' ἥμισυ τῆς 7ης ἑκατονταετηρίδος, ὑπάρχει στρῶμα γεωμετρικὸν φθάνον μὲ τὸ μνημονευθὲν ἀγαλμάτιον μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς πρωΐμου ἀρχαϊκῆς τέχνης. Ἐν Θέρμῳ ὑπὸ τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις ἱδρύθη κατὰ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους τοῦ Ἡραίου, ὑπάρχει ἐπίσης γεωμετρικὸν στρῶμα φθάνον μὲ τὸ ἀγαλμάτιον τοῦ γενειῶντος κατωτέρω τοῦ τέλους τῆς περιόδου. Προσέτι ὑπὸ τὸ γεωμετρικὸν στρῶμα μεταξὺ Ἡραίου, Πελοπίου καὶ Μητρῴου χωριζόμενον φανερῶς δι' ἄμμου ἀπεκαλύφθη τὸ στρῶμα τῶν ἐλλειψοειδῶν οἰκιῶν [1], ἐντὸς τῶν ὁποίων οὐδὲν σιδηροῦν ἀντικείμενον οὐδὲ γεωμετρικὸν χαλκοῦν εὑρέθη, ἀλλ' ἰδιάζοντα ἐγχώρια ἀγγεῖα χρονολογούμενα δι' ὑστερομυκηναϊκοῦ ὀστράκου. Ἐν Θέρμῳ δὲν ἔχομεν τὸν δι' ἄμμου χωρισμόν, ἀλλὰ τὴν παλαιοτέραν χαλκῆν ἐποχὴν διακρίνουσι τὸ μεῖζον βάθος, ἡ ἀπουσία τοῦ σιδήρου καὶ τὰ ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα εἶναι κατὰ πολὺ σημαντικώτερα τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ. Διὰ τούτων ἐπιτυγχάνεται νὰ ἀναβιβασθῶσι τὰ σύγχρονα πρὸς τὸ μέγαρον Α κτίσματα μέχρι τῶν παλαιομυκηναϊκῶν χρόνων. Καὶ ἄλλο ἂς εἴπωμεν πλεονέκτημα τοῦ Θέρμου εἶναι, ὅτι ὑπὸ τὸ μέγαρον Α, τὴν οἰκίαν Β καὶ ἀλλαχοῦ ἐβεβαιώθη διὰ τῶν ξυλοπλέκτων ἐν μέρει ὑπογείων καλυβῶν καὶ ἀρχαιοτέρα περίοδος. Ἀλλ' ἴσως εἰς τὰς ἀνεπαρκεῖς εἰσέτι ἐρεύνας ὀφείλει ἡ Ὀλυμπία τὴν μειονεκτικήν της θέσιν.

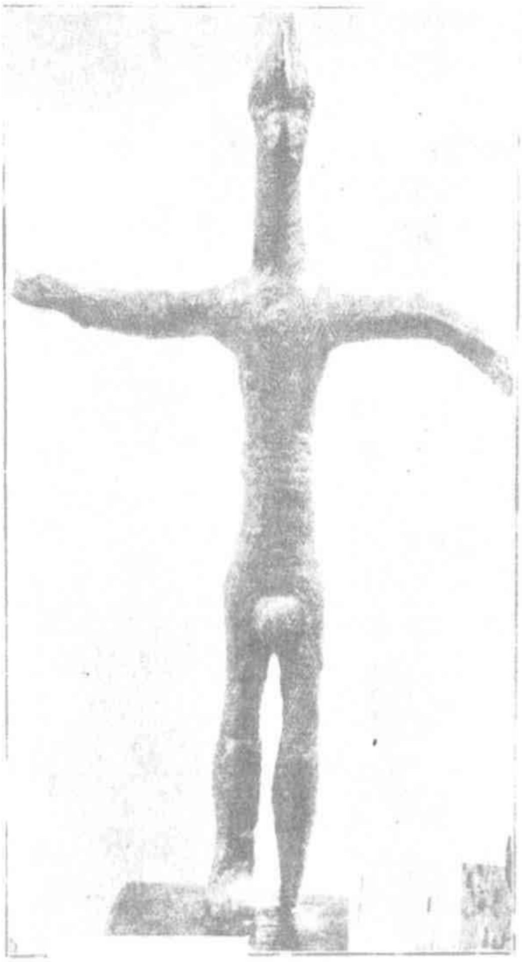

Εἰκ. 41 Χαλκοῦν γεωμετρικὸν ἀγαλμάτιον.

Ἡ συμφωνία μεταξὺ τῶν δύο τόπων, οὓς ἡ μυθικὴ καὶ θρησκευτικὴ παράδοσις συνδέει [2], εἶναι σπουδαιοτέρα καθόσον ἐκτείνεται καὶ ἐπὶ ἑνὸς μέρους τῆς παλαιοτέρας τῶν ἀρχαϊκῶν ναῶν ἱστορίας. Ἐν Θέρμῳ ἔχομεν συνοικισμόν, ὅστις ἐξηκολούθησε νὰ ὑπάρχῃ μέχρι τῆς ἱδρύσεως τῶν ἀρχαϊκῶν ναῶν. Ἐν Ὀλυμπίᾳ συνέβη τὸ ἴδιον. Ἡ θεωρία τῶν διαφόρων βωμῶν, εἰς οὓς ἀπεδίδοντο τὰ στρώματα τῆς τέφρας μὲ τὰ χαλκᾶ ἢ πήλινα ἀναθήματα ὑπὸ τὸ

[1] Περὶ τούτων ἴδε Dörpfeld ἐν AM, 1908, 185 κέ., περὶ τῶν ἀγγείων Weege ἐν AM, 1911, 163 κέ.

[2] Ἔφορος παρὰ Στράβωνι I, 463, περὶ τοῦ ἐν Θέρμῳ ἀνδριάντος τοῦ Αἰτωλοῦ, τοῦ Ὀξύλου ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ τῶν σχετικῶν ἐπιγραμμάτων. Παυσ. V, 15, 7 περὶ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ βωμοῦ τοῦ Θερμίου Ἀπόλλωνος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἡραίου, μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Πελοπίου, ὑπὸ τὸ Μητρῷον, παρὰ τὸ ἐλλειπτικὸν κτίσμα, ὅπερ ἐθεωρήθη ὡς ὁ μέγας βωμὸς τοῦ Διὸς καὶ ἀλλαχοῦ (Furtw. Bronzen 2 κέ.) πρέπει μεγάλως τοὐλάχιστον νὰ περιορισθῇ. Διατί τόσον πολλοὶ βωμοὶ διὰ μιᾶς; Ἔπειτα ποῦ ἐστεγάζοντο τόσον πολλὰ καὶ πολύτιμα ὡς οἱ λέβητες χαλκᾶ ἀναθήματα; Εἰς τὰ ἐρωτήματα δὲν ἐδίδετο μεγάλη προσοχὴ οὔτε ἱκανοποιητικὴ ἀπάντησις, ἀλλ᾽ ὅμως σὺν τῷ χρόνῳ ἀπεκαλύπτετο βαθμηδὸν ἡ ἀλήθεια. Ὁ Puchstein (AJ, 1896, 68) ὑπέδειξεν, ὅτι τὸ δυτικῶς τοῦ Μητρῴου γεωμετρικὸν στρῶμα τέφρας ἴσως ἀνῆκε εἰς θυσίας γινομένας ἐντὸς οἰκίας, ὁ Bulle ἔπειτα (Orchomenos, 48-49) κατέδειξεν, ὅτι τὸ μέγα ἐλλειπτικὸν κτίσμα πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Παυσανίου μνημονευομένην ἐνταῦθα οἰκίαν τοῦ Οἰνομάου (V, 20, 3) καὶ τέλος ὁ W. Dörpfeld (AM, 1908, 188) μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἐλλειψοειδῶν οἰκημάτων παρεδέχθη, ὅτι καὶ τὸ νοτίως τοῦ Ἡραίου παλαιότερον στρῶμα τέφρας θὰ ἀνήκῃ εἰς οἰκίαν. Τὸ παρὰ τὴν οἰκίαν τοῦ Οἰνομάου στρῶμα τέφρας περιεῖχεν ἐκτὸς τῶν συνήθων γεωμετρικῶν χαλκῶν ἀναθημάτων καὶ συντρίμματα ὀσταρίων καὶ κατὰ τὸν πιθανώτατον λόγον πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὰς ἐν τῇ οἰκίᾳ θυσίας. Πῶς δὲ τοῦτο εἶναι δυνατόν, διδασκόμεθα τὸ πρῶτον καὶ κατὰ τρόπον ἀνεπίδεκτον ἀμφισβητήσεως ἐκ Θέρμου. Διότι τὸ μέγα μελανὸν στρῶμα τῶν θυσιῶν τὸ περιέχον τὰ μικρὰ ἀναθήματα συνδέεται, ὡς εἴδομεν, ἀρρήκτως μετὰ τοῦ μεγάρου Β καὶ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτοῦ ἐκπηγάζει.

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ συνοικισμοῦ τοῦ Θέρμου παρετηρήσαμεν ἐξέλιξιν τῆς λατρείας τερματιζομένην εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ ναοῦ ἢ τῶν ναῶν. Ἔκπαλαι ἐτελοῦντο θυσίαι ἐντὸς τῶν οἰκιῶν ἢ παρ᾽ αὐτὰς καὶ διετηρεῖτο ὡς ἱερὰ ἡ τέφρα. Τοῦτο μαρτυροῦσι τὰ εἰς μέγα βάθος παρατηρηθέντα στρώματα τέφρας μετὰ συντριμμάτων ὀσταρίων, οἱ πλήρεις τέφρας τῶν θυσιῶν πίθοι καὶ τὰ παλαιότερα στρώματα τοῦ μεγάρου Β[1]. Εἶναι φυσικὸν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι αἱ παλαιότεραι αὗται θυσίαι ἐτελοῦντο ὑπὸ μόνων τῶν ἐνοίκων καὶ ὁμοστέγων ἑκάστης οἰκίας, θὰ ἦσαν δὲ ἀνάλογοι πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν κοινωνικὴν θέσιν τούτων[1]. Βαθμηδὸν καὶ διὰ πολλοὺς λόγους ἡ λατρεία ἐν τῇ κατοικίᾳ τοῦ βασιλέως ἀπέβη δημοτελεστέρα, ὡς τοῦτο φανερώνουν τὰ πολλὰ μικρὰ ἀναθήματα τοῦ ἀνωτάτου μελανοῦ στρώματος. Δὲν εἶναι λοιπὸν τότε μόνος ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἀπέναντι τῆς θεότητος, ἀλλ᾽ ἐμφανίζονται καὶ ἄλλοι μέτοχοι δικαιωμάτων λατρείας. Οὕτω ἡ θεότης καταλαμβάνει ἀεὶ μεῖζον ἔδαφος ἐντὸς τοῦ μεγάρου καὶ ὁ βασι-

[1] Περὶ τῶν πολυαρίθμων βόθρων πλήρων τέφρας θυσιῶν ἐντὸς τῶν οἰκιῶν τοῦ ΙΙ στρώματος ἐν Ὀρχομενῷ ἰδὲ Bulle Orchom. 25 ἑξ. Σωροὺς τέφρας καὶ ὀστῶν ἐντὸς οἰκιῶν παλαιομυκηναϊκῶν χρόνων παρετήρησεν ὁ Στάης ἐν Αἰγίνῃ καὶ Θορικῷ (ΑΕ, 1895, 247). Περὶ τῆς ἱερότητος τῆς τέφρας ἰδὲ καὶ Ada Thomsen ἐν Arch. f. Relig. XII, 160 κέ. καὶ Nilsson αὐτόθι XVI, 315.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

λεὺς ὁσημέραι ἀποβάλλει, ἕως ὅτου ἡ μεταβολὴ εἰς ναὸν ἐπέλθῃ ὁριστικῶς. Κατὰ ταῦτα ἀδιάφορον εἶναι ἂν ἡ μεταβολὴ ἐπῆλθε καὶ διὰ τῆς βίας, ὡς διὰ τῆς καταλύσεως τῆς βασιλείας, ἢ ἄνευ αὐτῆς.

Τὴν αὐτὴν ἐξέλιξιν τῆς λατρείας πρέπει νὰ δεχθῶμεν καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ. Ἐντὸς τῶν ἐλλειψοειδῶν οἰκημάτων τῆς 2ας χιλιετηρίδος δὲν παρετηρήθησαν λείψανα θυσιῶν, ἀλλ᾽ εἶναι εὔκολον νὰ ὑποτεθοῦν. Κατὰ τὴν νεωτέραν γεωμετρικὴν ἐποχὴν δὲν θὰ ἦτο ἐν τῷ τόπῳ ἡ «οἰκία τοῦ Οἰνομάου» μόνη. Θὰ ἦσαν καὶ ἄλλαι, περὶ δὲ τὰς σημαντικωτέρας θὰ ἐτελοῦντο δημοτελέστεραι θυσίαι μαρτυρούμεναι διὰ τῶν μικρῶν ἀναθημάτων. Οὕτω μόνον τὰς οἰκίας τῶν ἀνάκτων ἦτο δυνατὸν νὰ ἀντικαταστήσουν οἱ ἐπ᾽ αὐτῶν ἢ παραπλεύρως ἱδρυθέντες ναοί. Ἂν καὶ πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἄλλαι λατρεῖαι ὡς ἡ τῆς Θέμιδος κατὰ τὸ λεγόμενον Στόμιον (Παυσ. V, 14, 10) καὶ ἡ τῆς Γῆς δὲν εἶχον τὴν αὐτὴν καταγωγήν.

Ὁ A. Frickenhaus ἐν τῇ σπουδαίᾳ μονογραφίᾳ περὶ τῆς Τιρυνθίας Ἥρας παρὰ τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ ὑλικοῦ κατώρθωσε δι᾽ εὐφυῶν συνδυασμῶν νὰ δείξῃ, ὅτι ἡ αὐτὴ θεότης, ἡ λατρευομένη ἐν τῷ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος ἐπὶ τοῦ ἀνακτόρου ἱδρυθέντι ναῷ, ἐτιμᾶτο ἐντὸς τοῦ ἀνακτόρου καὶ κατὰ τὸν βωμὸν ἀπὸ τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων καὶ ἑξῆς διαρκῶς (Tiryns I, 1-126, ἰδὲ ἰδίως 31-41). Ἡ θεωρία εἶναι ἀναμφισβητήτως ὀρθή, ἂν καὶ φανερὰ εἶναι ἡ ἰσχνότης τῶν ἀποδεικτικῶν μέσων. Διότι ἐν Τίρυνθι δὲν ἔχομεν ἐνδείξεις λατρείας ἐκ τῆς σπουδαίας, ὡς μεταξὺ κειμένης, γεωμετρικῆς ἐποχῆς. Τὸ αὐτὸ καὶ μεγαλύτερον ἔτι κενὸν ὑπάρχει ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, τοῦ Ὀρχομενοῦ, τοῦ Μενελαείου καὶ τῶν Μυκηνῶν, ὥστε νὰ μὴ δύναται ἐπαρκῶς νὰ ὑποστηριχθῇ ἡ καθ᾽ ἑαυτὴν ἀλάθητος γνώμη, καθ᾽ ἣν οἱ ναοὶ τῶν τόπων τούτων εἶναι αἱ νεώτεραι κατοικίαι τῶν θεῶν τῶν συνοικούντων παλαιότερον μετὰ τῶν βασιλέων ἐντὸς τῶν πλησίον μεγάρων.

Ἡ παρέκβασις εἰς τὴν Ὀλυμπίαν καὶ τοὺς ἄλλους τόπους ἀποδεικνύει ἐμφανῶς τὴν μεγίστην σπουδαιότητα τοῦ μεγάρου B ἐν Θέρμῳ. Διὰ πρώτην φορὰν ἔχομεν κτίσμα τῶν γεωμετρικῶν χρόνων ἱκανῶς ἀκέραιον διατηρούμενον, ὅπερ ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν συνδέεται μετὰ κτισμάτων τῆς 2ας χιλιετηρίδος ὡς ἐξ ἐκείνων παράγωγον, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ συνάπτεται πρὸς τὸν κατόπιν ναόν [1]. Ἡ εὐτυχὴς διατήρησις τοῦ οἰκοδομήματος, προερχομένου ἐκ τῶν χρόνων τοῦ «ἑλληνικοῦ μεσαίωνος», τὸν ὁποῖον ἰδίως διακρίνει ἐρημία ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων, παρέχει τὴν μεγίστην ἀπόδειξιν περὶ τῆς ἀληθείας τῆς ἀνωτέρω ἐκτεθείσης γνώμης ὡς πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐν Θέρμῳ λατρείας, ἐπικουρικῶς δὲ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὴν

[1] Ὁ γεωμετρικὸς ναὸς τῆς Ὀρθίας ἐν Σπάρτῃ (BSA XIV, 18, Fig. 6, 19) οὔτε πρὸς παλαιοτέρας κατασκευὰς συνάπτεται οὔτε πρὸς τὸν κατόπιν ναὸν τοῦ 6ου αἰῶνος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἑρμηνείαν τῆς λατρείας καὶ ἄλλων τόπων [1]. Ἔπειτα τὸ μέγαρον Β μετὰ τῆς κιονοστοιχίας ἀποκαθιστᾷ ἐν Θέρμῳ πλήρη τὴν σειρὰν τῆς ἰδιαζούσης εἰς τὸν τόπον ἀρχιτεκτονικῆς παραδόσεως, εἰς τὴν συνοπτικὴν ἐξέτασιν τῆς ὁποίας ἐν τέλει μεταβαίνομεν.

Τὰ πρῶτα οἰκήματα ἐν Θέρμῳ ἦσαν ξυλόπλεκτοι καὶ διὰ πηλοῦ ἠλειμμέναι καλύβαι ἄνευ λιθίνων βάσεων. Μετὰ ταύτας, ὧν ἀκριβῶς τὸ σχέδιον καὶ τὴν ἐποχὴν εἰσέτι δὲν γνωρίζομεν, ἐμφανίζονται τελείως ἀνεπτυγμένα καὶ κατὰ τὸ σχέδιον καὶ τὴν λοιπὴν κατασκευὴν οἰκήματα, ὡς τὸ μέγαρον Α καὶ ἡ οἰκία α[1]. Τὸ μέγαρον Α εἶναι ἐλλειψοειδές, ἤδη ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλοθεν γνωστά, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὴν οἰκίαν τοῦ Χαμαιζίου, ἀνεπτυγμένον. Εἰς τοῦτο πιθανώτατα συνετέλεσε ἡ ἐλαφροτέρα καὶ εὐκολωτέρα ξυλόδμητος ὑπὲρ τὰς λιθίνας βάσεις κατασκευή, εἰς ἣν ἔμειναν πιστοὶ ἐν Θέρμῳ μέχρι τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων. Ἡ ξυλοδομία αὕτη ἦτο πρὸς τούτοις κατὰ τὴν προϊστορικὴν περίοδον θολωτή. Διὰ τοὺς δύο τούτους λόγους ἡ ἀρχικῶς βραχεῖα ἔλλειψις ἠδύνατο νὰ ἐπιμηκυνθῇ, ἀλλ' ὤφειλε νὰ μείνῃ στενὴ διὰ τὸν εὐκολώτερον καταρτισμὸν τοῦ θόλου. Οἱ δύο ἐγκάρσιοι τοῖχοι ἦσαν ἀναγκαῖοι διὰ τὴν στερέωσιν τοῦ μακροῦ θόλου καὶ ἐχρησίμευσαν εἶτα διὰ τὴν κατάλληλον διαίρεσιν τοῦ χώρου. Τὸ ἕτερον πέρας τῆς ἐλλείψεως ἀπέβη εὐθύγραμμον πρωτίστως διὰ τὴν στερεότητα τῆς κατασκευῆς καὶ ἔπειτα χάριν τῆς καλυτέρας προσόψεως. Οὕτως ἀνεπτύχθη κατὰ τὸ δυνατὸν τὸ ἐλλειψοειδὲς σχέδιον, ἐνῷ ἐν Ὀρχομενῷ διὰ τὴν μεγάλην δυσκολίαν τῶν ἐκ πλίνθων ὠμῶν θόλων περιωρίσθησαν εἰς τὰ ἀρχικὰ ἁπλᾶ σχήματα ἢ ταχέως μετέβησαν εἰς τὰ ὀρθογώνια μετὰ καθέτων τοίχων κτίσματα (Bulle, Orchomenos, 35 κέ.).

Θόλοι ὑπῆρχον καὶ ἐπὶ τῶν ὀρθογωνίων οἰκιῶν α[1], α[3], καὶ ἦσαν, ὡς εἴδομεν, παράδοξοι. Ἐπειδὴ ἐπὶ τῶν ἐλλειψοειδῶν οἱ ἐγκάρσιοι τοῖχοι κατ' ἀνάγκην ἔδει νὰ διατηρηθῶσι κατακόρυφοι, συνέβη, ὥστε καὶ οἱ λοιποὶ κλίνοντες πρὸς τὰ ἐντὸς χάριν τοῦ θόλου τοῖχοι νὰ ὀρθοῦνται κάθετοι, ὅταν πλησιάζουν πρὸς τοὺς μετ' αὐτῶν συναπτομένους ἐγκαρσίους. Τὸ σύστημα τῆς τοιχοδομίας δὲν εἶναι ἁπλοῦν, ἀλλ' εἶναι ἤδη ἀνεπτυγμένον ἀπὸ τῆς παλαιοτέρας ἐποχῆς. Σύστημα μεικτόν, ἔνθα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κτιρίου καὶ τοίχου αἱ καμπύλαι γραμμαὶ τοῦ θόλου συνάπτονται κατὰ τὰς γωνίας πρὸς καθέτους καὶ ὑπεράνω πρὸς γωνιουμένας μετὰ τῶν καθέτων εὐθείας γραμμάς. Πόσον τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι ἀνεπτυγμένον καὶ γενικὸν δεικνύει ἡ οἰκία α[1], ἥτις παρὰ τὸ ὀρθογώνιον σχέδιον ὁμοιάζει τελείως πρὸς τὰ ἐλλειψοειδῆ κατὰ τὴν λοιπὴν κατασκευήν. Ἡ οἰκία α[1] δύναταί τις νὰ εἴπῃ

[1] Εἷς ἐκ τῶν τόπων τούτων εἶναι ἡ Ἐρέτρια, ἔνθα ὑπὸ τὸν ναὸν τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος ὁ Κουρουνιώτης ἀνέσκαψεν ἐλλειψοειδῆ οἰκήματα καὶ ἐβεβαίωσε διὰ τῆς εὑρέσεως γεωμετρικοῦ ἀγαλματίου, ὅτι ἡ λατρεία εἶναι παλαιοτέρα τοῦ ναοῦ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

προῆλθεν ἐξ ἐλλειψοειδοῦς ὡς τὸ μέγαρον Α, ἀφ' οὗ ἀπεκόπησαν τὰ ἑκατέρωθεν τῶν ἐγκαρσίων τοίχων πέρατα, ἀποβάντων οὕτω ὁμοίων πρὸς τοὺς ἄλλους ἐξωτερικοὺς τοίχους. Διὰ τοῦ συστήματος τούτου ὁ θόλος δύναται νὰ στερηθῇ τῆς ἐσωτερικῆς κιονοστοιχίας, διότι στηρίζεται ἐπὶ τῶν κατὰ τὰς γωνίας καθέτων στύλων καὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν τριγωνικῆς στέγης. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται διατὶ δὲν παρετηρήθη οὐδὲν ἴχνος ἐσωτερικοῦ στηρίγματος.

Ἡ αὐτὴ θολοδομία ἐπεκράτει καὶ κατὰ τὴν νεωτέραν γεωμετρικὴν ἐποχήν, ὅπως ἐπιτρέπεται κρίνοντες ἐκ τοῦ μόνου καλῶς διατηρηθέντος μεγάρου Β νὰ εἰκάσωμεν καὶ περὶ τῶν συγχρόνων. Διὰ τοῦτο καὶ μετὰ τὴν προσθήκην ἔτι τῆς ἐλλειψοειδοῦς κιονοστοιχίας δὲν ἐνομίσθη ἀναγκαία ἡ ἐσωτερικὴ σειρὰ τῶν κιόνων. Ἡ θολοειδὴς κατασκευὴ ἐστηρίζετο καλῶς ἐπὶ τῶν τριῶν ἐγκαρσίων τοίχων καὶ τῆς βορείας ἐλάχιστα τοξοποιουμένης πλευρᾶς. Ἡ ἐσωτερικὴ κιονοστοιχία εἶναι ἀναγκαία, ὅταν λείπουν οἱ ἐγκάρσιοι τοῖχοι, τὸ οἰκοδόμημα εἶναι μακρὸν καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι εἶναι κάθετοι. Ταῦτα πάντα παρατηροῦνται ἐπὶ τοῦ ναοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἐπ' αὐτοῦ πρῶτον ἐμφανίζεται ἡ ἐσωτερικὴ κιονοστοιχία. Ἡ ἀντιπαράθεσις τῶν λιθίνων βάσεων τῶν ἐσωτερικῶν στύλων ὡς ἀντιστοίχων πρὸς τὰς τῶν κιόνων τῶν μακρῶν πλευρῶν εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς χρησιμότητος τῶν νέων στηριγμάτων [1]. Ἐπίσης ὑπῆρχεν ἡ ἐσωτερικὴ σειρά, ὡς βέβαιαι ἐνδείξεις πείθουσιν, καὶ ἐπὶ τῶν δύο ἄλλων μικροτέρων ναῶν. Τὸ νὰ μὴ φαίνεται οὐδαμοῦ ἐπὶ τῶν προϊστορικῶν κτιρίων εἶναι εἷς ἐπὶ πλέον λόγος ὑπὲρ τῆς γνώμης, ὅτι ἡ ξυλόδμητος κατασκευὴ αὐτῶν ἦτο θολοειδής.

Ἂν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῶν ξυλοπλέκτων οἰκημάτων οὐδεμία ὑπάρχει ἀνάγκη ἰδιαιτέρων στύλων δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὸ ἐξωτερικόν. Βορείως τῆς οἰκίας α[1] καὶ τοῦ ἐλλειψοειδοῦς α[4] καὶ (βορ. καὶ βορειοδ.) τῆς οἰκίας β εἴδομεν πλάκας καθέτως ἐμπεπηγμένας, αἵτινες θὰ προεφύλασσον στύλους ξυλίνους. Οὗτοι διὰ τὴν συνεχῆ σειρὰν τῶν πλακῶν θὰ ἀπετέλουν μᾶλλον τοῖχον ἢ κιονοστοιχίαν, τοῖχον χρήσιμον, ἵνα προφυλάσσῃ τὰ κτίρια ἀπὸ τῆς βιαιότητος τοῦ βορρᾶ καὶ στηρίζῃ περισσότερον τὴν ὅλην κατασκευήν. Διότι πιθανώτατα ἡ στέγη τοῦ πλησίον οἰκοδομήματος θὰ ἐξετείνετο κατά τινα τρόπον καὶ ὑπὲρ τὸ ἐκ πυκνῶν ξύλων τοῦτο προπέτασμα. Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἔχομεν εἰς τὴν τοιαύτην κατασκευὴν τὸν πρόλογον τῆς ἐξωτερικῆς κιονοστοιχίας, ἥτις ἐμφανίζεται ἐπὶ τοῦ μεγάρου Β κατὰ τὴν νεωτέραν, ὡς εἴδομεν, περίοδον αὐτοῦ.

[1] Οἱ ἐσωτερικοὶ στῦλοι τοῦ γεωμετρικοῦ ναοῦ τῆς Σπάρτης ἀντιστοίχουν εἰς στύλους κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῶν μακρῶν τοίχων ὑψουμένους, ὡς δεικνύουν ὀλίγαι διατηρηθεῖσαι λίθιναι βάσεις (BSA. XIV, 18 Fig. 6, 19). Κατὰ παρόμοιον τρόπον ἐπὶ τοῦ Ἡραίου τὰ κατὰ μῆκος τῶν ἐσωτερικῶν πλευρῶν τοῦ σηκοῦ χωρίσματα καὶ οἱ κίονες ἀντιστοιχοῦν ἀκριβῶς εἰς τοὺς κίονας τῆς περιστάσεως. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ τὰ τρία μετὰ τοῦ ναοῦ του Ἀπόλλωνος κτίσματα ἦσαν ξυλόδμητα γίνεται φανερὸς ὁ λόγος τῆς ἀντιστοιχίας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Πόσον σημαντικὴ εἶναι ἡ κιονοστοιχία αὕτη, ἡ ἐλλειψοειδής, ἐξετιμήθη δεόντως ὑπὸ τοῦ Bulle ἐν μακρῷ περὶ τῶν περιφερικῶν κτισμάτων λόγῳ (ἔ. ἀ. 50 κἑ.). Εἶναι βεβαίως τὸ πρῶτον καὶ μόνον διατηρηθὲν μέχρι τοῦδε παράδειγμα κιονοστοιχίας περιφερικῆς, ἥτις ἐχρησίμευσεν ὡς ἡ κυριωτέρα πηγὴ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πτεροῦ τῶν κατόπιν ναῶν.

Ὅτε παλαιότερον δὲν ἦτο γνωστὴ ἡ ἀληθὴς ἐποχὴ τοῦ μεγάρου Α, ὁ Noack (Kret. Pal. und Ovalhaus 65) ἠδύνατο νὰ νομίζῃ, ὅτι τὸ μόνον τότε ὁπωσδήποτε γνωστὸν ἐλλειψοειδὲς τοῦ Θέρμου ἀπέβη οὕτω μακρὸν καὶ στενὸν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀρχαϊκῶν σηκῶν ναῶν. Σήμερον πρέπει νὰ ὁμιλήσωμεν ἀντιστρόφως. Ἡ μόνη δυνατὴ εἰς μῆκος ἀνάπτυξις τῶν ἐλλειψοειδῶν, ὅπως βλέπομεν ταύτην συντετελεσμένην ἐν Θέρμῳ κατὰ τὴν β´ ἤδη χιλιετηρίδα, κατέστησε τὰς παλαιὰς ταύτας καὶ λίαν συνήθεις κατοικίας μακρὰς καὶ στενάς. Διὰ τοῦτο εἶναι μακροὶ καὶ στενοὶ οἱ σηκοὶ πολλῶν ἀρχαϊκῶν ναῶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἄνευ ὀπισθοδόμου τριμερὴς σηκὸς τῶν ἀρχαϊκῶν ναῶν ἐν Σικελίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ ἐκ τοιούτων ἐλλειψοειδῶν, ὡς τὰ μέγαρα Α καὶ Β, ἔχει τὴν καταγωγήν. (Πρβλ. π. χ. τὸν ἀρχαιότερον ναὸν τῶν Λοκρῶν, τὴν ἐν Ποσειδωνίᾳ λεγομένην βασιλικήν, τοὺς ναοὺς C καὶ D τοῦ Σελινοῦντος).

Ἐν Θέρμῳ ὁ τριμερὴς σηκὸς δὲν διετηρήθη ἐπὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ ὁποίου ἄλλως ἡ ἐξάρτησις ἀπὸ τοῦ μεγάρου Β εἶναι βεβαία. Κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ναοῦ εἰσήχθησαν τὸ πρῶτον ἔξωθεν νέα στοιχεῖα, ὡς ὁ μετὰ προδόμου καὶ ὀπισθοδόμου σηκός, ἡ εὐθυγραμμία τῶν τοίχων καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα ἐσωτερικὴ κιονοστοιχία, ἀλλ' οὐδαμῶς ἴσχυσαν τὰ νέα στοιχεῖα νὰ ἐκτοπίσουν τὴν λοιπὴν παλαιὰν παράδοσιν.

Οὕτως ἡ ξυλοπηλίνη τοιχοδομία μετὰ τῆς λιθίνης βάσεως διετηρήθησαν καὶ ἐπὶ τοῦ ναοῦ μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι ὁ πηλὸς ἦτο ἤδη ὀπτός. Ἔπειτα εἰς τὴν τοπικὴν παράδοσιν πρέπει νὰ ζητήσωμεν τὸν λόγον, δι' ὃν ὁ ναός, ὅπως καὶ τὰ μέγαρα Α καὶ Β, διευθύνεται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον. Ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν ὁρμὴν τοῦ βορρᾶ ξυλόπλεκτον κτίριον μὲ τὴν ἑτέραν ἐκ τῶν μακρῶν πλευρῶν ἐκτεθειμένην εἰς οὕτω βίαιον ἄνεμον. Ἀλλ' ὅπερ σημαίνει ἔτι στενωτέραν συγγένειαν καὶ ἐξάρτησιν εἶναι ἡ ὁμοιότης τῆς πρώτης στέγης τοῦ ναοῦ πρὸς τὴν τοῦ προηγηθέντος μεγάρου. Ὡς ἐκ τῶν μελετῶν κατὰ τὸ 1911 ἐξήχθη, ἡ παλαιοτάτη στέγη τοῦ ναοῦ ἐσχηματίζετο ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς *σκούφιαν*, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς ἀέτωμα. Ἡ τοιαύτη στέγη δὲν φαίνεται παράδοξος, ἐὰν ἀποβλέψῃ τις εἰς τὸν εὐτυχῶς ἐν Θέρμῳ διατηρηθέντα πρόδρομον τοῦ ἀρχαϊκοῦ ναοῦ.

Ἀθῆναι, Ἰούνιος 1915.

Κ. Α. ΡΩΜΑΙΟΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΚ ΘΕΡΜΟΥ ΕΠΙΓΡΑΦΑΣ, 22, 33, 34^{α}, 34^{β} ΚΑΙ 35

ΥΠΟ Κ. Α. ΡΩΜΑΙΟΥ

Σχεδὸν ἀναπόφευκτα εἶναι τὰ λάθη κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν, ὅταν οἱ λίθοι εἶναι ἐφθαρμένοι καὶ ὁ ἐκδότης μακρὰν εὑρισκόμενος συμβουλεύεται μόνον τὸ συχνάκις ἀνεπαρκὲς ἔκτυπον, τὰς σημειώσεις του, ἢ τὰς ἄλλοθεν εἰδήσεις. Διὰ τοῦτο ἐξεδόθη ἐσφαλμένως ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Γ. Σωτηριάδου τὸ ἐκ Θέρμου ὡραῖον ἐπίγραμμα (ΑΔ, 57, ἀρ. 35). Ἐπειδὴ δὲ πρόκειται περὶ τῆς καλλίστης ἐκ τῶν ἐν Θέρμῳ ἐπιγραφῶν, ἐνόμισα ἀναγκαῖον νὰ ζητήσω τὴν διόρθωσιν ἐν τῷ παρόντι πρώτῳ τόμῳ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου. Εἰς τὴν ὀρθὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἑρμηνείαν τοῦ ἐπιγράμματος προσθέτω διὰ τὴν εὐκαιρίαν καί τινας παρατηρήσεις εἰς τὰς σημαντικὰς ὑπ' ἀριθ. 33, 34^{α} καὶ 34^{β} ἐπιγραφάς. Μικρὰν διόρθωσιν συνάπτω ἐν τέλει εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 22.

Ἐν τῷ α΄ στίχῳ τοῦ ἐπιγράμματος παρελείφθη κατὰ τὴν παρὰ Σωτηριάδῃ μεταγραφὴν τὸ ι τοῦ ἐνί, ὅπερ εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὸ μέτρον, ὑπάρχει δὲ σαφὲς ἐπὶ τοῦ λίθου. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ στίχου ἀντὶ τοῦ ἵπποις ὁ λίθος παρέχει ΙΠΠΩΙ. Ἀλλὰ τότε καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ β΄ στίχου πρέπει νὰ ἔχῃ ἄλλως. Πράγματι ἀντὶ τοῦ ὠκέσι ἀναγινώσκεται πρὸ τοῦ λίθου ΣΩΚΙΣΙ. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ μεταγραφὴ ἔχει ὀρθῶς πλὴν τοῦ κατὰ τὸν ζ΄ στίχον φθέγγος, ὅπερ εἶναι λάθος τυπογραφικὸν ἀντὶ τοῦ *φέγγος*. Βέβαιαι εἶναι καὶ αἱ ἀναγνώσεις *δυσμενέων* ἐπὶ τοῦ δ΄ στίχου, *δεξιὰ* ἐπὶ τοῦ ε΄ καὶ *χαλκὸν* ἐπὶ τοῦ ζ΄, τὰς ὁποίας ὡς πιθανὰς μόνον παρεδέχθη ὁ ἐκδότης.

Μὲ τὴν ἐσφαλμένην ἀνάγνωσιν τοῦ α΄ καὶ β΄ στίχου εὐωδοῦτο κάπως ἡ ἑρμηνεία, ἀλλ' αὕτη ἀποβαίνει δυσκολωτάτη μὲ τὸ προβληματικὸν ΣΩΚΙΣΙ. Σῶκισις κύριον ὄνομα εἶναι ἄγνωστον καὶ δύσκολον εἶναι τὸ νὰ ὑπῆρχε. Ἐὰν τὸ ὄνομα ἦτο Σῶκις θὰ εὑρισκόμεθα πρὸ ἄλλης μεγαλυτέρας δυσκολίας. Τί θὰ ἐσήμαινε Σιτείθρωνος; Διὰ ταῦτα πολλὴν χάριν ὀφείλω εἰς τὸν Καθηγητὴν κ. Ἀνδρέαν Σκιᾶν, ὅστις ἐκ τῶν παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς σῶκος, σώκιστρον, σωκάριον, ἅπερ πάντα σημαίνουσι τὸν βρόχον, συνήγαγεν, ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν θὰ ὑπῆρχεν ἡ λέξις μὴ θησαυρισθεῖσα κατὰ τύχην ἐν τοῖς λεξικοῖς. Εὔκολον εἶναι παρὰ τοὺς σώκους νὰ ὑπῆρχον καὶ σωκίδες, βρόχοι δηλ., δι' ὧν ἐφονεύθη ὁ διὰ τοῦ ἐπιγράμματος τιμώμενος Αἰτωλός. Ὅτι ἡ λέξις ὑπῆρχε κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα στηρίζουσι καὶ τὰ τοῦ Ἡσυχίου: *σοκᾶ, βροχίζει, ὀχλεύει*. Ἀλλὰ καὶ διετηρήθη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

μέχρι σήμερον τὸ ὄνομα μὲ τὴν αὐτὴν ἢ παραπλησίαν σημασίαν ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ὡς ἠδυνήθην νὰ διδαχθῶ ἐκ τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Οἱ ἐκεῖ φίλοι συντάκται παρέσχον τὰ ἑξῆς δελτία: *σοκάρι, Μαλακοπὴ τῆς Καππαδοκίας, σχοινὶ διὰ τὴν ὑδρίαν τοῦ φρέατος. σοκαρίζω δένω καλῶς, Βιθυνίας. σόκορα · σχοινία λεπτά, Βιθυνίας. σόκος = Schlinge, Τριανταφυλλίδης, ἀνατολικοτουρκικόν.* Εἰς ταῦτα ὁ συνάδελφος κ. Ξανθουδίδης προσθέτει, ὅτι τὸ χωρίον Σοκαρᾶς, ὁ, τῆς ἐν Κρήτῃ Μεσαρᾶς ἐντεῦθεν θὰ ἔχῃ τὴν καταγωγήν.

Διὰ τῆς εὐστόχου παρατηρήσεως τοῦ κ. Σκιᾶ καὶ ἡ αἰνιγματώδης λέξις τοῦ ἐπιγράμματος ἡρμηνεύθη καὶ ἡ ἱστορία αὐτῆς κατὰ μέγα μέρος ἔγινε δυνατὸν νὰ ἐξετασθῇ. Ἀλλ᾽ ἐκτὸς τούτου αἱ σωκίδες παρέχουσιν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ καθορισθῇ ἀκριβῶς ὁ πόλεμος, καθ᾽ ὃν ἔπεσεν ὁ τιμηθεὶς πολεμιστής. Εἶναι οὗτος ὁ ἐνδοξότατος ἐκ τῶν πολέμων τοῦ αἰτωλικοῦ ἔθνους, ὁ ἀγὼν κατὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν Γαλατῶν τοῦ 279 π. Χ. Λιότι βρόχοι μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων οὐδαμῶς εἶναι γνωστοί, οἱ δὲ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς διαρκῶς περιγράφουσι τὰ σχοινία, τὰς σειρὰς ὡς λέγουσι, τὰ ἔχοντα βρόχους κατὰ τὸ ἄκρον ὡς ὅπλον βορβαρικόν. Οὕτω ὁ Ἡροδ. VII, 85 ἀποδίδει τοὺς βρόχους εἰς τὸ περσικὸν ἔθνος τῶν Σαγαρτίων, ὁ Παυσ. I, 21, 8 εἰς τοὺς Σαυρομάτας, ὁ Pomp. Mela I, 19. 17 εἰς τὰς γυναῖκας τῶν Μαιωτικῶν (laqueos) καὶ ἐν τῷ Λεξ. τοῦ Σουΐδα, ἐν λ. σειράς, ἀναφέρονται σειραφόροι τῶν Πάρθων. Ὁμοίως οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ἀποδίδουσι τοὺς σώκους ἢ τὰ σώκιστρα ἀδιαλείπτως εἰς βαρβάρους λαούς, Γερμανούς, Βουλγάρους, Γότθους, Οὔνους (ἰδὲ μαρτυρίας ἐν Θησ. Ἑρρ Στεφάνου λ. σῶκος) καὶ ὡρισμένως τὸ σοκεύειν ἀναφέρουσιν εἰς γοτθικὸν ἔθος. Ἀλλὰ τίνες ἄλλοι βάρβαροι ἐπολέμησαν πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα, εἰς ὃν ἀνήκει ἡ ἐπιγραφὴ διὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων, εἰμὴ οἱ Γαλάται τοῦ Βρέννου;

Εἰς τὸ συμπέρασμα δὲν ἀντιτίθεται ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἔπεσεν ὁ πολεμιστὴς ἡμῶν. Ἔπεσεν ὑπὸ τὰς στεφάνας, τοὺς βράχους δηλ. ἢ τὰ στεφάνια, ὅπως λέγομεν ἀκόμη σήμερον, τοῦ Τείθρωνος, πόλεως τῆς Φωκίδος, ἥτις ὀρθῶς ὑπὸ τοῦ κ. Σωτηριάδου ἐταυτίσθη πρὸς τὸ συνηθέστερον ὀνομαζόμενον Τιθρώνιον. Ἀκριβῶς ὡς ἐν τῷ ἐπιγράμματι ἐκφέρεται ἡ πόλις ἐν δελφικῇ ἐπιγραφῇ τοῦ 194 π. Χ., Collitz - Bechtel, 1983 *(ἐν Τείθρωνι κατοικέοντες..)*. Περὶ τὸν Τείθρωνα ὡρισμένως δὲν ἀναφέρονται μάχαι πρὸς τοὺς Γαλάτας, ἀλλ᾽ εἶναι ἀρκετὸν δι᾽ ἡμᾶς, ὅτι ὁ Παυσανίας μνημονεύει (Χ, 23, 2) ἀγῶνας τοῦ κυρίου σώματος τῶν Αἰτωλῶν κατὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ συνάρχοντος τοῦ Βρέννου Ἀκιχωρίου, ὅστις διελθὼν τὰς Θερμοπύλας θὰ ἔφθασε πάντως μέχρι τῆς ἐν τῷ ἐπιγράμματι μνημονευομένης πόλεως, καθ᾽ ὃν χρόνον ὁ Βρέννος ἐτράπη ἐπὶ τοὺς Λελφούς [1]. Τὸ Τιθρώνιον κεί-

[1] Περὶ συγκρούσεων τῶν Αἰτωλῶν πρὸς τοὺς ἀποχωροῦντας Γαλάτας κατὰ τὰς Θερμοπύλας ἰδὲ A. J. Reinach ἐν Λιεθν. Ἐφημ. Νομ. Ἀρχαιολ. 1911, 232.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

μενον 15 σταδίους (Παυσ. X, 23, 6) βορείως τῆς παρὰ τὸ Λαδὶ Ἀμφικλείας δὲν εἶναι μακρὰν τῶν Θερμοπυλῶν.

Ἐκ τῆς ταυτίσεως τοῦ Τείθρωνος πρὸς τὸ Τιθρώνιον ἐννοοῦμεν καλῶς καὶ τὸ μνημονευόμενον χρυσοῦν ἄλσος. Διότι κατὰ τὸν Παυσανίαν ἔ. ἀ. ἐπὶ τῆς εἰς Δρυμαίαν ὁδοῦ ὑπῆρχεν ἄλσος τοῦ Ἀπόλλωνος ἀνῆκον εἰς τοὺς Τιθρωνεῖς. Τὸ ἐπίθετον δὲν εἶναι ἄγνωστον καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων θεῶν, ἀλλ' εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἴδιον τοῦ Ἀπόλλωνος. Πρβλ. χρυσεοκόμης, χρυσοχαίτας, χρυσεοβέλεμνος, χρυσολύρης, χρυσάορος κ.τ.λ. Τὸ αὐτὸ ἄρα ἄλσος τοῦ Ἀπόλλωνος παρὰ τὸ Τιθρώνιον μνημονεύεται καὶ ἐν τῷ ἐπιγράμματι.

Προσέτι ἐκ τῆς ἀποδοχῆς τῆς περὶ τοῦ γαλατικοῦ πολέμου γνώμης ἑρμηνεύεται ἡ ἐξαιρετικὴ τιμὴ τῆς ἐν τῷ ἐθνικῷ κέντρῳ ἀνεγέρσεως ἀνδριάντος τοῦ πεσόντος πολεμιστοῦ ὡς καὶ ἡ μνεία τῶν Οἰνειδῶν, τῶν ἐθνικῶν ἡρώων τῶν Αἰτωλῶν. Διὰ τοὺς Αἰτωλοὺς ἡ ἀπόκρουσις τῶν Γαλατῶν ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὸν καύχημα, ὡς ἦσαν δι' ἄλλους Ἕλληνας οἱ κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμοι[1]. Ἴσως διὰ τοῦτο οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι δὲν εἶναι ἐντελῶς ἄσχετοι πρὸς τοὺς τοῦ Σιμωνιδείου ἐπιγράμματος (Bergk 95):

οὐδὲ τεθνᾶσι θανόντες, ἐπεί σφ' ἀρετὴ καθύπερθεν
κυδαίνουσ' ἀνάγει δώματος ἐξ Ἀΐδεω.

Ἐν τέλει συνάπτομεν τὴν μεταγραφὴν καὶ ἑρμηνείαν ὁλοκλήρου τοῦ ἐπιγράμματος.

Ἄλσει ἐνὶ χρυσέωι σε βοαδρομέοντα σὺν ἵππωι,
σωκίσι Τείθρωνος κτεῖνεν ὑπὸ στεφάναις
δυσμενέων κρυφθεὶς ἄφατος λόχος, ἄξια πάτρας,
δεξιὰ δ' Οἰνειδᾶν μησάμενον προγόνων.
Μναμόσυνον δὲ πατὴρ μορφᾶς σέθεν εἵσατο τόνδε
χαλκόν, Ἀπόλλωνος πὰρ τριπόδεσσι, Δράκων,
ὅς σε καὶ ἐν φθιμένοισιν ἐόντ' εἰς φέγγος ἀνάξει·
φθιτῶν ὡς ἀγαθῶν οὐκ ἀπόλωλε ἀρετά.

Ἤτοι: Ὅταν, ὦ Δράκων, ἔφιππος ἔσπευδες εἰς βοήθειαν μέσα εἰς τὸ ἱερὸν ἄλσος σὲ ἐφόνευσαν μὲ βρόχους ὑπὸ τὰ στεφάνια τοῦ Τείθρωνος ἄπειροι ἐχθροὶ κρυφθέντες. Ἄξια τότε τῆς πατρίδος διέπραξας ἔργα καὶ ἐφάμιλλα τῶν προγόνων Οἰνειδῶν. Ὁ δὲ πατὴρ ἐνθύμιον τῆς μορφῆς σου ἀνίδρυσε τὸν χαλκοῦν τοῦτον ἀνδριάντα παρὰ τοὺς τρίποδας τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις καὶ μεταξὺ τῶν νεκρῶν ἂν εἶσαι θὰ σὲ φέρῃ εἰς τὸ φῶς ἐπάνω. Δὲν χάνεται τῶν χρηστῶν ἀνδρῶν ἡ ἀρετή!

ΑΛ, 56 κἑ. 34α, εἰκ. 4, ἐπιγραφὴ ὁρόσημος: *Ἀπόλλωνος Λυσείου.* Ἄξιον προσοχῆς εἶναι ἐνταῦθα τὸ ἐπίθετον *Λύσειος*, ἀποδιδόμενον τὸ πρῶτον, καθόσον

[1] Πρβλ. ὅσα λαμπρῶς καὶ διὰ μακρῶν διέλαβεν ὁ A. J. Reinach, ἔ. ἀ. 177 κἑ., περὶ τῶν εἰς Δελφοὺς ἀναθημάτων τῶν Αἰτωλῶν καὶ τοῦ κατὰ τῶν Γαλατῶν τροπαίου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

εἶναι γνωστόν, εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Ἡ ἐπίκλησις ἦτο συνήθης ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ Διονύσου. Ἐν Σικυῶνι ὑπῆρχον δύο ἀγάλματα τοῦ Διονύσου, ἐξ ὧν τὸ μὲν ὠνομάζετο Βάκχειος, τὸ δὲ Λύσιος (Παυσ. II, 7, 5), ἐν Κορίνθῳ ἐπίσης (Παυσ. II, 2, 6), ἐν Θήβαις παρὰ τὸ ἄγαλμα τῆς Σεμέλης ὁ περιηγητὴς μνημονεύει τὸν Λύσιον (IX, 16, 6) καὶ ὡς εἶναι πιθανὸν ἐν Δελφοῖς ὁ Διόνυσος εἶχε τὰ αὐτὰ ἐπίθετα, ἂν κρίνωμεν ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ Πυθία ἀναφέρεται ὡς διατάξασα τὴν τοιαύτην λατρείαν ἐν τοῖς ἀνωτέρω τόποις. Παρόμοια ἐπίθετα τοῦ θεοῦ εἶναι ὁ Λυσεύς, ὁ Λυαῖος, ὁ Ἐλευθερεὺς (Gruppe, Griech. Religionsgeschichte 1432, 3). Δὲν εἶναι ἄπορον μετὰ ταῦτα ὅτι καὶ ὁ Ἀπόλλων, ὁ στενώτατα συνδεδεμένος μετὰ τοῦ Διονύσου ἐν τῇ λατρείᾳ καὶ ὅμοιος ἐν πολλοῖς κατὰ τὴν φύσιν ὡς ἐμπνέων τὴν θείαν μανίαν, ὠνομάζετο διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπιθέτου. Καὶ ἄλλα ἐπίθετα καθαρῶς διονυσιακὰ διέκρινον τὸν αὐτὸν θεόν. Ἐν Μιλήτῳ κατὰ τὸν Ἡσύχιον Θύιος ὠνομάζετο ὁ Ἀπόλλων. Πρβλ. καὶ Αἰσχ., Ἀποσπ. 341: *ὁ κισσεὺς Ἀπόλλων, ὁ Βακχεύς, ὁ μάντις* καὶ Εὐρ., Ἀποσπ. 477: *δέσποτα φιλόδαφνε Βάκχε, παιὰν Ἄπολλον εὔλυρε.* Ἂν οὕτω ἡ ἐπίκλησις δὲν εἶναι παράδοξος, χρησιμεύει ἀφ᾽ ἑτέρου εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς ὀρθῆς ἑρμηνείας τοῦ Λυσίου-Διονύσου. Ὁ E. Rohde ἐν Psyche II, 50 κἑ. ἐδίδαξε, ὅτι τὸ βακχεύειν καὶ καταλαμβάνεσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐσήμαινε συγχρόνως, ἢ ἐπέφερεν ὡς ἀποτέλεσμα, τὴν λύσιν ἀπὸ τῶν κακῶν καὶ τὸν καθαρμὸν τοῦ τελουμένου. Τοῦτο εἶναι ὁμοιοπαθητικὴ θεραπεία, ἧς πλείστας ἔχομεν ἐνδείξεις ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ Διονύσου τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος. Τὴν κυρίως θεραπείαν ἐκφράζει τὸ ἐπίθετον Βάκχειος, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα ὁ Λύσιος. Βεβαίως οἱ παλαιοὶ ἡρμήνευον τὸν Λύσιον ὡς καὶ τὰ παρόμοια ἐπίθετα, λυαῖον, λυσιμέριμνον, ὡς σημαντικὰ τῆς διὰ τοῦ οἴνου λύσεως ἀπὸ τῶν φροντίδων, ἀλλ᾽ ὅτι ἡ ἀρχικὴ σημασία ἦτο ἡ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσα στηρίζει ἀκλονήτως ὁ Ἀπόλλων Λύσειος τοῦ Θέρμου[1].

ΑΛ, 57, 34β, εἰκ. 5, ἐπιγραφὴ ὁρόσημος: *Ἁλίου, Νίκας, Ἀσκλαπιοῦ.* Δὲν γνωρίζω ἄλλοθεν τὴν παρεδρίαν τῶν τριῶν θεοτήτων. Ἐν Τεγέᾳ ὁ Ἥλιος καὶ ὁ Ἀσκληπιὸς ἔχουσι κοινὸν βωμόν, IG V 2, 82, καὶ ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ Γυθείου οἱ δύο θεοὶ συλλατρεύονται μετὰ τοῦ Διὸς Βουλαίου, τῆς Σελήνης καὶ τῆς Ὑγείας, IG V 1, 1179. Εὔλογον εἶναι, ὅτι ὁ Ἀσκληπιὸς καὶ ὁ Ἥλιος ἐλατρεύοντο ἐν Θέρμῳ παρὰ τὸν Ἀπόλλωνα. Ὁ Ἀσκληπιὸς ἐν πολλοῖς ἐταυτίζετο, ἂν μὴ ἦτο ὁ αὐτὸς θεός, μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος, τούτου δὲ μαρτύρια ἔχομεν πολλὰ ὡς καὶ τὴν ἐν πολλοῖς τόποις κοινὴν λατρείαν. Πρβλ. Gruppe, ἔ. ἀ. 1451, 6. Καὶ ἡ ταύτισις τοῦ Ἡλίου πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα δὲν εἶναι μόνον μεταγενεστέρα θεοκρασία, ὡς συνήθως πιστεύεται. Πρβλ. Αἰσχ. Προμ. 22: *Ἡλίου φοίβῃ φλογὶ* καὶ Gruppe ἔ. ἀ. 1240 κἑ.

[1] Παραδόξως ὁ Nilsson, Griech. Feste 302, ἀσπάζεται τὴν γνώμην τῶν παλαιῶν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ΑΔ, 55 κέ., 33, εἰκ. 3, βάθρον μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: *Λύσιππος ἐπόησε*. Ὁ κ. Σωτηριάδης ἐξέφρασεν ἀνωτέρω τὸν φόβον, μήπως ἡ ἐπιγραφὴ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν μέγαν Λύσιππον, *ἀλλ'* εἰς ὁμώνυμόν του νεώτερον, σύγχρονον τῶν ποιησάντων τοὺς ἀνδριάντας τῶν Αἰτωλῶν στρατηγῶν κατὰ τὸ τέλος τοῦ Γ΄ αἰῶνος. Ἐστήριξε δὲ τὴν ὑποψίαν του εἰς τὸ γεγονός, ὅτι τὸ βάθρον εὑρέθη μεταξὺ ἄλλων πολλῶν ἐνεπιγράφων βάθρων καὶ ἐξεδρῶν, ἐξ ὧν οὐδὲν εἶναι ἀρχαιότερον τῶν τελευταίων εἴκοσι ἐτῶν τοῦ Γ΄ αἰῶνος. Ἀλλὰ τὸ βάθρον εὑρέθη μὲν ἐν τῷ χώρῳ, τῷ μεταξὺ τῶν δύο στοῶν, *ἀλλ'* εἰς οὐδεμίαν μετὰ τούτων σχέσιν. Ἦτο ἄριστα δυνατὸν νὰ προϋπῆρχε τῶν στοῶν, ἂν αὗται εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς μετὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῶν Γαλατῶν χρόνους. Ἰσχυρότερος λόγος ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ κ. Σωτηριάδου θὰ ἦτο, ὅτι ἡ Ἡράκλεια ἐξηναγκάσθη νὰ συντελῇ εἰς τὸ Αἰτωλικὸν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 280 π. Χ. (Παυσ. Χ, 21, 1), εἶναι δὲ δύσκολον τὸ νὰ τιμηθῇ ὑπὸ τοῦ Κοινοῦ τῶν Αἰτωλῶν Ἡρακλειώτης ἵππαρχος, ὡς ὁ Παιδίας ὁ υἱὸς τοῦ Στρατίππου, εἰς χρόνους παλαιοτέρους. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀδύνατον καὶ ἄλλος ἰσχυρὸς λόγος δὲν ὑπάρχει ὑπὲρ τοῦ καταβιβασμοῦ τῆς ἐπιγραφῆς εἰς χρόνους νεωτέρους τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου — τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων καὶ οἱ πιόμορφοι σύνδεσμοι τοῦ βάθρου δὲν εἶναι ἄγνωστοι εἰς τὸν Δ΄ αἰῶνα — εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴ σπεύσωμεν εἰς τὸ νὰ ἐπινοήσωμεν νεώτερον Λύσιππον κατὰ τὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς πλαστικῆς ἐπικρατήσασαν συνήθειαν. Τὸ ζήτημα θὰ λυθῇ ὁριστικῶς, ἐὰν δι' ἐπιγραφῆς ὁρισθῇ ἡ ἐποχὴ τοῦ Ἡρακλειώτου Παιδίου. Ἕως τότε εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐμμένωμεν εἰς τὰ γνωστά.

ΑΔ, 50, 22. Ὅτε συνέτασσον κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1911 τὸ εὑρετήριον τοῦ ἐν Θέρμῳ μουσείου, ἐνόμισα, ὅτι ὁ α΄ στίχος ἔδει νὰ ἀναγνωσθῇ: [π]όλις [Ἀ]γρινιέων. Τώρα βλέπω, ὅτι ὁ κ. Σωτηριάδης ὀρθῶς ἀνέγνωσε [Κυ]τινιέων. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος οὗτος δὲν ἦτο υἱὸς Ἀλε[ξομε]νοῦ *ἀλλά* τινος Ἀλ[έξ]ωνος ἢ Ἀλ[κί]ωνος.

— ΟΛΙΣ — ιΤΙΝΙΕΩΝ
ΑΛΕ — ΑΝΔΡΟΝ
ΑΛ — — ΩΝΟΣ
ΤΡ — ΧΟΝΕΑ
ΑΝ — ΘΗΚΕ

Ἐν Θέρμῳ, Σεπτέμβριος 1915.

Κ. Α. ΡΩΜΑΙΟΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ", Κ. ΜΑΙΣΝΕΡ & Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ 10816

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ ΤΟΥ 1915

* * *

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΤΩι 1914

Α΄) Προσωπικόν. Διοίκησις: Τῇ 7ῃ Μαΐου 1914 διωρίσθη ὁ Κ. Κουρουνιώτης εἰς τὴν κενωθεῖσαν ἐκ τῆς παραιτήσεως τοῦ Β. Λεονάρδου, ἐπανελθόντος εἰς την διεύθυνσιν τοῦ ἐπιγραφικοῦ μουσείου, θέσιν τοῦ τμηματάρχου τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος, ἣν προσωρινῶς κατεῖχεν, ἀναπληρῶν τὸν ἐλλείποντα τμηματάρχην, ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας Μιχ. Βολονάκης.

Τῇ 16ῃ Ὀκτωβρίου διωρίσθησαν ἔφοροι ἀρχαιοτήτων ἐπιτυχόντες ἐν διαγωνισμῷ οἱ Δ. Εὐαγγελίδης καὶ Ἀλέξ. Φιλαδελφεύς, ἐτοποθετήθησαν δὲ προσωρινῶς ὁ μὲν ὡς ἔφορος τῆς ἀρχαιολογικῆς περιφερείας Θεσσαλίας [1], ἀντὶ τοῦ Α. Ἀρβανιτοπούλου μετατιθεμένου εἰς Ἀθήνας, ὁ δὲ ὡς ἀναπληρωτὴς τοῦ ἐφόρου τῶν Βυζαντιακῶν καὶ χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων [2].

Συγχρόνως διωρίσθη ἐπιμελητὴς ἀρχαιοτήτων α΄ τάξεως καὶ ἐτοποθετήθη ἐν τῇ Ἀκροπόλει ὁ διδ. Ευ. Πελεκίδης, προήχθη δὲ καὶ ὁ τέως ἐπιμελητὴς β΄ τάξεως ἐν Ὀλυμπίᾳ Θ. Καρατζάλιος, ὡς ὑποστὰς τὴν διδακτορικὴν ἐξέτασιν, εἰς ἐπιμελητὴν α΄ τάξεως, παραμείνας ἐν τῷ μουσείῳ Ὀλυμπίας.

Δυνάμει τοῦ νόμου 479 (ἴδε κατωτέρω) τὸ ἀρχαιολογικὸν Συμβούλιον ἀποτελοῦσι τοῦ λοιποῦ οἱ ἑξῆς: Μιχ. Βολονάκης, γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ὡς πρόεδρος, Κ. Κουρουνιώτης τμηματάρχης ἀρχαιολογικοῦ τμήματος ὡς γραμματεύς, Π. Καββαδίας καὶ Χρ. Τσούντας καθηγηταὶ τῆς ἀρχαίας τέχνης ἐν τῷ Καποδιστριακῷ Πανεπιστημίῳ, Ἀδ. Ἀδαμαντίου καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς τέχνης καὶ ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Καποδιστριακῷ Πανεπιστημίῳ, Ν. Μπαλάνος τμηματάρχης τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, Β. Στάης διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, Ι. Σβορῶνος διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ νομισματικοῦ μουσείου καὶ Λ. Κεραμόπουλος ἔφορος τῆς α΄ ἀρχαιολογικῆς περιφερείας καὶ διευθυντὴς τοῦ μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως.

[1] Ἡ τοποθέτησις αὕτη τοῦ Εὐαγγελίδου καὶ ἡ μετάθεσις τοῦ Ἀρβανιτοπούλου δὲν ἐξετελέσθη διορισθέντων ἀμφοτέρων ὡς ἐφόρων τῶν ἀρχαιολογικῶν περιφερειῶν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

[2] Τοῦ Φιλαδελφέως διορισθέντος ἐφόρου τῆς Ζ΄ ἀρχαιολ. περιφερείας, διωρίσθη ἔφορος τῶν Βυζαντιακῶν κλ. ἀρχαιοτήτων, ἐπιτυχὼν ἐν διαγωνισμῷ τελεσθέντι κατ᾽ Ἀπρίλιον 1915, ὁ Γ. Σωτηρίου.

Δυνάμει τοῦ νόμου 401 (ἴδε κατωτέρω) συνέστη ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Β. Υ τοῦ πρίγκιπος Νικολάου, ἥτις θὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως καὶ τοῦ πλουτισμοῦ τοῦ μουσείου ἔργων τῆς βυζαντιακῆς καὶ χριστιανικῆς τέχνης. Ταύτην ἀποτελοῦσιν οἱ ἑξῆς: Α. Β. Υ. ὁ πρίγκιψ Νικόλαος ὡς πρόεδρος, ὁ καθηγητὴς τῆς βυζαντιακῆς τέχνης καὶ ἀρχαιολογίας Ἀδ. Ἀδαμαντίου ὡς γραμματεύς, Χρ. Τσούντας καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας τέχνης, Σπ. Λάμπρος καθηγητὴς τῆς ἱστορίας, Ν. Πολίτης καθηγητὴς τῆς μυθολογίας, Γ. Λέρβος καθηγητὴς τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Καποδιστριακῷ Πανεπιστημίῳ, Ἀλ. Φιλαδελφεύς, ὡς ἀναπληρῶν προσωρινῶς τὸν ἔφορον τῶν βυζαντιακῶν κλ. ἀρχαιοτήτων, καὶ Γ. Ἰακωβίδης ἔφορος τῆς Ἐθν. Πινακοθήκης.

Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας, καταστᾶσαν ἀναγκαίαν ἕνεκα τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν νέων Ἑλληνικῶν χωρῶν, καὶ ἐφαρμογὴν καὶ ἐν ταύταις τῶν ἀρχαιολογικῶν νόμων τοῦ κράτους [1], πρὸς δὲ χάριν τροποποιήσεως ἐπὶ τὸ σκοπιμώτερον διατάξεων τινῶν τῶν ἰσχυόντων ἀρχαιολογικῶν νόμων ἐψηφίσθησαν τῷ 1914 οἱ ἀκόλουθοι νόμοι, καὶ ἐξεδόθησαν τὰ ὁμοίως κατωτέρω δημοσιευόμενα Βασιλικὰ Διατάγματα.

ΝΟΜΟΣ 479.

Περὶ τροποποιήσεων καὶ προσθηκῶν εἰς τὸν νόμον ΓΨΛ΄ «περὶ τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους» [2].

Ἄρθρον 1.

Τὸ 3 ἄρθρον τοῦ νόμου ΓΨΛ΄ τροποποιεῖται ὡς ἑξῆς:

«Τὸ ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν

[1] Διὰ Β. Δ. τῆς 18 Μαρτίου 1915 δημοσιευθέντος ἐν τῷ ὑπ᾽ ἀρ. 112 φύλλῳ τῆς Ἐφημ. τῆς Κυβερν. τῆς 28 Μαρτίου 1915 ἡ ἰσχὺς τῶν ἀρχαιολογικῶν νόμων ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰς νέας χώρας.

[2] Ἐφημ. Κυβ. 1914. 15 Αὐγ. Τευχ. Α΄, φύλλ. 378.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἑδρεῦον ἀρχαιολογικὸν συμβούλιον ἀποτελοῦσι τοῦ λοιποῦ τὰ ἑξῆς ἐννέα μέλη: α΄) ὁ Γεν. Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ὡς πρόεδρος, β΄) οἱ δύο καθηγηταὶ τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ ἐπιγραφικῆς ἐν τῷ Καποδιστριακῷ Πανεπιστημίῳ, γ΄) ὁ καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς τέχνης τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου, δ΄) ὁ τμηματάρχης τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος ἐκτελῶν χρέη γραμματέως, ε΄) ὁ τμηματάρχης τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ς΄) ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, ζ΄) ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ νομισματικοῦ μουσείου, καὶ η΄) εἷς τῶν ἐν Ἀθήναις ὑπηρετούντων ἐφόρων ἀρχαιοτήτων, ἀντικαθιστάμενος κατὰ διετίαν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας.

Εἰς τὰ ἐκ καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου μέλη τοῦ συμβουλίου παρέχεται δεκάδραχμος ἀμοιβὴ δι' ἑκάστην συνεδρίαν εἰς ἣν παρίστανται. Τὰ τοῦ τρόπου τῶν συνεδριῶν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ συμβουλίου θέλουσι κανονισθῇ διὰ Β.Δ.»

Ἄρθρον 2.

Τὸ 5 ἄρθρον τοῦ νόμου ΓΨΛ΄ τροποποιεῖται ὡς ἑξῆς:

«Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τοὺς νόμους ΑΦΛΒ΄ καὶ ΒΨΛΒ ἐφόρων ἀρχαιοτήτων ὁρίζεται εἰς δέκα πέντε τῶν κλασικῶν καὶ δύο τῶν χριστιανικῶν, μεσαιωνικῶν καὶ τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν μέχρι τῆς καθιδρύσεως ἐν Ἑλλάδι τῆς βασιλείας μνημείων καὶ ἀρχαιοτήτων. Ὑπηρετοῦσι δὲ οὗτοι ὡς ἑξῆς: εἷς ὡς διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, εἷς ὡς ἔφορος τῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ μουσείῳ ἀρχαιολογικῶν συλλογῶν, εἷς ὡς διευθυντὴς τοῦ Ἐπιγραφικοῦ μουσείου, εἷς ὡς διευθυντὴς τῆς Ἀκροπόλεως, ἐφορεύων συγχρόνως τῆς περιφερείας Ἀττικῆς, Μεγαρίδος καὶ Αἰγίνης, καὶ οἱ λοιποὶ ὡς ἔφοροι τῶν κατὰ τὸ ἑπόμενον ἄρθρον ἀρχαιολογικῶν περιφερειῶν.

Διορίζονται εἰς τὸ ἑξῆς ἔφοροι τῶν χριστιανικῶν καὶ μεσαιωνικῶν κλπ. ἀρχαιοτήτων, πλὴν τῶν διδακτόρων τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ ἡμετέρου ἢ ἄλλου ὁμοταγοῦς Πανεπιστημίου καὶ οἱ πτυχιοῦχοι τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου ἢ τῆς θεολογικῆς σχολῆς Χάλκης, μετὰ διαγωνισμόν, οὗ τὰ καθέκαστα ὁρισθήσονται διὰ Β. Δ.

Δύναται νὰ τοποθετῆται προσέτι εἷς ἔφορος ἀρχαιοτήτων ἐν Ἀθήναις ἐπικουρῶν εἰς τὰς ἑκάστοτε παρουσιαζομένας ἀνάγκας».

Τὸ 3ον ἐδάφιον τοῦ 7ου ἄρθρου τοῦ νόμου ΓΨΛ΄ ἀναφερόμενον εἰς τὸν μισθὸν τῶν ἐφόρων ἀρχαιοτήτων τροποποιεῖται ὡς ἑξῆς:

Ὁ διὰ τοῦ νόμου ΨΜΘ΄ κεκανονισμένος μισθὸς τῶν ἐφόρων ἀρχαιοτήτων αὐξάνεται ἀνὰ πενταετίαν κατὰ πεντήκοντα δραχμάς, μέχρις οὗ φθάσῃ τὰς δραχ. 450 μηνιαίως. Ὁμοίως αὐξάνεται καὶ ὁ μισθὸς τοῦ βοηθοῦ νομισματογνώμονος. Τῶν διευθυντῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου καὶ τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου ὁ μισθὸς αὐξανόμενος καθ' ὅμοιον τρόπον φθάνει μέχρι τῶν δραχ. 500. Ὑπολογίζεται καὶ ἡ μέχρι τοῦδε δημοσία ὑπηρεσία τῶν ὡς ἄνω ὑπαλλήλων».

Ἄρθρον 3.

Τὸ πρῶτον ἐδάφ. τοῦ 6 ἄρθρου τοῦ νόμου ΓΨΛ΄ ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ ἑξῆς·

«Ἡ Ἐπικράτεια, θὰ διαιρεθῇ εἰς δώδεκα τὸ πολὺ ἀρχαιολογικὰς περιφερείας, ὧν ἡ περιοχὴ καὶ ἡ ἕδρα ὁρίζονται διὰ Β. Δ. μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ συμβουλίου. Ὁμοίως διὰ Β.Δ. θέλουσι καθορισθῇ καὶ αἱ ἕδραι ὡς καὶ τὰ καθέκαστα τῆς ὑπηρεσίας τῶν ἐφόρων τῶν βυζαντιακῶν, μεσαιωνικῶν κλπ. ἀρχαιοτήτων».

Ἐν τῇ 4ῃ παραγράφῳ τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου 6 τοῦ νόμου ΓΨΛ΄ ἡ φράσις «κατὰ δὲ τοὺς λοιποὺς τέσσαρας μῆνας δικαιοῦνται νὰ παραμένωσιν» ἀντικαθίσταται διὰ τῆς ἑξῆς: «κατὰ δὲ τοὺς λοιποὺς τέσσαρας μῆνας δύνανται ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργοῦ νὰ παραμένωσι».

Ἄρθρον 4.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιμελητῶν α΄ καὶ β΄ τάξεως ὁρίζεται εἰς 18, καὶ πρώτης μὲν τάξεως διορίζονται διδάκτορες ἢ τελειοδίδακτοι τῆς φιλολογίας τοῦ ἡμετέρου ἢ ἄλλου ὁμοταγοῦς Πανεπιστημίου, εὐδοκιμήσαντες ἐν διαγωνισμῷ τελουμένῳ ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ συμβουλίου κατὰ τὰ περὶ τούτου διὰ Β. Δ. ὁρισθησόμενα, δευτέρας δὲ τάξεως οἱ ἔχοντες τοὐλάχιστον ἀπολυτήριον γυμνασίου καὶ γνωρίζοντες νὰ ὁμιλῶσι καλῶς τὴν Γαλλικήν, ἢ Γερμανικήν, ἢ Ἀγγλικὴν γλῶσσαν, καὶ εὐδοκιμήσαντες ἐν διαγωνισμῷ τελουμένῳ ὁμοίως ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογισυμβουλίου, καθ' ἃ θέλει ὁρίσει Β. Δ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀμέσως διορισθησομένων ἐπιμελητῶν α΄ τάξεως, ὡς καὶ τὰ καθέκαστα τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν καὶ ὁ τρόπος τῆς τοποθετήσεως αὐτῶν τε καὶ τῶν ἐπιμελητῶν β΄ τάξεως θέλουσιν ὁρισθῆ ἐφάπαξ διὰ Β. Δ.

Ὁ μηνιαῖος μισθὸς τῶν ἐπιμελητῶν α΄ τάξεως ὁρίζεται εἰς δρ. 200, αὐξανόμενος κατὰ πενταετίαν ἀνὰ δρ. 25 μέχρις οὗ φθάσῃ τὰς δρ. 300, τῶν δ' ἐπιμελητῶν β΄ τάξεως εἰς δρ. 140, αὐξανόμενος κατὰ τριετίαν ἀνὰ δρ. 15 μέχρις οὗ φθάσῃ τὰς δρ. 200. Οἱ ἐπιμεληταὶ α΄ τάξεως δύνανται νὰ προάγωνται μετὰ πενταετῆ ὑπηρεσίαν γνωμοδοτήσει τοῦ Ἀρχ. Συμβουλίου εἰς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἐφόρους ἀρχαιοτήτων. Οἱ ἐπιμεληταὶ β΄ τάξεως δύνανται μετὰ δεκαετῆ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν νὰ προάγωνται κατὰ γνώμην τοῦ Ἀρχ. Συμβουλίου εἰς ἐπιμελητὰς α΄ τάξεως, ἀλλ' ἐκ τούτων δὲν διορίζονται ἔφοροι ἀρχαιοτήτων, ἂν δὲν ἔχωσι τὸ πρὸς διορισμὸν ἐφόρων ἀναγκαῖον δίπλωμα Πανεπιστημίου. Ἐπιμεληταὶ β΄ τάξεως διορίζονται καὶ οἱ νῦν βοηθοὶ ἐφόρων ἀρχαιοτήτων, ἐὰν ἔχωσι δεκαπενταετῆ ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν, καταργουμένων τῶν θέσεων βοηθῶν ἐφόρων. Τῶν ἐπιμελητῶν α΄ τάξεως ὁ χρόνος τῆς ὑπηρεσίας λογίζεται ὡς ὑπηρεσία ἐν τοῖς σχολείοις τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἂν ὀψέποτε ἤθελον διορισθῆ οὗτοι λειτουργοὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Ἐπίσης πρὸς ὁρισμὸν τοῦ μισθοῦ τῶν λειτουργῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως διοριζομένων ἐπιμελητῶν α΄ τάξεως συνυπολογίζεται καὶ ὁ χρόνος τῆς μέχρι τοῦδε ὑπηρεσίας των.

Οἱ νῦν ἐπιμεληταὶ ἀρχαιοτήτων παραμένουσιν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ. Ὅσοι ἐκ τούτων εἶναι διδάκτορες τῆς φιλολογίας δύνανται μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ Ἀρχ. Συμβουλίου νὰ διορισθῶσιν ἐπιμεληταὶ α΄ τάξεως. Πρὸς ὁρισμὸν τοῦ μισθοῦ αὐτῶν καταλογίζεται καὶ ὁ χρόνος τῆς μέχρι τοῦδε ὑπηρεσίας.

Εἰς πόλεις ἐχούσας μικρὰς συλλογὰς ἀρχαιοτήτων ἢ ἄλλα ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα δύναται ἐν ἐλλείψει ἐπιμελητῶν ἀρχαιοτήτων νὰ ἀνατίθεται ἡ ἐπιμέλεια τούτων εἰς λειτουργοὺς τῆς μέσης ἢ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐπὶ ἐπιμισθίῳ δρ. 30 μηνιαίως.

Ἄρθρον 5.

Πρὸς φύλαξιν τῶν μουσείων καὶ ἀρχαιολογικῶν χώρων καὶ τήρησιν τῆς καθαριότητος ἐν αὐτοῖς διορίζονται ἐν συνόλῳ:

α΄) Τρεῖς ἀρχιφύλακες, ὑπηρετοῦντες, ὁ μὲν ἐν τῷ Ἐθνικῷ νομισματικῷ μουσείῳ, οἱ δὲ ἄλλοι δύο ἐν τοῖς μουσείοις Ἀκροπόλεως καὶ Ἡρακλείου, λαμβανόμενοι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων φυλάκων καὶ ἐπιστατῶν, κατὰ πρότασιν τῶν ἁρμοδίων προϊσταμένων καὶ μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ Ἀρχ. Συμβουλίου, ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ δρ. 120, αὐξανομένῳ κατὰ τριετίαν ἀνὰ δρ. 5 μέχρις οὗ φθάσῃ τὰς δρ. 150. Διατηρεῖται πρὸς τούτοις κατὰ τὰς ἰσχυούσας περὶ αὐτοῦ διατάξεις καὶ ὁ ἀρχιφύλαξ τοῦ Ἐθν. Ἀρχαιολ. Μουσείου.

β΄) Ἑξήκοντα φύλακες α΄ τάξεως μισθοδοτούμενοι ὡς καὶ οἱ κατὰ τὸ ἐδαφ. γ΄ τοῦ 9 ἄρθρου τοῦ νόμου ΓΨΛ΄ φύλακες α΄ τάξεως τοῦ Ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου.

γ΄) Ὀγδοήκοντα φύλακες β΄ τάξεως, ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ δρ. 50 αὐξανομένῳ κατὰ τριετίαν ἀνὰ δρ. 5 μέχρις οὗ φθάσῃ τὰς δρ. 70.

δ΄) Πεντήκοντα φύλακες γ΄ τάξεως, ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ δρ. 30, διοριζόμενοι κατὰ τὰς παρουσιαζομένας ἑκάστοτε ἀνάγκας πρὸς φύλαξιν ἀρχαίων ἐν ἀποκέντροις τόποις κειμένων.

Οἱ κατὰ πρῶτον ἀναλαμβάνοντες ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν φύλακες α΄ τάξεως ὀφείλουσι νὰ ἔχωσιν ἡλικίαν κατωτέραν τῶν 40 ἐτῶν καὶ νὰ γνωρίζωσιν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν.

Εἰς τὸν διορισμὸν φυλάκων ἀρχαιοτήτων β΄ τάξεως καὶ γ΄ τάξεως προτιμῶνται ἐν γένει ἀπόστρατοι καὶ τραυματίαι πολέμου.

Τὰ τῆς κατανομῆς τῶν φυλάκων εἰς τὰ διάφορα μουσεῖα καὶ τὰς λοιπὰς ἀρχαιολογικὰς ὑπηρεσίας, ὡς καὶ τὰ καθέκαστα τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν, θὰ ὁρισθῶσι μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ Ἀρχ. Συμβουλίου διὰ Β. Δ.

Χάριν τῶν ἐργασιῶν τῆς συντηρήσεως καὶ ἀναστηλώσεως ἀρχαίων μνημείων διορίζονται εἷς ἀρχιτεχνίτης ἐπὶ μισθῷ δραχ. 200 μηνιαίως καὶ δύο ἀρχιεργάται ἐπὶ μισθῷ δραχ. 150 μηνιαίως, λαμβανόμενοι ἐκ τῶν ἐπὶ μακρὸν χρόνον εὐδοκίμως εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τῶν ἀρχαίων μνημείων ὑπηρετούντων τεχνιτῶν καὶ ἐργατῶν καὶ ὑπαγόμενοι εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τμήματος.

Οἱ νῦν ἐν ὑπηρεσίᾳ φύλακες ἀρχαιοτήτων α΄ τάξεως παραμένουσι καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ὡς τοιοῦτοι διορίζονται δ' ὁμοίως φύλακες α΄ τάξεως καὶ οἱ νῦν ἐν ὑπηρεσίᾳ φύλακες οἱ ἔχοντες μηνιαῖον μισθὸν δρ. 70, καὶ οἱ ἐπιστάται, καταργουμένων τῶν θέσεων ἐπιστατῶν. Ἡ τάξις τῶν λοιπῶν νῦν ἐν ὑπηρεσίᾳ διατελούντων φυλάκων θέλει καθορισθῆ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ κατὰ πρότασιν τοῦ Ἀρχ. Συμβουλίου. Ὁ χρόνος τῆς μέχρι τοῦδε ὑπηρεσίας τοῦ ὡς ἄνω προσωπικοῦ ὑπολογίζεται διὰ τὴν πρώτην μόνον αὔξησιν ὁσοσδήποτε καὶ ἂν εἶνε.

Ἄρθρον 6.

Οἱ φύλακες ἀρχαιοτήτων α΄ καὶ β΄ τάξεως ὑποβάλλονται εἰς τὰς κατὰ νόμον λόγῳ συντάξεως κρατήσεις, τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν λογιζομένης ὡς συνταξίμου. Καὶ ἡ πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ παρόντος νόμου ὑπηρεσία αὐτῶν λογίζεται ὡς συντάξιμος, ἂν ἐντὸς πενταετίας καταβάλωσιν ἐν ὅλῳ ἢ κατὰ δόσεις τὰς καθυστερουμένας κρατήσεις. Φύλακες ἀρχαιοτήτων λαμβάνοντες μισθὸν κατώτερον τῶν 50 δρ. μηνιαίως, ἔχοντες τοὐλάχιστον 25 ἐτῶν ὑπηρεσίαν καὶ ὑπερβάντες τὸ 65 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῶν, ἀποχωροῦσι λαμβάνοντες ἰσοβίως βοήθημα δραχ. 30 κατὰ μῆνα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἄρθρον 7.

Οἱ ἐν Κρήτῃ καὶ Σάμῳ ἀρχαιολογικοὶ ὑπάλληλοι ἀφομοιοῦνται πρὸς τοὺς ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι τοιούτους, ἀναγνωριζόμενοι ὡς ἔφοροι ἀρχαιοτήτων, ὁπότε αὐξάνεται ἀναλόγως ὁ κατὰ τὸ ἄρθρον 5 τοῦ νόμου ΓΨΛ' ἀριθμὸς τῶν ἐφόρων τῶν ἀρχαιοτήτων, ἢ ὡς ἐπιμεληταὶ ἢ φύλακες ἀρχαιοτήτων, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ, ὃν εἶχον μέχρι τοῦδε, διὰ Β. Δ. κατ' ἀπόφασιν τοῦ Ἀρχ. Συμβουλίου τοῦ Κράτους.

Ὡς πρὸς τὰς αὐξήσεις τοῦ μισθοῦ τῶν οὕτως ἀναγνωριζομένων ὑπαλλήλων λογίζεται καὶ ἡ μέχρι τοῦδε ἐν Κρήτῃ καὶ Σάμῳ δημοσία ἢ ἀρχαιολογικὴ ὑπηρεσία αὐτῶν, ἁρμοδίως παρὰ τῶν ἐκεῖ ἀρχῶν πιστοποιουμένη. Ἡ τοιαύτη προτέρα ὑπηρεσία τῶν ἀναγνωριζομένων ἐφόρων καὶ ἐπιμελητῶν ἀρχαιοτήτων λογίζεται ὡς συντάξιμος, ἂν ἐντὸς πενταετίας ἀπὸ τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτῶν καταβάλωσιν ἐφάπαξ ἢ κατὰ δόσεις εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον τὰς καθυστερουμένας λόγῳ τῆς συντάξεως κρατήσεις.

Ἄρθρον 8.

Οἱ ἔφοροι ἀρχαιοτήτων καὶ ἐπιμεληταὶ ὑπόκεινται εἰς τὰς ἑξῆς ποινάς: α') ἐπίπληξιν β') πρόστιμον μέχρι τοῦ ἡμίσεος τοῦ μισθοῦ, καὶ γ') εἰς προσωρινὴν ἀπόλυσιν μέχρι τριῶν μηνῶν.

Ἐπίπληξις ἢ πρόστιμον ἐπιβάλλεται μετὰ προηγουμένην ἀπολογίαν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ, προσωρινὴ δ' ἀπόλυσις καὶ μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ Ἀρχ. Συμβουλίου, α') διὰ πᾶσαν ἀδικαιολόγητον ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῶν ἐπὶ χρόνον μακρότερον τῶν 10 ἡμερῶν, β') δι' ἀμέλειαν ἢ παράλειψιν περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν, γ') δι' ἀπείθειαν πρὸς τοὺς προϊσταμένους, καὶ δ') δι' ἀναξιοπρεπῆ συμπεριφοράν.

Ὡς πρὸς τὴν ὁριστικὴν ἀπόλυσιν ὑπάγονται οἱ ἔφοροι ἀρχαιοτήτων εἰς τὰς αὐτὰς διατάξεις, εἰς ἃς καὶ οἱ τμηματάρχαι τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσ. Ἐκπαιδεύσεως.

Οἱ ἐπιμεληταὶ ἀρχαιοτήτων ἀπολύονται προτάσει τῶν προϊσταμένων ἐφόρων μετ' ἀπόφασιν τοῦ Ἀρχ. Συμβ. α') δι' ἀδικαιολόγητον ἀπουσίαν ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῶν πλέον τῶν 20 ἡμερῶν, β') δι' ἄρνησιν ὑπηρεσίας, ἐπίμονον ἀμέλειαν ἢ ἀνεπάρκειαν περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν, γ') δι' οἱονδήποτε παράπτωμα μετὰ δύο ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τιμωρίας, ὡς καὶ δ') διὰ διαγωγὴν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸ ἀξίωμα δημοσίου ὑπαλλήλου.

Ἄρθρον 9.

Πᾶσα διάταξις ἀντικειμένη πρὸς τὸν παρόντα νόμον καταργεῖται.

Διὰ Β. Δ. δύνανται νὰ κωδικοποιηθῶσιν αἱ διατάξεις τοῦ παρόντος νόμου μετὰ τῶν ἰσχυουσῶν διατάξεων τῶν περὶ ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας προηγουμένων νόμων, μεταβαλλομένης ἐν ἀνάγκῃ τῆς σειρᾶς τῆς ἀριθμήσεως τῶν ἄρθρων (παραγράφων καὶ τίτλων ὡς καὶ τῶν σχετικῶν εἰς ἄλλους νόμους παραπομπῶν). Αἱ οὕτω κωδικοποιούμεναι διατάξεις ἀναδημοσιεύονται εἰς ἓν ἑνιαῖον ἰσχῦον κείμενον ἐν τῇ Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως, ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν τοῦ παρόντος νόμου.

Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος νόμου ἄρχεται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεώς του εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Δεκεμβρίου 1914

ΝΟΜΟΣ 453

Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ περὶ ἱδρύσεως ειδικοῦ ἀρχαιολογικοῦ ταμείου ΓΨΚΘ νόμου τοῦ 1910. [1]

Ἄρθρον 1.

Τὸ α') ἐδάφ. τοῦ 2ου ἄρθρου τοῦ ΓΨΚΘ' νόμου τοῦ 1910 ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ ἑξῆς: «Πόροι τοῦ ταμείου τούτου εἰσὶν οἱ ἑξῆς: α') δραχμαὶ 375,000, ἀποδιδόμεναι ἐτησίως ἐκ τῶν εἰσπράξεων τοῦ ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων τῆς Ἑλλάδος Λαχείου».

Ἄρθρον 2.

Τὸ δεύτερον ἐδάφ. τῆς 1ης παραγράφου τοῦ ἄρθρου 3 ἀπὸ τῶν λέξεων «Τὸ ἀρχαιολογικὸν Συμβούλιον κλπ.» τροποποιεῖται ὡς ἑξῆς:

«Τὸ Ἀρχαιολογικὸν Συμβούλιον ψηφίζει τὸν κατὰ τὸ ἄρθρον 6 προϋπολογισμόν, προσδιορίζον τὰς ἀναγκαιούσας πιστώσεις, αἵτινες διατίθενται δι' ἀποφάσεων τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κλπ. Ὑπουργοῦ, καθ' ὃν τρόπον καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἐκ τοῦ Γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ τιθέμεναι πιστώσεις». Τὸ δὲ τρίτον ἐδάφ. τῆς αὐτῆς παραγράφου ἀπὸ τῶν λέξεων. «Ἡ ὑπηρεσία τῆς τηρήσεως κλπ.» παραμένει, ὡς ἔχει.

Ἀπὸ τῆς 2ας παραγράφου τοῦ αὐτοῦ ἄρθρ. ἀπαλείφεται ἡ τελικὴ φράσις «καὶ γραμματέως παρὰ τῇ γνωμοδοτικῇ Ἐπιτροπῇ».

Ἄρθρον 3.

Εἰς τὸ 5ον ἄρθρον προστίθενται ὡς ἐδάφιον ια' τὰ ἑξῆς: «Αἱ πρὸς ἔκδοσιν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἄλλων ἀρχαιολογικῶν συγγραμμάτων, δι' ἀμοιβὴν τῶν συγγραφέων κλπ. δαπάναι, κατὰ τὰ διὰ Β. Δ. ὁρισθησόμενα περὶ

[1] Ἐφημ. Κυβ. 1914, Δ/6ρ. 9 Τεῦχ. Α'. φύλλ. 367.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τούτων». Τὸ ια΄ ἐδ. τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου παραμένει ὡς ιβ΄.

Ἄρθρον 4.

Τὸ ἄρθρον 6 ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ ἑξῆς:

«Τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ταμείου ἀναγράφονται ἐν ἰδίῳ προϋπολογισμῷ, ὅστις συντάσσεται κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, ὑποβάλλεται ὡς παράρτημα τοῦ εἰδικοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κλπ. εἰς τὴν Βουλήν, καὶ ψηφίζεται συγχρόνως μετ' αὐτοῦ. Εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων ἀναγράφεται καὶ τὸ ἐκ τοῦ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἐδάφ. ἀπολογισμοῦ ἐμφαινόμενον ὑπόλοιπον ἐσόδων τοῦ προηγουμένου ἔτους, ἀναγραφόμενον ἐν αὐτῷ ὑπὸ ἴδιον ἄρθρον διὰ πράξεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κλπ. εὐθὺς μετὰ τὴν παρὰ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἐξέλεγξιν τοῦ ἀπολογισμοῦ ἐκδιδομένης.

»Ἐντὸς τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου ἑκάστου ἔτους συντάσσεται ὑπὸ τοῦ λογιστικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κλπ. ὁ διὰ τὸ προηγούμενον ἔτος ἀπολογισμὸς τῶν εἰσπράξεων καὶ δαπανῶν τοῦ Ταμείου, ὅστις, ἐξελεγχόμενος παρὰ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, δημοσιεύεται διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως».

Ἄρθρον 5.

Ἀπὸ τῆς 1 παραγράφου τοῦ 7ου ἄρθρου ἀπαλείφεται τὸ δεύτερον ἐδάφ. ἀπὸ τῶν λέξεων «Ὡς πρὸς τὴν ἔκδοσιν κλπ.».

Ἡ δὲ δευτέρα παράγραφος τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου ἀντικαθίσταται ὡς ἑξῆς:

«Ἡ διάρκεια τῆς χρήσεως διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν ἐσόδων, καὶ διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν ἐξόδων παρατείνεται μέχρι τέλους Μαρτίου τοῦ ἑπομένου ἔτους, τὰ δὲ κατὰ τὸ προηγούμενον ἐδάφιον χρηματικὰ ἐντάλματα ἐκδίδονται μέχρι τέλους Φεβρουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Κατὰ τὰ λοιπὰ ὡς πρὸς τὴν ἔκδοσιν, θεώρησιν καὶ ἐξόφλησιν τῶν ενταλμάτων τούτων ἰσχύουσιν αἱ περὶ δημοσίου λογιστικοῦ διατάξεις. Ἡ ἐποπτεία τῆς λογιστικῆς τοῦ ταμείου ὑπηρεσίας ὡς καὶ ἡ ἐξέλεγξις καὶ θεώρησις τῶν χρηματικῶν ἐνταλμάτων πρὸ τῆς εἰς τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον ἀποστολῆς αὐτῶν ἀνατίθεται εἰς τὸν τμηματάρχην τοῦ λογιστικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, παρεχομένου εἰς αὐτὸν ἐπιμισθίου δραχ. 70 μηνιαίως».

Ἄρθρον 6.

Τὸ ἀντίτιμον τῶν γυψίνων ἐκμαγείων, ὅσα κατασκευάζονται ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸν νόμον ΒΡΜΘ΄ ἐργαστηρίου ἐκμαγείων, ὁριζόμενον συμφώνως τῷ περὶ διατιμήσεως αὐτῶν ἰσχύοντι ἑκάστοτε Β. Δ., κατατίθεται διὰ λογαριασμὸν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ ταμείου ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον πρὸς ἔκδοσιν ἀναλόγου γραμματίου, ἐπὶ τῇ προσαγωγῇ τοῦ ὁποίου πρὸς τὸν κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ νόμου ΒΡΜΘ΄ διαχειριζόμενον τὰ τοῦ ἐργαστηρίου ὑπάλληλον, ἐνεργεῖται ἡ πώλησις τῶν ἐκμαγείων.

Ἄρθρον 7.

Διὰ Β. Δ. ἐφ' ἅπαξ ἐκδοθησομένου συγχωνευθήσονται αἱ διατάξεις τοῦ παρόντος νόμου μετὰ τῶν διατάξεων τῶν προηγουμένων νόμων, ἀφαιρουμένων δὲ τῶν ἐξ ὁλοκλήρου ἀντικαθισταμένων ἄρθρων τοῦ νόμου ΓΨΚΘ΄ καὶ συναρμολογουμένων καὶ τῶν διὰ τοῦ παρόντος νόμου ἐπερχομένων τροποποιήσεων εἰς τὰ ἄρθρα τοῦ αὐτοῦ νόμου, καὶ μεταβαλλομένης καταλλήλως τῆς ἀριθμήσεως τῶν ἄρθρων, ἀμφοτέρων τῶν νόμων, θέλουσι δημοσιευθῆ ἐκ νέου ἀμφότεροι ὡς ἐν ἑνιαῖον ἰσχύον κείμενον ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν τοῦ παρόντος νόμου.

Πᾶσα διάταξις ἀντιβαίνουσα εἰς τὰς τοῦ παρόντος καταργεῖται.

Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος νόμου, ὡς καὶ αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ, ὁρισθήσονται διὰ Β. Διατάγματος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 7 Δεκεμβρίου 1914.

Οὕτω **κωδικοποιούμενοι ἐν σχεδίῳ** μετὰ τῶν γενομένων συμπληρώσεων καὶ τροποποιήσεων θὰ ἔχωσι τοῦ λοιποῦ ὁ περὶ τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους καὶ ὁ περὶ ἱδρύσεως εἰδικοῦ ἀρχαιολογικοῦ ταμείου νόμοι ὡς ἑξῆς:

ΝΟΜΟΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἄρθρον 1.

Εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστισκῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἀνήκει ἡ φροντὶς τῆς ἀναζητήσεως, τῆς διασώσεως, συντηρήσεως καὶ ἐποπτείας τῶν κατὰ τὸ Κράτος ἀρχαιοτήτων καὶ Μουσείων καὶ ἡ καθόλου μέριμνα πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐν τῇ χώρᾳ σπουδῶν. Πᾶσα κατ' ἀκολουθίαν πρὸς τοῦτο ὑπηρεσία ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

σεως διὰ τοῦ ἐν τῷ παρόντι νόμῳ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου καὶ τοῦ λοιποῦ ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου προσωπικοῦ τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας ἢ καὶ παντὸς ἄλλου ὑπαλλήλου τοῦ Κράτους.

Ἄρθρον 2.

Τὰ τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας διεξάγονται ἐν τῷ εἰδικῷ γραφείῳ τοῦ Β' τμήματος (ἀρχαιολογικοῦ) τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως [1].

Ἐν τῷ αὐτῷ γραφείῳ ὑπηρετεῖ ἐπὶ βαθμῷ καὶ μισθῷ ὑπουργικοῦ γραμματτέως α' τάξεως ὁ ἄχρι τοῦδε διωρισμένος γραμματεὺς ἐπὶ τῷ τίτλῳ βοηθοῦ τοῦ Γεν. Ἐφόρου, ὑπαγόμενος ὡς πρὸς τὰς αὐξήσεις τοῦ μισθοῦ του εἰς τὰς διατάξεις τὰς περὶ τῶν λοιπῶν γραμματέων τοῦ Ὑπουργείου.

Ἄρθρον 3.

Τὸ ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἑδρεῦον ἀρχαιολογικὸν συμβούλιον ἀποτελοῦσι τοῦ λοιποῦ τὰ ἑξῆς *ἐννέα μέλη*: α') ὁ Γεν. Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ὡς πρόεδρος, β') οἱ δύο καθηγηταὶ τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ ἐπιγραφικῆς ἐν τῷ Καποδιστριακῷ Πανεπιστημίῳ, γ') ὁ καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς τέχνης τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου, δ') ὁ τμηματάρχης τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος ἐκτελῶν χρέη γραμματέως, ε') ὁ τμηματάρχης τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ς') ὁ διευθυντὴς τοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, ζ') ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ νομισματικοῦ μουσείου καὶ η') εἷς τῶν ἐν Ἀθήναις ὑπηρετούντων ἐφόρων ἀρχαιοτήτων, ἀντικαθιστάμενος κατὰ διετίαν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας.

Εἰς τὰ ἐκ καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου μέλη τοῦ συμβουλίου παρέχεται δεκάδραχμος ἀμοιβὴ δι' ἑκάστην συνεδρίαν εἰς ἣν παρίστανται. Τὰ τοῦ τρόπου τῶν συνεδριῶν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ συμβουλίου θέλουσι κανονισθῆ διὰ Β.Δ».

Ἄρθρον 4.

Ἔργα τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου εἰσὶ τὰ ἑξῆς:

α') Ἀποφαίνεται γνώμην περὶ τῆς ἀνάγκης ἢ μὴ τῆς ἐκτελέσεως ἀνασκαφῶν ὑπὸ τοῦ Κράτους.

β') Γνωματεύει ἐπὶ πάσης αἰτήσεως πρὸς ἐνέργειαν ἀνασκαφῶν εἴτε ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, εἴτε ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις ξένων Ἀρχαιολογικῶν Σχολῶν, εἴτε καὶ ὑπὸ ἰδιωτῶν.

γ') Ἐκτελεῖ πάσας τὰς διατυπώσεις τὰς ἐν τῷ ͵ΒΧΜϚ' νόμῳ ἀναγραφομένας καὶ ἄχρι τοῦδε ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιτροπῆς ἐνεργουμένας, ὡς πρὸς τὰ ἀποκαλυπτόμενα ἐν ἰδιωτικοῖς κτήμασιν ἀρχαῖα καὶ τὰ τῆς ἐξαγωγῆς καὶ εἰσαγωγῆς ἐν τῷ Κράτει ἀρχαιοτήτων.

δ') Ἀποφαίνεται ᾐτιολογημένως γνώμην περὶ τῆς ἀνάγκης ἢ μὴ τῆς ἀναστηλώσεως, ὑποστηρίξεως καὶ ἐπισκευῆς ἀρχαίων μνημείων. Προκειμένου περὶ ἀναστηλώσεως ἀρχαίων μνημείων πλὴν τῆς γνωματεύσεως τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου ἀπαιτεῖται καὶ γνωμοδότησις εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις Διευθυντῶν τῶν ξένων Ἀρχαιολογικῶν Σχολῶν καὶ τοῦ νομομηχανικοῦ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος, συνερχομένης ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γνωματεύσεων τούτων προκαλεῖται ἀπόφασις τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἐπιτρέπουσα ἢ μὴ τὴν ἀναστήλωσιν.

ε') Γνωματεύει περὶ τῆς κατὰ τοὺς κειμένους νόμους ἀπαλλοτριώσεως ἰδιωτικῶν κτημάτων χάριν ἀρχαιολογικῶν ἀναγκῶν, ἐπὶ τῇ βάσει ἐκθέσεως ὑποβαλλομένης ὑπὸ τριῶν μελῶν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, ἐπισκεπτομένων τὸν ἀπαλλοτριωτέον χῶρον. Τὰ τρία δὲ ταῦτα μέλη ἀντικαθιστῶσιν ἐπὶ τῆς προκειμένης ἐνεργείας τὴν κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ νόμου ͵ΒΡΞΖ' ἐπιτροπήν, καταργουμένην.

Ϛ') Διενεργεῖ διαγωνισμὸν πρὸς πλήρωσιν κενῶν θέσεων ἐφόρων ἀρχαιοτήτων, καὶ γνωματεύει περὶ τῆς τοποθετήσεως αὐτῶν κατ' ἐντολὴν τοῦ Ὑπουργοῦ.

ζ') Γνωματεύει περὶ τοῦ διορισμοῦ καὶ τῆς ἀπολύσεως τοῦ λοιποῦ προσωπικοῦ τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας κατ' ἀκολουθίαν προτάσεως τῶν προϊσταμένων ἐφόρων.

η') Γνωματεύει περὶ τῶν ἀφορώντων εἰς τὰ τῆς διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου.

Εἰς οὐδεμίαν ἐνέργειαν ἀφορῶσαν τὰ ἀνωτέρω δύναται νὰ προβῇ ὁ Ὑπουργὸς ἄνευ συμφώνου γνωμοδοτήσεως τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου.

Ἡ κατὰ τὸ ἄρθρον 12 τοῦ ΒΧΜϚ' νόμου ἀρχαιολογικὴ ἐπιτροπὴ καταργεῖται.

Τὰ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου θέλουσι καθορισθῆ διὰ Β. Διατάγματος.

[1] Τὰ τεχνικὰ ἔργα τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας, πρὸ πάντων ἡ ἀναστήλωσις, ἐπισκευὴ καὶ συντήρησις τῶν ἀρχαίων μνημείων, ἐκτελοῦνται διὰ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Τμηματάρχης τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τμήματος εἶναι ὁ Μπαλάνος, ἀρχιτέκτων δ' εἰδικὸς ἐπὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν ὁ Α. Ὀρλάνδος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἄρθρον 5.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τοὺς νόμους ΑΦΛΒ´ καὶ ΒΨΛΒ´ ἐφόρων ἀρχαιοτήτων ὁρίζεται εἰς δέκα πέντε τῶν κλασικῶν καὶ δύο τῶν χριστιανικῶν, μεσαιωνικῶν καὶ τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν μέχρι τῆς καθιδρύσεως ἐν Ἑλλάδι τῆς βασιλείας μνημείων καὶ ἀρχαιοτήτων. Ὑπηρετοῦσι δὲ οὗτοι ὡς ἑξῆς: εἷς ὡς διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, εἷς ὡς ἔφορος τῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ μουσείῳ ἀρχαιολογικῶν συλλογῶν, εἷς ὡς διευθυντὴς τοῦ Ἐπιγραφικοῦ μουσείου, εἷς ὡς διευθυντὴς τῆς Ἀκροπόλεως, ἐφορεύων συγχρόνως τῆς περιφερείας Ἀττικῆς, Μεγαρίδος καὶ Αἰγίνης, καὶ οἱ λοιποὶ ὡς ἔφοροι τῶν κατὰ τὸ ἑπόμενον ἄρθρον ἀρχαιολογικῶν περιφερειῶν.

Διορίζονται εἰς τὸ ἑξῆς ἔφοροι τῶν χριστιανικῶν καὶ μεσαιωνικῶν κλπ. ἀρχαιοτήτων, πλὴν τῶν διδακτόρων τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ ἡμετέρου ἢ ἄλλου ὁμοταγοῦς Πανεπιστημίου καὶ οἱ πτυχιοῦχοι τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου ἢ τῆς θεολογικῆς σχολῆς Χάλκης, μετὰ διαγωνισμόν, οὗ τὰ καθέκαστα ὁρισθήσονται διὰ Β. Δ.

Δύναται νὰ τοποθετῆται προσέτι εἰς ἔφορος ἀρχαιοτήτων ἐν Ἀθήναις ἐπικουρῶν εἰς τὰς ἑκάστοτε παρουσιαζομένας ἀνάγκας.

Ἄρθρον 6.

Ἡ Ἐπικρατεία, θὰ διαιρεθῇ εἰς δώδεκα τὸ πολὺ ἀρχαιολογικὰς περιφαιρείας, ὧν ἡ περιοχὴ καὶ ἡ ἕδρα ὁρίζονται διὰ Β. Δ. μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ συμβουλίου. Ὁμοίως διὰ Β. Δ. θέλουσι καθορισθῇ καὶ ἕδραι ὡς καὶ τὰ καθέκαστα τῆς ὑπηρεσίας τῶν ἐφόρων τῶν βυζαντιακῶν, μεσαιωνικῶν κλπ. ἀρχαιοτήτων [1].

Ἐν ἑκάστῃ τῶν περιφερειῶν τούτων ὑπηρετεῖ εἰς ἔφορος ὁριζόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου. Οἱ ἔφοροι οὗτοι τῶν ἀρχαιολογικῶν περιφερειῶν ἐντολῇ τοῦ Ὑπουργοῦ περιοδεύουσι πρὸς ἐποπτείαν τῶν ἐν αὐταῖς ἀρχαιοτήτων, τῶν Μουσείων, τῶν ἀρχαιολογικῶν συλλογῶν, καὶ πρὸς ἐπίβλεψιν τῶν κατωτέρων ἀρχαιολογικῶν ὑπαλλήλων, καὶ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἐν αὐταῖς ἀρχαιολογικῶν τόπων καὶ τὴν ἐκτέλεσιν ἀνασκαφῶν. Ὡσαύτως ἀσκοῦσιν οἱ ἔφοροι τῶν περιφερειῶν καὶ ἀστυνομικὰ καθήκοντα πρὸς διάσωσιν καὶ συντήρησιν τῶν ἀρχαιοτήτων, ἀπευθυνόμενοι ἐγγράφως πρὸς τὰς δικαστικάς, διοικητικὰς καὶ ἀστυνομικὰς ἀρχὰς διὰ πᾶσαν ὑπόθεσιν ἀφορῶσαν τὰς ἀρχαιότητας τῆς περιφερείας, ἐν ᾗ ὑπηρετοῦσιν.

Ἐν ταῖς αὐταῖς ἀρχαιολογικαῖς περιφερείαις δύνανται νὰ συνεχίσωσιν ἢ ἐνεργήσωσιν ἀνασκαφὰς καὶ τὰ μέλη τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου καὶ πᾶς ἄλλος τῶν ἐφόρων ἀρχαιοτήτων κατ᾽ ἀπόφασιν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου.

Οἱ ἔφοροι τῶν ἀρχαιολογικῶν περιφερειῶν ὀφείλουσι νὰ παραμένωσιν ἐν αὐταῖς μονίμως ὀκτὼ τοὐλάχιστον μῆνας κατ᾽ ἔτος, κατὰ δὲ τοὺς λοιποὺς τέσσαρας μῆνας δύνανται ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργοῦ νὰ παραμείνωσιν ἐν Ἀθήναις πρὸς μελέτην καὶ ἔκδοσιν τῶν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν εὑρημάτων ἄνευ τινὸς δικαιώματος πρὸς ἀποζημίωσιν.

Ἄρθρον 7.

Πρὸς πλήρωσιν κενουμένης θέσεως ἢ θέσεων ἐφόρων ἀρχαιοτήτων ἐν Ἀθήναις μετατίθενται οἱ ἀρχαιότεροι ἐν τῇ καθόλου ὑπηρεσίᾳ τῶν ἐφόρων περιφερειῶν ἐκ τῶν ἐπὶ πενταετίαν τοὐλάχιστον ὑπηρετησάντων ἔν τινι ἀρχαιολογικῇ περιφερείᾳ. Εἰς τὸν χρόνον τοῦτον περιλαμβάνεται καὶ ἡ πρὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος νόμου ὑπηρεσία αὐτῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις.

Οἱ τὸ πρῶτον διοριζόμενοι ἔφοροι ὑπηρετοῦσιν ἐν ταῖς ἀρχαιολογικαῖς περιφερείαις.

Ὁ διὰ τοῦ νόμου ΨΜΘ´ κεκανονισμένος μισθὸς τῶν ἐφόρων ἀρχαιοτήτων αὐξάνεται ἀνὰ πενταετίαν κατὰ πεντήκοντα δραχμάς, μέχρις οὗ φθάσῃ τὰς δρ. 450 μηνιαίως. Ὁμοίως αὐξάνεται καὶ ὁ μισθὸς τοῦ βοηθοῦ νομισματογνώμο-

[1] Διὰ Β. Δ. τῆς 20 Φεβρουαρίου 1915 διῃρέθη ἡ ἐπικράτεια εἰς τὰς ἀκολούθους δώδεκα ἀρχαιολογικὰς περιφερείας.

1) Ἀττικῆς Μεγαρίδος καὶ Αἰγίνης, ἧς ἕδρα αἱ Ἀθῆναι (ἔφορος Α. Κεραμόπουλος).

2) Βοιωτίας, Εὐβοίας, Φθιώτιδος, Φωκίδος καὶ Εὐρυτανίας, ἧς ἕδρα αἱ Θῆβαι (ἔφορος Ν. Παπαδάκης).

3) Νομοῦ Λαρίσης καὶ Τρικκάλων, Ἐλασσόνος, Μετσόβου, Γρεβενῶν, Βορείων Σποράδων, ἧς ἕδρα ὁ Βόλος (ἔφορος Ἀ. Ἀρβανιτόπουλος).

4) Μακεδονίας (νομοῦ Θεσσαλονίκης, Σερρῶν, Δράμας, Κοζάνης, Φλωρίνης) ἧς ἕδρα ἡ Θεσσαλονίκη, (ἔφορος Γ. Οἰκονόμος).

5) Ἀχαΐας, Ἤλιδος, Ζακύνθου, Κεφαλληνίας, Ἰθάκης, ἧς ἕδρα αἱ Πάτραι (ἔφορος Ν. Κυπαρίσσης).

6) Λακωνίας, Μεσσηνίας καὶ Κυθήρων, ἧς ἕδρα ἡ Σπάρτη (ἔφορος Φ. Βερσάκης).

7) Ἀργολίδος, Κορινθίας καὶ Ἀρκαδίας, ἧς ἕδρα ἡ Κόρινθος (ἔφορος Ἀ. Φιλαδελφεύς).

8) Αἰτωλίας, Ἀκαρνανίας, Ἠπείρου (πλὴν Μετσόβου), Κερκύρας, Λευκάδος, ἧς ἕδρα ἡ Πρέβεζα (ἔφορος Κ. Ρωμαῖος).

9) Κνωσσοῦ (Κρήτης) μετὰ τοῦ μουσείου [illegible] ἧς ἕδρα Ἡράκλειον (ἔφορος Ἰ. Χατζιδάκης).

10) Κρήτης, πλὴν Κνωσσοῦ καὶ μουσείου Ἡρα[illegible] ἧς ἕδρα Ἡράκλειον (ἔφορος Στ. Ξανθουδίδη[illegible]).

11) Κυκλάδων, ἧς ἕδρα Μύκονος (ἔφορο[illegible]ρόπουλος).

12) Νήσων Αἰγαίου, ἧς ἕδρα ἡ Σάμος [illegible] Εὐαγγελίδης).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

νος. Τῶν διευθυντῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου καὶ τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου ὁ μισθὸς αὐξανόμενος καθ' ὅμοιον τρόπον φθάνει μέχρι τῶν δρ. 500. Ὑπολογίζεται καὶ ἡ μέχρι τοῦδε δημοσία ὑπηρεσία τῶν ὡς ἄνω ὑπαλλήλων.

Ἄρθρον 8.

Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον, περιλαμβάνον τὰς συλλογὰς τῶν γλυπτῶν, χαλκῶν, ἀγγείων κλπ., διευθύνεται κατὰ τὸ ἄρθρον 5 τοῦ παρόντος νόμου ὑφ' ἑνὸς τῶν κατὰ τὸ ἐδάφιον β' τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ ‚ΒΨΛΒ' νόμου τῆς 10 Ἀπριλίου 1900 ἐφόρων ἀρχαιοτήτων.

Τὸ ἄχρι τοῦδε δυνάμει τοῦ νόμου ΒΡΠΕ' ὑπαγόμενον εἰς τὴν Πρυτανείαν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Ἐθνικὸν Νομισματικὸν Μουσεῖον περιλαμβάνεται εἰς τὸ ἑξῆς ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ πᾶν τὸ ἀφορῶν τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ ὑπάγεται εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν τμῆμα (Β') τοῦ Ὑπουργείου.

Ὁ ἐν τῷ Μουσείῳ τούτῳ βοηθὸς νομισματογνώμων ἔχει μισθὸν ἐφόρου ἀρχαιοτήτων.

Ἄρθρον 9.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιμελητῶν α' καὶ β' τάξεως ὁρίζεται εἰς 18, καὶ πρώτης μὲν τάξεως διορίζονται διδάκτορες ἢ τελειοδίδακτοι τῆς φιλολογίας τοῦ ἡμετέρου ἢ ἄλλου ὁμοταγοῦς Πανεπιστημίου, εὐδοκιμήσαντες ἐν διαγωνισμῷ τελουμένῳ ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ συμβουλίου κατὰ τὰ περὶ τούτου διὰ Β. Δ. ὁρισθησόμενα, δευτέρας δὲ τάξεως οἱ ἔχοντες τοὐλάχιστον ἀπολυτήριον γυμνασίου καὶ γνωρίζοντες νὰ ὁμιλῶσι καλῶς τὴν Γαλλικήν, ἢ Γερμανικήν, ἢ Ἀγγλικὴν γλῶσσαν, καὶ εὐδοκιμήσαντες ἐν διαγωνισμῷ τελουμένῳ ὁμοίως ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ συμβουλίου, καθ' ἃ θέλει ὁρίσει Β. Δ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀμέσως διορισθησομένων ἐπιμελητῶν α' τάξεως, ὡς καὶ τὰ καθέκαστα τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν καὶ ὁ τρόπος τῆς τοποθετήσεως αὐτῶν τε καὶ τῶν ἐπιμελητῶν β' τάξεως θέλουσιν ὁρισθῇ ἐφάπαξ διὰ Β. Δ.

Ὁ μηνιαῖος μισθὸς τῶν ἐπιμελητῶν α' τάξεως ὁρίζεται εἰς δρ. 200, αὐξανόμενος κατὰ πενταετίαν ἀνὰ δρ. 25 μέχρις οὗ φθάσῃ τὰς δρ. 300, τῶν δ' ἐπιμελητῶν β' τάξεως εἰς δρ. 140, αὐξανόμενος κατὰ τριετίαν ἀνὰ δρ. 15 μέχρις οὗ φθάσῃ τὰς δρ. 200. Οἱ ἐπιμεληταὶ α' τάξεως δύνανται νὰ προάγωνται μετὰ πενταετῆ ὑπηρεσίαν γνωμοδοτήσει τοῦ Ἀρχ. Συμβουλίου εἰς ἐφόρους ἀρχαιοτήτων. Οἱ ἐπιμεληταὶ β' τάξεως δύνανται μετὰ δεκαετῆ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν νὰ προάγωνται κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἀρχ. Συμβουλίου εἰς ἐπιμελητὰς α' τάξεως, ἀλλ' ἐκ τούτων δὲν διορίζονται ἔφοροι ἀρχαιοτήτων, ἂν δὲν ἔχωσι τὸ πρὸς διορισμὸν ἐφόρων ἀναγκαῖον δίπλωμα Πανεπιστημίου. Ἐπιμεληταὶ β' τάξεως διορίζονται καὶ οἱ νῦν βοηθοὶ ἐφόρων ἀρχαιοτήτων, ἐὰν ἔχωσι δεκαπενταετῆ ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν, καταργουμένων τῶν θέσεων βοηθῶν ἐφόρων. Τῶν ἐπιμελητῶν α' τάξεως ὁ χρόνος τῆς ὑπηρεσίας λογίζεται ὡς ὑπηρεσία ἐν τοῖς σχολείοις τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἂν ὀψέποτε ἤθελον διορισθῇ οὗτοι λειτουργοὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Ἐπίσης πρὸς ὁρισμὸν τοῦ μισθοῦ τῶν λειτουργῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως διοριζομένων ἐπιμελητῶν α' τάξεως συνυπολογίζεται καὶ ὁ χρόνος τῆς μέχρι τοῦδε ὑπηρεσίας των.

Οἱ νῦν ἐπιμεληταὶ ἀρχαιοτήτων παραμένουσιν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ. Ὅσοι ἐκ τούτων εἶναι διδάκτορες τῆς φιλολογίας δύνανται μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ Ἀρχ. Συμβουλίου νὰ διορισθῶσιν ἐπιμεληταὶ α' τάξεως. Πρὸς ὁρισμὸν τοῦ μισθοῦ αὐτῶν καταλογίζεται καὶ ὁ χρόνος τῆς μέχρι τοῦδε ὑπηρεσίας.

Εἰς πόλεις ἐχούσας μικρὰς συλλογὰς ἀρχαιοτήτων ἢ ἄλλα ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα δύναται ἐν ἐλλείψει ἐπιμελητῶν ἀρχαιοτήτων νὰ ἀνατίθεται ἡ ἐπιμέλεια τούτων εἰς λειτουργοὺς τῆς μέσης ἢ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐπὶ ἐπιμισθίῳ δρ. 30 μηνιαίως.

Ἄρθρον 10.

Πρὸς φύλαξιν τῶν μουσείων καὶ ἀρχαιολογικῶν χώρων καὶ τήρησιν τῆς καθαριότητος ἐν αὐτοῖς διορίζονται ἐν συνόλῳ:

α') Τρεῖς ἀρχιφύλακες, ὑπηρετοῦντες, ὁ μὲν ἐν τῷ Ἐθνικῷ νομισματικῷ μουσείῳ, οἱ δὲ ἄλλοι δύο ἐν τοῖς μουσείοις Ἀκροπόλεως καὶ Ἡρακλείου λαμβανόμενοι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων φυλάκων καὶ ἐπιστατῶν, κατὰ πρότασιν τῶν ἁρμοδίων προϊσταμένων καὶ μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ Ἀρχ. Συμβουλίου, ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ δρ. 120, αὐξανομένῳ κατὰ τριετίαν ἀνὰ δραχ. 5 μέχρις οὗ φθάσῃ τὰς δρ. 150. Διατηρεῖται πρὸς τούτοις κατὰ τὰς ἰσχυούσας περὶ αὐτοῦ διατάξεις καὶ ὁ ἀρχιφύλαξ τοῦ Ἐθν. Ἀρχ. Μουσείου.

β') Ἑξήκοντα φύλακες α' τάξεως ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ δρ. 70 αὐξανομένῳ κατὰ πενταετίαν ἀνὰ δρ. 10 μέχρις οὗ ἀνέλθῃ εἰς δρ. 100.

γ') Ὀγδοήκοντα φύλακες β' τάξεως, ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ δρ. 50, αὐξανομένῳ κατὰ τριετίαν ἀνὰ δρ. 5 μέχρις οὗ φθάσῃ τὰς δρ. 70.

δ') Πεντήκοντα φύλακες γ' τάξεως, ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ δρ. 30, διοριζόμενοι κατὰ τὰς παρουσιαζομένας ἑκάστοτε ἀνάγκας πρὸς φύλαξιν ἀρχαίων ἐν ἀποκέντροις τόποις κειμένων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Οἱ κατὰ πρῶτον ἀναλαμβάνοντες ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν φύλακες α΄ τάξεως ὀφείλουσι νὰ ἔχωσιν ἡλικίαν κατωτέραν τῶν 40 ἐτῶν καὶ νὰ γνωρίζωσιν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν.

Εἰς τὸν διορισμὸν φυλάκων ἀρχαιοτήτων β΄ τάξεως καὶ γ΄ τάξεως προτιμῶνται ἐν γένει ἀπόστρατοι καὶ τραυματίαι τοῦ πολέμου.

Τὰ τῆς κατανομῆς τῶν φυλάκων εἰς τὰ διάφορα μουσεῖα καὶ τὰς λοιπὰς ἀρχαιολογικὰς ὑπηρεσίας, ὡς καὶ τὰ καθέκαστα τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν, θὰ ὁρισθῶσι μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ Ἀρχ. Συμβουλίου διὰ Β. Δ.

Χάριν τῶν ἐργασιῶν τῆς συντηρήσεως καὶ ἀναστηλώσεως ἀρχαίων μνημείων διορίζονται εἷς ἀρχιτεχνίτης ἐπὶ μισθῷ δρ. 200 μηνιαίως καὶ δύο ἀρχιεργάται ἐπὶ μισθῷ δρ. 150 μηνιαίως, λαμβανόμενοι ἐκ τῶν ἐπὶ μακρὸν χρόνον εὐδοκίμως εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τῶν ἀρχαίων μνημείων ὑπηρετούντων τεχνιτῶν καὶ ἐργατῶν, καὶ ὑπαγόμενοι εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τμήματος.

Οἱ νῦν ἐν ὑπηρεσίᾳ φύλακες ἀρχαιοτήτων α΄ τάξεως παραμένουσι καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ὡς τοιοῦτοι· διορίζονται δ' ὁμοίως φύλακες α΄ τάξεως καὶ οἱ νῦν ἐν ὑπηρεσίᾳ φύλακες, οἱ ἔχοντες μηνιαῖον μισθὸν δρ. 70, καὶ οἱ ἐπιστάται, καταργουμένων τῶν θέσεων ἐπιστατῶν. Ἡ τάξις τῶν λοιπῶν νῦν ἐν ὑπηρεσίᾳ διατελούντων φυλάκων θέλει καθορισθῆ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ κατὰ πρότασιν τοῦ Ἀρχ. Συμβουλίου. Ὁ χρόνος τῆς μέχρι τοῦδε ὑπηρεσίας τοῦ ὡς ἄνω προσωπικοῦ ὑπολογίζεται διὰ τὴν πρώτην μόνον αὔξησιν ὁσοσδήποτε καὶ ἂν εἶνε.

Ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ διορίζονται, κατὰ πρότασιν τοῦ Διευθυντοῦ αὐτοῦ, δι' Ὑπουργικῆς ἀποφάσεως:

α΄) Εἷς ἀρχιτεχνίτης, ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ δραχμῶν 200, αὐξανομένῳ κατὰ πενταετίαν ἀνὰ δραχμὰς 25, μέχρις οὗ ἀνέλθῃ εἰς δρ. 250.

β΄) Εἷς βοηθὸς τοῦ ἀρχιτεχνίτου, ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ δρ. 120, καὶ εἷς ἀρχιεργάτης, ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ δραχ. 100.

Ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ ὑπηρετεῖ ὡς προϊστάμενος τῶν φυλάκων ὁ κατὰ τοὺς νόμους ͵ΑΦΛΒ΄ καὶ ΒΨΛΒ΄ ἀρχιφύλαξ ἀρχαιοτήτων. Ὁ κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ ͵ΒΨΛΒ΄ νόμου μισθὸς αὐτοῦ δύναται νὰ ἀνέλθῃ μετὰ δεκαπενταετῆ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν εἰς δρ. 200.

Ἄρθρον 11.

Οἱ φύλακες ἀρχαιοτήτων α΄ καὶ β΄ τάξεως ὑποβάλλονται εἰς τὰς κατὰ νόμον λόγῳ συντάξεως κρατήσεις, τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν λογιζομένης ὡς συνταξίμου. Καὶ ἡ πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ παρόντος νόμου ὑπηρεσία αὐτῶν λογίζεται ὡς συντάξιμος, ἂν ἐντὸς πενταετίας καταβάλωσιν ἐν ὅλῳ ἢ κατὰ δόσεις τὰς καθυστερουμένας κρατήσεις. Φύλακες ἀρχαιοτήτων λαμβάνοντες μισθὸν κατώτερον τῶν 50 δρ. μηνιαίως, ἔχοντες τοὐλάχιστον 25 ἐτῶν ὑπηρεσίαν καὶ ὑπερβάντες τὸ 65 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῶν, ἀποχωροῦσι λαμβάνοντες ἰσοβίως βοήθημα δραχ. 30 κατὰ μῆνα.

Ἄρθρον 12.

Οἱ ἐν Κρήτῃ καὶ Σάμῳ ἀρχαιολογικοὶ ὑπάλληλοι ἀφομοιοῦνται πρὸς τοὺς ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι τοιούτους, ἀναγνωριζόμενοι ὡς ἔφοροι ἀρχαιοτήτων, ὁπότε αὐξάνεται ἀναλόγως ὁ κατὰ τὸ ἄρθρον 5 τοῦ νόμου ͵ΓΨΛ΄ ἀριθμὸς τῶν ἐφόρων τῶν ἀρχαιοτήτων ἢ ὡς ἐπιμεληταὶ ἢ φύλακες ἀρχαιοτήτων, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ, ὃν εἶχον μέχρι τοῦδε, διὰ Β. Δ. κατ' ἀπόφασιν τοῦ Ἀρχ. Συμβουλίου τοῦ Κράτους.

Ὡς πρὸς τὰς αὐξήσεις τοῦ μισθοῦ τῶν οὕτως ἀναγνωριζομένων ὑπαλλήλων λογίζεται καὶ ἡ μέχρι τοῦδε ἐν Κρήτῃ καὶ Σάμῳ δημοσίᾳ ἢ ἀρχαιολογικὴ ὑπηρεσία αὐτῶν, ἁρμοδίως παρὰ τῶν ἐκεῖ ἀρχῶν πιστοποιουμένη. Ἡ τοιαύτη προτέρα ὑπηρεσία τῶν ἀναγνωριζομένων ἐφόρων καὶ ἐπιμελητῶν ἀρχαιοτήτων λογίζεται ὡς συντάξιμος, ἂν ἐντὸς πενταετίας ἀπὸ τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτῶν καταβάλωσιν ἐφάπαξ ἢ κατὰ δόσεις εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον τὰς καθυστερουμένας λόγῳ τῆς συντάξεως κρατήσεις.

Ἄρθρον 13.

Ὁ κατὰ τὸ ἄρθρον 5 τοῦ ἀπὸ 8 Φεβρουαρίου 1893 ΒΡΜΘ΄ νόμου τεχνίτης τῶν ἐργαστηρίων τῶν ἐκμαγείων θέλει εἰς τὸ ἑξῆς ἐκτελεῖ καὶ πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν ἐν τοῖς μουσείοις τοῦ κράτους πρὸς συγκόλλησιν καὶ ἀνίδρυσιν τῶν ἐν αὐτοῖς ἀρχαίων, φέρων τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιτεχνίτου τῶν Μουσείων τοῦ Κράτους, καὶ τῶν ἐκμαγείων. Ὁ μισθὸς δὲ τούτου αὐξάνει ἀνὰ πενταετίαν κατὰ δραχμὰς 50, μέχρις οὗ ἀνέλθῃ εἰς δραχμὰς 350, προσμετρουμένης πρὸς τοῦτο καὶ τῆς ἄχρι τοῦδε ὑπηρεσίας του.

Ὁ κατὰ τὸ αὐτὸ ἄρθρον τοῦ ͵ΒΡΜΘ΄ νόμου βοηθὸς τεχνίτου ἔχει μισθὸν δραχ. 120, αὐξανόμενον μετὰ πενταετῆ ὑπηρεσίαν εἰς δραχ. 150.

Ἡ θέσις τοῦ ἀρχιτεχνίτου τῶν Μουσείων τοῦ Κράτους καθίσταται συντάξιμος, λογιζομένης ἅμα καὶ τῆς ἄχρι τοῦδε ὑπηρεσίας αὐτοῦ μετὰ τὴν καταβολὴν τοῦ κεκανονισμένου ποσοῦ συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 1 τοῦ ΦϞΒ΄ νόμου τῆς 17 Ἰανουαρίου 1877.

Ὡσαύτως ὑπάγονται εἰς τὰς διατάξεις τῶν περὶ συντάξεως τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων νόμων ὁ ἀρχιφύλαξ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μου-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

σείου καὶ ὁ ἐν αὐτῷ ἀρχιτεχνίτης καὶ ὁ βοηθὸς αὐτοῦ.

Εἰς τὸν χρόνον τῆς πρὸς σύνταξιν υπηρεσίας λογίζεται καὶ ἡ ἄχρι τοῦδε ἀρχαιολογικὴ αυτῶν υπηρεσία, δι' ἣν ὑποβάλλονται εἰς τὰς νομίμους κρατήσεις κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ ΦϞΒ' νόμου.

Διὰ τὴν αὔξησιν τοῦ μισθοῦ τῶν υπαλλήλων τούτων λογίζεται ἡ ἄχρι τοῦδε αρχαιολογικὴ αυτῶν υπηρεσία.

Διὰ Β. Διαταγμάτων θέλουσι καθορισθῇ τὰ καθ' εκαστον τῆς υπηρεσίας τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικου Μουσείου καὶ τῶν λοιπῶν Μουσείων τοῦ Κράτους.

Ἄρθρον 14.

Οἱ εφοροι αρχαιοτήτων καὶ ἐπιμεληται υπόκεινται εἰς τὰς ἑξῆς ποινάς: α') ἐπίπληξιν β') πρόστιμον μέχρι τοῦ ἡμίσεος τοῦ μισθου, και γ') εἰς προσωρινὴν ἀπόλυσιν μέχρι τριῶν μηνῶν.

Ἐπίπληξις ἢ πρόστιμον ἐπιβάλλεται μετὰ προηγουμένην ἀπολογίαν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ, προσωρινὴ δ' ἀπόλυσις και μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ Ἀρχ. Συμβουλείου α') διὰ πασαν ἀδικαιολόγητον ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῆς θέσεως αυτῶν ἐπι χρόνον μακρότερον τῶν 10 ἡμερῶν, β') δι' ἀμέλειαν ἢ παράλειψιν περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αυτῶν, γ') δι' ἀπείθειαν πρὸς τοὺς προϊσταμένους, και δ') δι' ἀναξιοπρεπῆ συμπεριφοράν.

Ὡς πρὸς τὴν ὁριστικὴν ἀπόλυσιν υπάγονται οἱ εφοροι ἀρχαιοτήτων εἰς τὰς αὐτὰς διατάξεις, εἰς ἃς και οἱ τμηματάρχαι τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν και τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

Οἱ ἐπιμεληται ἀρχαιοτήτων ἀπολύονται προτάσει τῶν προϊσταμένων ἐφόρων μετ' ἀπόφασιν τοῦ Ἀρχ. Συμβουλίου α') δι' ἀδικαιολόγητον ἀπουσίαν ἀπὸ τῆς θέσεως αυτῶν πλέον τῶν 20 ἡμερων, β') δι' ἄρνησιν υπηρεσίας, ἐπίμονον ἀμέλειαν ἢ ἀνεπάρκειαν περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αυτῶν, γ') δι' οἱονδήποτε παράπτωμα μετὰ δυο ἐντὸς τοῦ αυτοῦ ετους τιμωρίας, ὡς και δ') διὰ διαγωγὴν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸ ἀξίωμα δημοσίου υπαλλήλου.

Ἄρθρον 15.

Διὰ Β. Δ. θέλουσι καθορισθῇ τὰ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐν τῳ παρόντι νόμῳ διατάξεων.

Ἄρθρον 16.

Πᾶσα διάταξις ἀντικειμενη εἰς τὰ τοῦ παρόντος νόμου καταργειται.

ΝΟΜΟΣ ΠΕΡΙ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΕΙΔΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ

Ἄρθρον 1.

Διὰ τὰς ἀπαιτουμένας δαπάνας πρὸς συντήρησιν διάσωσιν ἀνευρεσιν καὶ ἐποπτείαν τῶν ἐν Ἑλλάδι αρχαιοτήτων καὶ διὰ τὰς λοιπὰς ἀνάγκας τῆς αρχαιολογικῆς υπηρεσίας συνιστᾶται εἰδικὸν ταμεῖον ὑπὸ τὸν τίτλον Ταμεῖον Ἀρχαιολογικόν.

Ἄρθρον 2.

Πόροι τοῦ ταμείου τούτου εισὶν οἱ ἑξῆς: α') δραχμαὶ 375,000, ἀποδιδόμεναι ετησίως ἐκ τῶν εἰσπράξεων τοῦ υπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων τῆς Ἑλλάδος Λαχείου. β') Τὰ ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν ἐκμαγείων εἰσπραττόμενα ποσά. γ') Τὰ καταβαλλόμενα συμφώνως τῷ 22 ἄρθρῳ τοῦ ΒΧΜϚ' νόμου ποσὰ κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ἀχρηστων ἀρχαίων καὶ πᾶσα ἄλλη εἴσπραξις προερχομένη ἐκ τοῦ νόμου τούτου. δ') Φόρος 5 % ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εισαγομένων ἀρχαίων, ἐξαιρουμένων τῶν διὰ τὰ Μουσεῖα τοῦ Κράτους ἀγοραζομένων. Τὰ τοῦ καθορισμοῦ της αξίας θέλουσι ρυθμισθῇ διὰ Β. Διατάγματος. ε') Τὰ ἐκ τῆς πωλήσεως γηπέδων, οἰκημάτων καὶ ἀγρῶν ἀχρήστων τῇ ἀρχαιολογικῇ υπηρεσίᾳ, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, εἰσπραττόμενα ποσά. ς') Τὰ ἐκ δωρεῶν καὶ κληροδοσιῶν καὶ πᾶσα ἄλλη σχετικὴ πρὸς τὸ Ἀρχαιολογικὸν Ταμεῖον εἴσπραξις.

Ἄρθρον 3.

Τὸ Ἀρχαιολογικὸν Ταμεῖον υπάγεται εἰς τὴν ἄμεσον δικαιοδοσίαν καὶ διευθυνσιν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

Τὸ Ἀρχαιολογικὸν Συμβουλιον ψηφίζει τὸν κατὰ τὸ ἄρθρον 6 προϋπολογισμόν, προσδιορίζον τὰς ἀναγκαιουσας πιστώσεις, αἵτινες διατίθενται δι' ἀποφάσεων τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κλπ. Ὑπουργοῦ καθ' ὃν τρόπον καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἐκ τοῦ Γενικου Προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ τιθέμεναι πιστώσεις.

Ἡ υπηρεσία τῆς τηρήσεως τῶν βιβλίων τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ταμείου ανατίθεται εἰς τὸν γραμματέα τοῦ ἀρχαιολογικοῦ (Β') τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ της Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἐπὶ ἐπιμισθίῳ μέχρι δραχμῶν ἑβδομήκοντα.

Ὁ τμηματάρχης τοῦ ἀρχαιολογικοῦ (Β') τμήματος ἐκπληροῖ καθήκοντα εισηγητοῦ παρὰ τῷ Ὑπουργῷ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἄρθρον 4.

Τὰ κατὰ τὸ ἄρθρ. 2 ὑπὲρ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ταμείου εἰσπραττόμενα ποσὰ κατατίθενται εἰς τὸ ταμεῖον εἰσπράξεων ἐσόδων Ἀττικῆς, τῇ ἐγγράφῳ παραγγελίᾳ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργοῦ, ἐκδιδομένων γραμματίων παραλαβῆς εἰς πίστωσιν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ταμείου.

Ἄρθρον 5.

Ἐκ τοῦ εἰδικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ταμείου καταβάλλονται α΄) οἱ μισθοὶ τοῦ ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου προσωπικοῦ τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους, β΄) αἱ ἀπαιτούμεναι δαπάναι διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἀρχαιολογικῶν Μουσείων τοῦ Κράτους, τῶν ἀρχαιολογικῶν συλλογῶν καὶ διὰ τὴν μεταφοράν, συγκόλλησιν καὶ ἀνίδρυσιν τῶν ἐν αὐτοῖς ἀρχαίων, γ΄) αἱ ἀποζημιώσεις αἱ διδόμεναι πρὸς τοὺς ἰδιοκτήτας καὶ εὑρετὰς ἀρχαίων, καὶ αἱ ἀμοιβαὶ αἱ διδόμεναι εἰς τοὺς ὑποδείξαντας ἢ διασώσαντας ἀρχαῖα, συμφώνως τῷ ἀπὸ 24 Ἰουλίου 1899 ΒΧΜϚ΄ νόμῳ, δ΄) τὰ διὰ τὴν ἀναγκαστικὴν ἀπαλλοτρίωσιν ἰδιωτικῶν κτημάτων ἀπαιτούμενα ποσά, ε΄) αἱ δαπάναι διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ κατὰ τὸν νόμον ΒΡΜΘ΄ ἐργαστηρίου τῶν ἐκμαγείων, ϛ΄) τὰ ὁδοιπορικὰ ἔξοδα καὶ αἱ ἀποζημιώσεις τῶν ἀρχαιολογικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν λοιπῶν ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους, τῶν ἐκτελούντων, ἐντολῇ τοῦ Ὑπουργοῦ, ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν, ζ΄) αἱ πρὸς ἐνέργειαν ἀνασκαφῶν δαπάναι, η΄) τὰ διὰ τὴν ἀνέγερσιν, συντήρησιν καὶ ἐπισκευὴν τῶν Μουσείων τοῦ Κράτους ποσά, θ΄) συνδρομὴ πρὸς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν ἐτησίως ἐκ δραχ. 30,000, ἤτοι δρ. 12,000 διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος, 10,000 διὰ τὸν πλουτισμὸν καὶ τὴν συντήρησιν τῆς βιβλιοθήκης αὐτῆς, καὶ 8,000 δι᾽ ἄλλας ἀνάγκας, ι΄) τὰ ἔξοδα πρὸς ἐγκατάστασιν καὶ λειτουργίαν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, ια΄) Αἱ πρὸς ἔκδοσιν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἄλλων ἀρχαιολογικῶν συγγραμμάτων, δι᾽ ἀμοιβὴν τῶν συγγραφέων κλπ. δαπάναι, κατὰ τὰ διὰ Β. Δ. ὁρισθησόμενα περὶ τούτων, ιβ΄) πᾶσα ἄλλη σχετικὴ πρὸς τὰς ἀρχαιότητας δαπάνη.

Ἄρθρον 6.

Τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ταμείου ἀναγράφονται ἐν ἰδίῳ προϋπολογισμῷ, ὅστις συντάσσεται κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, ὑποβάλλεται ὡς παράρτημα τοῦ εἰδικοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κλπ. εἰς τὴν Βουλήν, καὶ ψηφίζεται συγχρόνως μετ᾽ αὐτοῦ. Εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων ἀναγράφεται καὶ τὸ ἐκ τοῦ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἐδάφ. ἀπολογισμοῦ ἐμφαινόμενον ὑπόλοιπον ἐσόδων τοῦ προηγουμένου ἔτους, ἀναγραφόμενον ἐν αὐτῷ ὑπὸ ἴδιον ἄρθρον διὰ πράξεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κλπ. εὐθὺς μετὰ τὴν παρὰ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἐξέλεγξιν τοῦ ἀπολογισμοῦ ἐκδιδομένης.

Ἐντὸς τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου ἑκάστου ἔτους συντάσσεται ὑπὸ τοῦ λογιστικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κλπ. ὁ διὰ τὸ προηγούμενον ἔτος ἀπολογισμὸς τῶν εἰσπράξεων καὶ δαπανῶν τοῦ Ταμείου, ὅστις ἐξελεγχόμενος παρὰ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, δημοσιεύεται διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

Ἄρθρον 7.

Αἱ βαρύνουσαι τὸ Ἀρχαιολογικὸν Ταμεῖον δαπάναι καταβάλλονται τοῖς δικαιούχοις ἐκ τοῦ Κεντρικοῦ Ταμείου, ἢ τῶν λοιπῶν ἐπαρχιακῶν ταμείων τοῦ Κράτους, δυνάμει εἰδικῶν χρηματικῶν ἐνταλμάτων, ἐντὸς τῶν ὅρων τῶν πιστώσεων τοῦ κατὰ τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον προϋπολογισμοῦ ἐκδιδομένων.

Ἡ διάρκεια τῆς χρήσεως διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν ἐσόδων, καὶ διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν ἐξόδων παρατείνεται μέχρι τέλους Μαρτίου τοῦ ἑπομένου ἔτους, τὰ δὲ κατὰ τὸ προηγούμενον ἐδάφιον χρηματικὰ ἐντάλματα ἐκδίδονται μέχρι τέλους Φεβρουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Κατὰ τὰ λοιπὰ ὡς πρὸς τὴν ἔκδοσιν, θεώρησιν καὶ ἐξόφλησιν τῶν ἐνταλμάτων τούτων ἰσχύουσιν αἱ περὶ δημοσίου λογιστικοῦ διατάξεις. Ἡ ἐποπτεία τῆς λογιστικῆς τοῦ ταμείου ὑπηρεσίας ὡς καὶ ἡ ἐξέλεγξις καὶ θεώρησις τῶν χρηματικῶν ἐνταλμάτων πρὸ τῆς εἰς τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον ἀποστολῆς αὐτῶν ἀνατίθεται εἰς τὸν τμηματάρχην τοῦ λογιστικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, παρεχομένου εἰς αὐτὸν ἐπιμισθίου δραχ. 70 μηνιαίως.

Ἄρθρον 8.

Ἐπιτρέπεται ἡ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἔκδοσις εἰς βάρος τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ταμείου χρηματικῶν ἐνταλμάτων ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ μέχρι δραχμῶν δύο χιλιάδων δι᾽ ἀνασκαφὰς καὶ ἄλλας ἐργασίας ἀρχαιολογικάς, ἐπὶ τῇ βάσει γνωματεύσεως τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, ἐγκρινομένης ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ.

Ἄρθρον 9.

Τὸ ἀντίτιμον τῶν γυψίνων ἐκμαγείων, ὅσα κατασκευάζονται ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸν νόμον

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ΒΡΜΘ´ εργαστηρίου ἐκμαγείων, ὁριζόμενον συμφώνως τω περι διατιμήσεως αὐτῶν ἰσχύοντι εκάστοτε Β. Δ., κατατίθεται διὰ λογαριασμὸν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ ταμείου ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον πρὸς ἔκδοσιν αναλόγου γραμματίου, ἐπι τη προσαγωγη τοῦ οποίου πρὸς τὸν κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ νόμου ΒΡΜΘ´ διαχειριζόμενον τὰ τοῦ ἐργαστηρίου ὑπάλληλον, ενεργεῖται ἡ πώλησις τῶν ἐκμαγείων.

Διὰ Β. Διαταγμάτων θέλουσι καθορισθῆ τὰ καθ' εκαστον τῶν τοῦ παρόντος νόμου διατάξεων.

Πᾶσα διάταξις ἀντικειμενη εἰς τὸν παρόντα νόμον καταργειται.

ΝΟΜΟΣ 464.

Περι πληρωμῆς εισιτηρίων εις τὰ μουσεια καὶ τοὺς αρχαιολογικοὺς χώρους τοῦ Κράτους [1].

Ἄρθρον 1.

Ἡ εἴσοδος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς τὸ ἐθνικὸν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, εἰς τὸ ἐθνικὸν νομισματικὸν μουσεῖον καὶ εἰς τὰ μουσεῖα Δελφῶν και Ὀλυμπίας ἐπιτρέπεται δις μὲν τῆς εβδομάδος, καθ' ἡμέρας ὁρισθησομένας διὰ Β. Δ. δωρεάν, κατὰ δὲ τὰς λοιπὰς ἡμέρας ἐπι πληρωμῇ εἰσιτηρίου, ὁρισθησομένου δι' ἕκαστον τούτων διὰ Β. Δ., ἀλλὰ μὴ ὑπερβαίνοντος τὴν μίαν δραχμήν.

Ἡ εἴσοδος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, κατὰ τὰς διὰ Β. Δ. κεκανονισμένας νύκτας τῆς πανσελήνου, ἐπιτρέπεται ἐπι πληρωμῇ εισιτηρίου δύο δραχμῶν, ὧν τὸ $^1/_{10}$ διανέμεται εἰς τοὺς ἐκτελοῦντας τὴν νυκτερινὴν ὑπηρεσίαν αρχιφύλακας καὶ φύλακας.

Ἄρθρον 2.

Ἀπαλλάσσονται της πληρωμῆς εἰσιτηρίου οἱ βουλευταί, ἐφοδιαζόμενοι δὲ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως δι' ειδικῆς αδείας ελευθέρας εισόδου, οἱ ἀνώτεροι ἀρχαιολογικοὶ υπάλληλοι, οἱ υπάλληλοι και ἐργάται τοῦ αρχιτεκτονικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, οἱ καθηγηται καὶ φοιτηταὶ τῆς φιλολογίας τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου, οἱ καθηγηται και σπουδασται και οἱ ἀπόφοιτοι τῶν καλλιτεχνικῶν σχολῶν, οἱ καθηγηται καὶ διδάσκαλοι τῶν ἐν Ἀθήναις διδασκαλείων καὶ σχολείων της μέσης και δημοτικῆς εκπαιδεύσεως, τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς εταιρείας, οἱ διευθυνταὶ και τὰ μέλη τῶν ἐνταῦθα ξένων αρχαιολογικῶν ἱδρυμάτων, ξένοι επιστήμονες ειδικῶς ἀσχολούμενοι περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν, ομάδες μαθητῶν σχολείων μετὰ τῶν διδασκάλων αὐτῶν, ομάδες στρατιωτῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ανωτέρου, οσάκις ἤθελε ζητηθῆ τοῦτο παρὰ τοῦ διοικητοῦ τοῦ σώματος, και οἱ ἐπαγγελλόμενοι τοὺς οδηγοὺς τῶν ξένων.

Προκειμένου νὰ τελεσθῶσι συνέδρια ἢ ἄλλαι εκτάκτου ὅλως σημασίας τελεται ἐν τοῖς ἀρχαιολογικοις χώροις και μουσείοις, δύναται διὰ Β.Δ. νὰ ἐπιτρέπηται ἐλευθέρως ἡ εἴσοδος εἰς τοὺς μετέχοντας τῶν τελετῶν.

Ἄρθρον 3.

Τὸ ἐκ τῶν εισιτηρίων ἔσοδον εισέρχεται εἰς τὸ Ἀρχαιολογικὸν ταμεῖον, προοριζόμενον ὅπως μετὰ τοῦ λοιποῦ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν αναγραφομένου εκάστοτε ἐν τῳ προϋπολογισμῳ ποσοῦ, χρησιμεύσῃ εἰς τὴν συντήρησιν τῶν μνημείων και ἀρχαιοτήτων, εἰς τὴν συντήρησιν τῶν μουσείων και εἰς τὸν καλλωπισμὸν και τὴν ἀναδάσωσιν αρχαιολογικῶν χώρων· ἡ διαχείρισις αὐτῶν ἀνατίθεται εἰς τὸν γραμματέα τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος, ἡ δὲ πώλησις τούτων ἐν τοῖς μουσείοις και τοις ἀρχαιολογικοῖς χώροις ἐκτελεῖται δι' ὑπαλλήλων τούτων ὁριζομένων ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων διευθυντῶν και ἐφόρων ἀρχαιοτήτων· εἰς τούτους προκαταβάλλεται ἑκάστοτε ἀνάλογον ποσὸν εισιτηρίων.

Διὰ Β. Δ. δύναται νὰ κανονισθῇ και ἡ πώλησις γενικῶν εἰσιτηρίων εἰς πάντας τοὺς ἀρχαιολογικοὺς χώρους και τὰ μουσεῖα τοῦ Κράτους, ὁριζομένης και τῆς τιμῆς, οὐχὶ ἀνωτέρας τῶν 20 δραχμῶν, καὶ τῆς διαρκείας τῆς ἰσχύος αὐτῶν.

Ἄρθρον 4.

Ὁ τύπος τῆς κατασκευῆς τῶν εἰσιτηρίων ὁ τρόπος τῆς διαχειρίσεως και πωλήσεως αὐτῶν, ὡς και τα καθέκαστα τῆς ἐκτελέσεως τοῦ παρόντος νόμου θέλουσι κανονισθῇ διὰ Β. Διατάγματος.

Ἄρθρον 5.

Ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς θέλει ὁρισθῆ ὁ τρόπος τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἐκτελούντων χρέη οδηγῶν τῶν ξένων ἐν τοις ἀρχαιολογικοῖς χώροις και τοῖς μουσείοις.

Ἄρθρον 6.

Διὰ Β. Δ. προκαλουμένου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν και τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως δύναται νὰ ἐπιβληθῇ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος νόμου εισιτήριον καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἀρχαιολογικὰ μουσεῖα, τοὺς ἀρχαιο-

[1] Ἐφημ. Κυβ. 1914, 14 Δ/βρ. Τεῦχ. Α', φύλλ. 373.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

λογικοὺς χώρους, τὸ Βυζαντιακὸν καὶ Χριστιανικὸν μουσεῖον καὶ τὴν Πινακοθήκην.

Τὸ ἐκ τῶν εἰσιτηρίων τοῦ Βυζαντιακοῦ καὶ Χριστιανικοῦ μουσείου καὶ τῆς Πινακοθήκης ἔσοδον, κατατιθέμενον εἰς τὰ ταμεῖα τῶν ἱδρυμάτων τούτων, θὰ χρησιμεύῃ εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτῶν, καθ' ὃν τρόπον θέλει ὁρίσει Β. Δ.

Ἄρθρον 7.

Ἡ πώλησις φωτογραφικῶν καὶ φωτοτυπικῶν ἢ ἄλλως πως τετυπωμένων εἰκόνων τῶν ἀρχαιοτήτων ἐπιτρέπεται ἐν τοῖς ἀρχαιολογικοῖς χώροις καὶ μουσείοις μόνον ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ὅπερ δύναται καὶ νὰ καθορίσῃ τὴν μόνον δι' ἀρχαιολογικῶν ὑπαλλήλων πρὸς ὄφελος τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ταμείου πώλησιν τούτων, κατὰ τρόπον κανονισθησόμενον διὰ Β. Δ.

Ἄρθρον 8.

Ἡ ὑπὸ ἐρασιτεχνῶν φωτογράφησις ἢ ἀπεικόνισις ἐν γένει ἀρχαιοτήτων ἐν τοῖς μουσείοις καὶ ἀρχαιολογικοῖς χώροις ἐπιτρέπεται κατὰ τὰ ὑπὸ τῶν διευθυντῶν καὶ ἐφόρων ἑκάστοτε κανονιζόμενα, ἡ δὲ χάριν ἐμπορίας φωτογράφησις ἢ ἀπεικόνισις, μόνον ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου δύναται νὰ ἐπιτρέπηται.

Ἄρθρον 9.

Ἡ ἔναρξις τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος νόμου, ὡς καὶ αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ ὁρίζονται διὰ Β. Διατάγματος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 30 Νοεμβρίου 1914.

ΝΟΜΟΣ 491.

Περὶ πωλήσεως ἀχρήστων ἀρχαίων [1].

Ἄρθρον μόνον.

Τῶν ὑπὸ τοῦ Δημοσίου κατεχομένων ἀρχαίων, ἐξαιρουμένων τῶν νομισμάτων, ὅσα κρίνονται ἄχρηστα διὰ τὰ Μουσεῖα καὶ τὰς μικροτέρας συλλογὰς τοῦ Κράτους, δύνανται νὰ ἀνταλλάσσωνται πρὸς ἄλλα χρήσιμα εἰς τὰ Μουσεῖα ἡμῶν ἀρχαῖα ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἢ καὶ νὰ πωλῶνται, καθ' ὃν τρόπον θέλει ὁρίσει Β. Δ.

Περὶ τῆς ἀχρηστίας τῶν ἀρχαίων κρίνει ὁριστικῶς τὸ ἀρχαιολογικὸν συμβούλιον παμψηφί. Ἂν ὑπάρξῃ διαφωνία ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ συμβουλίῳ, ἂν μὲν ἡ πλειοψηφία εἶναι κατὰ τῆς ἀχρηστίας τότε ἡ ἀπόφασις τοῦ συμβουλίου εἶνε τελειωτική, ἂν δὲ ἡ πλειοψηφία εἶνε ὑπὲρ τῆς ἀχρηστίας, τότε ὁ Ὑπουργὸς ὑποχρεοῦται νὰ καλέσῃ εἰς εἰδικὴν συνεδρίαν τοῦ συμβουλίου τρεῖς ἔτι ἐφόρους ἀρχαιοτήτων, λαμβάνεται δ' ἐν ταύτῃ ἀπόφασις ὑπὲρ τῆς ἀχρηστίας, ἂν ψηφίσωσιν ὑπὲρ ταύτης τοὐλάχιστον ἐννέα τῶν παρόντων ἐν τῇ συνεδρίᾳ. Ἀρχαῖα, περὶ ὧν τὸ ἀρχαιολογικὸν συμβούλιον ἀπεφάνθη ὅτι δὲν θεωροῦνται ἄχρηστα εἰς τὰ Μουσεῖα καὶ τὰς λοιπὰς συλλογάς, μόνον μετὰ πάροδον πενταετίας δύνανται νὰ εἰσαχθῶσιν ἐκ νέου εἰς κρίσιν εἰς τὸ συμβούλιον. Τὸ τίμημα τῶν πωλουμένων ἀρχαίων ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ συμβουλίου, αἱ δ' ἐξ αὐτῶν εἰσπράξεις εἰσέρχονται εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν ταμεῖον, προοριζόμεναι εἰς τὴν ἀπαλλοτρίωσιν ἀρχαιολογικῶν χώρων.

Διὰ Β. Δ. θέλουσιν ὁρισθῇ τὰ καθέκαστα τῆς ἐκτελέσεως τοῦ παρόντος νόμου.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Δεκεμβρίου 1914.

ΝΟΜΟΣ 401.

Περὶ ἱδρύσεως Βυζαντινοῦ καὶ χριστιανικοῦ μουσείου [1].

Ἄρθρον 1.

Ἱδρύεται ἐν Ἀθήναις Βυζαντινὸν καὶ χριστιανικὸν μουσεῖον ἐν ᾧ κατατίθενται τὰ τῆς βυζαντινῆς, μεσαιωνικῆς καὶ χριστιανικῆς τέχνης ἔργα ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ χριστιανισμοῦ μέχρι τῆς καθιδρύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, πλὴν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἄρθρον 2.

Περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ μουσείου, τῆς ἐσωτερικῆς διατάξεως, τοῦ διὰ συγκεντρώσεως τῶν κατεσπαρμένων, δι' ἀγορῶν, δωρεῶν καὶ ἀνταλλαγῶν πλουτισμοῦ καὶ τῆς καθόλου λειτουργίας αὐτοῦ μεριμνᾷ ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν ἑνὸς τῶν μελῶν τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας ὁριζομένου διὰ Β. Διατάγματος, καὶ ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ μουσείου, ἐκτελοῦντος καὶ χρέη εἰσηγητοῦ καὶ γραμματέως, ἑνὸς τῶν καθηγητῶν τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ τῆς ἐπιγραφικῆς, δύο καθηγητῶν ἐκ τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν μελέτην τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ αὐτῇ σχολῇ διοριζομένων διὰ Β. Δ., τοῦ ἐν τῇ Θεολογικῇ σχολῇ τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου καθηγητοῦ τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας, τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐφόρου τῶν χριστιανικῶν καὶ μεσαιωνικῶν μνημείων καὶ τοῦ ἐφόρου τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης.

Ἀντιπρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς εἶναι ὁ ἐκ τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου ἀρχαιότερος.

[1] Ἐφημ. Κυβ. 1914, Τεῦχ. Α'. φύλλ. 379, 16 Δεκ.

[1] Ἐφημ. Κυβ. 1914, 25 Ν/βρ. Τεῦχ. Α'. φύλλ. 347.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἡ ἐπιτροπὴ συγκαλουμένη ὑπὸ τοῦ προέδρου ἢ κατ᾽ ἐντολὴν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ γραμματέως θεωρεῖται ἐν ἀπαρτίᾳ παρόντων πέντε μελῶν, αἱ δ᾽ ἀποφάσεις αὐτῆς λαμβάνονται κατὰ πλειοψηφίαν, τοῦ προέδρου ἔχοντος διπλῆν ψῆφον ἐν ἰσοψηφίᾳ, καὶ ὑπόκεινται εἰς τὴν ἔγκρισιν τοῦ Ὑπουργείου. Προκειμένου μόνον περὶ ἐπειγούσης ἐνεργείας πρὸς ἀπόκτησιν ἔργων ἐξαιρετικῆς ἀξίας ἀπόφασις τῆς ἐπιτροπῆς ὁμοφώνως λαμβανομένη ὑπὸ τῶν ἐν τῇ συνεδρίᾳ παρόντων μελῶν διὰ πρακτικοῦ θεωρεῖται ὁριστική. Ὁριστικαὶ εἶναι καὶ αἱ κατὰ τὰ ἄρθρα 4, 5 καὶ 6 ἐκτιμήσεις καὶ γνωμοδοτήσεις.

Ἄρθρον 3.

Τὸ μουσεῖον διατελεῖ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐν τῷ Καποδιστριακῷ Πανεπιστημίῳ καθηγητοῦ τῆς βυζαντινῆς τέχνης ἐπὶ μηνιαίῳ ἐπιμισθίῳ δρ. 100 διορίζονται δ᾽ ἐν αὐτῷ εἷς ἐπιμελητὴς μετὰ διαγωνισμὸν κανονισθησόμενον διὰ Βασ. Διατάγματος, πτυχιοῦχος τῆς φιλολογίας ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ δραχ. 150, ἢ προσωρινῶς τῇ προτάσει τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπείας καὶ ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργείου, καθηγητὴς φιλόλογος ἐκ τῶν διδασκόντων εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις σχολεῖα, ἐπὶ μηνιαίῳ ἐπιμισθίῳ δραχ. 80, εἷς φύλαξ α´ τάξεως ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ δρ. 80, εἷς φύλαξ β´ τάξεως ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ δραχ. 60 καὶ εἷς ὑπηρέτης ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ δραχ. 40 διὰ πράξεως τοῦ Ὑπουργείου προτάσει τοῦ διευθύνοντος τὸ μουσεῖον.

Τὸν διευθυντὴν ἀπόντα ἢ κωλυόμενον ἀναπληροῖ ὁ ἐν Ἀθήναις ἔφορος τῶν χριστιανικῶν καὶ μεσαιωνικῶν μνημείων.

Ἄρθρον 4.

Ἐπιτρέπεται ἡ ἐντὸς τοῦ Κράτους κατοχή, ἀγορὰ καὶ πώλησις πάντων τῶν κατωτέρω κατονομαζομένων ἔργων χριστιανικῆς καὶ βυζαντινῆς τέχνης, ἀπαγορευομένης τῆς ἐμπορίας ἱερῶν σκευῶν καὶ ἀμφίων, ὧν ἐγένετο ἤδη προφανῶς χρῆσις ἐν ἐκκλησίᾳ. Ἐλευθέρα δὲ εἶναι καὶ ἡ εἰς τὸ Κράτος εἰσαγωγὴ πάντων τούτων, ἀλλ᾽ ὁ εἰσάγων ὑποχρεοῦται νὰ δηλώσῃ ταῦτα ἐν τῷ τελωνείῳ, ἄλλως ὑπάγονται εἰς τὰς διατάξεις τῶν ἐν Ἑλλάδι εὑρισκομένων. Τῶν κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν δηλωθέντων εἶναι ἐλευθέρα ἡ ἐξαγωγή, ἐξακριβουμένης τῆς ταυτότητος αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Συλλογῆς.

Ἄρθρον 5.

Ἐκ τῶν ἔργων βυζαντινῆς καὶ χριστιανικῆς τέχνης συγκεντροῦνται ἐν τῷ μουσείῳ πάντα τὰ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, γλυπτικῆς, γραφικῆς, διακοσμητικῆς, ὑφαντουργίας, ἀγάλματα, ἀνάγλυφα, ἐπιγραφαί, εἰκόνες ἐπὶ ξύλου, τοιχογραφίαι, ψηφιδωτά, ἀγγεῖα, σκεύη, ἔπιπλα, ὅπλα, μολυβδόβουλλα, κοσμήματα, κεντήματα καὶ ἄμφια, ἐξ οἱασδήποτε ὕλης, ὅσα ὁπουδήποτε ἐγκατεσπαρμένα ἢ ἐκτεθειμένα ἀνήκουσιν εἰς τὸ κράτος καὶ ὅσα τοῦ λοιποῦ περιέλθωσιν εἰς τὴν κυριότητα αὐτοῦ ἐξ ἀνασκαφῶν, εὑρημάτων, ἀνταλλαγῶν, δωρεῶν, ἀγορῶν ἢ δημεύσεων. Ἡ ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ καθορίζει τὰ ὁπουδήποτε κείμενα ἔργα βυζαντινῆς, μεσαιωνικῆς καὶ χριστιανικῆς τέχνης, ἅτινα συγκεντρούμενα ἀποτελοῦσι τὸ μουσεῖον.

Ἐξαιροῦνται τὰ ἀποτελοῦντα μέρος κτισμάτων, ἐφ᾽ ὅσον τὸ Ὑπουργεῖον δὲν κρίνει καὶ τοιούτων τὴν ἐν τῷ μουσείῳ κατάθεσιν ἐπιβαλλομένην ἐκ λόγων ἀσφαλείας.

Ἔργα γραφικῆς ἐν γένει τέχνης, βυζαντινῆς καὶ χριστιανικῆς, δύνανται νὰ κατατίθενται εἰς τὴν Ἐθνικὴν Πινακοθήκην τῇ ἐκλογῇ τῆς πρὸς ἐπίβλεψιν τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης ἐπιτροπῆς καὶ τῇ ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργείου, κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ ,ΓΦΝΗ´ νόμου.

Ἔργα πολλαπλᾶ τοῦ μουσείου δύνανται νὰ ἀνταλλαγῶσι πρὸς ἄλλα ἔργα ἢ ξένων μουσείων ἢ ἰδιωτῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐξωτερικῷ μετὰ γνωμοδότησιν τῆς ἐπιτροπῆς καὶ ἔγκρισιν τοῦ Ὑπουργείου, ὅπερ ἐκδίδει καὶ τὴν περὶ ἐξαγωγῆς αὐτῶν ἄδειαν.

Ἄρθρον 6.

Ἀπαγορεύεται ἡ ἐξαγωγὴ τῶν ἐν Ἑλλάδι εὑρισκομένων ἔργων τῆς βυζαντινῆς τέχνης ἐν γένει καὶ τῶν τῆς χριστιανικῆς τέχνης τῶν ἀναγομένων εἰς τοὺς μέχρι τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος χρόνους ἄνευ ἀδείας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, μετὰ γνωμοδότησιν τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ μουσείου.

Ὁ ἐμπορευόμενος ἱερὰ σκεύη καὶ ἄμφια, ἀπαγορευόμενα κατὰ τὸ ἄρθρον 3 καὶ ὁ ἐξάγων κατὰ παράβασιν τοῦ ἄρθρου 4 ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τὰ ἐν αὐτῷ ὁριζόμενα καὶ πᾶς συνεργὸς καταδιώκονται καὶ τιμωροῦνται ἐπὶ πλημμελήματι διὰ φυλακίσεως μέχρις ἓξ μηνῶν. Τὰ ἔργα δημεύονται· ἐὰν δὲ ἡ δήμευσις εἶναι ἀνέφικτος ὁ παραβάτης ὑποχρεοῦται εἰς ἀποζημίωσιν ἴσην πρὸς τὴν ἀξίαν αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ μουσείου ὁριζομένην.

Ἄρθρον 8.

Ἐν τῷ εἰδικῷ προϋπολογισμῷ τῶν ἐξόδων τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἀναγράφεται κατ᾽ ἔτος τὸ πρὸς μισθοδοσίαν τοῦ προσωπικοῦ τοῦ μου-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

σείου ποσόν, ἔτι δὲ ποσὸν δραχ. δέκα χιλιάδων (10,000) πρὸς πλουτισμὸν αὐτοῦ δι' ἀγορῶν καὶ δραχ. χιλίων πεντακοσίων (1500) δι' ἔξοδα μεταφορᾶς, τοποθετήσεως, ἐπισκευῆς, συντηρήσεως, καθαρισμοῦ, ἀγορᾶς βιβλίων καὶ γραφικῆς ὑπηρεσίας.

Διὰ τὴν πρώτην ἐγκατάστασιν τοῦ μουσείου ἀναγράφεται ἐφ' ἅπαξ ἢ εἰς συνεχῆ ἔτη τμηματικῶς τὸ ποσὸν δραχ. εἴκοσι χιλιάδων (20,000).

Ἄρθρον 9.

Διὰ Β. Διατάγματος δύναται νὰ ἱδρυθῇ καὶ ἕτερον μουσεῖον ἐν Θεσσαλονίκῃ, περιλαμβάνον τὰ ἐν Μακεδονίᾳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ οἰκείου ἐφόρου τῶν βυζαντινῶν καὶ μεσαιωνικῶν μνημείων, ἀναγραφομένου ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῶν ἐξόδων τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ της Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ποσοῦ δραχ. πέντε χιλιάδων (5,000) ἐφ' ἅπαξ πρὸς ἐγκατάστασιν αὐτοῦ καὶ δραχ. πέντε χιλιάδων (5,000) ἐτησίως πρὸς λειτουργίαν καὶ πλουτισμὸν κατὰ τὰ διὰ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς συστάσεως αὐτοῦ καθορισθησόμενα. Περὶ τοῦ μουσείου τούτου μεριμνᾷ ἡ κατὰ τὸ ἄρθρ. 3 ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ πρὸς ἣν ἀπευθύνεται ὁ διευθύνων ἔφορος.

Τὰ ὡς ἄνω μουσεῖα ὑπάγονται εἰς τὸ γραφεῖον τῶν Καλῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων.

Ἄρθρον 10.

Διὰ Βασιλικῶν Διαταγμάτων καθορισθήσονται πᾶσαι αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου τούτου, τοῦ ὁποίου ἰσχὺς ἄρχεται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως.

Πᾶσα διάταξις ἀντικειμένη εἰς τὰς τοῦ παρόντος νόμου καταργεῖται.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Νοεμβρίου 1911.

Διὰ Β. Δ. τῆς 5 Ἀπριλ. 1914, δημοσιευθέντος ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 94 φύλλῳ τοῦ Α΄ τεύχ. τῆς Ἐφημ. τῆς Κυβ. τῆς 14 Ἀπριλ. 1914 ἐκανονίσθη ***ὁ τρόπος τοῦ διαγωνισμοῦ πρὸς διορισμὸν ἐφόρων ἀρχαιοτήτων.*** Κατὰ τοῦτο ἰσχύον ἔτι μόνον ὡς πρὸς τοὺς ἐφόρους τῶν κλασσικῶν ἀρχαιοτήτων δεκτοὶ εἰς τὸν διαγωνισμὸν εἶνε διδάκτορες τοῦ ἡμετέρου ἢ ἄλλου ὁμοταγοῦς Πανεπιστημίου ἐγγεγραμμένοι ἐν τῷ μητρῴῳ τῶν ἀρρένων δήμου τινὸς τοῦ κράτους καὶ μὴ καταδικασθέντες ἐπὶ πράξει ἀποκλειούσῃ αὐτοὺς τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας. Ἡ ἐξέτασις γίνεται ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ συμβουλίου γραπτῶς εἰς τὰ ἑπόμενα μαθήματα: ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας ἀρχιτεκτονικῆς, γλυπτικῆς, γραφικῆς, ἀγγειολογίας, νομισματικῆς, ἐπιγραφικῆς καὶ εἰς τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον τῶν ἀρχαίων, καὶ τὴν ἰσχύουσαν ἀρχαιολογικὴν νομοθεσίαν. Ἂν δύο ἢ πλείονες ἐπιτυχόντες ἔχωσιν τοὺς αὐτοὺς βαθμοὺς προτιμῶνται οἱ ἔχοντες μείζονα ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν, οἱ εἰδικὰς σπουδὰς ποιησάμενοι, καὶ οἱ ἔχοντες ἀνώτερον βαθμὸν ἐν τῷ διπλώματι.

Διὰ Β. Δ. τῆς 20 Φεβρ. 1915 (Ἐφημ. Κυβ. 1915, 24 Φεβρ. φύλλ. 80) ἐκανονίσθη ***ὁ τρόπος τοῦ διαγωνισμοῦ πρὸς διορισμὸν ἐπιμελητῶν ἀρχαιοτήτων α΄ τάξεως.*** Κατὰ τοῦτο γίνονται δεκτοὶ εἰς τὸν διαγωνισμὸν οἱ δυνάμενοι νὰ προσαγάγωσι πτυχίον διδάκτορος ἢ τελειοδιδάκτου τοῦ ἡμετέρου ἢ ἄλλου ὁμοταγοῦς Πανεπιστημίου ἐγγεγραμμένοι ἐν τῷ μητρῴῳ τῶν ἀρρένων δήμου τινὸς τοῦ κράτους καὶ μὴ καταδικασθέντες ἐπὶ πράξει ἀποκλειούσῃ αὐτοὺς τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ἐξετάζονται δ' ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ συμβουλίου γραπτῶς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἀρχαίαν ἐπιγραφικήν, δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον τῶν ἀρχαίων, ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἰσχύουσαν ἀρχαιολογικὴν νομοθεσίαν.

Διὰ Β. Δ. τῆς 9 Φεβρ. 1915 (Ἐφημ. Κυβ. 1915, 16 Φεβρ. Τεῦχ. Α΄ φύλλ. 70) ἐκανονίσθη ***ὁ τρόπος τοῦ διαγωνισμοῦ πρὸς διορισμὸν ἐφόρων τῶν Βυζαντιακῶν ἀρχαιοτήτων.*** Κατὰ τοῦτο δεκτοὶ εἶνε οἱ δυνάμενοι νὰ προσαγάγωσι πτυχίον διδάκτορος τῆς φιλοσοφικῆς ἢ θεολογικῆς σχολῆς τοῦ ἡμετέρου ἢ ἄλλου ὁμοταγοῦς Πανεπιστημίου ἢ πτυχίον τῆς θεολογικῆς σχολῆς Χάλκης, ἐγγεγραμμένοι ἐν τῷ μητρῴῳ τῶν ἀρρένων δήμου τινὸς τοῦ κράτους καὶ μὴ καταδικασθέντες ἐπὶ πράξει ἀποκλειούσῃ αὐτοὺς τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας. Ἐξετάζονται δὲ γραπτῶς ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ὡς προέδρου, τοῦ καθηγητοῦ τῆς Βυζαντιακῆς τέχνης καὶ ἀρχαιολογίας, ἑνὸς τῶν καθηγητῶν τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ ἐπιγραφικῆς, ἑνὸς καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου, τοῦ καθηγητοῦ τῆς νομισματικῆς ἢ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ νομισματικοῦ μουσείου, καὶ τοῦ τμηματάρχου τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος, εἰς τὰ ἑπόμενα μαθήματα: Ἱστορίαν τῆς βυζαντιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς, γλυπτικῆς, γραφικῆς καὶ καθόλου τῆς μικροτεχνίας, ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τέχνης, Βυζαντιακὴν ἱστορίαν καὶ ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κ/πόλεως μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον τῶν Βυζαντίνων, παλαιογραφίαν, ἐπιγραφικήν, νομι-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

σματικὴν καὶ σιγιλλογραφίαν τῶν Βυζαντίνων, καὶ τὴν ἰσχύουσαν ἀρχαιολογικὴν νομοθεσίαν.

Διὰ Β. Δ. τῆς 13 Ἀπριλ. 1915 (Ἐφ. Κυβ. 16 Ἀπριλ. 1915, τεῦχ. Α΄, φύλλ. 141) κανονίζεται *ὁ τρόπος τοῦ διαγωνισμοῦ πρὸς διορισμὸν ἐπιμελητῶν β΄ τάξεως*. Κατὰ τοῦτο γίνονται δεκτοὶ εἰς τὸν διαγωνισμὸν οἱ δυνάμενοι νὰ προσαγάγωσι ἀπολυτήριον γυμνασίου ἢ ἄλλης ἀνωτέρας σχολῆς καὶ νὰ πιστοποιήσωσιν ὅτι εἶνε ἐγγεγραμμένοι ἐν τῷ μητρῴῳ τῶν ἀρρένων δήμου τινὸς τοῦ κράτους, καὶ ὅτι δὲν κατεδικάσθησαν ἐπὶ πράξει ἀποκλειούσῃ αὐτοὺς τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας. Ἐξετάζονται δ' οὗτοι ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ συμβουλίου εἰς τὰ ἑξῆς μαθήματα: ἔκθεσιν ἰδεῶν, Ἑλληνικὴν ἱστορίαν, Γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν Γαλλικήν, Γερμανικὴν ἢ Ἀγγλικὴν γλῶσσαν συμφώνως πρὸς γενησομένην ὑφ' ἑκάστου δήλωσιν.

Ἀπόσπασμα τοῦ Β. Δ. περὶ ἐκτελέσεως τοῦ νόμου 464 περὶ πληρωμῆς εἰσιτηρίων εἰς τα μουσεῖα καὶ τους ἀρχαιολογικοὺς χώρους τοῦ Κράτους. (Ἐφημ. Κυβ. 1914, 30 Δεκεμβρ. φύλλ. 402).

Ἄρθρον 1.

Ἡ πληρωμὴ εἰσιτηρίων εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον καὶ τὴν Ἀκρόπολιν ἄρχεται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1915, εἰς δὲ τὸ Ἐθνικὸν νομισματικὸν μουσεῖον, τὸ μουσεῖον Ἀκροπόλεως καὶ τὰ μουσεῖα Δελφῶν καὶ Ὀλυμπίας ἀπὸ 20 τοῦ αὐτοῦ μηνός.

Ἄρθρον 2.

Τιμὴ εἰσιτηρίων ὁρίζεται διὰ μὲν τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον, τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὰ μουσεῖα Δελφῶν καὶ Ὀλυμπίας μία δραχμή, διὰ δὲ τὸ μουσεῖον Ἀκροπόλεως καὶ τὸ Ἐθνικὸν νομισματικὸν μουσεῖον λεπτὰ 50.

Ἄρθρον 3.

Ἡμέραι ἐλευθέρας ἐπισκέψεως τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ μουσείων ὁρίζονται ἡ Πέμπτη καὶ ἡ Κυριακὴ (τῇ πρωΐᾳ καὶ μετὰ μεσημβρίαν) ἑκάστης ἑβδομάδος, πλὴν τοῦ Ἐθνικοῦ νομισματικοῦ μουσείου, εἰς ὃ ἡ ἐλευθέρα ἐπίσκεψις ὁρίζεται τὴν Πέμπτην καὶ Σάββατον ἑκάστης ἑβδομάδος.

Ἄρθρον 8.

Ἡ πώλησις τῶν εἰσιτηρίων εἰς τοὺς ἐπισκέπτας γίνεται ἐν τῇ εἰσόδῳ τῶν μουσείων ἢ ἀρχαιολογικῶν χώρων διὰ τοῦ ὑπὸ τῶν διευθυντῶν τῶν μουσείων ἢ ἐφόρων ἀρχαιοτήτων ἐπὶ τούτῳ τεταγμένου φύλακος. Τὴν θεώρησιν τῶν οὕτω πωλουμένων εἰσιτηρίων ἐκτελεῖ ὁ ἀρχιφύλαξ ἢ ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου προϊσταμένου ἐπὶ τούτῳ τασσόμενος φύλαξ, διαιρῶν ταῦτα εἰς δύο. Ὁ τεταγμένος εἰς τὴν πώλησιν τῶν εἰσιτηρίων φύλαξ ὀφείλει, προκειμένου μὲν περὶ εἰσιτηρίων μουσείων, νὰ παραδίδῃ εἰς τὸν ἁρμόδιον προϊστάμενον ἑκάστην ἑσπέραν, προκειμένου δὲ περὶ εἰσιτηρίων ἀρχαιολογικῶν χώρων τὸ βραδύτερον κατὰ τριήμερον, ἀκριβὲς σημείωμα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πωληθέντων εἰσιτηρίων μετὰ τοῦ εἰσπραχθέντος ποσοῦ.

Ἄρθρον 10.

Τὰ δελτία ἐλευθέρας εἰσόδου τυποῦνται ἐπὶ χαρτονίου, φέρουσι δὲ ἐπὶ μὲν τοῦ ἄνω ἄκρου τετυπωμένας διὰ κεφαλαίων γραμμάτων τὰς λέξεις «Δελτίον ἐλευθέρας εἰσόδου» καὶ κάτωθεν τούτων διὰ συνήθων γραμμάτων «Ἐπιτρέπεται εἰς (χῶρος κενὸς διὰ τὸ ὄνομα καὶ τὸν τίτλον τοῦ φέροντος, ἅτινα προστίθενται ἑκάστοτε χειρογράφως) νὰ εἰσέρχηται ἐλευθέρως συμφώνως πρὸς τὸ 2 ἄρθρον τοῦ νόμου 464 εἰς (κενὸς χῶρος διὰ τὸ ὄνομα τοῦ μουσείου ἢ ἀρχαιολογικοῦ χώρου) ἐπὶ (κενὸς χῶρος διὰ τὸν χρόνον τῆς ἰσχύος τοῦ δελτίου προστιθέμενον χειρογράφως)». Κάτωθεν τούτων ἀκολουθεῖ ἡ χρονολογία τῆς ἐκδόσεως.

Τὰ δελτία ἐλευθέρας εἰσόδου λαμβάνονται ἐκ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος, μονογραφοῦνται δ' ὑπὸ τοῦ τμηματάρχου τοῦ τμήματος καὶ ὑπογράφονται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ, ἢ ἐντολῇ τούτου ὑπὸ τοῦ γενικοῦ γραμματέως.

Μέλη τῶν ξένων ἀρχαιολογικῶν σχολῶν καὶ ξένοι ἀρχαιολόγοι δύνανται νὰ ζητῶσι δελτία ἐλευθέρας εἰσόδου δι' ὡρισμένα μουσεῖα, ἢ ἀρχαιολογικοὺς χώρους καὶ διὰ τῶν ἁρμοδίων διευθυντῶν μουσείων ἢ ἐφόρων ἀρχαιοτήτων.

Ἄρθρον 11.

Τὰ νυκτερινὰ εἰσιτήρια τῆς Ἀκροπόλεως τυποῦνται ὡς καὶ τὰ λοιπὰ εἰσιτήρια κατὰ τὰ ἐν τῷ 4 ἄρθρῳ τοῦ παρόντος διατάγματος διαλαμβανόμενα, ἀλλ' ἀντὶ τῆς ἁπλῆς λέξεως «εἰσιτήριον» γράφεται ἐνταῦθα «εἰσιτήριον νυκτὸς» καὶ ἀντὶ τῶν λέξεων «δραχμῆς μιᾶς» γράφονται αἱ λέξεις «δραχμῶν δύο». Πωλοῦνται δὲ τὰ νυκτερινὰ εἰσιτήρια τῆς Ἀκροπόλεως ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ τμήματι καὶ ἐν τῇ εἰσόδῳ τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τὰς ἡμέρας τὰς κεκανονισμένας εἰς τὴν νυκτερινὴν ἐπίσκεψιν τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἄρθρον 13.

Τὰ γενικὰ εἰσιτήρια παραδίδονται ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ εἰσιτήρια, διὰ τοῦ ταμίου τοῦ Σφρα-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

γιστοῦ χάρτου, εἰς τὸν διαχειριστὴν τῶν εἰσιτηρίων καὶ πωλοῦνται παρ' αὐτοῦ, παρέχουσι δὲ ἄδειαν εἰσόδου ἐλευθέρας εἰς πάντα τὰ μουσεῖα τοῦ Κράτους καὶ τιμῶνται ὅταν ταῦτα ἰσχύωσι διὰ δέκα ἡμέρας δραχμὰς 10 καὶ δι' ἕνα μῆνα δραχμὰς εἴκοσι.

Β. Δ. *Περὶ ὡρῶν ἐπισκέψεως τῶν ἐν Ἀθήναις μουσείων, ἀρχαιολογικῶν χώρων κλπ.* [1]

Ἄρθρον 1.

Ἡ Ἀκρόπολις καὶ οἱ λοιποὶ ἐν Ἀθήναις περιπεφραγμένοι ἀρχαιολογικοὶ χῶροι θὰ εἶνε ἀνοικτοὶ καθ' ἑκάστην, κατὰ μὲν τοὺς μῆνας ἀπὸ 1ης Μαρτίου μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου ἀπὸ τῆς 7 1/2 π. μ. ὥρας μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, κατὰ δὲ τοὺς λοιποὺς μῆνας τοῦ ἔτους ἀπὸ τῆς 8 1/2 π. μ. μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου. Ἐξαιροῦνται ἡ πρώτη ἡμέρα τοῦ νέου ἔτους, ἡ Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω, ἡ Καθαρὰ Δευτέρα, ἡ Κυριακὴ τοῦ Πάσχα καὶ ἡ ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων, καθ' ἃς ἡ Ἀκρόπολις καὶ οἱ λοιποὶ χῶροι θὰ μένωσι κλειστοὶ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν. Δύναται ὅμως δι' ὑπουργικῆς διαταγῆς νὰ ἀνοίγωσι καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας οἱ ἐν λόγῳ χῶροι, ὁσάκις παρουσιασθῇ ἔκτακτος πρὸς τοῦτο ἀνάγκη.

Ἄρθρον 2.

Τὸ ἐθνικὸν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον καὶ τὸ μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως θὰ εἶνε ἀνοικτὰ καθ' ἑκάστην, πλὴν τῶν ἐν τοῖς ἑπομένοις ἄρθροις ἡμερῶν, τὸ μὲν θέρος (1η Ἀπριλίου μέχρι 30 Σεπτεμβρίου) ἀπὸ τῆς 9ης μέχρι τῆς 12ης π. μ. καὶ ἀπὸ τῆς 3ης ἢ (κατὰ Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον) ἀπὸ τῆς 4ης μ. μ. μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, τὸν δὲ χειμῶνα (1 Ὀκτωβρίου μέχρι 31 Μαρτίου) ἀπὸ τῆς 9ης ἢ (κατὰ Δεκέμβριον καὶ Ἰανουάριον) ἀπὸ τῆς 10ης μέχρι τῆς 12 π. μ. καὶ ἀπὸ τῆς 2ας μ. μ. μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου. Δι' ὑπουργικῆς διαταγῆς δύνανται τὰ ὡς ἄνω μουσεῖα νὰ μένωσι κλειστὰ μετὰ μεσημβρίαν καὶ κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον μεταβαλλομένων τῶν πρωινῶν ὡρῶν ἐπισκέψεως.

Ἄρθρον 3.

Ἑορταί, καθ' ἃς τὸ ἐθνικὸν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον καὶ τὸ μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως ἀνοίγει ἅπαξ τῆς ἡμέρας εἶνε αἱ ἑξῆς:

1) Ἡ τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου (7 Ἰανουαρίου), 2) τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, 3) τῆς Ὑπαπαντῆς, 4) τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, 5) τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων, 6) τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, 7) τῆς ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ, 8) τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, 9) τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, 10) τοῦ Ἁγ. Νικολάου, 11) τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος, 12) αἱ ἡμέραι 24, 26 καὶ 31 Δεκεμβρίου, 13) ἡ Μεγάλη Πέμπτη, ἡ Μ. Παρασκευή, τὸ Μ. Σάββατον, ἡ Δευτέρα, ἡ Τρίτη καὶ Παρασκευὴ τοῦ Πάσχα, 14) ἡ Πέμπτη τῆς Ἀναλήψεως καὶ 15) ἡ Δευτέρα τῆς Πεντηκοστῆς.

Ἄρθρον 4.

Ἑορταί, καθ' ἃς τὸ ἐθνικὸν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον καὶ τὸ μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως μένουσι κλειστὰ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν εἶνε: 1) ἡ πρώτη ἡμέρα τοῦ νέου ἔτους, 2) ἡ τῶν Θεοφανείων, 3) ἡ Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω, 4) ἡ Καθαρὰ Δευτέρα, 5) ἡ 25 Μαρτίου, 6) ἡ 21 Μαΐου, 7) ἡ Κυριακὴ τοῦ Πάσχα, 8) ἡ 15 Αὐγούστου, καὶ 9) ἡ 25 Δεκεμβρίου. Καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας δύνανται δι' ὑπουργικῆς διαταγῆς νὰ ἀνοίγωσι τὰ ἄνω μουσεῖα, ὁσάκις παρουσιασθῇ ἔκτακτος πρὸς τοῦτο ἀνάγκη.

Ἄρθρον 5.

Τὸ ἐθνικὸν νομισματικὸν μουσεῖον εἶνε ἀνοικτὸν καθ' ἑκάστην πλὴν τῶν Κυριακῶν, καθ' ἃς ὥρας καὶ ἡμέρας εἶνε ἀνοικτὰ καὶ τὸ ἐθνικὸν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον καὶ τὸ μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Δεκεμβρίου 1914.

Β. Δ. *Περὶ ἐκδόσεως ἀρχαιολογικοῦ δελτίου*

Ἄρθρον 1.

Ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐκδίδεται, δαπάνῃ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ταμείου, περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον». Ἐν τούτῳ θὰ δημοσιεύωνται εἰς τριμηνιαῖα τεύχη ἀποτελοῦντα ἐτησίως ἕνα τόμον ἐξ εἴκοσι τυπογραφικῶν φύλλων κατ' ἀνώτατον ὅρον ἐκθέσεις καὶ μελέται τῶν ἐφόρων ἀρχαιοτήτων καὶ τῶν ἄλλων ἀρχαιολογικῶν ὑπαλλήλων περὶ τῶν ἀνασκαφῶν καὶ λοιπῶν ἔργων τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν, ἐκθέσεις περὶ τῶν ἐργασιῶν πρὸς ὑποστήριξιν καὶ συντήρησιν τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ πρὸς ἐξωραϊσμὸν τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων, εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων, κατάλογοι τῶν νέων προσκτημάτων τῶν μουσείων ἡμῶν καὶ κατάλογοι τῶν ἐν τοῖς μικροτέροις μουσείοις κειμένων ἀρχαίων. Ἐν αὐτῷ θὰ δημοσιεύηται πρὸς τούτοις καὶ ἡ ἔκθεσις περὶ τῆς ἐτησίας διαχειρίσεως τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ ταμείου.

[1] Ἐφημ. Κυβ. 13 Ἰαν. 1915, φύλλ. 9.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἄρθρον 2.

Ἡ τιμὴ τοῦ περιοδικοῦ ὁρίζεται εἰς δραχμὰς 15 ἐτησίως. Τὸ περιοδικὸν ἀνταλλάσεται πρὸς ἄλλα ἀρχαιολογικὰ καὶ φιλολογικὰ περιοδικά, δωρεὰν δὲ παρέχεται ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τούτου εἰς τὰ δημόσια ἢ ἀνεγνωρισμένα γυμνάσια καὶ εἰς ἰσόβαθμα ἐκπαιδευτήρια, ὡς καὶ εἰς τοὺς ἀνωτέρους ἀρχαιολογικοὺς ὑπαλλήλους τοῦ Κράτους.

Ἄρθρον 3.

Ἡ ἐπιμέλεια τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ ἀνατίθεται εἰς ἐπιτροπήν, ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ τμηματάρχου τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος ὡς προέδρου, δύο τῶν ἐν Ἀθήναις διαμενόντων μελῶν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, ὁριζομένων ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ προτάσει τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, καὶ τοῦ ἀσχολουμένου εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τῶν ἀρχαίων μνημείων ἀρχιτέκτονος ἐν τῷ ἀρχιτεκτονικῷ τμήματι, ὡς γραμματέως [1].

[1] Διὰ τοῦ ἀπὸ 15 Δ/βρ. 1914 Β. Δ. «περὶ ἰσχύος τοῦ νόμου 453 καὶ συμπληρώσεως τῶν περὶ ἀρχαιολογικοῦ δελτίου διατάξεων αὐτοῦ» ὁρίζεται, ὅτι τοῦτο θὰ τυποῦται εἰς σχῆμα μέγα ὄγδοον διὰ στοιχείων τῶν 10 - 12 στιγμῶν, ὅτι θὰ πληρώνεται εἰς τοὺς συγγραφεῖς αὐτοῦ ἀμοιβὴ 15 λεπτῶν κατὰ στίχον τοῦ πλάτους τῆς σελίδος τοῦ δελτίου, τοῦ χώρου τῶν εἰκόνων καὶ πινάκων ἀμειβομένου διὰ τοῦ ἡμίσεος τοῦ ποσοῦ τούτου, καὶ ὅτι τὴν ἐπιμέλειαν τῆς τυπώσεως καὶ τῆς κατανομῆς τῆς ὕλης θὰ ἔχῃ ὁ πρόεδρος μετὰ τοῦ γραμματέως τῆς ἐκδοτικῆς ἐπιτροπῆς.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ΜΟΥΣΕΙΑ

ΠΕΡΙΣΥΛΛΟΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΙΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΝ ΤΟΥΤΟΙΣ

Ἐπειδὴ ὁ χῶρος τοῦ μουσείου Ἀκροπόλεως δὲν ἤρκει, ὅπως ἐκτεθῶσιν ἐν αὐτῷ μετά τινος ἀνέσεως καὶ τὰ ἐν τῷ μικρῷ μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως ἀποτεθειμένα ἀξιόλογα γλυπτά, καὶ τὰ ἐν τῷ Ἐθνικῷ μουσείῳ προσωρινῶς ἐκτεθειμένα ἀγγεῖα τῆς Ἀκροπόλεως, ἐπειδὴ δ᾿ ἀφ᾿ ἑτέρου καὶ τὸ μουσεῖον Κερκύρας μετὰ τὴν συσσώρευσιν τῶν εὑρημάτων τῶν νέων ἀνασκαφῶν ἐφάνη ὅτι ἦτο ὑπὲρ τὸ δέον μικρόν, πρὸς τούτοις δ᾿ ἐπειδὴ καὶ τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ μουσείου ἡ κατάστασις ἦτο λίαν ἐπικίνδυνος ἕνεκα σοβαρᾶς φθορᾶς τῆς στέγης, μὴ ἐπαρκοῦντος τοῦ συνήθους ὑπὲρ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ταμείου χορηγουμένου χρηματικοῦ ποσοῦ, ἀνεγράφη κατ᾿ Ἀπρίλιον τοῦ 1914 δυνάμει τοῦ εἰδικοῦ νόμου ὑπ᾿ ἀριθ. 222 ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ κράτους ποσὸν ἐκ δρχ. 90,000 πρὸς ἐπέκτασιν τῶν μουσείων Κερκύρας καὶ Ἀκροπόλεως καὶ ἐπισκευὴν τοῦ μουσείου Ὀλυμπίας. Αἱ σχετικαὶ ἐργασίαι ἤρχισαν ἐντὸς τοῦ 1914, ἀλλ᾿ ἕνεκα διαφόρων δυσχερειῶν δὲν ἐπερατώθησαν εἰσέτι, ἐλπίζομεν δ᾿ ὅμως, ὅτι μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1915 θὰ ἔχωσι συντελεσθῆ αὗται.

Περὶ τῶν ἐργασιῶν ἐν τοῖς Μουσείοις τῆς Ἀκροπόλεως ὁ διευθυντὴς τοῦ Μουσείου Ἀκροπόλεως καὶ ἔφορος τῆς 1ης ἀρχαιολογικῆς περιφερείας Α. Κεραμόπουλος καὶ ὁ ἐπιμελητὴς Ε. Πελεκίδης ἐκθέτουσι τὰ ἑπόμενα:

Κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1914 ἐγένοντο ἐν τοῖς μουσείοις τῆς Ἀκροπόλεως διάφοροι ἐργασίαι. Καὶ πρῶτον ἀπεπερατώθησαν αἱ προθῆκαι τῆς III αἰθούσης τοῦ μεγάλου μουσείου, ἐν ᾗ ἐτοποθετήθησαν μετενεχθεῖσαι ἐκ τοῦ μικροῦ μουσείου αἱ πήλιναι πλαγγόνες καὶ ἄλλα τινὰ μικροτεχνήματα. Ἐπὶ τῶν πλαγγόνων τούτων εἰργάσθη ἡ δεσποινὶς Lamb μέλος τῆς Ἀγγλικῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχ. Σχολῆς, ἡ δὲ ἐργασία αὐτῆς θὰ περιληφθῇ εἰς τὸν δεύτερον τόμον τοῦ καταλόγου τοῦ μεγάλου μουσείου, οὗ ὁ πρῶτος τόμος, συνταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Dickins, ἐξεδόθη ἤδη ὑπὸ τῆς αὐτῆς σχολῆς τῷ 1912 (Catalogue of the Acropolis Museum, vol. I Archaic Sculpture by G. Dickins, Cambridge, 1912). Διὰ τὸν αὐτὸν δεύτερον τόμον εἰργάσθη εἰς τὰ νεώτερα γλυπτὰ ὁ Casson μέλος ἐπίσης τῆς Ἀγγλ. Σχολῆς. Τὸν κατάλογον τῶν ἐν τῷ μικρῷ μουσείῳ ἀποκειμένων γλυπτῶν ἐπεξειργάσθη ὁ Otto Walter μέλος τῆς Αὐστριακῆς Σχολῆς· τυποῦται δὲ τὸ βιβλίον αὐτοῦ.

Μεταβολαί τινες ἐγένοντο ὡς πρὸς τὴν διάταξιν ἀρχαίων τινῶν ἐν τῷ μεγάλῳ μουσείῳ τείνουσαι εἰς τὴν ἀπαμάκρυνσιν τοῦ πολλοῦ φόρτου τῶν αἰθουσῶν καὶ τὴν ἀνάδειξιν τῶν ἀξιολογωτέρων ἀντικειμένων.

Ἀλλ᾿ ἐπειδὴ καὶ μετὰ τοῦτο κατεδείχθη, ὅτι ὁ χῶρος τοῦ μουσείου εἶνε ἀνεπαρκὴς πρὸς φιλόκαλον καὶ προσηκόντως ἀραιὰν κατάταξιν πλείστων ἀγλαϊσμάτων αὐτοῦ, παρεκαλέσαμεν τὸ Σ. Ὑπουργεῖον νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ μουσεῖον. Τὸ Ὑπουργεῖον δὲ ἐδέχθη τὴν αἴτησιν ἡμῶν καὶ ἤδη τὸ ἀρχιτεκτονικὸν τμῆμα αὐτοῦ ἀπασχολεῖται εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην. Ἐκρίθη δὲ καλὸν νὰ προστεθῇ πρῶτον ὁ τριγωνικὸς χῶρος ὁ μεταξὺ τῶν δύο μουσείων, ἑνουμένων οὕτω εἰς ἓν κτίριον, καὶ πρὸς τοῦτο ἐγένετο ἤδη ἡ τοιχοποιΐα, ὑπολειπομένης τῆς στέγης καὶ ὅλης τῆς ἐσωτερικῆς διαρρυθμίσεως. Τὸ δάπεδον τῆς αἰθούσης ταύτης θὰ κρύψῃ ἄνωθεν τὸν ΝΔ τοῖχον τοῦ κτιρίου, ὅπερ φέρει τὸ ὄνομα ***ἐργαστήριον*** καὶ τοὺς ἀριθ. 55-57 ἐπὶ τοῦ πίν. Α ἐν ***Καββαδίου - Καβεράου Ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκρ(ρ)πόλεως,*** ἀλλ᾿ ἐλήφθη πρόνοια, ὥστε νὰ σχηματισθῇ κατὰ μῆκος τοῦ τοίχου ὑπόγειον προσιτὸν διὰ θύρας ἔξωθεν παντὶ τῷ βουλομένῳ νὰ ἴδῃ τὸν τοῖχον ἐκεῖνον. Προσέτι πρόκειται νὰ προστεθῇ εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ μουσείου παραπλεύρως τῆς αἰθούσης τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης ἑτέρα αἴθουσα χάριν τῶν ἀγγείων τῆς Ἀκροπόλεως, ἅτινα προσωρινῶς ἀπόκεινται ἐν τῷ Ἐθνικῷ μουσείῳ.

Κατὰ τὴν Ν δὲ καὶ τὴν Α πλευρὰν τοῦ μεγεθυνθέντος μουσείου θὰ προστεθῇ ὑπόστεγον, ὑφ᾿ ὃ ἐν σειραῖς ῥυμῶν θὰ καταταχθῶσι τὰ ἐν σωροῖς ἀποκείμενα καὶ φθειρόμενα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ἀρχαϊκῶν κυρίως κτιρίων πώρου ἢ μαρμάρου ἢ τεμάχια γλυπτῶν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους ὑπάρχοντα ἐκτεθειμένα εἰς τοὺς καιρούς.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Τοιουτοτρόπως θὰ εἶνε εὐχερὴς ἡ μελέτη τῶν ἀντικειμένων τούτων.

Ὁ χῶρος τοῦ μικροῦ μουσείου, χρησιμεύοντος κυρίως πρὸς ἀπόθεσιν τῶν κακῶς σῳζομένων καὶ μὴ «μουσειακῶν», ὡς λέγομεν, ἀρχαίων, εἶνε λίαν στενὸς καὶ κατ' ἀκολουθίαν πολλὰ πράγματα κατέκειντο ἀτάκτως ἐρριμένα ἐμποδών. Ἵνα δὲ κερδήσωμεν θέσιν πρὸς τακτοποίησίν τινα, κατεσκευάσαμεν εἰς τὴν ἐνδοτάτην (τὴν ἀνατολικὴν) αἴθουσαν δύο σιδηρᾶ ἰκρία μεθ' ἑπτὰ ῥυμῶν ἑκάτερον (ὅμοια θὰ κατασκευάσωμεν ἴσως καὶ ἐν τῇ μεσαίᾳ αἰθούσῃ), καὶ οὕτω ἠραιώθη τὸ πλῆθος τῶν ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἀποκειμένων· προσεκολλήσαμεν δ' εἰς τὰ ἰκρία ἀνὰ μίαν προθήκην πρὸς ἔκθεσιν πηλίνων ἢ χαλκῶν ἀντικειμένων, ἅτινα ἀπέκειντο εἴτε ἐν τῷ μικρῷ μουσείῳ ἐν σωροῖς ἀτάκτως ἐρριμμένα ἢ ἐν ὑπογείῳ κρύπτῃ ὑπὸ τὸ μέγα μουσεῖον. Πρὸ τῆς ἐκθέσεως ἐκαθαρίσαμεν τὰ ἀντικείμενα ταῦτα καὶ παραθέτομεν κατωτέρω ὅ,τι δύναται νὰ ῥηθῇ περὶ τῶν μέχρι τοῦδε καθαρισθέντων χαλκῶν καί τινων σιδηρῶν, ἀνατεθέντος εἰς τὸν ἐπιμελητὴν κ. Πελεκίδην νὰ πραγματευθῇ περὶ τῶν πηλίνων.

Περὶ τῶν πολλῶν χαλκῶν εὑρημάτων τῆς Ἀκροπόλεως ὁ A. G. Bathe ἐν Journal of Hellenic Studies XIII (1892-3) σ. 124 λέγει· «Εἶνε ἀτύχημα συμβαῖνον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατ' ἀνάγκην ἐν ἀνασκαφαῖς τόπων οὕτω πλουσίων εἰς ἀρχαῖα λείψανα ὡς ἡ Ἀκρόπολις, ὅτι μικρότερά τινα ἀντικείμενα ἔχοντα ἧττον φανερὰν τὴν ἀρχαιολογικὴν ἀξίαν, παρορῶνται οἰκτρῶς· ἡ τύχη δὲ τῶν χαλκῶν θραυσμάτων τῶν ἀνασκαφέντων ἐν τῷ χρόνῳ 1885-9 παρέχει τὴν ἰσχυροτάτην τούτου ἀπόδειξιν. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς αἱ ἑλληνικαὶ ἀρχαὶ συνέλεγον ἐκ τῶν χαλκῶν ἀντικειμένων μόνα τὰ ἔχοντα προφανῆ τινα ἀρχαιολογικὴν σημασίαν καὶ ἐτοποθέτουν αὐτὰ εἰς τὸ μεῖζον μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως. Πάντα τὰ λοιπὰ χαλκᾶ λείψανα ἀπετέθησαν ἀδιακρίτως καί πως ἀμελῶς εἰς ἱκανὰ κιβώτια καὶ ἐσωρεύθησαν εἰς τὸ μικρὸν μουσεῖον. Τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τοῦ γεγονότος τούτου εἶνε δύο εἰδῶν: πρῶτον, ἕνεκα τῆς ἀπροσέκτου σωρεύσεως καὶ τῆς ἐπιθέσεως βαρέων ἀντικειμένων ἐπὶ κορυφῆς, πολυάριθμα θραύσματα ἐθραύσθησαν καὶ πάλιν· δεύτερον οὐδεμία ἀπολύτως ὑπάρχει μνεία τῆς θέσεως ἢ τοῦ βάθους, ἔνθα εὑρέθησαν τὰ ἀρχαῖα ταῦτα. Πόσον σπουδαία θὰ ἦτο τοιαύτη μνεία, θὰ ἀντιληφθῇ καλῶς πᾶς ὁ μελετῶν τὸ μέγα περὶ τῶν χαλκῶν τῆς Ὀλυμπίας ἔργον τοῦ Furtwängler, εἰ καὶ τοῦτο δὴ αὐτὸ συντελεῖ λίαν εἰς σμίκρυνσιν τοῦ μεγέθους τῆς ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀπωλείας».

Ὁ δὲ De Ridder ἐν Catalogue des Bronzes trouvés sur l'Acropole d'Athènes σ. I λέγει περὶ τῶν αὐτῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀκροπόλεως τὰ ἑξῆς: «παρὰ τὴν δραστηριότητα αὐτῆς ἡ ἐφορεία, ἀπησχολημένη ἄλλως τε καὶ ἀλλαχοῦ, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὴν σημείωσιν τῆς προόδου τῶν ἀνασκαφῶν... Ἀληθῶς εἰπεῖν, τὰ ἐκλεκτὰ κομμάτια ἐμελετήθησαν καὶ ἐσχολιάσθησαν ἅμα τῇ εὑρέσει σχεδόν, ἐδημοσιεύθησαν μάλιστα καί τινες μερικαὶ ἐκθέσεις. Οὐδεὶς ἐκράτησε (ἡ δὲ ἐκ τούτου ζημία εἶνε ἀνεπανόρθωτος) καθημερινὸν καὶ πλῆρες ἡμερολόγιον τῶν ἀνασκαφῶν».

Κατὰ ταῦτα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀναμένῃ τις ἐν τῇ συντόμῳ ταύτῃ ἐκθέσει τὴν λύσιν τῶν συναφῶν πρὸς τὰ πράγματα χρονολογικῶν ζητημάτων, ἀλλὰ θὰ ἀρκεσθῇ εἰς ὅσα εἶνε ἤδη γνωστὰ ἐκ τῶν ἀνωτέρω κυρίως μονογραφιῶν.

Λαβαὶ ἀγγείων χαλκαῖ.

Τὸ πλῆθος εἶνε μέγα καὶ ὑπολείπονται πολλαὶ πρὸς καθαρισμόν. Πᾶσαι σχεδὸν ἦσαν κεκολλημέναι ἐπὶ τῶν παρειῶν τῶν ἀγγείων. Ἐλάχισται ἦσαν καθηλωμέναι. Τὰ σχήματα τοῦ μεγάλου πλήθους εἶνε ἐκ τῶν ἀσυνήθων ἐν τοῖς μουσείοις· διότι συνήθως τὰ μουσεῖα περιλαμβάνουσιν ἀντικείμενα ἔχοντα καλλιτεχνικὴν ἀξίαν, παρορῶσι δὲ τὰ ἔργα τῆς καθαρᾶς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, ἅτινα ἦσαν βεβαίως τὰ συνηθέστερα πάλαι καὶ συντελοῦσι περισσότερον εἰς τὴν ἀπόδοσιν ἀληθεστέρας εἰκόνος τοῦ ἀρχαίου βίου.

Δυσκόλου οὔσης τῆς τελείας παραστατικῆς περιγραφῆς τῶν λαβῶν τούτων, παραθέτομεν ἀπεικονίσεις πρὸς μείζονα κατανόησιν τοῦ σχήματος αὐτῶν. Διαιροῦμεν δ' αὐτὰς εἰς ὁμάδας κατὰ τύπους, χωρὶς διὰ τῶν διαιρέσεων αὐτῶν νὰ θέλωμεν νὰ δηλώσωμεν καὶ τὴν χρονολογικὴν κατάταξιν, ἥτις τὸ μὲν διὰ τὸν τρόπον τῆς ἀνασκαφῆς τὸ δὲ διὰ τὸ ἀσύνηθες δὲν εἶνε εὐχερής. Γενικῶς κατὰ τὰ ἤδη περὶ τῶν χαλκῶν τῆς Ἀκροπόλεως γραφέντα ὑπ' ἄλλων δεχόμεθα αὐτὰς πλὴν ἐλαχίστων ὡς ἀναγομένας εἰς τοὺς προπερσικοὺς χρόνους. Εἰς τοῦτον δὲ τὸν χρόνον ἀνάγουσιν αὐτὰς καὶ αἱ εὑρεθεῖσαι ἐπί τινων ἐπιγραφαί, περὶ ὧν κατωτέρω γενήσεται λόγος (πρβλ. De Ridder ἔ. ἄ. σ. III).

Αἱ λαβαὶ εἶνε γενικῶς δύο εἰδῶν: πρῶτον **ἀκίνητοι**, δεύτερον **κινηταί**. Αἱ δεύτεραι ἔχουσιν ἐπίσης μέρος τι ἀκίνητον προσκεκολλημένον εἰς τὰς παρειὰς τοῦ ἀγγείου καὶ περὶ τὸ μέρος τοῦτο ἐκινοῦντο.

Αἱ **ἀκίνητοι** λαβαὶ διαιροῦνται εἰς ἐννέα ἕτερα εἴδη.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

I. ***Γωνιώδεις δισκελεῖς,*** αἵτινες εἶνε

Α΄ Γωνιώδεις δισκελεῖς ἔχουσαι τὰ ἄκρα τῶν σκελῶν εὐθέως κεκομμένα καὶ ἐσφυρηλατημένα ἁπλῶς πρὸς ἐπικόλλησιν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν παρειῶν τοῦ ἀγγείου ἐνίοτε δὲ καὶ μετά τινος ἐξοχῆς πρὸς τὰ ἔξω κατὰ τὸ ἔσχατον ἄκρον. Ἕνεκα ἐπιτετηδευμένης στρεβλώσεως τῶν σκελῶν δὲν κάθηνται ὁριζοντίως. Αἱ λαβαὶ αὗται εἶνε γνωσταὶ ἀπὸ τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων ἐξ ἀγγείων εὑρεθέντων ὑπὸ τοῦ Τσούντα ἐν θαλαμωτοῖς τάφοις τῶν Μυκηνῶν. Ὅρα *Ἐφημ. Ἀρχ.* 1889 σ. 174 καὶ πίν. 9, ἀρ. 28.

Τούτων [1] τὰ σκέλη ἔχουσι

1) (Ἀριθ. εὑρετ. 5791) (Εἰκ. 1) τομὴν κυκλικήν, ἡ δὲ γωνία σφυρηλατεῖται πολλάκις εἰς προβολὴν πρὸς τὰ ἄνω ἐστραμμένην καὶ λαμβάνουσαν ἐνίοτε τὴν μορφὴν κομβίου. Ἐκαθαρίσθησαν μέχρι τοῦδε 29 λαβαὶ ἔχουσαι ἄνοιγμα γωνίας 0,065-0,12. Μῆκ. σκέλους 0,045—0,08.

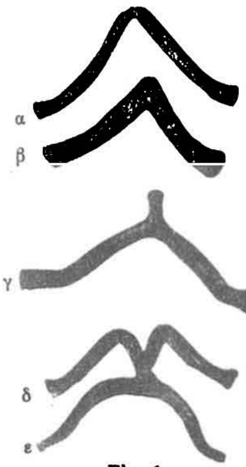

Εἰκ. 1.

2) (5792) τομὴν τετράγωνον (Εἰκ. 2 α, β) μετὰ προβολῆς τῆς γωνίας ἄνω ἐπιπέδου· δέκα λαβαί. Ἄνοιγμα σκελῶν 0,085-0,145. Μῆκ. σκέλους 0,055—0,085.

3) τομὴν τριγωνικήν· ἡ δὲ γωνία σχηματίζεται δι᾿ ἁπλῆς κάμψεως τοῦ μετάλλου ἢ προσλαμβάνει διὰ σφυρηλατήσεως προβολήν, ἥτις εἶνε ἄνω.

α) (5793) ὀξεῖα (Εἰκ. 3). Λαβαὶ 52. Ἄνοιγμα γωνίας 0,07—0,14. Μῆκ. σκελῶν 0,045—0,035.

6) (5794) ἐπίπεδος τετράπλευρος (Εἰκ. 2 γ, δ). Λαβαὶ 53. Ἄνοιγμα γωνίας 0,06—0,14. Μῆκ. σκελῶν 0,04—0,085.

γ) (5795) ἐπίπεδος κυκλικὴ (Εἰκ. 4 δ,ε), σχηματιζομένη ἐνίοτε διὰ διαπλατύνσεως ὡς κομβίον. Λαβαὶ 86. Ἄνοιγμα γωνίας 0,07—0,115. Μῆκ. σκελῶν 0,045—0,075.

4) (5796) τομὴν πλακώδη (Εἰκ. 5). Εἶνε δὲ τὰ σκέλη πάντοτε πεπλατυσμένα ἑκάτερον κατὰ τὸ μέσον, ἡ δὲ γωνία ἔχει συνήθως προβολὴν ἐπάνω ἐπίπεδον. Λαβαὶ 78. Ἄνοιγμα γωνίας 0,065—0,11. Μῆκ. σκελῶν 0,045—0,065.

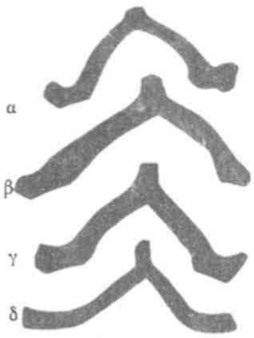

Εἰκ. 2.

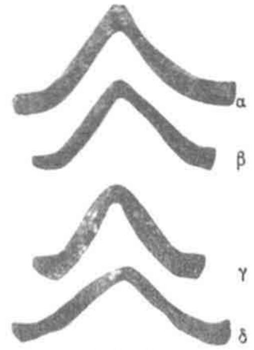

Εἰκ. 3.

Β΄ γωνιώδεις δισκελεῖς, ὧν ὅμως τὰ ἄκρα εἶνε κεκομμένα εἰς πεντάγωνον προσκεκολλημένον ποτὲ ἐπὶ τοῦ ἀγγείου καὶ ἀπολῆγον κατὰ τὸ ἔσχατον ἄκρον ὀξέως. Πᾶσαι ἀπολήγουσι κατὰ τὴν γωνίαν εἰς προβολήν, ἥτις εἶνε ἐπάνω ἐπίπεδος καὶ ἔχει σχῆμα.

1) (5797) ἡμικυκλικὸν (Εἰκ. 6 β). Λαβαὶ 59. Ἄνοιγμα γωνίας 0,095—0,13. Μῆκ. σκελῶν 0,06—0,075.

2) (5798) κυκλικὸν δισκοειδὲς μετὰ κομβίου ἐπάνω (Εἰκ. 6 γ). Τρεῖς λαβαί, ὧν αἱ δύο ἔχουσι χαρακτὸν ῥόδακα ἐπὶ τοῦ δισκίου. Ἄνοιγμα γωνίας 0,125—0,13. Μῆκ. σκελῶν 0,075.

3) (5799) πεντάπλευρον, ἐξέχει δὲ δισκοειδῶς. Λαβαὶ 62. Ἄνοιγμα γωνίας 0,09—0,15. Μῆκος σκελῶν 0,05—0,085. (Εἰκ. 6 α). Ἐνταῦθα ὑπακτέον καὶ ἑτέρας (5799 α) δέκα συγγενεῖς

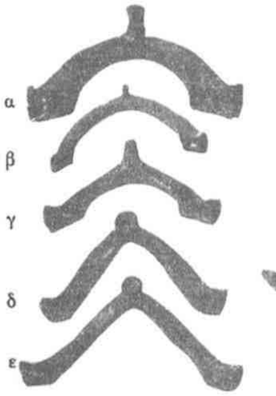

Εἰκ. 4.

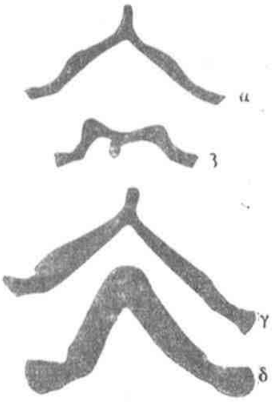

Εἰκ. 5.

[1] Διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὁμοίων ἀντικειμένων δὲν ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ δοθῇ ἐν τῷ εὑρετηρίῳ ἴδιος ἀριθμὸς εἰς ἕκαστον κομμάτιον, ἀλλ᾿ εἷς εἰς ἑκάστην ὁμοειδῆ ὁμάδα, σημειουμένου ὅμως καὶ τοῦ πλήθους τῶν ὁμοίων ἀντικειμένων. Ὁ ἀριθμὸς τοῦ εὑρετηρίου ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ τίθεται ἐντὸς παρενθέσεων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

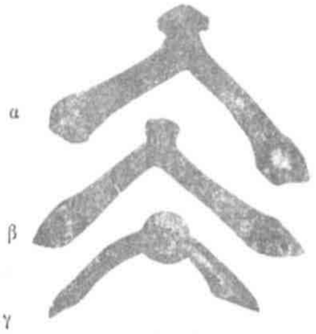

Εἰκ. 6.

λαβάς, μικρὸν διαφερούσας εἰς διάφορα μέρη.

II. ***Ἡμικυκλικαί***, καθήμεναι ὁριζοντίως καὶ

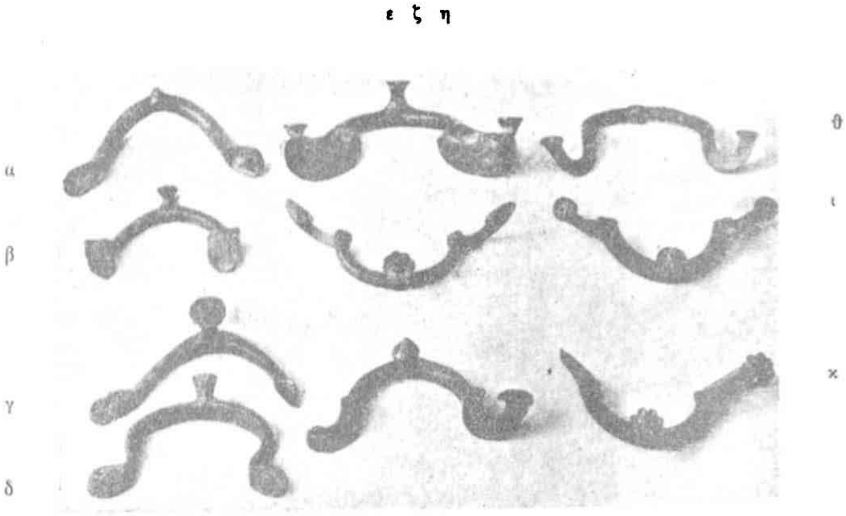

Εἰκ. 7.

φέρουσαι πᾶσαι εἰς τὸ κέντρον προβολὴν ἁπλῆν ἢ κομβίον πρὸς τὰ ἄνω, πλὴν ἐνίοτε τῶν ὑπ' ἀριθ. 4. Τὸ ἡμικυκλικὸν μέταλλον ἔχει

1) (5800) (Εἰκ. 4 α, β, γ) τομὴν τριγωνικήν, τὰ δ' ἄκρα κεκομμένα εὐθέως καὶ ἐσφυρηλατημένα ἁπλῶς πρὸς ἐπικόλλησιν ἢ μετά τινος ἐξοχῆς εἰς τὸ ἔσχατον ἄκρον. Λαβαὶ 230. Χορδὴ λαβῆς 0,06—0,145.

2) τομὴν κυκλικήν, τὰ δὲ ἄκρα

α) (5801) (Εἰκ. 7 α, β) εἶνε πεπλατυσμένα ἢ πρὸς τὰ ἔξω ὡς παλάμη χειρὸς ἢ πρὸς τὰ κάτω ὡς ἀσπίδια κατάλληλα νὰ δεχθῶσι χαρακτὸν ἀνθέμιον. Λαβαὶ 13. Ἐλάχιστον ἄνοιγμα 0,085, μέγιστον 0,12.

β) (5802) (Εἰκ. 7 ε, ζ, η) διαπλατυνόμενα κάμπτονται εἰς ἡμικύκλιον ἀνοικτὸν πρὸς τὰ ἄνω καὶ τερματιζόμενον συνήθως εἰς κομβίον ἢ δισκίον ἄρτιον ἢ ἡμικυκλικὸν (ἅπαξ εἶνε κεφαλαὶ ὄφεων) ἀκόσμητον ἢ ἐνίοτε κεκοσμημένον χαρακτῶς. Τὸ ἡμικύκλιον τοῦτο ἔχει βεβαίως τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἰς τὰς λοιπὰς λαβὰς τὰς χαρακτηρισθείσας ὡς ἁπλῶς ἐσφυρηλατημένας πρὸς ἐπικόλλησιν ἐχούσας δὲ κατὰ τὸ ἔσχατον ἄκρον μικρὰν ἐξοχήν. Λαβαὶ 17. Ἄνοιγμα 0,135—0,14.

3) τομὴν τετράγωνον· ὡς πρὸς τὰ ἄκρα διακρίνονται

α) (5803) (Εἰκ. 7 γ, δ) αἱ ἔχουσαι αὐτὰ ἁπλῶς ἐσφυρηλατημένα πρὸς ἐπικόλλησιν (11 λαβαὶ ὧν δύο μετ' ἀνθεμίων εἰς τὰ ἄκρα) ἢ πρὸς καθήλωσιν (9 λαβαί, ὧν δύο ἀπολήγουσιν εἰς παλάμας χειρός, αἱ δὲ νεωτεριαί, νομίζω). Ἄνοιγμα 0,075—0,12.

β) (5804) (Εἰκ. 7 θ, ι, κ) αἱ ἔχουσαι τὰ ἄκρα ἐσφυρηλατημένα εἰς σχῆμα ἡμικυκλίου ἀνοικτοῦ

Εἰκ. 8.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

πρὸς τὰ ἄνω καὶ τερματιζομένου εἰς δισκίον ἢ κομβίον. Λαβαὶ 26. Ἄνοιγμα 0,075—0,17 καὶ πέραν.

4) (5805) (Εἰκ. 8) τομὴν πλακώδη· τὰ ἄκρα

Εἰκ. 9.

πεπλατυσμένα πρὸς τὰ κάτω (μία ὁριζοντίως). Λαβαὶ 7. Ἄνοιγμα 0,07—0,10.

III. (5806). ***Καμπύλαι λαβαὶ ὑδριῶν*** (Εἰκ. 9, 11 α)· ὁριζόντιαι μετὰ κομβίου ἢ συνήθως μετὰ πολυαίχμου ἐνίοτε ἢ πολυκόκκου κόμβου ἐν μέσῳ κύκλῳ. Τὰ ἄκρα διαπλατύνονται ὡς πρὸς ὑποδοχὴν χαρακτοῦ ῥόδακος ἢ ἀνθεμίου, ὅ ὑπάρχει ἐνίοτε διαφορότυπον. Λαβαὶ 10. Ἄνοιγμα 0,10—0,135. Δὶς κεφαλαὶ ὄφεων δάκνουσαι τὴν λαβὴν κατὰ τὸ κέντρον. Τὸ εἶδος τοῦτο δύναται νὰ συμπτυχθῇ μετὰ τοῦ V.

IV. ***Κρατήρων λαβαὶ***

1) (5807) (Εἰκ. 10 β, γ) τύπου κοίλου ἔνδοθεν καὶ πλήρεις χυτικοῦ πηλοῦ λευκοῦ ἢ ὠχροῦ ἢ ἐρυθρωποῦ. Λαβαὶ 17. Ἐλάχιστον μῆκος 0,07 μέγιστον 0,15.

2) (5808) (Εἰκ. 10 α) τύπου ῥαβδώδους. Λαβαὶ δύο, ὧν ἡ ἀρτία ἔχει μῆκος 0,095.

V. (5809) (Εἰκ. 11 β-δ). ***Ὑδριῶν λαβαὶ*** καμπυλούμεναι ὁριζόντιαι τομῆς κυκλικῆς. Ἄνοιγμα 0,065—0,106. Λαβαὶ 47.

VI. (5810) (Εἰκ. 12 γ, δ, ε). ***Ὑδριῶν λαβαὶ*** εἴκοσι ἐξ οὐχὶ ὁριζοντίως ἀλλὰ καθέτως κείμεναί ποτε εἰς τὰ ἀγγεῖα. Ὕψ. 0,075—0,115.

Ἐνταῦθα (5811) (Εἰκ. 12 α, β, ζ, ι) ὑπάγομεν καὶ ἑτέρας δώδεκα λαβὰς κολοβὰς μετὰ πλαστικῶν ἐνίοτε κοσμημάτων (ἀνθέμιον κάτω) ὕψ. 0,07—0,16. Αἱ πλεῖσται εἶνε οἰνοχοῶν.

VII. (5812) (Εἰκ. 13). ***Κυλίκων*** ἢ καὶ ***σκύφων*** λαβαὶ 53. Ὕψος 0,03—0,075. Ἄνοιγμα 0,03—0,067.

VIII. (5813). ***Ἰδιότυποι λαβαὶ*** τρεῖς (Εἰκ. 14 α, ε, ζ). 1) Κρίκος (ζ) μετὰ βάσεως· ἐξωτερικὴ διάμετ. 0,052. 2) ἀψιδωτὴ (α) ὕψ. 0,04, μῆκ. 0,08. 3) κυλινδροειδὴς (ε) μῆκ. 0,045 μετ' ἀσπιδίου.

IX. (5814). (Εἰκ. 14 β, γ). ***Ἰδιότυποι λαβαὶ τρεῖς τριπόδων*** πιθανῶς, αἱ δύο (γ) ὅμοιαι ἀλλ' ἄνισοι μῆκ. 0,067—0,097.

Αἱ ***κινηταὶ*** λαβαὶ εἶνε ἑπτὰ εἰδῶν, οὐχὶ πᾶσαι ἐξ ἀγγείων πιθανῶς.

I. (5815). Εἶδος (Εἰκ. 15). Δύο λαβαὶ Μῆκ. 0,10, ὕψος 0,043.

II. (5816). Εἶδος (Εἰκ. 12 η, θ). Ἓξ λαβαί. Μῆκος 0,08—0,15, ὕψος 0,04—0,075.

Εἰκ. 10.

III. (5817). Εἶδος (Εἰκ. 16 ζ, η). Ἡ λαβὴ φέρουσα ἐνίοτε κόμβους 1-3 (ἐν ἑνὶ παραδείγματι ζ κεφαλαὶ ὄφεων δάκνουσι τὸ φέρον τὸν κόμβον μέρος) ἐκινεῖτο περὶ τὸν στερεόν ποτε ἐπὶ

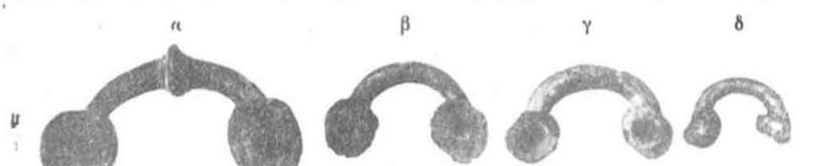

Εἰκ. 11.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

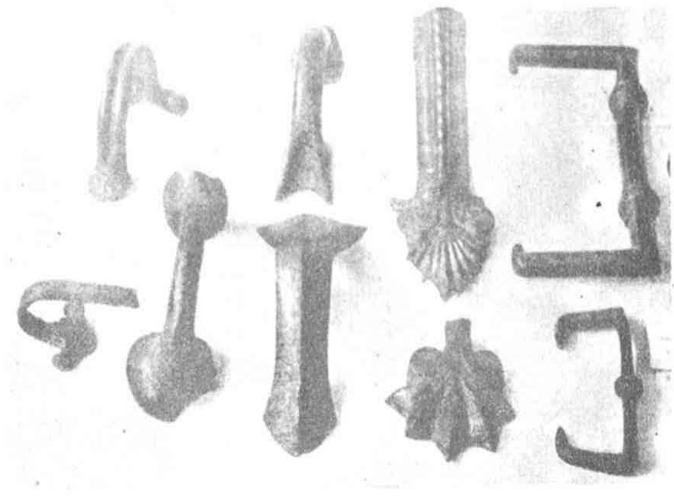

Εἰκ. 12.

τοῦ ἀγγείου κύλινδρον. Λαβαὶ ἄρτιαι 22. Μόνοι κύλινδροι (ι) 25. Μικρὰ διάμετρος ἐξωτερικὴ 0,045—0,055, μεγάλη 0,065—0,12.

IV. (5818). Εἶδος (Εἰκ. 16 α, γ, ε). Ἡ λαβὴ φέρουσα κόμβον ἢ κόμβους ἐκινεῖτο περὶ τὸν ἡμικύλινδρον, ὅστις εἶνε πλήρης μολύβδου καὶ ἐστερεοῦτο ἐνίοτε δι' ἥλου σῳζομένου εἰς δύο λαβὰς (γ, ε). Δέκα λαβαί. Ἐξωτερικὴ μεγάλη διάμετρος 0,083—0,09. Ὑπάρχουσι καὶ 32 μόνοι ἡμικύλινδροι (θ).

V. (5819). Εἶδος (Εἰκ. 16 β) ἀντὶ κυλίνδρου ἢ ἡμικυλίνδρου κινοῦνται ἐπὶ στερεοῦ ποτε ἀσπιδίου, φέροντος χαρακτὸν ἀνθέμιον ἀνεστραμμένον. Μεγάλη ἐξωτερικὴ διάμετρος 0,07-0,10. Ὕψ. ἀνθεμίου 0,045—0,06. Λαβαὶ ἐννέα καὶ ἓν μόνον ἀνθέμιον. Ὑπάρχουσι καὶ δύο ἕτερα ἀνθέμια διαφόρου χρήσεως (Εἰκ. 16 δ).

VI. (5820). Εἶδος (Εἰκ. 17). Ἀντὶ ἀνθεμίου ἐκινοῦντο εἰς στερεὸν προσωπεῖον λέοντος. Λαβαὶ τρεῖς. Μεγάλη ἐξωτερικὴ διάμετρ. 0,07 - 0,09. Ὕψος προσωπίδος 0.037-0,055. Ὑπάρχουσι καὶ 6 μόνα προσωπεῖα λεόντων. Ἐκ τῶν τεσσάρων προηγουμένων εἰδῶν ὑπάρχουσιν ἄνευ ἡμικυλίνδρου ἢ κυλίνδρου ἢ ἀνθεμίου ἢ λεοντοκεφαλῆς κινητὰ μόνον μέρη τοιούτων λαβῶν 113 (5820 α).

VII. (5821). (Εἰκ. 18 ε, ζ). Ἕνδεκα κρίκοι ἢ κρικέλλια ὡς λαβαὶ περιστρεφόμεναί ποτε περὶ στερεόν τι προσκεκολλημένον εἰς τὰς παρειὰς τοῦ ἀγγείου ἢ ἄλλων σκευῶν (καὶ θυρῶν;). Δύο

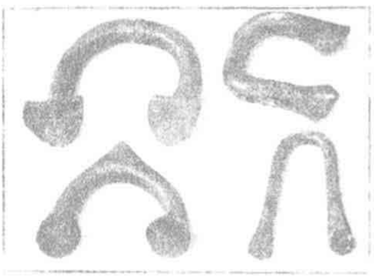

Εἰκ. 13.

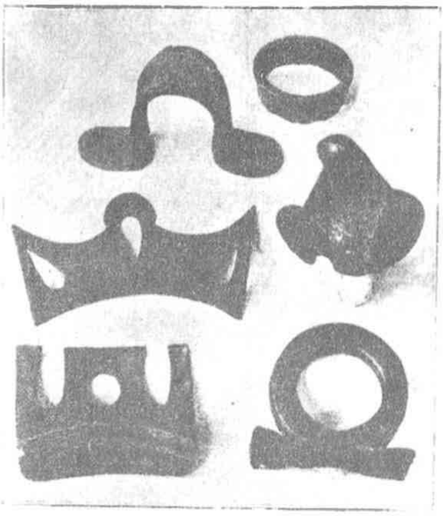

Εἰκ. 14.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

σῴζουσι μέρος τοῦ στερεοῦ τούτου σώματος, σιδηροῦ ἐν τῷ ἑτέρῳ. Διάμ. 0,034—0,115.

Χείλη ἀγγείων.

(5822). Χείλη ἀγγείων χαλκᾶ ὀκτὼ διάμ. 0,045 ὕψ. 0,012 περίπου. Τὸ ἓν φέρει τρεῖς ὀπάς, δι' ὧν ἦτο καθηλωμένον. Εἰκ. 14 δ.

Εἰκ. 15.

Ὦμοι ἀγγείου.

(5823). Εἷς ὦμος ληκύθου· διάμετρος 0,06.

Βάσεις ἀγγείων.

Α) (5824). (Εἰκ 18 η, θ, ι). **Πέντε βάσεις κλεισταὶ** ἐπάνω κατὰ τὸ πλεῖστον (δύο ἐντελῶς) καὶ διευρυνόμεναι κάτω ὕψ. 0,012-0,018, 0,019, ἄνω διάμ. 0,035, 0,06, 0,03 κάτω 0,04 καὶ 0,07, 0,042.

α β γ δ

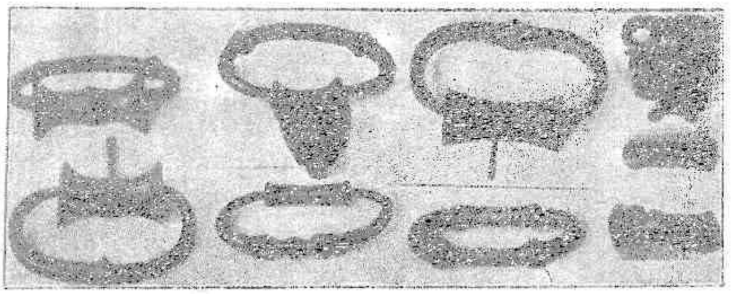

ε ζ η θ

Εἰκ. 16.

Β) (5825). (Εἰκ. 18 α, δ). Δέκα ἓξ βάσεις ἀγγείων κυκλικαὶ προσκεκολλημέναι ποτὲ ὑπὸ τὴν κοιλίαν τοῦ ἀγγείου. Διευρύνονται πρὸς τὰ κάτω ἔξω, ἐνίοτε δὲ κοσμοῦνται γλυπτῶς (α). (Μία α πλήρης μολύβδου τοὺς τοίχους).

Γ) (5826). Εἴκοσι δύο κρικοειδεῖς βάσεις. (Εἰκ. 18 β, γ) ἐκ κυλινδρικοῦ σχεδὸν μετάλλου κατασκευασμέναι καὶ ὀκτὼ ἐκ πλακώδους. Πᾶσαι σχεδὸν ἔχουσι τὴν ἄνω διάμετρον μικροτέραν τῆς κάτω, τὴν δ' ἄνω ἐπιφάνειαν ἐπίπεδον ἢ περίπου ἐπίπεδον καὶ κλίνουσαν πρὸς τὰ ἔσω, ἵνα τὸ ἐπικεκολλημένον ποτὲ ἀγγεῖον ἔχῃ οἱονεὶ καὶ ἄνευ τῆς κολλήσεως εὐσταθειάν τινα. Διάμετρος 0,037—0,14, ὕψ. 0,003—0,021.

Δ) (5827). Τεσσαράκοντα **τριποδικαὶ** ἁπλαῖ βάσεις (**Εἰκ. 19**) καὶ πολλὰ τεμάχια ὁμοίων βάσεων. Σχηματίζονται διὰ κρίκου πλακώδους συνήθως, ὑφ' ὃν εἶνε οἱ τρεῖς πόδες ἁπλοῖ ἢ ὡς δίτροχοι κύλινδροι. Ἐνίοτε ἡ ἄνω ἐπιφάνεια αὐλακοῦται κύκλῳ ἢ κλίνει ἐλαφρῶς πρὸς τὰ ἔνδον. Ἐλάχιστα ἴχνη κολλήσεως τοῦ ἀγγείου ἐπ' αὐτῶν διεκρίναμεν. Τὸ μικρὸν ὕψος αὐτῶν (0,011—0,025) δεικνύει, ὅτι ἐπὶ τούτων ὡς ἐπιστάτων δὲν ἠδύναντο νὰ σταθῶσιν ἀγγεῖα μετ' ὀξέος πως καὶ ὑψηλοῦ πυθμένος, διότι ἢ θὰ διήρχετο ὁ πυθμὴν δι' αὐτῶν καὶ θὰ ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὅτε τὸ ἐπίστατον θὰ ἦτο περιττόν, ἢ θὰ ἐπάτει ὁ πυθμὴν ἐπὶ τοῦ ἐπιστάτου, ὅτε τὸ ἀγγεῖον δὲν θὰ εἶχεν εὐστάθειαν. Φιάλαι ἄποδες (π. χ. ὀμφαλόεσσαι) ἢ ἄλλα εὐρέα ἀγγεῖα (λέβητες κ.τ.λ.) θὰ ἠδύναντο νὰ κάθηνται ἀκόλλητοι ἐπὶ

Εἰκ. 17.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

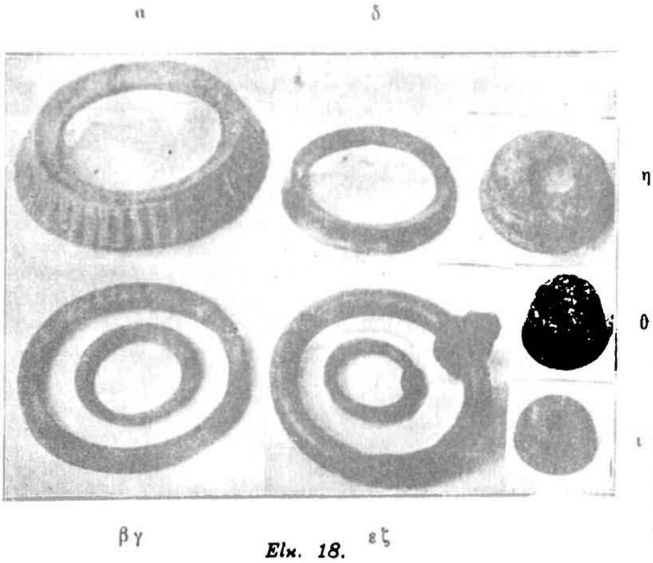

Εἰκ. 18.

τοιούτου ἐπιστάτου. Διάμετρος 0,08 — 0,11.

Ε). (5828). Πεντήκοντα δύο τεμάχια τριπόδων (De Ridder, σελ. 25 ἑξ. καὶ εἰκ. 7 καὶ 10) ἀποτελούμενα ἐκ ποδὸς λέοντος καὶ ἐνίοτε μέρους τοῦ ἄλλου σώματος τοῦ τρίποδος, εἰς ὃ κολλῶνται ὄπισθεν. Φέρουσι πλαστικὰ ἢ γραμ-

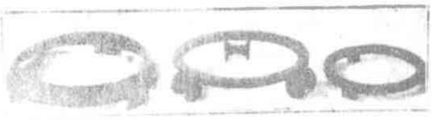

Εἰκ. 19.

μικὰ κοσμήματα (Εἰκ. 20). Εἴκοσι ἐννέα ἄλλοι πόδες (5829) κυνῶν ἢ μᾶλλον λεόντων ὀπίσθιοι (Εἰκ. 21) ἦσαν κεκολλημένοι ἔξω τοῦ κυρίου κυκλικοῦ σώματος τοῦ τρίποδος δι' ἀπλουμένου ἀνθεμίου· ὅσα τεμάχια (4) σώζουσι μέρος τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ κυρίου σώματος τοῦ τρί-

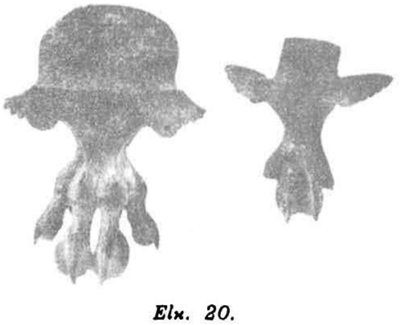

Εἰκ. 20.

ποδος, ἐφ' ἧς ἐκάθητο τὸ ὑποβασταζόμενον σκεῦος (Εἰκ. 22), ἔχουσιν ὕψ. 0,035—0,105. Τὰ ὑπ' ἀρ. 5829 ὕψ. 0,065—0,10.

Ἀγγεῖα.

Ἓν (5830) ἀγγεῖον, κυαθίσκος ὕψ. 0,035, διάμ. ἄνω 0,06, κάτω 0,028. Ἀγγεῖα **πήλινα** ὅμοια καὶ ἐπίσης μικροῦ μεγέθους εὑρέθησαν ἐν τῇ αὐτῇ ἀποθήκῃ τέσσαρα (ὅρα κατωτέρω πήλινα εἰκ. 17, 1-4).

Ἓν φιαλοειδὲς ἀγγεῖον (5831) βεβλαμμένον ἄνευ βάσεως, μετὰ καθηλωμένου μικροῦ ὠτίου· ἀγνώστου χρονολογίας. Ὕψ. 0,037, διάμετ. 0,087 περίπου. (Εἰκ. 24 β).

Ἓν (5832) ἐπίσης ἄνευ βάσεως ἀγγεῖον, ἠθμὸς διάτρητος (13 μικραὶ ὀπαὶ κατὰ τὸ κέντρον τοῦ πυθμένος), μετὰ προεξοχῆς τῶν χειλέων εἰς δύο ἐκ

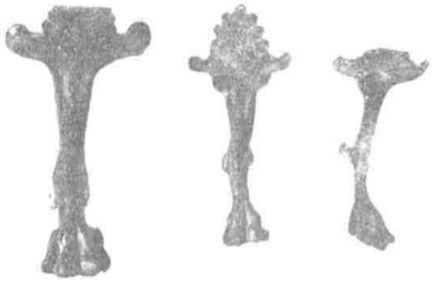

Εἰκ. 21.

Εἰκ. 22.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

διαμέτρου ἀντίθετα σημεῖα ἐν εἴδει στοιχειώδους προχοῆς. Μεταξὺ τῶν προχοῶν ἀνὰ μία ὀπὴ κακὴ ἐκ καθηλώσεώς ποτε λαβῆς τινος· ἀγνώ-

α β γ

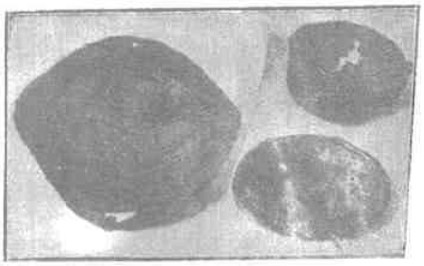

Εἰκ. 23.

στου ἢ ἀμφιβόλου χρονολογίας. Διάμ. 0,13, εἰς δὲ τὰς προχοὰς 0,14. (Εἰκ. 23 α).

Μία (5833) φιάλη ὀμφαλωτὴ ἁπλῆ ὕψ. 0,015, διαμ. 0,095. (Εἰκ. 23 γ).

Κύμβαλα.

Ἓξ (5834) φιαλοειδῆ σκεύη φέροντα ὀπὴν ἐν μέσῳ (Εἰκ. 24 α-δ). Διαμ. 0,069 (ἕβδομον ὅμοιον ὑπάρχει ἄνευ ὀπῆς, οἱονεὶ ὀμφαλὸς ἐπίθετος εἰς ἀσπίδα(;) ἐξ ἄλλης ὕλης)-0,11. Ὕψ. 0,015-0,02. Δύο τούτων (α) τὰ μείζονα ἔχουσιν ἐπὶ τοῦ κυρτοῦ μέρους, περὶ τὸν κεντρικὸν πυθμένα, καὶ ἐξέχοντα ἐλαφρῶς κύκλον (διαμ. 0,053 — 0,04) ὡς βάσιν, ἐφ' ἧς ἵστανται δίκην φιαλῶν. Ἓν δὲ (γ) ἕτερον φέρει κατὰ τὰ χείλη δύο ζεύγη μικρῶν ὀπῶν ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτως ἀλλήλοις κειμένων. Τινῶν ἡ χρῆσις μοὶ εἶνε ἀβεβαία.

Ζυγῶν πλάστιγγες.

Τρεῖς (5835) λεπταὶ κυκλικαὶ πλάστιγγες ἐλαφρῶς κοιλόκυρτοι (Εἰκ. 25 ζ, η, θ) διαμ. 0,032, 0,044, 0,049· φέρουσι κατὰ τὰ χείλη ἀνὰ τρεῖς μικρὰς ὀπὰς κανονικῶς ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχούσας (εἰς τὴν μείζονα πλάστιγγα ἐκ λάθους, φαίνεται τῆς ἀποστάσεως μιᾶς ὀπῆς ἠνοίχθη ἄλλη πλησίον). Ἡ κοίλη πλευρὰ τῶν πλαστίγγων φέρει εἰς τὰ δύο καλῶς σῳζόμενα παραδείγματα, τὰ μικρότερα, χαρακτοὺς συγκεντρικοὺς κύκλους, εἰς δὲ τὴν ἐλαχίστην πλάστιγγα παρατηρεῖται τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας κυρτῆς ἐπιφανείας, ὁ δηλοῖ, ὅτι ἀμφότεραι αἱ πλευραί, ὡς συμβαίνει εἰς τὰς πλάστιγγας, ἦσαν ὁραταί. Τοιαῦται πλάστιγγες εἶνε γνωσταὶ ἐκ τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων (Ἐφημ. Ἀρχ. 1910, 233).

Τροχοί.

Ἓξ τροχοὶ (Εἰκ. 26 α-ζ), ὧν εἷς (γ, 5836) βέβαιος, τετράκνημος (διαμ. 0,036) μετ' ὀπῆς στρογ-

α β γ δ

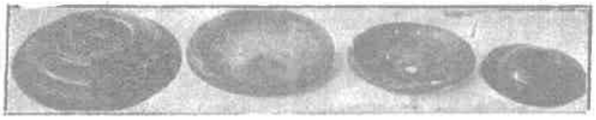

Εἰκ. 24.

γύλης ἐν μέσῳ διὰ τὸν ἄξονα, δύο (β, ε 5837) μείζονες (διαμ. 0,072, 0,105) διάκοποι (à jour) τὸ σῶμα, σχηματιζομένων ἀνθεμίων, ἑλίκων καὶ δικτυωτῶν, νεωτερικῶν τὴν ἐμφάνειαν νομίζω (ἡ ὀπὴ ἐν μέσῳ τετράγωνος) καὶ τέσσαρες (5838) πλήρεις, ὧν οἱ τρεῖς (α, δ, ζ διαμ. 0,027 — 0,05)

α β γ δ ε

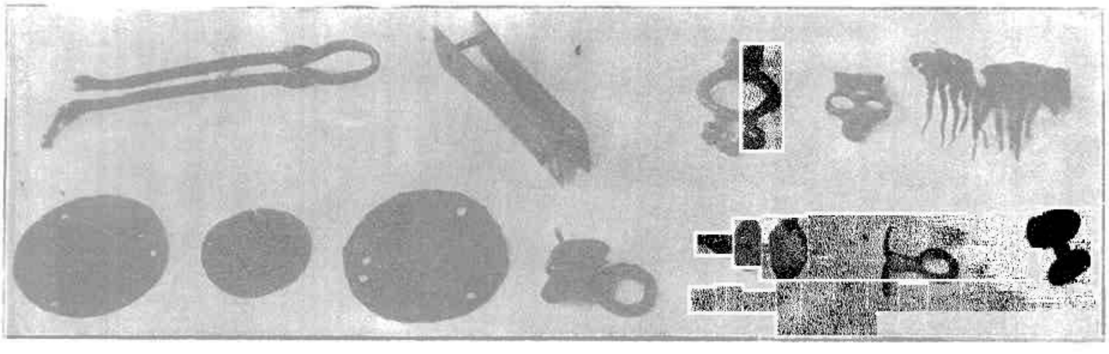

ζ η θ ι κ λ μ

Εἰκ. 25.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

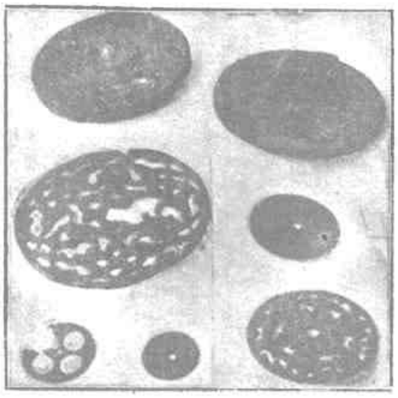

Εἰκ. 26.

μετ' ὀπῆς στρογγύλης ἐν μέσῳ (ὁ μικρότερος φέρει συγκεντρικοὺς κύκλους ἐπὶ θάτερα), ὁ δὲ τέταρτος (α διάμ. 0,097 πάχ. 0,01) βαρὺς συμπαγὴς μετ' ὀπῆς στρογγύλης, καὶ πλήρους μολύβδου καὶ ἐν μέρει σαθροῦ σιδήρου.

Ἐνταῦθα ὑπάγομεν καὶ δύο (5839) τροχοειδῆ σκεύη (ὧν τὸ ἓν ἐλλιπὲς) συμπαγῆ βαρέα καὶ παχέα καὶ φέροντα ἐπὶ θάτερα ἀνὰ μίαν «λαβὴν» φέρουσαν ὀπὴν κακήν. Διάμ. 0,107, παχ. 0,004 —0,005. Ὕψος λαβῆς 0,033. (Εἰκ. 26 η).

Ὅπλα.

1) (5840) (Εἰκ. 27 α). Λεπίδος ξίφους ἀμφιστόμου τὸ τῆς αἰχμῆς μέρος μήκ. 0,20. Ῥάχις ἐλαφρὰ ἐν μέσῳ κατὰ μῆκος τῆς λεπίδος ἑκατέρωθεν.

2) (5840α) (Εἰκ. 28 β). Λαβῆς ξίφους τὸ κατὰ τὴν πρόσφυσιν τῆς λεπίδος προφυλακτήριον τῆς χειρὸς μήκ. 0,09.

3) Δοράτων αἰχμαί: — δύο μὲν (μῆκος 0,083, 0,12) μετ' αὐλοῦ (5841), ὅστις ἀποσβέννυται πρὸς τὴν αἰχμὴν ἔχουσαν δύο κόψεις διογκουμένας ἐν μέσῳ, κατὰ μῆκος τῆς αἰχμῆς ἑκατέρωθεν, εἰς ῥάχιν γωνιώδη (Εἰκ. 27 β, γ) — μία (μῆκ. 0,11) ἔχει τὸν αὐλὸν διήκοντα κατὰ μῆκος ἐπὶ πολὺ τῆς αἰχμῆς, διακριτὸν ἔξωθεν στρογγύλον, ἑκατέρωθεν δ' αὐτοῦ αἱ δύο κόψεις (5842) (Εἰκ. 27 δ). — Μία (μῆκ. 0,105, πλ. 0,03) λεπιδοειδὴς (5843). Ἂν εἶχεν αὐλὸν ἢ ὀβελὸν διὰ τὸ ξύλον, ἄγνωστον (Εἰκ. 27 ε). — Μία ἀμφίβολος φυλλοειδὴς (5844) ἐπιμήκης μετὰ συμπαγοῦς στελέχους (Εἰκ. 27 λ). — Μία (μῆκ. 0,12) (Εἰκ. 27 κ) τρίλοβος συμπαγὴς καὶ βαρεῖα (5845) ὡς ἐξ ἀγάλματος χαλκοῦ προερχομένη (;) Αἱ κόψεις εἶνε ἑκάστη ὡς πτέρυγες χαρακταὶ ἑκατέρωθεν. Τὸ ἐν ἄκρον ἔχει ἐγκοπὴν πρὸς στερέωσίν τινα μετ' ἄλλου σώματος ἀσυνήθη εἰς τὰ δόρατα, ἐκτὸς ἂν δεχθῶμεν, ὅτι ἡ ἐγκοπὴ εἶνε τὸ ἥμισυ στρογγύλης ὀπῆς ἐν τῷ στελέχει τῆς αἰχμῆς καὶ ἐδέχετο ἧλον πρὸς στερέωσιν εἰς τὸ δόρυ. Τὸ ἄλλο ἄκρον στρογγύλον ἀποτεθραυσμένον οὕτως ὥστε νὰ μὴ εἶνε φανερόν, ἂν καὶ πῶς ἐσχηματίζετο αἰχμή. — Μία (μῆκος 0,055) κοίλη μετὰ δύο ὄγκων (5846), μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶνε ὀπὴ πρὸς τὴν ἀκωκὴν διευθυνομένη. Ἀμφιβάλλω, ἂν εἶνε αἰχμὴ δόρατος (Εἰκ. 27 ι).

4) (5847) (Εἰκ. 27 μ). Σαυρωτὴρ (μῆκ. 0,065) τετράπλευρος, κοῖλος στρογγύλως, ἐλλιπὴς τὴν βάσιν.

5) Βέλη χαλκᾶ· α) 62 τρίλοβα μετ' αὐλοῦ (5848) μῆκ. 0,023 —0,046 (Εἰκ. 29 θ, ι, κ)· β) 11 δίλοβα (5849) μετ' αὐλοῦ (ἐν φέρει καὶ ὀπὴν μικρὰν ἥλου ὄχι διαμπερῆ παρὰ τὴν βάσιν τοῦ αὐλοῦ). Μῆκ. 0,045 —0,05 (Εἰκ. 29 ε, ζ, η)· γ) 6 δίλοβα γ, δ καὶ 2 τρίλοβα α, β μετ' ὀβελοῦ εἰς τὴν βάσιν πρὸς ἔνθεσιν εἰς τὸ ξύλον (5850).

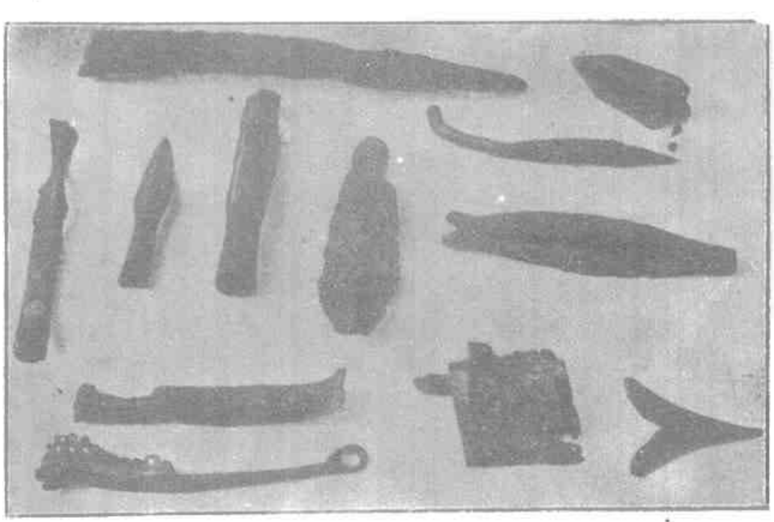

Εἰκ. 27.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

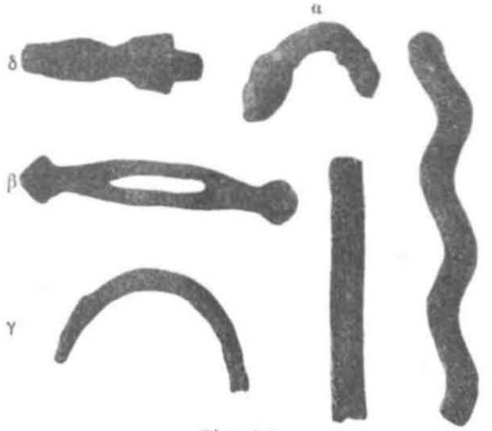

Εἰκ. 28.

Μῆκ. 0,05—0,065. Τούτοις προσθετέον τρία δίλοβα (Εἰκ. 29 μ, ο, ξ) ἐπιμηκέστερα (μῆκ. 0,08, 0,112)· δ) 9 τετράγωνα μετ' ὀβελοῦ (5851), καὶ στενώσεως τῶν δύο κυρίων κόψεων κατὰ τὸ μέσον περίπου (μῆκ. 0,057-0,083) (Εἰκ. 29 ν, π, ρ)· ε) τέσσαρα (5852) τετράγωνα ἀμφίβολον ὅμως ἂν βέλη ἢ κοπίδια ἢ ἄλλο τι (Εἰκόν 29 σ-φ).

6) Δεκα βέλη σιδηρᾶ (5853), ἀκαθάριστα καὶ ἐφθαρμένα, γενικῶς μείζονα ἢ τὰ προηγούμενα καὶ ἴσως ἀκοντίων αἰχμαί, μετ' ὀβελοῦ. Μῆκ. 0,05-0,075. (Εἰκ. 29 λ, χ, ψ).

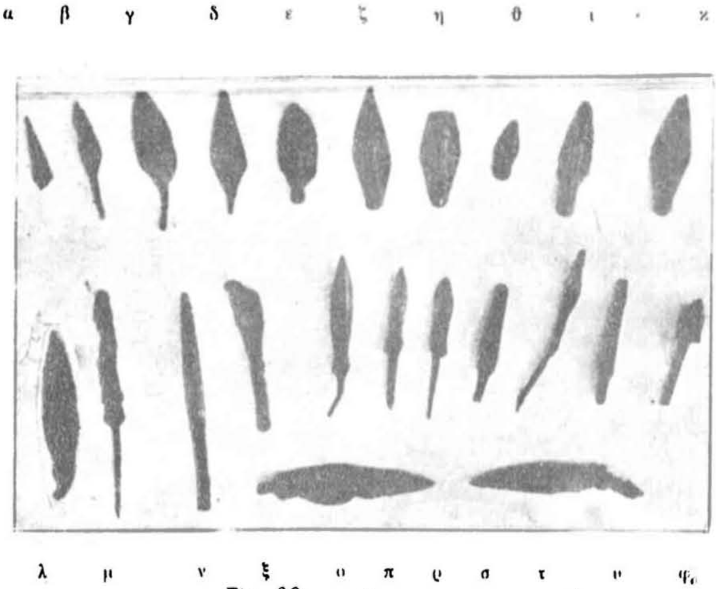

Εἰκ. 29. χ ψ

Πόρπαι.

Μία (5854) ἡμισφαιρικὴ κοίλη μετὰ ζεύγματος ἐντὸς (διάμετρ. 0,037) (Εἰκ. 30 β), μία (5855) τετράπλευρος φέρουσα κόσμημα ἐπὶ τῶν πλευρῶν γραμμικὸν ἐν εἴδει ῥάχεως ἰχθύος καὶ κομβίον (μῆκ. 0,042) (Εἰκ. 30 γ), τρίτη (5856) δὲ διάκοπος (à jour) μετὰ κινητοῦ ἐμβόλου ἢ περόνης καὶ φέρουσα τρεῖς διατρήτους πόδας (μῆκος μετὰ τοῦ ἐμβόλου 0,065) (Εἰκ. 30 α).

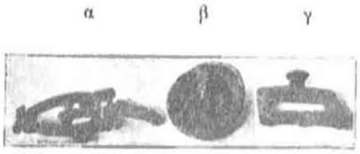

Εἰκ. 30.

Ἧλοι.

1) (5857) Τρεῖς κοιλόκυρτοι ἡμισφαιρικαὶ κεφαλαὶ ἥλων (β' διάμ. 0,031, ὕψ. 0,005. γ' διάμ. 0,08, ὕψ. 0,04) ἐντὸς ἴχνη τοῦ σιδηροῦ ἥλου (Εἰκ. 31 α).

2) (5858) Ἐννέα ἐλλιπεῖς κεφαλαὶ ἀσπιδοειδεῖς μεθ' ἡμισφαιρικοῦ ὀμφαλοῦ εἰς ὀξὺ ἐνίοτε (δὶς) ἀπολήγοντος ἔξω (διάμ. δύο μικρῶν 0,05, τῶν δ' ἄλλων 0,10, ὕψ. 0,04). Ἐντὸς διακρίνονται ἴχνη τοῦ σιδηροῦ ἥλου· οἱ δύο μικροὶ ἔχουσι τὸν ἧλον χαλκοῦν (Εἰκ. 31 β, 33 β, γ).

3) (5859) Τέσσαρες κεφαλαὶ καλυκοειδεῖς ἢ οἱονεὶ τορευταί, ἐλλιπεῖς (μιᾶς ἀρτίας ὕψ. 0,085, κάτω διάμ. 0,041) (Εἰκ. 31 δ, ζ καὶ Εἰκ. 32).

4) (5860) Ἕνδεκα κεφαλαὶ κυκλικαὶ τὴν βάσιν (πρβλ. ἀρ. 2 καὶ Εἰκ. 33 α) ἀλλ' ὀξυκόρυφοι (διαμ. 0,045—0,10) καὶ εἴκοσι δύο προσόμοιαι, ἀλλ' ὧν ἡ κορυφὴ δὲν ὑπάρχει, τοῦ σώματος

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

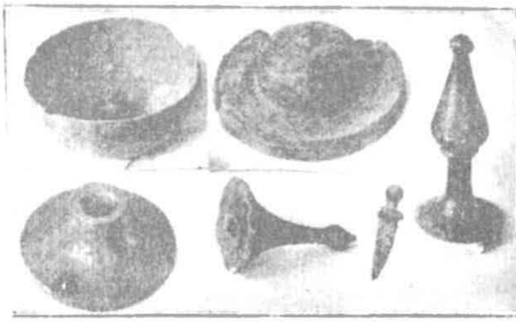

Εἰκ. 31.

τῆς κεφαλῆς ἐνταῦθα ὄντος ἢ πλήρους ἢ διατρήτου (Εἰκ. 31 γ).

5) (5861) Εἷς ἰδιότροπος ἧλος (μῆκ. 0,04) μετὰ κομβίου ὡς κεφαλῆς, σώματος δὲ πεπλατυσμένου καὶ φέροντος μικρὰν ὀπὴν (Εἰκ. 31 ε).

Εἰκ. 32.

Φύλλα, ἄνθη.

1) (5862) Δύο φύλλα ἐλαίας (μῆκος 0,053, 0,084).

2) (5863) Δύο φύλλα πλατύτερα, δάφνης πιθανῶς (μῆκ. 0,048, 0,055).

3) (5864) Ἄνθη, τριπέταλα μὲν δύο, ἐλλιπῆ τὴν κεντρικὴν ἐσωτερικὴν κάλυκα, (ὕψος 0,028, 0,062), καθηλωμένα που (τὸ ἕτερον βεβαίως) ὡς κορυφώματα (πρβλ. De Ridder Nº 820 ἑξ.) (Εἰκ. 34 δ), διπέταλον δ' ἓν (ὕψ. 0,06) ὁμοίας χρήσεως (Εἰκ. 34 β).— Κάλυξ (5865) μία (ὕψ. 0,053) (Εἰκ. 34 γ).—Φύλλον (5866), συμπαγὲς χυτόν, κυρτόν, ἐξ ἄνθους στελεχώδους, ἀμφιβόλου χρήσεως. Μέγιστον πάχ. 0,038 (Εἰκ. 35 β).—Ἐνταῦθα ὑπάγω καὶ τὸ σκεῦος (Εἰκ. 34 α), οὗ αἱ ἐξοχαὶ δὲν εἶνε φύλλα, ἀλλὰ μᾶλλον ἐβάσταζόν τι. Ὕψ. 0,14.

Ἐλάσματα κοσμηματικά.

1. (5867). Λαβὴ γραμμικῶς ἐπὶ θάτερα κεκοσμημένη, μετὰ κρίκου αὐτοφυοῦς εἰς τὸ ἄκρον καὶ μέρους τοῦ πυκνῶς διατρήτου σκεύους, εἰς ὃ ἀνῆκεν αὕτη. Εἶχε καὶ ἄλλην διακλάδισιν πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, ὡς δεικνύει μικρὸς βραχίων ἀποτεθραυσμένος. Μῆκ. 0,12 (Εἰκ. 27 η).

2. (5868) Ἔλασμα ἐπίμηκες μήκ. 0,12, ἐλλιπὲς τὰ ἄκρα, φέρον ἐπὶ θάτερα τέσσαρα ζεύγη συγκεντρικῶν κύκλων μετὰ κέντρου, ὧν οἱ ἐξωτερικοὶ ἑνοῦνται δι' ἐφαπτομένων γραμμῶν (Εἰκ. 27 ζ).

3. Ἔλασμα (5869) διάκοπον, εἰς δύο τεθραυσμένον, διαιρούμενον εἰς τέσσαρας σῳζομένας ζώνας, ὧν ἡ πρώτη (ὕψ. 0,011) φέρει ἐπὶ θάτερα ῥόδακας χαρακτούς, ἡ δευτέρα (ὕψ. 0,022) δίκτυον ἀραιόν, ἡ τρίτη δίκτυον πυκνόν, ἡ δὲ τετάρτη δίκτυον παχύ. Τὸ ὅλον σχῆμα διατηρεῖ καμπυλότητά τινα. Ὑπάρχουσι καὶ δύο ἕτερα μικρὰ τεμάχια ὁμοίας ἐργα-

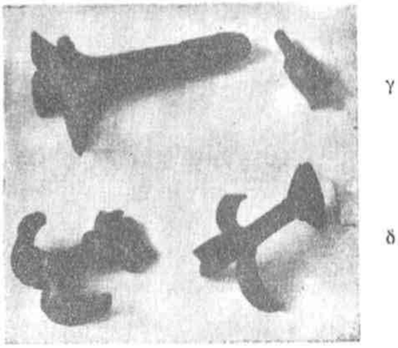

Εἰκ. 34.

σίας. Μέγιστον διαγώνιον μῆκ. 0,14 (Εἰκ. 36 η).

4. (5870) Ἔλασμα (μῆκ. 0,045, πλ. 0,05) φέρον ἐμπιέστως «κοιλαναγλύφως» μαίανδρον, εἰς δέ τινα γωνίαν καθηλωμένα δύο στενότερα ἐλάσματα (Εἰκ. 27 θ).

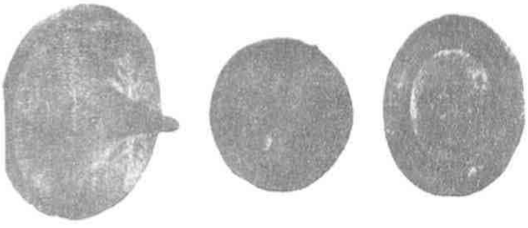

Εἰκ. 33.

Εἰκ. 35.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

5. (5871) Τέσσαρα τεμάχια ἐλασμάτων λεπτῶν, φερόντων ἐμπιέστως κόσμημα πλοχμοῦ

α β γ δ ε

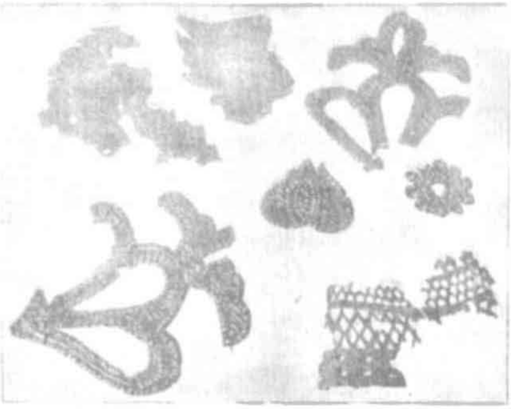

ζ Εἰκ. 36. η

καλλιτέχνου μεταξὺ δύο ζωνῶν (εἰς τὰ δύο) συγκροτουμένων ὑπὸ δύο γραμμῶν ὁμοίως κατεσκευασμένων καὶ περιλαμβανουσῶν ἑτέραν γραμμὴν ἐκ κόκκων ἐπίσης «κοιλαναγλύφων». Δύο τεμάχια ἀνήκουσιν εἰς ἄλληλα, εἰ καὶ δὲν ἁρμόζουσι (μῆκ. 0,045, 0,103, πλ. πλοχμοῦ 0,02). (Εἰκ. 37 β, δ, ε, ζ), τὰ ἄλλα δύο δὲν σώζουσιν ἑτέραν ζώνην, ὁ δὲ πλοχμὸς εἶνε πλατύτερος (μῆκ. 0,072, 0,14). Τὸ μεῖζον ἔχει χεῖλος ἀνεστραμμένον ὄπισθεν καὶ τὸ σχηματιζόμενον περίγραμμα κυκλικόν, ὥστε νὰ σχηματίζηται κύκλος διαμέτρου 1,20 περίπου. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρόκειται περὶ ἐπενδύματος ἀσπίδος, εἰς δὲ τοὺς τοιούτους πλοχμοὺς ἀνεγνώρισε τὴν ὁμηρικὴν «τρίπλακα ἄντυγα» ὁ Furtwängler (Bronzefunde aus Olympia σ. 80, 83. πρβλ. Bathe ἔ. ἀ. 242, 249, 254 κ. ἀ.).

6. (5872) Ῥόδαξ ἐκ λεπτοῦ ἐλάσματος ἐμπιέστως κεκοσμημένος διὰ κόκκων προεχόντων ἄνω. Ἐν μέσῳ ὀπή. Εἰς ἕκαστον τῶν 10 πετάλων τοῦ ῥόδακος διήρχετο ἧλος στερεῶν τὸν ῥόδακα ἐπί τινος ἐπιφανείας ξυλίνης βεβαίως. Διάμ. 0,045 (Εἰκ. 36 ε).

7. (5873) Φύλλον (Εἰκ. 36 γ) ὁμοίως κεκοσμημένον, πλὴν ὅτι τοῦτο ἔχει καὶ μικρὰς γραμμὰς ἐκτὸς τῶν κόκκων. Ἡ κορυφὴ διαιρεῖται εἰς τρεῖς μικροτέρους λοβούς. Τὸ φύλλον ἦτο ἐστερεωμένον που διὰ τριῶν ἥλων. Ὕψ. 0,05 πλ. 0,06.

8. (5874). Τέσσαρα τεμάχια φύλλων οἱονεὶ πτέριδος (ὕψος 0,051, 0,085, 0,071, 0,145). Τὸ μεῖζον εἶνε ἄρτιον κάτω, ἕτερον δὲ (0,071) ἄρτιον ἄνω. Ἡ ῥάχις ἐνιαχοῦ καὶ τὸ ἄκρον ἑκάστου πετάλου φέρουσιν ὀπὰς ἥλων μικρῶν πρὸς στερέωσίν ποτε τῶν κοσμημάτων τούτων ἐπὶ ξυλίνων σκευῶν (Εἰκ. 37 α, γ).

9. (5875). Δύο ἐξ ὁμοίου ἐλάσματος ἀνθεμωτὰ κοσμήματα ξυλίνου σκεύους (ἥλων ὀπαί), ὧν τὸ μὲν ἄρτιον ἐπάνω (ὕψ. 0,14, πλ. 0,112), τὸ δὲ ἄρτιον κάτω (ὕψος 0,136, πλ. 0,12) (Εἰκ. 36 δ, ζ). Ὑπάρχουσι καὶ μικρὰ τεμάχια τρία ὁμοίου κοσμήματος ἀνθεμωτοῦ.

10. (5876). Δύο ἐξ ὁμοίου ἐλάσματος πτέρυγες πτηνοῦ κοσμοῦντός ποτε πιθανῶς τὰς παρειὰς ξυλίνου σκεύους. Ὀπαὶ ἥλων σποράδην. Μέγα μῆκος 0,102, 0,14 (Εἰκ. 36 α, β).

Διάφορα.

1) (5877). Τρεῖς βελόναι μῆκ. 0,087, 0,133 (αἱ δύο ἐξ ἐλάσματος ἡ δὲ τρίτη, στρεβλή, ἐκ σύρματος) (Εἰκ. 38 α, β, ζ).

α β γ δ

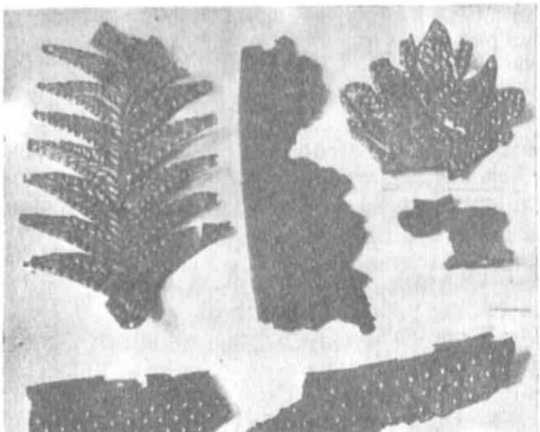

ε Εἰκ. 37. ζ

2) (5878). Δύο κλειδῶν νεωτερικῶν αἱ λαβαὶ (μῆκ. 0,03, 0,047) (Εἰκ. 25 γ, δ).

3) (5879). Δύο στῦλοι (μῆκ. 0,113), τρίτος

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

(μῆκ. 0,13) ἐλλιπὴς καὶ ἀμφίβολος (Εἰκ. 39 η, θ, δ).
4) (5880). Δύο «περόναι», ὧν ἡ μία (μήκ. 0,266) ἔχει παχυτέραν λαβὴν (μήκ. 0,063) (Εἰκ. 38 ε), ἡ ἑτέρα (μήκ. 0,136) ἐλλιπὴς τὴν αἰχμὴν ἔχει ἀντὶ λαβῆς κεφαλὴν ὄφεως (Εἰκ. 38 γ).

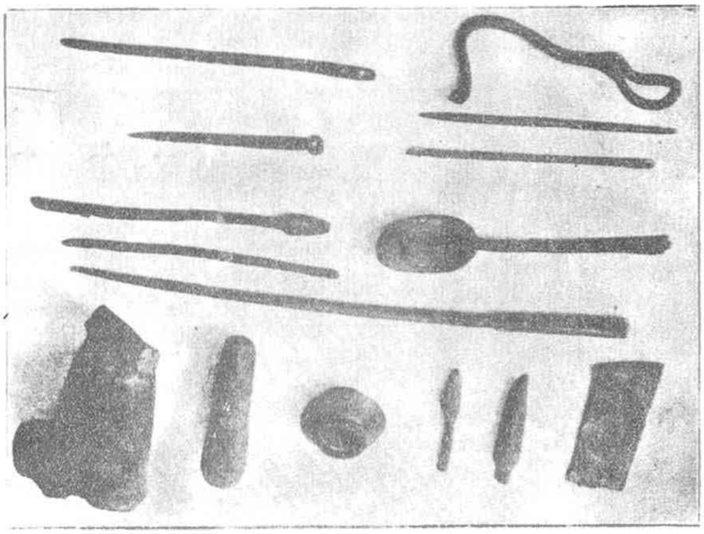

Εἰκ. 38.

5) (5881). Κοχλιάριον (μήκ. 0,133) νεωτερικόν. Ἴσως ἔφερεν εἰς τὸ ἄκρον τῆς λαβῆς ὄπισθεν κεκαμμένον ὠτίον πρὸς ἀνάρτησιν ὡς αἱ ἀρύταιναι (Εἰκ. 38 ι).

6) (5882). Ἐπιμήκης ἀγνώστου χρήσεως κύβος (μήκ. 0,096, πλ. πλευρᾶς 0,023) φέρων κατὰ τὰ ἄκρα δύο ζεύγη διαμπερῶν ὀπῶν (Εἰκ. 35 α).

7) (5883). Σκεῦος κοῖλον, πιθανώτατα ῥόμβος παιδιᾶς (ὕψ. 0,021, διαμ. 0,045). Ἐπὶ τῶν πλευρῶν, τῶν συνενουμένων εἰς τὸ μέσον τῆς κοιλίας, ἀνὰ τέσσαρα ζεύγη μικρῶν συγκεντρικῶν κύκλων. Αἱ βάσεις εἶνε κυκλικῶς ἀνοικταὶ (διάμ. 0,019) καὶ ἔχουσι χείλη γραμμικῶς κεκοσμημένα (Εἰκ. 38 μ).

8) (5884). Δύο σύνδεσμοι συνδέοντές ποτε στερεῶς τεμάχια ἐκ μαλακωτέρας ἴσως ὕλης (π.χ. ξύλου) παρ᾽ ἄλληλα διατεθειμένα. Ὁ μὲν ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἐλασμάτων (μῆκ. 0,065) διαπερωμένων παρὰ τὰ ἄκρα ὑπὸ δύο ἥλων καὶ ἀπεχόντων ἀπ᾽ ἀλλήλων 0,013, ὁ δ᾽ ἐξ ἑνὸς ἐλάσματος κεκαμμένου καὶ διαπερωμένου παρὰ τὰ ἄκρα (τὸ ἕτερον ἐλλιπὲς) ὁμοίως ὑπὸ δύο ἥλων. Τὸ μέρος, ἔνθα αἱ κεφαλαὶ τῶν ἥλων, εἶνε διαπεπλατυσμένον κυκλικῶς. Μῆκος 0,102. Ἀπόστασις τῶν ἐλασμάτων ἀπ᾽ ἀλλήλων 0,006 (Εἰκ. 25 β, α).

9) (5885). Τέσσαρες ἧλοι καὶ κρίκοι ἢ γίγλυμοι μικροὶ φέροντες ἐσωτερικῶς κινητὸν ἢ ἀκίνητον «παξιμάδιον» ἢ ἀντὶ παξιμαδίου ἔχοντες τὰ ἄκρα ἀνεστραμμένα. Μῆκος 0,015—0,033 (Εἰκ. 25 ι-μ).

10) (5886). Κάτοπτρον δισκοειδὲς ἁπλοῦν καὶ βεβλαμμένον διαμ. 0,18.

11) (5887). Δύο κορυφαὶ λαμπάδων (μέρος τοῦ στελέχους καὶ ἡ φλὸξ) μήκους 0,075, 0,08 (Εἰκὼν 38 ν, ξ).

12) (5888). Τεμάχιον ἀσκοῦ ἴσως, κοῖλον, μήκ. 0,112 (Εἰκὼν 38 κ).

13) (5889). Δάκτυλος ἀγάλματος (λιχανὸς πιθανῶς δεξιᾶς χειρὸς) μήκ. 0,095. Κοῖλος, πλήρης χυτικοῦ πηλοῦ μέλανος (Εἰκ. 38 λ).

14) (5890). Βλεφαρὶς ἀναθηματικὴ ἢ ἐξ ἀγάλματος, συμπεπιεσμένη, μήκ. 0,045, πλ. 0,035 (πρβλ. De Ridder 633) (Εἰκ. 26 ε).

15) (5891). Βάσις χαλκοῦ ζῴου (βοός;), σῴζουσα μόνον τὰς ὁπλὰς τῶν τεσσάρων ποδῶν. Μήκ. 0,091, πλ. 0,031 (Εἰκ. 38 ο).

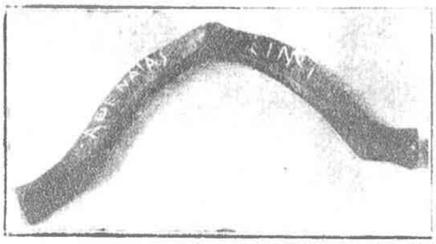

Εἰκ. 39.

16) (5892). Πούς ἵππου (ὕψ. 0,058) ἐξ ἀγαλματίου, ἐλλιπὴς ἄνω, κάτω δὲ φέρων ἔμβολον πρὸς στερέωσιν εἰς βάσιν. (Εἰκ. 28 δ).

17) (5893). Δύο πρόσθια καμπυλούμενα μέρη ὄφεων μετὰ τῆς κεφαλῆς, τὸ μὲν παχύτερον καὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

βραχύτερον τὸ δὲ λεπτότερον καὶ μακρότερον. Χορδὴ χαμπύλης 0,05, 0,06. (Εἰκ. 28 α, γ).

18) (5894). Δύο βόστρυχοι, ὁ μὲν ἐκ κόμης ἀνθρώπου πιθανῶς, ἑλικοειδὴς (μ. 0,124), ὁ δὲ ἐξ οὐρᾶς ζώου (μ. 0,083). (Εἰκ. 28 ζ, ε).

Ἐνεπίγραφα χαλκᾶ.

Λαβαὶ προσθετέαι ταῖς ἄνω (σελ. 21 ἑξ.)

1. (5895) Μία (Εἰκ. 39) τύπου Ι, Α 3 α ἢ β πύλου μέρους 0,07. (Εἰκ. 41). Ἐπιγραφὴ (ὕψ. γραμ. 0,005 — 0,006):

Μυρτὼ μ' ἀνέθεκεν ⁝ τἀθενα[ί]α[ι.

5. Ἑτέρα τοῦ αὐτοῦ τύπου μικροτέρα ὕψ. 0,125 διάμ. 0,055· δυσδιάγνωστος ἡ μακρὰ ἐπιγραφή. Ἕνεκα τῆς σαθρότητος τοῦ μετάλλου δὲν ἐκαθαρίσαμεν αὐτὴν τελείως ἐπιφυλαχθέντες νὰ πράξωμεν τοῦτο διὰ τεχνίτου ἐμπειροτέρου (5901).

6. Ἑτέρα (5902) τοῦ αὐτοῦ τύπου (οἰνο-

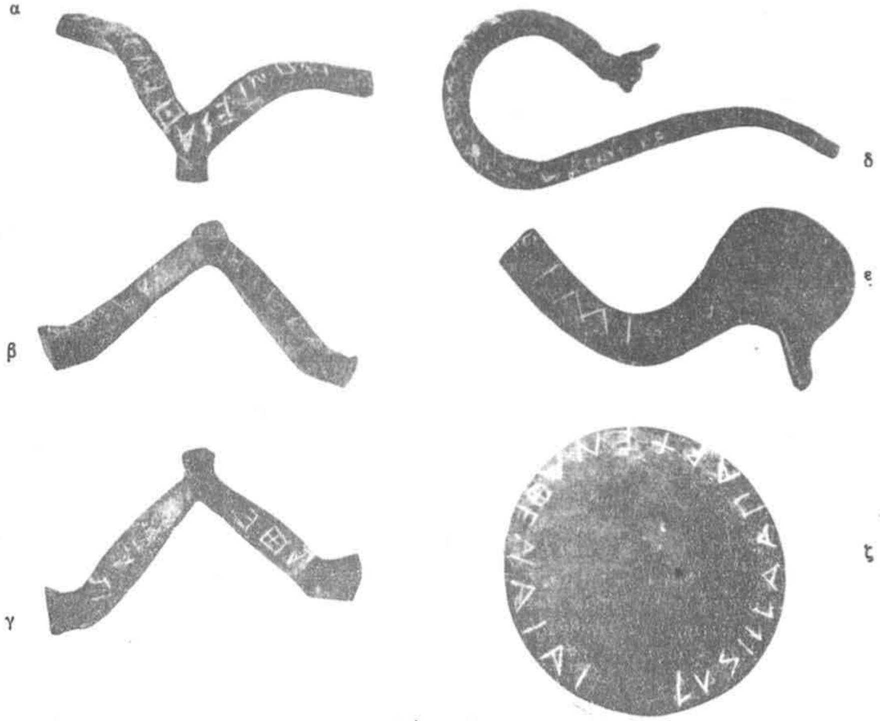

Εἰκ. 40.

ἔχουσα ἄνοιγμα σκελῶν 0,14 ἐπάνω δὲ ἐπιγραφὴν (ὕψ. γραμ. 0,005—0,008)·

Ἀθεναίας | εἰμί.

2. Τρεῖς (Εἰκ. 40 γ, β, α) τύπου Ι Α 3 γ.
(α) ἄνοιγμα 0,075 ἐπιγρ.: Ἀθε-ναίας (5896)
(β) ἄν. 0,077 ἐπιγρ.: Σμικρὰ Ηιερὰ (5897)
(γ) ἄν. 0,075 ἐπιγρ.: Ηι]ερὸν τε̃ς Ἀθεναίας (5898).

3. Μία (5899) ἐλλιπὴς ἰδιότυπος (Εἰκ. 40 ε) συγγενὴς τὸ σχῆμα πρὸς τὰς ΙΙ 4 ἢ καὶ πρὸς τὰς ΙΙ 3 β. Μῆκ. 0,09. Ἐπιγραφὴ

....]εἰμί=π.χ. [Ηιερὰ τε̃ς Ἀθεναίας]εἰμί.

4. Μία (5900) τύπου V, ὕψ. 0,16, διάμ. χαμχόης) ὕψ. 0,108, διαμ. 0,05. Ὕψ. γραμμ. 0,005. (Εἰκ. 40 δ). Ἐπιγραφὴ ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά:

Ιhερὰ (sic) Ἀθαναίαι (sic) ἀνέθεκε.

7. Μία (5903) τύπου ΙΙ, 1, ἄνοιγμα 0,109, φέρουσα ἐπὶ τοῦ ἑτέρου σκέλους ἀμυδρῶς ἐκ φθορᾶς

ΙΙΕΡΟΝ=Η]ιερόν.

Lolling Καταλ. ἐπιγρ. μουσ. πίν. Α ε 3, ρ 6, ν 7. Ἐπὶ τοῦ ἑτέρου παρὰ τὸ κομβίον νομίζω ὅτι ἀναγινώσκω ἀμυδρὸν Ν καὶ ἀριστερὰ αὐτοῦ οἱονεὶ Ο. Ἴσως καὶ ἐπὶ τούτου τοῦ σκέλους ἦτο ἐπικεχαραγμένη ἡ αὐτὴ λέξις Ηιερ]όν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

8. Δύο (5904) τύπου III κεκοσμημέναι ἐπάνω καὶ κατὰ τὰ ἀσπίδια, φέρουσαι ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἀκοσμήτου πλευρᾶς ὄπισθεν τοῦ κόμβου ἐν μέσῳ τὸ γράμμα Α (='Α[θηναίας;], ὃ ἐν τῇ ἑτέρᾳ δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ ὡς ν.

9. (5905) Κύμβαλον (Εἰκ. 40ζ) ὀλίγον κοῖλον

Εἰκ. 41.

(ὅρα σελ. 27), φέρον ὀπὴν ἐν μέσῳ διάμ. 0,072. Ἐπὶ τῆς κυρτῆς ἐπιφανείας περὶ τὰ χείλη ἐπιγραφὴ

Λύσιλλα ἀπαρχὲν Ἀθεναίαι.

Τὰνωτέρω περιγραφέντα χαλκᾶ ὡς καὶ τὰ ἑπόμενα πήλινα ἐτοποθετήθησαν ἐν τῷ μουσείῳ προσωρινῶς, θὰ ἐκτεθῶσι δ' ἐξ αὐτῶν δείγματα, εὐθὺς ὡς ἀποκτήσωμεν τὰς ἀπαιτουμένας ἀρχαιοθήκας.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

ΠΗΛΙΝΑ ΑΓΓΕΙΑ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Τὰ καθαρισθέντα πήλινα τῆς Ἀκροπόλεως εἶναι ἀγγεῖα, λύχνοι καὶ τεμάχια ἀγαλμάτων. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ περὶ τῶν δύο τελευταίων μελέτη δὲν εἶναι ἕτοιμος, ἐνταῦθα θὰ γίνῃ λόγος πρὸς τὸ παρὸν μόνον περὶ τῶν ἀγγείων, διδομένου τοῦ καταλόγου αὐτῶν μετά τινων εἰκόνων ἐν τάξει κατὰ τὸ ἐνὸν χρονολογικῇ. Ἀκριβεῖς εἰδήσεις περὶ τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου τῆς εὑρέσεως αὐτῶν συνήθως λείπουσιν. Ὅπου ὑπάρχουσι τοιαῦται διὰ μολυβδοκονδύλου ἐπὶ τῶν ἀγγείων γεγραμμέναι καὶ κυρίως ἐκ τῶν πρὸ τοῦ 1885 ἀνασκαφῶν, δηλοῦνται καὶ ἐν τῇ περιγραφῇ. Γνωστὸν εἶναι, ὅτι τὰ πλεῖστα καὶ κάλλιστα τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως εὑρεθέντων ἀγγείων περιλαμβάνονται ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ B. Graef, die antiken Vasen von Akropolis, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ πολλάκις παραπέμπεται.

Ι. Πεποιημένα διὰ τῆς χειρός.

1. Υ. 0,11. Δ. 0,11. Εὐρ. 4954. Κατὰ σημείωμα εὑρέθη εἰς τὴν δυτικὴν κλιτὺν τῆς Ἀκροπόλεως τῷ 1909. Ἀσκοειδὲς διὰ τῆς χειρὸς πεποιημένον μετὰ μιᾶς λαβῆς πρὸς τὸ ὀπίσω μέρος τοῦ κορμοῦ, ἥτις λείπει, καὶ ἑτέρας μικροτέρας μεταξὺ ῥάχεως καὶ χείλους. Τὸ χεῖλος ἀποκλῖνον καὶ ἐπίπεδον κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν. Πηλὸς τεφρὸς καὶ λεῖος ἐξωτερικῶς, μετὰ ἐγχαράκτου κοσμήσεως κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν τῶν κυκλαδικῶν ἢ τρωϊκῶν. Ἡ κοιλία χωρίζεται διὰ διπλῶν παραλλήλων γραμμῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων τμήματα γραμμῶν ἢ εἶδος ἰχθυοκοκκάλων, εἰς μετόπας, ἐν αἷς εἶναι κεχαραγμένοι συγκεντρικοὶ κύκλοι περὶ κέντρον δεδηλωμένον ἢ κύκλοι πεπληρωμένοι διὰ στιγμάτων (κατὰ τὸ στῆθος τοῦ ἀγγείου). Συγκεντρικοὶ κύκλοι ὡσαύτως καὶ γραμμικὰ κοσμήματα ἐπὶ τῆς ῥάχεως καὶ περὶ τὸν λαιμόν. Ὅμοιον πρὸς τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον εἶναι τὸ τῆς Μήλου (Εὐρ. ἐθνικ. Μουσείου 5705). Πρβ. Hall, Aegaean Archäology XX, 1. Ὡς πρὸς τὰ κοσμήματα πρβλ. τὰ ἄλλα ὅμοια ἐξ Ἀκροπόλεως θραύσματα B. Graef, Die antik. Vas. von Akropolis S. 1 Taf. I, 2, 3, ἔνθα ἡ βιβλιογραφία καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐν τῇ Ἀττικῇ εὑρεθέντων προμυκηναϊκῶν Εἰκ. 1,1.

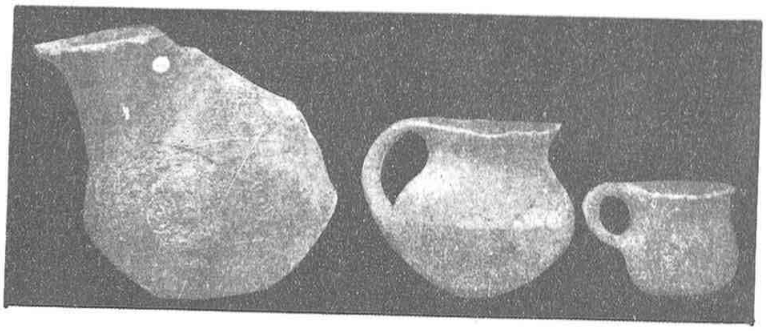

1 *Εἰκ. 1.* 2 3

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ὡσαύτως διὰ τῆς χειρὸς πεποιημένα μετὰ τῆς ἐπιφανείας οὐχὶ λείας τὰ ἑπόμενα

2. Υ. 0,065 Δ. 0,075. Ποτήριον μετὰ μιᾶς λαβῆς καὶ σφαιρικῆς βάσεως. Φαιόν. Ὅμοιον καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν εὑρετηρίου 5054 Υ. 0,07 Δ. 0,05. Εἰκ. 1, 2.

3. Υ. 0,04 Δ. 0,05. Εὑρ. 4955. Ὅμοιον Κιτρινοκόκκινον, κατὰ τόπους φαιόν.

4. Υ. 0,05 Δ. 0,05. Εὑρ. 4955, α. Ὅμοιον.

5. Υ. 0,035 Δ. 0,045. Εὑρ. 4955, β. Ὅμοιον.

6. Υ. 0,04 Δ. 0,05. Εὑρ. 4955. Ὅμοιον. Χαράγματα ἀκανονίστως. Εἰκ. 1, 3.

κατὰ σειρὰν καὶ δέσμαι γραμμῶν) χρώματος μέλανος. Εἰκ. 2, 1.

11. Εὑρ. 4964. Υ. 0,10 Δ. 0.12. Στόματα καὶ λαβαὶ τεθραυσμένα. Πρὸς τὸ ἐπὶ τοῦ ὤμου κόσμημα πρβλ. ἀγγεῖον Θηβῶν ΑΕ 1910 Πίν. 4, 12. Μεταξὺ δύο ζωνῶν τῆς κοιλίας ζικζὰκ κατὰ διαλείμματα. Ὑπὸ τὸν πόδα κύκλοι συγκεντρικοί. Εἰκ. 2, 2.

12. Εὑρ. 4982. Υ. 0,12 Δ. 0,115. Γῆ φαιὰ πρασινωπή. Ἐπὶ τοῦ ὤμου κόσμημα ἑλικοειδές.

13. Εὑρ. 4961. Υ. 0,075 Δ. 0,08. Στόματα καὶ λαβαὶ τεθραυσμένα. Ὑπὸ τὸν πόδα συγκεντρικοὶ κύκλοι. Ἐπὶ τοῦ ὤμου μεταξὺ γωνίας καὶ τόξου ἐκ στιγμάτων διπλοῦς ἕλιξ. Εἰκ. 2, 4.

1 2 3 4

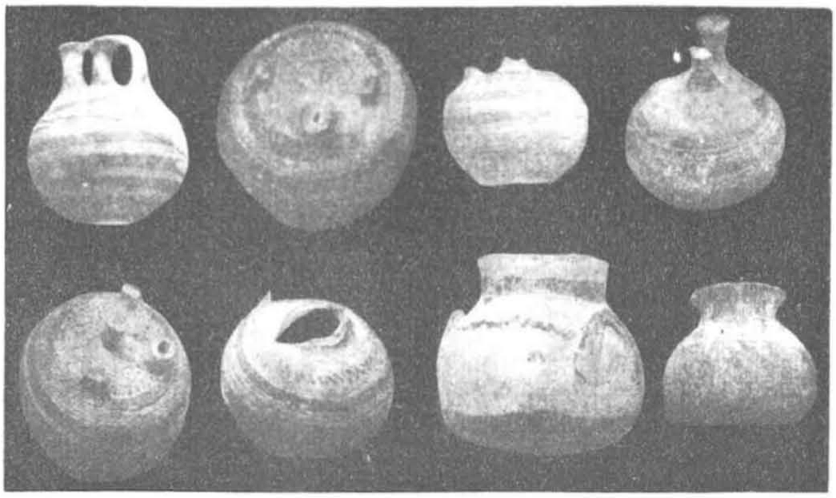

5 6 Εἰκ. 2. 7 8

II. Μυκηναϊκά.

Α. Ἑτερόστομα.

α'. Μετὰ ὑψηλοῦ ποδὸς καὶ περιφερικῶν ζωνῶν.

7. Υ. 0,16 Δ. 0,125. Εὑρ. 4977. Κλειστὸν στόμα καὶ λαβαὶ συμπληρωμένα. Σφόδρα ἀποτετριμμένον.

8. Υ. 0,15 Δ. 0,14. Εὑρ. 4978. Στόματα καὶ λαβαὶ τεθραυσμένα.

9. Εὑρ. 4968 καὶ 5006. Δύο πόδες μετὰ μέρους τῆς κοιλίας ὁμοίων τοῖς ἀνωτέρω ἀγγείων, ἄνευ ζωνῶν.

β'. Μετὰ ταπεινοῦ ποδὸς καὶ περιφερικῶν ζωνῶν.

10. Υ. 0,115 Δ. 0,11. Εὑρ. 4976. Ζῶναι καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ ὤμου κοσμήματα (στίγματα χονδρὰ

14. Εὑρ. 4974. Υ. 0,10 Δ. 0,095. Λαβαὶ καὶ κλειστὸν στόμα τεθραυσμένα. Πρὸς τὸ κόσμημα τοῦ ὤμου ΑΕ 1910 Πίν. 5, 3.

15. Εὑρ. 4999. Υ. 0,11 Δ. 0,095. Λαβαὶ καὶ στόματα τεθραυσμένα. Ἐπὶ τοῦ ὤμου μικροὶ σταυροί. Μεταξὺ δύο ζωνῶν τῆς κοιλίας μικραὶ γραμμαὶ κάθετοι. Χρῶμα κοσμημάτων ὡς καὶ ἐν τῷ 14 ἐρυθροκαστανόν. Εἰκ. 2, 5.

16. Εὑρ. 4984. Υ. 0,10 Δ. 0,13. Τὸ ἄνω μέρος ὡς καὶ μέγα μέρος τῆς κοιλίας καὶ τοῦ ὤμου τεθραυσμένα. Μεταξὺ δύο ζωνῶν τῆς κοιλίας συνεχὲς ζικζάκ.

17. Εὑρ. 5005. Τὸ κλειστὸν στόμα μετὰ τῶν δύο λαβῶν καὶ μέρους τοῦ ὤμου μεγάλου ἀγγείου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τοῦ ἀνωτέρω εἴδους. Διαμ. στόματος 0,095, ἐφ' οὗ δύο συγκεντρικοὶ κύκλοι.

Ὅμοια κατὰ τὸ σῶμα τοῖς ἑτεροστόμοις ἀλλ' ἄνευ τοῦ ψευδοῦς στόματος τά:

18. Εὑρ. 4989. Υ. 0,075 Δ. 0,085. Λαβαὶ καὶ στόμα τεθραυσμένα. Εἰκ. 2, 3.

19. Εὑρ. 4991. Υ. 0,095 Δ. 0,105. Μετὰ μιᾶς

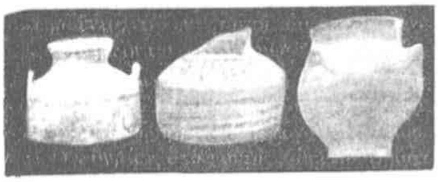

1 *Εἰκ. 3.* 2 3

λαβῆς, ἥτις ὡς καὶ ὁ λαιμὸς τεθραυσμένα. Ἐπὶ τοῦ ὤμου ζιγζὰκ διακοπτόμενα. Εἰκ. 2, 6.

Β. Μετὰ εὐρέος ἀποκλίνοντος στόματος καὶ καθέτων πλευρικῶν λαβῶν.

α'. Σφαιρικῆς βάσεως καὶ τριῶν λαβῶν.

20. Εὑρ. 4967. Υ. 0,06 Δ. 0,065. Μετὰ ζωνῶν περιφερικῶν καὶ κυματοειδῶν γραμμῶν μεταξὺ τῶν λαβῶν ὧν ἡ μία τεθραυσμένη. Πεποιημένη διὰ τῆς χειρὸς ἀλλ' ἡ ἐπιφάνεια λεία (Πρβλ. Die antiken Vas. von Akropolis σ.17 N° 174). Κατὰ τὸ σημείωμα, ὅπερ φέρει, εὑρέθη κατὰ τὸν ἀνατολ. Παρθενῶνα τῷ 1873—74. Εἰκ. 2. 7.

21. Εὑρ. 4965. Υ. 0,135 Δ. 0,165. Καὶ αἱ τρεῖς λαβαὶ τεθραυσμέναι. Μετὰ ζωνῶν περιφερικῶν. Εἰκ. 2, 8.

β'. Πυξιδοειδῆ μετὰ δύο λαβῶν.

22. Εὑρ. 4963. Υ. 0,06 Δ. 0,08. Εἰκ. 3, 1.

23. Εὑρ. 4962. Υ. 0,07 Δ. 0,085. Λαβαὶ τεθραυσμέναι.

24. Εὑρ. 4970. Υ. 0,06 Δ. 0,085. Ἡ μία λαβὴ συμπεπληρωμένη.

25. Εὑρ. 4959. Υ. 0,06 Δ. 0,085. Λαβαὶ καὶ λαιμὸς τεθραυσμένα. Ἐπὶ τοῦ ὤμου γραμμαὶ κυματοειδεῖς καθέτως καὶ ἕτερον κόσμημα ἐν εἴδει πλέγματος. Εἰκ. 3, 2.

γ'. Μετὰ ποδὸς χαμηλοῦ.

26. Εὑρ. 4975. Υ. 0,09 Δ. 0,09. Μετὰ τριῶν λαβῶν. Ἐπὶ τῶν ὤμων κόσμημα ἐν εἴδει ὀστοῦ ἰχθύος. Εἰκ. 3, 3.

δ'. Μετὰ ποδὸς ὑψηλοῦ.

27. Εὑρ. 4960. Υ. 0,07 Δ 0,065. Μετὰ δύο λαβῶν. Εἰκ. 4, 1.

28. Εὑρ. 4980. Υ. 0,15 Δ. 0,125. Ἡ μία τῶν τριῶν λαβῶν συμπεπληρωμένη. Ἐπὶ τῆς κοιλίας μεταξὺ τῶν περιφερικῶν ζωνῶν ῥόμβοι καὶ ἐν αὐτοῖς ἕτερον μετὰ σταυροῦ. Εἰκ. 4, 2.

Γ. Οἰνοχόαι μετὰ μιᾶς λαβῆς καὶ εὐρυτέρου ἢ στενοτέρου στόματος.

Ἡ περὶ τὸν λαιμὸν περιφερικὴ ζώνη εἶναι σταθερὰ εἰς πάντα ταῦτα. Περὶ δὲ τὴν κοιλίαν φέρεται ἢ μία τοιαύτη ἢ δύο ἢ τρεῖς (ἢ καὶ τέσσαρες ἐν ἀρ. 44).

1 2 *Εἰκ. 4.* 3 4

29. Εὑρ. 4995. Υ. 0,09 Δ. 0,085. Στόμα βεβλαμμένον.

30. Εὑρ. 4973. Υ. 0,06 Δ. 0,065. Λαβὴ καὶ στόμα τεθραυσμένα.

31. Εὑρ. 4993. Υ. 0,08 Δ. 0,062 Λαβὴ λείπει.

32. Εὑρ. 4998. Υ. 0,08 Δ. 0,075.

33. Εὑρ. 4979. Υ. 0,175 Δ. 0,135.

34. Εὑρ. 5000. Υ. 0,10. Δ. 0,10. Λαβὴ καὶ στόμα συμπεπληρωμένα.

35. Εὑρ. 5001. Υ. 0,135 Δ. 0,115. Λαβὴ καὶ χεῖλος συμπεπληρωμένα. Εἰκ. 4, 3.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

36. Εὐρ. 4999. Υ. 0,09 Δ. 0,075. Χεῖλος βεβαμμένον
37. Εὐρ. 5002. Υ. 0,12 Δ. 0,10.
38. 4986. Υ. 0,08 Δ. 0,07. Στόμα εὐρύ.
39. Εὐρ. 4996. Υ. 0,095 Δ. 0,08. Στόμα καὶ λαβὴ συμπεπληρωμένα.
40. Εὐρ. 4990. Υ. 0,07 Δ. 0,07. Λαβὴ καὶ στόμα λείπουν.
41. Εὐρ. 4994. Υ. 0,09 Δ. 0,07. Λαβὴ καὶ στόμα λείπουν.
42. Εὐρ. 4997. Υ. 0,125 Δ. 0,09. Εἰκ. 4,4.
43. Εὐρ. 4987. Υ. 0,08 Δ. 0,068. Λαβὴ καὶ χεῖλος τεθραυσμένα.
44. Εὐρ. 4985. Υ. 0,11 Δ. 0,10.
45. Εὐρ. 5011. Υ. 0,115 Δ. 0,10. Τοῦ αὐτοῦ σχήματος ἁπλοῦν ἄνευ ζωνῶν.

Δ. Ἁπλᾶ ἄνευ ζωνῶν μετὰ εὐρείας κοιλίας, εὐρέος στόματος καὶ δύο λαβῶν.

46. Εὐρ. 5010. Υ. 0,115 Δ. 0,12.

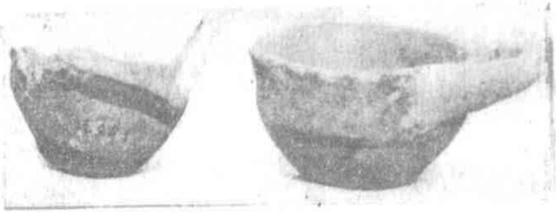

1 *Εἰκ. 5.* 2

47. Εὐρ. 5008. Υ. 0.15 Δ. 0,135. Ἡ μία λαβὴ λείπει.

Ε. Ποτήρια.

48. Εὐρ. 4971. Υ. 0,035 Δ. 0,055. Διὰ τῆς χειρὸς πεποιημένον σχήματος ἡμισφαιρικοῦ μετὰ μόλις δεδηλωμένης βάσεως. Λαβὴ κάθετος καὶ ζῶναι περιφερικαί. Εἰκ. 5, 1.
49. Εὐρ. 4956. Υ. 0,035 Δ. 0,07. Λαβὴ ὁριζοντία καὶ ζῶναι περιφερικαί. Εἰκ. 5, 2.
50. Εὐρ. 5009. Υ. 0,033 Δ, 0,10. Σχήματος κωνικοῦ μετὰ πολὺ ταπεινοῦ ποδός.
51. Εὐρ. 4957. Υ. 0,095 Δ. 0,115. Myken. Vas. Form 85. Ἄνευ κοσμημάτων. Εἰκ. 6, 1.
52. Εὐρ. 4953. Υ. 0,05 Δ. 0,115. Ὅμοιον τῷ 51 ἄνευ ποδός. Εἰκ. 6, 2.
53. Εὐρ. 5016. Υ. 0,06 Δ. 0,07. Μετὰ κοιλίας σφαιρικῆς καὶ στόματος ἀποκλίνοντος. Λαβὴ καὶ χεῖλος τεθραυσμένα. Γῆ ἐρυθρά, τὸ δὲ καστανὸν ἐπίχρισμα ἀνωμάλως ἐπιτεθειμένον, ὥστε νὰ φαίνωνται τοῦ καὶ ποῦ ὡς περιφερικαὶ ζῶναι.
54. Εὐρ. 4971, α. Υ. 0,06 Δ. 0,075. Σφαιρικοῦ σχήματος μετὰ ἀποκλίνοντος εὐρέος στό-

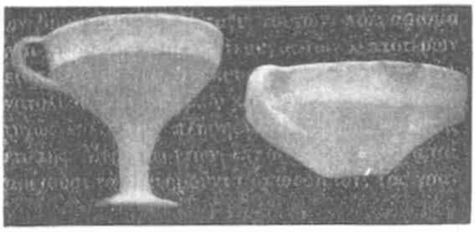

1 *Εἰκ. 6.* 2

ματος καὶ μιᾶς λαβῆς. Γῆ φαιὰ λεπτὴ ἐλαφρῶς ἐψημένη καὶ εὔθραστος.
55. Ἴσως ἐνταῦθα πρέπει νὰ καταταχθῶσι καὶ τὰ δύο ἐκ τῆς αὐτῆς γῆς πεποιημένα ῥηχὰ ἄνευ λαβῆς ποτήρια (Εὐρ. 5020 καὶ 5021) Υ. 0,015. Δ. 0,055.
56. Εὐρ. 5004. Εὐρὺ στόμα ἀγγείου μετὰ τοῦ ὤμου φέροντος περιφερικὰς ζώνας.
57. Εὐρ. 5038. 0,06 × 0,045. θραῦσμα χείλους εὐρυστόμου μετὰ σπειρῶν.
58. Εὐρ. 5039. 0,055 0,07. Τεμάχια χείλους μετὰ σπείρας ὑπεράνω ζωνῶν.
59. Εὐρ. 4972. Δ. 0,10. Πούς ἀγγείου φέρων ὀπὰς κατὰ τὴν βάσιν, ὡσαύτως δὲ εἰς μίαν σειρὰν καὶ ὑπεράνω αὐτῆς. Εἶδος ἡθμοῦ. Εἰκ. 7.

III. Γεωμετρικά.

60. Εὐρ. 5035. 0,12. 0.07. Τεμάχιον ὤμου ἀγγείου, ἴσως ὁμοίου κατὰ τὸ σχῆμα τῷ Antik. Vas. 239 Taf. 8. Συγκεντρικὸν ἡμικύκλιον μετὰ τῆς ἐκ τοῦ διαβήτου ὀπῆς. Εἰκ. 32. Ἕτερον τεμάχιον ἐκ χείλους εὐρυστόμου (Εὑρετ. 5055).

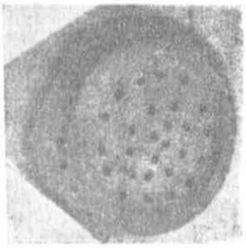

Εἰκ. 7.

61. Εὑρετ. 5041. 0,210, 13. Π. 0,02. Τεμάχιον ἐκ τοῦ ὤμου καὶ τοῦ λαιμοῦ μεγάλου ἀγγείου. Ἕλικες ἐν συστήματι περιφερικῆς ζώνης (Hakenspiralreihe), καὶ ὑπ᾽ αὐτοὺς μαίανδρος τοῦ τύπου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

II (schraffirt). Κάτωθι ἐν τῷ σωζομένῳ τοῦ πεδίου κεφαλὴ καὶ ὦμος γυναικός. Εἰκ. 8.

62. Εὑρ. 5037. 0,09 0,075. Τεμάχιον. Μεταξὺ τῶν περιφερικῶν ζωνῶν περιφερικαὶ σειραὶ ῥόμβων μετὰ στίγματος ἐν τῷ μέσῳ καὶ μαίανδρος (schraffirt). Εἰκ. 34.

63. Εὑρ. 5036. 0,10 0,65. Μεταξὺ τῶν ζωνῶν μαίανδρος ὡς ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 61. Εἰκ. 35.

64. Εὑρ. 0,075 0,08. Ὕψος 0,04. Τεμάχιον ὡς ἐκ χείλους σαρκοφάγου. Κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν πλέγμα. Εἰκ. 36.

IV. Κορινθιακά.

65. Εὑρ. 5015, Υ. 0,07 Δ. 0,07. Ἀρύβαλλος. Χεῖλος τεθραυσμένον Κόσμημα τὸ σύνηθες τῶν ἀρυβάλλων, τέσσαρες πτέρυγες δηλ. διαγωνίως καὶ ὁ διὰ μέσου χῶρος πεπληρωμένος διὰ δικτυωτοῦ. ΑΕ 1912 σ. 113 (Ure).

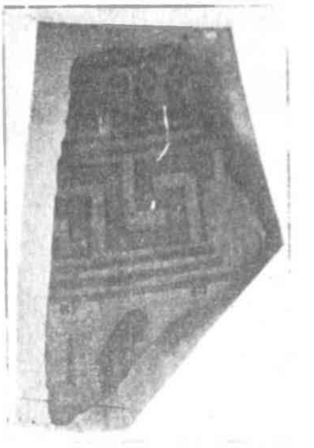

Εἰκ. 8.

66. Εὑρ. 5017. Υ. 0,06 Δ. 0,06. Ὅμοιον. Λείπει τὸ δικτυωτόν. Εἰκ. 9, 1.

67. Εὑρ. 5013. Υ. 0,05 Δ. 0,055. Ὅμοιον.

68. Εὑρ. 5014. Υ. 0,065 Δ. 0,07. Ὅμοιον. Πτηνὸν μετὰ ἀναπεπταμένων τῶν πτερύγων καὶ ἐστραμμένου τοῦ λαιμοῦ πρὸς τὰ ὀπίσω.

69. Εὑρ. 5058. Υ. 0,045. Μικρὰ οἰνοχόη μετὰ τριφυλλοειδοῦς χείλους κεκοσμημένη διὰ στιγμάτων. Εἰκ. 9, 2.

70. Εὑρ. 5059. Υ. 0,05 Δ. 0,07. Μικρὰ κοτύλη. Αἱ λαβαὶ λείπουν. Περὶ τὸ χεῖλος μεταξὺ λεπτῶν περιφερικῶν ζωνῶν γραμμὴ κυματοειδής. Εἰκ. 9, 3.

V. Ἀττικὰ καὶ διάφορα.

71. Ἀσκοὶ Εὑρ. 5056, 5057 καὶ 5062-5104. Ὑψ. μεταξὺ 0,05 καὶ 0,035 Διαμ. μεταξὺ 0,045 καὶ 0,075. Σειρὰ ἀγγείων τροχηλάτων ἐν εἴδει ἀσκοῦ δίδουσα ὅλους τοὺς σταθμοὺς τῆς ἐξελίξεως τοῦ τύπου (πρβλ. Antik. Vas. von Akropolis S. 2 καὶ Taf. 1 N° 7 καὶ 8). Ἀρχικῶς τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου ἐν εἴδει σφαίρας καθέτως πεπιεσμένης καὶ ἡ βάσις σφαιρική, ὁ δὲ λαιμὸς ἰδιαιτέρως εἰργασμένος καὶ προσκεκολλημένος, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν τεθραυσμένων, ἔχει σχεδὸν τὴν ὁριζοντίαν κλίσιν τοῦ ὅλου σώματος (5097, 5095, 5101 κ.τ.λ.). Ἐν ἄλλοις φαίνεται σχηματιζόμενος ποὺς δι' ἐπιπεδώσεως κυκλικῆς βάσεως (5077, 5083, 5094 κ. ἄ.), ἐν ἄλλοις διά τινος ὑψώσεως τοῦ ποδὸς (5057, 5086, 5078), ὅστις ἐν πολλοῖς ἐφοδιάζεται καὶ διὰ δακτυλίου (5088, 5062, 5076, 5087), φαίνεται μεταβεβλημένον τὸ ἀρχικὸν σχῆμα τοῦ σώματος τοῦ ἀγγείου. Ἐν τοῖς τελευταίοις καὶ ὁ λαιμὸς ἔρχεται μᾶλλον καθέτως. Ἡ κάθετος λαβὴ εἶναι προσκεκολλημένη ἐν τοῖς πλείστοις ἐν τῷ μέσῳ τῆς ῥάχεως, σπανίως τὸ ἕτερον ἄκρον αὐτῆς προσαρμόζεται ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ.

Ὁ πηλὸς τῶν πλείστων λεπτὸς καθαρὸς χρώματος φαιοῦ διατηρουμένου καὶ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν παρὰ τοῖς πλείστοις. Τινὰ φέρουσι καὶ ἐπίχρισμα μέλαν. Ἄλλων σχετικῶς ὀλίγων ὁ πηλὸς ὠχρὸς ἐρυθρὸς ἢ κιτρινωπὸς καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐπίχρισμα ὑπενθυμίζον τὰ μυκηναϊκὰ χρώματα (5094, 5088, 5093, 5101, 5065). Εἰκ. 10.

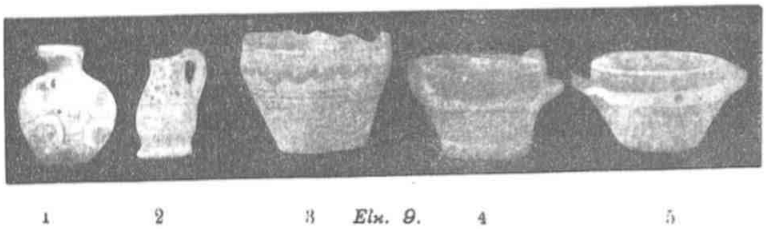

1 2 3 *Εἰκ. 9.* 4 5

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ φαιοῦ πηλοῦ καὶ

72. Εὑρ. 5105. Υ. 0,05 Δ. 0,055. Μικρὸν ἀγγεῖον κοιλίας κυλινδρικῆς. Λαιμὸς λείπει. Εἰκ. 39.

73. Εὑρ. 5106. Υ. 0,032 Δ. 0,035. Μετὰ μιᾶς λαβῆς. Χεῖλος λείπει. Εἰκ. 40.

74. Εὑρ. 5060, 5061. Υ. 0,04 Δ. 0,07-Υ. 0,035 Δ. 0,065. Δύο μικροὶ σκύφοι μετὰ δύο λαβῶν. Ἐπίχρισμα ἐσωτερικῶς καὶ ζῶναι ἐξωτερι-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

κῶς χρώματος ὑπενθυμίζοντος τὸ μυκηναϊκόν. Τοιαῦτα καὶ ἐν γεωμετρικοῖς τάφοις. Εἰκ. 9, 4.

75. Εὑρ. 5164. Υ. 0,034 Δ 0,072. Σκύφος ἄνευ λαβῶν μετὰ ἐπιχρίσματος μέλανος.

76. Εὑρ. 5166. Υ. 0,06 Δ. 0,09. Σκύφος μετὰ μιᾶς λαβῆς καὶ μέλανος ἐπιχρίσματος. Χεῖλος καὶ λαβὴ λείπουν.

77. Εὑρ. 5787. Δ 0,055. Δίσκος καλύμματος, ἐφ' οὗ μέλας κύκνος μετὰ στιγμάτων λευκῶν. Εἰκ. 11.

78. Εὑρ. 5788. Θραῦσμα ἐκ χείλους. Κεφαλὴ ἀλέκτορος. Μελανόμορφον μετὰ ἐπιβεβλημένου λευκοῦ.

79. Εὑρ. 5789. Τεμάχιον πυθμένος κύλικος. Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ τοῦ στήθους, ἐφ' οὗ αἰγίς, φαίνεται δὲ καὶ τὸ δόρυ. Μορφὴ ἐρυθρὰ μετὰ χαραγμάτων, βάθος τὸ χρῶμα τοῦ πηλοῦ. Περὶ τὸν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πυθμένος κύκλον, ἐν ᾧ ἡ μορφή, ἐπίχρισμα λευκόν. Εἰκ. 12.

80. Εὑρ. 5790 καὶ 5791. Ἐπὶ τοῦ πρώτου

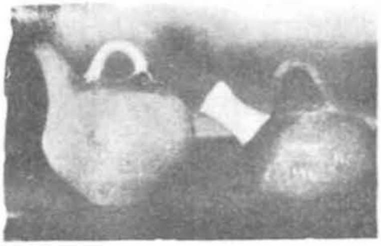

Εἰκ. 10.

θραύσματος ONE, ἐπὶ τοῦ δευτέρου, ὅπερ λαβὴ κύλικος, *(Β)ρύγος ποίεσεν*. Εἰκ. 13.

81. Εὑρ. 5032. Υ. 0,035 Πλ. 0,05. Θραῦσμα μελανομόρφου μετὰ χαραγμάτων. Κεφαλαὶ κατὰ μέγα μέρος δύο ἵππων (ἅρματος) καὶ κεφαλὴ ἀνδρὸς πωγωνοφόρου μετὰ τῶν ὤμων στρεφομένου ἀριστερὰ πρὸς τοὺς ἵππους.

Εὑρ. 5023. Υ. 0,07 Πλ. 0,08. Θραῦσμα μελανομόρφου. Τροχὸς ἅρματος ἐν μέρει καὶ πόδες πολεμιστοῦ.

82. Εὑρ. 5023, α. Υ. 0,09 Πλ. 0,075. Θραῦσμα μελανομόρφου. Πόδες ἵππων.

83. Εὑρ. 5175. Υ. 0,031 Πλ. 0,062. Τεμάχια μελανομόρφου. Στῆθος καὶ προτεταμένοι βραχίονες ἀθλητοῦ.

84. Εὑρ. 5024. Υ. 0,055 Πλ. 0,08. Θραῦσμα ὤμου μελανομόρφου. Ἄνω μέρος κιθάρας, κάτωθεν σειραὶ ἀνθεμίων καὶ καλύκων (πρβλ. Ant. Vas. von Akropolis ἀρ. 816 Πίν. 49). Ἐπὶ βάθους τεφροῦ, ὅπερ φαίνεται κατὰ τὴν τομὴν ὡς ἰδιαίτερον στρῶμα παχύτερον ἢ λεπτότερον. Εἰκ. 14.

85. Εὑρ. 5025, α. 5025 β· α) Υ. 0,075 Πλ. 0,055· β) Υ. 0,085 Πλ. 0,08. Δύο θραύσματα τοῦ αὐτοῦ πιθανῶς ἀγγείου, ὁμοίας καὶ τὸ προηγούμενον τεχνοτροπίας, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι ἐνταῦθα καὶ ἡ ἐξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια καλύπτεται διὰ μέλανος βερνικίου, μόνον δὲ αἱ παραστάσεις διατηροῦσι τὸ τεφρὸν χρῶμα κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἐρυθρομόρφων. Ἐπὶ τοῦ α' φαίνονται δύο πόδες ἀνθρώπου καὶ ὡσὰν ἑλικοειδὴς βλαστὸς καὶ περὶ αὐτὸν στίγματα. Κάτωθεν λείψανον κοσμήματος διὰ μέλανος ἐπὶ τοῦ τεφροῦ κατὰ τὸν τρόπον τῶν μελανομόρφων. Ἐπὶ τοῦ β' ὡσὰν ἑλικοειδὴς βλαστὸς ὅμοιος τῷ τοῦ α'. Τὰ τεφρὰ στίγματα περὶ τοὺς βλαστοὺς εἶναι ἐπιβεβλημένα ἐπὶ τοῦ μέλανος.

Εἰκ. 11.

86. Εὑρ. 5034. Υ. 0,04. Μῆκ. χορδ. 0,035. Τεμάχιον ἀλαβάστρου μελανομόρφου. Ἐπὶ βάθους λευκοῦ ἄνω σῶμα κόρης, ἧς ἡ κεφαλὴ ἐν περιγράμματι ἐστραμένη ἀριστερά. Σχεδιογράφησις ὡραία. Εἰκ. 15.

87. Εὑρ. 5012 καὶ 5018, α. Υ. 0,07 — 0,13. Δ. 0,07. Δύο μελανόμορφοι λήκυθοι μετὰ εὐρυτέρας κοιλίας. Τῆς πρώτης σῴζεται μόνον τὸ κάτω μέρος. Ἐπὶ ἑκατέρας ἀνὰ τρεῖς μορφαί.

Εἰκ. 12.

88. Εὑρ. 5007, 5018, 5170. α) Υ. 0,13. β) Υ. 0,11. γ) 0,08. Τρεῖς λήκυθοι ἄνευ μορφῶν. Τῆς β' λείπει λαιμὸς καὶ λαβή.

89. Εὑρ. 5167. Υ. 0,04 Δ. 0,12. Τεμάχιον ἐρυθρομόρφου πυξίδος διασῶζον μέγα μέρος τῆς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Εἰκ. 13.

Εἰκ. 14.

βάσεως καὶ μέρος τοῦ σώματος, ἐφ᾽ οὗ τὰ κάτω μέρη τριῶν ἐνδεδυμένων γυναικῶν βαινουσῶν πρὸς τὰ ἀριστερά.

90. Εὑρ. 5028. 0,025. Πλ. 0,04. Θραῦσμα ἐρυθρομόρφου. Κάτω σῶμα ἐνδεδυμένης γυναικὸς βαινούσης δεξιά, καὶ ὄπισθεν αὐτῆς κάλαθος.

91. Εὑρ. 5022. Υ. 0,045 Πλ. 0,095. Τεμάχιον καλύμματος πυξίδος ἐρυθρομόρφου. Κάτω σῶμα γυναικὸς καθημένης ἀριστερὰ καὶ πρὸ αὐτῆς αἱ χεῖρες ἑτέρας γυναικός.

Εἰκ. 15.

92. Εὑρ. 5168. Υ. 0,08 Δ. 0,05. Ἀρυβαλλοειδὴς λήκυθος μετὰ ἐρυθροῦ ἀνθεμίου ἐπὶ τῆς κοιλίας. Λαβὴ καὶ λαιμὸς λείπουν.

93. Εὑρ. 4969. Υ. 0,14 Δ. 0,075. Λευκὴ λήκυθος. Τὸ ἀπὸ τοῦ ὤμου καὶ ἄνω μέρος λείπει. Δεξιὰ νεανίας ἐν χλαμύδι φορῶν πέτασον καὶ κρατῶν ἐν τῇ δεξιᾷ δόρυ καὶ πρὸ αὐτοῦ ἴχνη στήλης.

94. Εὑρ. 5172. Υ. 0,03 Δ. 0,06. Μικρὰ κύλιξ μετὰ μέλανος γανώματος.

95. Εὑρ. 5174. Υ. 0,04 Δ. 0,13. Κύλιξ ἄνευ λαβῶν.

96. Εὑρ. 5173. Υ. 0,035 Δ. 0,10. Κύλιξ ἄνευ λαβῶν. Γάνωμα μέλαν ἐσωτερικῶς, ἐξωτερικῶς δὲ ζώνη.

97. Εὑρ. 5165. Δ. 0,125. Κάλυμμα ἀγγείου (πυξίδος;). Ἐρυθροὶ κύκλοι.

98. Εὑρ. Υ. 0,045 Δ. 0,065. Κυλινδροειδοῦς σώματος. Λαιμὸς καὶ λαβὴ λείπουν. Γάνωμα μέλαν. Εἰκὼν 16.

Εἰκ. 16.

99. Εὑρ. 5107—1113. Υ. 0,026—0,045. Δ. 0,05—0,075. Εἶδος ποτηρίου εὐρυνομένου ἀπὸ τῆς βάσεως πρὸς τὸ στόμα μετὰ τοῦ χείλους διπλουμένου ἐξωτερικῶς κατὰ κάθετον ἢ λοξὴν διεύθυνσιν. Ἐσωτερικῶς ἐπίχρισμα καστανὸν ἢ καστανωπὸν ἢ ζώνη τοιαύτη, ἐν τοῖς ὑπ᾽ ἀρ. 5110 καὶ 5108 γάν. μέλαν ἐσωτερικῶς καὶ ζῶναι τοῦ αὐτοῦ χρώμ. ἐξωτερ. Εἰκ. 17,1-4.

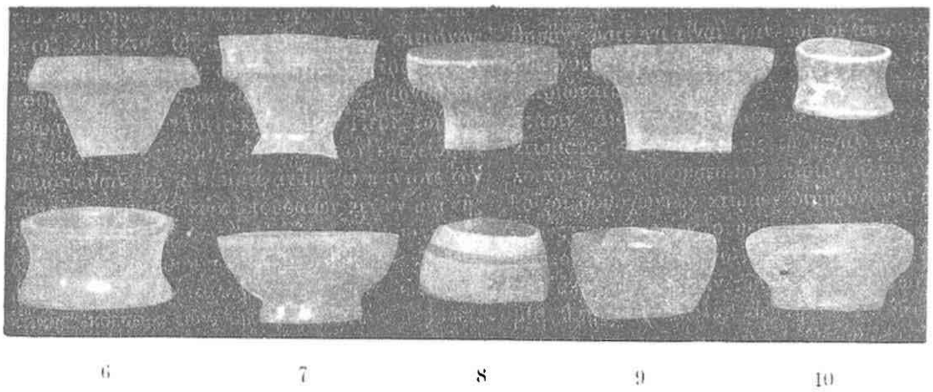

Εἰκ. 17.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

100. Εὑρ. 5031, 5046 καὶ 5114—5127. Υ. 0,025 — 0,05. Δ. 0,05 — 0,07. Πυξιδοειδῆ μετὰ μέλανος γανώματος (τὰ ὑπ' ἀρ. 5116 καὶ 5119 μετ' ἐρυθροῦ μαυρισμένου κατὰ μέγα μέρος) καὶ μετὰ ποδὸς δακτυλιοειδοῦς ἢ ἐπιπέδου. Τὰ τελευταῖα φυλάττουσι κατὰ τὴν βάσιν τὸ χρῶμα τοῦ πηλοῦ. Τὸ ὑπ' ἀρ. 5127 ἔφερε καὶ καλυμμάτια μὴ σωζόμενα. Ὑπὸ τὴν βάσιν τῶν ὑπ' ἀρ. 5118, 5126 χαράγματα δυσδιάκριτα, ὑπὸ δὲ τὰ ὑπ' ἀρ. 5114 καὶ 5120 χάραγμά τι ὡσὰν Δ.
Ὑπὸ τὴν βάσιν τοῦ ὑπ' ἀρ. 5123 ἀνασκαφικὸν σημείωμα: Προπ. Β. πλ. (=Προπυλαίων βορεία πλευρά). Εἰκ. 17, 5—6 καὶ Εἰκ. 18.

101. Εὑρ. 5030, 5019 καὶ 5128—5132. Ὕψ. 0,02 — 0,04 Διάμ. 0,05 — 0,065. Πυξιδοειδῆ μετὰ ἐπιπέδου βάσεως καὶ στρογγυλώσεως τοῦ κορμοῦ πρὸς τὰ ἄνω ἢ μικρόν τι καὶ πρὸς τὰ κάτω (5131), φέροντα γάνωμα μέλαν ἢ ἐρυθρόν. Τοῦ ὑπ' ἀρ. 5128 ὁ ἐξωτερικὸς τοῖχος σχεδὸν κάθετος, ἡ δὲ εἰσέχουσα βάσις φέρει καὶ

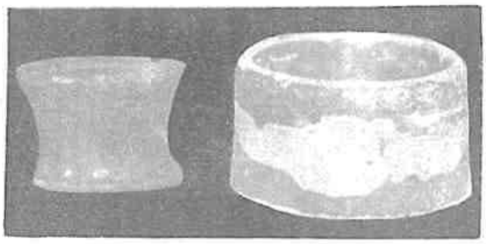

Εἰκ. 18.

κύκλον μέλανα. Τὸ ὑπ' ἀρ. 5019 φέρει ἐξωτερικῶς περιφερικὴν ζώνην μέλαιναν ἐπὶ τοῦ χρώματος τοῦ πηλοῦ. Ἐν τοῖς ὑπ' ἀρ. 5019, 5130 καὶ 5132 ἴχνη χρωστικῆς ὕλης γυναικείας χρήσεως ἢ γραφικῆς. Ὑπὸ τὸ ὑπ' ἀρ. 5131 ἀνασκαφικὸν σημείωμα Ρ. Π., ὑπὸ δὲ τὸ ὑπ' ἀρ. 5030 σημ. 1882. Εἰκ. 17, 8.

102. Εὑρ. 5138 — 5146. Ὕψ. 0,02 — 0,035. Δ. 0,05—0,07. Πυξιδοειδῆ ὅμοια τοῖς τοῦ ἀνωτέρω εἴδους μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι ἐνταῦθα ἡ πρὸς τὰ κάτω στρογγύλωσις τοῦ κορμοῦ εἶνε ἰσχυροτέρα, οὕτως ὥστε νὰ σχηματίζεται στενοτέρα βάσις. Ἐπὶ τῆς εἰσεχούσης μικρόν τι βάσεως τῶν ὑπ' ἀρ. 5134, 5143, 5145, 5141 κύκλοι. Τὸ ἐρυθρὸν γάνωμα τῶν ὑπ' ἀρ. 5134 καὶ 5143 κατὰ μέγα μέρος μαυρισμένον κατὰ τὴν ἕψησιν *. Ὑπὸ τὸ ὑπ' ἀρ. 5140 ἀνασκαφικὸν σημείωμα 1883, ὑπὸ δὲ τὸ ὑπ' ἀρ. 5134: Προπ. ἀνατολ. — Εἰκ. 17, 9.

103. Εὑρ. 5147—5163. Υ. 0,035—0,035 Δ. 0,07—0,09. Ὅμοια τοῖς τοῦ προηγουμένου εἴδους κατὰ τὸ σῶμα, μετὰ προστεθειμένου ταπεινοῦ ποδός, τοῦ ὁποίου ὁ κύκλος εἴς τινα εἶναι πλατύτερος (5158 ε). Γάνωμα μέλαν ἢ ἐρυθρὸν καὶ ὑπὸ τὸν πόδα τινῶν κύκλοι. Τοῦ ὑπ' ἀρ. 5151 ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ χείλους ἐπίπεδος. Τὸ ὑπ' ἀρ. 5147 φέρει ὡραιότατον μέλαν γάνωμα καὶ ὑπὸ τὸ χεῖλος αὔλακα περιφερικήν. Ὑπὸ τὸ ὑπ' ἀριθ. 5156 ἀνασκαφικὸν σημείωμα Ρ. Π. Εἰκ. 17, 7 καὶ 9.

Εἰκ. 19.

VI. Διάφορα.

104. Εὑρ. 5045, 5033, 5171. Τρία μικρὰ διὰ παιδία ἀγγεῖα. Ἐπίχρ. μέλαν.

105. Εὑρ. 5169. Υ. 0,08 Δ. 0,05. Ἀρυβαλλοειδὴς λήκυθος. Λαβὴ λείπει. Γῆ ὠχρὰ ἐρυθρά, ἐφ' ἧς καθ' ὅλον τὸ σῶμα δίκτυον καστανοῦ χρώματος καὶ στίγματα λευκά. Περὶ τοῦ εἴδους πρβλ. E. Breccia, Catalogue generale des antiquités Egyptiennes (La necropoli di Sciatbi σ. 48 Πίν. XLVI N. 68-70. Εἰκ. 19.

106. Εὑρ. 4988, 5003. Υ. 0,09 Δ. 0,077 β) Υ. 0,07 Δ. 0,055. Ἀμφοτέρων λείπει ἡ λαβή. Χεῖλος τριφυλλοειδές. Ἄνευ ἐπιχρίσμ. Εἰκ. 20, 1.

107. Εὑρ. 4966. Υ. 0,165 Δ. 0,105. Μετὰ μιᾶς λαβῆς καὶ ποδὸς ἀπολήγοντος εἰς ὀξύ. Ἄνευ ἐπιχρίσματος. Εἰκ. 20, 2.

108. Εὑρ. 4981. Υ. 0,14 Δ. 0,13. Κολοκυν-

1 2 3

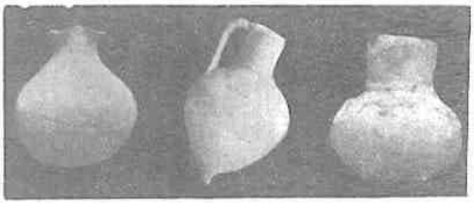

Εἰκ. 20.

θοειδὲς ἄνευ ἐπιχρίσματος μετὰ μιᾶς λαβῆς, ἥτις λείπει, ἐρειδόμενον ἐπὶ τριῶν προσκεκολλημένων οἱονεὶ ποδῶν. Εἰκ. 20, 3.

109. Εὑρ. 5029. Υ. 0,095 Δ. 0,04. Μετὰ ὑψηλοῦ ποδὸς καὶ ὑψηλοῦ λαιμοῦ χρώματος τεφροῦ, ζῶναι περιφερικαὶ χρώματος καφέ.

Ε. ΠΕΛΕΚΙΔΗΣ

* Ἐν τοῖς ὑπ' ἀρ. 5133, 5136, 5137 ἴχνη χρωστικῆς ὕλης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Κατ' ἔκθεσιν τοῦ ἐφόρου Ν. Παπαδάκη συνετελέσθησαν ἐν τοῖς μουσείοις τῆς β΄ ἀρχαιολογ. περιφερείας αἱ ἑξῆς ἐργασίαι:

Ἐτοποθετήθησαν ὑφ' ἡμῶν πολλὰ ἀρχαῖα, περικείμενα ἐν Χαλκίδι ἀπὸ ἐτῶν ἀνὰ τὴν αὐλήν, πολὺ δὲ πλείονα (συγκολληθέντα ἅμα τινὰ) ἐν Θήβαις ὑπὸ τοῦ συναδέλφου κ. Κεραμοπούλλου συμπληροῦντος τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀρξαμένην ἀνέκαθεν κατάταξιν τοῦ ὅλου μουσείου.

Κατεγράφησαν ὑφ' ἡμῶν τὰ ἐν τῷ μουσείῳ ***Χαλκίδος*** πάντα ἐν προχείροις ἀκόμη δελτίοις, ὧν μόνον ἀνεβλήθη ἡ εις κατάλογον συνάρμοσις διὰ τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως οὗτος λάβῃ συστηματικὴν ἐντελῶς μορφὴν μετὰ εἰκόνων κτλ.

Ἐργασιῶν ἄλλων μουσειακῶν μνείας ἀξία εἶναι κατὰ τὸ 1914 ἡ ***πλακοστρωσία*** τοῦ μεγίστου μέρους τοῦ Μουσείου ***Θηβῶν*** καὶ προδόμου ἐν μέρει· ἡ κατασκευὴ ***ἀρχαιοθήκης μεγάλης διπλῆς*** συμπληρούσης τὰς ἐν τω β΄ ορόφω καὶ μελλούσης νὰ φιλοξενήσῃ τὰ ευρήματα τῶν Ἁλῶν κατατασσόμενα· ἡ ἀνέγερσις ***ἀποθήκης*** (καὶ ἅμα ἐργαστηρίου) παρὰ τὸ Μουσεῖον, πληροῦσα παλαιὰν τούτου ἀνάγκην, ετι δὲ ρυμοῦ συνεχοῦς (ῥαφίου) περὶ τὸν ἕτερον τοιχον τοῦ ὑποστέγου τῆς αὐλῆς πρὸς τοποθέτησιν μικρῶν ἰδίᾳ επιγραφῶν καὶ ἄλλων ἀρχαίων.

Οἱ σεισμοὶ τέλος τοῦ παρελθόντος Ὀκτωβρίου — ἄλλως μικρὰ εὐτυχῶς βλάψαντες ἐν γένει τἀρχαῖα — ἠνάγκασαι ἡμᾶς πλὴν τῶν συνήθων επισκευῶν καὶ εἰς ἀνάκτισιν τοῦ ἐν Τανάγρᾳ φυλακείου τοῦ Μουσείου, βλαβέντος, — ὃ καὶ ἐπεξετάθη ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἵνα χρησιμεύῃ καὶ ὡς αποθήκη — εἰς ἀνάταξιν τῆς κεραμώσεως καὶ ἄλλας μικρὰς ἐπισκευάς.

Μετὰ τῶν ευρημάτων τοῦ Ἰσείου ***συνεκολλήθησαν*** καὶ ἄλλα ἱκανὰ λίθινα τοῦ Μουσείου ***Ἐρετρίας,*** ὡς ἡ γνωστὴ μαρμ. λήκυθος μετὰ Σφιγγὸς εκατέρωθεν, αἱ ἐν ΑΕ 1913, 210-12 δημοσιευθεῖσαι πώριναι ἐπιγραφαὶ κ. ἄ., ετι δὲ αἱ ἀπὸ τῆς εὑρέσεως ὑπὸ τυμβωρύχων τεθραυσμέναι μαρμάριναι κλῖναι καὶ κιβωτοὶ τοῦ γνωστοῦ ***καμαρωτοῦ τάφου*** τῆς Ἐρετρίας, οὗτινος κατεσκευάσθη καὶ προστέγασμα. Ὀλίγα ὡσαύτως τῆς Χαλκίδος καὶ πλείονα τῆς Τανάγρας (ἐν μέρει βλαβέντα ὑπὸ τῶν σεισμῶν), ἤτοι ἡ μικρὰ μαρμ. Σειρήν, τἀνάγλυφα ἀριθ. 26. 29,44, αἱ καλαὶ πώριναι ἐπιτύμβ. στῆλαι ἀριθ. 1467-70, οἱ καλοὶ πώρινοι θριγκοὶ τάφων 1500-01 καί τινα ετι ἀρχιτεκτονικὰ μέλη πώρινα καὶ ὀλίγαι ἐπιγραφαί.

Εἰς τὰ μουσεῖα τῆς β΄ ἀρχαιολογικῆς περιφερείας ***εἰσῆλθον*** τὰ ἑξῆς ἄλλα ἄξια ἀναγραφῆς ευρήματα πλὴν τῶν εξ ἀνασκαφῶν προερχομένων:

1) ***Ἑρμηρακλῆς*** μαρμ. ἐκ ***Θεσπιῶν*** (ὕψος 1,45×0,29×0,22 μ.) πολὺ μετρίας τέχνης τοῦ Γ΄ π. Χ. αἰ. μετ' ἐπιγραφῆς κατὰ τὸ μέσον τοῦ ὕψους.

> «Γυμνὸς ὅλος στέρνῳ βλέπεται θεός· ἀμφὶ δὲ κρατὶ
> χάσμα λέοντος εχει δέρμα τ' ἐπωμίδιον.
> Φάρεα δ' οὐκ ἐθέλων τὸν ἑὸν πόνον ἀμφιδέδυκεν
> κόσμον ἔχων ἴδιον καὶ φόβον ἐν κροτάφοις».

2) ***Ἀνάγλυφον ἱππέως*** τυπικοῦ καὶ γυναικὸς ὀρθίας πρὸ τοῦ ἐπὶ βωμοῦ καὶ παιδὸς ὑπ' αὐτούς, πρόστυπον σχεδόν, κακότεχνον, ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς παρακμῆς τῆς ἐν Βοιωτίᾳ τέχνης· στλεγγὶς καὶ ἀρύβαλλος καὶ ετέρωθεν τρεῖς κύνες τρέχοντες ἔχουσιν ἁπλῶς χαραχθῇ. Μετεκομίσθη, ὡς καὶ τὸ 1, εἰς τὸ Μουσεῖον Θηβῶν.

3) Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον ζεύγους ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς τυπικοῦ, ῥωμαϊκῶν χρόνων ἐξ Ἀμαρύνθου (Βάθειας)· μετεκομίσθη εις τὸ Μουσεῖον Ἐρετρίας.

4) Μικρὰ κεφαλὴ γυναικεία μαρμ., τύπου «πραξιτελείου», μετρία εργασία χρόνων Ἀλεξανδρεωτικῶν (ὕψ. 0,17) ἐκ Μαμούρας (***Ἀλαλκομενῶν***)· κατετέθη εἰς τὸ Μουσεῖον Χαιρωνείας.

5) Τάφος λαξευτὸς ἐν τω ὀφίτῃ ασήμαντος (ῥωμ. χρόνων) ἄλλως· ἐτμήθη ἐν ἐργασίαις τῆς μεταλλευτικῆς Ἑταιρείας «Λοκρίδος», παρὰ λόφον 200 μ. δυτικῶς τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ὑηττοῦ· ἀτυχῶς καὶ τὸ ὅλον πέριξ ἀρχαῖον νεκροταφεῖον ἔχει κατασκαφῆ ἀπὸ ἐτῶν ὑπὸ τυμβωρύχων· τὰσημα τούτου ευρήματα κατετέθησαν εἰς τὸ Ἑλλην. Σχολεῖον Ἀταλάντης.

Περισυλλογὴ ἀρχαίων. Πρὸς τοῖς ἀνωτέρω περισυνελέξαμεν εἰς τὰ Μουσεῖα ***Ἐρετρίας*** μὲν καὶ ***Τανάγρας*** ὀλίγας ἐπιγραφὰς επιτυμβίους (πάσας μετ' ὀνομάτων ἁπλῶν), εἰς δὲ τὸ πρῶτον καὶ εν τῶν ἐσωτερικῶν κιονοκράνων τοῦ ναοῦ τοῦ Δαφνηφόρου καὶ γεῖσον μετ' ἀνθεμίων γραπτῶν εκ τῶν προπύλων τῆς μεγάλης πύλης τῆς πόλεως. Ἐκ δὲ ***Λεβαδείας*** καὶ τῶν πέριξ εἰς τὸ τῆς Χαιρωνείας ὀκτὼ κύβους τὸ πλεῖστον ἐπιτυμβίους (καὶ τὴν επιγραφὴν IG VII 3083), ὡς καὶ κιονόκρανον τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς Βασιλέως· ὡσαύτως δ' ἐκ τοῦ Ἑλλην. Σχολείου ***Διστόμου*** πέντε ἐπιγραφὰς τῆς Ἀμβρύσσου, ὧν μία τιμητικὴ εἰς Τραϊανόν, ετέρα προξενικὴ καὶ τρεῖς επιτύμβιοι, ὧν ἡ ἀρχαϊκωτέρα ***«Μέγον ἐπ' Εὐϙόλῳ»***· ἐκ δὲ Καλαποδίου (***Κλεωνῶν***) τῆς Λοκρίδος μετεκομίσαμεν εἰς τὴν μικρὰν Συλλογὴν Ἀταλάντης ἐπιγραφὴν ἀπελευθερωτικήν. Τέλος εἰς τὸ Μουσεῖον Χαλκίδος κατεθήκαμεν τρία μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα, πρὸ ετῶν εὑρημένα ὑπὸ τὸ νῦν ἐργοστάσιον Κιαπέκου παρὰ τὴν Ἀρέθουσαν.

Ν. ΠΑΠΠΑΔΑΚΙΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Περὶ τῶν ἐν τῷ Ἀθανασακείῳ Μουσείῳ Βόλου ἐργασιῶν ὁ ἔφορος Ἀπ. Ἀρβανιτόπουλος ἐκθέτει τὰ ἑπόμενα:

Ἡ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1912ου διακοπεῖσα ἵδρυσις τῶν γραπτῶν στηλῶν Δημητριάδος - Παγασῶν ἐν τῷ Ἀθανασακείῳ Μουσείῳ Βόλου ἐπανελήφθη ἐφέτος, δαπάναις τοῦ ἡμετέρου Ὑπουργείου καὶ τοῦ Δήμου Παγασῶν. Ἱδρύσαμεν δὲ καταλλήλως τὰς ἐν τῇ ***Δευτέρᾳ αἰθούσῃ***, μεταβαλόντες δῆλον ὅτι τὴν θέσιν τῶν ἄριστα διατηρουσῶν τὰς πολυχρώμους παραστάσεις στηλῶν, ἵνα αὗται φωτίζωνται κάλλιον τῶν μὴ διατηρουσῶν αὐτὰς ἰσχυράς· οἱ ἐν τῷ ἐκδοθέντι ἐν ἔτι 1909ῳ περιγραφικῷ Καταλόγῳ μου ἀριθμοὶ τοῦ Εὑρετηρίου 42-97 παρέμειναν οἱ αὐτοί, ἀλλ' ἡ ἐν ἀριθμητικῇ ἀκολουθίᾳ θέσις τῶν στηλῶν δὲν διετηρήθη, ἕνεκα τοῦ σημειωθέντος λόγου πρὸς πληρέστερον φωτισμὸν τινῶν. Μέθοδον δὲ ἱδρύσεως ἐφηρμόσαμεν τὴν ἐν τῇ ***Πρώτῃ αἰθούσῃ***, περὶ ἧς βλ. ***Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας*** 1912 σ. 228: προσηρμόσαμεν δῆλα δὴ τὰς στήλας ἐπὶ τῶν τοίχων διὰ περιαιρετῶν κοχλιῶν, δι' ὧν δύναται εὐχερῶς νὰ ἐξαχθῇ ἑκάστη ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς, ἵνα ὑποστῇ καθαρμόν, στερεοχρώμησιν, ἀντιγραφὴν κτλ. Ὑπολείπεται δ' ἔτι πρὸς πλήρη ἐμφάνισιν τῆς Δευτέρας ταύτης αἰθούσης ὁ προσήκων καθαρμὸς πασῶν τῶν ἐν αὐτῇ στηλῶν καὶ ἡ βαφὴ τοῦ ὀρόφου, τῶν τοίχων καὶ τῶν διαζωμάτων, ἅτινα θὰ τελεσθῶσιν ἐν καιρῷ προσομοίως τῇ Πρώτῃ αἰθούσῃ· πρβ. ***Πρακτικὰ*** ἔ. ἀ. σελ. 220 - 228. Κατὰ τὴν γενομένην ἐργασίαν ταύτην εὑρέθη ὅτι αἱ ὑπ' ἀριθ. 146 καὶ 152 ἐλλιπεῖς στῆλαι τῆς Τρίτης αἰθούσης ἀνήκουσι ταῖς ὁμοίαις ὑπ' ἀριθ. 46 καὶ 53 τῆς Δευτέρας· οὕτω συγκολληθέντα τὰ τεμάχια ταῦτα ἀπετέλεσαν ἀρτίους στήλας· συνεκολλήθησαν δὲ καὶ πασῶν τῶν λοιπῶν τὰ ἁρμόζοντα ἀλλήλοις τμήματα, ὅσα τέως εἶχον ἀφεθῆ ἀσυγκόλλητα.

Πρὸς τῇ Δευτέρᾳ αἰθούσῃ ἱδρύσαμεν στήλας ἐν τῷ ***Προθαλάμῳ*** τοῦ εἰρημένου Μουσείου· ἐν αὐτῷ ἐποιήσαμεν ***ἀναπαράστασιν μνημείου ἐπιταφίου***, ἤτοι κόγχης, τῶν ἱδρυμένων ποτὲ ἐπὶ τῶν τάφων, ἐν αἷς ἐφυλάσσοντο αἱ στῆλαι τῶν κατονομαζομένων νεκρῶν· ὡς βάσιν μετεχειρίσθησαν πωρίνους μὲν τοῦ κάτω ἀναβαθμοῦ κυβολίθους, εὑρεθέντας ἐν τοῖς πύργοις καὶ τοῖς νεκροταφίοις τῆς Δημητριάδος, ὑπομέλανος δὲ μαρμάρου τοῦ δευτέρου ἀναβαθμοῦ, ὁμοίως εὑρεθέντας· ἡ διάταξις αὕτη τούτων ἐνδείκνυται ἐξ εὑρέσεως τοιούτων ἀκριβῶς κρηπιδωμάτων κατὰ χώραν· μόνον ἀβέβαιον παραμένει, ἂν ὑπῆρχε καὶ τρίτος ἀναβαθμός· πιθανῶς ὑπῆρχεν ἐν πολυτελεστέροις καὶ μείζοσι μνημείοις. Ἐπὶ τοιαύτης βάσεως ἱδρύσαμεν δύο παραστάδας, ἤτοι μονολίθους πλάκας, ὧν τινες εὑρέθησαν ἐν τοῖς πύργοις καὶ ἐκ τῆς κατεργασίας ἐνεδείκνυντο ὅτι πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν εἶχον ποιηθῆ· ἡ ἀριστερὰ παραστὰς τοῦ ἀναπαρασταθέντος μνημείου εἶναι ἀρχαία καὶ πλήρης, ἐκ πολλῶν τμημάτων, ἁρμοζόντων ἀλλήλοις, ἀποτελεσθεῖσα ἀκέραιος, καθ' ὁμοίωσιν δὲ ταύτης ἐποιήσαμεν καινουργῆ τὴν δεξιὰν παραστάδα. Ἐπὶ τῶν δύο τούτων ἱδρύσαμεν ὁριζοντίως μαρμάρινον ὄροφον, φέροντα ἐπιγραφὴν τῆς Ἀρσιννοῦς, καὶ οὕτως ἀπετελέσθη ἡ κόγχη, ἧς ἔνδον ἐθέσαμεν ἐπὶ βάθρου ἰδίου στήλην γραπτήν, φέρουσαν παράστασιν ἀνδρός, χαιρετίζοντος γυναῖκα καθημένην.

Τούτων ἐκτελουμένων, παρετηρήσαμεν ὅτι αἱ παραστάδες φέρουσιν ὀπίσω κάθετον διάξεσμα καθ' ὅλον τὸ ὕψος αὐτῶν, ἔχον πλάτος εἴκοσι περίπου ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, ἐμφανῶς ἵνα ἁρμόσῃ καὶ στερρῶς γομφωθῇ ἡ μεγάλη πλάξ, ἡ κλείουσα ὀπίσω τὴν κόγχην· τὸ διάξεσμα ὅμως τοῦτο ἐποιήθη οὐχὶ τελείως κάθετον, ἤτοι κατ' ὀρθὴν γωνίαν πρὸς τὴν βάσιν τοῦ κρηπιδώματος, ἀλλὰ προσκλῖνον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ ἔμπρός, καὶ οὕτω σχηματίζον μετὰ τῆς εἰρημένης βάσεως ὀξεῖαν γωνίαν· ὅτι δ' ἐπίτηδες οὕτως εἶχε ποιηθῆ, ἀποδεικνύουσι τρία ἔτι μεγάλα τμήματα ἄλλων παραστάδων, δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, ἐμφαίνοντα τὴν αὐτὴν πρόσκλισιν. Κατὰ ταῦτα ἡρμόσαμεν καὶ ἡμεῖς μεγάλην ἑνωτικὴν τῶν δύο παραστάδων πλάκα ἐκ γύψου, ἥτις προσκλίνει, ὡς ἄνω ἐσημειώσαμεν· εὕρομεν δὲ οὕτω καὶ τὸν λόγον τῆς προσκλίσεως: κατωρθοῦτο δῆλον ὅτι δι' αὐτῆς νὰ ἐμφανίζηται τὸ βάθος τῆς κόγχης εὐθύ, καίπερ μὴ ὄν, ἐν ᾧ, ἂν ἐποιεῖτο εὐθύ, θὰ ἐνεφανίζετο πρὸς τὸ κοῖλον ἀποκλῖνον καὶ θὰ παρεῖχε δυσάρεστον ἐντύπωσιν. Δι' ὅμοιον ὀπτικὸν λόγον ἐποιήθησαν κυρτούμενα τὰ κατὰ τοὺς ἀναβαθμοὺς καὶ τὸν στερεοβάτην τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἄλλων ναῶν, ὡς πᾶσι γνωστόν, ἔτι δὲ τὰ κατὰ τὴν ἔντασιν τῶν κιόνων· πιθανώτατα καὶ ἐπὶ τῶν τυμπάνων τῶν ἀετωμάτων τοῦ Παρθενῶνος ἤδη θὰ ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν καὶ θὰ ἐφηρμόσθη ἡ ἄνω μέθοδος τῶν καθέτων ὀπτικῶν καμπυλῶν, οὐδὲ θὰ εἶναι τοῦτο εὕρημα τῶν Δημητριέων βεβαίως· ἀλλ' ἐν τῷ παρόντι, ἐλλείψει τῶν ἀναγκαίων βοηθημάτων, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐκφέρωμεν γνώμην, ἂν νῦν τὸ πρῶτον ἀνευρίσκωνται αἱ καμπύλαι αὗται ἢ ἂν καὶ ἀλλαχοῦ ἤδη παρετηρήθησαν, ὅπερ πιθανόν.

Ἱδρύσαμεν δ' ἔτι ἐν τῷ προθαλάμῳ τούτῳ τρεῖς πλάκας παραστάδων ὁμοίων τῷ ἄνω ἐπιταφίων μνημείων, διατηρούσας ἴχνη σαφῆ γραπτῶν παραστάσεων ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας, τρεῖς μεγίστας στήλας μετ' ἀνθεμίων, ὧν ἡ τοῦ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἀριστοκύδους διατηρεῖ ἐξαίρετον γραπτὴν πολύχρωμον παράστασιν μετὰ σκιασμῶν, καὶ τρεῖς ἑτέρας στήλας διατηρούσας ἐπίσης καλῶς τὰς παραστάσεις, ὧν μία ἡ τῶν πολεμιστῶν, τῆς γνωστῆς ἀρίστης γραφῆς δύο ἀνδρῶν φυσικοῦ μεγέθους· τούτων διετηρήθη τὸ κάτω δεξιὸν τέταρτον μόνον· τὸ ἄνω δεξιὸν ἀνεπληρώσαμεν διὰ γύψου, ἀφήκαμεν δὲ διὰ τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ, ὅπερ ἀπετελεῖτο ἐξ ἄλλης μεγάλης πλακός, ἐφ' ἧς παρίστατο τὸ ὑπόλοιπον τοῦ καθημένου καὶ τρίτος, ὀρθὸς βεβαίως ἱστάμενος, καθ' ἃ ἐνδείκνυσιν ἡ συμμετρία, πολεμιστής, χῶρον ἀνάλογον, ἐλπίζοντες ὅτι θὰ εὑρεθῶσί ποτε τὰ ἐλλείποντα ταῦτα. Ὑπολείπεται δὲ πρὸς πλήρη ἐμφάνισιν τοῦ προθαλάμου ἡ ἵδρυσις δύο ἀξιολογωτάτων ὀρόφων μετὰ γραπτῶν φατνωμάτων καί τινων στηλῶν κατὰ τοὺς νοτίους τοίχους αὐτοῦ, ὁ καθαρμὸς τῶν ἱδρυθεισῶν καὶ ἱδρυθησομένων στηλῶν, ἡ κατασκευὴ ὑαλίνων θηκῶν καὶ ἡ στερεοχρώμησις τῶν παραστάσεων αὐτῶν, ἔτι δὲ ἡ βαφὴ τοῦ ὀρόφου καὶ τῶν τοίχων αὐτοῦ, ἅτινα πάντα ἀπαιτοῦσι γενναιοτέρας πως δαπάνας, ἀπαραιτήτους πρὸς συντήρησιν τοσούτον λαμπρῶν μνημείων.

Α. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΛΟΣ

Εἰκ. 2.

Περὶ τῶν πεπραγμένων ἐν τῇ 4ῃ ἀρχαιολογικῇ περιφερείᾳ ὁ ἔφορος Γ. Οἰκονόμος ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

Εἰκ. 1.

Κατὰ τὸ ἔτος 1914 συνήχθησαν ἀρχαῖα ἄλλα μὲν εἰς Θεσσαλονίκην (ἐπιτύμβιά τινα ἀνάγλυφα ὑστέρων Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἐκ Μελενίκου, ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς Θεσσαλονίκης τεμάχια ἐπιτυμβίων ἐπιγραφῶν καί τινων γλυπτῶν), ἄλλα δὲ εἰς Βάλταν (ἐπιτύμβια), πλείονα δὲ τέλος ἐν Καρίτσῃ τῆς Κατερίνης ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Δίου. Ἐν Καρίτσῃ ὑπάρχουσι καὶ πλεῖστα ἄλλα ἐντετειχισμένα ἐπιγραφικὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα ἐξεδόθησαν ἤδη ἐν τῷ α΄. τεύχει τῶν «Ἐπιγραφῶν τῆς Μακεδονίας». Ὡσαύτως ἀντέγραψα περιοδεύσας καὶ ἄλλας ἀνεκδότους ἐπιγραφὰς ἐκ τῆς ἐπαρχίας Κατερίνης, εὑρισκομένας ἐνῳκοδομημένας ἐν ἀποκέντροις ἐκκλησίαις καὶ ἄλλοις οἰκοδομήμασι νεωτέροις. Ἡ κοινότης τῶν Καριτσαίων προθύμως προσέφερε τὸ παλαιὸν σχολεῖον ἵνα περιλάβῃ ὅσα ἀρχαῖα, μὴ ἐνῳκοδομημένα, ἦσαν διεσπαρμένα ἐν τῷ χωρίῳ καὶ ὑπέκειντο εἰς φθοράν. Ἐκτὸς ἐπιγραφῶν τινων κατέθηκα εἰς τὴν συλλογὴν ταύτην παρ' ἐπιχωρίου λαβὼν καὶ ἄξιον προσοχῆς μαρμάρινον ἀγαλμάτιον Ἑρμοῦ

Εἰκ. 3.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Κριοφόρου ἐν πλείοσι τεμαχίοις, οὗ παραθέτω καὶ πρόχειρον φωτογραφίαν (Εἰκ. 1 και 2). Ὕψ. τῶν δύο τεμαχίων τοῦ κορμοῦ μέχρι τοῦ γόνατος 0,68. Καλὴ ἐργασία τοῦ Β´ πιθανῶς αἰῶνος π. Χ. — Ὡσαύτως εὑρίσκεται ἐνῳκοδομημένον ἐν τῷ νοτίῳ τοίχῳ τῆς ἐκκλησίας τῆς Καρίτσης καλὸν ἀρχαΐζον ἀνάγλυφον κόρης παρισταμένης κατὰ δεξιὸν κρόταφον (Εἰκ. 3). Ὕψος 0.37 μῆκος 0,48.

Καθ' ὅλου δὲ ἡ σημερινὴ ἀρχαιολογικὴ ὄψις τοῦ τόπου ἐκείνου παρέχει τὴν βεβαιότητα, ὅτι ἡ ἐν Δίῳ ἀρξαμένη πέρυσιν ἀνασκαφικὴ ἐργασία τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς θὰ εἶνε γονιμωτάτη.

Γ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

Περὶ τῶν ἐν τοῖς μουσείοις τῆς Θης ἀρχαιολογικῆς περιφερείας ὁ ἔφορος Κ. Ρωμαῖος ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

Ἐκ τῶν ἐν Κερκύρᾳ ἀνασκαφῶν τῆς Γερμανικῆς Σχολῆς, περὶ ὧν κατωτέρω δημοσιεύεται ἐκτενὴς ἔκθεσις, εἰσήχθησαν εἰς τὸ μουσεῖον πολυάριθμα πήλινα συντρίμματα ἀνήκοντα εἰς τὰς κεραμώσεις τοῦ μεγάλου ναοῦ, τοῦ λεγομένου τῆς Γοργοῦς, τοῦ παρὰ τὸ Καρδάκι καὶ τοῦ τὸ πρῶτον ἀποκαλυφθέντος ἐντὸς τῆς βασιλικῆς ἐπαύλεως ναοῦ. Τὰ πήλινα τεμάχια ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ ἁπλῶν ἑρμαρίων, καταλαβόντων ὁλόκληρον τὴν ἑτέραν μακρὰν πλευρὰν τῆς αἰθούσης, ὅπου τὰ γλυπτὰ τοῦ ἀετώματος. Πρὸς τούτοις ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ κατεσκευάσθη ξύλινον πῆγμα, ἐφ' οὗ ἐτοποθετήθη καταλλήλως τὸ διὰ τοῦ καλλιτέχνου κ. Κάλου ἐκ πολλῶν τεμαχίων ἀπαρτισθὲν τμῆμα περιέργου ὑδρορρόης. Καὶ ἡ συλλογὴ τῶν ἀρχαϊκῶν γλυπτῶν ἐπλουτίσθη ἀνευρεθέντων δύο μεγάλων τεμαχίων ἐκ τῆς ὑπὲρ τὸν πρόναον τοῦ Γοργείου ναοῦ ἀναγλύπτου ζῳφόρου. Ἐκ δὲ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς βασιλικῆς ἐπαύλεως εἰσήχθησαν εἰς τὴν ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ μουσείου συλλογὴν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν ἐπίκρανον δωρικὸν παραστάδος μετ' ἀναγλύπτων φύλλων καὶ μικρὸν δωρικὸν κιονόκρανον κομψῶς εἰργασμένον ἐκ λευκοῦ πώρου, μετὰ τῆς *εἰς πάντα* τὰ ἐν Κερκύρᾳ μέχρι τοῦδε εὑρεθέντα ἀρχαϊκὰ κιονόκρανα ἰδιαζούσης ἀναγλύπτου σειρᾶς φύλλων κατὰ τὸ ὑποτραχήλιον.

Βραδύτερον κατὰ Ἰούλιον μετεκόμισα εἰς τὸ μουσεῖον ἐκ τῆς παρὰ τὸ Κανόνι μονῆς τῆς Κασωπίτρας τρία ἀρχαϊκὰ δωρικὰ ἐπιστύλια καὶ γωνιαίαν τρίγλυφον μὲ ἰδιάζοντα σχηματισμὸν τῶν μηρῶν. Τὰ ἐπιστύλια πρὸ ἀμνημονεύτων ἐτῶν ἀποκαλυφθέντα ἐν τῷ κήπῳ τῆς μονῆς εἶναι κατὰ τοῦτο ἀξιόλογα, ὅτι ἐκόσμουν τὸ ἐσωτερικὸν αὐλῆς περιστύλου, ὅπερ διὰ τὸν 6^{ον} αἰῶνα, εἰς δν ἀνήκουν διὰ τὰς σταγόνας καὶ τὰς διαστάσεις τῆς ταινίας τὰ ἐπιστύλια, εἶναι ἴσως μέχρι τοῦδε μοναδικόν. Κατὰ Ἰούλιον ἐπίσης εἰσήχθη εἰς τὸ μουσεῖον μεγάλη, ἀλλὰ λίαν ἐφθαρμένη κατὰ τὸ πρόσωπον, κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κορινθιακοῦ κράνους, γνωστοῦ τύπου τοῦ 4^{ου} αἰῶνος, ἀπερριμμένη ὡς λίθος ἄχρηστος ἔν τινι ἐπαύλει τοῦ λόφου τῆς Ἀναλήψεως.

Τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος περιέργου τμήματος ὑδρορρόης ἐχύθη γυψίνη μήτρα διὰ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου Κάλου καὶ παρεδόθη εἰς τὸν ἐν Κερκύρᾳ Γερμανὸν πρόξενον, ἵνα ἀποσταλῇ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας. Ἡ Α. Μ. ἐξέφρασε ζωηρῶς τὸν θαυμασμὸν αὐτῆς διὰ τὸ μέγα τοῦτο ἔργον τῆς ἀρχαίας κεραμεικῆς καὶ ἐπεθύμησε νὰ ἔχῃ γύψινον ἐκμαγεῖον ἐν τῷ ἐν Γερμανίᾳ ἰδιοκτήτῳ ἐργοστασίῳ, ὥστε νὰ δοκιμασθῇ, ἐὰν διὰ τῶν σημερινῶν μέσων εἶναι δυνατὴ πρὸ πάντων ἡ ὄπτησις τόσον παχέος καὶ εὐμεγέθους πηλίνου ἔργου.

Κατὰ τὸ τέλος Αὐγούστου γενομένης δημοπρασίας τοῦ ἔργου τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ μουσείου κατεκυρώθη τοῦτο ἐπ' ὀνόματι τοῦ μειοδοτήσαντος ἐργολάβου κ. Καλούδη. Ἡ ἐπέκτασις, μέλλουσα νὰ τριπλασιάσῃ σχεδὸν τὸν ὑπάρχοντα χῶρον τοῦ κτιρίου, θὰ ἐκτελεσθῇ συμφώνως πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ τμηματάρχου τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου κ. Μπαλάνου συνταχθὲν σχέδιον καὶ τὸν προϋπολογισμὸν τὸν καταρτισθέντα ὑπὸ τοῦ ἐν Κερκύρᾳ νομομηχανικοῦ κ. Οἰκονόμου. Θὰ ἀποδώσῃ δὲ βεβαίως, τὸ ἐπὶ τῆς νέας μεγάλης αἰθούσης ἱδρυθησόμενον βάθρον τὴν προσήκουσαν θέσιν, εἰς τὸ μοναδικὸν διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀρτιότητα γλυπτὸν ἀρχαϊκὸν ἀέτωμα. Ἐκτὸς τούτων προνοεῖται ἐν τῇ περὶ τοῦ ἔργου μελέτῃ καὶ ἡ κατασκευὴ δύο δωματίων συνεχομένων μετὰ τοῦ μουσείου, ἐξ ὧν τὸ μὲν θὰ χρησιμεύῃ ὡς ἀποθήκη ἀρχαίων τὸ δ' ἕτερον ὡς γραφεῖον καὶ βιβλιοθήκη. Ἰδιαιτέρως καὶ ἐπὶ καταλλήλου χώρου θὰ κτισθῇ νέον φυλακεῖον, ἐπειδὴ τὸ ὑπάρχον θὰ κατεδαφισθῇ ἕνεκα τῆς ἐπεκτάσεως.

Ἐν τέλει προτοῦ ἀναχωρήσω ἐκ Κερκύρας εἰς Θέρμον ἐφρόντισα κατὰ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου νὰ ἐρευνήσω διὰ δοκιμαστικῶν τάφρων τὸ περιληφθησόμενον ὑπὸ τῶν νέων αἰθουσῶν ἔδαφος. Διότι, ὡς εἶναι γνωστόν, ὁ χῶρος τοῦ μουσείου ἐχρησίμευσε κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν πρὸ πάντων ἐποχὴν ὡς νεκροταφεῖον, ἐξ οὗ ἔχομεν σήμερον τὸ περίφημον μνημεῖον τοῦ Μενεκράτους καὶ τὴν στήλην τοῦ Ἀρνιάδα. Ἀλλ' αἱ ἀνασκαφαὶ ἔδειξαν, ὅτι τὸ ἐν λόγῳ ἔδαφος εἶχε ταραχθῇ μέχρι μεγάλου βάθους κατὰ τὴν νεωτέραν καὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

νεωτάτην ἐποχήν, ὥστε οὐδεμία νὰ ὑπάρχῃ ὑπόνοια, ὅτι μεταξὺ τῶν νέων τοίχων θὰ περικλεισθῶσι διὰ παντὸς ἀρχαῖοι τάφοι ἢ ἀρχαῖα οἱαδήποτε.

Εἰς *Θέρμον* μετέβην ἐκ Κερκύρας δι' Ἀθηνῶν, ὅπου τῇ ἀδείᾳ τοῦ Σ^οῦ Ὑπουργείου ἐφρόντισα νὰ παραλάβω ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Σωτηριάδου ἐκ Θέρμου εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον εἰσαχθέντων ἀρχαίων πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ μικροτέρας ἀξίας πήλινα, ὅσα ἐν Ἀθήναις μὲν ἦσαν ἀκατανόητα, ἐν τῷ τοπικῷ δὲ μουσείῳ διὰ τὴν ὕπαρξιν καὶ ἄλλων πολλῶν ὁμοίων ἢ παραπλησίων τεμαχίων θὰ συνετέλουν εἰς τὴν σαφήνισιν τῶν περὶ τὰ ξυλοπήλινα κτίσματα ζητημάτων. Οὕτω 12 κιβώτια πλήρη πηλίνων θραυσμάτων, μερικῶν χαλκῶν, καὶ πηλίνων εἰδωλίων, προερχομένων ἐκ τοῦ γειτονικοῦ ἱεροῦ τῆς Χρυσοβίτσας, μετεκομίσθησαν κατὰ τὴν 1 Ὀκτωβρίου εἰς Θέρμον, ὅπου ταχέως ἐδείχθη ἡ χρησιμότης των. Ὄχι μόνον ἐπλουτίσθη κατ' ἀριθμὸν ἡ συλλογὴ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν πηλίνων ἀλλὰ καὶ ἀπετελέσθησαν πλήρη τμήματα ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν ὡς γείσων, ἐπαετίδων, ἀκροκεράμων, ἐπειδὴ εὑρέθησαν τὰ συνανήκοντα μέρη καὶ συνεκολλήθησαν ὑπὸ τοῦ ἐν Θέρμῳ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου ἐργαζομένου τεχνίτου Παπανικολάου.

Ὁποῖα εἶναι τὰ ἀνασυγκροτηθέντα πήλινα δὲν δύναμαι οὐδὲ γενικῶς ἐνταῦθα νὰ ἐκθέσω. Διότι κατ' ἀνάγκην ἡ περιγραφὴ διὰ τὸ μέγα ὑλικόν, τὴν ποικιλίαν καὶ τὴν ἔλλειψιν εἰκόνων θὰ εἶναι λίαν ἀσαφής. Ἵνα κατανοηθῇ τοῦτο, περιορίζομαι νὰ σημειώσω, ὅτι ἐκ τῶν *πέντε* διαφόρων κεραμώσεων, ἀνηκουσῶν εἰς τέσσαρα ἢ τρία ἀρχαϊκὰ ξύλινα κτίσματα, μία μόνον περιεγράφη καὶ ἀπεικονίσθη μέχρι τοῦδε, καὶ αὕτη οὐχὶ μετὰ πολλῆς ἀκριβείας, ὑπὸ τοῦ Σωτηριάδου καὶ Kawerau.

Τὰς πέντε ταύτας κεραμώσεις ἠδυνήθην κατὰ μέγα μέρος νὰ διακρίνω κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1911—1912, ὅτε ἐπὶ τέσσαρας μῆνας ἠσχολήθην εἰς τὴν κατάταξιν τῆς συλλογῆς καὶ τὴν σύνταξιν τοῦ εὑρετηρίου. Πολλοὶ τότε σωροὶ κεράμων ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ μουσείου κείμενοι ἐπιμόνως ἐξητάσθησαν καὶ ἐκ τῶν ἀφανῶν συντριμμάτων προῆλθον σπουδαῖαι καὶ ἐν πολλοῖς μοναδικαὶ σειραὶ πηλίνων ἀρχιτεκτονικῶν. Περὶ τούτων οὐδεμίαν ἐκτὸς βραχειῶν ἐκθέσεων ἐπεχείρησα δημοσίευσιν, τὸ μὲν διότι ἀναμένω πάντοτε τὴν συμπλήρωσιν μερικῶν σπουδαίων κενῶν διὰ τῆς ἐλπιζομένης εὑρέσεως, καὶ ἄλλου ὑλικοῦ, τὸ δὲ διότι ἔδει νὰ προηγηθῇ ἡ μεγέθυνσις τοῦ μουσείου χάριν τῆς καταλλήλου καὶ ἐποπτικῶς διδακτικῆς ἐκθέσεως τῶν πηλίνων τούτων. Προσέτι ἀπῄτουν περισσότερον χῶρον τὰ πολυάριθμα πήλινα εἰδώλια τοῦ ἱεροῦ τῆς Χρυσοβίτσας καὶ τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν προϊστορικῶν κτισμάτων τοῦ Θέρμου ἀγγεῖα.

Τὴν οὕτω λοιπὸν ἐπιβαλλομένην μεγέθυνσιν τοῦ μουσείου ἐπεδίωξα διὰ τῆς κατασκευῆς ἰδίου ὑποστέγου τῶν ἐπιγραφῶν, αἵτινες τοποθετηθεῖσαι τὸ 1908 ἐπὶ βαθμίδων κτισθεισῶν ἐντὸς τῆς μοναδικῆς αἰθούσης τοῦ κτιρίου, ἐκτάσεως 14×6 μ., ὑπὸ τοῦ Σωτηριάδου κατελάμβανον τὸ ἥμισυ τοῦ διαθεσίμου χώρου. Τὸ ὑπόστεγον κατεσκευάσθη ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ μουσείου πλευρᾶς, ὡς φαίνεται ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς εἰκόνος 1, γενομένης περὶ τὰ τέλη τοῦ Δεκεμβρίου. Βραδύτερον προσετέθη σιδηροῦν κιγκλίδωμα κατὰ τὴν ἔμπροσθεν ἀνοικτὴν πλευρὰν καὶ ἐκεραμώθη ἡ στέγη. Ἐπὶ τεσσάρων βαθμίδων, διηκουσῶν καθ' ὅλην τὴν 13 μ. μακρὰν πλευρὰν ἐτοποθετήθησαν οἱ ἐνεπίγραφοι λίθοι ἀνερχόμενοι εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 150 περίπου. Τοιουτοτρόπως ἐδιπλασιάσθη ὁ ἐστεγασμένος χῶρος τοῦ μουσείου καὶ ἀφοῦ ἤρθησαν αἱ ἐντὸς αὐτοῦ βαθμῖδες καὶ ἐστρώθη καταλλήλως διὰ πλακῶν τὸ ὑπ' αὐτὰς ἔδαφος ἐγένετο δυνατὴ ἡ ἄνετος κατάταξις τῶν κεραμεικῶν εἰδῶν ἐπὶ τῶν ὑπαρχόντων ἑρμαρίων καὶ ἰκριωμάτων. Πρὸς τούτοις ἐκονιάθησαν ἐσωτερικῶς οἱ τοῖχοι τῆς αἰθούσης καὶ κατεσκευάσθη ξυλίνη ὀροφὴ χρωματισθεῖσα καταλλήλως διὰ λευκοῦ ἐλαφρῶς κυανίζοντος χρώματος. Οὕτως ἡ τέως ψυχρὰ καὶ γυμνὴ ἀποθήκη μετεβλήθη εἰς εὐρύχωρον, φωτεινὴν καὶ κοσμίαν αἴθουσαν, ἀξίαν τοῦ σπουδαίου ἐπιστημονικῶς περιεχομένου αὐτῆς.

Τὴν ἵδρυσιν τοῦ ὑποστέγου ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τοῦ μουσείου ἐπέβαλον βεβαίως λόγοι οἰκονομικοί. Διότι ἄλλως δὲν ἔπρεπε νὰ καλυφθῇ χῶρος, ὅστις ἦτο δυνατὸν νὰ περιέκλειε σπουδαῖα προϊστορικὰ κτίσματα. Διὰ τοῦτο πρώτη φροντὶς κατὰ Ὀκτώβριον ὑπῆρξε ἡ δι' ἀνασκαφῆς ἐξερεύνησις τοῦ χώρου, ὅπου ὑπεδεικνύετο ἡ συμφορωτέρα κατασκευὴ τοῦ ὑποστέγου. Ἡ σκαπάνη κατῆλθε μέχρι τοῦ βάθους τῶν 2—2,50 μ., ὅπου συνηντήσαμεν τὸ φυσικὸν ἔδαφος, πάντα δὲ τὰ χώματα ἀπεμακρύνθησαν, ὥστε νὰ εἶναι φανεροὶ οἱ ἀποκαλυφθησόμενοι τοῖχοι. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς σκαφῆς, μετριώτατα ἄλλως, ἦσαν εὐχάριστα διὰ τὴν περίστασιν. Διότι μικρὸν μὲν μέρος ἐλλειψοειδοῦς κτίσματος εἶχε προφανῶς τὸ μεγαλύτερον ὑπόλοιπον ὑπὸ τὸ μουσειακὸν κτίριον, ἄλλοι δέ τινες τοῖχοι ὀρθογωνίων κτιρίων διηυθύνοντο ἀνατολικῶς καὶ βορείως οὐδὲν ἀποτελοῦντες πλῆρες κατασκεύασμα. Ἐννοεῖται ἐντεῦθεν, ὅτι μετὰ τὴν ἀκριβῆ σχεδίασιν τῶν τοίχων τούτων οὐδεμία ὑπῆρχε δυσκολία εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ χώρου κατασκευὴν τοῦ ὑποστέγου. Ὡς πρὸς τὰ ἄλλα ἐνταῦθα γενόμενα εὑρήματα ὡς καὶ τὰ ἀποτελέ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

σματα τῶν ἀνασκαφῶν, αἵτινες ἐξετάσθησαν καὶ ἀλλαχοῦ περὶ τὸν μέγαν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ὑπ' αὐτὸν παραπέμπω εἰς τὴν ἐν τῷ προσεχεῖ τεύχει τοῦ Ἀρχαιολ. Δελτίου δημοσιευομένην εἰδικὴν πραγματείαν.

Διὰ τὴν ἔρευναν τοῦ προϊστορικοῦ Θέρμου ἀναγκαιοτάτη καὶ σπουδαία ἐδείχθη ἡ ἐργασία τῆς συγκολλήσεως τῶν συνανηκόντων ὀστράκων, τῶν εὑρισκομένων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διεσπαρμένων ἐντὸς τῶν οἰκιῶν, καὶ τῆς συγκροτήσεως ὁλοκλήρων ἀγγείων. Διότι ὁ καθορισμὸς τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν προϊστορικῶν ἀγγείων εἶναι κολληθῶσι τὰ πολυάριθμα τεμάχια πίθου, ὕψους 1,60, παρουσιάζοντος ἐνδιαφέρουσαν γλυπτὴν διακόσμησιν σχοινίων. Ἐκτὸς τούτου ὁ αὐτὸς τεχνίτης ἀπησχολήθη ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν συγκόλλησιν τῶν συνανηκόντων ἀρχιτεκτονικῶν πηλίνων θραυσμάτων. Μεταξὺ τούτων πολυάριθμα εἶναι τὰ συγκολληθέντα τεμάχια τῶν λεπτοτέρων μετοπῶν, αἵτινες ἀνήκουσιν εἰς ἄλλον ναόν, ἀνατολικῶς τοῦ μεγάλου κειμένου. Ἀλλ' οὐδεμία ἀτυχῶς ἐπετεύχθη πλήρης συγκρότησις γραπτῆς μετόπης. Μέρη λεόντων, ἵππων, κενταύρου ἅπαξ παρέχουσι τὰ διατηροῦντα ὁπωσδήποτε τὰς γρα-

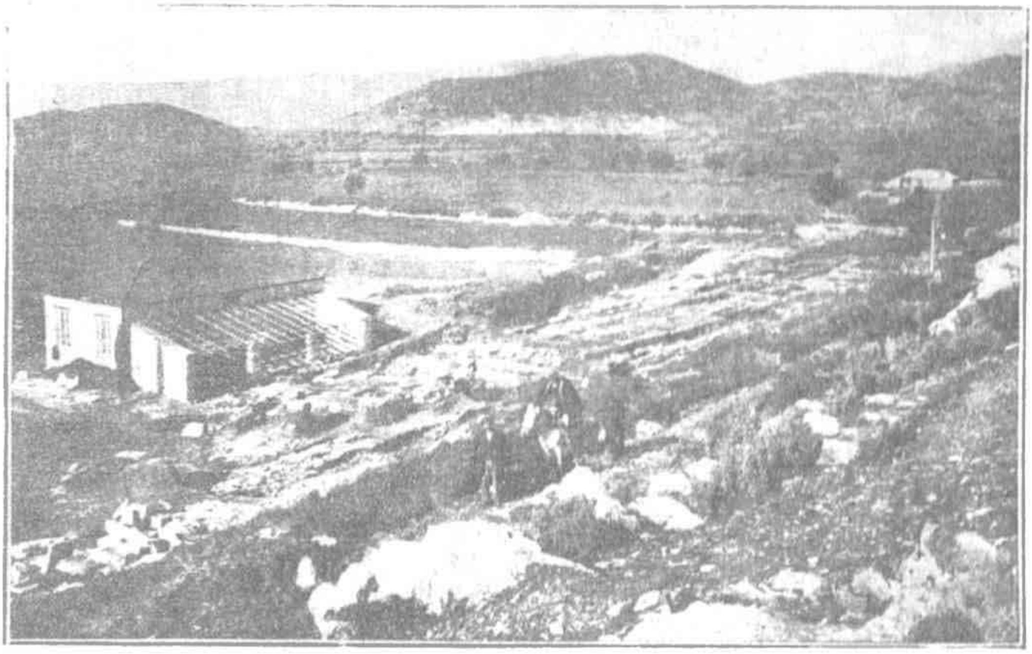

Εἰκ. 1.

σχεδὸν ἀδύνατος, ἂν τὸ ὑλικὸν ὑπάρχῃ μόνον εἰς συντρίμματα. Τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει ὄχι μόνον ἐπὶ τῶν μονοχρώμων ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν γραπτῶν ἀγγείων. Τὴν χρησιμωτάτην ταύτην ἐργασίαν ἐξετέλει συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας μου ὁ τεχνίτης Παπανικολάου ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι τέλους τοῦ ἔτους μὲ ἱκανὴν δεξιότητα. Ἂν καὶ τὰ συγκολληθέντα κατὰ τοὺς ἓξ μῆνας ἀγγεῖα ἦσαν ὀλίγα τὸν ἀριθμόν, μάλιστα ἂν σχετισθῶσι πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ ἰδίου κατὰ τὸ 1913 ἐντὸς τριμήνου μόνον ὑπερπεντήκοντα συγκολληθέντα ἀγγεῖα. Λόγος τούτου ἦτο, ὅτι κατὰ τὸ ἑξάμηνον τοῦ 1914 συνεκολλήθησαν μεγάλα πιθοειδῆ ἀγγεῖα, ἅτινα καθ' ἕκαστον ἀπῄτουν μακρὸν χρόνον. Οὕτω ὁλόκληρος μὴν ἀπῃτήθη ἵνα συγφὰς τεμάχια. Ἐκ τῶν ἄλλων πορισμάτων τῆς συγκολλήσεως ἄξια μνείας εἶναι ἡ βεβαίωσις κυνοκεφάλων ἀκροκεράμων τοῦ 6ου αἰῶνος, ὑποδεικνυόντων ἴσως ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος, ὡς ἐν Ἐπιδαύρῳ, καὶ μεγάλου πηλίνου ἀναθήματος παριστῶντος λέοντα εἰς μέγεθος ὑπερφυσικόν!

Κατὰ τὰς Κυριακὰς εἶχον εὐκαιρίαν νὰ ἐπιχειρῶ ἐκδρομὰς εἰς τὰ πέριξ τοῦ Θέρμου, αἵτινες δὲν ἀπέβησαν ἄκαρποι. Οὕτω εἰς ἡμισείας ὥρας ἀπόστασιν Ν τοῦ τεμένους ἐν μέσῳ πρίνων καὶ βράχων μετ' ἐκπλήξεως παρετήρησα ***εἰκοσάδα ὅλην ἐλλειψοειδῶν κτιρίων,*** ὧν τὸ ἕτερον πέρας εἶναι γραμμὴ εὐθεῖα. Τούτων τὴν ἐποχὴν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαγνώσω διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν σχετικῶν ὀστράκων. Ἀλλ' οἱασδήποτε ἐποχῆς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

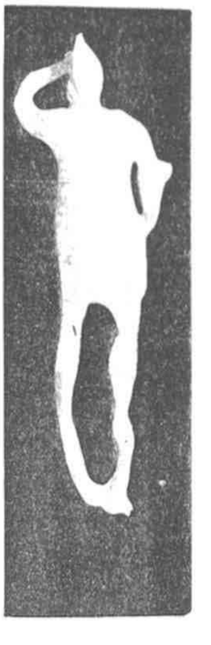

Εἰκ. 2.

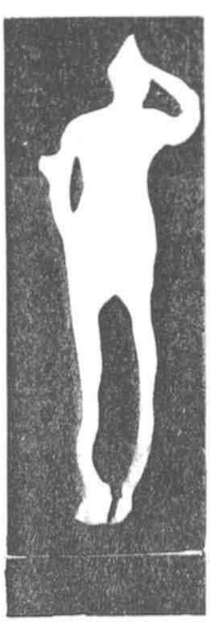

Εἰκ. 3.

καὶ ἂν εἶναι τὰ κτίρια, ἀξίζει βεβαίως νὰ ἐρευνηθῶσι διὰ τῆς σκαπάνης. Δύο ὥρας Β τοῦ Θέρμου ὑπεράνω τοῦ χωρίου Ταξιάρχου ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τοῦ Ἁγ. Ἠλία φαίνονται τὰ θεμέλια ναοσχήμου κτιρίου, ὅπερ εἶναι ἀσφαλῶς ἱερὸν διὰ τὰ ἐγγύτατα εὑρεθέντα τεμάχια πηλίνων εἰδωλίων. Ἐντὸς τοῦ χωρίου τῆς Χρυσοβίτσας 1 ὥραν ΒΑ τοῦ Κεφαλοβρύσου εὑρέθησαν κατὰ τὰς ὑπὸ τῆς Κοινότητος ἐνεργηθείσας ἐργασίας εἰς κατασκευὴν ὑδραγωγείου χαλκοῦν ἀγαλμάτιον ὁπλίτου καὶ προϊστορικὸν πήλινον εἰδώλιον. Ἀμφότερα διὰ τὴν φωτεινὴν ἀντίληψιν τοῦ ἱερέως Χρ. Παπαδοπούλου εἰσήχθησαν εἰς τὸ μουσεῖον καὶ δημοσιεύονται ἐνταῦθα μὲ τὴν προσήκουσαν συντομίαν.

Τὸ χαλκοῦν ἀγαλμάτιον, εἰκ. 2 καὶ 3, εἶναι ὕψους 0,105 μετὰ τοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας ἐξαρτήματος τῆς χύσεως (Gusskanal), ὅπερ ἐχρησίμευσε καὶ εἰς στερέωσιν ἐπὶ τῆς ἐλλειπούσης νῦν βάσεως. Εἶναι περίεργον, ὅτι ὁ ἀρχαῖος ὁπλίτης παρουσιάζεται χαιρετίζων στρατιωτικῶς κατὰ τὸν νεωτερικὸν τρόπον. Ἀλλ' ἡ κίνησις τῆς χειρὸς εἶναι μόνον παρομοία, ὄχι ὅμως καὶ ἡ αὐτή. Προδήλως ὁ ὁπλίτης εἰκονίζεται ὡς ***ἀποσκοπεύων***, ἂν καὶ οὕτω παρίσταντο εἰδικῶς οἱ Πᾶνες καὶ Σάτυροι κατὰ γραπτὰς μαρτυρίας καὶ μνημεῖα τῆς τέχνης (Ἡσυχ. ἐν λ. ὑπόσκοπον χέρα καὶ Furtwängler, Satyr aus Pergamon 16 κέ.) Διὰ τὴν σπανίαν λοιπὸν ταύτην παράστασιν κατὰ πρῶτον καὶ ἔπειτα διὰ τὴν φυσικότητα τῆς ἐμφανίσεως εἶναι ἀξιόλογον τὸ ἀγαλμάτιον. Ἄλλως ἡ ἐργασία αὐτοῦ εἶναι κοινοτάτη. Ὅλως ἐπιπολαίως καὶ ἀμελῶς ἐχαράχθησαν αἱ δηλωτικαὶ τοῦ χιτῶνος, τῶν δύο πτερύγων τοῦ θώρακος, τῶν ἐπωμίδων καὶ τοῦ ἀορτῆρος τοῦ μὴ παρασταθέντος ξίφους γραμμαί. Ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἀγκῶνος φαίνεται τραχὺ ἐξόγκωμα, περὶ ὃ πιθανῶς θὰ προσεδένετο ἡ ἐξ ἰδιαιτέρου ἐλάσματος ἀσπίς.

Κατὰ πολὺ σπουδαιότερον εἶναι τὸ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ εὑρεθὲν προϊστορικὸν εἰδώλιον (εἰκ. 4 καὶ 5) ὁ πηλὸς αὐτοῦ εἶναι ὄχι πολὺ λεπτός, πορώδης καὶ κεραμεοῦς τὸ χρῶμα. Φαίνεται πολλαχοῦ καὶ λεπτὸν ἐπίχρισμα, ὅπερ ὅμως δὲν καλύπτει ἐπαρκῶς τὴν τραχύτητα τοῦ πηλοῦ. Ἐνιαχοῦ, ὡς ἐπὶ τῆς ῥάχεως, διακρίνονται ἴχνη μελανωποῦ χρωματισμοῦ. Ὕψ. 0,13, πλάτος τῆς βάσεως κάτω 0,075. Ἡ κεφαλὴ ἔχει ἀποκρουσθῇ, ἀλλ' ἐπιτρέπεται νὰ ἀμφιβάλλῃ τις, ἂν αὕτη ἐσχηματίζετο συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν ἢ ἦτο μόνον ἁπλῆ κυλινδρικὴ ἐξοχή. Αἱ χεῖρες πάντως δὲν θὰ ἐξετείνοντο ἐπὶ πολὺ καὶ θὰ ἐδηλοῦντο ἀτελῶς ὡς ἐπὶ τῶν νεωτέρων λιθικῶν εἰδωλίων τῆς Θεσσαλίας (Τσούντας, Προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις 285 κέ.) Ἀντιθέτως ἡ παράστασις τοῦ στήθους,

Εἰκ. 4.

τῆς ἐξωγκωμένης κοιλίας καὶ τῆς γυναικείας ἥβης παρίστανται μὲ μεγάλην φυσικότητα. Τὸ εἰδώλιον δὲν εἶναι στεατοπυγικόν, διὰ τοῦτο ἡ ἐξόγκωσις τῆς κοιλίας εἶναι σημαντικὴ τῆς ἐγκυμοσύνης. Ἐκ τῆς παραστάσεως δὲ τῶν καμφθέντων γονάτων, ἐφ᾽ ὧν ἔχει καταπέσει καὶ στηρίζεται ἡ ἔγκυος γυνή, εἶναι φανερόν, ὅτι μέλλει νὰ γεννήσῃ. Ἐνθυμεῖται τις ἐντεῦθεν τὴν **Αὔγην ἐν γόνασι** τῆς Τεγέας καὶ τὸ γνωστὸν σύμπλεγμα τῆς τικτούσης γυναικὸς ἢ θεᾶς τῆς Σπάρτης. Ἔγκυον γυναῖκα παριστᾷ πιθανῶς κατὰ Τσούνταν τὸ ἐν πιν. 34,2 σ. 289 εἰδώλιον καὶ ἐκ τῶν νησιωτικῶν τὰ ὑπὸ τοῦ Κ. Στεφάνου

Εἰκ. 5.

ἐν Comp. Rend. du Congrès inter. d'Arch. 1905 σ. 222 δημοσιευθέντα, τὸ δὲ αὐτόθι εἰκονιζόμενον εἰδώλιον ἐκ Χαλαντριανῆς τῆς Σύρου τῆς συλλογῆς Σκουλούδη παριστᾷ πιθανώτατα γυναῖκα κατακεκλιμένην τίκτουσαν. Εἶναι διὰ ταῦτα μοναδικὸν καὶ σπουδαιότατον τὸ εἰδώλιον τῆς Χρυσοβίτσας, διότι, ἐκ τῶν νεολιθικῶν χρόνων προερχόμενον παριστᾷ τίκτουσαν γυναῖκα ἢ θεὰν κατὰ τὸν πανάρχαιον καὶ εἰς πολλοὺς λαοὺς διαδεδομένον τρόπον τῆς εἰς τὰ γόνατα καταπτώσεως, ὃν εἰκονίζει ἐκ τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων τὸ σύμπλεγμα τῆς Σπάρτης.

Κ. Α. ΡΩΜΑΙΟΣ

ΣΥΝΤΗΡΗΣΙΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ [1]

Αἱ πρὸς **ἀναστήλωσιν τῶν Προπυλαίων** ἐργασίαι κατὰ τὸ 1914 περιεστράφησαν κυρίως εἰς τὴν ὀροφὴν τῆς ἀνατολικῆς αὐτῶν προστάσεως. Αἱ ἀπαρτίζουσαι τὴν ὀροφὴν ταύτην δοκοί, μήκους 6,00. μ., ἐλαξεύθησαν κατὰ τὸν ἄξονα τῆς ἄνω αὐτῶν ἐπιφανείας μέχρι βάθους 0,30. μ. ὅπως δεχθῶσι σιδηρᾶς, ὁμοίου ὕψους δοκούς, ἐφ᾽ ὧν ἔδει νὰ κρεμασθῶσι τὰ ἀποτελοῦντα ἑκάστην μαρμαρίνην δοκὸν τεμάχια.

Ἐκ τῶν δοκῶν τούτων ἀνυψώθησαν καὶ συνεκολλήθησαν ἐν τῇ θέσει των αἱ τρεῖς βόρειοι (Εἰκ. 1). Ἐτοποθετήθησαν δ᾽ ἐπίσης ἐν τῇ οἰκείᾳ ὑπὲρ τοὺς τοίχους θέσει καὶ αἱ πλάκες αἱ κλείουσαι τὸ μεταξὺ δύο δοκῶν κενόν.

Πλὴν τῶν δοκῶν συνεκολλήθησαν καὶ συνηρμόσθησαν σειραὶ τριπλῶν καὶ διπλῶν φατνωμάτων, ἅτινα τοποθετηθήσονται κατὰ τὸ 1915, συμπληρουμένης οὕτω ὁλοκλήρου γωνίας τῆς ὀροφῆς τῆς προστάσεως ἐξ ἧς θὰ δύναται ὁ ἐπισκέπτης εὐθὺς ἀμέσως νὰ λαμβάνῃ ἰδέαν περὶ τοῦ συνόλου τῆς ὀροφῆς ταύτης. Τέλος ἡτοιμάσθησαν καὶ ἱκανὰ γεῖσα τοῦ ἀνατολικοῦ θριγκοῦ ἐγένετο δὲ καὶ ἔναρξις τῆς λαξεύσεως κολοσσιαίου γωνιαίου γείσου, ὁλοσχερῶς καινουργοῦς ἀλλ᾽ ἀπαραιτήτου διὰ τὴν στήριξιν τῶν ἀναστηλωθησομένων ἀρχαίων λίθων τοῦ ἀετώματος.

Ἐργασίαι συντηρήσεως ἐγένοντο καὶ ἐν τῷ σηκῷ τοῦ Παρθενῶνος, ἔνθα συνεκολλήθησαν καὶ ἐστερεώθησαν οἱ φέροντες τὰς βυζαντιακὰς ἁγιογραφίας λίθοι τῆς βορείου καὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς καὶ κατηδαφίσθησαν ἱκαναὶ σειραὶ τῶν καλυπτουσῶν ἐσωτερικῶς τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ σηκοῦ ὀπτοπλίνθων, ἀντὶ τῶν ὁποίων ἐτέθησαν, ὅπου παρίστατο ἀνάγκη, μαρμάρινα τεμάχια.

Σοβαρωτέρα ἐργασία συντηρήσεως ἐγένετο καὶ εἰς τὸ μνημεῖον τοῦ Ἀγρίππα. Δι᾽ ἰκριωμάτων ἐγερθέντων περὶ τὸ μνημεῖον τοῦτο κατωρθώθη ἥ τε κάθαρσις αὐτοῦ ἀπὸ τῶν παντοίων παρασίτων φυτῶν καὶ ἡ ἐπιμελὴς διὰ σιμέντου ἀπόφραξις τῶν πολυειδῶν ῥωγμῶν. Ὅπου δὲ τὰ χάσματα ἦσαν μεγάλα ἐγένετο καὶ ἀπομίμησις λίθων διὰ σιμέντου. Τεμάχιον ἀνῆκον εἰς τὴν στέψιν τοῦ βάθρου, εὑρεθὲν παρὰ τὸ Belvedere, ἐτοποθετήθη εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν, κατὰ τὴν Ν. Α. γωνίαν. Τέλος ἡ ὅλη ἄνω τοῦ μνημείου ἐπιφάνεια, ἡ φέρουσα τὰ τεμάχια τῆς βάσεως τῶν ἀνδριάντων, ἐστρώθη διὰ πλα-

[1] Συνέχεια τῶν ἐν τοῖς μουσείοις τῶν λοιπῶν περιφερειῶν πεπραγμένων δημοσιευθήσεται ἐν τῷ προσεχεῖ τεύχει.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

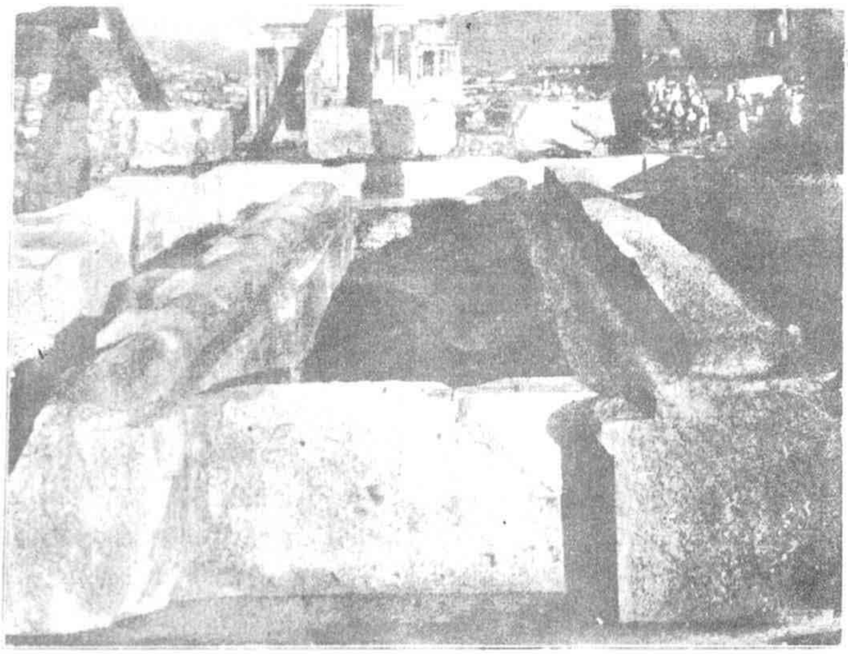

Εἰκ. 1.

κῶν Μελίτης καὶ σιμέντου, ὥστε κατέστη τοῦ λοιποῦ ἀδιαπέραστος ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῶν βροχῶν.

Ν. Μ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

Ἐργασίαι στερεώσεως καὶ καθαρισμοῦ ἐγένοντο ἐφέτος καὶ ***ἐν τῷ παρὰ τὸ Μοναστηράκι τζαμίῳ τοῦ Κάτω Συντριβανιοῦ*** (Καμπούρογλους, Ἱστορία τῶν Ἀθην. ΙΙΙ, 125) σκοπουμένης τῆς χρησιμοποιήσεώς του ὡς βυζαντινοῦ μουσείου. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν κατηδαφίσθη ὁ κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ δυσμικοῦ προστῴου ἐνεσφηνωμένος ἄθλιος οἰκίσκος, ἐστερεώθη δὲ διὰ σιδηρῶν κλοιῶν ὁ διερρηγμένος ἄκρος βόρειος κίων, ὃν ὁ κατεδαφισθεὶς οἰκίσκος ὑπεβάσταζέ πως. Δ' ὁμοίων σιδηρῶν κλοιῶν περιεσφίγχθησαν καὶ οἱ λοιποὶ κίονες τῆς προστάσεως.

Συγχρόνως πρὸς τὰς ἐργασίας ταύτας ἔβαινε καὶ ὁ καθαρισμὸς τῆς τε μεγάλης θόλου τοῦ τεμένους καὶ τῶν τριῶν μικροτέρων τῆς προστάσεως ἀπὸ τῶν παντοίων χωμάτων καὶ φυτῶν καὶ ἀκαθαρσιῶν, αἵτινες ἀπὸ τῆς κτίσεώς του εἶχον ἐπισωρευθῇ. Ἵνα κρίνῃ τις περὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἐπιχώσεως τῆς στέγης ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ἐξεβλήθη ἐξ αὐτῆς ῥίζα ἐλαίας διαμέτρου ἄνω τῶν 0,55 μ. Μετὰ τὸν τέλειον καθαρισμὸν ἐπηκολούθησεν ἡ ἀλλαγὴ τῶν ἐφθαρμένων μερῶν τῆς κεραμώσεως καὶ ἡ διὰ σιμέντου ἐπιμελὴς ἀπόφραξις πάσης ῥωγμῆς τῆς στέγης.

Ἐν δὲ τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ τζαμίου πλὴν τοῦ χρωματισμοῦ τῆς θόλου, ἀνεῴχθησαν τὰ λόγῳ τῆς εἰς φυλακὴν μετατροπῆς τοῦ κτιρίου φραχθέντα ποτὲ παράθυρα. Ἐκ τούτων ἕν, τὸ κατὰ τὴν ΝΔ γωνίαν, ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο πολεμίστρα· διότι τοιαύτην μόνον χρῆσιν δικαιολογεῖ τὸ σχῆμά του (ἄνοιγμα ἐξωτερικῶς $0{,}08 \times 1{,}25$, ἄνοιγμα ἐσωτερικῶς $0{,}77 \times 1{,}30$).

Τὸ ὑλικόν, ὅπερ ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν φράξιν τῶν παραθύρων συνίστατο ἐκ διαφόρων ἀρχαίων τε καὶ νέων λίθων, εἰλημμένων εἴτε ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ τζαμίου ἢ τῆς παραπλεύρως κειμένης Βιβλιοθήκης τοῦ Ἁδριανοῦ. Μεταξὺ τούτων θὰ σημειώσω θραύσματα τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ mirab κιονίσκων, μάλιστα δὲ πλεῖστα καμπύλα τεμάχια γυψώδους κονιάματος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶνε παρεντεθειμένη λεπτοτάτη ὕαλος κυανῆ. Τὰ τεμάχια ταῦτα προέρχονται ἀναμφιβόλως ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ παραφράγματος τῆς ἄνω σειρᾶς τῶν παραθύρων τοῦ τζαμίου. Δυστυχῶς καίτοι εὑρέθησαν ἐξ αὐτῶν ἱκανὰ τεμάχια συμπλήρωσις τοῦ σχεδίου δὲν εἶνε δυνατή. Διὰ τοῦ καθαρισμοῦ ἐπίσης ἀπεδείχθη, ὅτι τὰ ὀρθογώνια τῆς κάτω σειρᾶς παράθυρα ἔφερον ἰδιανξυλίνην ὀροφήν, διαμεμορφωμένην εἰς τετράγωνα $0{,}20 \times 0{,}20$ μ., κεχρωσμένα ἐναλλὰξ ἐρυθρὰ καὶ κυανᾶ. Αἱ ἐργασίαι περατωθήσονται πιθανῶς κατὰ τὸ 1915.

Α. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Περὶ τῶν ἀναστηλωτικῶν ἐργασιῶν ἐν 'Ορχομενῷ τῆς Βοιωτίας ὁ ἀρχιτέκτων Α. 'Ορλάνδος ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

'Ημέραν τινὰ τοῦ 1870 οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τῆς Σκριποῦς ἀκούσαντες βαρύν τινα, ὑπόκωφον κρότον προερχόμενον ἐξ οὗ μέρους κεῖται ὁ «θησαυρὸς» τοῦ Μινύου ἔσπευσαν αὐτόσε καὶ παρετήρησαν, ὅτι ἀνατολικῶς τοῦ μνημείου εἶχεν ἀνοιχθῆ ἀβαθές τι χάσμα ἐντὸς τοῦ ὁποίου, θραυσθεῖσαι δίχα, εἶχον καταπέσει τέσσαρες μακραὶ πλάκες[1]. Εἰς τί ἐχρησίμευον αἱ πλάκες αὗται ἔμενεν ἀνεξήγητον μέχρι οὗ τῷ 1881 ὁ Schliemann ἐπιληφθεὶς τῆς συστηματικῆς τοῦ τάφου ἀνασκαφῆς ἀνεκάλυψε τὴν ὕπαρξιν πλευρικοῦ θαλάμου. 'Απεδείχθη τότε ὅτι αἱ πλάκες ἐκεῖναι κεκοσμημέναι τὴν κάτω ἐπιφάνειαν δι' ὡραίου, ἐλαφρῶς ἀναγλύπτου, μυκηναϊκοῦ κοσμήματος, ἀπήρτιζον τὴν ὀροφὴν τοῦ εἰρημένου θαλάμου.

Πρὸς τελείαν τοῦ θαλάμου ἐξερεύνησιν καὶ ὡς οἷόν τε πιστοτάτην ἀπεικόνισιν τοῦ ἐπὶ τῶν πλακῶν κοσμήματος ἐπεχείρησεν ὁ Schliemann τὴν εἰς τὴν ἀρχικὴν θέσιν ἐπαναφορὰν τῶν πλακῶν τούτων.'Αλλ' ἡ ἔλλειψις μηχανῶν καταλλήλων ἐματαίωσε τὴν εὐγενῆ ἐκείνην ἀπόπειραν. 'Αργότερον ἡ μὲν πρώτη ἀπὸ τῆς εἰσόδου πλὰξ μετηνέχθη εἰς τὸ νεότευκτον μουσεῖον Χαιρωνείας, αἱ δὲ λοιπαὶ παρέμενον εἰς ἣν κατάστασιν παριστῶσιν αἱ εἰκόνες 1 καὶ 2, ἐμποδίζουσαι οὐ μόνον τὴν εὐχερῆ μελέτην τοῦ ἐπ' αὐτῶν κοσμήματος ἀλλὰ καὶ τὸν καθορισμὸν τῶν λεπτομερειῶν κατασκευῆς τοῦ θαλάμου. Τοῦ κακοῦ τούτου τὴν θεραπείαν ἀνέλαβε τὸ 'Υπουργεῖον τῆς Παιδείας ἐγκρῖναν, ἤδη ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου 1912, τὸ πρὸς ἀναστήλωσιν τῆς ὀροφῆς ἀναγκαῖον δαπάνημα. 'Αλλ' ἡ μεταξὺ παρεμπεσοῦσα ἐπιστράτευσις ἐματαίωσε τότε τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου, οὗτινος ἡ πραγμάτωσις κατέστη ἐφικτὴ μόλις μετὰ παρέλευσιν διετίας.

Αἱ ἐργασίαι ἀναστηλώσεως ἀρξάμεναι τῇ 30ῃ 'Ιουλίου 1914 διὰ 2 τεχνιτῶν καὶ 2 ἐργατῶν προσληφθέντων ἐκ τῶν ἐν 'Ακροπόλει ἐργαζομένων καὶ ἑτέρων προσληφθέντων ἐκ τοῦ τόπου ἐπερατώθησαν τῇ 27ῃ Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Καὶ πρῶτον μὲν ἐξήχθησαν αἱ πλάκες ἐκ τοῦ θαλάμου εἰς τὸν ἐλεύθερον τῆς θόλου χῶρον· μεθ' ὃ ἤρξατο ὁ καθαρισμὸς τοῦ θαλάμου ἀπὸ τῶν ὕπερθεν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῶν Βαυαρῶν[2] καταπεσόντων χωμάτων. 'Εντὸς τῶν χωμάτων τούτων εὑρέθησαν ὄστρακα τῶν μινυείων καλουμένων ἀγγείων: δύο λαβαί, τεμάχιον ποδὸς ἢ λαιμοῦ μετὰ τῶν χαρακτηριστικῶν ἐπαλλήλων αὐλακοειδῶν ζωνῶν καὶ τεμάχιον ἐκ τοῦ χείλους μικροῦ ἀγγείου. Μετὰ τῶν μινυείων τούτων ὀστράκων εὑρέθησαν μεμειγμένα καὶ ὄστρακα τῆς πρωΐμου μυκηναϊκῆς περιόδου, πάντα μετὰ κοσμημάτων γεγραμμένων δι' ἀλαμποῦς χρώματος. Τῶν ἀγγείων τὰ μὲν εἶνε χειροποίητα, τὰ δὲ τροχήλατα. Τὸν πηλὸν ἄλλα μὲν ἔχουσιν ἐρυθρὸν ἢ ὠχρέρυθρον, ἄλλα δὲ σιτόχρουν. 'Επί τινων ὀστράκων παρατηρεῖται καὶ τεχνικὴ διὰ τριβῆς λείανσις τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας. Τὸ

Εἰκ. 1.

χρῶμα τῶν κοσμημάτων ἐπὶ μὲν τῶν ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ ἀγγείων εἶνε βαθὺ ἐρυθρόν, ἀποκλῖνον μᾶλλον πρὸς τὸ ἰῶδες, ἐπὶ δὲ τῶν ἐκ πηλοῦ σιτόχρου βαθὺ καστάνινον, σχεδὸν μέλαν. Τῶν ἀγγείων πάντων χαρακτηριστικὸν κόσμημα εἶνε παράλληλοι πρὸς τὸ χεῖλος ταινίαι μεταξὺ τῶν ὁποίων γραμμαὶ συνεχεῖς τεθλασμέναι ἐν σχήματι ὀδόντων λοξοῦ πρίονος (ἔν τισι κυματοειδεῖς). Σύνηθες ἐπίσης κόσμημα καὶ τὸ δικτυωτόν. 'Επὶ ἑνὸς καὶ μόνον ὀστράκου ἀπαντᾷ διὰ ζωηροῦ ἐρυθροῦ χρώματος ἐπὶ ἐρυθροῦ πηλοῦ ἕλιξ. Τὰ ῥηθέντα ὄστρακα προέρχονται ἀναμφιβόλως ἐκ τῆς ὑπὸ Bulle γενομένης ὕπερθεν τοῦ θαλάμου καθέτου τομῆς.

[1] Πρβλ. Schliemann: Orchomenos, σ. 31.
[2] Bulle, Orchomenos σ. 17-18.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Πλὴν τῶν ὀστράκων ἕτερον εὕρημα σημειοῦμαι τεμάχιον μαρμάρινον (μήκ. 0,30 ὕψ. γραμ. 0,07) φέρον τὴν ἐπιγραφὴν ΣΕΒ[αστ . .] τῶν αὐτοκρατορικῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων, μετ' ἀκρεμόνων. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε πιθανώτατα τμῆμα μεγάλης ἐπιγραφῆς, ἣν θὰ ἔφερον κατὰ τὴν πλίνθον αὐτῶν τὰ πάλαι εὑρεθέντα γλυπτὰ τεμάχια, ὧν ἡ ἐργασία συμφωνεῖ πρὸς τοὺς χρόνους καθ' οὓς ἐχαράχθησαν τὰ γράμματα. Τὰ ἀγάλματα δὲ αὐτά, Ῥωμαίων αὐτοχρατόρων πιθανώτατα, θὰ ἦσαν ἀναμφιβόλως ἱδρυμένα ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῆς θόλου πιομόρφου βάθρου [1], πρὸ τοῦ ὁποίου εὕρητο καὶ τράπεζα, ὡς ἐκ τῶν σῳζομένων ἰχνῶν καὶ τεμαχίων εἰκάζω (ὅρα κατωτέρω καὶ εἰκ. 3).

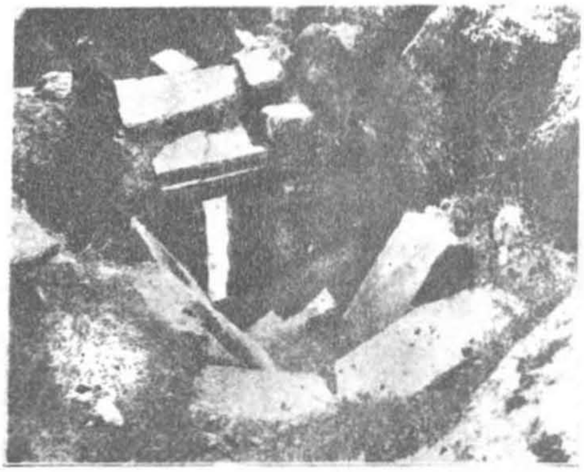

Εἰκ. 2.

Ἐκ τῶν αὐτῶν χωμάτων ἐξήχθησαν καὶ οἱ τὰ συγκαταπεσόντα τοιχώματα τοῦ θαλάμου ἀποτελοῦντες ἀργοί τε καὶ κανονικοὶ λίθοι. Καὶ οἱ μὲν ἀργοὶ ἐκτίσθησαν ἐκ νέου μετὰ πηλοῦ μὲν κατὰ τὴν ἐλευθέραν τοῦ τοίχου παρειάν, μετ' ἀσβεστοκονιάματος δ' ἐσωτερικῶς χάριν στερεότητος· οἱ δὲ κανονικοὶ λίθοι ἐτέθησαν ὡς ζώνη ἑδράσεως τῶν πλακῶν τῆς ὀροφῆς, δι' ὃν σκοπὸν ἀναμφιβόλως ἔκπαλαι ἐχρησίμευον.

Τοῦ θαλάμου καθαρθέντος ἀπεκαλύφθησαν κατὰ πλεῖστα αὐτοῦ σημεῖα λείψανα τοῦ κάτω μέρους τῶν πλακῶν τῆς ἀναγλύπτου ἐπενδύσεως τῶν τοιχωμάτων. Ὁ λίθος ἐξ οὗ ἡ ἐπένδυσις εἶνε γυψώδης καὶ λίαν εὔθρυπτος· διὰ τοῦτο δὲ καὶ αἱ πλάκες αὗται σχεδὸν τελείως κατεστράφησαν. Τὸ κόσμημα τῆς ἐπενδύσεως ἄρχεται οὐχὶ εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἀλλ' ἀπό τινος ὕψους καὶ εἶνε ὅμοιον τῷ τῆς ὀροφῆς. Αἱ πλάκες ἔχουσι πάχος 0,08, δὲν στηρίζονται δ' ἁπλῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους (Perrot ἔ. ἀ. σ. 446) ἀλλ' εἰσέρχονται, χάριν μείζονος ἀσφαλείας, ἐντὸς αὔλακος βάθους 0,02 λελαξευμένης ἐν τῷ βράχῳ. Τὸ περίεργον εἶνε ὅτι τὸ κόσμημα τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυσμικῆς πλευρᾶς ἐκτείνεται καὶ καθ' ἃ ἀκόμη μέρη καλύπτεται ὑπὸ τῶν πλακῶν τῆς νοτίας καὶ τῆς βορείου πλευρᾶς.

Μετὰ τὴν οἰκοδομίαν τῶν τὴν ὀροφὴν στηριζόντων τοίχων ἐλαξεύθη ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας ἑκάστης τῶν πλακῶν αὖλαξ μετὰ πλάτους ἀεὶ αὐξανομένου καὶ μέχρι βάθους ποικίλλοντος ἀναλόγως τοῦ πάχους τῶν πλακῶν. Ἐντὸς ἑκάστης τῶν αὐλάκων τούτων ἐτοποθετήθη σιδηρᾶ δοκὸς διατομῆς Ι, δι' ἐλασμάτων δὲ ⊓ σχήμων, τὰ κατακόρυφα τῶν ὁποίων σκέλη, καταλήγοντα εἰς τραπέζιον, εἰσήρχοντο ἐντὸς ὁμοιοσχήμων τόρμων ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς αὔλακος καὶ ἑκατέρωθεν τῆς σιδηρᾶς δοκοῦ λαξευθέντων, ἐκρεμάσθησαν ἀπὸ τῆς δοκοῦ τὰ τῶν πλακῶν ἑκάστων τεμάχια. Εἶτα ἡ ὅλη αὖλαξ ἐπληρώθη σκιροκονιάματος καλῶς συμπιληθέντος. Χαραγαὶ ἐπὶ τῆς κάτω τῶν πλακῶν ἐπιφανείας ὥρισαν ἡμῖν σαφῶς τὴν ἀκριβῆ ἑκάστης τούτων θέσιν καὶ ἔδοσαν ὁριστικῶς τὰς διαστάσεις τοῦ κενοῦ τοῦ θαλάμου (3,79×2,75) [1]. Κατὰ τὰς ἐπιφανείας συναρμογῆς τῶν πλακῶν ἐπιστώθη ἅπαξ ἔτι ἡ κατὰ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους χρῆσις τοῦ πρὸς σχίσιν τῶν λίθων συρματίνου πρίονος (Τσούντα Μυκῆναι σ. 172, Durm Baukunst der Griechen[3] σ. 2).

Ἀξία σημειώσεως εἶνε καὶ ἡ παρατήρησις ἥδε. Ὁ ἄξων τοῦ θαλάμου δὲν ἵσταται, ὡς μέχρι τοῦδε ἐνομίζετο (Schliemann Orchomenos πίν. IV, Perrot ἔ. ἀ. σ. 441), κάθετος πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ δρόμου, ἀλλ' εἶνε κατά τι πρὸς τὴν εἴσοδον μετατεθειμένος. Πρέπει ἆρά γε νὰ ἀποδώσωμεν τοῦτο εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιτεύξεως μείζονος φωτισμοῦ τοῦ θαλάμου; Νομίζω ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶνε μᾶλλον τυχαῖον, γνωστοῦ ὄντος ὅτι οἱ πλευρικοὶ τῶν τάφων θάλαμοι ἐτίθεντο ἀσχέτως πρὸς τὸν

[1] Πρβλ. καὶ Dörpfeld ἐν Ztsch. für Ethn. XXVIII, φ. 5 καὶ Belger ἐν Berl. Phil. Woch. 1892 σ. 100 καὶ ἐν Beiträge zur Kenntniss der gr. Kuppelgräber σ. 36.

[2] Πρβλ. καὶ Perrot-Chipiez Hist. de l'Art VI σ. 445.

[1] Παρὰ Schliemann: Orchomenos πίν. IV 3,68×2,68. Παρὰ Perrot: Hist. de l'Art VI σ. 442 3.74×2,75.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἄξονα τοῦ δρόμου (θησαυρὸς Ἀτρέως κ.λ.π.).

Ἕνεκα τῆς λοξῆς τοῦ θαλάμου τοποθετήσεως. καὶ οἱ τοῦ εἰς αὐτὸν ἄγοντος διαδρόμου ἑκατέρωθεν τοῖχοι ἔχουσι διαφορὰν μήκους 0,08.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν μεγάλην θόλον ἀπεδείχθη, κατόπιν ἀκριβοῦς μετρήσεως, ὅτι ἡ κατὰ τὸ ἔδαφος τομὴ αὐτῆς εἶνε κύκλος τέλειος ἀκτῖνος 7,00.[1]

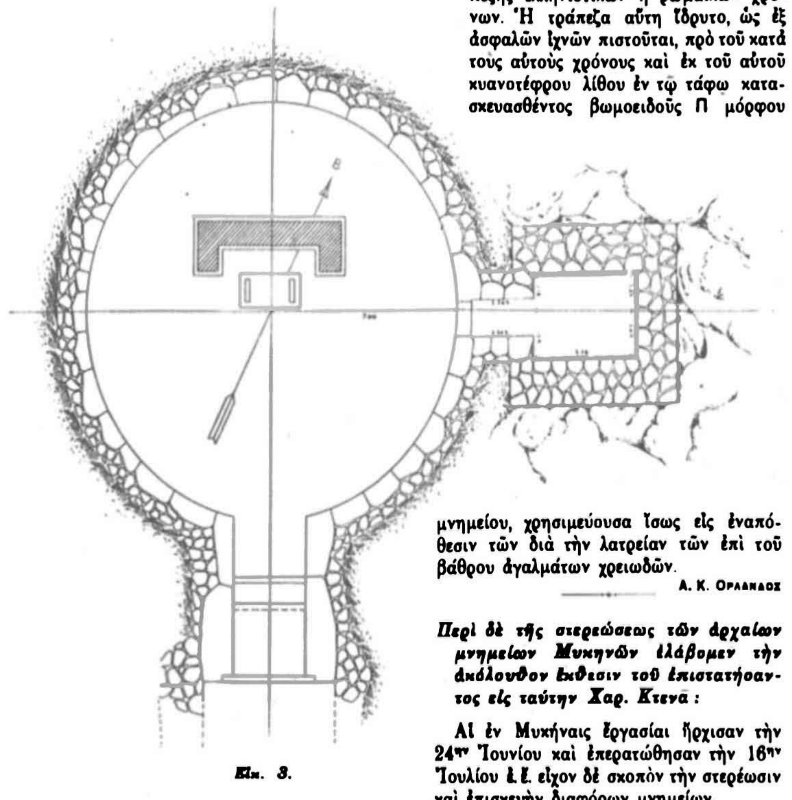

Εἰκ. 3.

Τοῦ κύκλου μάλιστα τούτου σῴζεται καὶ αὐτὸ τὸ κέντρον δι' οὗ ἐχαράχθη, ὀπὴ δηλ. κυκλικὴ διαμ. 0,03 καὶ βάθους 0,06, εἰς ἣν εἰσήρχετο ἄξων, περὶ ὃν ἐστρέφετο τὸ διαγράφον τὸν κύκλον ἑκάστης στρώσεως νῆμα. Τὴν ὀπὴν ταύτην εἶχε παρατηρήσει καὶ ὁ Schliemann (ἔ. ἀ. σ. 27) ἀλλ' ἐξέλαβεν αὐτὴν ὡς «χρησιμεύουσαν εἰς τὴν στερέωσιν μνημείου τινος».

[1] Ὁ Perrot ἐν Hist. de l'Art VI, 448 σημ. 1 ἀμφιβάλλει ἂν ὁ κύκλος εἶνε τέλειος.

) Τελευτῶν προσθέτω ὅτι ἡ ἐν Orchomenos σ. 23 ὑπὸ Schliemann μνημονευομένη μαρμαρίνη πλὰξ «mit vogelartiger Ornamentation in Hochrelief», ἥτις καὶ ἀπεικονίσθη ὑπὸ Ziller καὶ μονονουχὶ ὡς μυκηναϊκὸν ἀνάγλυφον ἐξελήφθη, ἀντιστρεφομένη ἀποδείκνυται τὸ ἕτερον τῶν στηριγμάτων λεοντόποδος τραπέζης ἑλληνιστικῶν ἢ ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ἡ τράπεζα αὕτη ἵδρυτο, ὡς ἐξ ἀσφαλῶν ἰχνῶν πιστοῦται, πρὸ τοῦ κατὰ τους αὐτοὺς χρόνους καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ κυανοτέφρου λίθου ἐν τῷ τάφῳ κατασκευασθέντος βωμοειδοῦς Π μόρφου μνημείου, χρησιμεύουσα ἴσως εἰς ἐναπόθεσιν τῶν διὰ τὴν λατρείαν τῶν ἐπὶ τοῦ βάθρου ἀγαλμάτων χρειωδῶν.

Α. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

Περὶ δὲ τῆς στερεώσεως τῶν ἀρχαίων μνημείων Μυκηνῶν ἐλάβομεν τὴν ἀκόλουθον ἔκθεσιν τοῦ ἐπιστατήσαντος εἰς ταύτην Χαρ. Κτενᾶ :

Αἱ ἐν Μυκήναις ἐργασίαι ἤρχισαν τὴν 24ην Ἰουνίου καὶ ἐπερατώθησαν τὴν 16ην Ἰουλίου ἐ. ἔ. εἶχον δὲ σκοπὸν τὴν στερέωσιν καὶ ἐπισκευὴν διαφόρων μνημείων.

Πρώτη στερέωσις ἐγένετο εἰς τὴν θύραν τοῦ παρὰ τὸν τάφον τῆς Κλυταιμνήστρας θολωτοῦ τάφου. Τὸ ὑπέρθυρον τοῦ τάφου τούτου διερράγη εἰς ἀπόστασιν 0,25 ἕως 0,30 ἀπὸ τῆς δεξιᾶς παραστάδος τῆς θύρας τὸ δὲ ἀριστερὸν αὐτοῦ τμῆμα—τὸ μεγαλύτερον—ἔκλινε, ὑποστὰν κατὰ τὸ παρὰ τὸ ῥῆγμα ἄκρον αὐτοῦ καθίζησιν 0,01 κατὰ μέσον ὅρον, καὶ ἐστηρίχθη ἐπὶ τοῦ κατὰ χώραν μείναντος δεξιοῦ τμήματος, στερεωθὲν οὕτω ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν θέσιν ταύτην· οὐδεμία δὲ θὰ ὑπῆρχεν ἀνάγκη στερεώσεως, ἂν μὴ οἱ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τοῖχοι τῶν παραστάδων ἦσαν ᾠκοδομημένοι διὰ μικρῶν πλακοειδῶν λίθων, τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι καὶ κυρίως οἱ κάτωθεν τῶν σημείων τῆς στηρίξεως τοῦ ὑπερθύρου διερράγησαν εἰς πολλὰ μικρὰ τεμάχια, συνεπείᾳ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἀσκουμένης μεγάλης πιέσεως· οὕτω ἠπειλεῖτο διὰ τῆς βαθμιαίας καταπτώσεως τῶν λίθων τῶν παραστάδων ἡ τελεία καταστροφὴ ὁλοκλήρου τῆς θύρας. Νῦν, ἀφ' ἑνὸς μέν, ἐξησφαλίσθη τὸ ἀμετακίνητον τῶν πακτώσεων τοῦ ὑπερθύρου διὰ τῆς πληρώσεως ὅλων τῶν περὶ αὐτὰς ὑπαρχόντων κενῶν διὰ λιθοδομῆς καὶ διὰ τῆς ἐπισκευῆς εἴς τινα σημεῖα—ἔνθα ἦτο ἀπόλυτος πρὸς τοῦτο ἀνάγκη—τῶν τοίχων τῶν παραστάδων· ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκτίσθη κάτωθεν τοῦ ῥήγματος τοῖχος ἐκ λαξευτῶν πωρίνων λίθων καὶ ἀσβεστοκονίας μήκους 1,00 καὶ πλάτους 0,60, ὁ ὁποῖος ἐφάπτεται τῆς δεξιᾶς κοιλανθείσης παραστάδος δι' ὅλου τοῦ μήκους αὐτοῦ, ὅπως χρησιμεύῃ συγχρόνως καὶ ὡς στήριγμα τοῦ ὑπερθύρου καὶ ὡς ἀντηρὶς τῆς εἰρημένης παραστάδος. Ἡ θεμελίωσις τοῦ τοίχου τούτου ἐγένετο ἐπὶ τοῦ ἀργιλλώδους στερεοῦ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον κεῖται εἰς βάθος 2,50 ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σημερινοῦ, ἐδόθη δὲ εἰς τὸ πέλμα αὐτῆς ἐπιφάνεια 1,00 μ. μῆκος 1,00 μ., πλάτος 1,00 μ. καὶ ὕψος 0,60 μ. ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους αἱ διαστάσεις ἠλαττώθησαν εἰς 1,00 μ. μῆκος μὲ 0,70 πλάτος. Ἐπὶ τῶν οὕτω δι' ἀργῶν λίθων καὶ ἀσβέστου κτισθέντων θεμελίων ἐτοποθετήθη πλὰξ ἐξ ἀμυγδαλίτου λίθου πρὸς τελειοτέραν σύνδεσιν τοῦ συνόλου, μήκους 1,00 μ., πλάτος 0,60 καὶ πάχους 0,15 μ., ἐπ' αὐτῆς δὲ ἐκτίσθη τὸ διὰ πωρίνων λαξευτῶν λίθων προαναφερθὲν στήριγμα τοῦ ὑπερθύρου.

Ἐπίσης ἀπεκομίσθη τοῦ δρόμου τοῦ τάφου, κατὰ τὸ πλεῖστον, ὄγκος μέγας χώματος—περὶ τὰ 20 κυβ. μέτρα—ὁ ὁποῖος εἶχε καταπέσῃ ἐκ τῶν βροχῶν καὶ ἔφρασσε τὴν εἴσοδον.

Ἑτέρα ἐπισκευὴ ἐγένετο ἐν τῇ σήραγγι τῆς ὑπογείου κρήνης· ἐνταῦθα ἐπεκρέματο βράχος ὀγκώδης ὁ ὁποῖος ἠπείλει νὰ ἐπιφέρῃ, καταπίπτων, μεγίστην βλάβην εἰς τὸ μνημεῖον παρασύρων πολλοὺς λίθους τῆς στέγης τῆς σήραγγος.

Ὁ βράχος οὗτος ἐστερεώθη εἰς ἣν θέσιν εὑρίσκετο ὡς ἑξῆς. Κάτωθεν αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ ὕψος τῆς στέγης τῆς σήραγγος ἐτοποθετήθησαν ὁριζοντίως δύο σιδηροδοκοὶ τῶν 100 χ. μ. ὕψους, παράλληλοι καὶ εἰς ἀπόστασιν 0,60 μ. ἀπὸ ἄξονος εἰς ἄξονα. Αἱ δοκοὶ αὗται ἐπακτώθησαν ἐντὸς κονιάματος ἐκ λεπτῶν σκίρρων καὶ τσιμέντου ἐπὶ μήκους 0,50 ἑκατέρωθεν διὰ τοῦ αὐτοῦ σκιροκονιάματος ἐπληρώθη καὶ τὸ μεταξὺ τῶν δύο δοκῶν διάστημα καθ' ὅλον τὸ μῆκος καὶ ὕψος αὐτῶν, ἐπὶ πλέον τὸ πάχος τοῦ στρώματος τοῦ σκιροκονιάματος ὑπερέβη τὰ ἄνω πέλματα τῶν δοκῶν κατὰ 0,15 εἰς ὕψος, οὕτως ὥστε ἀπετελέσθη δοκὸς ἐκ σκιροκονιάματος ὕψους 0,25 μ. καὶ πλάτους 0,65 περίπου.

Μετὰ τὴν τελείαν ἀποξήρανσιν τῆς ἄνω δοκοῦ ἐκτίσθη ἐπ' αὐτῆς καὶ ἀκριβῶς κάτωθεν τοῦ ὑποστηριχθέντος βράχου μικρὸς τοῖχος ὕψους 0,80 μ. μήκους 0,90 μ. καὶ μέσου πάχους 0,70 μ. διὰ τιτανολίθων ἡμικατειργασμένων καὶ κονίας ἐκ τσιμέντου καὶ ἄμμου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίχθη ὁ ἐν λόγῳ βράχος δι' ὅλου τοῦ μήκους καὶ πλάτους αὐτοῦ.

Πρὸς τούτοις ἐντὸς τῆς σήραγγος ἐξετελέσθησαν καί τινες ἄλλαι ἐπισκευαὶ καὶ στερεώσεις λίθων, μικροτέρας σημασίας, διὰ τῶν ὁποίων ἐξησφαλίσθη κατὰ τὸ δυνατὸν τὸ μνημεῖον τοῦτο.

Τρίτη ἐργασία ἐγένετο ἐν τῷ δρόμῳ τοῦ τάφου τῆς Κλυταιμνήστρας· ἐνταῦθα κατὰ μῆκος τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ δρόμου καὶ πλησίον τῆς θύρας τοῦ τάφου ἀναβρύουσιν ὕδατα ἄφθονα, τὰ ὁποῖα ἐλίμναζον ἐν αὐτῷ καὶ ἀπετέλουν διαρκῆ κίνδυνον τοῦ εἰρημένου τοίχου· ἀνεσκάψαμεν λοιπὸν τάφρους 0,50 μ. βάθους ἀρκούσης κλίσεως διὰ τὴν ῥοὴν τῶν ὑδάτων, τὰς ὁποίας κατόπιν ἐπληρώσαμεν διὰ χαλίκων καὶ ἄμμου διὰ μέσου τῶν πόρων τῶν ὁποίων ῥέοντα τὰ ὕδατα ἀποστραγγίζονται πρὸς τὸ κατὰ μῆκος τοῦ ἄξονος τοῦ τάφου ὑπάρχον διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀρχαῖον ὑδραγωγεῖον.

Πλὴν τὴν ἐργασιῶν τούτων ἐπισκευῆς ἐξετελέσθησαν καὶ αἱ ἑπόμεναι, αἱ ὁποῖαι ἀπέβλεπον εἰς τὴν συντήρησιν διαφόρων μνημείων· οὕτω ἀνεχρωματίσαμεν τὰ σιδηρᾶ στηρίγματα τῆς θύρας τοῦ τάφου τῆς Κλυταιμνήστρας, ἅτινα γυμνωθέντα τοῦ πρώτου χρώματος, ἐκινδύνευον νὰ διαβρωθοῦν ὑπὸ τῆς σκωρίας· ἐπίσης ἐλαιοχρωματίσθησαν πάντα τὰ προϋπάρχοντα σιδηρᾶ στηρίγματα τῆς στέγης τῆς σήραγγος καὶ τῆς πύλης τῶν λεόντων. Πρὸς τούτοις ἡ ὄπισθεν τοῦ πολυγωνικοῦ πύργου τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς ἀκροπόλεως τάφρος ἡ ἀπάγουσα τὰ ὄμβρια ὕδατα τὰ ῥέοντα ἐκ τῆς ῥάχεως τοῦ λόφου ἐπεσκευάσθη καὶ ἐκαθαρίσθη ἡ περιφερικὴ τάφρος ἡ προστατεύουσα τὴν θόλον τοῦ τάφου τῆς Κλυταιμνήστρας ἀπὸ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων.

Τέλος κατεσκευάσθη νέα περιφερικὴ τάφρος πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, ἄνωθεν τῆς θόλου τοῦ παρὰ τὴν θέσιν «κάτω φοῦρνος» θολωτοῦ ἐκ λαξευτῶν λίθων τάφου καὶ ἐκαθαρίσθη ἡ εἴσοδος αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ πολλῶν λίθων καὶ χωμάτων, ἐπροστατεύθη δὲ καὶ αὕτη ἀπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν βροχῶν διὰ δύο τάφρων.

Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν πασῶν τῶν ἀνωτέρω ἐργασιῶν μεγίστη κατεβλήθη φροντίς, ὅπως μὴ ἐπέλθωσι διαφοραὶ ἀλλοιοῦσαι τὴν ὄψιν τῶν μνημείων.

Χ. ΚΤΕΝΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

Α΄ Ἀρχαιολογικὴ περιφέρεια. Ἐν Ἀθήναις ἐνηργήθησαν **δαπάνῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας** ἀνασκαφαὶ παρὰ τὸ Ὡρολόγιον τοῦ Κυρρήστου ἐπὶ τοῦ χώρου **τοῦ Τουρκικοῦ Μενδρεσέ.** Περὶ τούτων ὁ ἔφορος Α. Κεραμόπουλος ἀνακοινοῖ ἡμῖν τὰ ἀκόλουθα:

Ὁ Μενδρεσὲς κτισθεὶς ὡς Τουρκικὸν ἱεροσχολεῖον ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὡς ἱστορεῖ Τουρκικὴ ἐπιγραφὴ τῆς αὐλείου πύλης εἶχε μεταβληθῆ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους εἰς φυλακήν. Ἀλλὰ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐνεργείᾳ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐξεκενώθη καὶ κατηδαφίσθη τὸ κτίριον πλὴν τῆς αὐλείου θύρας καὶ τοῦ συνημμένου δεξιᾷ θυρωρείου, ἀνετέθη δ᾽ ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ χώρου τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ, ἐνεργηθεῖσα τῇ ἐποπτείᾳ τῶν ἐφόρων Β. Λεονάρδου, Κ. Κουρουνιώτου καὶ ἐμοῦ.

Σκοπὸς τῆς ἀνασκαφῆς ἦτο, νὰ ἐρευνηθῇ ἡ γειτονία αὕτη τῆς Ρωμαϊκῆς ἀγορᾶς, ἐπειδὴ ὁ Μενδρεσὲς ἦτο τὸ τελευταῖον κτίριον εἰς τὸ Α. κράσπεδον τῆς ὁδοῦ Αἰόλου ἀπέναντι τοῦ Ὡρολογίου τοῦ Κυρρήστου τοῦ Ἀνδρονίκου. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὸ δάπεδον τοῦ κτιρίου καὶ μάλιστα τῆς αὐλῆς αὐτοῦ ἦτο ὑψηλότερον τῶν παρακειμένων ὁδῶν, ἡ πρώτη αὕτη περίοδος τῶν ἀνασκαφῶν ἐχώρησε κατὰ βάθος μόνον μέχρι τῆς στάθμης τῶν πέριξ ὁδῶν καὶ δὴ τῆς ταπεινοτέρας ὁδοῦ Αἰόλου. Κατεδαφίσαντες τοὺς τοίχους τοῦ Τουρκικοῦ κτιρίου προσεκρούσαμεν εἰς ἄλλους τοίχους ὄχι πολὺ παλαιοτέρους, διασταυρουμένους δὲ καὶ μὴ ἀποτελοῦντας λογικόν τι ἀρχιτεκτονικὸν σύνολον. Τοὺς ἐπιπολαιοτέρους τούτων κατηδαφίσαμεν, διετηρήσαμεν δέ τινας, ὧν εἷς χωρεῖ καθέτως πρὸς τὴν ὁδὸν Αἰόλου εἰσχωρῶν εἰς βαθύτερα στρώματα. Ἐντὸς τῶν τοίχων καὶ ἐν τοῖς χώμασιν εὑρέθησαν διάφοροι εἰργασμένοι λίθοι ἐκ κτιρίων (σῖμαι νεωτέρου κτιρίου μετὰ λεοντοκεφαλῶν, δύο ἑδώλια θεάτρου), βάθρα ἢ βάθρων μέλη ἢ συντρίμματα, ὧν τινα ἐπιγεγραμμένα, λείψανα ἐπιτυμβίων ἀσημάντων ἐπιγραφῶν, μέρος αὐτοκρατορικῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων, μία ἐπιγραφὴ Ἑλληνικῶν χρόνων, καὶ πολλὰ τεμάχια ἀγωνιστικῆς ἐπιγραφῆς διατηρούσης ἐν τοῖς γράμμασιν πολλαχοῦ ζωηρὸν ἐρυθρὸν χρῶμα. Ἀξιομνημόνευτα γλυπτὰ εἶναι τρεῖς κολοβοὶ κορμοὶ ἐκτύπως ἀνάγλυπτοι ἀνήκοντες εἰς τοὺς περγαμηνοὺς χρόνους τῆς τέχνης.

Περὶ πάντων τούτων θὰ γράψωμεν ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι.

Σπουδαιοτέρα ἦτο ἡ δευτέρα ἐν Ἀθήναις **δαπάνῃ ὁμοίως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας** γενομένη ἀνασκαφὴ ἀνατολικῶς τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου παρὰ τὴν νοτιανατολικὴν γωνίαν τῆς Ἀκροπόλεως πρὸς ἀνεύρεσιν **τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους.** Τὰ ἀποτελέσματα ταύτης ἐξέθηκεν ἤδη ὁ ἔφορος Π. Καστριώτης ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι 1914 σελ. 143—166. Δυστυχῶς αἱ ἐλπίδες περὶ ἀνευρέσεως ἐπὶ τόπου ἀσφαλῶν ἰχνῶν τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους διεψεύσθησαν μέχρι τοῦδε.

Β΄ Ἀρχαιολογικὴ περιφέρεια. Περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων μικρᾶς δοκιμαστικῆς σκαφῆς γενομένης τῷ 1912 ὑπὸ τοῦ ἐφόρου Ν. Παπαδάκη ἐν τῷ **Λιθοσωρῷ τῶν Χαλίων,** ἐπὶ τοῦ παρὰ τὸ **Δράμεσι** τῆς ἀκτῆς τῆς Τανάγρας γηλόφου καὶ ἐν **Αὐλίδι** παρὰ τὸν πρὸς Β. τοῦ ἐξοχικοῦ γνωστοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Νικολάου βραχόλοφον, ἀνακοινοῦμεν τὰ ἑξῆς ὀλίγα: Τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἀγγεῖα καθαρισθέντα καὶ συγκολληθέντα τέλος κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο παρέχουσιν ἡμῖν τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἴπωμεν γενικώτατα περὶ αὐτῶν ὅτι καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις πρόκειται περὶ **συνοικισμῶν** ἀνώτατα **μυκηναϊκῶν** κυρίως, ἐξ ὧν ὁ τελευταῖος μάλιστα ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ὁμηρικὴ Αὐλὶς δὲν ἦτο παρὰ τὸν (15΄ ἀνατολικῶς ἀπέχοντα) **Βαθὺν** λιμένα, ἀλλ᾽ ἐκεῖ ἐπάνω — ἔνθα συνήθως μόνον ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος τοποθετεῖται — μετ᾽ Ἀκροπόλεως ἐπὶ τοῦ βραχώδους ἐπικλινοῦς λόφου ἀκριβῶς. Ὑπ᾽ ἀμφοτέρους ὅμως τοὺς ἄλλους εἰρημένους συνοικισμοὺς εἶχον ὑπάρξει καὶ προγενέστεροι καθ᾽ ὅλον **τοὐλάχιστον τὸν χαλκοῦν** αἰῶνα. Ἔχουσιν ἐπαλλήλως οὕτω· στρῶμα μυκηναϊκὸν ὡς ἐπιφάνεια (μόνον ἐν Αὐλίδι ἀνακατοικηθεῖσα ἐν ἀλεξανδρεωτικοῖς χρόνοις), **ὑπ᾽ αὐτὸ δὲ ἢ καὶ παρ᾽ αὐτὸ** ἁπλῶς ἀνάμεικτον καὶ προδήλως σύγχρονον στρῶμα **«μινυακὸν»** — ὑφ᾽ ὃ **πρωτογανωτικὸν** (Urfirnisschicht) ἐπὶ μέγα βάθους καὶ τέλος (ἐπ᾽ αὐτοῦ τοῦ στερεοῦ πλέον ἐν Λιθοσωρῷ εἰς βάθος 4,5 μ.) ὄστρακα νεολιθικοῦ ὅλως τύπου **«μαυρολείαντα»** (schwarzpoliert). Περὶ τῶν εὑρηματίων ἑκάστων (λιθίνων ἐργαλείων πρὸς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

πηλίνοις ἰδίᾳ καὶ ὀστείνοις — ἐν οἷς ἀξιόλογος ***χρωματοθήκη*** μὲ γεωμετρικὸν κόσμον, οἵαν εὗρεν εἰς τὰς ***νήσους*** ὁ κ. Τσούντας κλπ.) καί τινων ἀρχιτεκτονικῶς ἀξίων μνείας — ***περιτειχίσματος καμπύλου*** μηχ. 30 μ. κατὰ τὴν πρόσβασιν τοῦ συνοικισμοῦ τοῦ Λιθοσωροῦ, τάφων «ὀκλαδιῶν κειμένων» κλπ. δὲν εἶναι ἐνταῦθα ὁ κατάλληλος τόπος.

Γ΄ Ἀρχαιολογικὴ περιφέρεια. Περὶ τῶν ***ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Πασικράτας καὶ παρακειμένῳ ἀρχαίῳ νεκροταφείῳ ἐν Δημητριάδι ἀνασκαφῶν ὁ ἔφορος Ἀπ. Ἀρβανιτόπουλος*** ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

Ἐν ἔτει 1914 ἀνεσκάψαμεν δαπάναις τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τμῆμα χώρου, κειμένου εὐθὺς ἔξω τῶν τειχῶν τῆς Νοτίας πλευρᾶς τῆς ***Δημητριάδος***[1] καὶ εἰς ἀπόστασιν 150 μ. περίπου Δυσμικῶς τῶν νῦν Καλυβίων Ἁλυκῶν, ἑκατέρωθεν τῆς διὰ τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως εἰς τὰς Ἁλυκὰς ἐκ Βόλου ἀγούσης προχείρου ἁμαξιτοῦ, ἔνθα ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1912 εἴχομεν ἀνακαλύψει τὴν θέσιν εὐρυτάτου νεκροταφείου τῆς Γ΄ π. Χ. — Γ΄ μ. Χρ. ἑκατονταετηρίδος καὶ ἱεροῦ τινος τῆς ***Πασικράτας***.

Καὶ τοῦ μὲν ἱεροῦ τὴν ὕπαρξιν μαρτυροῦσιν ἐπιγραφαὶ ἐνταῦθα εὑρεθεῖσαι, ὧν ἡ μὲν ἐπὶ κομψῆς στήλης μαρμαρίνης ἐν εἴδει ναΐσκου φέρει ἀνάθεσιν διὰ γραμμάτων τῶν ἀρχῶν που τῆς Γ΄ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ***Βουβαλὶς Πασικράτᾳ***, ἡ δ' ἐφ' ὁμοίας ἁπλουστέρας τῆς Γ΄-Β΄ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ***Μέλιτ(τ)α Γηροστράτου· εὐξαμένη Πασικράτᾳ***, ἡ δ' ἐπὶ κυβικοῦ μικροῦ βάθρου μελανολίθου τῶν μέσων που τῆς Γ΄ π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος ***Πασικράτα· Θεανὼ Διοτίμου· ἱερητεύσασα***, ἡ δ' ἐπὶ κυβικοῦ μικροῦ βωμοῦ τῆς Α΄ μ. Χρ. ἑκατονταετηρίδος ***Πρωτᾶς· Πασικράτα(ι)· εὐχήν*** · παραλείπεται τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς ταύτης πιθανώτατα, ὡς εὐνόητον, ἐξ ἐπιγραφῆς ἐπὶ ἁπλῆς ἐπιμήκους στήλης τῆς Γ΄ π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος ***Ζώπυρος· Ἱππολύτη· ὑπὲρ τῶν θυγατέρων·*** λέγομεν δὲ πιθανώτατα, διότι εὑρέθη μετὰ τῶν εἰρημένων μικρὸς μαρμάρινος κυλινδρικὸς βωμός, φέρων ἐπιγραφὴν τῆς Β΄ π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος ***Μενεκράτη (Μενεκράτους) καὶ Δημήτριος· Ἀρτέμιδι Ἐνοδίᾳ***[1].

Ἐλατρεύοντο ἄρα ἐνταῦθα δύο θεότητες, ἡ μὲν ὑπὸ τὸ ἁπλοῦν ὄνομα ***Πασικράτα***, ἡ δὲ ὀνομαστί, ἡ ***Ἄρτεμις***, ὑπὸ τὴν λίαν συχνὴν ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐνίοτε καὶ ἄνευ τοῦ ὀνόματος τῆς θεᾶς ἐκφερομένην ἐπωνυμίαν ***Ἐν(ν)οδία*** · εἰκάζοντες δ' εὐλόγως καὶ ἐξ ἐπιγραφῆς τῆς Α π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, τετυπωμένης ἐπὶ κεραμίδος διὰ σφραγῖδος καὶ λεγούσης ***Ἑρμῆ***, συμπεραίνομεν, ὅτι καὶ ὁ θεὸς οὗτος ἐλατρεύετο ἐνταῦθά που μετὰ τῶν μνημονευθεισῶν. Ὅτι δ' ἐπικρατεστάτη ἦτο ἡ λατρεία τῆς Πασικράτας, ἀποδεικνύουσιν ἀγαλμάτια, πηλινά τε πολυάριθμα καὶ ἡμίσεια δωδεκὰς Παρίου μαρμάρου, ὧν τὰ μὲν πλεῖστα ἀποδίδουσι τύπους ***Ἀφροδίτης***, εἰλημμένους ἐκ γνωστῶν καλλιτεχνημάτων τῆς θεᾶς ταύτης, ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Πραξιτελείου σχολῆς μάλιστα ποιηθέντων κατὰ τὴν Δ΄ καὶ Γ΄ π. Χρ. ἑκατονταετηρίδα, ἐλάχιστα δὲ τῆς ***Ἀρτέμιδος*** ὑπὸ μορφὴν κυνηγέτιδος, οὐδὲν δ' ἐμφανὲς τοῦ ***Ἑρμοῦ***.

Τούτων ἕνεκα τῶν λόγων φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἁπλῶς ***Πασικράτα*** ἀποκαλεῖται ἡ ***Ἀφροδίτη***, οὐχὶ δὲ ἡ Ἄρτεμις, καίτοι ἡ τελευταία ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Ἀμβρακίας δημοσιευθείσῃ ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Δραγούμη ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι 1910 σελ. 397-398 ὡς ***Ἄρτεμις Πασικράτα*** ἄλλως δὲ συχνότερον ἡ ***Περσεφόνη*** ὡς ***Πασικράτα***, καθ' ἃ βεβαιοῖ ὁ προειρημένος· ἀλλ' ἐν τῷ παρόντι ἡ διεξοδικὴ ἐξέτασις περὶ τῶν τοιούτων ἀπομακρύνεται τοῦ σκοποῦ τῆς ἐκθέσεως ταύτης, προωρισμένης ἁπλῶς νὰ γνωρίσῃ ἐν συντομίᾳ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐνεργηθείσης ἐν ἔτει 1914 μικρᾶς ἄλλως ἀνασκαφῆς.

Αὐτὸ δὲ τὸ ἱερὸν τῆς ἐπικρατεστέρας ἢ μετὰ τῶν ἄλλων θεοτήτων δὲν εὑρέθη ἐνταῦθα διὰ τῶν ἄχρι τοῦδε τελεσθεισῶν ἀνασκαφῶν· ὑπάρχει ὅμως ἐλπὶς δι' εὐρυτέρων ἀνασκαφῶν νὰ εὑρεθῇ· φαίνεται δὲ λίαν πιθανὸν ὅτι τὸ πρῶτον ἱδρύθη τοῦτο ὑπὸ τῶν Παγασαίων πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Δημητριάδος, ἤτοι πρὸ τοῦ ἔτους 294 π. Χρ. διότι εὑρήματά τινα καὶ αὐτὴ ἡ

[1] Ἀποκαλοῦμεν ὁριστικῶς ***Δημητριάδα*** ἀπὸ τοῦ ἔτους 1912 τὴν περὶ τὰ νῦν «Λόντια» μεγαλοπρεπῆ καὶ μεγίστην πόλιν, ἵδρυμα καὶ κτίσμα Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, ἥτις τέως ἐκαλεῖτο ***Παγασαί***· εἶναι δ' ἐπιστημονικῶς ἤδη ἀποδεδειγμένον ὅτι αὕτη εἶναι ἡ Δημητριάς, οὐχὶ δ' αἱ Παγασαί, αἵτινες εὑρέθησαν Νοτιώτερον κείμεναι· βλ. ***Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογ. Ἑταιρείας*** 1912 σελ. 213-218 καὶ ***Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα*** 1914 σελ. 264-272· περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Παγασῶν καὶ τῆς Δημητριάδος διαλαμβάνομεν διεξοδικῶς ἐν τῷ ἤδη ἐκτυπουμένῳ συγγράμματι ἡμῶν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ***Γραπταὶ στῆλαι Δημητριάδος-Παγασῶν***.

[2] ***Γηρόστρατος*** ἀναφέρεται ἄρχων τις τῶν Δημητριέων ἐν ψηφίσμασι τῶν αὐτῶν τῇ ἄνω ἐπιγραφῇ χρόνων.

[1] Αἱ ἐπιφυλάξεις τοῦ καθηγητοῦ Kern ἐν Berliner philologische Wochenschrift 1915 σελ. 55 περὶ τῆς ὑπάρξεως ἱεροῦ τῆς Πασικράτας αἴρονται νῦν, δημοσιευομένων ἄνω πλειόνων ἐπιγραφῶν· ὀφείλονται δὲ εἰς ἐμὸν σφάλμα, τοῦ νὰ μὴ ἀναγράψω πάσας ἤδη ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τοῦ 1912, ἀλλὰ μίαν μόνον· διότι ἐκεῖ ἔγραφον λίαν γενικὴν ἔκθεσιν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἐπιγραφὴ τῆς Βουβαλίδος μηνύουσι χρόνους προγενεστέρους τῶν ἀρχῶν τῆς Γ΄ π. Χρ ἑκατονταετηρίδος, ἀλλὰ καὶ οὐχὶ προτέρους τοῦ τέλους τῆς Ε΄ π. Χρ. Διελθόντων δὲ τότε ἐντεῦθεν τῶν τειχῶν τῆς Δημητριάδος, τὸ ἱερὸν ἀπέμεινεν ἔξω καὶ ἐγγὺς τῶν τειχῶν, ἔνθα εὐρέως ἔθαψαν οἱ Δημητριεῖς· ὅτι ὅμως δὲν κατεστράφη ἢ δὲν ἐξέλιπε τὸ ἱερόν, ἀποδεικνύουσιν αἱ μνημονευθεῖσαι ἐπιγραφαί.

Οὕτως ἄρα ἑρμηνεύεται ἡ λατρεία τῆς Ἀφροδίτης ἐπὶ νεκροταφείου, ἥτις ἄλλως θὰ ἦτο λίαν παράδοξος, ἀφ᾽ οὗ ἥ τε προσωνυμία ***Πασικράτα*** καὶ ἡ θέσις προκαλοῦσι τὴν παραδοχὴν τῆς ***Περσεφόνης*** ὡς λατρευομένης θεότητος ἐν τοιούτῳ χώρῳ· δύναταί τις ὅμως νὰ ὑπονοήσῃ ὅτι τὸ μὲν πρῶτον, ἤτοι πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Δημητριάδος, ἐλατρεύετο ἡ Ἀφροδίτη ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Παγασαίων, μετ᾽ αὐτὴν δέ, οἱ μὲν συνοικισθέντες εἰς τὴν νέαν πόλιν Παγασαῖοι ἐξηκολούθουν λατρεύοντες τὴν αὐτὴν θεάν, οἱ δὲ λοιποὶ Δημητριεῖς καὶ σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου πάντες, γενομένου εὐρέος νεκροταφείου, ἠδύναντο νὰ θεραπεύωσιν ὑπὸ τὸ ἁπλοῦν ὄνομα τῆς Πασικράτας καὶ τὴν Περσεφόνην, καίτοι ἐνδείξεις σαφεῖς ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε εὑρεθέντων ἀναθημάτων δὲν εὐνοοῦσι τοιοῦτον συγκρητισμόν· διότι καὶ ἡ μνημονευθεῖσα ἐπιγραφὴ ***ὑπὲρ τῶν θυγατέρων*** δηλοῖ αἴτησιν ὑπὸ τῶν γονέων παρὰ τῆς θεᾶς ὑπὲρ αὐτῶν ***ζωσῶν*** τὴν τῆς Ἀφροδίτης βεβαίως εὔνοιαν δεομένων.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῷ παρόντι περὶ τοῦ ἱεροῦ· τοῦ δὲ ***νεκροταφείου*** εὑρέθη συστὰς τάφων διακεκριμένων ἐντὸς μικρῶν διαμερισμάτων ἐπὶ μιᾶς πλευρᾶς ὁδοῦ ἀρχαίας, ἥτις ἄγει ἐκ πύλης ἢ πυλίδος τῆς Δημητριάδος πρὸς τὴν ἐπίπεδον καὶ λίαν εὐάρεστον τῷ περιπατοῦντι παραλίαν καὶ τὸν πολεμικὸν κλειστὸν λιμένα τῆς πόλεως ταύτης, ὃν σήμερον κατέχουσιν αἱ ἐν ἐνεργείᾳ Ἁλυκαί· ἦγε δὲ ἡ ὁδὸς πρός τε Νότον καὶ πρὸς Ἀνατολάς· ἀλλ᾽ ἐν τῷ παρόντι σαφῶς ἀπεκαλύφθη ἡ δευτέρα διεύθυνσις καὶ αὕτη εἰς δύο πιθανῶς δρόμους παραλλήλους.

Διότι εὑρέθη ***ἔρεισμα*** κτιστὸν ἐκ μεγάλων τὰ πολλὰ λίθων, ἔχον βάθος δύο περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ὅπερ κεῖται ὑπὸ τὸ σημερινὸν εἰς βάθος ἑνὸς περίπου μέτρου· ἡ ἀνωτάτη ἐπιφάνεια τοῦ ἐρείσματος εὑρέθη πολλαχοῦ λίαν ἐπιμελῶς πεποιημένη διὰ μεγάλων λαξευτῶν πλακῶν, ἐφ᾽ ὧν ὑπάρχουσι μικροὶ τόρμοι πρὸς συγκράτησιν τῶν λίθων διὰ σιδηρῶν γόμφων, ἁρμοζομένων δι᾽ ἐγχύσεως μολύβδου· θεωροῦμεν ἄρα πιθανὸν ὅτι περαιτέρω ἐπὶ τῶν πλακῶν τούτων εἶχον ἐπιτεθῆ ἕτεραι καὶ ἐπ᾽ ἐκείνων ***στῆλαι*** γραπταὶ ἐντὸς ναΐσκων, ὀνομάζουσαι τοὺς νεκροὺς τοῖς παροδίταις· οἱ δὲ ναΐσκοι ἦσαν μικραὶ κόγχαι ἐκ τριῶν πλευρῶν κλεισταί, ἐκ τῆς πρὸς τὴν ὁδὸν ὄψεως ὁραταὶ μετὰ τῶν ἱδρυμένων ἔνδον στηλῶν· ἀναπαράστασιν τοιούτου ναΐσκου πλήρη ἐποίησα ἐν τῷ Μουσείῳ Βόλου.

Ἐσωτέρω δὲ τοῦ ἐρείσματος τούτου ἐποιήθησαν τρεῖς τοῖχοι πηλόκτιστοι ἐκ μικρῶν λίθων, σχηματίζοντες τετράγωνα ἢ ὀρθογώνια ***διαμερίσματα*** ἐν εἴδει οἰκίσκων καὶ ὁρίζοντες τὴν περιοχὴν τοῦ ὑποκειμένου τάφου· τὰ τοιχάρια ταῦτα εὑρέθησαν ἐξικνούμενα ἐνιαχοῦ μέχρι τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους καὶ ἐκ τούτων διεγνώσαμεν τὴν ὕπαρξιν τῶν τάφων· ἐπειδὴ δὲ ἐποιήθησαν ἀσθενῶς καὶ ἐπὶ μικρὸν βάθος, κρημνίζονται εὐκόλως ἀφ᾽ ἑαυτῶν μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν καὶ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ὑποστηρίζωνται ἢ ἐπανιδρύωνται ὡς ἄξια διατηρήσεως καὶ λίαν διδακτικὰ πρὸς ἀλλαχοῦ ὁμοίας ἐρεύνας.

Σημειωτέον δὲ ὅτι τό τε ἔρεισμα καὶ τὰ τοιχάρια τῶν διαμερισμάτων ἐποιήθησαν πολλαχοῦ ***μετὰ*** τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν· διότι ἡ κάθετος αὐτῶν διεύθυνσις εὑρέθη πολλάκις εἰς ἀνταπόκρισιν ἐπαφῆς τοῦ τάφου· ἑνὸς μάλιστα ἥπτετο ἤδη ἀπὸ τῶν κατωτάτω ὁ τοῖχος τοῦ ἐρείσματος, ἐκ δὲ τοῦ βάρους αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἐπιτεθέντων χωμάτων συνετρίβη τὸ πῶμα καὶ ἐπληρώθη ὁ τάφος χωμάτων καὶ τμημάτων τοῦ πώματος αὐτοῦ ἐν ἀγνοίᾳ βεβαίως τῶν ποιησάντων ταῦτα, οἵτινες μετὰ τὴν ταφὴν δὲν ὑπελόγισαν ἀκριβῶς τὴν τοιαύτην κατεύθυνσιν καὶ κατανομὴν τοῦ βάρους τῶν ὑπερκειμένων.

Αὐτοὶ δὲ οἱ τάφοι κεῖνται εἰς βάθος τριῶν περίπου μέτρων ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους καὶ ὑπ᾽ αὐτοὺς ὑπάρχει στερρὸν χῶμα συμπαγές· ἀνασκάπτων τις καθωρισμένον διαμέρισμα συναντᾷ ἀνωτάτω τάφους πτωχοὺς κεραμοστεγεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀγγεῖον τι καὶ λύχνον μόνον ἐνέχοντας, περαιτέρω δὲ στάμνον μετὰ παρακειμένων κεκαυμένων ὀστῶν καὶ μικρῶν ἀγγείων ὡς κτερισμάτων, ἢ χύτραν ἐνέχουσαν τοιαῦτα ὀστᾶ καὶ πεπωματισμένην, ἢ σπανιώτερον κυλινδρικὴν μαρμαρίνην θήκην μετὰ πώματος ὁμοίου, τὰ αὐτὰ ἐνέχουσαν· πάντες οἱ ταφέντες οὗτοι ὑπέρκεινται τῶν κυριωδῶν τάφων· ἐνετέθησαν ἄρα μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν ὑποκειμένων καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ νεκροταφείου, οἱ δὲ θάψαντες ἠγνόησαν αὐτούς· διὸ πολλαχοῦ διέρρηξαν τὰ τοιχάρια, ἢ μετεχειρίσθησαν ὡς βάσιν τὸ πῶμα αὐτὸ τῶν κυριωδῶν τάφων, ἐκλαβόντες ὡς φυσικὸν βράχον, ἢ πλάκα τινὰ τοῦ ἐρείσματος, ταὐτὸν ὑπονοήσαντες· καὶ ὁ δρόμος ἄρα ἦτο καταχεχωμένος τότε καὶ ἠγνοεῖτο· διὸ εὑρέθησαν καὶ ἐπ᾽ αὐτοῦ ἢ ἐν αὐτῷ μεταγενέστεροι τάφοι, ἀνήκοντες τῇ Α΄ π. Χρ. καὶ περαιτέρω ἑκατονταετηρίδι.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ὁ δὲ βόθρος ἑκάστου κυριώδους τάφου διαγιγνώσκεται ἤδη ἀπὸ τῆς πρώτης ἀνωτάτω σκαφῆς· διότι τὰ χώματα εἰσὶ στερρώτερα μὲν παρὰ τὰ τοιχάρια, λίαν δ' εὔσκαπτα κατὰ τὸν τετράγωνον ἢ ὀρθογώνιον βόθρον· τοιοῦτον ἄρα βόθρον τὸ πρῶτον ἤνοιγον οἱ θάπτοντες τοὺς κυριώδεις νεκρούς, ὄντα φυσικῷ τῷ λόγῳ πάντοθεν εὐρύτερον τοῦ τάφου, ἵνα καταβιβάζωνται καὶ προσαρμόζωνται αἱ πλάκες αὐτοῦ, κατεργαζόμεναι ἄνω κατὰ χώραν, ὡς ἀπέδειξεν εὑρεθεῖσα λατύπη τούτων τῶν πλακῶν, αἵτινες εἶναι καλῶς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡρμοσμέναι, μία μὲν ἢ δύο ὡς ὑπόστρωμα κατωτάτω, τέσσαρες ὀρθαὶ καὶ μία ὡς πῶμα ἐπ' αὐτῶν, λεπτοτέρα συνήθως καὶ ἧττον ἐπιμελῶς ἐξειργασμένη· διὸ πολλάκις διερράγη ἐκ τοῦ βάρους καὶ ἐπλήρωσε χωμάτων τὸν τάφον.

Ἀλλ' ἐν τοῖς χώμασι τοῦ βόθρου μέχρι τῆς εἰς τὸ πῶμα ἀφίξεως εὑρίσκονται τμήματα πηλίνων ἀγαλματίων· εὗρον ἄρα οἱ τοὺς βόθρους τούτους διανοίξαντες καὶ μετὰ τὴν ταφὴν τὰ χώματα ἐπιρρίψαντες τοιαῦτα ἀγαλμάτια προερχόμενα βεβαίως ἐκ διεσπαρμένων ἀναθημάτων εἰς τὰς μνημονευθείσας θεότητας· εἶναι λοιπὸν οἱ τάφοι οὗτοι μεταγενέστεροι τῶν εὑρεθέντων ἀναθημάτων, ἅτινα δὲν εἶναι προγενέστερα τῆς Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος· οὕτω λαμβάνομεν σαφῆ ἀφετηρίαν, ἵνα καθορίσωμεν τοὺς χρόνους τῶν εὑρισκομένων ἐν τοῖς τάφοις κτερισμάτων· ταῦτα δῆλον ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς χρόνους προγενεστέρους τῆς κτίσεως τῆς Δημητριάδος.

Ὅτι ὅμως εἶναι τὰ κτερίσματα ταῦτα ἱκανῶς μεταγενέστερα τοῦ ἔτους 294 π. Χρ., ἀποδεικνύει ἕτερον γεγονός, τόδε: ἐν τῷ τοίχῳ τοῦ ἐρείσματος καὶ ἐν τοῖς τοιχαρίοις τῶν διαμερισμάτων παρετηρήσαμεν ὅτι εἶχον ἐντειχισθῆ τμήματα στηλῶν· ἐρευνήσαντες δ' ἐνιαχοῦ ἔσω τὸ ἔρεισμα, εὕρομεν ὅλην στήλην ἐντετειχισμένην ὡς λίθον ἁπλοῦν, φέρουσαν ἐπιγραφὴν τῶν μέσων που τῆς Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος ἐπιτύμβιον, λέγουσαν ***Ἔχετίμα Ἀντιπάτρου·*** ἐν δὲ τοῖς τοιχαρίοις εὕρομεν δύο τμήματα μεγάλα ὁμοίων στηλῶν μετ' ἐπιγραφῶν τῶν αὐτῶν χρόνων, ὧν ἡ μὲν λέγει ***Ἐπικράτης Θεοτίμου,*** ἡ δὲ ***Κερκίων Ἀοιαγένης.***

Ἐκ τούτων προκύπτει ὅτι οἱ εὑρεθέντες τάφοι ἐποιήθησαν πάντως μετὰ τὸ τέρμα που τῆς Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος· διότι πρέπει νὰ ὑπονοήσωμεν μεσολαβῆσαν ἱκανὸν διάστημα χρόνου, καθ' ὃ ἐγκατελείφθη τὸ ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς Δημητριάδος πρῶτον νεκροταφεῖον καὶ αἱ κατ' αὐτὸ στῆλαι ἐθραύσθησαν καὶ διεσπάρησαν· εἰ δὲ μὴ τοιοῦτόν τι συνέβαινε, πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἐντειχισθῶσι στῆλαι ἐν τῷ τοίχῳ τοῦ ἐρείσματος καὶ ἐν τοῖς τοιχαρίοις τῶν διαμερισμάτων; εἶναι ἄρα τὸ νῦν εὑρεθὲν νεκροταφεῖον οὐχὶ τὸ ***πρῶτον,*** τὸ ἀπὸ τοῦ 294 π. Χρ., ἀλλὰ τὸ ***δεύτερον*** τῆς πόλεως, τὸ ἀπὸ τοῦ 200 π. Χρ. κατ' ἀνώτατον ὅριον ποιηθὲν μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν ἢ καταστροφὴν τοῦ ἐνταῦθα μέν που παρακειμένου, μήπω δ' εὑρεθέντος πρώτου κατὰ χρονολογικὴν τάξιν νεκροταφείου τῆς Δημητριάδος.

Ὅτι δὲ τὸ βέβαιον τοῦτο συμπέρασμα συντελεῖ σπουδαίως εἰς ἐξαγωγὴν γενικωτέρων συμπερασμάτων εἰς ζητήματα ἱστορίας τῆς τέχνης, ἀποδεικνύουσι τὰ ἑξῆς: ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι 1914 σελ. 117-129 ὁ Ν. Παππαδάκης δημοσιεύει χαλκοῦν κάτοπτρον καὶ ἄλλα κτερίσματα Θηβαϊκοῦ τάφου καὶ ἀνάγει αὐτὰ «εἰς τὰς ἀρχὰς τὸ πολὺ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων», «τὸ κάτοπτρον αὐτὸ κλίνομεν νὰ πιστεύσωμεν ἀρχαιότερόν πως, φυλαχθὲν ἐπί τινας δεκαετηρίδας ἴσως ἐν τῇ οἰκογενείᾳ», ἤτοι εἰς περίοδον ὀλίγῳ προγενεστέραν τοῦ 300 π. Χρ. στρογγύλως καὶ τοὐλάχιστον εἰπεῖν κατ' αὐτόν· ἀλλ' ἡμεῖς εὕρομεν ἐν τοῖς ἤδη ἀνασκαφεῖσι τάφοις τῶν μνημονευθέντων διαμερισμάτων ὅμοια κτερίσματα, καὶ δὴ δύο κάτοπτρα χαλκᾶ, ὧν τὸ μὲν ὁμοιάζει τεχνικῶς τῷ ὑπὸ τοῦ Ν. Παππαδάκη δημοσιευθέντι, τὸ δὲ ἐμφανίζει σύμπλεγμα δύο πολεμιστῶν τύπου ἐμφανῶς λίαν προγενεστέρου τοῦ τεθέντος ὑπ' αὐτοῦ χρονικοῦ ὁρίου, ἤτοι τοὐλάχιστον τοῦ 350 π. Χρ., ἂν τὸ ὅριον, ὅπερ ἐτέθη ὑπὸ τοῦ Ν. Παππαδάκη ἦτο ἀληθές.

Ἀλλ' ἀπεδείξαμεν ὅτι οἱ εὑρεθέντες τάφοι εἶναι οὐ μόνον τοῦ 294 π. Χρ. ἀσφαλῶς μεταγενέστεροι, ἀλλὰ καὶ τοῦ 200 π. Χρ. ἔτι, περὶ τὸ 150 π. Χρ. πιθανώτατα ποιηθέντες· ἂν δὲ θέσωμεν χρῆσιν 50 ἐτῶν παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ τῶν ἄνω κατόπτρων, ἥτις εἶναι μεγίστη καὶ τῷ μάλιστα ἀπαιτητῇ, συνάγομεν ὅτι ταῦτα ἐποιήθησαν[1] περὶ τὸ 200 π. Χρ.· εἰς τοὺς χρόνους ἄρα τούτους, εἰ μή τι μεταγενεστέρους, ἀνήκει καὶ τὸ ὑπὸ Ν. Παππαδάκη εὑρεθέν, οὐδόλως δὲ εἰς τοὺς περὶ τὸ 300 π. Χρ. τεθέντας ὑπ' αὐτοῦ χρόνους· ἐπίσης καὶ τὰ τεχνικῶς ὅμοια τοῖς ὑφ' ἡμῶν εὑρεθεῖσι, περὶ ὧν εἰδικῶς θὰ διαλάβωμεν μετ' οὐ πολύ.

Συμπεραίνοντες συνιστῶμεν τὴν ἐξακολούθησιν τῶν εἰρημένων ἀνασκαφῶν, αἵτινες σπου-

[1] Οἱ ἐπὶ τῶν κατόπτρων τούτων ***τύποι,*** ἤτοι αἱ παραστάσεις, δύνανται νὰ εἶναι λίαν προγενέστεραι, ληφθεῖσαι ἐκ μιμήσεως παλαιῶν προτύπων· ἀλλ' οἱ χρόνοι τῆς ***ποιήσεως*** εἶναι οἱ τεθέντες ὑφ' ἡμῶν· ἡ διαφορὰ αὕτη εἶναι λίαν σημαντικὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς χαλκογραφίας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

δαιότατα μὲν εὑρήματα φέρουσιν εἰς φῶς, ἐπιστημονικὰ δὲ διδάγματα γενικωτέρου διαφέροντος πολλοῦ λόγου ἄξια.

Ἐν Βόλῳ τῇ 14ῃ Ἀπριλίου 1915.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΛΟΣ

Δ΄ ἀρχαιολογικὴ περιφέρεια. Ὁ ἔφορος Γ. Οἰκονόμος ἀναφέρει τὰ ἑξῆς ***περὶ ἀνασκαφῶν ἐν Μακεδονίᾳ***:

Πρὶν ἐκθέσω τὰ ἐν ἔτει 1914 ἐν Μακεδονίᾳ γενόμενα θεωρῶ καλὸν νὰ προτάξω τινὰ περὶ τῶν ἐν ἔτει 1913 ἐν Θεσσαλονίκῃ γενομένων ἀνασκαφῶν τάφων, περὶ ὧν δὲν ἐδημοσιεύθη ἀκόμη ἔκθεσις. Ἡ ἐργασία αὕτη προεκλήθη ἐκ τυχαίου λόγου, ὡς θὰ ἐκθέσω προσεχῶς ἐν τῷ Δελτίῳ, ἐγένετο δὲ δαπάναις τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Μακεδονίας τῇ προθύμῳ καὶ εὐμενεῖ ἐγκρίσει τοῦ τότε Γενικοῦ Διοικητοῦ κ. Στεφάνου Δραγούμη.

Οἱ ἔξωθεν τοῦ νῦν κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο κατεστραμμένου περιβόλου τῆς πόλεως καὶ παρὰ τὴν Λεωφόρον Βασιλέως Κωνσταντίνου εὑρεθέντες τάφοι εἶναι οἱ πλεῖστοι κατὰ τυμβοειδεῖς συστάδας διατεταγμένοι λιθόκτιστοι ἢ ἐκτισμένοι ἐξ ὀπτοπλίνθων, τινὲς δὲ ἐσχηματισμένοι ἐκ μεγάλων κεράμων (καλυβῖται), καθ᾿ ὃν τρόπον καὶ ἀλλαχοῦ συχνὰ ἀπαντῶσι, κεκαλυμμένοι δὲ ὅσοι δὲν ἦσαν ἐξ ὁλοκλήρου ἐκτισμένοι διὰ μεγάλων ἀργῶν πλακοσχήμων λίθων. Οἱ τάφοι οὗτοι, ὡς ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς εὑρεθέντων νομισμάτων φαίνεται, ἀνήκουσιν εἰς ὑστέρους ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ἀλλ᾿ εἶναι ἄξιοι μνείας διά τε ἰδιορρυθμίας τινὰς περὶ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν διασκευὴν ὡς καὶ διὰ τὰ εὑρεθέντα ἐν αὐτοῖς πήλινα εἰδώλια, ὧν πολλὰ διετήρουν ἅμα ἀποκαλυφθέντα ζωηρὰ χρώματα, ἐπιμελῶς δὲ ἀπεικονισθέντα θέλουσι δημοσιευθῇ ἐν τῇ προσεχεῖ ἐκθέσει. Ὡσαύτως εὑρέθησαν αὐτόθι, ἀπόκεινται δὲ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Νομισματικῷ Μουσείῳ μετὰ τῶν ἄλλων νομισμάτων, καὶ δύο δανάκαι χρυσαῖ, ὧν ἡ μὲν μία παριστᾷ προτομὴν τῆς Τύχης τῆς πόλεως φερούσης στέφανον πυργωτὸν καὶ περὶ αὐτὴν ἐπιγραφὴν ΘΕССΑΛΟΝΙΚΗϹ, ἡ δὲ ἄλλη Νίκην στεφανηφόρον.

Ἀνασκαφαὶ ἐγένοντο πέρυσιν ὑπ᾿ ἐμοῦ ἐν Πέλλῃ δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἐνεκαινίσθη δὲ δι᾿ αὐτῆς μεγάλη ἐργασία, ἥτις ὀφείλει νὰ γίνῃ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πρωτευούσῃ τῆς Μακεδονίας. Ἡ δοκιμὴ τοῦ παρελθόντος ἔτους μὴ διαρκέσασα πολὺ διὰ παρεμπεσοῦσαν ἄλλην δημοσίαν ὑπηρεσίαν ἀπαιτήσασαν μακροτέραν ἀπουσίαν ἐκ Μακεδονίας, εἶναι πολὺ ἐνθαρρυντικὴ διὰ τὸ μέλλον. Ἀνερευνήσας λαξευτὴν ὑπόγειον κρύπτην (οὐχὶ ἀναμφισβητήτως σαφοῦς χρήσεως ὡς τάφου) ἄνευ ἄλλου χαρακτηριστικοῦ εὑρήματος, ἔστρεψα κατόπιν τὴν ἐργασίαν εἰς τὸν ἀμέσως περὶ τὴν κρύπτην τόπον, ἀνεῦρον δὲ τὰ λείψανα δύο οἰκιῶν μεγάλων διαστάσεων, ὧν διακρίνονται σαφέστατα τὰ διαγράμματα ἐπιτρέποντα τὴν διάγνωσιν τοῦ τύπου ὡς Μακεδονικῶν χρόνων καὶ ἀναμιμνήσκοντα καθ᾿ ὅλου τὰ ὅμοια κτίσματα τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἀποκαλυφθεισῶν Ἑλληνικῶν πόλεων. Ἡ ἡλικία αὐτῶν καθορίζεται ἐμμέσως καὶ ἐκ τῶν κινητῶν εὑρημάτων, μάλιστα δὲ τῶν νομισμάτων. Ἐκ τῶν κινητῶν τούτων εὑρημάτων ἄξια πολλοῦ λόγου εἶναι λείψανα χαλκῆς κλίνης μετὰ τορευτῶν προσαρτημάτων ἐξαιρέτου τέχνης καί τινα, ἄλλως μοναδικά, ἐφ᾿ ὅσον γνωρίζω, οἰκιακὰ σκεύη, περὶ ὧν λεπτομερέστερος λόγος θὰ γίνῃ ἀλλαχοῦ. Ὡσαύτως ἄξια προσοχῆς διὰ τὴν ἡλικίαν τῶν κτισμάτων τούτων εἶναι καὶ τὰ κεραμεικὰ σκεύη, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκονται ἀκόμη καὶ σποραδικά τινα ὄστρακα ἐρυθρογράφων ἀγγείων.

Ἐν τῇ βυζαντινῇ Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὴν ἐπισκευὴν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου πρὸς καθαγιασμόν, ἀπεκαλύφθη ἐν τῇ ἀψῖδι τοῦ Ἱεροῦ τοιχογραφία ἡμικατεστραμμένη παριστῶσα τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος. Ὡσαύτως κατασκευαζομένου χωνευτηρίου ἐν τῷ αὐτῷ Ἱερῷ εὑρέθη ἐν ἱκανῷ βάθει τὸ παλαιὸν δάπεδον τῆς ἐκκλησίας, ἐπεστρωμένον διὰ μεγάλων μαρμαρίνων πλακῶν, ὁμοίων ταῖς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, καὶ κατ᾿ ἀποστάσεις βάσεις κιόνων ἴσως ἐκ τοῦ εἰκονοστασίου προερχόμεναι, ὡς θὰ φανῇ σαφέστερον τὸ πρᾶγμα ἐν προσεχεῖ ἀκριβεστέρᾳ καὶ ὑπὸ τῶν ἀναγκαίων εἰκόνων συνοδευομένῃ ἐκθέσει.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

Ε΄ Ἀρχαιολογικὴ περιφέρεια. Περὶ τῶν ἐν Κεφαλληνίᾳ ἀνασκαφῶν αὐτοῦ ὁ ἔφορος Ν. Κυπαρίσσης θέλει ἐκθέσει ἐν ἐκτάσει ἐν τῷ προσεχεῖ τεύχει τοῦ Δελτίου. Ἐκ τῶν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον σχετικῶν ἀναφορῶν αὐτοῦ ἀποσπῶμεν τὰ ἑπόμενα.

Ὡς ἀφετηρίαν τῆς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐρεύνης μου ἔσχον τὴν θέσιν Διάκα ἢ Διακᾶτα, ὅπου πρὸ δύο ἐτῶν κατ᾿ ἐπίμονόν μου ἀπαίτησιν ἀνασκάψας ἀνεκάλυψα πλούσιον εἰς εὑρήματα Μυκηναϊκὸν σπήλαιον. Ἡ ἐπιμονή μου ἐκείνη ἐξηγεῖται καὶ δικαιολογεῖται ἤδη ἐκ τῶν εὐτυχῶν ἀποτελεσμάτων καὶ τῆς τωρινῆς ἀνασκαφῆς. Διότι εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ πρὸ δύο ἐτῶν ἀνακαλυφθέντος σπηλαίου, ἀνεκάλυψα καὶ δεύτερον, ὅμοιον μὲν τῷ πρώτῳ ἀλλὰ μικρότερον, λαξευτὸν ἐπὶ τοῦ βράχου μετὰ ἐπι-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

μήκους λαξευτῆς ὡσαύτως εἰσόδου, ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον δύο λαξευτοὶ τάφοι, ἑκατέρωθεν διαδρόμου ἔχοντος σχῆμα μεγάλου Δέλτα.

Τὰ μέτρα τοῦ σπηλαίου ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως: Πλάτος ἀρχῆς εἰσόδου 0.53, πλάτος τέλους εἰσόδου 0.75, ὕψος εἰσόδου 1.05, μῆκος σπηλαίου 2.65, πλάτος σπηλαίου 2.10, ὕψος σπηλαίου 1.25.

Ἐκ τῶν δύο τάφων ὁ μὲν δεξιὸς τῷ εἰσερχομένῳ εἶχε βάθος 1.60, ὁ δὲ ἀριστερὸς ἦτο ἀβαθέστερος ἔχων βάθος μόνον 0.65. Ἐν ἀμφοτέροις εὗρον τὰ ἑξῆς εὑρήματα·

Δύο ξίφη Μυκηναϊκὰ μετὰ λαβῆς, ἀμφίστομα καλῆς διατηρήσεως. Ἡ ὀξείδωσις αὐτῶν δέν μοι ἐπιτρέπει νὰ διακρίνω ἂν αἱ λεπίδες αὐτῶν φέρουσι παραστάσεις.

Πέντε ἢ ἓξ μικροτέρων ξιφιδίων τεμάχια.

Κομβία κωνοειδῆ καὶ στρογγύλα καὶ ἐπιμήκη ἐκ στεατίτου ποικίλου, ἐξ ἠλέκτρου ἐξ ἀχάτου, ἐκ Σαρδίου λίθου, καὶ ἐξ ὀρείας κρυστάλλου.

Χάνδραι ὑάλιναι κυαναῖ καὶ ἐξ ἀχάτου.

Χάνδραι χρυσαῖ λεπτοτάτης τέχνης καὶ ἐλάχιστα λεπτότατα φύλλα χρυσοῦ.

Πλεῖστα μικρὰ ἀγγεῖα τοῦ συνήθους τύπου τῶν Μυκηναϊκῶν μόνωτα, δίωτα, τρίωτα, τυφλόστομα ἀμφορείδια κτλ. καὶ μεγάλη χαλκῆ πόρπη.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λόφου, συνήντησα πληθὺν τάφων ἱστορικῶν χρόνων λελαξευμένων ἐπὶ τῶν βράχων. Οἱ Ἑλληνικοὶ οὗτοι τάφοι, ἀνήκοντες εἰς τὸν πέμπτον αἰῶνα καὶ ἑξῆς ἦσαν πάντες ἀνεῳγμένοι σχεδὸν οὐχὶ ἀπὸ σκοποῦ τυμβωρυχίας ἀλλὰ ἕνεκα τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ μέρους ἐκείνου ὡς ἀμπέλου εἰς παλαιοτέρους χρόνους. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ φαινομένου, ὅτι τὰ κτερίσματα αὐτῶν εὗρον εἰς τὰ κατώτερα στρώματα τῶν τάφων, βεβλαμμένα δυστυχῶς ἕνεκα τῆς ἀποστάσεως τῶν καλυμμάτων τῶν τάφων. Τὰ κτερίσματα ταῦτα συνοψίζονται εἰς τὰ ἑξῆς. Εἰς ἑπτὰ νομίσματα (χαλκᾶ καὶ ἀργυρᾶ, τῆς Κορίνθου, τῶν Αἰτωλῶν τῆς Σικυῶνος κ. λ.) Εἰς δύο ὡραιότατα ἀργυρᾶ ἑλικοειδῆ κοσμήματα, ἀπολήγοντα εἰς κάλυκας ἄνθους καὶ ἔχοντα εἰς δύο σημεῖα σταυρυλάς.

Εἰς ἕνα δακτύλιον ἀργυροῦν μετὰ στεφάνης, ἐν ᾗ ὑπάρχει ἄτεχνος παράστασις ζῴου, καλῆς διατηρήσεως.

Εἰς δύο ἐνώτια χαλκᾶ.

Εἰς δύο χρυσοῦς κρίκους καὶ εἰς διάφορα ἀγγεῖα μελανόμορφα, (πινάκιον, λύχνοι, σταθμαι, ληκύθια), μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται πολλὰ Ἠλειακά.

Μετὰ τὴν ἔρευναν τοῦ λόφου τῶν Διακάτων ἤρχισα τὴν ἔρευναν σημείων τινων τοῦ κυρίως Παλαιοκάστρου. Ὁ χῶρος οὗτος εἶνε μέγας καὶ ἀποτελεῖται ἐκ σειρᾶς λόφων ἐκτεινομένων βορειοδυτικῶς μὲν μέχρι τοῦ χωρίου Ῥαξάτων, ἀνατολικῶς δὲ μέχρι Διακάτων καὶ τῶν ὑπερκειμένων ὑψωμάτων, ἅτινα καλοῦνται Φοραδομάννα. Καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ χώρου τούτου συναντᾷ τις ἐκ διαλειμμάτων τείχη Κυκλώπεια. Εἶναι δὲ εἰς τόσον καλὴν κατάστασιν τὰ τείχη ταῦτα, ὥστε δύναταί τις νὰ τὰ παρακολουθήσῃ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτῶν. Κατὰ τὸ παρὸν ἔτος ἤρχισα τὴν ἔρευναν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ χαμηλοτέρου σημείου τῆς διακλαδώσεως αὐτῶν παρὰ τὸν Κούταβον, ἔνθα ὑπάρχει ἡ σημερινὴ δεξαμενὴ τοῦ ὕδατος. Κατὰ τὴν αὐτόθι δὲ ἀνασκαφὴν συνήντησα εἰς ἱκανὴν ἔκτασιν στρῶμα γῆς κεκαυμένον πάχους 40 ἕως 50 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, ἐν ᾧ συνήντησα, ἐκτὸς τῶν μικρῶν κινητῶν εὑρημάτων, μεγάλους πωρίνους λίθους κατειργασμένους καὶ δύο μεγάλους σπονδύλους δωρικοῦ κίονος παχυτάτου ἔχοντος 20 ῥαβδώσεις. Πληθὺν δὲ κατειργασμένων ἀρχαίων πώρων ὡς καὶ ἓν δωρικὸν κιονόκρανον συνήντησα ὀλίγα βήματα ὑψηλότερον, ὅπου ἐν μικρῷ ἐπιπέδῳ διὰ τῶν ἀρχαίων λίθων ᾠκοδομήθη εἰς παλαιοτέρους χρόνους μικρὸς ναΐσκος τῆς Ἁγίας Τριάδος, οὗ τὰ ἐρείπια μόνον νῦν σῴζονται. Ἐκ πασῶν τῶν ἐνδείξεων τοῦτο πείθεταί τις, ὅτι ἐκεῖ που ὑπῆρχεν ναὸς μέγας δωρικοῦ ῥυθμοῦ, ὅστις ἐκάη καὶ τοῦ ἐμπρησμοῦ τοῦ ὁποίου τὰ ἴχνη καθορᾷ τις προφανῆ.

Ἐπὶ τῆς κεκαυμένης ζώνης συνήντησα τὰ ἑξῆς εὑρήματα, ἅτινα πιθανώτατα ἀνῆκον εἰς τὸν ναὸν ὡς ἀναθήματα, καὶ συνεκάησαν μετ' αὐτοῦ.

Εἴκοσιν καὶ δύο πηλίνας κεφαλὰς τοῦ τύπου τῶν ταναγραίων. Πολλὰ τεμάχια ἀνήκοντα εἰς αὐτάς. Πολλοὺς λύχνους μικροτάτους, ὑδρίας, ἀμφορίσκους, ληκύθια, Ἠλειακὰ ἀγγεῖα, πάντα φέροντα τὰ ἴχνη τῆς πυρκαϊᾶς. Ἔτι δὲ περὶ τοὺς 15 δακτυλίους χαλκοῦς καὶ σιδηροῦς μετὰ στεφάνης, (ἐνίων σώζεται μόνη ἡ στεφάνη) πέντε ἐνώτια χαλκᾶ, ὁμοίας τέχνης πρὸς τὰ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς τάφοις τῶν Διακάτων εὑρεθέντα καὶ ἕτερα τέσσαρα χαλκᾶ ἀντικείμενα.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ

Ι' Ἀρχαιολογικὴ περιφέρεια.—Περὶ ἀνασκαφῆς μεγάλου θολωτοῦ τάφου Πρωτομινωϊκῆς ἐποχῆς ἐν Πλατάνῳ Κρήτης πληροφορούμεθα τὰ ἑπόμενα παρὰ τοῦ ἐφόρου Στεφ. Ξανθουδίδου:

Κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1914 οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Πλατάνου (ἐν τῇ πεδιάδι Μεσαρᾶς μίαν ὥραν νοτίως τῆς Γόρτυνος) θέλοντες νὰ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

οἰκοδομήσωσιν ἐκκλησίαν εἰς θέσιν ***Σταυρὸν*** 150 μέτρα δυτικώτερον τοῦ χωρίου ἤρχισαν νὰ σκάπτωσι πρὸς εὕρεσιν τῶν θεμελίων τοῦ ὑποτιθεμένου ἐκεῖ ἕνεκα τῆς ὀνομασίας τῆς θέσεως παλαιοῦ ναοῦ. Ἀντὶ τούτου ὅμως ἀπήντησαν ἀμέσως ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν μεγάλους τοίχους κυκλικοὺς εἰς δύο σημεῖα ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ καὶ ἀνθρώπινα ὀστᾶ καὶ ἀρχαῖα ἀντικείμενα, ἤτοι χαλκᾶ μαχαίρια δίστομα, χρυσᾶ τινα ἀγγεῖα λίθινα καὶ πήλινα. Ἡ ἀρχαιολογικὴ ὑπηρεσία Κρήτης εἰδοποιηθεῖσα ἐγκαίρως ἐνήργησε τὴν διακοπὴν τῆς ἐργασίας τῶν χωρικῶν καὶ τὴν ἀποστολὴν τῶν εὑρεθέντων πραγμάτων εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου, ὅπου ἀνεγνωρίσθησαν ἀμέσως ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν λεγομένην Πρωτομινωϊκὴν ἐποχήν, ἐκ δὲ τῶν συλλεχθεισῶν πληροφοριῶν ἐπείσθημεν ὅτι προέρχονται ἀπὸ τάφον θολωτόν, οἷοι ἀπὸ δεκαετίας ἔχουσιν εὑρεθῇ καὶ ἀνασκαφῆ ὑπ' ἐμοῦ ἀρκετοὶ εἰς τὰ πλησίον χωρία Κουμάσαν, Βασιλικὴν καὶ τὴν θέσιν Πορτὶ καὶ ὑπὸ τῆς Ἰταλικῆς Ἀποστολῆς εἰς Ἁγίαν Τριάδα καὶ Σίβαν.

Ἀμέσως κατόπιν λαβὼν τὴν πρὸς τοῦτο ἐντολὴν τῆς Γεν. Διοικήσεως τῆς Κρήτης μετέβην εἰς Πλάτανον καὶ ἐπιτυχὼν παρὰ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους καλοκαιρίαν προέβην εἰς τὴν σκαφὴν τοῦ θολωτοῦ τάφου ἀπὸ τῆς 20 Νοεμβρίου μέχρι τῆς 5 Δεκεμβρίου καθαρίσας καὶ τὰ ὑπὸ τῶν χωρικῶν ἀνεσκαμμένα χώματα αὐτοῦ.

Ὁ τάφος εἶχεν ὑποστῇ καὶ ἄλλας καταστροφὰς πρὸ δεκάδων ἐτῶν, ὅτε μέγα μέρος τοῦ περιφερικοῦ τοίχου καὶ δὴ ὁλόκληρον τὸ βόρειον ἡμικύκλιον εἶχε διαλυθῇ ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου καὶ παρελήφθησαν οἱ λίθοι πρὸς οἰκοδομὴν οἰκιῶν· τότε ἐνθυμοῦνται οἱ χωρικοὶ ὅτι κατεκερματίσθησαν καὶ αἱ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ τάφου παραστάδες τῆς πύλης αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ διατηρηθέντος ἐν μέρει νοτίου ἡμικυκλίου σῳζομένου κατὰ τὸ μέσον μέχρι ὕψους 0,70 ὑπὲρ τὸ δάπεδον τοῦ τάφου κατεφάνη ὅτι ὁ θολωτὸς οὗτος τάφος εἶναι ὁ μέγιστος τῶν μέχρι τοῦδε εὑρεθέντων τοῦ εἴδους τούτου, ἔχων ἐσωτερικὴν μὲν διάμετρον μέτρα 13,10 πάχος δὲ τοῦ τοίχου 2,45 ἤτοι ὁλικὴν διάμετρον ἐξωτερικὴν περὶ τὰ 18 μέτρα. Ὅτι ἀπετέλει θόλον τεκμαιρόμεθα καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ὁμοίων τάφων τῶν κάλλιον διατηρημένων καὶ ἐκ τῆς παρατηρουμένης πρὸς τὰ ἔσω ἀποκλίσεως τοῦ σῳζομένου περιφερικοῦ τοίχου. Ἦτο ἐκτισμένος διὰ κοινῶν λίθων λογάδων μεγάλων καὶ μικρῶν συνδεομένων δι' ἀφθόνου πηλοῦ, ἡ δὲ θόλωσις ἀπετελεῖτο κατὰ τὸν γνωστὸν πρωτόγονον τρόπον τῆς βαθμιαίας πρὸς τὰ ἄνω στενώσεως τῶν ὑπερκειμένων δόμων καὶ τῆς πρὸς τὰ ἔσω κλίσεως (en encorbellement).

Ἕνεκα τῆς κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἀφαιρέσεως τῶν λίθων ὑπὸ τῶν χωρικῶν καὶ τῆς ἐκ τῶν βροχῶν ἀπογυμνώσεως τοῦ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον σχηματισθὲν ἐκ τῆς παλαιόθεν καταπτώσεως τῆς θόλου προεξεῖχε τῶν πέριξ ἀγρῶν, τὸ νεκρικὸν στρῶμα τοῦ τάφου εὑρίσκετο ἀμέσως ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους, καὶ οὕτως ἡ ὅλη ἐπίχωσις μέχρι τοῦ πατώματος τοῦ τάφου ἦτο 50—60 ἑκατοστὰ καὶ μόνον κατὰ τὸ νότιον τμῆμα, ὅπου διετηρήθη κάλλιον ὁ περιφερικὸς τοῖχος, ἦτο κατά τι παχυτέρα.

Κατὰ τὴν σκαφὴν τῆς νεκρικῆς ἐπιχώσεως διέκρινα σαφῶς δύο ἐπάλληλα στρώματα· τὸ ἀνώτερον ἀποτελούμενον ἐκ κοινῆς γῆς (humus) περιεῖχε πολλοὺς σκελετοὺς μετρίας διατηρήσεως ἀκαύτους καὶ εἶχε πάχος 15—20 ἑκατοστῶν, καὶ ἐνιαχοῦ κατά τι μικρότερον ἢ καὶ ἔλειπεν ὅλως εἰς τὰ σημεῖα, ὅπου εἶχον σκάψει τελευταῖον οἱ χωρικοί. Ἐντὸς τοῦ ἀνωτέρου τούτου τρώματος εὑρέθησαν τὰ πλεῖστα τῶν χρυσῶν κοσμημάτων, αἱ σφραγῖδες καὶ τὰ περίαπτα καὶ τὰ ἐπιμήκη χαλκᾶ ἐγχειρίδια· προφανῶς τὸ στρῶμα τοῦτο περιεῖχε τὰς νεωτέρας ἐν τῇ θόλῳ ταφάς. Κάτωθι τούτου καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ τάφου εὑρέθη παλαιότερον στρῶμα πάχους 20—40 ἑκατ. ἀποτελούμενον, ὡς ἀπέδειξεν ἡ γενομένη χημικὴ ἀνάλυσις, ἐξ ἀργίλλου καθαρᾶς φορητῆς ἄλλοθεν ὑποφαίου χρώματος ἐν ᾗ εἶχον ἀναμιχθῇ πολυάριθμα ἀνθρώπινα ὀστᾶ ἀτάκτως· ἐντὸς τοῦ στρώματος τούτου εὑρέθησαν περὶ τὰ 12 τριγωνικὰ χαλκᾶ ἐγχειρίδια τοῦ παλαιοτέρου τύπου καὶ ὀλίγα τινα χρυσᾶ κτερίσματα.

Εἰς τὸ δάπεδον τοῦ τάφου τὸ ὁποῖον ἀπετελέσθη ἐξ ἐρυθρᾶς φορητῆς ἀργίλλου (ρουσσὰ) πεπατημένης παρετήρησα πανταχοῦ τὰ ἴχνη ἰσχυρῶν πυρῶν, διότι ἡ μὲν ἀνωτέρα ἐπιδερμὶς τοῦ πατητοῦ δαπέδου εἶναι μέλαινα καὶ ἐνιαχοῦ σχεδὸν κεραμοποιημένη ἐκ τοῦ πυρός, οἱ δὲ λίθοι οἱ πλησίον εὑρεθέντες κεκαυμένοι ἐνίοτε μέχρι ῥευστοποιήσεως καί τινα τῶν τριγωνικῶν ἐγχειριδίων κεκαμμένα διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, καὶ πολλὰ τῶν ὀστῶν μαυρισμένα ἐκ τοῦ καπνοῦ ἢ ἡμίκαυτα.

Πῶς πρέπει νὰ ἐξηγηθῶσιν αἱ ἰσχυραὶ αὗται πυραὶ ἐντὸς τῆς θόλου, αἱ ὁποῖαι παρετηρήθησαν ὑπ' ἐμοῦ καὶ εἰς ἕνα ἐκ τῶν τάφων Κουμάσας καὶ μάλιστα εἰς τὴν θόλον Πορτὶ δὲν εἶναι εὔκολον νὰ εἴπῃ τις μετὰ βεβαιότητος. Πείθομαι ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε παρατηρήσεων ὅτι οἱ νεκροὶ δὲν ἐκαίοντο, ὅτι ὅμως ἰσχυραὶ πυραὶ ἤναπτοντο ἐντὸς τῶν θόλων καὶ ὅτι ἐκ τούτων καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ καπνοῦ ἐμαύρισαν καὶ τὰ ὀστᾶ καὶ πλεῖστα τῶν κτερισμάτων νο-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

μίζω ἐπίσης βέβαιον· μένει μόνον νὰ ἐξακριβωθῇ πῶς καὶ διατὶ ἤναπτον τὰς πυρὰς ταύτας ἐντὸς τῶν θόλων. Ἴσως νεώτεραι παρατηρήσεις θὰ μᾶς δώσωσι τὴν ἐξήγησιν τοῦ πράγματος.

Τὰ σπουδαιότερα τῶν εὑρεθέντων ἀρχαίων τῆς θόλου εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Α΄. ***Χρυσᾶ.*** 14 ἐξαρτήματα κοσμηματικὰ εἰς μέγεθος λεπτοκαρύου καὶ διπλάσιον τούτου ἔχοντα ἕκαστον τροχίλον κατὰ τὸ ἄκρον, ὥστε νὰ ἀποτελῆται τὸ σχῆμα διπλῆς τροχαλίας· τινὰ φέρουσιν ἐπικεκολλημένον σύρμα ἐπίσης χρυσοῦν σπειρούμενον, τὰ λοιπὰ δ᾽ ἔχουσιν αὐλακωτὴν ἢ ἔκτυπον διακόσμησιν.

12 ψῆφοι περιδεραίων σχήματος κυλινδρικοῦ ἢ σφαιρικοῦ ἢ ἀμυγδαλωτοῦ ἢ τροχαλιοειδοῦς μετὰ ὁμοίας διακοσμήσεως.

2 ταινίαι ἐν σχήματι ἁπλῶν διαδημάτων.

1 ἁλυσίδιον ἐξ οὗ κρέμαται ὡσεὶ κωδωνίσκος κοσμητικός.

3 μικροὶ ἁπλοῖ δακτύλιοι καὶ δύο δακτυλιοειδῆ στόμια μικρῶν ἀγγείων.

20 δισκάρια λεπτὰ εἰς μέγεθος χρυσοῦ δεκαφράγκου μετὰ ζεύγους ὀπῶν ἕκαστον, ἵνα προσράπτωνταί που.

Δίσκος κοῖλος διαμέτρου 4 ἑκατ. (ὡσεὶ μικρᾶς ζυγαριᾶς) φέρων 6 ὀπὰς εἰς τὴν περιφέρειαν.

Πολλὰ ταινίδια καὶ σύρματα συνεστραμμένα κοσμητικά.

Β΄. ***Χαλκᾶ.*** 12 μικρὰ τριγωνικὰ ἐγχειρίδια τοῦ παλαιοτέρου τύπου.

50 ἐπιμήκη ἐγχειρίδια τοῦ νεωτέρου τύπου.

2 μικροὶ πελέκεις δίστομοι ἀναθηματικοὶ καί τινα μονόστομα πελέκια ἢ κοπεῖς καί τινα σκέλη τριχολαβίδων.

Γ΄. ***Σφραγῖδες καὶ περίαπτα*** περὶ τὰ 15, τὰ πλεῖστα ἐξ ἐλέφαντος. Μοναδικὸν εἶναι περίαπτον ἐλεφάντινον χειροπληθὲς σχηματιζόμενον ἐκ δύο ἀντινώτως καθημένων πιθήκων, καὶ μικρὸν εἰδώλιον αἰγυπτιάζον ἐλεφάντινον.

Δ΄. ***Λίθινα.*** Εἰδώλιον μικρὸν ἐξ ἀλαβάστρου σφηνοπώγον τύπου προδυναστικοῦ αἰγυπτιακοῦ. 380 ἀγγεῖα διαφόρων σχημάτων καὶ μεγεθῶν· εἶναι ἐξειργασμένα μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἐκ ποικίλων ἐγχωρίων λίθων, ἤτοι μαρμάρων λευκῶν ἢ χρωματιστῶν, ἀλαβάστρου, στεατίτου, σχιστολίθου, κροκαλοπαγῶν πετρωμάτων. Περὶ τὰ 15 ἐκ τούτων εἶναι δίδυμοι ***κέρνοι*** καὶ εἷς εἶναι τετραπλοῦς. Πολλὰ τῶν ἀγγείων εἶναι κομψότατα κατὰ τὰ σχήματα καὶ θαυμασίας τεχνικῆς ἐπεξεργασίας καὶ ἁμιλλῶνται πρὸς τὰ τοῦ Μόχλου. Πάντα τὰ λίθινα εὑρέθησαν ἐκτὸς τῆς θόλου εἰς μικροὺς ἀποθέτας τοῦ τάφου κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευράν.

Ε΄. ***Πήλινα.*** Παραδόξως ὀλίγα εἶναι τὰ πήλινα τοῦ τάφου καὶ ταῦτα κύαθοι μόνον καὶ πινάκια ἁπλᾶ καὶ πολυχρωμικὰ πρωτομινωϊκά· πιθανῶς ἄλλα πήλινα θὰ ὑπῆρχον ἢ καὶ θὰ ὑπάρχωσιν εἰς τοὺς μὴ ἀνασκαφέντας εἰσέτι ἄλλους ἀποθέτας τῆς θόλου.

Ὁμοία θόλος κάλλιστα φαινομένη μετὰ τὴν σκαφὴν τῶν χωρικῶν εὑρίσκεται περὶ τὰ 15 μέτρα δυτικώτερον, τῆς ὁποίας τὸν κυκλικὸν τοῖχον ἐν μέρει διέλυσαν κατὰ τὴν ἐργασίαν των, πιθανῶς δὲ θὰ ὑπάρχωσι καὶ ἄλλοι τάφοι πλησίον. Ἡ ἀνασκαφὴ τούτων γενήσεται κατὰ τὴν ἐρχομένην ἄνοιξιν.

Ἐξαιρετικὴ φαίνεται ἡ σπουδαιότης τῆς νέας ταύτης Πρωτομινωϊκῆς νεκροπόλεως ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλουσίας πεδιάδος τῆς Μεσαρᾶς· πρόκειται καθ᾽ ὅλας τὰς ἐνδείξεις νὰ χορηγήσῃ πολυτιμότατα εὑρήματα εἰς τὸ Κρητικὸν Μουσεῖον καὶ νὰ διαφωτίσῃ πολλὰ σημεῖα τοῦ ἀρχεγόνου Κρητικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης 15 Δεκεμβρίου 1914.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ

Περὶ ἀνασκαφῆς γενομένης ἐν Καστελλορίζῳ ἀναφέρει τὰ ἑπόμενα ὁ ἔφορος Ν. Κυπαρίσσης.

Κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς ἀρχαίας Λυκίας, ἐκτεινομένας ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ κόλπου τῆς Μάκρης μέχρι τῆς ἀρχαίας Φασήλιδος ὑπάρχει πληθὺς νησίδων ἐγκατεσπαρμένων, αἵτινες πρὸς σκοπέλους μᾶλλον ὁμοιάζουσι, ὧν ἡ μεγίστη πασῶν καὶ ἡ μόνη κατῳκημένη εἶναι ἡ νησὶς ἡ ὑπὸ τῶν παλαιῶν Μεγίστη καλουμένη.

Ἡ ἄγονος αὕτη καὶ ἐξ ἀποτομωτάτων βράχων ἀποτελουμένη νησίς, κατοικουμένη μόνον πέριξ τοῦ ἀξιολόγου αὐτῆς λιμένος, ὑπὸ τῶν σημερινῶν κατοίκων καλεῖται Καστελλόριζον.

Ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ κατὰ τὰ τέλη παρελθόντος ἔτους, ἔχοντες ἴσως ἐκ τῶν προτέρων ἐνδείξεις, ἐπεχείρησαν ἀνασκαπτικὰς ἐρεύνας οἱ κάτοικοι τῆς νήσου κ. κ. Ἰ. Λακερδῆς, Ἀγαπητὸς Ξανθῆς καὶ Χατζημιχάλης, ὧν ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ εὕρεσις χρυσοῦ στεφάνου κισσοῦ καὶ ἄλλων ἀσημάντων εὑρημάτων κομισθέντων εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον.

Ἕνεκα τῆς εὑρέσεως τοῦ πολυτίμου τούτου εὑρήματος ἀφ᾽ ἑνὸς καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου ἕνεκα τῆς ἐπιμονῆς τῶν διοικούντων τὰ τῆς νήσου σήμερον περὶ ἀποστολῆς εἰδικοῦ ἀρχαιολόγου, ἡ Σ. Γενικὴ Διοίκησις τῶν Νήσων ἐπ᾽ ἐλπίδι εὑρέσεως καὶ ἄλλων εὑρημάτων ἀπέστειλεν ἐμὲ μὲ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τὴν ἐντολήν, ὅπως ἐνεργήσω ἀνασκαφὰς καὶ μελετήσω καθόλου ἀρχαιολογικῶς τὴν νῆσον.

Μεταβὰς δ᾽ αὐτόσε καὶ περιηγηθεὶς τὴν νῆσον ἀπ᾽ ἄκρου εἰς ἄκρον διέκρινα τρία κυρίως σημεῖα, ἅτινα ἔχρῃζον ἀνασκαπτικῆς ἐρεύνης. Εἶναι δὲ ταῦτα τὰ ἑξῆς.

Πρῶτον τὸ ὀροπέδιον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅλως ἄδενδρον καὶ τὸ πλεῖστον βραχῶδες, ὀνομασθὲν οὕτω ἐκ τῆς αὐτόθι ἱδρυμένης μικρᾶς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ταύτης εὑρέθη ἡ λιθίνη θήκη, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν ὁ χρυσοῦς στέφανος.

Ἡ λιθίνη αὕτη τετράγωνος θήκη ἦτο ἐσφηνωμένη ἐντὸς τοῦ βραχώδους ἐδάφους καὶ ὑπὲρ τὸ κάλυμμα αὐτῆς ὑπῆρχε μέγας κατειργασμένος λίθος. Τὸ μέρος τοῦτο, ἔνθα εὑρέθη ἡ θήκη, ἦτο προφανῶς ἀρχαῖον νεκροταφεῖον, διότι εὑρέθησαν κατὰ καιροὺς πολλοὶ τάφοι συληθέντες ὑπὸ ἐντοπίων καὶ ξένων.

Ἐγὼ διέκρινα εἴκοσι καὶ δύο ἀνοικτοὺς τάφους, ὧν τρεῖς ἦσαν λίθιναι κατειργασμέναι θῆκαι μετὰ καλυμμάτων καί τινες μέγιστοι διὰ μεγάλων κατειργασμένων λίθων ἀποτελούμενοι:

Πάντα τὸν χῶρον τοῦτον ἀνέσκαψα ἀλλ᾽ οὐδὲν εὗρον. Συνήντησα μόνον πτωχοτάτους τάφους πιθανώτατα πολὺ μεταγενεστέρους τῶν ἀνεῳγμένων.

Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἔκτασις τοῦ ἀρχαίου νεκροταφείου ἦτο πολὺ μικρὰ καὶ εἶχεν ἐρευνηθῆ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὑπὸ τῶν χωρικῶν ὡς καὶ ὑπὸ ξένων, οἵτινες ἐπεσκέφθησαν τὴν νῆσον καὶ ἀνέσκαψαν πολλὰ μέρη αὐτῆς. Ἐὰν δ᾽ ἐσώθη ἡ θήκη τοῦ χρυσοῦ στεφάνου, τοῦτο ὀφείλεται εἰς ἀσβεστοκάμινον, ἥτις εἶχεν ἐπ᾽ αὐτῆς ἱδρυθῆ καὶ ἐκώλυε τὴν ἔρευναν τοῦ τόπου ἐκείνου.

Μετὰ τοῦ χρυσοῦ στεφάνου, ὅστις ἀποτελεῖται ἐκ τριάκοντα πέντε φύλλων κισσοῦ καὶ ἔχει εἰς τὰ δύο ἄκρα τὸ ἄνθος αὐτοῦ, εὑρέθησαν πολλαὶ πήλιναι κεφαλαὶ καρφίδων, ἐν αἷς διακρίνει τις τὴν ὀπὴν ἐντὸς τῆς ὁποίας ἦτο ἐμπεπηγμένη ἡ καρφίς. Ἔτι δὲ παρεδόθησαν εὑρεθέντα καὶ ἓν ἀργυροῦν νόμισμα τῆς Ῥόδου (Κεφαλὴ κατενώπιον. Ὄπ. Ῥόδον μετὰ τοῦ στεφάνου οὗ κάτωθι ἀριστ. PO. Ἐν τῷ πεδίῳ ἀριστερὰ σύμβολον σταφυλή. 333—304 π. Χ.) καὶ ἓν χαλκοῦν τῶν Ἀμφιπολιτῶν (Κεφαλὴ Ποσειδῶνος πρὸς δεξιά. Ὄπ.

ΑΜΦΙΠΟ
ΛΙΤΩΝ

Ῥόπαλον ἐν στεφάνῳ δρυός. Μετὰ τὸ 146 π. Χ.)· ἔτι δὲ καὶ χαλκοῦς δακτύλιος, ἐπὶ τῆς στεφάνης τοῦ ὁποίου ὑπάρχει κεχαραγμένη ὡραία παράστασις, βλαβεῖσα οὐσιωδῶς ὑπὸ τῶν θελησάντων κατὰ τὴν εὕρεσιν αὐτοῦ νὰ λάβωσιν ἐκτυπον αὐτῆς. Πιθανώτατα ἡ παράστασις εἶναι Ἑρμοῦ.

Ἐκ τῶν εὑρημάτων τούτων πείθεταί τις ὅτι ὁ χρυσοῦς στέφανος δύναται νὰ ἀναχθῇ μέχρι τοῦ τετάρτου αἰῶνος π. Χ., καίτοι ἄλλαι ἐνδείξεις τῆς κατασκευῆς τῶν τάφων ὡς καὶ ἄλλαι πληροφορίαι ὑπὸ χωρικῶν δοθεῖσαι περὶ εὑρέσεων ἄλλων νομισμάτων πείθουσιν ὅτι οἱ τάφοι οὗτοι εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς Ἑλληνιστικοὺς χρόνους.

Δυστυχῶς ἡ μὴ εὕρεσις ἑνὸς καὶ μόνου ὁμοίου τάφου ὑπ᾽ ἐμοῦ ἀφίνει τὸ ζήτημα τοῦτο ἀβέβαιον ἐν τῷ παρόντι.

Ἐν τῷ αὐτῷ ὀροπεδίῳ ἀλλ᾽ εἰς ἱκανὴν ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου νεκροταφείου ἀπόστασιν πρὸς τὴν διεύθυνσιν ἑτέρου ἐκκλησιδίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἀνασκάψας ἀνεῦρον ὑπὸ ὀγκώδεις κατειργασμένους λίθους ὑπὸ χωμάτων κεκαλυμμένα πήλινα ἀγγεῖα δίωτα, σχήματος ἀμφορέων, εὐτελοῦς κατασκευῆς καὶ ἀγάνωτα, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπῆρχον ὀστᾶ ἢ μᾶλλον λείψανα ὀστῶν καὶ τέφρα μετὰ ἰχνῶν καύσεως. Τοιαῦτα ἀγγεῖα εὑρέθησαν τρία, ὧν ἡ διατήρησις ἦτο ἀδύνατος, διότι ἤδη εἶχον ἀναλυθῆ ὑπὸ τῆς ὑγρασίας.

Δεύτερον σημεῖον ἀρχαιολογικῶς σπουδαῖον τῆς νήσου εἶναι ὁ περὶ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην χῶρος καὶ ἰδίᾳ τὸ ὕψιστον σημεῖον τοῦ βουνοῦ, ὅπερ καλεῖται Βίγλα.

Τὸ ἀκρότατον καὶ ἀποτομώτατον σημεῖον τῆς Βίγλας εἶναι μέχρι τοῦ νῦν ὠχυρωμένον διὰ Κυκλωπείων τειχῶν τῆς δευτέρας Μυκηναϊκῆς περιόδου, ἀποτελουμένων διὰ μεγάλων πολυγωνικῶν λίθων καλῶς πρὸς ἀλλήλους προσηρμοσμένων. Τὰ τείχη ταῦτα διακόπτονται καὶ περαιτέρω ἀναφαίνονται μέχρις οὗ ἀπόλλυνται τὰ ἴχνη αὐτῶν ἐντελῶς, οὕτως ὥστε εἶναι δυσχερεστάτη ἡ ὁλικὴ αὐτῶν ἀντίληψις, ἕνεκα τῶν μεγάλων καταστροφῶν, αἵτινες ἔχουσιν ἐπέλθει κατ᾽ αὐτῶν.

Εἰς πλεῖστα σημεῖα τῆς περιοχῆς αὐτῶν ἐνήργησα ἐρεύνας, πλείστας ὀπὰς καὶ ῥωγμὰς τοῦ βουνοῦ μόλις ἀναφαινομένας ἀνέωξα ἐπ᾽ ἐλπίδι εὑρέσεως λαξευτῶν τάφων ἢ σπηλαίων, ἀλλ᾽ οὐδὲν εὗρον.

Τρίτον σημεῖον εἶναι ὁ λόφος, ἐν ᾧ ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας ἢ τὸ «παλῃόγκαστρον» ὡς ὑπὸ τῶν ἐντοπίων καλεῖται οὗτος.

Ἐξ ὅλων τῶν σημείων τῆς νήσου, ὁ λόφος οὗτος φαίνεται ὅτι κατῳκήθη περισσότερον καὶ διαρκέστερον.

Ἀπὸ τοῦ πέμπτου αἰῶνος ἢ τοῦ τετάρτου π. Χ. μέχρι σήμερον ὁ λόφος οὗτος κατῳκήθη, ὡς ἔχων μεγαλυτέραν σπουδαιότητα ἐξ ὅλων

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τῶν σημείων τῆς νήσου· διότι ἀπὸ τούτου καθορᾷ τις ἀπὸ μεγάλης ἀποστάσεως τὰ μέλλοντα νὰ καταπλεύσωσιν εἰς τὸν λιμένα πλοῖα. Εἶναι τὸ ὀχυρώτερον σημεῖον τῆς νήσου καὶ διὰ τοῦτο ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὡς ἀκρόπολις περιτετειχισμένη ὑπὸ ὡραιοτάτων ἰσοδομικῶν τειχῶν. Τούτων μέρη τινὰ σώζονται ἐν καλλίστῃ καταστάσει. Τὸ πλεῖστον ὅμως μέρος αὐτῶν ἔχει καταστραφῆ ὑπὸ τοῦ φρουρίου, ὅπερ ἐπ' αὐτῶν ἵδρυσαν οἱ ἱππόται τῆς Ῥόδου καὶ ὅπερ εἶναι πολυμερὲς καὶ πολύπλοκον, μεστὸν μεγάλων καὶ πλείστων δεξαμενῶν, ἡ κατασκευὴ τῶν ὁποίων κατέστρεψε τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος. Αἱ δεξαμεναὶ αὗται ἐχρησίμευον πρὸς ἀποθήκευσιν ὕδατος ὀμβρίου, διότι ἡ νῆσος ἔτι καὶ σήμερον στερεῖται πηγαίου ὕδατος καὶ ὑδρεύεται διὰ τοιούτων νεωτέρων δεξαμενῶν.

Καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν τοῦ φρουρίου ἐπὶ τῶν βράχων ἔχουσι λαξευθῆ τάφοι καλυπτόμενοι ὑπὸ ὀγκολίθων καλῶς κατειργασμένων καὶ ἐπ' αὐτῶν προσηρμοσμένων. Τοιούτους τάφους συνήντησα πολλούς, ἀλλὰ πάντας ἀνεῳγμένους καὶ σεσυλημένους. Πολλοὺς τούτων ἀνοιχθέντας εἰς παλαιὰν ἐποχὴν εἶχον χρησιμοποιήσει διὰ ταφὴν νεκρῶν οἱ κάτοικοι κατὰ τοὺς Βυζαντιακοὺς χρόνους, διότι πολλοὺς τοιούτους ἀνέσκαψα καὶ ἔν τισιν ἐξ αὐτῶν εὗρον χριστιανικὰ εὑρήματα ὡς λ. χ. μικρὸν μολύβδινον σταυρὸν κ.τ.λ.

Ἐπί τινος σημείου τοῦ νέου φρουρίου ὑπάρχει ἐντετειχισμένη ἀρχαία ἐπιγραφή, ἧς ἡ ἐξαγωγὴ ἦτο ἀδύνατος, δημοσιευθεῖσα ἐν Bulletin de Cor. Hell. «Σωσικλῆς ἐπιστατήσας κλ.».

Δυστυχῶς καὶ ἡ νησὶς αὕτη καίπερ μικρὰ καὶ ἀπομεμακρυσμένη, δὲν διέλαθε τὴν προσοχὴν τῶν ξένων περιηγητῶν καὶ ἀρχαιολόγων, οἵτινες ἐπωφελούμενοι τῆς ἀπομονώσεως αὐτῆς ἦλθον πολλάκις διὰ πλοίων, ἠγκυροβόλησαν εἰς μέρος μὴ ἐκ τοῦ λιμένος καὶ τῆς πόλεως καθορώμενον, ἐξήγαγον πληρώματα καὶ ἤνοιξαν μεγίστους μεμονωμένους τάφους, περὶ ὧν εἶχον, φαίνεται, πληροφορίας καὶ λαβόντες τὰ διάφορα αὐτῶν κτερίσματα ἀνεχώρησαν. Τοιούτους μεγίστους τάφους ἤνοιξαν ἐν Ἁγίῳ Στεφάνῳ τῆς νήσου καὶ ἐν θέσει, ἥτις καλεῖται «Αὐλωνιά».

Καίτοι δ' ὅμως ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν δὲν προέκυψαν εὑρήματα, ἐν τούτοις ἱκανοποιοῦσι τοὺς δι' αὐτὰς καταβληθέντας κόπους καὶ τὰς δαπάνας αὐτῶν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ εὕρεσις τοῦ πολυτίμου χρυσοῦ στεφάνου ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ περισυλλογὴ τῶν ἐν Καστελλορίζῳ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν καὶ ἀναγλύφων, ἅτινα ἐνώπιον ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ὑπὸ τοῦ διοικητικοῦ ἐπιτρόπου κ. Κ. Σταυράκη, ὑπὸ τοῦ μέλους τῆς διοικούσης τὴν νῆσον ἐπιτροπῆς κ. Ι. Λακερδῆ καὶ ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῶν σχολείων κ. Ἀχιλλέως Διαμαντάρα παρελήφθησαν διὰ πρωτοκόλλου, καὶ θέλουσι δημοσιευθῆ προσεχῶς.

Ν. ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ

Ἀνασκαφαὶ καὶ ἄλλαι ἐργασίαι τῶν ξένων ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῶν σχολῶν.

Ἡ Ἀγγλικὴ ἀρχαιολογικὴ σχολὴ ἐνήργησε κατὰ τὸ 1913 - 14 διὰ τοῦ διευθυντοῦ αὐτῆς κ. Dawkins ἀνασκαφὰς ***ἐν «Πλατεῖ» ἐπὶ τῶν Δικταίων ὀρέων τῆς Κρήτης.*** Κατὰ ταύτας ἀπεκαλύφθη πλησίον τοῦ χωρίου Πλατέος, ἐπὶ μαστοῦ προέχοντος ἐν τῇ πεδιάδι Λασηθίου, μινωϊκὸς συνοικισμός. Τὰ λείψανα τοῦ συνοικισμοῦ τούτου χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τρίτης ὑστερομινωϊκῆς περιόδου, ἀνήκουσι δηλ. εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον καὶ τὰ ἐν τῷ Δικταίῳ ἄντρῳ τοῦ Διὸς ἐν Ψυχρῷ γενόμενα εὑρήματα. Κατὰ ταῦτα εὐλόγως δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι ἡ πόλις ἡ σχετιζομένη πρὸς τὴν ἐν τῷ ἄντρῳ λατρείαν τοῦ Διὸς ἔκειτο ἐν Πλατεῖ. Ὡς δ' ἀκριβῶς εὑρέθησαν καὶ ἐν τῷ ἄντρῳ ἀντικείμενά τινα τῆς ἀρχαϊκῆς ἑλληνικῆς περιόδου, οὕτω καὶ μέρος τοῦ ἐν Πλατεῖ μινωϊκοῦ συνοικισμοῦ ἐκαλύπτετο ὑπὸ πενιχρῶν τινων λειψάνων ἀρχαϊκῶν ἑλληνικῶν οἰκημάτων. Ἡ ἀνωτάτη δὲ αὕτη στρῶσις παρέσχε ποσότητά τινα τεμαχίων ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν πίθων μετ' ἐντύπων κοσμημάτων ὡς καὶ σειρὰν ὁλοκλήρων ἀγγείων οἰκιακῆς χρήσεως.

Ἐπὶ τοῦ μινωικοῦ χώρου σαφῶς διακρίνεται στρῶμα τῆς πρώτης ὑστερομινωϊκῆς περιόδου, ἐν ᾧ εὑρέθη θαυμασίως ἐζωγραφημένη οἰνοχόη, τοῦ χαρακτηριστικοῦ τῆς περιόδου ταύτης ῥυθμοῦ. Τὰ περισσότερα λείψανα ὅμως ἀνήκουσιν εἰς τὴν τρίτην ὑστερομινωϊκὴν περίοδον. Ταῦτα δὲ παρουσιάζουσι τὸ ἄριστον ἐν Κρήτῃ εὑρεθέντων σχεδίων πόλεων. Τρεῖς μεγάλαι ὁμάδες κτισμάτων εὑρέθησαν διατεταγμέναι οὕτως ὥστε νὰ σχηματίζωσι τὰς τρεῖς πλευρὰς τετραγώνου πλατείας. Δυστυχῶς τὸ μέρος τοῦτο ἐχρησιμοποιήθη εἰς μέγαν βαθμὸν ὡς λατομεῖον πρὸς οἰκοδομίαν τῶν ἐν Πλατεῖ καὶ ἀλλαχοῦ οἰκιῶν διὰ τοῦτο δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων τριῶν ὁμάδων ἡ μία μόνον διετηρήθη καλῶς ἐν τῷ συνόλῳ· ἐνδιαφέρουσα εἶνε ἐν αὐτῇ οἰκία συγκειμένη ἐκ διπλοῦ προστῴου μετὰ τετραγώνων βάσεων κιόνων καὶ ἐσωτερικῆς αὐλῆς. Ὅτι δὲ ἡ δευτέρα περίοδος δὲν διεδέχθη ἀμέσως τὴν πρώτην ἀλλὰ χρονικόν τι διάστημα διέρρευσε μεταξὺ καταφαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι οἱ Ἕλληνικοὶ τοῖχοι ἐτέθησαν ἀσχέτως πρὸς τὸ μινωικὸν διάγραμμα, ἀφ' οὗ καταλαμβάνουσι τμῆμα τῆς ὑπὸ τῶν εἰρημένων ὁμάδων περιβαλλομένης πλατείας, ἥτις ἐν Μινωικοῖς χρόνοις ἦτο ἐλευθέρα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Τὸ νεκροταφεῖον κεῖται καθ' ἃ μέρη ἡ πεδιὰς ἀναρριχᾶται ἐπὶ τοῦ ὄρους, ὄπισθεν τοῦ σημερινοῦ χωρίου, ἔνθα εὑρέθη καὶ ἀνεσκάφη θολωτὸς τάφος. Ὁ τάφος οὗτος περιεῖχε λάρνακα ἐξ ὀπτῆς γῆς μετ' ὀστῶν καὶ δύο μικρῶν ἀγγείων, ἀνήκει δ' εἰς τὴν τρίτην ὑστερομινωϊκὴν περίοδον.

Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω μικρᾶς ἀνασκαφῆς συνεπληρώθη καὶ ὁ 2ος τόμος τοῦ καταλόγου τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τοῦ κ. Casson καὶ τῆς Δ^δος^ Lamb, εὑρίσκεται δὲ ἤδη ὑπὸ τύπωσιν. Οἱ κ. κ. Dawkins καὶ Scutt ἐξηκολούθησαν τὰς ἐρεύνας τῶν νεοελληνικῶν διαλέκτων Καππαδοκίας καὶ Τσακωνιᾶς. Ὁ πρῶτος ἔχει ἤδη ἕτοιμον σπουδαῖον ἔργον περὶ τῆς Καππαδοκικῆς διαλέκτου. Ἡ ἐκκλησία τῆς ἐν Πάρῳ Παναγίας Ἑκατονταπυλιανῆς σχεδιασθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Jewell δημοσιεύεται προσεχέστατα εἰς βιβλίον συγγραφὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κ. Jewell ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ κ. Hasluck καὶ δαπάναις τοῦ χάριν Βυζαντινῶν Σπουδῶν κεφαλαίου.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς γινομένων ἀνασκαφῶν Παλαιᾶς Κορίνθου κατὰ τὸ 1914 ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Ἀπεκαλύφθησαν ἡ βορεία καὶ ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ περιβόλου τοῦ Ἀπόλλωνος ὥστε φαίνονται ἤδη πᾶσαι αἱ γωνίαι τούτου. Τὰ ἀποκαλυφθέντα κατὰ τὸ 1914 τμήματα διατηροῦνται καλλίτερον τῶν ἤδη πρότερον ἀποκαλυφθέντων. Ἐν τῇ ἀρχικῇ θέσει εὑρέθησαν μέρη τοῦ στυλοβάτου καὶ τοῦ ὀχετοῦ πρὶν ἢ οὗτος ἀρχίσῃ νὰ ἐκτείνηται περὶ τὸν περίβολον, οὐδὲν δ' ὅμως τῶν ἀνωτέρων μερῶν τοῦ οἰκοδομήματος. Ἀποτελεῖται δ' ὁ περίβολος ἐκ στοῶν τεταγμένων ἐπὶ τῶν τεσσάρων πλευρῶν κεντρικῆς αὐλῆς, καὶ ἡ μὲν ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ στοὰ ἔχουσι δέκα κίονας, ἡ δὲ βορεία καὶ νοτία δέκα τέσσαρας. Οἱ κίονες εἶνε μαρμάρινοι, ἀρράβδωτοι ἰωνικοί, διατηροῦνται δὲ καί τινες βάσεις καὶ κιονόκρανα τούτων. Ἡ μεταξόνιος ἀπόστασις ἀπὸ κίονος εἰς κίονα εἶνε 2.42. Τὸ ἐπιστύλιον καὶ ἡ ζωφόρος εἶνε ἐφ' ἑνὸς λίθου εἰργασμένα, εἶνε δ' ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου ἐπιγεγραμμένη λατινικὴ ἐπιγραφή, ἥτις σῳζομένη λίαν ἐλλιπῶς δὲν ἔγεινε δυνατὸν νὰ συμπληρωθῇ εἰσέτι. Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τὸ οἰκοδόμημα εἶνε ὁ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (II, 3, 3) εὐθὺς μετὰ τὴν Πειρήνην μνημονευόμενος περίβολος τοῦ Ἀπόλλωνος. Αἰτία τῆς παντελοῦς καταστροφῆς τοῦ περιβόλου εἶνε ἡ διαρκὴς χρῆσις τοῦ χώρου κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους. Πλεῖστοι βυζαντιακοὶ τοῖχοι εὑρέθησαν φθάνοντες μέχρις αὐτοῦ τοῦ δαπέδου τοῦ περιβόλου· μία φραγκικὴ ὁδὸς μετ' οἰκιῶν ἑκατέρωθεν διήρχετο ἄνωθεν τοῦ χώρου, διεκρίνοντο δὲ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ χώρου ἐνετικὰ ἐρείπια καὶ τουρκικὰ καὶ νέα ἑλληνικὰ κτίρια τῆς περιόδου πρὸ τοῦ 1858. Πρὸς οἰκοδομὴν τῶν κτιρίων τούτων ἐγίνετο χρῆσις τοῦ ὑλικοῦ τοῦ περιβόλου, οὕτω δ' ἔφθασεν οὗτος εἰς ἣν κατάστασιν σώζεται σήμερον.

Πρὸς Βορρᾶν τοῦ περιβόλου ἡ ἀνασκαφὴ ἡμῶν ἐχώρησεν ἐπὶ βαθυτέρου ἐδάφους ἀνεσκάφη δ' ἐν μέρει ἓν δωμάτιον ρωμαϊκοῦ οἰκοδομήματος ἐκτισμένον διὰ μεγάλων πλίνθων. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο διηυθύνετο πιθανώτατα πρὸς ἀνατολὰς καὶ κάτωθεν τῆς σημερινῆς ὁδοῦ, ἔνθα παρετηρήθησαν δύο τοῖχοι αὐτοῦ ἐντὸς ὀχετῶν, καὶ περιελάμβανεν ἴσως τοὺς ἰσχυροὺς πωρίνους τοίχους πρὸς δυσμάς. Τὸ ἀνασκαφὲν δωμάτιον εἶνε τετράγωνον, σῴζεται δὲ ὁ ἐξωτερικὸς δυτικὸς διὰ πλίνθων καὶ πηλοῦ ἐκτισμένος τοῖχος αὐτοῦ 3.29 ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους καὶ ἔχει πάχος 0.71. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ δωματίου εἶνε διερρυθμισμένον ὡς δεξαμενὴ ὕδατος, ἔχει δὲ μῆκος 6.70 καὶ πλάτος 4.54. Αἱ πλευραὶ μέχρις ὕψους 1.33 ἔχουσιν ἐπίχρισμα ἐξ ἀσβεστοκονιάματος. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν τοίχων ὑπάρχει χεῖλος πλάτους 0.60 περίπου καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν πλευρῶν τῆς δεξαμενῆς. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πλησίον τῆς βορειοδυτικῆς γωνίας ὑπάρχει ὀπὴ πρὸς διοχέτευσιν τοῦ ὕδατος ἐκτὸς τοῦ χώρου, ἐπὶ δὲ τῆς βορείου πλευρᾶς βαθμὶς μήκ. 4.38 καὶ ὕψ. 0.32 περίπου χρησιμεύει πρὸς κάθοδον εἰς τὴν δεξαμενήν. Οἱ ἀνώτεροι τοῖχοι τοῦ δωματίου εἶχον ἐπένδυσιν διὰ μαρμάρου, ἧς μικρὸν μόνον μέρος σῴζεται ἐν τῇ ἀρχικῇ θέσει, ἐστεγάζετο δὲ τοῦτο διὰ βαρείας πλινθίνης θόλου, ἧς μόνον ἓν μικρὸν συμπαγὲς τεμάχιον ἐσώθη. Ἡ δεξαμενὴ ἔχει τὴν ὄψιν λουτῆρος, τὸ δ' οἰκοδόμημα εἰς ὃ ἀνῆκεν, εἶνε μέγιστον, δυνατὸν δ' εἶνε νὰ ἦτο τοῦτο λουτρόν· ἂν δὲ τοῦτο εἶνε ὀρθὸν τότε δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι εἶνε τὰ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (II 3, 5) μνημονευόμενα εὐθὺς μετὰ τὸν Περίβολον τοῦ Ἀπόλλωνος λουτρὰ τοῦ Εὐρυκλέους, ἅτινα ὑπετίθετο μέχρι τοῦδε, ὅτι ἐταυτίζοντο πρὸς τὸ βορειανατολικῶς τῆς περιοχῆς τοῦ χωρίου κείμενον ἐρείπιον.

Τὸ ἔτος τοῦτο προσετέθη ἐν εἰσέτι δωμάτιον εἰς τὰ ἤδη ἀποκαλυφθέντα ἀνατολικῶς τῆς Πειρήνης· ἔχει τοῦτο μῆκος 11 μ. περίπου, πλάτος 4,75 καὶ διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα διὰ σειρᾶς ἰωνικῶν κιόνων φερούσης τρία τόξα ἐκ πώρων, ἥτις διατέμνει τὸν χῶρον ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς. Τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ δωματίου συγκοινωνεῖ διὰ θύρας πρὸς δυσμάς, ἄλλη δὲ θύρα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

πρὸς βορρᾶν φέρει εἰς κλίμακα, ἥτις ἀνέρχεται κατὰ τρεις βαθμίδας και εἶτα κλίνει πρὸς ανατολὰς καὶ κατέρχεται κατὰ επτὰ βαθμίδας. Πᾶσαι αἱ βαθμίδες εἶνε κατεσκευασμέναι ἐκ μαρμάρων χρησιμοποιηθέντων ἐκ νέου. Τῶν δωματίων οἱ τοῖχοι εἶνε περίπου 3.20 υψηλοὶ καὶ φέρουσι θολωτὴν στέγην, ἧς σώζεται μόνον τὸ νότιον ἄκρον. Ὡς νότιος τεῖχος τοῦ δωματίου χρησιμευει ἑλληνικὸν ἀνάλημμα καλοῦ τύπου ἐκτισμένον διὰ μεγάλων πωρολίθων· ἐπίσης καλῶς ἐκτισμένοι εἶνε καὶ οἱ δυο πλευρικοὶ τοῖχοι τοῦ δωματίου ὡς καὶ τὰ τόξα, μόνον δὲ τὸ βόρειον τμῆμα εινε κατὰ πολὺ κατώτερον τρόπον ἐκτισμένον. Τὸ δωμάτιον ἔφερεν ἀρχῆθεν ἐπένδυσιν ἐκ μαρμάρων, ὧν ευρέθησαν πολλὰ τεμάχια, ὡς δ᾽ ἔχει σήμερον προέρχεται ἐκ τῆς 3ης η 4ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Ὡρίσθη ἐπίσης τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ χώρου τῆς αγορᾶς. Σχηματίζεται τοῦτο δι᾽ ἀναλήμματος ἐπιμελῶς ῳκοδομημένου διὰ πωρίνων λίθων, ὅπερ διευθύνεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, μέχρι μήκους 28 μ. περίπου, καὶ τρέπεται εἶτα πρὸς Δυσμὰς ἀποκαλυφθὲν καὶ κατ᾽ αὐτὴν τὴν διεύθυνσιν μέχρι μήκους 17 μέτρων. Ὁ τοῖχος τοῦ ἀναλήμματος τούτου ἀποτελεῖται ἐξ ευθυντηρίας, ὑψηλότερον τῆς οποίας ὑπάρχουσιν εξ σειραὶ λίθων (εκάστη 0.59 ὕψος) επιμελῶς κατ᾽ ἰσοδομικὸν τρόπον τεθειμένων. Μόνον ἡ δυτικὴ οψις τουτου εἶνε επιμελῶς κατειργασμένη· ἡ ανατολικὴ οψις εἶνε ανώμαλος, διότι ἐκεῖ προέχει λίαν ο βράχος. Τὸ ἀνάλημμα ἔχει πλάτ. 0.72, διατηρειται δε κάλλιστα κατὰ τὰ κατώτερα μέρη.

Τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον της πλατείας της αγορᾶς απέχει ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ 255 μ., τὸ δὲ πλάτος τοῦ τετραγώνου τῆς πλατείας της αγορᾶς εινε περίπου 127 μέτρα, ἦτο δηλαδὴ κατὰ ταῦτα ἡ αγορὰ τῆς Κορίνθου ἐκ τῶν μεγίστων τῆς Ἑλλάδος.

Παραλλήλως πρὸς τὸ ἀνωτέρω ἀνάλημμα εις ἀπόστασιν 5,88 πρὸς Δυσμὰς τούτου υπάρχει ἄλλος ογκώδης τοιχος ἐκ πωρολίθων, ὅστις διατηρειται ὁμοίως κάλλιστα μέχρι τοῦ ὕψους ἐξ δόμων. Τοῦ τοίχου τούτου ἡ μὲν προς ανατολὰς ὄψις εἶνε ἐπιμελῶς λελειασμένη, ανώμαλος δὲ ἡ προς δυσμάς. Ἔν τινι δὲ διαγωνίῳ τάφρῳ ἔτι μᾶλλον πρὸς δυσμὰς ευρέθησαν δύο κατεργασίαι τοῦ βράχου πρὸς ἔνθεσιν τοίχων παραλλήλων πρὸς τους ανωτέρω μνημονευθέντας, ἐν τῳ δυτικωτάτῳ δὲ σημείῳ τῶν κατεργασιῶν τούτων φαίνονται ἐν τη αρχικῃ θέσει λίθοι τοῦ τοίχου ἀντιστοιχοῦντες ως πρὸς τὴν κατεργασίαν πρὸς τοὺς λίθους τοῦ δευτέρου τῶν ἄρτι περιγραφέντων τοίχων. Τὸ μεταξὺ τῶν ως ἄνω τοίχων διάστημα ἀπετέλει ἀρχῆθεν μέγα δωμάτιον, ἐν τῶ ἄξονι τοῦ ὁποίου ὑπάρχει

Ἀνασκαφῶν Κορίνθου. Ἀναλημματικὸς τοῖχος ἐπὶ του ανατολικου ἄκρου της πλατείας τῆς αγορας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

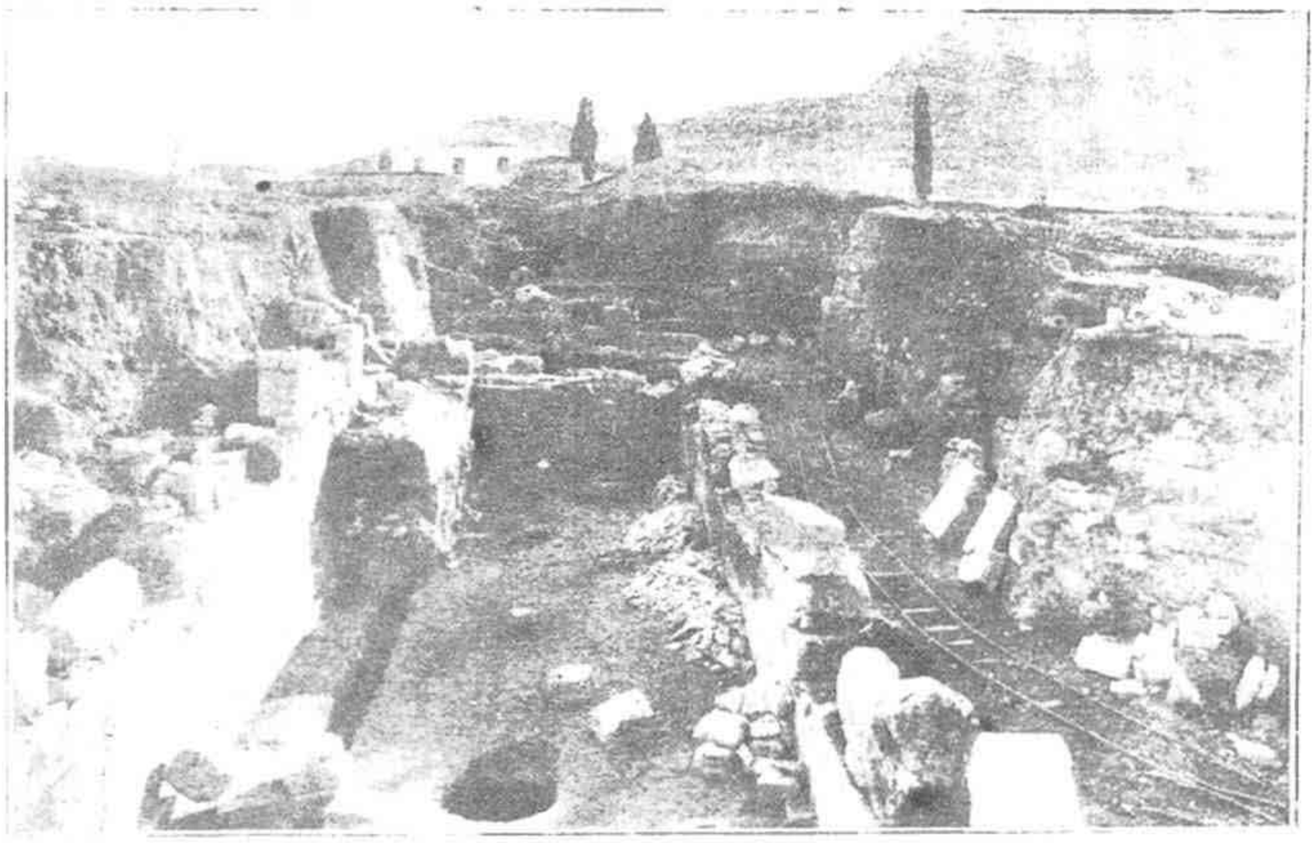

Ἀνασκαφῶν Κορίνθου. Ἐπίμηκες δωμάτιον μεταξὺ του ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς ἀγορᾶς ἀναλήμματος καὶ τοῦ παραλλήλου πρὸς τοῦτο ἀναλημματικοῦ τοίχου.

σειρὰ τεσσάρων μικρῶν βάσεων, αἵτινες ὡς ἐκ τῶν μικρῶν αὐτῶν διαστάσεων ἐξάγεται, ἔφερον ξυλίνους κίονας. Ἐν τῷ ἀνωτάτῳ δόμῳ τῶν τοίχων ὑπάρχουσιν ἐγκοπαὶ ἐν αἷς ἐνετίθεντο αἱ φέρουσαι τὴν ὀροφὴν δοκοί. Τὸ δωμάτιον ἔφερεν ἔσωθεν μαρμαρίνην ἐπένδυσιν καὶ κατὰ διαστήματα παραστάδας κατὰ μῆκος τῶν τοίχων, ἐπενδεδυμένας διὰ χρωματιστῶν μαρμάρων. Ἐν τῷ ἀνωτάτῳ δόμῳ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου ὑπάρχουσιν ἀνοίγματα παραθύρων.

Πλὴν τῶν τοπογραφικῶν ἀποτελεσμάτων εἶχον αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Κορίνθου τῷ 1914 καὶ ἀξιόλογα ***γλυπτικὰ εὑρήματα*** τὰ ἑξῆς:

1) Ἐντὸς τοῦ ἐκ τῆς Πειρήνης ἀρχομένου μεγάλου ὑδραγωγείου εὑρέθη μικρὰ ἐξαιρέτου ἐργασίας κεφαλή, κάλλιστα διατηρουμένη ὕψ. 0.14. Ἀνῆκεν εἰς γυναικείαν μορφὴν εἰργασμένην ἐν ἐξέχοντι ἀναγλύφῳ. Ἡ κεφαλὴ ἦτο ἐστραμμένη ἐλαφρῶς πρὸς τὰ δεξιά, εἶνε δ' ἐφθαρμένη ὀλίγον ἡ ῥὶς ταύτης καὶ ἡ κόμη, ἥτις εἶνε ἀναδεδεμένη διὰ δύο δικτυωτῶν πλεγμάτων. Ὁ τύπος τῆς κεφαλῆς εἶνε ἑλληνικός, ἀλλ' εἶνε ἔργον ἑλληνιστικῶν ἢ ρωμαϊκῶν χρόνων.

Γυναικεία μαρμαρίνη κεφαλὴ ἐξ ἀναγλύφου. Ἀνασκαφῶν Κορίνθου.

2) Ἄγαλμα σχεδὸν ἄρτιον μετὰ τῆς πλίνθου καλῶς διατηρούμενον νεαροῦ Ῥωμαίου εὑρεθὲν παρὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς ἀγορᾶς, ὕψ. 1.98. Λείπουσι μόνον τὸ ἄκρον καὶ μέρος τοῦ ἀριστεροῦ τῆς ῥινὸς καὶ τὸ ἄκρον τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος. Ἡ χλαμὺς αὐτοῦ συνεπτυγμένη ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου καταπίπτει ἐπὶ τοῦ νώτου, ὁπόθεν φερομένη διὰ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος κατέρχεται πρὸς τὸ γόνυ, ἔνθα στηρίζεται τὸ ἄκρον ταύτης ἐπὶ κορμοῦ δένδρου. Ἡ κεφαλὴ στρέφεται ἐλαφρῶς πρὸς τὰ δεξιά· τὸ πρόσωπον εἶνε μᾶλλον βραχὺ καὶ εὐρύ, τὰ δὲ ὦτα προέχουσι ἱκανῶς. Ἡ κόμη δὲν εἶνε βα-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἀνασκαφῶν Κορίνθου. Ἄγαλμα νεαροῦ Ρωμαίου

θέως ἀποτετμημένη. Ὄπίσω ἡ κόμη εἶνε σχετικῶς μακρὰ καὶ καταλήγει μετ' ἐλαφρᾶς ἀνελίξεως καθ' ἑκατέραν πλευράν. Ἡ ἐργασία εἶνε πολὺ καλή.

3) Ὀλίγῳ δυτικώτερον τῆς θέσεως, ἔνθα εὑρέθη τὸ προηγούμενον ἄγαλμα, ἀνεκαλύφθη ἄλλο ὅμοιον, τοῦ ὁποίου σῴζεται μόνον τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος ἀπὸ τοῦ ὀμφαλοῦ. Λείπει ὁ ἀριστερὸς βραχίων ἀπὸ τοῦ ὤμου, εἶνε δ' ἀποκεκρουμένα ἡ ῥὶς καὶ μέρος τῆς κορυφῆς. Ἡ στάσις εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ προηγουμένου ἀγάλματος, μόνον δ' ἡ κεφαλὴ εἶνε ἐλαφρῶς πρὸς ἀριστερὰ ἐστραμμένη. Μέρος τῆς χλαμύδος εὑρηται ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου. Ἡ ἐργασία δὲν εἶνε τόσον ἐπιμελής, ὡς ἡ τοῦ προηγουμένου ἀγάλματος.

Τὰ δυο ταῦτα εἰκονικὰ ἀγάλματα ὁμοιάζουσι μεγάλως πρὸς τὸν Αὔγουστον, ὑπάρχουσι δ' ὅμως ἱκαναὶ διαφοραί, ὥστε νὰ εἶνε βέβαιον, ὅτι δὲν παρίσταται ὁ Αὔγουστος, ἀλλ' οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι εἰκονίζονται μέλη τῆς οἰκογενείας τούτου. Ἴσως τὰ δύο ταῦτα ἀγάλματα παριστῶσι τους ἐγγόνους και θετους υἱοὺς τοῦ Αὐγούστου Γαΐον και Λούκιον.

4) Ἐν τῇ αὐτῇ θέσει εὑρέθη και ἡ κεφαλὴ ἀγάλματος ἀρίστης διατηρήσεως. Εἶνε κάλλιστα

Ἀνασκαφῶν Κορίνθου.
Κεφαλὴ ἀγάλματος ὁμοιάζουσα πρὸς Τιβέριον.

εἰργασμένη ἐκ λευκοῦ μαρμάρου καλῆς ποιότητος. Εἶνε ἐξαίρετος ῥωμαικὴ μορφὴ νέου ἀνδρὸς φεροντος μικρὸν γενειον. Ἡ κεφαλὴ εἶνε κεκαλυμμένη διὰ του μανδύου, εἶνε δὲ καλλίστου ῥωμαικοῦ τύπου καὶ ομοιαζει λίαν πρὸς Τιβέριον.

5) Κορμὸς σῳζόμενος ἀπὸ τοῦ τραχήλου μεχρι τῶν γονάτων (ὕψ. περίπου 1.50). Ὁ δεξιὸς βραχίων λείπει ἀλλὰ σῴζεται τὸ πλειστον τοῦ ἀριστεροῦ δστις εἶνε καθειμενος ἐπι της πλευρᾶς και ἀνέχει μέρος ἐπτυχωμενου ἐνδύματος. Ἀνήκει εἰς μορφὴν Ῥωμαίου πανοπλου στρατηγοῦ. Ἐπι τοῦ θώρακος εἰκονίζεται Γοργόνειον καὶ κάτωθεν τούτου ἐν λίαν ὑψηλῷ ἀναγλύφῳ δύο πτερωτοὶ Νῖκαι ἱδρύουσαι τρόπαιον. Ἄλλη πτερωτὴ Νίκη παρίσταται ἐπι της δεξιᾶς ἐπωμίδος τοῦ θώρακος. Τὸ μάρμαρον εἶνε καλῆς ποιότητος και κάλλιστα εἰργασμένον.

6) Δύο κορμοὶ φέροντες ἐνδύματα μετὰ πτυχῶν καὶ σῳζόμενα ἀπὸ τῶν ὤμων μέχρι τῶν γονάτων. Ἀμφότεροι περίπου ὕψ. 1.18 εἶνε κατεσκευασμένοι ἐκ καλοῦ λευκοῦ μαρμάρου, ἀλλ' εἶνε πολὺ ἠκρωτηριασμένοι. Ἡ ἐργασία καλὴ ῥωμαϊκῶν χρόνων,

Εὑρέθησαν πρὸς τούτοις διάφορα μικρὰ τεμάχια γλυπτῶν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Νοτίως τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐσκάφησαν ἐπὶ τοῦ λόφου διάφορα δοκιμαστικὰ φρέατα ἐπὶ τῆς κορυφῆς δ' εὑρέθησαν καλῶς διακρινόμενα στρώματα μετὰ πολλῶν προϊστορικῶν ἀγγείων, ὁμοίων πρὸς τὰ εὑρεθέντα πρὸς Βορρᾶν τοῦ ναοῦ.

Ἀνασκαφῶν Κορίνθου.
Κορμὸς ἀγάλματος Ρωμαίου στρατηγοῦ.

Ἡ Αὐστριακὴ ἀρχαιολογικὴ σχολὴ κατὰ μὲν τὸ 1913 δὲν εἰργάσθη ἐν Ἤλιδι τῷ δὲ 1914 ἀπὸ τῶν μέσων Ἀπριλίου σχεδὸν ἐπὶ 3 μῆνας. Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας διευθύνοντος κ. Ὄθωνος Βάλτερ ἐξηρευνήθησαν ἀκριβέστερον τὰ κατὰ τὰς προηγουμένας ἀνασκαφὰς εὑρεθέντα κτίρια, ἰδίᾳ δ' ἡ περιοχὴ τοῦ πρὸ διετίας ἀποκαλυφθέντος ναοσχήμου κτίσματος. Βορείως τούτου εὑρέθησαν τείχη καὶ πρόπυλον τεμένους, ὄπισθεν δὲ τοῦ τελευταίου τούτου ἀνεσκάφη βόθρος ὀρυχθεὶς ἐν τῷ φυσικῷ ἀργιλλώδει ἐδάφει. Ἐν τῷ βόθρῳ τούτῳ πολλὰ εὑρέθησαν ἀναθήματα, ἰδίᾳ δὲ εἰδώλια, πλὴν δ' ἄλλων καὶ 40 κεφαλαὶ διαφόρων μεγεθῶν μέχρι τοῦ φυσικοῦ, ὡς καὶ μία ἀρχαϊκὴ ἐπιγραφὴ γεγραμένη βουστροφηδὸν ἐπὶ χαλκοῦ ἐλάσματος εἰς πέντε στίχους. Εἰς τίνα ἦτο ἀφιερωμένος οὗτος ὁ περίβολος δὲν δύναται ἀκριβῶς νὰ ὁρισθῇ. Ἂν ἀποβλέψῃ τις εἰς τὴν πλειονότητα των εὑρημάτων καὶ τὸν τόπον τῆς εὑρέσεως θὰ συνεπέραινεν περὶ ἱεροῦ τινος Ἀφροδίτης, ἂν μὴ εἰδώλια τινα (ἀγαλμάτιον Ἀρτέμιδος, χοῖρος) ὑπεδείκνυον ἄλλην τινα θεότητα.

Περαιτέρω ἔρευναι ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τῆς ἀγορᾶς καταλαμβανομένου χώρου ἔφερον εἰς φῶς: Μικρούς τινας βωμοὺς μετὰ τῶν θεμελίων των ἐκ λίθων κοινῶν, ἐπικεχρισμένων (Παυσ. VI 24, 3), ὡραίους ἑλληνικοὺς κυβολίθους προερχομένους ἐκ τείχους κατεδαφισθέντος, ὅπερ βεβαίως θὰ ἀνῆκε εἰς στοάν τινα παράλληλον τῇ «Στοᾷ τῶν ὀστράκων». Μεταξὺ τῶν δύο τούτων στοῶν ἐπὶ ὑψηλοτέρου ἐπιπέδου ἐσχεδιάσθη χριστιανικὸν μωσαϊκόν. Νοτίως τούτου εὑρέθησαν λείψανα δύο καλῆς ἐποχῆς οἰκοδομημάτων, ἅτινα, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τοῦ ὑψομέτρου των, περιελαμβάνοντο ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἀγορᾶς. Ἐν γένει ἡ τῆς ἀγορᾶς ἐπίχωσις ἦτο μικροτάτη, ὡς ἄλλως τε δεικνύουσι αἱ πολυάριθμοι διατηρηθεῖσαι αὔλακες καὶ τὰ ὑδραγωγεῖα. Ἡ μικρὰ δ' ἐπίχωσις εἶνε καὶ ἡ αἰτία τῆς λυπηρᾶς τύχης τῶν τῆς ἀγορᾶς κτιρίων, ἐκτεθειμένων εἰς τὴν ἁρπαγήν.

Κοίλωμα ἐν ᾧ ἄλλοτε ἄνευ ἀποτελέσματος εἶχεν ἀναζητηθῆ τὸ θέατρον ἐδοκιμάσθη ἅπαξ ἔτι, νῦν μετ' ἐπιτυχίας. Ἐν αὐτῷ πράγματι ἀνευρέθη τοῦ ζητουμένου θεάτρου ἡ σκηνή. Σχετικῶς πρὸς ἄλλα Ἠλειακὰ κτίρια εὑρίσκεται ἡ σκηνὴ αὕτη εἰς καλὴν κατάστασιν, ἀπεκαλύφθη δὲ σχεδὸν ὁλόκληρος. Τοῦ θεάτρου δύο διακρίνονται περίοδοι: Τὰ τῆς ἀρχαιοτέρας περιόδου μέρη ἔχουσι τὰ θεμέλια βαθύτερα καὶ συνδέσμους σχήματος ⊢⊣· τὰ νεώτερα προϋποθέτουσιν ὑψηλότερον ἐπίπεδον, οἱ δὲ λίθοι των, συνδέονται διὰ συνδέσμων σχήματος διπλῆς χελιδονουρᾶς. Πρὸς τὸ μεσαῖον μέρος, ὅπερ διαιρεῖται διὰ τοίχου εἰς δύο ἰσοβαθεῖς χώρους μετὰ τοῦ προτεθειμένου προσκηνίου (μῆκ. περ. 22 μ, βάθος ἐν ὅλῳ περ. 10 μ.) συνάπτονται ἑκατέρωθεν πτέρυγες, οὕτως ὥστε τὸ ὅλον οἰκοδόμημα νὰ φθάνῃ τὸ μῆκος μέτρων σχεδὸν 48. Ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ προσκηνίου ἵστανται ὀρθαὶ 14 μετὰ κιόνων παραστάδες· μόνον αἱ δύο ἄκραι παραστάδες λείπουσι. Αἱ ἐκ κονιάματος (Stuck) βάσεις καὶ ῥαβδώσεις τῶν κιόνων εἶνε ἰωνικαί· βραδύτερον δὲ ἀνηγέρθη μεταξὺ τῶν παραστάδων καὶ τοιχάριον. Κιονόκρανον ἀνῆκον εἰς τοὺς εἰρημένους κίονας εἶχε πρὸ ἐτῶν εὑρεθῇ ἐντετοιχισμένον εἰς βυζαντινόν τι κτίριον. Τὸ προσκήνιον, ὁ πρόσθιος, ὁ μεσαῖος καὶ ὁ ὀπίσθιος τοῖχος τῆς σκηνῆς φέρουσιν ἀνὰ τρεῖς ἐπὶ τῆς αὐτῆς εὐθείας κειμένας θύρας. Κατὰ μῆκος δὲ τοῦ ἀνατολικοῦ ἐγκαρσίου τοίχου φέρεται τὸ ὑδραγωγεῖον. Αἱ πτέρυγες δὲν εἶχον ἀρχικῶς τὸ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἀνασκαφῶν Ἤλιδος. Ἐκ τῆς σκηνῆς καὶ τοῦ προσκηνίου τοῦ Θεάτρου.

Ἀνασκαφῶν Ἤλιδος. Ἐκ τῆς σκηνῆς καὶ τοῦ προσκηνίου τοῦ Θεάτρου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

αὐτὸ καὶ τὸ μεσαῖον τμῆμα βάθος, βραδύτερον ὅμως, τμηματικῶς τοὐλάχιστον, ηὐξήθησαν εἰς βάθος καὶ εἰς πλάτος· αἱ νεώτεραι δὲ πτέρυγες ἐχρησιμοποίησαν ὡς θεμέλια τὰς ἀρχαιοτέρας, μόνον δὲ κατὰ τὰ ἐξωτερικὰ ἄκρα παρεμβάλλεται χῶμα μεταξύ· ἐκεῖ διετηρήθησαν αἱ πτέρυγες μέχρι καὶ 2 μ. ὕψους. Ἡ ἀνατολικὴ πάροδος ἀπεκαλύφθη μερικῶς, εὑρέθη δ' ἐν αὐτῇ θρανίον λίθινον ἐρειδόμενον ἐπὶ τοῦ ἀναλήμματος τοῦ κοίλου. Κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν πλευρὰν τοῦ τε Τούτου ἕνεκα πρέπει τις νὰ ἀποκλείσῃ τὴν ὑπόθεσιν ἀρχαιοτέρου τινος θεάτρου, ἄνευ λιθίνου προσκηνίου. Ἐκ τοῦ κοίλου ἑδωλίων οὐδὲν εὑρέθη, οὔτε κατὰ τὴν τάφρον ἥτις ὠρύχθη ἐν τῷ μέσῳ καὶ κατὰ τὴν ἀκτῖνα τῆς ὀρχήστρας οὔτε κατὰ τὴν ἀνοιχθεῖσαν παρὰ τὴν πάροδον τὴν ἀνατολικήν. Πάντως δὲ φαίνεται ὅτι καὶ ταῦτα καὶ τὸ πρὸς ἀποχέτευσιν τῶν τοῦ κοίλου ὑδάτων ὑδραγωγεῖον καὶ τὸ περιβάλλον τὴν ὀρχήστραν πλαίσιον ἀπεμακρύνθησαν ἐκεῖθεν. Ἐκ τῆς δια-

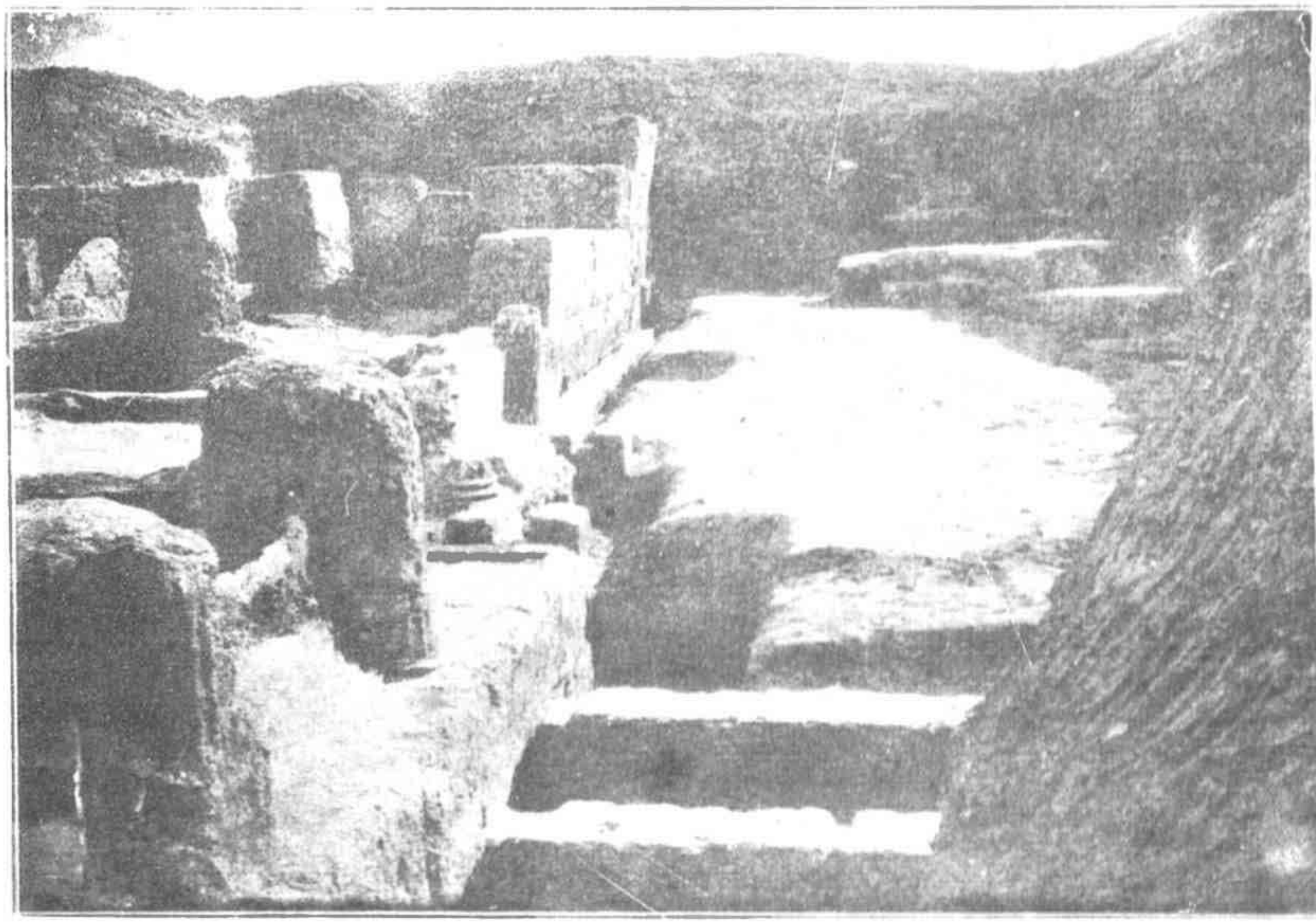

Ἀνασκαφῶν Ἤλιδος. Τοῖχος τῆς παρόδου Θεάτρου.

προσθίου καὶ τοῦ ὀπισθίου τοίχου τῆς σκηνῆς εὕρηνται λίθοι φέροντες ὀπὰς πρὸς ὑποδοχὴν ὀρθῶν δοκῶν. Παραλλήλως καὶ εἰς ἀπόστασιν 5 περίπου μέτρων ἀπὸ τοῦ προσκηνίου ἐκτίσθη διὰ πλίνθων ὑστερώτερον ὑδραγωγεῖον. Μικρότερα εὑρήματα ὀλίγα ἔφερεν εἰς φῶς ἡ τοῦ θεάτρου ἀνασκαφή. Σπουδαῖα εἶνε χαλκᾶ δισκία, ὧν τινα μετὰ τῶνδε τῶν γραμμάτων: ΓΑ(ΛΕΙΟΝ).

Ἡ ἀρχαιοτέρα τοῦ θεάτρου περίοδος ἐλέγχει ἑλληνιστικὴν ἐποχήν. Ἐν τούτοις πολλοὶ κανονικοὶ λίθοι φέρουσι συνδέσμους ἀποδεικνύοντας τὴν ἀλλαχοῦ που προγενεστέραν αὐτῶν χρῆσιν. μορφώσεως τοῦ ἐδάφους προκύπτει ἀσφαλῶς ὅτι τὸ ἀνατολικὸν ἀνάλημμα ἐστήριζε τεχνητὴν ἐπίχωσιν. Ὁ Παυσανίας VI 26, 1 ἀναφέρει «θέατρον ἀρχαῖον». Ἡ φράσις πρέπει νὰ ἑρμηνευθῇ ὡς ποιουμένη ἀντίθεσιν πρὸς ἄλλα τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς ἑλληνικὰ θέατρα, ἅτινα ἔφερον λογεῖον. Κατὰ τὸν Παυσανίαν ἔκειτο τὸ θέατρον «μεταξὺ τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ Μηνίου». Πράγματι τὸ ἐπίπεδον ἐφ' οὗ τοποθετεῖται ἡ ἀγορὰ εὕρηται ἀμέσως πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τοῦ θεάτρου. Νέα οὕτω νῦν προστίθεται ἀπόδειξις σχετικῶς πρὸς τὴν ὀρθότητα τῆς τοποθετήσεως.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ὡς Μήνιον δὲ πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὕδαχά τινα ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως καταρρέοντα, νῦν σχεδὸν πάντοτε ξηρόν.

Βορειοδυτικῶς τοῦ θεάτρου εὑρέθη ἀνάλημμά τι φέρον ὅρον, περαιτέρω δὲ πρὸς βορρᾶν πλεῖστοι τάφοι ὑστερώτεροι. Ἐν ἑνὶ τούτων πλακίδιον χρυσοῦν εἰκονίζον Ἀθηνᾶν ἐν δόρατι καὶ ἀσπίδι.

Κατὰ τὴν ΝΔ. κλιτὺν τῆς Ἀκροπόλεως εὑρέθη καὶ ἀπεκαλύφθη τμῆμά τι τοῦ περιβόλου της. Τὸ τεῖχος τοῦτο ἀνηγέρθη, ὡς ἐκ τοῦ Διοδώρου XIX 87 μανθάνομεν, ὑπὸ τὸν Τελεσφόρον, ναύαρχον τοῦ Ἀντιγόνου ἐν ἔτει 312 π. Χ. ὀλίγῳ δ' ὕστερον πάλιν κατηδαφίσθη. Τὸ ἀποκαλυφθὲν τοῦ τείχους τούτου τμῆμα ᾠκοδόμηται κατὰ τὸν πολυγωνικὸν τρόπον, ἔχει δὲ πάχος περίπου 1 μέτρου.

Ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς ἐγένοντο αἱ ἀκόλουθοι ἀνασκαφαί:

1ον Ἐν Δελφοῖς.

Ὁ κ. Courby βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχιτεκτόνων Lacoste καὶ Replat ἐνήργησε συμπληρωματικὰς ἐρεύνας ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, πρὸς ἀκριβέστερον προσδιορισμὸν τῶν διαιρέσεων αὐτοῦ. Καθαρίζων εἰς βάθος τὸ ἄδυτον ἀνεῦρεν ὀμφαλόν, φέροντα ἀρχαϊκὴν ἐπιγραφήν, ὃν θεωρεῖ ὡς τὸν ἀρχέγονον ὀμφαλὸν τοῦ ναοῦ. Συμφώνως πρὸς τὸν τρόπον οἰκοδομίας τῆς ὑποδομῆς προτείνει ὁ κ. Courby ἐντελῶς νέαν λύσιν τῆς μέχρι τοῦδε λίαν αἰνιγματικῆς διατάξεως τοῦ ἀδύτου. Κατὰ ταύτην τὸ ἄδυτον ἦτο εἶδός τι ναΐσκου πλευρικοῦ ἐρειδομένου ἐπὶ τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ σηκοῦ, κειμένου δὲ ὀλίγῳ κάτωθεν τοῦ σηκοῦ. Ὁ αὐτὸς κ. Courby ἀνεκάλυψεν ἐπίσης καὶ νέας τινὰς ἐπιγραφὰς ἐν τῷ πλακοστρώτῳ τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ, κάτωθεν τοῦ βωμοῦ τῶν Χίων, καὶ κατώρθωσε διὰ νέων συγκολλήσεων τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ συνειλεγμένων πλαστικῶν τεμαχίων, νὰ ἐπιτύχῃ ἱκανοποιητικωτέραν ἀναπαράστασιν τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος τοῦ ναοῦ τῶν Ἀλκμεωνιδῶν (ἴδε BCH 1914 τεῦχ. II).

Ὁ κ. Blum ἐξηκολούθησε τὸν καθαρισμὸν τῶν ἔξω τοῦ Ἱεροῦ μνημείων, κυρίως δὲ τῆς ῥωμαϊκῆς ἀγορᾶς ἔνθα ἀνεῦρε προξενικὸν ψήφισμα πρὸς τιμὴν τοῦ ἐπικοῦ ποιητοῦ Θεοπόμπου τοῦ Μεγαλοπολίτου ὡς καὶ τὴν βάσιν ἀγάλματος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ταμίου A. Lentulus.

2ον Ἐν Δήλῳ.

Ὁ κ. Plassart ἐξηκολούθησε τὴν ἀποκάλυψιν τῶν Ἱερῶν ὁδῶν τοῦ Κύνθου καὶ τῶν μικρῶν ἀνεξερευνήτων ἱερῶν, δι' ὧν αἱ ὁδοὶ διήρχοντο. Ἀπεκάλυψεν ἐπίσης καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς καὶ Ἀθηνᾶς Κυνθίας, ὅπερ ἦτο ἱδρυμένον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Κύνθου καὶ εἶχεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1873 ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ τοῦ κ. Lebègue. Ἐπιγραφαὶ εὑρεθεῖσαι κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας καθορίζουσι τὸν χαρακτῆρα τῶν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ὄρους λατρειῶν. Τὰ μικρὰ ἱερά, σταθμοὶ τῶν πομπῶν βαινουσῶν πρὸς τὸ κύριον ἱερὸν τῆς κορυφῆς, ἦσαν ἀφιερωμένα τῷ Ποσειδῶνι Ἀσκαλωνίτῃ καὶ ταῖς ἀραμαϊκαῖς θεότησιν τῆς Iamnias, Ἡρακλεῖ καὶ Aurona. Ἦσαν λοιπὸν σημιτικαὶ λατρεῖαι μεταμοσχευθεῖσαι ἐπὶ τῆς λατρείας τοῦ Δηλίου Ἀπόλλωνος καὶ χρησιμεύουσαι ὡς κρίκος μεταξὺ τοῦ μεγάλου ἱεροῦ τῶν ἀνατολικῶν θεῶν, τοῦ ἱδρυμένου κατὰ τὸν πόδα τοῦ Κύνθου καὶ τοῦ Κυνθίου Διὸς (Βάαλ). Ὁ ἐπὶ τῆς κορυφῆς βωμὸς ἦτο τὸ τέρμα τῆς ἐφηβικῆς λαμπαδηφορίας, ἥτις ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἀνήρχετο εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἱεροῦ λόφου.

3ον Ἐν Θάσῳ.

Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Θάσου διεξαχθεῖσαι ἐφέτος ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν κ. κ. Picard, Avezou, Blum, καὶ Lajeune ἀπεκάλυψαν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Ἀκροπόλεως κολοσσιαῖον μαρμάρινον ἀρχαϊκὸν κοῦρον ὕψους 3 περίπου μέτρων, τοῦ τύπου τῶν «Ἀπολλώνων», ἔχοντα τὸν ἀριστερὸν πόδα προτεταμένον, τὴν μίαν χεῖρα καθειμένην τὴν δ' ἑτέραν κεκαμμένην κατὰ τὸν ἀγκῶνα καὶ φέρουσαν πρὸ τοῦ στήθους ζῷον, κριὸν ἀναμφιβόλως. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἁπλῶς πελεκημένον καὶ ἡμιτελὲς φαίνεται ὅτι προώριστο διὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, κείμενον ἐγγὺς τῆς Ἀκροπόλεως, εἶτα ὅμως ἀπορριφθὲν ἐχρησιμοποιήθη ὡς ὑλικὸν τοιχοποιίας τοῦ περιβόλου.

Ἐν τῇ κάτω πόλει αἱ ἀνασκαφαὶ ἔφερον εἰς φῶς, ἐγγύτατα τοῦ Πρυτανείου σύμπλεγμα μεγάλων δωρικῶν στοῶν σχηματιζουσῶν ὀρθογώνιον, ὅπερ ἴσως περιέβαλλε τὴν ἑλληνικὴν ἀγορὰν τῆς πόλεως. Εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ἀπεκαλύφθη καὶ τὸ ἄνδηρον ῥωμαϊκοῦ κτίσματος, ἴσως ναοῦ, ἐφ' οὗ βάσεις τινὲς τῶν χρόνων τῶν Ἀντωνίνων.

4ον Ἐν Φιλίπποις.

Ἐν Φιλίπποις τῆς Μακεδονίας, οἱ κ. κ. Picard καὶ Avezou ἀνεῦρον τὴν θέσιν τῆς κυρίας πύλης κειμένης ἐπὶ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς Νεαπόλεως (Καβάλλας). Ἡ γειτονικὴ νεκρόπολις παρέσχεν οὐχὶ ἀσημάντους ἐπιγραφάς. Τούτων μία χριστιανικῶν χρόνων ἀναφέρει περὶ θαυμάτων τῆς πίστεως, ἄλλη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἀφιερώθη παρ' ἑνὸς *medicus ex imperio* τῇ Ἴσιδι *pro salute coloniae Iuliae Philippensis* εὑρέθησαν ὡσαύτως καὶ τεμάχια ῥωμαϊκοῦ ἀνδριάντος στρατιωτικοῦ κ. λ. π.

Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἐξηρευνήθη τὸ θέατρον, ἀνεγνωρίσθησαν δὲ καὶ τὰ εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν αὐτοῦ περίοδον (Φιλίππου τοῦ II) ἀνήκοντα μέρη. Ἡ διάμετρος τῆς ὀρχήστρας εἶνε 24. 70., ἡ δὲ μεταξὺ τῶν ἄκρων τῶν παρόδων ἀπόστασις 70 μ: Αἱ διαστάσεις αὗται εἶνε μεγαλείτεραι τῶν ἀντιστοίχων ἐν τοῖς θεάτροις τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἐπιδαύρου, καὶ τῆς Δήλου.

Ἡ κατωτάτη σειρὰ τῶν ἑδωλίων εὑρίσκεται ὑπεράνω τοῦ ἐπιπέδου τῆς ὀρχήστρας, ὡς καὶ ἐν Μαντινείᾳ. Πολυάριθμοι ἐπιγραφαὶ ἐχαράχθησαν ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἑδωλίων. Τὸ οἰκοδόμημα τῆς σκηνῆς εἶνε λίαν βεβλαμμένον. Ἀνευρέθη ὁ θριγκὸς τοῦ Προσκηνίου καὶ δύο τεμάχια τῆς ἐπὶ τούτου ἀφιερωτικῆς ἐπιγραφῆς.

Τὰ πολυάριθμα μικρὰ ἱερὰ τὰ ἐγκατεστημένα ἐπὶ τῆς βραχώδους κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως, σχεδιασθέντα δὲ πάλαι ὑπὸ τῆς ὑπὸ τὸν Heuzey ἀποστολῆς, ἐξητάσθησαν ἐκ νέου. Πολλὰ ἐκ τούτων ἀπεδείχθησαν ἀνέκδοτα. Ἐν αὐτοῖς εὑρέθησαν ἀνάγλυφα καὶ ἐπιγραφαί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπιστολὴ τῶν Κολοφωνίων πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν Φιλίππων (32 στίχοι), κατάλογος ῥωμαίων *cultores*, 4 μεγάλαι ἐπιγραφαὶ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Συλβανοῦ καὶ δύο σπουδαῖα θρησκευτικὰ κείμενα. Τέλος, ἐπί τινος ἀνδήρου, ἀνεγνωρίσθησαν τὰ λείψανα οἰκοδομήματος, πιθανῶς ναοῦ.

5ον Ἐν Δίῳ.

Οἱ κ. κ. Plassart καὶ Blum, κατά τινα ἀρχαιολογικὴν τῆς Μακεδονίας ἐξερεύνησιν, ἐνήργησαν δοκιμαστικὰς σκαφὰς ἐν Δίῳ (Μαλαθριά-Καρίτσα) δι' ὧν κατώρθωσαν τὸ μὲν νὰ ἐπιτύχωσιν ἀκριβὲς σχέδιον τῆς περιοχῆς τῆς πόλεως, τὸ δὲ νὰ ἀνεύρωσιν ἱκανὰς ἐπιγραφάς, ἰδίᾳ ῥωμαϊκὰς καί τινα τεμάχια τῆς ἐποχῆς Φιλίππου τοῦ V. Ἀπεκάλυψαν ἐπίσης τὰ λείψανα ὁδοῦ, θεάτρου, ναοῦ δωρικοῦ ἑλληνιστικῶν χρόνων, καὶ πλακοστρώτου ἀγορᾶς περιβαλλομένης ὑπὸ στοῶν.

Ἀναφέρομεν χρονογραφικῶς καί τινας ἐρεύνας, μὴ συνοδευθείσας ὑπὸ ἀνασκαφῶν τῶν κ. κ. Boulanger καὶ Lejeune ἐν Ἀκαρνανίᾳ, Ἀμφιλοχίᾳ καὶ Ἠπείρῳ, τῶν κ. κ. Plassart καὶ Blum ἐν Πιερίᾳ, καὶ τῇ κεντρικῇ Μακεδονίᾳ, τοῦ κ. Avezou ἐν ταῖς τρισὶ χερσονήσοις τῆς Χαλκιδικῆς.

Τὸ πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1914 περιελάμβανε καὶ τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἀνασκαφῶν Ὀρχομενοῦ τῆς Ἀρκαδίας, τοῦ Νοτίου καὶ Ἀφροδισιάδος τῆς Μ. Ἀσίας. Ἀλλ' ἡ ἔκρηξις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, καλέσασα ὑπὸ τὰς σημαίας πάντα τὰ μέλη τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς, προὐκάλεσε τὴν ἀναβολὴν τῶν φθινοπωρινῶν τούτων ἐργασιῶν.

Ὑπὸ τῆς Γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς ἐγένοντο αἱ ἀκόλουθοι ἀνασκαφαί:

Ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγ. Brueckner καὶ τοῦ δευτέρου γραμματέως τῆς Γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς Ἀθηνῶν Knackfuss ***ἔγειναν ἐν τῷ Κεραμεικῷ ἀνασκαφαὶ*** ἀπὸ 21 Ἀπριλίου μέχρι 10 Ἰουλίου 1914. καὶ ἀπὸ 8 Νοεμβρίου 1914 μέχρι 18 Μαρτίου 1915.

Ἐν τῷ Κεραμεικῷ ὑπῆρχον δύο θέσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιχειρηθῶσιν αἱ ἀνασκαφαί· πρῶτον ὁ πρὸ πολλοῦ ἀπαλλοτριωθεὶς ἀλλ' οὐδόλως ἐρευνηθεὶς εἰσέτι χῶρος ἐκτάσεως 8900 τ. μ. περίπου ἐπὶ τῆς δεξιᾶς βορείας ὄχθης τοῦ Ἠριδανοῦ, πρὸ τοῦ Διπύλου καὶ δεύτερον ὁ φέρων τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγ. Τριάδος λόφος.

Συμφώνως πρὸς ἐσχάτως ψηφισθέντα νόμον μέρος τοῦ πρώτου χώρου θὰ παρεχωρεῖτο ἀντὶ τοῦ λόφου τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὅπως οἰκοδομηθῇ ἐπ' αὐτοῦ ἡ νέα ἐκκλησία μετὰ τὴν χάριν ἀνασκαφῆς τοῦ λόφου ἐπικειμένην κατεδάφισιν τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας, ἐννοεῖται, ἂν δὲν εὑρίσκοντο ἐκεῖ ἀρχαῖα λείψανα. Τούτου ἕνεκα ἡ ἀνασκαφὴ ἤρχισεν ἐπὶ τοῦ χώρου τούτου, ἐπὶ τῆς βορείας γωνίας, εὐθὺς δὲ τὴν πρώτην ἑβδομάδα ἀνεκαλύφθη ἐκεῖ ἡ νοτιοδυτικὴ πλευρὰ τῆς μεγάλης ἀρχαίας ὁδοῦ τοῦ Κεραμεικοῦ μετὰ τοῦ θαυμασίου ὅρου, ὅστις στερεώτατα εἰσέτι ἐπὶ τῆς ἀρχαίας βάσεως ἱδρυμένος φέρει ἐπὶ τῆς προσθίας καὶ ὀπισθίας ὄψεως τὴν ἐπιγραφὴν

ΟΡΟΣΚΕΡΑΜΕΙΚΟΥ

καὶ ἀντιστοιχεῖ κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν πρὸς τὸν πασίγνωστον ἤδη πλησίον τοῦ τείχους τῆς πόλεως ἱδρυμένου ὅμοιον καθ' ὅλα ἀπολύτως ὅρον (IG. II 1101). Ὄχι μακρὰν τοῦ ὡς ἄνω ὅρου ἀπεκαλύφθη ἐκτάκτως μεγαλοπρεπὴς νεκρικὸς περίβολος τῆς 4ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, τοῦ ὁποίου ἡ προσθία ὄψις ἔχει μῆκος 15 μ., τὸ δὲ βάθος εἶνε 7,80. Τὸ πρόσθιον ἥμισυ τοῦ περιβόλου ἔφερε τὴν πολυτελῶς ἐκτισμένην πρόσοψιν, ἥτις ἀπετελεῖτο ἐκ δύο ὀλίγον προβεβλημένων πτερύγων, καὶ ἑνὸς κυκλοτεροῦς οἰκοδομήματος ἐν τῷ μέσῳ διαμέτρου 7 μ. περίπου, ὧν τὸ διάγραμμα ἀναγνωρίζεται ἐκ τῶν σῳζομένων θεμελίων, διότι τὰ ἐκ πολυτίμου ὑλικοῦ ἐκτισμένα ἀνώτερα μέρη ἔχουσιν ἀφαιρεθῇ. Ἐπὶ τοῦ χώματος, ὅπερ ἦτο σεσωρευμένον

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

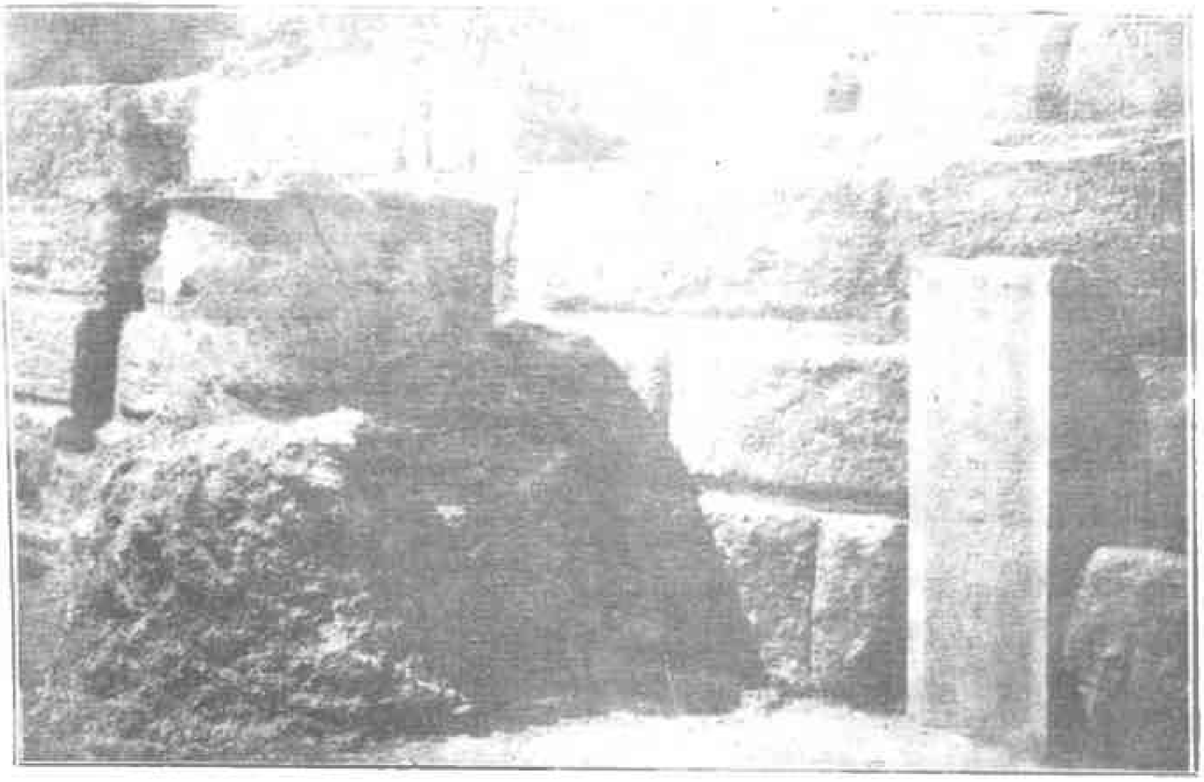

Ἀνασκαφῶν Κεραμεικου. Πρόσοψις αρχαιοτερα νεκρικου περιβόλου μετὰ προστεθειμένου νεωτέρου τοίχου.

ἐπι τοῦ οπισθίου ημίσεως τοῦ περιβόλου και τοῦ κυκλικοῦ κτίσματος ὑπῆρχον τάφοι μετὰ κεκαυμένων νεκρῶν. Ἐκ τῶν γλυπτῶν, ἅτινα ἄλλοτε ἐκόσμουν τὸ μνημεῖον ἀνευρέθη μόνον εἷς μαρμάρινος κολοσσικὸς κύων, μία μεγίστη μαρμαρίνη λήκυθος και ολίγα μικρότερα τεμάχια.

Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ τοῦ Κεραμεικοῦ ὡρίζετο πλέον σαφῶς ἡ κατευθυνσις τῆς ἐργασίας, ἧς σκοπὸς ἦτο τοῦ λοιποῦ ἡ ἀποκάλυψις ολοκλήρου τῆς συνεχείας τῆς πλευρᾶς ταύτης τῆς ὁδοῦ μετὰ τῶν ὄπισθεν κειμένων τάφων μέχρι τῆς πύλης τῆς πόλεως.

Τοῦτο ἐγένετο διὰ τῆς εκσκαφῆς μεγίστης τάφρου πλάτος 15 — 20 μέτρων διευθυνομένης πρὸς τὰ Νοτιανατολικὰ μέχρι τοῦ τείχους τῆς πόλεως, ἐν ᾗ ἀνεκαλύφθη μετ᾽ οὐ πολὺ ἡ σειρὰ τῶν νεκρικῶν περιβόλων τῆς $5^{ης}$ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ἀνεσκάφη μέχρι τοῦδε ἡ πρόσοψις τριῶν ἐκ τῶν νεκρικῶν τούτων περιβόλων ἐκτάσεως ἐν ὅλῳ 20 περίπου μέτρων. Τὸ βάθος τῶν περιβόλων εἶνε περίπου 3.80 δηλ. 12 περίπου Ἀττικοι πόδες. Σώζονται ἑκαστου 4 — 5 δόμοι ἐκ πωρίνων πλίνθων μαρτυροῦντες τὴν ἀξιοπρεπῆ απλότητα, μεθ᾽ ἧς εἶχεν ἐπιχειρηθῆ κατὰ τὴν $5^{ην}$ ἑκατονταετηρίδα ἡ διαρρυθμισις τοῦ Κεραμεικοῦ. Ἐπι τοῦ λιθίνου κρηπιδώματος ἦσαν ἱδρυμένα σήματα ἐξ ὠμων πλίνθων, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν σῳζομένων λειψάνων τούτων. Ὄπισθεν τῶν ἐπὶ τῆς προσόψεως τῆς ὁδοῦ κειμένων μνημείων τούτων, ἐν οἷς ἦσαν ὑπὸ τῆς πόλεως τεθαμμένοι οἱ *ἄριστοι* τῶν Ἀθηναίων ἁπλοῦται ἰδιωτικὸν νεκροταφεῖον, ὅπερ ὅπως πάντα τὰ λοιπὰ Ἀθηναϊκὰ νεκροταφεια ὑψοῦτο ἑκάστοτε δι᾽ ἐπισωρεύσεως χώματος κατὰ διαφόρους περιόδους.

Κατὰ τὴν $3^{ην}$ μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἡ οδὸς ἦτο κατὰ 3 μ. περίπου ὑψηλότερον τοῦ εδάφους τῆς $4^{ης}$ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος· τότε ἀφῃρέθησαν ὅσα μέρη ἐκ τῶν ἀρχαίων μνημείων ἐξεῖχον υπεράνω τοῦ ἐδάφους, καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς ἄλλα κτίρια εἰσχωροῦντα πολὺ ἐντὸς τῆς ὁδοῦ. Λοιπὸν τότε εἶχε πλέον ἐγκαταλειφθῆ ὁ Κεραμεικός.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

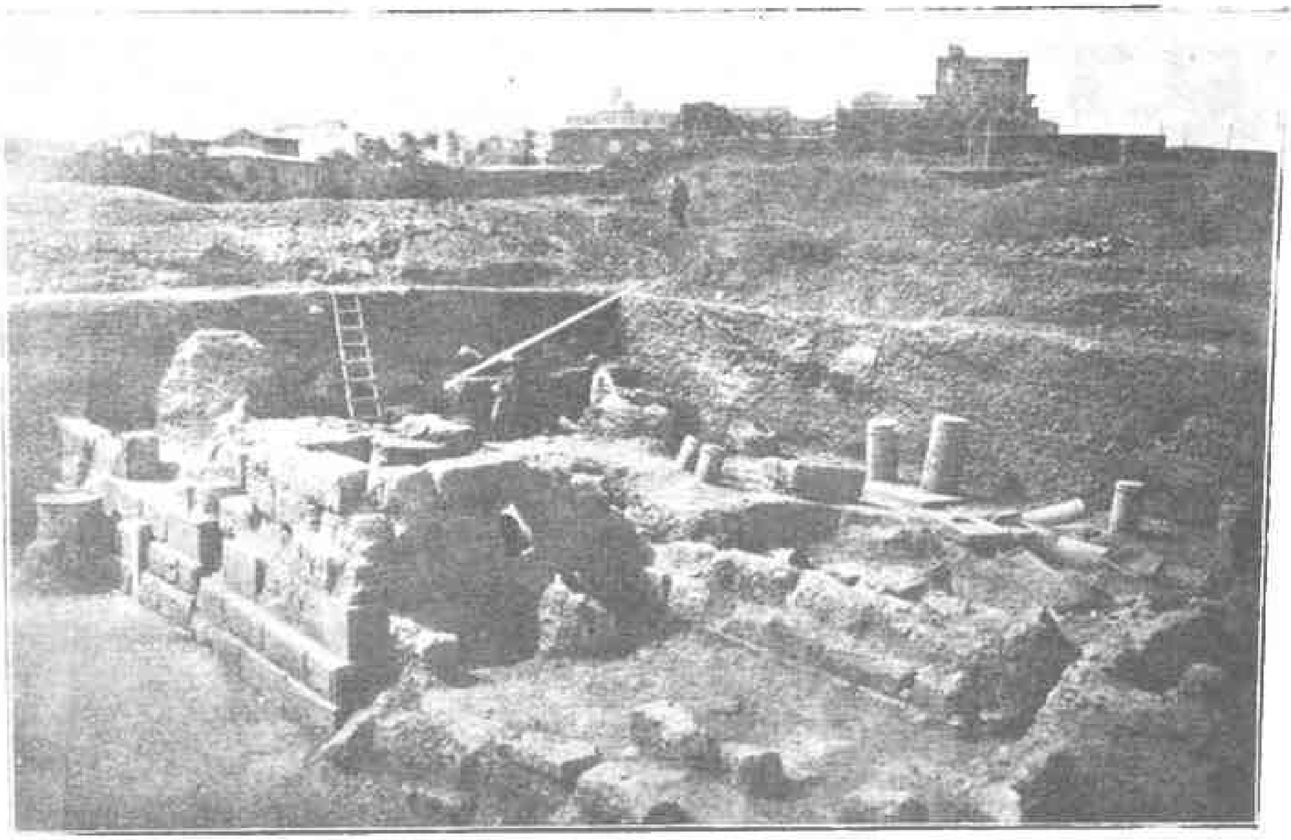

Ἀνασκαφῶν Κεραμεικου. Νεκρικὸς περίβολος 5ης ἑκατονταετηρίδος.

Ἐν μια τῶν τελευταίων προχριστιανικῶν περιόδων σύλλογος τις ἢ κοινὸν εἶχε χρησιμοποιήση ὡς νεκροταφεῖον χῶρόν τινα ἐν τῷ μέσῳ περίπου τῆς ὑφ᾽ ἡμῶν ἀνασκαφείσης εκτάσεως, εὑρέθησαν δ᾽ ἐντὸς ἑνὸς πρὸς τοῦτο χρησιμοποιηθέντος οἰκοδομήματος τῶν ἐσχάτων ρωμαϊκῶν χρόνων κατὰ σειρὰν ἐκτισμένοι τάφοι βάθους 0.90 περίπου, ἐν οις ἐθάπτοντο ἐπ᾽ αλλήλων ἢ παρ᾽ ἀλλήλοις οἱ νεκροι εκάστης οἰκογενείας. Τὰ κτερίσματα τούτων, λυχνοι, ἀγγεια καὶ ζῶα πήλινα παρέχουσι λίαν χαρακτηριστικὴν εικόνα τοῦ τέλους τῆς Ἀθηναϊκῆς κεραμοπλαστικῆς.

Οἱ αρχαῖοι τάφοι φθάνουσι μέχρις αποστάσεως 50 μέτρων ἀπὸ τοῦ τείχους, ἐκει δὲ ἄρχεται διακλάδωσις τῆς ὁδοῦ πρὸς τὰ νοτιοδυτικά, πρὸς τὸν Ἠριδανόν, ἥτις ἀπεκαλύφθη μὲν μόνον κατὰ τὰ ὑψηλότερα αὐτῆς μέρη παρουσιάζοντα τὸν τύπον τῶν Ἑλληνιστικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἀλλὰ κεῖται πάντως ἐπὶ ἀρχαιοτέρας ὁδοῦ ἐχούσης τὴν αὐτὴν διευθυνσιν. Πλησίον τοῦ τείχους ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων στρωμάτων εὑρέθησαν μόνον κτίσματα μὴ ἔχοντα νεκρικὸν χαρακτῆρα, τούτων δ᾽ ὅμως ἡ ἔρευνα δὲν συνεπληρώθη εἰσέτι, ἀκριβῶς δὲ πρὸ τοῦ τείχους ἀνεσκάφη καὶ ἡ μήπω ἀσφαλῶς βεβαιωθεῖσα ἀμυντικὴ τάφρος.

Ὁ ἀπὸ τῆς σημερινῆς ὁδοῦ Πειραιῶς μέχρι τοῦ Διπυλου καὶ ἄνω ανασκαφεὶς χῶρος ἔχει ἐν ὅλῳ ἔκτασιν 2700 τ. μ. Πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς ανασκαφῆς ταύτης ἠρευνήθη ἐπίσης διὰ 5 παραλλήλων τάφρων βάθους μέχρι 7 μ. ὁ χῶρος ὁ περιλαμβανόμενος μεταξὺ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς καὶ τοῦ ὑπὸ Μυλωνᾶ τὸ πρῶτον ἀνακαλυφθέντος αρχαίου τείχους, ὅπερ ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς γεφυρας τοῦ Ἠριδανοῦ παρὰ τὴν Ἁγίαν Τριάδα διευθύνεται πρὸς τὰ βορειανατολικά.

Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην ἀνευρέθη τὸ τεῖχος τῆς ὄχθης τοῦ Ἠριδανοῦ καὶ ἐδείχθη, ὅτι ἐπὶ τοῦ χώρου τούτου δὲν ὑπῆρχον ἀρχαῖα λείψανα. Τὸ ἀρχαιον ἔδαφος ἀποτελεῖται ἐκεῖ ἐκ προσχώσεων τοῦ ποταμοῦ, ἦτο δ᾽ ἕλος πρὸ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

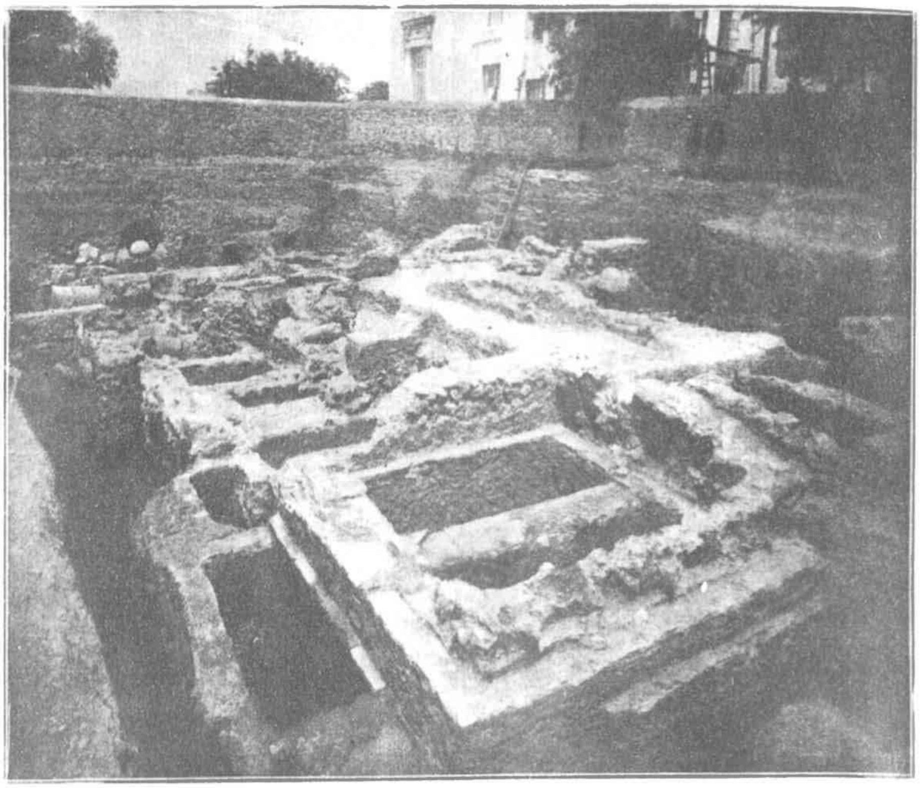

Ἀνασκαφῶν Κεραμεικοῦ. Τάφοι τῶν τελευταίων προχριστιανικῶν χρόνων.

τῆς διαρρυθμίσεως τῆς κοίτης τοῦ Ἠριδανοῦ καὶ μετετράπη εἶτα εἰς κῆπον, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ μεγάλης ποτιστικῆς δεξαμενῆς ἐκτισμένης ἐπὶ τοῦ προμνημονευθέντος τείχους, ἥτις ἐδέχετο ἐκ τῆς ὁδοῦ Κεραμεικοῦ τὸ ὕδωρ δι' ὑδραγωγείου διερχομένου διὰ τῶν ἀρχαίων μνημείων, ὧν πολλὰ ἀδιακρίτως διατέμνονται ὑπὸ ταύτης.

Τὸ ὑπὸ Μυλωνᾶ ἀνακαλυφθὲν τεῖχος ἐφάνη, ὅτι εἶνε ἀνάλημμα τοῦ ὑψηλοτέρου νοτιανατολικοῦ χώρου, ἐξ οὗ διὰ σωλήνων διωχετεύετο διὰ τοῦ τείχους τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς εἰς τὸ χαμηλότερον ἐπίπεδον.

Διὰ τῶν δοκιμαστικῶν τούτων τάφρων ἐπερατώθη διὰ μικρᾶς δαπάνης ἡ ἔρευνα μεγάλου χώρου ἐκτάσεως 2200 τ. μ., οὕτως ὥστε διὰ τῆς ἐφετεινῆς ἀνασκαφῆς ἠρευνήθη ἐν ὅλῳ χῶρος ἐκτάσεως 4900 τετραγωνικῶν μέτρων.

Ἐκ τῶν πολυπληθῶν μικρῶν εὑρημάτων τῆς ἀνασκαφῆς ἄξια ἰδίας μνείας εἶνε ἓν ὄστρακον ὀστρακισμοῦ φέρον τὸ ὄνομα τοῦ πολιτικοῦ καὶ μουσικοῦ φίλου τοῦ Περικλέους ***Δάμωνος*** τοῦ ***Δαμωνίδου***, μία ἐξαίρετος μικρὰ εἰκονικὴ πηλίνη κεφαλὴ ἑλληνιστικῶν ἢ ῥωμαϊκῶν χρόνων, καὶ ἓν μέγα μαρμάρινον κωμικὸν προσωπεῖον.

Ἡ ἀνασκαφὴ θὰ ἐπαναληφθῇ τὸ φθινόπωρον, θὰ ἐρευνηθῇ δὲ τότε ὁ νοτιανατολικῶς τοῦ ὑπὸ Μυλωνᾶ ἀνακαλυφθέντος τείχους χῶρος, ὅστις καὶ διὰ τοῦ ἀναλήμματος τούτου χαρακτηρίζεται ὡς ἔχων ἐξαιρετικὴν σπουδαιότητα, ἐπειδὴ δ' ἐν τῷ μεταξὺ θὰ ἔχῃ πιθανώτατα συντελεσθῇ καὶ ἡ μετατόπισις τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγ. Τριάδος, θὰ κατορθωθῇ νὰ ἐξεταοθῇ καὶ ὁ λόφος τῆς Ἁγ. Τριάδος καὶ νὰ συμπληρωθῇ οὕτω ἡ ἐργασία ἐν τῷ Κεραμεικῷ.

Συγχρόνως πρὸς τὰς ἀνασκαφὰς ἐγίνετο καὶ ἡ τακτοποίησις τοῦ χώρου καὶ ἡ ὑποστήριξις τῶν πρώην ἤδη ἀνεσκαμμένων μνημείων ἐν τῷ νεκροταφείῳ παρὰ τὸν Ἠριδανόν, διὰ τούτων δ' ἐπετεύχθη ἡ ἀσφαλὴς διατήρησις τῶν ἀποκαλυφθέντων μνημείων, καὶ λοιπῶν κτισμάτων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ ἀνασκαφῶν τῆς Γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς ἀναφέρει ὁ ἔφορος ἀρχαιοτήτων Κ. Ῥωμαῖος τὰ ἑξῆς:

Αἱ ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν προστασίαν τῆς Α. Μ. τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας διενεργούμεναι ἐν Κερκύρᾳ ἀνασκαφαὶ τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου ἔσχον κατὰ τὸ 1914 παρὰ τὴν βραχεῖαν αὐτῶν ἐπὶ 40 ἡμέρας διάρκειαν ἀποτελέσματα πολὺ ἱκανοποιητικά. Ἐκτὸς πολλῶν τὴν εὐτυχίαν νὰ συντελέσω κατά τι καὶ εἰς τὴν προαγωγὴν αὐτῶν. Κατωτέρω ἐπιχειρῶ χάριν τοῦ σκοποῦ τοῦ Δελτίου νὰ ἐκθέσω συντόμως περὶ τῶν πορισμάτων τῶν ἀνασκαφῶν, ἐκφράζω δ' ἅμα τὴν εὐγνωμοσύνην μου εἰς τοὺς κ. κ. Dörpfeld καὶ Karo, ἐπιτρέψαντας εὐμενῶς καὶ τὴν δημοσίευσιν μερικῶν ἐκ τῶν φωτογραφιῶν τοῦ Ἰνστιτούτου.

Τὸ ἐν τῷ χώρῳ τοῦ ναοῦ τῆς Γοργοῦς γενόμενον ἔργον ἀναπαριστᾷ ἡ παρατιθεμένη εἰκών. Κατὰ τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ πέρας, ὅπου τὸ κωδωνο-

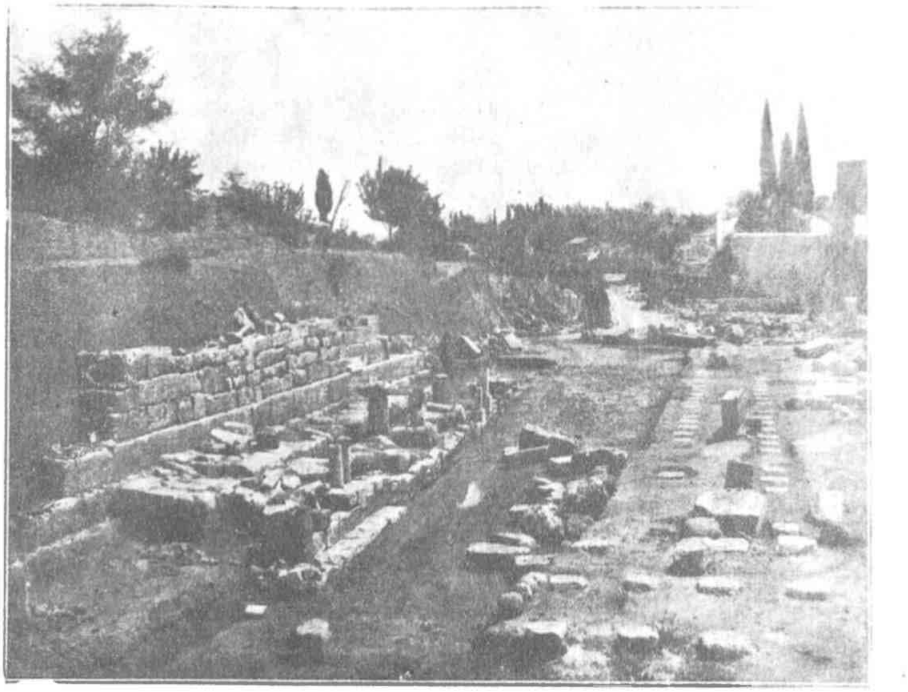

Ἀνασκαφῶν Κερκύρας. Βορεία πλευρὰ ναοῦ Γοργοῦς.

καὶ καλῶν εὑρημάτων ἐν τῷ χώρῳ τοῦ ναοῦ τοῦ λεγομένου προσωρινῶς τῆς Γοργοῦς καὶ τοῦ παρὰ τὸ Καρδάκι, ἐβεβαιώθη καὶ τρίτος σπουδαῖος χῶρος ἐρεύνης ἐντὸς τῆς βασιλικῆς ἐπαύλεως (Mon Repos), ὅστις ἀπετέλει πιθανώτατα τὴν ἀκρόπολιν τῆς ἀρχαίας πόλεως καὶ πάντως διεκρίνετο διὰ τὸν μέγαν ἐπ' αὐτοῦ ναὸν καὶ ἄλλα κτίρια.

Ὡς ἐπόπτης τῶν ἀνασκαφῶν διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρακολουθήσω τὰς γενομένας ἐργασίας καὶ ἐνίοτε στάσιον καὶ αἱ κυπάρισσοι τῆς μονῆς τῶν Ἁγ. Θεοδώρων, διακρίνεται ὑπὸ τὴν μάνδραν ὁ κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ μήκους αὐτοῦ, 10 μ., διατηρηθεὶς καὶ ἀπὸ τοῦ 1912 ἀποκαλυφθεὶς βωμός. Ἐντεῦθεν αὐτοῦ 35 μ. συναντῶμεν πρὸς δυσμὰς τὴν ἐπὶ τῆς εἰκόνος δυσκόλως ἀναγνωριζομένην διπλῆν σειρὰν τῶν θεμελίων λίθων τῆς ἀνατολικῆς περιστάσεως καὶ ἐντελῶς ἔμπροσθεν τὸ βόρειον πέρας τῆς ἀντιστοίχου δυτικῆς, ὅπερ μετὰ μικροτάτου λειψάνου τῆς ΒΔ γωνίας τοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ ἀπεκαλύφθη κατὰ τὰς περυσινὰς ἀνα-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

σκαφάς. Πάντες οἱ λοιποὶ λίθοι ἦλθον εἰς φῶς ἐφέτος, ἀφοῦ μετὰ πολλὰς δυσκολίας κατωρθώθη νὰ κατεδαφισθῇ ὁ κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ χώρου ὑψούμενος οἰκίσκος μετὰ καμίνου. Οὕτω μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς ἀσχημίας ταύτης καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ἀρχαίων λίθων ὁ τόπος προσέλαβε τὸ θέλγητρον καὶ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἀρχαίου ἐρειπίου καὶ ὁ ἐπισκέπτης ἀναγνωρίζει εὐκόλως ἀποβλέπων εἰς τὸ διαγραφόμενον σχέδιον τοῦ μεγάλου ναοῦ, πόθεν προέρχονται τὰ θαυμάσια ἀνάγλυφα τοῦ Μουσείου.

Ἐκ τῆς βορείας περιστάσεως διετηρήθησαν πάντες σχεδὸν οἱ συμμετρικῶς διατεταγμένοι θεμέλιοι λίθοι οἱ βαστάζοντες τὰς ἰσοϋψεῖς πρὸς τὸν στυλοβάτην πλάκας. Ἐκ τοῦ στυλοβάτου αὐτοῦ ὅπως καὶ ἐκ τοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ οὐδεὶς διεσώθη λίθος, διότι ὡς φαίνεται οἱ λιθωρύχοι ἐμπεσόντες εἰς τὰς πλουσίας ταύτας εἰς μεγάλους λίθους σειρὰς ἀπεμάκρυναν αὐτοὺς μέχρι τοῦ τελευταίου. Βορειότερον τῆς θέσεως τοῦ στυλοβάτου ἔχομεν μέγα ὑλικὸν ἐξ ὀγκολίθων, συντριμμάτων κιόνων καὶ κιονοκράνων, ὅπερ προερχόμενον· ἐκ κτιρίων διαφόρων τοῦ ναοῦ ἐτοποθετήθη ἐκεῖ τοὐλάχιστον μετὰ τὸν β΄ π. Χ. αἰῶνα, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τριῶν συνευρεθέντων ἐνεπιγράφων λίθων. Ἐν τέλει ἔχομεν τὸν ἀναλημματικὸν τοῖχον, διευθυνόμενον παραλλήλως πρὸς τὸν ναόν, οὗ μέγα μέρος, 3—4 σειραί, ἀποκατεστάθη πρὸ τῆς ἀποκαλύψεως τῶν μικρῶν κιόνων, ἀνυψωθέντων ὡς ἔτυχε τῶν κατερριμμένων οἰκείων λίθων.

Ἐκτὸς τῶν θεμελίων λίθων τῆς πλακοστρώσεως διέφυγον τυχαίως τὴν προσοχὴν τῶν λιθωρύχων καί τινες σπουδαῖοι ὀγκόλιθοι, ὡς τέσσαρες σχεδὸν ἀκέραιαι διατηρούμεναι τρίγλυφοι, δύο μετόπαι καὶ ἄλλοι λίθοι, ὡς ὁ μεταξὺ τῆς διπλῆς σειρᾶς φαινόμενος, ὅστις κοσμούμενος ἑκατέρωθεν διὰ γεισοειδοῦς προεξοχῆς ἀνήκει εἰς τὸ ἄνω πέρας τοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ. Ἡ μετόπη ἔχει πλάτος 3,87 (0,613 τὸ τῆς τριγλύφου). Μετὰ τοῦτο ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ κ. Dörpfeld, ὅτι ὁ ναὸς ἐκοσμεῖτο δι' 8 κατὰ τὰς στενὰς καὶ 17 κατὰ τὰς μακρὰς πλευρὰς κιόνων στηρίζεται τώρα ἀκόμη περισσότερον. Οἱ θεμέλιοι λίθοι τῆς περιστάσεως ἐτέθησαν εὐθὺς ἀμέσως ἐπὶ τοῦ ἰσοπεδωθέντος φυσικοῦ ἐδάφους καὶ στεροῦνται ἄλλης τινὸς ὑποστρώσεως, ἥτις ἐνταῦθα δὲν ἦτο ἀναγκαία, διότι τὸ ὑποβασταζόμενον βάρος τῆς πλακοστρώσεως δὲν ἦτο μέγα. Ἀλλ' ὅπερ εἶναι παράδοξον καὶ μοναδικόν, καθόσον γνωρίζομεν τὰς θεμελιώσεις τῶν Ἑλληνικῶν κτιρίων, εἶναι ὅτι καὶ ἡ θεμελίωσις τοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ, ἂν καὶ οὗτος ἦτο ἀσφαλῶς λίθινος, δὲν κατήρχετο βαθύτερον. Φαίνεται, ὅτι τὸ φυσικὸν τοῦτο ἔδαφος ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ πολαιοῦ ἀρχιτέκτονος στερεὸν ὡς βράχος καὶ ἐντεῦθεν μόνον ἐξηγεῖται ἡ παράβασις τῆς γνωστῆς συνηθείας.

Τὸ μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀναλήμματος ὑλικὸν δὲν ἐπεσωρεύθη ἐκεῖ τυχαίως καὶ διὰ μιᾶς. Τρία τινὰ μέρη κυρίως διακρίνονται. Κατὰ τὸ δυτικὸν πέρας φαίνεται ἐπιμήκης ὀρθογώνιος ἐξ ὀγκολίθων θεμελίωσις, πιθανῶς μεγάλου βάθρου, ἧς τὴν ἡλικίαν μανθάνομεν ἐξ ἐνεπιγράφου λίθου τῆς ἔμπροσθεν κατωτάτης βαθμῖδος. Ἐπειδὴ τὸ ἐπιγεγραμμένον ὄνομα ***Κλεάρχου***, μετὰ χαρακτήρων τοῦ Γ΄ ἢ Β΄ αἰῶνος, δὲν ἐφαίνετο ἐνταῦθα, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἐγράφη δι' ἄλλην προγενεστέραν χρῆσιν. Συνεχόμενος ἀλλὰ διάφορος καὶ ἐκ μικρῶν λίθων εἶναι τοῖχος διευθυνόμενος, πρὸς Α καὶ περιλαμβάνων δύο κυβοειδῆ βάθρα στηλῶν, εὑρεθεισῶν πλησίον καὶ ἐπανιδρυθεισῶν, ἐξ ὧν μία ὀνομάζει τὴν Ἀρτέμιδα. Ὁ προορισμὸς καὶ ὁ χρόνος τοῦ τοίχου εἶναι ἄγνωστος. Ἀλλ' εἶναι παλαιότερος τῆς ἐπ' αὐτοῦ τοποθετηθείσης στήλης τῆς Ἀρτέμιδος, ἀνηκούσης εἰς τὸν Γ΄ περίπου π. Χ. αἰῶνα. Ὄπισθεν τοῦ τοίχου τούτου ἐκτίσθησαν εἰς δύο ἐπαλλήλους σειρὰς 41 τεμάχια μικρῶν κιόνων ῥαβδωτῶν καὶ ἀρραβδώτων, προερχομένων πιθανῶς ἐξ ἐρειπωθεισῶν περὶ τὸν ναὸν στοῶν, δύο ἀρχαϊκὰ κιονόκρανα καὶ ἄλλα συντρίμματα, ἐξ ὧν δύο περιεῖχον τὴν σπουδαιοτάτην ἐπιγραφὴν τῶν Χερσικρατιδῶν.

Ἐπὶ ἀετώματος, μήκους 0,95, μικροῦ ναϊσκοειδοῦς ἱδρύματος ἀναγινώσκονται διὰ χαρακτήρων τοῦ Β΄ π. Χ. αἰῶνος γεγραμμένα

Χερσικρατίδᾶν
Πατρωιστᾶν

Ὡς τόνοι παλαιοῦ γνωρίμου ᾄσματος ἠκούσθησαν ἀπαγγελλόμενα τὰ μεγάλα γράμματα τοῦ πρώτου στίχου. Διότι μία παράδοσις, ἡ σπουδαιοτάτη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς πόλεως τῶν Κορκυραίων, ἡ περὶ τοῦ οἰκισμοῦ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἐκ Κορίνθου Χερσικράτους ἀνεκαλεῖτο εἰς τὴν μνήμην διὰ τῶν ταπεινῶν τούτων τεμαχίων λίθου. Ἐκ πολλῶν εἰδήσεων συγγραφέων γνωρίζομεν, ὅτι ὁ Βακχιάδης ἢ Ἡρακλείδης Χερσικράτης συγχρόνως πρὸς τὸν Ἀρχίαν τὸν ἀποικίσαντα τὰς Συρακούσας ὡδήγησε τὴν εἰς τὴν νῆσον κορινθιακὴν ἀποικίαν κατὰ τὸ β΄ ἥμισυ τοῦ 8ου π. Χ. αἰῶνος. Εἶναι δὲ ἀδύνατον τὸ νὰ μὴ συνῆπτον οἱ Χερσικρατίδαι οὗτοι τοῦ Β΄ π. Χ. αἰῶνος τὸ ἴδιον ὄνομα πρὸς τὸ τοῦ ἐνδόξου οἰκιστοῦ. Ἐὰν μετὰ τοῦ Dittenberger δεχθῶμεν ἐπὶ τῆς λίαν ἐφθαρμένης καὶ χασματώδους ἐπιγραφῆς IG. IX, 1, 695 τὴν ἀνάγνωσιν ***Βακχιδᾶν*** θὰ ἔχωμεν τότε καὶ ἄλλο γένος, ἂν μὴ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

εἶναι τὸ αὐτό, ἐν Κερκύρᾳ, ὅπερ ἀνῆγε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν αὐτὴν εὐγενῆ οἰκογένειαν τῆς Κορίνθου. Οἱ Χερσικρατίδαι ὀνομάζονται ἐν τῷ β΄ στίχῳ πατρωϊσταί. Τὸ ὄνομα εἶναι νέον καθόσον γνωρίζω, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς καταλήξεως εἶναι φανερὸν χαρακτηρίζει τοὺς Χερσικρατίδας ὡς ἀποτελοῦντας θρησκευτικὸν σύλλογον, ὡς θιασώτας λατρεύοντας ἀπὸ κοινοῦ πατρῴαν τινὰ θεότητα. Τίς ἡ πατρῴα αὕτη θεότης δὲν δυνάμεθα ὡρισμένως νὰ εἴπωμεν. Ἦτο ἆρά γε αὐτὸς ὁ Χερσικράτης ὡς ἀρχηγέτης καὶ πατρῷος ἥρως αὐτῶν ἤ, ὅπως φαίνεται πιθανώτερον, ἦτο ἡ ἐν τῷ ναῷ λατρευομένη θεότης. Ὁ ἐν Κερκύρᾳ καθηγητὴς κ. Ἀρβανιτάκης ἐνεθύμισέ με, ὅτι ἐν Σικυῶνι ἡ Ἄρτεμις εἶχε τὴν ἐπίκλησιν τῆς πατρῴας (Παυσ. II 9, 6), εἶναι δὲ γνωστὴ ἡ συγγένεια τῆς ἐν Σικυῶνι λατρείας πρὸς τὴν ἐν Κορίνθῳ. Ἀλλ' ἡ εὐφυὴς αὕτη εἰκασία θὰ στηριχθῇ, ἐὰν βεβαιωθῇ πρῶτον, ὅτι ἡ λατρευομένη ἐν τῷ ναῷ θεότης ἦτο ἡ Ἄρτεμις.

Πραγματικῶς τὴν θεὰν ταύτην ὀνομάζει, ὡς εἴπομεν, ἡ ἐπὶ τῆς ἀνιδρυθείσης ἐπὶ τοῦ βάθρου πρισματικῆς στήλης ἐπιγραφὴ

. εντις Ἀρι-
στέα Ἀρτάμιτι

Τὰ γρ[ά]μματα δὲν ἔχουσι χαραχθῆ [ὑ]πὸ δεξιοῦ τεχνίτου, φαίνονται ὅμως ἀνήκοντα εἰς τὸν Γ΄ π. Χ αἰῶνα. Τὸ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς κέρδος δὲν εἶναι μέγα, ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται. Διότι μία ἀνάθεσις εἰς τὴν Ἀρτέμιδα ἠδύνατο νὰ συμβῇ ἐν τῷ ναῷ οἱασδήποτε ἄλλης θεότητος. Ἐὰν δὲ ἐν τέλει δειχθῇ, ὅτι ὁ ναὸς ἀνῆκεν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, ὡς τοῦτο ὑποδεικνύουσιν αἱ πλησίον εὑρεθεῖσαι στῆλαι μετὰ τοῦ δυσερμηνεύτου **ῥόος πυθαῖος,** τότε ἡ μνεία τῆς Ἀρτέμιδος θὰ εἶναι ὅλως φυσική. Διὰ τοῦτο μόνον ἐὰν εὑρεθῶσι πλείονες ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαὶ τῆς αὐτῆς θεᾶς, ἢ ἄλλη τις ἰσχυροτέρα ἐπιγραφικὴ ἔνδειξις, θὰ βεβαιωθῇ ὅτι πραγματικῶς ἡ Ἄρτεμις εἶναι ἡ κυρία τοῦ ἡμετέρου ναοῦ.

Ἐκ τῶν καθ' ἕκαστα εὑρημάτων σημειοῦμεν πρῶτον δώδεκα Κερκυραϊκοὺς ἀργυροῦς στατῆρας, $6^{ου}$ — $5^{ου}$ αἰῶνος τοῦ τύπου τῆς θηλαζούσης βοὸς καὶ τῶν ἀνθεμίων ὄπισθεν τῶν λεγομένων κήπων τοῦ Ἀλκινόου. Τὰ νομίσματα εὑρέθησαν ὀλίγον ὑπεράνω τῶν ἐκτισμένων συντριμμάτων κιόνων καὶ πλησίον ἀλλήλων, ὥστε ἡ ἰδέα, ὅτι περιείχοντο ἐντὸς πηλίνου δοχείου ἢ

Ἀνασκαφῶν Κερκύρας. Ἀνάγλυφον ἐκ ζωοφόρου.

πυξίδος, νὰ φαίνεται πιθανή, ἂν καὶ οὐδὲν ἴχνος τοιούτου δοχείου παρετηρήθη.

Ἐκ γλυπτῶν πωρίνων ἐκτὸς ἀσημάντων τινῶν θραυσμάτων καὶ τεμαχίου βοστρύχου τῆς Γοργόνος εὑρέθησαν κατὰ τὴν θέσιν περίπου τοῦ προνάου δύο μεγάλα τεμάχια, ἐξ ὧν τὸ ἓν ἀπεικονίζεται ἀνωτέρω. Μέγιστον ὕψος

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

0,70 καὶ πλ. 0,45. Παρίσταται ὁπλίτης ὁρμῶν μὲ ὑψωμένην τὴν κρατοῦσαν τὸ δόρυ δεξιὰν πρὸς τὰ ἀριστερά. Τὸ δὲ περίεργον εἶναι, ὅτι καὶ ὁ βραχίων καὶ ὁ πῆχυς τῆς χειρὸς τοῦ ὁπλίτου καλύπτονται δι' ὁμοίων πρὸς τὰς περικνημῖδας ἀμυντικῶν κατασκευασμάτων. Ὀλίγιστα δὲ μέχρι τοῦδε εἶναι γνωστὰ παραδείγματα, καὶ ταῦτα ἐξ ἀγγειογραφιῶν, ὡς ὑπεμνημάτισεν ὁ κ. Karo, καθ' ἃ ὁ βραχίων ἢ μόνον ὁ πῆχυς εἶναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὡπλισμένος ὡς κανονικῶς εἶναι αἱ κνῆμαι καὶ πολλάκις οἱ μηροί. Τὸ ἀνάγλυφον διὰ τοῦτο, ὅσον καὶ ἂν εἶναι μοναδικόν, διδάσκει νομίζω, ὁποία ἦτο ἡ ἀληθὴς ἐξάρτησις τοῦ τελείου ὁπλίτου καὶ πόσον ἀτελεῖς ἄλλως εἶναι αἱ ἐκ τῶν ἔργων τῆς τέχνης εἰδήσεις μας. Τὸ ἀνάγλυφον ὡς καὶ τὸ ἄλλο μέγα τεμάχιον μετὰ δυσερμηνεύτου παραστάσεως εἶναι τῆς αὐτῆς ἀκριβῶς τέχνης τῆς τοῦ ἀετώματος τῆς Γοργόνος. Ἀλλ' οὔτε εἰς ἀέτωμα ἀνήκουσι οὔτε θραύσματα μετοπῶν εἶναι. Διὰ τοῦτο ὁ κ. Dörpfeld ἡρμήνευσε ταῦτα ὡς ἀνήκοντα εἰς ζῳοφόρον διήκουσαν ὑπὲρ τὸν πρόναον.

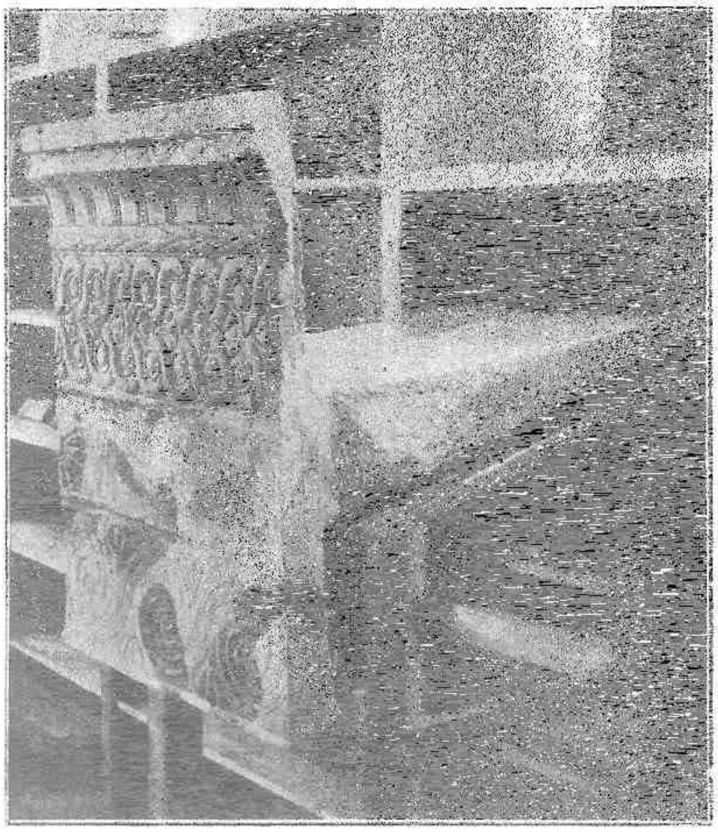

Ἀνασκαφῶν Κερκύρας. Τμῆμα τῆς παλαιοτέρας ὑδρορρόης.

Μεταξὺ τῆς βορείας πλευρᾶς καὶ τοῦ ἀναλήμματος καὶ πρὸ πάντων κατὰ τὸ δυτικὸν πέρας εὑρέθησαν συνήθως εἰς τὸ βάθος τῶν θεμελίων λίθων τῆς περιστάσεως πολυάριθμα τεμάχια πήλινα σίμης κοσμούμενα διὰ γραπτῶν ἢ ἐκτύπων κοσμημάτων. Τὰ πρῶτα φαίνεται ἀνήκουσιν εἰς ἄλλο γειτονικὸν κτίριον διάφορον τοῦ ναοῦ, ἐνῷ τὰ μετὰ τῶν ἐκτύπων κοσμημάτων ἀνήκουσιν ὡρισμένως εἰς τὴν παλαιοτέραν κεράμωσιν τοῦ ναοῦ. Ἐκ συνανηκόντων θραυσμάτων ἢ καὶ ἐξ ἄλλων τοποθετηθέντων ἐν οἰκείᾳ θέσει καὶ διὰ γύψου ἀποκατεστάθη ἐν τῷ Μουσείῳ διὰ τοῦ γλύπτου κ. Κάλου ἓν πλῆρες τμῆμα τῆς ὑδρορρόης, ὡς φαίνεται ἐπὶ τῆς παρακειμένης εἰκόνος. Ἡ κεραμὶς ὄπισθεν ἔχει μῆκος 0,83, πλ. 0,58. Ἡ ἔμπροσθεν κατάκοσμος ἐπιφάνεια ὕψος 0,80, πλατ. 0,60. Εἶναι φανερόν, ὅτι ἐνταῦθα ἔχομεν συγχώνευσιν δύο κυρίως κεραμικῶν μερῶν, τοῦ στρωτῆρος ἀκροκεράμου καὶ τοῦ ἀντιστοίχου τμήματος ὑδρορρόης. Συνέβη πρὸς τούτοις, ὥστε καὶ τὸ ἄλλοθεν ὡς ἐξ Ὀλυμπίας, Θέρμου, Καπύης (Koch, Dachterrakotten aus Kampanien, Tafel XXXII 1, S. 22) γνωστὸν γεισόμορφον μέτωπον τοῦ προέχοντος ἀκροκεράμου ἐνταῦθα νὰ σχηματισθῇ ὁμοίως ὡς τὸ ἄνω μέρος ὑδρορρόης. Ἐν τῷ μέσῳ ἀκριβῶς ὑπάρχει ὀπή, ὅπου θὰ προσηρμόζετο παρόμοιος κρουνὸς πρὸς τὸν τοῦ θησαυροῦ τῶν Γελῴων ἐν Ὀλυμπίᾳ. Ἡ κάτωθεν τοῦ μετώπου μικρὰ λοξὴ ἐπιφάνεια χρησιμεύει διὰ τὴν ἀποστάλαξιν τῶν ὑδάτων καὶ ὑποδεικνύει τὴν καταγωγὴν τοῦ σχήματος. Οἱ τοιοῦτοι μετὰ τῆς συμφυοῦς ὑδρορρόης ἀκροκέραμοι ἀνήκουσιν, ὡς ἐλέχθη, ὡρισμένως εἰς τὴν παλαιοτέραν κεράμωσιν τοῦ ναοῦ, διότι οἱ αὐτοὶ στρωτῆρες μετὰ τῶν αὐτῶν διαστάσεων διετη-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ρήθησαν ἐπὶ τοῦ ναοῦ καὶ μετὰ τὴν ἀντικατάστασιν τῶν πηλίνων ἀκροκεράμων διὰ μαρμαρίνων, γενομένην κατὰ τὸν 6ον π. Χ. αἰῶνα. Ἐκ τῶν μαρμαρίνων ἀκροκεράμων εὑρέθησαν καὶ ἐφέτος δύο θαυμασίως εἰργασμένοι ἀνθεμωτοὶ καλυπτῆρες.

Εἰς τὸ Καρδάκι ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν Ν τοῦ ναοῦ χωμάτων ἐβεβαίωσεν, ὅτι ὁ ἀναλημματικὸς τοῖχος δὲν καταβαίνει εὐθὺς ἀμέσως πρὸς τὴν θάλασσαν, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ διευθυνόμενος πρὸς Ν. Ἐκ τούτου ἐξάγεται, ὅτι ἐνταῦθα θὰ ἐσχηματίζετο εἶδος πλατείας πρὸ τοῦ ναοῦ, τερα ἐντὸς τῆς Βασιλικῆς Ἐπαύλεως εὑρήματα. Ἀλλ' εἶναι, νομίζομεν, τὸ Καρδάκι σημεῖον σπουδαιότατον τῆς ἀρχαίας τοπογραφίας καὶ ἡ ἀποπεράτωσις τῆς ἀνασκαφῆς ἐνταῦθα θὰ ἦτο εὐχτεωτάτη. Διότι φαίνεται λίαν πιθανόν, ὡς πρῶτος ὁ κ. Dörpfeld παρετήρησεν, ὅτι ἐνταῦθα ἔχομεν τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος Νομίου, ὅπου καὶ οἱ βωμοὶ τῶν Νυμφῶν καὶ Μοιρῶν. Κατὰ τὸν Τίμαιον (ἐν Ἀπολλ. Ροδ. Δ, 1217) τὰ ἱερὰ ταῦτα ἦσαν «σύνεγγυς μὲν τῆς θαλάσσης, οὐ μακρὰν δὲ τῆς πόλεως». Πρὸς τούτοις ἡ ἐξαίρετος πηγή, δι' ἣν εἶναι σήμερον ὀνομαστὸς ὁ

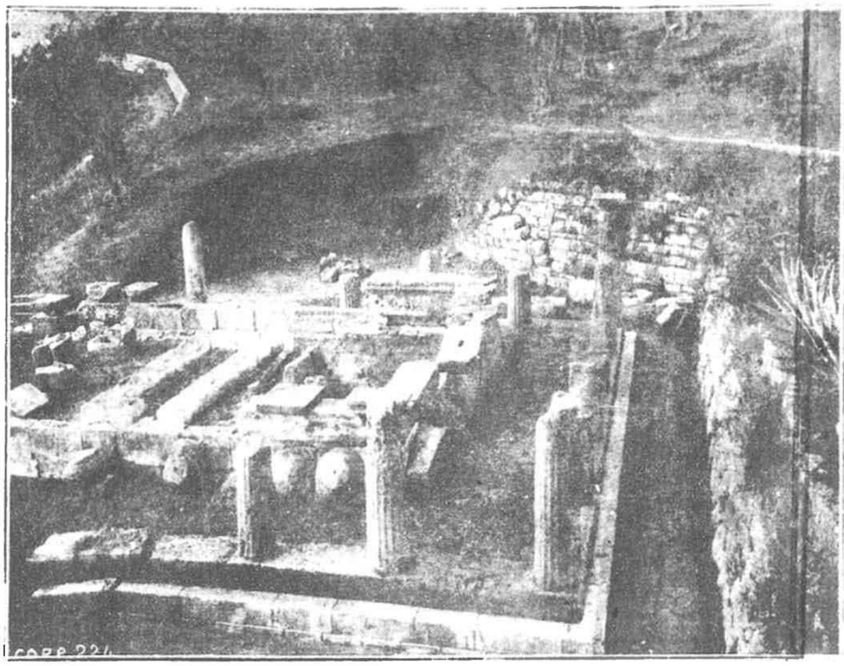

Ἀνασκαφῶν Κερκύρας. Τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ ναοῦ τοῦ Καρδακιοῦ.

ὅπου καὶ ἀναθήματα καὶ ἄλλα ἱδρύματα εἶναι πιθανὸν νὰ ὑπῆρχον. Εὑρέθησαν διάφορα μικρᾶς σημασίας κεραμικὰ πράγματα. Τὰ σημαντικώτατα ἦσαν τεμάχια πηλίνων ἀγαλμάτων, φυσικοῦ μεγέθους ἢ καὶ μικροτέρων, ἐξ ὧν ἕν τοὐλάχιστον ἦτο πτερωτὴ μορφὴ χρησιμεύσασα πιθανώτατα ὡς ἀκρωτήριον τοῦ ναοῦ, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ ὁποίου, τέλος 6ου αἰῶνος, καὶ αὕτη ἐκ τῆς τέχνης φαίνεται ὅτι ἀνήκει.

Αἱ ἀνασκαφαὶ δὲν διήρκεσαν εἰς τὸ Καρδάκι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Διεκόπησαν κατ' ἀνάγκην, διότι ἡ προσοχὴ ἐστράφη εἰς ἄλλα σημαντικώτερα τόπος, φημιζομένη κατὰ τὴν λαϊκὴν πίστιν καὶ δι' ἄλλας θαυμασίας ἰδιότητας, ὡς ὑπάρχουσα πάντως καὶ κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα εἶναι ἄλλη τις ἔνδειξις τῆς λατρείας τῶν Νυμφῶν. Ἀξίζει λοιπὸν τὸν κόπον νὰ ἐρευνηθῇ ἐπιμελῶς πᾶσα ἡ περὶ τὸν ναὸν ἐπίχωσις. Διότι ἐὰν δι' ἀναθηματικῆς τινος ἐπιγραφῆς ἐπιβεβαιωθῇ ἡ ἀνωτέρω εἰκασία θὰ ἔχωμεν τότε ὄχι μόνον πρώτης τάξεως τοπογραφικὸν κέρδος ἀλλὰ θὰ γνωρίζωμεν ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων κέντρων λατρείας τῆς ἀρχαίας πόλεως.

Ὁ τρίτος τόπος τῶν ἀνασκαφῶν ἀπέχων περὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τὰ 800 μ. ΒΔ τοῦ Καρδακιοῦ ἐντὸς τῆς Βασιλικῆς Ἐπαύλεως ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ κ. Dörpfeld καὶ διὰ τὴν παρ' αὐτὸν εὕρεσιν ἀρχαίων ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν σχηματισμὸν αὐτοῦ ὡς ἀκροπόλεως. Διότι ὁ ἐν σχήματι πετάλου χῶρος συνεχόμενος κατὰ τὸ στενώτερον μέρος πρὸς τὸ Δ ἀναβαῖνον ὕψωμα τῆς Ἀναλήψεως ἐφαίνετο ὡς ἐπίτηδες ἰσοπεδωθεὶς καὶ κατεκρημνίζετο πέριξ τόσον κανονικῶς, ὥστε νὰ ὑποστηρίζεται ἡ ὑπόνοια, ὅτι πρόκειται περὶ κρυπτομένου ὑπὸ τὰ χώματα τείχους. Ἡ εὐφυῶς ὑποστηριχθεῖσα αὕτη ὑπόθεσις ἐβεβαιώθη διὰ τῶν εὑρημάτων.

Ἀπεκαλύφθη εἴς τινας θέσεις τὸ τεῖχος, ὅπερ διὰ τὸ πάχος αὐτοῦ, περὶ τὰ 2 μ., θὰ ἦτο μᾶλλον ὀχυρωματικὸν ἢ ἁπλοῦς περίβολος τεμένους, εὑρέθησαν πλεῖστα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη ἀπορριφθέντα πρὸς τὸ τεῖχος χάριν ἰσοπεδώσεως, ἐβεβαιώθη κρήνη κατὰ τὸ Β ἄκρον καὶ ἐσημειώθησαν ἐν τῷ μέσῳ περίπου τοῦ ὑπεράνω χώρου τὰ ἴχνη τῆς ἐπὶ τοῦ βράχου θεμελιώσεως μεγάλου ναοῦ (0,40 × 0,25) μικρὸν ὑπολειπομένου ἐκείνου τῆς Γοργοῦς.

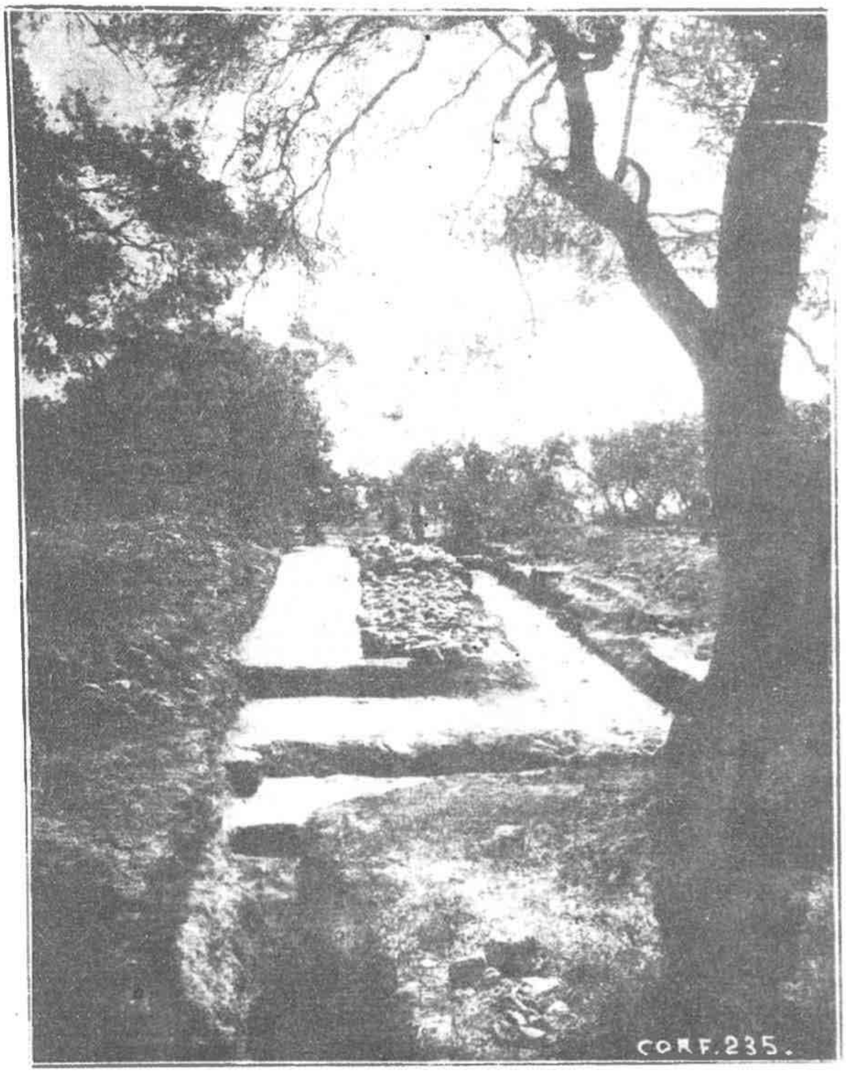

Ἀνασκαφῶν Κερκύρας. Ἴχνη θεμελίων τοῦ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ναοῦ.

Τῆς σκαφῆς ἐγένετο ἔναρξις κατὰ τὸ βορειότατον ἄκρον ἐκεῖ ὅπου ἔκειντο πρὸ πολλῶν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ἐτῶν ευρημένα τρία ἀρχαϊκὰ κιονόκρανα. Μετὰ μικρὸν ἀπεκαλύφθη ἐνταῦθα τὸ τεῖχος και οπισθεν ἰδίως αὐτοῦ πολυάριθμα αρχιτεκτονικὰ μέλη. Μεταξὺ τούτων αριθμουνται πέντε αρχαϊκὰ δωρικὰ κιονόκρανα διαφόρου μεγέθους μετὰ τοῦ τυπικοῦ εν Κερκύρᾳ κυματίου υπὲρ τὸ ὑποτραχήλιον. Ἄξια σημειώσεως προσέτι εἶναι ἀρχαϊκὸν ἐπίκρανον παραστάδος μετ' ἀνθεμίου καὶ γωνιαία τρίγλυφος περιεργοτάτη. Τὰ πέρατα τῶν τριῶν ἀναγλύπτων στύλων πρὸς τὰ ἄνω σχηματίζονται ὡς περίπου τὰ δωρικὰ κιονόκρανα, καὶ τὸ πλάτος αυτῶν πρὸς τὰ κάτω εἶναι κατά τι μεγαλύτερον. Εἶναι ἄρα φανερὰ ἡ σκέψις τοῦ τεχνίτου αποβλέποντος εἰς τοὺς μικροὺς στύλους ὡς εἰς κίονας. Παρομοια τρίγλυφος υπάρχει καὶ ἐν Τεγέᾳ. Τὰ διάφορα ταῦτα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνῆκον εἰς ἐρειπωθέντα παλαιὰ κτίρια ιδρυμένα ἐπὶ τῆς ακροπόλεως. Ἀλλ' εἶναι πιθανὸν μερικὰ ἐκ τούτων νὰ προέρχωνται ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Dörpfeld μετ' ἀσφαλείας ἀναπαρασταθείσης ἐνταῦθα κρήνης.

Σπουδαῖα ἦσαν καὶ τὰ κατὰ τὴν περιφέρειαν

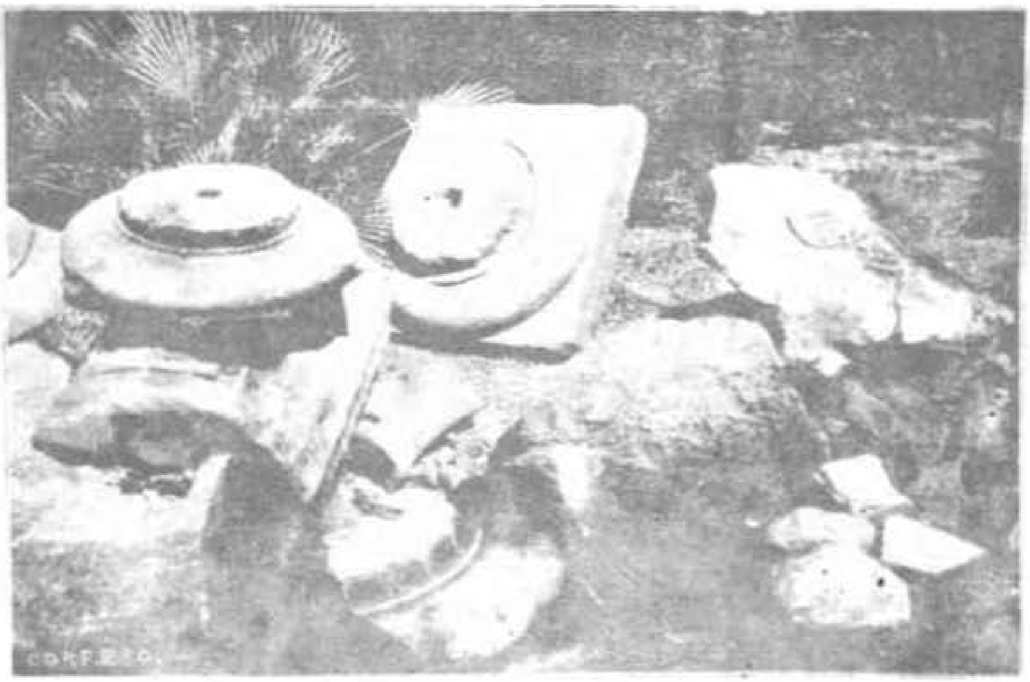

Ἀνασκαφῶν Κερκύρας. Ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως σκαφῆς.

τοῦ τείχους εἰς διαφόρους θέσεις ευρεθέντα συντρίμματα μεγάλων καὶ περιέργων ακροκεράμων. Ευμέγεθες τεμάχιον ακροκεράμου καλυπτῆρος μετὰ προσώπου γυναικὸς μορφαζούσης, αρα Γοργόνος, καὶ ετερον ἐξ ακροκεράμου στρωτῆρος μετὰ λεοντοκεφαλῆς εὑρεθεντα ἐνταῦθα πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἦσαν γνωστὰ εις τὸν κ. Dorpfeld καὶ κατακείμενα ἀγνώριστα πρὸ τοῦ ἀνακτόρου ἀνεσυρθησαν ὑπ' ἐμοῦ εσχάτως ἐκ τῆς ἀναξίας θέσεως. Κατὰ τὰ παλαιότερα ταῦτα καὶ τὰ νέα ευρήματα ἀνασυγκροτειται στέγη μεγάλου κτιρίου, ἧς ἡ ὑδρορρόη ἀπετελεῖτο ἐκ συνεχομένων καὶ εναλλασσομένων κεφαλῶν Γοργόνος καὶ λέοντος καὶ ἦτο παραπλησια πρὸς τὴν ὑπ' ἐμοῦ βεβαιωθεῖσαν παλαιοτέραν ὑδρορρόην τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Θέρμῳ (ἰδὲ Arch. Anz. 1913, 98). Ἡ διαφορὰ εγκειται πρῶτον μὲν εἰς τὸ μέγεθος, καθόσον αἱ ἐκ Κερκύρας κεφαλαὶ εἶναι σχεδὸν τριπλάσιαι τῶν ἐκ Θέρμου, καὶ δεύτερον εις τὸν σχηματισμὸν τοῦ γεισοειδῶς προεξέχοντος στρωτῆρος, ὅστις καμπτόμενος κατὰ τὸ πέρας καταπίπτει σχεδὸν κατακορύφως, ὅπως φαίνεται ἐπὶ τῆς παρακειμενης εικόνος κάτω

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἀνασκαφῶν Κερκύρας. Ἐκ στρωτῆρος ἀκροκεράμου

ἀριστερά. Κατὰ τὸ τελευταῖον ὁμοιάζει πρὸς τὴν παλαιοτέραν ὑδρορρόην τῆς Γοργοῦς μετὰ τῆς διαφορᾶς, ὅτι οἱ ἀκροκέφαλοι τῆς ἀκροπόλεως ἐξεῖχον φαίνεται πολὺ καὶ ἐκοσμοῦντο διὰ γραπτῶν μεγάλων φύλλων, ὅπως καὶ ἐν Θέρμῳ. Ἡ ἀκριβὴς ἀναπαράστασις τοῦ ὅλου χρειάζεται πάντως περισσότερα εὑρήματα, τὰ ὁποῖα ἐξάπαντος θὰ προέλθουν εἰς φῶς κατὰ τὴν πρόοδον τῶν ἀνασκαφῶν. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦδε ἐγείρεται εὐλόγως ὁ θαυμασμὸς ἡμῶν διὰ τὴν ἀπαραδειγμάτιστον τόλμην τοῦ ἀρχιτέκτονος, ὅστις ἀφῆκε νὰ μετεωρίζωνται πέραν τῆς στέγης τοιοῦτοι κεραμικοὶ ὄγκοι.

Τὰ ἄλλα μικρότερα εὑρήματα προτιμῶ νὰ παραλείψω. Εἶναι ἀρκετόν, ὅτι διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐδείχθη ἡ σπουδαιότης καὶ τοῦ τρίτου τούτου τόπου τῶν ἀνασκαφῶν. Βεβαίως θὰ ἔχωμεν εἰς τὸ μέλλον σπουδαιότερα ἐκ τῆς ἀκροπόλεως εὑρήματα, διότι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἐπιχώσεως μένει εἰσέτι ἀνέπαφον.

Ἀθῆναι, Αὔγουστος 1914.

Κ. Α. ΡΩΜΑΙΟΣ

Ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1914 ***ἡ Ἰταλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ ἐσυνέχισεν ἐν Γόρτυνι τῆς Κρήτης*** τὰς ἀνασκαφάς, τὰς ὁποίας ἀπὸ τοῦ 1911 ἐνεργεῖ ἐν τῇ θέσει τῆς ***Ἀγορᾶς*** πλησίον τοῦ Ληθαίου, καὶ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ***Πυθίου.***

Ἐν τῇ Ἀγορᾷ, ἥτις εὑρίσκεται πλησίον τοῦ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ποταμοῦ Ληθαίου, ἔναντι τῆς Ἀκροπόλεως ἐπερατώθη ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ οἰκοδομήματος (Ὠδείου), ἐν τῷ ὁποίῳ εἶνε ἐντετειχισμένη ἡ ***μεγάλη ἐπιγραφὴ*** (νομοθεσία τῆς Γόρτυνος). Ἀπεκαλύφθη ὅλη ἡ βορεία καμπυλη πλευρὰ τοῦ Ὠδείου μέχρι τῶν θεμελίων, καὶ διηυκρινήθη καλλίτερον ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀρχαιότερον ὀρθογωνικὸν οἰκοδόμημα, τοῦ ὁποίου τὴν θέσιν κατέχει.

Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ Ὠδείου συνετελέσθη ἡ ἀποκάλυψις τῆς ἐγγυτέρας πρὸς τὴν ὀρχήστραν διόδου καὶ ἐνεφανίσθησαν αἱ δύο ἄλλαι κλιμακίδες (ἡ ἀνατολικὴ εἶχεν ἤδη πρότερον ἀποκαλυφθῆ), αἵτινες ἐκ της ῥηθείσης διόδου

Ἀνασκαφῶν Γόρτυνος Κρήτης. Ἐκ τῆς ὀπισθεν τοῦ Ὠδείου στοᾶς.

εἰσχωροῦσιν εἰς τὸ κοῖλον κατὰ τὸ μέσον ἑκάστης κερκίδος.

Ὄπισθεν τῆς σκηνῆς κατεδαφίσαντες μέρος τοῦ Χριστιανικοῦ νεκροταφείου, ὅπερ ἴσως εἶνε Βυζαντινὸν καὶ ἀνήκει εἰς τὴν γειτονικὴν βασιλικὴν τοῦ Ἁγ. Τίτου, οἱ Ἰταλοὶ ἀρχαιολόγοι ἀπεκάλυψαν μακρὰν στοὰν βάθους 5 μέτρων καὶ 20 ἑκατ., ἥτις φαίνεται ὅτι εἶνε σύγχρονος πρὸς τὸ Ὠδεῖον. Τῆς στοᾶς ὑπολείπονται μόνον τὰ θεμέλια τῶν κιόνων καὶ τὸ ὄπισθεν τεῖχος.

Κατεδαφισθέντων καὶ τῶν Χριστιανικῶν τάφων, οἵτινες εἶνε κατεσκευασμένοι δι' ἀρχαίου ὑλικοῦ, ἀνευρέθη ὡραία ἐπιτυμβία στήλη μαρ-

Ἀνασκαφῶν Γόρτυνος Κρήτης. Νέα ἐπιγραφὴ ἐκ του τοίχου του Ὠδείου.

μαρίνη, ἔχουσα ἀνάγλυπτον γυναῖκα περιβεβλημένην ἱμάτιον καὶ καθημένην ἐπὶ θρόνου, τέχνης Ἀττικῆς τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος, καὶ ἄλλα τρία τεμάχια ἐπιγραφῆς εὑρεθείσης τῷ 1912, ἥτις ὡς φαίνεται, περιέχει κατάλογον τῶν ***Κόσμων*** (ἀρχόντων Κρητῶν) τοῦ 2ου π. Χ. αἰῶνος.

Ἀνασκαφῶν Γόρτυνος Κρήτης. Ἄγαλμα ἐκ τοῦ Πραιτωρίου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Πρὸς τούτοις ὁ καθηγητὴς Halbherr, μελετῶν ἐκ νέου τὴν μεγάλην ἀρχαϊκὴν ἐπιγραφὴν τῶν Κρητικῶν νόμων, ὅπως ἐκδώσῃ ταύτην ὁριστικῶς ἐν τῇ συλλογῇ πασῶν τῶν Κρητικῶν ἐπιγραφῶν, ἥτις προετοιμάζεται, ἐσημείωσε διακοσμητικάς τινας λεπτομερείας γραπτὰς ἢ ἐγχαράκτους μεταξὺ τῶν γραμμάτων, καὶ ἀνεγνώρισεν ὅτι οἱ λίθοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶνε διανεμημένη ἡ πρώτη στήλη τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, ἀνήκουσιν εἰς παραστάδα στεφομένην ὑπὸ κορωνίδος μεθ' ἑλίκων, ῥυθμοῦ Ἰωνικοῦ τῆς ἀρχῆς τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος.

Ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ***Πυθίου*** ἐσυνεχίσθησαν καὶ ἐπερατώθησαν σχεδὸν δύο ἀνασκαφαί. Ἡ πρώτη πρὸς Βορρᾶν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐν τῷ ἱερῷ τῶν Αἰγυπτίων θεῶν, ὅπερ ἀνεκαλύφθη τὸ παρελθὸν ἔτος ὑπὸ τοῦ διδ. Ὀλιβέριο. Ἔσωθεν τῆς προσόψεως τοῦ ἱεροῦ ἀπεκαλύφθη στοὰ ἐκτεινομένη ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ πέραν τοῦ ἱεροῦ. Ἐν τούτῳ καὶ κάτωθεν τῶν στοῶν ὁ διδ. Ὀλιβέριο εὗρε πολλὰ τεμάχια ἀγαλμάτων καὶ ἐπιγραφῶν ἀναφερομένων εἰς ἱερὸν τῶν Αἰγυπτίων θεῶν πολὺ ἀρχαιότερον ἐκείνου, ὅπερ ἀνευρέθη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος.

Ἡ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα ἐπιγραφή, κεχαραγμένη ἐπὶ στήλης ἐκ τιτανολίθου, περιέχει τὴν ἀνάθεσιν δώρου (μὴ καθοριζομένου) εἰς τὴν Ἶσιν καὶ τὸν Σάραπιν, εἶνε δὲ συντεθειμένη εἰς ἰαμβικὰ δίστιχα, ἀξιοσημείωτος εἶνε ἐπίσης ἡ ἀφιέρωσις τῶν ἐν Γόρτυνι ἐμπορευομένων Ῥωμαίων.

Πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐσυνεχίσθη ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ μεγαλοπρεποῦς Πραιτωρίου, ἐν σχήματι Βασιλικῆς, ἕδρας τοῦ Ῥωμαίου διοικητοῦ τῆς Κρήτης καὶ Κυρήνης. Διηυκρινήθη ἡ κατασκευὴ μιᾶς μεγάλης στοᾶς ἐπὶ τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς τοῦ κτιρίου, καὶ παρετηρήθη ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ Πραιτωρίου εἷς ἰδιωτικὸς ναΐσκος ἀφιερωμένος εἰς τοὺς Αἰγυπτίους θεούς. Πρὸς Νότον ὁ διδ. Πάτσε ἔφερεν εἰς φῶς ὡραίαν ἡμικυκλικὴν ἐξέδραν καί τινα ἀγάλματα Ῥωμαϊκὰ καλῶς εἰργασμένα κατὰ μίμησιν Ἑλληνικῶν πρωτοτύπων.

Ταυτοχρόνως πρὸς τὰς ἐργασίας τῆς Ἰταλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ κ. Περνιέ, ὁ καθηγητὴς Halbherr τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ῥώμης, προϊστάμενος τῆς Ἰταλικῆς εἰς Κρήτην ἀποστολῆς, συνετέλεσε τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ ἀνακτόρου καὶ τῶν περικειμένων οἰκοδομημάτων τῆς Ἁγίας Τριάδος, σκάψας ταυτοχρόνως δοκιμαστικὰς τάφρους πρὸς μελέτην τῶν ἀρχαιοτέρων στρωμάτων.

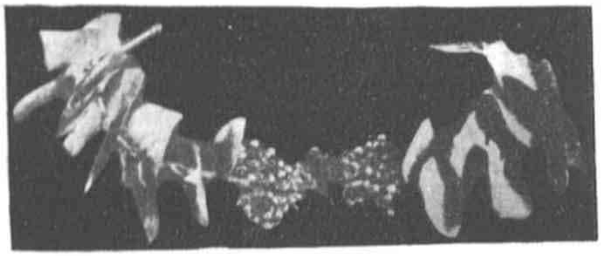

Στέφανος χρυσοῦς ἐκ Καστελλορίζου. Εἰς σελ. 62.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ΤΥΧΑΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος ἠγγέλθησαν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον διάφορα κατὰ τύχην γενόμενα ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα κατὰ τὸ ἔτος 1914. Περὶ τῶν πλείστων ἐκ τούτων θὰ διαλάβωσιν ἐν καιρῷ οἱ ἁρμόδιοι ἔφοροι ἀρχαιοτήτων. Ἐνταῦθα μνημονεύομέν τινα ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων.

Παρὰ τὸ χωρίον ***Μύρους τῆς Καρδίτσης*** ἐργάται σκάπτοντες ἐπὶ δημοσίας ὁδοῦ ἀνεκάλυψαν ἀγγεῖον πλῆρες ***ἀργυρῶν νομισμάτων,*** ἐξ ὧν τῇ ἐνεργείᾳ τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν κατεσχέθησαν περὶ τὰ χίλια πεντακόσια τεσσαράκοντα ἕξ, καὶ κατετέθησαν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Νομισματικὸν Μουσεῖον. Περὶ τούτων ὁ διευθυντὴς τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου Ἰ. Σβορῶνος, ὅστις ἑτοιμάζει ἰδίαν τοῦ εὑρήματος μελέτην δημοσιευθησομένην ἐν προσεχεῖ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου τεύχει γράφει τὰ ἑξῆς.

Ὁ θησαυρὸς τῆς Καρδίτσης εἶναι τὸ μέγιστον καὶ σπουδαιότατον τῶν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν τελευταίαν 25ετίαν γενομένων νομισματικῶν εὑρημάτων, ἀποτελούμενος ἐκ 1546 ἀργυρῶν κομματίων, ***διδράχμων πάντων*** (ἐξαιρέσει ὀλίγων τινῶν δεκάδων ***δραχμῶν***), περιλαμβανόντων πλῆθος ἀνεκδότων καὶ πάντας τοὺς σπανίους μέχρι τοῦδε βοιωτικοὺς τύπους.

Καθαρισθέντα χημικῶς ἐν τῷ Νομισματικῷ Μουσείῳ τὰ νομίσματα κατετάχθησαν ἤδη καὶ περιεγράφησαν λεπτομερῶς ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου, ὅστις θέλει δημοσιεύσει προσεχῶς τὸν κατάλογον αὐτῶν μετὰ λεπτομεροῦς μελέτης. Τοῦ καταλόγου τούτου περίληψιν ***γεωγραφικὴν*** καὶ ***χρονολογικὴν*** παρέχει ὁ ἑξῆς συνοπτικὸς πίναξ τῶν ἀριθμῶν τοῦ εὑρήματος.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
	600-550 π. Χ.	*550-480 π. Χ.*	*480-457 π. Χ.*	*456-446 π. Χ.*	*446-426 π. Χ.*	*426-395 π. Χ.*	*395-387 π. Χ.*	*382-371 π. Χ.*	*371-338 π. Χ.*	*338-315 π. Χ.*
ΒΟΙΩΤΙΑ										
ΑΛΙΑΡΤΟΣ	—	1-4						5-6		
ΟΡΧΟΜΕΝΟΣ	—							7-19		
ΘΗΒΑΙ (καὶ Βοιωτῶν κοινοῦ)	20	21-37	38	39-41	45-53	54-274	275-463		464-986	987-1063
ΤΑΝΑΓΡΑ	1064-1066	1067-1069	1070-1071	1072-1075						
ΦΑΡΑΙ	---	1076-1078								
	I	II	III							
	700-550 π. Χ.	550-480 π. Χ.	480 --- 431 π. Χ.							
ΑΙΓΙΝΑ	1079-1178	1178-1295	1296 — 1404							
ΠΕΛΟΠΟΝΗΣΟΣ						421-400 π. Χ.				
ΑΡΓΟΣ	--					1405				
ΣΙΚΥΩΝ	--					1406-1596				

Σύνοψις νομισματικοῦ θησαυροῦ Μύρων Καρδίτσης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ὠδεῖον ἐν Λαρίσῃ.

Ὁ ἔφορος Θεσσαλίας Ἀρβανιτόπουλος, εἰς ὃν εἶχεν ἀγγελθῆ ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας, ὅτι ἔν τινι ὁδῷ τῆς Λαρίσης πρὸ τοῦ οἰκήματος τῆς Α΄ Μεραρχίας στρατοῦ καὶ τῆς οἰκίας Ἰατρίδου εἶχον ἀνακαλυφθῆ ἀρχαῖοι τάφοι, μεταβὰς εἰς Λάρισαν καὶ ἐρευνήσας γράφει περὶ τοῦ εὑρήματος τὰ ἑξῆς.

Ἐν τῇ ὑποδειχθείσῃ θέσει εὑρέθη μὲν τάφος, ἀλλ' ἦτο κεκονιαμένος ἐντὸς διὰ χονδροειδοῦς ἀσβέστου καὶ οὐδὲν ἐνεῖχε, πλὴν εὐτελοῦς λύχνου πηλίνου· χρόνοι 500 μ. Χρ. περίπου. Τὸ δὲ νομιζόμενον πῶμα ἑτέρου τάφου ἀνασκαφὲν ἀπεδείχθη μαρμάρινον ἑδώλιον κατὰ χώραν, ἔχον ἕτερον ὑπ' αὐτὸ καὶ τρίτον ὡς εὐθυντηρίαν. Ἐργασία τῶν μαρμαρίνων τούτων ἁπλῶν μετὰ κυματίου ἑδωλίων λαμπρά, τῆς Δ΄ π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος.

Τὸ εὑρεθὲν ἔχω τὴν γνώμην ὅτι εἶναι Ὠδεῖον, ὑποδηλούμενον ἐκ τῶν μουσικῶν ἀγώνων, τῶν τελουμένων ἐν Λαρίσῃ κατὰ τὰς ἱκανὰς εὑρεθείσας ἀγωνιστικὰς ἐπιγραφάς, ἐν αἷς ἀναφέρονται σαλπισταί, κήρυκες, αὐληταί, κιθαρισταί, κιθαρῳδοί, ποιηταὶ ἐπῶν κτλ.· θὰ ὑπῆρχον δὲ τρεῖς ἢ τέσσαρες σειραὶ μαρμαρίνων ἑδωλίων καὶ τὸ λοιπὸν κτίσμα θὰ ἦτο ἐκ ξύλων τὰ ἄνω περαιτέρω, διότι ἡ θέσις εἶναι πεδινή, ἐλαφρότατα ὑψηλή· ἡ εὐθυντηρία, δηλοῦσα τὴν ἐπιφάνειαν τῆς κονίστρας, κεῖται εἰς βάθος 1,80 μ. ἀπὸ τοῦ νῦν ἐδάφους.

Εἰς ἀπόστασιν τεσσάρων χιλιομέτρων ἀπὸ **Παπαπουλίου** ἰσοπεδουμένης νέας σιδηροδρομικῆς γραμμῆς πρὸς Γιδᾶν εὑρέθη ἐπιγραφὴ ἀναθηματικὴ τῷ ***Ἀπόλλωνι Πιεριώτῃ.***

Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἐξ Ὠρεοῦ.

Περί τινος ἐπιτυμβίου ἀναγλύφου εὑρεθέντος ἐν Ὠρεῷ ὁ ἐκεῖ σχολάρχης Κ. Ἀβράσογλους ἀναφέρει τὰ ἑξῆς.

Τὸ ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἀνευρέθη ὑπὸ χωρικοῦ ἐντὸς ἀγροῦ καὶ ἐν τῇ θέσει Ἀσπρόχωμα κειμένῃ ἀνατολικῶς τοῦ Ὠρεοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας περίπου ἀπ' αὐτοῦ.

Ἐπὶ ἐδάφους λελαξευμένου καὶ ἐπιστεφομένου ὑπὸ θόλου ὑποβασταζομένου ὑπὸ παραστάδων εἶναι γεγλυμμέναι δύο ἀνδρικαὶ μορφαὶ ἔκτυποι, ὧν αἱ κεφαλαὶ τελείως ἐφθαρμέναι. Καὶ ἀριστερὰ μὲν παρίσταται μικρὸς παῖς ἔχων κεκαμμένην τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ κόλπου ὑπὸ τὸ ἱμάτιον, ὅπερ καθικνεῖται μέχρι τῶν γονάτων, τὴν δ' ἀριστερὰν φέρει καθειμένην. Ὁ δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ ἀνὴρ διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς ἀνέχει τὸ ποδῆρες ἱμάτιον, τὴν δὲ δεξιὰν φέρει ὡσαύτως κεκαμμένην ἐπὶ τοῦ κόλπου. Ὑπὸ τὴν παράστασιν ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφὴ ***Μάρκος Τε.ένιος χρηστὲ καὶ ἄλυπε χαῖρε.*** Ὑπὲρ τὸν θόλον ὑπάρχει ἡμικυκλικὸν ἀέτωμα, καὶ ἐπὶ τοῦ τυμπάνου τούτου ἡ ἐπιγραφὴ ***Παράμονε Ἐκέλων χρηστὲ χαῖρε.***

Ναὸς Ἀπόλλωνος Κορύδου ἐν Λογκᾷ τῆς Πυλίας.

Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1914 ὁ ἐκ Πύλου ἔγκριτος κύριος Ἀριστ. Μιχαὴλ ἀνέφερε δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν τμηματάρχην τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος, ὅτι ἐν Λογκᾷ τῆς Πυλίας συγγενής τού τις σκάπτων ἐν τῷ οὐχὶ μακρὰν τῆς παραλίας κειμένῳ ἀγρῷ του ἀνεῦρεν ἴχνη μεγάλης οἰκοδομῆς καὶ στήλην μαρμαρίνην μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ***Φιλοκράτης Φιλωνίδα καὶ Τιμοκράτης Ἀγαθία Ἀπόλλωνι Κορύνθωι. Ἐπὶ ἱερέως Ἀγαθ..*** Ὁ ἐν λόγῳ κύριος ἐξέφρασε τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἐν τῇ θέσει ἐκείνῃ θὰ ὑπῆρχεν ὁ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (Δ', 34, 4) μνημονευόμενος ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος Κορύδου. Περὶ τοῦ εὑρήματος τούτου ὁ ἔφορος Λακωνίας καὶ Μεσσηνίας Βερσάκης ἀνέφερε τὰ ἑξῆς.

Σῴζονται νῦν πολλοὶ σπόνδυλοι ἐκ πώρου δωρικοῦ ρυθμοῦ καὶ ἄλλα μέλη διεσπαρμένα τῇδε κἀκεῖσε, διακρίνονται δὲ ὑπὸ τὴν γῆν τοῖχοί τινες, τὰ κατώτατα δηλ. μέρη τοῦ ναοῦ. Τὰ τελευταῖα ἀνεκαλύφθησαν διὰ μικρᾶς σκαφῆς ὑπ' ἐμοῦ, ἐκαλύφθησαν δὲ πάλιν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς καταστροφῆς. Ἡ δὲ ἐπιγραφή, περὶ ἧς ἀνέφερον πρὸς τὸ Σ. Ὑπουργεῖον οἱ ἰδιοκτῆται, εὕρηται ἐπὶ κιονίσκου βαστάσαντος ἀνάθημά τι καὶ εἶναι χρόνων ρωμαϊκῶν.

Προσέτι ἀναφέρω ὅτι τὸ ἔδαφος εἶναι εἰς μεγάλην ἔκτασιν ***ἀρχαιολογικόν,*** μετὰ συντριμμάτων δηλ. κεραμίδων καὶ λίθων ἀρχαίων, καλύπτει δὲ καὶ ἄλλα λείψανα τοίχων, ὧν τινες φαίνονται καὶ ἄνευ σκαφῆς.

Ἐπιβάλλεται λοιπὸν ἡ ἐνέργεια δοκιμαστικῆς ἀνασκαφῆς [1].

Χαλκῆ κεφαλὴ γρυπὸς ἐξ Ὀλυμπίας (εἰκών).

Ὁ Κλάδεος ἐξακολουθῶν δυστυχῶς νὰ παρασύρῃ μεγάλα τμήματα τοῦ πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ὀλυμπίαν καὶ τὴν Ἄλτιν ἐδάφους, συμπαρασύρει, ὡς φαίνεται ἐξ εὑρημάτων γινομένων κατὰ καιροὺς ἐντὸς τῆς κοίτης του, ἢ καὶ παρὰ

[1] Ἡ ἀνασκαφὴ ἐγένετο ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1915 καὶ ἐδικαίωσε πλήρως τὰς προβλέψεις τοῦ ἐφόρου, ὡς θὰ δειχθῇ ἐκ τῆς γενησομένης ἐν τῷ προσεχεῖ τόμῳ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου δημοσιεύσεως τῶν ἀποτελεσμάτων ταύτης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

τὰς ὄχθας τοῦ Ἀλφειοῦ, εἰς ὃν μεταφέρονται διὰ τοῦ ρεύματος αὐτοῦ, σπουδαίας ἀρχαιότητας. Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1914 ὁ ἐπιμελητὴς τοῦ Μουσείου Ὀλυμπίας Θ. Καραχάλιος ἀνεκάλυψεν ἐντὸς τῆς κοίτης τοῦ Κλαδέου παρὰ τὸ Γυμνάσιον, ὁπόθεν εἶχε πρὸ μικροῦ παρασυρθῇ

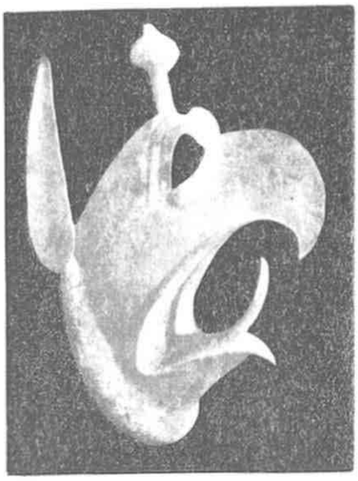

Χαλκῆ κεφαλὴ γρυπὸς ἐξ Ὀλυμπίας.

σπουδαῖος ὄγκος χώματος, τὴν ἐν τῇ παρακειμένῃ εἰκόνι δημοσιευομένην θαυμασίαν χαλκῆν κεφαλὴν γρυπὸς (0.25 ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ μέχρι τοῦ ἄκρου λόφου), μίαν τῶν ὡραιοτέρων καὶ κάλλιστα διατηρουμένων προτομῶν γρυπὸς ἐξ ὅσων εὑρέθησαν μέχρι τοῦδε.

Κορμὸς ἀγάλματος ἐν Θελπούσῃ.

Ὀλίγον ἀπωτέρω τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν Τρίπολιν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δήμου Θελπούσης τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας, ἐν θέσει Μπριτζιὰ τοῦ χωρίου Τρανὴ Λάκκα ἀπεκαλύφθη κορμὸς ἀρχαίου ἀγάλματος, περὶ οὗ ὁ αὐτὸς ἐπιμελητὴς τοῦ Μουσείου Ὀλυμπίας ἀναφέρει τὰ ἑξῆς.

Ὁ κορμὸς οὗτος ἐκ πεντελησίου λίθου ἔχει ἀποκεκομμένην τὴν κεφαλὴν καθὼς καὶ τοὺς πόδας ἄνω τῶν μηρῶν, ὡς καὶ τὰς χεῖρας ἀπὸ τῆς μασχάλης. Φέρει ἱμάτιον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου πρὸς τὴν δεξιὰν πλευρὰν καλύπτον ἅπασαν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς κοιλίας μετὰ τοῦ ὀμφαλοῦ, ὅπερ ὅμως καταλείπει γυμνὸν ὁλόκληρον τὸ πρὸς τὰ ἄνω μέρος τοῦ στήθους, ἐν ᾧ οἱ καλῶς σωζόμενοι μαστοὶ ἐμφαίνουσι ἄγαλμα ἀνδρὸς τύπου Διὸς ἢ Ἀσκληπιοῦ τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων.

Ἀπὸ τοῦ ἀποκεκομμένου λαιμοῦ μέχρι τοῦ δεξιοῦ ἄνω τοῦ μηροῦ μέρους ἔχει μῆκος ἑνὸς μέτρου, ἐνῷ ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου πρὸς τὸ ἀντίστοιχον τοῦ ἄνω τοῦ ἀριστεροῦ μηροῦ 0.90, πρὸς δὲ ἀπὸ τῆς δεξιᾶς μασχάλης πρὸς τὴν ἀριστερὰν 0.70.

Ὁ ὄγκος τούτου ἀφ' ἑνὸς καὶ τὸ δυσπρόσιτον καὶ τραχὺ τοῦ ἐδάφους ἐξ ἄλλου — διότι ἔκειτο ὕπτιον ἐντὸς τοῦ ρεύματος χειμάρρου ρέοντος διὰ μέσου βαθείας καὶ λίαν ἀποτόμου χαράδρας εἰς ἣν κατέπεσεν ἐκ τῆς ἀποκοπῆς μεγάλου ὄγκου χώματος ἐκ τῆς ἑτέρας τῶν ὀχθῶν — μὲ ἠνάγκασαν νὰ καταφύγω εἰς τὸ πλησιέστερον κείμενον χωρίον «Βλάχους» τῆς Ἡραίας, πρὸς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην τοῦ Λάδωνος, πρὸς εὕρεσιν χειρῶν δυναμένων νὰ ἐργασθῶσι κατά τι πρὸς τὴν ὅσον ἔνεστι ἐξασφάλισιν τούτου.

Ὄντως τὴν ἐπομένην μεταβὰς μετὰ δεκάδος ὅλης ἀνδρῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ διδάσκαλος τοῦ χωρίου μετὰ καὶ τοῦ προέδρου τῆς κοινότητες, κατωρθώσαμεν μόλις μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ κατόπιν πολυώρου ἐργασίας διὰ διαφόρων προχείρων μοχλῶν καὶ λοιπῶν ἐργαλείων νὰ απομακρύνωμεν τοῦτο τοὐλάχιστον ἐκ τοῦ ὕδατος καὶ νὰ τοποθετήσωμεν εἰς μέρος ἀσφαλὲς μὴ δυνάμενον νὰ προσχωθῇ ἐξ οἱασδήποτε πλημμύρας τοῦ χειμάρρου.

Αὕτη ἦτο ἡ μόνη δυνατὴ ἐξασφάλισις, ἣν ἠδυνήθημεν νὰ λάβωμεν διὰ τὸν ἐν λόγῳ κορμόν, ὅστις καὶ νῦν κεῖται κατὰ χώραν οὐχὶ μακρὰν τοῦ μέρους τῆς ἀποκαλύψεώς του κεκαλυμμένος διὰ κλάδων καὶ ἐκτὸς παντὸς κινδύνου ἀπὸ τῶν στοιχείων τοὐλάχιστον τῆς φύσεως.

Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖθεν δὲν θὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ ἀνασυρθῇ ἄνευ μηχανικοῦ μέσου, οὔτε νὰ μεταφερθῇ εἰς τὴν περὶ τὰ διακόσια μέτρα ἀπέχουσαν ἁμαξιτὴν ὁδόν, οὔτε καὶ εἰς τὸ πλησιέστερον καὶ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἀπέχον χωρίον, καθόσον οὔτε ὁδὸς ὑπάρχει καὶ τὸ ἔδαφος εἶνε λίαν πετρῶδες καὶ ἀνώμαλον.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΤΙΜΟΛΟΓΙΟΝ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΩι ΕΘΝΙΚΩι ΜΟΥΣΕΙΩι ΠΩΛΟΥΜΕΝΩΝ ΕΚΜΑΓΕΙΩΝ

(Ἐφημ. Κυβ. 18 Ἰουλ. 1914, φύλλ. 196).

ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Ἀρ. Εὑρ. Μουσ.[1]		φρ. χρ.
1	Ξοανόμορφον ἄγαλμα Νικάνδρης ἐκ Δήλου	80
8	Ἄγαλμα ἀρχαϊκὸν ἐκ Θήρας	80
10	Ἄγαλμα ἀρχαϊκὸν ἐκ Βοιωτίας	80
12	Ἄγαλμα ἀρχαϊκὸν (τύπου Ἀπόλλωνος) ἐκ Βοιωτίας	120
15	Κεφαλὴ ἀρχαϊκὴ ἐκ Βοιωτίας (Πτῴου)	10
17	Κεφαλὴ ἀρχαϊκὴ γυναικὸς ἐκ Βοιωτίας (Πτῴου)	10
20	Ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα ἐκ Πτῴου (Βοιωτίας)	50
21	Νίκη Ἀρχέρμου ἐκ Δήλου	50
23	Κεφαλὴ γυναικεία ἐκ Δήλου	10
28	Σφίγξ ἀρχαϊκῆς τέχνης	50
29	Στήλη Ἀριστίωνος	80
36	Τεμάχιον ἀναγλύφου ἐπιτυμβίου (;) Ἀττικοῦ	20
38	Κεφαλὴ δισκοφόρου	10
39	Στήλη ἐξ Ὀρχομενοῦ Βοιωτίας	75
41	Ἀνάγλυφον ἐκ Λαμπρικῶν Ἀττικῆς	30
45	Ἄγαλμα γνωστὸν ὑπὸ τὸ προσώνυμον «ὁ Ἀπόλλων ἐπὶ τοῦ Ὀμφαλοῦ»	130
47	Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος ἐκ τοῦ Ὀλυμπιείου	10
49	Κεφαλὴ Ἑρμοῦ ἢ Βάκχου ἐκ Δήλου	10
54	Μικρὸς τετράγωνος βωμίσκος (;) (ἀνάγλυπτος Ἑρμῆς κριοφόρος κ.λ.)	25
58	Γωνιαῖον τεμάχιον οἰκοδομήματος ἐξ Ἐλευσῖνος μετ᾽ ἐξεχούσης κεφαλῆς κριοῦ	50
63	Κεφαλὴ ἀνδρικὴ ἐκ Παλαιᾶς Ἐπιδαύρου	10
76	Σφίγξ ἀρχαϊκῆς τέχνης	50
82	Ἀνάγλυφον ἀναθηματικὸν διπλῆς Ἀθηνᾶς	30
113	Πωγωνοφόρος κεφαλὴ ἀρχαϊκῆς τέχνης	10
126	Μέγα ἀνάγλυφον ἐξ Ἐλευσῖνος	150
128	Ἀγαλμάτιον Ἀθηνᾶς ἐκ τῆς Πνυκὸς	15
129	Ἀγαλμάτιον Ἀθηνᾶς ἐκ τοῦ Βαρβακείου	150
136	Ἔφιππος ἀμαζὼν ἐξ Ἐπιδαύρου	100
137	Ἀμαζὼν πληγωμένη ἐξ Ἐπιδαύρου	25
138	Κορμὸς ἀμαζόνος ἐξ Ἐπιδαύρου	25
140	Κεφαλὴ » » »	10
141	Τεμάχιον κεφαλῆς ἀμαζόνος (Ἐπιδαύρου)	5
142	Πρόσωπον θνησκούσης ἀμαζόνος (Ἐπιδαύρου)	5
143	Κεφαλὴ ἵππου (Ἐπιδαύρου)	10
144	» κενταύρου »	10
145	Κορμὸς πολεμιστοῦ »	15
146	» Λαπιθίδος »	40
148	» γυμνοῦ πολεμιστοῦ (Ἐπιδαύρου)	20
149	Μέρος ἀγαλματίου γυναικὸς (Ἐπιδαύρου)	15
150	Κορμὸς ἀγαλματίου γυναικὸς (Ἐπιδαύρου)	15

[1] Τὰ ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου καὶ τοῦ τῆς Ἀκροπόλεως προερχόμενα γύψινα ἀντίτυπα φέρουσι τὸν αὔξοντα ἀριθμὸν τῶν εὑρετηρίων τῶν Μουσείων τούτων, τὸν ἀριθμὸν δηλ. ὃν φέρουσι καὶ τὰ πρωτότυπα. Ὁ ἀγοραστής, κατ᾽ ἀκολουθίαν, δύναται νὰ συμβουλευθῇ τοὺς διαφόρους ὁδηγοὺς (Baedeker, Joanne κλπ.) ἐν οἷς ἀναγράφονται οἱ ἀριθμοὶ τῶν κυριωτέρων ἔργων, ἐπίσης δὲ καὶ τοὺς δημοσιευθέντας καταλόγους, ἤτοι διὰ τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον: «Γλυπτὰ» ὑπὸ Καββαδία, πρώην γεν. ἐφόρου (ἀριθ. 1-1044). — «Γλυπτὰ» ὑπὸ Π. Καστριώτου ἐφόρου τοῦ Μουσείου (1-2725) καὶ Β. Στάη, διευθυντοῦ, Marbres et Bronzes 2ème édition 1910. — Διὰ τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως τὸν ὁδηγὸν τοῦ κ. Γ. Σωτηριάδου, διευθυντοῦ: Ἡ Ἀκρόπολις καὶ τὸ Μουσεῖον αὐτῆς, 1911, καὶ G. Dickins: Catalogue of the Acropolis Museum, Cambridge 1912.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἀρ. Εὑρ. Μουσ.		φρ. χρ.
151	Κορμὸς γυμνοῦ πολεμιστοῦ (Ἐπιδαύρου)	15
152	Κορμὸς θνήσκοντος πολεμιστοῦ (Ἐπιδαύρου)	15
153	Κεφαλὴ ἀμαζόνος (Ἐπιδαύρου)	10
154	» γυναικὸς πεπλοφόρου (Ἐπιδαύρου)	10
155	Ἀγαλμάτιον Νίκης (Ἐπιδαύρου)	50
156 - 7	Δύο Νηρηΐδες (Ἐπιδαύρου) ἑκάστη	80
158	Ἀγαλμάτιον γυναικὸς ἐπὶ βράχου καθημένης (Ἐπιδαύρου)	40
159 61	Νῖκαι ἐξ Ἐπιδαύρου ἑκάστη	80
162	Κορμὸς Νίκης ἐξ Ἐπιδαύρου	30
164	Λεοντοκεφαλὴ ἐκ τῆς θόλου Πολυκλείτου	25
173	Ἀνάγλυφον Ἀσκληπιοῦ καθημένου	30
174	Ἀνάγλυφον Ἀσκληπιοῦ καθημένου	35
176	Ἀγαλμάτιον Ἀφροδίτης εὑρεθὲν ἐν Πειραιεῖ	50
178 - 80	Γλυπτὰ ναοῦ Ἀλέας Ἀθηνᾶς ἐκ Τεγέας	40
181	Προτομὴ Εὐβουλέως ἐξ Ἐλευσῖνος	30
182	Κεφαλὴ γυναικὸς ἐκ τοῦ Ἀθήνησιν Ἀσκληπιείου	20
183	Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος ἐκ Λαυρείου	20
184	Κεφαλὴ νεανίου εὑρεθεῖσα ἐν Ἀθήναις	30
185	Κεφαλὴ γυναικὸς ἐκ Δήλου	20
187	» » ἐκ Πειραιῶς	20
188	» » εὑρεθεῖσα ἐν Λέρνῃ (ἐξ ἐπιτυμβίου ἀναγλύφου)	20
189	Κεφαλὴ νεανίου ἐξ Ἀθηνῶν	20
190	» Ὑγιείας ἐκ τοῦ Ἀθήνησιν Ἀσκληπιείου	20
191	Κεφαλὴ Ὑγιείας (;)	20
192	» γυναικεία φυσικοῦ μεγέθους εὑρεθεῖσα περὶ τὸ Αἴγιον	20
193	Κεφαλὴ γυναικὸς ἐκ Διπύλου	20
196	» μικρὰ νεανίου Ἑρμῆν ἀπεικονίζουσα (Θεσσαλίας)	10
199	Ἀγαλμάτιον παιδὸς ἐπὶ βάσεως ἐνεπιγράφου Ραμνοῦντος	80
200 - 2	Γλυπτὰ ἐξ Ἐλευσῖνος	80
203 - 6	Τέσσαρες μικραὶ κεφαλαὶ ἐκ Ραμνοῦντος, ἑκάστη	5
215 - 7	Ἀνάγλυφα ἐκ Μαντινείας (Πραξιτέλους)	150

Ἀρ. Εὑρ. Μουσ.		φρ. χρ.
218	Ἑρμῆς ἐξ Ἄνδρου	200
221 - 2	Ζωοφόρος μνημείου ἐκ Θερμοπυλῶν	40
223	Ἀγαλμάτιον γυμνοῦ νεανίου εὑρεθὲν ἐν Σπάρτῃ (κολοβὸν)	15
224	Ἀγαλμάτιον γυναικὸς ἐκ Κρήτης	20
226	Ἀνάγλυφον Ἱερείας ἐκ Μαντινείας	60
231	Ἄγαλμα Θέμιδος (Ραμνοῦντος)	200
»	(Προτομὴ Θέμιδος)	40
232	Ἄγαλμα τῆς Ἱερείας Ἀριστονόης (Ραμνοῦντος)	250
233	Ἄγαλμα Νίκης, εὑρεθὲν παρὰ τὸ Θησεῖον (κολοβὸν)	150
234	Κολοσσιαία κεφαλὴ Ἀθηνᾶς (Εὐβουλίδου)	30
235	Ἄγαλμα Ποσειδῶνος ἐκ Μήλου	300
239	Ἀγαλμάτιον Σατύρου ὀρχουμένου (;) Λαμίας	70
240	Ἑρμῆς (Ἀταλάντης)	200
241	Ἄγαλμα Ἑρμοῦ (Αἰγίου)	200
242	» γυναικὸς »	200
243	Ἑρμῆς ἐκ Τροιζηνίας	200
244	Ἀνδριὰς ἀνδρὸς ἀγενείου (Ἐρετρίας)	200
247	Ἄγαλμα πολεμιστοῦ ἐκ Δήλου	200
248	Ἀγαλμάτιον νεανίου ἐκ τοῦ Ὀλυμπιείου	80
249	Προτομὴ Ἀδριανοῦ	40
252	Ἀγαλμάτιον Πανὸς ἐκ Σπάρτης	40
254	Ἄγαλμα νεανίου ἐξ Ἐλευσῖνος	60
256	Διόνυσιος ἐκ Σικυῶνος	60
258	Ἀσκληπιὸς ἐκ Πειραιῶς	80
259 - 60	Ὀρχηστρίδες ἐκ τοῦ Διονυσιακοῦ Θεάτρου	80
261	Μαινὰς ἐπὶ βράχου κοιμωμένη	150
262	Ἀφροδίτη γενέτειρα (Ἐπιδαύρ.)	180
263	Ἀσκληπιὸς (Ἐπιδαύρου)	200
264	Ἀγαλμάτιον Ἀσκληπιοῦ (Ἐπιδαύρου)	40
265	Ἀγαλμάτιον Ἀσκληπιοῦ (Ἐπιδαύρου)	30
266	Ἀγαλμάτιον Ἀσκληπιοῦ (Ἐπιδαύρου)	35
267	Ἀγαλμάτιον Ἀσκληπιοῦ (Ἐπιδαύρου)	12
268	Ἀγαλμάτιον Ἀσκληπιοῦ (Ἐπιδαύρου)	10
270	Ἀγαλμάτιον Ἀσκληπιοῦ ἀγενείου (Ἐπιδαύρου)	30
271	Ἀγαλμάτιον Ὑγιείας (Ἐπιδαύρ.)	35
272	» » »	35
273	» » »	25

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἀρ. Εὐρ. Μουσ.		φρ. χρ.
274-5	Δύο ἀγαλμάτια Ἀθηνᾶς Ἐπιδαύρου, ἕκαστον	50
276	Ἀγαλμάτιον Ἀθηνᾶς Ἐπιδαύρ.	30
277-81	Πέντε ἀγαλμάτια γυμνῶν νεανιῶν (Ἐπιδαύρου), ἕκαστον	25
282	Ἀγαλμάτιον Πανὸς (Ἐπιδαύρ.)	15
283	Σύμπλεγμα Διονύσου καὶ Σατύρου (Ἐπιδαύρου)	20
284	Ἀγαλμάτιον Ἀφροδίτης (Ἐπιδαύρου)	15
287	Ἀγαλμάτιον Ἀφροδίτης (Ἐπιδαύρου)	10
288	Ἀγαλμάτιον Ἀπόλλωνος (Ἐπιδαύρου)	12
289-92	Τέσσαρες μικραὶ κεφαλαὶ Ὑγιείας (Ἐπιδαύρου), ἑκάστη	4
293	Μικρὰ γαναικεία κεφαλὴ Ἐπιδαύρου)	2
294	Κεφαλὴ Ὑγιείας (Ἐπιδαύρου)	8
295	Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας (Ἐπιδαύρου)	20
296	Ἀγαλμάτιον Ἀσκληπιοῦ (Ἐπιδαύρου)	20
297	Ἀγαλμάτιον Ἀσκληπιοῦ (Ἐπιδαύρου)	25
298	Ἀγαλμάτιον Ἀσκληπιοῦ (Ἐπιδαύρου)	10
299	Ἄγαλμα Ὑγιείας (Ἐπιδαύρου)	120
300	» παιδὸς κρατοῦντος κυνάριον (Ἐπιδαύρου)	35
302	Ἀγαλμάτιον νεανίου γυμνοῦ (Ἐπιδαύρου)	20
303	Ἄγαλμα τριμόρφου Ἑκάτης (Ἐπιδαύρου)	60
304	Σύμπλεγμα πέντε μορφῶν ἀκεφάλων (Ἐπιδαύρου)	35
305	Ἀγαλμάτιον νεανίου γυμνοῦ (Ἐπιδαύρου)	15
307	Κεφαλὴ κορασίδος (Ἐπιδαύρ.)	5
308	» παιδὸς »	8
309	» » »	8
310	» μικρὰ γυναικεία (Ἐπιδαύρου)	8
313	Ἑρμαϊκὸν ἄγαλμα ἐπὶ βάθρου ἐνεπιγράφου (Ραμνοῦντος)	100
322	Κεφαλὴ γυναικεία (Ἀμοργοῦ)	30
323	» Ἀσκληπιοῦ »	30
324	» Ὑγιείας »	20
325	» γυναικὸς »	20
326	» ἀνδρικὴ »	20
327	» Δημοσθένους (Ἀθηνῶν)	15
341	» ἀνδρικὴ	30
343	» ἀνδρὸς ἀγενείου βαρβαρικὴ	20

Ἀρ. Εὐρ. Μουσ.		φρ. χρ.
351	Κεφαλὴ ἀνδρὸς	30
352	» Ἑρμοῦ φέρουσα πτερωτὸν πέτασον	20
355	» γυναικὸς πεπλοφόρου	30
357	» γυναικεία Κρήτης	30
362	» ἀνδρικὴ (Μικρασίας)	25
363	» γυναικεία	20
364	» νεανίου εἰκονιστικὴ	20
366	» γυναικεία (Ὀμφάλης) ἐκ Διπύλου	20
368	Προτομὴ Ἑρμάρχου	30
372	Προτομὴ ἀνδρὸς εἰκονιστικὴ	20
374	Κεφαλὴ γίγαντος	30
417	Προτομὴ Ἀντινόου	30
419	» Βασιλέως Ροιμητάλκου (;)	30
427	Προτομὴ ἀνδρὸς πωγωνοφόρου ἐκ τοῦ Ὀλυμπιείου	30
454	Κεφαλὴ μικρὰ Ἀθηνᾶς κορυθοφόρου (Ἀθηνῶν)	10
457	Κεφαλὴ νεανίου καλουμένου Ἰόβα (;)	15
478	Μικρὰ κεφαλὴ νεάνιδος	5
482	Κεφαλὴ ἀνδρὸς ἀγενείου ἐξ Ἀμοργοῦ	5
560	Κεφαλὴ γυναικὸς (Ἀθηνῶν)	10
562	» ἀνδρὸς πωγωνοφόρου	8
575	Μικρὰ κεφαλὴ Διονύσου (;)	5
582	Κεφαλὴ Φιλίππου τοῦ ἐκ Περγάμου ἱστοριογράφου	15
601	Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς κορυθοφόρου	6
603	» πωγωνοφόρου ἀνδρὸς	8
609	» » ἡμικατέργαστος	5
611	» μικροῦ παιδὸς	5
612	» μικρὰ γυναικεία	5
614	» » Τελεσφόρου	5
617	» » ἀνδρὸς ἀγενείου	5
665	» ἐφήβου	5
667	» μικρὰ Πανὸς	5
678	Ἀγαλμάτιον Ἀφροδίτης	20
679	» »	20
681	» » (Λεβαδείας)	35
682	Ἀγαλμάτιον Ἀθηνᾶς (Σκοπέλου) μετὰ πλίνθου ἐνεπιγράφου	60
693-696	Ἀναθηματικὰ ἀγαλμάτια παιδισκῶν εὑρεθέντα παρὰ τὸν Ἰλισσόν, ἕκαστον	40
711	Στήλη ἐπιτύμβιος μετ' ἐπιγραφῆς Χαιρεστράτη Λύσανδρος	30
712	Στήλη ἀναγλύφου ἐπιτυμβίου ἐξ Ἀθηνῶν	35

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἀρ. Εὑρ. Μουσ.		φρ. χρ.
715	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον ἐκ Σαλαμῖνος	80
717	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον ἐξ Ἁγ. Τριάδος	80
718	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον Ἀμυνοκλείας	60
722	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον Ἀρχεστράτης	60
723	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον ναϊδιόσχημον εὑρεθὲν ἐν Διπύλῳ (Πολυξένης)	80
726	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον ἐκ Πειραιῶς	60
727	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον ἐξ Ἀττικῆς	45
733	Στήλη ἐπιτύμβιος ἐκ Λαρίσης	20
734	» » » »	20
739	» » Βοιωτίας	20
741	» Λαρίσης	80
742	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον Θεσπιῶν	90
743	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον ναϊδιόσχημον μὲ ἐπιγραφὴν Δαμασιστράτη Πολυκλείδου	60
744	Ἀκρωτήριον ἐπιτυμβίου μνημείου	50
749	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον	15
752	» Λημοκλείδου	20
771	Στήλη ἐπιτύμβιος	15
772	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον ἱερέως Σίμου	15
774	Σειρὴν κρατοῦσα λύραν	80
813	Ἀγγεῖον ἐπιτύμβιον μόνωτον	70
817	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον	80
818	» » Θεσπιῶν	80
819	» » Πειραιῶς	80
828	» ἐφ' οὗ νεανίας ἔφιππος ἐν καλπασμῷ	50
829	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον Θεσπιῶν	80
831	» » Φρασικλείας	100
832	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον ἐκ τῆς κοίτης Ἰλισσοῦ	250
835	Ἐπιτύμβιον μόνωτον ἀγγεῖον	100
869	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον ἐκ τῆς κοίτης Ἰλισσοῦ	200
870	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον Ἀθηνῶν	300
873	Στήλη ἐπιτύμβιος	20
875	» »	25
877	» »	20
883	» »	30
884	»	70
896	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον ἐξ Ἀττικῆς	50
898	Στήλη ἐπιτύμβιος	30

Ἀρ. Εὑρ. Μουσ.		φρ. χρ.
899	Στήλη ἐπιτύμβιος	40
900	»	20
901	» »	20
902	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον ἐκ Πειραιῶς	45
908	Στήλη ἐπιτύμβιος μετ' ἀνθεμίου	20
910	Τεμάχιον ἐπιτυμβίου ἀναγλύφου	15
911	Στήλη ἐπιτύμβιος	15
913	» »	15
914	» » μετ' ἀνθεμίου καὶ ἐπιγραφῆς	25
919	Στήλη ἐπιτύμβιος	20
923	» »	15
929	» »	15
941	» »	15
966	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον ἐκ τοῦ Διπύλου	180
1055	Λήκυθος· εἰκονίζεται ἐπὶ θρόνου καθημένη γυνὴ	60
1154	Στήλη ἐπιτύμβιος	40
1155	» »	60
1156	»	40
1236	» μετ' ἐπιγραφῆς	20
1246	Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον Λιεύχους	20
1257	Στήλη ἐπιτύμβιος	30
1260	Στήλη: Πλοῖον ἐν ᾧ ἀνὴρ καὶ παῖς	20
1313	Στήλη ἐπιτύμβιος	20
1329	Ἀνάγλυφον ἀναθηματικὸν (Ἀρχάνδρου)	25
1332	Ἀνάγλυφον ἀναθημαт. Ἀσκληπιείου Ἀθηνῶν	60
1333	Ἀνάγλυφον ἀναθημαт. Ἀσκληπιείου Ἀθηνῶν	60
1341	Ἀνάγλυφον ἀναθημαт. Ἀσκληπιείου Ἀθηνῶν	10
1377	Ἀνάγλυφον ἀναθημαт. Ἀσκληπιείου Ἀθηνῶν	150
1378	Βάθρον ἐφ' οὗ εἰκονίζονται χειρουργικὰ ἐργαλεῖα	10
1383	Ἀνάγλυφον ἀναθημαт. (Ἀσκληπιείου Ἀθηνῶν)	20
1386	Ἀνάγλυφον ἀναθημαт. (Ἀσκληπιείου Ἀθηνῶν)	30
1389	Ἀνάγλυφον ἀναθημαт. (Ἀσκληπιείου Ἀθηνῶν)	25
1390	Ἀνάγλυφον ἀναθημαт. (Ἀσκληπιείου Ἀθηνῶν)	25
1391	Ἀνάγλυφον ἀναθηματικὸν	25
1392	» »	35
1397	(Ῥαμνοῦντος)	15
1402	» Ἀσκληπιοῦ ἐκ Θυρέας	30
1404	ἀναθημαт. (Ἰθώμης)	20
1406	» (Θορικοῦ)	10

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἀρ. Εὐρ. Μουσ.		φρ. χρ.
1407	Ἀνάγλυφον ἀναθημ. (Πειραιῶς)	10
1408	» » (Ἀθηνῶν)	20
1416	» » (Θήρας)	15
1422	» » (Τεγέας)	30
1423	» Ἀθηνᾶ, Ἀσκληπιὸς ἢ Ἥφαιστος ἐξ Ἐπιδαύρου	35
1424	Ἀνάγλυφον· παῖς κρατῶν πτηνὸν καὶ νεᾶνις κρατοῦσα ἐπίσης πτηνὸν ἐξ Ἐπιδαύρου	30
1425	Βάσις: Ἀσκληπιὸς καθήμενος, Ὑγιεία, Νίκη καὶ Ἠπιόνη (;) ἐξ Ἐπιδαύρου	60
1426	Ἀνάγλυφον ἀναθηματικὸν (Ἐπιδαύρου)	20
1428	Πίναξ ἀναθηματ. ἐν ᾧ δύο ὦτα ἀνάγλυπτα (Ἐπιδαύρου)	10
1429	Ἀνάγλυφον ἀναθηματικὸν	40
1432	» » (Ἀθηνῶν)	20
1433	» »	10
1439	» » (Αἰγείρας)	20
1444	» » (Ἀθηνῶν)	25
1445	» » Ἐλευσῖνος	15
1446	Πλὰξ ἐν σχήματι σπηλαίου (Μεγάρων)	20
1447	Ἀνάγλυφον ἀναθηματικὸν (Πειραιῶς)	15
1449	Ἀνάγλυφον ἀναθηματ. (Σπάρτης)	30
1450	Ἀνάγλυφον ἀναθηματικὸν (Θυρέας)	50
1463	Βάθρον τρίποδος ἐξ Ἀθηνῶν	100
1465	Ἀνάγλυφον ἐν ᾧ δύο πλοῖα μετὰ τεσσάρων ἐρετῶν	10
1470	Στήλη: Πλοῖον μετὰ δύο ἐρετῶν· νεανίας κρατῶν στέφανον	10
1482	Ἀνάγλυφον: Εὔφρονος Ἁδέα Σικυωνίου	20
1490	Ἀνάγλυφον ἀναθηματικὸν (ἵδρυσις τρίποδος ὑπὸ Σατύρου)	40
1499	Σύμπλεγμα Λήδας καὶ Κύκνου	15
1500	Ἀνάγλυφον ἐκ Πειραιῶς	30
1501	» (νεκρόδειπνον) γνωστὸν ὡς «ὁ θάνατος τοῦ Σωκράτους»	25
1558	Ἄγαλμα Ἀπόλλωνος ἐκ Μήλου	160
1561	Κεφαλὴ γυναικεία ἐκ τοῦ Ἡραίου	10
1563-4	Δύο κεφαλαὶ Ἀμαζόνων ἢ Περσῶν ἐκ τοῦ Ἡραίου	15
1565	Κάτω μέρος κεφαλῆς ἐκ τοῦ Ἡραίου	10
1566	Κάτω μέρος κεφαλῆς ἐκ τοῦ Ἡραίου	10

Ἀρ. Εὐρ. Μουσ.		φρ. χρ.
1567	Κεφαλὴ γυναικὸς ἐκ τοῦ Ἡραίου	10
1568	» νεανίου » » »	10
1569	» ὁπλίτου » » »	10
1570	» νεανίου » » »	10
1571	» γυναικεία » » »	15
1572	Μετόπη ἐκ τοῦ Ἡραίου	20
1573	» » » »	50
1574	Κορμὸς Ἀμαζόνος ἐκ τοῦ Ἡραίου	20
1575	Κορμὸς γυναικὸς ἐκ τοῦ Ἡραίου	10
1576	» νεανίου γυμνοῦ τὸ ἄνω μέρος	10
1577	Δεξιὸς μηρὸς ἀγάλματος μετὰ τοῦ γόνατος	10
1578	Κορμὸς Νίκης ἐκ τοῦ Ἡραίου	20
1580	Λεοντοκεφαλὴ » » »	15
1605	Κορμὸς ἀνδρικοῦ ἀγάλματος (Δαφνίου)	40
1685	Κεφαλὴ πωγωνοφόρος	20
1693	Κολοσσιαία στήλη διπλοῦ Ἑρμοῦ (Παναθην. Σταδίου)	80
1733	Βάθρον Βρυάξιδος	60
1734-7	Γλυπτὰ ἐκ Λυκοσούρας	250
1739	Κεφαλὴ Ἴσιδος	30
1745	Ἄγαλμα Τύχης ἐξ Αἰγύπτου	50
1746	Τετράπλευρος ἀναθηματικὸς βωμὸς (Ἀττικῆς)	30
1747	Τετράπλευρος ἀναθηματικὸς βωμὸς (Ἀττικῆς)	50
1758	Μαρμάρινον ἀγγεῖον μετὰ ραβδώσεων	45
1761	Μικρὰ κεφαλὴ Δημοσθένους	10
1762	Κεφαλὴ Ἀφροδίτης τοῦ τύπου τῆς Κνιδίας	30
1778	Ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον εὑρεθὲν ἐν τῇ κοίτῃ τοῦ Ἰλισσοῦ	50
1783	Ἀνάγλυφον τοῦ Ἐχέλου	60
1809	Ἀγαλμάτιον Ἀσκληπιοῦ ἀγενείου	45
1810	Ἀγαλμάτιον Ὑγιείας	30
1811	» Ἀφροδίτης	30
1812	» νεανίου τοῦ τύπου «Ἀπόλλωνος τοῦ Λυκείου»	20
1813	Ἀγαλμάτιον Ἀπόλλωνος κρατοῦντος λύραν	8
1814	Ἀγαλμάτιον Ἀσκληπιοῦ	8
1815	Κεφαλὴ μικρὰ Ἀσκληπιοῦ	5
1816	» » Πανὸς	2
1817	Κορμὸς ἀγαλματίου Ἀφροδίτης	12
1818	» »	10
1822	Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἐξ Ἀθηνῶν	50
1826	Ἄγαλμα εὑρεθὲν ἐν Δήλῳ· Διαδούμενος	200

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

'Αρ. Εὐρ. Μουσ.		φρ. χρ.
1827	Ἄγαλμα γυναικὸς ἐκ Δήλου	200
1828	» ἀθλητοῦ » »	300
1839	Κεφαλὴ Εὐβουλέως ἐξ 'Ελευσῖνος	30
1842	Κεφαλὴ 'Αφροδίτης	15
1861	Μέγα ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἐκ Θηβῶν	120
1862	Ἄγαλμα 'Αρτέμιδος Βενδίδος	80
1863	'Ανάγλυφον ἐπιτύμβιον ('Αγνοστράτης - Θεοδώρου)	60
1906	Ἄγαλμα ἀρχαϊκὸν (Καλυβίων - 'Αττικῆς)	130
1914	'Ανάγλυφον ἀναθηματ. ('Οδυσσεὺς - Εὐρύκλεια)	30
1933 - 40	'Οκτὼ κεφαλαὶ ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Αἰγίνης, ἑκάστη	8
1948	Πλὰξ ἐπιτύμβιος ἐν ἀναγλύφῳ	20
1950	'Ανάγλυφον εὑρεθὲν ἐν Αἰγίνῃ (θυσίαι πρὸ βωμοῦ)	30
1959	'Ανάγλυφος ἐπιτύμβιος ἀρχαϊκὴ στήλη	40
1962	'Ανάγλυφον ἀναθηματικὸν (Νύμφης, 'Αττικῆς)	30
1977	Τραγικὴ προσωπὶς ἀνδρικὴ ἐπιτύμβιος ('Αθηνῶν)	50
2562	'Ανάγλυφον ἐπιτύμβιον (Ρηνείας)	30
2565	Στήλη μαρμαρίνη φέρουσα μέγαν ἀνάγλυπτον ὄφιν (Σίλωνος) 'Αθηνῶν	120
2583	Ἄγαλμα Σειρῆνος ἐξ 'Αθηνῶν	130
2618	'Αμφορεὺς μαρμάρινος μὲ ἀνάγλυπτα φύλλα κισσοῦ καὶ κεφαλὰς Σατύρων	40
2687	Στήλη ἐπιτύμβιος ἀρχαϊκὴ	70
2720	Ἄγαλμα κολοσσιαῖον ἀρχαϊκὸν (Σουνίου)	300
2723	'Ανάγλυφον ἀναθηματ. ('Αμαρουσίου)	20
2756	'Ανάγλυφον Φαληρικὸν ἐκ δώδεκα προσώπων (Μῦθος Ἴωνος;)	35
2772	Μικρὸς παῖς κρατῶν χῆνα	60
2779	Ἄγαλμα Διονύσου (Γυθείου)	200
2858	Κεφαλὴ 'Αφροδίτης τοῦ τύπου τῆς Κνιδίας	10
3147	Κορμὸς ἐξ 'Επιδαύρου	50
3153	'Ανάγλυφον Δορυφόρου ἐξ Ἄργους	15
9396	Ἄγκυρα σιδηρᾶ (Σωτείρας)	15

Συλλογὴ μικροτεχνημάτων.

11376	Χεὶρ μαρμαρίνη ἀπολήγουσα εἰς κεφαλὴν κύκνου	15

Συλλογὴ Αἰγυπτιακή.

'Αρ. Εὐρ. Μουσ.		φρ. χρ.
389	'Αγγεῖον ἀλαβάστρινον	15
2107	» »	20

Χαλκοθήκη.

7038	Λύχνος χαλκοῦς σχήματος πλοίου εὑρεθεὶς ἐν 'Ακροπόλει	15

'Αγίας Τριάδος (Κεραμεικοῦ).

1	'Ανάγλυφον ἐπιτύμβιον Δεξίλεω (Brueckner, der Friedhof am Eridanos Εἰκ. 29).	250
2	'Ανάγλυφον Δημητρίας καὶ Παμφίλης (Brueckner, der Friedhof am Eridanos Εἰκ. 62).	300
3	'Ανάγλυφον γυναικὸς κρατούσης ἀγγεῖον (Brueckner, der Friedhof am Eridanos Εἰκ. 18).	100
4	'Ανάγλυφον 'Ηγησοῦς Προξένου (Sybel, Katalog der Sculpturen ἀριθ. 3332).	60
5	'Ανάγλυφον Κοραλλίου (Der Friedhof am Eridanos Εἰκ. 44).	80
6	Μέγας κύων (Brueckner, der Friedhof am Eridanos Εἰκ. 45).	85
7	'Ανάγλυφον νεκροδείπνου (Sybel, Katalog der Sculpturen ἀριθ. 3328).	80

Διαφόρων τόπων.

1	'Ανάγλυφον «Τῶν Λεόντων» τῆς Πύλης τῶν Μυκηνῶν	300
2	Στήλη ἐκ τῆς θύρας τοῦ τάφου τοῦ 'Ατρέως ἐν Μυκήναις	100
3	Κεφαλὴ Μεδούσης ἐξ Ἄργους	20
4	'Ερμῆς Πραξιτέλους ('Ολυμπίας)	220
5	Προτομὴ 'Ερμοῦ Πραξιτέλους	25
6	'Αγαλμάτιον 'Αθηνᾶς ἐκ Πατρῶν ὁμοία τὸ μέγεθος τῆς τοῦ Βαρβακείου (ἀνέκδοτον)	60
7	Μετόπη μετὰ τριγλύφων κλπ. ἐκ τῆς θόλου τοῦ Πολυκλείτου (ἐν 'Επιδαύρῳ)	500
8	Ἄγκυρα Νομισματικοῦ Μουσείου	20
9	Δέκα πέντε τεμάχια ζωοφόρου τοῦ ναοῦ Φιγαλείας	50
10	Χαλκοῦς ποὺς ἀγάλματος ἐξ 'Ολυμπίας	10

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἀρ. Εὐρ. Μουσ.		φρ. χρ.
11	Κορμὸς γυναικὸς ἐκ Τεγέας τῆς λεγομένης Ἀταλάντης	100
12	Κεφαλὴ γυναικὸς ἐκ Τεγέας	15
13	Δύο κεφαλαὶ ἀνδρικαὶ ἐκ Τεγέας, ἑκάστη	15
14	Κεφαλὴ κυνὸς ἐκ Τεγέας	5
15	Δέκα τέσσαρα τεμάχια Τεγέας ἀρχιτεκτονικὰ	30
16	Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος (τοῦ ἐν τῷ Σταδίῳ Ἑρμοῦ)	50
17	Δύο χαλκαῖ λεοντοκεφαλαὶ ἐκ Κορίνθου, ἑκάστη	10
18	Ἀκρωτήριον ναοῦ ἐκ Λυκοσούρας	20
19	Κιονόκρανον ἐξ Ἐπιδαύρου (τῆς Θόλου)	250
20	Διάφορα τεμάχια τοῦ ἀετώματος τοῦ ἐν Κερκύρᾳ ἀρχαϊκοῦ ναοῦ	1300
21	Ἀνάγλυφον Τειμοκράτους εὑρεθὲν ἐν τῷ Σταδίῳ	20

ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Ἀρ. Εὐρ. Μουσ.		φρ. χρ.
143	Κύων ἀρχαϊκὸς	50
145	Κορμὸς νεανίου γυμνοῦ	30
593	Ἄγαλμα κόρης ἀρχαϊκὸν κρατούσης στέφανον καὶ καρπὸν ροιᾶς	60
594	Ἄγαλμα κόρης ἀρχαϊκὸν	120
606	Ἵππος ἀρχαϊκὸς μετὰ μέρους τοῦ ἀναβάτου	80
609	Κόρη ἀρχαϊκὴ (ἐκ δύο τεμαχίων ὅρα 686)	80
616	Κεφαλὴ γυναικεία στεφανηφόρος ἔχουσα ἐρυθρὰν κόμην	20
617	Κεφαλὴ ἀνδρὸς ὁμοία τῆς τοῦ μοσχοφόρου	20
621	Κεφαλὴ ἀνδρὸς μὲ κυανόχρουν τὴν ἐπὶ τοῦ μετώπου κόμην καὶ τὸν πώγωνα	20
622	Ἀναγλύφου τεμάχιον· εἰκονίζεται Ἑρμῆς	15
623	Κεφαλὴ μετὰ μέρους τοῦ σώματος νεανίου γυμνοῦ (ἐξ ἐφίππου ἀγάλματος)	15
624	Ἄγαλμα μοσχοφόρου μετὰ βάσεως	150
625	Ἀθηνᾶ καθημένη (Ἐνδοίου;)	140
631	Σύμπλεγμα Ἀθηνᾶς καὶ Γίγαντος ἐκ τοῦ ἀετώματος τοῦ παλαιοτέρου ναοῦ (Ἑκατομπέδου)	400
633	Ἄγαλμα ἀνδρὸς ἱματιοφόρου ἀρχαϊκὸν	50
635	Κεφαλὴ μικρὰ Ἀθηνᾶς κρανοφόρος	5
639	Κεφαλὴ γυναικεία μικρὰ λεπτῆς ἐργασίας	5
640	Κεφαλὴ μικρὰ λεπτῆς ἐργασίας	10
641	» λίαν μικρὰ λεπτῆς ἐργασίας	5
644	Κεφαλὴ ἐφήβου μικροτέρα τοῦ φυσικοῦ	10
645	Κεφαλὴ γυναικεία στεφανηφόρος μετ' ἀσυνήθους ἐργασίας τῆς κόμης	10
648	Κεφαλὴ γυναικεία στεφανηφόρος (κόμη ἐρυθρὰ)	10
649	Κεφαλὴ γυναικεία στεφανηφόρος (κόμη ἐρυθρὰ)	10
660	Κεφαλὴ γυναικεία (ἀποκεκρουσμένον τὸ ἥμισυ τῆς στεφάνης)	20
670	Ἄγαλμα κόρης ἀρχαϊκὸν	80
671	» » »	130
672	» » »	50
673	» » »	80
674	» » »	80
675	» » »	50
677	» » »	30
678	» » »	35
679	» » »	80
680	» » »	80
681	» » »	220
682	» » »	160
683	» » »	50
684	» » »	80
685	» » »	80
686	(Ἰδὲ τὸν ἀριθμὸν 609)	80
687	Ἄγαλμα κόρης ἀρχαϊκὸν (ἐλλείπει ἡ κορυφὴ τοῦ κρανίου πρόσθετος ποτὲ οὖσα)	25
689	Κεφαλὴ Ἐφήβου	20
695	Ἀνάγλυφον Ἀθηνᾶς (πενθούσης)	10
697	Ἵππος ἀρχαϊκὸς	75
698	Ἄγαλμα ἐφήβου μετὰ τῆς κεφαλῆς	40

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Ἀρ. Εὑρ. Μουσ.		φρ. χρ.
699	Κεφαλὴ νεανίου λεπτῆς ἐργασίας	15
700	Ἵππος μετὰ τοῦ ἀναβάτου, οὗ σώζεται μόνον τὸ ἕτερον σκέλος	80
702	Ἀνάγλυφον παριστάνον Ἑρμῆν καὶ Χάριτας μετὰ παιδίου	30
856	Πλὰξ ἐκ τῆς ζῳοφόρου τοῦ Παρθενῶνος	40
857, 859, 860, 862, 869, 864, 865	Ἑπτὰ πλάκες ἐκ τῆς ζῳοφόρου Παρθενῶνος, ἑκάστη	50
866-79	Δέκα τέσσαρες πλάκες ζῳοφόρου τοῦ Παρθενῶνος ἑκάστη	50
972-4	Τέσσαρες πλάκες ἐκ τοῦ θωρακίου τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης (Νίκη λύουσα τὰ σανδάλια κ.λ.π.), ἑκάστη	50
989	Ἀθηνᾶ καθημένη ἐπὶ βράχου ἐκ τοῦ θωρακίου τῆς Ἀπτέρου Νίκης	50
1073	Ἀγαλμάτιον ἐκ τῆς ζῳοφόρου τοῦ Ἐρεχθείου	15
	Ὅμοιον τεμάχιον ἄνευ ἀριθμοῦ	10
1326	Βάθρου τεμάχιον φέρον ἀνάγλυφον παράστασιν ἀποβάτου	30
1327	Βάθρον εἰκονίζον ἀναγλύπτους χορευτρίας	40
1331	Κεφαλὴ νεανίου μετὰ τοῦ λαιμοῦ (Μεγάλου Ἀλεξάνδρου)	25
1332	Ἀνάγλυφον	50
1335	Ἐπικρανῖτις ἐκ τοῦ Ἐρεχθείου	30
1338	Βάθρον ἐκ δύο τεμαχίων μαρμάρου μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις ἐνοπλίου ὀρχήσεως	60
1339	Τριήρης ἀνάγλυπτος	10
1342	Γυνὴ ἐπὶ ἅρματος ἡνιοχοῦσα ἐκ τῆς ζῳοφόρου τοῦ Παρθενῶνος	50
1343	Ἀνάγλυφον παριστάνον Ἑρμῆν πιθανῶς ἡγούμενον ἅρματος μὲ σφηνοειδῆ πώγωνα καὶ πέτασον	25
1347	Παμμεγέθης γλαὺξ	50
1363	Βάσις μετ' ἀναγλύπτου παραστάσεως γυναικῶν κρατουμένων, πλὴν δύο, ἐκ τῶν χειρῶν ἐν χορῷ	80
	Ἐπιγραφὴ εὑρισκομένη κατὰ τὸ ἀνατολικὸν τοῦ Παρθενῶνος	100
	Δώδεκα τεμάχια ἀρχιτεκτονικὰ ἐκ τοῦ Ἐρεχθείου	650
	Καρυάτιδες ἐκ τοῦ Ἐρεχθείου, ἑκάστη	180
	Θρόνος ἱερέως Διονύσου Ἐλευθερέως (ἐκ τοῦ θεάτρου)	120
	Δύο μεγάλαι κεφαλαὶ [illegible] τοῦ ἀετώματος τοῦ Παρθενῶνος, ἑκάστη	25
	Δύο τεμάχια ζωοφόρου τοῦ Παρθενῶνος τὸ πρῶτον ἀποτυπωθέντα, ἕκαστον	30
	Ὀγδοήκοντα ὀκτὼ διάφορα τεμάχια ἐκ τοῦ ἀετώματος τοῦ Παρθενῶνος, ἕκαστον	10
	Ἑβδομήκοντα ἐννέα μικρότερα.	5

Παρεσκευάσθησαν πρὸς τούτοις καὶ ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ αἱ *μῆτραι* τῶν ἐν Χαλκίδι γλυπτῶν τοῦ ἀετώματος τοῦ ἐν *Ἐρετρίᾳ ναοῦ τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος*, καὶ ἑνὸς *ἀρχαϊκοῦ ἀναγλύφου*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου σῴζεται ἐν ἀρίστῃ καταστάσει τὸ ἄνω ἥμισυ νεανίου στεφανοῦντος ἑαυτόν, εὑρεθέντος τὸ 1915 ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τοῦ *Σουνίου*. Τούτων ἡ τιμὴ τῆς πωλήσεως θὰ ὁρισθῇ προσεχῶς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 20:59:59 EEST - 167.114.118.212